ALMA COLLEGE
208.8
LIBRARY
Y89
Los Gatos, Calif.

59681

NICOLAI YSAMBERTI AVRELIANENSIS,

DOCTORIS ET SOCII SORBONICI,

ET IN ACADEMIA PARISIENSI REGII THEOLOGIÆ PROFESSORIS

DISPVTATIONES

IN SECVNDAM SECVNDÆ S. THOMÆ.

DE TRIBVS VIRTVTIBVS THEOLOGICIS, Fide, Spe & Charitate: Necnon de Iudice controuersiarum.

LVTETIÆ PARISIORVM,

Impensis Societatis Typographicæ Librorum Officij Ecclesiastici, iussu Regis constitutæ.

M. DC. XLVIII.

CVM PRIVILEGIO ET APPROBATIONE.

INDEX TRACTATVVM

DISPVTATIONVM, ET ARTICVLORVM HVIVS TOMI.

DE TRIBVS VIRTVTIBVS THEOLOGICIS, Fide, Spe, & Charitate, ad ſecundam ſecundæ S. Thomæ.

TRACTATVS I. DE FIDE.

DISPVTATIO I.
De nomine fidei.
Art.vnic. VARIÆ *acceptiones nominis fidei, & quo modo hoc in tractatu accipiatur.* 1

DISPVTATIO II.
De ſubiecto & obiecto adæquato materiali fidei.
Art. I. *Quodnam ſit ſubiectum materiale adæquatum fidei.* 2
Art. II. *Quodnam ſit obiectum adæquatum materiale fidei.* 4
Art. III. *Soluuntur obiectiones, & quædam corollaria inferuntur.* 4

DISPVTATIO III.
De præcipuo inadæquato materiali ſubiecto fidei.
Art. I. *Refellitur ſententia hæreticorum aſſerens Deum, quatenus includit Chriſtum ſecundùm humanitatem, eſſe præcipuum inadæquatum materiale ſubiectum fidei.* 5
Art. II. *Soluuntur fundamenta hæreticorum.* 6
Art. III. *Reiicitur ſententia Durandi aſſerens actum meritorium, & Deum vt ſaluatorem eſſe primarium materiale ſubiectum inadæquatum fidei.* 6
Art. IV. *Soluuntur fundamenta Durandi.* 7
Art. V. *Vtrum Deus ſit primarium ſubiectum materiale inadæquatum fidei ſupernaturalis.* 7
Art. VI. *Sub qua ratione Deus ſit primarium ſubiectum materiale inadæquatum fidei.* 7
Art. VII. *Soluuntur obiectiones.* 9

DISPVTATIO IV.
De compoſitione logica obiecti & ſubiecti materialis fidei.
Art. I. *Vtrum ſubiectum materiale fidei ſit aliquid cōplexum per modum enuntiabilis.* 10
Art. II. *Vtrum obiectum fidei ſpectatum ſecundùm ſe, ſit incomplexum complexione logicâ.* 11
Art. III. *Vtrum obiectum noſtræ fidei, prout ſubeſt noſtræ cognitioni, ſit complexum complexione logicâ.* 12

DISPVTATIO V.
De prioritate & dependentia obiectorum materialium fidei inter ſe.
Art. I. *Vtrum quodlibet obiectum materiale fidei æquè pertinet ad fidem.* 12
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduerſariorū.* 13
Art. III. *Vtrum aliquis ordo detur inter obiecta materialia fidei.* 17
Art. IV. *Probatur eadem veritas ratione.* 17
Art. V. *Probatur eadem veritas alterâ ratione.* 19
Art. VI. *Soluuntur fundamenta aduerſariorum.* 20
Art. VII. *An neceſſe ſit in omni ſtatu fidei obiecta non purè materialia priùs credi obiectis purè materialibus.* 21

DISPVTATIO VI.
De neceſſitate diſtinctionis obiectorum materialium fidei per certos articulos.
Art. I. *Quotuplices ſint partes totius corporis credendorum.* 22
Art. II. *Quid ſit articulus fidei, quidve ad illum requiratur.* 23
Art. III. *Soluuntur obiectiones.* 24
Art. IV. *Vtrum obiecta materialia fidei ſeu veritates fidei fuerint diſtinguendæ per certos articulos.* 25

DISPVTATIO VII.
De neceſſitate diſpoſitionis articulorum fidei in ſymbolum.
Art. I. *Quid ſignificet hoc nomen ſymbolum, & quomodo definiatur ſymbolum fidei.* 25
Art. II. *Vtrum articuli fidei debuerint diſponi in ſymbolum.* 26

DISPVTATIO VIII.
De tribus ſymbolis fidei, Apoſtolorum, Nicæno, & ſancti Athanaſij.
Art. I. *An ſymbolum Apoſtolorum fuerit ab Apoſtolis compoſitum & inſtitutum.* 26
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduerſariorum.* 28

Art. III. *Quomodo & quâ ratione symbolum Apostolorum fuerit ab ipsis conditum, & an articuli sint conuenienter in eo positi.* 29
Art. IV. *Quædam inferuntur ex dictis.* 30
Art. V. *Soluitur dubium.* 30
Art. VI. *De symbolo Nicæno & symbolo sancti Athanasij.* 31

DISPVTATIO IX.

De incremento materiæ fidei pro successu temporis.

Art. I. *An obiecta materialia fidei prout considerantur secundùm suam substantiam creuerint successu temporis.* 32
Art. II. *Probatur eadem veritas ratione.* 33
Art. III. *An obiecta materialia fidei supernaturalis, prout considerantur secundùm fidem explicitam, creuerint successu temporis.* 34
Art. IV. *An obiecta materialia fidei, spectata secundùm circumstantias, creuerint successu temporis.* 35
Art. V. *An prima capita Ecclesiæ sub statu legis Mosaicæ habuerint fidem magis explicitam, quàm prima capita Ecclesiæ sub statu legis naturæ.* 35
Art. VI. *An prima capita Ecclesiæ nascentis sub statu legis gratiæ habuerint fidem magis explicitam, quam prima capita eiusdem Ecclesiæ sub statu legis naturæ & Mosaicæ.* 36
Art. VII. *An Patres Ecclesiæ sub statu legis gratiæ habuerint fidem magis explicitam, quàm Apostoli.* 37
Art. vlt. *An Christiani viciniores temporibus Apostolorum habuerint fidem magis explicitam remotioribus.* 38

DISPVTATIO X.

De formali obiecto fidei.

Art. I. *Vtrum auctoritas Dei sit formale obiectum fidei supernaturalis.* 39
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 41
Art. III. *Quædam prænotantur ad intelligentiam subsequentium articulorum.* 42
Art. IV. *Refellitur opinio Guillelmi Parisiensis, asserentis Deum, quatenus est supremus Dominus, esse formale obiectum fidei.* 43
Art. V. *Refelluntur sententiæ Aureoli & Caietani circa modum, quo diuina auctoritas seu Deus est obiectum formale fidei.* 44
Art. VI. *Soluuntur fundamenta Aureoli & Caietani.* 44
Art. VII. *Refellitur sententia asserens veritatem Dei in cognoscendo esse obiectum formale fidei.* 46
Art. VIII. *An Deus seu auctoritas diuina vt includens primam veritatem in dicendo sit obiectum formale fidei.* 47
Art. IX. *Vtrum auctoritas diuina, vt solum includens primam veritatem in dicendo, sit formale obiectum fidei, an verò postulet insuper actualem reuelationem.* 49
Art. X. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 51

DISPVTATIO XI.

De ineuidentia seu obscuritate actualis diuinæ reuelationis, inclusæ in obiecto formali fidei supernaturalis.

Art. I. *Vtrum ineuidentia seu obscuritas ex parte rei reuelatæ, sit de formali ratione actualis diuinæ reuelationis, inclusæ in formali obiecto fidei supernaturalis.* 52
Art. II. *Soluuntur rationes hæreticorum.* 54
Art. III. *Corollaria quædam ex dictis inferuntur.* 56
Art. IV. *Quomodo obscuritas seu ineuidentia rei reuelatæ, se habeat ad reuelationem.* 56
Art. V. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 58
Art. VI. *Quædam circa ineuidentiam reuelantis ad intelligentiam sequentis articuli prænotantur.* 60
Art. VII. *Vtrum obscuritas seu ineuidentia reuelantis sit de formali ratione actualis diuinæ reuelationis, inclusæ in formali obiecto fidei.* 61

DISPVTATIO XII.

De reliquis conditionibus actualis diuinæ reuelationis, vt inclusæ in formali obiecto fidei.

Art. I. *Vtrum æterna Dei reuelatio, pertinens ad obiectum formale fidei, debeat esse priuata, an verò publica.* 63
Art. II. *Soluuntur fundamenta Caluinistarum & Lutheranorum.* 66
Artic. III. *Vtrum si daretur priuata tantùm aliqua reuelatio Dei, illa posset esse formale obiectum nostræ fidei supernaturalis.* 67
Art. IV. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 69
Art. V. *Vtrum assensus præstitus diuinæ reuelationi sit ex ipsa fide supernaturali, quam Theologi vocant* Catholicam. 71
Art. VI. *Inferuntur quædam corollaria ex dictis, & dubium incidens soluitur.* 71
Art. VII. *Vtrum diuina reuelatio pertinens ad formale obiectum fidei, debeat esse de rebus spectantibus ad communem doctrinam & vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ.* 72
Art. VIII. *Probatur eadem veritas ratione.* 73
Art. IX. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 74
Art. X. *An assensus fidei præstitus reuelationi diuinæ de bono priuato sit ex ipsa eadem fide supernaturali, quâ assentimur rebus à Deo reuelatis spectantibus ad commune bonum vniuersalis Ecclesiæ.* 76
Art. XI. *Vtrum reuelatio falsa prudenter tamen & bonâ fide æstimata diuina, possit esse formalis ratio sufficiens ad credendum fide infusâ.* 77

Art. XII. *Soluitur primum fundamentum aduersariorum.* 78
Art. XIII. *Soluitur secundum fundamentum aduersariorum.* 81
Art. XIV. *Soluitur tertium fundamentum aduersariorum.* 83

DISPVTATIO XIII.
De veracitate primæ veritatis, in dicendo.
Art. I. *Vtrum sit de ratione veritatis reuelantis, vt non possit fallere.* 85
Art. II. *Soluuntur fundamenta hæreticorum.* 86
Art. III. *Vtrum prima veritas reuelans, seu Deus ipse possit saltem de potentia extraordinaria fallere seu falsum dicere.* 89
Art. IV. *Eadem veritas probatur ratione.* 90
Art. V. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 91

DISPVTATIO XIV.
De euidentia credibilitatis credendorum, seu rerum fidei.
Art. I. *Vtrum veritates supernaturales nostræ fidei sint euidenter credibiles.* 97
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum* 99
Art. III. *Soluitur dubium.* 102

DISPVTATIO XV.
De principio & origine euidentiæ credibilitatis credendorum per fidem.
Art. I. *Vtrum hæc euidentia credibilitatis oriatur ab habitu fidei supernaturalis.* 104
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 105
Art. III. *Vtrum hæc euidentia credibilitatis oriatur à prudentia vel ab intellectu.* 106
Art. IV. *Soluitur dubium.* 107
Art. V. *Vtrum iudicium de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei possit in iam habente fidem infusam esse effectiuè ab habitu fidei infusæ.* 108
Art. VI. *Soluuntur fundamenta aduersariorum* 109
Art. VII. *Soluuntur quædam dubia.* 112

DISPVTATIO XVI.
De necessitate euidentiæ credibilitatis obiecti ad susceptionem fidei.
Art. I. *Vtrum ad susceptionem diuinæ fidei euidens notitia obiecti debeat necessariò præsupponi secundùm rationem credibilitatis.* 113
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 115
Art. III. *Qualis debeat esse euidentia cognitionis credibilitatis veritatum fidei in adulto ad susceptionem fidei.* 117
Art. IV. *An euidens cognitio credibilitatis veritatis fidei, sit de obiecto materiali, an de formali.* 119

DISPVTATIO XVII.
De assensu humanæ fidei prærequisito in adulto suscipiente fidem ad assensum fidei supernaturalis.
Art. I. *Vtrum ad generationem fidei in adulto de aliqua veritate prærequiratur aliqua cognitio naturalis euidens, siue assensus de eadem veritate.* 120
Art. II. *Soluuntur fundamenta Manichæorum.* 121
Artic. III. *An in adulto suscipiente fidem prærequiratur aliquis assensus fidei acquisitæ de illo mysterio, quod per fidem credendum obiicitur.* 122
Art. IV. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 123
Art. V. *Vtrum in adultis aliquando eueniat, vt assensus fidei acquisitæ antecedat assensum diuinæ fidei circa eandem veritatem.* 125

DISPVTATIO XVIII.
De argumentis seu motiuis nostræ fidei.
Art. I. *Quibus argumentis seu motiuis res fidei nostræ fiant euidenter credibiles.* 125
Art. II. *Soluuntur obiectiones hæreticorum & infidelium aduersus vltimum motiuum fidei superiori articulo relatum.* 127
Art. III. *Soluitur dubium.* 130

DISPVTATIO XIX.
De definitione & diuisione actus interni diuinæ fidei.
Art. I. *Quid sit actus internus diuinæ fidei, seu quidnam sit ipsum credere, quod dicitur esse internus actus fidei diuinæ atque supernaturalis.* 130
Art. II. *Quomodo diuidatur actus internus diuinæ fidei, seu quot modis contingat credere actu interno fidei.* 132
Art. III. *Qualis sit diuisio actus interni fidei superiori articulo allata.* 133
Art. IV. *An tres diuersæ rationes actus interni fidei habeant aliquem excellentiæ modum, secundùm quem possint attribui aliquibus particularibus actibus.* 134

DISPVTATIO XX.
De dependentia actus interni diuinæ fidei à discursu.
Art. I. *Vtrum internus actus diuinæ fidei eliciatur per discursum.* 135
Art. II. *Probatur eadem veritas ex absurdis, quæ sequuntur ex opposita sententia.* 137
Art. III. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 138

DISPVTATIO XXI.
De identitate specifica actuum diuinæ fidei inter se.
Art. I. *Vtrum omnes actus diuinæ fidei sint eiusdem infimæ speciei.* 140
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 140

DISPVTATIO XXII.
De certitudine actus seu assensus diuinæ fidei.
Art. I. *Quædam prænotantur.* 142

Art. II. *Vtrum assensus diuinæ fidei secundùm naturam suam, sit certior quolibet assensu naturali.* 143
Art. III. *Soluuntur fundamenta aduersariorum* 145
Art. IV. *Vtrum assensus diuinæ fidei etiam quoad nos sit certior omni, & quolibet assensu naturali.* 149
Art. V. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 151
Art. VI. *An assensus diuinæ fidei ex parte subiecti aliquando possit esse minùs certus assensu naturali scientiæ, sapientiæ, aut intelligentiæ.* 151
Art. VII. *An certitudo diuinæ fidei & assensus eius sit minor certitudine aliarum supernaturalium cognitionum, puta visionis beatificæ.* 152

DISPVTATIO XXIII.
De iis, quæ ad internum actum diuinæ fidei requiruntur ex parte voluntatis.
Art. I. *Quædam prænotantur, & certa ab incertis secernuntur.* 153
Art. II. *Vtrum internus actus diuinæ fidei prærequirat aliquem actum voluntatis, quo intellectus formaliter determinetur, vt illum eliciat.* 154
Art. III. *Probatur eadem veritas ratione.* 156
Art. IV. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 157
Art. V. *Soluitur dubium.* 160

DISPVTATIO XXIV.
De natura & conditionibus prærequisitæ volitionis ad assensum diuinæ fidei.
Art. I. *An volitio prærequisita ad assensum fidei debeat esse aliquis actus positiuus voluntatis* 161
Art. II. *An hæc volitio possit consistere in aliqua habituali vel actuali dispositione ad bonum morale, aut in aliqua voluntate credendi ea, quæ sunt credenda.* 162
Art. III. *Quid sit volitio prærequisita ad actum diuinæ fidei.* 163
Art. IV. *Vtrum prædicta volitio sit quoad suam substantiam supernaturalis.* 164
Art. V. *Soluuntur obiectiones.* 165
Art. VI. *Soluitur dubium.* 166

DISPVTATIO XXV.
De habitu volitionis prærequisitæ ad assensum diuinæ fidei.
Art. I. *Vtrum sit admittendus aliquis habitus huius prædictæ volitionis residens in voluntate.* 166
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 167
Art. III. *Quis sit ille habitus prædictæ volitionis residentis in voluntate.* 170

DISPVTATIO XXVI.
De vltima diuinæ fidei resolutione.
Art. I. *In quid internus assensus diuinæ fidei debeat vltimò resolui per ordinem ad potentiam.* 172
Art. II. *In quid vltimò resoluatur assensus fidei per ordinem ad obiectum.* 172
Art. III. *An internus assensus diuinæ fidei ita resoluatur ex parte obiecti in diuinam reuelationem, vt non sit necesse vlteriùs procedere ad auctoritatem Ecclesiæ.* 173
Art. IV. *In quid resoluatur assensus fidei tanquam in conditionem prærequisitam.* 175
Art. vlt. *Ex suprà dictis infertur consectarium.* 176

TRACTATVS II. DE SPE.

DISPVTATIO I.
De nomine & obiecto materiali spei Theologicæ.
Art. I *Quomodo nomen spes accipiatur in hoc tractatu.* 177
Art. II. *Quodnam sit materiale obiectum adæquatum spei Theologicæ.* 177
Art. III. *Quodnam sit obiectum principale inadæquatum spei Theologicæ.* 178
Art. IV. *Quænam æterna beatitudo formalisne, an obiectiua, sit primarium materiale obiectum spei Christianæ.* 178
Art. V. *Soluuntur fundamenta primæ sententiæ, quæ est Durandi.* 181
Art. VI. *Soluuntur fundamenta secundæ sententiæ, quæ est Caietani.* 182
Art. VII. *Quodnam sit obiectum secundarium inadæquatum spei Christianæ.* 184

DISPVTATIO II.
De obiecto formali spei Theologicæ.
Art. I. *Vtrum Deus, vt est bonum arduum, sit obiectum formale spei Theologicæ.* 185
Art. II. *Vtrum Deus, vt est omnipotens, sit formale obiectum spei Theologicæ.* 185
Art. III. *Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.* 187
Art. IV. *Quodnam sit primarium formale obiectum spei Theologicæ.* 189
Art. V. *Soluuntur obiectiones.* 190
Art. VI. *Quodnam sit secundarium formale obiectum spei Christianæ.* 191
Art. VII. *Vtrum beatitudo alterius, vt nobis coniuncti, possit esse aliquod obiectum spei Christianæ seu Theologicæ.* 192
Art. VIII. *Soluuntur duo dubia.* 193
Art. IX. *An spes Christiana possit esse de beatitudine alterius absolutè & secundùm se spectati.* 194
Art. X. *Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.* 195
Art. vlt. *Ex dictis infertur, quæ sint conditiones obiecti spei.* 197

DISPVTATIO III.
De subiecto actus spei Christianæ.
Art. I. *Cuius potentiæ, intellectúsne, an vo-*

luntatis, sit actus spes Christiana. 197
Art. II. *Soluuntur fundamenta duarum priorum sententiarum articulo superiori relatarum.* 199

DISPVTATIO IV.

De iudicio prærequisito ad actum spei Christianæ.

Art. I. *Quodnam determinatè iudicium, actus spei Christianæ prærequirat.* 201
Art. II. *Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.* 203
Art. III. *Quale debeat esse iudicium ad actum spei prærequisitum.* 203
Art. IV. *Ex dictis quædam consectaria colliguntur.* 205

DISPVTATIO V.

De certitudine spei Christianæ.

Art. I. *Quædam prænotantur.* 206
Art. II. *Vtrum spes seu actus spei Christianæ habeat aliquam certitudinem.* 207
Art. III. *In quo consistat certitudo spei Christianæ, & vnde proueniat.* 208
Art. IV. *Qualis sit firmitas spei Christianæ.* 210
Art. vlt. *Inferuntur quædam corollaria ex dictis.* 210

DISPVTATIO VI.

De necessitate & præceptis spei Christianæ.

Art. I. *An sit necessarius actus spei Christianæ necessitate medij.* 212
Art. II. *An actus spei sit necessarius necessitate præcepti.* 212
Art. III. *An necessitas exercendi actum spei sit directa vel indirecta.* 213
Art. IV. *Soluitur dubium.* 215
Art. V. *An ad satisfaciendum præcepto spei necesse sit actum spei formaliter elici an virtualiter.* 216

DISPVTATIO VII.

De spe Theologica secundùm rationem habitus & virtutis.

Art. I. *Vtrum spes Christiana sit virtus.* 216
Art. II. *Soluuntur obiectiones Durandi.* 217
Art. III. *Vtrum habitus spei Christianæ sit per se infusus & supernaturalis.* 219
Art. IV. *Soluitur dubium.* 220
Art. V. *An habitus spei Christianæ sit Theologicus.* 220
Art. VI. *Quædam corollaria ex dictis inferuntur.* 222

DISPVTATIO VIII.

De distinctione habitus spei infusæ, ab infuso habitu fidei, & charitatis, & de eorumdem habituum ordine cum spe infusa.

Art. I. *Vtrum habitus spei infusæ sit distinctus ab infuso habitu fidei & charitatis.* 223
Art. II. *An spes ordine generationis sit prior, an posterior fide infusâ.* 224
Art. III. *An spes Christiana sit perfectior ipsâ fide infusâ.* 226

DISPVTATIO IX.

De timore comparato per ordinem ad spem Christianam.

Art. I. *Quotuplex sit timor.* 227
Art. II. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.* 230
Art. III. *An timor mundanus & seruilis sint actus spei Christianæ.* 231
Art. IV. *An timor filialis sit actus spei Christianæ.* 233

DISPVTATIO X.

De subiecto remoto spei Christianæ, seu de iis, in quibus spes Christiana recipitur.

Art. I. *Vtrum spes Christiana reperiatur in beatis, & animabus existentibus in Purgatorio.* 233
Art. II. *Vtrum spes Christiana reperiatur in damnatis.* 235
Art. III. *Soluuntur duo dubia.* 235
Art. IV. *An spes Christiana reperiatur in hæreticis & iis viatoribus, qui existunt in peccato mortali.* 236

DISPVTATIO XI.

De desperatione.

Art. I. *Cuius potentiæ desperatio sit actus.* 237
Art. II. *In quo consistat desperatio.* 238
Art. III. *Quodnam sit obiectum formale desperationis.* 239
Art. IV. *Quale iudicium desperatio præsupponat.* 239
Art. V. *Ex dictis quædam corollaria inferuntur.* 240

DISPVTATIO XII.

De actu desperationis per ordinem ad reuelationem diuinam.

Art. I. *Quædam prænotantur ad intelligentiam difficultatis articulo sequenti proponendæ.* 241
Art. II. *Vtrum Deus possit alicui viatori, constituto in gratia sanctificante, reuelare damnationem.* 243
Art. III. *An reuelatio æternæ damnationis possit fieri reprobo eo tempore, quo est & perseuerat in peccato mortali.* 245
Art. IV. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 246
Art. V. *Vtrum is, qui certò nouit per reuelationem diuinam se esse absolutè damnandum, possit vel teneatur sperare.* 247
Art. VI. *Soluuntur fundamenta aduersariorum contra primam propositionem articuli superioris.* 249
Art. VII. *Vtrum is, cui prædicta reuelatio facta fuerit, possit licitè desperare.* 250
Art. VIII. *Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.* 252

DISPVTATIO VLTIMA.

De præsumptione.

Art. I. *Quid sit præsumptio.* 252
Art. II. *Quale peccatum sit præsumptio.* 253
Art. III. *Quomodo præsumptio opponatur spei & timori, & unde proueniat.* 254

TRAC. III. DE CHARITATE.

DISPVTATIO I.

De nomine & obiecto materiali charitatis Theologicæ.

Art. I. *Quo sensu hoc nomen* charitas *accipiatur* 255
Art. II. *Quodnam sit materiale obiectum charitatis.* 256
Art. III. *Soluuntur duæ obiectiones aduersus tertiam propositionem superioris articuli* 257
Art. IV. *Soluitur tertia obiectio aduersus tertiam propositionem articuli secundi, petita ex odio inimicorum.* 260

DISPVTATIO II.

De obiecto formali charitatis Theologicæ.

Art. I. *Quodnam sit formale obiectum charitatis Theologicæ.* 261
Art. II. *Vtrum bonitas Dei quæ est obiectum charitatis Theologicæ, sit bonitas Dei, vt est speciale attributum; an prout est continens omnem perfectionem in omni genere excellentiæ.* 263
Art. III. *Quædam ex dictu articulo superiori infe[r]untur.* 264
Art. IV. *Vtrum bonitas Dei, prout est obiectum charitatis, debeat connotare communicationem bonorum supernaturalium, tanquam suum fundamentum.* 265
Art. V. *An increata bonitas Dei sit formale obiectum supernaturalis dilectionis erga proximum, vt est res aliqua ipsius Dei.* 266
Art. VI. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.* 267
Art. VII. *An & quomodo increata Dei bonitas sit formale obiectum supernaturalis illius dilectionis, quâ proximus diligitur, vt habet gratiam.* 269
Art. VIII. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 273

DISPVTATIO III.

De natura charitatis Theologicæ.

Art. I. *Vtrum charitas sit aliquid creatum in nostra anima.* 275
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum* 277
Art. III. *Quædam prænotantur ad intelligentiam sequentis articuli.* 278
Art. IV. *Vtrum mutua inter Deum & hominem charitas habeat rationem veræ amicitiæ.* 279
Art. V. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 281
Art. VI. *Qualis sit amicitia, quam charitas inter Deum & homines importat.* 284
Art. VII. *Soluuntur quædam dubia.* 285

DISPVTATIO IV.

De necessitate actuum charitatis Theologicæ.

Art. I. *Quædam prænotantur.* 286
Art. II. *An detur speciale præceptum diligendi Deum actu interno.* 286
Art. III. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 287
Art. IV. *Quale sit præceptum de diligendo Deo actu interno.* 288
Art. V. *Vtrum detur speciale præceptum diligendi actu interno proximum.* 290
Art. VI. *Quale sit præceptum de diligendo proximo actu interno.* 291
Art. VII. *Soluuntur quædam dubia.* 292

DISPVTATIO V.

De subiecto & affectionibus actuum charitatis Theologicæ.

Art. I. *Quænam vitalis potentia sit principium productiuum actuum charitatis.* 293
Art. II. *An dilectio seu actus charitatis sit supernaturalis.* 294
Art. III. *An actus charitatis, sit ita honestus, vt non possit vitiari aliquâ malâ circumstantiâ.* 295

DISPVTATIO VI.

De charitate theologica, prout est virtus.

Art. I. *Vtrum charitas sit virtus.* 297
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 298
Art. III. *Vtrum charitas Theologica sit virtus specialis, & distincta ab omnibus aliis.* 300
Art. IV. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 301
Art. V. *Quâ vnitate charitas sit vna, & an sit eadem specie charitas viæ & patriæ.* 302
Art. VI. *Vtrum actus charitatis Theologicæ elicitus in via sit eiusdem speciei cum actu charitatis exercito in patria.* 303
Art. VII. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 304
Art. VIII. *Vtrum virtus charitatis Theologicæ sit infusa.* 306
Art. IX. *Vtrum virtus charitatis infundatur iuxta capacitatem naturalem.* 306
Art. X. *Vtrum virtus charitatis infundatur adulto iuxta supernaturalem dispositionem illius.* 308

DISPVTATIO VII.

De charitate habituali per ordinem ad alias virtutes.

Art. I. *Vtrum charitas habitualis spectata in esse naturæ, seu entis, sit præstantissima omnium virtutum.* 309
Art. II. *Soluuntur obiectiones aduersariorum.* 310
Art. III. *Vtrum charitas habitualis, spectata in esse moris, sit præstantissima omnium virtutum.* 311
Art. IV. *Soluuntur fundamenta hæreticorum.* 313
Art. V. *Vtrum charitas sit forma virtutum.* 316
Art. VI. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 316
Art. VII. *Quomodo charitas sit forma cæterarum virtutum.* 318
Art. VIII. *Soluuntur obiectiones aduersus posteriorem modum explicandi hanc informationem.* 320

DISPVTATIO VIII.

De dependentia cæterarum virtutum à charitate.

Art. I. *Vtrum virtutes morales acquisitæ spectatæ secundùm perfectiones sibi debitas intra ordinem naturæ, sint veræ virtutes sine charitate.* 323
Art. II. *Soluuntur obiectiones.* 324
Art. III. *An virtutes morales acquisitæ, spectatæ vt sunt in homine ordinato ad finem supernaturalem & secundùm statum virtutis vndequaque perfectum, sint veræ & perfectæ virtutes sine charitate.* 326
Art. IV. *Vtrum fides & spes Theologicæ sint veræ virtutes sine charitate.* 328
Art. V. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 329

DISPVTATIO IX.

De augmento charitatis per comparationem ad ipsum eius habitum.

Art. I. *Vtrum charitas possit augeri.* 330
Art. II. *An charitas habitualis augeatur per depurationem contrarij: an per positionem perfectioris charitatis de nouo infusæ, & corruptione minùs perfectæ.* 333
Art. III. *An charitas habitualis intendatur per maiorem radicationem in subiecto.* 334
Art. IV. *An charitas intendatur per additionem gradus ad gradum.* 335
Art. V. *Soluuntur obiectiones.* 336

DISPVTATIO X.

De augmento habitualis charitatis per comparationem ad eius actus.

Art. I. *Vtrum actus Theologicæ charitatis augeant efficienter suum habitum, an verò tantùm dispositiuè seu meritoriè.* 339
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 342
Art. III. *Soluuntur duo dubia.* 344
Art. IV. *Vtrum actibus intensioribus charitatis habitus augeatur.* 345
Art. V. *Vtrum habitus charitatis augeatur etiam per actus remissiores.* 346
Art. VI. *Eadem veritas probatur ex Concilio Tridentino & Patribus.* 347
Art. VII. *Eadem veritas probatur ratione.* 349
Art. VIII. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 350
Art. IX. *Soluuntur duo dubia.* 353
Art. X. *Inferuntur quædam ex dictis.* 354
Art. XI. *Vtrum augmentum gratiæ & charitatis actibus remissis acquisitum detur certò & statim atque isti actus fuerunt exerciti.* 356
Art. XII. *Soluitur dubium.* 359

DISPVTATIO XI.

De augmento charitatis per ordinem ad continuationem proprij actus.

Art. I. *Vtrum hoc augmentum charitatis detur etiam secundùm continuationem actus.* 360
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 361
Art. III. *Vtrum cuilibet continuationi etiam minimæ actus boni debeat respondere in habitu charitatis aliquod augmentum.* 363
Art. IV. *Soluuntur fundamenta Nominalium & Vasquesij.* 365
Art. V. *Vtrum certum & determinatum præmium debeat respondere cuilibet parti, vel etiam indiuisibili, actus boni.* 366

DISPVTATIO XII.

De augmento charitatis viæ per comparationem ad charitatem patriæ.

Art. I. *Vtrum charitas ita possit excrescere in via, vt euadat æquè perfecta in aliquo viatore, ac est charitas patriæ in aliquo comprehensore.* 368
Art. II. *Vtrum charitas patriæ in vno & eodem homine semper sit perfectior omni eâ charitate, quam idem homo vnquam habuit in via.* 369

DISPVTATIO XIII.

De amissione charitatis.

Art. I. *Vtrum charitas possit amitti.* 370
Art. II. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 371
Art. III. *Vtrum charitas de facto deperdatur totaliter quolibet peccato mortali.* 372

DISPVTATIO XIV.

De diminutione habitualis charitatis.

Art. I. *Vtrum charitas à Deo diminuatur.* 374
Art. II. *Vtrum charitas habitualis secundùm suam entitatem diminuatur per peccatum veniale.* 374
Art. III. *Vtrum feruor charitatis diminuatur per peccatum veniale.* 376

DISPVTATIO XV.

De ordine charitatis penes Deum.

Art. I. *Vtrum sit ordo in charitate.* 377

Art. II. *Quâ ratione Deus sit diligendus super omnia.* 378

Art. III. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 380

Art. IV. *Quantâ intensione ex præcepto charitatis Deus debeat amari.* 381

Art. V. *Soluuntur quædam dubia.* 383

Art. VI. *Vtrum voluntas humana naturaliter magis inclinetur ad magis diligendum Deum, quàm seipsam.* 383

Art. VII. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* 385

DISPVTATIO XVI.

De ordine charitatis penes nos & proximum.

Art. I. *Vtrum homo ex præcepto charitatis teneatur plus æstimatiuè diligere seipsum, quam proximum, in iis bonis spiritalibus, quæ sunt necessaria ad propriam salutem.* 388

Art. II. *Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.* 389

Art. III. *Inferuntur nonnulla ex dictis* 390

Art. IV. *Vtrum homo teneatur ex charitate plus æstimatiuè diligere proximum, quàm seipsum in iis bonis spiritalibus, quæ non sunt necessaria, vel sunt vtilia tantùm saluti propriæ, & absolutè necessaria ad salutem proximi.* 391

Art. V. *Vtrum homo ex præcepto charitatis teneatur plus æstimatiuè diligere bona propria temporalia, quàm proximum.* 392

Art. VI. *Vtrum vbi personæ sunt æquales, bona temporalia æqualia, possit homo ex charitate sibi alium in illis præponere.* 394

Art. VII. *Soluuntur obiectiones.* 395

Art. VIII. *Vtrum homo teneatur ex præcepto charitatis exponere vitam temporalem pro spiritali salute proximi aut communitatis, vbi in graui necessitate constituuntur.* 396

Art. IX. *Vtrum homo teneatur ex præcepto charitatis exponere vitam temporalem pro salute spiritali proximi in extrema necessitate positi.* 399

DISPVTATIO VLTIMA.

De ordine charitatis seruando in diligendis proximis.

Art. I. *Vtrum aliquis detur ordo in diligendis proximis.* 401

Art. II. *Vtrum, qui sunt nobis coniunctiores, sint magis à nobis ex charitate diligendi, quàm qui sunt nobis minùs coniuncti.* 401

Art. III. *Ex dictis inferuntur quædam confectaria.* 403

Art. IV. *Vtrum ex charitate plus æstimatiuè debeamus diligere eos, qui nobis carnaliter sunt coniuncti, quàm eos, qui spiritaliter nobis coniunguntur.* 404

Art. vlt. *Soluitur dubium.* 405

TRACTATVS DE IVDICE controuersiarum.

DISPVTATIO I.

De nomine & existentia iudicis controuersiarum.

Art. I. QVID *nomine iudicis controuersiarum intelligatur.* 407

Art. II. *Vtrum detur supremus aliquis iudex omnium fidei controuersiarum.* 408

Art. III. *Probatur ratione veritas præcedentis articuli.* 410

DISPVTATIO II.

De conditionibus necessariis in supremo iudice controuersiarum fidei.

Art. I. *An veritas infallibilis in definiendo requiratur in supremo iudice controuersiarum.* 411

Art. II. *Qualis veritas infallibilis in definiendo requiratur in supremo iudice controuersiarum.* 412

Art. III. *An auctoritas requiratur in supremo iudice controuersiarum.* 413

Art. IV. *Qualis debeat esse auctoritas supremi iudicis controuersiarum.* 413

Art. V. *An requiratur in supremo iudice controuersiarum fidei, vt ab eius sententia prouocare non liceat.* 414

Art. VI. *An requiratur in supremo iudice, vt sit visibilis, viuens, & an debeat audiri.* 414.

Art. VII. *An supremus iudex controuersiarum possit esse pars controuersiæ dirimendæ.* 415

DISPVTATIO III.

De hæresi admittente spiritum particularem pro iudice controuersiarum fidei.

Art. I. *Status difficultatis articuli sequentis explicatur; & de ea mens hæreticorum aperitur.* 417

Art. II. *Vtrum spiritus particularis sit supremus iudex controuersiarum fidei.* 418

Art. III. *Soluuntur responsiones hæreticorum ad probationem nostræ propositionis.* 419

Art. IV. *Aliæ rationes, quibus refellitur spiritus particularis pro iudice controuersiarum fidei.* 420

Art. V. *Soluitur primum fundamentum hæreticorum desumptum ex veteri testamento.* 422

Art. VI. *Soluuntur fundamenta hæreticorum ex nouo testamento desumpta.* 423

Art. VII. *Soluuntur fundamenta hæreticorum ex auctoritate Patrum desumpta.* 426

Art. VIII. *Soluuntur fundamenta hæreticorum ex ratione desumpta.* 427

DISPVTATIO IV.

De hæresi admittente scripturam sacram pro iudice controuersiarum.

Art. I. *Vtrum scriptura sacra sit in hunc finem à Deo data, vt esset supremus iudex controuersiarum fidei.* 427

Art. II. *Probatur eadem veritas ratione.* 429

Art. III. *Eadem veritas probatur alterâ ratione.* 430

Art. IV. *Probatur eadem veritas alterâ ratione.* 431

Art. V. *Soluitur primum hæreticorum fundamentum.* 432

Art. VI. *Soluitur secundum fundamentum hæreticorum.* 432

Art. VII. *Soluuntur obiectiones Cybrandi aduersus posteriorem solutionem præcedentis articuli.* 435

Art. VIII. *Soluuntur alia hæreticorum fundamenta ex scripturis desumpta.* 437

Art. IX. *Soluuntur fundamenta ex auctoritate Patrum desumpta.* 439

DISPVTATIO V.

De modo, quo dogmata fidei Christianæ & Catholicæ ad salutem necessaria continentur in sacra scriptura.

Art. I. *Vtrum omnia fidei Christianæ & Catholicæ dogmata contineantur in sacra scriptura.* 439

Art. II. *Probatur propositio superioris articuli ex sacris scripturis.* 440

Art. III. *Probatur eadem veritas ex Patribus.* 443

Art. IV. *Eadem veritas ostenditur ex variis dogmatibus & Iudæis & nobis traditis* 447

Art. V. *Eadem veritas articuli primi probatur ratione.* 451

Art. VI. *Soluitur primum fundamentum hæreticorum, deductum ex sacris litteris* 453

Art. VII. *Soluitur alterum fundamentum hæreticorum deductum ex sacris scripturis.* 454

Art. VIII. *Soluitur tertium hæreticorum fundamentum desumptum ex sacris scripturis.* 456

Art. IX. *Soluuntur fundamenta hæreticorum desumpta ex Patribus.* 457

Art. X. *Fundamenta hæreticorum ex ratione petita.* 462

Art. XI. *Vtrum omnia, quæ sunt ad salutem necessaria, verbis apertis proponantur in sacra scriptura.* 464

Art. XII. *Probatur eadem veritas ratione.* 466

Art. XIII. *Soluuntur fundamenta hæreticorum ex auctoritate deprompta.* 466

Art. XIV. *Soluuntur fundamenta hæreticorum ex ratione desumpta.* 469

DISPVTATIO VLTIMA.

De vero & legitimo iudice controuersiarum, & vltima fidei resolutione quoad nos.

Art. I. *Vtrum Ecclesia sit supremus omnium fidei controuersiarum iudex.* 470

Art. II. *Quæ sit vltima fidei resolutio quoad nos.* 471

DE TRIBVS VIRTVTIBVS THEOLOGICIS, FIDE, SPE, ET CHARITATE.

AD SECVNDAM SECVNDÆ S. THOMÆ.

TRACTATVS PRIMVS DE FIDE.

I. DISPVTATIO PRIMA.

De nomine fidei.

ARTICVLVS VNICVS.

Variæ acceptiones nominis fidei, & quomodo hoc in tractatu accipiatur.

PLERIQVE Scholastici tam hâc quæstione S. Thomæ, quàm lib. 3. sententiarum dist. 23. disputaturi de fide, varias eius acceptiones, quæ tam apud prophanos, quàm apud sacros & Ecclesiasti-
II. cos scriptores reperiũtur, satis prolixè referunt, sed parum vtiliter; cùm & ipsa à Theologis suscepta tractatio de fide, quatenus est *Theologica*, abundè ostendat hîc tantum agi de illa, prout est humanæ salutis initiũ, radix & fundamentum iustificationis, proindéq; sufficere illas eius significationes explicare, quæ ad talẽ rem pertinent.

Imprimis itaque hoc nomen *fides* significat, *actum credendi*; seu actum illum intellectus, quo assentimur dictis alicuius, propter auctoritatem dicentis, ita vt si hæc auctoritas sit humana, dicatur *fides humana*; si diuina, appelletur, *fides diuina*: sic apud Ciceron. lib. 2. *de diuinatione*, significat *fidem humanam* in istis eius verbis; *insanorum visis fides non est adhibenda*: sic apud S.
III. Matth. cap. 9. significat *fidem diuinam*, vbi enim Christus præmisit *creditis, quia id possum facere*, & cæci, qui interrogabantur, responderunt, *vtique Domine*: Christus subiunxit: *secundùm fidem vestram fiat vobis*, quò loci verbum istud, *creditis*, ad quod nomen hoc, *fides*, ibi habet respectum, satis denotat illud significare assensum diuinæ fidei, item apud S. Paulum *fide intelligimus aptata esse sæcula.*

A Porrò, ex citato loco Ciceronis & aliis similibus IV.
cõstat Budæum suis annotationibus in Pandectas digestis *de seruo corrupto* lege primâ, & Laurentium Vallam lib. 5. elegant. cap. 3. fuisse loquutos inconsideratè, dum dixerunt hoc nomen *fides*, nunquam apud probatos auctores linguæ Latinæ accipi pro actu credendi, & eundem Vallam ibidem turpiter errasse, quando dixit fidem illam, quæ in assensu est posita, commodiùs dici *persuasionem aut credulitatem*; nam & apud Cic. in epist. Planci, & apud S. Aug. libri *de vtilitate credendi* cap. 9. & 10. credulitas sonat aliquid vitij, quippe quæ significat leuitatem in credendo, at fides sumpta præcisè pro prædicto as-
sensu minimè, cùm à tali assensu supernaturali V.
B Christiani adducti honorificè denominentur *fideles*, vt obseruat S. Aug. lib. *de spiritu & littera* cap. 39. &, vt idem notat citato illo cap. libri *de vtilitate credendi*, rectè appellentur *credentes*, nunquam tamen *creduli*.

Secundo loco nomen hoc, *fides*, significat habitum suo actui correspondentem: sic interdum significat habitum ex frequentatis actibus *acquisitum*, quomodo respondet *humana fides*: interdum *supernaturalẽ & infusum*, id est qualitatem à Deo infusam nostro intellectui, quâ non modò inclinatur, sed redditur habilis & potens elicere actus supernaturales fidei, sic primę *ad Cor.* 13. *nunc autem manent fides, spes, charitas*: & à fide sumpta hoc posteriori modo paruuli intincti
C sacramento baptismatis sunt & dicuntur *fideles*. VI.

Tertiò, nomen hoc *fides* ab assensu seu actu credendi, quem significat, transfertur ad significandum obiectum vtriusque prædicti nostri assensus, *habitualis* scilicet, & *actualis*, id est, ad significãdum doctrinam illam, cui per fidem assentimur: sic *ad Rom.* 10. *fides ex auditu*: primę *ad Tim.* 1. *vt sani sint in fide*, id est in doctrina fidei,

I. quo sensu S. Athanasius in symbolo ait, *hac est fides Catholica*, & nos solemus dicere, hoc & illud esse de fide, vel esse contra fidem, id est esse aliquid ex credendis per fidem Catholicam, vel illis aduersari.

Nos hac in parte, quia sumus disputaturi de vtraque supernaturali fide, *actuali* scilicet & *habituali*, eiúsque obiectum inquiremus cum sancto Thoma; ideò accipiemus hoc nomen, *fides*, in duabus primis eius significationibus, vt accommodatur significandis actui & habitui supernaturalibus.

Et quanquam tres istæ significationes fidei probentur etiam hæreticis nostri temporis, vt videre est apud Caluinum lib. 3. suarum Institutionum cap. 2. parag. 23. Petrum Martyrem in locis suis cõmunibus, classe 3. cap. 4. nu. 5. & alios admittentes illud Magistri sententiarum dis-
II. tinct. 23. fides significat *id quod credimus, & id quo credimus*, nihilominus controuertitur inter nos & illos, an nominibus fidei, quæ toties commendantur in sacris litteris, dum est sermo de iustificatione, significetur solus actus intellectus, quo assentimur rebus reuelatis, an verò significetur specialis quædam fiducia de misericordia Dei certò & infallibiliter remittentis peccata ei, qui actum eius exercet, quæ tamen fiducia præsupponat actum intellectus.

Lutherani & Caluinistæ mordicùs tuentur posteriorem partem: sed quoniã mens eorum non est agere de nuda & simplici significatione huius vocis, *fides*, nec solùm intendunt hoc nomen, *fides*, aliquando in sacris literis significare fiduciam, accõmodando nomen causæ ad suum effectum, quod plures Theologi illis concedunt, sed procedunt vlteriùs, & volunt fidem præcisè, propriè & formaliter sumptam, esse prædi-
III. ctam illam specialem fiduciam de peccatis sibi in particulari certò, & indubitanter remissis, sícque esse in voluntate tanquam subiecto proprio, & non in intellectu, & formaliter cõsistere in affectu, non in assensu, seu, vt Caluinus suprà parag. 8. loquitur, *cordis esse magis, quàm cerebri, & affectus magis, quàm intelligentiæ*, istúdque totum eo fine vrgent, vt stabiliant suam hæresim de fide, tanquam vnicâ causâ iustificationis, & inanem suam fiduciam, specialémque certitudinem de peccatis sibi in particulari remissis, condemnatam à Concilio Tridentino sess. 6. cap. 9. & can. 9. 13. & 14. Nos verò infrà inquirendo formalem rationem fidei, ostendemus ex scripturis, Patribus, & ratione eam consistere in assensu; subiectum eius esse intellectum, item realiter distingui à spe, cuius tamen est aliqua species ipsa fiducia, vt obseruauit S. Thomas
IV. primâ secundæ quæst. 40. art. 2. in responsione ad secundum, ideò solutionem huius controuersiæ in illum locum, vt commodiorem reiiciemus.

Cæterùm, quamuis primæ omnium quæstiones de re aliqua, post nomen eius explicatum, sint ipsa eius existentia & necessitas, vt notant Philosophi cum Aristotele lib. 1. posterior. quia tamen S. Thomas hâc parte existentiam fidei supernaturalis supponit pròbatam primâ secundæ quæst. 62. art. 3. vbi Theologi cum illo docent dari tres virtutes Theologicas, & hæretici nostri temporis conueniũt etiam de hac veritate, ideò eius explicationem hîc omittemus, eius verò necessitatem inferiùs, sicut & sanctus Thomas, exponemus.

A

DISPVTATIO II. V.

De subiecto & obiecto adæquato materiali fidei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quodnam sit subiectum materiale adæquatum fidei.

VT materia præcedit formam, sic consideratio *subiecti & obiecti materialis*, debet antecedere explicationem *obiecti formalis*. Primùm autem hîc est repetenda ex Dialecticis multiplex diuisio obiecti in *materiale* & *formale*; in *adæ-*
B *quatum* & *inadæquatum*; inadæquati *in præcipuum* & *minùs præcipuum*: similiter ex iisdem repetendum est, vt etiam Durandus rectè animaduertit quæst. 5. prologi sententiarum, quòd, licèt Philosophi & Theologi satis communiter vtantur promiscuè istis duobus terminis, *obiectum, subiectum*, accipientes vnum pro alio, tanquam eius synonymum, attamen in rigore loquendi, & in præsenti materia, distingui: nam in scientiâ obiectum propriè est illud, quod per eam cognoscitur, scilicet aliqua propositio, seu conclusio, quæ obiicitur cognoscenda per habitum ipsius scientiæ; éstque aliquid complexum; & in præsenti materia de fide est propositio, quæ creditur, est enim id, cui fides immediatè assentitur; subiectum autem in scientia est id, de quo aliquid demonstratur, seu scitur: verbi gratiâ, res, cuius proprietas demonstratur in scientia, & in præsenti materia de fide subie- VI.
C ctum propriè est id, de quo aliquid creditur: hinc, quia hi duo termini sumuntur promiscuè, aliqui, quando vtuntur nomine *obiecti* pro subiecto, ad maiorem explicationem vocant illud obiectum *de quo*. VII.

Notandum secundò est, cùm in ipso subiecto materiali multa possint considerari, posse tamen distingui aliquam specialem rationem, quæ ab ipsa sciẽtia vel habitu aut actu cognoscente consideretur, sícque ratio aliqua existẽs in subiecto, quam intellectus per talem habitum vel actum cognoscit in illo, cuiusmodi est specialis ratio entis in ipso, quatenus est obiectũ metaphysicum, quæ ratio ad aliquam distinctionem subiecti formalis strictissimè sumpti appellatur ab aliquibus *subiectũ formale quod*, ab aliis ratio *formalis qua*, ab aliis *sub qua*, & à nonnullis reuocatur ad obiectũ formale in scientiis & habitibus, quia per
D illam fit aliqua determinatio materialis subiecti, ab aliis ad materiale tantùm, quia non omnimodè & vltimò specificat habitum vel scientiam, sed quidquid sit de hac re, quæ magis spectat ad Dialecticos, quia tamen sanctus Thomas hîc articulo primo, considerãdo subiectum materiale fidei, vt condistinctum à formali, simul etiam considerat hanc specialem rationem, ita & nos hîc inuestigabimus, quodnam sit subiectum materiale, prout distinguitur ab obiecto: deinde, quodnam sit obiectum, siue adæquatum siue inadæquatum, principale tamen, inuestigabimus. Quod igitur spectat ad subiectum adæquatum fidei supernaturalis VIII.

Sit hæc propositio: *adæquatum subiectum fidei supernaturalis, prout hoc distinguitur ab obiecto, est*

I. *illud omne, de quo aliquid potest à Deo reuelari obscurè in ordine ad fruendum Deo clarè viso;* tota propositio est S. Thomæ hîc articulo primo in corpore, & in solutione ad primum.

Prior eius pars probatur: illud est adæquatum subiectum materiale fidei supernaturalis, de quo solo aliquid potest credi fide supernaturali: sed aliquid potest fide supernaturali credi de eo solo, quod potest a Deo reuelari obscurè: igitur illud, de quo solo aliquid potest à Deo reuelari obscurè, est obiectum adæquatū fidei supernaturalis. Maior patet ex secundo nostro notabili, quo distinguimus cum Durando subiectum ab obiecto, & ex ipsa ratione communi subiecti adæquati.

Minor probatur: de eo tantùm aliquid potest credi fide supernaturali, quod hæc potest per suum formale motiuum attingere, quia nullus actus vel habitus potest agere circa subiectum
II. positum extra latitudinem formalis sui motiui, vt omnes Philosophi communiter docent: atqui fides supernaturalis potest tantùm per suum formale motiuum attingere illud, quod potest à Deo reuelari obscurè, quia reuelatio obscura est formale motiuum illius, vt docebimus infrà: igitur de eo tantùm aliquid potest supernaturali fide credi, de quo aliquid potest à Deo obscurè reuelari.

Neque primò huic propositioni obstat, quòd fides supernaturalis sit *Theologica*, & denominetur talis à suo subiecto, scilicet Deo, illud autem, de quo aliquid potest credi tali fide, longè latiùs pateat ipso Deo, cùm possit esse aliqua res creata, verbi gratiâ, humanitas Christi Domini, item anima rationalis, & multa id genus.

Hoc inquam non obstat, quia, vt aliqua virtus propriè sit *Theologica*, sufficit, vt præcipuum
III. obiectum, quod ipsa immediatè attingit, sit Deus: non autem requiritur, vt quodlibet eius obiectum sit increatum, seu Deus, vt videre est in charitate, quæ habet etiam *proximum* pro aliquo suo obiecto; at paulò pòst ostendemus Deum esse principale subiectum fidei supernaturalis.

Neque secundò obstat, quòd S. Thomas hîc articulo primo, explicans adæquatum materiale subiectum fidei, vtatur hoc termino, *quæ sub assensu fidei cadunt*, quâ particulâ videtur denotare solùm id esse subiectum materiale fidei supernaturalis, de quo aliquid est reipsa & de facto obscurè reuelatum à Deo, non autem illud, de quo potest aliquid sic reuelari, etiamsi in hac vita nunquam sit reuelandum; quod tamen posterius nostra propositio affirmat, sic exprimendo hoc subiectum, *de quo potest aliquid*
IV. *à Deo reuelari obscurè*, quod aptitudinem tantùm ad esse reuelatum, non esse actu reuelatum sonat.

Id etiam non obstat, nam aliud est explicare præcisè, absolutè, & simpliciter, naturam & essentiam adæquati subiecti fidei supernaturalis, & aliud solummodo explicare id, de quo reipsa & de facto habet aliquem actum in hoc nostro statu; nos, quia hîc aggredimur explicare primum, & naturæ rerum sunt vtplurimùm in aptitudine, ideò expressimus hoc subiectum adæquatum fidei per hunc terminum, *de quo potest aliquid credi*, sanctus autem Thomas, quia explicat hoc subiectum fidei iuxta eam tantùm latitudinem, quam de facto habet in hoc nostro statu, ideò loquutus est tantùm po-
A V. steriori modo; & vt, si Deus (vt potuit) reuelasset nobis plura mysteria, quam de facto reuelauerit, tunc hæc eadē fides tam actualis quàm habitualis, quæ nunc est in quouis Catholico, nullo alio sibi intrinsecè superaddito versaretur circa illa, eisque assentiretur; quia per idem formale motiuum tenderet in illa; sic etiam hæc eadem obiecta possunt rectè dici pertinere ad adæquatum materiale subiectum nostræ fidei, non quidem *in actu exercito*, sed tantùm *aptitudine* illis inexistente, quæ aptitudo nihil est aliud, quàm specialis quædam cognoscibilitas, quâ hæc obiecta de se & naturâ suâ sunt idonea, quæ cognoscantur ab intellectu creato fide supernaturali illustrato, si ei reuelentur obscurè à Deo.

Ex quo intelligitur, istorum subiectorum rationem esse longè disparem à pariete, vel alio simili subiecto, quod vbi caret omni & quoli-
B VI. bet colore, non censetur esse aliquod obiectum visus, quia caret visibilitate, quæ est propria alicuius obiecti cognoscibilitas per comparationem ad visiuam potentiam fundatam in colore afficiente tale subiectum, quin potiùs hoc exemplum illustrat nostram solutionem: sicut enim paries coloratus densissimis tenebris obuelatus potest dici visibilis ex se, & quantum præcisè requiritur ex parte obiecti, licèt ex defectu medij illuminati nequeat ab oculo percipi, ita etiam prædicta obiecta, quia ex se & naturâ suâ sunt apta, quæ cognoscantur per reuelationem, si fieret à Deo, erunt semper cognoscibilia per fidem infusam, licèt defectu actualis diuinæ reuelationis fides supernaturalis nullum circa illa actum exerceat, vel etiam de facto possit exercere, & sic semper continebuntur intra latitudinem adæquati subiecti ipsius fidei supernaturalis.

C VII. Probatur item posterior pars propositionis, addens requiri insuper, *vt istud reuelabile sit in ordine ad fruēdum Deo clarè & intuitiuè viso*; sic autem probatur: subiectū materiale vnius actus vel habitus debet, quatenus est tale, esse aliquo modo distinctum à subiecto materiali alterius actus & habitus etiam specie distincti, vt intelligitur ex secundo notabili: atqui id, de quo aliquid potest reuelari obscurè, nudè & solitariè sumptum, non distinguit fidem supernaturalem, siue actualē siue habitualem, ab ipsa naturali fide, siue actuali siue habituali; nam de anima rationali aliquid (puta eius immortalitas) potest à Deo obscurè reuelari homini constituto in statu purorum naturalium, & assensus circa tale obietum ab isto homine formari: ergo id, de quo aliquid potest aliquando reuelari obscurè, sumptum nudè & solitariè, non est materiale subie-
D VIII. ctum adæquatum fidei supernaturalis, sed postulat aliquid sibi superaddi; istud autem nihil potest esse aliud, quàm ordo ille ad fruendum Deo clarè & intuitiuè viso: nam constitutiuum rei alicuius in esse subiecti debet proportionari ei, cui est tale subiectum, quia ex secundo notabili est ei aliquo modo veluti forma, & forma proportionatur suo subiecto: atqui id, de quo aliquid potest reuelari obscurè à Deo, non potest proportionari in esse subiecti, nisi per hunc respectū & ordinem, scilicet *ad fruendum Deo clarè viso*, quia fides supernaturalis ex sua propria & essentiali conditione est in ordine ad fruendum Deo clarè viso, quatenus datur homini, vt sit illi fundamentum & radix assequendi claram visionem diuinæ essentiæ, quod officium ex parte in-

I. tellectus sola fides infusa sibi vendicat, vt patebit infrà considerando eius naturam; igitur superadditum, quo prædictum materiale subiectum fidei supernaturalis completur, nihil est aliud, quàm ordo ille ad fruendum Deo clarè viso.

ARTICVLVS II.

Quodnam sit obiectum adæquatum materiale fidei.

SIt hæc propositio: *obiectum adæquatum materiale fidei supernaturalis, prout illud distinguitur à subiecto, sunt omnes & qualibet veritates simul sumptæ obscurè reuelatæ à Deo, vel reuelabiles in ordine ad fruendum Deo clarè viso.* Hæc propositio est etiam S. Thomæ hîc articulo primo & secundo, quando docet obie-
II. ctum fidei esse *aliquod complexum per modum enuntiabilis*, hæc enim complexio seu compositio est propriè dialectica subiecti cum attributo, seu affirmatio vel negatio alicuius de subiecto ipsius fidei, sicque veritates ipsæ propositæ fidei enuntiatæ vel enuntiabiles simul omnes sumptæ conficiunt materiale obiectum adæquatum fidei supernaturalis. Hanc propositionem omnes Theologi amplectuntur, imò & hæretici nostri temporis, Caluinus libro tertio Institutionum suarum cap. 2. parag. 3. *Fateor*, inquit, *generale fidei obiectum, vt loquuntur, esse Dei veritatem, siue minetur, siue spem faciat gratiæ:* nam quòd Petrus Martyr locis suis communibus classe tertiâ capite tertio numero secundo, & alij tam Lutherani quàm Caluinistæ restringunt adæquatum obiectum fidei ad omnes illas tantùm veritates simul sumptas, quæ nobis declarantur in sacris litteris, non faciunt, vt ne-
III. gent omnes & quaslibet veritates obscurè à Deo reuelabiles cum prædicto ordine simul sumptas esse adæquatum obiectum materiale fidei supernaturalis simpliciter & absolutè sumptæ, sed ex ea hæresi, quâ reiiciunt omnes traditiones & admittunt solum verbum scriptum, loquuntur solùm de veritatibus reipsa reuelatis, quas contendunt esse pauciores, quàm nos Catholici asseramus, sicut & alias falsas obtrudunt pro veris.

Hæc autem propositio probatur ex articulo superiori secundo notabili: totum illud, cui fides supernaturalis immediatè assentitur, vel potest assentiri, & extra quod nulli immediatè assentitur, nec potest assentiri, est adæquatum materiale obiectum fidei supernaturalis, prout obiectum hoc distinguitur à subiecto: atqui omnes & quælibet veritates simul sumptæ obscurè
IV. à Deo reuelatæ vel reuelabiles in ordine ad fruẽdum Deo clarè viso, sunt totum illud, cui fides supernaturalis immediatè assentitur vel potest assentiri, & extra illas nulli immediatè assentitur, vel potest assentiri, quia talis reuelatio: est formale motiuum huius fidei, nec fides hæc potest tendere in aliquod obiectum, nisi sub hoc formali motiuo: igitur omnes & quælibet veritates simul sumptæ obscuræ & reuelatæ à Deo vel reuelabiles in ordine ad fruendum Deo clarè viso, sunt obiectum materiale adæquatum fidei supernaturalis.

Minor probatur, simúlque tota propositio: illud est obiectum adæquatum materiale alicuius actus vel habitus, quod adæquat obiectum eius formale sibi applicatum: atqui reuelatio obscu-
A rè facta à Deo, vel quæ potest fieri de aliqua veritate in ordine ad fruitionem Dei clarè visi, V.
est formale obiectum & motiuum fidei supernaturalis, vt infrà ostendetur; & omnes veritates commemoratæ nostra propositione simul sumptæ adæquant illud, vt sibi applicatum, vt patet ex ipsis eius terminis; igitur omnes illæ veritates simul sumptæ sunt adæquatum materiale obiectum supernaturalis fidei.

ARTICVLVS III.

Soluuntur obiectiones, & quædam corollaria inferuntur.

OBIICIES primò, peccata nullum dicere ordinem ad fruendum Deo clarè viso; quin potiùs deordinationem & recessum ab illo, & nihilominus ea esse reuelabilia à Deo obscu-
B rè & per fidem supernaturalem credibilia. VI.

Respondetur, peccata posse considerari duobus modis, primò, *secundùm exercitiũ & actualẽ eorum commissionem*, deinde iuxta *cognitionem malitiæ & auersionis à Deo, quam in se continent*, & malum quod causant: si spectentur priori modo, obesse perpetranti illa, & sic spectata præcisè, quatenus committuntur, non ingredi adæquatum obiectum fidei supernaturalis, posteriori verò modo considerata habere aliquem ordinem ad fruendum Deo clarè viso, quatenus hæc illorum cognitio inseruit ad eorum detestationem & fugam, nósque coniungendum Deo, cuius iustitiæ & bonitati aduersantur, & ex consequenti ad faciendum, vt in altera vita fruamur Deo clarè viso, & philosophandum est eodem modò de mendacio, quòd scilicet fides non versatur circa illud vt in *actu exercito* continet falsitatẽ, sed tantùm quatenus
C potest aliquid verè affirmari vel negari de illo. VII.

Obiicies secundò, quasdam propositiones Geometricas sic posse reuelari à Deo, & credi fide supernaturali, quæ tamen nullum dicunt ordinem ad fruitionem Dei clarè visi.

Respondetur, duplicem distingui habitudinem, vnã *actualem*, *habitualem* alteram; quæ posterior nihil est aliud, quàm ipsamet innata habitudo, quam vnaquæque res habet ad Deum: in obiecto fidei supernaturalis non requiri absolutè & simpliciter primã seu *actualem*, sed sufficere *habitualem*, vnde licèt assensus circa veritates Geometricas à Deo reuelatas obscurè non dicat primò per se & ex naturâ sua ordinẽ actualem ad fruitionem Dei clarè visi, quia hoc obiectum secundùm se est ordinis naturalis, habet tamen aptitudinem, & ex consequenti *habitualem* ordinem, vt etiam inseruiat vitæ æternæ acqui-
D rendæ, prout illæ veritates subsunt reuelationi VIII.
ipsius nostræ voluntatis ordinantis assensum eiusmodi ad finem supernaturalem, & proinde semper aliquem ordinem dicat ad fruendum Deo clarè viso.

Ex his sequitur primò, non tantùm veritates necessarias à Deo obscurè reuelatas cum prædicto ordine, cuiusmodi est hæc, *Deus est trinus; & vnus*, & id genus cæteras; sed etiam propositiones seu veritates ex se contingentes; id est, quæ sunt de rebus liberè à Deo factis vel futuris ab eo modo prædicto reuelatis contineri sub adæquato obiecto fidei supernaturalis, & res illas, de quibus aliquid creditur, etiam contineri sub adæquato subiecto illius. Nam de istis rebus ex se contingentibus & liberè factis à Deo,

I. aliquid, vt à Deo sit reuelatum, credimus, fide supernaturali, verbi gratiâ, *Christum Dominum venisse, habere duas naturas integras, duas voluntates, Antichristum futurum*, & id genus alia.

Neque his obstat, quòd fides sit certissima, res autem eiusmodi, vtpote contingentes non habeant tantùm gradum certitudinis.

Nam entia liberè futura possunt duobus modis considerari: primò, secundùm se & sic nudè, & simpliciter spectata non habent necessitatem vel certitudinem & infallibilitatem existendi: secundò possunt considerari, vt subsunt diuinæ scientiæ, & testimonio Dei futuritionem illorum reuelantis, & sic tantam induunt certitudinem & infallibilitatem ad existendum per comparationem ad cognitionem & assensum circa illa præbendum, quantam ipsa scientia Dei illa reuelantis & eius veracitas
II. habent, quia illam ab istis accipiunt: vnde sicut scientia Dei est certa & infallibilis, item vt veracitas Dei caret omni mendacio quantumuis minimo, sic fit, vt veritates illæ aliàs ex se contingentes, prout tamen afficiuntur testimonio Dei ea reuelantis, sint certissimæ, semperque contineantur sub adæquato obiecto & subiecto fidei supernaturalis.

Secundò, sequitur multas etiam veritates naturales, seu quæ solo lumine naturali possunt cognosci, verbi gratiâ, *Deum esse vnum, animam rationalem esse immortalem*, & alia eiusmodi quamplurima etiam contineri sub *adæquato* obiecto fidei supernaturalis, similiter & subiecta, de quibus creduntur, pertinere ad adæquatum subiectum fidei supernaturalis ob eandem planè rationem, scilicet, quia hæc omnia possunt informari ipso formali motiuo
III. fidei supernaturalis.

DISPVTATIO III.

De præcipuo inadæquato materiali subiecto fidei.

ARTICVLVS PRIMVS.

Refellitur sententia hæreticorum asserens Deum, quatenus includit Christum secundùm humanitatem, esse præcipuum inadæquatum materiale subiectum fidei.

IV. QVIA sub adæquato materiali subiecto fidei supernaturalis multa, & varia inadæquata continentur, vt patet ex præcedenti disputatione, & in scientiis, inter omnia inadæquata vnum aliquod solet assignari præcipuum, quæritur, quodnam illud sit in fide supernaturali.

Facilè omnes non tantùm Catholici, sed etiam hæretici, Lutherani, & Caluinistæ conueniunt Deum esse præcipuum inadæquatum materiale subiectum fidei, sed an *solitariè*, an verò quatenus *includit Christum secundùm humanitatem* disceptatio est, Lutherani & Caluinistæ volunt præcipuum obiectũ fidei non esse solum Deum, sed etiam Christum Deum hominem: ita ex Lutheranis Kemnitius in locis suis communibus lo-

A co de *iustificatione*, titulo de *vocabulo fidei*, & postremo membro istius tituli de definitione fidei iustificantis: ex Caluinistis ipse Caluinus libro secundo suarum Institutionum capite sexto, sectione quarta, & libro tertio, capite secundo, paragrapho primo: vbi reprehendit Scholasticos solum Deum constituentes præcipuum obiectum fidei, atque eos esse corrigendos, addendo huic obiecto & ipsum Christum, *verum quidem est*, inquit, *in vnum Deum fidem respicere, sed illud quoque addendum est, vt agnoscat, quem ille misit, Iesum Christum.* item Petrus Martyr in locis suis communibus classe tertiâ cap. 4. & alij. V.

Sed hæc hæreticorum opinio, quatenus asserit Christum vt hominem ingredi præcipuum inadæquatum materiale subiectum fidei supernaturalis, refellitur: primò, quia sacræ litteræ agentes de obiecto fidei recensent Christum
B Dominum tanquam secundarium obiectum, cuius primarium est Deus, sic apud S. Ioannem cap. 17. *hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum:* quò loci hæc particula *(vita æterna)* significat *fidem supernaturalem*, vt S. Aug. & alij Patres docent ad illum locum, & hæc particula, *quem misisti Iesum Christum*, denotat præcipuum obiectum inter secundaria. VI.

Deinde, refellitur eadem opinio ex iis omnibus locis, quibus scriptura explicans præcipuum subiectum nostræ fidei meminit solius Dei, vt mox patebit explicando nostram sententiam.

Tertiò: vbicumque fides supernaturalis verè & propriè dicta est vel potest reperiri, ibi debet primarium eius inadæquatum subiectum reperiri, ita vt possit de eo aliquid credere; atqui eadem fides supernaturalis verè, & pro-
C priè dicta potuit esse, etiamsi verbum diuinum nunquam fuisset incarnatum; Deus enim potuit nolle verbum incarnari; & nihilominus hominem positum in via ordinare ad vitam æternam per tres virtutes Theologicas, putà, vt multi censent cum sancto Thoma factum iri, si primus parens non peccasset: igitur Christus Dominus, vt dicit naturam humanam, non est præcipuum materiale subiectum fidei supernaturalis, nec illud necessariò ingreditur. VII.

Confirmatur: idem est præcipuum inadæquatum materiale subiectum fidei supernaturalis, & visionis beatificæ in patria; quia visio succedit fidei: atqui humanitas Christi Domini non ingreditur præcipuum materiale subiectum visionis beatificæ, sed solus Deus: igitur nec Christus Dominus secundùm humanitatem ingreditur præcipuum materiale subiectum in-
D adæquatum supernaturalis fidei. VIII.

Quod autem Caluinum & eius sectatores fefellit, est, quòd acceperit fidem pro *fiducia*, fundamentum autem nostræ fiduciæ sit in meritis Christi Domini; sed suprà primâ disputatione obiter notauimus nomen hoc *fides*, quando agitur de fide iustificante, non significare in sacris litteris *fiduciam*, sed *assensum intellectus*.

Deinde, etiamsi fides idem sonaret ac *fiducia*, adhuc tamen Christus Dominus, vt sic non esset præcipuum materiale subiectum inadæquatum fidei, cùm hæc fiducia nihil sit aliud, quàm quædam firmitas spei, vt ibidem obseruauimus, ex S. Thoma: sic spes, cùm sit virtus quædam *Theologica*, habet Deum pro suo præcipuo

I. A inadæquato materiali subiecto, quod distinguitur à Christo vt homine, ita etiam & Christus Dominus vt homo, non esset præcipuum materiale subiectum nostræ fidei supernaturalis.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta hæreticorum.

PRIMVM fundamentum hæreticorum: præcipuum subiectum & finis vltimus sunt vnum & idem in ipsa fide, sicut in scientiis practicis obiectum & finis: atqui Christus Dominus est vltimus finis ipsius legis, & scripturarum ex Apostolo *ad Romanos* 10.

Respondetur, concessâ maiore negando minorem, ad cuius probationē respondetur Christum esse tantùm finem *intermedium*, quatenus
II. B ille & fides de illo est vnum ex præcipuis mediis perueniendi ad Deum vt finem nostrum supernaturalem, Christus enim est mediator Dei & hominum: nam Apostolus primæ *ad Cor.* 3. dum vult omnia esse reducenda ad Deum vt vltimum finem, & proinde in eo solo vltimatè esse gloriandum, recenset etiam ipsum Christum, *Nemo*, inquit, *glorietur in hominibus, omnia enim vestra sunt, vos autem Christi*, Christus autem, *ad Rom.* 10. cap. dicitur esse *finis legis*, quatenus impleuit illa, quæ in lege veteri & scripturis significabantur, vt exponit S. August. lib. 2. *contra aduersarium legis & Prophetarum* cap. 2. vel vt alij explicant, quatenus hoc vocabulum, *finis*, idem est ac *perfectio*, & Christus est perfectio legis, quia quod lex ipsa facere non poterat, scilicet hominem iustum, Christus Dominus id fecit.

Secundum: illud est præcipuum subiectum
III. C fidei, per quod & cuius intuitu iustificamur, quia hîc quærimus subiectum fidei iustificantis; at id, per quod & cuius intuitu iustificamur, est Christus ipse, vnde passim apud Apostolum dicitur *nostra iustificatio, noster mediator*, & dicimur iustificari per fidem mediatoris.

Respondetur, negando maiorem, sumendo hunc eius terminum, *istud, per quod iustificamur*, pro medio obtinendæ & promerendæ nobis iustificationis, cuiusmodi est Christus Dominus, sic autem non habet rationem vltimi finis; cuiusmodi est primarium materiale subiectum fidei; sed rationem medij sortitur.

Tertium fundamentum: fides iustificans vocatur in sacris litteris, *fides in Christum*, vt *ad Romanos* 3. cap. *iustificans eum, qui est ex fide Iesu Christi*, ergo cùm fides supernaturalis denominatur à præcipuo suo subiecto inadæquato,
IV. D Christus Dominus erit præcipuum materiale subiectum inadæquatum fidei supernaturalis.

Respondetur, fidem iustificantem appellari *fidem in Christum*, non quòd Christus Dominus sit præcipuum eius subiectum, sed quòd inter secundaria illius subiecta sit primum: item quòd fides in illum sit necessaria ad salutem, tanquam vnum ex præcipuis mediis, vt explicabitur infrà agendo de *necessitate fidei*, & quòd ab illa & eius professione simus & nominemur *Christiani*.

Tandem quòd & fides, quam profitemur sit nobis tradita à Christo Domino legislatore nostro iuxta illud sancti Ioannis, primo capite *vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit nobis*.

ARTICVLVS III. V.

Reiicitur sententia Durandi asserens actum meritorium, & Deum vt saluatorem esse primarium materiale subiectum inadæquatum fidei.

OPINIO Durandi quæstione quinta prologi sententiarum numero nono, est subiectum principale fidei, seu vt ille loquitur, *habitus, quo assentimur his, quæ in sacra scriptura traduntur, & prout in ea traduntur*, esse actum meritorium, in qua tamen opinione non videtur esse constans: nam illa eadem quæstione numero decimo quarto, dicit Theologiam & fidem articulorum non differre quantum ad subiectum, sed solùm quantum ad modum assentiendi, & præcedenti numero decimo tertio,
vult subiectum Theologiæ esse Deum, & numero decimo, vult illum esse subiectum hoc secundùm rationem saluatoris. VI.

Ad hanc opinionem Durandi Ariminensis quæstione tertia prologi sententiarum, & nonnulli alij accedunt, constituentes præcipuum subiectum materiale inadequatum fidei Deum, *vt glorificatorem.*

Sed ista opinio refellitur: & primùm quoad primam eius partem: nam subiectum præcipuum materiale inadæquatum fidei supernaturalis debet esse tale, vt ab eo fides sit & denominetur *Theologica*, hinc enim virtutes aliæ dicuntur *Theologicæ*, aliæ non *Theologicæ*, & inter Theologicas fides numeratur prima; atqui fides supernaturalis non potest habere ab ipso actu meritorio siue secundùm se spectato, siue vt terminato ad Deum, quòd sit *Theologica*, non quidem à
primo, quia virtus *Theologica* debet ferri immediatè in Deum, at iuxta explicationē Durandi fides fertur immediatè in actum meritorium: Non item id habet ab actu meritorio vt terminato ad Deum, quia sic fides supernaturalis sese tantùm mediatè terminaret ad Deum, & sic virtus religionis, quæ immediatè versatur circa cultum Dei, & mediante tali cultu fertur in Deum esset virtus *Theologica*, quod nemo Theologorum admittet. VII.

Deinde, retorquendo argumentum Durandi contra eius sententiam: illud est subiectum alicuius habitus, quod est primarius & proprius eius finis: at proprius & primarius finis fidei supernaturalis non est actus meritorius, sed est ipsa cognitio de vero Deo iuxta illud Christi Domini apud S. Ioan. decimo septimo. Hæc est *vita æterna, vt cognoscant te Deum verum*; & iuxta VIII.
S. Augustinum libro quarto, *de ciuitate Dei*, capite secundo sic dicentem: *fidei primum & maximum officium est, vt in verum credatur Deum.*

Tandem: illud censetur esse subiectum præcipuum materiale inadæquatum, cui omnia tribuuntur vltimatè, & ad quod illa referuntur: sic enim vocatur subiectum *attributionis*; atqui actus meritorius refertur ad obtinendam vitam æternam, & hæc ad ipsum Deum vt finem omnimodè vltimum.

Eadem etiam opinio refellitur quoad posteriorem partem ex eo, quòd fides non attēdit principaliter rationem saluatoris in Deo, sed cognitionem de Deo, vt patet ex citatis testimoniis Christi Domini & sancto Augustino.

Deinde, omnia, quæ ista fides credit de

I. Deo, non ordinantur ad Deum, vt saluatorem, A
nec fundantur in illo v. g. Deum esse vnum & trinum, & plura id genus alia.

ARTICVLVS IV.

Soluuntur fundamenta Durandi.

FVNDAMENTVM Durandi quoad priorem partem eius sententiæ est: illud est subiectum alicuius habitus, cuius cognitio est finis proximus in illo: at finis fidei proximus, prout assentitur iis, quæ traduntur in scriptura sacra, est actus meritorius, ex sancto Paulo secundæ *ad Timot. 3. omnis scriptura diuinitus inspirata est vtilis ad arguendum & corripiendum* &c. *vt perfectus sit homo Dei ad omne bonum opus instructus.* Adde quod omnia, quæ habentur in sacris litteris, referuntur ad actum meritorium.

II. Respondetur maiorem debere intelligi de *fine primario*, sic enim finis & subiectum coinci- B
dunt, & de fine ipsius talis habitus spectati secundùm se, sicut & in scientiis, in quibus finis scientis vel etiam docentis distinguitur à fine scientiæ: hic, non autem ille specificat & distinguit scientiam; at finis ipsius fidei etiam vt traditæ in sacris litteris non est ipse actus meritorius: sed est ipsa cognitio veri Dei, vt iam notauimus: neque textus ille S. Pauli ait primarium finem fidei vt contentæ in sacris litteris, esse actum meritorium, sed solùm scripturas sacras, & earum cognitionem esse vtiles, vt homo euadat perfectus ad omne opus; quod est aliquid minus, quàm esse finem primarium fidei supernaturalis. Imò si scripturę sacrę conferantur cum ipsa fide, loquendo præcisè habent se merè per accidens ad illam, cùm istæ ex quibusdam tantùm

III. occasionibus sint exaratæ, fides autem sit in- C
trinseca construendo ædificio spiritali.

Deinde etiamsi admittamus Deum dare nobis fidem etiam in hunc finem, vt scilicet exerceamus actus meritorios & assequamur gloriam, id tamen non facit vt meritum vel gloria sit primarius & vltimus finis ipsius fidei.

Fundamentum Durandi quoad posteriorem partem suæ opinionis: in aliquo habitu illud est omninò subiectum, seu ratio subiecti, quod principaliter attenditur in illo, & quod continet alia fundamenta: at ratio *saluatoris* in Deo est eiusmodi: quia in quouis statu fides de saluatore fuit necessaria; & in ratione saluatoris alia continentur implicitè & fundamentaliter, scilicet esse incarnatum, passum, resurrexisse, & id genus cætera, quibus explicatur, quomodo Deus sit operatus nostram salutem.

IV. Respondetur negando maiorem: nam multa D
sunt, quibus per fidem assentimur, quæ tamen ad Deum siue *vt saluatorem* siue *vt glorificatorem* non nisi valde ægrè possunt reuocari, verbi gratiâ, quæcunque credimus de Deo *vt vno & trino*, quod autè teneamur habere fidem de saluatore, hoc tantùm arguit Christum Dominum inter secundaria obiecta fidei esse præcipuum, & fidem in illum esse aliquod medium, pro consequenda salute necessarium: Non tamen purè simpliciter & absolutè esse primarium inter inadæquata subiecta materialia fidei: nam & pleraque alia sunt etiam media necessaria, quæ tamen rationem subiecti materialis inadæquati principalis sibi non vendicant.

ARTICVLVS V. V.

Vtrum Deus sit primarium subiectum materiale inadæquatum fidei supernaturalis.

SIT hæc propositio, *Deus est primarium subiectum materiale inadæquatum fidei supernaturalis;* Ita sanctus Thomas hîc articulo primo & primâ parte quæstione primâ, articulo septimo, & communiter omnes eius interpretes, imò & Durandus libro tertio sententiarum distinctione 24. quæstione primâ, numero septimo, & citatâ quæstione in prologum libri primi sententiarum.

Probatur primò auctoritatibus Christi Domini apud sanctum Ioannem, & sancti Augusti-
ni superiùs relatis; quibus addi possunt & illæ, VI.
in quibus sacræ scripturæ loquentes de nostra fide simpliciter & absolutè illam appellant *fidem Dei, fidem, quæ est apud Deum*: vt apud sanctum Marcum capite vndecimo, apud sanctum Paulum epistolâ *ad Thessalonicenses* capite primo.

Probatur deinde: ex Durando suprà idem est subiectum materiale fidei & Theologiæ, quia idem est subiectum principiorum & conclusionum, similiter idē est subiectum fidei & visionis beatificæ: quia hæc isti succedit, & quod hîc in via credimus, videbimus in patria: atqui ex communiori sententia Theologorum primâ parte quæstione primâ, articulo septimo Deus est primarium materiale subiectum inadæquatum Theologiæ, & ex eadem parte quæstione duodecimâ est primarium subiectum *attributionis* in visione beatifica: igitur Deus est etiam pri-
marium materiale subiectum fidei supernatu- VII.
ralis.

Secundò: subiectum illud est primarium fidei, inadæquatum tamen, de quo plura per fidem creduntur, & ad quod alia, quæ creduntur, ordinantur: sic enim sortitur appellationem subiecti adæquati secundùm attributionem, quatenus omnia referuntur ad illud: atqui quæcunque creduntur per fidem supernaturalem, creduntur in ordine ad ipsum Deum, scilicet, vt perfecta cognitio habeatur de illo, prout à nobis viatoribus potest haberi in vita, ex testimoniis Christi Domini & sancti Augustini superiùs relatis: igitur Deus est primarium materiale subiectum inadæquatum tamen fidei supernaturalis.

ARTICVLVS VI.

Sub qua ratione Deus sit primarium subiectum materiale inadæquatum fidei. VIII.

CVM iuxta secundum notabile articuli primi secundæ disputationis aliqua specialis ratio debeat assignari in subiecto materiali, tenens se ex parte illius, quam habitus vel actus primò & per se attingat, & secundùm quam tendat in subiectum, vt ibi ostendimus, adhuc difficultas manet: quænam in Deo sit illa specialis ratio, quam fides illa supernaturalis attingit in Deo, vt suo primario inadæquato tamen subiecto: pro cuius explicatione

Notandum ex iis, quæ communiter scholastici

I. tradunt primâ parte Deum secundùm se totum & adæquatè sumptum esse ens absolutum & relatiuum simul, *absolutum* ratione suæ essentiæ & attributorum eius absolutorum; *relatiuum* ratione personalitatum diuinarum: deinde ex eadem prima parte supponendum est aliquam dari distinctionem, quam vocant *virtualem*, non tantùm inter attributa absoluta Dei ad sese inuicem comparata, sed etiam inter omnia attributa Dei & diuinam essentiam præcisè sumptam, cùm hæc sese ad illam habeant tanquam quædam veluti eius proprietates: vnde appellantur *attributa*.

Notandum tertiò, Deum posse considerari non tantùm in ordine ad se & ea, quæ ei conueniant *ad intra*, cuiusmodi sunt eius essentia & omnia attributa, sed etiam in ordine ad creaturas, & secundùm ea, quæ ei conueniunt *in tempore*, vt esse creatorem, & id genus similia.

II. Iam communis sententia scholasticorum, paucis exceptis, vt Durando & aliis, quos suprà reiecimus, censet Deum secundùm rationem Deitatis spectatum esse præcipuum inadæquatum materiale subiectum fidei supernaturalis, quæ communis sententia manet satis probata tam ex iis, quæ diximus contra Durandum & Ariminensem, quàm ex iis, quæ protulimus in confirmationem propositionis superioris articuli, sed cùm iuxta nostra notabilia multa distinguamus in Deo, & inter illa aliquis ordo detur, vt communiter docent Theologi primâ parte, ex illis omnibus vix vnus aut alter explicat distinctè, an Deus sit hoc subiectum fidei, quod inquirimus, secundùm Deitatem, seu sub ratione deitatis sumptæ strictissimo modo, scilicet prout significat diuinam essentiam, vt præscindit ab omnibus attributis tam absolutis quàm re-
III. latiuis; an verò prout illa includit: vel etiam quatenus spectata secundùm totam suam latitudinem consideratur secundùm ea, quæ tam ei conueniunt *ad extra* quàm *ad intra*: pro cuius difficultatis explicatione

Sit hæc propositio: *Deus sub ratione deitatis sumpta, prout illa præscindit ab omnibus suis attributis, & ab iis, quæ conueniunt ei ad extra, est materiale subiectum inadæquatum omninò simpliciter & absolutè primarium fidei supernaturalis.* Ita Suares hâc parte sancti Thomæ disputatione secundâ, sectione primâ, numero septimo.

Probatur imprimis ex Apostolo *ad Hebræos* vndecimo, vbi agens de fide supernaturali, postquam dixit *sine fide impossibile est placere Deo*, statim explicans subiectum eius materiale inadæquatum primarium ita subiungit, *credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est*, quò
IV. loci hæc particula, *est*, non significat qualemcumque existentiam, eo modo, quo scientia supponit de suo obiecto, quod est id, quod existat, sed significat eam existentiam, quæ ipsi eius essentiæ sit intrinseca & essentialis, quæque sit talis, qualem illam importari docent Theologi primâ parte quæstione 13. in illo Dei *ego sum, qui sum*, & in hoc proprio eius nomine *qui est*, de quo nomine agunt etiam interpretes sacræ scripturæ capite tertio Exodi: atqui talis existentia Dei sumpta præcisè nihil est aliud, quàm ipsamet diuina essentia primo illo modo sumpta; scilicet prout præscindit ab omnibus suis attributis, & iis, quæ ei conueniunt ad extra, vt facilè intelligitur ex iis, quæ ibi tradunt

A interpretes sacræ scripturæ, & ex illa virtuali V.
eius distinctione ab omnibus suis attributis, quã omnes Theologi admittunt: ergo primarium subiectum materiale inadæquatum fidei supernaturalis est Deus sub ratione diuinitatis, sumpto nomine *diuinitatis*, pro diuina essentia, quatenus præscindit ab omnibus suis attributis, & ab eis, quæ ei conueniunt in tempore & ad extra.

Neque his obstat, quòd sanctus Paulus ibi addat & illud, *& inquirentibus se remunerator sit*, quod importat Deum, quatenus aliquid ei conuenit ad extra.

Nam, vt rectè sanctus Thomas & Lyranus notant ad illum locum Apostoli, in omni motu seu accessu creaturæ rationalis duo possunt distingui, vnum est ipse terminus ad quem talis motus, seu accessus fit, qui in re præsenti est ipse Deus: alterum est, quare mouetur seu mo-
B tiuum, quo excitatur ad motum in hunc ter- VI.
minum, quod motiuum in motu hominis per fidem in Deum est ipsa spes præmij & remunerationis, iuxta illud Psalmi 118. *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes in æternum propter retributionem*, & ideò sanctus Paulus addit istud, *& inquirentibus se remunerator*: at non quærimus hic quodnam sit in homine motiuum ad formandum assensum fidei supernaturalis, sed solummodo inadæquatum primarium eius materiale subiectum, vnde cùm tale subiectum sit idem ac illud, quod primariò terminat talem assensum, & ex sancto Paulo terminus iste in fide supernaturali sit ipse Deus secundùm rationem diuinitatis, quatenus illa præscindit ab omnibus suis attributis, & iis, quæ ei conueniunt ad extra, fit, vt principale inadæquatum materiale subiectum fidei supernaturalis sit ipse
C Deus, sub ratione diuinitatis præciso isto modo VII.
sumptæ.

Probatur etiam ratione: prima, idem est omnino principale inadæquatum materiale subiectum fidei supernaturalis & beatificæ visionis, vt iam obseruauimus, item tale subiectum est omnino idem cum primario inadæquato materiali vltimo fine nostro supernaturali, vt patet ex dictis contra sententiam Durandi: atqui materiale subiectum inadæquatum omnino præcipuum visionis beatificæ est Deus sub ratione deitatis, prout hæc supponitur pro diuina essentia, vt præscindit ab omnibus suis attributis tam absolutis, quàm relatiuis, & ab iis omnibus, quæ ei conueniunt in tempore, similiter Deus sub illa ratione deitatis, quà etiam ab istis omnibus præscindit est vltimus finis noster supernaturalis inadæquatè sumptus primarius: igitur Deus sub ratione deitatis sumptæ
D vt præscindit ab omnibus suis attributis, & ab VIII.
iis, quæ ei conueniunt in tempore, est omninò primarium inadæquatum tamen materiale subiectum fidei supernaturalis.

Maior patet ex dictis suprà, minor quoad vtramque partem est à nobis ex professo probata primâ parte quæstione duodecimâ, de obiecto visionis beatificæ, & quoad primam partem est sancti Thomæ in primum sententiarum distinctione primâ, quæstione secundâ, articulo secundo, dicentis relationes diuinas non esse fruibiles, & ex eo quòd, si sola diuina essentia, vt præscindit ab omnibus suis attributis videretur clarè & intuitiuè, actus circa illam vt sic terminatus, adhuc esset beatificus, & similiter pa-

I. tet de ratione vltimi finis, ex eo, quòd hic sibi A
vendicet rationem summi perfecti boni, hæc
autem ratio primariò conuenit diuinæ essentiæ
sic præcisè sumptæ, quemadmodum ibi fusiùs
probatum est.

Neque obstat huic rationi, quòd fides nostra supernaturalis non habeat assensum verè supernaturalem de Deo secundùm deitatem hoc præciso modo spectatam, quin etiam habeat de illa, vt subsistente tribus personalitatibus, eo quòd fides hîc credit in vnum Deum & trinum, sicut in patria diuina essentia non videtur, quin etiam diuinæ personalitates videantur.

Hoc, inquam, non obstat: primò, quia duobus modis potest intelligi assensum non posse haberi de Deo sub ratione *diuinitatis*, quin etiam simul terminetur ad trinitatem personarum iuxta illum modum: primus est, vt etiam simul talis assensus positiuè excludat seu neget diuini-
II. tatem subsistere tribus personalitatibus, & hoc B
sensu vera est hæc obiectio, sed non facit ad rem, vel contra nostram propositionem, vel eius rationem, quia hîc consideramus diuinitatem seu diuinam essentiam, vt solummodo præscindit ab omnibus suis attributis: at vnum ab alio præscindere, vel sic considerare non est negare vnum de alio, vt omnes Philosophi norunt: secundus modus est, vt assensus sese tantùm terminet ad naturam diuinam, quatenus illa præscindit ab omnibus suis attributis, quæ tamen reuera & de facto ei conueniunt, & hoc modo dari assensum fidei supernaturalis circa diuinitatem nihil repugnat: nam essentia diuina satis communiter talis apprehenditur ab omnibus Theologis, dum illam distinguunt virtualiter à suis attributis, & hæc ab illa, & nos citato loco primæ partis ostendimus non
III. repugnare diuinam essentiam etiam vt obiectum C
beatificum videri ab aliquo intellectu creato non visis eius attributis.

Deinde: etiamsi, vt nunc sese res habent, diuina essentia non possit videri diuinis personalitatibus non visis, inde tamen non potest colligi pari modo assensum fidei supernaturalis non posse sese terminare ad diuinam essentiam, quin etiam se terminet ad personalitates diuinas: nam visio in patria non est libera ipsi beato: sed exercetur ex necessitate, vt omnes Theologi admittunt, vnde intuetur Deum, secundùm quod Deus habet se ad instar speciei impressæ, séque illi repræsentat, pro conditione luminis gloriæ, quæ omnia in vnoquoque beato sunt ad efficiendam visionem claram & intuitiuam ipsius Dei, vt est vnus & trinus: at assensus fidei supernaturalis exercetur liberè à nobis, &
IV. pro libertate nostræ voluntatis potest applicari D
ad solam diuinam naturam cum præcisione attributorum eius.

Tandem: etiamsi gratis admitteremus, (quod tamen ostendimus esse falsum) parem esse conditionem assensus fidei supernaturalis quoad hoc, ac ipsius beatificæ visionis, vt nunc de facto est in beatis, adhuc tamen istud nihil obstaret nostræ propositioni, vel eius rationi, hæc enim duo, scilicet ea, quæ sunt vel se habent ad quemdam modum plurium simul & semel vno & eodem actu attingi, & vnum eiusmodi plurium comparatione aliorum esse id, quod primariò terminat talem actum, sese bene compatiuntur, vt patet in visione beatifica, quâ simul & semel vno eodémque actu simplicissimo essentia diuina, omnia eius attributa, aliquot item V.
creaturæ spectantes ad statum beati videntur clarè, vt docetur primâ parte quæstione duodecimâ, & nihilominus diuina essentia est primarium inadæquatum obiectum talis visionis, & personalitates diuinæ, iuxta Scotum & plures alios secundarium: ergo sit ita ex hypothesi datâ, non tamen concessâ, quòd assensus fidei non possit sese terminare ad diuinam naturam, quin etiam sese terminet ad tres eius personalitates, & attributa, non propterea tamen ipsa diuina natura, vt præscindit ab istis omnibus, desinit esse subiectum materiale primarium inadæquatum assensus fidei supernaturalis.

Quod ampliùs hâc secundâ ratione probatur: illud est inadæquatum materiale subiectum præcipuum alicuius actus vel habitus, quod est radix omnium quæ per talem actum vel habitum attinguntur de tali subiecto, & ad cuius cognitionem hæc omnia ordinantur, quódque cum illis VI.
comparatum est excellentius: atqui Deus, vt præscindit ab omnibus suis attributis tam absolutis, quàm relatiuis, & spectatur sub præcisa ratione suæ diuinitatis distinctæ virtualiter ab omnibus istis attributis est radix eorum omnium, quę sunt in illo: relationes enim diuinæ radicantur in essentia diuina, quatenus habet fœcunditatem, & attributa omnia absoluta, cùm sint tanquam proprietates aliquot, & adiuncta diuinæ naturæ, radicantur etiam in illa, & omnis ea cognitio, quæ à nobis habetur per fidem supernaturalem de istis omnibus, & de iis, quæ Deo conueniunt in tempore, ex se & sua conditione ordinatur ad perfectam cognitionem diuinæ essentiæ, sicut cognitio proprietatum ad cognitionem sui subiecti, & cognitio effectus, cuiusmodi est omnis res creata, ad suam causam, qualis VII.
est Deus, respectu eorum, quæ sunt ad extra: igitur Deus sub ratione deitatis, quatenus hæc præscindit ab omnibus suis attributis, & ab iis, quæ ei conueniunt in tempore seu ad extra, est materiale inadæquatum præcipuum subiectum fidei supernaturalis.

Addidi nostræ propositioni hanc particulam *omninò simpliciter & absolutè primarium*, quia non negamus, quòd si comparatio fiat inter Deum vt includentem omnia sua attributa *essentialia & notionalia* tanquam inadæquatum materiale subiectum aliquod fidei, & alia inadæquata, tunc subiectum istud materiale primarium fidei futurum sub ratione deitatis iuxta secundum modum consideratæ, sed tunc Deus vt sic & ratione suæ deitatis spectatus non erit nisi secundùm quid, & per comparationem ad aliqua alia primarium inadæquatum subiectum. VIII.

ARTICVLVS VII.

Soluuntur obiectiones.

OBIICIES contra hanc propositionem primò: si per impossibile aliquod ens independens à Deo daretur, Deus posset aliquid reuelare de illo, nec tamen illud ordinaretur ad Deum, nec ad perfectam cognitionem Dei in se, & secundùm se: ergo cùm fides supernaturalis quoad suam essentiam semper & in quouis statu sit eadem: vt in tali casu Deus sub ratione deitatis sumptæ præcisè non esset primarium inadæquatum subiectũ materiale fidei, quia tale ens esset aliquod eius subiectum, nullum tamen

I. ordinem dicens ad essentiam diuinam, sic absolutè & simpliciter loquendo, Deus sub ratione deitatis non est principale inadæquatum materiale subiectum, saltem *attributionis*, fidei nostræ supernaturalis.

Respondetur, suppositâ istâ hypothesi impossibili, cognitionem de isto ente independenti à Deo, reuelatam tamen à Deo, adhuc facere ad aliquam cognitionem Dei & diuinæ eius essentiæ, quatenus ista reuelatio faceret, vt crederemus, & proinde cognosceremus in patria diuinam essentiam esse tam perfectè intelligentem, vt non tantùm se, & quæ sunt in seipsâ, aliquo ex istis modis realiter formaliter, virtualiter & eminenter, cognoscat perfectè, sed etiam alia omnino distincta à se, nec habentia vllam ab illa dependentiam, vel minimam etiam cum illa connexionem, vel naturæ, aut personalitatis, & sic tale subiectum, quatenus aliquis assensus su-
II. pernaturalis fidei formaretur de illo, semper haberet aliquem ordinem ad Deum sub præcisa ratione suæ deitatis, non quidem in ratione entis vel suæ existentiæ, sed in ratione obiecti à Deo cogniti, & de quo Deus aliquid reuelaret, sicque Deus, sub tali ratione deitatis, semper remaneret materiale subiectum principale inadæquatum nostræ fidei.

Obiicies secundò ex dictis suprà: idem est præcipuum materiale subiectum fidei supernaturalis & nostræ Theologiæ: at Deus, sub ratione deitatis præcisè sumptæ non est subiectum materiale *attributionis* nostræ Theologiæ; hæc enim sequitur conditionem articulorum fidei, ex quibus suas conclusiones deducit: plures autem dantur articuli fidei nostræ, qui non sint de Deo, sub ratione deitatis sumptæ præcisè, sed sub aliis titulis, quemadmodum patet ex sym-
III. bolo nostræ fidei: igitur Deus, sub ratione deitatis sic sumptæ, non est materiale subiectum inadæquatum fidei nostræ supernaturalis.

Respondetur, concessa maiore, negando minorem: hæc enim distinguuntur, *esse purè, simpliciter & absolutè loquendo subiectum adæquatum alicuius scientiæ vel habitus*; & *esse tantummodo subiectum eius, etiam adæquatum attributionis.* Nam primum ad distinctionem posterioris vocatur satis communiter à Philosophis & Theologis subiectum *communitatis*, éstque illud, de quo omnia, quæcumque cognoscuntur per scientiam vel habitum, dicuntur in recto, cuiusmodi comparatione fidei est omne illud, de quo potest aliquid reuelari à Deo; at ad secundum sufficit, quòd ea omnia, quæ cadunt sub eius scientia vel habitu, seu quæ cognoscuntur per illum, referantur ad illud, & cum eo
IV. aliquam habeant affinitatem, prout attinguntur à tali habitu, vel scientia, quam ob causam dicitur à nonnullis *obiectum adæquatum*, cum hac vel simili particula diminuente, *indirectum*, quatenus omnia dicuntur de illo, vel in recto, vel in obliquo: at primum, quod est totale *communitatis*, dicitur purè & simpliciter *adæquatum*: vnde, cùm omnia, de quibus aliquid creditur per fidem supernaturalem, talia sint in ordine ad cognitionem de Deo habendam, & ad fruendum illo, & Deus sit id, de quo fides aliquid præcipuè credit, imò sine quo nisi intrinsecè & essentialiter incluso fides nihil potest credere, quia nihil est per illam credibile, nisi sub testimonio ipsius Dei, fit, vt licèt Deus sub ratione deitatis non sit adæquatum subiectum

A fidei infusæ simpliciter & absolutè dictum, sit nihilominus principale eius subiectum simpliciter inadæquatum, & secundùm quid solummodo adæquatum, scilicet *attributionis*. V.

Nec obstat, quòd affertur in obiectione, scilicet *plures esse articulos fidei, qui sint de Deo sub aliis titulis, quàm sub titulo deitatis*; nam illi omnes alij tituli semper referuntur ad Deum, vt scilicet habeamus de eo notitiam, & in altera vita fruamur illo.

Atque iuxta hanc distinctionem subiecti, & illius explicationem, intelligendus est S. Thomas quando primo articulo huius quæst. in corpore ait, *non solum Deum esse subiectum materiale fidei*, & paulò pòst, *Deum esse obiectum fidei, in quantum nihil cadit sub fide, nisi in ordine ad Deum*: nam primâ loquendi formulâ vult solummodo Deum non esse purè, simpliciter & absolutè dictum subiectum adæquatum, seu *com-*
B *munitatis*: secundâ verò Deum esse subiectum VI.
adæquatum *attributionis* tantùm, quæ duo sibi inuicem non contradicunt, vt obseruauimus.

DISPVTATIO IV.

De compositione logica obiecti & subiecti materialis fidei.

ARTICVLVS I.

Vtrum subiectum materiale fidei sit aliquid complexum per modum enuntiabilis.

NOTANDVM est primò, nos in præsenti articulo, sicut & sequétibus, accipere hos duos terminos,
C *subiectum*, *obiectum*, in rigore VII.
physico, iuxta propriam & præcisam eorum significationem superiùs traditam articulo primo secundæ disputationis.

Deinde notandum, nomine *complexi* & *complexionis*, hîc nihil aliud intelligi, quàm *compositum* & *compositionem*, & apud Philosophos duplicem distingui compositionem; vnam *physicam*, qualis reperitur in toto physico ex partibus physicis, verbi gratiâ, in homine ex anima & corpore, ex subiecto & accidente: aliam esse *logicam*, qualis reperitur in aliquo toto logico, verbi gratiâ, in enuntiatione; sicut enim totum physicum constat partibus physicis inter se coniunctis, ita & totum logicum partibus logicis, id est subiecto & attributo, per copulam verbalem inter se
D connexis: vnde prior compositio est in ipsis rebus, & posterior tantùm formaliter in ipsis con- VIII.
ceptibus formalibus mentis, quatenus noster intellectus vnum iungit alteri, attributum subiecto, & inde participatur à signis vocum & scripturarum, quibus ipsi conceptus exprimuntur: talis autem compositio fundamentaliter tantùm, & proinde per quandam tantùm denominationem extrinsecam ab ipsis conceptibus mentis desumptam, conuenit ipsis rebus, vt ex professo Dialectici docent, agendo de secundâ operatione mentis.

Iam in præsenti & sequentibus articulis, difficultas non mouetur de compositione *physica*, satis enim constat quædam subiecta nostræ fidei carere illâ, verbi gratiâ, Deum, siue vt vnum,

I. siue vt trinum, quemadmodum Theologi docent primâ parte; quædam etiam constare illâ, verbi gratiâ, Christum Dominum, animâ scilicèt & corpore, & alia eiusmodi quamplura, ad quod denotandum sanctus Thomas hîc articulo secundo, dum mouet præsens dubium, non quærit simpliciter, an subiectum vel obiectum fidei, sit *complexum* vel *incomplexum*, sed addit titulo & responsioni hanc particulam (*per modum enuntiabilis*) vnde, quemadmodum enuntiabile, sumptum formaliter, dicitur tantùm de eo, quod habet in se compositionem *logicam*, sic S. Thomas & alij Theologi hîc agunt de ea tantùm complexione, vel incomplexione, quæ sit *logica*.

His ita prænotatis facilè expedietur hoc & sequentibus articulis tota difficultas, quæ alioqui apud quosdam varias habet sententias, pro cuius explicatione

II. Sit hæc propositio: *subiectum materiale fidei, prout distinguitur ab obiecto, est simplex & incomplexum compositione logicâ, spectatum secundùm se.* Ita sanctus Thomas hîc articulo secundo, Durandus in tertium sententiarum distinctione vigesimâ quartâ, quæstione primâ, numero septimo, & communiter omnes sancti Thomæ interpretes hîc.

Probatur: illud propriè & simpliciter est incomplexum complexione *logicâ*, quod formaliter caret affirmatione & negatione, continente plures cõceptus, quorum vnus alteri additur: atqui subiectum fidei supernaturalis spectatum secundùm se caret tali affirmatione & negatione formaliter dictis, quia est res ipsa, de qua aliquid creditur, & ipsæ res spectatæ secundùm se sunt simplices in ratione prædicandi, vt docent communiter Dialectici; igitur subiectum fidei

III. supernaturalis, spectatum secundùm se, est purè & simpliciter incomplexum *complexione logicâ*.

ARTICVLVS II.

Vtrum obiectum fidei, spectatum secundùm se, sit incomplexum complexione logicâ.

NOTANDVM obiectum, vt condistinguitur à subiecto, posse duobus modis considerari: primò *secundùm se, & vt est in seipso*: deinde, *prout subest nostræ cognitioni*, seu *quatenus à nobis cognoscitur* affirmando vel negando aliquid, quod Dialectici vulgò vocant componere & diuidere: hoc prænotato

IV. Sit hæc propositio: *obiectum fidei infusæ, prout hoc condistinguitur à subiecto eius, spectatum in se & secundùm se, est etiam incomplexum complexione logicâ.* Ita sanctus Thomas hîc, & omnes eius interpretes contra Durandum loco nunc citato numero octauo. Contra quem

Probatur: obiectum fidei infusæ sunt res ipsâ propositione significatæ, & quas per fidem credimus: nam fides nostra non est de vocibus & conceptibus mentis, sed de rebus significatis per illas, & per fidem assentimur tantùm propositionibus, tanquam signis rerum per illas significatarum: atqui res eiusmodi, prout spectantur secundùm se, sunt incomplexæ complexione *logicâ*, quia vt sic spectantur absque ordine ad aliquem intellectum hominis viatoris formantem de his affirmationem vel negationem per plures conceptus inter se connexos:

A igitur obiectum fidei sic sumptum est etiam incomplexum complexione *logicâ*. V.

Confirmatur: obiectum scientiæ & opinionis, spectatum in se & secundùm se, est incomplexum complexione *logica*; ergo & obiectum nostræ fidei infusæ spectatum secundùm se est etiam incomplexum complexione *logicâ*. Consequentiam facilè admittit Durandus suprà: cui nostra hæc propositio aduersatur: quia loco superiùs citato numero octauo, contendit obiectum nostræ fidei esse complexum ex eo, quòd fides sit aliquid medium inter scientiam & opinionem, quarum tamen obiecta, vt ipse putat, sunt aliquid complexum, cuius tamen contrarium, quod nostrum antecedens affirmat, sic probatur: illud propriè & præcisè loquendo est obiectum scientiæ & opinionis, ad quod ipsa scientia & opinio sese terminant, *vt quod*, & non tantùm *vt quo*; seu (quod in idem recidit)

B. illud propriè est obiectum scientiæ & opinionis, quod scitur & quod est opinatum, non autem illud, quo mediante tanquam aliquo formali signo scientia scit & opinio opinatur: atqui scientia & opinio sese terminant, vt ad *obiectum quod*, ad ipsas res propositionibus scientificis & opinatiuis enuntiatas, quia scientia & opinio sunt de rebus & non de vocibus & conceptibus, quibus illæ exprimuntur: sese autem opinio & scientia terminant ad ipsos conceptus & enuntiationes *vt quo*, quatenus illis mediantibus, vt signis formalibus, ipsas res attingunt, res autem illæ scitæ & opinatæ sunt in seipsis & secundùm se spectatis incomplexæ formaliter complexione logicâ, quia hæc illis tantùm aduenit ex eo, quòd intellectus formet duos conceptus, vnum subiecti & alterum attributi, eósque inter se connectat: igitur obiectum opinio- VI.

C nis & scientiæ, in se & secundùm se spectatum, est incomplexum complexione *logicâ*: ergo & pari iure ipsum obiectum fidei nostræ. VII.

Confirmatur ampliùs: si scientia & opinio sese terminarent ad enuntiationem ipsam, tanquam *obiectum quod*, & non ad rem tali enuntiatione significatam, tunc enuntiatio esset signum aliquod *instrumentale* & non *formale*, vt vocant Dialectici, sicque illa priùs deberet cognosci, quàm res enuntiata per illam; & actus scientiæ & opinionis non esset propriè directus, quia non primò terminaret se ad rem, sed esset reflexus, quia primò sese terminaret ad enuntiationem, vt cognitam, tãquam obiectum *quod*, & deinde per reflexionem supra talem enuntiationem ad rem per illam significatam: atqui hoc vtrumque secundùm omnes Philosophos est falsum: nam scientia primò se terminat ad scitum

D actu directo, & enuntiatio est tantùm signum formale, quod non debet priùs cognosci ad hoc, vt res per illam repræsentata cognoscatur: igitur obiectum *quod* scientiæ & opinionis sunt res ipsis propositionibus enuntiatæ, non autem ipsæ propositiones formaliter sumptæ: ergo pari iure & obiectum fidei sunt res per illam creditæ, non autem ipsæ propositiones, quibus res creditæ enuntiantur. VIII.

I. ## ARTICVLVS III.

Vtrum obiectum nostræ fidei, prout subest nostræ cognitioni, sit complexum complexione logicâ.

SIT hæc propositio: *obiectum fidei infusæ consideratum, vt subest nostræ cognitioni, seu ex parte ipsius credentis, est complexum complexione logicâ.* Ita sanctus Thomas hîc articulo secundo, & omnes eius interpretes.

Probatur: obiectum fidei infusæ ex parte nostri intellectus consideratum, & vt subest eius cognitioni, est tale, qualis est modus cognoscendi & intelligendi ipsius credentis: quia intellectus fertur in ipsas res, prout sunt in cognoscente: atqui modus noster cognoscendi in via est complexè cognoscere seu per plures con-
II. ceptus, scilicet componendo vel diuidendo, quemadmodum docent omnes Dialectici: igitur obiectum nostræ fidei vt consideratum ex parte credentis, & vt subest nostræ cognitioni est complexum.

Explicatur; quando noster intellectus assentitur alicui obiecto reuelato, priùs apprehendit subiectum, deinde attributum, tum illa inter se connectit per affirmationem, vel à se inuicem separat per negationem, tum denique illi assentitur, sicque veritas hoc modo apprehensa est obiectum nostræ fidei, & ipsa complexio logica aliquod medium, quo noster intellectus concipit veritatem credendam, eique sic apprehensæ assentitur.

Hinc, quando per fidem assentimur alicui propositioni, tunc primò per se & principaliter tanquam *obiecto quod*, vt vocant Dialectici,
III. nostri assensus, assentimur rei per propositionem significatæ & enuntiatæ, verbi gratiâ, huic propositioni, *Deus est vnus & trinus*, credimus Deum à parte rei in seipso esse vnum in essentia & trinum in personis, qualis est secundùm rei veritatem, nemine etiam formante illam propositionem de Deo, ipsi verò propositioni hanc veritatē significanti assentimur tantùm vt *obiecto quo*, quatenus scilicet illa est aliquod medium, cuius interuentu assentimur rei à Deo reuelatæ; seu à Deo nobis ad credendum propositæ: atque hoc sensu est intelligendus sanctus Thomas hîc articulo secundo, quando ait, obiectum fidei esse *aliquid complexum per modum enuntiabilis.*

Neque his obstat, quòd in symbolo fidei quamplures veritates fidei profiteamur nullâ factâ enuntiatione, quatenus res ipsæ & simplices
IV. termini ponuntur in illo, nullâ perfectè formatâ enuntiatione, quemadmodum videre est in illo.

Nam imprimis, vt rectè S. Thomas hîc animaduertit quæst. 1. art. 2. in solutione ad secundum, obiecta fidei ponuntur in symbolo, quatenus actus credentis terminatur ad illa: atqui actus credentis terminatur ad ipsas res & non ad ipsa enuntiabilia seu ad ipsas propositiones de istis rebus formatas.

Deinde potest responderi non tantùm in pluribus partibus symboli tam Apostolorum, quàm S. Athanasij plures inueniri enuntiationes perfectè formatas, vt patet cuilibet legenti, sed & in his eorum partibus, in quibus res ponuntur sine enuntiatione perfectè formata facilè subintelligi verbum substantiuum, aut aliquid simile,

A & sic hæc obiecta semper ex parte credentis, & V.
prout subsunt nostræ cognitioni, sunt per modum enuntiabilis.

Quia verò modus cognoscendi in patria est alius à modo cognoscendi in via; hîc enim per *compositionem & diuisionem* cognoscimus, ibi per *simplicem intuitum*, ideò licèt idem sit obiectum infusæ fidei & beatificæ visionis, hæc attinget suum obiectum per simplicem intelligentiam absque aliqua compositione & diuisione intellectus, illa verò componendo & diuidendo, vt S. Thom. obseruat hîc art. 2. in solutione ad 3.

Ex his sequitur, quòd quemadmodum complexio *logica*, non reperitur in ipsis rebus creditis, nisi per quandam denominationem extrinsecam desumptam ab ipso actu intellectus apprehendentis veritatem ipsâ propositione enuntiatam & expressam, ita etiam & subiectum fidei esse solummodo complexum per denominatio-
B nem extrinsecam desumptam ab ipso actu intel- VI.
lectus, quo quis veritatem fidei affirmando vel negando apprehendit.

DISPVTATIO V.

De prioritate & dependentia obiectorum materialium fidei inter se.

ARTICVLVS I.

Vtrum quodlibet obiectum materiale fidei æquè pertinet ad fidem.

QVIA in præcedentibus docuimus obiecta materialia fidei esse varia; vnum illorum ex absolutè inadæ-
C quatis esse præcipuum, duplex VII.
difficultas nascitur, prima titulo huius articuli proposita: secunda, an inter illa detur vnum, in quod primum fides ipsa tendat, seu ad cuius assensum primò & immediatè inclinet, quo mediante ad omnia reliqua, priorem tantùm difficultatem hîc explicabimus. Ad cuius determinationem

Sit hæc propositio: *singula obiecta fidei supernaturalis, quæcumque illa sint, & cuiuscumque conditionis, æquè pertinent ad fidem.* Ita S. Thomas hîc 1. quæst. art. 6. in responsione ad secundum, quando ait, *omnium credibilium vnam esse formalem rationem, scilicet primam veritatem, & ex hac parte articulos fidei non distingui inter se*, quia scilicet ipsa fides ex se & ex parte sui æquè inclinat in vnum, atque in alterum: idem tradunt eius interpretes, vt Caietanus hîc art. 1.
D à Valentia hîc puncto 2. & alij, vt Maior in ter-
tium sententiarum distinctione 23. quæst. 9. & VIII.
ante omnes illos Altissiodorensis in prologo totius suæ summæ.

Probatur: quidquid æquè participat rationem formalem seu motiuum alicuius habitus, illud quantum est ex parte sui, æquè attingitur à tali habitu, & per consequens æquè ad eum pertinet, quia tantùm attingitur à tali habitu ob talem rationem formalem, & tale motiuum pertinet solummodo in ratione obiecti ad talem habitum: atqui singula obiecta fidei supernaturalis, quæcunque illa sint, æquè participant primam veritatem seu diuinam auctoritatem reuelantem, quæ, vt infrà docebitur, est formalis ratio seu motiuum fidei nostræ supernatu-

I. ralis: ergo singula obiecta fidei supernatura-
lis æquè attinguntur ab ipsa fide supernatu-
rali, & proinde æquè ad illam pertinent. Ma-
ior patet explicatione & ratione illi adiun-
cta.
Minor probatur: diuina auctoritas reuelans
est vna & eadem, sicut & vnus Deus & eius ve-
ritas vna, & illa eodem modo applicatur ipsis ve-
ritatibus fidei, vt patebit infrà agendo de obie-
cto formali fidei, & his, quibus illud applica-
tur obiectis suis inadæquatis: igitur singula
obiecta fidei æquè participant primam verita-
tem: consequentia patet: nam quod vnum &
idem est, eodémque modo pluribus applica-
tum, illud æquè ab illis omnibus participa-
tur.
Secundò probatur propositio ab absurdo: si
singula obiecta fidei pertinerent inæqualiter ad
fidem, quatenus præcisè spectantur secundùm
II. se, & sunt à Deo reuelata, iam auctoritas Dei
reciperet magis & minus: item Deus reuelans
esset quantum est ex parte sui minùs credendus,
quando vnum aliquod obiectum reuelat, &
magis credendus, quando aliquid aliud reuelat,
sícque tandem posset deueniri ad eam eius re-
uelationem de aliquo obiecto, de cuius ve-
ritate & fidelitate posset nonnihil dubitari, &
ex cõsequenti de ipsa veracitate Dei, & sic dubi-
tari, an Deus verè & infallibiter nouerit omnia,
vel si ea nouit, an saltem per inaduertentiam, aut
imprudentiam, aliquid reuelet aliter, quàm sese
habeat, quæ omnia sunt blasphema in Deum,
absurda in seipsis, & aduersantia prudenti iudicio
cuiuscumque hominis verè sensati, vt quilibet fa-
cilè potest animaduertere: igitur, cùm nulla im-
perfectio possit cadere in Deum, ne istas & alias
illi similes tribuamus Deo, dicendum est singula
III. obiecta nostræ fidei, quæcumque illa sint, se-
cundùm se spectata, esse æquè credibilia & æ-
què pertinere ad fidem.
Postremo: ea æquè ad fidem pertinent, &
sunt æquè credibilia, quorum opposita æquè
destruunt fidem, quia æqualitas & inæqualitas
rerum, vel qualitatum, bene diiudicantur ex con-
ditione eorum, quibus illæ formaliter opponun-
tur: atqui hæresis opponitur fidei supernatura-
li, & hæc secundùm totam intrinsecam & forma-
lem rationem considerata tam bene tota destrui-
tur per obstinatam negationem cuiuscumque
minimæ veritatis ad fidem catholicam spectan-
tis, quàm per negationem alterius veritatis ma-
ximi ponderis ad eandem fidem spectantis: i-
gitur hæc ipsa obiecta fidei æquè pertinent ad
ipsam fidem.
Quamuis autem sensu prædicto omnia obie-
IV. cta materialia fidei æquè pertineant ad fidem,
alio tamen sensu verè dici potest aliqua magis
pertinere ad fidem, quàm alia, quatenus scili-
cet, vt ampliùs patebit ex sequenti articulo in
solutione ad primum argumentum, si spectetur
finis fidei, & considerentur naturales intellectus
nostri vires, quarumdam rerum cognitio fuit
magis necessaria, quàm aliarum; cùm enim fi-
nis fidei nihil sit aliud, quàm cognitio & amor
Dei, vt est finis supernaturalis, ad talem autem
cognitionem & amorem magis necessaria sit &
vtilis nonnullarum rerum cognitio, quàm alia-
rum, ideò fit, vt hoc fine fidei spectato vna res
magis quàm alia ad fidem spectet. Atque etiam
cùm inter veritates reuelatas aliquæ naturali lu-
mine possint cognosci, vt Deum esse, aliæ non
A possint, vt mysteria Trinitatis & Incarnationis, V.
habitâ ratione illius luminis naturalis necesse
fuit potiùs eas veritates reuelari, quæ naturali
virtute intellectus non possunt cognosci, quàm
alias.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est auctoritas S. Thom. hâc quæst.
articulo sexto, in responsione ad primum
dicentis, *aliqua esse credibilia, de quibus est fides
secundùm se, & alia, de quibus non est fides secun-
dùm se, sed tantùm in ordine ad alia:* verbi gra-
tiâ, ad fidem per se pertinet Deum esse vnum
& trinum: at canem Tobiæ mouisse caudam in
aduentu domini, vt habetur capite vndecimo
libri Tobiæ, tantùm est in ordine ad aliud & per
B accidens: ergo, quemadmodum, quod est so- VI.
lummodo tale per accidens & in ordine ad
aliud, non est æquè tale, ac illud, quod secun-
dùm se & per se est tale: sic quodlibet materia-
le obiectum fidei non erit æquè credibile, nec
æquè pertinebit ad fidem infusam; sed vnum
magis, quàm aliud.
Et hoc idem argumentum potest fieri de fu-
turis contingentibus pertinentibus ad fidem,
quatenus comparantur cum obiectis necessariis,
spectantibus ad eandem fidem, hæc enim ha-
bent necessitatem etiam *intrinsecam* existendi,
illa *fallibilem*.
Respondetur, credibilia, seu res à Deo reuela-
tas, posse duobus modis considerari: primo per
comparationem ad *fidem supernaturalem*, per
quam credendæ proponuntur: secundo per
comparationem *ad finem præcipuum ipsius fidei*,
C ad quem cõsequendum res reuelatæ proponun- VII.
tur credendæ, tanquam quædam media, qui fi-
nis fidei nihil est aliud, quàm cognitio & amor
Dei, vt est finis noster supernaturalis. Iam om-
nia & singula credibilia, quæcumque illa sint &
cuiuscumque conditionis, spectata priori modo,
sunt æquè credibilia & æquè spectant ad fidem,
quia vt sic æquè participant formale motiuum
fidei infusæ, & æquè fundantur in testimonio
Dei, vt ostendimus inter probandum nostram
propositionem; & sic, quòd canis Tobiæ mo-
uerit caudam ad eius aduentum, æquè perti-
net ad fidem supernaturalem, ac quòd Deus
sit vnus & trinus, cùm Deus id reuelauerit in
sacris litteris, scilicet libro Tobiæ capite vn-
decimo: ipsa verò credibilia, considerata poste-
riori modo non sunt omnia & singula sibi in-
uicem paria, sicut nec æqualiter conferunt ad
D cognitionem & amorem Dei, vt est finis no- VIII.
ster supernaturalis; imò quædam dantur, quæ
nudè & secundùm se spectata non conferunt
ad istum finem, cuiusmodi prædicta motio
caudæ canis Tobiæ, cùm hæc actio sit ordinis
merè naturalis & ipsis canibus assueta, quâ so-
lent blandiri suis dominis, & sub hac ratione
dicuntur non pertinere per se ad fidem super-
naturalem, sed tantùm per accidens, id est non
ratione sui, vt præcisè spectantur, sed ratione
alterius, quatenus scilicet eorum veritas, vt cre-
dita, est necessaria ad ipsam veritatem sacrarum
scripturarum, in quibus talis veritas est nobis à
Deo reuelata, quæ sacræ scripturæ sunt vnum
ex iis mediis, quibus ad prædictam cognitio-
nem & amorem Dei, vt est finis noster su-

I. pernaturalis, possumus peruenire, iuxta illud Apostoli secundæ *ad Timotheum* tertio, *ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Iesu, omnis autem scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum*, &c.

Ad confirmationem eiusdem primæ rationis petitam ex futuris contingentibus à Deo reuelatis, prout comparantur cum veritatibus necessariis, etiam reuelatis à Deo, respondetur duplicem in illis posse distingui veritatem; vnam *in esse rei*, quam possumus appellare *entitatiuam*, quæ consistit in ipsa actuali connexione principiorum rei istius contingentis inter se, quæ tali propositione enuntiatur; alteram in esse *credibilis*, quæ consistit in ipsa conformitate istius rei contingentis futuræ cum ipso testimonio Dei illam reuelantis: inter quas veri-
II. tates hæc est distinctio, quòd prior sit intrinseca & fundetur in principiis ipsam rem intrinsecè componentibus; posterior fundetur in aliquo ipsi rei tantùm extrinseco, scilicet testimonio Dei: res contingentes reuelatæ à Deo habent parem veritatem in esse credibilis, ac res necessariæ à Deo etiam reuelatæ, ob dicta pro nostra propositione, habent tamen disparem veritatem *in esse rei*, seu *entitatiuam*, vt per se constat: hìc autem tantùm consideramus res à Deo reuelatas secundùm veritatem *in esse credibilis*.

Secundum est: quòd eadem videatur esse ratio fidei, ac scientiæ quoad assensum, nam fides & scientia sunt habitus intellectus: atqui scientia immediatè assentitur principiis, & illis mediantibus conclusionibus scientificis assentitur: igitur pari modo fides assentiretur vni pro-
III. positioni reuelatæ mediante aliâ, & sic quodlibet materiale obiectum fidei non æquè pertinebit ad fidem.

Hæc ratio confirmatur: *Christum Dominum esse Deum & hominem*, est vna veritas fidei, hæc etiam est altera, *Christum Dominum habere duas voluntates*; nam posterior est etiam definita contra Monothelitas, vt prior contra Eutychen: atqui assentimur huic secundæ propter primam, ideò enim credimus Christum Dominum habere duas voluntates diuinam & humanam, quia credimus illum habere duas naturas integras, diuinam & humanam: ergo, sicut non æquè immediatè assentimur conclusioni, quia illi assentimur propter principia, sed immediatiùs principio, & illo mediante conclusioni, ita etiam per fidem assentimur vni propositioni reuelatæ aliâ mediante, & sic
IV. hæc posterior veritas fidei non æquè pertinebit ad fidem, ac prior.

Respondetur, fidem infusam & scientiam conuenire quidem subiecto, quia vtraque est in intellectu, inde tamen non sequi illas esse paris conditionis quoad formales suas rationes, quin imò penes illas distinguuntur, in eo scilicet, quòd quia scientia est habitus per se discursiuus duabus constans cognitionibus, quarum prior est causa posterioris, ita vt assensus prioris causet assensum posterioris, ideò etiam immediatiùs assentiatur principiis & præmissis, & mediante tali assensu isti conclusioni deductæ ex prædictis principiis seu præmissis: at fides est habitus ex se & sua natura nullo modo discursiuus, sed primò per se adhæsiuus veritati reue-

A latæ ob solum testimonium Dei, ideóque immediatè assentitur omnibus veritatibus à Deo reuelatis. V.

Ad confirmationem eiusdem secundæ rationis, concessâ maiore negatur minor: illa enim confundit rationem veritatis *in esse rei* cum veritate rei eiusdem *in esse credibilis*; est quidem verum veritate *in esse rei*, ideò Christum Dominum habere duas voluntates, *diuinam* & *humanam*, quia Christus Dominus verè habet duas naturas integras & perfectas, diuinam & humanam: at si eadem res & eius veritas attendatur *in esse credibilis*, falsum est ideò Christum Dominum credi habere duas voluntates, quia creditur habere duas naturas integras, *diuinam* & *humanam*: sed ratio eius est ipsum Dei testimonium reuelans hanc secundam veritatem, & prior ille assensus vt sic est tantùm *Theologicus*, quia ex vna de fide & vna naturali deducit per
B discursum hanc conclusionem, *Christus Dominus habet duas voluntates*. VI.

Tertium: blasphemia opponitur confessioni fidei ex sancto Thoma infrà quæstione decimâ tertiâ, & proinde fidei: contrariorum autem est eadem ratio: atqui vnum est magis blasphemum, quàm alterum, verbi gratiâ, negare diuinitatem Christi Domini, quàm negare reliquias sanctorum esse venerandas: ergo etiam vnum est magis de fide seu creditum, quàm alterum.

Respondetur, hæc duo distingui inter se, *opponi confessioni fidei*, & *opponi fidei*; nam quod opponitur fidei non potest cum illa consistere, sed illam destruit: at quod tantùm opponitur confessioni fidei, illam vt sic præcisè non destruit, sed potest stare cum illa; quemadmodum patet de peccato, quo diuus Petrus negauit
C Christum Dominum, tunc enim peccauit non VII.
confitendo Christum Dominum, fidem tamen in Christum Dominum non amisit: nam sancti Lucæ vigesimo secundo capite, Christus Dominus ait sancto Petro, *ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua*, vnde ex consequenti non est eadem ratio blasphemiæ, quæ opponitur tantùm confessioni fidei, & ipsius hæresis, quæ opponitur fidei; & propterea, licèt vnum sit magis blasphemum altero, non tamen inde sequitur vnum esse magis hæreticum altero, vel econtrà vnum esse magis de fide, quàm sit alterum: tam enim est de fide *reliquias sanctorum esse venerandas, reuerendas*, quàm sit de fide *Deum esse vnum & trinum*, quia fides in hoc vtroque credendo nititur eodem testimonio, scilicet Dei reuelantis: at vnum non est æquè blasphemum, ac est alterum, verbi gratiâ, dicere *reliquias*
D *sanctorum non esse venerandas*, ac dicere *Christum non esse Deum, vel verum & naturalem filium Dei*, quia blasphemia propriè opponitur virtuti religionis, est enim blasphemia ex sancto Thoma infrà quæstione decimâ tertiâ, articulo primo, *quædam contumelia aduersus Deum, quâ per verba vel facta impiè tribuitur Deo, quod ei nõ conuenit, vel detrahitur, quod ei conuenit*; vnde, sicut religio primò per se & immediatiùs respicit Deum & honorem ei debitum, quàm honorem & cultum sanctorum, & in tantum solummodo respicit honorem sanctorum, in quantum illi sunt aliquid Dei, ideò fit, vt quemadmodum diuinus honos magis respicit Deum, quàm sanctos, & violatio honoris ipsius Dei est maius peccatum, quàm violatio honoris sanctorum eius, VIII.

I. sic etiam sit magis blasphemum dicere *Christum Dominum non esse Deum, vel naturalem filium Dei*, quàm *negare reliquias sanctorum esse venerandas*.

Quartum: in tantum aliquid est obiectum fidei, & ad illam pertinet, in quantum est reuelatum à Deo, vt patebit ex dicendis infrà de obiecto formali fidei: atqui inter obiecta nostræ fidei vnum est magis reuelatum à Deo, quàm aliud; nam inter credita datur aliquid, quod est expressiùs, vel etiam sæpiùs, imò & iuramento Dei interposito, reuelatum, vt Geneseos vigesimo secundo capite, benedictio promissa Abrahæ *per memetipsum iuraui* (dixit Dominus) *quia fecisti hanc rem* &c. *benedicam tibi*, quod etiam repetit Apostolus *ad Hebræos* sexto capite, & alibi passim, quando agitur de ingressu in terram promissionis, & de aduentu Messiæ nasciturí de semine Abrahæ & tribu Iuda:
II. alia verò obiecta sunt à Deo nobis reuelata nullo interposito iuramento, vt per se constat de pluribus: igitur obiecta illa prioris generis magis pertinent ad fidem infusam, quàm quæ sunt tantùm posterioris, nec proinde omnia obiecta materialia fidei æquè pertinent ad fidem supernaturalem.

Confirmatur hæc ratio: dantur quædam mysteria fidei, in quorum confirmationem plura & maiora miracula sunt facta, quàm in confirmationem aliorum, vt facilè potest ostendi inductione, verbi gratiâ, in confirmationem diuinitatis Christi Domini, vel veritatis eius corporis & sanguinis in sacramento altaris, quàm in confirmationem huius, quòd scilicèt *Spiritus sanctus procedat etiam à filio, & non à solo patre*: vnde etiam Christus Dominus magis conqueritur in Euangelio de peccato infidelita-
III. tis Iudæorum illum negantium: ergo, quæ sunt huius prioris generis, magis pertinent ad fidem, quàm quæ sunt posterioris tantùm generis.

Respondetur, concessâ maiore negando minorem; ad cuius probationem respondetur, hæc duo, *aliqua obiecta esse æquè à Deo reuelata*, & *esse æquè expressè & tam sæpe reuelata à Deo*, distingui inter se: primum asserit solummodo obiecta illa quoad suam veritatem *in esse credibilis*, & prout sunt obiecta fidei infusæ niti & fundari in ipso solo testimonio Dei reuelantis; vnde, cùm testimonium illud seu ipsa auctoritas Dei, vt reuelantis vnum obiectum, sit eadem & eiusdem in se veritatis & infallibilitatis, ac dum reuelat alterum obiectum, vtpote quæ est vna, simplex & indiuisibilis, semper hæc obiecta (quantum est ex parte Dei vt reuelantis) sunt æquè reuelata: secundum ve-
IV. rò importat tantùm aliquid tenens se solummodo ex parte modi, quo talis reuelatio explicatur & proponitur, nimirum maior vel minor expressio; facta tantùm semel, vel sæpiùs iterata, qui modus est tantùm aliquid accidentale reuelationi (nam siue magis expressè, siue minus expressè fiat, siue semel tantùm, siue sæpiùs & iteratò eadem veritas reueletur à Deo, semper habet quòd sit reuelata à Deo, & quòd fides præbeat illi assensum ob solum testimonium Dei) vnde, cùm id, quod tantùm per accidens conuenit alicui, non variet eius substantiam, ex eo, quòd aliquid sit magis, vel minùs expressè reuelatum, semel tantùm vel sæpiùs, non magis vel minùs pertinebit ad fidem.

A Neque mediatio illa, quâ vna veritas reue- V.
latur mediante alterâ, facit, vt vna illarum minùs æquè pertineat ad fidem, cùm posterior sit tantùm causa prioris *in esse rei*, & non *in esse credibilis*; nec formale motiuum, quo fides ei assentitur, sit, formaliter loquendo, veritas illius, aut assensus iam ei præstitus: sed ipsamet diuina reuelatio seu auctoritas Dei reuelantis illam, quæ auctoritas præcisè & simpliciter, quà est diuina, non autem quà est tam expressa, aut iterata, est formale motiuum fidei nostræ.

Ad id, quod ibi inter obiiciendum affertur *de iuramento, quod Deus aliquando interponit suis promissionibus*, respondetur, simplex verbum Dei & citra iuramentum prolatum esse quidem in se, & secundùm se spectatum, æquè firmum & immobile, atque est illud, quod profertur cum iuramento, cùm Deus sit sem-
B per prima veritas tam *in dicendo*, quàm *in es-* VI.
sendo, quæ tamen destrueretur, & ex consequenti Deus, si quod simpliciter & absolutè affirmat, non esset verum, hoc enim docet Apostolus, quando *ad Hebræos* sexto capite, dicens esse duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri, *Deum* per vnam illarum rerum intelligit, & per alteram *iuramentum*, vt Patres ad illum locum explicant, nihilominus tamen in certis quibusdam casibus, verbi gratiâ Geneseos vigesimo secundo capite & aliis aliquot locis, interponit iuramentum accommodando se hominum consuetudini, ad maiorem rei promissæ confirmationem, & vt faciliùs credamus eum isti suæ promissioni certò & infallibiliter esse satisfacturum, sic enim colligimus ex Apostolo *ad Hebræos* sexto capite, vbi agens de prædicta promissione Christi, factâ A-
C brahæ cum iuramento, ita ait, *ad confirmatio-* VII.
nem est iuramentum, in quo abundantiùs volens Deus ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, quò loci hæc particula (*abundantiùs*) iuncta huic verbo (*ostendere*) indicat hanc nostram responsionem. Addit sanctus Augustinus in lib. decimo sexto *de ciuitate Dei*, capite trigesimo secundo, Deum aliquando interponere iuramentum ad increpationem infidelium: sic enim scribit, *quid autem est Dei veri, veracisque iuratio, nisi promissi confirmatio, & infidelium quædam increpatio?* potest etiam iuramentum dici aliquando *interpositum* à Deo suæ promissioni, vt ostendat illam esse absolutam, & non sub aliqua conditione factam, quæ sit per ali-
D quem euentum impedienda, sicut dantur aliæ VIII.
quamplures.

Ad confirmationem ibi desumptam ex miraculis, quæ plura facta sunt in confirmationem aliquarum veritatum de fide, quàm in confirmationem reliquarum, respondetur, concesso antecedente negari cósequentiam: nam, vt ostendimus, in tantum aliquid pertinet ad fidem, in quantum participat formale motiuum eius: at miracula, quibus aliquæ veritates fidei, vel ostenduntur credibiles, id est dignæ, quibus prudenter fides adhibeatur, vel quibus confirmantur, non sunt ipsum formale motiuum fidei, seu ipsa ratio assentiendi illis per fidem infusam, sed hæc sola est prima veritas reuelans, miracula autem, & alia illis similia, sunt tantùm quædam veluti

I. A dispositiones, quibus ipsa veritas à Deo reuelata reddatur formaliter credibilis, seu cui, vt à Deo reuelatæ, assensus per veram fidem infusam præbeatur ab intellectu, qui hæc miracula, vel alia eiusmodi, videt & percipit.

Deinde respondetur, aliud esse loqui de cognitione applicationis primæ veritatis alicui mysterio credendo per fidem, & aliud de ipsa participatione reuelationis, quæ magis insit alicui mysterio: prima veritas reuelans apparet nobis clariùs & apertiùs per miracula esse applicata his mysteriis, in quorum confirmationem illa fiût, quàm nobis appareat esse applicata aliis, quæ paucis aut nullis miraculis confirmantur, non tamen magis participatur ab iis, in quorum confirmationem multa miracula facta sunt, penes quod tamen solum attenditur ipsum æquè vel non æquè pertinere ad fidem.

Quintum: fides infusa est quædam participatio
II. B luminis, quo Deus se & alia cognoscit: at hoc lumen Dei non æquè facit, vt Deus seipsum cognoscat & alia, sed facit vt primò Deus se ipsum cognoscat, & secundò vt cognoscat alia à se: ergo pari modo fides nostra facit, vt primò inclinemur ad credendum Deum, & ea, quæ sunt ei intrinseca: deinde, vt inclinemur ad credendum alia, quæ sunt extra Deum.

Respondetur, fidem infusam esse quidem aliquam participationem eius luminis, quo Deus seipsum & alia cognoscit à seipso, non tamen vniuocam & eiusdem rationis; sed tantùm iuxta quendam modum analogum in gradu longè inferiori, quàm sit proprium lumen Dei: vnde, licèt Deus primò seipsum cognoscat suo lumine, deinde alia à se, id est res creatas & possibiles, non propterea tamen nostra fides
III. C simili modo minùs æquè attingit vnum obiectum, quàm aliud: cuius disparitatis hæc est ratio, quòd alia omnia obiecta ab ipso Deo distincta non sint ei cognoscibilia, nisi per cognitionem sui ipsius, est enim ipsa diuina essentia Deo medium cognitum, quo alia à se cognoscit, & sic res creatæ & possibiles aliquâ ratione minùs æquè pertinent ad ipsum lumen Dei, quàm ipsamet eius essentia: at veritates fidei, seu reuelatæ, non sunt tales, quasi vna non sit formaliter credibilis, nisi per aliam, sed vnaquæque earum per suam propriam reuelationem in ipsa auctoritate Dei reuelantis fundatam.

Deinde: potest dici hanc obiectionem tantùm arguere esse aliquem ordinem dependentiæ inter ipsa credita per fidem infusam, de qua dicetur sequenti articulo, non autem propriè
IV. D vnum ex obiectis fidei magis ad illam pertinere, quàm aliud, quod tamen hîc inquirimus.

Postremum: si vnum ex obiectis materialibus fidei infusæ non esset alio magis credibile, sed æquè pertineret ad fidem, ac quodlibet aliud, iam nemo Catholicorum, vel etiam eorum, qui suscipiunt fidem catholicam, experiretur maiorem difficultatem circa assensum vnius obiecti, quàm circa assensum alterius, sed sese æqualiter haberet ad omnia & singula: atqui ipsa experientia docet, eos, qui fidem suscipiunt, plerumque maiorem difficultatem experiri in præbendo assensu vni veritati, quàm alteri, & hoc etiam habet locum in fidelibus doctrinâ eminentibus: igitur non quodlibet materiale obiectum fidei æquè pertinet ad fidem ac aliud. V.

Respondetur, concessâ minore, negando maiorem; hîc enim consideramus præcisè obiecta fidei infusæ secundùm propriam eorum naturam, & non secundùm conditionem subiectorum, in quibus ipsa fides infusa reperitur, seu non secundùm suas indiuiduantes conditiones, quas habet, vt est in hoc vel isto, in tali vel tali subiecto: quod enim competit obiectis fidei infusæ sic consideratis, competit illis tantùm per accidens; at quòd aliquis experiatur maiorem difficultatem in assensu vnius veritatis reuelatæ, quàm in assensu alterius, prouenit vel ex eo, quòd habeat plura, clariora & efficaciora argumenta ad illum sibi persuadendum de illa, quàm de altera; vel quòd vna istarum veritatum minùs transcendat nostram rationem naturalem, quàm altera; vel quòd in- VI.
formatus fide infusâ est magis exercitatus circa vnam veritatem, quàm circa aliam; vel propter aliam similem rationem, quæ tantùm sese tenet ex parte ipsius credentis, & non ex parte rei creditæ & eius assensus secundùm se spectati. Hinc sanctus Paulus secundæ *ad Corinthios* decimo, loquens de efficacia Euangelij & christianæ doctrinæ, ait illam captiuare omnem intellectum in obsequium Christi, quatenus facit, vt homines, etiam excellentis ingenij, sepositâ omni humanâ ratione, indubitanter recipiant singula, quæ illis ab Ecclesia traduntur, tanquam diuinitus reuelata, & credenda proponuntur.

ARTICVLVS III.

Vtrum aliquis ordo detur inter obiecta materialia fidei. VII.

SENSVS articuli est, an inter ipsas veritates fidei, consideratas in *esse fidei*, reperiatur aliquis ordo dependentiæ, ita vt, licèt omnes illæ & singulæ, prout comparantur ad fidem & ad participandum formale eius motiuum, sint æquales, nihilominus in formando assensu de illis, reperiatur aliquis ordo & dependentia, ita vt detur aliqua veritas reuelata, quæ secundùm aliquem modum prioritatis debeat priùs credi fide diuinâ, vel *implicitè* vel *explicitè*, quàm aliæ credantur, sicque detur primum aliquod creditum.

Pro cuius explicatione notandum est primò, quòd cùm suprà distinxerimus duplex obiectum fidei: vnum *materiale*, & alterum *for-*
male: dixerimus illud esse id, quod creditur; VIII.
hoc esse motiuum, quo creditur, scilicet primam veritatem, vt reuelantem, seu diuinam reuelationem, quemadmodum infrà ostendemus: obiectum materiale posse subdiuidi in *purè materiale*, & *non purè materiale*; illud vocatur *purè materiale*, quod vt sic in præciso suo conceptu, & quatenus est obiectum creditum *vt quod*, non est ipsa diuina reuelatio, vel prima veritas, vel aliquid ad illam vt sic pertinens; nam hoc obiectum vocatur *purè materiale*, quia sic spectatum non includit obiectum formale fidei, vel aliquid eius; illud autem est obiectum *non purè materiale* fidei, quod ita est obiectum, quod per fidem creditur, vt tamen sit etiam ipsamet prima veritas,

I. diuina reuelatio, vel aliquid ad illam pertinens, seu ad formale motiuum fidei, cuiusmodi sunt hæ veritates, *Deus est prima veritas in dicendo*, *Deus nec potest falli nec fallere: Deus hoc reuelat seu dicit*; præsens difficultas non intelligitur de obiectis fidei purè *materialibus* ad se inuicem comparatis, nam licèt vnum illorum sequatur ad alterum, considerando illa *in esse rei*, vnum tamen eorum non est ratio credendi alterum, vt primo articulo ostendimus: sed nostra difficultas tantùm procedit de obiecto fidei *non purè materiali*, ita vt sensus illius sit, an secundùm aliquem ordinem debeamus priùs credere *Deum esse primã veritatem*, *Deum non posse mentiri*, *Deum hæc & illa reuelasse*, quàm credamus *hæc & illa obiecta materialia*, ita vt tota præsens comparatio quoad prioritatem credibilitatis fiat inter ipsum obiectum *formale fidei*, & *materiale* obiectum eiusdem fi-
II. dei.

Secundò notandum est illam prioritatem ordinis posse intelligi duobus modis fieri, primò actu quodam *explicito*, quo priùs credamus Deum esse primam veritatem infallibilem, item hæc & illa reuelasse, ad quem actum sequatur hic alius *explicitus* sese terminans ad obiectum materiale, qui sit ipsemet assensus fidei in tale obiectum, vt à Deo tanquam prima veritate reuelatum: Deinde hæc prioritas potest intelligi fieri tantùm *implicitè* & eodem actu, quo assensus fidei fit circa obiectum materiale, quatenus fidelis ita expressè credit Deum esse *trinum & vnum*, verbi gratiâ, vt simul *implicitè* credat illud esse reuelatum à Deo, nam credere aliquid propter diuinam reuelationem, includit hoc scilicet *aliquid esse à Deo reuelatum*, & proinde in tali assensu fidei sese terminante ad aliquod
III. obiectum materiale, simul implicitè includitur & assensus in formale obiectum illius: & hic duplex modus assentiendi diuinæ reuelationi, seu primæ veritati tanquam reuelanti, potest explicari exemplo desumpto à scientia, in qua duos possumus distinguere assensus, vnum, quo assentimur præmissis ob connexionem illam, quam penetramus in extremis illarum: deinde alium, quo ex hac connexione anteà penetrata, & à nobis præsuppositâ, præbemus assensum conclusioni scientificæ, nec enim semper *actu expresso* apprehendimus connexionem, quæ est inter extrema præmissarum, dum ex tali earum inter se connexione inferimus aliquam conclusionem, seu dum præbemus assensum conclusioni, sed plerumque *implicitè* tantùm, vel illam vt antea probè notam solummodo supponimus, quemadmodum sæpè euenit inter docendum
IV. vel argumentandum.

His ita prænotatis, vt rem ipsam aggrediamur, prima sententia tribuitur Scoto in tertium sententiarum distinctione 24. quæstione secundâ, & quibusdam aliis, asserens nullum dari ordinem dependentiæ & prioritatis inter obiecta fidei materialia.

Sit hæc propositio: *datur aliquis ordo dependentiæ & prioritatis inter obiecta fidei purè materialia, & non purè materialia, ita vt hæc supponantur ab aliis, & aliquo modo priùs credantur quàm alia*; Ita expressè Durandus tertio sententiarum distinctione vigesimâ quartâ, quæstione primâ, numero octauo, Aragonius hâc parte sancti Thomæ quæstione primâ, articulo secundo, Suares ibidem disputatione secundâ,
A sectione quartâ, & plures alij, qui docent has & similes vniuersales propositiones tanquam creditas præsupponi ab elicientibus assensum fidei circa alias veritates reuelatas, scilicet *Deum esse primam veritatem reuelantem*, *Deum esse infallibilem in asseuerando, seu testificando; Ecclesiam regi à Spiritu sancto: illud omne, quod sacra scriptura docet, esse reuelatum à Deo*; & alias id genus, quæ vel sunt ipsummet formale motiuum fidei, vel ad illud pertinent, vt patebit infrà agendo de illo, & aliis pertinentibus ad illud. V.

Probatur autem nostra propositio primùm auctoritate sancti Thomæ hîc primâ quæstione articulo septimo, in corpore: vbi doctrinam fidei comparat doctrinæ principiorum, in eo, quòd, vt in principiis datur quidam ordo, quatenus alia in aliis continentur *implicitè*, & illa omnia reducuntur ad primum aliquod prin-
B cipium, sic etiam in articulis fidei detur aliquis ordo, ita vt alij contineantur in primis quibusdam credibilibus, verbi gratiâ, quòd credatur *Deus esse*, item *habere prouidentiam circa hominum salutem*: quæ auctoritas sancti Thomæ non potest explicari de ipsis veritatibus fidei consideratis secundùm suum *esse rei*, sed debet intelligi de illis propriè spectatis, secundùm suum *esse credibilis*, nam ibi agit de veritatibus fidei consideratis *in esse credibilis*, quas ibi docet nullum recepisse augmentum, seu articulos fidei quoad suam substantiam, vel etiam fidem ipsam non creuisse successu temporis, quod non potest intelligi, nisi de ipso esse credibili, quod conuenit ipsis veritatibus à Deo reuelatis. VI.

Fauet etiam propositioni idem sanctus Thomas hîc primâ quæstione articulo primo in
C corpore, quando comparat formale motiuum nostræ fidei & obiecta purè materialia, cum medio demonstrationis, & conclusione per illud cognitâ: nam sicut datur quidam ordo dependentiæ & prioritatis inter medium demonstrationis, & eius conclusionem, quoad assensum, quatenus assensus conclusionis præsupponit cognitionem, & assensum in medium, ita etiam & assensus fidei circa obiectum purè materiale præsupponit assensum circa formale eius obiectum, quod etiam idem sanctus Thomas satis apertè innuit eadem parte quæstione secundâ, articulo tertio in corpore, dum tradit in omni actu fidei esse necessarium, vt Deus apprehendatur seu cognoscatur tanquam aliquid medium, ob cuius auctoritatem credatur, sicut discipulus priùs credit auctoritatem magistri docentis, quàm eius doctrinam: VII.
D verba sancti Thomæ sunt hæc: *ad hoc, quod homo perueniat ad perfectam visionem beatitudinis, præexigitur, quòd credat Deo tanquam discipulus magistro docenti*, quò loci, hæc particula (*præexigitur, quòd credat Deo*) significat, fidem priùs assentiri obiecto *formali* quàm *materiali*. VIII.

ARTICVLVS IV.

Probatur eadem veritas ratione.

PROBATVR etiam nostra conclusio ratione: eodem modo seruatâ proportione fides infusa sese habet ad sua obiecta *formale*, *materiale*, & ad *purè materiale*, & *non purè materiale*,

I. quo fides humana sese habet ad sua obiecta *formale*, *materiale*, siue *purè materiale*, siue *non purè materiale*, quia vtraque fides innititur auctoritate dicentis, ita vt sicut fides diuina innititur auctoritate Dei reuelantis veritates fidei, sic etiam humana fides innititur auctoritate humanâ eius, cuius dictis ipsa credit: atqui in fide humana & eius assensibus circa sua obiecta *formale* & *materiale* datur aliquis ordo dependentiæ & prioritatis, prout illa obiecta considerantur in *esse credibilis*: igitur in fide diuina & eius assensibus circa sua obiecta *formale* & *materiale*, datur aliquis ordo dependentiæ & prioritatis.

Maior videtur clara tam ex se, quàm ex aliis ibi adiunctis: deinde confirmatur ex eo, quòd, sicut fides humana fundatur in motiuo tantùm externo rei creditæ, nec habet suam certitudinem ab euidentia sui subiecti, vel necessa-
II. riæ connexionis, quæ sit & reperiatur inter eius extrema, sed à sola auctoritate & testimonio dicentis rem sic se habere, quatenus scilicet tantam habemus de illo æstimationem, vt iudicemus eum esse virum probum, qui nolit fallere, & qui in hac re non fallatur, & præterea hoc & illud asserere; sic etiam fides diuina fundatur in motiuo externo ipsi rei creditæ, scilicet in auctoritate seu testimonio Dei reuelantis illam, neque diuina nostra fides accipit suam certitudinem ab euidentia rei, quam credit, cùm hæc sit obscura, neque à necessaria connexione, quam extrema eius seruant inter se, cùm hæc aliquando nudè, simpliciter & secundùm se spectata, sit aliquid merè contingens, proindéque fallibile, vt in rebus contingentibus, de quibus tamen nonnullæ dantur veritates spectantes ad fidem diuinam: igitur seruatâ pro-
III. portione par est conditio diuinæ nostræ fidei, ac ipsius humanæ fidei quoad omnia & singula sua obiecta.

Minor eiusdem nostræ rationis probatur: ideò fide humanâ fundata in auctoritate Aristotelis, verbi gratiâ, credimus dari decem categorias, vel aliquid simile, primò quia nouimus Aristotelem in re philosophica esse dignissimum, cui credatur; deinde, quia scimus eum in suo organo logicæ asseruisse talem numerum categoriarum: vnde, si quis hanc eius auctoritatem reuocaret in dubium, expenderemus hoc vtrumque de illo, scilicet eum esse talem communi iudicio eruditorum, & propterea ex prædicto eius opere vel alio ostenderemus eum ita asseruisse, & sic ex hoc vtroque præcognito & præsupposito credimus eum tantùm decem categorias posuisse: atqui totum istud facere est
IV. ponere aliquem ordinem dependentiæ & prioritatis inter obiectum *motiuum* seu *formale*, & *materiale* prædicti assensus, de numero categoriarum; quia auctoritas Aristotelis hîc est obiectum *formale*, quam priùs admittimus, & numerus denarius categoriarum est *materiale*, cui postmodum ob hanc auctoritatem admissam subscribimus: igitur in fide humana & eius assensibus circa sua obiecta formale & materiale datur aliquis ordo dependentiæ & prioritatis.

Dices vtramque fidem conuenire quidem in eo, quòd supponat auctoritatem eius, cuius testimonio innititur, vt cognitam, sed alio modo, quàm nostra propositio intendat: nam nostra propositio intendit obiectum fidei *non purè*

A *materiale*, quod est *formale motiuum* obiecti
V. *purè materialis*, debet eadem diuina fide credi: at in fide humana auctoritas asserentis aliquid, verbi gratiâ Aristotelis, non cognoscitur se ipsâ, vel aliquâ aliâ auctoritate, sed vel experientiâ, quâ qui credit illi, audiuit eum, vt patet in discipulo comparatione sui doctoris, vel apprehenditur & iudicatur talis ipsâ lectione librorum eius, qui summam eius peritiam in re philosophica ostendunt legentibus: ita etiam, licèt fides diuina præsupponat reuelationem diuinam, seu Deum hoc reuelasse, quod per fidem credendum proponitur, item Deum esse infallibilis veritatis, & alia id genus, non tamen est necesse ita credi fide diuinâ, sed satis est, quòd aliquâ fide humanâ, verbi gratiâ, per testimonium Apostolorum, vel aliorum proponentium fidem, ista cognoscantur, vel etiam aliquo alio motiuo naturali, quomodo Deus potest
B cognosci esse infallibilis veritatis. VI.

Verùm id non obstat, quia iuxta illud duæ istæ fides, *humana* & *supernaturalis*, semper in eo conueniunt, quòd præsupponant auctoritatem illam, cui innituntur, vt creditam aliquo actu distincto ab eo, quo credunt veritatem sibi correspondentem: quòd verò auctoritas ad actum fidei infusæ supposita debeat credi fide *diuinâ*, & non *humana* tantùm, vt hæc obiectio contendit, facilè ostenditur.

Primò: quia fundamentum assensus fidei debet esse æquè certum & infallibile, ac est ipse assensus fidei: nam si de illo possit esse aliqua dubitatio, poterit etiam esse de isto, & si ratio obiectiua moueret ad assensum, solùm vt apprehensa, & credita fide humanâ moueat, similiter & ipse assensus erit etiam tantùm *humana* fidei; nam *propter quod vnumquodque est tale,*
C *& illud magis*: atqui assensus fidei infusæ est VII.
tantæ certitudinis & infallibilis veritatis, vt superet omnem certitudinem & infallibilitatem naturalem, éstque supernaturalis: ergo auctoritas illa, cui vt fundamento innititur, debet esse supernaturalis, & vt talis apprehensa, & fide supernaturali cognita.

Deinde: si hæc veritas, quæ habet rationem obiecti *non purè materialis*, verbi gratiâ, *Deus reuelauit se esse vnum & trinum*, supponeretur credita humanâ tantùm fide, iam aliquis absque peccato & aliqua iniuria fidei catholicæ, posset habere hunc actum, solâ fide *humanâ* credendo Deum reuelasse *se esse vnum & trinum*, non obstante quòd hæc veritas esset ei proposita per Ecclesiam: at hoc falsum est, tenemur enim credere fide supernaturali, quòd quidquid habetur in sacris litteris est à Deo re-
D uelatum; similiter illud omne esse reuelatum,
quod vt tale Ecclesia proponit credendum: sa- VIII.
cræ autem scripturæ habent Deum reuelasse *se esse vnum & trinum*, verbi gratiâ, apud sanctum Matthæum decimo sexto capite, quando Christus Dominus ait, *carnem & sanguinem non docuisse sanctum Petrum, sed Patrem diuinum, Christum esse filium Dei viui.* Item sancti Ioannis capite primo, Christus Dominus vnigenitus Dei Patris dicitur *nobis enarrasse hoc mysterium*: & passim alibi. Idem videre est de aliis veritatibus fidei, quando scriptura ita habet, *ait Dominus*, vel *dicit Dominus*, &c. ergo talis reuelatio diuina, quatenus præsupponitur ad formandum assensum fidei infusæ de hac veritate, vel simili, *Deus est vnus & trinus*, debet esse

I. absolutè & simpliciter supernaturalis, & vt talis A
credita fide supernaturali.

Confirmatur: si quis negaret Deum hæc & ista mysteria, quæ credimus, reuelasse, esset hæreticus: ergo hæc diuina eorum reuelatio, quâ mouetur ad formandum assensum fidei supernaturalis de eiusmodi veritatibus à Deo reuelatis, debet necessariò credi fide diuinâ.

Articvlvs V.

Probatur eadem veritas alierâ ratione.

Secvnda ratio pro nostra propositione est: vbi intellectus vni obiecto assentitur tantùm ratione assensus præstiti alteri obiecto, ibi datur quidam ordo dependentiæ, & alicuius prioritatis inter hæc obiecta, vt considerata formaliter in
II. ratione talium obiectorum, quia tunc vnum B
solummodo terminat actum intellectus mediante altero, sicque hoc secundum obiectum dependet ab illo primo, & est eo posterius secundùm aliquem ordinem, saltem rationis: atqui noster intellectus fide infusâ informatus assentitur tantùm veritati à Deo reuelatæ tanquam materiali obiecto ratione tantùm assensus, quem veritati primæ istud reuelanti præstitit, seu diuinæ reuelationi de hoc obiecto, quæ prima veritas seu diuina reuelatio est formale obiectum nostræ fidei, vt ostendetur infrà: igitur datur quidam ordo dependentiæ, & prioritatis inter ipsa obiecta fidei, scilicet *formale* seu *non purè materiale*, & *purè materiale*. Maior patet tam ex se, quàm ex eo, quòd in eius explicationem ibi subiicitur.

Minor probatur: vbi *formale* obiectum alicuius assensus comparatione sui obiecti *materialis*, habet se, vt obiectum cognitum, ibi intellectus
III. assentitur *materiali* eius obiecto ratione illius C
assensus, qui est datus *formali* eius obiecto, quia, quemadmodum obiectum cognitum est ratio cognoscendi aliud, ipsáque sui cognitione allicit & mouet intellectum ad exercendum actum cognitionis, eúmque terminandum circa alterum obiectum, ita etiam assensus datus *formali* obiecto in suo *esse credibilis*; est ratio assentiendi obiecto *materiali*, considerato in suo *esse credibili*, aliàs tale obiectum non bene appellaretur *motiuum obiectum*; atqui diuina reuelatio, quæ est *formale* obiectum nostræ fidei, habet se comparatione veritatis à Deo reuelatæ, vt obiectum cognitum & creditum, quia in tantum noster intellectus ei per fidem præbet assensum, in quantum credit illam esse à Deo reuelatam; sic enim noster intellectus mouetur ad assensum fidei supernaturalis: igitur intellectus noster as-
IV. sentitur *materiali* obiecto fidei, ratione tantùm D
illius assensus, quem præstitit *formali* eius obiecto, & ex consequenti quidam ordo dependentiæ & prioritatis datur inter obiectum *formale* & *materiale* fidei, seu inter *materiale non purum*, & *purum materiale*.

Dices, quòd, quemadmodum aliquid potest duobus modis cognosci; primùm *vt quo*, quatenus est id, quo aliquid cognoscitur ab intellectu, cuiusmodi est ipsum motiuū intellectus; deinde *vt quod*, quatenus est id, quod terminat actum cognitionis, & ad quod cognoscendum actus exercetur; ita etiam aliquid duobus modis potest credi; primùm *vt quo*, secundùm *vt quod*, iam quando aliquid tantùm creditur *vt quo*, tunc illud vno eodémque indiuisibili actu credi, quo ipsum *obiectum quod* creditur, id est idem V.
numero actus intellectus seu assensus fidei terminatur ad hanc veritatem fidei, verbi gratiâ, *Deus est vnus & trinus*, ad hanc veritatem, quæ est *obiectum quod*, & ad istam, hæc veritas, *Deus est vnus & trinus* est à Deo reuelata, seu Deus reuelat *se esse vnum & trinum*, quæ est *obiectum quo*, quatenus est ipsa diuina reuelatio, quæ est *formale* motiuum talis assensus fidei, & sic non esse necesse, vt detur aliquis ordo dependentiæ & prioritatis inter obiectum *non purè materiale* fidei, & eius obiectum *purè materiale* quoad assensum, prout hæc obiecta considerantur in suo *esse credibilitatis*, cùm vnius & eiusdem ad seipsum non sit aliqua dependentia, vel etiam prioritas.

Quod potest explicari quibusdam exemplis, verbi gratiâ vnitatis, bonitatis, quæ ita alia en- VI.
tia constituunt vna & bona, vt tamen vnitas sit seipsâ tantùm vna, & non aliâ vnitate; similiter bonitas sit tantùm seipsâ bona, & non aliâ bonitate, & sic de cæteris causis formalibus, quæ seipsis sunt tales, & seipsas communicando reddunt ipsa subiecta talia; sic etiam lumen est ratio videndi colores, sicque habet rationem *obiecti quo*, & etiam est id, quod terminat actum visionis, seu est etiam ipsa res visa, & non alio lumine videtur, sed tantùm seipso; idem enim actus visionis terminatur *primariò* ad lumen, & *secundariò* ad colores: eodem modo diuina reuelatio est ratio credendi mysteria fidei & seipsam, non aliâ reuelatione, sed seipsâ, & idem actus fidei terminatur *primariò* ad reuelationem, & *secundariò* ad mysterium reuelatum.

Verùm id non obstat nostræ rationi: nam, quando obiectū aliquod dicitur cognosci *vt quo*, & similiter credi *vt quod*, vel modus iste prior loquendi nil aliud significat, quàm tale obie- VII.
ctum esse formale motiuum, quo *obiectum quod* cognoscitur & creditur, vel tale *obiectum quo* eodem plane indiuisibili actu cognosci & credi tanquam *quod*, quo actu ipsum obiectum *quod* cognoscitur & creditur, id est in præsēti materia, quando aliquis exercet hunc actum fidei, verbi gratiâ, *Credo Deum esse vnum & trinum*, tunc diuinam reuelationem non tantùm esse id, quo noster intellectus assentitur prædictæ veritati reuelatæ, sed & hanc ipsam reuelationem esse etiam id, quod per hunc prædictum actum assensus fidei creditur; si primum (quod est verum) admittatur, iam secunda nostra ratio totum suum robur retinet; nam fundatur in ipsa formali ratione motiua, quæ vt talis postulat priùs cognosci, quàm moueat intellectum ad exercendum actum; similiter redeunt & illa, quæ ex sancto Thoma & Aristotele attulimus de assen- VIII.
su præmissarum, qui necessariò præsupponitur ad assensum conclusionis: si secundum dicitur, ostenditur esse falsum, nam propositio mentalis, quæ importatur per assensum intellectus, respondet propositioni vocali, verba enim sunt signa conceptuum: atqui ibi duæ sunt vocales propositiones à se inuicem distinctæ, quarum vna supponit aliam, *credo fide infusâ Deum esse vnum & trinum*, &, *credo fide infusâ Deum reuelasse se esse vnum & trinum*; prior enim propositio coniungit *vnū & trinum* tanquam attributum cum hoc termino *Deum*, tanquam eius subiecto; posterior coniungit hunc terminum *esse reuelatum*, vt attributum cum hoc termino, *Deum esse vnum & trinum*, vt subiecto, & cre-

I. dere hoc esse reuelatum à Deo præsupponitur A
assensui circa tale credibile formato, sicut formale motiuum, vt tale cognitum præsupponitur cognitioni & iudicio, quod fertur de suo obiecto materiali: igitur & ibi duæ sunt propositiones mentales, duo iudicia, quorum vnum præsupponit alterum, sicque semper datur aliquis ordo dependentiæ, & prioritatis inter obiectum *formale* seu *non purè materiale*, & obiectum eius purè materiale, prout illa considerantur in esse credibilis.

Neque exempla vnitatis, bonitatis, & luminis allata in confirmationem huius obiectionis vrgent contra nos, nostra enim secunda ratio non fundatur in præcisa ratione causæ formalis, sed in præcisâ ratione obiecti motiui, quatenus comparatione intellectiuæ potentiæ debet esse cognitum & iudicatum, vt patet ex
II. prædicta nostra ratione: at nec ipsa vnitas, nec B
item bonitas, vt comparantur ad res, quas faciunt formaliter vnas & bonas, non habent rationem alicuius motiui, sed puræ & simplicis causæ formalis, quæ ipsâ sui communicatione illas reddunt formaliter vnas & bonas.

Multo minus exemplum luminis fauet huic obiectioni: non enim ideò lumen dicitur videri simul cum colore, quia propriè est ratio motiua vel formalis videndi colorem, aliàs visio nigri & visio albi essent eiusdem speciei, cùm videantur per idem specie lumen, & similiter omnes visiones, quod tamen Philosophi communiter negant: sed hoc sensu lumen dicitur videri cum colore, quòd color & lumen videantur simul per vnam totalem speciem, integratam tamen ex duabus partialibus, vnâ scilicet coloris & aliâ luminis sibi inuicem subordinatis: & propriè loquendo lumen hoc tantùm sensu
III. dicitur esse ratio videndi colores seu facere colo- C
res visibiles, quòd visio colorum fiat per species ab illis tanquam ab obiectis emissas ad oculum, ad quarum specierum productionem lumen velut quædam causa vniuersalis cooperans concurrit cum colore, qui tamen color sese tantùm habet tanquam aliqua causa particularis eiusmodi specierum, quemadmodum Philosophi fusiùs docent libro secundo de *anima* agendo de visu.

Neque his obstat, quòd fides sit indiuisibilis, æquè admittat vnum obiectum reuelatum à Deo ac aliud, quod enim nostra propositio asserit, scilicet vnum priùs credi quàm aliud, id intelligitur de actu illo supernaturali, quo fides infusa generatur in adultis venientibus ad Christum Dominum, & de illius tantùm applicatione, quatenus actus fidei primùm ap-
IV. plicatur credendis illis veritatibus vniuersali- D
bus, *Deus est prima veritas*, *Deus non potest mentiri*, & aliis similibus, deinde aliquibus particularibus, i. quatenus assensus fidei priùs terminatur ad esse reuelatum huius & istius veritatis fidei, quàm ad veritatem tali reuelatâ propositione contentam, non autem sensus nostræ propositionis est actum fidei ita priùs assentiri diuinæ reuelationi seu obiecto motiuo, vt intellectus habeat dissensum circa obiectum materiale: sed solummodo, quòd pro eo instanti, & statu nondum intelligatur sese terminare aut extendere de facto ad ipsam veritatem reuelatam, quæ est obiectum materiale fidei.

ARTICVLVS VI. V.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM fundamentum est, quòd admisso tali ordine inter hæc obiecta, tunc fides contra propriam suam naturam, quæ est niti soli auctoritate Dei, esset discursiua, quod sic ostenditur: tunc est aliquis discursus, quando assensus circa vnum obiectum est ratio assentiendi alteri obiecto: at dato tali ordine, assensus datus huic veritati, *Deus est prima veritas reuelans, Deus non potest falli, nec fallere*, esset ratio assentiendi huic alteri vel simili veritati à Deo nobis reuelatæ, Deus est vnus & trinus, vt patet hoc vel simili syllogismo: *quidquid dicitur ab eo, qui est prima veritas reuelans; &*
quæ nec potest falli, nec fallere; illud est verum: VI.
atqui hæc veritas fidei, Deus est vnus & trinus, est nobis reuelata à Deo, qui est prima veritas reuelans, quæ nequit falli vel fallere: ergo Deum esse vnum & trinum est verum.

Respondetur, negando admissâ nostrâ sententiâ, sequi fidem esse discursiuam, vt enim duo hæc distinguuntur, *cognoscere vnum post aliud*, & *vnum ex alio cognoscere*: quia primum reperitur in Angelis, qui tamen propriè non discurrunt circa propria sua obiecta; sic etiam hæc duo distinguuntur: *vnum obiectum tanquam cognitum, & tale iudicatum præsupponi ad cognitionem & assensum alterius obiecti, & vnum assensum causare alium, seu ex assensu præstito alicui rei, & ex eius cognitione deuenire in cognitionem & assensum alterius*, priùs enim dicit solummodo aliquem ordinem obiecti motiui ad obiectum materiale, quatenus motiuum istud
obiectum mediante cognitione sui ipsius mouet VII.
& excitat intellectum, vt exerceat actum cognitionis & assensus circa obiectum materiale, non autem significat aliquam causalitatem efficientem prioris cognitionis, & assensus comparatione posterioris tanquam sui effectus, quod tamen reperitur in discursu: & hoc potest illustrari exemplo voluntatis, quæ licèt præsupponat suum obiectum cognitum ab intellectu, nec possit ad illud sese mouere, nisi præsuppositâ eius cognitione in intellectu, non propterea tamen, dum mouetur in illud, censetur ratiocinationem & discursum aliquem exercere, sed tunc obiectum dicitur solummodo ei debitè applicari & proponi; at in præsenti casu ista cognitio reuelationis tanquam obiecti motiui requiritur, vt veritas reuelata seu propositio fidei sufficienter proponatur intellectui.

Ex hoc facilè respondetur ad rationem ibi fa- VIII.
ctam pro explicatione primi istius fundamenti: nam maior eius sumpta simpliciter & absolutè, vt sonat, est falsa, aliàs dum essentia diuina, vt obiectum cognitum est ipsi Deo ratio cognoscendi creaturas, tunc Deus discurreret, similiter & beati, dum in verbo diuino vident aliquas creaturas, quod tamen nullus Theologorum admittet.

Neque potest responderi, disparem esse rationem; quòd Deus & beati vno tantùm actu cognoscant diuinam essentiam & creaturas, & discursus postulet duas distinctas cognitiones; nos verò iuxta nostram propositionem admittamus duas cognitiones,

Hoc, inquam, non potest responderi: nam

I. ratio discursus præcisè sumpti non consistit in solâ dualitate vel pluralitate actuum cognitionis, quorum vnus supponat alterum; sic enim est tantùm discursus secundùm successionem & impropriè dictus, sed præterea requirit, vt prior cognitio sit causa effectiua posterioris, sicut Dialectici ex professo docent, agendo de tertiâ operatione mentis: vnde ad distinctionem prioris discursus vocant ratiocinationem propriè dictam *discursum causalem*: at in præsenti casu illa cognitio, quam intellectus habet de reuelatione diuinâ, vt obiecto *motiuo*, non est causa effectiua alterius cognitionis, seu assensus, quem ipse efformat de veritate reuelatâ, sed est tantùm motiua ratio illum excitans & mouens ad exercendum talem actum & assensum circa veritatem à Deo reuelatam, sicut immediata connexio terminorum alicuius obiecti est intellectui
II. ratio motiua cognoscendi obiectum: posterior autem syllogismus ibidem allatus est merè *Theologicus*, & proinde eius conclusio, vt sic deducta & formaliter considerata, non est *fides*, sed *Theologica* tantùm, licèt aliunde; scilicet quatenus credita propter diuinam reuelationem, sit de fide.

Secundum fundamentum est: diuina reuelatio veritatum fidei est aliquid ad extra, vt per se patet: ergo, cùm Deus sit maximè liber, quoad ea, quæ sunt ad extra, potuit quamlibet veritatem fidei reuelare, nullam aliam reuelando: iam ergo per hypothesim ponatur Deus tantùm reuelasse hanc veritatem, *Deus est vnus & trinus*, hæc veritas pertinebit ad fidem, & assensus circa illam poterit fieri independenter ab istâ vel simili veritate, aut eius assensu, *Deus est prima veritas reuelans*, *Deus est veritas infallibilis*, quia posteriores hæ veritates ex nostrâ hy-
III. pothesi non sunt reuelatæ à Deo, & tamen homo, cui Deus fecerit hanc reuelationem, poterit per fidem assentiri huic prædictæ propositioni, *Deus est vnus & trinus*: ergo inter hanc veritatem reuelatam, *Deus est vnus & trinus*, & illam aliam, vel similem, *Deus est prima veritas reuelans*, *Deus est veritas infallibilis*, non est aliquis ordo dependentiæ & prioritatis, prout veritates illæ considerantur in *esse credibilis*.

Respondetur, Deum, simpliciter & absolutè loquendo, esse liberum *ad extra*, tamen ex aliquâ suppositione posse interdum necessitari ad aliquid faciendum, quæ tamen *hypothetica* necessitas non tollit libertatem, vt omnes Philosophi & Theologi docent, quatenus efficax eius volitio importat simul volitionem alterius, vel intrinsecè & essentialiter inclusi, vel connexi, vel prærequisiti ad illud, quod absolutè & sim-
IV. pliciter vult: vnde, cùm Deum reuelare aliquam veritatem, vt diuinâ fide credendam (& ipsum *credere* aliquid fide diuinâ sit credere ob auctoritatem Dei, tanquam fide dignissimi) sit Deum sese proponere vt veracem, fit, vt Deus non possit aliquam veritatem reuelare vt credendam, nisi etiam reuelet se esse veracem, se esse primam veritatem infallibilem, ob quam assensus fidei eliciatur.

Tertium fundamentum est: si talis ordo prioritatis & dependentiæ admittatur inter ipsas veritates fidei à Deo reuelatas, erit aliquis progressus in infinitum admittendus: nam quemadmodum, vbi obiectum aliquod fidei est *purè materiale*, requiritur assensus in motiuum eius formale, seu oportet credere, quòd talis veritas sit

A à Deo reuelata, qui assensus antecedat aliquo modo assensum in veritatem expressam ipso materiali eius obiecto; ita etiam, quando obiectum materiale assensus fidei erit *non purè materiale*, verbi gratiâ, *Deum hoc reuelasse*, *Deum reuelasse veritates fidei*, & id genus similia, requiretur alia reuelatio antecedens, per quam, vt priùs creditam, hæc reuelatio, quæ in præsenti casu est obiectum *non purè materiale* fidei, credatur, & similiter ad credendum hanc reuelationem, erit opus aliâ, & sic in infinitum, quod est absurdum, cùm omnes Philosophi cum Aristotele in Physicis negent aliquem progressum esse admittendum in infinitum, sed semper esse deueniendum ad aliquid primum omnium: ergo, ne incidamus in tale inconueniens, dicendum est nullum dari ordinem dependentiæ, vel prioritatis inter ipsum obiectum *purè materiale* fidei, & *non purè materiale*, pro vt illa conside- V.
B rantur secundùm *suum esse credibile*. VI.

Negatur admissâ nostrâ sententiâ dandum esse progressum in infinitum, & ad credendum diuinam reuelationem, semper opus esse aliâ distinctâ reuelatione, propter quam credatur, & sic in infinitum: nam diuina reuelatio habet se per modum alicuius externæ locutionis, vt patebit infrà agendo de illa: item alicuius formalis regulæ ad credendum veritates fidei, cùm sit id, propter quod illas credimus; vnde, vt regula est sui & alterius regula, nec opus habet aliâ regulâ, quâ reguletur; item, sicut externa loquutio seipsam manifestat & notificat audienti eo ipso, quò fit, non autem indiget aliâ loquutione externâ, quemadmodum quotidie experimur, sic etiam diuina reuelatio præter veritatem, quam tanquam materiale obiectum reuelat, simul & seipsam reuelat.

C Atque hoc exemplo loquutionis externæ magis explicatur nostra propositio, vt enim prius est ipsum audientem percipere loquutionem in ratione signi exprimentis conceptum, seu rem significatam, quàm percipere ipsam rem tali loquutione significatam, & hæc loquutio non causat assensum audientis, sed tantùm proponit ei rem & conceptum mentis, cui postmodum assentiatur, sic etiam prius est intellectum cognoscere diuinam reuelationem assensu fidei, vt sibi proponentem veritatem reuelatam, quàm assentiri rei sibi reuelatæ. VII.

ARTICVLVS VI.

An necesse sit in omni statu fidei obiecta non purè materialia priùs credi obiectis purè materialibus.

D VIII.

NOTANDVM est duplicem posse distingui statum fidei; primus est *generationis*, verbi gratiâ, quando quis adultus suscipit fidem, & illam incipit habere; secundus est *fidei iam obtentæ*, vt quando aliquis exercet de nouo aliquem actum fidei infusæ, seu præbet firmum assensum alicui veritati, vt reuelatæ à Deo, tanquam primâ veritate, seu ex motiuo diuinæ reuelationis. Hoc posito,

Sit hæc propositio: *quando fides supernaturalis generatur, seu inchoatur, in adulto, priùs fide diuinâ creditur Deus esse infallibilis veritatis, reuelasse veritates fidei per Ecclesiam propositas, & Ecclesiam regi Spiritu sancto, & pòst alio actu distincto veritates à Deo reuelata credun-*

I. *tur eâdem fide supernaturali: at in statu fidei supernaturalis iam aliàs obtentæ, in quo tamen fidelis de nouo exercet actum fidei circa veritates à Deo reuelatas, potest vno eodémque actu virtualiter duplici, assensus fieri circa diuinam reuelationem, circa infallibilitatem Dei, & his similia, & circa ipsas veritates tali propositione fidei enuntiatas.* Ita auctores citati pro propositione articuli tertij: duæ sunt partes propositionis; prior, quæ procedit de statu, in quo adultus incipit habere fidem.

Probatur: Deus ingenerando fidem adultis hominibus sese accommodat eorum captui & modo apprehendendi, vt significat Apostolus primæ *ad Corinthios* 3. capite, quando ait se loqui aliquibus tanquam adhuc paruulis, eísque dare lac in potum, sed non vt grandioribus illis adhuc porrigere solidum cibum: atqui captus eorum, in quibus fides supernaturalis incipit
II. generari, est vt, quod prouectiores in fide vno actu apprehendunt & credunt, id illi pluribus apprehendant & credant, priúsque apprehendant & credant fundamenta veræ & perfectæ fidei, & quæ illi dirigendæ & à falsa doctrinâ distinguendæ inseruiunt, quàm præbeant assensum aliis veritatibus, sic enim ab vniuersalioribus & facilioribus fit progressus secundùm ordinem doctrinæ: at hæc sunt veritates commemoratæ propositione nostrâ, quia illis negatis fides impeditur generari: contrà, illis suppositis & creditis, facilè supernaturalis fides ingeneratur intellectibus adultorum: igitur eiusmodi veritates priùs creduntur ab iis, in quibus fides incipit generari, quàm reliquæ veritates, & proinde inter illas vt obiecta non *purè materialia*, & alias tanquam obiecta quædam *purè materialia*, datur aliquis ordo dependentiæ & prioritatis,
III. prout considerantur *in esse credibilis*.

Neque his obstat, quòd sanctus Thomas infrà quæstione secundâ articulo secundo, dicat eundem esse actum, quo credimus Deum, & credimus Deo; quòd credere Deum, dicat habitudinem ad *materiale* obiectum fidei, & credere Deo *ad formale*, id est, ad Deum vt reuelantem, seu ad diuinam reuelationem: nam nostra propositio comparat tantùm obiecta non *purè materialia* cum *purè materialibus*, quemadmodum animaduertimus, quomodo sese non habent hæc duo, *credere Deum, & credere Deo*.

Potest etiam addi, sanctum Thomam ibi esse intelligendum iuxta secundam sequentem partem propositionis nostræ, & propterea sensum sancti Thomæ non esse, vnum eundémque actum necessariò habere omnes istas habitudines,
IV. quasi non possent dari plures actus, quorum primus se terminet tantùm ad Deum vt obiectum *quod* seu *materiale*, & secundus, qui ad infallibilem eius veritatem & testificationem sese terminet; tertius tandem, qui per fidem charitate formata in tendat in Deum, vt finem nostrum vltimum supernaturalem.

Posterior item pars nostræ propositionis probatur: quia, dum exercemus actus fidei circa determinatum aliquod obiectum, vnum facimus *explicitè* & simul alterum *implicitè*; *explicitè* assentimur veritati reuelatæ, verbi gratiâ isti, *beatissima Virgo est verè & propriè mater Dei*, & quia talis assensus fit ob primam veritatem sic reuelantem, tanquam motiuum talis assensus, simul etiam *implicitè* credimus hanc veritatem esse à Deo reuelatam: si quis enim interro-

A garetur, quare ita assentiatur tali veritati, statim responderet, quia Deus reuelauit; & quemadmodum in scientiis, vbi probè nouimus præmissas & totam vim alicuius medij, quo quædam extrema coniunguntur inter se, postea ex aliquo habitu absque expresso assensu formato circa præmissas, vel medium, statim assentimur conclusioni, túncque ista supponimus, vt à nobis cognita & probata: sic etiam, vbi fides infusa est perfectè ingenerata, potest, qui illâ est instructus, vno & eodem actu valde simplici, æquiualente tamen duobus explicitis, præbere assensum simul & semel veritati à Deo reuelatæ & diuinæ reuelationi, per quam talis veritas innotescit & reuelatur. V.

Neque his obstat, quòd fides sit indiuisibilis, æquè admittat vnum obiectum reuelatum à Deo ac aliud: quod enim nostra propositio asserit, scilicet vnum priùs credi, quàm aliud, id
B intelligitur de actu illo supernaturali, quo fides infusa generatur in adultis venientibus ad Christum Dominum, & de illius tantùm applicatione, quatenus actus fidei primò applicatur credendis istis veritatibus vniuersalibus, *Deus est prima veritas, Deus non potest mentiri*, & aliis similibus, deinde aliquibus particularibus, & quatenus assensus fidei priùs terminatur ad esse reuelatum huius & istius veritatis fidei, quàm ad veritatem tali propositione reuelatâ contentam: non autem sensus nostræ propositionis est, actum fidei ita priùs assentiri diuinæ reuelationi, seu obiecto motiuo, vt intellectus habeat dissensum circa obiectum *materiale*, sed solummodo quòd pro eo statu & instanti nondum intelligatur sese terminare, aut extendere de facto, ad ipsam veritatem reuelatam, quæ est obiectum materiale fidei. VI.

C VII.

DISPVTATIO VI.

De necessitate distinctionis obiectorum materialium fidei per certos articulos.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quotuplices sint partes totius corporis credendorum.

DVPLICEM instituimus comparationem veritatum fidei, consideratarum in *esse credibilis*; primam in ordine *ad assensum*;
D secundam in ordine *ad fidem*: nunc tertia & vltima est explicanda, quæ est in ordine ad *totum corpus credendorum*, quod illæ omnes simul sumptæ componunt; vt enim, quæcunque docentur in Physicis, faciunt vnum aliquod corpus talis scientiæ, & sic de aliis, cuius corporis partes sunt veritates physicæ in eâ à Philosophis traditæ & explicatæ, sic etiam omnia & singula obiecta materialia fidei supernaturalis, seu omnes & singulæ veritates reuelatæ & per fidem credendæ, faciunt vnum aliquod totum, seu corpus quoddam credendorum, quod possumus appellare *totum diuinitus reuelatum*. Iam de tali toto quæritur, an constet articulis, seu vtrum veritates, quibus constat, sint distinguendæ per articulos; quod vt explicetur, duo priùs sunt exponenda: pri- VIII.

I. mum, *quotuplices sint partes totius corporis credendorum*, per analogiam ad totum corpus alicuius scientiæ, vel etiam naturale, deinde *quid sit articulus fidei* propriè & strictè sumptus, quídve ad illum requiratur: nam istis duobus explicatis facilè ostendemus, an veritates fidei sint distinguendæ per articulos certos: de priori tantùm agemus hoc articulo; ad cuius intelligentiam

Notandum est ex sancto Thoma quæstione prima articulo sexto in solutione ad primum, & articulo octauo in corpore, partes totius corporis credendorum esse duplices, alias *substantiales* & per se ad componendum illud requisitas, alias tantùm *accidentales*; illæ veritates sunt & dicuntur partes *substantiales*, quæ directè per se sunt de ipso supernaturali nostro fine vltimo, item de his, in quibus ille consistit, similiter de his, quæ sunt causæ & media ad illum
II. consequendum necessaria & per se ordinata; illæ autem veritates fidei sunt, & dicuntur partes tantùm *accidentales* totius corporis credendorū, quæ tantùm pertinent ad explicationem, vel adumbrationem, vel manifestationem, vel complementum aliquod prædictarum partium substantialium, quæque talis sunt conditionis, vt sine illis totum corpus credendorum quoad suam substantiam intelligeretur remanere, partes prioris generis sunt, verbi gratiâ, *Deum esse trinum & vnum*, *verbum diuinum esse incarnatum*, & id genus aliæ veritates; quæ sunt de iis, quorum visione fruemur in vita æterna, & de iis, quibus ducimur in vitam æternam: posterioris generis sunt, verbi gratiâ, quòd *ad tactum ossium Elisæi Prophetæ mortuus sit suscitatus*, & alia huiusmodi, quæ in sacris litteris referuntur in ordine ad manifestandum, vel adumbrandum, seu figurandum aliquid eorum, quæ perti-
III. nent per se ad corpus credendorum.

Veritates autem prioris generis vocantur partes *substantiales* & per se totius corporis credendorum, quia ex Apostolo *ad Hebræos* 11. capite, fides secundùm suam essentiam considerata est *substātia rerum sperandarum*: at in ratione rerum sperandarum duo includuntur, nimirum ea, quæ sunt assequenda, id est Deus finis noster vltimus supernaturalis fruendus, deinde causæ & media, per quæ bona ista sunt obtinenda, seu quibus mediantibus debemus peruenire ad fruitionem Dei; deinde, quia omnis & quælibet institutio vitæ humanæ, spectata secundùm suam substātiam, est tantùm circa finem sibi proportionatum & media ad illum, nihil enim aliud potest excogitari, cùm hinc institutio appelletur *humana* vel *diuina* iuxta conditionem
IV. finis sui: atqui tota collectio veritatum fidei, quæ componit corpus credēdorum, est quędam institutio vitæ humanæ in ordine ad finem nostrum supernaturalem, vnde vocatur *lex diuina*: igitur, tota collectio veritatum fidei, quæ componit corpus credendorum, spectata quoad suam substantiam, est solummodo earum veritatum, quæ per se & directè sunt circa Deum vt finem supernaturalem nostrum, & media ei obtinendo per se proportionata, & proinde partes eius substantiales sunt illæ tantùm veritates fidei, quæ directè & per se sunt de nostro fine vltimo supernaturali, & mediis ad illum consequendum directè & per se conducentibus.

Veritates autem posterioris generis appellantur *accidentales* tantùm, quia sine illis secun-

A dùm se spectatis, item præcisâ earum diuinâ reuelatione, & ex consequenti fide tam implicitâ, quàm explicitâ, adhuc prædicta illa duo, importata per substantiam credendorum, manent *sarta tecta*. V.

ARTICVLVS II.

Quid sit articulus fidei, quídve ad illum requiratur.

NOTANDVM est, quòd quia in rebus fidei articulus dicitur per analogiam ad articulum corporis naturalis, & articulus est diminutiuum à nomine *artus*; ideò, sicut artus in corpore naturali duo significat, primò membra distincta, & partes maiores corporis inter se colligatas, secundò modum, quo membra dis-
B tincta corporis colligantur inter se, imò ita significat modum illum seu iuncturam, vt simul etiam significet partes aliquas tali modo coniunctas, vt videre est apud Grammaticos; sic etiam hoc nomen, *articulus*, translatum ad res & veritates fidei explicandas sumitur duobus modis; primò *strictè & propriè* pro principalibus quibusdā veritatibus fidei, quibus tanquā nodis reliquæ veritates fidei tanquam minores partes totius corporis credendorum, seu etiam *accidentales*, connectantur inter se; deinde nomen hoc *articulus* sumitur in *amplissima & minùs propria significatione*, scilicet pro qualibet veritate fidei, esto illa sit quædam tantùm pars *accidentalis* totius corporis credendorum, quomodo Tobiam habuisse canem, similiter, ad tactum ossium Elisæi Prophetæ mortuum fuisse suscitatum libro quarto Regum cap. 13. & alia id genus plura dicuntur esse *articuli fidei*, quomodo accipi-
C tur à S. Tho. infrà quæst. 7. articulo sexto, quando ait interdum simplices examinari *de minimis articulis fidei*, hæc enim particula, *de minimis*, satis indicat nomen hoc *articulus* ibi sumi modo posteriori, sic etiam sumitur à Gabriele lib. 3 sententiarum dist. 24. quæst. vnica, quando ait *omnem veritatem credendorum esse articulum fidei*. VII.

Est autem inter hanc vtramque significationem distinctio, quòd articulus in prima significatione significet veritatem fidei, quam omnes & singuli fideles adulti tenentur scire, & proinde *principalem*; vnde nonnulli, quorum meminit S. Thomas hic art. 6. in solutione ad tertium, & quos Alensis tertia parte quæstione 69. membro primo, Durandus in tertium distinct. 25. quæst. 2. num. 6. sequuntur, volunt articulum dici *ab arctando*, eò quòd arctet & constringat ad credendum, quam tamen deriuationem S.
D Thomas loco nunc citato, & alij reiiciunt, quia hoc nomen *articulus* in eo sensu nunquam reperitur vsurpatum ab aliis; tum etiam, quia articuli fidei loquendo propriè non nos arctant, non tantùm quia credere est voluntarium & liberum, sed etiam quia obligatio credendi est tantùm ex suppositione, quòd velimus saluari, & non ab ipsis veritatibus fidei præcisè sumptis, sed ex Dei voluntate nobis sufficienter proposita, qui pro suo iure exigit assensum fidei circa tales veritates; *articulus* autem in secunda significatione significet etiam illam veritatem fidei, quam tamen non omnes & singuli fideles adulti tenentur scire, quæque non sit aliqua pars *substantialis*, sed *accidentalis* tantùm totius corporis credendorum. VIII.

I. Ex quibus omnibus sic explicatis facile est colligere hanc definitionem articuli fidei propriè & strictè sumpti, articulus est *principalis veritas fidei omnibus fidelibus ad credendum explicitè proposita, aliquam præcipuam & distinctam continēs difficultatem*: dicitur primò *veritas fidei*, quia debet esse immediatè reuelata à Deo, vnde per illam distinguitur à veritatibus *Theologicis* propriè dictis, quæ sunt reuelatæ solùmodo mediatè, cùm sint conclusiones deductæ ex veritatibus fidei; deinde per eandem particulam explicatur ipsum quasi genus articuli, quatenus hæc ratio, veritas fidei, æquè conuenit articulis secundo modo sumptis, ac primo; cùm omnes veritates fidei æquè pertineant ad fidem, vt ostendimus suprà disput. 5.

Secundo loco dicitur *principalis*, quia veritas illa, quæ est articulus fidei strictè sumptus de-
II. bet esse aliqua substantialis pars totius corporis credendorum, & esse de fide per se, sicque debet esse directè de iis, quibus fruemur in patria, vel de causis & mediis ad eorum consequutionem necessariis, & per hanc particulam articulus fidei strictè sumptus distinguitur ab articulo sumpto in ampla significatione, quatenus hic est quidem veritas fidei, sed tantùm per accidens, vt intelligitur ex dictis circa explicationem partium totius corporis credendorum.

Tertiò dicitur *omnibus fidelibus ad credendum proposita*: quia non omnia à Deo reuelata debent necessariò sciri, seu cognosci ab omnibus fidelibus, vt constat ex quamplurimis, quæ habentur tam in nouo, quàm in veteri testamento, & sunt partes quædam tantùm *accidentales* totius corporis credendorum: at partes illæ omnes *substantiales*, quales sunt eæ, quæ constituunt articulos fidei propriè dictos, debent explicitè
III. sciri & cognosci à quolibet fideli adulto, vt docebitur ex professo ex iis quæ dicentur de necessitate fidei.

Quartò & postremò additur hæc particula, *præcipuam & distinctam continens difficultatem*, quia formalis ratio distinctiua articulorum fidei à se inuicem est specialis difficultas: cùm enim de ratione fidei sit obscuritas & ineuidētia rei, quæ proponitur credenda, vbi specialis & distincta difficultas tenens se ex parte obiecti materialis reperitur, ibi distinctus articulus fidei constituitur, si verò nouam non contineat, alium etiam seu distinctum non constituet articulum, tunc autem vna veritas dignoscitur non cōtinere distinctam difficultatem *in esse credibilis*, quando aliâ concessâ nulla est difficultas in illa concedenda, v. g. quia admissâ passione Christi Domini facilè mors, & eius sepultura admittuntur,
IV. hæc tria vnum tantùm efficiunt articulum, econtrà, quia resurrectio Christi Domini continet specialem difficultatem, distinctum etiam constituit articulum.

Addidi eidem particulæ definitionis hunc terminum *præcipuam*, quia, sicut articulus fidei debet esse pars aliqua maior & substantialis, ita difficultas, quam articulus continet, debet esse non quæcumque, sed vna ex præcipuis, & talis, ex qua difficultates minores intelligātur solutæ facili negotio: vt enim ex iis in scientiâ naturali cæteræ difficultates circa veritates naturales debent explicari, & in illis aliquo modo virtute contineri, ita cùm articuli fidei ex S. Thoma hic artic. 7. habeant se in fidei doctrina tanquam prima quædam principia, debent articuli

A fidei propriè & strictè dicti alias veritates aliquo modo in se continere, & earum difficultas intellecta debet inseruire intellectioni & cognitioni difficultatum, quæ sunt in aliis veritatibus fidei, quæ constituunt partes tantùm accidentales totius corporis credendorum. V.

ARTICVLVS III.

Soluuntur obiectiones.

Obicies in primis contra allatam definitionem articuli fidei, sacramentum Eucharistiæ habere omnes nunc enumeratas conditiones, requisitas ad articulum fidei verè & propriè dictum, nec tamen censeri à Theologis articulum fidei strictè sumptum; nam eius veritas omnibus fidelibus proponitur ad credendum: deinde habet specialem difficultatem, vt patet ex eo, quòd fiat per transsubstantiatio-
B nem, est denique principalis quædam veritas, cùm sit medium ad salutem necessarium. VI.

Respondet S. Thomas hîc quæst. 1. artic. 8. in responsione ad sextum, Eucharistiam non facere articulum fidei strictè sumptum, quia secūdùm ea, quæ Eucharistia cōplectitur, potest facilè reuocari ad aliquem articulū fidei strictè sumptum: nam in sacramento Eucharistiæ duo possunt considerari; primum est, quòd sit *sacramentum*, quomodo est mediū sanctificationis efficiendæ, & hâc ratione continetur sub articulo, quo profitemur Christum Dominum saluatorem, sicut & cætera sacramenta; deinde potest in illo considerari *realis & substātialis præsentia corporis & sanguinis Christi Domini sub speciebus consecratis*, & hâc ratione reducitur ad articulum omnipotentiæ diuinæ, sicq; sacramentum Eucharistiæ propriè loquendo non continet præcipuam aliquam & distinctam difficultatem, ratione cuius con-
C stituat speciale articulum fidei sumptum strictè. VII.

Addit Bannetius ad citatum articulum S. Thomæ, & nonnulli recentiores post illum, Eucharistiam fuisse de industria omissam in symbolo fidei, vt continente articulos strictè sumptos, sicut & reliqua sacramenta, quia fideles per communem vsum illius erant erudiendi de eius veritate & reliquorum sacramentorum: quæ tamen posterior responsio non satisfacit difficultati propositæ, hîc enim non quærimus, cur non sit facta expressa mentio Eucharistiæ in symbolo Apostolorum, sed cur ratio articuli fidei strictè sumpti ei non conueniat: at hoc non potest repeti ex facilitate addiscēdi illud per communem vsum & praxim Ecclesiæ: nam in allata definitione articuli nulla fit huius rei mentio, & hæc facilitas sese habet merè per accidens ad rationem articuli, vt patet ex eius definitione.

D Ex quo etiam refellitur aliorum responsio asserentium ideò non fieri mentionem Eucharistiæ in symbolo fidei, quia illa intrinsecè pertinet ad praxim, & in symbolo ea ponuntur dogmata, quæ per se faciunt ad cognitionem Dei & Christi Domini. VIII.

Refellitur, inquam, quia ratio articuli est alia à ratione symboli, & aliquid prius illâ, sicut ratio partis est aliquid prius ipsa ratione totius, quod componit, & ipsa remissio peccatorum, cùm fiat applicatione meritorum Christi Domini per eius sacramenta, est aliquid pertinens ad praxim & vsum Ecclesiæ: neque propterea tamen desinit esse specialis, cùm habeatur in symbolo Apostolorum; vnde optima omnium est prima, quæ est sancti Thomæ.

I. Contra quam non potest obiici pari iure resurrectionem Christi Domini, & ascensionem eius non fore articulos fidei, quatenus possunt tam facilè reuocari ad omnipotentiam Dei, quàm realis præsentia corporis & sanguinis Christi Domini sub speciebus consecratis, quæ tamen duo sunt articuli fidei propriè & strictè sumpti, vt patet ex symbolo Apostolorum, & ex S. Thoma hîc art. 8.

Hoc, inquam, non potest obiici, quia licèt hæc duo nullam habeant difficultatem ex parte omnipotentiæ diuinæ purè & simpliciter spectata, nihilominus tamen *in esse credibilis*, vt considerantur ex parte materialis sui obiecti, habent specialem difficultatem, & de priori intelligitur ex illa prædicatione S. Pauli in Areopago, Actor. 17. in qua Athenienses auditores eius statim atque audierunt Deum suscitasse Chri-
II. stum Dominum à mortuis, eorum nonnulli irriserunt Apostolum, de posteriori patet ex eo quòd corpus constans 4. qualitatibus, cuiusmodi est humanum, sit graue, tendátque deorsum, at corpus Christi Domini propriâ suâ virtute ascendit sursum, nec enim eò ferebatur ab aliis, puta ab Angelis.

Obiicies secundò, si ad excludendum aliquam veritatem à ratione articuli fidei strictè sumpti, sufficit carentia specialis & distinctæ veritatis, vt docuimus postremâ parte definitionis traditæ, iam illa veritas, quâ credimus filium Dei, non erit propriè articulus fidei: eo enim ipso, quo confitemur Deum Patrem, facilè intelligimus eum habere filium, cùm pater & filius sint correlata, & posito vno correlatorum ponatur & alterum: at in diuinis esse filium est articulus fidei propriè & strictè sumptus, vt patet ex symbolo Apostolorum: ergo falsum est ad rationem ar-
III. ticuli fidei strictè sumpti, requiri, vt veritas per eum importata habeat specialem & distinctam difficultatem.

Respondetur, articulum de filio Dei talis esse conditionis, vt per illum profiteamur filium esse Deum, eadem omninò & indiuisibili numericè deitate, quâ pater in diuinis est Deus, quod non intelligitur per nudam & simplicem reuelationem Patris tanquam alterius correlati: quemadmodum videre est in humanis: vnde talis veritas specialem habet difficultatem, & ex consequenti distinctum constituit articulum.

ARTICVLVS IV.

Vtrum obiecta materialia fidei seu veritates fidei fuerint distinguendæ per certos articulos.

IV. SIT hæc propositio: *veritates fidei fuerunt distinguendæ per certos articulos.* Ita S. Thomas hîc articulo sexto, omnes scholastici hîc & tertio sententiarum distinct. 25. & facilè intelligitur ex dictis superioribus articulis.

Probatur: vbi datur infinita propemodum multitudo veritatum à Deo reuelatarum, quarum aliquæ sunt omnibus, & singulis fidelibus adultis cognitione explicitâ necessariæ, aliæ verò non item, ibi pro bono & commoditate fidelium, item & exercitio ipsius fidei omnes veritates prioris classis debent distingui in certos articulos, vt sic faciliùs concipiatur & addiscatur illud omne, quod vnusquisque tenetur scire, aliàs Deus & Apostoli minus bene prouidis-
A sent doctrinæ fidei comparandæ, quàm ipsi Phi- V.
losophi tradêdis suis scientiis & disciplinis naturalibus: hi enim solent earum veritates per certos quosdam locos, item & per quasdam veritates, vel etiam per præcipua quædam capita distribuere: atqui veritates fidei in tota sua vniuersalitate sumptæ sunt quasi infinitæ, vt patet ex vtroque testamento, item & ex traditionibus, & inter istas veritates quædam dantur omnibus, singulis fidelibus adultis scitu & cognitione explicitâ necessariæ, aliæ verò non hoc modo, sed tantùm implicito cognitu necessariæ: vt patet ex dictis suprà de partibus *substantialibus* & *accidentalibus* totius corporis credendorum: igitur veritates fidei spectantes ad priorem classem, seu quæ sunt partes substantiales totius corporis credendorum, fuerunt distinguendæ per certos articulos.

B Deinde probatur: vbi certum aliquod requiri- VI.
tur symbolum veræ fidei commune omnibus, & singulis eandem fidem profitentibus, ibi ad illud componendum veritates fidei debêt esse distinctæ per certos articulos, vt magis præcipuæ illarum simul iunctę componant tale symbolum, atqui in Ecclesia vnum aliquod fidei symbolum requiritur, quod sit idem & commune omnibus fidelibus, vt patebit ex dicendis articulo sequenti; igitur veritates fidei fuerunt distinguendæ per certos quosdam articulos.

DISPVTATIO VII.

De necessitate dispositionis articulorum fidei in symbolum.

ARTICVLVS PRIMVS.

C *Quid significet hoc nomen* symbolum, & VII.
quomodo definiatur symbolum fidei.

NOMEN hoc *symbolum* etiam apud prophanos auctores duo significat, quæ maximè faciunt ad præsens institutum: primum est *collatio siue rerum siue sententiarum in vnum facta à pluribus*, iuxta quam significationem deriuatur à verbo Græco, συμβάλλω, quod idem est ac *confero*; accipitur pro *collatione rerum* cap. 23. Prouerbiorum, vbi ita habetur, *vacantes potibus & dantes symbola*, id est, vt nos vulgò loquimur soluentes quotam suam partem, pro conuiuio pręparando vel præparato, quomodo ille apud Comicum in Andria ait *symbolum dedit*, cœna-
D uit; item sumitur pro collatione sententiarum, VIII.
vt expresè notat S. Hieronymus ad citatum locum Prouerbiorum. Alterum, quod hoc nomen significat, est signum quoddam militare, nota quædam seu tessera, quâ socij milites sese dignoscunt ab hostibus, vnde translatum est ad denotandum quodlibet signum, de quo inter aliquos conuenit ad sese dignoscendum & secernendum ab aliis, vt ex auctoribus profanis ostendit Passeratius in suo Calepino.

Ab hac vtraque significatione symbolum fidei esse dictum Ruffinus existimat suâ expositione symboli, quæ communiter habetur inter opera sancti Cypriani: alij à sola priori, vt S. August. sermone 115. *de tempore*, alij denique à sola posteriori, vt Maximus Taurinensis

I. Episcopus homiliâ de *traditione symboli*, sed vtraque deriuatio est legitima, vna aliam non destruit, sed sese facilè compatiuntur inuicem, vt patebit ex ipso fine & occasione symboli, maximè Apostolorum.

Symbolum autem sic rectè potest definiri: *collectio, seu breuis summa quarundam præcipuarum veritatum fidei omnibus fidelibus ad expressè credendum proposita, distinguens illos ab infidelibus*: & hæc definitio in re est eadem cum illa S. August. sermone 115. *de tempore* (si modò sermo ille sit S. August. nam Louanienses sua editione operum S. August. reponunt illum solummodo in appendice vltimi tomi, tanquam non genuinum S. August.) vbi sic ait, *symbolum comprehensio est fidei nostræ, atque perfectio simplex, breue, plenum*, id est summarium quoddam, *vt simplicitas consulat audientium rusticitati, breuitas memoriæ, plenitudo doctrinæ.*

II. Dicitur imprimis *collectio, seu summa breuis* vel *comprehensio*, quia multa paucis complectitur.

Deinde, dicitur *quarundam præcipuarum veritatum*: primò quia veritates illæ, quæ sunt partes tantùm *accidentales* totius corporis credendorũ, non reponuntur in symbolo fidei, sicut nec sunt etiam cognitu necessariæ singulis explicitâ cognitione: deinde, quia non omnes veritates spectantes per se ad fidem habent locum in illo, nã aliæ aliquę possunt enumerari, v.g. de mediis necessariis ad consequendam vitam æternam, quæ tamen non habẽt expressum locum in symbolo, sed vt Deus non omnia voluit esse in decalogo expressa, quæ ad morum & humanarum actionum honestatem pertinent, sed quædam tantùm, eáque præcipua de officio erga Deum, erga parentes, erga omnes quoad proprias eorum III. personas, & quoad personas coniunctas, quoad opes, famam & æstimationem, sic etiam in symbolo fidei non omnes veritates spectantes per se ad fidem sunt positæ, sed quædam tantùm insigniores.

Tertiò dicitur in definitione, *omnibus fidelibus ad explicitè credendum proposita*, quia sufficit alias veritates implicitè tantùm credere, nisi aliunde specialis occurrat occasio, quæ fidem magis explicitam postulet in vno, quàm in alio, v.g. dignitas Episcopalis, sacerdotalis: deinde, quia cùm symbolum sit actualis quædam professio fidei, & quædam regula, ad quam omnes adulti tenentur, aliquæ veritates debent per illud proponi credendæ explicitè.

Quartò & vltimò additur hæc particula, *distinguens illos ab infidelibus*, quæ particula explicat finem symboli, ratione cuius rectè appellatur IV. *symbolum, seu tessera quædam militaris*, quâ veri & sinceri Christi Domini milites sese discernunt à falsis Christianis.

ARTICVLVS II.

Vtrum articuli fidei debuerint disponi in symbolum.

SIT hæc propositio: *breuis præcipuorum articulorum fidei omnibus adultis fidelibus explicitè credendorum reductio in vnum aliquod symbolum, fuit non tantùm valde conueniens, sed etiam necessaria.* Ita S. Thomas hîc primâ quæst. art. 9. & tam omnes eius interpretes hîc, quàm alij Scholastici in tertium sententiarum distinct. 25.

Probatur iis omnibus rationibus, quibus A Apostoli moti composuerunt suum symbolum; V. prima necessitas profitendi fidem, item & eius veritas; non enim omnes homines poterant illam profiteri, eius vnitatem seruare, sibíque à falsis Christianis cauere, nisi insigniores veritates ad illam per se spectantes in breuem aliquam synopsim & compendium reducerentur, quod omnibus fidelibus esset signum, quo seipsos agnoscerent & se ab infidelibus discernerent: ita Ruffinus loco paulò antè citato: hinc, quemadmodum expressè notat S. Hieronymus epistolâ 61. symbolum fidei non scribebatur chartâ & atramento, sed tantùm in tabulis cordis, vt sic nemo illud addisceret, nisi à Christianis, qui solos Catechumenos & baptisatos illud docerent.

Secunda causa est vtilitas tam eorum, qui iam sunt perfecti in fide, quàm eorum, qui adhuc incipiunt, nam breuitas symboli facit, vt incipiẽtes B præcipua capita fidei, quæ tenentur credere, VI. cognoscant, & vt prouecti in fide, in illis alia etiam implicitè contenta intelligant; sic S. Aug. libro *de fide & symbolo*, cap. 1. & 1. lib. *de symbolo fidei ad Catechumenos* cap. primo, quæ ratio potest illustrari exemplo superiùs desumpto ab ipso decalogo.

Tertia ratio est, vt singuli Christiani compendiosâ professione fidei possint se armare & tueri cõtra insultus dæmonis, eiúsq; astutias, tentantis nos contra fidem decipere, sic docet Maximus Taurinensis citatâ homiliâ: hinc symbolum fidei appellatur à S. Ambrosio *clauis* sermone *de ieiunio Heliæ*; *clauem quandam*, inquit, *ipsum symbolum dixerim, per quod reserantur diaboli tenebræ, vt lux Christi adueniat, aperiuntur conscientiæ clausa peccata, vt iustitiæ fulgeant opera manifesta*; & hac de causâ Christiani solebant antiquitus recitare symbolum Apostolorum mane & vespere, C S. Ambrosius lib. 3. *de Virginibus* VII. ferè in principio, *Symbolum quoque*, inquit, *specialiter debemus tanquam nostri signaculum cordis antelucanis horis quotidie recensere, quò etiam cùm horremus aliquid animo, recurrendum est*: S. Aug. lib. 1. *de symbolo ad Catechumenos* cap. 1. statim initio, *accipite*, inquit, *fily regulam fidei, quod symbolum dicitur, quod cùm acceperitis, in corde scribite, & quotidie dicite apud vos antequam dormiatis, antequam procedatis, vestro symbolo vos armate.* Aliæ multæ congruentiæ institutionis symboli fidei possunt videri, tam apud citatos Patres, quàm apud alios suis homiliis, & libris *de symbolo fidei.*

DISPVTATIO VIII.

D *De tribus symbolis fidei, Apostolorum, Nicæno, & sancti Athanasij.* VIII.

ARTICVLVS PRIMVS.

An symbolum Apostolorum fuerit ab Apostolis compositum & institutum.

ERASMVS præfatione ad pium *lectorem* in suas paraphrases in S. Matthæum, dubitat, an hoc symbolum sit conditum ab Apostolis: Caluinus libro secundo suarum institutionũ cap. 16. paragr. 18. fauet huic dubio, & tacitè propẽdet in illud, imò potiùs amplectitur, dum ait illud fuisse ab antiquis nuncupatum *Apostolicum*, quòd sit compendium ex doctrina

I. A per eorum manus tradita bonâ fide collectum: audaciores fuerunt eius discipuli; nam apertè negant illud fuisse compositum ab Apostolis, volúntque dici tantùm *Apostolicum* ob rationem nunc allatam à Caluino; sic Perquinsus Anglo-Caluinista præfatione ad suam expositionem symboli, & aliqui alij. Contra quos

Sit hæc nostra propositio: *hoc symbolum fuit ab Apostolis consignatum & traditum fidelibus;* ita omnes Catholici communiter, & nostra propositio adeò est constans & certa, vt opposita censeatur ad minùs esse temeraria, repugnat enim communi Patrum consensui & traditioni, ex qua potissimùm probatur nostra sententia: nam omnes Patres, qui loquuntur de hoc symbolo, agnoscunt illud esse *Apostolicum* ad sensum nostræ propositionis, nec Caluinus suprà id diffitetur, sic enim scribit; *Apostolis certè*
II. B *magno veterum scriptorum consensu adscribitur.*

Nec obstat, quòd Caluinus explicans denominationem illam *Apostolicum*, loquatur cum hac disiunctione, *siue quod ab illis in commune conscriptum ac editū existimabant, siue quòd compendium istud ex doctrina per eorum manus tradita bonâ fide collectum tali Elogio confirmandum censuerunt*: hoc enim arguit Caluinum fuisse quidem dubium circa nostram propositionem, & in hoc voluisse gratificari Erasmo, sed tamen euincit illum agnouisse nostram propositionem fundari in magno consensu Patrum veterum, qui ita loquuntur de illo, vt apertè doceant illud fuisse ab ipsis Apostolis editum, præsertim cùm Caluinus ibidem ita scribat: *neque verò mihi dubium est, quin primâ statim Ecclesiæ origine, adeóque ab ipso Apostolorum sæculo instar publicæ omnium calculo receptæ confessionis obtinue-*
III. C *rit: nec ab vno aliquo priuatim conscriptum verisimile est, cùm ab vltima vsque memoria sacrosanctæ inter pios omnes auctoritatis fuisse constet.* Hactenus Caluinus, quibus per eum admissis consequens est, vt hoc symbolum sit ab ipsis Apostolis conditum & traditum fidelibus; cùm enim essent à Christo Domino constituti Pastores & Doctores totius Ecclesiæ, illísque ex præcipuo munere incumberet sanam doctrinam fidei tradere omnibus, quemadmodum patet ex vltimis sanctorum Matthæi & Marci capitibus, nulla potest afferri probabilis ratio, ob quam alij inferiores Apostolis, his adhuc viuentibus, fuissent ausi sibi arrogare confectionem symboli, & ob quam Apostoli tantopere studiosi eorum, quæ spectabant ad bonum Ecclesiæ (inter quæ ipsa confectio symboli fidei non vltimas partes sibi vendicat, vt patet ex
IV. D dictis præcedenti disputatione) omisissent illud componere, vel eo ipso tempore, quo adhuc viuentes in carne, plantabant Ecclesiam, illud edendum reliquissent aliis, cùm condere symbolum fidei omnes, & singulos obligans sit actus alicuius superioris, & non inferioris, vt per se patet.

Sed quoniam nostra propositio fundatur in traditione, & hæc sufficienter ostenditur ex Patribus, ideò illam tantùm probabimus aliquot vrgentioribus testimoniis Patrum. Primo itaque loco referri potest sanctus Clemens primâ suâ epistolâ *ad Iacobum*, vbi loquens de iis, quæ Apostoli fecerunt post Ascensionem Domini, ita scribit: *adhuc in vno positi* (scilicet Apostoli) *symbolum, quod nunc fidelis tenet Ecclesia, vnus-*
quisque, quod sensit, dicendo condiderunt, vt discedentes ab inuicem hanc regulam per omnes gentes prædicarent, & pro hac epistola vt vera, & legitima sancti Clementis inter alios videri potest Turrianus libro secundo pro epistolis Pontificum capite 13. vbi explicat quomodo hæc epistola, per transfigurationem sit ad sanctum Iacobum iam vitâ functum, scripta de re pertinente ad omnes Episcopos. V.

Secundò probatur testimonio sancti Irenæi, libro primo *aduersùs hæreses* capite secundo: vbi agens de hoc symbolo, & referens aliquot eius partes vocat illud *fidem ab Apostolis Ecclesiæ traditam*, item capite 19. eiusdem libri vocat illud *regulam veritatis.* Item testimonio Luciferi Calaritani Episcopi, libro secundo *ad Constantium*: vbi vocat hoc symbolum *formam disciplinæ & regulam fidei per Apostolos traditam.* Con-
tra quam auctoritatem non potest obiici hunc Luciferum fuisse hæreticum vel schismaticum, vnde Luciferiani hæretici dicti sunt, contra quos scripsit sanctus Hieronymus: nam cùm Lucifer hoc opus conscriberet, nondum erat vel hæreticus, vel schismaticus, sed gloriosus confessor Domini, vnde hoc eius opus aduersùs Constantium fuit maximè commendatum à SS. Patribus istius temporis, vt à S. Athanasio, & aliis sanctis Confessoribus pulsis in exilium, quemadmodum patet ex epistolâ sancti Athanasij, ad illum scriptâ nomine Episcoporum degentium in exilio. VI.

Adde quòd Lucifer ille tandem resipuit à suo schismate, & reconciliatus est Ecclesiæ Catholicæ, vt expressè refert Sozomenus libro quinto historiæ Ecclesiasticæ capite duodecimo, nec tamen legitur hoc suum opus citatum vel improbasse, vel aliquid in illo correxisse, quod
ad præsentem difficultatem spectat. VII.

Probatur item auctoritate Tertulliani, qui passim variis in locis per *regulam veritatis*, intelligit hoc symbolum, quemadmodum facile est intelligere ex eo, quod ibi illud referat, vel aliquot eius partes, vt libro *de velandis Virginibus*, capite primo, vbi vocat illud *vnam omninò regulam immobilem, irreformabilem*, item libro *de præscriptionibus aduersùs hæreticos*, cap. 13. 14. quam regulam fidei capite 47. sui Apologetici ad gentes dicit, venisse à Christo Domino, & ad nos transmissam per comites eius, id est discipulos & Apostolos.

Item auctoritate S. Ambrosij sermone *de ieiunio Eliæ*, vbi loquens de fide contenta hoc symbolo ita ait, *arbitror illam 12. artificum operatione conflatam, duodecim enim Apostolorum symbolo fides sancta concepta est, qui velut periti*
artifices in vnum conuenientes clauem suo consilio conflauerunt, clauem enim quamdam ipsum symbolum dixerim. VIII.

Item sancti Hieronymi citatâ epistolâ 61. S. Augustini suprà, item Ruffini suprà, S. Leonis epistolâ 13. & plurium aliorum: & si testimonium aduersariorum sit alicuius momenti, Feuardentius suis annot. ad citatum caput sancti Irenæi refert hæc expressa verba Lutheri in suis colloquiis: *symboli verba ab Apostolis constituta esse credo, qui in congregatione sua hoc symbolum verbis tam breuissimis & consolatoriis confecerunt.*

I. ## ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM: si symbolum esset compositum ab Apostolis, esset sacra scriptura propriè dicta, sicut epistolæ, acta & Euangelia ab Apostolis & Euangelistis conscripta: at hoc symbolum non esse propriè loquendo sacram scripturam agnoscunt omnes Catholici, vt patet ex Trident. sess. 4. vbi agens de canonicis scripturis, & recensens singulos illorum libros, nusquam meminit huius symboli.

Respondetur, symbolum hoc non esse propriè loquendo *sacram scripturam*, quia est ita editum ab Apostolis, vt non sit ab illis scriptum, sed solummodo traditum, vt memoriâ retinendum, nam sanctus Hieronymus, Ruffinus su-
II. prà, & quidam alij Patres ex suprà relatis, notant expresè Apostolos illud non tradidisse chartâ & atramento, sed inscripsisse tabulis cordis fidelium.

Deinde, etiamsi esset ex hypothesi scriptum ab Apostolis, adhuc ex eo præcisè non esset sacra, seu canonica scriptura: nam ad rationem sacræ scripturæ propriè sumptæ non est satis sententiam quoad suum sensum esse à Spiritu sancto dirigente illum, qui eam pronuntiat, sed insuper requiritur vt singula verba, quibus illa scripto exponitur, scribantur dictante Spiritu sancto, quemadmodum intelligitur ex sancto Petro secundâ suâ canonicâ capite primo, sic dicente: *non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines*: hinc illud Psalmistæ Psalmo 44. *lingua mea calamus scribæ velociter scribentis*: at Apostoli, dum ediderunt
III. hoc symbolum, illud non hoc modo ediderunt: vnde, licèt Ecclesia illud admittat tanquam Apostolicum, nusquam tamen vt aliquam sacram & canonicam scripturam.

Secundum est, quòd in hoc symbolo quædam verba habeantur, quæ non reperiuntur in scriptis Apostolorum, quæque post eorum tempora venerunt in consuetudinem, vt sunt illæ partes symboli, *descendit ad inferos*, & *Ecclesiam Catholicam*: nam solùm post tempora Apostolorum Ecclesia Christi Domini fuit hinc inde dispersa in omnes partes mundi.

Ad primam partem huius argumenti, quæ procedit de hac particula symboli, *descendit ad inferos*, respondetur, illam non habuisse expressum locum in hoc symbolo, prout illud in quibusdam Ecclesiis recitabatur tempore Ruffini, vt ipse expresè notat citatâ suâ expositione,
IV. *sciendum sanè est*, inquit, *quòd in Ecclesia Romana symbolo non habetur additum, descendit ad inferos, sed neque in Orientis Ecclesiis habetur hic sermo*; inde tamen non bene infertur symbolum hoc non fuisse editum ab Apostolis; nam, vt ibi rectè monet Ruffinus, hæc particula *descendit ad inferos*, continetur virtute & implicitè in ista præcedenti, *& sepultus est*: *vis tamen verbi*, inquit Ruffinus ibi, *eadem videtur esse in eo, quòd sepultus dicitur*, quatenus scilicet, sicut corpus Christi Domini descendit ad suum locum, terra enim est locus corporum, ita & anima ad locum animarum descendit: vnde, sicut symbolum Nicæni Concilij semper dicitur esse huius Concilij, licèt aliqua particula ad maiorem explicationem præcedentium, verbi gra-
A V. tiâ hæc, *qui à Patre filióque procedit*, sit ei addita, sic etiam, quamuis hæc particula *descendit ad inferos* dicatur addita huic symbolo, quia tamen implicitè continebatur in præcedenti, éstque tantùm maior illius explicatio, non propterea hoc symbolum desinet esse, & rectè dici editum ab Apostolis.

Quod spectat ad alteram partem eiusdem argumenti, quæ procedit de hac particula *Catholicam*, primò idem responderi potest, quod nunc est responsum de hac particula, *descendit ad inferos*, sanctus enim Augustinus libro *de symbolo ad Catechumenos*, dum singulas eius partes explicat, & speciatim istam, *credo Ecclesiam*, licèt in sua explicatione habeat illam *esse Catholicam*, in ipso tamen textu symboli illam non habet: nec item Ruffinus, qui illam etiam non explicat; vnde dici potest fuis-
B VI. se postea additam maioris explicationis causâ, nam virtute & implicitè continetur in eo articulo, quo confitemur Ecclesiam sanctam.

Et hæc solutio potest confirmari ex sancto Paciano Barcinonensi Episcopo primâ suâ epistolâ *ad Sempronianum Nouatianum* ita scribente, *cùm post Apostolos hæreses extitissent, diuersisque nominibus columbam Dei atque Reginam lacerare, & in partes scindere niterentur, cognomen suum plebs Apostolica postulabat, quò incorrupti populi distingueret vnitatem*: & paulò pòst; *ne æstues frater, Christianus mihi nomen est, Catholicus verò cognomen, illud me nuncupat, istud ostendit; hoc probor, inde significor*. Hactenus Pacianus.

Hinc dicunt aliqui hanc notam, *Catholica*, tantùm esse notam & proprietatem Ecclesiæ constitutæ in statu ætatis quasi adolescentis, & posterioris, non autem esse notam Ecclesiæ
C VII. adhuc existentis in suis cunis, qualis tunc erat Ecclesia, quando Apostoli ante suam dispersionem ad omnes gentes ediderunt hoc symbolum, quemadmodum aliæ sunt notæ hominis existentis adhuc in infantia, & aliæ hominis adulti.

Secundò, ad eandem secundam partem eiusdem secundi argumenti, respondetur, Apostolos potuisse absque vlla falsitate apponere huic suo symbolo hanc particulam, *Catholicam*, licèt tunc temporis, quando illud ediderunt, fides Christiana nondum esset actu & de facto dilatata & diffusa per vniuersum orbem terrarum, non tantùm hâc solâ ratione, quia id proximè futurum erat, & de illo eis certò constabat, cùm id facere accepissent à Christo Domino in mandatis, sancti Matthæi vltimo capite, & id nouissent ex sacris scripturis id
D VIII. pronuntiantibus, vt Psalmo 18. quarum intelligentiam acceperant, tum quando post resurrectionem Christus Dominus aperuit illis sensum, tum etiam in die Pentecostes, quando Spiritus sanctus descendit supra illos; nec item solummodo quia Iudæi, qui erant dispersi per totum orbem terrarum, vt intelligitur ex capite secundo Actuum, conuenientes Hierosolymam in festo Pentecostes audiuerant doctrinam Ecclesiæ, vt ex eodem capite Actuum habetur, sed etiam, quia vniuersalitas, quæ importatur hoc nomine, *Catholica*, non restringitur ad illam solam, quæ est penes locum, aut penes personas, quatenus omnes obligat ad sui susceptionem, sed etiam importat *vniuersalitatem temporis*, quam appellamus perpetuitatem,

I. item *vniuersalitatem doctrinæ*, quatenus complectitur omnia dogmata, quæ debent venire in notitiam hominum, innixam non particulari iudicio, sed communi & vniuersali consensu fidelium, fundato in reuelatione Dei facta Ecclesiæ; quo quidem consensu semper est ita creditum, semper creditur & credetur semper vsque in finem mundi, quo sensu Vincentius Lirinensis in suo commentario ait eos propriè esse Catholicos, qui tenent id quod semper, quod vbique, quod ab omnibus creditum est, quas omnes posteriores rationes vniuersalitatis Ecclesia habuit etiam tempore Apostolorum ante ipsam eorum profectionem ad varias gentes, vnde à tali vniuersalitate verè potuerunt dicere in suo symbolo, *Ecclesiam Catholicam*: imò & ratio, propter quam ediderunt hoc symbolum, suadet eos de facto apposuisse ei
II. hunc terminum, *Catholicam*, ita enim Ruffinus loco superiùs laudato ex antiquissima traditione acceptum scribit: *discessuri itaque* (scilicet Apostoli) *ab inuicem, normam priùs futuræ prædicationis in commune constituunt, nec fortè alij ab alio abducti diuersum aliquid his, qui ad fidem Christi inuitabantur, exponerent*, & paulò pòst, *discessuri ergo ad prædicandum istud vnanimitatis & fidei suæ indicium Apostoli posuere*, quod totum postea illustrat exemplo gigantum volentium ædificare turrim Babel, quorum contrarium euenit Apostolis volentibus ædificare turrim fidei.

Tertium fundamentum: breuis illa Epitome capitum Christianæ religionis, quam Apostoli docebant, & aliis tradebant docendam, constabat duabus generalibus partibus, nimirum *fide & dilectione*: atqui confessio fidei con-
III. tenta hoc symbolo vnicâ tantùm constat, nimirum *fide*, non item *charitate*: igitur hoc symbolum non fuit ab Apostolis propriè compositum, sed tantùm impropriè, quatenus scilicet summa capita religionis, quæ in eo continentur, consentiunt cum doctrina Apostolorum, súntque decerpta ex illa.

Respondetur, symbolum fidei debuisse tantùm complecti præcipua quædam capita fidei, & hoc symbolum ita constare fide, vt ipsa etiam dilectio & mutua charitas non sit omissa in illo, dum enim constituerunt hunc articulum, *credo Ecclesiam Catholicam*, simul etiam dilectionem & charitatem incluserunt membrorum Ecclesiæ ad se inuicem, & dum primum illum articulum constituerunt, *Credo in Deum*, simul etiam incluserunt charitatẽ & spem in ipsum Deum, quia credere in Deum ex san-
IV. cto Thoma hîc quæst. secunda articulo secundo, est *per amorem tendere in Deum, vt vltimum finem*, quemadmodum infrà fusiùs explicabitur ex Patribus, sicque symbolum Apostolorum constat etiam duabus illis partibus, scilicet *fide & dilectione*, sicut & eorum prædicatione.

Dixi inter respondendum, *dum constituunt hunc articulum, credo Ecclesiam Catholicam*, quia istud symboli *communionem sanctorum*, est explicatio alicuius contenti in isto præcedenti *credo Ecclesiam Catholicam*, vt etiam expressè tradit Catechismus Tridentinus prima parte capite 10. paragrapho secundo, vnde interdum nonnulli veterum referentes hoc symbolum, vel illud exponentes, omittunt istam partem, *communionem sanctorum*; sic Ruffi-

A nus suprà; sic sanctus Ambrosius libro *de expositione in symbolum*; sanctus Augustinus quatuor illis libris, quibus exponit hoc symbolum: interdum etiam habent illam, vt idem sanctus Ambrosius præfatione libri nunc citati, sanctus Augustinus sermone 115. *de tempore*, & *in appendice de diuersis*, sermone 59. V.

ARTICVLVS III.

Quomodo, & quâ ratione symbolum Apostolorum fuerit ab ipsis conditum, & an articuli sint conuenienter in eo positi.

QVOD autem spectat ad modum & rationem, quâ Apostoli symbolum fidei ediderunt, scilicet, an singuli singulas sententias in illud contulerint, ita vt sanctus Petrus
B vnum articulum, sanctus Ioannes alium, & VI.
sic de cæteris; an verò communi tantùm omnium duodecim Apostolorum consilio fuerit editum, ita vt omnes & singulæ eius partes fuerint inter omnes Apostolos collatæ, & ab illis approbatæ in communi (potuit enim hoc vtroque modo edi, vt satis potest intelligi ex pluribus rebus moralibus, quæ ab aliqua communitate solent plerumque primo, vel secundo modo confici pro arbitrio ipsius communitatis) non satis constat inter Doctores, prior tamen modus est magis consentaneus modo loquendi Patrum de hoc symbolo.

Nam sanctus Clemens citata suâ Epistolâ, sanctus Augustinus relatis suis sermonibus, sanctus Leo citatâ Epistolâ *ad Pulcheriam Imperatricem*, Ruffinus verbis expressis, docent Apostolos fuisse sequutos primum modum, *breue istud*, inquit Ruffinus suprà, *futuræ prædica-*
C *tionis sibi indicium conferendo in vnum, quod* VII.
sentiebat vnusquisque componunt; sanctus Leo, *ipsa*, inquit, *Catholici symboli breuis & perfecta confessio duodecim Apostolorum est insignita sententiis.*

Prior hic modus videtur etiam magis quadrare diuisioni eius in 12. articulos, tum & significationi huius sui nominis *symbolum*: sicque ante necem sancti Iacobi fratris Domini fuit editum, cùm ille suam etiam sententiam contulerit, qua de re videndus Baronius tomo primo Annalium ad annum 44. Christi Domini.

Quod spectat ad dispositionem articulorum, & eorum enuntiationem in symbolo Apostolorum, communis sententia, quam loco propositionis ponimus, est *esse legitimam*, ita sanctus Thomas hîc articulo nono, & eius inter-
D pretes: item alij omnes Scholastici tertio sen- VIII.
tentiarum dist. 25. duobus enim modis articuli fidei possunt considerari; primò per ordinem ad materiam, seu ad res fidei, quarum veritates asserunt; secundò per ordinem ad Apostolos, qui vt auctores symboli eos disposuerunt in symbolum: si considerentur priori modo, sunt 14. scilicet septem pertinentes ad diuinitatem, & septem pertinentes ad humanitatem, vt clarè deduxit S. Thomas citato articulo, & Gabriel citatâ dist. 25. art. 1. secundo modo sunt tantùm 12. sicut soli 12. Apostoli illud ediderunt, vt eodem 9. art. S. Thomas sigillatim recenset.

Et quamuis distinctio articulorũ per ordinem ad auctores symboli, sit tantũm per accidens, eorum verò distinctio per ordinẽ ad res & verita-

I. tes, quas enunciant, sit per se, quippe qui desumitur ex visceribus ipsarum rerum, vt rectè Caietanus animaduertit ad articulum S. Thomæ nunc citatum, quia tamen in tradendis rebus fidei praxis Ecclesiæ est sequenda, & hæc, vt patet ex Catechismo Concilij Tridentini & communi vsu Ecclesiæ, dum explicat hoc symbolum, sequitur posteriorem modum, scilicet diuidendi illud in duodecim articulos, iuxta numerum duodecim Apostolorum, & Patres superiùs citati exponendo illud ita diuiserunt, ideò in illo plebi explicando consultius est posteriorem sequi ordinem.

ARTICVLVS IV.

Quædam inferuntur ex dictis.

II. B EX dictis colligitur falsum esse, quod citati Caluinistæ prætendunt, scilicet symbolum hoc dici *Apostolicum* ex eo, quòd breuiter complectatur summa capita religionis, quę in scriptis Apostolorum proponuntur, quódque articuli fidei cum ipsorum doctrina & professione consentiant; nam primò Patres à nobis relati asserunt Apostolos verè esse & propriè auctores huius symboli.

Secundò, quia illud priùs fuit editum, quàm sacræ scripturæ per Apostolos fuerint exaratæ; nam aliquo tempore antè, vel saltem eodem anno, quo profecti sunt in varias regiones ediderunt illud, vt expressè tradunt citati Patres, at annis tantùm posterioribus conscripserunt siue epistolas, siue Euangelia, vt facilè potest intelligi ex iis, ad quos scribunt, & ex occasionibus, propter quas scripserunt.

Tertiò, quia Patres non vterentur hoc sym-
III. C bolo aduersus hæreticos tanquam regulâ credendorum, nec ad illud prouocarent, sed potiùs ad sacras litteras tanquam ad fontes, ex quibus deriuatum est hoc symbolum, at sanctus Irenæus, Tertullianus, & alij suprà vocant hoc symbolum *regulam fidei*, & ad illud examinant doctrinas aliorum.

Tandem: si sola conformitas, quæ est inter hos articulos & sacras litteras, sufficeret ad eius auctoritatem, talis eius conformitas debuisset priùs examinari, quàm hoc symbolum recipi, at nec tempore primitiuæ Ecclesiæ, quando Catechumeni admittebantur & instruebantur, vel etiam iam baptisati, non priùs ostendebatur illis ista conformitas, sed simpliciter veritas horum articulorum illis explicabatur, vt videre est apud sanctum Augustinum, & alios homiliis *de symbolo*. Hinc sanctus Augu-
IV. D stinus sermone 131. *de tempore*, non ait symbolum hoc fuisse collectum ex sacris litteris, sed sic tantùm loquitur, *quidquid præfiguratum est in Patriarchis, quidquid annuntiatum est in scripturis, quidquid prædictum est in Prophetis, vel de Deo ingenito, vel ex Deo Dei vnigenito, vel de Spiritu sancto, quamuis latenter ostensum sit, vel de suscipiendi hominis sacramento, vel de morte Domini, resurrectionisque mysterio, totum hoc breuiter iuxta oraculum Propheticum, symbolum in se continet confitendo.*

A

ARTICVLVS V. V.

Soluitur dubium.

QVÆRES, an veritates contentæ istis articulis symboli Apostolorum talis sint conditionis, vt ratio articuli strictè & propriè sumpti solis illis conueniat.

Respondetur, si quæstio sit de præcisa ratione articuli fidei, vltra istas veritates dari etiam alias, quæ propriè & in rigore sunt articuli fidei, nec omnes & singulos, sed aliquot tantùm principales contineri hoc symbolo.

Probatur: omnis & quælibet veritas fidei, spectans per se ad fidem, seu quæ est vel de Deo, vt vltimo fine fruendo, vel de mediis ad eius consecutionem, fruitionem, per se & directè facientibus, quæque omnibus adultis fidelibus est
cognitu necessaria, habétque specialem difficul- VI.
tatem, est articulus fidei propriè & strictè dictus, ex iis, quæ tradidimus suprà: atqui præter veritates fidei contentas in symbolo Apostolorum, plures aliæ dantur, quæ habent tres istas conditiones, v. g. veritates contentæ in decalogo de obseruatione mandatorum; item de Baptismi, Eucharistiæ, pœnitentiæ sacramento, de igne æterno cruciante in perpetuum decedentes in statu peccati mortalis, & aliæ id genus quamplures.

Nam primò, quòd *hæ & similes veritates spectent per se ad fidem*, patet, quia sunt de mediis necessariis, & directè conducentibus ad vitam æternam consequendam: de *ipso decalogo* patet ex illo Christi Domini apud S. Matth. 19. cap. *si vis ad vitam ingredi, serua mandata*, quò loci nomine *mandatorũ* intelligitur decalogus, vt apertè indicat textus sequens Euangelistæ: idem pa-
tet *de baptismo, Eucharistia & pœnitentia*, nam VII.
illa singula sunt de necessitate vel *præcepti, vel medij*, vel vtrâque simul, prout Theologi agendo de illis docent.

De *igne æterno* etiam patet, quia opponitur vltimo fini, scilicet beatitudini.

Quòd item *omnes adulti teneantur hæc singula scire & credere, etiam explicitè*, patet *de decalogo*, & tribus istis sacramẽtis, ex eo, quòd obligentur ad obseruationem decalogi & susceptionem horum sacramentorum aliquando sub pœna peccati mortalis, quemadmodum communiter docent Theologi agendo de illis, nemo autem obligatur sub tali pœna ad obseruationem eius, quod potest absque peccato ignorare, & quod non tenetur scire.

Tertiò, quòd *singulæ istæ veritates habeant distinctas & speciales difficultates*, patet ex diligen-
ti consideratione naturæ & conditionum vniuscuiusque VIII.
istarum veritatum, prout difficultas earum attenditur penes nos & in ordine ad extrema, quibus illæ constant, non autem solùm in ordine ad omnipotentiam Dei; cui omnia non repugnantia sunt æquè possibilia, nam alia est specialis difficultas, quòd in *baptismo* homo per illum renascatur, & tãta sit virtus, vt corpus tangat & cor abluat, vt patet ex illa exclamatione Nicodemi apud S. Ioannem 3. cap. audientis doctrinam de necessitate baptismi, *quomodo potest homo denuò renasci, cùm sit senex*: similiter *de Eucharistia* patet ex murmure Capharnaitarum S. Ioan. 6. *Durus est hic sermo*, & ex ipsa præcisa ratione tum transsubstantiationis, tum realis præsentiæ corporis & sanguinis Christi Domini

I. in tot & tam propemodum infinitis hostiis consecratis & partibus illarum simul & semel existentium in variis & variis locis.

Idem patet *de pœnitentia*, nam primo intuitu videtur admodum graue Deum benigniorem in lege gratiæ, quàm in Mosaïca, astrinxisse nos præcepto confessionis, quâ peruersas, turpes & alias id genus malas cogitationes includentes mortalem malitiam, etiam occultissimas, detegeremus confessario pro obtinenda earum remissione; Deum essentialiter bonum pro culpa mortali, quæ breui tempore durat, pœnam in æternum duraturam infligere, & ita in aliis veritatibus distinctis ab iis, quæ continentur in symbolo Apostolorum, vnusquisque poterit facilè speciales difficultates excogitare, sicque cùm hæc tria sufficiant ad cōstituendum articulum fidei sumptum propriè & strictè, nec istæ veritates contineantur in dicto symbolo, dantur præter arti-
II. culos symboli Apostolici, & alij etiam articuli fidei strictè & propriè dicti.

Confirmatur primò: istæ veritates in seipsis continent difficultatem tam specialem & distinctam à difficultatibus veritatum fidei contentarum in symbolo Apostolico, quàm singulæ veritates contentæ in symbolo ad se inuicem comparatæ habent distinctas difficultates, & sicut illæ possunt aliquo modo reuocari, vel ad articulum omnipotentiæ diuinæ, vel ad aliquem alium, ita etiam plures ex iis, quæ expressè ponuntur in symbolo, verbi gratiâ, resurrectio & ascensio Christi Domini ad omnipotentiam Dei: ergo, sicut hæ duæ veritates, & aliæ id genus, ex eo, quod habent aliam & specialem difficultatem in *esse credibilis* in ordine ad res, quæ per tales articulos enuntiantur, & à Deo reuelantur, constituunt distinctos articulos fidei
III. propriè dictos, licèt quoad difficultatem, prout illa tantùm consideratur in ordine ad omnipotentiam Dei, non distinguantur, facient etiam distinctos articulos fidei strictè & propriè sumptos.

Confirmatur secundò: si quælibet veritatis spectantis per se ad fidem reductio ad aliam veritatem fidei sufficiat, vt illa non sit articulus fidei propriè dictus, iam tota fides catholica duobus tantùm & non pluribus constabit articulis fidei propriè dictis: quia ex sancto Thoma hîc articulo septimo, omnes quotquot sunt articuli fidei continentur implicitè in istis duobus, & ad istos duos reducuntur, *scilicet Deum esse & Deum habere prouidentiam circa hominum salutem*, iuxta illud Apostoli ad Hebræos vndecimo, *accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quòd inquirentibus se, remunerator sit*: at-
IV. qui fides Catholica non constat solis istis duobus, tanquam articulis fidei propriè & strictè sumptis, sed pluribus aliis, vt patet ex symbolo Apostolorum, ex sancto Thoma ibi, & cæteris Theologis: ergo, esto aliquæ veritates ad fidem per se spectantes possint vtcumque reuocari ad veritatem de omnipotentia Dei, verbi gratiâ, vel ad aliam similem, non propterea tamen hoc solo ratio articuli propriè dicti excludetur ab illa, sed tunc tantùm, vt suprà obseruauimus, quando vno concesso & aliud sine alia speciali difficultate etiam consequitur pro ratione conditionis existentiæ & durationis, quæ importatur in propositione, seu veritate fidei, quod propriè non habet locum in relatis suprà veritatibus fidei.

A Probatur tandem responsio: ratio articuli fidei sumpta præcisè abstrahit ab eo, quòd veritas per illum importata ordinetur ad cognitionem & ad praxim, vt constat ex ipsa definitione articuli superiùs explicata: imò eo ipso, quò dicitur esse de mediis directè conducentibus & necessariis ad vitam æternam, cùm inter hæc media deputentur mādata Dei, & quædam alia verè & propriè practica, satis apertè significatur formalem rationem articuli fidei strictè & propriè sumpti etiam conuenire aliquibus veritatibus pertinentibus ad praxim, & ex consequenti plures esse articulos fidei, quàm recenseantur solo Apostolorum symbolo. V.

Nec his obstat, quòd suprà articulo septimo dixerimus veritatem fidei de sacramento Eucharistiæ reuocari ad articulos *de omnipotentia Dei, & de Christo Domino saluatore*, ibi enim sumus loquuti iuxta sanctum Thomam de *ali-*
B *quali* tantùm reductione & de continentia *implicita* valde remota, sicut & sanctus Thomas vt nunc exposuimus: at hîc loquimur de ea reductione & continentia implicita, quæ quantum requiritur ex præcisa ratione specialis difficultatis requisitæ in articulo fidei excludat formalem eius rationem ab aliqua veritate, spectante per se ad fidem. VI.

ARTICVLVS VI.

De Symbolo Nicæno, & symbolo sancti Athanasij.

PRÆTER Apostolorum symbolum, de quo præcedentibus articulis, dantur in Ecclesia alia duo symbola, *Nicænum* scilicet & *sancti Athanasij*, quorum prius fuit à trecentis octode-
C cim Patribus Nicænæ Synodi compositum, quod ex Eusebio Cæsariensi Theodoretus libro primo historiæ Ecclesiasticæ capite duodecimo, refert de verbo ad verbum: item liber secundus Actorum Concilij Nicæni extremo capite ante suscriptiones Episcoporum: sanctus item Athanasius suâ epistolâ *ad Iouinianum Imperatorem*: sanctus Cyrillus & Synodus Ægypti epistolâ *ad Nestorium*, & plures alij: in eo aliqua habentur contra Arium magis expressa, quàm referantur in Symbolo Apostolorum, sicque loquendo propriè ab eo non distinguitur quoad substantiam; & quamquam symbolum hoc fuerit posteà à Patribus primi vniuersalis Concilij Constantinopolitani auctum, aliquibus Patribus magis expressè explicantibus aliqua præsertim spectantia ad Spiritum sanctum, & ob id appellletur ab aliquibus *Constantinopolitanum*, non ob- VII.
D stante tamen istà additione sic factâ semper retinuit nomen *Nicæni Symboli*, vt etiam intelligitur ex eodem Concilio Constantinopolitano capite primo, vbi Patres profitentur symbolum Nicænum esse seruandum, sicque dum capite septimo tradunt symbolum, quod aliqui vocant *Constantinopolitanum*, solummodo intendunt tradere Nicænum paulò explicatius & vberius, quàm sit editum à primis suis auctoribus; & Patres primi Concilij Ephesini in fine Canonum, item & Chalcedonensis actione 5. in decreto fidei, loquentes de *Nicæno Symbolo* cum additionibus ei per Concilium Constantinopolitanum factis, præcipiunt, ne aliud symbolum proferatur, quàm Nicænum. VIII.

Eius auctoritas eadem est ac veri & legitimi

I. vniuersalis Concilij, cùm sit editum à Nicæno vniuersali Concilio, & auctum à Constantinopolitano etiam ex consensu hæreticorum vniuersali & legitimo.

Quod autem spectat ad additionem huius particulæ, *filióque*, factam huic symbolo, & ad querimoniam Græcorum de illa, contra illos solet hoc vtrumque explicari primâ parte, agendo de processione Spiritus sancti.

Tertium & vltimum symbolum editum est à sancto Athanasio, & sic incipit, *quicumque vult saluus esse*.

Quòd sit editum à sancto Athanasio patet in primis ex eo, quòd sanctus Gregorius Nazianzenus *de laudibus sancti Athanasij* dicat illum edidisse perfectissimam fidei confessionem, quam omnes Ecclesiæ Orientis & Occidentis venerantur; item ex Concilio Florentino in decreto vnionis, item & traditione: nam Ecclesia
II. tradit illud recitandum in officio Dominicæ sub nomine *S. Athanasij*, & ipsimet hæretici, nunc, dum edunt opera S. Athanasij, solent inter illa, de quibus nulla est dubitatio, reponere hoc symbolum: & quòd illud sit verè sancti Athanasij probat Genebrardus libro tertio *de Trinitate*, præfatione ad suam istius symboli explicationem.

Tunc autem S. Athanasius illud composuit (vt refert Baron. ad annum Christi Domini 340. numero vndecimo & sequentibus) quando citatus Romam sese contulit iudicandum pro eo more, quo accusatus de fide non iudicabatur, nisi publicè præmissâ professione fidei catholicæ.

Huius autem symboli auctoritas non prouenit præcisè & immediatè à S. Athanas. sed ab Ecclesia, quæ illud probauit, & suâ auctoritate
III. sanciuit legendum & decantandum in Ecclesia.

Cæterùm, quando, & quâ occasione hæc posteriora duo symbola cœperint legi & cantari in Ecclesia, explicant qui agunt de ritibus Ecclesiæ, & pro priori parte videri possunt ex recentioribus Durantus præses Tholosanus libro secundo de *ritibus Ecclesiæ* capite 24. numero 14. Baron. ad annum Christi Domini 447. numero 27. & Binius suis notis ad primum generale Concilium Constantinopolitanum; pro posteriori verò parte potest etiam consuli S. Thomas hîc articulo 9. in solutione ad sextum.

Editio autem symboli, vt & propositio veritatis ab omnibus vt fide diuina credendæ, competit Ecclesiæ, seu legitimo vniuersali Concilio, cùm sit eius veritates vltimatè, seu vt S. Th. hîc art. 10. loquitur, *finaliter* determinare, & sit eiusdem auctoritatis eas infallibiliter definire, &
IV. illas omnibus credendas proponere, sic symbolum Nicænum fuit editum in generali Synodo Nicæna, & postea auctum in Constantinopolitana: vnde Caietanus, Bannes, Lorca, ad decimum art. 1. quæst. S. Thomæ hîc, notant eum ibi pro vno & eodem accepisse auctoritatem summi Pontificis & auctoritatem Ecclesiæ, quando ibi ait, *pertinere ad summum Pontificem ordinare symbolum*, quia hæc Concilia, vt sunt legitima, debent eius auctoritate congregari.

A

DISPVTATIO IX. V.

De incremento materiæ fidei pro successu temporis.

ARTICVLVS I.

An obiecta materialia fidei prout considerantur secundùm suam substantiam creuerint successu temporis.

NOTANDVM primò est nomine *materiæ fidei* nihil aliud intelligi, quàm obiecta materialia supernaturalis fidei, ita vt sensus difficultatis sit, an fides supernaturalis vno tempore, verbi gratiâ,
B legis naturæ, aut legis Mosaicæ, vel tempore Apostolorum, habuerit plura vel pauciora obiecta VI.
materialia, seu plures vel pauciores veritates à Deo reuelatas, ad quas sese terminaret, quàm alio tempore sequenti, prout variæ illæ temporis differentiæ possunt inter sese comparari.

Notandum secundò, hanc materiam fidei, seu obiecta materialia fidei, vel veritates fidei à Deo reuelatas vt credendas, posse duobus modis considerari: primò quoad *suam substantiam*, deinde *quoad modum*; considerantur priori modo, quando res per illas importata attenditur, vt terminat de facto actum fidei supernaturalis, seu quatenus assensus fidei supernaturalis sese extendit ad illam: posteriori autem modo considerantur, quando assensus fidei supernaturalis sese ad illam terminat, vel formando proprium conceptum de tali re, distinctum ab illo conce-
C ptu, quem format de alia re ei maximè conne- VII.
xâ, vel habente aliquam necessariam habitudinem ad illam, qui modus appellatur communiter *explicitus*, & dicitur credere *explicitè*; vel deinde non formando quidem expressum conceptum de illa re, sed tantùm de alia, cum qua tamen res illa prior habet intimam connexionem, vel necessariam aliquam habitudinem ad illam: quod Theologi communiter vocant *credere implicitè*, & hoc exemplo explicatur: assensus hic, *credo Christum Dominum verè esse Deum & hominem* est *explicitus* de diuinitate & humanitate, vt vnitis in Christo Domino, quia sic formo proprium & distinctum conceptum de istis duabus naturis in Christo Domino, idem tamen iste assensus, comparatus ad duas voluntates in Christo Domino, est *implicitus*, quia vt explicitus conceptus de diuina &
D humana natura, licèt non exprimat distinctè VIII.
istas voluntates, nihilominus implicitè illas includit, quatenus duæ illæ naturæ, cùm sint intellectuales, debent necessariò habere proprium suum appetitum, qui est voluntas, est etiam *implicitus* assensus in istam veritatem, *duæ sunt voluntates in Christo Domino*.

Inter explicandum hunc modum *implicitum*, adhibuimus hanc disiunctionem (*vel aliquam habet necessariam connexionem, aut habitudinem*) quia assensus *implicitus* non tantùm tunc est, quando obiectum vnum continetur in alio, sed etiam, quando obiectum vnum habet necessariam aliquam habitudinem ad aliud obiectum, quod per fidem infusam creditur modo explicito: sic quia omnia obiecta fidei, considerata

I. in *eſſe credibilis*, habent aliquam connexionem in ratione formali & motiua, quatenus omnia & ſingula ſunt æquè reuelata à Deo, vt ſuprà oſtendimus, quicumque negat *explicitè* vnum, ſimul etiam alterum negat *implicitè*, & qui *explicitè* affirmat vnum, alterum etiam *implicitè* affirmat: ſic etiam, quicumque credit quidquid Eccleſia Catholica credit, vel quidquid Apoſtoli tradiderunt, is etiam *implicitè* credit vnumquodque particulare obiectum fidei ſupernaturalis, cùm in vniuerſali vnumquodque particulare includatur.

Vltimò notandum eſt, hoc articulo, ſicut & ſequentibus, agi de ea cognitione prædictorum obiectorum, quæ habetur tantùm *fide infuſâ* & non de ea, quæ per *humanam induſtriam* etiam ſuppoſitâ fide poteſt haberi circa myſteria noſtræ fidei, cuiuſmodi eſt Theologia Scholaſti-
II. ca, nam vt rectè animaduertit Bannes hîc articulo ſeptimo, prima quæſtione propoſitione tertiâ, nihil derogat auctoritati Patrum antiquorum, quòd dicamus Doctores Eccleſiæ poſteriorum ſæculorum quædam pertractaſſe vberiùs & ſubtiliùs, quàm fuerint à prioribus explicata, cùm ſit facillimum inuentis addere, & poſteriores adiuti fuerint labore, ſtudio & doctrinâ præcedentium, Deúſque prouideat ſuæ Eccleſiæ de Doctoribus, qui pro varietate & malitia hæreſeon variis temporibus exorientium tueantur integritatem doctrinæ Catholicæ, & aduerſariorum verſutias & fallacias detegant. His ita prænotatis,

Sit hæc propoſitio: *obiecta materialia fidei, prout conſiderantur ſecundùm ſuam ſubſtantiam, nullo modo creuerunt ipſo ſucceſſu temporis.* Ita ſanctus Thomas hîc primâ quæſtione articulo ſeptimo, & omnes eius interpretes, item reli-
III. qui omnes Scholaſtici libro tertio ſententiarum diſtinctione 25.

Probatur primò ex ſacris litteris, ſecundæ *ad Corinthios* quarto, vbi Apoſtolus referens hoc teſtimonium Dauidis de ſua fide, *credidi propter quod loquutus ſum*, ita ſcribit de ipſo & aliis pertinentibus ad legem Euangelicam, *habentes autem eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt, Credidi propter quod loquutus ſum, & nos credimus propter quod loquimur:* quò loci *per ſpiritum fidei* intelligit fidem datam à Spiritu ſancto, ſícque eodem modo loquendo de fide Dauidis vt pertinentis ad legem Moſaicam, & de ſua ipſius fide, & aliorum pertinentium ad legem Chriſti Domini, ſignificat Patres veteris teſtamenti vnam & eandem nobiſcum habuiſſe fidem, & ex conſequenti eadem omninò obiecta ipſius fidei ſupernaturalis.

IV. Probatur item ex capite vndecimo *ad Hebræos*, vbi Apoſtolus factâ longâ enumeratione fidelium, qui fuerunt ab exordio mundi, enumeratíſque aliquot eorum fidei actibus, ita ſubiungit, *& hi omnes teſtimonio fidei probati non acceperunt repromiſſionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non ſine nobis conſummarentur:* quò loci confert fidem Patrum legis naturæ & Moſaïcæ cum fide noſtra, aitque illos non eſſe conſummandos in beatitudine (ſcilicet per gloriam corporis in reſurrectione) ante eos, qui pertinent ad ſtatum legis gratiæ: vnde ſignificat fidem illam eſſe vnam & eandem, ſicut & conſummatio præmij illius ſimul & ſemel conferetur omnibus cum illa decedentibus ex hac vita.

A Probatur ſecundò ex Patribus, qui communiter tradunt hanc noſtram propoſitionem: V.
ſanctus Irenæus libro quarto *contra hæreſes* capite decimo tertio probat ex profeſſo fidem Abrahæ & noſtram eſſe vnam & eandem, *iuſtè*, inquit, *& nos eandem fidem accipientes, quam habuit Abraham:* ſanctus Epiphanius libro primo *contra hæreſes* ſtatim in initio, ſcilicet numero quinto, loquens de fide, quæ fuit tempore Adæ & filiorum eius, ita ſcribit, *illa eadem obtinebat, quæ hodie in ſancta Dei Eccleſia ac catholica perſeuerat fides, quæ cùm ab ipſis rerum primordiis viguiſſet, rurſus eſt poſtea patefacta;* & verbis ſequentibus ex eo, quòd fides fuit eadem in ipſo exordio mundi, ac nunc eſt in ipſa Chriſtiana Eccleſia, docet Catholicam Eccleſiam extitiſſe primam omnium: quo etiam ſenſu Euſebius libro quarto hiſtoriæ Eccleſiaſticæ capite quarto, ait, *quòd licèt nomen* Chriſtia-
B norum ſit nouum (vt videre eſt in Actibus Apoſtolorum) vitam tamen & inſtitutionis genus ſimul cum pietatis præceptis fuiſſe à primo humani generis ortu excultum, vnde ibidem ait *fideles à principio mundi exiſtentes potuiſſe appellari Chriſtianos, ſi non nomine, ſaltem virtute ipſius rei:* S. item Auguſt. tractatu quadrageſimo quinto in ſanctum Ioannem, item libro ſecundo *contra litteras Petiliani* capite 37. item libro ſecundo *contra Pelagium & Celeſtinum* capite 25. item libro 19. *contra Fauſtum Manichæum* capite 13. 16. & 17. & alij communiter. VI.

ARTICVLVS II.

Probatur eadem veritas ratione.

C PROBATVR propoſitio ſuperioris articuli ratione: vbi res ſperandæ, quibus homines VII.
fruentur in altera & æterna vita, ſunt eædem, ibi etiam eſt eadem fides ſupernaturalis, quia ex Apoſtolo *ad Romanos* vndecimo, *fides eſt ſubſtantia rerum ſperandarum:* atqui res ſperandæ, quibus homines decedentes in ſtatu gratiæ fruentur in altera vita, fuerunt ſemper eædē pro quibuſcumque iuſtis hominibus ad quemcumque & cuiuſcumq; legis ſtatum pertinētibus, ſi modò res illæ ſpectentur ſecundùm ſuam ſubſtantiam: ſicut enim ipſa beatitudo animæ nimirum clara & intuitiua viſio Dei, vt eſt in ſeipſo & ſicuti eſt, eius fruitio, item & beatitudo corporis per dotes corporis glorioſi, quæ etiam dabitur ſanctis in altera vita, cuiuſcumque illi ſtatus & legis fuerint, ſiue *naturæ*, quemadmodum patet ex illo Iob 19. capite libri eius: *& in carne mea videbo Deum ſaluatorem meum*, qui
D tamen Iob fuit in lege naturæ, & ad illam pertinuit, ſiue etiam *Moſaïca*, vt patet ex eo, VIII.
quòd paſſim in ſacris litteris, dum agitur de Patriarchis & iis, qui aliquando pertinuerunt ad legem Moſaicam, Deus dicitur *Deus viuorum & non mortuorum*, ex qua loquendi formula Chriſtus Dominus in Euangelio probat contra Sadducæos futuram reſurrectionem corporum: & in *lege gratiæ*, vt paſſim Apoſtolus docet in ſuis epiſtolis, & nos profitemur in ſymbolo Apoſtolorum, dum dicimus, *credo carnis reſurrectionem & vitam æternam;* ergo fides quoad ſuam ſubſtantiam quouis tempore & ſtatu Eccleſiæ ſemper fuit eadem quoad ſuam ſubſtantiam, nec proinde ipſa obiecta materialia fidei creuerunt ſucceſſu temporis.

I. Secundò: quicumque fide supernaturali credit Deum esse, & eum habere curam & prouidentiam de salute hominum, is eadem fide supernaturali credit omnibus illis articulis, quibus nostra fides continetur, & ex consequenti habet quoad *substantiam* eandem fidem, quam nos habemus, quia vt explicat sanctus Thomas hîc articulo septimo in corpore, omnes articuli nostræ fidei quoad suam *substantiam* cõtinentur in illis duobus, iuxta illud Apostoli ad Hebræos vndecimo, *accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit:* atqui omnes, quotquot fuerunt in Ecclesia, fideles ab initio mundi creati, vel erunt vsque ad finem eius, crediderunt istis duobus articulis & credent, quia aliàs, qui fuerunt, non potuissent habere accessum ad Deum, nec etiam, qui futuri sunt, vt significat hæc particula Apostoli, *oportet*, quæ significat necessitatem *medij*; igi-
II. tur semper in istis hominibus fuit eadem fides supernaturalis quoad *substantiam*.

Tertiò: vbi est eadem Ecclesia, ibi debet & eadem fides supernaturalis esse saltem quoad *substantiam*, quia forma, quâ quis constituitur membrum Ecclesiæ militantis & visibilis, est hæc fides & eius professio: nam statim atque quis deficit ab illa fide, statim fit extra Ecclesiam, vt docetur agendo de Ecclesia: atqui Ecclesia semper fuit vna & eadem à tempore Abelis, & erit vna & eadem vsque ad finem mundi, vt ibidem docetur agendo de eius perpetuitate; igitur eadem fuit fides supernaturalis considerata secundùm suam *substantiam* à tempore Abelis vsque ad finem mundi, & proinde semper fuerunt & erunt *quoad substantiam* eadem obiecta materialia istius fidei supernaturalis, nec *quoad suam substantiam* aliquo-
III. modo creuerunt ipso successu temporis: explicare autem quæ fuerint *explicitè* credenda vno tempore, & quæ tantùm *explicitè* alio tempore spectat propriè ad explicationem quæstionis de necessitate fidei.

ARTICVLVS III.

An obiecta materialia fidei supernaturalis, prout considerantur secundùm fidem explicitam creuerint successu temporis.

SIT hæc propositio: *obiecta materialia fidei supernaturalis, quatenus considerantur vt cadunt sub fidem explicitam, creuerunt successu temporis.* Ita S. Thomas hîc articulo septimo, & omnes eius interpretes, item alij Scholastici tertio sententiarum distinctione 25.

IV. Probatur primò ex sacris litteris, vt Exodi sexto capite; vbi Deus apparens Moysi & conferens eam diuinam cognitionem, quam de seipso ei reuelat, cum illa, quam reuelauit antiquis Patribus, ita eum alloquitur: *Ego Dominus, qui apparui Abraham, Isaac, & Iacob in Deo omnipotente, & nomen meum Adonaï non indicaui eis*; quò loci, vt omnes interpretes ibi notant, nomen hoc, *Adonaï*, ponitur loco huius nominis, *Gehoua*, quod solet dici à Patribus *ineffabile* & τετραγράμματον, à nonnullis explicans ipsam naturam Dei, quod alibi dicitur *qui est*, vel, vt alij etiam volunt, vnitatem ipsius diuinitatis in tribus personis diuinis: vnde sensus huius sententiæ est hic; *Ego tuis Patribus reuelaui me esse omnipotentem, nunc autem proprium*

A *meum nomen apprimè significans propriam meam naturam tibi reuelo*, quod tamen nomen illis non reuelaui. Hinc Exodi 33. & Numer. 12. V.
Deus dicitur *loquutus cum Mose ore ad os, facie ad faciem, & illi ostendisse omne bonum*, non quòd Moses clarè & intuitiuè viderit diuinam essentiam, ait enim Deus, *non videbit me homo & viuet*, & primâ parte ad quæstionem 12. ostendimus nec ipsum Mosem adhuc mortalem vidisse intuitiuè diuinam essentiam, sed quòd Deus multa ei familiariter reuelaret, quæ aliis non ita familiariter & expresè reuelauerat.

Deinde probatur ex eo, quòd qui præcesserunt Abrahamum, crediderunt in Christum seu Messiam: nam & in eius fide omnes quotquot saluabantur, fuerunt saluati, iuxta illud Actuum quarto, *non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri*; quod esse intelligendum de hominibus cuiuscumque
B legis & status patet ex Apostolo *ad Romanos* tertio capite, *omnes quotquot peccauerunt, iustificati sunt per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem Deus proposuit propitiatorem per sanguinem in fide ipsius*, vnde Apocalyp. 13. dicitur *Agnus occisus ab origine mundi*; at illi antecessores Abrahæ non tam explicitam reuelationem de Christo Domino habuerunt, ac ipse Abraham: nam Genes. decimo tertio capite, credidit Christum esse oriundum ex suo semine, item ipse Isaias Propheta habuit reuelationem de Christo Domino & eius passione adhuc magis explicitam, quàm plures, qui eum præcesserunt: nam in sua Prophetia adeò clarè totam ferè vitam & maximè passionem Christi Domini describit, vt ibi non tam Propheta, quàm Euangelista videatur esse. VI.

Similiter & Apostoli crediderunt & cognouerunt explicitiùs mysteria nostræ fidei, quàm
C qui eos præcesserunt, iuxta illud Apostoli *ad Ephesios* tertio de vocatione gentium ad fidem *in mysterio Christi; quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicut nunc reuelatum est ex sanctis Apostolis eius & Prophetis in spiritu.* Quò loci hæc particula (*aliis generationibus*) idem sonat ac aliis superioribus sæculis: vt Ambrosiaster notat ad illum locum, & hæc alia sequens particula (*sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius*) explicat comparationem reuelationis huius mysterij factam Apostolis cum ea reuelatione, quæ de hoc eodem mysterio fuerat aliis prioribus fidelibus facta passim in sacris litteris, nimirum, quòd quæ facta est Apostolis, est longè magis explicata, clara & perfecta, quàm quæ olim facta fuit præcedentibus. VII.

D Et potest tota hæc propositio ampliùs confirmari inductione factâ per reliqua mysteria fidei, vt *Trinitatis, Incarnationis*, & aliorum id genus. VIII.

Tandem fauet ratio: in tantum successu temporis obiecta materialia fidei crescũt quoad fidem *explicitam*, in quantum diuersis temporibus reuelationes diuinæ multiplicantur, quibus substantia nostræ fidei expressiùs, & quasi per suas partes credenda proponitur, vt per se patet: atqui reuelationes illæ, quibus tam mysterium Trinitatis, quàm diuinæ Incarnationis & aliorum eiusmodi fuerunt proposita hominibus legis naturæ & Mosaicæ, creuerunt tempore Christi Domini: igitur obiecta materialia fidei, prout considerantur secundùm maiorem

I. explicationem, creuerunt successu temporis.

Minor probatur: Christus Dominus multa de eiusmodi mysteriis reuelauit suis Apostolis, quæ tamen hominibus legis Mosaicæ, vel naturæ, non erant cognita, vt patet sancti Ioannis 15. capite, *vos autem dixi amicos, quia quæcumque audiui à patre meo, nota feci vobis*, quò loci Christus Dominus ponit discrimen inter homines antiquæ legis & Apostolos, vt pertinentes ad nouam legem, quòd illis, quia erant serui (*lex vetus erat lex seruitutis*) Deus mysteria fidei non reuelauerit tam clarâ & distinctâ cognitione, sed tantùm confusâ, istis verò, quia sunt amici, vtpote pertinentes ad legem gratiæ, quæ est filiorum, & amicorum, ea longè expressiori & distinctiori cognitione reuelauerit: Item ex Apostolo secundæ *ad Corinthios* tertio, ponente etiam discrimen inter homines huius vtriusque

II. legis quoad cognitionem mysteriorum fidei, *non sicut Moyses*, inquit, *ponebat velamen super faciem suam, vt non intenderent filij Israël in faciem eius*, & paulò pòst; *nos verò omnes reuelatâ facie gloriam Domini speculantes* &c. vbi prioribus verbis per *velamen positum supra faciem Mosis, ne filij Israël intenderent*, intelligit distinctam mysteriorum fidei cognitionem fuisse occultatam Iudæis, & verbis illis posterioribus, *nos verò omnes reuelatâ facie* &c. significat se & alios Apostolos accepisse à Deo, & tradere aliis clariorem & distinctiorem cognitionem mysteriorum fidei, hæc enim particula, *nos verò*, talem antithesim denotat; hinc *ad Ephesios* tertio capite ait Apostolus datam sibi esse gratiam ad illuminandum omnes, *quæ sit dispensatio sacramenti absconditi*, per quæ postrema verba intelligit mysterium Incarnationis, & ea, quæ pertinent ad præparationem salutis hominum,

III. quod vocat *absconditum*, quia non ita in particulari & distinctè innotuerat hominibus, siue legis Mosaicæ, siue naturæ.

ARTICVLVS IV.

An obiecta materialia fidei, spectata secundùm circunstantias, creuerint successu temporis.

NOTANDVM est obiecta materialia fidei, quantum spectat ad præsentem difficultatem, esse in duplici differentia: quædam enim pertinent veluti ad *ipsam substantiam* mysteriorum, verbi gratiâ, quòd *in Christo Domino duæ sint voluntates, quòd nihil substantiæ panis & vini remaneat in sacramento altaris*; item quædam alia sunt, quæ tantùm pertinent *ad circun-*

IV. *stantias*, aut quasi circunstantias nondum existentes, sed tantùm futuras, mysteriorum nostræ fidei, vt modus ipse vocationis gentilium ad fidem: item *hunc vel illum librum esse canonicum*, item *primum Concilium Nicænum, primum Constantinopolitanum, & alia eiusmodi, esse legitima*.

Sit hæc propositio: *obiecta materialia fidei, prout considerantur secundùm circunstantias, aut quasi circunstantias, iuxta explicationem traditam nostro notabili, seu etiam secundùm veritates contingentes, creuerunt ipso successu temporis.* Ita Bannes hîc ad articulum nonum sancti Thomæ dubio vltimo in responsione ad primum, & plures alij ex recentioribus.

Probatur imprimis ex facto Apostolorum, vt sancti Petri Actor. decimo capite, vbi ille de-

A scribitur tanquam adhuc ignorans cessationem V.
Legalium quoad obligationem: nam in apparitione animalium, etiam immundorum, eo loci descriptâ, quando dicitur ei, *surge Petre, occide & manduca*, statim memor præcepti legis Mosaicæ de non manducãdis cibis immundis renuit edere, aliquid de istis cibis, tanquam immundis, & sibi adhuc prohibitis, vt indicat hæc eius responsio, *absit Domine, quia nunquam manducaui omne commune & immundum*: quæ tamen circunstantia temporis pro cessatione legalium quoad obligationem illi tunc innotuit, sicut & circunstantia temporis pro vocandis gentilibus ad fidem Christi Domini, vt facilè colligitur ex ipso textu Actuum, dum Spiritus Domini iubet, vt nihil hæsitet; *surge*, inquit, *& descende & vade cum eis, nihil dubitans*, vt ipsemet sanctus Petrus ibidem paulò pòst, dum hanc apparitionem refert, testatur Deum tunc

B id sibi reuelasse: *vos scitis*, inquit, *quomodo* VI.
abominatum sit viro Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenam. sed mihi ostendit Deus neminem, communem aut immundum dicere hominem, propter quod sine dubitatione veni accersitus: vnde, licèt Apostoli antea probè nouissent ex reuelatione sibi factâ per Christum ante suam ascensionem in cœlum, & per Spiritum sanctum in die Pentecostes, gentiles esse vocandos ad fidem Christianam, vt patet capite vltimo sancti Matthæi, nondum tamen nouerant distinctè circunstantiam determinati temporis, quo id esset futurum, & capite decimo quinto Actuum dicitur expresſè, *non tantùm facta contentio, sed etiam magna disquisitio pro cessatione legalium*, non quidem quoad suam *substantiam*, nouerant enim per reuelationem hæc debere aliquando cessare, sed quòd hîc &

C nunc tale præceptum non ampliùs vigeret, vt VII.
patet ex istis locis.

Eodem modo Ecclesia sequentibus temporibus credidit primum Concilium Nicænum vniuersale fuisse legitimum (& sic de cæteris & definitionibus illorum) quod tamen tempore primitiuæ Ecclesiæ ante eorum celebrationem nondum erat obiectum aliquod fidei Catholicæ, nisi tantùm prout veritas hæc & aliæ iis similes continentur virtute in ista generali, *quodlibet vniuersale Concilium absolutè & simpliciter legitimum est verum, & eius definitiones obligant vnumquemque fidelem*, pari modo, quando Euangelia vel epistolæ Apostolorum nondum erant scripto mandata, nondum credebantur ab Ecclesia tanquam libri quidam Canonici, & sic de cæteris; neque propterea factum est aliquid accretionis, seu augmenti, ad ipsam substan-

D tiam totius corporis credendorum per fidem, VIII.
cùm hæc & similia vel sint tantùm quædam illis accidentia, vel partiales quædam veritates contingentes, quæ in aliis vniuersalioribus ad eandem fidem spectantibus continentur implicitè.

ARTICVLVS V.

An prima capita Ecclesiæ sub statu legis Mosaicæ habuerint fidem magis explicitam, quàm prima capita Ecclesiæ sub statu legis naturæ.

NOTANDVM ad intelligentiam huius & subsequentium articulorum in quolibet statu, siue legis naturæ, siue Mosaicæ, siue Christianæ, posse distingui varias personas: alij enim

I. fuerunt rectores & caput aliorum, quoad vitam & directionem spiritalem, alij inferiores & subditi: vt in *lege naturæ* Adam, Noë, Melchisedech, Abraham: in *lege veteri*, Moses, Aaron, summi sacerdotes; in *lege gratiæ* Apostoli, & eorum successores Episcopi: & præsentem comparationem posse institui, tam inter illos, vt sunt diuersi status & legis, quàm vt sunt eiusdem, ita vt rectores Ecclesiæ Christianæ, seu Apostoli conferantur tam cum Adam, Noë, Mose, & aliis rectoribus legis naturæ & veteris, & populi seu inferiores inter se, quàm etiam inter omnes homines pertinentes ad eundem statum eiusdem legis, prout illi homines sumuntur à toto genere, & considerantur regulariter. Hoc posito,

Sit hæc propositio: *comparando prima capita Ecclesiæ sub statu legis naturæ cum primis capitibus eiusdem Ecclesiæ sub statu legis Mosaicæ, hæc*
II. *habuerunt fidem magis explicitam, quàm ista habuerunt.* Ita sanctus Thomas secundâ secundæ, quæstione 174. articulo sexto in corpore, dum ait, *Prophetiam, in quantum illa ordinatur ad fidem deitatis, creuisse secundùm tres temporum distinctiones simul ante legem, sub lege, & sub gratia*: & probatur ex dictis præcedentibus articulis, ibi enim ostendimus Abrahamum cognouisse magis distinctè mysterium Incarnationis, quàm eius prædecessores cognouerunt, & proinde explicatiùs & distinctiùs, quàm Adam, Abel & alij, item Moysem adhuc distinctiùs quàm Abraham; similiter Dauidem adhuc Abrahamo, item Isaiam, adhuc distinctiùs Dauide, vt patet ex locis sacræ scripturæ ibi relatis, cuius rei hanc indicat rationem sanctus Thomas loco citato, quòd scilicet reuelationes fiant istis capitibus in bonum eorum, quorum constituun-
III. tur capita, tales enim reuelationes reuocantur ad gratias *gratis datas*, de quarum numero est Prophetia & illuminatio intellectus pro cognoscenda supernaturali veritate: ergo, quo quis constituitur caput maius, seu supra plures familias vel populos, eò etiam distinctiùs debet illuminari circa illas veritates, quas debet docere suos inferiores: ergo, cùm capita Ecclesiæ sub statu legis naturę haberent tantùm speciales personas & quasdam familias, quia genus humanum nondum erat adeò multiplicatum, capita verò legis Mosaicæ magnum & ingentem populum, hæc sub statu legis Mosaicæ habuerunt fidem magis explicitam de rebus credendis, quàm capita eiusdem Ecclesiæ adhuc existentis sub lege naturæ.

Neque his obstat, quòd Adam, Abel, Noë, Abraham, Isaac, & aliqui alij pertineant ad v-
IV. num & eundem statum, scilicèt sub *lege naturæ*, & sanctus Thomas citato articulo sexto, dicat in singulis statibus *primam reuelationem fuisse excellentiorem.*

Nam primò sanctus Thomas sic loquendo non confert capita vnius status cum capitibus alterius, sed solummodo caput Ecclesiæ cum aliis ad eundem statum pertinentibus, vt indicat hæc eius particula, *in singulis statibus*, & exemplum, quo id illustrat, desumptum ab Abraham & Iacob, qui ad eundem statum Ecclesiæ sub lege naturæ pertinebant: nos verò hîc tantùm comparamus capita vnius status cum capitibus alterius status.

Deinde, quia præcedentibus articulis diximus Abrahamum distinctiùs cognouisse per fi-

A dem nostræ fidei mysteria, quàm prædecessores eius, respondemus sanctum Thomam ibi nullomodo loqui de iis reuelationibus, quæ præcesserunt Abrahamum, sed supponere quasi nouum statum incipere ab Abrahamo, ait enim ibi primam omnium reuelationum factarum ante legem fuisse factam Abrahæ, cùm tamen certum sit ipsas veritates fidei reuelatas fuisse iis, qui illum præcesserunt in Ecclesia Dei, vnde sanctus Thomas ibi diuidit primum illum statum Ecclesiæ, qui effluxit ab Adam & aliis vsque ad statum legis scriptæ in duo tempora, quorum primum durat ab Adam vsque ad Abraham, alterum ab Abraham vsque ad Mosem, de quo secundo solùm hîc agit, nullâ factâ mentione prioris. V.

Tandem respondetur, aliquam reuelationem posse dici excellentiorem duobus modis: primo quoad *modum*, quo fit, quâ ratione iuxta eun-
B dem sanctum Thomam eadem quæstione art. secundo, ea reuelatio veritatis supernaturalis, quæ tantùm fit secundùm cognitionem intellectualem, est excellentior eâ, quæ fit etiam secundùm cognitionem imaginariam: secundo aliqua reuelatio dicitur excellentior ratione obiecti reuelati distinctiùs & expressiùs cogniti per illam, quomodo idem sanctus Thomas eadem quæstione articulo quarto, in solutione ad secundum dicit reuelationem factam Dauidi fuisse excellentiorem eâ reuelatione, quæ fuit facta Moysi de mysterio Incarnationis, eo quòd Dauid pleniùs cognouerit & clariùs expresserit mysterium Incarnationis Christi Domini, cùm tamen ibi reuelationem factam Dauidi priori modo spectatâ faciat æqualem aut valde vicinam in perfectione reuelationi factæ Moysi: at nos in tota præsenti propositione sicut & illa præce-
C dentis articuli loquimur tantùm de ea perfectiori reuelatione, cuius perfectio attenditur penes magis distinctam & magis expressam cognitionem veritatis reuelatæ. VI.

ARTICVLVS VI.

An prima capita Ecclesiæ nascentis sub statu legis gratiæ habuerint fidem magis explicitam, quàm prima capita eiusdem Ecclesiæ sub statu legis naturæ & Mosaicæ. VII.

SIT hæc propositio: *comparando capita nascentis Ecclesiæ sub statu legis gratiæ, seu Apostolos cum capitibus eiusdem Ecclesiæ sub statu legis naturæ & Mosaicæ, hi habuerunt fidem longè magis explicitam, quàm omnia capita simul Ecclesiæ sub vtroque priori statu.* Hæc propositio
D est sancti Thomæ hîc articulo septimo, in solutione ad quartum, & communis apud omnes. VIII.

Probatur iis omnibus sacræ scripturæ testimoniis, quibus hâc eadem disput. art. 2. ostendimus Apostolos pleniùs, expressiùs, & distinctiùs cognouisse mysteria nostræ fidei, quàm ea cognouerint omnes ij, qui eos præcesserunt: hæc enim testimonia simpliciter & absolutè posita etiam cum comparatione ad prædictos antecessores id significant, vt satis patet ex simplici significatione verborum, quibus concipiuntur.

Et confirmatur ampliùs ex eo, quòd Actorum secundo capite Apostoli acceperunt plenitudinem Spiritus sancti; tunc enim sunt illo repleti; quæ plenitudo fuit illis infusa conformiter & consentaneè ad eum statum, ad

quem

I. quem erant deputati à Christo Domino (sic enim Theologi tertiâ parte quæstione 7. solent explicare varias plenitudines gratiarum & donorum Spiritus sancti per ordinem ad dignitatem & officium, ad quod vocatur is, qui dicitur esse plenus gratiâ) atqui Apostoli sunt constituti à Christo Domino magistri & rectores vniuersalis Ecclesiæ, & Ecclesia dicitur super illis & eorum fide fundata: ergo, sicut in magistro, quatenus est magister, debet inesse plenitudo doctrinæ & eruditionis secundùm cognitionem magis explicitam, quàm in discipulo, quatenus est discipulus, iuxta illud Christi Domini, *non est discipulus supra magistrum*, & sicut fundamentum debet habere plus roboris & veritatis, quàm ædificium, quod super illud ædificatur, ita etiam cùm Apostoli ordinarentur in magistros & fundamenta Ecclesiæ, quæ plus perfectionis specialis & cognitionis supernaturalis erat habi-
II. tura, quàm vnquam habuerit sub duobus primis statibus, Apostoli etiam debuerunt habere ampliorem & distinctiorem cognitionem credendorum per fidem, quàm quisquam antecedentium temporum habuerit; & cùm deputarentur non ad vnam tantùm gentem, sicut Moses, sed ad omnes gentes cōuertendas ad Christum Dominum, iuxta illud Christi Domini apud S. Marcum cap. vltimo, *euntes in vniuersum mundum prædicate Euangelium omni creaturæ*, debuerunt habere ampliorem & magis distinctam cognitionem rerum omnium fidei, quàm ipsa capita Ecclesiæ sub duobus præcedentibus statibus, naturæ & legis scriptæ, habuerint.

ARTICVLVS VI.

An Patres Ecclesiæ sub statu legis gratiæ habuerint fidem magis explicitam quàm Apostoli.

III. SIT hæc propositio: *comparando Apostolos cum aliis Capitibus, seu Patribus Ecclesiæ sub statu legis gratiæ, nullus habuit, vel habiturus est fidem de credendis magis explicitam, quàm Apostoli habuerunt*: propositio procedit tantùm de Capitibus Ecclesiæ in ratione regiminis, vt collatis cum omnibus aliis puris hominibus, distinctis à beata Virgine: nam fidem eius magis fuisse explicitam fide Apostolorum docent Patres, vt S. Ambros. lib. 1. *de iustificatione Virginis* cap. 7. dum ait, mirum non esse, si S. Ioannes Euangelista sit præ cæteris locutus tanta mysteria nostræ fidei, cùm ei præsto esset beata Virgo; quam vocat ibi *aulam cælestium sacramentorum*: S. Anselmus de *excellentia Virginis* cap. 7. dum ait illam incōparabiliter eminentiùs intellexisse profunditatem veritatis reuelatæ, quàm Apostolos:
IV. & plures alij Patres, agendo de eius excellentia.

Similiter propositio nostra procedit tantùm de potestate Dei ordinaria, non enim dubium est, quin Deus possit, loquendo absolutè, infundere fidem magis explicitam, quàm Apostoli habuerunt.

Secundùm has igitur restrictiones sic probatur propositio auctoritatibus sacræ scripturæ & congruentiis 5. art. allatis, quibus istæ Patrum auctoritates adiungi possunt, quibus docent eam, quam nunc habemus doctrinam fidei, fuisse ab Apostolis traditam Ecclesiæ, & Ecclesiam subsequentium temporum eam esse mutuatam à præcedentibus per Apostolos instructis & edoctis, vnde eam dicunt *esse ex traduce*, quia ab illis ad nos quasi per manus deuenit: sic Tertullianus
lib. *de præscriptionibus aduersus hæreticos* cap. 20. V.
vbi præmisit Apostolos accepisse à Christo Domino per reuelationem doctrinam fidei, loquēs de promulgatione eius per illos factâ, ita ait eos eandem, quam per reuelationem acceperant, doctrinam docuisse nationes & populos, vt affirmet eas tantùm Ecclesias censeri *Apostolicas*, quæ eam retinent doctrinam fidei, quam Apostoli, siue verbo scripto, siue tradito, docuerunt: nam si ea tantùm credimus per fidem, quæ Apostoli docuerunt fideles sui temporis, cùm doctrina sit magis explicita in doctore, quàm in discipulo, nemo fidelium sæculis posterioribus, vel etiam ipso Apostolorum sæculo, habuit fidem magis *explicitam*, imò neque æquè *explicitam*, ac Apostoli habuerūt; verba Tertulliani hæc sūt: *postea in orbem profecti* scilicet Apostoli, *eandem doctrinam eiusdem fidei nationibus promulgarunt, & proinde Ecclesias apud vnamquamque ciuita-*
B *tem condiderunt, à quibus traducem fidei & semina doctrinæ, cætera exinde Ecclesiæ mutuatæ sunt,* VI.
& quotidie mutuantur, vt Ecclesiæ fiant, ac per hoc & ipsæ Ecclesiæ Apostolicæ deputantur, vt soboles; Ecclesiarum omne genus ad originem suam censeatur necesse est; & seq. cap. 21. *constat proinde omnem doctrinā, quæ cum illis Ecclesiis Apostolicis matricibus & originalibus fidei conspiret, veritati deputandam, id sine dubio tenentem, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à Christo, Christus à Deo suscepit: reliquam verò omnem doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ sapiat contra veritatem Ecclesiarū & Apostolorū & Christi & Dei.*

Secundò probatur iis auctoritatibus, quibus Patres docent nullam doctrinam fidei de nouo reuelari Ecclesiæ à Deo: fides enim non potest fieri magis explicita, quàm priùs, nisi per nouam reuelationem à Deo factam, quia hîc iuxta vlti-
C mum notabile art. 1. loquimur de fide infusa, & VII.
extensione veritatum vt fide infusa credendarū, & non de illo incremento, quod potest acquiri per studium & humanam industriam: atqui nullæ reuelationes factæ sunt Ecclesiæ de obiectis credendis post ipsos Apostolos: igitur neque aliquod augmentum factum est de obiectis credēdis per fidē, nec proinde successores Apostolorū habuerūt fidem magis explicitā, quàm Apostoli.

Minor patet imprimis ex Apostolo 1. *ad Timot.* 6. sic scribente, *ô Timothee depositum custodi, deuitans profanas vocum nouitates*, quò loci per *depositum* intelligit doctrinam illam fidei, quam ei siue scripto, siue viuâ voce tradiderat, vt patet ex cap. 1. 2. *ad Timot.* vbi cùm dixisset, *formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti*, statim subiungit *bonum depositum custodi*, & cap. 3. eiusdem 2. epist. *tu verò permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris*; & per *profanas*
D *vocum nouitates* intelligit nouam doctrinam, id VIII.
est aliam ab ea, quæ continebatur in tali deposito, significans talem esse conditionem inter se & Timotheum, qualis est inter deponentem & depositarium, quòd scilicet, sicut depositarius nihil addit vel detrahit deposito, ita etiam nec Timotheus, vel alij Episcopi successores Apostolorum possint addere aliquid doctrinæ fidei, sed eam tantùm fideliter custodire, & talem aliis tradere, qualem eam sibi ab Apostolis depositam acceperunt: at si hi Apostolorum successores habuissent fidem magis explicitam, quàm Apostoli, tunc aliquid addidissent tali deposito, sicque thesaurus iste non ampliùs haberet rationem depositi propriè dicti, quod tamen Apostolus

I. ibi vult tradendum esse successoribus tale quale fuit traditum ipsi Timotheo.

Secundò probatur ex praxi Ecclesiæ, etiam in Conciliis Oecumenicis, quæ in rebus fidei semper inquirit diligenter siue ex sacris litteris, siue ex Patribus, siue ex Conciliis antecedẽtibus, aut ex ipsa traditione, quid de re proposita habeat acceptum ab Apostolis; illúdque vt à Christo Domino Apostolis reuelatum & corpori præpositorum Ecclesiæ custodiendum datum, tenendum & obseruandum præcipit.

Idem probatur ex Patribus, Tertulliano loco superiùs relato: sancto Basilio, qui vt refertur libro septimo tripartitæ historiæ capite 36. dicebat Episcopos non esse inuentores alicuius doctrinæ, sed tantùm custodes depositi sibi per Apostolos commissi: item & Vincentij Lirinensis libro primo commonitorij capite 27. & se-
II. quentibus, explicantis citatum locum Apostoli, *depositum custodi: quid est*, inquit, *depositum*, id est *quod tibi creditum est, non quod à te inuentum; quod accepisti, non quod excogitasti; rem non ingenij, sed doctrinæ, non vsurpationis priuatæ, sed publicæ traditionis, rem ad te perductam, non à te probatam, in qua non auctor debes esse, sed custos; non institutor, sed sectator; non ducens, sed sequens.*

Tandem probatur ex eo, quòd Ecclesia semper est professa, & adhuc profitetur se nullam aliam fidem admittere, quàm eam, quam accepit ab Apostolis: vnde semper recurrit ad traditiones Apostolicas.

ARTICVLVS VII.

An Ecclesiæ capita, quæ Apostolis immediatè successerunt, habuerint fidem magis explicitam, quàm illi qui longè pòst successerunt.

III.

SIT hæc propositio: *comparando capita Ecclesiæ post Apostolos, seu Episcopos immediatos successores Apostolorum cum aliis eiusdem Ecclesiæ in statu gratiæ capitibus, seu Episcopis sequentium sæculorum, ij, qui immediatè successerunt Apostolis, regulariter, vt plurimùm, seu maiori ex parte habuerunt fidem magis explicitam, quàm qui longè postea illis successerunt.* Ita S. Thom. hîc art. 7. in responsione ad quartum.

Probatur: quæ faciunt ad tradendam fidem magis explicitam ex parte docentis, item & ex parte accipientis, fuerunt modo perfectiori primo illo sæculo, quàm sequentibus: ergo successores Apostolorum isto sæculo habuerunt fidem magis explicitam, quàm alij sequentium sæculorũ: antecedens probatur: tria potissimùm requiruntur *ex parte docentis*; primum est maior efficacia & perspicuitas in docendo; secundum
IV. maior penetratio obiecti, quod docetur, & veritatum in illo contentarum; tertium affectus & diligentia in tradenda fide: ex *parte accipientis* requiritur potissimum pietas & feruor fidei per charitatem informatæ, vt colligitur ex illo Christi Domini *nisi credideritis, non intelligetis*: atqui singula hæc fuerunt perfectiori modo simul & semel primo illo sæculo Ecclesiæ, quo Apostoli Episcopos, vel à se constitutos, vel sibi successuros instruebant in doctrina fidei, vt patet discurrendo per singula: vt imprimis de iis, quæ requiruntur ex *parte docentis*, nullum potest esse dubium: nam tunc Doctores fidei & magistri eorum, qui immediatè successerunt Apostolis, erant ipsimet Apostoli, at singulos

A Apostolos habuisse hæc tria in perfecto gradu patet de duobus primis ex dictis suprà; nam edocti sunt à Christo Domino omnem veritatem, & in die Pentecostes repleti sunt Spiritu sancto, & eius donis, etiam ad tradendam fidem requisitis, quæ autem sunt immediatè à solo Deo, solent esse longè perfectiora iis, quæ tantùm sunt ab illo viâ ordinariâ & interuentu caussarum secundarum, vt facilè intelligitur inductione factâ per omnes eiusmodi effectus extraordinarios: de tertio etiam patet ex exemplis sancti Pauli *ad Timotheum, ad Titum*, & ex Actibus Apostolicis capite vigesimo: similiter de *pietate & sermone fidei* prædictorum successorum immediatorum patet ex annalibus Ecclesiæ, quibus constat eos fuisse feruentissimos in fide, verbi gratiâ sanctos, Polycarpum, Ignatium, & alios sancti Ioannis discipulos, & sic de reliquis, quos constat fuisse martyres.

B Hinc sanctus Hieronymus libro *de scriptoribus Ecclesiasticis* in Polycarpo, ait eum fuisse principem totius Asiæ, & reduxisse ad fidem plurimos credentium deceptos persuasione Marcionis & Valentis, quippe qui magistros habuerit & viderit nonnullos Apostolorum, & eorum, qui viderant Dominum. VI.

Potest ampliùs confirmari posterior pars propositionis ex illa parabola Christi Domini apud sanctum Matthæum decimo tertio capite, *simile factum est regnum cœlorum homini, qui seminauit bonum semen in agro suo, cùm autem dormirent homines, venit inimicus eius & superseminauit zizania in medio tritici, & abiit*, nam Patres, vt S. August. libro *quæst. Euangelicarum in sanctum Matthæum*. explicant hanc parabolam de Præpositis Ecclesiæ post mortem Apostolorum, & de hæresi introducta per illorum negligentiam.

C Addidi propositioni hanc particulam *regulariter, vt plurimùm, seu maiori ex parte*: nam certum est Ecclesiam habuisse quouis tempore perfectam notitiam eorum, quæ sunt credenda, & hanc perfectam cognitionem omnem semper mansuram in Ecclesiâ, dum enim Christus Dominus promisit Apostolis Spiritum sanctum, qui eos doceret omnem veritatem; simul etiam promisit mansurum cum illis, scilicet in suis successoribus, seu in Ecclesia in æternum, cap. 14. sancti Ioannis: hinc Vincentius Lirinensis suprà cap. 30. ait Ecclesiam semper & quouis tempore retinere plenitudinem, integritatem, & proprietatem fidei; vnde additio prædictæ particulæ ostendit intentum nostræ propositionis solùm esse aliis posterioribus sæculis, Episcopos vt plurimùm (non tamen omnes) non habuisse fidem tam explicitam, quàm eorum antecessores, qui
D viciniores fuerant Apostolis. VIII.

ARTICVLVS VLTIMVS.

An Christiani viciniores temporibus Apostolorum habuerint fidem magis explicitam remotioribus.

SIT hæc propositio: *comparando plebem cum plebe, Christiani, qui fuerunt viciniores Christo Domino & Apostolis, habuerunt vt plurimùm fidem magis explicitam aliis Christianis remotioribus à tempore Christi Domini & Apostolorum eius.* Ita sanctus Thomas suprà.

Probatur: quia omnia Concilia, dum aliquid definiunt, nouam fidem, vel nouum dogma non

I. edunt, sed tantùm, quod antea credebatur à fidelibus, proponunt & declarant, vt patet ex dictis suprà; item ex eo, quòd populi sequentium temporum fuerint segniores in excolenda fide, vt patet ex historiis.

Tertiò ex eo, quòd profectus fidei in Ecclesia explicetur à Patribus exemplo lunæ, quæ progrediendo magis ac magis illuminatur, quatenus ea explicatio fidei, quæ obliterata fuit in multis longo lapsu temporis, & retenta solùm in corde Ecclesiæ, ignorabatur à pluribus ex plebe, & postmodum apertiùs & expressiùs proposita ad credendum.

Hinc Vincentius citato cap. 27. ponit hoc discrimen inter Ecclesiam & hæreticos, quòd hi dicant non tantùm *nouè*, sed etiam *noua*; Ecclesia autem, licèt in Conciliis & suis definitionibus nouo modo, id est magis *explicitè*, proponat aliquas veritates vt credẽdas per fidem, non tamen
II. nouas, sed antiquas tantùm & sibi ab Apostolis traditas: & de hoc incremento potest videri ampliùs idem Vincentius capite vigesimo octauo, & capite vigesimo nono.

Obiicies hoc tempore multa credi fide Catholicâ, quæ tamen prioribus sæculis non sic credebantur, verbi gratiâ, tempore sancti Cypriani ante nullam definitionem summi Pontificis aut Oecumenici Concilij, baptismũ collatum ab hæreticis esse validum, vt indicat sanctus Augustinus libris *de baptismo contra Donatistas*, vbi excusat sanctum Cyprianum ab eorum hæresi, quòd res hæc nondum esset definita per vniuersale Concilium, & sic potest dici de pluribus aliis veritatibus nunc ad fidem spectantibus, quas tamen prioribus sæculis fideles non obligabantur credere: ergo posterioribus sæculis obiectum fidei auctum fuit, & fides posteriorum sæ-
III. culorum fuit magis explicita, quàm præcedentium, etiam viciniorum Christo Domino & eius Apostolis.

Respondetur, posse duobus modis intelligi aliquid esse de fide; primò, vt sensus tantùm sit hanc vel illam veritatem fuisse à Deo reuelatam de facto ipsi Ecclesiæ, ideóque aptam esse terminare actum fidei Catholicæ; secundò, vt sit sensus hanc veritatem non tantùm à Deo esse reuelatam Ecclesiæ, sed præterea esse talis conditionis, vt obliget fideles ad assentiendum illi, vel ad non dissentiendum; modus hic posterior distinguitur à priori, quòd includat talem veritatem fidei proponi ab Ecclesia, vt credendam fide infusâ: prior verò dicat talem veritatem includi in obiecto adæquato fidei, seu in toto corpore credendorum, quod rectè potest conuenire alicui veritati, licèt illa non proponatur
IV. ab Ecclesia, vel licèt ignoremus illam esse à Deo reuelatam: iam, si veritates à Deo reuelatæ spectentur priori modo, semper omnes & singulæ fuerunt de fide, quia Deus omnes illas Apostolis reuelauit, & nullas de nouo posteris illorum, vt ostendimus, & hoc sensu semper fuit de fide *baptismum collatum ab hereticis esse validum*; si autem veritates illæ spectentur secundo modo, scilicèt, quatenus includunt obligationem in fidelibus ad illas credendas, & non discredendas, seu ad præbendum illis assensum & denegandum dissensum, quia hæc obligatio postulat necessariò propositionem talis veritatis fieri ab Ecclesia ipsis fidelibus, cùm Christus Dominus instituerit Ecclesiam tanquam regulam proponentem res fidei, ideò fit, vt quia vno sæculo

A Ecclesia proponit aliquam veritatem, vt credendam, quam præcedentibus sæculis non ita clarè & manifestè proponebat: fit, inquam, vt tunc V.
incipiat esse de fide, iuxta hunc loquendi modum, quod tamen antea non erat de fide: sed hæc definitio non est propriè augmentatio vel mutatio veritatis credendæ, quin potiùs maior quædam illius explicatio & manifestatio, vt suprà explicatum est ex Vincentio Lirinensi.

Ex iis intelligitur, quo sensu Ecclesia possit edere nouum articulum, scilicet proponendo singulis aliquam ex præcipuis veritatibus fidei, habentem specialem difficultatem, distinctè & explicitè credendam ab omnibus, ob aliquam nouam occasionem, putà desumptam ex noua aliqua hæresi, quæ tamen veritas antiquitus credebatur tantùm *implicitè*.

B

DISPVTATIO X.

De formali obiecto fidei. VI.

ARTICVLVS I.

Vtrùm auctoritas Dei sit formale obiectum fidei supernaturalis.

NOMINE *formalis obiecti* nil aliud hìc intelligunt Theologi, quàm *motiuum illud, quo intellectus excitatur ad assentiendũ rebus seu veritatibus reuelatis à Deo*; sicut in aliis actibus & habitibus intellectus, illud solet à Philosophis appellari *formale obiectum*, quod est motiua ratio ipsi intellectui, vt præbeat assensum propositioni: nam in cognitione duo sunt necessaria; vnum ex parte *potentiæ*, scilicet virtus effectiua, seu productiua actus circa suum obiectum; alterum ex
C parte *obiecti*, nimirum aliqua eius manifestatio VII.
facta ipsi potentiæ, seu aliqua ratio obiectiua, quâ potentia mota & excitata feratur in illud, quemadmodum videre est in omnibus actibus cognoscitiuis, siue intellectus, siue sensus, similiter & in actibus appetitiuis: vnde etiam & in actu fidei supernaturalis duo requiruntur, vnum ex parte *intellectus*, siue illud sit *actuale aliquod auxilium supernaturale*, siue *aliquid habituale*, quo intellectus confortatus possit elicere talem actum, vt patebit infrà agendo de necessitate fidei: alterum ex parte *obiecti*, quo tale obiectum ostendatur intellectui, eúmque excitet & moueat ad præbendum assensum, & hoc est, quod hìc inquirimus, quæ scilicet sit nostro intellectui immediata ratio motiua ad assentiendum rebus, seu veritatibus fidei.

Facilè omnes conueniunt Deum aliquo modo
D esse aut pertinere ad formale obiectum fidei, VIII.
cùm hæc sit virtus propriè *Theologica*; sed an ipse Deus, seu eius auctoritas, sit propriè & præcisè loquendo hæc immediata ratio assentiendi, non omnes videntur asserere: nam Scotus, vt quibusdam placet, libro tertio sententiarum, distinctione 23. quæstione vnica, articulo secundo, vult veritatem intrinsecam, seu inexistentem ipsis propositionibus reuelatis, esse nostro intellectui motiuum assentiendi illis, & quia Deus dat nostro intellectui actuale auxilium supernaturale, vel habitum fidei supernaturalis infundit, quo noster intellectus confortatus elicit assensum circa veritates reuelatas, Deum dici formale obiectum nostræ fidei supernaturalis. Contra quem

I. Sit hæc prima nostra propositio: *formale obiectum fidei supernaturalis non est propriè ipsa veritas intrinseca, seu existens in rebus reuelatis, nec ipse Deus vt infundens habitum fidei, vel conferens actuale auxilium ad assentiendum rebus reuelatis.* Duæ sunt partes propositionis contra duas partes præcedentis opinionis, quarum

Prior probatur: formale obiectum intellectus est veritas, non quomodocunque sumpta, sed quæ innotescit intellectui, quia tale obiectum respectu intellectus mouet per cognitionem, vt omnes Philosophi docent in metaphysicis, & libris *de anima*, asserendo verum seu veritatem esse obiectum intellectus, & nos suprà obseruauimus: atqui veritas intrinseca propositionum fidei, seu quæ inexistit ipsis veritatibus fidei, non innotescit intellectui tendenti in istam propositionem fidei etiam illustrato habitu fidei infusæ; tum quia veritas & ipsa connexio attributi cum subiecto importata tali propositione non

II. manifestantur credenti: obiectum enim fidei est obscurum & ineuidens, vt patebit infrà: tum etiam quia, dum quilibet nostrûm assentitur per fidem huic propositioni; *Deus est vnus & trinus*, item huic, *verbum caro factum est*, & aliis similibus, satis experitur se nullomodo moueri ipsâ veritate intrinsecâ seu inexistente rebus enuntiatis per istas propositiones. Neque enim penetrat, quâ ratione vnitas eiusdem numero essentiæ omninò indiuisibilis sit in tribus personis à se inuicem realiter distinctis, & quomodo tres diuinæ personalitates identificentur in illa vna diuina essentia, nec item, quomodo personalitas verbi diuini vniatur humanitati assumptæ: nam hæc & similia mysteria passim in sacris litteris dicuntur *abscondita*: tum etiam

III. quia Isaiæ septimo capite dicitur, *nisi credideritis, non intelligetis*, ita vt prius sit credere, quàm intelligere, seu percipere veritatem inexistentem rebus reuelatis à Deo.

Tum etiam, quia omnes rustici fideles habent idem formale motiuum fidei, sicut & doctissimi fideles: est enim vna omnium fides; nec tamen habent pro tali motiuo intrinsecam veritatem rerum enuntiatarum per propositiones fidei, vt ipsa experientia docet.

Tum denique, quia si talis veritas intrinseca seu inexistens rebus à Deo reuelatis esset formale obiectum fidei, sicut talis veritas non est vna, sed multiplex, pro distinctione rerum, quæ cadunt sub fidem, sic fides omnium credentium non esset vna, sed multiplex, sicut & scientiæ humanæ ob hanc rationem sunt variæ, & multiplices; at hoc est contra Apostolum dicentem

IV. *vnum esse Deum, vnam fidem, vnum baptisma*, esset etiam contra vnitatem Ecclesiæ Catholicæ: igitur veritas intrinseca rerum fidei seu inexistens ipsis veritatibus fidei non est formale obiectum fidei.

Secunda pars eiusdem propositionis probatur primò: obiectum formale seu motiuum assensus mouet, vt aliquâ ratione priùs cognitum, quéadmodum suprà obseruauimus: atqui, quando quis elicit assensum fidei supernaturalis, non priùs aliquâ ratione cognoscit habitum fidei, vel actuale auxilium sibi à Deo concessum, seu non apprehendit aliquomodo priùs Deum, vt sibi auxiliantem vel infundentem habitum, vt faciliè experimur in nobis. Deinde, quia tunc ista cognoscerentur tantùm aliquo actu reflexo, quo

A tamen actus directus (cuiusmodi est hic assensus, qui datur veritati à Deo reuelatæ) est prior: igitur nec ipse habitus fidei supernaturalis, nec actuale auxilium supernaturale pro eliciendo actu fidei, siue Deus ipse vt ista infundens, est formale obiectum fidei supernaturalis. V.

Secundò: nullum posterius est de ratione formali prioris: atqui formale obiectum fidei supernaturalis præcisè & in se spectatum est aliquid priùs habitu fidei, quia habitus fidei desumit suam specificationem à formali obiecto fidei, sicut & omnes habitus specificantur à suis formalibus obiectis, & omne specificans est aliquâ ratione prius eo, quod specificat.

Tertiò: potest adultus aliquis ante infusionem habitus fidei formare aliquem assensum fidei, verbi gratiâ, qui ab infidelitate transit ad Christianismum, & cum sola attritione accedit ad sacramentum baptismi: ergo, cùm talis

B assensus sit ex formali motiuo fidei, fiátque sine habitu fidei, hic habitus non erit formale motiuum fidei, nec eius rationem ingredietur. VI.

Neque potest responderi habitum fidei vel auxilium istud supernaturale esse tale obiectum formale sub disiunctione, scilicet in iis, qui iam illum habent, & postea eliciunt assensum fidei, in aliis verò ante eius infusionem istud competere ipsi actuali auxilio per Deum concesso ad eliciendum assensum fidei.

Hoc inquam non potest responderi: nam actuale istud auxilium est simul cum ipso actuali assensu, nec est illo prius aliquo instanti *in quo*, sed tantùm instanti *à quo*, vt Dialectici loquuntur, cùm non sit aliquod distinctum à tali assensu, vt communiùs & veriùs docetur agendo de actuali concursu Dei: at obiectum formale actualis assensus est prior ipso assensu, sicut omne

C obiectum prius suo actu: igitur neque istud actuale auxilium potest esse formale fidei nostræ obiectum. VII.

Tandem: tam ipse habitus fidei, quàm istud actuale auxilium tenent se ex parte solius intellectus, quia intrinsecè, & ex propria sua conditione sunt tantummodo ad dandum illi vim & efficaciam completam eliciendi actum supernaturalem: obiectum verò *formale*, ex parte obiecti, scilicet ad eius manifestationem, vt manifestatum excitet & moueat potentiam ad assensum, item habitus ille fidei vel actuale auxilium supernaturale iuuans ad eliciendum assensum fidei, agunt in genere causæ efficientis, obiectum autem *formale*, vt est formaliter motiuum, mouet tantùm in genere causæ finalis, & motione tantùm metaphysicâ, quia tantùm allicit & suadet: ergo cùm tam ipsa munia habi-

D tus & actualis auxilij distinguantur formaliter à muniis obiecti formalis sumpti formaliter, seu in ratione obiecti motiui, quàm ipsa potentia intellectiua, & obiectum fidei distinguantur inter se, habitus fidei vel actuale auxilium supernaturale concessum à Deo ad eliciendum assensum fidei nullo modo ingredietur formalem rationem ipsius motiui obiecti fidei supernaturalis. VIII.

Secunda propositio: *auctoritas diuina est formale obiectum fidei.* Probatur primò ex sacris literis, quæ ita loquuntur de fide infusa, vt explicent obiectum eius formale esse diuinam auctoritatem, primæ sancti Ioannis 5. *qui credit in filium Dei, habet testimonium Dei in se, qui non credit filio, mendacem facit eum: quia non credit*

I. *in testimoniū, quod testificatus est Deus de filio suo:* nam eò loci *credentem habere testimonium Dei in se* nihil est aliud, quàm assensum eius fidei inniti auctoritate Dei testificantis, ita vt hæc propositio S. Ioannis sit verè & propriè formalis, & ibi habere testimonium Dei in se idem sonet, ac admittere testimonium Dei, & propter illud assentiri reuelatæ veritati, & alibi passim, dum fit sermo de ipsa fide, verbum hoc *credere*, quo proprius eius actus exprimitur, solet coniungi cum alio termino significante testimonium Dei, & vbi negatio actus fidei exprimitur, simul etiam adiungitur tunc Deum fieri mendacem ab eo, qui non credit, quatenus reiicit testimonium Dei, vt loco sancti Ioannis nunc citato.

Probatur hæc pars ratione primùm petitâ à formali ratione fidei, prout illa abstrahit à fide *infusa & humana:* idem est formale obiectum saltem analogicè sumptum fidei infusæ siue di-
II. uinæ, ac humanæ: atqui fides humana habet pro suo formali obiecto auctoritatem hominis referentis & proponentis aliquid, quatenus præcisè est fides, & non ipsam veritatem intrinsecam rei enunciatæ per propositionem, vt docet communis vsus & ipsa distinctio humanæ fidei ab omnibus aliis habitibus: igitur & fides diuina habebit pro suo formali obiecto auctoritatem diuinam. Hanc rationem indicat S. Ioannes citato cap. 5. primæ suæ epistolæ in istis verbis; *si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei maius est, quoniam hoc est testimonium Dei, quod maius est, quoniam testificatus est de filio suo.*

Deinde eadem pars probatur: illud est formale obiectum fidei, quod intrinsecè & formaliter exprimitur proprio actu fidei; quia actus specificantur à suis formalibus obiectis: atqui proprius actus fidei est ipsum credere, sic enim ex-
III. primitur in sacris litteris, & in quolibet symbolo nostræ fidei, & ipsum credere alicui nihil est aliud, quàm eius aliquid asserentis testimonium recipere, seu propter eius auctoritatem recipere, admittere tanquam verum id, quod asserit vel proponit; non autem ipsi rei, quæ creditur assentiri immediatè: igitur auctoritas dicentis est formale obiectum fidei: igitur & diuina auctoritas est formale obiectum fidei diuinæ.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

FVNDAMENTVM prioris partis sententiæ aduersariorum est, quòd formale obiectum debeat esse aliquid reale in obiecto, cùm moueat intellectum ad actum: at diuina auctoritas
IV. nihil ponit reale in obiecto materiali, nimirum veritatibus reuelatis, nam esse reuelatum est tantùm quædam pura denominatio, cùm talis auctoritas sit propriè extrinseca obiecto.

Respondetur distinguendo maiorem, tunc scilicet obiectum formale esse aliquid reale in obiecto, quando assensus est per medium intrinsecum ipsi rei, seu obiecto materiali, vt in demonstratione & assensu propriè scientifico & similibus: at quando assensus est per medium extrinsecum, vt est in fide, tunc formale obiectum non debet importare aliquid reale inexistens ipsi obiecto, sed sufficit, vt tale medium seu motiuum habeat aliquem respectum ad obiectum, illúdque denominet aliquâ denominatione *extrinsecâ*, vt etiam videre est

A in pluribus aliis actibus moralibus, verbi gratiâ, in illo actu charitatis, quo aliquem amamus non propter aliquid ei inexistens, sed eo quod alter nobis amicissimus amat illum: tunc enim *esse amatum* ab alio nihil est in eo, nisi pura quædam denominatio extrinseca: similiter actus ille, quo aliquid adoramus adoratione tantùm *relatiuâ* propter excellentiam non sibi, sed alteri absolutè adorato inexistentem, non includit in se formaliter formale motiuum talis actus inesse realiter obiecto sic adorato, sed obiectum istud terminare tantùm aliquem respectum obiecti absolutè adorati propter excellentiam sibi inexistentem, ratione cuius habet aliquam denominationem extrinsecam. V.

In præsenti difficultate diuina auctoritas est aliquid extrinsecum rei reuelatæ à Deo, quæ tamen, vt applicatur tali veritati, habet respectum ad illam, facitque, vt illi insit suo modo extrin-
B seca quædam denominatio importata per hunc terminum *esse reuelatum*, sicut visio est aliquid extrinsecum obiecto, vt tamen applicatur illi fundat in eo puram aliquam denominationem extrinsecam, quam vulgò appellant *esse visum:* atque sicut in rebus moralibus sola habitudo vnius ad aliam magni ponderis, facit eam esse magnæ æstimationis, quemadmodum videre est in ipsa humanitate hypostaticè vnita verbo diuino, quæ seclusis omnibus aliis perfectionibus sibi infusis à Deo tanti est valoris, vt sit etiam digna cultu latriæ, quemadmodum docetur tertiâ parte, ita etiam quia ipso inniti Dei auctoritate nihil potest afferri maius in ratione auctoritatis, ideò fit, vt licèt diuina reuelatio nihil ponat reale in veritatibus reuelatis, illæ tamen ob habitudinem nunc explicatam non desinant esse magni momenti. VI.

C Posterioris partis primum fundamentum est, quod iuxta sanctum Thomam suprà medium demonstrationis sit formale motiuum assensus, & nihilominus est etiam principium effectiuum eiusdem assensus, similiter lumen visibile iuuat effectiuè potentiam visiuam ad videndum, & tamen est formale motiuum videndi colores: ergo, pari modo licèt supernaturalis habitus fidei vel actuale auxilium supernaturale à Deo collatum confortet intellectum ad eliciendum assensum fidei, donum tamen illud supernaturale, seu Deus ipse vt illud conferens, erit formale obiectum fidei nostræ, & non diuina auctoritas sumpta præcisè. VII.

Respondetur medium demonstrationis, vt solùm obiectiuè cognitum & apparens in præmissis esse formale obiectum rei per demonstrationem cognitæ; non tamen esse causam effi-
D cientem talis cognitionis loquendo propriè, sed hanc causam esse ipsos assensus præmissarum; vnde cùm actus illi vt sic distinguantur à tali medio, cùm hoc sese teneat ex parte rei cognoscendæ, isti verò actus sese teneant ex parte potentiæ intellectiuæ, fit, vt vnum & idem non sit simul & semel principium effectiuum cognitionis & obiectum formale. VIII.

Ad exemplum desumptum à lumine patet solutio ex dictis disputatione quartâ, ibi enim explicuimus lumen dici tantùm impropriè rationem motiuam videndi colores.

Secundum fundamentum: formale obiectum fidei est reuelatio diuina, quia in tantum aliquid creditur, in quantum est reuelatum à Deo: atqui tam ipse habitus fidei supernaturalis, quàm

I. prædictum actuale auxilium est diuina quædam A
reuelatio, quia est infusio luminis fidei, & hæc est illuminatio;fides enim passim vocatur *lumen:* igitur Deus infundens habitum fidei vel dans actuale auxilium supernaturale ad assentiendum rebus seu veritatibus reuelatis rectè dicetur esse obiectum formale fidei.

Respondetur concessâ maiore in *sensu proprio & formali* negando minorem: dum enim Theologi docent reuelationem esse formale obiectum fidei supernaturalis, non sumũt nomen hoc *reuelatio* in amplissima illa significatione, quâ significat illud omne, quod quomodocumque manifestat id, quod erat velatum & occultum, siue sese teneat ex parte potentiæ cognoscitiuæ tantùm, quatenus scilicet euehit & corroborat illam circa obiectum, quod anteà solis naturæ suæ viribus innixa non poterat attingere, quo sensu fides infusa dicitur lumen nostri intelle-
II. ctus; sed sumunt nomen hoc *reuelatio*, prout B
res per illud significata sese tenet præcisè ex parte obiecti, id est rei reuelatæ, seu vt alij loquuntur, pro *obiectiua reuelatione*, quomodo sumpta distinguitur ab ipso habitu fidei infusæ, & etiam à speciali auxilio supernaturali, quo aliqui eliciunt actus supernaturales fidei ante sibi infusum eius habitum.

ARTICVLVS III.

Quædam prænotantur ad intelligentiam subsequentium articulorum.

NOTANDVM primò est nomine *auctoritatis* simpliciter sumpto, nihil aliud intelligi, quàm aliquam eminentiam, ratione cuius plurimùm deferimus dictis, aut factis alicuius:
III. hæc autem eminentia acquiritur in hominibus C
ex variis & distinctis capitibus, aliquando ex *potentia*, vt nonnunquam euenit in principibus, à quibus alij sæpè nolunt dissentire, sed conformare solent iudicium suum ad illorum sensum, aliquando ex *vita probitate:* fit enim interdum, vt rem assertam ab homine, cuius vitam esse probam nouimus, credamus esse veram; item aliquando ex *ipsa scientia*, quâ vnum nouimus aliis præcellere, quomodo credimus potiùs Aristoteli in rebus Philosophicis ordinis planè naturalis, quàm aliis plerisque etiam veteribus, verbi gratiâ, Platoni & aliis.

Hinc, quia diuina auctoritas habet aliquam conuenientiam cum ea auctoritate, quæ reperitur in hominibus, sicut & diuina fides cum humana; quærimus sequentibus articulis, quidnam diuina hæc auctoritas, quatenus est formale obiectum nostræ fidei, includat præcisè, an
IV. *diuinitatem seu essentiam Dei*, prout hæc præ- D
scindit virtuali distinctione à suis attributis, an verò *aliquod ex attributis diuinis*, seu an Deus sub præcisa & formali ratione deitatis sit obiectum formale nostræ fidei, an verò sub ratione alicuius alterius ex suis attributis.

Secundò notandum tres veritates distingui in creaturis intellectualibus, prima est *rei* seu *in essendo & transcendentalis*, quæ nihil est aliud, quàm ipsa conformitas rei ad sua essentialia principia, vel vt alij volunt, conformitas rei ad ideam, quam Deus habet ab æterno de tali re, quo sensu dicimus aurum esse verum, quia habet ea omnia, quæ intrinsecè constituunt naturam auri: similiter Petrum esse verum hominem,

quia habet omnia, quæ intrinsecè requiruntur V.
ad cõstituendum aliquod ens formaliter hominem: secunda veritas est *cognitionis* seu *in cognoscendo vel intelligendo*, quæ consistit in ipsa cõformitate intellectus cognoscentis cum re cognita, scilicet, quando res cognoscitur talis qualis est à parte rei. Tertia veritas est *in loquendo, testificando*, seu *loquutionis, testificationis*, & cõsistit in conformitate dictorum ad mentem loquentis.

Prima harum veritatum, cùm sit transcendentalis & proprietas entis reperitur in omni ente: secunda est in intellectu vt cognitio, eique falsitas opponitur, vt S. Th. docet primâ parte qu. 16. Duæque istæ veritates habent etiam locum in dæmonibus, prima quidem, quia sunt vera quædam entia, in quibus naturalia manserunt integra, vt docent Theologi primâ parte, & quidquid pertinet intrinsecè ad substantiam intellectualem: secunda item, quia cognitio rerum spe-
ctantium ad ordinem naturæ remansit in illis, VI.
vt eadem primâ parte iidem Theologi docent: tertia veritas præcisè & formaliter sumpta est in voluntate, est enim, vt S. Thomas tradit secundâ secundæ, quæst. 109. articulo 1. & 2. moralis virtus, quâ quis in verbis & factis amat verum dicere, & significare; seu quæ dirigit locutionem externam, quantum ad cõformitatem eius, cum re significata per locutionem, vocatúrque alio nomine ad distinctionem duarum præcedentium, *veracitas*, & qui illam habet, dicitur *verax*, ei opponitur mendacium, & licèt duæ priores veritates reperiantur in diabolo, non tamen hæc tertia; hinc enim sancti Ioannis 8. dicitur *mendax & pater mendacij*.

Tres autem istæ veritates semotâ omni imperfectione sunt in Deo, & Deus in vnoquoque genere illarũ est prima veritas, *transcendentalis* qui-
dem seu *in essendo*, quia est primum ens, & pro- VII.
inde cùm hæc veritas sit proprietas entis, & sequatur eius conditionem, sicut Deus est primum ens, sic etiam est primum verum, seu prima veritas in essendo & transcendentalis; is enim solus & propriè est Deus, habétque omnia, quæ importantur in formali & præciso conceptu Dei, & primi entis, quemadmodum docetur primâ parte, & in Metaphysicis.

Similiter veritas *cognitionis* seu *in cognoscendo* est propriè & formaliter in Deo, quia habet vim infinitam intelligendi, & cognoscit vnumquodque secundùm illud omne, quod habet vel habuit, vel habere potest per quamcumque potentiam, & ratione tam perfectæ támque infinitæ cognitionis, quæ potest illi soli competere, habet etiam, vt sit prima veritas *in cognoscendo:* tertia denique veritas, quæ alio nomine dicitur
veracitas, est etiam in Deo. Nam *ad Rom.* 3. sic VIII.
ait Apostolus, *Deus autem est verax*, & S. Ioan. 8. Christus Dominus loquens de Deo Patre ait: *qui me misit, verax est*, & cap. 14. & 16. loquens de Spiritu sancto, vocat illũ *spiritum veritatis*, & S. Ioan. 8. ita ait de seipso; *si ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est*, *quia* scilicet, vt ait S. Ioan. 14. cap. *Ego sum veritas*, & ideò interdum fert ipsemet testimonium de seipso, vt quando ait *ego sum lux mundi*, & loquens Samaritanæ testatur se esse Messiam promissum in lege.

Et hanc veritatem debere esse formaliter in Deo facilè probatur ex eo, quòd omnis perfectio *simpliciter simplex* est propriè & formaliter in Deo, vt docent Theologi primâ par-

I. te; atqui hæc tertia veritas est aliqua perfectio *simpliciter simplex*, est enim melior ipsa, quàm non ipsa, nec aliquam dicit imperfectionem, vel habet aliquam oppositionem, vel incompossibilitatem cum alia æquali, vel maiori perfectione, vt facilè potest intelligi inductione factâ per omnes perfectiones Dei simpliciter simplices, imò cùm hæc veritas in creaturis considerata obiectiuè seu ex parte obiecti sui immediati importet tantùm conformitatem eius cum mente, quatenus externa locutio est conformis menti ipsius loquẽtis, quia tamen diuina cognitio est tantæ perfectionis, vt necessariò habeat conformitatem cum re, vt est in seipsa, ideò hæc tertia veritas, vt est in Deo, includit etiam conformitatem locutionis cum re vt est in seipsa, ità vt diuina locutio sit vera non tantùm per respectum ad mentem Dei; sed etiam per respectum
II. ad rem dictam, prout res illa est in seipsa.

Hinc tertia hæc veritas in Deo, *est aliquod peculiare attributum radicatum quidem in diuina cognitione & bonitate, virtualiter tamen à diuina essentia, eiúsque attributis, distinctum, & ad ipsam Dei voluntatem pertinens*: imprimis, quòd sit *distinctum à diuina sapientia seu veritate in cognoscendo*, patet, quia nostro modo concipiendi est in alio quasi subiecto, scilicet voluntate, ad quam pertinet, est enim de ea philosophandum proportionaliter ad illam veritatem, quæ est in hominibus, vt patet ex dictis suprà, at hæc in hominibus est specialis virtus creatæ voluntatis, cùm sit virtus moralis ex S. Thoma relato secundâ secundæ quæst. 109. articulo primo & secundo.

Quòd item sit quid distinctum virtualiter à diuina essentia, fatentur omnes, vt paulò pòst patebit, dum negant Deum sub ratione deitatis
III. esse obiectum formale fidei.

Tertiò, *quòd sit attributum distinctum à diuina bonitate*, patet simili argumento desumpto à nobis, in quibus moralis bonitas, & hæc veracitas solent à Theologis & Philosophis poni tanquam distinctæ veritates: deinde, quia ea virtus, cuius tota formalis ratio est in procuranda conformitate & consensione mentis, locutionis signorum externorum & rerum, quæ enuntiantur, est distincta ab ipsa bonitate tanquam specialior quædam virtus, quæ habet rationem magis specialem, quàm habeat bonitas, secundùm quam tendit in obiectum, minus latè patens obiecto bonitatis: atqui tota formalis ratio veritatis in testificando est prædicta peculiaris affectatio, & procuratio conformitatis & consensus mentis, locutionis signorum externorum & rerum, quæ signis & verbis exte-
IV. rioribus enuntiantur, vt idem sanctus Thomas citatâ nunc quæstione docet, & hæc perfectio secundùm aliquam proportionem, quâ est talis in nobis, est in Deo; igitur hæc veritas in testificando erit etiam in Deo distincta virtualiter, ab infinita eius bonitate.

Confirmatur totum istud: formalis conceptus huius tertiæ veritatis sumptus præcisè est alius à præciso & formali conceptu tum veritatis in cognoscendo, tum & bonitatis, vt facilè potest animaduerti: ergo & hæc veritas erit in Deo attributum distinctum à diuina cognitione & infinita bonitate Dei.

Quòd denique *hoc attributum veritatis radicetur in infinita sapientia, cognitione Dei & infinita eius bonitate*, probatur: tunc in diuinis vnum

A radicatur in alio, quando talem habet cum illo connexionem, V.
vt quasi ab illo pullulet, & est tanquam illius causa immediata virtualis, quemadmodum videre est in æternitate Dei comparata ad ipsam immutabilitatem Dei: illa enim dicitur radicari in ista ob hanc vtramque rationem, vt explicant Theologi primâ parte agendo de duobus istis attributis: atqui tanta est connexio huius tertiæ veritatis in Deo cum infinita eius sapientia, cognitione, infinita bonitate, vt his positis in Deo statim sequatur Deum esse infallibilis veritatis in dicendo seu testificando, duæque illæ priores perfectiones, scilicet infinita sapientia seu cognitio & infinita bonitas simul sumptæ sunt adæquata immediata virtualis causa huius tertiæ veritatis in Deo: nam quòd hæc tertia diuina veritas inclinet voluntatem Dei, ad infallibilem conformitatem locutionis, & signorum cum re enunciata vel enun-
B cianda, prouenit ab ea sapientia infinita & per- VI.
fectissima cognitione rerum, quâ illas singulas necessariò penetrat tales, quales sunt, quam cognitionem voluntas sequitur in ratione obiecti præcogniti ad volendum loqui exteriùs: ideò enim Deus non potest falli in sua cognitione, quia cognoscit vnumquodque perfectè, sicut sese habet.

Quòd item veracitas diuinam voluntatem inclinet ad conformitatem eiusdem locutionis, & signorum eius cum ipsa mente & cognitione Dei, habet ab infinita bonitate Dei, ratione cuius Deus nullo modo potest velle aliquem fallere.

Et hoc ampliùs confirmatur argumento sumpto à contrario in nobis, quia enim non sumus perfectè boni, aliquando mentimur, facimúsque, vt nostra locutio exterior non habeat con-
C formitatem cum nostra mente, & quia non ha- VII.
bemus exactissimam cognitionem rerum omnium, aliquando fallimur, licèt intendamus verum, & externa nostra locutio sit conformis nostræ menti & intelligentiæ, & proinde fit, vt nostra locutio non sit veritatis & testimonij infallibilis; igitur à contrario, cùm sit in Deo sapientia infinita, comprehensiua cognitio rerum omnium, infinita quoque bonitas, fiet, vt Deus sit veritatis in dicendo omninò infallibilis, sícque hoc attributum Dei veritas in testificando, radicatur in infinita sapientia Dei, & eius infinita bonitate, distinguitúrque ab illis virtualiter. His ita prænotatis, sit

ARTICVLVS IV.

Refellitur opinio Guillelmi Parisiensis asse-
D *rentis Deum, quatenus est supremus do-* VIII.
minus, esse formale obiectum fidei.

CIRCA modum, quo auctoritas diuina intelligitur esse obiectum formale fidei, prima opinio est Guillelmi Parisiensis libro *de fide & legibus*, asserens diuinam auctoritatem, seu Deum, quatenus est supremus dominus, in cuius obsequium debemus captiuare nostrum intellectum, esse formale obiectum fidei.

Verùm hæc opinio communiter refellitur ab omnibus, & meritò: nam in assensu fidei duo sunt: vnum, quod se habet antecedenter ad illum, & est à voluntate, scilicèt pia affectio, quâ vult intellectum assentiri rei à Deo sibi reuelatę, alterum præcisè & formaliter est ab ipso intel-

I. Respondetur concessâ maiore negando minorem; ad cuius probationem respondetur, in habitibus & actibus potentiarum posse distingui duplicem resolutionem, vnam illis propriam, vt consideratis secundùm præcisas & formales illas rationes, à quibus specificantur, vltra quas & extra quas isti actus, & habitus non tendunt nec se extendunt, sed vltimatè sistunt in illis; quæ resolutio sumpta genericè, & in vniuersum potest rectè appellari *in mouendo*; quia attenditur penes præcisam & formalem rationem, quâ obiecta mouent potentiam ad agendum, & quam tam ipsi actus quàm habitus diuersam habent pro sua diuersa ratione specificante, verbi gratiâ, visio est actus visiuæ potentiæ, cuius formale obiectum est coloratum, propria & formalis eius resolutio, seu *in mouendo* appellabitur *in videndo*, éstque talis resolutio in ipsum
II. coloratum: si quis autem quærat, *quare paries videatur*, bene respondetur ei, *quia est coloratus*, nec aliquid potest vlteriùs inquiri; nam *esse coloratum* est ipsamet formalis ratio obiecti mouens potentiam ad videndum, cuius formalis rationis in ratione videndi non datur alia vlterior ratio, in quam visio resoluatur: aliàs enim aliquid non coloratum posset videri, & esse coloratum non esset formale obiectum visionis, quod nemo admittet, similiter in appetitione ipsa conuenientia sumpta formaliter per comparationem ad potentiam appetentem dicetur resolutio *in appetendo*, & sic de aliis.

Alteram resolutionem possumus assignare, quam ad distinctionem prioris possumus appellare *materialem*, *entitatiuam*, siue *in essendo*, quia per illam deuenitur ad vltimam physicam seu realem rationem, quæ est vera causa aut saltem virtualis, per quam talis entitas, quæ est
III. obiectum, inest, & conuenit suo subiecto, quæ resolutio est propria ipsis obiectis secundùm suam naturam seu entitatem consideratis, per ordinem ad sua subiecta, seu ad ea, quibus insunt & conueniunt, verbi gratiâ, visio habet pro suo formali obiecto colorem seu coloratum, in quod visio considerata formaliter resoluitur vltimatè, nec vltra illud tendit, si tamen color consideretur secundùm suam entitatem, & quoad ea, quibus intrinsecè entitas eius componitur, resoluetur in certam aliquam permixtionem primarum qualitatũ, vel aliquid simile, propter quod inest ipsi parieti, eúmque reddit visibilem, & ita de aliis actibus aliarum potentiarum.

Pari modo possumus distinguere duplicem resolutionem in assensu fidei, vnam *propriam & formalem* seu *in mouendo*, quam proprio nomine possumus appellare *resolutionem in credendo*.
IV. alteram *in essendo materialem & entitatiuam* tantùm: quando agitur de resolutione fidei, & assensus eius tunc sola formalis seu *in mouendo* debet intelligi: quia tunc quæstio est de fide, & eius assensu sumptis formaliter, & proinde, quæ dicuntur de illa, debent accipi in sensu formali, id est de resolutione fidei *in credendo*.

Id, ad quod talis resolutio fidei fit, non est propriè ipsa deitas, seu essentia diuina, vt præscindit virtualiter à suis attributis: sed est ipsum attributũ primæ veracitatis: quia propria & formalis ratio credulitatis est veritas, vt patebit infrà; ergo id, in quod assensus certus & omninò infallibilis fidei vltimò resoluitur, est ipsa veritas *in dicendo*, cùm hâc primâ veritate *in dicendo*,
A non detur alia vlterior, quæ sit formalis ratio V.
credulitatis; & sic negandum est id, quod habet primum hoc argumentum, scilicet *posse vlteriùs quæri, quare credis* primæ veritati: item posse responderi, quia *prima veritas non potest falli nec fallere*: nam sic respondendo & inquirendo mutatur status quæstionis, fítque transitus à resolutione formali, seu *in mouendo & credendo*, ad resolutionem *in essendo*, vnde sicut ex communi doctrina dialecticorum à sensu *materiali* ad *formalem* non valet consequentia, & ex identitate materiali plurium inter se, non licet inferre formalem inter illa identitatem, sícque ex eo quod obiectum specificans actum & habitum, dum spectatur secundùm suam entitatem physicam, resoluitur vlteriùs in aliquod aliud, non bene potest inferri illud in ratione obiecti formalis, & motiui etiam in aliud esse resoluendum.

B Res fiet clarior exemplo petito à fide huma- VI.
na, *credimus Petro, quia Petrus dixit*, & huius fidei motiuum non est aliud, quàm ipsa auctoritas Petri, quanquam ipse Petrus sit vera realis seu physica causa suæ locutionis, quâ id, quod credimus, exprimit nobis, non propterea tamen nostra fides humana considerata formaliter, & in ratione fidei, dicetur resolui in ipsam personam Petri: ergo pari iure, quia veritas *in dicendo* est id, quod nos mouet ad assensum, nec quidquam aliud potest sic nos mouere, & primâ veritate *in dicendo* nulla potest vlterior assignari, quærenti *cur credam*, rectè respondeo, *quia prima veritas dicit*: & omnis vlterior quæstio, verbi gratiâ, *cur credam primæ veritati est* impertinens, cùm esse credendum primæ veritati, sit primum principium in genere assensus, licèt in ratione rei seu essendi aliqua causa virtualis detur, nimirum *summa Dei sapientia*
C *& bonitas, ipsum eius non posse falli nec fallere*, VII.
sicut, licèt vera aliqua causa detur cur hic aut iste sit summus princeps aut superior, si quis tamen roget cur ei obediam, rectè respondebo, quia est summus princeps, & summo principi obediendum est, ibique sistam vltimatè, cùm in genere obedientiæ hoc, quod respondi, sit primum aliquod principium, licèt istius principatus dentur aliquæ causæ efficientes.

Secundum fundamentum est: non quæcunque veritas mouet nos ad indubitanter assentiendum per fidem rebus à Deo reuelatis, sed ea tantùm, quæ est *diuina*, quia aliàs quæcunque veritas distincta ab ea, quæ est in Deo, esset formale motiuum nostræ fidei, cùm illa sibi propriè vindicet & formaliter præcisam rationé veracitatis; quod tamen nemo Theologorum admittet, sed hic terminus *diuina*, secundùm id
D quod formaliter significat, additus huic termino VIII.
veritas, nihil aliud includit vel significat formaliter, quàm ipsam diuinitatem vt diuinitas est: ergo veritas vt sic, seu quatenus *diuina*, mouet nos ad indubitanter assentiendum per fidem rebus à Deo reuelatis, & ex consequenti diuinitas inclusa formaliter in tali veritate, vt sic sumpta erit obiectum formale nostræ fidei, aut saltem illud ingreditur.

Respondetur, hanc particulam *diuina*, positam in vtraque præmissa esse ambiguam, & proinde distinguendam, vel enim idem sonat ac hic terminus *prima*, quæ tamen prima veritas est *diuina*, & prout prima veritas in *dicendo*, præscindit virtualiter à diuina essentia, & tantùm formaliter significat, quod suprà exposuimus

I. intelligi nomine primæ veritatis *in dicendo*, vt hæc veritas est aliquod attributum, in qua significatione diuina essentia, seu diuinitas, non includitur in formali conceptu talis veritatis; vel secundò hic terminus, *diuina*, idem sonat, ac hic terminus, *essentia diuina*, *diuinitas*, vt inclusa in præciso conceptu primæ veritatis in dicendo; ita vt sensus sit diuinitatem pertinere ad intrinsecum conceptum primæ veritatis *in dicendo*: si hic terminus, *diuina*, sumatur primo modo, maior propositio huius secundi fundamenti admittitur, sed minor eius negatur, tunc enim diuina veritas idem sonat, ac *prima veritas in dicendo*, quomodo distinguitur virtualiter à diuinitate, vt suprà ostendimus, neque negamus solam diuinam veritatem *in dicendo*, mouere nos ad infallibiliter assentiendum rebus à Deo reuelatis, si per hanc *diuinam veritatem* tantùm intelligamus eam, quæ est in Deo: nam
II. prima veritas *in dicendo* nulli alteri competit, quàm Deo, vt sensus sit iste, prima veritas *in dicendo*, quę est diuina, seu quæ est in Deo, est formale motiuum nostræ fidei; non autem, vt sensus sit reduplicatiuus, & iste: veritas *in dicendo*, quatenus præcisè est diuina, est formale obiectum nostræ fidei: nam in isto sensu hæc propositio sumpta formaliter est falsa, cùm hæc veritas sit extra præcisum conceptũ diuinæ essentiæ, vt patet ex dictis, nec diuina essentia sit de præciso & formali conceptu suorum attributorum, quemadmodum docuimus primâ parte.

Primum fundamentum Caietani est, quòd prima veritas in Deo nihil addat reale, etiam virtualiter distinctum, supra deitatem, sed tantùm significet alio modo ipsam deitatem, non enim plus significatur per *Deum verum*, quàm per *Deum simpliciter*, sicut non plus significatur per
III. *hominem verum*, per *albedinem veram*, quàm per *hominem simpliciter enuntiatum*, per *albedinem simpliciter dictam*.

Negatur antecedens, si vt debet intelligatur de veritate *in dicendo*, quemadmodum patet ex dictis, & licèt verus Deus, denotando veritatem *transcendentalem*, non plus importet in re, quàm Deus simpliciter, sicut vera albedo secundùm hanc acceptionem veritatis non plus in re importat, quàm albedo purè & simpliciter dicta, attamen Deus verus, seu verax tertiâ illâ veritate, quæ est *in dicendo*, aliquid reale superaddit deitati, cùm sit singulare quoddam eius attributum ab ea virtualiter distinctum, vt suprà probatum est.

Secundum fundamentum est: quæcunque fides credit inesse Deo, credit ea ei conuenire ratione deitatis: ergo ipsa præcisa ratio deitatis est ei ratio assentiendi ipsis suis obiectis: ergo
IV. ipsa etiam ratio deitatis erit ei obiectum formale.

Respondetur ad antecedens, hæc duo distinguiá se inuicem, scilicet, *fidem infusam ratione deitatis credere ea, quæ conueniunt & insunt Deo, ei conuenire ratione deitatis*: & *eandem fidem infusam credere ea, quæ insunt & conueniunt Deo, conuenire ei ratione suæ Deitatis*: nam prior loquendi formula significat motiuum formale talis assensus fidei esse formaliter deitatem, seu diuinam essentiam, quo sensu est falsa, vt patet ex dictis, in quo sensu debet etiam accipi in hoc primo argumento Caietani, vt sit ad rem, de qua hîc agitur, & sic negatur ipsum eius antecedens; posterior autem loquendi formula

A significat tantùm talem esse conditionem & perfectionem diuinæ essentiæ, vt cùm illa sit radix omnis & cuiuscumque perfectionis, etiam vendicet sibi ipsam veracitatem, quippe quæ est perfectio simpliciter simplex, qualis omnis perfectio est in Deo formaliter, vt docent ex professo Theologi primâ parte quæstione quartâ: & prior modus loquendi procedit de resolutione *in credendo*, & posterior de ipsa tantùm resolutione *in essendo*, de qua hîc non agimus. V.

Tertium est: idem est obiectum nostræ fidei ac Theologiæ ex S. Thoma prima parte quæst. prima, articulo septimo: atqui ex eodem sancto Thoma ibi, Deus sub ratione deitatis est obiectum Theologiæ; ergo Deus etiam sub ratione deitatis erit obiectum formale nostræ fidei.

Respondetur, maiorem huius fundamenti esse intelligendam de obiecto *primario materiali inadæquato* nostræ fidei, vt ostendimus dis-
B putatione tertia superiori, & patet ex ipsomet sancto Thoma hîc prima quæstione articulo primo, quando ait, primam veritatem *in dicendo*, ita esse obiectum formale fidei, vt tamen omnia & singula obiecta eius materialia considerentur in illa, secundùm quod habent aliquem ordinem ad Deum. VI.

Deinde, fides & Theologia ita habent idem formale obiectum, vt tamen reuelatio *immediata* Dei sit formale obiectum fidei, *mediata* autem Dei reuelatio, seu quæ per discursum deducitur ex immediata Dei, sit obiectum formale nostræ Theologiæ.

ARTICVLVS VI.

Refellitur sententia asserens veritatem Dei in cognoscendo *esse obiectum formale fidei.*

C TERTIA opinio circa modum, quo Deus seu auctoritas diuina intelligitur esse obiectum formale fidei, est ipsam veritatem Dei *in cognoscendo* esse obiectum formale fidei. VII.

Verùm hæc opinio refellitur: hîc enim quærimus immediatum formale obiectũ nostræ fidei; non autem radicem, seu causam virtualem *in essendo* formalis istius obiecti: hæc autem tertia opinio assignat tantùm aliquam radicem, & adhuc inadæquatam *in esse rei*, seu *in essendo* huius obiecti, & non vt considerati *in mouendo*, *seu credendo*, vt patet ex dictis inter respondendum ad primum argumentum Aureoli.

Deinde: Deus debet constitui formale obiectum nostræ fidei per aliquod ex suis attributis, quod vt sic dicat ordinem ad eos, in quibus est
D ipsa fides: nam, sicut forma dicit habitudinem ad materiam, cuius est forma, ita obiectum formale ad actus & habitus, quorum est formale motiuum; & ex consequenti ad eos, qui habent istos habitus, vel eliciunt actus correspondentes isti motiuo, est autem hæc habitudo mensuræ ad mensuratum: atqui diuina veritas *in cognoscendo*, quantumcunque sit infallibilis, & comprehensiua cuiuscunque obiecti, spectata præcisè & secundùm se, sistit tota in ipso Deo, nec habet aliquem ordinem ad homines, qui habent fidem, nec per talem veritatem Deus proximè habet immediatum ordinem ad loquendum hominibus, sed per aliquid aliud posterius nostro modo concipiendi; vt potest explicari sumpto exemplo ab Angelis & homini- VIII.

I. bus, & qui si nudam tantùm haberent cogni- A
tionem rerum, aut vim cognoscitiuam tantùm,
iisque nihil aliud superadderetur, quo suos
conceptus aliis explicarent, & eorum confor-
mitatem cum rebus, quas enunciant, non pos-
sent esse aliis causa assentiendi alicui veritati:
igitur diuina infallibilis veritas in *cognoscendo*,
non est immediatum & proximum formale ob-
iectum nostræ fidei.

Primum fundamentum est: illud censetur
formale obiectum fidei nostræ, in quod illa vl-
timò resoluitur: at nostra fides resoluitur in ip-
sam Dei veritatem *in cognoscendo*, nam ex eo,
quòd Deus habet certissimam & infallibilem
scientiam rerum omnium, credimus illi aliquid
dicenti, vnde sanctus Ioannes primo capite sui
Euangelij agens de Christo Domino, vt nostro
legislatore & auctore nostræ fidei, probat ea
II. mysteria, quæ Christus Dominus reuelauit no- B
bis, esse verissima, & certissima, quia Christus
Dominus vnigenitus Dei Patris, habens com-
prehensiuam omnium rerum cuiuscumque sint
generis, cognitionem, ea nos docuit: *Deum*,
inquit, *nemo vidit vnquam, vnigenitus, qui est
in sinu Patris, ipse enarrauit nobis*: ergo diuina
veritas *in cognoscendo*, est formale obiectum no-
stræ fidei.

Respondetur, infallibilem illam cognitionem
Dei esse veluti partem causæ virtualis *in essendo*
ipsius primæ veritatis *in testificando*; neque lo-
cus ibi relatus ex sancto Ioanne aliud probat: ibi
enim vult docere testimonium Christi Domini,
de mysteriis fidei per illum declaratis habere
summam infallibilitatem, cùm sit eius, qui ean-
dem habet & scientiam & substantiam cum ip-
so Deo Patre, à qua cognitione & scientia in-
fallibilitas, & certitudo quodammodo deriua-
III. tur in ipsum testimonium, seu veritatem in asse- C
uerando.

Secundum fundamentum: sublatâ à Deo per
hypothesim impossibilem, aut saltem per ali-
quem conceptum mentis, hâc infallibili veritate
in cognoscendo, Deus non ampliùs intelligitur
dignus, cui aliquid dicenti credatur per assen-
sum infallibilem, cùm in tali hypothesi careat
infallibili scientiâ & cognitione: ergo diuina in-
fallibilis veritas *in cognoscendo*, est formale obie-
ctum nostræ fidei.

Respondetur, concesso antecedente, negan-
do consequentiam: hæc enim duo, scilicet esse
causam *realem* vel *virtualem* rei alicuius, & esse
causam *formalem* eius distinguuntur, vt videre
est in duobus istis attributis Dei, *immutabilitas
& æternitas*: nam, licèt sublatâ à Deo immuta-
bilitate, æternitas non esset in illo, quia nihil
IV. potest esse sine eo, quod est sibi proprium fun- D
damentum & radix, non propterea tamen for-
malis & intrinseca ratio constitutiua æternitatis
est ipsa immutabilitas, sed aliquid consequens
ad illam, nimirum permanentia diuinæ essentiæ
in eadem simplici vniformitate suæ existentiæ,
vt docetur prima parte quæstione decima: er-
go pari iure, licèt semotâ per impossibile à Deo
veritate *in cognoscendo* tollatur ex consequenti
ab eo prima veracitas *in asseuerando*, non pro-
pterea tamen formalis eius ratio consistet in
priori illâ veritate *in cognoscendo*; neque hæc
veritas erit motiuum formale assensus nostræ
fidei.

ARTICVLVS VII. V.

*An Deus seu auctoritas diuina, vt includens
primam veritatem in dicendo sit
obiectum formale fidei.*

SIT hæc propositio: *Deus, seu auctoritas Dei,
vt includens primam veritatem in dicendo,
seu asseuerando, est formale obiectum nostræ fidei.*
Propositio est sancti Thomæ hac parte quæstiõ-
ne prima articulo primo, & communis discipu-
lorum eius; & primũ, quòd sit S. Thomæ, pro-
batur ex collatione tertij eius articuli cum pri-
mo articulo huius primæ quæstionis, vbi probat
fidei non posse subesse falsum, ex eo quod pri-
mæ veritati quam artic. 1. dixit esse formale ob-
iectum fidei, repugnat falsum subesse: nam ve-
ritas diuina iuxta S. Thomam ibi est formale ob- VI.
iectum nostræ fidei, cum qua falsitas locutionis,
aut reuelationis, habet formalem repugnantiam;
quia ex tali repugnantia formalis obiecti fidei
cum falsitate probat falsum non posse subesse fi-
dei: atqui falsitas tantùm locutionis vel reuela-
tionis habet formalem repugnantiam propriè
loquendo cum prima veritate *in dicendo*, quia
hæc sola ex tribus veritatibus assignatis in Deo,
pertinet intrinsecè ad veram & fidelem locutio-
nem: ergo iuxta mentem S. Thomæ ex tribus
assignatis veritatibus in Deo sola ea, quæ est *in
dicendo*, est formale obiectum nostræ fidei.

Deinde, nostra propositio absolutè & simpli-
citer probatur, primò ex sacris litteris, vt ex il-
lo sancti Ioãnis prima sua canonica capite quin-
to, *qui non credit filio, mendacem facit eum*,
hoc modo: Deus propriè & præcisè & forma-
liter est obiectum formale nostræ fidei, eâ ve-
ritate sibi in existente, quæ immediatè & pro- VII.
priè opponitur mendacio, & quam veritatem is,
qui non credit rebus ab eo reuelatis, negat esse
in Deo, eúmque ipso facto & opere facit men-
dacem, vt expressè significat S. Ioannes nunc
relatus: atqui sola prima veritas *in dicendo*, pro-
priè & immediatè, opponitur mendacio, vt ex-
pressè docet S. Thomas secundâ secundæ quæst.
110. articulo primo, & qui non credit Deo, ne-
gat eum esse veracẽ, seu esse primam veritatem
in dicendo, quia facit illum mendacem: igitur
Deus propriè, præcisè & formaliter est obie-
ctum formale nostræ fidei, ratione primæ veri-
tatis *in dicendo*.

Secundò: Deus per eam specialẽ perfectionem
habet formaliter, vt sit obiectum nostræ fidei,
per quam mouet nostrum intellectum ad cre-
dendum rebus à se reuelatis, vt patet ex præcisa
ratione formalis obiecti; atqui Deus nos mouet VIII.
ad credendũ rebus à se reuelatis præcisè & for-
maliter per suam primam veritatem *in dicẽdo*, vt
patet ex analogia fidei diuinæ ad humanam: nam
in tantum & toties habetur fides humana alicui
dicenti aliquid, in quantum & quoties existima-
tur esse verax *in dicendo*; vbi autem dubitatur
de veracitate hominis, id, quod ait, etiam re-
uocatur in dubium, vt experientia docet: ergo
Deus præcisè & formaliter est formale obie-
ctum nostræ fidei per primam suam veritatem
in dicendo.

Tandem: Deus eâ suâ perfectione, vt à sua es-
sentia & ab aliis suis attributis virtualiter distin-
ctâ, est formale obiectum nostræ fidei, quâ solâ
si per impossibile careret, remanentibus omni-

I. bus aliis, desineret nos mouere ad habendum fidem suis dictis; & econtrà, quâ remanente, sublatis cæteris, nos moueret ad habendum fidem suis dictis; sic enim Philosophi docent rationes formales rerum esse inuestigandas: atqui remanente Deo cum sua deitate, cum omnibus suis attributis, remotâ tantùm primâ veritate *in dicendo*, Deus desineret mouere nos ad habendum fidem suis dictis: nam, licèt summa sapientia remaneret in eo, quâ singula quæque comprehensiuè cognosceret, adhuc tamen non intelligeretur loqui conformiter ad illam suam cognitionem, vt patet in multis hominibus maximè scientibus, qui defectu huius veritatis sæpe aliter loquuntur, quàm sentiant interiùs: similiter, licèt infinita bonitas remaneret adhuc præcisâ ab eo primâ veritate, non intelligeretur nos mouere ad infallibiliter credendum, quia tunc
II. deesset ibi formale principium directiuum, quo præsuppositis in eo infinitâ sapientiâ, & infinitâ bonitate, locutio eius exterior dirigeretur quoad suã conformitatem & signorũ eius, tam cum ipsa mẽte Dei, quàm cum rebus ab eo reuelatis, quod principium nihil est aliud, quàm prima veritas *in dicendo*; contrà, si per impossibile aliqua pura creatura haberet primam veritatem *in dicendo*, quantumcunque careret diuinitate, eiusque aliis attributis, nihilominus eius dicta essent maximè credibilia; imò æquè credibilia, ac nũc sunt verba ipsius Dei, implicat enim id, quod est à prima veritate in dicendo, non esse maximè verum & maximè credibile; & vt in tali hypothesi hæc prima veritas in dicendo esset eadem, quæ nunc est in Deo, sic etiam eandem omninò vim, & efficaciam haberet ad mouendum *in credendo* rebus à se dictis: igitur Deus præcisè & formaliter est obiectum formale nostræ fidei, quatenus est
III. prima veritas *in dicendo*.

Cæterùm manet adhuc aliqua difficultas ex eo, quod suprà diximus respondẽdo ad primum argumẽtum Aureoli, scilicet assensum fidei, secundùm resolutionem *in credendo*, resolui vltimatè solummodo in primam veritatem, licèt spectatus quoad resolutioné *in essendo* resoluatur vltimatè in deitatem: & sic primam veritatem *in dicendo*, seu Deum vt præcisè veracem hac veritate, esse immediatum formale obiectũ nostræ fidei, hæc autem difficultas sic mouetur: quod in aliquo est causa vel ratio veracitatis *in essendo*, illud idem est etiam ratio vel causa assentiẽdi eidem & eius dictis; atqui ex nobis suprà summa sapientia Dei, summa eius bonitas, item deitas, sunt ratio rei seu *in essendo* primæ veritatis *in dicendo*, existentis in Deo: ergo eadem deitas, infinita sapientia, & summa bonitas Dei, erunt causa assentiendi primæ veritati, & eius dictis; sicque contra nostram
IV. propositionem ipsa potiùs deitas erit formale obiectum nostræ fidei, cùm resoluatur quoad suum assensum vltimatè in ipsam deitatem.

Maior propositio, in qua tota difficultas consistit, probatur primùm exemplo demonstrationis, in qua medium, quod est causa *in essendo* ipsius proprietatis ibi demõstratæ, est etiam simul & semel causa assentiendi veritati contentæ in ipsa cõclusione, vt patet ex definitione demonstrationis & scientiæ: nam demonstratio definitur, etiam ab Aristotele, *syllogismus faciẽs scire*; & scientia *cognitio rei per suam causam in essendo*, vt fusè Dialectici ostendunt in libris posteriorum: nam connexio attributi cum suo subiecto est causa seu ratio essendi rei sic cognitæ, & pene-

A tratio huius connexionis, seu hæc connexio vt penetrata, est ipsi nostro intellectui causa seu ratio motiua ad assentiendum ei: ergo quod est causa seu ratio essendi alicui, illud idem est simul causa seu ratio assentiendi, & cùm aliquid priùs sit *in essendo*, quàm *in mouendo*, saltem secũdùm nostrum modum considerandi, vltimáque resolutio debeat fieri in illud, quod est primum omnium in tali genere, ipsa resolutio nostræ fidei, seu assensus eius, debebit fieri in ipsam deitatem, & non in primam veritatem *in dicendo*. V.

Deinde, eadem maior probatur exemplo humanæ fidei: probitas & sapientia sunt in Petro, verbi gratiâ, causa veracitatis eius, sicut summa sapientia & summa bonitas sunt causa virtualis seu ratio essendi primæ veritatis *in dicendo*; atqui hæc vtraque perfectio, sapientia scilicet & probitas, sunt etiam causa, cur adhibeamus
B fidem Petro & eius dictis, & proinde, quod est causa veracitatis *in essendo*, illud idem est etiam causa seu ratio *in mouendo & assentiendo*. VI.

Respondetur, maiorem sumptam generaliter non esse veram, sed tantùm in aliquibus: duo autem possunt distingui motiua assensus, loquendo in vniuersum; vnum *intrinsecum* rei, cui præbetur assensus, quale est medium in vera & propriè dicta demonstratione, vel etiam virtuali; alterum *extrinsecum*, quale in fide est auctoritas dicentis: quando motiuum assensus est *intrinsecum* veritati cognitæ, tunc illud, quod est causa vera vel virtualis *in essendo*, est etiam causa assentiendi ei; quando verò, motiuum assentiendi est *extrinsecum*, tunc quod est causa essendi alicui, non est etiam causa seu ratio assentiendi illi: vnde patet solutio ad primam probationem prædictæ maioris: est autem quoad rem præsentem, vt obseruat Caietanus suprà primo
C articulo primæ quæstionis huius partis, discrimen inter fidem & scientiam, quòd quia scientia innititur causæ *in essendo* tanquam motiuo ad assentiendum, ideò quidquid in scientia est causa vel ratio à priori quoad esse respectu conclusionis seu rei per illam enuntiatæ, illud idem est etiam ratio motiua à priori ad eidem conclusioni, vel rei per conclusionem enuntiatæ assentiendum: econtrà, quia fides innititur medio *extrinseco*, scilicet testificationi, quæ fit liberè ab eo, qui habet veracitatem, ideò non est necesse, vt quod est causa vel ratio rei *in essendo*, respectu veracitatis, sit etiam causa vel ratio *in mouendo*, seu *assentiendo* rei testificatæ. VII.

Ad secundam probationem eiusdem maioris respondetur, negando eius minorem; ad cuius probationem respondetur, hæc duo, scilicet inuestigare veracitatem alicuius, gradum
D seu perfectionem illius ex ipsis eius causis, & aliis indiciis, item hoc secundum, præsuppositâ in aliquo veracitate tantæ & tantæ perfectionis, assentiri eius dictis, distingui inter se; primum enim pertinet ad causam rei & resolutionem eius *in essendo*, & tantùm habet locum, quando causæ, & gradus ipsius veracitatis inquiruntur & examinantur, non autem habet locum, quando ipse assensus fidei, vt innixus tali veracitati formatur, cùm nullâ ratione includatur in illo, sed tantùm præsupponatur, & hâc præsuppositâ in testificante fides adhibetur eius dictis; quæ veracitas, si supponatur esse in attestante vt tria, non est necesse ipsum credentem dictis eius, penetrare radicem talis veritatis, sed sufficit illam supponere, & hæc, vt VIII.

talis

I. talis apprehensa & supposita mouet audientem ad præbendum assensum, sícque vltima resolutio assensus fidei in ratione assensus formaliter considerati sistit vltimatè in veracitate quoad suam resolutionem *in mouendo*.

Et hoc potest explicari sumpto exemplo à Dialectica & Mathematica, illa enim dū agit de demonstratione, docet cum Aristotele dari quædam præcognita, dum tamen tradit resolutionem syllogismi demonstratiui, sistit in principiis primis, ad quæ tamen ista præcognita supponuntur, Mathematica solet plerumque multa supponere, quæ vulgò vocat *postulata*, dum tamen aliquam ex suis demonstrationibus resoluit, sistit tantùm vltimatè in principiis suæ scientiæ: ergo pari iure, quia humana fides, similiter & diuina solummodo supponit veracitatem tantæ & tātæ perfectionis in ipso attestante, vt dictis eius credatur, nec quando præbet assensum, inquirit causas *in essendo*, illius veritatis, quæ est in attestante, sed tantùm supponit istam veritatem ei inesse in tali gradu, ideò spectata formaliter in ratione assensus quoad suam resolutionem sistet vltimatè in ipsa veritate *in dicendo*, nec vlteriùs progreditur ad eius causas *in essendo*, sicut & resolutio visionis sistit in ipso colore formali suo obiecto, nec vlteriùs progreditur ad causas *in essendo* ipsius coloris.

II.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum auctoritas diuina, vt solùm includens primam veritatem in dicendo, sit formale obiectum fidei, an verò postulet insuper actualem reuelationem.

III. NOTANDVM primò est primam veritatem *in dicendo* posse considerari duobus modis; primò *quoad actum primum*, quâ ratione est formaliter in Deo singularis quædam perfectio in ipsa eius voluntate existens, directiua in actu primo locutionis eius exterioris, quoad cōformitatem præcedenti articulo explicatam, & sic fuit & est ab æterno. Potest deinde considerari *quoad actum secundum*, quâ ratione nihil est aliud, quàm prima illa veritas *in dicendo*, vt actu & de facto reuelans aliquid, seu vt includens actualem reuelationem tanquam exercitium locutionis imperatum, & directum quoad suam conformitatem ab ipsa prima veritate, hic modus posterior distinguitur à priori; non tantùm, quòd sit solummodo in tempore (nulli enim factæ sunt diuinæ reuelationes ab æterno, vt per fidem credendæ, cùm mundus fuerit tantùm creatus in tēpore, quemadmodum ipsa fides docet) sed etiam, quòd importet vnionem actualem ipsius primæ veritatis *in dicendo*, cùm obiecto credibili, & cum intellectu credētis, seu eius, cui tale obiectū credendum proponitur, importat quidem vnionē cum obiecto credibili, eámq; *moralem*, quia hæc prima veritas est velut forma obiecti credibilis, cùm illa sit obiectū formale, hoc materiale; vnde sicut materia & forma debent habere aliquam vnionem proportionatam suæ naturæ, & materia debet informari à forma, ita etiam prima veritas *in dicendo*, & obiectum credibile, cùm vt sic sunt ad constituēdum aliquod ens morale, debent habere moralem aliquam inter se vnionem, quæ in eo consistit, quòd habeant talem inter se habitudinem, vt simul iuncta, & neutrū seorsim sine alio conficiant vnum

IV.

A quid, in ratione motiui intellectus ad assentiendum. V.

Importat etiam modus hic posterior vnionem primæ veritatis *in dicendo*, cum intellectu credentis, seu eius, cui obiectum credibile proponitur, nam hîc nomine *diuinæ reuelationis* Theologi nihil aliud intelligunt, quàm ipsummet Dei testimonium, vt obiectiuè propositum intellectui, seu ipsam testificationem actualem de tali re factam intellectui: vnde quemadmodum propositio sic facta importat vnionem rei propositę cum eo, cui proponitur, sic etiam modus hic posterior addit supra priorem, quòd prima hæc veritas habeat in ratione proponentis iunctionem cum intellectu eius, cui obiectum fidei proponitur,

B Notandum secundò, duplicem distingui dictionem, seu locutionem, vnam *purè & simpliciter mentalem*, iuxta illud Psalmistæ Psal. 13. *Dixit insipiens in corde suo*, &c. quâ ratione Deus, Angeli, homines possunt etiam loqui; alteram dictionem seu locutionem esse *vocalem*, vel saltem exteriorem, per quam mentalis conceptus loquentis manifestatur ei, cui fit talis locutio: vtraque hæc locutio habet locū in Deo: prima quidē, cùm sit propria substantiæ purè intellectuali; secunda autē illi tantùm eo modo conuenit, quo Theologi docēt primâ parte Angelos loqui hominibus, vel etiam sibi inuicem, dictio illa quâ Deus reuelat nobis res fidei, est posterioris generis: vnde passim in sacris litteris, dum aliquid reuelat, dicitur loqui ei, cui reuelat, Exodi 33. S. Lucæ c. 1. & sicut signum vocale, vt expressiuum conceptus nostri mentalis, communiter appellatur *verbum*; item & res per illud expressa; sic etiam reuelatio exterior, vt manifestatiua & expressiua diuini conceptus ad nos directi vocatur in sacris litteris *verbum*: similiter & veritas per illam expressa & enunciata; sic passim Prophetæ in veteri testamento reuelationes sibi à Deo, communicatas appellant *verbum Dei*, & satis frequenter, dum eas referunt, exordiuntur his verbis: *hæc dicit Dominus*: item *verbum Domini, quod factum est*: & hæc locutio Dei ad homines habet duplicem habitudinē ad Deum, vnam sibi communem cum omnibus rebus creatis, scilicet effectus ad causam, quâ ratione pēdet à potentia exequutiua Dei, alteram habet habitudinem sibi propriam, & peculiarē in ratione locutionis & reuelationis ad ipsam primā veritatem *in dicendo*, tanquam ad principium sui directiuum, quoad illas conformitates, quas præcedentibus articulis debere esse in diuina locutione ostendimus, & propter quas admisimus in Deo, speciale attributum veracitatis, quæ duplex habitudo potest facilè explicari exemplo sumpto à nostra locutione, quæ secundùm efficientiam est à facultate motiua instrumētorum locutionis: at secundùm conformitatem signorum ad mentem loquentis est ab ipsa veritate *in dicendo*, seu à speciali veritate veracitatis. VI.

C VII.

D VIII.

Iam cùm Deus prima veritas *in dicendo*, nihil nobis reuelet, nisi per hanc locutionē externam, id est, vel per voces in aëre factas, vel apprehēsiones immissas in intellectu, vel per aliqua alia signa externa, certum est apud omnes Theologos posteriorē locutionem, seu externam reuelationē aliquomodo requiri in obiecto formali nostrę fidei, vt satis patet ex illo Christi Domini apud S. Matth. 16. cap. *Caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui est in cælis*. Item ad Galatas pri-

I. mo, *notum vobis facio Euangelium, quod Euangelisatum est à me, quia non est secundùm hominem, neque ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi,* & ex aliis suprà citatis: patet etiam ex iis, quibus ostendimus primam veritatem *in dicendo* importare respectum ad homines: sed difficultas inter Theologos est de modo, quo exterior illa locutio seu reuelatio requiritur; an, vt formaliter pertinens ad ipsum adæquatum formale obiectum nostræ fidei; an verò tantùm vt quædam conditio requisita, & sine qua non, seu absque quâ prima veritas *in dicendo*, non posset obire munus formalis obiecti nostræ fidei.

Scotus quæstione tertia prologi sententiarum, & libro tertio distinct. 23. quæst. vnica, existimat hanc reuelationem requiri solummodo per modum conditionis sine qua non, sic etiam cen-
II. set Stapletonius libro tertio defensionis auctoritatis Ecclesiæ circa approbationem scripturarum cap. decimo tertio, vbi hoc explicat exemplo solis, qui suum lumen non transfundit ad nos, nisi per medium, quod nihilominus non concurrit per se ad illuminationem, sed est tantùm conditio requisita necessariò; sic etiam, inquit, Deus neque loquitur nobis, neque vt prima veritas *in dicendo* constituit formalem & motiuam rationem ad credendum sine hac exteriore reuelatione, quæ non concurrit per se ad hanc rationem, sed tantùm vt conditio ad id necessaria.

Melior tamen est sententia opposita, cum qua concludimus, *actualem reuelationem esse de formali conceptu adæquati formalis obiecti nostræ fidei, ita vt prima veritas in dicendo, vt includens actualem reuelationem tanquam exercitium exterioris locutionis directum à prima veritate in di-*
III. *cendo, sit obiectum formale nostræ fidei.* Ita S. Thomas hîc prima quæst. art. 1. vbi dum explicat, quid sit esse formalem rationem obiecti, ait nihil esse aliud, quàm esse medium, per quod materiale obiectum cognoscitur: at nihil cognoscimus per primam veritatem *in dicendo*, tanquam obiectum materiale nostræ fidei, nisi quatenus hæc veritas includit actualem reuelationem, vt idem S. Thomas ibi asserit istis suis verbis: *non autem fides, de qua loquimur, assentitur alicui, nisi quod est à Deo reuelatum*: igitur ex mente sancti Thomæ actualis reuelatio est de formali conceptu obiecti motiui fidei nostræ adæquatè sumpti; & hac eadem parte quæstione quinta articulo tertio in corpore, idem asserit istis suis verbis: *formale autem obiectum fidei est veritas prima, secundùm quod manifestatur in scripturis sacris & doctrina Ecclesiæ*, vbi hæc eius particula
IV. *secundùm quod*, declarat hanc primam veritatem non esse formale obiectum nostræ fidei, nisi quatenus formaliter includit actualem reuelationem.

Est etiam hæc nostra propositio Caietani, Bannetij, & aliorum discipulorum S. Thomæ, qui dicunt absolutè reuelationem esse formale obiectum fidei nostræ.

Probatur primò ex sacris scripturis asserentibus fundamentum, cui nostra fides innititur, esse diuinam reuelationem, verbum diuinum, testimonium Dei, locis relatis suprà in secundo notabili, ex quibus formatur hæc ratio.

Fundamentum, cui nostra fides innititur, est idem, ac ratio motiua ad credendum rebus à Deo reuelatis; sic in fide humana fundamen-

A tum, cui illa innititur, idem planè est ac ratio V.
motiua ad assentiendum fide humanâ: atqui diuina actualis reuelatio, vt procedens à primâ veritate *in dicendo*, est ratio motiua ad credendum rebus à Deo reuelatis, seu obiectum formale nostræ fidei.

Secundò: illud, quod est de intrinseco conceptu diuinæ locutionis verè & integrè factæ homini, illud idem est de formali adæquato conceptu obiecti formalis nostræ fidei, quia Deus non mouet ad sibi credēdum nisi suâ locutione exteriori: nam sacræ litteræ frequenter satis, dum loquuntur de nostro assensu fidei, dicunt nos credere Deo loquenti, dicenti: & hunc nostrum assensum vocant etiam auditum; atqui de formali conceptu diuinæ locutionis verè & integrè factę homini est ipsa actualis reuelatio, quia vera & propriè dicta locutio exterior importat manife-
B stationem interioris conceptus alteri factam per VI.
aliquod signum externum correspondēs ipsi rei, & intentioni loquentis, quod nihil est aliud, quàm actualis quædam reuelatio: igitur actualis diuina reuelatio est de formali conceptu adæquati formalis obiecti fidei nostræ.

Tertiò: quotiescumque veritas alicuius propositionis non est ex se & sola terminorum, quibus constat, apprehensione euidens, toties id, quod nobis ostendit eius veritatem, est formale obiectum assensus exhibiti tali propositioni, vt patet inductione factâ per omnes propositiones, quarum veritatem cognoscimus eo ipso, quò connexio medij cum extremis illarū penetratur: atqui propositiones fidei sunt ineuidentes, *fides enim est argumentum non apparentium*, & sola prima veritas, vt includens actualem reuelationem, ostendit nobis veritatem illarum; ideò enim assentimur illis, quia prima veritas de facto illas dicit
C seu reuelat: igitur prima veritas *in dicendo*, prout VII.
includit actualem reuelationem, vt aliquid intrinsecum obiecto motiuo nostræ fidei, est adæquatum obiectum illius.

Tandem actualis reuelatio, cōparata ad primam veritatem *in dicendo*, secundùm ordinem ad obiectum materiale fidei, habet se tanquam actualis vnio formæ informantis ad materiam; quia sicut talis vnio sumpta formaliter est ipsamet informatio materiæ; sic etiam diuina actualis reuelatio est ipsamet informatio obiecti rei reuelatæ in esse obiecti respectu fidei: atqui vnio formæ cum sua materia, seu actualis informatio materiæ per formam non est tantùm aliqua conditio necessaria, sed est aliquid per se formaliter, & essentialiter pertinens ad esse formæ de facto informantis materiam: ergo pari iure diuina actualis reuelatio non est tantùm necessaria tan-
D quam aliqua conditio, sed vt aliquid intrinse- VIII.
cum adæquato formali obiecto nostræ fidei.

Quæres, cùm distinguamus actualem hanc reuelationem à prima veritate *in dicendo*, & ex illis inter se connexis constituamus formale obiectum fidei, an hæc actualis diuina reuelatio æquè primariò pertineat ad hoc formale obiectum, ac prima veritas *in dicendo*.

Respondetur, quia formalis ratio huius obiecti attenditur penes motionem, & vis mouens ad assentiendum prouenit à prima veritate, ideò primam hanc veritatem magis primariò pertinere ad illud, quàm actualis reuelatio pertineat.

I. ARTICVLVS IX.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM fundamentum est: si hæc reuelatio exterior sit de formali & intrinseco conceptu obiecti motiui fidei, fides non erit propriè loquēdo virtus *Theologica*, quia de ratione talis virtutis est, quòd pro formali obiecto habeat solum Deum sub aliqua perfectione increata: hæc autem externa reuelatio est aliquid creatum, vt patet explicatione illius suprà traditâ: at fidem esse virtutem propriè *Theologicam*, est communis consensus Theologorum.

Respondetur, negando maiorem, non enim est de essentia virtutis *Theologicæ*, vt formale obiectum secūdùm totum, quod in se complectitur, sit aliquid increatum, sed satis est quòd & obiectum
II. eius materiale magis præcipuum, inadæquatum tamen, sit increatū, & aliquid etiam spectans formaliter & intrinsecè ad formale obiectum eius, quod hîc reperitur; nam prima veritas *in dicendo*, quæ ingreditur hoc formale obiectum, est aliquid increatum, cùm sit attributum Dei, & omnia attributa Dei, & ipse Deus, sint quid increatum.

Secundum fundamentum est: tunc fidem nostram non fore propriè vnā, quia vnitas actus, & habitus maximè attenditur penes vnitatē obiecti formalis: at reuelationes illę exteriores sunt varię & variæ, sicut & signa externa, quibus conceptus Dei interiores exprimuntur & manifestantur, sunt varia & distincta specie, vt intelligitur solâ consideratione entitatis illorum: igitur, aut talis reuelatio exterior non debet ingredi formalem rationem motiui obiecti nostræ fidei, vel
III. nostra fides debet esse non vna, sed multiplex, quod tamen est contra Apostolum sic dicentem, *vnus Deus, vna fides, vnum baptisma*.

Respondetur, negando sequi fidem infusam fore multiplicem specie, non vnam: illa enim semper habebit idem formale motiuum, scilicet primam veritatem *in dicendo*, vt actu reuelantem.

Ad id autem, quod obiicitur, exteriores reuelationes esse varias specie pro varietate specifica signorum, quibus illæ fiunt & constant, respondetur, exteriorem reuelationem posse considerari duobus modis; primò secundùm rationem entis & rei, deinde secundùm ratione motiui, quatenus reuelationes illæ sunt aliqua pars vnius totalis obiecti motiui seu formalis, quarum neutra sumpta solitariè potest mouere, sed tātùm simul iuncta cum alia comparte est apta mouere: si actualis reuelatio spectetur priori modo, tūc pro
IV. prædicta varietate signorum erit etiam varia specie, sed tantùm materialiter & in ratione entis, secundùm quam vnitas vel distinctio specifica propriè non attenditur in motiuis; si reuelationes exteriores spectentur posteriori modo, non obstante hâc varietate specifica signorum, quibus tales reuelationes constant, aut fiunt, semper reuelationes illæ erunt vnius & eiusdem speciei, quia, dum vniuntur primæ veritati in ordine ad assentiendum, constituunt idem specie mouens, & eadem vi & efficacia specificè consideratâ mouent.

Quòd potest explicari exemplo syllogismi, in quo, licèt maius extremum, minus extremum, & medium, sint tria in ratione entis distincta, prout

A tamen comparātur ad assensum conclusionis, ad quem mouent, V. vniuntur inter se, suntq; aliquid vnum in ratione motiui, cùm nullum illorum solitariè sumptum possit ad id mouere: similiter, primarium principium physicum coalescit ex duobus specie à se distinctis, nimirum actu & potentiâ physicè cōsideratis in ratione entis, vt tamen considerantur in ratione principij physici, sunt aliquid vnum, quia simul sumpta complent totam vnam causam, vel principium, quod tamen neutrum illorum sumptum seorsum & solitariè potest constituere.

Neque his obstat, quòd in syllogismo, vbi entitas medij & extremorum, similiter in principio physico actus & potentia, sunt specie distincta, motiuum & principium differāt similiter specie: nam in eo est tantùm paritas, quòd entia distincta specie, vnita tamen ad inuicem, faciant idem
B specie motiuum & principium; & quoad aliam VI. partem est dispar ratio fidei & sciētiæ, quod hęc innitatur medio *intrinseco* rei, vt iam animaduertimus, fides autem *extrinseco*, scilicet prima veritate, vt actu testificante; vnde, cùm prima veritas testificans sit semper eadem, & actualis reuelatio exterior, quocumq; signo exteriori constet vel fiat, semper eodem modo isti primæ veritati subordinetur in hunc finem, scilicet ad assentiendum, actus & habitus fidei infusæ semper erunt eiusdem speciei, sicque vna tantùm & eadem dabitur fides.

Tertium fundamentum: quando reuelatio exterior dicitur ingredi formale obiectum fidei, vel intelligitur de reuelatione sumptâ *actiuè*, vel de reuelatione sumptâ *passiuè*: non primum, quia sic est actio Dei, & est in Deo, seu potiùs ipsa substātia Dei; & proinde, quemadmodum substantia Dei non mouet nos ad credendum tanquam
C formale obiectum, sic nec diuina reuelatio sum- VII. pta *actiuè*; non etiam id intelligitur de reuelatione sumptâ *passiuè*, quia hæc nihil addit rebus reuelatis præter extrinsecam denominationem *ab actiuâ* reuelatione, tanquam formâ deriuatam ad ipsas res reuelatas.

Confirmatur tandem auctoritate S. Thomæ, hîc enim art. 1. loquens de formali obiecto fidei ita ait in corpore: *si consideremus formalem rationem obiecti, nihil est aliud, quàm veritas prima*: qui modus loquendi excludit ab hac formali ratione quicquid non est prima veritas, sed ab ea distinguitur, cuiusmodi est actualis reuelatio.

Respondetur, quando actualis reuelatio exterior dicitur ingredi formale obiectum nostræ fidei, istud intelligi de actuali reuelatione sumptâ *actiuè*; nam ex sacris litteris suprà citatis hæc est
D quædam locutio Dei, Deus enim dicitur nobis VIII. reuelare res fidei per suam locutionem, per ipsum etiam suum verbū; & locutio propriè sumpta intelligitur *actiuè*, cùm vt sic sese teneat ex parte loquentis, & tantùm, quatenus est auditio, teneat se ex parte recipientis illam, seu etiam audientis.

Ad id verò, quo dicitur, reuelationem *actiuè* sumptam esse actionē, admittitur, sed quod statim additur & infertur, scilicet illam esse ipsámet substantiam Dei, negatur, illa enim est quædam actio transiens ipsius Dei recepta in eo, cui Deus loquitur, sicut de omni diuina actione trāseunte cōmuniùs & probabiliùs Theologi solent philosophari prima parte S.Tho. & alibi: nā in actuali ista reuelatione exteriori duo possumus dis-

I. tinguere, primum est cóceptus intellectus diuini de obiecto seu veritate quam reuelat, directus ad eum, cui ipsa reuelatio fit, & hoc est idem cum Deo, tantúmq; superaddit illi aliquẽ respectum rationis, sicut solet cõmuniter dici de actu diuinę volũtatis, prout sese liberè terminat ad extra, seu ad res creatas; alterũ, quod in actuali reuelatione exteriori possumus distinguere est illud, quod egreditur à Deo vt loquente, seu reuelante, per modum signi alicuius, quo ei, cui reuelat, manifestat suum cóceptum, seu eam veritatem, quam ei reuelat, & hoc in tali reuelatione sunt voces, scripturæ, vel alia signa exteriora à Deo producta, & prædictum eius conceptum seu veritatem manifestãtia, prout habent subordinationem ad primam veritatem *in dicendo*, & secundùm apprehensioné sunt in ipso intellectu eius, qui prouocatur ad assentiendum veritatibus reuelatis.

II. Atque totum istud potest facilè explicari sumpto exemplo à nostra locutione exteriori: nam duo in illa distinguimus, primum est conceptus ipse interior à loquente formatus de re, quam intendit manifestare alteri, ad quem illum dirigit; alterum est, quod ab illo egreditur per modum cuiusdam signi, quo manifestat alteri id, quod ei dicit & loquitur: primũ est aliquid immanens, & secundum est aliquid transiens, nihil enim est aliud, quàm ipsa verba à nobis efformata in aëre per organa vitalia, quę mediãtibus suis speciebus vsque ad audientem perueniunt: & quia verba illa, vt apprehensa ab audiente, habent aliquam ordinationem ad ipsum loquentem, mouent audientem ad percipiendum cóceptum loquentis per ista verba significatum: pari modo in hac exteriori reuelatione diuina possumus duo distinguere, primum est diuinus ille conceptus, quem Deus habet de veritate fidei, & hoc est aliquid
III. immanens in Deo, & idem realiter cum illo; alterum est, vel ipsa scriptura, vel voces, vel signa exteriora, quæ Deus producit ad extra, quibus ei, quem ad fidem vocat, exprimit & manifestat veritaté fidei, & quemadmodum in nostra exteriori locutione & scriptura, voces & scriptura ex illa subordinatione, quam habét ad loquentem, ad scribentem, eiúsq; cóceptus, quatenus apprehendũtur ab audiente & legente, mouent illum ad percipiẽdum id, quod significant; pari modo Dei actualis reuelatio exterior, vt expressa vocibus, scripturis, vel aliis signis, habet subordinationé ad Dei veracitatem vt sui directiuã, quatenus per apprehensionem prędictorũ signorum est in intellectu illius, quem Deus inuitat ad assensum fidei, potest sufficienter eum mouere ad credendũ rebus reuelatis à Deo, licèt addat tantùm istis rebus quandam denominationem extrinsecam.

IV. Neque hoc est inconueniens: nam & institutio alicuius in prætoré, & dignitas in eo existens est ratio formalis motiua ad ei obediendũ & exhibendũ ei honorem, quæ tamen vtraq; ratio nihil reale ponit in illo; cuius rei hęc est ratio, quòd hæc motio, vt se tenet ex parte obiecti sit tantùm moralis, seu, vt alij loquuntur, *metaphorica*; & ad motionem moralem, & metaphoricam non est necesse, vt forma aut quasi forma, à quâ tale esse aduenit, sit physicè & realiter in eo, quod est obiectum, sed satis est quòd sit in eo moraliter seu secundùm moralem ęstimationé, quâ iudicatur tanquam aliquid eius. Vnde, cùm hæc actualis diuina reuelatio sit hoc modo aliquid diuinę primæ veritatis, quia est eius vnio seu informatio, quâ secundũ esse credibile informat ob-

A iectũ materiale, licèt nihil reale ponat in tali obiecto materiali præter quãdam extrinsecam denominationem, non desinet esse aliquid formalis obiecti nostræ fidei supernaturalis. V.

Atque ex his intelligitur actualem hanc reuelationem distingui ab ipso habitu fidei, & eo auxilio, quod supplet locum eius in eo, qui nondum habet habitum fidei, cuius tamen aliquem actum exercet, sicut in nobis ipsa locutio distinguitur à facultate, vel scientia quã cognoscimus aliquod idioma, vel quod per illud significatur, vt etiam significat S. Aug. lib. 12. *de Genesi ad litteram* cap. 9. vbi loquens de excellenti Propheta distinguit in eo vim intelligendi, seu lumen, quo percipit prophetiam, & alia ex parte ipsam reuelationem Dei, ait hanc cõsistere in similitudinibus corporalibus significatiuis rerum, istud in viuacitate mentis ad intelligendum: & habitus fidei tenet se ex parte intellectus, quatenus datur ad
B corroborandum illum pro eliciendo assensu fidei; actualis verò reuelatio ex parte obiecti, vt ex dictis intelligitur. VI.

Ad confirmationem petitam ab auctoritate S. Thomæ, patet solutio ex prima nostra ratione, quã clarè ostendimus eum docere nostram propositionem: neque vis magna est facienda in hac eius particula (*nihil est aliud, quàm prima veritas*) est enim intelligenda accommodatè ad verba eius statim sequentia, quibus istius prioris sui dicti reddit rationé, at hæc eius verba declarant expressè illum loqui de prima veritate includente actualem reuelationem Dei, vt primâ nostrâ ratione ostendimus.

DISPVTATIO XI.

De ineuidentia seu obscuritate actualis C *diuinæ reuelationis, inclusæ in obiecto formali fidei supernaturalis.* VII.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum ineuidentia seu obscuritas ex parte rei reuelatæ, sit de formali ratione actualis diuinæ reuelationis, inclusa in formali obiecto fidei supernaturalis.

EXPLICATA reuelatione diuinâ, vt formaliter inclusâ in obiecto motiuo fidei, códitio eius inuestiganda, & cùm diuina reuelatio sic sumpta præcisè abstrahat ab *obscura & euidenti*, (hic enim dantur *obscura*, in patria *euidentes*) quæritur in hoc articulo an & quomodo obscuritas seu ineuidentia pertineat
D ad hoc formale obiectum fidei nostræ. VIII.

Vbi primò notandum est *obscuritatis & ineuidentiæ* nomine significari *imperfectionem aliquam positiuam, negatiuo nomine explicatam, quâ veritas propositionis, nec clarè, nec sicuti est, percipiatur ab intellectu per seipsam, aut per propriam sui speciem, vel per aliquid habens se ad instar speciei, vel in alio, vt rem hanc continente eminenter, nec ex ipsa sola cognitione terminorum, quibus cõstat, nec per propriam suam causam, vel proprium effectum*, sicut contingit in demonstratione, siue à priori siue à posteriori, in qua vtraque intellectus penetrat connexionem intrinsecam prædicati cum subiecto, & ab illa mouetur ad præbendum assensum euidentem.

Notandũ secundò, reuelationem posse dici in-

I. *euidentem*, seu *obscuram* duobus modis, primò ex parte *rei reuelatæ*; secundò ex parte ipsius *reuelationis, vel reuelãtis*: tunc reuelatio est obscura ex parte *rei reuelatæ*, quando res reuelata non repræsentatur per reuelationem euidenter intellectui, prout res illa est in se & à parte rei, vnde à contrario tunc reuelatio est euidens ex parte *rei reuelatæ*, quando res repræsentatur euidenter intellectui, prout est in se; sic visio beatifica, quâ beati vidẽt Deum in seipso sicuti est, & Deus sese illis manifestat euidenter, est reuelatio clara & euidens: tunc autem reuelatio est obscura *ex parte reuelationis & reuelantis*, quando res reuelata nec euidenter cognoscitur in seipsa, nec ex eius cognitione fit euidens, quis sit auctor illius reuelationis, Deúsne, an aliquis alius, econtrà tunc aliqua reuelatio est euidẽs ex parte *reuelationis & reuelantis*, quâ res cognoscitur euidenter, prout est in se, & ex qua cognita fit euidens & clarum, quisnam sit auctor illius.

II. Iuxta duplicem hanc obscuritatem reuelationis duplex oritur difficultas, prior exposita in ipso titulo articuli, & respondens ineuidentiæ seu obscuritati reuelationis iuxta primum modum, posterior respondens obscuritati & ineuidentiæ secundo modo sumptæ explicanda in sequentibus.

Quod igitur ad primam illam obscuritatem & ineuidentiam spectat, Manichæi negarunt illam requiri in fide, quinimo asseruerunt nihil esse credendum, nisi quod est manifestum & euidens intellectui, vel ex ipsis terminis, vel per causam, vel per propriũ effectum: nam, vt refert S. Aug. lib. 1. retractationum cap. 14. & lib. *de vtilitate credendi* cap. 1. illi irridebant in Catholicæ fidei disciplina, quòd iuberentur homines credere aliquid, antequam viderent illud esse verum, & prædicabant *se terribili auctoritate separata*, vt ibi S. Aug. loquitur, mira & simplici ratione eos, qui se audire vellent, introducturos ad Deum, & errore omni liberaturos, & se nullum premere ad fidem, nisi priùs discussâ & enodatâ veritate: quâ vanâ pollicitatione S. August. fatetur se fuisse allectum, & per nouem annos adhæsisse Manichæis. Contra quos

III. Sit hæc propositio: *reuelatio, cui fides nostra innititur, debet esse ex parte rei reuelatæ obscura*. Ita S. Tho. hîc art. 4. eius interpretes, & Scholastici lib. 3. sententiarum dist. 23. & est de fide, vt patet ex auctoritate sacræ scripturæ & Patrum, quibus probatur, S. Pauli *ad Hebr.* 11. fides est *substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium*, id est *conuictio & ostensio* earum rerum, quę à nobis non videntur, seu quas nec sensu percipimus, nec ratione cõprehendimus: nam, vt ad illum locum Apostoli Primasius notat, *idem est antiquis arguere, ac ostendere*: vnde S. Chrysostomus homiliâ 22. in Epist. *ad Hebr.* vbi hanc sententiam Apostoli sic explicauit, subiungit, Apostolum ideò fuisse ibi vsum hoc nomine, *argumentum*, eò quòd fides diuina deducit nos ad tãtam certitudinem & persuasionem eorum, quæ per illam credenda proponuntur, ac ostensio eorum, quæ sunt manifestissima, *argumentum*, inquit, *est in iis, quæ sunt valde manifesta, fides ergo est aspectus eorum, quæ non sunt manifesta, & ea, quæ non videntur, deducunt ad eandem certam ac plenam persuasionem, ad quam, quæ videntur*: & paulò pòst ostendens diuinam reuelationem, quâ fides nostra innititur, debere esse obscuram ex parte *rei reuelatæ*, iuxta hanc sententiam S. Pauli, ita subiicit, *si est ergo*, fides scilicet, *argumentum eorum, quæ non videntur, quid ea vultis videre, vt excidatis à fide?* eodem modo hunc locum explicat Theophylactus ad citatum cap. 11. epistolæ *ad Hebræos*.

IV. Item S. Ioannis 20. cap. Christus Dominus, ita alloquitur S. Thomam, *quia vidisti me, Thoma, credidisti; beati, qui non viderunt, & crediderunt*, quò loci Patres, S. Gregorius homilia 26. in Euangelia; S. Hilarius libro 7. *de Trinitate*; S. August. tractatu 79. *in S. Ioannem*, & alij, notant sanctum Thomam aliud vidisse, seu cognitione sensus fuisse expertum, aut ex tali cognitione aliud intellexisse, & aliud credidisse, vt etiam ipsemet textus indicat. Est autem expertus Christum esse viuum hominem, & resurrexisse, at illum esse Deum, quod non videbat, credidit, *Dominus meus & Deus meus*, & Christus Dominus ibi addit fidem hanc sancti Thomæ esse minori laude dignam, quia noluit credere, nisi præuiâ aliquâ cognitione: & comparatione eius prędicat eos beatos, qui non vidẽtes crediderũt, quia scilicet id est maioris meriti; & credere quod non vides, est conformius naturæ ipsius fidei.

V. Secundò probatur conclusio ex Patribus, S. Athanasio oratione *de salutari aduẽtu Christi* contra Apollinarem, S. Gregorio Nazianzeno oratione secũda *de Theologia*, S. Chrysost. superiùs relato, S. Aug. tractatu 4. *in S. Ioan.* vbi loquens de discipulis Christi Domini ita ait, *non crediderunt, quia cognouerunt, sed vt cognoscerent, crediderunt, credimus enim vt cognoscamus, non cognoscimus vt credamus*, & ibidem paulò pòst, *quid est fides, nisi credere quod non vides*, & sermone primo in festo sanctissimæ Trinitatis ait se vocari *fidelem*, & talem fuisse factum per baptismum, non autem se appellari *rationalem*, quia scilicet proprium Christiani est credere, vt cognoscat, & non cognoscere vt credat: item libro *contra epistolam fundamenti* cap. 14. & toto libro *de vtilitate credendi*, & aliis Patribus, quos interpretes sancti Thomæ hîc, & alij citato loco libri tertij sententiarum, fusè referunt.

VI. Tertiò probatur, ex ipso consensu totius Ecclesiæ, qui colligitur ex cap. libri nunc vltimò citati S. Aug. vbi oppositum nostræ propositionis recensetur inter hæreses Manichæorum, atque illos existimasse Christianos superstitiosos, seu, vt ibi loquitur, *superstitione terreri*, quòd fides illis imperaret ante rationem.

VII. Tandem probatur ratione: tunc aliqua cognitio est obscura & ineuidens ex parte rei cognitę, quando motiuum formale, per quod mouet intellectũ ad assensum, est illi omnino extrinsecum, caret omni necessariâ connexione cum re cognita, solúmq; pendet à libera voluntate alterius, atqui formale motiuũ, per quod veritas fidei mouet intellectum ad assensum, est tali rei extrinsecum, est enim diuina auctoritas testificans, seu prima veritas reuelans, carẽtque omni necessaria connexione cum veritate seu propositione fidei, cui præbetur assensus, quia non est causa illius in *esse rei*, sed ex parte Dei ipsa eius potentia: nec item est aliquis proprius eius effectus, cùm illa sit aliquid increatum, & Dei testificatio est aliquid maximè liberum Deo; is enim absolutè loquendo potuit nullum mysterium reuelare: igitur cognitio fidei, seu diuina reuelatio, per quam veritas fidei cognoscitur, est obscura & ineuidens ex parte obiecti, seu rei cognitæ: minor, vt est proposita, satis patet ex se.

I. Maior etiam patet, quia obscuritas & ineuidentia opponuntur euidentiæ & claritati: ergo, sicut aliqua cognitio tunc est clara & euidens ex parte obiecti, seu rei cognitæ, quando veritas eius ita manifestatur cognoscenti, vt medium, per quod cognoscitur, sit illi intrinsecum, habeat cum illo necessariam habitudinem, totúmque istud penetratur, vt docent Dialectici in libris posteriorum, agendo de scientia & eius conditionibus, sic etiam è contrario aliqua cognitio est ineuidens & obscura, quando formale motiuum seu medium, per quod cognoscitur, est eius obiecto extrinsecum, caret omni necessariâ connexione cum illo, pendétque solùm ex libera voluntate alterius; explicatur: euidentia cognitionis nascitur ex certitudine, quâ cognoscens videt necessariam connexionem medij cum obiecto cognito, vt docét Dialectici loco
II. nunc citato: ergo vbi cognitio non attingit necessariam connexionem medij cum obiecto, vel medium illam non habet, ibi nulla est euidentia, nulla claritas, sed potiùs obscuritas.

Secunda ratio pro nostra propositione est: vbicumque cognitio est euidens ex parte rei cognitæ, ibi assensus est necessarius quoad *specificationem*, nec intellectus ad illum formandum indiget aliquâ affectione, seu motione voluntatis, vt patet in quolibet actu verè & propriè sciêtifico: atqui cognitio propositionis fidei, seu à Deo reuelatæ est libera quoad *specificationẽ*, vt patet ex eo, quòd sit meritoria, & insuper efformatio assensus in istam propositioné fidei postulat piam affectionem voluntatis, vt postea docebitur ex communi doctrina Theologorum: igitur cognitio propositionis fidei vt à Deo reuelatæ, seu vt innititur diuinæ reuelationi non est euidens; igitur, cùm inter euidens & non euidés nullum de-
III. tur medium, cognitio fidei, vt innixa diuinæ reuelationi, debet esse non euidens, seu obscura ex parte rei cognitæ.

Vltimò probatur experientia: nam experimur nos nullam habere euidentiam propriè dictam de mysteriis, quæ per fidem credimus, & si quæ sit veritas fidei, quam cognoscamus euidenter, iam prout ita cognoscitur, & vt ei sic euidenter cognitæ præbemus assensum, non pertinet ad ipsam fidem, sed ad aliquod aliud genus cognitionis, v. g. cognoscimus euidenter Deum existere, Deum esse vbique, immutabilem, & alia id genus, talis tamen euidens cognitio istorum obiectorum habet se merè per accidens ad cognitionem eorumdem obiectorum, vt habitam per fidem supernaturalem, cùm talis cognitio sit per scientiam purè naturalem, quæ nihil confert ad supernaturalem, qualis est assensus fidei.

IV. Neque huic propositioni, vel eius rationibus obstat, quòd S. Thom. hâc quæst. art. 6. ad secundum, dicat *non visum*, id est obscurum seu ineuidens, non pertinere ad rationem formalem fidei *ex parte rerum*, quæ creduntur, sed *ex parte nostri*.

Nam sensus S. Thomæ est, veritates fidei, secundùm se & suam naturam præcisè spectatas, non esse obscuras, sed habere *obiectiuam* veritatem secundùm se euidenter cognoscibilem: at si illæ eædem veritates fidei considerentur *ex parte nostri*, hoc est, prout à nobis creduntur propter primam veritatem reuelantem, & quatenus induunt rationem obiecti specificantis nostrum assensum circa illas efformatum, tûc vt sic esse obscuras, seu per medium & motiuum non clarum,

A sed ineuidens attingi ab ipsa fide supernaturali, V.
quod nihil est aliud, quàm dicere reuelationem diuinã, quatenus fides ei innititur, esse obscuram & ineuidentem ex *parte rei creditæ*, sumptæ formaliter, & præcisè in ratione obiecti nostrę fidei.

Ex quibus constat verum esse, quod initio huius articuli præmisimus, nimirum nomine *obscuritatis & ineuidentiæ* non significari puram aliquam negationem, sed aliquid positiuum afficiens actualem cognitionem rei à Deo reuelatæ, prout noster intellectus ei assentitur ex motiuo diuinæ reuelationis, quod tamen penuriâ nominum explicatur nomine negatiuo, vt contingit in pluribus aliis, v. g. attributis illis Dei, quæ vulgo Theologi appellant *negatiua*, & in aliquibus etiã differentiis rerum creatarum, quę licèt in rei veritate sint positiuæ, solent tamen à Philosophis explicari nominibus negatiuis, vt est irrationale,
B & plura id genus alia. VI.

ARTICVLVS II.

Soluuntur rationes hæreticorum.

PRIMA: qui non videt esse verum id, quod credit, id sine fundamento credit, & iuxta illud Ecclesiastici 19. *qui citò credit, leuis est corde, & peccat.*

Respondetur, negando antecedens, cuius falsitas patet etiam in fide humana, qui enim ex illa credit alicui viro singularis probitatis & sciétiæ, non censetur apud homines credere sine fundamento, cùm eius fides innitatur veracitate probi hominis, licèt sic credenti non constet de ipsa re credita per eius propriam causam vel proprium effectum, vel per aliquid aliud habens necessariam cum illa connexionem.

Dictum autem Ecclesiastici intelligitur de eo, qui credit sine aliquo fundamento seu motiuo
C credibilitatis, non autem sine fundamento ipsius VII.
veritatis obiecti *in esse rei*, seu sine causa ipsius veritatis in esse rei euidenter cognita, vt patet in fide humana; vnde, cùm dentur fortissima motiua credibilitatis omnium mysteriorum fidei, vt infrà ostẽdemus, qui præsuppositis eiusmodi motiuis ea credit, non potest argui leuitatis & inconstantiæ, licèt euidentiam eorum non habeat.

Secunda: veritas obscurè proposita non magis mouet ad assensum, quàm ad dissensum: ergo, cùm fides sit ad assentiendum rebus reuelatis, vt res istæ alliciant ad assensum, debent esse euidentes & non obscuræ.

Respondetur, veritatem obscurè propositam posse cõsiderari duobus modis; primò *secundùm se nudè & simpliciter* nullâ habitâ ratione eorum, quæ illi præsupponuntur, & absque vllo ordine ad aliqua alia; deinde posse considerari *per ordi-*
D *nem, & cum habitudine ad aliqua alia*, quæ vel VIII.
habent se *antecedenter* ad illam, vt propositam, vel saltem *concomitanter*; veritas obscurè proposita priori modo spectata, si sit æqualiter obscura, id est, non ostendat maiorem probabilitatem pro vna parte, quàm pro alia, tunc non magis mouebit intellectum ad assensum, quàm ad dissensum, sed relinquet illum potiùs suspensum, quàm assentientem vni parti: quia obiectum intellectus est verum, extra quod ille nihil potest, & nulla tunc ei apparet veritas in obiecto, quæ illum moueat & determinet ad assensum vel dissensum, veritas autem obscurè proposita, modo tamen posteriori considerata, magis mouet intellectum ad eam partem assensus vel dissensus, pro qua faciunt illa antecedentia vel concomi-

I. tantia, ad quæ habet habitudinem, & cum A
qua habitudine & ordine proponitur intellectui, quia licèt non ostendant euidenter & clarè veritatem intrinsecam rei, attamen faciunt rem illam credibilem, seu dignam, cui probus aliquis vir sine suspicione alicuius leuitatis præbeat assensum. Iam quãdo alicui adulto primùm venienti ad fidem aliqua veritas à Deo reuelata proponitur credenda, tunc licèt illa proponatur ei obscurè, eâ obscuritate, quæ se tenet ex parte illius, nihilominus tamen ei proponitur euidenter *secundùm credibilitatem*, & hoc sufficit, vt eum moueat ad assensum, quem si suppositâ & neglectâ tali euidentiâ credibilitatis non eliciat, peccat, iuxta illud Christi Domini apud sanctum Ioannem capite 15. loquentis de infidelitate Iudæorum, *si non venissem, nec locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo:*
II. & ibidem paulò pòst, *si opera non fecissem in eis,* B
quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent.

Neque est, quòd quis obiiciat: id, quod est ordinis purè naturalis, non est sufficiens ad mouendum intellectum ad assensum supernaturalem, qualis est assensus fidei: sed cognitio huius euidentiæ credibilitatis & motiuorum eius est ordinis purè naturalis, vt patet de Iudæis, qui remanentes in sua infidelitate agnoscebant miracula Christi Domini, nam Pharisæi in suo concilio apud sanctum Ioannem capite vndecimo, dicunt de Christo Domino, *hic homo multa signa facit*, in quem tamen nullo modo credunt, quin potiùs conspirant in eius mortem: igitur hæc euidentia credibilitatis & motiuorum non est sufficiens & proportionata eliciendo assensui nostræ fidei circa veritatem à Deo reuelatam & tantùm obscurè propositam.

III. Respondetur, maiorem esse veram de eo, C
quod tanquam motiuum formale mouet & concurrit ad assensum fidei, non autem de eo, quod concurrit tantùm velut aliqua conditio sine qua voluntas adulti venientis primò ad fidem non posset determinare intellectum ad præbendum assensum veritati à Deo reuelatæ obscurè, & sibi propositæ, quo posteriori modo ipsa euidentia credibilitatis & motiua solummodo concurrunt ad prædictum assensum fidei supernaturalis.

Tertia: lumen fidei est tam proportionatum obiectis credendis, quàm lumen naturale nostri intellectus veritatibus seu obiectis ordinis purè naturalis: atqui, vt noster intellectus vi luminis naturalis assentiatur veritatibus seu obiectis ordinis purè naturalis, veritates illæ debent esse ei euidentes, vt patet in scientiis: igi-
IV. tur, vt noster intellectus illustratus lumine fidei D
assentiatur obiectis seu veritatibus fidei, illæ debent esse ei euidentes.

Respondetur, distinguendo maiorem: vel enim lumen naturale nostri intellectus in ista maiori comparatur cum lumine fidei infusæ in ratione principij & in ordine ad eliciendum actum circa proprium suum obiectum, vel comparatur in ordine ad motionem illam metaphoricam obiecti, quâ excitatur ad assensum ei præbendum: si hæc maior propositio intelligatur de priori comparatione, admittitur, quia ex communi doctrina Philosophorum & Theologorum quælibet potentia completa & habitus sunt proportionata suo obiecto specificatiuo, sed tunc maior hæc nihil facit ad argumentum vel
præsentem difficultatem, quia hic non agimus V.
de ipso lumine siue naturali, siue supernaturali nostri intellectus in ratione principij elicitiui seu productiui actus sibi correspondẽtis, sed de formali ratione, per quam mouetur ab obiecto ad assensum, neque ex hac proportione potẽtiæ vel habitus in ratione principij cum suo obiecto potest validè inferri, quòd si aliquod tale obiectum mouet euidenter potentiam, etiam quodcumque obiectum hoc modo proportionatum suæ potentiæ, debeat illam euidenter mouere: nam opinabile seu obiectum opinionis est etiam hoc modo proportionatum lumini naturali nostri intellectus, cùm sit aliquod eius obiectum, neque tamen habet euidentiam & claritatem, caret enim certitudine, à qua euidentia prouenit, cùm sit cum formidine; cuius rei hæc est ratio, quòd mouere euidenter & clarè non fundetur in ipsa obiecti proportione cum sua potentia vel
habitu, vt patet exemplo nunc allato, sed in ipsa VI.
penetratione intrinsecæ & necessariæ connexionis, quæ est inter motiuum seu medium cognitionis & obiectum cognitum, vt patet ex iis, quæ Dialectici libris posteriorum tradunt de certitudine & euidentia scientiæ & demonstrationis.

Si autem prædicta maior tertiæ rationis aduersariorum intelligatur de posteriori comparatione, negatur, est enim quoad hoc disparitas luminis naturalis nostri intellectus & luminis fidei, quòd naturales veritates moueant intellectum, vel per seipsas, immediatè scilicet, quando ex propriis suis terminis cognoscuntur, vel per aliquid pertinẽs ad illas, habẽnsque cum illis intrinsecam & necessariam connexionem vel habitudinem, vt videre est in obiectis scientiarum naturalium: at veritates fidei infusæ seu supernatu-
rales non mouent intellectum etiam illustratum VII.
habitu fidei infusæ per suas eiusmodi causas vel effectus, sed per aliquid illis omnino extrinsecum, scilicet per primam veritatem reuelantem, quæ cùm ideò non habeat cum illis necessariam connexionem, fit, vt eiusmodi veritates supernaturales, prout illâ afficiuntur, non possint nisi obscurè mouere intellectum ad assensum.

Quarta: si quæ sit ratio, propter quam fides debet esse obscura, est quòd obiectum eius seu veritas fidei sumpta seorsim à pia motione voluntatis non sit sufficiens ad mouendum & determinandum intellectum ad assensum quoad specificationem: at hæc ratio nulla est, tum ob rationem præcedentem, tum eò quòd obiectum fidei est tam proportionatum ad mouendum intellectum habentem habitum fidei, quàm obiectum aliquod scientiæ alicuius naturalis est
aptum & proportionatum ad mouendum & de- VIII.
terminandum intellectum informatum habitu eiusmodi scientiæ naturalis ad assensum: atqui obiectum seu veritas alicuius scientiæ est proportionata ad determinandum quoad specificationem intellectum eadem scientiâ informatum ad assensum alicuius veritatis ad istam scientiam pertinentis, vt patet in qualibet scientia: ergo pari iure veritas fidei erit sufficiens & proportionata ad determinandum quoad specificationem intellectum informatum habitu fidei ad assensum præbendum veritati reuelatæ.

Respondetur, duplicem posse assignari causam rei quoad cognitionem eius, vt docent Dialectici, agendo de duplici demonstratione, vnam *à priori*, alteram *à posteriori*: rationem *à priori*

I. nostræ propositionis fuisse à nobis assignatam &
explicatam in prima eius probatione, & in solu-
tione præcedentis argumenti; rationem verò *à*
posteriori eam esse, quæ assignatur in hoc 4. ar-
gumento aduersariorum, & cuius mentio est
facta in tertia nostra probatione.

Ad id, quod in hoc argumento affertur con-
tra illam, patet solutio ex dictis in responsione
ad tertium præcedens argumentum, & sicut ob-
iectum proponi euidenter intellectui, est suffi-
ciens ratio *à priori* ad illum determinandum
quoad specificationem actus, quando obiectum
est illi proportionatum, ita etiam obiectum pro-
poni obscurè, seu ineuidenter, erit sufficiens ra-
tio *à priori*, vt non sit sufficiens ad determinandũ
intellectum quoad specificationem actus; nam,
quemadmodum affirmatio est causa affirmatio-
nis, sic etiam negatio est causa negationis, &
indigentia piæ motionis in voluntate, seu potiùs
II. pia eius motio ad faciendum, vt tunc intellectus
obiecto sibi ineuidenter & obscurè proposito
præbeat assensum, erit aliqua nostræ proposi-
tionis ratio *à posteriori*.

ARTICVLVS III.

Corollaria quædam ex dictis inferuntur.

EX iis sequitur aliquid sensibile, vt est for-
maliter sensibile, id est, vt de facto percipi-
tur aliquo sensu exteriori, non esse obiectum
nostræ fidei supernaturalis: nam ex nostra pro-
positione & eius rationibus, obiectum nostræ
fidei debet esse obscurum & ineuidens: at quid-
quid percipitur sensu exteriori, vt sic, est eui-
dens, quia per seipsum immediatè mouet sen-
sum ad sui cognitionem, & mediante hac cogni-
III. tione sensus mouet intellectum ad talem sui cog-
nitionem, ita vt, quandiu talis eius apprehensio
perseuerat, intellectus eius conuincatur obie-
ctum illud esse tale: hinc etiam fides dicitur ab
Apostolo *ad Hebræos* vndecimo *esse non appa-
rentium*; & Isaiæ 64. dicitur *oculus non vidisse,
nec auris audiuisse, quæ Deus præparauit dili-
gentibus se*, id est res illas, quas nobis esse con-
cedendas tanquam præmium in altera vita cre-
dimus.

Addidi huic corollario hanc particulam (*vt
est formaliter sensibile*) fatemur enim aliqua ob-
iecta sensibilia esse etiam obiecta nostræ fidei,
vt sunt *humanitas Christi Domini*, *passio eius &
mors* comparatione fidei, quæ erat in Aposto-
lis, item *sacramenta nouæ legis*, quæ sunt signa
sensibilia, similiter *Ecclesia militans*, quæ est vi-
sibilis, & multa id genus alia, sed non vt for-
IV. maliter talia, id est, ratio sensibilitatis, quæ illis
inest, licèt sit aliquod creditum nostræ fidei
hoc sensu, quòd sacramenta sint aliquid sensi-
bile per se & secundùm se spectata, non tamen
est ratio motiua ad assensum illorum, nec ipsa
sunt propriè obiecta nostræ fidei, sed ea, quæ
illis conueniunt, nec tamen videntur à nobis, sed
per diuinam reuelationem proponuntur nobis,
& propter illam à nobis creduntur, sic licèt
Apostoli viderint humanitatem Christi Domi-
ni, illam contrectauerint, non tamen formali-
ter & vi istius experimentalis scientiæ, seu cog-
nitionis sensitiuæ, tãquam formalis motiui, illam
fide diuinâ credebant, sic licèt credamus Eccle-
siam esse visibilem, & videamus hanc hominum
congregationem repræsentantem vniuersalem

A Ecclesiam in generali & legitimo Concilio, non V.
ideò tamen id ita credimus, quia videmus, sed
ex diuina reuelatione tanquam motiuo, nec per-
cipimus aliquo sensu exteriori hunc cœtum, in
quo residet Ecclesia, gubernari à Spiritu sancto,
esse affectum sanctitate, verâ fide, & pluribus
aliis donis, quæ tantùm credimus, sed ibi aliud
videmus, & aliud credimus, videmus hunc cœ-
tum hominum copulari verâ fide, regi à Spiritu
sancto, & id genus plurima, quæ nullo sensu ex-
teriori percipimus.

Neque contra hoc nostrum corollarium po-
test obiici illud Christi Domini ad sanctum Tho-
mam, apud sanctum Ioannem vigesimo capite,
quia vidisti me, Thoma, credidisti, quasi istud,
quia vidisti, denotet motiuum formale actus S.
Thomæ importati hâc particulâ, *credidisti*, prout
hæc sumitur pro actu fidei infusæ.

Nam primò responderi potest, illam particu-
B lam, *quia*, ibi denotare, non *causam formalem* VI.
assensus fidei supernaturalis, quo sanctus Tho-
mas tunc credidit Christum Dominum resurre-
xisse, sed *causam credibilitatis illius*, quæ in san-
cto Thoma antecessit ad istũ assensum superna-
turalis fidei, quo credidit Christum Dominum
resurrexisse, ita vt sensus sit iste, quia expertus
es sensu exteriori me habere verum & viuum
corpus humanum, & vulnera ei inflicta in cruce
agnouisti, hâc experientiâ conuictus, præsuppo-
sitâ tamen piâ motione voluntatis, credidisti seu
assensum supernaturalem formasti, quo credis
me resurrexisse. Nam Patres ad illum locum
communiter dicunt sanctum Thomam aliud vi-
disse, & aliud credidisse, vidisse humanitatem
& credidisse Christum Dominum suâ virtute
resurrexisse, item vidisse humanitatem & cre-
didisse eam verbo diuino esse vnitam hyposta-
C ticè, & his similia, iuxta sensum illius sententiæ, VII.
quâ apud sanctum Ioannem Christus Dominus
dixit, *nisi signa & prodigia videritis, non creditis*,
vbi non vult signa seu miracula à se facta esse
motiua formalis assensus veræ & infusæ fidei,
sed tantùm credibilitatis.

Deinde, potest responderi hanc particulam,
quia, in ista sententia ita esse *causalem*, vt ta-
men hęc alia sequens, *credidisti*, non significet ibi
assensum fidei supernaturalis, sed tantùm signi-
ficet assensionem, cuiuscumque illa sit rationis,
verbi gratiâ etiam humanæ fidei, ita vt respon-
deat illi dicto sancti Thomæ, *nisi videro in mani-
bus eius figuram clauorum* &c. *non credam*, quò
loci hæc particula *non credam*, non sonat assen-
sum supernaturalem fidei, sed quamcumque as-
sensionem, ex quocumque motiuo illa sit. Nam
satis communiter verbum, *credo*, sic sumitur in
D sacris litteris, vt ad illum locum sancti Ioannis
Toletus notat annotatione trigesimâ; vnde, sicut VIII.
talis assensus sancti Thomæ spectatus præcisè
non est fidei supernaturalis, ita etiam hæc *causa-
lis* particula, *quia*, ibi non denotat cognitionem
illam *experimentalem* fuisse sancto Thomæ mo-
tiuum formale ad assentiendum tali obiecto.

ARTICVLVS IV.

*Quomodo obscuritas seu ineuidentia rei reue-
latæ, se habeat ad reuelationem.*

CÆTERVM, licèt, quæ hactenus diximus,
ostendant diuinam reuelationem, cui no-
stra fides innititur, debere esse obscuram *ex*

I. *parte obiecti*, difficultas tamen adhuc manet, quomodo hæc obscuritas seu ineuidentia sese habeat ad eiusmodi reuelationem diuinam: cùm enim obscuritas hæc se teneat *ex parte obiecti*, vt propriè & immediatè supponitur ad mouendum intellectum ad assensum fidei supernaturalis (quia omne mouens est prius moto, & res reuelata non mouet ad assensum fidei, nisi vt obscurè proposita intellectui) sícque aliquo modo pertineat ad hoc obiectum, quatenus est formale, ad quod potest se habere diuersimodè, scilicet vel tanquam mera quædam illius conditio, sine qua non moueret ad assensum fidei, vel tanquam aliqua pars ipsius obiecti formalis, seu motiui, vel tanquam modus eius intrinsecus, dubitatur quonam istorum modorum hæc ad illud pertineat.

Durandus libro tertio sententiarum distinctione 24. quæstione 1. numero 15. & sequentibus, existimat rationem *non visi*, seu obscuritatem, II. esse tantùm conditionem aliquam concomitantem obiectum nostræ fidei pro hoc statu viæ, in quantum illa, de quibus fides est, probabiliter non sunt secundùm se, vel per propriam suam causam præsentia nostro intellectui, vt sic possint esse visa seu cognita euidenter, sed tantùm nobis præsentantur per auctoritatem sacræ scripturæ, quæ nec facit visionem, id est cognitionem euidentem, nec generat scientiam: iuxta quam suam opinionem ait omnia sacræ scripturæ & Patrum testimonia esse intelligenda, quæ asserunt diuinam reuelationem, cui nostra fides innititur, esse obscuram.

Ad hanc Durandi opinionem accedit Malderus hac quæstione sancti Thomæ articulo 4. dubio 2. ait enim obscuritatem, seu *non visum*, esse formalem rationem fidei, seu aliquid in ea inclusum, velut conditionem aliquam sumptam III. *ex parte credentis*, sine qua formalis ratio credibilis non applicatur obiecto materiali, & in huius rei confirmatiomem profert locum sancti Thomæ hac quæstione articulo 6. in responsione ad secundum, suprà explicatum à nobis articulo primo huius disputationis: nam hæc duo (obscuritatem esse conditionem concomitantem nostram fidem ratione status viæ, &, istam obscuritatem requiri in hoc obiecto velut conditionem requisitam ex parte credentis) parum, imò nihil in reipsa inter se differunt: non enim potest facilè intelligi vel explicari, quomodo obscuritas requiratur in obiecto nostræ fidei ex parte solius credentis, nisi hæc necessitas fundetur in statu viæ, in quo ipse credens est constitutus.

Multi ex recentioribus existimant obscuritatem esse de formali & intrinseca ratione obiecti motiui nostræ fidei, contra quos

IV. Sit hæc nostra propositio: *obscuritas non pertinet ad formalem rationem obiecti motiui nostræ fidei, tanquam id, quod simul creditur, seu attingitur ipso actu fidei, nec tanquam aliqua pars eius seu motiua ad credendum, nec tanquam extrinseca quædam conditio illius, sed tanquam modus quidam intrinsecus secundùm suam propriam & formalem rationem obiecti.* Quatuor sunt partes istius propositionis, prima est communis omnium, quam expressè tradit Bannes hîc ad 4. art. sancti Thomæ primâ suâ conclusione.

Et probatur: illud solummodo *vt quod* creditur, quod terminat actum assensus, sed dum aliquis nostrûm elicit assensum circa mysterium sanctissimæ Trinitatis, verbi gratiâ, sic dicendo,

A *credo Deum vnum & trinum*, vel *credo in vnum Deum & trinum*, ibi id, quod terminat hunc assensum, est trinitas personarum in diuinitate, seu vnitate diuinæ essentiæ, non autem ipsa obscuritas, vt quilibet potest facilè experiri apud semetipsum: igitur obscuritas non pertinet ad formalem rationem obiecti motiui nostræ fidei, tanquam id, quod simul creditur. V.

Vbi notandum est sensum huius partis, & probationis eius, non esse negare obscuritatem fidei & mysteriorum eius, seu veritatum esse aliquod materiale obiectum fidei, nam contrarium ostendit propositio articuli primi; sed eius sensus est, cùm suprà distinxerimus duplex obiectum fidei, vnum *purè materiale*, alterum *non purè materiale*, ipsam obscuritatem in quolibet actu fidei circa alias veritates non habere rationem obiecti *purè materialis*, seu non esse id, quod tunc cognoscimus per illum assensum fidei, B sed si velimus illud cognoscere, tunc opus VI. esse aliquâ reflexione intellectus supra talem suum actum, vt directè terminatum ad hoc & illud obiectum fidei sic propositum ad mouendum intellectum ad assensum.

Secunda pars eiusdem propositionis, asserens *quòd non pertineat ad formale obiectū nostræ fidei tanquam illius pars seu motiua*, probatur: illud est formalis ratio obiecti motiui nostræ fidei, seu aliqua eius pars, quod vt cognitum mouet nos ad assensum, vt patet ex dictis suprà de obiecto formali cuiuscumque habitus cognoscitiui: atqui obscuritas, quæ se tenet ex parte rei reuelatæ, seu obiecti credibilis, nos non mouet vt cognita ad præbēdum assensū rebus à Deo reuelatis; nemo enim nostrûm assentitur veritatibus fidei, quia non videt illas, sed quia prima veritas *in dicendo* reuelat illas: igitur obscuritas non est formalis C ratio vel aliqua pars obiecti motiui fidei nostræ.

Deinde eadem pars probatur duabus vltimis rationibus Durandi superiùs propositis. VII.

Tertia item pars eiusdem nostræ propositionis, asserens *obscuritatem non esse meram aliquam conditionem extrinsecam* obiecti formalis nostræ fidei, probatur ratione superiùs allatâ pro secundâ sententiâ.

Vltima denique pars eiusdem propositionis, asserens *obscuritatem esse modum intrinsecum formalis obiecti nostræ fidei*, probatur: eâ ratione obscuritas propriè & præcisè loquendo conuenit formali obiecto nostræ fidei, quâ euidentia propriè & præcisè loquendo conuenit formali obiecto scientiæ verè & propriè dictæ, quia scientia seu visio, & fides sibi inuicem opponuntur; & obscuritas, vt hîc sumitur, opponitur euidentiæ & claritati, quemadmodum patet ex dictis: vnde sanctus Thomas hîc articulo D quinto, ex tali oppositione infert idem non posse simul & semel sciri & credi: VIII. atqui euidentia propriè & præcisè loquendo conuenit tantùm formali obiecto scientiæ, tanquam modus quidam intrinsecus, quo mouet de facto ad assensum: igitur & ipsa obscuritas, seu ineuidentia, spectabit tantùm ad formalem rationem obiecti motiui nostræ fidei tanquam proprius modus intrinsecus, quo tale obiectum mouet nostrum intellectum ad assensum.

Maior satis patet ex iis, quæ in eius confirmationem sunt ibi allata. Minor probatur: obiectum formale scientiæ est ipsa prima causa rei, quando demonstratio est à priori, nam scientia est cognitio rei per suas causas; vel si demonstratio sit à

I. posteriori, est effectus habens necessariam con-
nexionem cum suo subiecto: hæc enim duo sunt,
quæ vt cognita mouent intellectum ad assen-
sum scientificum; proprius autem modus, quo
mouent ad assensum, est, quatenus talis necessa-
ria connexio medij cum suis extremis euidenter
penetratur & manifestatur intellectui, si enim
causa propria rei, vel proprius effectus eius ali-
quo alio modo moueant intellectum ad assen-
sum, licèt sint eadem motiua, quæ sunt in scien-
tia, ob hanc tamen diuersitatem mouendi spe-
ctabunt ad aliam speciem cognitionis, puta opi-
nionis, vel aliam, quatenus vt non penetrata,
seu ineuidenter cognita, non adhuc quietant in-
tellectum, sicut cognitio propriè scientifica de-
bet facere conquiescere intellectum, iuxta Ari-
stotelem & omnes eius interpretes in libris post.
vbi agunt de demonstratione & scientia effectu
eius: igitur propriè & præcisè loquendo eui-
II. dentia conuenit obiecto formali scientiæ tan-
quam modus intrinsecus, quo mouet intelle-
ctum ad assensum scientificum: ergo, cùm op-
positorum habituum obiecta formalia ha-
beant proprios agendi modos sibi oppositos, &
fides opponatur scientiæ & visioni, ipsa obscu-
ritas euidentiæ opposita conueniet formali ob-
iecto nostræ fidei, tanquam proprius modus,
quo secundùm suam speciem spectato mouet no-
strum intellectum ad assensum.
Obiicies, euidentiam esse de essentiâ scientiæ
propriè dictæ, vt habet communior sententia
Philosophorum in libris posteriorum, quam e-
tiam primâ parte quæstione primâ sumus secu-
ti: similiter obscuritas & ineuidentia est de es-
sentia fidei diuinæ, vt patet ex Apostolo *ad He-
bræos* vndecimo, & ex dictis articulo primo hu-
ius disputationis: ergo ineuidentia seu obscuri-
III. tas non potest esse proprius tantùm modus for-
malis eius obiecti; consequentia patet: modus
est aliquid distinctum ab eo, cuius est proprius
modus, nec proinde potest esse de essentia il-
lius.
Respondetur, sicut non repugnat conclusionē
syllogismi pro diuersa cōsideratione esse partem
essentialem, & effectum; effectum quidem, si
cōparetur cum præmissis, partem verò essentialē,
si comparetur ad totum syllogismū, vt Dialecti-
ci ostendunt in libris posteriorum: ita etiam nihil
repugnare euidētiam, consideratam per compa-
rationem ad scientiam seu cognitionem scienti-
ficam, esse de essentia illius, vtpote per quam
fit, vt sciens cognoscat certò rem non posse ali-
ter se habere & conquiescat in tali cognitione: si
autem eadem euidentia consideretur per com-
parationem ad ipsum formale obiectum, seu
IV. motiuum scientiæ, esse tantùm proprium mo-
dum, quo tale motiuum mouet & attrahit intel-
lectum ad assensum: pari modo nihil repugnat
ineuidentiam seu obscuritatem, consideratam in
ordine ad actum fidei, seu cognitionem & as-
sensum per fidem esse de essentia illius; si autem
comparetur tantùm cum obiecto formali, esse
solummodo proprium modum, quo tale moti-
uum iuxta hanc suam speciem mouet intelle-
ctum ad præbendum reuelatæ à Deo veritati as-
sensum.

ARTICVLVS V. V.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM fundamentum Durandi est, quòd
formalis ratio cuiuscumque habitus cogno-
scitiui non possit esse negatiua, vel priuatiua: at
non visum est quædam negatio.
Sed huic fundamento satisfactum est suprà; nā
ostendimus *non visum*, vt pertinet ad obiectum
nostræ fidei, esse aliquid positiuū, quia importat
modum aliquem positiuum, quo ineuidenter per
aliud medium, quàm per propriam causam rei,
vel proprium eius effectum, vel per ipsum met
obiectum vt seipso euidens, intellectus tendit in
veritatem à Deo reuelatam.
Similiter secundo eiusdem opinionis funda-
mento satisfactum est suprà: illud autem est e-
B iusmodi: formalis ratio obiecti cuiuslibet habi- VI.
tus cognoscitiui tenet se ex parte obiecti, non
autem ex parte habentis talem habitum: nam
patet ex dictis obscuritatem illam, seu ineuiden-
tiam, tenere se ex parte obiecti nostræ fidei, cùm
obiectum formale, vt illā affectum, præsuppona-
tur nostro intellectui, quatenus ab illo sibi pro-
posito mouetur ad assensum.
Tertium fundamentum est: si formalis ratio
obiecti fidei esset *non visum*, pari iure formalis
ratio obiecti visionis esset visum, quia opposito-
rum habituum rationes formalium obiectorum
sunt oppositæ; fides autem & visio opponuntur:
atqui esse visum non est de formali ratione vi-
sionis, quia hæc debet præsupponi actui sibi cor-
respondenti: at esse visum sequitur visionem, est
enim quædam denominatio extrinseca proue-
niens ex eo, quòd actus visionis fuit de facto
C exercitus circa tale obiectum: ergo similiter VII.
non visum non est de ratione obiecti formalis
nostræ fidei.
Respondetur, hoc argumentum procedere
de *non viso*, prout *non visum* est mera quædam
denominatio extrinseca: at suprà articulo primo,
& ante responsionem ad argumenta allata pro
Manichæis, obseruauimus hunc terminum in hac
disputatione significare aliquid positiuum te-
nens se ex parte obiecti nostræ fidei, secundùm
quod mouet nostrum intellectum ineuidenter
& obscurè.
Deinde ad id, quod isto tertio argumento
dicitur, scilicet *esse visum* supponere actum, &
esse *non visum* denominari ab actu, respondetur
obiectum nostræ fidei, quod nos dicimus esse
non visum, seu *non manifestum & ineuidens*,
posse duobus modis considerari: primò quate-
D nus significat obiectum fidei, vt affectum ineui- VIII.
dentiâ, seu vt propositum intellectui per me-
dium ineuidens ad mouendum illum ad assen-
sum, quomodo *non visum* præsupponitur actui
nostræ fidei, sicut & quidquid pertinet ad eius
obiectum formale; iuxta quam considerationem
pertinet ad obiectū formale nostræ fidei, vt su-
prà ostendimus: deinde potest considerari, qua-
tenus significat obiectum fidei, vt de facto & rei-
psa terminans actum credendi, iuxta quam con-
siderationem denominatur *non visum*, quia a-
ctus credendi est non visio, id est, obscura & in-
euidens cognitio.
Quartum fundamentum est: illud propriè
est ratio formalis alicuius obiecti, ad quod om-
nia, quæ pertinent ad considerationem habitus

I. isti obiecto correspondentis, habent attributionem: atqui omnia, quæ considerantur per fidem, non habent attributionem ad *non visum*.

Respondetur, maiorem esse veram de præcipuo materiali obiecto cuiuscumque habitus, prout illud induit rationem formalem obiecti motiui: vnde quæcumque cognoscuntur per fidem, cognoscuntur vt obscurè reuelata, & vt per illam creduntur, habent aliquem ordinem & habitudinem ad Deum, vt per fidem cognoscendum.

Quintum: finis cuiuscunque habitus cognoscitiui est perfecta cognitio sui subiecti secundùm formalem eius rationem, & secundùm ea, quæ attribuuntur ei: atqui finis proximus & intrinsecus habitus nostræ fidei non est cognoscere perfectè de Deo qualiter sit non visus, & quænam sunt ea, quæ illi attribuuntur, quatenus est non visus; igitur non visum nullo modo pertinet ad rationem formalis obiecti nostræ fidei.

II. Respondetur, in habitibus *practicis* finem proprium & intrinsecum non esse nudam cognitionem *speculatiuam*, quantumuis perfectam sui obiecti, sed *practicam*, & scire modum operandi ex illo: nam in eiusmodi habitibus obiectum & finis proprius coincidunt, vt Dialectici docent: vnde, cùm fides infusa sit habitus *practicus*, quia est fundamentum totius spiritalis ædificij, & est ad hoc, vt homo eâ instructus bene operetur in ordine ad vitam æternam, finis eius intrinsecus non est simpliciter cognoscere perfectè de Deo, qualiter sit non visus, & ea, quæ ei, quatenus non est visus, attribuuntur, sed est hominem tali habitu instructum assurgere in cognitionem Dei, & eorum, quæ eius sunt, vel habent ordinem ad illum (vt est in seipso, & clarè potest videri) prout reuelantur obscurè, & eorum cognitio inseruit ad assecutionem vitæ æternæ, iuxta
III. illud Christi Domini apud sanctum Ioannem capite 17. *hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum:* id est, cognitio, quæ per veram fidem habetur de Deo & Christo Domino mediatore, est causa salutis, seu vitæ æternæ, quatenus est eius radix & origo, quemadmodum explicat sanctus Cyrillus Alexandrinus libro vndecimo *in sanctum Ioannem* capite 16. quod esse intelligendum de fide, vt operante per dilectionem, patet ex illo sancti Ioannis primâ suâ canonicâ capite vigesimo, *qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est & veritas non est in eo*, quatenus scilicet, qui fidem infusam habet otiosam, nec eâ vtitur vt par est, cùm illa sit ad operandum per charitatem, est mendax; vnde ipsum non visum, seu obscurè cognitum, dictum de Deo purè & simpliciter sumptum
IV. non est finis proprius fidei nostræ.

Primum fundamentum eorum, qui asserunt *obscuritatem esse de formali & intrinseca ratione obiecti motiui fidei*, est, quòd omnis differentia essentialis habituum specie distinctorum petatur à formalibus eorum obiectis: at euidens & ineuidens seu obscurum, sunt essentiales differentiæ fidei supernaturalis ac scientiæ acquisitæ: ergo obscurum seu non visum erit formale obiectum, seu aliqua saltem pars obiecti motiui nostræ fidei.

Respondetur, specificam differentiam habituum peti, non præcisè à formali & motiua ratione obiecti, prout illa præscindit à modo suo proprio, quo tendit in obiectum, aliàs diuinæ

A illæ reuelationes, quæ fiunt beatis extra intuiti- V.
uam visionem Dei, & assensus à beatis præstitus illis, diceretur esse eiusdem speciei cum eo assensu, quem nos per fidem præbemus veritatibus à Deo reuelatis, quod tamen est contra communem Theologorum sententiam, sed talis differentia desumitur ab ipso motiuo, prout tali & tali modo essentialiter & specie distincto tendit in suum obiectum. Nam habitus distinguuntur specie loquendo propriè penes modum, quo tendunt in sua obiecta, vt Philosophi communiter docent, sequuntur enim conditionem suorum actuum, qui actus à tali tendentia sibi propria in hæc & illa obiecta suam accipiunt specificationem & distinctionem; vnde, quia modus iste est intrinsecus istis formalibus obiectis formaliter sumptis & ab illis inseparabilis, etiam per conceptum mentis, prout actus eiusmodi tendunt in propria sua obiecta, fit, vt
B habitus & actus dicantur indistinctè specificari VI.
& distingui per obiecta sua formalia, & sic rectè intelligimus euidens & ineuidens esse differentias essentiales habituum fidei & scientiæ.

Secundum fundamentum: si obscurum non est de essentia formalis obiecti fidei, poterit ab illa separari, & ex consequēti actus fidei dari sine illa, quia tota eius essentia saluabitur; & Deus potest substantiam & essentiam rei alicuius conseruare sine aliis ad eam non pertinentibus: at posse dari actum fidei sine obscuritate rei creditæ est contra citata scripturæ & Patrum testimonia pro propositione articuli primi, quæ opponunt fidem vt aliquid obscurum visioni: igitur obscuritas est de formali ratione obiecti motiui nostræ fidei, vel saltem aliqua pars illius.

Respondetur, obscurum esse de essentia formalis obiecti nostræ fidei, prout obiectum hoc sumitur, secundùm id omne, quod habet & in-
C cludit, quatenus exit in actum, quia nequit sine
proprio suo modo exire in illum, & sic ineuiden- VII.
tia seu obscuritas est ab illo inseparabilis, quia nihil agit in genere causæ formalis & motiuæ, nisi iuxta modum sibi proprium: si autem formale obiectum sumatur præcisè secundùm id tantùm, quo vt cognitio mouet in genere causæ formalis & motiuæ, tunc licèt vt sic possit apprehendi sine prædicto modo, attamen non potest apprehendi completè & vt sic in tali specie expeditum ad mouendum intellectum ad assensum fidei, nisi vt habet de facto obscuritatem & ineuidentiam tanquam modum sibi intrinsecum.

Quibus non obstat, quod ibi obiicitur, scilicet Deum posse conseruare totam essentiam rei alicuius sine aliis ad eam pertinentibus, cuiusmo-
D di est modus ei tantùm intrinsecus: nam licèt id VIII.
possit esse verum de essentia illius rei, quæ simpliciter & absolutè est ad se, cuiusmodi est substantia, non est tamen verum de essentia illius rei, quæ transcendentali quadam habitudine est per modum sibi intrinsecum ad aliquid aliud, si enim talis modus ab illa tollatur, & illa tolletur, vt patet in attentione, quæ tamen est modus orationis, & quâ sublatâ non propriè censetur esse oratio.

I.

ARTICVLVS VI.

Quædam circa ineuidentiam reuelantis ad intelligentiam sequentis articuli prænotantur.

IMPRIMIS repetendum ex secundo notabili articuli primi huius disputationis, quid sit ineuidentia *reuelantis*, eique opponi euidentiam illam, quam Theologi communiter appellant, euidentiam *in attestante Deo*, quæ nihil est aliud quàm cognitio habita ex testimonio Dei euidenter cognito, licèt nec ipse Deus, nec res illa, quæ sic creditur, videatur, seu cognoscatur euidenter, id est vel per seipsam immediatè, vel per suam propriam causam, vel per effectum intrinsecum, vel per aliquid simile habens connexionem necessariam cum illo, quæ etiam tali connexione penetretur, quemadmodum intelligitur ex dictis articulis præcedentibus.

II. B Notandum secundò, hanc euidentiam *in attestante Deo* posse intelligi se habere duobus modis ad assensum fidei supernaturalis, primò *formaliter*, ita vt talis euidentia sit aliquid requisitum, vel tanquam modus aliquis, vel tanquam aliqua conditio in actuali reuelatione, prout hæc includitur in formali obiecto nostræ fidei, vel econtrà obscuritas seu ineuidentia *in attestāte Deo* opposita isti euidentiæ requiratur, vt obiectum formale fidei possit intellectū mouere ad assensū: secundò potest intelligi *concomitanter* tantùm, quatenus scilicet, dū intellectus præbet assensum fidei, veritati à Deo reuelatæ, simul etiam, alio tamen actu ipse credens habeat de hac eadem re euidentiam *in attestante*, quòd scilicet sit Deus, qui eam sibi reuelat, difficultas, de hac euidentia *in Deo attestante* hoc posteriori modo considerata
III. C non spectat ad præsentem disputationem, sed ad aliam inferiùs attingendam, vbi agemus de actu fidei, an scilicet fides diuina, vel actus eius possit simul & semel stare cum scientia habituali vel actu eius de eodem obiecto, sed articulo sequenti agendum tantùm de hac euidentia, & ineuidentia *in attestante Deo* priori modo spectatâ, quia in eo solummodo consideramus conditiones necessarias formali obiecto nostræ fidei, quibus affectum sit proximè aptum mouere nos ad assensum fidei supernaturalis.

Notandum tertiò, duplicem distingui posse euidentiam *in Deo attestante*, vnam *naturalem*, alteram *supernaturalem*, tunc est *naturalis* euidentia *in attestante Deo*, quando intellectus ex naturali sua vi & efficacia cognoscit euidenter eum, qui hoc vel illud sibi reuelat, esse Deum, tunc autem hæc euidentia est *supernaturalis*,
IV. D quando intellectus creatus per aliquod lumen supernaturale sibi infusum, cognoscit euidenter esse Deum, qui hoc vel illud ei reuelat, licèt tale obiectum sibi ad credendum propositum non videat, seu cognoscat euidenter.

Notandum quartò contra Bannetium hîc primâ quæstione articulo quinto, & infrà quæstione 15. articulo secundo, & nonnullos alios, vtramque hanc euidentiam *in Deo attestante* esse possibilem, seu absque eo, quod res reuelata à Deo cognoscatur euidenter, & absque eo quod Deus reuelans videatur seipso, posse cognosci euidenter talem reuelationem esse à Deo: sic enim tradunt Gandauensis quodlibeto 2. quæst. 15. articulo primo, Durandus libro tertio sententiarum distinctione 23. quæstione 9. numero 12. & eodem libro distinctione 31. quæstione 4. Almainus tertio sententiarum, distinctione 24. quæstione vnicâ, post sextam conclusionem: Caietanus hîc articulo quarto, & latiùs infrà quæstione 5. articulo 1. & quæstione 17. articulo 5. & communiter omnes recentiores hîc, & citatâ quæstione 5. quò loci sanctus Thomas articulo secundo hanc euidentiam *naturalem* admittit in propriis terminis, vt hæc eius verba declarant: *si aliquis Propheta pronunciaret in sermone Domini aliquid futurum, & adhiberet signum mortuum suscitando, ex hoc signo conuinceretur intellectus videntis, vt cognosceret manifestè hoc dici à Deo, quia non mentitur, licèt illud futurum, quod prædicitur in se euidens non esset*: & ibidem expresè ait hanc euidentiam *naturalem* in Deo attestante habere locum in dæmonibus, sic enim scribit de illis: *vident multa manifesta indicia, in quibus percipiunt doctrinam Ecclesiæ à Deo esse, quamuis ipsi res ipsas, quas Ecclesia docet, non videant*. (A, V.; B, VI.)

VI. Et potest ampliùs explicari exemplo primi Angeli, quando creatus est à Deo, cumque adhuc esset viator, tunc enim non vidit Deum intuitiuè & seipsum disposuit ad gratiam per actus fidei, spei & charitatis, vt dictum est primâ parte, sicut & homines adulti sese disponunt ad illam, supremus enim Angelus accepit à Deo immediatè reuelationem mysteriorum credendorum vna ex parte sciens naturali lumine & euidenter intellectum suum non posse immutari necessariò ab vlla creatura, sed à solo Deo, & alia ex parte cernens factam esse in suo intellectu aliquam immutationem per immissas sibi cogitationes non liberas de mysterio Trinitatis, cuius reuelationem Angeli nondum acceperant, ex his & aliis eiusmodi euidenter cognoscebat
C Deum esse auctorem huius reuelationis. VII.

Idem patet exemplo animarum existentium in Purgatorio, habent illæ fidem & actus eius exercent, habent euidentiam eorum, quæ credunt *in attestante Deo*, nam probè sciunt Deum esse, qui de istis veritatibus testificatur, nec tamen eum clarè & intuitiuè vident, cùm nondum sint beatæ & in patria, nec cognoscunt euidenter rem sic sibi reuelatam: igitur non repugnat dari euidentiam rerum per fidem credendarum *in Deo attestante*.

Idem probatur ratione: quidquid requiritur ad euidentiam in Deo testificante, potest haberi absque eo, quòd res testificata cognoscatur euidenter: ergo euidentia in Deo testificante potest dari. Consequentia per se patet.

Antecedens probatur: hæc ad talem euidentiam requiruntur, imprimis ipsa locutio siue interior, seu exterior, seu vox ipsius Dei testifi-
D cantis: deinde, vt hæc vox seu locutio cognoscatur euidenter esse ipsius Dei, seu à Deo tanquam eius auctore & causa principali. Tertiò, vt ex hoc testimonio Dei prædictâ locutione, seu voce Dei expresè, seu euidenter cognito, non sequatur Deum vel ipsam rem testificatam videri, vt est ipse, quia sic esset visio & cognitio euidens ipsius obiecti: quartò, requiritur euidens cognitio veracitatis Dei, sic enim ex testimonio Dei euidenter cognito, fit certum & euidens euidentiâ in attestante rem testificatam ita se habere, vt proponitur: quemadmodum intelligitur ex hoc syllogismo, *quidquid Deus dicit & reuelat est certū, quia Deus est infallibilis veritatis in dicendo: atqui est mihi euidens Deum reue-* VIII.

lare

I. *lare se esse vnum & trinum : ergo est mihi euidens Deum esse trinum & vnum.* Sed hæc conclusio est euidens ipsâ euidentiâ rei, vt est in se, quia non est visio, seu intuitio, nec habetur per aliquod medium intrinsecum illi, sed solummodo per extrinsecum, scilicet testimonium diuinum: igitur hæc conclusio est tantùm euidens in ipso testificante.

Hæc autem singula hâc enumeratione recensita possunt habere locum in Deo, & in creatura intellectuali, respectu alicuius veritatis sibi à Deo reuelatæ, & probatur de vnoquoque in particulari.

De primo, Deum scilicet posse *loqui creaturæ rationali locutione exteriori, vel etiam interiori,* patet ex dictis suprà, vbi obseruauimus reuelationem diuinam passim in sacris scripturis vocari *locutionem Dei:* de secundo, quòd *hac locutio, seu vox, cognoscatur euidenter esse ipsius Dei, seu*
II. *à Deo tanquam principali eius auctore & loquente,* B probatur: quia hæc locutio exterior potest fieri signo aliquo exteriori, quod potest esse à solo Deo in confirmationē veritatis reuelatæ ab eo, & tale declarari, potéstque euidenter cognosci repugnare illud fieri in testificationem dicti falsi, exempli gratiâ sit miraculum, cuiusmodi fuit resuscitatio Lazari, quem verè mortuum sciebant dæmones, & aliqui etiam homines; de tertio idem patet, quia nos euidenter nouimus hāc & istam vocem seu locutionem esse huius & istius, quamuis hunc & istum non videamus, quia scilicet vox ipsa tali modo, sono, articulo, & aliis signis sibi particularibus affecta manifestat nobis ipsum loquentem, vt experientia constat: ergo, cùm Deus possit efformare signa exteriora longè perfectiora, poterit ea facere, quæ ex seipsis manifestent Deum etiam non visum, seu non
III. cognitum euidenter esse eum, qui loquitur, & C qui conceptum suum nobis exprimit.

De quarto, quòd scilicet *ipsa veracitas Dei cognoscatur etiam euidenter,* patet, quia principia eius virtualia, scilicet summa sapientia & summa bonitas Dei patent etiam naturali ratione: nam Philosophi solo naturæ lumine cognouerunt Deum esse summè intelligentem & summè bonum, vt patet ex eorum libris, & facilè colligitur ex Apostolo *ad Romanos* capite vndecimo, docente *eos fuisse inexcusabiles, quia, cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt.*

Tandem, quòd his omnibus positis res testificata non videatur, seu cognoscatur in seipsa, probatur: quia tunc tantùm aliquid cognoscitur in seipso, quando vel per seipsum, seu per aliquam sui speciem impressam cognoscitur, vel
IV. per suam propriam causam, vel per proprium D effectum, vel per aliquid habens intrinsecum cum illo in esse rei connexionē, vt intelligitur ex dictis præcedētibus articulis: atqui positis hactenus enumeratis res testificata non cognoscitur per aliquod istorū, vt per se patet, sed ex solo testimonio loquentis, quod est illi omnino extrinsecum, nec habet aliquam in esse rei connexionem necessariam cum eo sic cognito, vt constat per se: igitur obiectum sic cognitum positis omnibus suprà enumeratis cognoscitur in seipso: igitur omnia & singula, quæ requiruntur ad habendum euidentiam in Deo attestante, possunt dari absque eo quòd, vel Deus ipse, vel etiam obiectum, quod sic proponitur cognoscendum ex eius testimonio, videatur in seipso,

A seu cognoscatur intuitiuè: igitur euidentia alicuius veritatis in Deo attestante est possibilis, vt quartum nostrum notabile asserit. His prænotatis sit V.

ARTICVLVS VII.

Vtrum obscuritas seu ineuidentia reuelantis sit de formali ratione actualis diuinæ reuelationis, inclusæ in formali obiecto fidei.

PRIMA sit propositio: *ipsa ineuidentia seu obscuritas reuelantis pertinet aliquo modo ad formalem rationem obiecti motiui, seu formalis nostræ fidei formaliter & præcisè considerati.* Hæc propositio est Durandi citatâ distinctione vigesimâ tertiâ & trigesimâ primâ libri tertij B sententiarum, Bannetij citato superiùs loco, VI. Suaris hîc disputatione tertiâ, sectione octauâ, numero decimo septimo, & sequentibus, item plurium aliorum tam recentiorum, quàm veterum scholasticorum hîc, & citato libro tertio sententiarum.

Probatur primò iis omnibus sacræ scripturæ & Patrum auctoritatibus, quibus suprà ostendimus obiectum omne vt cognitum, seu proximè aptum cognosci per fidem infusam, debere esse obscurum & ineuidens: nam quidquid cognoscitur vt à Deo euidenter dictum, & vt sic cognitum mouet intellectum ad assensum, illud est euidens sic cognoscenti & credenti, & proinde non est obscurum & ineuidens, quia assensus sequitur cognitionem sui motiui: atqui in hac hypothesi nostræ propositionis veritas reuelata cognoscitur euidenter ab eo, cui pro-
C ponitur credenda, tanquam à Deo dicta, & vt VII. sic mouet illum ad assensum: ergo talis veritas reuelata est illi euidens, & proinde non obscura, quod ex dictis suprà est contra propriam conditionem veritatis propositæ vt per fidem credendæ.

Dices duplicem posse hîc distingui euidentiam, vnam rei quæ dicitur, & alteram loquentis, qui rem aliquam vel proprium suum conceptum exprimit, secundam euidentiam non inferre primam, vt patet in hominibus, fit enim sæpè, vt videamus & audiamus loquentem & euidenter cognoscamus esse, verbi gratiâ, Petrum, qui hoc & illud dicit, neque propterea tamen cognoscimus euidenter illud, quod asserit: nam euidens cognitio rei fundatur in penetratione propriæ causæ rei, vel proprij eius effectus, & necessariæ connexionis extremorum eius, quam
D tunc nullo modo penetramus; euidentia autem VIII. loquentis nititur tantùm cognitione quarumdam circumstantiarum particularium locutionis in genere signi, prout illa est à tali & tali persona illam efformante: ergo, licèt sit euidens Deum hoc & illud dixisse, & hoc eius dictum sic cognitum moueat intellectum ad assensum, non ideò tamen hoc eius dictum, seu veritas sic à Deo reuelata, erit euidens ipsi eam sic cognoscenti & credenti, quia ex eo non fiet, vt illam cognoscat, vel per seipsam, vel per propriam causam, aut proprium eius effectum, sed solummodo per reuelationem sibi factam à Deo.

Respondetur, nos admittere hanc distinctionem euidentiæ, vt patet ex dictis in quarto no-

I. tabili superioris articuli, & secundam euiden-
tiam(vniuersim & absolutè loquendo) non in-
ferre primam, vt rectè probat obiectio; sed ne-
gamus euidentiam Dei loquentis non inferre
euidentiam eius, quod ab illo dicitur, quasi eo
ipso, quò euidenter scimus Deum hæc & ista
dixisse, non sciamus etiam euidenter hæc esse
talia, qualia affirmat vel negat esse, est enim quo-
ad hoc dispar conditio Dei loquentis, seu testi-
ficantis, ab homine, vel alia intellectuali creatu-
ra, quòd homo vel Angelus non sit prima & in-
fallibilis veritas in dicendo, nec habeat om-
nem & quamlibet rerum omnium quomodo-
cumque spectatarum scientiam certissimam &
euidentissimam, nec infinitam bonitatem, qua-
rum defectu res illa, quam enunciat, potest sim-
pliciter & absolutè loquendo sese aliter habere,
quàm illam asserat, sicque assertio rei facta per
Angelum, vel hominem, vt talis euidenter cog-
II. nita, non generat assensum euidentem ipsius rei
ab eo reuelatæ: quia hæc Angeli assertio quan-
tumuis euidens non habet aliquam necessariam
connexionem cum re asserta: at Deus est prima
veritas, eáque infallibilis in dicendo, & vt talis
cognoscitur euidenter in hypothesi nostræ pro-
positionis, quemadmodum patet ex prænotatis
ad illam; vnde, cùm cognoscat res tales, quales
illæ sunt, nec possit falli in sua cognitione, cuius-
cumque illa sit obiecti, nec item possit fallere
ratione summæ suæ bonitatis, quam etiam natu-
ræ lumine cognoscimus, fit vt detur necessaria
quædam connexio quoad veritatem & confor-
mitatem rei enunciatæ cum ipsa eius locutione,
quam connexionem quia euidenter cognosci-
mus, quicumque cognoscit euidenter hoc esse
ab illo dictum, cognoscit etiam euidenter hoc
esse verum, & tale, quale à Deo asseritur.
III. Nec his obstat, quòd hæc euidens cognitio non
fundetur in ipsa penetratione propriæ causæ,
vel proprij effectus talis obiecti à Deo reuelati,
& connexionis eorum inter se, vel in ipsa eius
connexione immediata, nec propterea adhuc
videatur in seipso.
Hoc, inquam, non obstat: nam ad rationem
cognitionis euidẽtis simpliciter & absolutè dictę,
sufficit vt fundetur in aliquo habẽte necessariam
connexionem cum obiecto, vndecumque talis
necessitas connexionis proueniat, dummodo
penetretur, quale enim est principium alicu-
ius assensus, talis est & ipse assensus: euidentia
autem, quæ petitur ex penetratione propriæ
causæ, vel proprij effectus, est solummodo eui-
dentia scientiæ propriè dictæ à priori, vel à po-
steriori, sicut euidentia, quæ innititur imme-
diatæ cognitioni ipsius obiecti, in seipso & se-
IV. cundùm se cogniti, est euidentia visionis siue
sensibilis siue intellectualis propriè dictæ: at eui-
dentia illa, quæ prouenit à medio aliquo extrin-
seco vt penetrato, & connexione eius cum obie-
cto, fundat aliam euidentem cognitionem spe-
cie distinctã à scientia & visione propriè dictis,
vt patet in mathematicis disciplinis, quarum ve-
ritates, quia euidentissimè probantur, quam-
uis vt plurimùm probentur per media extrinse-
ca in essendo ipsi conclusioni, non tamen desi-
nunt appellari à Philosophis *demonstrationes*, li-
cèt ad rigorem Aristotelicum tales non sint,
cùm non sint per causam rei, sed tantùm per cau-
sam cognitionis.
Secundò probatur propositio: illud, ratione
cuius obiectum necessitat intellectum ad as-

A sensum, non potest aliquo modo pertinere ad V.
obiectum formale nostræ fidei; quia actus fidei
supernaturalis ex propria sua ratione est liber
tam quoad *specificationem*, quàm *quoad exerci-
tium*, vnde prærequirit piam motionem volun-
tatis, vt cum sancto Thoma docebimus infrà:
atqui res à Deo reuelata cum sui euidentia in
Deo illam attestante necessitat intellectum ad
præbendum sibi assensum, vt docet sanctus Tho-
mas infrà quæstione 5. articulo 2. in responsione
ad primum & secundum, vbi ait, *fidem dæmonum
esse coactam ex ipsa euidentia signorum, & ex ipsa
perspicacitate intellectus eorum* secundùm suas na-
turæ vires considerati: igitur euidentia veritatis
reuelatæ à Deo illam attestante non potest ali-
quo modo pertinere ad formale obiectum no-
stræ fidei, quin potiùs illud destruit, cùm tollat
libertatem ab assensu, sicque obscuritas, seu
ineuidentia illi opposita, pertinet aliquo modo
B ad obiectum fidei nostræ. VI.
Tertiò probatur: illud, ratione cuius assensus
fidei præcisè & formaliter consideratus caret
discursu tanquam fundamento, & solo testimo-
nio dicentis primæ veritatis innititur, debet ali-
quo modo pertinere ad formale obiectum no-
stræ fidei supernaturalis, hæc enim immediatè
fundatur in tali testimonio, nec est propriè dis-
cursus; atqui assensus nostræ fidei circa obiecta
sibi reuelata caret formaliter & præcisè discursu
tanquam fundamento, & tantùm innititur testi-
monio Dei ratione ipsius ineuidentiæ in Deo at-
testante, quia vbi hæc euidentia in Deo atte-
stante reperitur, ibi assensus circa rem ab illo
reuelatam habetur vi & efficaciâ istius discursus
supernaturalis, explicati in quarto notabili arti-
culi superioris, *quidquid Deus euidenter dicit &
reuelat est certum, sed Deus euidenter mihi reue-
C lat hanc vel istam propositionem: ergo hæc vel ista* VII.
propositio est vera; igitur ipsa ineuidentia in Deo
attestante pertinet aliquo modo ad formalem
rationem obiecti formalis nostræ fidei superna-
turalis.
Tandem probatur: quod transfert aliquam
cognitionem intellectus ab vna specie ad aliam,
est talis conditionis, vt eius oppositum pertineat
aliquo modo ad formalẽ rationem obiecti istius
cognitionis, quam sic transfert, quia actus &
habitus cognoscitiui distinguuntur penes hoc
obiectum, & penes ea, quæ ad illud pertinent:
atqui euidentia Dei reuelantis, seu rei reuelatæ
in Deo attestante, transfert cognitionem hanc
fidei supernaturalis ab ipsa cognitione & assensu
fidei supernaturalis ad aliam speciem cognitio-
nis, & oppositum eius euidentiæ in Deo atte-
stante est ineuidentia in Deo attestante, vt per
D se patet: igitur hæc ipsa ineuidentia in Deo at- VIII.
testante pertinet aliquo modo ad formalem ra-
tionem formalis obiecti nostræ fidei supernatu-
ralis. Maior patet ex se. Minor etiam quoad po-
steriorem partem, & quoad priorem, probatur
primùm ex eo, quòd euidentia & ineuidentia
diuidunt specie actus & habitus cognoscitiuos,
vt suprà monuimus, & Dialectici docent libris
posteriorum, vbi agunt de scientia & distinctio-
ne specifica habituum cognoscitiuorum: ergo
euidentia in Deo attestante transfert actum, quo
aliquid à Deo reuelatum cognoscitur per illam,
ad aliam speciem distinctam ab ea, in qua est
eiusdem rei cognitio per fidem infusam, quæ
per se & natura sua est ineuidens, vt superiùs
ostensum est.

I. Deinde: probatur ex eo, quòd ea cognitio, A quæ habet vel potest habere locum in beatis, distinguitur specie ab illa, quæ aliquo modo repugnat perfectioni status beatifici: atqui in beatis cognitio rei reuelatæ à Deo cum euidentia in Deo attestante potest dari, nam Deus potest Angelo supremo, vel alicui alteri beato, reuelare aliquid extra claram & intuitiuam visionem essentiæ diuinæ, quódque ab isto Angelo vel beato non videatur in seipso, nec in sua causa, vel effectu proprio, quod tamen sic propositum cognoscet euidenter esse verum, cuius tamen statui beatifico ratione suæ perfectionis fides infusa aliquo modo repugnat, quemadmodum intelligitur ex Apostolo primæ *ad Corint.* decimo tertio capite, & infrà docebimus: igitur euidentia rei reuelatæ in Deo attestante transfert eius cognitionem ad aliam speciem cognitionis à cognitione eiusdem rei, habita per
II. fidem infusam, & ex consequenti oppositum B eius, scilicet ineuidentia in Deo attestante pertinet aliquo modo ad obiectum formale nostræ fidei.

Ex his sequitur primò, assensum illum, quo quis euidenter iudicat esse Deum, qui sibi loquitur, vel reuelat aliquid, propriè loquendo, non esse assensum fidei, cùm sit ex discursu euidens & necessarius; assensus autem fidei sit liber, ineuidens, & immediatè propter auctoritatem & testimonium Dei, vt suprà ostendimus.

Secundò sequitur, tam assensum illum, quo quis euidenter iudicat esse Deum, qui sibi loquitur, quàm eum, quo iudicat rem sibi reuelatam à Deo esse talem, qualis sibi reuelatur à Deo, esse naturalem vel supernaturalem pro ratione & conditione luminis, quo tunc illis assentitur, & vtrumque diiudicat, si enim solâ
III. perspicacitate naturali sui ingenij penetret hæc C signa, quibus externa locutio sibi fit, vel motus internos, quibus Deus loquitur interiùs, esse à Deo vt sibi loquente, vel istud reuelante, tũc ille assensus erit ordinis tantùm naturalis, cuiusmodi fuit assensus ille, quo dæmones videndo miracula facta in confirmationem diuinitatis Christi Domini iudicabant illum esse filium Dei: si autem solâ naturali perspicacitate sui ingenij id non diiudicet, nec illi assentiatur, sed tantùm per lumen aliquod sibi infusum à Deo, tunc talis vterque assensus erit supernaturalis, & vel ab habitu alicuius scientiæ per se infusæ, vel à dono Prophetiæ iuxta propriam suam conditionem & motiuorum, quibus innituntur; sic assensus ille, quo Prophetæ diiudicabant Deum esse, qui illis loquebatur ad prædictionem futurorum spectantium ad ordinem gratiæ, erat super-
IV. naturalis. D

Secunda propositio: *ratio, secundùm quam ineuidentia Dei attestantis pertinet ad formalem rationem obiecti motiui nostræ fidei, est, quòd sit modus quidam intrinsecus huius obiecti.* Propositio probatur iisdem planè rationibus, quibus ostendimus obscuritatem pertinere ad hoc obiectum spectatum formaliter, quatenus mouet ad assensum: nam modus eius proprius est mouere potentiam intellectiuam ad assensum, relinquendo ei libertatem tam *exercitij*, quàm *specificationis*, vt suprà notauimus ex sancto Thoma: at obiectum hoc formale in tantum mouet intellectum ad assensum, relinquendo hanc vtramque libertatem in homine, in quantum caret omni euidentiâ tam reuelantis Dei, seu attestantis, quàm ipsius veritatis reuelatæ, vt V. facilè intelligitur ex dictis pro præcedenti propositione & eius corollariis: igitur hæc ineuidentia in Deo attestante pertinet ad formalem rationem obiecti motiui nostræ fidei, tanquam modus quidam intrinsecus, quo mouet intellectum ad assensum fidei supernaturalis.

DISPVTATIO XII.

De reliquis conditionibus actualis diuinæ reuelationis, vt inclusæ in formali obiecto fidei.

ARTICVLVS I.

Vtrum externa Dei reuelatio, pertinens ad obiectum formale fidei, debeat esse priuata, an verò publica. VI.

NOTANDVM est, duplicem distingui reuelationem; vnam *publicam*, alteram *priuatam*: *publica* est, quæ immediatè facta est Prophetis & Apostolis pro tota Ecclesia, & per totum terrarum orbem publicata, sancti Marci & sancti Matthæi vltimo capite, *euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ*, & Actuum primo, Christus Dominus ait Apostolis, *eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ*: ea reuelatio est *priuata*, quæ fit alicui priuato homini pro seipso solo.

Iam sensus præsentis articuli potest esse duplex; prior, an externa hæc reuelatio Dei pertinens ad formale obiectum nostræ fidei debeat VII. esse tantùm *priuata*, modo nunc explicato; posterior, an non sit satis ad illam, quòd sit *publica*, sensu nũc explicato, sed insuper requiratur quòd sit *priuata*, seu facta vnicuique in particulari, ita vt assensus fidei postulet necessariò vltra *publicam* illam reuelationem, aliam *priuatam*, vnicuique in particulari factam, quâ publica illa reuelatio exterior applicetur ei, qui debet exercere actum fidei circa veritatem *publicâ* exteriori reuelatione reuelatam à Deo, ita vt ex parte veritatis à Deo reuelatæ in ratione obiecti præter prædictam publicam reuelationem & applicationem eius factam per prædicationem Euangelij, seu doctrinæ Christianæ, adhuc ex parte eiusdem obiecti, seu veritatis à Deo reuelatæ, requiratur *priuata* quædam reuelatio de tali re, seu veritate, à Deo facta vnicuique in parti- VIII. culari.

Dixi inter explicandum hunc sensum præsentis difficultatis (*ex parte rei à Deo reuelatæ in ratione obiecti, seu quatenus proponitur vt obiectum credendum*) nam ex parte subiecti, seu credentis, internam gratiam *excitantem* & *adiuuantem* requiri, probant omnes Theologi prima secundæ, & ipsa fides docet de iustificatione adultorum, quam Concilium Tridentinum explicat sessione 6. capite 5. & 6. & ibidem canone 3. definit: nos iuxta vtrumque sensum explicabimus præsentem difficultatem.

Suenckfeldius & eius discipuli, quemadmodum refert Hosius Cardinalis libro primo *de hæresibus nostri temporis* paulò post medium ex

I. Philippo Melanchthone existimauit tempore nouæ legis reuelationem illam Dei debere esse *particularem* & *priuatam* iuxta priorem sensum, nec *publicam* reuelationem superiùs explicatam esse vllo modo curandam: nam hæc eius verba ab Hosio Cardinali relata id apertè sonant, *æquè nos docet hodie* (scilicet Spiritus sanctus) *atque olim Patriarchas & Prophetas; visionibus, somniis attendendū est, illis enim loquitur nobis Deus, vox Dei rectè docet, scriptura non est verbum Dei, sed mortua tantùm littera & inter alias creaturas reputanda. Ne putes te ex scripturis doctum, è cœlis illud expectandum erit, non è libris Spiritus sanctus, è supernis delabitur citra omne medium, non per externum auditum & vocalem prædicationem, seu scripturarum lectionem.* Hactenus Suenckfeldius apud Hosium, quò loci notanda sunt postrema eius verba, *Spiritus sanctus è supernis labitur citra omne medium* &c. hæc enim significant
II. *publicam* exteriorem reuelationem Dei nullo modo requiri ad assensum fidei, sed solam *priuatam* reuelationem Dei factam vnicuique, quam vulgò omnes Theologi nostri temporis, imò & Caluinistæ, vocant *Spiritum priuatum*, sufficere, *publicam* verò reuelationem Dei sese tantùm habere per accidens ad formale obiectum fidei.

Lutherani omnes & Caluinistæ putant exteriorem Dei reuelationem *publicam* non sufficere, sed insuper requirunt & *priuatam* nunc explicatam, in eóque conueniunt cum Suenckfeldio, quòd absolutè requirant *priuatam* reuelationem Dei factam vnicuique, differunt verò ab illo, quòd etiam requirant *publicam* iuxta posteriorē sensum superiùs explicatum; sic Lutherus libro de *instituendis ministris Ecclesiæ*, & libro cui titulum fecit, *quòd Ecclesia habeat potestatem iudicandi de quauis doctrina*, vnde ibidem & communiter omnes eius discipuli ita concedunt
III. Ecclesiæ & eius pastoribus iudicium de doctrina fidei, vt tamen velint vnumquemque priuatum etiam laicum prædicto particulari spiritu diiudicare quid sit credendum, & quid non sit credendum: similiter & Caluinistæ, nam Caluinus libro primo suarum Institutionum capite septimo, paragrapho quarto, ait persuasionem, quòd hæc scriptura sit sacra, seu à Spiritu sancto, petendam esse ab arcano testimonio Spiritus, quod nihil aliud sonat, quàm *priuatam* reuelationem cuilibet fideli factam à Deo.

Item Petrus Martyr locis suis communibus prima classe capite sexto, paragrapho quinto, ait vnumquemque fidelem doceri à Christo, quæ sunt fidei, & neminem esse verum Christianum, cui tam parum diuini Spiritus concedatur, quin valeat ex sacris litteris & hauri-
IV. re & iudicare, quæ necessaria sunt ad salutem.

Nec est, quòd plura Caluinistarum testimonia in hanc rem proferamus, sufficit quartus articulus confessionis Caluinistarum Galliæ, in illo enim profitentur se dignoscere libros canonicos à non canonicis, non tam communi consensu Ecclesiæ, quàm interiori testimonio *& suasione Spiritus sancti docentis eos discernere eiusmodi libros ab aliis*, quâ loquendi formulâ agnoscunt se ita admittere *publicam* reuelationem Dei, quæ importatur per communem consensum Ecclesiæ, vt tamen postulent insuper & *priuatam* reuelationem Dei de quolibet obiecto fidei credendo factam vnicuique in particulari. Contra quos

A Sit hæc propositio: *publica externa reuelatio, præmisso notabili explicata, sufficit in ipso formali obiecto nostræ fidei, eáque singulis applicatur per prædicationem Euangelij & auctoritatem Ecclesiæ, nec opus est aliâ reuelatione, quâ omnes & singuli priuati edoceantur à Deo de iisdem obiectis fidei.* V.
Ita communiter omnes Theologi, éstque de fide, vt patet ex citatis locis scripturæ in ipso notabili, initio huius articuli: dum enim Apostoli mittuntur ad prædicandum Euangelium omni creaturæ, satis intelligitur alios fuisse de mysteriis nostræ fidei per eos instruendos, & ad fidem perducendos, etiam absque alia speciali reuelatione facta priuatim singulis, nam sancti Marci vltimo Christus Dominus post præceptum datum Apostolis de prædicando Euangelio, statim subiungit, *qui crediderit & baptisatus fuerit, saluus erit; qui verò non crediderit, condemnabitur*, denotans hâc loquendi formulâ, externam
B reuelationem Dei factam Apostolis & applicatam aliis per prædicationem Apostolorum, & eorum, qui illis succedunt in tali officio, sufficere ex parte obiecti ad credendum; si quid enim aliud ex parte illius requireretur, non subiiceret eos damnationi æternæ, vt ibi facit, possent enim ei obiicere præter *publicam* istam externam reuelationem esse opus aliâ priuatim factâ singulis, quâ hæc communis externa reuelatio facta Apostolis applicetur illis. VI.

Nec item sancti Matthæi decimo capite, sancti Lucæ nono, sancti Marci sexto, dixisset simpliciter Apostolis, *quicumque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde excutite puluerem de pedibus vestris in testimonium illis*, vult enim eos, qui audito per Apostolos Euangelio non credent, esse damnandos: nam hæc particula, *in testimonium illis*, denotat eos inde esse
C conuincendos de sufficienti applicatione diuinæ reuelationis externæ illis factæ per prædicationem Apostolorum, & tunc non per Apostolos, sed per illos solos stetisse, quominus saluarentur, sic enim sanctus Paulus Actuum decimo octauo, obseruando hoc verbum Christi Domini, protestatur Iudæis contradicentibus iis, quæ ab illo dicebantur, excutiens vestimenta sua dixit ad eos, *sanguis vester super caput vestrum, mundus ego, ex hoc ad gentes vadam.* VII.

Confirmatur ampliùs ex eodem loco S. Luc. ibi enim Christus Dominus destinās Apostolos ad prædicandum, ait: *qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui me misit*: at si speciali & priuata reuelatio facta priuatim vnicuique esset insuper necessaria, qui Apostolis euangelizantibus non crederent, non censerentur spernere Apostolos, sed ij tantùm, qui priuatæ reuelationi
D *publicam* illam reuelationem applicanti non crederent. VIII.

Deinde: quia hæc *publica* reuelatio exterior sufficit, fideles dicuntur *ad Ephesios* secundo capite, *domestici Dei, superædificati supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum*; & *ad Romanos* decimo, fides dicitur *esse ex auditu, auditus autem per verbum Dei*: id est, mysteria nostræ fidei priùs percipi aure, quàm corde credi; percipi autem aure beneficio prædicationis: vnde ibidem additur, *quomodo credent ei, quem non audierunt: quomodo audient sine prædicante: quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur*: at huius missionis & prædicationis nulla esset necessitas ad credendum, si vel reli-

I. ctâ doctrinâ per prædicationem traditâ non-
dum esset doctrinæ acceptæ per priuatas reuelationes factas singulis, vel si eâdem doctrinâ traditâ per prædicationem concionatorum habentium legitimam missionem, adhuc esset necessariò à singulis accipienda per priuatam reuelationem Dei factam singulis, quia hæc sola illis sufficeret, & hâc non habitâ, quamuis publica poneretur, essent adhuc apud Deum excusabiles de fide non susceptâ, quod tamen repugnat apertè citatis scripturæ testimoniis.

Probatur similiter nostra propositio ex perpetua praxi Ecclesiæ: nam Geneseos 18. Deus loquens de Abrahamo ait: *scio, quòd præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, vt custodiãt viam Domini, & faciant iudicium & iustitiam,* & Malachiæ secundo, *labia sacerdotis custodiunt scientiam & legem requirent ex ore eius:* quò loci hæc vltima particula est notanda, nam simplici-
II. ter obligat vnumquemque ad amplectendum id, quod Ecclesia proponit per pastores: Item tempore primitiuæ Ecclesiæ Christianæ Montanus & Maximilla inter alias causas sunt exclusi ab Ecclesia, quòd particulares reuelationes prætenderent, *contrà quàm quòd Ecclesiæ consuetudo tum traditione, tum successione antiquitus ab Apostolorum temporibus eò vsque deriuata postulabat,* vt expresè ait Eusebius libro quinto historiæ Ecclesiasticæ capite decimo quinto, quò loci hæc vltima verba Eusebij ponderanda sunt: nam significant primis illis temporibus Ecclesiam iudicasse esse contra consuetudinem Ecclesiæ deriuatam ab Apostolis, ita vni aut alteri priuato dari Spiritum reuelantem, quæ sunt fidei per totam Ecclesiam credendæ, sed in iis vnumquemque debere sequi doctrinam traditam sibi per Ecclesiam.

III. Probatur item ex Patribus, vt sancto Augustino libro primo *de doctrina Christiana* statim initio, vbi agit contra eos, qui dicunt, se accepisse diuinitus cognitionem scripturarum, monétque vnumquemque debere sibi cauere quamdiligentissimè ab illa superbissima & periculosissima tentatione, quòd scilicet velit edoceri à Deo, & non ab hominibus, quod ibi vrget pluribus exemplis: sancto item Cypriano epistolâ 74. sic dicente, *si in aliquo nutauerit veritas, ad originem Euangelicam & Apostolicam, sicut ad fontem, est recurrendum:* quod dictum sancti Cypriani sanctus Augustinus valde probat libro quinto *contra Donatistas* capite sexto, his verbis: *quod Cyprianus admonet, vt ad fontem recurramus, scilicet ad Apostolicam traditionem, & inde canalem ad nostra tempora deducamus, optimum est, & sine dubio faciendum.*

IV. Tandem probatur ratione: illud tantùm est necessarium in externa reuelatione Dei pertinente ad formale obiectum nostræ fidei ex parte istius obiecti, quod sufficit, vt reipsa & in actu secundo moueamur ad credendum ob auctoritatem primæ veritatis *in dicendo*, quia Deus vt sic est formale obiectum nostræ fidei ex dictis suprà: atqui vt sic in actu secundo moueamur ad credendum ob auctoritatem primæ veritatis *in dicendo*, requiritur solùm ex parte istius prædicti obiecti, quòd hæc eius reuelatio sit *publica*, modo superiùs explicato, nec opus est insuper aliâ particulari reuelatione factâ à Deo immediatè singulis hominibus: igitur ex parte obiecti formalis nostræ fidei sola *publica* exterior reuelatio Dei absque alia qualibet *priuata*, factà à Deo

A singulis, est necessaria in illa exteriori reuelatione V.
Dei, quæ pertinet ad obiectum formale nostræ fidei. Maior probatur, quia essentia cuiuscumque rei sumptæ præcisè constat solummodo necessariis, & iis, sine quibus non potest illa subsistere, quidquid autē est tale, vt illa possit esse sine illo, iam non est ampliùs de eius essentia, nec ad illam per se requiritur; vnde, cùm tota ratio formalis obiecti nostræ fidei sit posita in motione ad credendum propter auctoritatem primæ veritatis *in dicendo*, quidquid ex parte obiecti sufficit, ad id sufficiet etiam in externa illa reuelatione Dei, quæ pertinet ad obiectum nostræ fidei.

Maior probatur: duo tantùm requiruntur ex parte obiecti, ad hoc vt moueamur ad credendum propter auctoritatem primæ veritatis *in dicendo*, vnum est, vt nobis constet Deum reuelantem esse huius auctoritatis, cui reuelanti ali-
B quid meritò credatur; alterum est, vt nobis VI.
sufficienter constet, possitque sufficienter innotescere eum aliquid reuelasse, & speciatim hanc & istam veritatem, quæ credenda proponitur, his enim duobus positis ex parte obiecti nemo prudens potest cum aliqua rationabili causa denegare assensum, quasi adhuc requiratur aliquid ampliùs ex parte obiecti, vt patet exemplo humanæ fidei, in qua positis istis duobus, si quis rei sibi dictæ renuat præbere assensum, censetur peccare contra illam: imò etiam Christus redarguit suos discipulos, qui noluerunt credere iis, qui viderant eum resurrexisse, eisque renunciauerant, sancti Marci capite vltimo, *& nouissimè recumbentibus illis vndecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderant:* atqui hæc duo repe-
C riuntur in reuelatione externa Dei *publica*, modo VII.
superiùs explicato: nam primò constat vnicuique Deum eius esse auctoritatis, cui reuelanti aliquid meritò credatur, quemadmodum intelligitur ex dictis, & ampliùs constabit ex dicendis infrà de infallibilitate primæ veritatis *in dicendo*.

Deinde, externa hæc reuelatio, quatenus est *publica* modo superiùs exposito, satis sufficienter nobis innotescit, imò longè certiùs illa nobis potest innotescere, quàm si nobis singulis esset facta priuatim, quia possunt dari signa longè certiora, quibus noster intellectus inducatur reipsa & de facto iudicare talem *publicam* reuelationem fuisse factam à Deo, quàm habeamus de aliqua reuelatione nobis à Deo facta immediatè, quòd scilicet illa de facto sit à Deo, quemadmodum patebit infrà agendo de motiuis no-
D stræ fidei, & ex eo quòd Sathan satis frequen-
ter sese transfigurat in Angelum lucis, vt admonet Apostolus secundæ *ad Corinthios* vndecimo: VIII.
item ex eo quòd idem Apostolus *ad Galatas* quinto capite, sic dicat, *licèt nos aut Angelus de cælo euangelizet vobis, præterquàm quod euangelizauimus vobis, anathema sit; sicut prædiximus, & nunc iterum dico, si quis vobis euangelizauerit præter id, quod accepistis, anathema sit.* Vbi sanctus Paulus videtur conferre seipsum tanquam priuatam personam cum eodem seipso vt publicâ personâ, & Apostolo à Christo Domino immediatè edocto, quemadmodum patet ex cōsequentibus, atque reuelationem illam exteriorem Dei à seipso vt Apostolo, seu vt personâ publicâ à Deo & Christo Domino cōstitutâ

I. A propositam & explicatam esse anteponendam omni & cuilibet reuelationi exteriori à se vt priuatâ personâ propositæ: igitur sola exterior Dei reuelatio publica, modo superiùs explicato, sufficit ex parte obiecti, quæ nos moueat ad credendum propter auctoritatem primæ veritatis.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta Caluinistarum & Lutheranorum.

FVNDAMENTA vtriusque huius hæresis sunt ferè eadem: licèt enim Lutherani & Caluinistæ profiteantur se dissentire à Suenckfeldio, eúmque impugnent, vt Caluinus libro primo suarum Institut. capite nono, Vvittacherus controuersiâ primâ *de scriptura sacra* quæst. 5. capite quinto, nihilominus tamen vbi vrgentur circa vltimam resolutionem suæ fidei, seu
II. B circa formale obiectum suæ fidei, statim vltimatè recurrunt ad hanc *priuatam* diuinam reuelationem, quâ Deus testificatur vnicuique in particulari de illa veritate, quam sacra scriptura vel synodus Episcoporum docet.

Et primò ea repetunt ex iis sacræ scripturæ locis, quibus homines nouæ legis dicuntur edoceri à Deo, quæ sunt credenda, vt Isaiæ 54. vbi agitur de statu Ecclesiæ Christianæ, *ponam*, inquit Deus per Prophetam, *vniuersos filios tuos doctos à Deo*, quo loci, inquit Vvittacherus cit. controuersia capite octauo suo quarto argumento, obseruandum est Isaiam non dicere *omnes erunt discipuli, sed omnes erunt docti*, quod plus est.

Item Hieremiæ 31. capite, *non docebit vltrà vir proximum suum, & frater fratrem suum, dicens, cognosce Dominum: omnes enim cognoscent me à*
III. C *minimo eorum vsque ad maximum, ait Dominus.*

Ad primam auctoritatem, quæ est Isaiæ, respondetur, eam non intelligi de *priuata* reuelatione Dei, facta vnicuique, sed de illa interiori motione Spiritus sancti per gratiam excitantem requisita ex parte subiecti ad credendum in Deum, & illum amandum, quatenus hæc gratia interior erit in noua lege longè vberior, quàm in veteri, quemadmodum ipsemet Christus Dominus apud sanctum Ioannem capite sexto explicat, dum sic ait: *nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum: est scriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei*: & totum hunc locum intelligendum esse de hac interiori gratia docet S. Augustinus tractatu 26. *in sanctum Ioannem*, & ipsemet Caluinus agnoscit suis commétariis ad illum locum sancti Ioan-
IV. D nis: & sanctus Hieronymus ad illum citatum locum Isaiæ, propter duas istas auctoritates Isaiæ & Ieremiæ citatas ab aduersariis, ait Deum dicere se in nouo testamento daturum legem scriptam in cordibus fidelium, quia dat illis fidem viuam per charitatem operantem, quâ informati adimplent mandata Dei: nam proprium noui testamenti est dare gratiam ad legem implendam, item sanare animam à peccatis, sicut veteri testamento proprium est solummodo ostendere peccatum & cognitionem illius subministrare, cùm neminem adduceret ad perfectum, iuxta illud sancti Ioannis primo capite, *lex per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum facta*, & alibi passim apud Apostolum.

Nec est, quòd Vvittacherus suprà faciat vim in ista particula Isaiæ, *doctos à Domino*, quódque non dicat, *discipulos Dei*: nam septuaginta interpretes ibi vertunt *discipulos Dei*, & sanctus Hieronymus ad illum locum Isaiæ significat hæc duo scilicet *esse doctum Dei* seu *à Deo*, & *esse discipulum Dei*, sonare vnum & idem: Christus Dominus apud sanctum Ioannem capite sexto, vtens hoc testimonio Isaiæ exprimit non per *esse doctum à Deo*, sed per *esse docibilem*. V.

Similiter Vvittacherus non debet facere vim in istis verbis Ieremiæ, *& non docebit vltrà vir proximum suum, dicens cognosce Dominum* &c. nam sanctus Hieronymus ad illum locum subindicat verba illa intelligi de cognitione vnius Dei: vnde sensus prophetæ est tantam fore perfectionem legis Euangelicæ, vt cùm ante illam cultus plurium deorum vigeret apud omnes gentes, cultus autem vnius Dei apud solos Iudæos, iuxta illud Psalmi septuagesimi quinti, *notus in Iudæa Deus*, tunc tépore legis Euangelicæ esset tantùm VI.
cultus vnius Dei, eò quòd per Euangelium omnes facilè deficerent à Paganismo, quódque hæc vnius tantùm Dei notitia tam vulgaris esset, vt nemo opus haberet illud discere à suo proximo, quod & ipsa experientia docet: Gentiles enim vel sunt conuersi ad fidem Christi Domini, sicque vnum colunt Deum, vel si non sint conuersi ad illum, quemadmodum sunt Turcæ, qui manent in infidelitate, illi comparatione aliorum sunt tam pauci, vt nulli videantur esse, qui ignorent Deum esse vnum, sicque prædicta hæc particula Hieremiæ intelligitur de cognitione naturali vnitatis ipsius Dei, & non de priuata actuali reuelatione mysteriorum fidei, facta vnicuique in particulari.

Secundum: sancti Ioannis capite decimo, *Oues meæ*, inquit Christus, *vocem meam audiunt, &* VII.
sequuntur me.

Respondetur, illum locum non intelligi de immediata reuelatione Dei, à Deo facta singulis, sed tantùm intelligi de gratia *præueniente*, quâ Christus Dominus vocat homines ad fidem formatam, cuius vocem tunc dicuntur audire, tanquam eius oues, quando præbent assensum perceptæ vocationi Christi Domini, vt patet ex istis verbis Christi Domini eodem capite, *vos* scilicet Iudæi, *non creditis, quia non estis ex ouibus meis, oues meæ vocem meam audiunt.*

Tertium: primæ *ad Corinthios* duodecimo, *vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitaté.*

Negatur sensum Apostoli esse, quòd vnicuique fidei fiat *priuata* reuelatio immediata per Spiritú sanctum, sed quòd cuicumque aliquod donum datur, quo patet eum accepisse Spiritum sanctum, donum istud detur illi in vtilitatem & commodum Ecclesiæ: nam Apostolus ita præ- VIII.
mittit, *diuisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus, & diuisiones ministrationú sunt, idem autem Dominus, & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus*, deinde subiungit: *vnicuique autem datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem*, vnde ibi per hanc particulam, *manifestatio*, Apostolus non intelligit aliquam priuatam reuelationem Dei, sed per illam explicat proprium finem gratiarum gratis datarum, quas ibi enumerat, qui est dari primò per se & in bonum Ecclesiæ & proximi, non auté dari primò per se in proprium bonum & particulare recipientis illas; quem sensum esse legitimum, etiam ipse Beza agnoscit ad illum locum.

I. Quartum: primæ *ad Thessalonicenses* quarto, *non necesse habemus scribere vobis, ipsi enim à Deo didicistis.*

Respondetur, eum locum nullo modo intelligi de hac *priuata* reuelatione facta à Deo singulis, sed de fraterna charitate exercenda, quia eam esse exercendam audiuerant ipsa prædicatione Euangelij, & ex interna motione seu inspiratione Spiritus sancti exercebant illam, quemadmodum patet ex ipsomet textu sancti Pauli: sic enim ait, *de charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis, ipsi enim vos à Deo didicistis, vt diligatis inuicem, etenim illud facitis in omnes fratres in vniuersa Macedonia.*

Vltimum: primæ sancti Ioannis capite secundo, *non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed vnctio docet vos de omni:* ad quem locum sanctus
II. Augustinus tractatu tertio in primam epistolam sancti Ioannis ita habet: *sonus verborum nostrorum aures percutit, magister intus est, nolite putare quemquam discere ab homine:* & paulò pòst, *cathedram in cælo habet, qui corda docet:* & iterum infrà, *interior ergo magister est, qui docet, Christus Dominus, inspiratio ipsius docet.*

Respondetur, mentem sancti Ioannis non esse vnumquemque *priuata* reuelatione edoceri à Deo, si enim sanctus Ioannes id voluisset, potuisset interrogari, quemadmodum sanctus Augustinus obseruat tractatu tertio in istam epistolam sancti Ioannis, cur tam longam epistolam scriberet ad eos, quos dicebat nullo magistro indigere; sed mens sancti Ioannis ibi ea tantùm est, quòd cùm inter illos, ad quos ibi scribit (hanc autem epistolam scribit ad omnes Christianos cuiuscumque ætatis, qui erant in Ecclesia Parthorum, vt intelligitur ex his eius
III. verbis eodem capite, *scribo vobis filioli, scribo vobis patres, scribo vobis adolescentes, &c.* & intelligitur etiam ex sancto Augustino libro secundo quæstionum Euangelicarum quæstione 39. dum ex capite tertio huius epistolæ citat locum tanquam ex epistola sancti Ioannis *ad Parthos*) aliqui sint Episcopi & Pastores, à quibus reliqui omnes possunt discere, quæ sibi conducunt; ideò non esse necessarium, vt aliquis alius eos edoceat, est enim satis familiare in conscribendis epistolis, vt quæ possunt resciri per alios familiares & intimos præsentes iis, ad quos scribimus, dicamus non esse necesse ea scribere, vel docere, licèt is, ad quem scribimus, ignoret illa.

Ad auctoritatem sancti Augustini, respondetur illam tantùm intelligi de necessitate gratiæ *præuenientis & adiuuantis* pro ingeneranda no-
IV. bis fide supernaturali, quemadmodum suprà exposuimus aliqua sacræ scripturæ testimonia.

ARTICVLVS III.

Vtrum si daretur priuata tantùm aliqua reuelatio Dei, illa posset esse formale obiectum nostræ fidei supernaturalis.

NASCITVR hæc difficultas ex articulo primo, cùm enim ibi docuerimus actualem reuelationem, pertinentem ad formale obiectum nostræ fidei, debere esse *publicam*, difficultas adhuc remanet, an hoc sit intrinsecum & essentialiter requisitum ex parte formalis obiecti ad assensum fidei, an verò ex aliqua ratio- A ne tantùm accidentaria; quod, vt meliùs explicetur & intelligatur, VI.

Notandum est primò, fidem infusam, quâ credimus articulos fidei, posse duobus modis considerari; primò *ex parte sui* secundùm eam vim & efficaciam, quâ ex se & sua natura præcisè spectata potest exercere aliquem actum circa obiectum à Deo reuelatum; deindè posse considerari secundùm *materiam* seu *obiectum materiale*, cui applicatur, seu per ordinem ad illud; fidem primo modo spectatam vocari, simpliciter *fidem Theologicam* seu *infusam;* secundo autem modo spectatam appellari *Catholicam*, quia vniuersali doctrinæ totius Ecclesiæ ad credendum propositæ credimus per illam: quæ duplex consideratio fidei est solummodo accidentalis distinctio eiusdem fidei, cùm sit penes materiam magis & minùs amplam, remanente
B tamen eadem formali ratione motiuâ, scilicet actuali *externâ Dei reuelatione*, vt enim hæc fides sese occupat circa ea, quæ spectant ad omnes & ad communem omnium salutem, vocatur *Catholica*, vt autem assensus eius est ex motiuo diuinæ reuelationis circa veritatem speciali modo pertinentem ad Deum, vt finem nostrum supernaturalem, & hunc & istum in particulari, vt priuatam personam respicientem, vocatur tantùm *infusa & Theologica*; hinc VI.

Notandum est secundò, reuelationem Dei posse duplicem distingui; vnam de rebus ad totam Ecclesiam pertinentibus; alteram ad eum tantùm, cui fit diuina reuelatio, verbi gratiâ, quòd sit prædestinatus, quòd sit constitutus in gratia iustificante, & sic de aliis similibus: & hanc secundam reuelationem dici *priuatam*, non tantùm quia specialiter & immediatè est à Deo facta huic priuatæ personæ, sed etiam ex
C eo, quòd sit solummodo de speciali & priuato bono supernaturali eius, cui talis reuelatio dicitur fieri. VII.

Notandum est tertiò, assensum fidei supernaturalis & formale eius obiectū, posse considerari duobus modis: primo iuxta ordinariam legem & potentiam Dei, seu eo modo, quo Deus solet in Ecclesia proponere obiecta materialia nostræ fidei: secundo potest considerari absolutè, & abstrahendo ab eo modo, quo Deus statuit seipsum gerere in facienda actuali reuelatione diuina, quæ pertinet ad formalem rationem obiecti formalis nostræ fidei. Hinc sensus integer articuli præsentis potest esse duplex; prior, an *priuata* tantùm reuelatio, iuxta eius explicationem articulo primo huius disputationis traditam, possit esse obiectum formale nostræ fidei, ita vt possimus sufficienter moueri per illam ad
D eliciendum aliquem assensum veræ fidei supernaturalis circa mysteria nostræ fidei; posterior, an, cùm dentur res aliquæ spectantes solummodo ad bonum supernaturale alicuius priuati, æquè possint à Deo reuelari alicui priuato, an inquam, actualis diuina reuelatio, quatenus est formale obiectum nostræ fidei, possit sese ad illas extendere, an verò solùm ad eas, quæ pertinent ad communem doctrinam & vtilitatem totius vniuersalis Ecclesiæ: nos iuxta priorem sensum explicabimus difficultatem præsentem, secundùm posteriorem sensum agemus articulo quinto. VIII.

Sit hæc nostra propositio: *spectando fidem supernaturalem & eius assensum præcisè, nudè, simpliciter, & secundùm suam naturam, priuata*

I. *reuelatio verè diuina potest sufficere in formali obiecto illius.* ita Vega libro nono *in Concilium Tridentinum* capite tertio; Catharinus opusculo *de certitudine gratiæ* capite vltimo; Corduba libro primo quæstionarij quæstione 17. articulo primo; Suares hîc disputatione tertia sectione 10. numero quinto & sequentibus, & satis communiter omnes recentiores hâc parte sancti Thomæ, & libro tertio sententiarum.

Probatur primò ex sacris litteris, in quibus recensentur quædam reuelationes à Deo factæ priuatis, quarum assensus fuit à supernaturali fide eiusdem speciei cum ea, quæ est in vnoquoque nostrûm: igitur priuata reuelatio facta à Deo est sufficiens in formali obiecto nostræ fidei simpliciter, præcisè, & secundùm se spectatę. Consequentia patet, quia quidquid est essentiale & aliquâ ratione intrinsecum alicui actui secundùm suam speciem spectato, illud debet

II. inesse omni & cuilibet indiuiduo actui speciei istius, & si aliquod indiuiduum possit dari intra illam speciem absque tali ratione intrinseca, tunc non pertinet ad illam, vt præcisè & secundùm se spectatur, quemadmodum patet inductione factâ per omnes quoscumque actus & habitus, quia nullus actus & habitus transcendit formalem rationem sui ipsius constitutiuam.

Antecedens probatur: Abrahæ tanquam priuatæ personæ facta est reuelatio diuina, quòd habiturus esset filium Genes. 15. illi enim conquerenti apud Deum, quòd esset sine liberis, & quòd pro hærede esset habiturus vernaculum suæ domus, statim Deus reuelauit habiturum filium, cui reuelationi Abraham credidit per eandem speciẽ fidem, quâ nos credimus: nam scribitur ibi, *credidit Abraham, & reputatum est ei ad iustitiam*, vnde hic eius actus

III. fidei dicitur ei imputatus à Deo ad iustitiam, quia per illum meruit gratiam sanctificantem, vel saltem augmentum eius, & Apostolus *ad Romanos* 4. capite exigit à nobis similem fidem, qualem tunc Abraham habuit, *Vt sit*, inquit, *pater credentium, non iis tantùm, qui sunt ex circumcisione, sed & iis, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.*

Probatur secundò ex Concilio Tridentino sessione sexta capite duodecimo, & canone 16. quod docet & definit neminem posse esse certum certitudine fidei de sua gratia & finali perseuerantia, nisi per specialem reuelationem Dei: ergo, cùm ibi supponat talem reuelationem esse possibilem, & id intelligatur de assensu illius fidei supernaturalis, quo assentimur rebus reuelatis à Deo: quia id definit contra hæreticos nostri temporis asserentes vnumquemque fidelem teneri certâ fide credere se esse in gratia, prædi-

IV. ctum Concilium supponit assensum supernaturalis fidei posse inniti reuelationi factæ à Deo alicui tanquam priuatæ personæ.

Tandem probatur ratione: prima: Deus potest sufficienter mouere intellectum humanum ad aliquid credendum fide diuinâ per reuelationem diuinam factam priuatæ personæ: ergo aliqua priuata reuelatio diuina potest sufficere in formali obiecto nostræ fidei. Consequentia patet, nam ad assensum fidei supernaturalis satis est ex parte obiecti sufficiens ratio mouendi intellectum ad assensum: ergo si *priuata* aliqua reuelatio diuina sit ad id sufficiens, erit etiam sufficiens in formali obiecto nostrę fidei. Antec. probatur: diuina reuelatio nos mouet ad assen-

A sum præcisè ex eo, quòd est diuina seu primæ veritatis infallibilis in dicendo: quòd autem sit *publica*, requiritur solummodo, vt sufficienter innotescat nobis Deum aliquid reuelasse, & speciatim hanc & istam veritatem tali diuina reuelatione contentam, quemadmodum ostensum est articulo primo: atqui Deus potest talem diuinam reuelationem supernaturalis alicuius veritatis ita facere alicui priuatæ personæ, vt etiam sufficienter constet illi Deum aliquid ei reuelare, & in particulari hanc & istam veritatem supernaturalem: igitur Deus potest sufficienter mouere humanum intellectum per reuelationem diuinam, factam priuatæ personæ, ad aliquid credendum fide diuinâ. V.

Minor vltima probatur: Deus potest facere argumenta seu motiua æquè fortia & congrua, quibus indicet & constet priuatæ perso-

B næ Deum aliquid ei reuelare, ac sunt ea motiua, quibus per Ecclesiam & pastores eius tanquam personas publicas indicat, & constat vnicuique fideli Deum esse, qui reuelat, & eum hæc & ista in particulari reuelare: nam quidquid Deus facit per aliquas causas secundas in genere causæ purè efficientis physicæ, siue etiam moralis, scilicet suadendo, mouendo, & alliciendo, potest vel per seipsum, vel per aliquid, quo voluerit vti, præstare circa vnumquemque priuatum, & longè excellentiùs & congruentiùs, quàm per illas causas, quibus ordinariè vtitur: igitur Deus potest facere, vt constet alicui priuatę personæ de diuina reuelatione, quam illi facit; igitur & Deus potest mouere sufficienter per reuelationem diuinam, factam priuatæ tantùm personæ, intellectum nostrum ad assensum fidei diuinæ. VI.

C Secunda ratio: in tantum ratio *publici* inseruit diuinę reuelationi ad mouẽdum nos ad assensum diuinæ fidei, in quantum talis ratio connectit auctoritatem primæ veritatis reuelantis cum re reuelata, & illam applicat nostro intellectui: atqui ratio priuati in aliqua reuelatione verè à Deo factâ alicui priuatæ personæ potest æquè connectere auctoritatem primæ veritatis in dicendo cũ re reuelata, si Deus velit, & ratio priuatæ reuelationis potest tam benè applicare nobis talem auctoritatem primæ veritatis in dicendo, ac ratio personæ publicæ nobis illã applicat: igitur diuina reuelatio verè facta à Deo priuatæ alicui personæ potest, si Deus velit, illum æquè mouere ad assentiendum per fidem infusam rebus à Deo reuelatis, ac diuina publica reuelatio, & vt applicata per Ecclesiam & pastores eius, qui sunt personæ quædam publicæ. VII.

Maior probatur: quia tota ratio motiua ad as-

D sensum fidei supernaturalis, secundùm formalem & præcisam rationem sumpta, est actualis reuelatio Dei testificantis, Ecclesia enim, vel publica persona, respectu illius habet se tantùm velut applicans & proponens nobis, quia assensus fidei nostræ resoluitur solummodo in Ecclesiam, vt in causam proponentem & applicantem actualem diuinam reuelationem, & Ecclesia seu Pastores eius, respectu illius in ordine ad mouendum nos ad assensum fidei sese habent, sicut is, qui proponit & applicat nostro intellectui medium demonstrationis ad mouendum nos ad actum scientiæ, vnde Ecclesia & Pastores eius satis frequenter dicuntur in sacris litteris & Patribus *nos generare Christo Domino* & adhuc nos in eo parturire, quatenus nos in- VIII.

I. struunt in iis, quæ spectant ad fidem & pietatem, vt primæ *ad Corinthios* 4. ait Apostolus, *ego per Euangelium vos genui*, & epistola *ad Philemonem* loquens de Onesimo, quem conuertit ad fidem Christi Dominj, ait, *quem genui in vinculis*: ergo Ecclesia seu ratio publicæ personæ sese habet in diuina reuelatione tantùm, vt conuertens auctoritatem primæ veritatis reuelantis cum re reuelata, & illam nobis applicans.

Minor eiusdem secundæ rationis probatur: diuina reuelatio verè facta à Deo priuatæ alicui personæ habet, vel habere potest eandem assistentiam Spiritus sancti & directionem eius, est enim idem Spiritus sanctus vtroque modo reuelans, & potest vel eadem motiua vel æquè fortia, aut etiam validiora applicare, faciendo reuelationem tantùm priuatę personæ, ac quando illam facit publicæ personæ, hoc enim pendet à libera eius voluntate: igitur ratio *priuati* in diuina reuelatione verè à Deo facta alicui
II. personæ priuatæ, tam benè connectet auctoritatem primæ veritatis in dicendo cum re à Deo reuelata, & illam applicabit priuatæ personæ ad mouendum eam ad assensum fidei eliciendum, ac ipsa ratio publici in diuina reuelatione facta per Ecclesiam aut Pastores eius tanquam publicas personas.

Tertia ratio: diuina reuelatio eo modo est sufficiens, considerando fidem supernaturalem & assensum eius præcisè & secundùm se, quo posset mouere Angelum, si ille tantùm vnus esset à Deo creatus & ordinatus ad finem supernaturalem, & quo etiam mouit sanctum Petrum ad assensum fidei apud sanctum Matthæum 16. capite, quia sic fuit illis singulis fundamentum ædificij spiritualis ad fruēdum Deo,
III. clarè viso: atqui, si Deus vnicum solummodo creasset Angelum, eúmque ordinasset ad fruendum Deo clarè viso, diuina reuelatio illi facta, quâ moueretur ad assensum fidei supernaturalis, esset solummodo *priuata*: item reuelatio prædicta facta sancto Petro, fuit ei facta tanquam priuatæ personæ, vt patet ex eo, quòd per assensum illi præstitum meruit constitui fundamentum Ecclesiæ: *Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cælis est, & dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Et hoc accepit Petrus tanquam præmium suæ confessionis, vt explicant sanctus Hilarius, sanctus Hieronymus ad illum locum Euangelistæ, sanctus Leo sermone tertio in anniuersario assumptionis suæ: igitur, cùm diuina reuelatio, quæ fit priuatæ personæ, semper sit diuina, po-
IV. terit, si Deus voluerit, absque alia publica esse sufficiens ad eliciendum assensum fidei supernaturalis.

ARTICVLVS IV.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est: quòd in scripturis sacris articulo primo huius disputationis citatis fides nostra dicatur *fundata in Apostolis*: item Apostolos fuisse nobis datos à Deo & Christo Domino ad constituendum fundamentum ædificij spiritalis, quod est ipsa fides, scilicet per reuelationes factas Apostolis tanquam personis publicis in nouo testamento: vnde Psalmo 86. dicitur de Ecclesia, *fundamenta eius in monti-*

A *bus sanctis, in Principibus Ecclesiæ*, & ibidem paulò pòst, *Dominus narrabit, in scripturis populorum, & principum, qui fuerunt in ea*, id est, *in scripturis communibus, seu quæ toti Ecclesiæ sunt traditæ à suis principibus, non in priuatis, vt sunt reuelationes priuatæ.* VI.

Respondetur, illas auctoritates sacræ scripturæ tantùm procedere *de via ordinaria* & lege à Deo iam constituta, quâ Deus nobis communiter reuelat res ad fidem spectantes, sicut & nostra propositio articuli primi huius disputationis: vnde ex illis potest tantùm colligi neminem communiter posse habere assensum veræ fidei infusæ circa aliquod reuelatum à Deo, nisi innitatur, tanquam fundamento, Apostolis & Prophetis, id est, diuinæ reuelationi factæ Apostolis & Prophetis, & per illos ad se ipsum deriuatæ, non autem vniuersaliter,
B & absolutè neminem nostrûm posse habere fidem diuinam & assensum eius, nisi eidem fundamento innitatur. VI.

Secundum fundamentum petitur ex auctoritate sancti Thomæ prima parte quæstione prima articulo octauo, in responsione ad secundum, ita dicentis, *innititur fides nostra reuelationi Apostolis & Prophetis factæ, qui canonicos libros scripserunt, non autem reuelationi, si quæ fuit aliis doctoribus facta*: hinc idem sanctus Thomas, hâc parte quæstione quinta articulo tertio ait, formale obiectum fidei est veritas prima, secundùm quod manifestatur in litteris sacris, & doctrina Ecclesiæ: ergo non secundùm quod manifestatur priuatis reuelationibus.

Respondetur, priorem auctoritatem sancti Thomæ procedere de facto, & iuxta communem legem à Deo constitutam, non autem de ipsa fide supernaturali, eius assensu, & formali
C obiecto nudè, simpliciter, & præcisè considera- VII. ratis secundùm suam naturam & essentiam: non autem solemus adhibere fidem supernaturalem priuatis reuelationibus factis à Deo, quia nobis non constat sufficienter, quòd sint diuinæ seu à Deo, vel ex ipso testimonio Ecclesiæ, vel alio sufficienti motiuo; quod si poneretur, tunc etiam assensum illis deberemus præbere.

Ad secundum sancti Thomæ testimonium, respondetur, illud esse ita intelligendum, quòd scilicet propositio rei reuelatæ à Deo, vt facta per Ecclesiam, sit tantùm quædam conditio ex libera voluntate Dei requisita in reuelatione diuina, tanquam obiecto formali nostræ fidei secundùm communem & ordinariam legem, vt ostendemus articulo sexto sequenti, corollario primo.

Tertium fundamentum est de ratione hu-
D ius veritatis, quæ ex sua natura est generalis & VIII. communis, habere pro formali obiecto, & motiua ratione, aliquid sibi correspondens, quod sit commune multis: quia talis veritas specificatur à suo formali obiecto; atqui fides supernaturalis est communis quædam & generalis virtus: hinc enim dicitur *Catholica* seu *vniuersalis*, & formale obiectum huius fidei est diuina reuelatio, vt suprà ostendimus: ergo illa reuelatio debet esse communis toti Ecclesiæ: reuelatio autem vni tantùm priuato facta non est generalis, & communis hoc modo toti Ecclesiæ, quia sic est priuata, sed ea solummodo, quæ fit per publicos Principes Ecclesiæ: igitur priuata reuelatio etiam diuina est sufficiens pro obiecto formali nostræ fidei.

I. Respondetur, quamlibet veritatem debere dici & esse *communem* seu *generalem*, vel *priuatam*, specificè à modo, quo per suum formale obiectum respicit & attingit materiale suum obiectum; sic enim virtus quælibet specificatur à suo formali obiecto, quemadmodum communiter omnes Philosophi in Ethicis, & Theologi prima secundæ, docent, non autem ab eo modo, quo proprium & formale eius obiectum applicatur potentiæ ad mouendum illam circa obiectum materiale: vnde, quia fides infusa & supernaturalis est apta nata ex se & sua natura attingere quodcumque à Deo reuelabile obscurè, seu cognoscibile per actualem reuelationem obscurè factam creaturæ intellectuali, quod reuelabile habeat aliquam habitudinem ad fruendum Deo clarè viso, quemadmodũ suprà docuimus, fit, vt siue talis reuelatio fiat solummodo
II. alicui priuatæ personæ, siue fiat tantùm publicæ personæ, hæc fides innixa priuatæ reuelationi factæ à Deo iuxta hunc sensum, possit dici & esse *vniuersalis, seu Catholica*: nam, sicut Deus per Ecclesiam & Pastores eius reuelat singulis fidelibus omnia & singula dogmata ad doctrinam & mores pertinentia, & respicientia etiam bonum commune totius Ecclesiæ vniuersalis, ita etiam, si velit, potest illa eadem omnia obiecta materialia fidei, reuelatione diuinâ, factâ priuatæ personæ, absque interuentu Ecclesiæ vel Pastorum eius, reuelare & proponere vt per fidem infusam credenda.

Quartum fundamentum: id, de quo potest meritò dubitari, an sit à Deo, non potest esse formale motiuum nostræ fidei, quia fides debet esse certissima, & certitudo illius innititur formali eius obiecto: atqui potest meritò dubitari, an *priuata* reuelatio sit facta à Deo, nam secluso testimonio Ecclesiæ nulla datur ampliùs
III. regula infallibilis ad cognoscendum, an, & quæ reuelatio sit à Deo: igitur priuata reuelatio diuina non potest esse formale obiectum nostræ fidei.

Respondetur, interdum reuelationem ita posse fieri à Deo alicui priuatæ personæ, vt iuxta prudentis hominis æstimationem sufficienter ei constet, eum, qui id ei reuelat, esse Deum, vt patet ex dictis articulo præcedenti, vnde etiam aliquando ij, quibus tales reuelationes fuerunt factæ, nec tamen præbuerunt assensum, culpantur in sacris literis, sic Sara Genes. 18. sic Zacharias sancti Lucæ primo, sic discipuli euntes in Emaus apud eundem Euangelistam capite 24. reprehenduntur à Christo Domino, *ô stulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ*: quænam autem ex priua-
IV. tis reuelationibus sint verè à Deo, quæ item non, diiudicandum est iuxta ea, quæ dicemus corollario secundo articuli sexti sequentis.

Nec tamen ex his sequitur, licere cuilibet priuato asserere se à Deo priuatâ reuelatione accepisse hoc & illud credendum, & sic de singulis obiectis materialibus nostræ fidei: nam in primis, si loquamur de facto, priuatæ illæ reuelationes paucis fiunt & valdè raro.

Deinde, vt iis sic dicentibus credatur, debent illi, qui hoc asserunt, habere sufficientia motiua, quæ prudenter persuadeant hanc & istam reuelationem esse illis ita asserentibus factam.

Tertiò: id, quod dicunt sibi esse à Deo reuelatum, debet esse talis conditionis, vt nihil contineat, quod sit contrarium dogmatibus fi-
A dei Catholicæ, vel bonis moribus, quæ omnia V.
&, singula non possunt reperiri in iis omnibus hominibus priuatis, qui possunt fingere Deum sibi reuelasse aliquid.

Quintum fundamentum: ea tantùm diuina reuelatio potest esse formale obiectum nostræ fidei, quæ est talis, vt faciat eum, qui voluntariè non credit iis, quæ per illam reuelantur, esse hæreticum, & eius actum assensus vel dissensus esse actum hæresis vel infidelitatis; quia hæresis & infidelitas opponuntur fidei supernaturali, & eius actibus, ex sancto Thoma infrà, & communiter omnibus Scholasticis: sed qui voluntariè non credit ea, quæ reuelantur per priuatas reuelationes, non censetur hæreticus, seu exercere actum hæresis vel infidelitatis oppositæ fidei infusæ, vt patet ex eo, quòd nec censeatur talis, nec incurrat pœnas in iure contentas contra hæreticos & errantes circa fidem: igitur re- VI.
B uelatio Dei facta alicui priuato non potest esse formale obiectum nostræ fidei supernaturalis.

Respondetur, admissâ maiore, negando minorem, si, vt debet, procedat de eo, cui sufficienter facta est à Deo talis reuelatio; si enim illam recipiat vt diuinam, & existimet esse talem, tunc dissentire est peccatum contra fidem, vt patet ex dictis; si autem *priuata* reuelatio sit quidem facta sufficienter priuatæ personæ, quæ tamen non accipiat verba huius priuatæ reuelationis eo sensu, quem præ se ferunt, vel non tam citò, quàm deberet, tunc erit aliquod peccatum, sed leuius, eò quòd non satis sibi persuasit istas reuelationes sibi esse factas à Deo: reliqui autem, quibus hæ reuelationes priuatæ non fuerunt factæ à Deo, non tenentur præbere illis assensum ex fide diuina, vt iam animaduertimus.

C Quæres, cùm duplex distinguatur auctoritas in Ecclesia Catholica; vna *humana*, quatenus est VII.
quædam celebris hominum congregatio, habens confessionem multorum populorum graui auctoritate pollentium; altera *diuina*, quâ Ecclesia, iuxta sanctum Paulum primæ *ad Timotheum* tertio, est à Deo & Christo Domino constituta *columna & firmamentum veritatis*, quænam ex istis duabus auctoritatibus ingreditur, tanquam quædam conditio, actualem diuinam reuelationem, vt obiectum formale nostræ fidei, iuxta legem ordinariam Dei.

Respondetur, esse *posteriorem* seu *diuinam*: nam, licèt prior faciat euidentiam credibilitatis, seu ostendat res fidei esse dignas, quibus fides adhibeatur, attamen, quia hæc prior auctoritas, propriè & præcisè spectata, est *humana*, & nostra fides infusa nullo modo innititur humanæ fidei, ideo hæc prior est insufficiens, & *poste-*
D *rior* seu *diuina* requiritur, quia Ecclesia in tali VIII.
munere habet se, vt ministram & organum Dei reuelantis nobis aliquid supernaturale, cùm per illam proponat nobis res fidei. Est autem valde congruum, vt organum & instrumentum, quatenus tale, sit eiusdem ordinis cum eo, cuius est organum & instrumentum, & proinde, vt hæc auctoritas Ecclesiæ sit *diuina, non humana*: & hoc ostendunt testimonia sacræ scripturæ & Patrum citata superiùs pro modo illo, quo Deus in sacris litteris vult res credendas proponi nobis per Ecclesiam.

I. A ARTICVLVS V. VI.

Vtrum aſſenſus præſtitus diuinæ reuelationi ſit ex ipſa fide ſupernaturali, quam Theologi vocant Catholicam.

SIT hæc propoſitio: *aſſenſus fidei innixus priuatæ reuelationi, ſufficienter facta à Deo, eſt ex ipſa fide ſupernaturali, quam vulgò Theologi vocant Catholicam.* Hæc propoſitio ſequitur ex propoſitione articuli tertij.

Probatur: vbi actus innituntur eodem ſpecie motiuo formali, ibi actus eiuſmodi ſunt ab vno & eodem habitu, quia actus & habitus tantùm ſpecie diuerſificantur penes diuerſa formaliter motiua: atqui aſſenſus elicitus innixus diuinæ reuelationi factæ à Deo priuatæ perſonæ, & aſ-
II. ſenſus elicitus, & innixus diuinæ reuelationi publicæ, innituntur eadem ſpecie diuinâ reuelatione, quia hæc illarum diuerſitas eſt tantùm ex parte miniſtri & proponentis diuinam reuelationem; quæ diuerſitas non diuerſificat reuelationem in ratione teſtificantis, ſicut nec diuerſitas miniſtri in ſacramento diuerſificat rationem ſacramenti: igitur, ſicut aſſenſus innixus publica reuelatione diuinâ eſt ab ea fide, quæ in re & de facto eſt Catholica, ſic etiam aſſenſus fidei innixus prædictâ reuelatione diuinâ, priuatæ perſonæ factâ, erit etiam ab ea fide ſupernaturali, quam vulgò vocant *Catholicam.*

Probatur ſecundò, ſimúlque confirmatur minor præcedentis rationis: diuerſitas applicantis cauſam ad agendum, ſimiliter diuerſitas proponẽtis obiectum intellectui, non diuerſificat ſpecie actionem eius & cognitionem: nam ignis applicatus ſtuppæ ad comburendum, ſiue
III. applicetur per Angelum, ſiue per hominem, ſiue per Deum, ſemper facit eandem ſpecie combuſtionem; & nati ex ſuccubis vel incubis ſunt eiuſdem ſpeciei, ac alij ab hominibus viâ ordinariâ procreati, & vtrorumque productio propriè & verè eſt generatio eiuſdem planè ſpeciei; item medium demonſtrationis, quo ſcientia acquiritur, ſiue applicetur à Deo immediatè, ſiue ab Angelo, ſiue ab homine, facit ſemper cognitionem eiuſdem ſpeciei, quemadmodum patet de ſcientiis infuſis per accidens, quæ licèt habeantur per infuſionem, quia tamen ſunt per idem formale motiuum, quo ſcientiæ illis correſpondentes, quæ naturaliter poſſunt acquiri, ſunt eiuſdem ſpeciei cum illis: atqui aſſenſus innixus diuinâ reuelatione, factâ priuatæ perſonæ, diſtinguitur ſolummodo penes diuerſitatem applicantis, & proponentis obiectum: ergo aſſen-
IV. ſus illi ſunt ſemper eiuſdem ſpeciei, & ab eadem fide eliciuntur: ergo, quemadmodum aſſenſus innixus diuinâ reuelatione, factâ publicæ perſonæ, eſt ab eadem fide, quam vocamus *Catholicam*, ſic etiam & aſſenſus ille, qui innititur diuinâ reuelatione, factâ priuatæ perſonæ.

Maior confirmatur ampliùs, quia applicare cauſam ad agendum, & proponere obiectum intellectui cognoſcendum, habent ſe tantùm velut cauſæ quædam extrinſecæ illius effectus, qui ſequitur ad earum actionem, ſunt enim in genere cauſæ purè efficientis, vel ſaltem reducuntur ad illam. Minor manet probata ex dictis pro præcedenti propoſitione.

Nec eſt, quòd quis dicat diuinam veracitatem, quæ eſt formale motiuum noſtræ fidei, modificari iuxta maiorem vel minorem veracitatem miniſtri, vnde licèt veracitas Dei ſecundùm ſe ſpectata ſit eadem in publica & priuata reuelatione, facta à Deo, nihilominus tamen ratione miniſtri publici vel priuati diuerſificabitur, & ſic in caſu noſtræ propoſitionis aſſenſus præſtitus priuatæ reuelationi à Deo factæ debebit eſſe ab alio ſpecie habitu, quàm à fide noſtra ſupernaturali.

Non eſt inquam, quòd quis ita reſpondeat, eſt enim falſum diuinam veracitatem modificari iuxta maiorem & minorem veracitatem miniſtri: nam aliàs fides noſtra propriè & formaliter non inniteretur primæ veritati in dicendo purè & ſimpliciter dictæ, quin potiùs veracitas creata, vt limitans & modificans diuinam, eſſet, obiectum illius, quod tamen nemo Theologorum admittet.

B ARTICVLVS VI. VI.

Inferuntur quædam corollaria ex dictis, & dubium incidens ſoluitur.

EX dictis duo ſequuntur corollaria: primum eſt, Eccleſiam, ſeu propoſitionem veritatis à Deo reuelatæ factam per Eccleſiam, non ingredi formalem rationem obiecti motiui noſtræ fidei, quando illud præciſè & ſecundùm ſe ſpectatur, ſed hanc propoſitionem Eccleſiæ ad illud pertinere tantùm ex libera ordinatione Dei, quâ inſtituit Eccleſiam tanquam certam & infallibilem regulam proponentem nobis, quæ ipſe reuelat, ſicque hæc publica propoſitio eſt quædam tantùm conditio requiſita in hoc formali obiecto iuxta legem ordinariam Dei; nam ex dictis, abſolutè & ſimpliciter loquendo, ali-
C quis aſſenſus veræ ſupernaturalis fidei eiuſdem VII.
ſpeciei cum iis, quos communiter elicimus per habitum infuſæ fidei, poteſt dari abſque propoſitione veritatis à Deo reuelatæ, facta per Eccleſiam.

Quòd autem hæc propoſitio, vt facta per Eccleſiam, ſit ex ordinatione Dei, patet ex dictis articulo primo huius diſputationis ex eo, quòd Chriſtus Dominus dicatur *nobis dediſſe Paſtores, vt non circunferamur omni vento doctrinæ, ad Epheſios* quarto capite, & apud ſanctum Matthæum 18. capite dicat, *ſi Eccleſiam non audierit, ſit tibi tanquam Ethnicus & publicanus*; item, quòd Eccleſia dicatur ab Apoſtolo primæ *ad Timotheum* tertio, *columna & firmamentum veritatis.*

Tandem ex eo, quòd, vt infrà docebitur, fides noſtra tantùm vltimatè reſoluatur in Eccle-
D ſiam, vt proponentem & *quoad nos*, non autem VIII.
quoad ſe, & vt in cauſam formalem, ſicque propoſitio facta per Eccleſiam ſortitur ſolummodo rationem conditionis requiſitæ ad actualem reuelationem, vt formale obiectum noſtræ fidei, iuxta ordinariam legem Dei.

Secundò, ſequitur in ea hypotheſi, quâ diuina reuelatio erit priuata & ſufficiens pro formando aſſenſu veræ fidei ſupernaturalis, obligationem credendi, ſeu eliciendi aſſenſum veræ fidei circa veritatem reuelatam à Deo, cadere tantùm in eum, cui priuata reuelatio diuina eſt ita facta, vt conſtet ei non tantùm Deum eſſe ſummè veracem, ſed etiam hæc & illa in particulari reuelaſſe, quæ tali priuatâ reuelatione continentur, cuius rei hæc eſt ratio, quòd

I. actualis diuina reuelatio quomodocumque facta tunc tantùm obliget ad assensum veræ fidei sibi correspondentem, quando est debitè & sufficienter proposita; at in præsente hypothesi constat tantùm ei priuato, cui hæc diuina reuelatio fit à Deo, quòd sit sufficienter proposita, nam efficacia motiua pro illa applicantur illi soli ex hypothesi, reliquis autem minimè: igitur solus ille, cui hæc priuata reuelatio est facta à Deo, obligatur ad credendum fide diuinâ veritati hoc modo reuelatæ, cæteri verò minimè.

Quæres, vnde possit diiudicari *priuata* reuelatio diuina sufficiens pro eliciendo assensu fidei.

Respondetur, id diiudicandum esse ex conditione motiuorũ, si enim illa sint talia. verbi gratiâ, quia sunt vera miracula, vel alia id genus signa, quæ iuxta prudentem hominum æstimationem non possunt esse nisi à Deo, & iuxta
II. eandem prudentiam constet illa fieri in finem talis reuelationis, & insuper, quod sic reuelatur, habeat conformitatem cum doctrina fidei Catholicæ in dogmatibus & moribus, tunc talis reuelatio poterit æstimari diuina; si verò fuerint dissentanea huic doctrinæ & Ecclesiæ Catholicæ, talis reuelatio propriè non erit diuina, sed potiùs conficta à Diabolo sese transformante in Angelum lucis, Deus enim non potest reuelare opposita, sicut nec seipsum negare: an verò hæ vel istæ reuelationes sint consentaneæ doctrinæ Ecclesiæ, & verum motiua sint sufficientia, Ecclesia potest examinare, sicque auctoritas Ecclesiæ respectu eiusmodi reuelationum semper manebit aliquo sensu regula: qua de re videndus est Gerson prima parte Alphabeto 14. littera E. & Alphabeto 19. littera V. & Caietanus prima secundæ quæstione 174. articulo
III. sexto.

ARTICVLVS VII.

Vtrum diuina reuelatio, pertinens ad formale obiectum fidei, debeat esse de rebus spectantibus ad communem doctrinam, & vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ.

PARTEM affirmantem tuentur Soto libro de *natura & gratia*, capite vndecimo, & in Apologia contra Catharinum capite quinto, Canus libro duodecimo *de locis Theologicis*, & aliqui alij. Contra quos

Sit hæc propositio: *spectando fidem supernaturalem, & eius assensum præcisè & secundùm suam naturam, potest ei sufficere, quòd reuelatio diuina, cui innititur, sit de bono priuato, seu obiecto pertinente tantùm ad eum, cui fit diuina*
IV. *reuelatio.* Ita auctores citati pro propositione articuli tertij.

Probatur primò, ex diuina reuelatione facta per Christum Dominum beatæ Magdalenæ, de remissione suorum peccatorum apud sanctum Lucam capite septimo, sic assensus, quo quis credit Deo reuelanti peccata esse sibi remissa, est de bono spectante tantùm ad priuatam personam, quia licèt assensus de potestate remittendi peccata & de remissione eorum in Ecclesia, vt hæc sumuntur in genere, spectent ad religionem Christianam, & ad commune bonum, ad doctrinam & vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ, attamen vt remissio peccatorum consideratur in particulari, & prout est facta huic & isti priuato, est de bono tantùm priuato, seu spectan-

A te ad aliquam priuatam personam; atqui beata Magdalena habuit assensum fidei supernaturalis innixum reuelationi sibi factæ à Christo Domino, quo credidit sua peccata sibi priuatæ personæ esse per Christum Dominum remissa: ergo beata Magdalena habuit assensum fidei, innixum diuinæ reuelationi de bono pertinente ad se, vt priuatam personam. V.

Maior per se patet: minor probatur ex eo, quòd assensus iste vt sic factus circa obiectum obscurè reuelatum non potest reuocari ad aliud principium in ratione habitus; non ad *scientiam*, cùm non sit cognitio per causam propriam rei, vel proprium effectum eius; non ad *opinionem*, quia est sine formidine, vt supponitur; non ad *fidem humanam*, quia innititur supernaturali testimonio Dei, & est de obiecto purè supernaturali, non ad aliquam aliam scientiam fundatam

B in euidentia in attestante, quia talis assensus supernaturalis non fundatur formaliter in hac euidentia, sed in præciso testimonio Dei, licèt hæc euidentia possit illi præsupponi: ergo restat, vt assensus iste sit supernaturalis & fidei infusæ. VI.

Deinde eadem minor probatur ex illo verbo Christi Domini ad beatam Magdalenam, eodem loco sancti Lucæ, *fides tua te saluam fecit, vade in pace.* Nam per posteriorem particulam Christus Dominus reuelat illi se ei remisisse peccata, quia istis verbis iubet illam abire securam de remissione suorum peccatorum, & per priorem declarat fidem illam, quâ beata Magdalena credidit Christum Dominum posse sibi remittere peccata, fuisse ei initium consequendæ salutis: ergo, cùm fides illa, quæ est initium salutis, sit ipsa fides infusa & supernaturalis, & beata Magdalena per hanc ipsam fidem iuxta

C verbum Christi Domini crediderit hanc veritatem ad se, vt priuatam personam, pertinentem, diuina reuelatio de bono priuato est ei, cui fit sufficienter, sufficiens, cui fides eius supernaturalis & infusa innitatur. VII.

Eadem minor patet ex allatis exemplis articulo tertio, verbi gratiâ, Abrahæ, Saræ, Samuëlis cui Deus reuelauit peccatum & punitionem filiorum Heli; item Zachariæ, item quòd canis Tobiæ mouerit caudam in aduentu sui domini, & passim in sacris litteris multa eiusmodi describuntur, & proinde ibi, quæ pertinent ad priuatas personas, & earum vtilitatem, habentur à Deo reuelata, nec tamen per se respiciunt communem doctrinam vel vtilitatem Ecclesiæ vniuersalis, nisi per accidens, quemadmodum diximus suprà dari quædam de fide, quæ non sunt per se de corpore credendorum, sed solum-

D modo pertinent ad illud per accidens. VIII.

Secundò probatur nostra conclusio ex doctrina & definitione Concilij Tridentini superiùs relata: hæc enim perseuerantia finalis, de qua Concilium ibi agit, non est res credenda ab omnibus fidelibus, nec pertinet ad eorum vtilitatem, vt Theologi docent primâ secundæ agendo de illa, & tamen potest extraordinariè reuelari à Deo per specialem reuelationem Dei, & is, cui sufficienter de tali reuelatione constabit, poterit circa illam habere assensum fidei infusæ supernaturalis, vt ibi significat idem Concilium Tridentinum: igitur spectando præcisè naturam & essentiam nostræ fidei & assensus eius, actualis diuina reuelatio, cui nostra fides innititur, non debet necessariò

esse

I. esse de rebus ad vniuersalem Ecclesiam, vel A communem doctrinam pertinentibus.

Neque huic vtrique rationi satisfacit, quod aliqui respondent, scilicet hæc obiecta particularia à Deo reuelata pertinere aliquo modo ad totam Christianam religionem, & doctrinam vel vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ, quatenus, licèt possint pertinere particulariter ad eos, quibus Deus illas reuelat, pertinent tamen ad totam Ecclesiam tanquam exempla, quæ aliis fidelibus ad ædificationem proponuntur, sicut quæ in sacris literis referuntur de Iona, Iob, & aliis eiusmodi: & proinde semper actualem Dei reuelationem, cui nostra fides innititur, esse de rebus spectantibus ad communem doctrinam & vtilitatem vniuersalis Ecclesiæ.

Sed hæc responsio refellitur: primùm
II. quia, quando Deus facit aliquibus priuatam B reuelationem rerum ad illos spectantium, non ordinat illas ad hoc, vt per eosdem priuatos proponantur Ecclesiæ tanquam diuinæ reuelationes credendæ, quia Deus nihil proponit ab omnibus fide Catholicâ credendum, nisi per Ecclesiam, & Pastores eius, quod enim est publicum, & ad omnes spectat, debet etiam proponi per publicum ministrum, per instrumentum & organum publicum; & vt diuina reuelatio facta alicui priuato proponeretur omnibus credenda, priùs oporteret illam ab Ecclesia examinari & probari, sicque examine & probatione præsuppositis, tunc potiùs diceretur proponi ab Ecclesia, & eius Pastoribus, quàm ab illo priuato, cùm magis constet in tali hypothesi per Ecclesiam & eius ministros, quòd talis reuelatio sit à Deo, quàm per e-
III. iusmodi priuatum hominem, cui supponitur C esse facta: sed Deus ordinat istas reuelationes in alios fines, verbi gratiâ, in vtilitatem ipsorum sanctorum, vel vt ipsi admoneant alios in particulari (quemadmodum potest dici de reuelatione facta Samueli circa peccatum filiorum Heli, & punitionem eius) vel in alios fines etiam particulares, nobis tamen ignotos, & exemplum, quod ex vtilitate istorum sanctorum potest deriuari ad alios, non sufficit, vt hæc priuata obiecta sic reuelata dicantur pertinere ad religionem Christianam, aliàs nulla posset dari diuina reuelatio de re priuata, cùm nihil tale possit dari, de quo aliquod exemplum vel argumentum vtilitatis non possit desumi, & hoc, scilicet *inde desumi exemplum ab aliis*, sese habeat maximè per accidens ad obiectum
IV. reuelatum à Deo, cùm reuelationes aliquæ D ita possint à Deo fieri alicui priuato, vt eas etiam nulli referat & explicet, sed secretas sibi seruet, quo tamen modo spectatæ semper terminabunt assensum fidei supernaturalis, modò sufficienter constet illas esse à Deo.

Deinde refellitur hæc eadem responsio: illæ reuelationes factæ à Deo alicui priuato de rebus ad seipsum particularem pertinentibus possunt considerari duobus modis; primò *secundùm se & in seipsis*; deinde, *prout referuntur in libris sacræ scripturæ*: priori modo non spectant ad Christianam religionem, seu ad communem doctrinam & publicam vtilitatem Ecclesiæ vniuersalis, sed solummodo ad priuatum bonum, vt per se patet, quo tamen modo creduntur etiam per assensum fidei supernaturalis & infusæ: posteriori modo pertinent ad totam Christianam religionem, ad communem doctrinam & publicam vtilitatem Ecclesiæ vniuersalis, quatenus spectant vel ad integritatem librorum sacræ scripturæ, vel quatenus sunt ad exemplum vitæ, vel ad declarandum auctoritatem virorum, per quos diuina reuelatio ad nos peruenit, vt sanctus Thomas docet prima parte quæstione prima articulo secundo in responsione ad secundum; & de istis reuelationibus secundo modo spectatis non hîc agimus, sed tantùm vt spectantur priori modo. V.

ARTICVLVS VIII. VI.

Probatur eadem veritas ratione.

EADEM nostra propositio probatur ratione: prima est, ad hoc, vt aliquis habitus inclinet in aliquod obiectum, & aliquis eius actus sese terminet ad illud, satis est, vt tale obiectum participet seu induat rationem formalem obiecti formalis talis habitus, quia habitus tam latè patet, quàm ipsum eius formale obiectum formaliter consideratum latè patet, quemadmodum expressè notat sanctus Thomas prima parte quæstione prima articulo tertio in corpore, & in responsione ad secundum, quemadmodum etiam Philosophi communiter docent: atqui obiectum à Deo reuelatum, pertinens ad bonum priuatum alicuius, siue eius, cui fit hæc diuina reuelatio, siue alterius, potest participare & induere formalem rationem formalis obiecti nostræ fidei, & similiter actus nostræ fidei infusæ potest sese ad illud, vt sic formaliter consideratum, terminare: ergo habitus supernaturalis fidei, vt formaliter consideratus, poterit sese terminare ad obiectum à Deo reuelatum, quod tantùm pertinet ad bonum priuatum alicuius personæ. Maior patet ex se. VII.

Minor probatur primò auctoritate S. Thomæ loco nunc citato, dicentis omnia, quæcumque sunt diuinitus reuelabilia, communicari in vna ratione formali obiecti: deinde probatur ratione: formale obiectum nostræ fidei est prima veritas *in dicendo*, vt aliquid reuelans obscurè, quemadmodum patet ex dictis; at obiectum reuelatum à Deo, pertinens tantummodo ad priuatum bonum alicuius, habet hoc totum, nam assensus illi datus innititur tantùm testimonio primæ veritatis reuelantis illud, & diuina testificatio tam bene & propriè conuenit, & inest obiecto reuelato diuinitus, spectanti ad bonum priuatum vnius tantùm personæ, quàm inest obiecto reuelato diuinitus, pertinenti ad communem vtilitatem Ecclesiæ vniuersalis, quia æquè procedit à diuina veracitate seu prima veritate *in dicendo*, influente æqualiter in diuinas reuelationes, siue illæ spectent solummodo ad bonum priuatum alicuius, siue pertineant ad publicam vtilitatem, & bonum totius vniuersalis Ecclesiæ: igitur obiectum à Deo obscurè reuelatum, pertinens ad bonum priuatum VIII.

I. alicuius , participat & induit formalem ratio-
nem formalis obiecti nostræ fidei supernatu-
ralis.
Secunda ratio : diuina reuelatio obscurè fa-
cta , æquè tamen certa ac infallibilis de re pri-
uata , ac est publica reuelatio de re pertinen-
te ad totam Ecclesiam , potest æquè mouere
intellectum ad assensum , modò illa applice-
tur sufficienter intellectui, ac publica reuela-
tio facta diuinitus de re pertinente ad Eccle-
siam vniuersalem mouet nostrum intellectum
ad assensum supernaturalem , quia actualis re-
uelatio Dei in tantum mouet , in quantum
constat intellectui illam esse à Deo , & Deum
esse veracem : atqui diuina reuelatio facta
alicui de bono ad illum vt priuatam perso-
nam spectante , potest æquè mouere intelle-
ctum eius ad assensum , ac reuelatio facta di-
II. uinitus de bono pertinente ad totam religio-
nem Christianam , quia Deus potest facere ,
vt tam certò priuatæ alicui personæ constet ,
quòd hæc reuelatio de bono eius particulari
sit à Deo , & quòd Deus sit infallibilis vera-
citatis , quàm nobis constat , quando per Ec-
clesiam proponit nobis res à seipso reuelatas,
pertinentes ad Ecclesiam vniuersalem , quia
potest illum æqualiter dirigere , & dare ei in-
fallibilem assistentiam Spiritus sancti , nulla
enim in hoc apparet repugnantia : igitur a-
ctualis diuina reuelatio de re aliqua tantùm
pertinente ad bonum priuatum alicuius pri-
uatæ personæ , poterit mouere intellectum
ad assensum supernaturalis & infusæ fidei ,
sicut & obiectum diuinitus reuelatum perti-
nens ad commune bonum vniuersalis Eccle-
siæ , & proinde talis reuelatio diuina de bo-
no tantùm priuato erit sufficiens , quæ sit for-
III. male obiectum fidei nostræ supernaturalis.
Tandem probatur conclusio iis omnibus
rationibus , quibus præcedenti tertio articu-
lo ostendimus diuinam reuelationem non mo-
uere , quatenus est facta toti Ecclesiæ , qua-
si hæc conditio sit ei essentialis & intrinse-
ca , sed præcisè quà reuelatio est diuina ob-
scurè facta : hæc enim eadem argumenta pro-
bant diuinam reuelationem non mouere nos
ad assensum fidei præcisè , intrinsecè & es-
sentialiter quatenus est diuina reuelatio de
rebus pertinentibus ad totam Ecclesiam ,
sed quatenus est diuina reuelatio obscurè
facta.
Et confirmatur argumento sumpto à fide
humana , per quam assentimur quibuslibet re-
bus testificatis ab homine , quem iudicamus
esse veracem , siue res illæ spectent ad publi-
IV. cam vtilitatem , siue solummodo ad priuatam
alicuius personæ , siue etiam nullam importent
ei vtilitatem.

ARTICVLVS IX.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est, quòd fides nostra sit &
appelletur *Catholica* , eo quòd per illam
credimus, quæ sunt omnibus proposita ad cre-
dendum.
Respondetur : admittimus fidem nostram
appellari *Catholicam* , ob rationem ibi assi-
gnatam , sicut etiam ex eo , quòd innitatur
reuelationi , quæ iuxta legem ordinariam Dei

A innotescit nobis per Ecclesiam & Pastores V.
eius ; negamus tamen inde sequi hanc ean-
dem fidem non posse sese extendere ad pri-
uatas reuelationes diuinas : nam hoc argu-
mentum aduersariorum tantùm probat hanc
fidem , quatenus est *Catholica* , seu secundùm
quod denominatur *Catholica* , & vt sic forma-
liter sumptam , non posse niti priuatis reue-
lationibus, seu etiam ad bonum solius priuatæ
personæ spectantibus , quòd libenter credi-
mus , non tamen probat hanc eandem fidem
infusam , spectatam præcisè secundùm pro-
priam suam rationem , non posse inniti reue-
tioni à Deo factæ & sufficienter cognitæ de
bono priuato & pertinente ad priuatam per-
sonam : non enim fides infusa & Catholica
sunt duo habitus , sed idem secundùm diui-
nas tantùm reuelationes diuersæ rationis con-
B sideratas , sed est vna & eadem fides iuxta VI.
duas tamen rationes considerata : iuxta vnam
dicitur purè & simpliciter *fides supernaturalis*
& infusa , scilicet prout præbet assensum re-
uelatis à Deo , quæcumque illa sint , siue pu-
blica siue priuata ; secundùm aliam dicitur
Catholica , scilicet in quantum id , quod est
reuelatum , & ad cuius assensum inclinat ,
respicit & conducit ad vtilitatem totius Ec-
clesiæ , & ad consequendum finem superna-
turalem omnibus fidelibus propositum : vnde
hæc diuisio fidei supernaturalis in *infusam &*
Catholicam , est tantùm accidentalis , cùm sit
solummodo penes obiectum materiale, vt iam
articulo tertio animaduertimus.
Secundum fundamentum est, quòd sanctus
Augustinus in Enchiridio *ad Laurentium* ca-
pite septimo doceat omnia , quæ sunt cre-
denda per fidem , contineri in symbolo : sed
C quæ traduntur in symbolo pertinent ad totam VII.
Ecclesiam & totam Christianam religionem ,
non autem solummodo ad bonum alicuius
priuatæ personæ , vt potest ampliùs intelli-
gi ex dictis suprà *de symbolo fidei* : vnde idem
sanctus Augustinus eodem libro capite nono,
ita ait, *cùm quæritur, quid credendum sit, quod*
ad religionem pertinet , & hoc ibidem explicat
enumeratione plurium, quæ spectant ad totam
Christianam religionem.
Respondetur, sanctum Augustinum ibi non
agere de fide supernaturali secundùm totam
suam latitudinem , seu vt simpliciter & abso-
lutè est fides infusa & supernaturalis , sed
præcisè vt tantùm est *Catholica* , seu extendi-
tur ad ea , quæ pertinent ad cultum Dei &
communem vtilitatem Ecclesiæ ; quemadmo-
dum intelligitur ex eodem sancto Augustino,
D tam secundo , tertio , quàm septimo & nono VIII.
capite : est autem liber iste ita à sancto Augu-
stino compositus pro eo Laurentio, ad quem
scribit , vt tamen eum ibi breuiter instruat
de iis omnibus , quæ spectant ad tres virtu-
tes Theologicas , prout illæ respiciunt com-
mune bonum Ecclesiæ : vnde citato illo capi-
te nono ita ait ; *quæritur quid credendum sit,*
quod ad religionem pertinet , &c. quæ verba
nihil aliud significant , quàm quod spectat *ad*
communem vtilitatem & doctrinam Ecclesiæ , &
ibi sanctus Augustinus voluit significare omnia
credenda per fidem , quatenus fides est *Ca-*
tholica , id est quæ pertinent ad religionem
Christianam & cultum Dei , contineri in sym-
bolo , saltem *implicitè*.

I. Tertium: fides supernaturalis ex sua pro-
pria natura habet connexionem cum spe, vt
intelligitur ex illo Apostoli *ad Titum* primo,
secundùm fidem electorum Dei, & agnitionem
veritatis, quæ secundùm pietatem est in spem
vitæ æternæ: & *ad Hebræos* vndecimo capite,
fides est substantia rerum sperandarum: item
ex illo sancti Petri primâ suâ canonicâ ca-
pite primo, *reportantes finem fidei vestræ sa-*
lutem animarum vestrarum: atqui spes su-
pernaturalis est tantùm de supernaturalibus
donis communibus, ad quorum consequu-
tionem omnes fideles in religione Christia-
na tendunt: igitur & fides supernaturalis &
infusa est tantùm de iis, quæ spectant ad
communem doctrinam & vtilitatem totius
Ecclesiæ, ac proinde diuina actualis reuelatio
pertinens ad formale obiectum nostræ fidei,
II. est tantùm de iis, quæ spectant ad religio-
nem Christianam, & ad communem vtilitatem
fidelium.

Confirmatur hæc ratio: fides supernatu-
ralis & infusa est coniuncta religioni: nam
per illam omnes fideles pertinent ad eandem
Ecclesiam, quatenus omnes & singuli profi-
tentur eandem omninò fidem, & sic habent
per illam aliquam vnionem ad se inuicem:
vnde passim ab Apostolis in suis epistolis vo-
cantur *fratres*: ergo sicut religio Christiana
est de iis omnibus, quæ spectant ad omnes
& singulos fideles, sic etiam diuina reuela-
tio, cui eorum fides innititur, debet esse
de iis omnibus, quæ pertinent ad omnes fi-
deles.

Respondetur, fidem supernaturalem ratio-
ne suæ materiæ, seu obiecti sui materialis es-
se coniunctam ipsi spei Theologicæ virtuti,
III. quatenus bona illa, quæ credimus nobis à
Deo promissa, speramus accipere à Deo, sed
quemadmodum obiecta reuelata diuinitus con-
siderata secundùm suam totam latitudinem
non tantùm respiciunt commune bonum Ec-
clesiæ, sed quædam possunt esse de bono pri-
uato alicuius personæ, sic etiam inter obie-
cta sperata sumpta secundùm latitudinem to-
tam ipsius spei tanquam virtutis infusæ, &
Theologicæ possunt dari aliqua, quæ perti-
neant ad bonum priuatum alicuius, & sic quo-
ad hoc eadem erit conditio spei aut fidei su-
pernaturalis & infusæ.

Neque testimonia ibi allata ex sacris litteris
faciunt in contrarium; licèt enim loquantur
de fide, vt habente connexionem cum spe
virtute Theologica, de rebus speratis perti-
nentibus ad communem vtilitatem Ecclesiæ,
IV. quia tamen non loquuntur de fide & spe se-
cundùm totam latitudinem suarum rationum
formalium, quomodo hîc consideramus fi-
dem, sed loquuntur tantùm de illis, vt ap-
plicatis ad ea tantùm obiecta, quæ respiciunt
commune bonum Ecclesiæ, & spectant ad
omnes fideles, nullo modo aduersantur nostræ
sententiæ.

Ad confirmationem respondetur, duobus
modis posse intelligi fidem esse coniunctam
religioni, primò *formaliter & essentialiter*,
ita vt ex ratione formalis obiecti fidei super-
naturalis, ei conueniat, vt sit coniuncta reli-
gioni, quatenus religio importat communem
& publicum cultum: secundò potest intelligi
fidem infusam esse coniunctam religioni illo
A modo sumptæ, ex aliqua ratione sibi tantùm V.
accidentaria, qualis coniunctio datur inter plu-
ra entia non sibi inuicem coniuncta essentia-
liter. Iam fides supernaturalis seu infusa &
religio Christiana non sunt coniuncta inter se
priori modo, nihil enim implicat fidem su-
pernaturalem dari sine religione tali modo
sumpta, licèt talis religio ordinans hominem
ad Deum, vt finem supernaturalem, non pos-
sit dari sine fide supernaturali, sed hæc fides
& Christiana religio sunt posteriori tantum-
modo coniuncta inter se, nimirum ratione
obiecti materialis, quatenus scilicet vnum ex
reuelatis à Deo est ipsa religio Christiana, in
qua sola possimus consequi fidem supernatu-
ralem & salutem animæ, vnde conuenit no-
stræ fidei per ordinem ad quemcumque a-
ctum, quem illa potest producere, esse vir-
tutem Theologicam, quia omnes & singuli
B eius actus sunt assensus formati circa Deum, VI.
vt obiectum primarium eius, vel circa ali-
quid pertinens & habens aliquem ordinem ad
Deum, vt obiectum, quo in altera vita fruen-
dum est. At esse coniunctum religioni Chri-
stianæ conuenit tantùm fidei infusæ per ordi-
nem ad eos tantùm eius actus, qui versan-
tur circa materiam pertinentem ad religionem
Christianam.

Quartum: Deus ita instruxit Apostolos,
& per illos Ecclesiam, vt hæc iam nullis re-
uelationibus nouis indigeat, vt communiter
tradunt omnes Theologi: vnde quando sum-
mus Pontifex & vniuersale Concilium definit
aliquod dogma tanquam de fide, non acci-
pit nouam reuelationem à Deo, sed antiquas
contentas in sacris litteris & traditionibus
consulit, & ex iis rem definit: ergo cùm
C omnes reuelationes iam factæ pertineant ad to- VII.
tam Christianam religionem, & nullæ fiant
de nouo, ipsa fides supernaturalis, quæ est in
nobis, non poterit esse de re aliqua ad nos,
vt priuatas personas in particulari solummo-
do pertinentes.

Respondetur illud tantùm procedere *de fa-*
cto; at nos agere *de possibili*, an scilicet di-
uina reuelatio de bono priuato sufficienter fa-
cta & prudenter æstimata talis possit esse
motiuum formale, cui assensus fidei superna-
turalis innitatur; cuius pars affirmans potest
intelligi esse vera ex dictis suprà, licèt ex ali-
qua hypothesi nullæ darentur diuinæ reuela-
tiones de rebus ad aliquam priuatam perso-
nam spectantibus, quòd enim diuina reuela-
tio siue de re spectante ad commune bonum
Ecclesiæ, siue solummodo ad bonum priua-
D tum vnius sit apta mouere intellectum, cui VIII.
sufficienter fit, ad assensum, non habet ab
eo, quòd facta sit reipsa & de facto, sed
à præcisa sua formali ratione, quæ consistit in
illa sibi soli propria coaptatione ad sic mo-
uendum intellectum, sicut videre est in om-
nibus obiectis quarumcumque potentiarum &
habituum.

Deinde, respondetur nos non asserere Ec-
clesiam, iam à Christo Domino instructam,
& ab Apostolis plantatam indigere nouis reue-
lationibus, sed tantùm asserere, quòd si quæ
fiant de nouo, quæ respiciant priuatum bo-
num alicuius, illas esse sufficientes, quibus
debito modo factis & prudenter æstimatis pro
talibus, assensus fidei infusæ innitatur, re-

I. spectu eius, cui talis reuelatio est facta.

Tertiò respondetur, aliud esse Ecclesiam indigere aliquibus reuelationibus factis de nouo, & aliquot priuatas reuelationes, seu pertinentes ad bonum priuatum alicuius adhuc in Ecclesia fieri aliquibus: primum solummodo negari à Theologis relatis in isto quarto argumento, non autem secundum, de quo tamen solummodo hîc loquimur, & quod esse verissimum Apostolus satis aperrè declarat primæ *ad Thessalonicenses* capite quinto, dum sic ait: *Prophetias nolite spernere, omnia probate, quod bonum est tenete*: nam eò loci agit de priuatis tantùm reuelationibus, non autem de publicis, vt patet ex primæ *ad Corinthios* decimo quarto, dum ait, *Propheta duo aut tres dicant, & cæteri diiudicent*, vult enim istas priuatas reuelationes non esse promiscuè & in-
II. differenter admittendas, sed probandas & diiudicandas ab aliis, quod non dicit de reuelationibus publicis, quin potiùs nullo præuio examine facto per priuatos secundæ *ad Thessalonicenses* capite secundo loquens de illis ait esse tenendas: *State*, inquit, *& tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram*, & hoc idem significat sanctus Ioannes primâ suâ canonicâ capite quarto, sic dicens, *nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint*, & patet ex eo, quòd iidem scholastici, vt Gerson, Richardus à *sancto Victore*, Turrecremata, & alij agendo de priuatis reuelationibus tradant certas quasdam regulas, quibus veræ possint dignosci à falsis, & Concilium Lateranense sub Leone vndecimo sessione vndecimâ, prohibendo reuelationes priuatas de rebus futuris prædicari, nisi præmisso illarum exami-
III. ne & approbatione Ecclesiæ, satis denotat aliquot priuatas reuelationes adhuc interdum fieri.

Vltimum: si quis haberet reuelatum à Deo se cras moriturum, imò & damnatum iri, eique sufficienter constaret de tali reuelatione, nec tamen per fidem supernaturalem id crederet, non esset hæreticus, si enim teneretur id credere, posset etiam citra peccatum habere actum desperationis de sua salute conformiter ad assensum de sua damnatione: at hoc vtrumque est absurdum: igitur est etiam absurdum dicere fidem supernaturalem posse inniti diuinæ reuelationi de aliqua re pertinente ad aliquem tantùm tanquam priuatam personam.

Respondetur eum futurum hæreticum de facto, & peccaturum peccato infidelitatis
IV. contra fidem, qui rei priuatæ sibi à Deo sufficienter reuelatæ, & quam habet pro certo sibi esse reuelatam, & prudenter iudicat esse sibi reuelatam, eo ipso sensu, quem verba, quibus fit & explicatur, sonant, & præseferunt, non crederet; non enim aliquis posset vni articulo diuinitus & sufficienter reuelato, & pro tali prudenter habito discredere, quin etiam discrederet aliis, sicque perderet fidem infusam seu supernaturalem simul circa reuelationes vniuersales omnibus fidelibus factas, seu propositas per Ecclesiam: & ratio est, quòd vtrobique sit eadem auctoritas Dei reuelantis, vt primæ veritatis *in dicendo*, sufficienter applicata ei, cui talis reuelatio fit, & pro tali prudenter iudicata,

A vnde si hæc diuina auctoritas non faciat fidem VI.
in vno, nec etiam faciet in alio, quia tamen hæc nomina *hæreticus, infidelis, paganus*, & his similia iuxta communem vsum sunt imposita pro significandis iis, qui non credunt vniuersalibus & communibus reuelationibus factis à Deo per Ecclesiam, sacras scripturas, & traditiones, similiter & pœnæ latæ contentæ in iure contra hæreticos; qui in præsenti casu non crederet, non appellaretur *hæreticus, infidelis*, vel *paganus*, licèt de facto esset talis, nec similiter prædictas pœnas incurreret.

Ad id, quod vltimo illo argumento infertur, scilicèt *eum, cui sua damnatio esset reuelata, diuinitus teneri id credere, & ex consequenti posse desperare citra peccatum*, respondetur id non sequi ex nostra sententia: nam
B statim inter respondendum huic argumento VI.
addidimus istas particulas *(qui prudenter iudicat rem sibi esse reuelatam à Deo, eo ipso sensu, quem verba, quibus talis reuelatio explicatur, sonant & præseferunt)* quibus refellitur istud sectarium; nam qui per reuelationem diuinam accipit se fore damnandum, idque intelligit in sensu *definitiuo & assertorio*, non autem sensu tantùm *comminatorio* (scilicet *nisi resipiscat*) non prudenter & conformiter ad communes regulas Ecclesiæ, & vniuersales reuelationes illi factas iudicaret de tali reuelatione, cùm Deus doceat per sacras suas scripturas, & per communem doctrinam vniuersalis Ecclesiæ hominem, quantumlibet peccatorem, posse conteri de suis peccatis & saluari, quandiu in hâc mortali vitâ viuit, vnde cùm reuelationes priuatæ verè diuinitus factæ debeant tales diiudicari ex
C conformitate, quam habent cum aliis publi- VII.
cis factis à Deo per Ecclesiam, homo in casu obiectionis non debet credere huic reuelationi tanquam *assertiuæ*, sed tantùm tanquam *comminatoriæ*; nec proinde potest citra grande peccatum desperare de sua salute.

ARTICVLVS X.

An assensus fidei præstitus reuelationi diuinæ de bono priuato sit ex ipsa eadem fide supernaturali, quâ assentimur rebus à Deo reuelatis spectantibus ad commune bonum vniuersalis Ecclesiæ.

D SIT hæc propositio: *assensus fidei innixus VIII.
reuelationi diuinitus factæ sufficienter de bono priuato, est ex ipsa eadem fide supernaturali; quâ assentimur rebus à Deo reuelatis pertinentibus ad commune bonum vniuersalis Ecclesiæ*; hæc propositio sequitur ex propositione articuli septimi, & rationes allatæ pro propositione articuli quinti facilè possunt accommodari huic præsenti propositioni: nam siue diuina reuelatio facta sufficienter sit *de bono publico, siue de re solummodo spectante ad aliquem priuatum*: semper habet idem specie motiuum, & esse rem priuatam vel publicam non potest diuersificare speciem assensus; cùm hæc diuersitas sit tantùm penes materiale, & non penes formale, vt sanctus Thomas relatus suprà obseruat.

I. Neque potest dici hoc formale modificari à suo materiali, & proinde hoc variato secundùm speciem, assensum etiam variari specie: nam dantur multæ res, quas credimus fide infusâ, quatenus hæc fides est *Catholica*, quæ tamen res sumptæ materialiter maximè distinguuntur specie, verbi gratiâ, quæ sunt de Deo, quæ sunt de humanitate Christi Domini, de Angelis, & aliis rebus creatis, quæ tamen omnes, quia credimus eodem formali motiuo, scilicet ob primam veritatem *in dicendo*, ideò omnes & singuli assensus fidei circa illas formati sunt vnius & eiusdem speciei; hoc enim sensu & nostra fides etiam esse *vna* dicitur: ergo pari iure, quamuis res à Deo reuelatæ, spectantes ad vniuersale bonum totius Ecclesiæ, & res diuinitus reuelatæ, pertinentes ad bonum priuatum vnius
II. hominis, distinguantur specie, quatenus considerantur secundùm suum materiale, quia tamen attinguntur per fidem sub eodem formali motiuo, erunt etiam ab illo eodem habitu fidei, & erunt eiusdem speciei cum aliis actibus fidei, quos elicimus circa res diuinitus reuelatas, pertinentes ad vniuersalem Ecclesiam.

Confirmatur ampliùs: quæ creduntur eadem formali ratione, & parem habent certitudinem, creduntur etiam per actus eiusdem speciei: atqui obiecta diuinitus reuelata, pertinentia ad bonum priuatum alicuius, creduntur ex eadem testificatione diuina, & ex eadem veracitate Dei; item habent eandem certitudinem cum iis, quæ creduntur fide vt Catholica, & spectant ad Ecclesiam vniuersalem, quia hæc eorum certitudo est diuina, quæ non recipit magis & minus, cùm inni-
III. tatur diuinæ veracitati, quæ vnica est & simplicissima: igitur assensus formatus circa bona priuata à Deo sufficienter reuelata sunt eiusdem speciei cum iis assensibus, qui sunt circa res diuinitus reuelatas, pertinentes ad bonum commune Ecclesiæ, & ex consequenti ab eadem fide infusâ, quæ est *Catholica*.

Quæres, an fides infusa ex se & sua natura æquè inclinet ad assensum rei priuatæ, reuelatæ à Deo sufficienter, ac ad assensum rei pertinentis ad bonum publicum Ecclesiæ vniuersalis, an verò inclinet primariò ad vniuersale bonum Ecclesiæ, & tantùm secundariò ad assensum boni priuati à Deo sufficienter reuelati.

Respondetur ex dictis suprà disputatione quarta, si hæc priuata obiecta reuelata considerentur in ratione *obiecti credibilis*, & per comparationem ad fidem supernatura-
IV. lem, tunc illa æquè immediatè credi, ac alia obiecta à Deo reuelata, quæ respiciunt bonum commune Ecclesiæ vniuersalis, quia sic spectata æquè participant diuinam testificationem (vt nunc ostensum est, & potest intelligi ex iis, quæ ista disputatione quartâ nunc citatâ attulimus) ac ea, quæ sunt à Deo reuelata, & respiciunt bonum commune Ecclesiæ: si verò hæc obiecta à Deo reuelata respicientia bonum priuatum comparentur per ordinem ad proprium finem fidei supernaturalis, seu infusæ, tunc respondetur fidem infusam primariò inclinare ad assensum circa obiecta à Deo reuelata, respicientia bonum commune totius Ecclesiæ, & communem eius v-

A tilitatem, & tantùm secundariò obiecta à Deo reuelata, respicientia tantummodo bonum priuatum priuatæ alicuius personæ. V.

Cuius rei hæc est ratio, quòd virtus omnis Theologica primariò inclinet ad id, quod primariò respicit; at fides infusa est virtus Theologica, primò respiciens Deum, secundùm quod Deus est beatitudo omnium & excedit cognitionem naturalem, vt docet sanctus Thomas primâ secundæ quæstione 62. articulo tertio, & secundùm quod est regula & mensura actuum virtutum Theologicarum ex eodem sancto Thoma ibidem quæstione 64. articulo quarto, quæ duæ rationes sunt de bono supernaturali, vt omnibus fidelibus & non vni tantùm, proposito & promisso à Deo, vt passim videre est in sacris litteris, quæ docent Deum voluntate quadam *ante*ce-
B *denti* voluisse dare beatitudinem omnibus hominibus indiscriminatim, & voluntate tantùm *consequenti* his & istis: igitur, fides primò respicit & inclinat ad assensum boni communis, & secundariò tantùm ad assensum boni priuati. VI.

Confirmatur: habitus primariò respicit obiectum illud, per habitudinem ad quod definitur, quia definitio rei debet dari per ea, quæ sunt magis intrinseca in qualibet re: atqui fides infusa definitur ab Apostolo *ad Hebræos* vndecimo capite, per ordinem ad Deum & res æternas in altera vita possidendas, tanquam aliquod bonum commune seu respiciens totam Ecclesiam, sic enim Apostolus eam definit: *fides est substantia rerum sperandarum*, res autem sperandæ non sunt propositæ vni tantùm priuato, sed omnibus fidelibus, & sunt ab illis obtinendæ, si velint Deo vocanti
C & adiuuanti correspondere: igitur, fides infusa inclinat primariò ad assensum reuelationis de bono respiciente totam Ecclesiam, & secundariò tantùm ad assensum eius reuelationis diuinæ, quæ est tantùm de bono priuato. VII.

ARTICVLVS XI.

Vtrum reuelatio falsa, prudenter tamen & bonâ fide æstimata diuina, possit esse formalis ratio sufficiens ad credendum fide infusa.

DVÆ sunt de proposita difficultate sententiæ, vna affirmans, altera negans: ad cuius rei determinationem

Sit hæc propositio: *sola illa reuelatio, quæ*
D *verè & reipsa est diuina, est sufficiens ad credendum fide supernaturali seu infusa; ea verò reuelatio, quæ tantummodo est diuina quoad prudentem hominis æstimationem, nec iuxta veritatem rei est diuina, est ad id insufficiens.* Ita Maior in tertium sententiarum distinctione vigesima quarta, quæstione secunda & decima: Suares hîc disputatione tertia sectione decima tertia numero tertio & sequentibus, & plures alij ad articulum tertium primæ quæstionis sancti Thomæ hâc parte, ex quo etiam colligitur. VIII.

Probatur: in tantum aliqua reuelatio est sufficiens ad credendum aliquid fide diuinâ, in quantum est, vel participat formale motiuum propriè sumptũ fidei infusæ, seu supernaturalis,

I. quia nihil poteſt mouere potentiam ad agendum ſub hac ſpeciali & determinata ratione, hac & iſta ſpecie, niſi in quantum tale mouens informatur proprio motiuo, ſeu formali ratione huius & iſtius determinatæ ſpeciei, cùm actus & habitus ſpecificentur ſeu habeant, quòd ſint huius vel iſtius ſpeciei, ab ipſa formali ratione, quâ tendunt in obiecta, vt omnes Philoſophi in Ethicis, & Theologi primâ ſecundæ, communiter docent: atqui ſola reuelatio verè & propriè diuina, ſeu quæ à parte rei ſecundùm rei veritatem eſt talis, eſt formale motiuum fidei infuſæ, reuelatio autem, quæ bonâ fide & prudenter æſtimatur *diuina*, non eſt verè de facto & à parte rei *diuina*; quia *eſſe diuinum* in aliqua reuelatione non pendet ab æſtimatione vel apprehenſione intellectus noſtri, ſed ab ipſa intrinſeca & propria entitate atque conditione reuelationis: igitur ſola
II. reuelatio verè, propriè, de facto & ſecundùm rei veritatem diuina, eſt ſufficiens ad credendum aliquid fide diuinâ, non autem ea, quæ bonâ fide & prudenter æſtimatur *diuina*, qualis tamen non eſt. Maior eſt ſatis ibi confirmata. Minor patet ex dictis toto hoc tractatu: nam docuimus primam veritatem *in dicendo*, quatenus includit actualem reuelationem, eſſe formale obiectum noſtræ fidei ſupernaturalis articulo ſecundo & tertio, hàncque primam veritatem eſſe verè, propriè & de facto *diuinam*, cùm ſpectata ſecundùm præciſam ſuam rationem entitatiuam, ſeu *in eſſendo*, reſoluatur vltimatè in ipſam veram deitatem, & non ſolùm in *æſtimatam*.

Deinde, ea tantùm reuelatio ad credendum aliquid fide *diuinâ* eſt ſufficiens, cui falſum nullo modo poteſt ſubeſſe, vt ſignificat Concilium
III. Tridentinum, quando ſeſſione ſexta capite 9. condemnat inanem fiduciam hæreticorum noſtri temporis credentium ſe eſſe iuſtificatos; ita enim loquitur, *cùm nullus ſcire valeat certitudine fidei, cui non poteſt ſubeſſe falſum, ſe gratiam eſſe conſecutum*; atqui ſola illa reuelatio, quæ propriè & iuxta veritatem rei eſt diuina, eſt talis, cui non poteſt ſubeſſe falſum: nam omnis alia reuelatio, quæcumque illa ſit, eſt fallibilis, cùm ſit ab aliqua tantùm creatura, & omnis creatura ſecundùm ſe & præciſè ſpectata ſit fallibilis: ergo ſola illa reuelatio, quæ propriè & ſecundùm rei veritatem eſt diuina, non autem ea, quæ tantùm bonâ fide & prudenter æſtimatur *diuina*, nec tamen eſt talis, eſt ſufficiens ad credendum aliquid fide diuinâ infuſâ, ſeu ſupernaturali.

Tandem confirmatur, & ampliùs explica-
IV. tur præcedens ratio: ea reuelatio ad credendum fide ſupernaturali non eſt ſufficiens, de qua licet dubitare, & cui denegare aſſenſum non eſt hæreticum, quia reuelatio, cui fides noſtra innititur, eſt certiſſima, ita vt ſanctus Paulus *ad Galatas* primo, loquens de illa, aſſeuerer eam eſſe in tanto gradu certitudinis, vt ſi quis Angelus de cælo, id eſt ex iis, qui fruuntur Deo clarè viſo, deſcendat & proponat aliquid contrarium iis, quæ diuina reuelatio, cui noſtra fides innititur, docet, ei non ſit credendum: atqui citra periculum hæreſis licet dubitare, vel etiam denegare aſſenſum reuelationi, quæ propriè non eſt *diuina*, ſed ſolummodo æſtimatur bonâ fide & prudenter eſſe *diuina*. Nam Patres Tridentini citatâ

A ſeſſione canone 16. definiunt neminem abſolutâ & infallibili certitudine poſſe aſſerere ſe certò habiturum donum perſeuerantiæ, niſi id didicerit ex ſpeciali reuelatione; quò loci per ſpecialem reuelationem intelligit eam, quæ propriè & in veritate rei eſt *diuina*, & proinde ſignificat, extra ſpecialem hanc reuelationem, poſſe meritò dubitari de quacumque alia reuelatione, vt ampliùs intelligitur ex citato capite nono eiuſdem ſeſſionis: igitur ea reuelatio, quæ ſecundùm rei veritatem non eſt *diuina*, ſed bonâ tantùm fide & prudenter æſtimatur eſſe *diuina*, non eſt ſufficiens ad aliquid credendum fide ſupernaturali, ſeu infuſâ. VI.

Ex his ſequitur nullum falſum poſſe ſubeſſe noſtræ fidei, vt etiam expreſsè docet ſanctus Thomas hîc quæſtione prima articulo tertio:
B nam in tantum aliquid poteſt ſubeſſe fidei noſtræ ſupernaturali, in quantum poteſt ſubeſſe VI. primæ veritati *in dicendo*, ſeu diuinæ reuelationi tanquam formali motiuo noſtræ fidei, quia hæc fides nullum materiale obiectum poteſt attingere niſi ſub ſuo formali motiuo, ſeu in quantum materiale hoc obiectum habet in ſe vel participat tale motiuum, vt nunc probatum eſt: atqui nullum falſum poteſt ſubeſſe primæ veritati *in dicendo*, ſeu diuinæ reuelationi, tanquam formali motiuo noſtræ fidei, quia hæc fides nullum materiale obiectum poteſt attingere, niſi ſub hoc formali motiuo, vt nunc probatum eſt: atqui nullum falſum poteſt ſubeſſe primæ veritati *in dicendo*, ſeu diuinæ reuelationi tanquam motiuo, ita vt diuina reuelatio moueat ad aſſentiẽdum rei falſæ, quia tunc hæc diuina reuelatio non eſſet ampliùs primæ veritatis in teſtificando, cùm tali veritati repugnet
C teſtificari falſum, vt ampliùs paulò pòſt oſten- VII. detur: igitur nullum falſum poteſt ſubeſſe fidei noſtræ ſupernaturali & infuſæ.

Deinde, falſum ſubeſſe noſtræ fidei ſupernaturali, nihil eſt aliud, quàm hanc fidem inclinare in aſſenſum rei falſæ: atqui hoc repugnat, quia falſum eſt extra latitudinem formalis eius obiecti, quod eſt prima veritas, & nulla potentia, nullus habitus, nullus actus poteſt ferri extra latitudinem obiecti ſui formalis: igitur nullum falſum poteſt ſubeſſe fidei noſtræ ſupernaturali.

ARTICVLVS XII.

Soluitur primum fundamentum aduerſariorum.

D PRIMVM fundamentum aduerſariorum: VIII. vbi aliqua res proponitur ſufficienter tanquam reuelata à Deo, & item prudenter iudicatur eſſe à Deo reuelata, ibi poteſt aſſenſus veræ fidei elici, quia aliàs adulti pagani, quibus fides Catholica hoc modo proponitur, nunquam tenerentur illam amplecti, ſed poſſent excuſari à peccato infidelitatis: atqui poteſt interdum fieri, vt aliqua falſa propoſitio proponatur ab aliquibus hominibus maximæ auctoritatis, puta ab vno & altero, vel pluribus Epiſcopis & Paſtoribus ſub illis conſtitutis aliquibus idiotis ſeu ruſticis, cum quibuſdam motiuis, & cum tanta ſpecie probabilitatis, vt idiotæ eiuſmodi & ruſtici prudenter pro ſuo ſtatu & conditione iudicent ſic eſſe reuelatum

I. à Deo, túncque eliciant assensum ex motiuo re- A
uelationis quasi diuinæ hoc modo propositæ &
apparentis, quæ tamen de facto est falsa: igitur
reuelatio falsa quidem, bonâ tamen fide putata
diuina, potest esse formale motiuum fidei su-
pernaturalis.

Maior confirmatur exemplo sumpto à virtu-
tibus moralibus seu existentibus in voluntate,
quæ possunt elicere suos actus circa suas materias
quando intellectus iudicat secundùm rectam
rationem & prudenter eiusmodi materias sub-
esse propriis formalibus suis rationibus, quam-
uis reuera non subsint, verbi gratiâ, qui erogat
eleemosynam alicui, quem bonâ fide & pruden-
ter iudicat esse valde pauperem, qui tamen in
re & de facto est ditissimus, verè & propriè exer-
cet actum misericordiæ, & consequitur fru-
ctum seu meritum eius, dummodo cæteræ con-
ditiones ad talem actum meritoriè exercendum
II. concurrant, cuius rei hæc est ratio, quòd fun- B
damentum, propter quod virtus moralis potest
in isto casu elicere suum actum, est, quòd cogni-
tio (quæ ad agendum prærequiritur) de coniun-
ctione obiecti formalis cum materiali, seu quòd
tale materiale sit informatum formali ratione
talis virtutis, debeat solummodo esse vera per
conformitatem ad rectam rationem, nec requi-
ritur absolutè & simpliciter, vt etiam sit *specula-
tiuè* vera, quemadmodum docetur primâ secun-
dæ, agendo de conscientia: atqui in casu præ-
senti cognitio præsupposita ad actum fidei est
vera tali veritate *practicâ*, seu per conformitatem
ad rectam rationem, quia prudenter iudicatur,
quòd tale obiectum materiale sic propositum
informetur diuinâ reuelatione tanquam suo for-
mali motiuo: igitur, quemadmodum formale
motiuum, prudenter putatum esse coniunctum
tali obiecto materiali, mouet & inclinat volunta- C
III. tem ad actum, qui verè & propriè sit talis virtu-
tis, licèt de facto tale obiectum materiale non
informetur tali motiuo, sic etiam actualis reue-
latio existimata bonâ fide & prudenter *diuina*,
licèt non sit de facto *diuina*, sed falsa, erit suffi-
ciens formale obiectum, quæ moueat ad eli-
ciendum actum fidei infusæ, supernaturalis.

Neque dici potest aliam esse conditionem vir-
tutum moralium, & aliam virtutum intellectus
quoad hoc.

Nam prudentia supernaturalis est in intelle-
ctu, potest tamen dari aliquis eius actus, qui
tantùm innitatur falso motiuo & inducat ad as-
sensum falsum; verbi gratiâ, quòd hic & iste ho-
nos sit reddendus huic & isti obiecto.

Minor etiam eiusdem syllogismi probatur:
potest enim etiam cótingere, vt viginti, triginta,
imò septuaginta Episcopi, etiam graues, definiát D
IV. in aliquo suo Concilio aliquam propositionem,
quæ falsa est, tanquam veram, eámque vt à Deo
reuelatam per sacras scripturas proponant cre-
dendam plebi, quemadmodum patet exemplo
Conciliorum congregatorum circa tempus san-
cti Cypriani pro rebaptisandis iis, qui fuerant
baptisati ab hæreticis: Sanctus enim Cyprianus
& alij plures Episcopi contendebant suam o-
pinionem esse conformem sacris litteris, vt con-
stat ex eius epistolis 70. 71. 72. & aliis sequenti-
bus ad *sanctum Stephanum Papam, ad Firmilia-
num, ad Iubaianum*, & alios, & isti Episcopi an-
tequam de falsitate suæ opinionis monerentur à
summo Pontifice sancto Stephano, potuerunt
hanc suam opinionem proposuisse plebi, vt fide
diuinâ credendam: ergo, cùm talis propositio, vt V.
à Deo reuelata, tunc sufficienter & per motiua
sufficientia proponeretur populo, & populus
teneatur sequi & audire vocem sui pastoris, po-
tuit tunc etiam obligari ad sic credendum; cúm-
que nemo obligetur ad impossibile, debuit actus
ille credendi esse ex motiuo fidei supernaturalis,
seu reuelatione non verâ, seu propriè diuinâ,
talis enim opinio erat falsa: ergo existimatâ pru-
denter & bonâ fide *diuinâ*: ergo reuelatio in re
quidem falsa, attamen secundùm bonam fidem
& prudenter æstimata *diuina*, potest esse suffi-
ciens motiuum ad mouendum intellectum ad
verum assensum fidei supernaturalis & infusæ.

Respondetur, concessâ maiore (intellectâ de
sufficienti propositione secundùm veritatem
rei, & non tantummodo iuxta conscientiam *er-
rãtem* siue *vincibiliter* siue *inuincibiliter* eius, cui
proponitur) negando minorem, eâ parte, quâ
contendit posse contingere, vt falsum propona- VI.
tur sufficienter tanquam à Deo reuelatum & fi-
de diuinâ credẽdum propter auctoritatem Dei;
licèt enim admittamus Deum, absolutè loquen-
do, posse permittere, vt aliquot Episcopi con-
ueniant inter se ad proponendum populo fal-
sum tanquam à Deo reuelatum, hæc tamen per-
missa propositio rei falsæ tanquam diuinitus re-
uelatæ non poterit esse sufficiens, quæ obliget
illos, quibus fit, ad eliciendum assensum fidei su-
pernaturalis, vel si quem assensum eliciant, ille
nunquam erit fidei infusæ & supernaturalis.

Et primò, quòd talis propositio non sit suffi-
ciens, ita vt obliget ad prædictum assensum,
patet, quia nemo potest obligari ad impossibile
ex communi omnium consensu: at elicere talem
assensum circa tale obiectum est impossibile,
cùm sit extra latitudinem obiecti formalis super-
naturalis fidei, extra quod habitus ipse fidei, vel VII.
aliquis eius actus, non potest sese extendere, vt
fusè deduximus inter probandum nostram pro-
positionem.

Neque obstat, quòd tale obiectum bonâ fide
& prudenter æstimetur esse sufficiens.

Nam dato, non tamen concesso, quòd ita
sit, inde tantùm sequitur eum, qui sic iudicat,
& cui fit talis propositio, teneri ad tentandum,
seu conandum elicere talem assensum circa tale
obiectum, cùm hoc vtrumq; apprehendat saltem
implicitè vt sic possibile, non tamen inde sequitur
assensum hunc circa tale obiectum fore de facto
& reipsa fidei supernaturalis, cùm hæc, vt iam
ostendimus, innitatur tantùm reuelationi rei-
psa *diuinæ*, & repugnet fieri id, quod est impos-
sibile, cuiusmodi est hic assensus circa tale obie-
ctum, vt patet ex dictis.

Deinde, quòd assensus tunc elicitus non sit VIII.
fidei supernaturalis, licèt is, qui eum elicit, pu-
tet esse talem, & sibi persuadeat se credere fide
supernaturali tale obiectum, patet ex eo, quòd
qualitas talis assensus non fundatur in persuasio-
ne elicientis illum, sed in ipsa reuelatione, quòd
nimirum propriè & de facto sit diuina, & po-
test explicari hoc exemplo: plerumque fit, vt
aliqui sibi persuadeant se assentiri huic & isti
propositioni, vt scientificæ, per hoc & istud me-
dium, quod putant esse demonstratiuum, cùm
tamen à parte rei non sit talis; tunc assensus
non est propriè scientificus, sed talis tantùm
quale est medium, cui innititur, ita vt, si sit fal-
sum vel erroneum, assensus etiam sit falsus vel
erroneus, pari modo in præsenti casu, quia me-

I. dium, cui prædictus assensus innititur, non est secundùm rei veritatem diuina reuelatio (licèt excusetur à peccato propter bonam fidem, sicut qui facit aliquod malum ex conscientia *inuincibiliter* erronea) non erit propriè iuxta veritatem rei assensus fidei supernaturalis, sed mera quædam deceptio & falsitas.

Confirmatur prior pars huius responsionis primò ex eo, quòd propositio non potest inducere obligationem ad eliciendum actum assensus fidei diuinæ, nisi aliquo modo apprehendatur esse conformis doctrinæ Ecclesiæ vniuersalis, quia Christus Dominus dedit nobis illam vt columnam & firmamentum veritatis; vel si talis non appareat, nec etiam dissentanea, quemadmodum potest contingere ob imbecillitatem intellectus, doctrinæ, vel prudentiæ, vt illa contradictio non penetretur, tunc ad summum potest obligare ad non discredendum, vel saltem
II. ad credendum in genere, prout & secundùm quod est conforme doctrinæ Ecclesiæ, sícque falsum non credetur propriè fide diuinâ.

Confirmatur ampliùs ex eo, quòd, si falsum posset proponi sufficienter tanquam à Deo reuelatum ex fide diuina propter auctoritatem diuinam credendum, iam absque aliquo peccato mysteria nostræ fidei possent reuocari in dubium, nec proinde teneremur illa credere fide diuinâ; nam posset dubitari, num hæc illorum sufficiens propositio sit per reuelationem verè & propriè *diuinam*, an verò ex falsa reuelatione, bonâ tamen fide & prudenter æstimatâ *diuinâ*, quod omnino est absurdum, cùm assensus nostræ fidei sit ex sua natura certissimus, & Deus ipse exigat à nobis indubitatam fidem eorum omnium, quæ nobis sufficienter proponuntur tanquam ab eo reuelata.

III. Quòd si maior eiusdem argumenti intelligatur (vt requiritur ad hoc, vt faciat ad rem) de propositione sufficienti secundùm æstimationem prudentem pro conditione & statu eius, cui fit, ita vt eum excuset à peccato, sicut & ignorantia *inuincibilis*, aut conscientia *erronea* excusat,

Respondetur conformiter ad nunc dicta, quod, si hæc propositio, licèt ex errore vel ignorantia inculpabili eorum, quibus fit (quod an possit fieri, hîc non disputamus ex professo, quia pertinet ad primam secundæ ad eum locum, quo agitur de ignorantia *inuincibili*, & obiectis, circa quæ possit inueniri) sit facta, non propterea tamen assensum inde sequentem esse verè & propriè fidei supernaturalis ob nunc dicta circa minorem eiusdem argumenti.

Et ad eius confirmationem, petitam à virtu-
IV. tibus moralibus, respondetur disparem esse quoad hoc rationem virtutum moralium ab ipsa fide & similibus, quæ respiciunt ipsum verum, quòd veritas cuiuscumque formalis obiecti & actus consistat in conformitate ad suam regulam & mensuram; vnde, cùm alia sit regula & mensura moralium virtutum, & actuum illarum; item alia ipsius fidei infusæ & aliarum virtutum, respicientium verum, fit etiam, vt sit alia ratio virtutis fidei & actuum eius, & quod conceditur de vno, non debeat admitti de aliis: regula & mensura virtutum, quæ respiciunt verum, non est ipsa ratio seu conformitas actus ad rectam rationem, sed est ipsamet entitas obiecti & formale motiuum illarum, ita vt earum assensus in tantum sit verus & legitimus, in quantum est

A conformis huic vtrique obiecto, vt patet in omnibus actibus scientiarum, & in exemplo superiùs allato de eo, qui bonâ fide & prudenter putat se habere medium demonstratiuum, cùm tamen secundùm rei veritatem sit solummodo probabile, vel falsum: at regula seu mensura virtutum & actuum moralium est ipsa honestas obiectorum secundùm rectam & prudentem rationem apprehensa & iudicata, vt Philosophi in Ethicis & Theologi primâ secundæ docent; vnde, cùm fides sit virtus intellectualis inclinans ad assensum veri, ad hoc vt aliquis actus sit propriè ab illa, & sub formali eius ratione, non est satis, quòd obiectum eius etiam formale apprehendatur & iudicetur esse tale, & talis speciei secundùm aliquam rectam & prudentem rationem, sed absolutè & simpliciter requiritur, quòd sit secundùm rem & de facto tale, seu quòd informetur verè realiter & propriè, vero & syncero motiuo
B fidei supernaturalis, cuiusmodi non est reuelatio non propriè *diuina*, sed tantùm pro tali accepta & reputata bonâ fide & prudenter. VI.

Econtrà regula seu mensura virtutum moralium & actionum illarum est ipsa honestas, non simpliciter & quomodocumque spectata, sed secundùm rectam rationem & iudicium viri prudentis apprehensa & iudicata; vnde, cùm omnibus ritè perspectis & consideratis ratio iudicet tale obiectum esse honestum (verbi gratiâ, dare hîc & nunc, huic & isti sub forma veri pauperis apparenti, eleemosynam ex motiuo misericordiæ, licèt ibi falsum aliquod iudicium speculatiuum præsupponatur, nimirum, quòd hic, cui fit hæc eleemosyna, sit valde pauper, qui à parte rei est valde diues) ex eo, quòd honestas propria huic virtuti apprehensa & iudicata secundùm rectam rationem ibi reperitur, rectè etiam &
C actus correspondens virtuti isti poterit reperiri. VII.

Ad confirmationem ibi petitam à prudentia supernaturali, quæ est etiam in intellectu tanquam in proprio suo subiecto, respondetur, negando aliquem dari eius actum, qui innitatur falso motiuo; & ad probationem ibi allatam, respondetur in exemplo ibi posito posse distingui duo iudicia, quorum posterius supponit prius: primum est istud, *hic & iste homo est dignus hoc & isto honore*: secundum est, *hic & & iste honos est huic & isti homini reddendus*; prius iudicium est propriè *speculatiuum*, nam sistit in sola cognitione, quâ iudicat hunc & istum esse dignum tali & tali honore, non autem immediatè dirigit voluntatem in exhibendo hoc & isto honore, vnde cùm prudentia tam naturalis, quàm supernaturalis, sit propriè *practica*, primum hoc iudicium loquendo propriè non
D pertinebit ad virtutem prudentiæ, & ita, quamuis sit falsum, quia ex hypothesi hic & iste homo secundùm rei veritatem est indignus tali honore, non propterea virtus prudentiæ, siue naturalis siue supernaturalis, habebit pro formali ratione seu suo motiuo aliquid falsum: secundum autem iudicium est propriè *practicum*, quia per illud iudicatur hoc & illud esse faciendum, hunc & istum honorem huic & isti esse reddendum, & in hoc posteriori iudicio, vt propriè est à virtute prudentiæ, nulla est falsitas, quin potiùs veritas, est enim verissimum, quòd hîc & nunc hic & iste honos sit reddendus huic & isti, quem secundùm rectam rationem & prudenter iudicamus esse in gradu sanctitatis correspondente gradui tanti honoris, & licèt fallamur in illo VIII.

I. priori iudicio speculatiuo, nimirum, quòd hic & iste sit dignus hoc & isto honore, hoc tamen secundum iudicium semper manet verum: nam regula huius iudicij practici non est propriè iudicium illud speculatiuum nudè sumptum, sed ipsa rectitudo & honestas prudenter & bonâ fide æstimata relucere in isto opere circa tale obiectum, vt his & istis optimis circumstantiis affectum, vt est animaduertere in illo actu, quo Iacob bonâ fide accessit ad Lyam tanquam ad suam coniugem, licèt secundùm rei veritatem non esset sua, sed supposita loco Rachelis. Et similiter in actu eleemosynæ erogatæ ei, qui bonâ fide iudicatur esse pauper, cùm tamen sit valde diues: at iudicium *practicum* de eleemosyna ei danda est verum, quia fundatur in sufficientibus signis istius paupertatis secundùm rectam & prudentem rationem iudicatis, licèt hæc signa à parte rei sint falsa.

II. Ad confirmationem minoris respondetur, negando propositionem de baptismo collato per hæreticos tanquam irrito, & nullo fuisse factam sufficienter ab istis Conciliis, ita vt populus tunc obligaretur elicere assensum fidei circa illam; nam isti eorum opinioni est contradictum, vt patet ex prædictis epistolis, & S. Stephanus Papa illam reiecit: at vbi summus Pontifex & quamplures alij Ecclesiæ proceres contradicunt alicui propositioni: tunc licèt proponatur alicui ab immediato suo pastore aliàs viro probæ vitæ, non fit ita sufficienter, vt possit eum obligare ad eliciendum assensum fidei supernaturalis circa illam, vt patet ex dictis, cùm ad minus, tunc talis propositio possit ei videri dubia, donec Ecclesia pleniùs de illa iudicauerit.

III. Quòd si quis velit talem propositionem factam à proprio pastore immediato retinente communione Ecclesiæ vniuersalis, & existimato probatæ vitæ esse sufficientem plebi illi subiectæ, tunc respondebitur ex dictis suprà actum elicitũ circa obiectum isto modo propositum non futurum propriè loquendo ex fide supernaturali, quia non innititur reuelationi, quæ verè sit à Deo, sed assensus eiusmodi erit tantùm ex fide acquisita: nam propriè innititur testimonio humano prædicti pastoris, licèt existimetur esse fidei supernaturalis; sic hæretici existimant assensum illũ, quem præbẽt mysteriis fidei, puta Incarnationis, Passionis Christi Domini, & aliis eiusmodi, esse à fide supernaturali & infusa, cùm tamen sit tantùm ab aliqua fide acquisita; nam in hæreticis propriè loquendo nulla potest esse supernaturalis & infusa fides, cùm hæresis opponatur fidei, vt posteà suo loco docebitur.

IV.

ARTICVLVS XIII.

Soluitur secundum fundamentum aduersariorum.

SECVNDVM fundamentum aduersariorum est: vbi aliquis actus elicitus ex motiuo veræ fidei supernaturalis potest idem numero continuari ex motiuo, quod bonâ fide æstimatur *diuina* reuelatio, licèt talis non sit, ibi falsa reuelatio, bonâ tamen fide putata *diuina*, potest esse sufficiens ad credendum fide infusâ & supernaturali: aliàs non esset idem actus numero; quæ omnia sunt absurda: atqui potest assignari aliquis actus ex diuina reuelatione tanquam formali obiecto verè & propriè elicitus, qui idem

A numero cõtinuetur ex reuelatione æstimatâ bonâ fide, & prudenter *diuinâ*, quæ tamen talis non sit, verbi gratiâ, aliquis Iudæus paulò ante natiuitatem Christi Domini potuit elicere assensum circa hanc propositionem, *Christus nascetur*, & tunc actus iste innitebatur diuinâ reuelatione verâ: nam Iudæi credebant fide Catholicâ Christum esse nasciturum, & idem Iudæus potuit hunc eundem numero actum tali tempore à se elicitum continuare, & protrahere vsque ad aliquod tempus post natiuitatem Christi Domini, nulla enim in hoc apparet repugnantia: & tamen actus ille non innititur reuelatione verè & propriè diuinâ, quia pro eo tempore Christus Dominus non ampliùs erat nasciturus, sed vel nascebatur, vel iam erat natus, solùmque actus iste innitebatur eâ reuelatione, quæ tunc à tali Iudæo prudenter existimabatur *diuina*: igitur potest dari aliquis actus B veræ & supernaturalis fidei ex reuelatione, quæ verè non sit *diuina*, sed tantùm prudenter æstimata *diuina*. VI.

Respondetur concessâ maiore de identitate numerica actus intra eandem planè speciem, negando minorem, ad cuius probationem petitam ex Iudæo eliciente actum fidei circa natiuitatem Christi Domini vt futuram, paulò ante illam, & cõtinuante illum actum ad aliquod tẽpus iam natiuitatis dominicæ peractæ, variè scholastici respondent, alij enim admittunt totum istum actum fuisse à supernaturali fide, & negant in eo etiam continuato post peractam natiuitatem Domini fuisse aliquam falsitatem, quatenus res per istum assensum credita & asserta erat veritas fidei. Nam in tantum aliqua propositio erat fidei, in quantum erat à Deo reuelata: at natiuitas Christi Domini vt reuelata à Deo erat tantùm de Christo Domino nascituro VII.
C post tempus reuelationis factæ à Deo, & non de Christo Domino nascituro post tempus huius & istius credentis: ergo, cùm actus ille fidei, quem Iudæus tunc eliciebat, referretur quoad circumstantiam temporis in illo importatam ad tempus connotatum per reuelationem diuinam de hoc mysterio, sicut in ista reuelatione hæc propositio, *Christus Dominus est nasciturus*, est vera, ita & assensus fidei postea formatus à prædicto Iudæo circa hanc eandem propositionem erit verus supernaturalis & innixus diuinæ reuelationi, veritas enim propositionum debet etiam attendi penes tempus in illis connotatum per copulam verbalem, vt communiter omnes Dialectici docent in libris de *Interpretatione*.

Verùm hæc solutio refellitur primò, quia est contra proprietatem verborum, quibus prædicta propositio constat: nam assensus circa illam D formatus est *absolutus*, & verba eiusmodi propositionis, vt sonant, non referunt futuritionem huius mysterij ad tempus reuelationis factæ de illo, sed ad tempus futurum, pro eo instanti, quo talis propositio formabatur, & assensus illi conformis eliciebatur, quo tamen modo erat falsa, vt satis per se patet. VIII.

Deinde hic actus fidei, vt sumitur in præsenti, hypothesi & externa protestatio, seu professio illum explicans debet habere sensum illum, secundùm quem natiuitas Christi Domini erat aliquod obiectum fidei Iudæorum credentium, quia talis actus & assensus supponitur esse Iudæi credentis & profitentis fidem propriam synagogæ Iudæorum; at aduentus Messiæ & natiui-

I. tas Christi Domini erat obiectum aliquod pro-
prium fidei Iudæorum vt futura, non tan-
tùm per respectum & ordinem ad tempus, quo
primùm facta est hæc reuelatio, sed per respe-
ctum ad illud tempus, quo profitebantur hoc
mysterium, quia eo modo & per ordinem ad
illud tempus profitebantur hoc mysterium,
quo cæremoniæ veteris legis significabant nati-
uitatem & aduentum Christi Domini, & per
ordinem ad idem tempus, quod per cæremo-
nias, in quantum erant signa, importabatur:
atqui cæremoniæ Iudæorum significabant Chri-
stum Dominum venturum & futurum non
tantùm simpliciter per ordinem & respectum
ad tempus, quo veritas huius mysterij fuit à
Deo reuelata Iudæis, sed etiam per ordinem &
respectum, quo eiusmodi cæremoniæ erant in
communi praxi synagogæ Mosaïcæ, & istæ cæ-
remoniæ respectu credentium erant signa pro-
II. testatiua fidei internæ, quâ credebant Messiam
seu Christum Dominum esse venturum per or-
dinem ad illud tempus, quo exercebant istas
cæremonias, vt ex sancto Augustino, sanctus
Thomas docet, & cum eo eius interpretes pri-
mâ secundæ quæstione 103. articulo quarto, &
etiam tertiâ parte agendo de sacramentis legis
antiquæ & distinctione illorum à nostris: igitur
& in præsenti hypothesi assensus prædicti Iudæi
erat de natiuitate Christi, vt adhuc futura per
respectum & comparationem ad illud tempus,
quo eliciebat hunc actum.

Atque ex iis intelligitur reiecta solutio, quæ à
nonnullis tribuitur Alensi, scilicet abstrahere fi-
dem à temporis differentiis, & solummodo ferri
in substantiam mysterij, quod credendum pro-
ponitur, sícque hunc Iudæum, de quo agimus,
habuisse solummodo hunc assensum de Christo,
III. quòd scilicet esset Deus & homo.

Refellitur, inquam, primò ex dictis de sacra-
mentis & cæremoniis Iudæorum: deinde ex eo,
quòd fides supernaturalis possit tam latè patere
quàm latè patet actualis diuina reuelatio, habi-
tus enim tam latè patet, quàm formale eius moti-
uum: atqui non tantùm substantia huius my-
sterij Incarnationis & natiuitatis Christi Domi-
ni est reuelata à Deo, sed etiam & ipsa tempo-
poris differentia eius, vt patet ex Prophetia Ia-
cob Geneseos 49. de non auferendo sceptro à
tribu Iuda, donec Christus Dominus veniret.
Item ex Hebdomadis Danielis, & ex Prophe-
tia Aggæi: ergo Iudæus potuit exercere actum
fidei supernaturalis circa natiuitatem Christi
Domini, qui etiam sese terminaret ad ipsam dif-
ferentiam temporis, quâ hæc natiuitas esset fu-
tura.

IV. Tertiò: etsi illud admitteretur in fide superna-
turali Iudæorum & actibus eius, non tamen ad-
huc satisfaceret, cùm aliquis assensus prædicto
isti assensui similis possit à nobis formari circa ad-
uentum Antichristi hoc modo; *credo Anti-
christum futurum*, eadem enim redibit difficul-
tas: nam Apostolus secundæ *ad Thessalon.* capi-
te secundo docet, Antichristum futurum, & eo
tempore, quo id scribebat, illum nondum ve-
nisse, nec etiam diem extremi iudicij instare,
sed hæc futura alio tempore. Iam sicut diximus
de Iudæo, sic etiam potest dici de aliquo Ca-
tholico, qui paulò ante natiuitatem Antichristi
habeat hunc actum, credo *Antichristum futu-
rum*, & hunc eundem actum protrahat vsque
ad illud tempus subsequens natiuitatem An-

A tichristi: vnde, sicut præcedens solutio non V.
satisfacit huic posteriori argumento, ita nec præ-
cedenti.

Alij igitur secundo loco respondent hunc as-
sensum Iudæi, *in genere entis*: & quoad suam en-
titatem fuisse vnum & eundem, at *in genere mo-
ris*, & secundùm suam specificationem fuisse va-
riatum, sícque pertinere ad duas species distin-
ctas, quia vt antecedebat natiuitatē Christi Do-
mini, erat supernaturalis, innixus diuinâ reuela-
tione tanquam formali motiuo, vt autem subse-
quebatur illam, erat tantùm naturalis, & sic ei
suberat falsum, hunc tamen totum assensum,
prout constat tam suo fine post Christum Do-
minum iam natum, quàm suo initio ante
Christum natum, esse vnum secundùm enti-
tatem, quatenus continuatur, neque esse
absurdum res distinctas specie continuari inter
se, verbi gratiâ, insertum continuatur trunco,
B etiam si distinguatur specie ab illo, item duæ VI.
medietates in vna & eadem linea continuantur
inter se: nam aliquando vna illarum est sicca &
altera viridis. Item vnus & idem est motus seu
descensus *in genere entis* ab altissima turri in ter-
ram, quando canis decidens è turri moritur in
medio descensu, & tamen motus iste seu descen-
sus est diuersæ speciei initio & in fine: nam in
isto est ab animâ sentiente canis tanquam prin-
cipio, in hoc à forma cadaueris: ergo pari iure
assensus iste Iudæi licèt sit vnus & idem entita-
tiuè, non tamen desinet pertinere ad diuersas
species, esse supernaturalis quoad primam sui
partem, & purè naturalis quoad posteriorem.

Atque in idem ferè recidit, quòd aliqui alij
respondent, scilicet hunc assensum Iudæi in-
choatum ante natiuitatem Christi Domini con-
tinuari post eius natiuitatem, quoad *suam sub-
C stantiam & intrinsecam entitatem*, non tamen VII.
quoad modum supernaturalitatis, secundùm
quem procedit à diuina fide & infusa, ideóque
negant assensum hunc quoad posteriorem sui
partem esse supernaturalem, sed concedunt esse
naturalem & humanâ tantùm fide innixum.

Verùm hæc solutio neutro modo satisfacit;
non priori, quia si iste assensus quoad vtram-
que sui partem esset idem secundùm entitatem,
tam assensus veræ & supernaturalis fidei non
esset supernaturalis secundùm suam entitatem,
sed solummodo naturalis, sicut & posterior pars
huius assensus eliciti per Iudæum; at assensus fi-
dei supernaturalis sicut & diuina fides habi-
tualis est supernaturalis *quoad suam entitatem*,
& non solummodo *quoad modum*, vt docebitur
infrà.

Deinde, vbicumque est alius influxus *in ge-
D nere entis* in actum, ibi necessariò & actus debet VIII.
esse in alio genere entis, quia actus sequitur na-
turam & conditionem eius, à quo fluit, & influ-
xus, quo proximè est; atqui influxus fidei super-
naturalis in suum actum proprium est entitatiuè
supernaturalis modo etiam supernaturali, ergo
si assensus iste quoad suam continuationem est
idem cum priori parte eiusdem assensus, debet
etiam secundùm posteriorem eius partem esse
supernaturalis, quod est contra responsionem.

Neque duo exempla ibi allata quidquam iu-
uant: non primum, loquendo enim propriè per
incisionem rami super truncum, si quæ fiat
continuatio, illa propriè non est entitatum, sed
ad summum ipsius quantitatis, cuius beneficio
influxus trunci defertur ad ramum insitum, quæ

I. quantitas est vna secundùm speciem tam in trunco, quàm in ramo illi insito, & in partibus arboris, quæ ad incisionem fuerunt a se inuicem diuisæ & post modum inter se reunitæ: at in præsenti casu nihil potest assignari in vtraque parte huius assensus, quod sit illis commune, ratione cuius prior pars dicatur continuari per posteriorem, & ex Aristotele libro tertio physic. capite quinto textu 49. loquendo in rigore physico falsum est partes diuersæ speciei facere aliquod continuum, vt ille ibi expressè docet. & si in illa virga, cuius vna pars est sicca seu mortua, & altera viridis seu viua, dicatur esse aliqua continuitas, ea tantùm erit penes quantitatem in ea opinione, quæ asserit eandem remanere quantitatem in corrupto, quæ fuit in genito, quod disputandum relinquimus Philosophis.

Alterum item exemplum non iuuat, nam similiter respondetur proximum & immediatum
II. principium istius descensus esse grauitatem, quæ eadem inest cani mortuo & viuo, sicut & eadem quantitas, & aliquot alia accidentia: vel in alia opinione poterit dici hunc motũ seu descensum ratione medij, quod pertransitur, fore quidem continuum, non tamen in se, sed esse alium ratione alterius grauitatis, quæ ad mutationem formæ in ipsa generatione reperitur, & sic in præsenti casu, cùm principium immediatum, à quo est assensus fidei, sit aliud in priori parte eius, & aliud in posteriori, assensus iste dicetur propriè continuari.

Neque etiam hæc responsio iuxta secundum suum modum satisfacit, vt enim nunc obseruauimus, assensus fidei supernaturalis: non est tantùm supernaturalis *quoad modum*, sed *intrinsecè, entitatiuè & quoad suam substantiam*: ergo, sicut effectus supernaturalis *quoad suam substantiam* postulat principiũ supernaturale similiter *quoad*
III. *suam substantiam*, ita etiam, si assensus iste quoad posteriorem suam partẽ sit *entitatiuè* supernaturalis, debebit esse ab habitu fidei supernaturalis, quod tamen est contra istam responsionem, & facile patet, actus enim diuinæ fidei debet procedere ab habitu fidei, secundùm quod illa innititur testimonio Dei, hoc enim est formale eius constitutiuum ex dictis suprà, & proinde cùm posterior eius pars in casu præsenti ei non innitatur, non erit etiam propriè idem entitatiuè cum priori.

Hinc, etiamsi iuxta aliquos (quod hîc non disputamus, sed Philosophis disputandum relinquimus) veritas & falsitas non sint differentiæ essentiales actuum intellectus, sed ad eos comparentur tanquam modi quidam essentiales, sicque idem assensus secundum substantiam
IV. possit transire de veritate in falsitatem, non propterea tamen idem assensus fidei diuinæ secundùm suam substantiam potest transire de veritate in falsitatem, atque adeò initio sui esse à fide diuina, & in sui continuatione à fide humana; quia, cùm ipse assensus fidei supernaturalis, *secundum suam substantiam* consideratus, habeat ex proprio & essentiali suo constitutiuo inniti testimonio Dei, item secundùm *suam substantiam* procedere ab habitu entitatiuè supernaturali, falsitas autem repugnet testimonio Dei, simul etiam isti assensui repugnabit secundùm eandem suam entitatem procedere à fide tantùm humana, & trãsire de veritate ad falsitatem, sicut repugnat assensui propriè scientifico, qui innititur medio verè & propriè demonstra-
A tiuo transire de veritate in falsitatem, eò quòd actus iste secundùm se & suam entitatem consideratus importat medium, cui innititur, esse verum, euidens, & certissimum. V.

Ad propositum argumentum igitur, admissâ maiore, negatur minor, & si quæratur ratio, ob quam repugnet in tali casu assensum fidei supernaturalis continuari, respondetur esse, quòd idem formale motiuum non continuetur, nam ante completam natiuitatem Christi Domini motiuum ad credendum hoc obiectum erat reuelatio secundùm rei veritatem *diuina*. post natiuitatem erat tantùm coniectura quædam *humana*, quâ prudenter iudicabatur Christum Dominum nondum esse natum, sed esse nasciturum.

Neque his obstat, quòd in tali casu idem motiuum voluntatis ad eligendum credere, continuetur, similiter & eadem electio mouens &
B applicans intellectum ad assensum seu ad credendum fide diuinâ. VI.

Nam, vt in solutione primi argumenti ostensum est, alia est conditio actus voluntatis, & alia assensus intellectus, ideò in præsenti casu idem motiuum voluntatis & eadem electio continuatur, & proinde idem meritum, quia eadem honestas actus credendi secundùm rectam rationem & prudens iudicium apprehensa & iudicata perseuerat & continuatur, quæ honestas est formale motiuum talis volitionis & electionis, vt intelligitur ex dictis in solutione ad primum: at in assensu intellectus, de quo loquimur, non perseuerat seu continuatur idem diuinum testimonium, quod est formale motiuum nostræ fidei & assensus eius, vt explicatum est suprà.

Dices, cùm diuina reuelatio non explicaret euidenter præcisam & determinatam horam na-
C tiuitatis Christi Domini, nec eam tunc Ecclesia VII.
proponeret euidenter & determinatè, potuitne aliquis Iudæus in casu posito in hoc argumento iuxta legem ordinariam Dei habere aliquem actum fidei supernaturalis circa natiuitatem Christi, vt tali instanti proximè factam?

Respondetur, si loquamur de communi, (aliud enim est loqui de beatissima Virgine, beato Ioseph, & aliis, quibus in particulari speciatim id fuit reuelatum) non potuisse, sed tantùm potuisse habere actum fidei supernaturalis, quo, abstrahendo à determinata temporis differẽtia, crederet Christum Dominum aliquando nasci, quia ex Dei decreto natiuitas Christi pro illo tempore, de qua hic agimus, fuit solummodo aliquod obiectum nostræ fidei sub hac abstractione ab hac in particulari determinata temporis differentia, & iuxta illud S. Thomas est in-
D telligendus hâc parte primâ quæstione articulo VIII.
tertio in solutione ad tertium: nam sub aliis differentiis aliorum etiam temporum præcedentium, fuit etiam de obiecto huius articuli apud Iudæos, vt iam obseruauimus.

ARTICVLVS XIV.

Soluitur tertium fundamentum aduersariorum.

TErtivm: actus, quẽ quilibet nostrũm elicit circa hanc & istam hostiam consecratam in particulari, quòd scilicet corpus & sanguis Christi Domini verè realiter & substantialiter sit sub his & istis speciebus consecratis, est assensus fidei supernaturalis, quia hæc propositio perti-

I. nens ad fidem, *corpus & sanguis Christi Domini verè realiter & substantialiter continentur sub speciebus consecratis*, est vniuersalis, & proinde singulæ particulares contentæ sub illa debent pertinere ad fidem Catholicam: atqui talis assensus potest inniti reuelationi bonâ fide existimatæ pro *diuina*, quia potest contingere, vt defectu vel intentionis, vel potestatis, vel alicuius alterius conditionis essentialiter requisitæ ad confectionem huius sacramenti, siue ex parte ministri, siue ex parte materiæ, siue aliunde, vt ibi non sit verè corpus & sanguis Christi Domini, quem tamen defectum nemo nostrûm nouit, quin potiùs prudenter iudicat non interuenisse: igitur assensus veræ & supernaturalis fidei potest inniti falsâ reuelatione, quæ tamen bonâ fide & prudenter æstimetur *diuina*.

Respondetur cum sancto Thoma hâc parte quæstione primâ, art. 3. in responsione ad quartum, II. negando Maiorem, duplex enim assensus potest hîc distingui: prior, qui per se & immediatè respiciat in communi species panis & vini ritè & modo debito consecratas, quo scilicet credimus corpus & sanguinem Christi Domini esse verè realiter & substantialiter sub speciebus ritè consecratis; posterior, qui per se & immediatè respiciat in particulari has & istas species consecratas, verbi gratiâ à Petro, quem bonâ fide & prudenter æstimamus esse sacerdotem, & cui celebranti Missam assistimus: prior assensus est propriè fidei supernaturalis, & veritas, cui sic assentimur, est fidei, vt patet ex capite sexto sancti Ioannis, & definitionibus plurium Conciliorum, & ex communi consensu totius Ecclesiæ: posterior assensus non est propriè fidei supernaturalis, sed solummodo opinionis certæ moraliter & deriuatæ ex illo actu fidei de III. prædicta illa propositione vniuersali, scilicet, *corpus & sanguis Christi Domini sunt verè realiter & substantialiter sub speciebus panis & vini ritè consecratis*, nam mediante probabili æstimatione & moraliter certâ de hac particulari propositione, *hæ particulares species panis & vini sunt ritè & modo debito consecratæ*, assentimur huic particulari propositioni, *hæ & istæ species consecratæ sunt adorandæ*, vt potest facilè explicari hoc syllogismo, *corpus & sanguis Christi Domini verè realiter & substantialiter sunt sub speciebus panis & vini ritè & modo debito consecratis: sed hæ & istæ species panis & vini, sumptæ in particulari, sunt ritè & modo debito consecratæ, à Petro verbi gratiâ: ergo corpus & sanguis Christi Domini sunt verè realiter & substantialiter sub his & istis speciebus in particulari à Petro consecratis.* Maiorem propositionem habemus certam ex IV. immediata reuelatione diuina, vt suprà notauimus, & proinde certam certitudine *fidei diuinæ*, sicque assensus illi præstitus propriè est supernaturalis fidei; at minorem non habemus certitudine fidei supernaturalis, neque enim Deus reuelauit nobis per Ecclesiam & eius pastores, quòd Petrus, verbi gratiâ sic consecraturus, habeat omnia necessariò & essentialiter requisita ex parte ministri huius sacramenti, vel quòd etiam omnia tam ex parte materiæ & formæ, quàm ex parte intentionis debitæ adhibuerit, sed solummodo habemus moralem quandam certitudinem & probabilitatem de his omnibus in particulari, quòd scilicet Petrus sit ritè consecratus in sacerdotem, quòd hæc & ista materia ab illo assumpta habeat omnes conditiones

A ex parte sui requisitas ad confectionem huius sacramenti, & quòd denique formam legitimam modo legitimo & ex intentione ad id sufficienti pronunciauerit, hæc enim nostra certitudo de his omnibus fũdatur in eo, quòd constet ex eius litteris eum esse consecratum in sacerdotem, quòd adhibeat pro materia consecrationis id, quod prudenter videtur nobis esse verus panis & verum vinum de vite, quòd audiamus vel videamus illum pronunciantem verba consecratoria super istam materiam, nec vlla rationabilis, probabilis, vel honesta ratio nobis appareat aliter sentiendi de illo; vnde, cùm illa certitudo, quæ tantùm est moralis, non sit propria diuinæ fidei, sed tantùm alicui opinioni, fit, vt assensus ille, qui à nobis præbetur de reali existentia corporis & sanguinis Christi Domini sub his determinatis speciebus in particulari, à Petro verbi gratiâ, consecratis, non sit propriè B assensus quidam fidei supernaturalis, sed opinionis, solummodo moraliter tamen certæ, cui absolutè & simpliciter loquendo non implicat subesse falsum, cùm possit contingere, quòd decipiamur in ista nostra opinione & iudicio de tali sacerdote, & de aliis requisitis tanquam per illum adhibitis, quatenus potest fieri, vt non sit verus sacerdos; vel si est, quòd aliquid ex requisitis ad eius confectionem omiserit. V. VI.

Ad probationem eiusdem maioris (scilicet, *singulæ propositiones contentæ sub vniuersali, quæ est de fide, sunt etiam de fide*) respondetur, negando illam, simpliciter & absolutè positam: nam, vt aliqua particularis propositio sit de fide, non sufficit illam vtcumque contineri sub propositione vniuersali, quæ sit de fide, sed insuper requiritur, vt ex eadem reuelatione diuina constet conditionem illam, quâ mediante eiusmodi propositio singularis continetur sub sua vniuer- C sali, conuenire illi, seu ei inesse: hæc autem conditio in præsenti casu est, quòd hæ particulares species panis & vini sint ritè & debito modo consecratæ: nam in tantum corpus & sanguis Christi Domini sunt verè realiter & substantialiter sub speciebus panis & vini, in quantum illæ sunt ritè & modo debito consecratæ; vnde, cùm ex diuina reuelatione nobis non constet hanc prædictam conditionem inesse, seu conuenire huic prædictæ particulari propositioni, scilicet, *hæ species panis & vini sunt ritè & debito modo consecratæ*, fit, vt etiam non sit certum certitudine fidei supernaturalis & infusæ, corpus & sanguinem Christi Domini verè realiter & substantialiter contineri sub his particularibus speciebus panis & vini consecratis à Petro, & ex consequenti assensus datus isti particulari proposi- D tioni non sit propriè fidei supernaturalis, sed assensus solummodo opinionis moraliter certæ, vt iam prædiximus. VII. VIII.

Neque hinc sequitur istas species consecratas, sic in particulari consideratas, non posse nisi aliquâ conditione appositâ, vel subintellectâ (quòd scilicet *ritè & debito modo sint consecratæ*) non autem purè, simpliciter & absolutè adorari; nam, vt in solutione ad primum diximus, ad hoc, vt actus virtutum moralium (de quarum numero est ipsa religio, per quam cultus latriæ redditur sacramento Eucharistiæ) sit bonus & meritorius, modò aliæ conditiones adsint, sufficit, quòd habeat iuxta rectam rationem & prudens iudicium, honestatē, sub quâ propria illa virtus, ad quam actus ille spectat, tendit in suum obiectum

I. ctum materiale, quantumcumque iudicium speculatiuum, quod præsupponitur iudicio practico & ipsi actui, sit falsum; vnde, cùm in præsenti casu iudicemus prudenter & iuxta rectam rationem ex variis circumstantiis & conditionibus has & istas species in particulari esse ritè & modo debito consecratas, nec vlla subsit causa rationabilis dubitandi de consecratione illarum, fit vt purè simpliciter & absolutè, etiã cum merito, possimus quascumque species in particulari sic prudenti iudicio æstimatas consecratas adorare, neq; in hoc plus est difficultatis vel dubitationis, quàm in reddenda obedientia & honore iis, quos secundùm prudens iudicium & moralem certitudinem cognoscimus, esse veros nostros principes & parentes, quos tamen non tales agnoscimus eâ certitudine absolutâ, cui simpliciter & absolutè loquendo non possit subesse falsum: ergo, sicut in reddendis istis officiis purè &
II. simpliciter erga proprios parentes & principes sufficit moralis illa certitudo prudenti iudicio æstimata, quòd illi sint tales & legitimi, sic etiam pro adorandis purè & simpliciter & absolutè in particulari his & istis speciebus consecratis sufficiet similis certitudo prudenti iudicio innixa.

DISPVTATIO XIII.

De veracitate primæ veritatis in dicendo.

ARTICVLVS I.

III. *Vtrum sit de ratione veritatis reuelantis, vt non possit fallere.*

QVIA præcedenti disputatione diximus falsum non posse subesse fidei nostræ ex eo, quòd repugnat primæ veritati *in testificando* testificari falsum, pro maiore explicatione eorum, quæ hactenus diximus de hac prima veritate, videndum est, an dicere verum, ita sit proprium Deo seu primæ veritati *in dicendo*, vt ei etiam iuxta quamcumque potentiam repugnet mentiri seu falsum dicere: & licèt hæc quæstio videatur impertinens, eò quòd stultum sit quærere, quare credis primæ veritati *in dicendo*, & eo ipso, quò dicimus illam esse in hoc genere primam, statim percepta simplici notione terminorum intelli-
IV. gatur esse infallibilis, aliàs enim non esset amplius prima: attamen, quia quidam referuntur sensisse contrarium, & huius rei explicatio facit ad efficaciorem probationem eorum, quæ diximus, illud etiam exponemus.

Imprimis itaque notandum est, idem esse respectu Dei *dicere falsum, reuelare falsu, & mentiri*, licèt in nobis possint non esse idem, cùm enim multa sint, quæ effugiunt nostram cognitionem, possumus aliqua enuntiare aliter, quàm sint à parte rei, & quia Deus vnumquodque perfectè penetrat, secundùm quod est, vel etiam esse potest, ideò si illud enuntiet aliter, quàm sese habeat, tunc propriè censebitur mentiri, & cùm suprà ex sacris litteris ostendemus actualem reuelationem Dei esse externam

A eius locutionem, idem etiam erit, ac quærere, an Deus seu prima veritas *in dicendo* possit dicere aliquid falsi, seu fallere. V.

Deinde notandum, duplicem à Theologis distingui communiter potentiam, vnam *absolutam*, alteram *ordinariam*, & de hac vtraque posse moueri difficultatem.

Notandum tertiò, duobus modis posse intelligi aliquem mentiri, vel falsum dicere, aut reuelare; primò, *per seipsum immediatè*; secundò *per aliquem alium*: vbi animaduertimus nos hîc nullam mouere quæstionem de Christo Domino, vt homine: nam tertiâ parte ostendemus ex professo eum esse impeccabilem, nec vllam fuisse in eo ignorantiam, sed hîc agimus tantùm de Deo, vt per seipsum, vel per aliquas puras creaturas mentientem, seu dicentem falsum, nec præsenti articulo hanc difficultatem examinabimus iuxta vtramque potentiam, sed secun-
B dùm ordinariam tantùm. VI.

Nonnulli referunt Priscillianistas censuisse Deum etiam de facto fuisse aliquando mentitum, idque putant colligere se ex sancto Augustino libro *contra mendacium* capite secundo: Guido etiam Carmelita libro *de hæresibus Armenorum* capite trigesimo refert Armenos idem censuisse, quod tamen Alphonsus *à Castro* libro *de hæresibus* verbo *Deus*, hæresi tertiâ negat, eò quòd Armeni admittebant sacras scripturas, in quibus hæc hæresis apertissimè & variis in locis redarguitur, vt patebit ex dicendis pro nostra propositione: nec desunt ex recentioribus, qui idem sentiant de Priscillianistis, & sanctus Augustinus loco nunc citato non dicit expresse eos sic censuisse de Deo, sed tantùm ait illos docuisse licere nobis mentiri propter aliquem bonum finem, & in eius rei confirmatio-
C nem protulisse exempla Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum & Angelorum, sed quicquid sit, siue Priscillianistæ & Armeni tam malè senserint de Deo, siue non, VII.

Sit hæc nostra propositio: *prima veritas in dicẽdo, seu Deus ipse nunquam siue per seipsum, siue per alium est mentitus, vel falsum dixit, nec id potest iuxta suam ordinariam potentiam.* Propositio est de fide, & probatur ex sacris litteris Numerorum vigesimo tertio, *non est Deus, quasi homo, vt mentiatur, neque vt filius hominis, vt mutetur*, item ex illo Psalmi 144. *fidelis Deus in omnibus verbis suis*, sancti Lucæ secundo capite *cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, ad Titum* primo capite *qui non mentitur Deus*, & alibi passim.

Neque hæc & similia testimonia intelliguntur tantùm de Deo, vt per seipsum immediatè
D non mentiente, & non etiam de illo, vt per alium loquente. Nam hæc & similia testimonia sacræ scripturæ debent intelligi de iis omnibus modis & casibus, secundùm quos Deus verè & propriè dicitur & intelligitur loqui: at Deus non minùs propriè dicitur & intelligitur loqui, quando loquitur per alium, tanquam per suum ministrum, quàm quando loquitur per seipsum solum, vt intelligitur ex modo loquendi sacræ scripturæ, quæ passim ait Deum esse locutum per Mosem, hos & illos Prophetas, populo Israël, hæc & ista, & ex Apostolo *ad Hebræos* primo dicente, *Deum fuisse locutum Patribus in Prophetis*, item ex communi omnium iudicio, nam in moralibus (de quorum genere est locutio naturæ intellectualis ad VIII.

I. aliam intelligentem & rationalem) actio magis præcipuè est ipsius causæ principalis, quàm instrumentariæ: at Prophetæ & alij eiusmodi puri homines, per quos Deus aliquando est locutus, sunt tantùm instrumenta Dei, iuxta illud Psalmistæ regij Psal. quadragesimo quarto, *lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis:* igitur locutio Dei per alium, vt per ministrum suum, est magis ipsius Dei, quàm ministri eius: igitur, sicut Deus non est mentitus per seipsum, nec de *ordinaria* potentia potest per seipsum immediatè mentiri, sic nec per alium.

Deinde nemo potest mentiri per alium, nisi priùs mentiatur per seipsum immediatè, quia prius est eum exprimere suum conceptum immediatè alteri, & ponere verbum suum in ore illius, quàm hunc eius ministrum eum explicare aliis, per quos vult mentiri: ergo eo ipso, quò Deus iuxta potentiam suam ordinariam non
II. potest immediatè mentiri per seipsum, nec etiam per alium vt suum ministrum potest mentiri.

Adde quòd sacræ scripturæ dicant Deum esse veracem ad minus per respectum ad ea, quæ reuelauit ipse hominibus vt credenda, & promisit vt per eos speranda, at Deus magna ex parte reuelauit ista non per seipsum immediatè, sed per alios, verbi gratiâ, Prophetas, Apostolos, vt patet Actuum septimo, *ad Galatas* quarto, & ex dictis suprà de publica reuelatione rerum credendarum: igitur sacræ etiam scripturæ docent Deum esse veracem, dum loquitur per alios, nec proinde posse mentiri per alium.

Neque potest responderi hæc & similia solummodo ostendere Deum non fuisse de facto mentitum, non tamen ostendere illum *de potentia ordinaria* non posse mentiri, quin & nos plura possumus, quàm reipsa faciamus.

III. Hoc, inquam, non potest responderi, nam in Deo potentia *ordinaria* distinguitur ab *extraordinaria* penes id, quòd illa sit secundùm communem cursum rerum, & in suis operibus alligata decretis & statutis Dei iam factis, hæc verò sit supra communem cursum rerum, & quodammodo opposita iis decretis, quæ Deus habuit de facto, quatenus statuit nunquam reipsa vti illâ, licèt simpliciter & absolutè loquendo possit: atqui Deus secundùm communem cursum rerum, & prout ille alligauit suam potentiam suis decretis & statutis, non potest mentiri seu falsum dicere; quia testimonia sacræ scripturæ superiùs relata ad minus id indicant, cùm ponant discrimen inter Deum & homines, inter quos homines aliqui possunt reperiri, qui de facto nunquam sunt mentiti, exempli gratiâ, beatissima Virgo Deipara, cùm etiam dicant
IV. eum esse æquè veracem ac immutabilem: ergo, cùm Deus sit immutabilis, saltem ad minus iuxta potentiam *ordinariam* erit etiam ad minus & eodem modo verax, vt iuxta eandem potentiam nunquam possit mentiri.

Tandem: si Deus iuxta hanc potentiam posset mentiri, tota scripturarum auctoritas, tota etiam nostræ fidei certitudo, tota spes Christiana corruit; tunc enim incertum erit, vtrum Deus dixerit falsum in sacris illis litteris, & in ista reuelatione, per quam sacræ illæ scripturæ nobis sunt datæ: erit etiam incertum, vtrum Deus sit locutus seriò, verè, an econtrà tantummodo mendaciter in promissionibus faciendis, cùm iuxta hæresim, quam hîc refellimus possit

A vtrumque de sola sua potentia *ordinaria*, quæ omnia sunt absurda, & penitus euertunt fundamenta totius fidei Christianæ. V.

Notandum tamen est, hæc & similia argumenta petita ex sacris litteris valere tantùm contra eos, qui admittunt sacras scripturas, quas Priscillianistæ & Armeni dicuntur admisisse, vt iam obseruauimus, si enim eas reiiciant, hæc propositio erit aliunde probanda, vt ex iis, quæ tertio articulo dicentur de repugnantia in Deo ad faciendum mendacium, seu ad dicendum falsum.

Quæres, an posterior pars nostræ propositionis, quâ *statuimus Deum neque per alium, vt ministrum suum, fuisse vnquam mentitum, vel etiam non posse sic mentiri de potentia sua ordinaria*, ita sit certa, vt pars illi opposita sit absolutè & simpliciter *hæretica*, sicut dicimus de parte opposita primæ parti nostræ propositionis. VI.

B Canus libro secundo *de locis Theologicis* capite tertio conclusione tertiâ existimat non esse æquè certam, censet enim notam hæresis non illi esse inurendam, sed tantùm erroris turpissimi in ipsa fide.

Verùm melius videtur dicere dici *absolutè & simpliciter hæreticam*, sicut & ea pars, quæ opponitur primæ parti nostræ propositionis: nam sacræ litteræ superiùs relatæ simpliciter & absolutè loquuntur, & vt ostendimus, Deus non potest per alium vt suum ministrum mentiri, quin etiam & per seipsum immediatè mentiatur: igitur, sicut est hæreticum dicere Deum posse per seipsum immediatè mentiri *de potentia ordinaria*, vel de facto fuisse mentitum, sic etiam de fide erit, illum non fuisse mentitum, nec posse mentiri *de potentia ordinaria* per alium, tanquam suum ministrum.

C VII.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta hæreticorum.

FVNDAMENTA hæreticorum, vt procedunt de facto *& potentia ordinaria*, possunt reuocari ad quatuor capita.

Primum continet ea omnia sacræ scripturæ testimonia, quæ videntur esse contradictoria, vnde cùm ea sit contradictoriorum natura & conditio, vt vnum eorum sit verum, alterum falsum ex Dialecticis, & vtraque pars contradictionis afferatur à Deo in illis scripturæ locis: Deus in vno illorum verè locutus est, in alio falsò: & ex consequenti mentitus est.

Respondeo, nullum locum sacræ scripturæ in *rigore logico & propriè* esse alteri loco eiusdem sacræ scripturæ contradictorium, quod enim
D secundùm vnum sensum dicitur in vno loco, in VIII.
alio negatur iuxta alium sensum, verbi gratiâ, illud Christi Domini *pater maior me est*, item *ego & pater vnum sumus*; prior enim locus intelligitur de Christo vt homine seu secundùm humanitatem, posterior de eodem Christo Domino secundùm diuinitatem spectato, & ita de aliis, vnde opus S. Augustini de *consensu Euangelistarum*, & omnes interpretes sacræ scripturæ, vbi ista diuersitas sententiarum occurrit, solent illam propriis suis locis conciliare, sicut & Patres & omnes alij Doctores agendo contra hæreticos, dum soluunt eorum argumenta.

Secundum caput continet ea scripturæ testi-

I. monia, quibus Deus vel per se, vel per suos Prophetas, prædicit aliquid futurum, quod tamen postea non impletur, vt Geneseos 4. Deus dicit Cain timenti, ne propter fratricidium occideretur, *nequaquam ita fiet*, quem tamen fuisse occisum à Lamech videtur colligi ex fine illius capitis quarti, & sanctus Hieronymus epistolâ 123. ait hanc esse maiorum sententiam, sic etiam Ionas Deo iubente dixit Niniuitis *adhuc* 40. *dies & Niniue subuertetur*, Ionæ 3. capite, quod tamen aliter euenit, sic Isaias dixit Ezechiæ regis *dispone domui tuæ, quia morieris tu & non viues*: Isaiæ 38. & plura id genus satis frequenter recensentur in scripturis sacris, quorum tamen contrarium contigit ex iisdem locis sacræ scripturæ.

Respondetur, has prophetias esse tantùm *comminatorias*, vel *conditionales*; vt enim rectè docet sanctus Thomas primâ parte quæstione 19. articulo 7. ad secundum, & secundâ secundæ
II. quæst. 171. articulo 6. ad secundum, Deus non semper reuelat per suos Prophetas id, quod reipsa & de facto est euenturum secundùm quascunque causas etiam supernaturales, sed satis frequenter id tantùm reuelat, quod eueniet spectato solo ordine & dispositione causarum siue naturalium, siue etiam moralium inferiorum ipsis causis supernaturalibus: neque item semper reuelat id, quod purè, absolutè & simpliciter est futurum, sed interdum, quod eueniet sub conditione, quòd hæc & ista non fiant, vnde quando, vel conditio sub quâ, effectus intelligebatur non futurus, ponitur, vel ex aliqua speciali prouidentia Dei causæ naturales impediuntur à Deo, vel disponuntur alio modo, sicque effectus, qui secundùm communem cursum causarum naturalium erat futurus, non euenit, nullum ibi interuenit propriè mendacium, nulla
III. falsitas in tali prædicatione rei, sic Isaias rectè prædixit Ezechiæ Regi futurum, vt moreretur, quia id asserebat spectando tantùm communem cursum causarum naturalium, iuxta quarum conditionem debebat mori, fuissétque mortuus, nisi Deus speciali quadam gratiâ illum tunc præseruasset. Sic Deus minatus est ruinam Niniuitis, nisi resipiscerent, & Prophetas, qui ista nuntiabant, concepisse ista vaticinia esse tantùm futura sub prædictâ conditione & limitatione causarum particularium ordinis naturalis, nec ex consequenti habuisse falsum conceptum, patet ex ipso Iona, qui missus ad Niniuitas prædicare, *adhuc* 40. *dies & Niniue subuertetur*, intelligens illud esse solummodo dictum à Deo, sub hac conditione, *nisi ciues eius pœnitentiam egerint*, fugit in Tharsis à facie Domini, ne tale vaticiniũ absolutè sumptum suo fine & effectu priuandum promul-
IV. garet, vt intelligitur ex capite quarto libri Ionæ.

Neque his obstat, quod in hoc capite aduersariorum, refertur de Cain, nam si verba sacræ scripturæ bene & accuratè expendantur, Deus non reperietur promisisse Caino futurum, vt simpliciter & absolutè non occideretur, quin potiùs significauit illi fore, vt occideretur, sed non illo modo, quo ipse Cain apprehendebat, Cain dixerat Deo, fore vt à quocunque sibi obuio sciente & prudente interficeretur, ob fratricidium, cùm à Deo expelleretur tanquam profugus; Deus non ait simpliciter *nequaquam ita fiet*, sed significans illum fore interficiendum, non tamen isto modo, sic addit, *sed omnis qui occiderit Cain centuplum punietur*, id est non occideris à quocunque obuio sciente &

A prudente: nam in hunc finem ponam in te signum aliquod, vt te non interficiat omnis, qui te inuenerit: vnde quando interfectus est Cain à Lamech, refertur Lamech tunc dedisse operam venationi, & Cainum delitescentem in sylua sub frondibus valde consitis interfecisse loco feræ, vt scribit sanctus Hieronymus epistolâ 125. *ad Damasum*, & plures alij. V.

Tertium caput continet ea scripturæ testimonia, in quibus Deus dicitur monere alios, vt dicant falsum & mentiantur, vel etiam esse causa, vt alij errent & decipiantur: sic Exodi vndecimo Deus ita loquitur Moysi: *dices ergo omni plebi, vt postulet vir ab amico suo, & mulier à vicina sua, vasa argentea & aurea*: & capite 12. ita scribitur: *Dominus autem dedit gratiam populo suo coram Ægyptiis, vt commodarent iis, & spoliauerunt Ægyptios*, & ibi filij Israël fecisse dicuntur hæc, sicut præceperat Dominus Moysi;
B nam filij Israël ex mandato Dei petierunt ista ab Ægyptiis titulo commodati & mutui, & proinde vt illa restituturi, quam tamen intentionem non habuerunt, quin potiùs spoliandi illos, sicque ex mandato Dei filij Israël sunt mentiti. VI.

Sic etiam Deus dicitur esse causa, vt alij decipiantur, & errent, Iob 12. *qui immutat cor principum, & errare eos facit, quasi ebrios*: Ezechielis 14. capite, *Propheta, cùm errauerit & loquutus fuerit verbum, egò Dominus decepi Prophetam illum*: *ad Romanos* primo capite *tradidit illos Deus in reprobum sensum*: secundæ *ad Thessalonicenses* primo capite, *mitte illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio*, & sæpe alibi, vbi Deus videtur imperare vel suadere mendacium, vt libro tertio Regum capite vigesimo secundo, dæmon loquens de Achab dicit Deo, *egrediar, & ero spiritus mendax in ore om-*
C *nium Prophetarum eius, & dixit Dominus, decipias & preualebis, egredere & fac ita.* VII.

Respondetur, quando Deus in sacris litteris dicitur *alios decipere*, vel *esse causa, vt alij decipiantur*, vel *immittere spiritum erroris*, vel *illos excæcare*, vel *facere his similia*, significari tantùm *permissiuam* Dei voluntatem, quâ Deus sinit ista euenire vel subtractionem specialium auxiliorum, quibus error iste vel deceptio efficaciter euitaretur; quæ tamen permissio non facit, vt Deus sit causa positiua moralis prima & immediata eiusmodi errorum, deceptionum, & aliarum id genus imperfectionum, cùm non desinat etiam tunc dare auxilia sufficientia gratiæ supernaturalis, quibus isti homines etiam indurati & obcæcati possunt, si velint, saluari, vt fusè docent Theologi primâ parte sancti Thomæ, & primâ secundæ, & satis frequenter in sacris litteris voluntas Dei tantùm permissiua ex-
D plicatur terminis importantibus vel imperium vel etiam causalitatem seu influxum in effectum; vt rectè obseruat sanctus Augustinus libro decimo tertio *de Trinitate*, capite secundo istis verbis: *modus, quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita intelligendus est, quasi hoc Deus fecerit, aut fieri iusserit, sed quòd tantùm permiserit*: sanctus item Damascenus libro quarto *de orthodoxa fide* capite vigesimo, *moris est*, inquit, *diuinæ scripturæ permissionem Dei vocare eius actionem*, & eius rei habemus exempla: nam libellus repudij, qui apud sanctum Matthæum capite decimo nono dicitur tantùm permissus Iudæis à Mose, apud sanctum Marcum cap. 10. vocatur *præceptum*, & iuxta hanc expo- VIII.

I. sitionem debet intelligi illud Dei libro quarto, A
Regum capite 22. ad Dæmonem postulantem si-
bi permitti decipere Achab & eius Prophetas,
egredere & facita, quibus in locis particula *vt*
& similes, sicut & in hoc loco, *facita*, non signi-
ficant ipsam intentionem Dei, quòd scilicet
Deus velit actu positiuo ista vt sic, quatenus sci-
licet mala sunt & peccata fieri, Deus enim non
est causa peccati, sed significant euentum &
consecutionem rei, quòd scilicèt Deus præuidet
ita futurum, sic & secundæ *ad Thess.* secundo
Apostolus loquens de aduentu Antichristi ordi-
nato in pœnam præcedentium peccatorum ho-
minum, ait *ideò mittet illis operationem erroris*, id
est sinet Antichristum illos inducere in errorem.
Quod verò obiicitur de Iudæis discedentibus
ex Ægypto & mutuantibus ab amicis & vicinis
ex ipsa Dei iussione vasa aurea, argentea, & ve-
stimenta, quæ tamen nunquam restituerunt.
II. Respondetur ex sancto Thoma hâc parte B
quæst. 66. articulo quinto, in solutione ad pri-
mum, & quæstione 104. articulo quarto ad se-
cundum, illos petiuisse quidem ista ab Ægyptiis
titulo *commodati & mutui*, habuisséque inten-
tionem restituendi illa, quatenus illis erant com-
modata, sícque nullo pacto fuisse mentitos, cùm
simpliciter petierint illa sibi concedi titulo *mutui
& commodati*, sed cùm restitutio *mutui & com-
modati* contineat tacitè & implicitè hanc condi-
tionem (*nisi mutuatarius iusto aliquo titulo excu-
setur ab ista obligatione restituendi hoc mutuum*)
hîc autem duplex titulus iustus occurreret,
vnus *donationis* sibi factæ à Deo supremo Do-
mino tanquam transferente ista bona ab Ægy-
ptiis ad Hebræos, alter *compensationis* debitæ
per Pharaonem & Ægyptios ob ingentes operas,
quas Hebræi in conficiendis lateribus Ægyptio-
III. rum insumebant, nec ab eis compensationem C
istam alia viâ iuris possent obtinere, potuerunt
non tantùm iusto titulo, sed etiam absque pec-
cato mendacij illa omnia sibi retinere: hinc di-
citur Sapientiæ decimo, *reddidit iustis mercedem
laborum suorum*, & ibidem paulò pòst, *ideò iusti
tulerunt spolia impiorum.*
Quartum caput continet ea sacræ scripturæ
testimonia, quibus sancti quidam homines re-
feruntur dixisse falsum, & esse mentiti, exem-
pli causâ; Abraham Geneseos 22. iturus cum filio
ad montem, in quo erat Deo illum in sacrificium
oblaturus: dixit seruis suis, *expectate hîc cum
asino, ego autem & puer illuc vsque properantes,
postquam adorauerimus, reuertemur ad vos*, &
Genes. 12. idem Abraham Saram vxorem ait esse
suam sororem: & Geneseos 27. capite Iacob bis
interrogatus à patre, num esset filius eius pri-
IV. mogenitus Esau, respondet audacter, *ego sum* D
primogenitus tuus Esau.
Respondetur primò, quando in sacris litteris
reperiuntur mendacia virorum, quos sacra scri-
ptura commendat tanquam sanctos & iustos, id
non fieri in approbationem mendacij, nec ad si-
gnificādum ista mendacia fuisse dicta vel facta ex
instinctu seu inspiratione Dei, sed propter veri-
tatem historiæ, & vt nobis caueamus, vt & multa
alia peccata recitantur facta tam in nouo, quàm
in veteri testamento ab istis hominibus, verbi
gratiâ, à Dauide, & à sancto Petro; vnde quod
obiicitur in hoc capite de Abraham dicente Ge-
neseos 22. *properantes reuertemur ad vos*, non re-
fertur ibi tanquam dictum ex inspiratione Spi-
ritus sancti.

Deinde quidquid Canus libro secundo *de locis* V.
Theologicis capite quarto dicat in contrarium, A-
braham eo loco non est mentitus, cùm enim
crederet Deum esse in suis promissionibus fide-
lissimum, Deúsque Geneseos 17. capite & 21.
reuelasset illi fore, vt benediceretur in Isaac, &
in eius semine, certâ & indubitatâ fide credi-
dit, & spe firmâ sperauit Deum resuscitatu-
rum Isaac post peractum de illo sacrificium, vt
Apostolus capite vndecimo *ad Hebræos* signifi-
cat, dum loquens de Abrahamo & de hac im-
molatione Isaac sic ait, *fide obtulit Abraham I-
saac, cùm tentaretur, & vnigenitum offerebat, in
quo susceperat repromissiones, arbitrans quia & à
mortuis suscitare potens est Deus:* quò loci no-
tandæ sunt illæ particulæ *arbitrans quia*, &c.
nam per illas Apostolus asserit Abraham credi-
disse & sperasse fore, vt Isaac immolatus susci-
taretur à Deo, sicut etiam sanctus Augustinus
libro 16. *de ciuitate Dei*, capite 32. & sermone VI.
62. *de tempore* existimat, húncque locum Apo-
stoli explicat, sícque Abraham potuit de se &
suo filio verè & sincerè dicere seruis suis *post-
quam adorauerimus, reuertemur ad vos.*
Nec item mentitus est Abraham Genes. 12.
cap. quando Saram suam vxorem dixit esse *soro-
rem suam*, nam loquebatur more suæ gentis,
quæ neptes vocabant *sorores* & nepotes *fratres:*
Sara enim erat neptis Abrahæ, vt intelligitur ex
capite 11. Genes. quo etiam modo satis commu-
niter in sacris litteris cognati vocantur *fratres*,
sic idem Abraham Loth filium fratris sui vocat
fratrem suum.
Tandem, quod in isto 4. cap. obiicitur de Ia-
cob dicente suo patri Genes. 27. se esse *primoge-
nitum eius Esau*, licèt non pauci ex Theologis
excusent Iacob à peccato mendacij, attamen cō-
modius est dicere iuxta primam solutionem cum VII.
ibi verè & propriè fuisse mentitum, cùm pater
eius interrogaret illum, *an esset Esau*, quoad
personam, non autem quoad ipsum ius primo-
genituræ, & ipse Iacob esset valde simplex.
Deinde quidam ibi Iacob dicenté se esse Esau
excusant à peccato mendacij, eo quòd iure ven-
ditionis sibi factæ per Esau de primogenitura,
& ex diuina ordinatione esset prælatus ipsi Esau,
idque mater eius ipsum docuisset, non possunt
tamen illum excusare à peccato mendacij in istis
verbis eius ad patrem eodem capite 27. *feci, si-
cut præcepisti mihi*, nihil enim de venatione illa,
de qua id intelligitur, Isaac præceperat Iacob,
sed tantùm Esau, vt constat ex eodem capite.
Meliùs ergo respondetur Iacob ibi fuisse men-
titum, sed mendacio tantùm *officioso*, & non
pernicioso, cùm ius ipsum primogenituræ iam
esset ad eum deuolutum, vt ipsemet Esau ibidem
agnoscit, istud autem mendacium non fuisse ex VIII.
instinctu Spiritus sancti, sed ex ipsa suggestione
matris eius, & ex propria eius voluntate, fuissé-
que tantùm veniale docent sanctus Chrysosto-
mus homiliâ 63. *in Genesim*, & ex Scholasticis
Caietanus ad illum locum Genes. Scotus libro
tertio sententiarum distinctione 38. Adrianus
quodlibeto primo, & plures ex recentioribus in-
terpretibus sacræ scripturæ ad istum locum Ge-
neseos.

I.

ARTICVLVS III.

Vtrum prima veritas reuelans, seu Deus ipse possit saltem de potentia extraordinaria fallere seu falsum dicere.

ETsi omnes Catholici conueniant in propositione & doctrina primi articuli solummodo *de ordinaria potentia Dei*, attamen non desunt ex antiquioribus scholasticis, qui putent primam veritatem, *in dicendo*, seu ipsum Deum posse de sua *extraordinaria potentia* fallere, seu falsum dicere & mentiri, quorum meminit Gabriel in tertium sententiarum distinctione 28. quæstione vnicâ, articulo primo, notabili tertio, vbi notat hæc nomina & verba, (*mendacium, mentiri, decipere*) posse accipi dupliciter,
II. primò vt includunt deordinationem; id est, vt non important solum actum proferendi falsum, cum intentione decipiendi vel proferendi aliquid contra mentem, sed etiam quatenus talis actus profertur cum aliqua mala intentione, scilicet iniustè, indebitè contra legem, deinde prædicta nomina posse accipi, prout non connotant eiusmodi deordinationem seu circumstantiam ex se & natura sua malam, & prædictos auctores tantùm tueri suam sententiam de mendacio posteriori modo sumpto, cum quibus Gabriel ibi reipsa & de facto idem censet. Contra quos

Sit hæc nostra propositio: *prima veritas in dicendo, seu Deus non potest etiam de absoluta sua potentia mentiri seu falsum dicere aut testificari, siue per alium, siue per semetipsum.* Ita sanctus Thomas hâc parte prima quæstione articulo
III. tertio, & omnes eius interpretes, & communiter reliqui scholastici, paucis exceptis. Et hæc nostra propositio videtur tam certa recentioribus, vt pars opposita ad minus sit erronea, vt intelligetur facilè ex sacris litteris, pro illa referendis, imò vt rectè obseruat Suares hac parte disputatione tertiâ, sectione quintâ, numero sexto, hæc propositio videtur accedere ad certitudinem propositionis articuli primi, vt patebit ex dicendis.

Imprimis autem probatur ex sacris litteris citatis articulo primo pro nostra propositione: nam in illis denotatur repugnare Deo posse mentiri propter duas rationes: prima est, quòd in primo testimonio petito ex capite vigesimo quinto Numer. *non est Deus, quasi homo vt mentiatur*, comparatio non fiat inter Deum & hominem quoad actum mendacij, quasi nullus sit
IV. homo, qui non aliquando mentiatur actu, Deus verò nunquam sit mentitus, sed hæc comparatio fit quoad aptitudinem & potentiam ad mentiendum. Nam non repugnat dari hominem, qui nunquam de facto sit mentitus, vt constat de beatissima Virgine Deipara, quam ipsa fides docet ne minimam quidem culpam aliquando commisisse, & in isto loco Numerorum significatur hominem esse talis naturæ, vt possit mentiri, & econtrà Deum esse talis naturæ, vt non possit mentiri, seu ei repugnet mentiri.

Deinde, quòd ibidem negetur æqualiter de Deo mentiri & mutari in istis verbis, *neque vt filius hominis, vt mutetur*: ergo eo modo repugnat Deo mentiri, quomodo repugnat ei mutari: atqui Deo repugnat secundùm quamcun-
A que potentiam etiam *maximè absolutam* mutari, vt communiter omnes docent primâ parte: ergo repugnat etiam Deo secundùm quamcumque *absolutissimam potentiam* spectato mentiri. V.

Item Apostolus *ad Hebræos* sexto capite, docet apertissimè hanc nostram propositionem: vt enim probet immutabilitatem promissionis diuinæ, & iuramenti Dei, affert in probationem impossibile esse Deum in istis duobus mentiri, & inde colligit solatium nostrum esse in hac vita fortissimum, in qua bona promissa differuntur: eo enim ipso, quo credimus Deum nobis illa promisisse, nec posse mentiri, consolamur, habemúsque constantiam & firmitatem spei, quod esset falsum, aut ad minus imprudenter dictum ab Apostolo, si Deus vtendo potentiâ suâ *absolutâ* posset mentiri, quia simpliciter & absolutè loquendo possemus timere, ne Deus sit de facto vsus hâc *absolutâ* suâ poten-
B tiâ, quando nobis reuelauit aliquid per Ecclesiam, & etiam promisit vitam æternam, sicque VI.
nec spes ipsa esset valde firma, nec solatium, quod concipimus ex ipsa promissione & iuramento Dei, esset fortissimum, quod tamen vtrumque est contra Apostolum.

Neque potest responderi constare ex aliis scripturæ locis Deum non esse de facto vsum hâc *absolutâ* suâ potentiâ, quando nobis reuelauit per Ecclesiam aliquid & promisit vitam æternam.

Hoc, inquam, non potest responderi: in istis enim locis non magis clarè & aptè Deus dicitur non fuisse vsus *absolutâ* suâ potentia, quâ tamen secundùm auctores prioris opinionis potest mentiri, quàm in hoc posteriori loco & aliis similibus: ergo, vt ibi non est mentitus, nec potuit ibi mentiri, sic etiam in hoc loco dicitur non
C posse mentiri, & si non obstante hoc testimonio VII.
sacræ scripturæ Deus de potentia sua absoluta potest mentiri: ita etiam non obstantibus testimoniis præcedentibus poterit dici, quòd Deus possit mentiri secundùm *ordinariam* potentiam, quod tamen refugiunt auctores prioris sententiæ.

Probatur etiam nostra propositio ex hoc testimonio sancti Pauli secundæ *ad Timotheum* secundo: *ille* (scilicet Deus) *fidelis permanet, seipsum negare non potest*: vbi posterior pars est ratio prioris: nam ex eo, quòd Deus non potest seipsum negare, Apostolus probat illum esse veracem & fidelem: ergo iuxta sanctum Paulum Deus eo modo & eâ potentiâ est verax & fidelis, quo illi repugnat negare seipsum; atqui Deo considerato secundùm *absolutam* suam potentiam repugnat seipsum negare, quia Deum nega-
D re seipsum nihil est aliud, quàm facere, vt ipsemet non sit Deus, & pergredi vsque ad priua- VIII.
tionem suæ existentiæ faciendo aliquid contra propriam suam naturam, quæ est, vt Deus sit veritas, & sic destruere seipsum, vt sanctus Dionysius Areopagita libro *de diuinis nominibus* capite octauo, & eius Scholiastes Maximus ad illud caput octauum, & sanctus Chrysostomus ad illum locum Apostoli explicant: ergo vt implicat secundùm quamcunque potentiam Deum facere, vt non sit Deus, quia est ens simpliciter absolutissimè & maximè intrinsecè necessarium, ita etiam implicat eum secundùm quamcunque *potentiam absolutissimam & maximè extraordinariam mentiri*.

Hæc explicatio sancti Pauli illustratur hoc fa-

I. miliari exemplo: qui facit aliquid contra id, quod propria eius professio postulat, is censetur tali facto negare suam professionem, vt habet communis hominum existimatio, & eorum modus loquendi, iuxta illud Apostoli *ad Titum* primo, *confitentur se nosse Deum, factis autem negant*: ergo Deum negare seipsum est facere aliquid contra id, quod propria eius natura postulat: ergo, cùm Deus mentiendo seipsum neget, vt significat Apostolus, si possit mentiri, poterit facere aliquid contra id, quod propria eius natura postulat, & ex consequenti seipsum destruere, quod omnino implicat.

Secundò probatur nostra propositio ex Patribus, qui dicũt Deum *non ampliùs fore Deum*, si posset mentiri; sic sanctus Dionysius relatus suprà: sic S. Athanas. libro *de Incarnatione verbi*: S. Chrysost. ad citatum locum Apostoli secundæ *ad Timot.* secundo: S. Ansel. libro *cur Deus*
II. *homo* capite vndecimo: item ex iisdem & aliis Patribus affirmantibus Deum *non ampliùs fore omnipotentem*, si posset mentiri, eò quòd ipsum posse mentiri sit infirmitatis, non virtutis, sic sanctus Ambrosius commentario ad caput vigesimum tertium Numerorum, sic sanctus Augustinus libro *de symbolo ad Catechumenos* primo capite, libro decimo quinto *de Trinitate* capite decimo quinto; libro 12. *de ciuitate Dei* capite 25. item ex iisdem & aliis Patribus, asserentibus Deum *fore mutabilem*, si posset mentiri; sic sanctus Athanasius oratione tertiâ *contra Arianos*, sic Eusebius de *præparatione Euangelica* libro decimo tertio capite quinto, & plures alij, quæ omnia eodem modo debent intelligi esse dicta ab illis, quo repugnat Deum *non esse Deum, Deum non esse omnipotentem, Deum non esse immutabilem*, quia ibi faciunt conditionem diuinæ veracitatis eandem cum conditione diuinæ
III. naturæ & attributorum eius ibi commemoratorum: ergo, sicut Deus ita habet ista attributa, vt iis opposita repugnent ei secundùm quamcunque potentiam, quantumlibet *absolutissimam*, sic etiam prædicti Patres censent veracitatem ita esse in Deo, vt iuxta quamcunque potentiam, quantumlibet *absolutissimam*, ei etiam repugnet mentiri, vel posse mentiri.

ARTICVLVS IV.

Eadem veritas probatur ratione.

TANDEM nostra propositio probatur rationibus. Prima elicitur ex citatis sacræ scripturæ & Patrum testimoniis, estque eiusmodi: Deus nullâ potentiâ, quantumuis absolutissimâ, potest habere illud, quod funditus euertit ali-
IV. quod proprium eius attributum: atqui veracitas simpliciter summa & infinita, item summa & infinita auctoritas ad persuadendum illud esse verissimum & certissimum, quod dicitur ab illo, & quâ veracitate & auctoritate nulla maior potest dari vel concipi, est aliquod proprium attributum Dei, vt ostendimus suprà; Deum autem posse, etiam de *absoluta* sua potẽtia, mentiri, funditus euertit hoc attributum infinitæ veracitatis; similiter summam & infinitam auctoritatem in persuadendo: ergo Deus nullâ potentiâ, etiam absolutissimâ, potest mentiri, seu falsum dicere.

Maior patet ex sancto Paulo superiùs relato & explicato cap. 2. secundæ *ad Timot.* quatenus

A ait *Deum non posse negare seipsum*. V.

Minor quoad priorem sui partem superiùs probata est; quoad posteriorem, probo: quod ab aliqua perfectione diuina simpliciter simplici tollit infinitatem in suo genere, facitque vt illa non sit melior ipsa, quàm non ipsa, destruit tale attributum in Deo: atqui posse mentiri, etiam de absoluta potentia, positum in Deo tollit ab illo infinitatem in genere veracitatis, & facit, vt ipsa eius veritas non sit melior ipsa, quàm non ipsa: igitur posse mentiri, etiam *de absoluta potentia*, positum in Deo destruit attributum veracitatis in Deo.

Prima pars huius maioris vltimæ, quæ procedit de infinitate, patet ex eo, quòd Deus est infinitus in omni genere perfectionis, & omnis perfectio simpliciter simplex in Deo est infinita in suo proprio genere, aliàs desineret esse talis, nec Deus esset simpliciter & absolutè infinitus,
B quod tamen ipsum lumen naturæ indicat esse VI.
absurdum.

Secunda item pars eiusdem maioris patet, quia est propria definitio perfectionis *simpliciter simplicis* apud sanctum Anselmum in Monologio, & scholasticos communiter primâ parte quæstione quartâ.

Prior item pars minoris eiusdem vltimi syllogismi sic probatur: illud propriè censetur infinitum in aliquo determinato genere, quo in tali genere nihil potest esse vel concipi maius & perfectius, quod autem facit, vt aliquid possit esse vel concipi maius & perfectius in tali genere, tollit ab illo infinitatem in tali genere, quia restringit illud ad certum quendam gradum inferiorem aliquo possibili in tali genere: atqui ipso posse mentiri, etiam de *potentia absoluta* admisso in Deo, veracitas Dei non est tanta, quin adhuc
C in genere veracitatis possit aliqua esse vel con- VII.
cipi maior & perfectior illâ, scilicet, quæ nullam potentiam mentiendi secum admittit, quinimò eo ipso, quòd veracitas habet potentiam mentiendi sibi admixtam seu coniunctam, restringitur ad certum quendam gradum veracitatis: igitur admissâ in Deo potentiâ mentiendi, veracitas Dei non est infinita in genere veracitatis, quin potiùs infinitas eius destruitur.

Posterior item pars eiusdem minoris patet, quia in hac definitione perfectionis *simpliciter simplicis*, hæc particula (*melior ipsa, quàm non ipsa*) nihil aliud sonat, quàm esse melius alicui indiuiduo, quatenus est ens, habere talem perfectionem, quàm carere illâ, vel quàm habere aliam illi incompossibilem, vt loco primæ partis nunc citato scholastici explicant: at Deo, quatenus est ens, non est melius habere veracitatẽ coniunctam potentiæ mentiendi, quàm
D habere veracitatem omni & qualibet potẽtiâ VIII.
mentiendi carentem, quia hæc posterior veracitas in genere veracitatis est perfectior priori, cùm nihil participet de suo contrario: igitur hæc potentia mentiendi facit, vt veracitas in Deo, quatenus est ens, non sit melior ipsa, quàm non ipsa.

Atque hoc idem argumentum potest fieri de auctoritate Dei ad persuadendum, quæ (vt debet) est infinita in suo genere, qualis tamen non esset, si Deus haberet aliquam potentiam mentiendi, quin potiùs esset maximè imperfecta, cùm haberet vnde posset lædi, quatenus nimirum assensus ei tantùm daretur cum aliqua formidine, quatenus qui crederet eius

I. dictis, simpliciter & absolutè loquendo, posset dubitare, num Deus hoc vel illud dicendo, etiam cum obtestatione & iuramento, esset vsus tali suâ potentiâ ad mentiendum propter aliquas graues causas sibi soli cognitas; vnde tunc nemo, absolutè & simpliciter loquendo, obligaretur ad absolutè, simpliciter, & absque vlla formidine credendum Deo reuelanti aliquid nobis, quod tamen euertit fundamentum fidei nostræ.

Secunda ratio pro nostra propositione est eiusmodi: implicat Deum tanquam causam propriam specialem seu particularem facere, etiam de absoluta sua potentia id, quod intrinsecè includit deordinationem à recta ratione, quódque per talem potentiam Dei non potest denudari tali suâ deordinatione: atqui ipsum mentiri includit intrinsecè aliquam deordinationem,
II. à qua, etiam per *absolutam Dei potentiam*, non potest denudari; igitur implicat Deum etiam per absolutam suam potentiam mentiri. Maior patet satis ex se. Minor probatur auctoritate Aristotelis libro quarto Ethicor. cap. 7. agnoscentis omne mendacium esse intrinsecè malum & vituperabile; item S. August. toto libro *contra mendacium*, & Innocentij tertij capite *superest* de *vsuris*, dicentis constanter vetari, *ne quis etiam pro vita seruanda mentiatur*, quod in tali casu non sic prohiberetur, nisi mendacium esset intrinsecè malum.

Deinde probatur ratione: omnis locutio habens deordinationem ab ipso fine proximo, & intrinseco locutionis, seu à fine, ad quem ipsa locutio ex sua essentia & ratione formali ordinatur, est per se & intrinsecè mala, quia in tantum aliquid est per se & intrinsecè malum in suo genere, in quantum caret aliquo sibi essentiali;
III. vnde, cùm locutio externa sit *in genere moris*, si sit deordinata à proximo & proprio illo fine sibi intrinseco, per respectum ad quem constituitur in esse locutionis, erit per se & intrinsecè mala in genere moris: atqui mendacium omne, seu locutio falsi iuncta mendacio, habet deordinationem ab ipso suo fine proximo & intrinseco, seu ab eo, ad quem ex sua essentia & formali ratione ordinatur, quia finis proximus & intrinsecus locutionis est, vt mediante illa, tanquam signo intermedio, ipse loquens exprimat suam mentem & conceptum, vt docet Aristoteles libro primo de *interpretatione* capite primo, sic dicens, *sunt ergo ea, quæ in voce sunt, earum, quæ sunt in anima, passionum notæ*, à quo tamen fine ipsum mendacium deflectit, vt per se patet; aliud enim exprimit, quàm ipse loquens habeat in mente, & per illud in-
IV. tendit significare: igitur mendacium est per se & intrinsecè malum, nec proinde potest à Deo, etiam per *absolutam suam potentiam*, committi.

Quòd item Deus, etiam de *potentia sua absoluta, non possit denudare mendacium suâ malitiâ & deordinatione à suo fine proprio*, probatur primò ex eo, quòd rerum essentiæ sint immutabiles, etiam per respectum *ad absolutam potentiam* Dei, nam si quid detrahatur de essentiâ rei alicuius, vel aliquid ei addatur, non manet ampliùs in sua propria essentia & specie, sed transit ad aliam; vnde Philosophi communiter dicunt essentias rerum similes esse numeris, cùm prædicta deordinatio sit essentialis & intrinseca mendacio, vt nunc probatum est,

A Deus etiam per absolutam suam potentiam non potest denudare mendacium suâ malitiâ & deordinatione. V.

Deinde, ad deordinationem & malitiam mendacij, duo tantùm requiruntur; primum, vt locutio sit falsa seu rei falsæ manifestatio; secundum, vt qui falsum illud enuntiat, dicat illud contra mentem sciens & volens, seu aliter quàm sciat, vt docet S. August. in Enchiridio capite 18. item libro *de mendacio* capite tertio, sanctus Thomas infrà quæstione 110. articulo primo, & alij communiter, vbi agunt *de mendacio* cum Aristotele citato septimo capite libri quarti Ethic. atqui Deus non potest facere, vt ipsemet loquens dicat falsum, quin illud dicat sciens & volens, quia nihil ignorat, nec potest ignorare; igitur Deus, etiam de sua absoluta potentia loquens, non potest denudare mendacium à propria sua deordinatione, & proinde
B dicendo falsum committet malum morale, seu peccabit, quod implicat. VI.

Tandem probatur nostra propositio: si per impossibile mendacium in creatura rationali posset denudari sua deordinatione & malitiâ, & honestari ob aliquem bonum finem, aliàs non obtinendum, vel ob graue quoddam incommodum, aliàs ineuitabile, adhuc tamen comparatione Dei non posset denudari suâ malitiâ & deordinatione, nec cohonestari ratione alicuius boni finis obtinendi, vel grauissimi alicuius mali euitandi, quia Deus habet virtutem & potentiam infinitam, ratione cuius potest consequi quodcunque voluerit sine tali medio. Hinc Plato libro secundo *de republica*, vbi retulit aliquot causas, propter quas mendacium in homine potest videri honestum, aut vtile, ait nullam posse dari causam, propter quam mendacium sit vtile Deo, & concludit Deum &
C verbo & opere esse simplicem & veracem. VII.

Quòd item implicet Deum posse mentiri per alium, de *potentia sua absoluta*, hæc eadem argumenta probant iuncta iis, quibus articulo primo ostendimus Deum de *potentia sua ordinaria* non posse mentiri per alium, non enim locutio Dei per alium, vt eius ministrum & interpretem facta per *absolutam eius potentiam*, est minùs propria ipsius Dei, tanquam causæ proximæ in genere causæ moralis, quàm facta solum modo de *potentia eius ordinaria*, nec in præsenti casu minùs immediatè mentitur antea per seipsum, quàm mentiendo de *ordinaria tantùm potentia* per alium, & proinde tam repugnat Deum per alium, etiam de *absoluta potẽtia*, mentiri, quàm per seipsum solum, & quidquid potest dici pro vna parte contradictionis, potest
D facilè accommodari in confirmationem contradictionis alterius partis. VIII.

ARTICVLVS V.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM: Deus potest *absolutâ* suâ potentiâ, quicquid non implicat contradictionem, vt omnes Philosophi & Theologi agnoscunt: atqui Deum dicere seu reuelare aliquid falsum non implicat contradictionem, nam si quæ esset, maximè quòd in tali actu reuelandi & dicendi falsum deordinatio mendacij reperitur, & repugnat diuinæ veritati esse proprium & proximum principium actus mali & deordinati: atqui potest dari tale mendacium,

I. in quo non reperiatur deordinatio propria mendacij, hæc enim tota consistit in eo, quod per mendacium non seruetur æqualitas ad alterum penes communicationem proprij conceptus, in quantum is, qui mentiretur, non communicat suum conceptum eo modo, quo suppositâ locutione debet communicare, scilicet prout ille est verus & non aliter, quæ ordinatio & inæqualitas potest tolli per Deum, cùm enim Deus sit supremus dominus & iudex omnium potest iudicare bonum esse, vt aliquis homo propter aliquem bonum finem à se intentum, vel vt tanquam aliquam pœnam patiatur istam inæqualitatem: ergo tunc Deus poterit mentiri.

Explicatur, & simul confirmatur minor: Deus potest tollere deordinationem, quæ est in actu homicidij & furti, & sic facere, vt tam homicidium, quàm furtum fiat absque vlla culpa, vt
II. patet in facto Abrahami volentis ad iussionem Dei immolare filiũ suum Isaac innocentissimum, & in facto Hebræorum accipientium vasa aurea & argentea Ægyptiorum: ergo Deus similiter poterit tollere ab actu mendacij deordinationem, sícque illud committere.

Confirmatur secundò: *in tantum dicere falsum, fallere, mentiri,* habent aliquam deordinationem Deo impossibilem, in quantum sunt contra legem, & ex consequenti peccata: atqui nulla lex est posita ipsi Deo, & Deus potest in quauis constitutione Decalogi, in quo mendacium includitur, dispensare ob aliquem bonum finem, ergo Deus poterit etiam suâ absolutâ potentiâ *falsum dicere, fallere, & mentiri,* quando & vbi tale mendacium erit in aliquem bonum finem.

Confirmatur tertiò: omnis actio realis pendens à potentia vt exequente, potest fieri à
III. Deo, quia Deus habet omnipotentiam tanquam principium respectu eorum omnium, quæ sunt ad extra: atqui testificatio falsi, seu mendacium est aliqua actio vera & realis, dum fit ab homine testificante falsum: igitur poterit etiam fieri à Deo.

Respondetur, concessâ maiore negando minorem, ad cuius probationem negatur mendacium posse denudari suâ deordinatione, & malitiâ, vt ostendimus secundâ nostrâ ratione.

Deinde, respondemus totam & adæquatam rationem, cur implicet Deum mentiri, etiam de *absoluta sua potentia* præcisè loquendo, non esse solam ipsam deordinationem, & malitiam intrinsecam mendacij. Nam tertiâ nostrâ ratione ostendimus, quòd si per impossibile mendacium posset denudari illâ suâ deordinatione & malitiâ, adhuc repugnaret Deo mentiri, quod
IV. etiam nostra prima ratio probat.

Tertiò ad id, quod in tali ratione dicitur, scilicet totam deordinationem mendacij consistere in eo, quòd per mendacium æqualitas non seruetur ad alterum penes communicationem proprij conceptus, respondetur ex sancto Thoma infrà quæstione centesimâ articulo primo in corpore, duplicem posse distingui deordinationem in mendacio, vnam *essentialem*, & *formaliter constitutiuam mendacij* in suo esse, alteram, *completiuam illius*, seu quæ sit complementum & perfectio eius in ratione mendacij: essentialis deordinatio constitutiua mendacij in sua ratione specifica nihil est aliud, quã ipsamet peruersio ordinis naturalis, quoad manifestationem proprij cõceptus, quatenus ordo & bonum
A intellectualis naturæ postulat, vt eius locutio exterior, quæ est signum conceptus interni, sit manifestatiua illius ex ipsa intentione loquentis, quod quidem bonum mendacium peruertit, quatenus spectatum formaliter nihil est aliud, quàm voluntas enunciandi falsum, seu est falsa enunciatio ex intentione loquentis: deordinatio *completiua & perfectiua mendacij*, est ipsa voluntas, & intentio imprimendi falsam opinionem in mente illius, ad quem ipsa locutio dirigitur; seu vt sanctus Thomas loco nunc citato loquitur *intendere falsitatem* in opinione alterius, & hæc posterior deordinatio non est de intrinseca ratione mendacij, vt sanctus Thomas ibi expressè notat, sed solummodo pertinet ad complementum & perfectionem eius. Vnde cùm inæqualitas ad alterum, quæ reperitur in mendacio, sit tantùm penes hanc deordinatio- V.
B nem *completiuam*, negatur totam deordinationem mendacij sumptam formaliter & præcisè consistere in prædicta illa inæqualitate ad alterum, penes communicationem proprij conceptus, cùm hâc præcisâ alia prior deordinatio, quam *essentialem* appellamus, intelligatur adhuc remanere in mendacio, & complementum, quà formaliter complementum, nunquam sit de formali ratione constitutiua eius, cuius propriè est solummodo complementum, sed mendacium dicetur tantùm consistere in ista inæqualitate ad alterum, tanquam in aliquo complemento & perfectione sui ipsius. VI.

Neque his obstat, quod sanctus Thomas eadem quæstione articulo secundo in corpore dicat veracitatem, cui opponitur mendacium, esse quandam æqualitatem, à qua possumus mentiendo deuiare in maius & minus, & ex consequenti illam esse aliquam partem iustitiæ,
C & mendacium illi oppositum aliquam partem iniustitiæ, sicque mendacium consistere formaliter in prædicta inæqualitate ad alterum. VII.

Hoc, inquam, dictum sancti Thomæ non obstat, id enim tantùm intelligit de aliqua parte *potentiali*; non autem de *subiectiua*, seu non de aliqua specie propriè dicta iustitiæ & iniustitiæ, sed de ea virtute & vitio, quæ habent quandam conuenientiam cum iustitia & iniustitia, vt ipsemet explicat ibidem quæstione 109. articulo tertio in corpore, quæ conuenientia veracitatis cum iustitia, & mendacij cum iniustitia consistit in duobus, primum est quòd sicut iustitia & iniustitia sunt ad alterum, ita manifestatio conceptus siue vera siue falsa est ad alterum: secundum est, quòd sicut iustitia constituit æqualitatem in rebus, & iniustitia inæqualitatem, ita veritas adæquat signa re-
D bus & conceptibus, mendacium verò facit inadæquationem & inæqualitatem signorum, quibus fit locutio ad ipsum interiorem conceptum; At veracitatem esse propriè ad alterum, & aliquam speciem iustitiæ propriè dictæ S. Thomas ibidem negat expressè. Hinc etiamsi verum esset, Deum posse tollere à mendacio hanc secundam deordinationem, quæ consistit in damno, quod alteri infertur, imprimendo ei falsam opinionem, adhuc tamen non esset verũ Deum posse denudare mendacium à sua formali deordinatione, constituente illud in ratione mendacij, quia prior illa deordinatio intrinseca superiùs explicata remaneret. VIII.

Ad rationem ibi subiectam scilicet, *Deum, vt supremum dominum & iudicem omnium*

I. posse iudicare esse bonum, propter honestum aliquem finem à se intentum, quòd aliquis patiatur istam inæqualitatem tanquam pœnam, respondeo id posse esse verum de Deo vt habente se tantùm *permissiuè* ad istam inæqualitatem, sic faciendam per alium, non autem esse verum de Deo vt propria, & particulari causa morali efficiente istam inæqualitatem per tale medium, scilicet mendacium, mala enim non sunt facienda, vt eueniant bona, vt Apostolus docet, nec mendacium est aliquod medium secundùm rectam rationem proportionatum bono fini obtinendo, nec Deus potest iudicare esse bonum, quòd aliquis patiatur istam inæqualitatem tanquam malum aliquod pœnæ, siue ob aliquam aliam causam; quia Deus, cùm non possit errare, non potest iudicare talem inæqualitatem, cùm per se sit mala (vt ampliùs paulò pòst constabit) esse bonam.

II. Ad primam confirmationem petitam ab homicidio, & furto respondetur primò, etiamsi per hypothesin Deus per absolutum, & plenissimum illud dominium, quod habet in res omnes, possit tollere istam inæqualitatem ad alterum, quam diximus reperiri in mendacio, quia tamen prior illa deordinatio mendacio essentialis adhuc remaneret, nec Deus potest illam tollere à mendacio, vt ostendimus, fit, vt mendacium semper remaneret intrinsecè malum, nec proinde posset vnquam fieri à Deo; at homicidio & furto, vt induunt formalem rationem peccati & deordinationis, est intrinsecum & essentiale, quòd fiant à non habente dominium vitæ & necis, vel bonorum, quæ aufert, vnde cùm Deus habeat plenissimũ & absolutissimum dominium vitæ, & necis in omnes & singulos homines, item in omnia & singula eorum bona,

III. rectè intelligimus eum posse tollere ab homicidio, & furto illam deordinationem, per quam formaliter constituuntur in genere *mali moralis*, & vtendo illo suo iure facere, vt liceat absque peccato interficere innocentem, & accipere bona alicuius, eo etiam inuito & repugnante, sícque vt Abrahamus licitè interficeret filium suum Isaac, & vt Hebræi acciperent, sibíque retinerent bona Ægyptiorum, illis etiam repugnantibus.

Deinde respondetur, disparem adhuc esse rationem huius damni, quod infertur ei, cui fit locutio per mendacium, vt in præsenti casu consideratur, ab ipsis homicidio & furto, quòd damnum istud non consideretur, quatenus potest prouenire à variis causis, sed determinatè, seu prout fit per talem causam, & tale medium in particulari, scilicet per actum dicendi falsum,

IV. vt patet ex ipsa obiectione; vnde quia actus iste, vt ostendimus, habet deordinationem sibi tam essentialem, vt nec per *absolutam potentiam* Dei possit ab ea denudari, fit, vt damnum sic & per talem actum illatum ei, cui fit mendax locutio, non possit vllo modo separari à tali deordinatione: at homicidium & furtum, quando dicuntur posse denudari à sua malitia & deordinatione per absolutam potentiam Dei, non considerantur determinatè, sed indifferenter, & prout possunt prouenire ex variis causis, inter quas aliquæ dantur, quæ nullam dicunt deordinationem sibi intrinsecam, imò potiùs conuenientiam ad rectam rationem, secundùm quas Deus potest facere, vt quis alium interficiat, vel eius bona accipiat, illóque inuito sibi retineat, vt ex-

A plicatum est in præcedenti solutione, & si per impossibile Deus careret omni dominio & auctoritate in vitam, necem, & bona hominum, sicut priuatus homo caret illis in hæc bona alterius priuatæ personæ, non magis posset denudare homicidium & furtum à propria suâ deordinatione & malitia, quàm quilibet nostrûm. V.

Tandem: Deus in tantum tollit deordinationem ab istis duobus, scilicet homicidio & furto, in quantum facit in eorum obiectis aliquam mutationem, verbi gratiâ, in furto tollendo dominium, quod quis habet in rem suam & transferendo illud in alium, in homicidio tollendo rationem iniustitiæ, scilicet conferendo legitimam auctoritatẽ interficiendi, quâ ratione hæc duo in rigore loquendi prout homicidium, & furtum sumuntur moraliter, & secũdùm communem loquendi modum hominum non

B manent ampliùs *formaliter* homicidium & furtum, nec proinde prohibitâ per legem decalogi: At in mendacio, prout hîc consideratur, nulla mutatio interuenit, quæ in illo fiat à Deo, sed simpliciter retinet essentialem rationem mendacij superiùs explicatam, & proinde deordinationem & malitiam. VI.

Ad secundam confirmationem eiusdem argumẽti concessâ Maiore de formali malitia, & deordinatione, ad eius Minorem respondetur, nullam legem *imperatiuè* præceptiuam vel prohibitiuam esse ipsi Deo positam loquendo propriè, quia quælibet talis lex est superioris ad subditum, Deus autem nullum habet seipso superiorem, at præter hanc legem datur & aliqua alia lex, quam *dirigentem* seu *iudicatiuam*, vocant Theologi, quæ in Deo dicitur *lex æterna*, & est æternum dictamen in mente diuinâ, quo

C Deus iudicat hoc & istud esse bonum, hoc & istud esse malũ, in nobis verò est ipsum naturale dictamen rectæ rationis, quo hæc dictat voluntati, quæ sunt bona, quæ mala. Vnde quando aliquid est intrinsecè & per se malum, non sortitur rationem peccati, & actus deordinati per habitudinem ad aliquam legem *imperatiuè* præceptiuam, vel prohibitiuam, cui opponatur, sed solummodo per habitudinem & ordinem ad legem *dirigentem & iudicatiuam*, cùm ante omnem legem illud *imperatiuè* præcipientem, vel fieri prohibentem habeat rationem peccati: vt cum sancto Thoma primâ secundæ quæst. 71. articulo sexto, in solutione ad quartum docent Theologi, & ante illos sanctus Augustinus, libro primo *de libero arbitrio* capite tertio: vnde sanctus Thomas ibidem, notat dictum istud Theologorum, *non omne peccatum ideò est ma-* VII.

D *lum, quia est prohibitum*, intelligi solummodo de prohibitione facta per ius positiuum, & proinde, quia per dictum dictamen æternum in mente diuina est ipsi Deo lex dirigens, contra quam non potest agere, fit, vt quamuis Deus non obligetur ipsâ lege Decalogi, quâ parte præcisè est iuris merè positiui, non possit tamen mentiri, quia mendacium est ipsi eius legi æternæ contrarium & repugnans. VIII.

Ad id autem, quod ibi subiicitur, scilicet *Deum posse dispensare in lege Decalogi*, si id intelligatur *de dispensatione propriè dicta*, per quam tollitur obligatio personæ particularis ad obseruandam hanc legem, lege tamen remanente, cum omnibus suis circunstantiis, à quibus obligatio eius dependet, negatur cum sancto Thoma primâ

I. secundæ quæstione 94. articulo quinto, & quæstione 100 articulo octauo, vbi simpliciter ait præcepta Decalogi esse omninò *indispensabilia*, si tamen intelligatur *de dispensatione tantùm impropriè dicta*, nimirum interueniente aliquâ mutatione in obiecto, vel circunstantiis eius, à quibus ipsa legis obligatio dependet, sunt *dispensabilia*, vt cum sancto Thoma suprà explicant Scholastici ad eum modum, quo suprà exposuimus Deum præcepisse Abrahamo homicidium Isaac, & furtum ab Hebræis commissum fuisse illis licitum, sed tunc istud nihil facit ad rem, quia nulla potest fingi mutatio in mendacio siue in eius circunstantiis, quæ possit illud cohonestare, remanens in intrinseca & formali ratione mendacij, vnde etiam Deus nullo modo poterit dispensare, vt mendacium fiat à se vel ab alio licitè & absque peccato.

II. Ad tertiam confirmationem respondetur, testificationem falsi, tam quoad suum *formale* constitutiuum, quàm quoad suum *materiale*, (quia est peccatum actualis commissionis, cuius formale, iuxta sententiam nostram agendo de peccatis, est aliquid positiuum) esse quidem actionem realem, sed illam posse considerari duobus modis, primo quoad *sui efficientiam*, & causalitatem naturalem & physicam, quomodo quidquid est entitatis positiuæ in illa est in nobis à voluntate tanquam productiuo illius principio, deinde potest considerari secundùm *moralem sui efficientiam*, & causalitatem, quæ causalitas eius moralis consistit in eo, quòd procedat à voluntate, vt proxima & propria causa seipsam liberè determinante ad conuersionem, & tendentiam in manifestationem falsam tanquam obiectum & signum vt aliter repræsentans interiorem conceptum, quàm sit in mente loquentis.

III. Iam testificatio falsi priori modo spectata potest esse & fieri à Deo, cùm etiam vt sic & sub hac primâ consideratione, quando homo mentitur, sit etiam à Deo tanquam à prima causa per generalem suum concursum influente, & concurrente cum qualibet causa secunda, & hæc ratio sic considerata non denominat propriè Deum *testificantem falsum*, cùm ad talem concursum Deus non tam seipsum determinet, quàm determinetur à causa secunda, sed testificatio falsi eum propriè denominat *testificantem*, qui est eius causa secundùm causalitatem & efficientiam sui moralem, quia sic est formaliter, & propriè mendacium, & in genere moris, secundùm quam considerationem testificatio falsi nullo modo potest esse à Deo, ob ea, quæ attulimus in probationem propositionis, quod potest
IV. illustrari exemplo sumpto ab excitatione ad peccatum formaliter & propriè dictum: nam hæc excitatio est actio realis, quæ proinde potest etiam esse à potentia exequente Dei, sed vt fit in hunc finem ex deliberata voluntate sese liberè ad id determinante, secundùm quod denominet propriè, & in *genere moris* hominem excitantem & impellentem ad peccatum, non potest magis esse à Deo, quàm Deus possit esse auctor peccati.

Secundum fundamentum est: dicere falsum ordinatur primò per se, & ex natura sua ad ingenerandum assensum in rem falsam, in mente eius, ad quem ipsa locutio dirigitur, vt patet ex propria natura & conditione mendacij, & ex eo quòd assensus sit naturaliter significatiuus sui

A obiecti; vnde si obiectum sit falsum, significabit primò & per se falsum: atqui non repugnat V.
Deum esse proprium proximum & particulare principium assensus obiecti falsi in intellectu alicuius hominis, quantum est ex parte falsitatis, licèt non possit, quantum est ex parte vitalitatis: igitur non repugnat Deum reuelare seu dicere aliquod obiectum falsum.

Maior patet: Minor probatur: assensus, vt præcisè est obiecti falsi, nihil includit, quod habeat aliquam repugnantiam cum aliquo attributo diuino, si quam enim haberet, maximè cum attributo veracitatis: at non habet cum illo: nam philosophandum est de diuina veracitate per proportionem ad veracitatem, quæ est in hominibus, sic enim ex Apostolo *ad Romanos* 1. deuenimus in cognitionem attributorum diuinæ essentiæ: atqui veracitas in nobis
B non inclinat nos absolutè & simpliciter ad di- VI.
cendum verum, aliàs hæc duo, *mentiri*, & *falsum dicere*, non distinguerentur in nobis, quæ tamen communiter Theologi distinguunt, sed nostra veracitas tantùm nos inclinat ad dicendum verum excludendo culpam mendacij: ergo cùm hîc mendacium consideretur in Deo, vt carens culpâ ex prænotatis, nullam habebit repugnantiam cum ipso eius attributo veracitatis.

Respondetur primò loquendo in rigore & de fine *primario* mendacij Maiorem esse falsam, vt potest intelligi ex dictis in solutione ad primum: sed fallere alterum, cui fit locutio, & ingenerare illi falsum assensum, est finis tantùm *secundarius* mendacij, & aliquis eius effectus, vt expressè habet sanctus Thomas citatâ quæst. 110. articulo primo in corpore, & in solutione ad tertium. Deinde ad minorem eiusdem secun-
C di argumenti respondetur illam esse falsam: VII.
nam ex professo tertia parte quæstione 15. articulo tertio ostendemus Deum tanquam propriam & proximam causam non posse siue per se siue per aliam causare positiuè iudicium erroneum etiam speculatiuum, in aliquo intellectu creato, quia ex sancto Augustino libro 83. quæstionum 53 quæst. tale iudicium est quædam deceptio, & implicat Deum primam veritatem in omni genere veritatis tam *speculatiuæ*, quàm *practicæ*, tanquam propriam causam decipere aliquem seu causare in illo deceptionem, ex quo patet solutio ad probationem ibi allatam pro hac minori: quia enim talis efficientia, & productio assensus seu iudicij erronei habet repugnantiam cum attributo diuinæ veracitatis iuxta sanctum Augustinum nunc relatum, implicat talem assensum vt sic causari à Deo tanquam
D propria & peculiari causa. VIII.

Neque obstat, quòd in nobis veracitas stet cum potentia mentiendi. Nam de attributis diuinis est quidem philosophandum per proportionem ad perfectiones illis correspondentes, quæ sunt in nobis, sed ista proportio debet esse talis, vt omnis imperfectio, quæ in nobis reperitur, & nostris perfectionibus, remoueatur ab illis perfectionibus vt sunt in Deo, & cùm omnia debeant esse in Deo in summo gradu omnium possibilium, veracitas eius ita debet esse summa, & prima in suo genere, vt excludat omnem potentiam mentiendi, secùs autem est de ea veracitate, quæ est in nobis, cùm non sit summa, sed in limitato tantùm gradu, nec sicut diuina radicetur in omnimoda sapientia & bonitate.

I. Deinde quia non desunt, qui putent non repugnare Deum posse producere aliquem falsum assensum in intellectu creato,

Respondetur ad illam prædictam confirmationem, hoc dato, non tamen concesso, adhuc non sequi Deum posse mentiri vel fallere, quia productio talis assensus non esset aliqua locutio exterior, tunc enim Deus non produceret talem assensum ex aliqua intentione exprimendi verè vel falsò interiorem illum conceptum, quem habet de obiecto huius assensus, in qua tamen expressione conceptus vt intentâ, consistit locutio, sed talis assensus, vt sicà Deo productus, tunc eodem planè modo se haberet, ac verba à nobis prolata vel scripta materialiter, & sine intentione exprimendi nostros conceptus, quæ propriè non dicuntur esse aliqua locutio.

Ad id verò, quod ibidem affertur in confir-
II. mationem, scilicet *assensum esse naturaliter significatiuum seu repræsentatiuum sui obiecti*, respondetur id tantùm esse verum respectu illius intellectus, à quo elicitur, & non respectu alterius, quia sic proportio tantùm datur inter actum primum & secundum, & sicut nemo potest intelligere formaliter per actum intelligendi alterius, similiter nec assentiri formaliter per assensum alterius, est enim vtrobique par ratio.

Tertium fundamentum est: eiusdem rationis sunt *imperare falsum assensum*, *asseuerare falsum*, seu *testificari falsum*, quia in moralibus *suadere*, *imperare* & *facere*, sunt eadem: atqui Deus de potentia sua absoluta potest imperare falsum aliquem assensum: igitur Deus potest etiam absolutè loquendo asseuerare falsum, & exinde mentiri. Maior patet ex se.

Minor probatur: Deus potest illud omne imperare homini, quod potest homini esse in
III. præcepto, quia præceptum & imperium sese inferunt, sicut subditus & dominus: atqui falsus aliquis assensus potest esse homini præceptus, quia quicquid apparet prudenter esse conforme rectæ rationi, & dictamini veræ prudentiæ, cadit sub præceptum, potest autem aliquando contingere falsum aliquem assensum esse conformem rectæ rationi & dictamini veræ prudentiæ, cuiusmodi est assensus ille, quo credimus viris grauibus & bonis, aliquid tamen falsum referentibus.

Respondetur concessâ maiore negando minorem, ad cuius probationem respondetur, duobus modis posse intelligi falsum aliquem assensum esse homini præceptum, primò *per se & directè*, deinde *per accidens tantum & materialiter*: tunc falsus assensus censetur directè & per se primò præcipi, quando præcipitur sub præcisâ
IV. & formali ratione falsi, & est ipsummet directum obiectum præcepti per illud *primò per se* intentum, quomodo res, de quibus præcepta dantur, directè sunt obiecta & finis primò per se intenta suorum præceptorum, tunc verò *materialiter tantùm & merè per accidens* falsus aliquis assensus intelligitur præcipi, quando aliquid primò per se & directè præcipitur, cui tamen ex aliquo accidenti falsus assensus est annexus, quatenus nimirũ falsus assensus & obiectum eius induunt aliquam probabilem & valde apparentem speciem honestatis, ratione cuius possunt cadere sub præceptum: iam in præsenti casu Deus primò per se & directè non præcipit, sed tantummodo iubet, vt in operando sequamur rectam rationem, conscientiam, item nos exci-

A tat ad amplectendum & sectandum quod plures V
viri auctoritate & eruditione graues iudicant esse bonum, honestum, imò faciendum, cui præcepto & excitationi Dei est merè per accidens, quòd in hoc vel isto particulari iudicio tam virorum istorum grauium, quàm conscientiæ dictantis hoc & illud esse faciendum aliqua falsitas insit: nam id prouenit ex ignorantia inuincibili ipsius conscientiæ, vel eius, cui prædictum præceptum imponitur, & quod hîc & nunc teneatur ad hoc & istud (quod secundùm rei veritatem est falsum) siue in opinando, siue in operando, non prouenit directè ex aliquo præcepto Dei, sed cùm Deus nobis dederit conscientiam pro vna ex regulis agendorum, & hoc & istud obiectum, prout apprehẽditur à ratione dictante, induat speciem veri, probabilis, & boni honesti, quâ tamen secundùm rei veritatem caret,
B fit, vt tantùm *per accidens* Deus præcipiat vel ex- VI
citet ad falsum assensum, non autem *directè*, nec ad illud vt est formaliter tale, sed tantùm materialiter, quod propriè loquendo non est inclinare ad falsum assensum.

Quartum fundamentum est: quicunque potest se solo infundere habitum erroris, potest & falsum testificari; quia sic infundendo talem habitum loquẽdo moraliter affirmat illud, ad quod talis habitus inclinat, habitus autem erroris inclinat primò per se ad falsum, aliàs non esset habitus erroris: sed Deus potest se solo infundere alicui habitum erroris, id enim nullam habet repugnantiam cum aliquo attributo Dei: si quam enim habeat, maximè ad eius sanctitatem, vel eius veritatem, siue *in essendo*, siue *in cognoscendo*, siue *in dicendo*, quia satis patet ex se nullo modo opponi aliis attributis Dei: at non habet repugnantiam cum attributo sanctitatis, quia ta-
C lis habitus præcisè spectatus non habet aliquam VII.
rationem culpæ, imò nec habitus vitiosi inclinantes ex propria sua formali ratione ad peccatum, manent enim plerumque in iustificatis, sed habent solùm rationem mali pœnæ vel mali naturalis, quod Deus tanquam supremus omnium dominus potest pro sua voluntate, cui voluerit, infligere: nec item talis habitus erroris infusus habet repugnantiam cum diuina veritate transcendentali, quia Deus tunc non minus habet, quæ sunt debita suæ naturæ; non item cum veritate *in cognoscendo*, quia ex productione talis habitus, Deus non habet minorem conformitatem cum obiectis cognoscibilibus; nec item cum veritate *in dicendo*, quia talis habitus non est signum, quo tanquam instrumento loquutionis aliquid significetur, nec infunditur à Deo ex intentione significandi aliquid, sed in pœnam: er-
D go productio talis habitus erroris nullam habet VIII.
repugnantiam cum aliquo ex attributis diuinis, & sic consequenter Deus potest fallere & mentiri.

Confirmatur hæc quarta ratio: potest Deus se solo id omne producere, quod solum est à causa secunda in genere causæ purè efficientis, & nullo modo in genere causæ materialis vel formalis: atqui habitus erroneus quoad suam productionem pendet tantùm ab actibus intellectus creati sibi correspondentibus in solo genere causæ purè efficientis, & non formalis, vel materialis, sicut & omnes habitus acquisiti, vt omnes Philosophi & Theologi docent agendo de causa productiua habituum: igitur Deus se solo potest infundere habitum erroris, & ex præcedenti de-

I. ductione poterit etiam testificari falsum.

Confirmatur amplius: qui se solo & immediatè potest imprimere intellectui speciem falsam in repræsentando, potest se solo & immediatè illum mouere ad errorem & eum inclinare in illum, quia species intelligibilis est ad causandam intellectionem: atqui Deus potest se solo & immediatè imprimere alicui creato intellectui speciem intelligibilem falsam in repræsentando; tum quia potest imprimere speciem, quæ referat chimæram eo modo, quo hæc à nobis concipitur, quæ chimæra, cùm sit ens aliquod impossibile & fictitium, species referens illam, erit etiam falsa in repræsentando; tum etiam quia non magis implicat Deum se solo & immediatè imprimere alicui intellectui talem speciem intelligibilem, quàm sensui speciem repræsentantem obiectum vt existens, quod tamen
II. non existit, quia vtrobique est falsitas quoad repræsentationem: sed ex sancto Thoma tertia parte quæstione 76. non implicat Deum imprimere visui speciem sensibilem, quæ referat aliquid vt existens, quod tamen non existit: igitur nec etiam implicabit Deum se solo & immediatè imprimere speciem intelligibilem falsam in repræsentando, & ex consequenti Deum se solo & immediatè inclinare ad falsum & errorem.

Respondetur, loquendo in rigore negando maiorem, hæc enim duo *inclinare ad falsum*, & *dicere* seu *testificari falsum* distinguuntur, nam ad hoc posterius requiritur, vt qui per alium dicit falsum, priùs dicat per semetipsum, quatenus debet illi exprimere illum suum conceptum, cuius istum alium facit interpretem & ministrum: at ipsum *inclinare ad falsum* per infusionem habitus erronei nullam importat locutionem ipsius infundentis ta-
III. lem habitum; sicut, dum Deus per baptismum infundit infantibus habitum fidei ad credendum, non censetur per talem infusionem loqui illis.

Deinde, negatur etiam minor, scilicet *Deum posse infundere alicui habitum erroris*, quia habitus erroris ex propria sua natura est formalis quædam inclinatio, quâ intellectus, cui inest, inclinatur ad falsum, omnis enim habitus est quædam inclinatio potentiæ in propriam suum obiectum: atqui Deus non potest per se tanquam causa propria & particularis inclinare ad falsum, quia hoc est indecens & malum, si quis enim sciens & prudens persuaderet alteri opinionem falsam, & quantum posset eam illi instillaret, eo ipso peccaret, & ita esset moralis causa assensus falsi, vt etiam censeretur mentiri, quatenus
IV. loqueretur contra mentem, persuadendo falsum: igitur neque Deus potest infundere alicui habitum erroris.

Ad primam confirmationem huius quarti fundamenti respondetur, infusionem habitus erronei habere moralem repugnantiam cum ipsa *infinita bonitate, sanctitate & veritate Dei in dicendo*: cum *bonitate & sanctitate*, quia talis habitus dicit formaliter & intrinsecè habitualem deceptionem, est enim qualitas ex se & natura sua determinata ad actus erroris: at ipsum scienter & prudenter decipere alium repugnat summæ bonitati & sanctitati, cuiusmodi hoc vtrumque attributum est in Deo; repugnat item *diuinæ veritati in dicendo*, quia illa non esset amplius infinita in suo genere, cuiúsque dignitas & auctoritas mi-

A nueretur, cùm non excluderet omnem dubitationem, quatenus liberum esset Deo infundere alicui habitum erroris, & sic aliquem fallere; vnde, licèt talis habitus non haberet rationem culpæ in eo, cui infunderetur, eam tamen haberet in ipso infundente eum, tanquam peculiari & propria causa, vt patet ex nunc dictis ad Minorem huius quarti argumenti. V.

Ad illud verò, quod ibi affertur de habitibus vitiosis remanentibus post iustificationem, respondetur disparem esse rationem, quòd illi dicant ordinem quendam intrinsecum ad propriam & peculiarem suam causam vt deordinatam, & à qua vt tali producantur; vnde, cùm voluntas, quæ tẽpore suæ deordinationis illos produxit, remaneat, nec isti habitus habeant repugnantiam cum gratia sanctificante, vel eius actibus, fit, vt rectè intelligamus illos vt plurimùm
B remanere in iustificatis, Deúmque id permittere ad agonem & exercitium, & illum, vt causam tantùm primam & vniuersalem, concurrere ad illorum conseruationem, sicut ad illorum productionem concurrit; cùm autem nullam possimus apprehendere in Deo deordinatam voluntatem, ad quam isti habitus vitiosi dicant intrinsecum ordinem, vt ad suam propriam & particularem causam, fit, vt etiam non possimus intelligere Deum posse infundere alicui tales habitus vitiosos. VI.

Cui non obstat, quòd possint esse in malum pœnæ, & Deus vt supremus dominus & iudex possit infligere pœnam, id enim tantùm intelligitur modo suis attributis conuenienti: nam, si cui illorum repugnet, tunc licèt Deus absolutè possit punire, non tamen tali modo, scilicet positiuè producendo, tanquam esset causa aliqua propria & peculiaris; v. g. potest fieri, vt ali-
C quod subsequens peccatum sit pœna antecedentium, nec tamen Deus potest esse causa moralis propria illius, sed sola voluntas libera peccantis. VII.

Atque hinc patet solutio ad secundam confirmationem; licèt enim habitus sit tantùm in genere causæ efficientis ab ipsa voluntate creata, quia tamen est ab illa, vt deordinatâ, & deordinatio nulla potest esse in Deo, fit, vt Deus non defectu potentię, sed ratione imperfectionis annexæ, non possit illud omne, quod tantùm est in genere causæ efficientis, quando talis effectus importat ordinem ad suam causam efficientem vt imperfectam.

Ad tertiam confirmationem, concessâ Maiore de specie intelligibili, quæ non sit tantùm materialiter falsa, sed formaliter & ex intentione imprimentis illam, negatur eius Minor iuxta eundem *sensum formalem*: ad cuius priorem proba-
D tionem respondetur, Deum posse quidem alicui nostrûm imprimere speciem, quæ referat chimæram eo modo, quo apprehendimus chimæram, inde tamen non sequi talem speciem esse falsam, sicut Deus potest nobis infundere speciem, quâ intelligamus diuinam essentiam non intellectis eius personalitatibus, vel vnum attributum ex diuinis, alio non intellecto, quæ tamen species nullo modo erit falsa, quia sicut nos concipimus chimæram mediante aliquo vero ente, cui hæc chimæra aliquo modo assimilatur, item negationes & priuationes ad modum entium positiuorum, nec vlla propriè loquendo falsitas interuenit vel deceptio, vt omnes Philosophi admittunt, quia res non affirmatur esse talis à parte rei, sufficit enim, VIII.

vt

I. vt talis species respondeat & accommodetur modo nostro intelligendi res ipsas, cùm in finem nostræ intellectionis & cognitionis eiusmodi species dentur, & ex sua natura ordinentur ad illam.

Ad secundam probationem eiusdem tertiæ confirmationis respondetur, concessâ eiusdem maiori in eodem *sensu formali*, quo admisimus maiorem præcedentis probationis, negando minorem in eodem *sensu formali*: & ad auctoritatem S. Thomæ respondetur, eum ibi agere de immutationibus miraculosis, quæ aliquando contingunt in sacramento altaris, secundùm quas caro, vel puer, vel corpus Christi Domini, apparet extra species sacramentales per immutationem factam à Deo in potentia, vel organo, vel medio solùm, & non in ipsis speciebus sacramentalibus, ibique expressè docere speciem à Deo
II. productam non esse falsam, quia non est ad significandum corpus Christi esse extra species consecratas, vbi est species illa producta à Deo, sed ad manifestandum corpus Christi Domini verè & realiter esse sub speciebus consecratis ibi existentibus, quod est verissimum; & licèt immutatio illa, quæ tunc interdum apparet sensui, non fiat in obiecto, quia tamen talis immutatio tunc non fit ex intentione significandi id, quod fit in obiecto, sed ad significandam aliquam virtutem, ideò fit, vt hæc species sensibilis nullo modo possit dici esse falsa, cùm eius veritas debeat attendi penes conformitatem ad rem, ad quam significandam assumitur.

DISPVTATIO XIV.

III. *De euidentiâ credibilitatis credendorum, seu rerum fidei.*

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum veritates supernaturales nostræ fidei sint euidenter credibiles.

CVm suprà docuerimus obiecta fidei nostræ supernaturalis esse obscura, à Deo obscurè reuelata, & nihilominus proponi vt credenda per fidem diuinam, difficultas nascitur, an illa habeant saltem aliquam euidentiam credibilitatis, ratione cuius propositio illorum, facta cum motiuis istius credibilitatis, sit sufficiens, vel prærequiratur, vt quis possit ra-
IV. tionabiliter illis assentiri, vel obligari ad assentiendum illis.

Vbi notandum est, nomine *credibilitatis* in hac quæstione nihil aliud intelligi, quàm *dignitatem quandam & quasi meritum in obiecto, vt credatur*; quæ dignitas formaliter ei conuenit ratione motiui, quod est ratio sufficiens proposita, ob quam obiectum, quod sic denominatur *credibile*, prudenter iudicatur esse dignum, quod credatur, sicque credibilitas respicit duo; primum est ipsum motiuum fidei, seu ratio, propter quam veritas est digna, quæ credatur, & hoc respicit tanquam formalem suam rationem; alterum, quod ipsa credibilitas respicit, est assensus fidei supernaturalis, quem respicit tanquam finem, ad quem ordinatur.

A Hinc duo ista, *esse verum* & *esse credibile*, etiam dicta de vno & eodem, distinguuntur; primum enim affirmat simpliciter rem ita se habere, seu attributum à parte rei conuenire subiecto; alterum verò asserit tantùm dari sufficiens aliquod argumentum, seu suasionem, propter quam prudenter credatur, & aliquis assensus possit ei dari, sicque de vno & eodem articulo fidei duæ propositiones valde distinctæ possunt formari, verbi gratiâ de mysterio Trinitatis: *Deus est trinus & vnus*, *Deum esse vnum & trinum est credibile*, constant enim istæ propositiones distinctis extremis, & distinctum etiam habent sensum: subiectum prioris est *Deus*, attributum *trinus & vnus*, sensus eius est, Deo à parte rei conuenire quòd sit vnus & trinus; subiectum autem posterioris est totum istud, *Deum esse trinum & vnum*,
B prædicatum illius, *credibile*, & ita sensus illius est, dari sufficientem suasionem, ob quam prudenter iudicetur, assensum fidei posse formari, quòd Deus sit trinus & vnus. VI.

Deinde, extra materiam fidei hæc duo prædicta ita distinguuntur, vt posterius, nimirum *esse credibile*, possit conuenire propositioni, quæ tamen à parte rei est falsa, cuius rei hæc est ratio, quòd veritas sequatur conditionem rei: nam in tantum aliquid est verum, in quantum attributum inest subiecto: at credibilitas sequitur conditionem suasionis & argumentorum eius, ita vt, si plures viri sanctitate & eruditione graues proponant aliquam propositionem, quæ tamen à parte rei sit falsa, cuius falsitas non appareat, tunc talis propositio sit nihilominus futura credibilis, quo sensu dixit Aristoteles in Topicis multa falsa esse probabiliora veris; ex quo fit, vt hæc
C duo, (*aliquid esse euidenter verum*, & *aliquid esse euidenter credibile*) distinguantur à se inuicem: tunc enim aliquid est *euidenter verum*, quando vel videtur in seipso, vel cognoscitur per causam, vel per effectum connaturalem; ipsáque necessaria connexio attributi cum subiecto penetratur, vt ipsi Dialectici docent communiter agendo de scientiâ: vt autem aliquid sit *euidenter credibile*, sufficit, vt comprobetur testimoniis & suasionibus fide dignis, siue res ita se habeat à parte rei, vt hæc testimonia asserunt, siue non: si quis enim dicat aliquid verum, econtrà verò triginta viri æquè fide digni dicant oppositum, licèt decipiantur, ille verò minimè, tunc quod isti triginta dicunt, est magis credibile, licèt non æquè verum, quàm quod vnus ille asserit, quia credibilitas innititur solummodo auctoritate, & VII.
D testimonio, auctoritas autem & testimonium triginta hominum, sanctitate & multa eruditione præditorum, præponderat auctoritati vnius tantùm priuatæ personæ; his ita prænotatis VIII.

Primum, quod occurrit circa istam euidentiam credibilitatis explicandum, est, an detur, seu conueniat veritatibus supernaturalibus nostræ fidei supernaturalis: qua de re duæ sunt sententiæ; prima Capreoli in tertium sententiarum distinctione 23. 31. & 32. quæstione vnicâ in solutione argumentorum, negans talem euidentiam credibilitatis conuenire mysteriis fidei nostræ

Melior tamen est communis aliorum Theologorum sententia *affirmans*, quam *loco nostræ pro-*

I. *positionis* ponimus, in qua omnes Scholastici præ-
ter Capreolum conueniunt cum S. Thoma hâc
parte quæstione prima articulo quarto, & li-
bro tertio sententiarum distinctionibus suprà
citatis.

Probatur primùm ex illo Psalmi 92. *testimo-
nia tua credibilia facta sunt nimis.* Item ex S. Pau-
lo in epistolâ *ad Hebræos* cap. 2. qui conferens
legislationem veteris testaméti, & promulgatio-
nem eius factam per Angelos in monte Sinaï,
cum variis & terribilibus signis veritatem eius
ostendentibus & confirmantibus, vt videre est
Exodi 19 & 20. cum legislatione & promulga-
tione legis, seu doctrinæ noui testamenti, ita scri-
bit, quæ (scilicet doctrina noui testamenti)
*cùm initium accepisset enarrari per Dominum,
ab iis, qui audierunt, in nos confirmata est con-
testante Deo signis & portentis, & variis virtu-*
II. *tibus, & Spiritus sancti distributionibus secun-
dùm suam voluntatem* : quibus verbis Aposto-
lus significat doctrinam Christi Domini fuisse
confirmatam, & proinde factam euidenter cre-
dibilem per varia, eáque extraordinaria signa
diuinæ virtutis & miracula, iuxta illud sancti
Marci vltimo de Apostolis prædicantibus E-
uangelium, *illi autem profecti prædicauerunt
vbique, Domino cooperante & sermonem confir-
mante sequentibus signis.*

Idem probatur ex toto ferè Euangelio, in quo
passim, & in actibus Apostolicis, varia recensentur
miracula, quibus Christus Dominus ostendit
credibilitatem suæ doctrinæ, cúmque agno-
scunt eius aduersarij : *quid facimus? hic homo
multa signa facit*; & satis frequenter idem Chri-
stus Dominus testatur se facere ista miracula in
confirmationem veritatis fidei, quam propo-
nit credendam.

III. Probatur item auctoritate sancti Augustini
libro de *vtilitate credendi*, capite decimo quin-
to & decimo sexto, qui vt respondeat Mani-
chæis contendentibus contra Catholicos præ-
requiri rationem, quâ mysteria fidei intelligan-
tur clarè & apertè, ad credendum illa sine te-
meritate, duo dicit; primum est, pertinuisse ad
prouidentiam Dei constituere aliquam auctori-
tatem, quâ velut gradu certo innitentes attol-
lamur in Deum, & possimus credere sine teme-
ritate & periculo errandi, idque esse tam cer-
tum, ac certum est Deum præsidere rebus huma-
nis : alterum est hanc auctoritatem duobus mo-
dis mouere nos ad credendum, scilicet *miraculis
& multitudine populorum eam sequentium : non
est*, inquit, *desperandum ab eodem ipso Deo, au-
ctoritatem aliquam constitutam, quâ velut certo
gradu innitentes attollamur in Deum: hæc au-*
IV. *tem seposita ratione, quam sinceram intelligere
difficillimum stultis est, dupliciter nos mouet,
partim miraculis, partim sequentium multitudi-
ne*; quibus postremis verbis S. Augustinus signi-
ficat duo ista ita nos mouere ad fidem, vt per
illa nobis constet euidenter mysteria nostræ fi-
dei esse credenda : nam si sanctus Augustinus
ibi loqueretur de aliqua cognitione solummodo
inuidenti, & alicuius probabilitatis admitten-
tis aliquam formidinem, non satisfaceret obie-
ctioni Manichæorum nunc commemoratæ,
quod tamen ibi facit.

Tandem nostra propositio probatur ra-
tione : veritates supernaturales nostræ fidei
sunt à Deo reuelatæ, & ad credendum pro-
positæ cum talibus circumstantiis, vt assensus
A fidei supernaturalis possit circa illas elici pru- V.
denter, & absque aliquo peccato leuitatis, quia
talis assensus est bonus & meritorius, vt ostéde-
tur infrà agendo de illo, & proinde debet fie-
ri cum prudentia & absque aliquo peccato :
item, vt aliquis, factâ tali reuelatione eorum &
propositione, tunc possit obligari ad præben-
dum illis assensum, quia datur præceptum de
recipienda fide & eliciendo eius assensu : atqui
circa supernaturales veritates nostræ fidei, quan-
do primùm reuelantur & proponuntur creden-
dæ, assensus fidei non potest elici prudenter &
absque aliquo peccato leuitatis, nisi illæ sint e-
uidenter credibiles, nec item potest quis obli-
gari ad præbendum illis assensum, nisi habeat e-
uidentiam credibilitatis : igitur supernaturales
veritates nostræ fidei habent euidentiam credi-
bilitatis. Maior manet satis explicata & confir-
B mata ex iis, quæ illi adiunximus. VI.

Minor quoad priorem sui partem probatur:
in tantum aliquis assensus elicitur prudenter
& absque peccato leuitatis, in quantum cog-
nitio credibilitatis antecedens istum assensum
proportionatur firmitati & certitudini, quæ
debet inesse assensui eliciendo circa tale obie-
ctum, quia vnumquodque debet credi pro
ea dignitate, quam habet, & vt conditio po-
stulat; verbi gratiâ, quando assensus scientiæ
debet elici, cognitio credibilitatis obiecti e-
ius antecedens talem assensum debet esse ma-
ior & perfectior in tali genere cognitionis,
quàm sit cognitio credibilitatis obiecti ante-
cedens assensum topicum seu probabilem eli-
ciendum circa aliquod obiectum; atqui fir-
mitas & certitudo, quæ debet inesse assen-
sui fidei supernaturalis eliciendo circa veri-
tates supernaturales, ad quem ipsa credibilitas
C credendorum ordinatur, est summa in gene- VII.
re istius cognitionis, ita vt nulla alia detur
maior : ergo, vt assensus fidei supernaturalis
prudenter eliciatur & absque peccato leui-
tatis, ipsa credibilitas credendorum, vt priùs
cognita, quàm assensus fidei eliciatur, debet
esse summa; ergo, cùm nulla credibilitas de-
tur maior, quàm quæ est cum euidentia, ipsæ
veritates supernaturales debent esse euidentes
euidentiâ credibilitatis.

Confirmatur hæc ratio : illa antecedens cog-
nitio credibilitatis non sufficit ad assensum fi-
dei postea eliciendum, cum qua prudens du-
bitatio rei per fidem credendæ potest stare,
quia fides diuina nullam secum patitur dubi-
tationem, sed dicit firmam adhæsionem, &
qui existimat aliquid esse dignum, quod cre-
datur fide diuinâ, debet simul iudicare illud VIII.
D tam esse certum, vt eius oppositum non pos-
sit eadem fide credi, vel æstimari ab illo pos-
se credi : atqui prudens dubitatio per fidem de
re credenda potest stare cum probabili tantùm
cognitione credibilitatis ipsius rei per fidem
credendæ, eius enim, quod propriè censetur
probabile, vtraque pars tam negans quàm affir-
mans meritò & prudenter apparet credibilis;
igitur probabilis tantùm cognitio credibilitatis
rei per fidem credendæ non sufficit ad assensum
fidei diuinæ posteà prudenter eliciendum; sed
aliqua alia maior requiritur, quæ cùm non possit
esse alia, quàm euidens credibilitas credendo-
rum, illa debet esse euidens, & ex consequenti
veritates supernaturales nostræ fidei sunt eui-
denter credibiles.

I. Eadem etiam Minor quoad posteriorem partem, quæ procedit de obligatione ad credendum probatur: nemo tamdiu tenetur sub pœna peccati mortalis elicere assensum fidei supernaturalis circa aliquam propositionem, quandiu potest prudenter dubitare de illa, vel alteram partem illi oppositam existimare prudenter probabilem vel veram, vt patet ex ratione partis præcedentis; atqui homo post propositionem veritatis fidei sufficienter sibi factam per motiua credibilitatis tenetur illi præbere assensum, vt patet ex eo, quòd Christus Dominus in Euangelio arguat Iudæos peccati mortalis, ob id, quòd eius dignitatem fortissimis argumentis, & motiuis comprobatam noluerint credere, & quandiu veritas fidei non proponitur cum euidentia credibilitatis, tamdiu non tenetur illi præbere assensum, quia potest adhuc prudenter dubitare de illa, vt
II. patet ex nunc dictis: igitur, vt homo obligetur ad præbendum assensum veritati fidei, illa debet esse ei euidens euidentiâ credibilitatis, & sic veritates supernaturales fidei nostræ sunt euidenter credibiles.

Secundò probatur tota propositio: illud propriè censetur euidenter credibile, ad quod iudicandum esse dignum, quod credatur, argumenta seu motiua dantur euidentia & irrefragabilia, vt patet ex primo nostro notabili: atqui ad iudicandum veritates supernaturales nostræ fidei esse dignas, quæ credantur fide diuinâ, dantur motiua & argumenta euidentia & irrefragabilia, v. g. miracula verè & propriè dicta in illarum confirmationem facta, quæ euidenter apprehenduntur, & iudicantur esse vera miracula, vt patet ex illo verbo Iudæorum de miraculis Christi Domini, *hic homo multa signa facit*, item ex illo argumento S. August. lib. 22. *de ciuitate Dei* ca-
III. pite 5. miracula, quæ in Euangelio & actibus Apostolicis recensentur facta in confirmationem veritatum fidei nostræ, vel sunt verè facta, vel non sunt facta; si primum: ergo constat visibili testimonio miraculorum, & proinde euidentiâ credibilitatis istos homines per quos doctrina fidei fuit nobis tradita, fuisse missos à Deo, & ex consequenti hanc doctrinam tam euidenti testimonio propositam & confirmatam esse euidenter credibilem; si verò secundum dicatur, scilicet miracula hæc non fuisse facta, sequitur aliud grande miraculum, nimirum Apostolos homines obscuros, pauperes, abiectos, & aliorum iudicio idiotas, destitutos humano auxilio & eloquentiâ nullo facto miraculo traxisse totum orbem terrarum in eam doctrinam, quæ superat humanum captum, quæq; omninò repugnat humanæ prudentiæ, & concupiscentiæ carnis: & hoc argu-
IV. mentum euidentiæ credibilitatis pro doctrina fidei nostræ tanti est ponderis, vt S. Thomas lib. 1. *contra gentes* cap. 6. non vrgeat aliud motiuum pro hac euidentia credibilitatis.

Idem patet ex pluribus aliis motiuis fidei, de quibus infrà, quæ tantam pariunt euidentiam credibilitatis, vt Richardus à *S. Victore* libro 1. *de Trinitate* cap. 12. considerans illorum vim & efficaciam ita alloquatur Deum: *Domine, si error est, quod credimus, à teipso decepti sumus, nam in nobis tantis signis & prodigiis confirmata sunt, & talibus, quæ nonnisi per te fieri possunt.*

A ARTICVLVS II. V.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM: quòd admissâ contrariâ sententiâ intellectus cogatur ad assensum fidei, nec sit opus piâ affectione voluntatis pro determinando intellectu ad præbendum assensum rebus à Deo reuelatis; quam tamen piam affectionem voluntatis omnes Theologi requirunt, & nos infrà ex professo docebimus: & quòd hoc absurdum sequitur, probatur hoc modo: vbi datur intellectui euidentia alicuius rei seu propositionis, ibi intellectus tali euidentiâ informatus necessitatur ad assensum, vt videre est in demonstratione: sed credibilitatis mysteriorum nostræ fidei euidentia datur: ergo intellectus illâ informatus necessitatur ad præbendum illis assensum.

Respondetur, quòd quemadmodum assensus credibilitatis est alius & distinctus ab assensu
B veritatis, sic etiam euidentia credibilitatis est alia VI.
ab euidentia veritatis: nam euidentia veritatis causatur ex cognitione rei per causam, vel per proprium effectum, & ex eo, quòd penetretur connexio attributi cum suo subiecto: at euidentia credibilitatis petitur à testimonio, à miraculis, & eiusmodi signis, quæ sunt omninò extrinseca rei credendæ & eius veritati; vnde euidentia potest tantùm cogere seu necessitare intellectum ad assensum sibi correspondentem: ita vt, sicut euidentiâ rei, quâ penetratur necessaria connexio attributi cum subiecto, necessitat intellectum ad assensum veritatis eiusmodi rei, sic etiam euidentia credibilitatis necessitabit tantummodo intellectum eius, in quo est ad assensum credibilitatis, & non ad assensum veritatis, vt patet de Pharisæis & Iudæis agnoscentibus signa & miracula Christi Domini, nec tamen doctrinam eius recipientibus, & similiter de multis
C hæreticis alioquin doctissimis. VII.

Dices: si hæc euidentia credibilitatis non necessitat intellectum ad assensum fidei, saltem ita disponit illum, vt ei sit facile elicere actum fidei circa veritates supernaturales, ita euidẽter credibiles, & proinde sicut elicit assensum hunc credibilitatis non per fidem infusam, sed ex solis naturæ viribus, ita etiam præsuppositâ euidentiâ credibilitatis articulorum fidei, poterit solis naturæ viribus elicere assensum fidei supernaturalis circa supernaturales illas veritates, de quibus habet euidentiam credibilitatis; at hoc posterius est falsum: ergo & prius, scilicet eum habere euidentiam credibilitatis circa veritates supernaturales fidei nostræ.

Respondetur, dispositiones ad aliquam formam, sumpto nomine *dispositionis* in ampla significatione, esse in duplici differentia, aliæ sunt
D propriè dictæ, quæ aliquid faciunt, & ponunt VIII.
in subiecto, ratione quarum subiectum postulat formam illis correspondentem, quod tunc habet locum, quando tam ipsæ dispositiones, quàm ipsum subiectum, vt illis informatum sunt eiusdem ordinis, sic enim habent habitudinem ad se inuicẽ, vt videre est in omnibus dispositionibus subiectorum ad formas suas naturales, similiter in dispositionibus supernaturalibus ad gratiam habitualem sanctificantem: aliæ dantur dispositiones minùs propriè dictæ, quæ licèt causent aliquid in subiecto, illud tamen est solummodo ad remouendum ab illo aliquid prohibens, non autem ad dandum ei vel faciendum in illo aliquid, quo positiuè & quasi connaturaliter postulet formam, comparatione cuius

I. appellatur dispositio, quatenus dispositiones illæ, non sunt eiusdem ordinis cum forma, nec constituunt suum subiectum intra ordinem illius formæ, vnde nihil conferunt subiecto, quo illud habendo se actiuè fortiùs influat, quàm posset antea, vel quo postulet formam, vt sibi connaturalem & quasi debitam: inter quas dispositiones illud est discriminis, quòd priores faciliter potentias ad agendum, & iis positis promptiùs & faciliùs exerceant suos actus, dispon ántque subiecta ad recipiendum formas, ad quas per eiusmodi dispositiones dicunt habitudinem, posteriores minimè, quia non sunt intra eundem ordinem, in quo est forma vel actus, comparatione cuius dicuntur dispositiones, nec constituunt suum subiectum intra ordinem illius.

Hinc ad obiectionem factam respondetur euidentiam credibilitatis de veritatibus fidei, & as-
II. sensum in eiusmodi euidétiam credibilitatis esse aliquam dispositionem intellectus ad supernaturalem assensum fidei eliciédum circa illas veritates fidei, quatenus in illo causat hoc iudicium, *quòd scilicet istæ veritates sint dignæ, quæ prudenter & absque aliquo peccato leuitatis credantur*, sed hanc euidentiam credibilitatis & assensum eius esse tantùm dispositionem posterioris generis, quia causando hoc iudicium remouét solummodo aliquid prohibens, & relinquunt intellectum intra ordiné naturalem, non autem euehunt ad ordiné supernaturalem, cuius tam ipsæ sunt veritates nostræ fidei, quàm assensus: vnde cùm nulla potentia possit agere extra suum obiectum motiuum, vt patet inductione factâ, & insuper istæ veritates in ratione obiecti habeant graues difficultates sibi adiunctas ratione suæ obscuritatis, similiter & assensus fidei supernaturalis, quatenus debet esse talis, vt sub periculo mortis
III. æternæ nunquam sit reuocandus, fit, vt intellectus etiam informatus prædictâ euidentiâ credibilitatis, & prædicto assensu in illam, non possit assentiri assensu fidei supernaturalis tali veritati sibi propositæ nisi eleuatus per habitum fidei cum auxilio speciali Dei, vel confortatus fortiori quodam actuali auxilio ordinis supernaturalis.

Secundum fundamentum est: quicquid est euidenter credibile, est etiam euidenter possibile, & euidenter verum, si sit de iis, quæ pertinent ad Deum *ad intra*, quia in iis, quæ sunt *ad intra*, idem est *esse* & *posse*: sed mysteria nostræ fidei etiã pertinentia *ad intra* ipsius Dei sunt euidenter credibilia: ergo euidenter possibilia: ergo euidenter vera: at duo hæc posteriora sunt falsa, vt potest intelligi ex dictis suprà de obscuritate mysteriorum nostræ fidei, & de libertate nostræ voluntatis etiam *quoad specificationem* pro assensu
IV. præbendo eiusmodi mysteriis: igitur & ipsa mysteria nostræ fidei esse euidentia euidentiâ ipsius credibilitatis est falsum.

Maior probatur sic argumentando ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis iuxta regulam Dialecticorum: quod est euidenter impossibile est euidenter incredibile, ergo per oppositum, quod est euidenter credibile, est euidenter possibile: ergo si mysteria nostræ fidei sunt euidenter credibilia, sunt etiam euidenter possibilia, & cùm in Deo posse & esse quoad ea, quæ sunt *ad intra*, sunt idem, omnia mysteria de Deo *ad intra*, erunt etiam euidenter vera, sícque Trinitas personarum in Deo erit euidenter vera, quod tamen omnes Theologi communiter negant cum S. Thoma 1. p. quæst. 32. art. 1.

A Respondetur, negando maiorem: nam credibilitas rei alicuius, & eius possibilitas non habét inter se connexionem necessariam: aliunde enim prouenit possibilitas rei alicuius, & aliunde eius credibilitas, possibilitas rei petitur ex intrinsecis principiis rei, quatenus extrema illius habent positiuam aptitudinem, aut saltem non repugnantiam, vt coniungantur inter se, sícque rem, quam diximus possibilem, constituant; at credibilitas fundatur in motiuis & argumentis extrinsecis ipsi rei, v. g. in auctoritate dicentium, in communi fama, in miraculis, & aliis id genus, sícque medium ostendendæ possibilitatis est *intrinsecum*, medium verò ostendendæ credibilitatis semper *extrinsecum*, nec proinde vnum necessariò infert aliud, & potest fieri, vt quis habeat euidentiam credibilitatis (quia pro illa habet motiua & argumenta tam aperta, vt
B sit indignum viro prudente illud, in cuius sunt testimonium, iudicare non esse dignum, quod credatur) qui tamen non habeat euidentiam possibilitatis eiusdem istius rei, vt pote, qui non penetrat conuenientiam vel non repugnantiam extremorum eius inter se. V. VI.

Dices: etiamsi comparatione diuersorum intellectuum aliquid sit credibile, quod non est possibile, & hoc modo illud Aristotelis superiùs relatum, *multa falsa sunt probabiliora veris*, sit verum, attamen comparatione vnius & eiusdem intellectus credibile & possibile sese consequuntur, nemo enim prudens iudicat esse credibile, nisi quod iudicat possibile, nam si iudicaret illud esse impossibile, tunc ex consequenti & implicitè negaret esse credibile; nam, qui iudicat aliquod obiectum esse impossibile, iudicat etiam eos decipi, qui asserunt oppositum, nec eorum testimonia
C esse sufficientia, pro credibilitate illius, cùm aliter testentur de tali re, quàm ille iudicet: ergo qui iudicat veritates fidei esse credibiles, ille idem iudicat illas esse possibiles, & si cognoscit & iudicat euidenter illas esse credibiles, ille idem intellectus cognoscit & iudicat saltem implicitè illas esse possibiles, cùm assensus non sit impossibilium vt impossibilium. VII.

Respondetur, negando hæc duo *credibile* & *possibile* sese consequi necessariò etiam respectu vnius & eiusdem intellectus, quasi, qui positiuè iudicat aliquid esse credibile, iudicet etiam positiuè saltem implicitè & consequenter illud idem esse possibile, nam credibilitas alicuius obiecti non est causa, vel sufficiens signum ad inferendam eius possibilitatem, cùm vt iam monuimus, credibilitas alicuius obie-
D cti non fundetur in *intrinseca* eius entitate, sed solummodo in testimoniis illi extrinsecis, nec proinde habet necessariam connexionem cum possibilitate, quæ fundatur in entitate rei, & eius causis; & sicut hæc media & obiecta non seruant inter se necessariam connexionem, vnum illorum potest esse sine alio, ita etiam nec assensus vnus, putà credibilitatis, habet necessariam connexionem cum assensu possibilitatis, sed iste prior potest esse sine hoc posteriori, dummodo dissensus certus & euidens de ipsa possibilitate obiecti non habeatur; verbi gratiâ, aliquis Gentilis visis & cognitis miraculis & aliis motiuis, quibus aliquot mysteria nostra fidei fiunt credibilia, e. c. sacrosanctæ Trinitatis, Incarnationis verbi diuini, VIII.

I. iudicat ex istis motiuis illa esse credibilia, non propterea tamen inde deuenit ad cognitionem possibilitatis illorum, quia cùm illa non attingantur positiuè, nisi cognitis extremis istarum veritatum & intrinsecâ connexione illorum ad se inuicem, & entitas eiusmodi mysteriorum transcendat vim, & limites intellectus creati & secundùm naturæ suæ vires considerati, ipsa autem illorum credibilitas minimè, quia motiua eius sunt nostro intellectui sic considerato proportionata, fit, vt cognoscat etiam euidenter credibilitatem illorum, nullâ tamen habitâ positiuè cognitione possibilitatis illorum.

Neque ex eo, quòd intellectus tunc nihil iudicat de possibilitate, sequitur illum iudicare etiam *interpretatiuè* tale obiectum esse impossibile: nam *possibile* & *impossibile*, non sunt contradictoria, cùm vtrumque sit *affirmatiuum* ex Ari-
II. stotele libro secundo de *interpretatione* capite tertio, detúrque medium inter illa, scilicet *nec iudicare possibile nec impossibile*, quia nimirum intellectus tam caret medio ad probandam possibilitatem, quàm ad probandam impossibilitatem, cùm tamen non careat medio ad cognoscendam credibilitatem eius, sicque in casu præsenti assensus non est impossibilium; vel etiam possibilium, sed credibilium tantùm.

Addidi responsioni obiectionis formatæ contra præsentem responsionem ad secundum, hanc particulam, *dummodo dissensus certus & euidens non habeatur de ipsa impossibilitate*, quia, vt rectè probat obiectio, qui sic iudicat aliquod obiectum esse impossibile, quandiu sic iudicat, non potest iudicare esse credibile, & sic est verissimum, illud, quod est euidenter impossibile, esse etiam euidenter incredibile: non tamen illud, quod est euidenter credibile, est euiden-
III. ter possibile, est etiam verissimum, quin potiùs falsum, vt patet ex nunc dictis.

Ad confirmationem Maioris allatam in argumento respondetur regulam illam allatam Dialecticorum: quâ docent *consequentiam valere ab opposito consequentis ad oppositum antecedentis*, habere tantummodo locum inter opposita contradictoriè, sic enim datur immediata oppositio, ratione cuius necesse est vno existente vero alterum esse falsum, at *possibile & impossibile* opponuntur tantùm *contrariè*.

Deinde etiam si per hypothesin isti duo termini *possibile* & *impossibile*, opponerentur *contradictoriè*, adhuc tamen, vt ponuntur in ista consequentia facta in confirmationem prædictæ maioris, non essent contradictorij; nam copula verbalis ponitur in vtraq; illa consequentia *modo affirmatiuo*, vt per se patet, at lex contradi-
IV. ctoriarum est, vt vna sit affirmans, altera negans, & enuntiatio in ratione enuntiationis, non tantùm attenditur penes subiectum & attributum, sed penes conuenientiam, vel disconuenientiam, quam habent ad se inuicem, quatenus coniunguntur inter se, vel negantur per copulam verbalem. Vt autem argumentum hoc fiat ex opposito cōsequentis ad oppositum antecedentis, debet hoc modo fieri, *veritates supernaturales nostræ fidei non sunt euidenter incredibiles, ergo non sunt euidenter impossibiles*; nam *credibile* & *possibile* sunt antecedens & consequens, quorum opposita sunt *incredibile* & *impossibile*, sed tunc tales consequentiæ nihil obstarent propositioni nostræ, non tantùm, quia ambæ sunt negatiuæ, & non oppositæ *contradictoriè*, in qua tamen

A oppositione prædicta regula habet solummodo suum locum, vt obseruauimus, sed etiam, quia libenter admittimus, quod asseritur hâc vtrâque consequentiâ, cùm enim veritates nostræ fidei sint verissimæ & euidenter credibiles, vt nostra propositio docet, & omne verum vel existat vel saltem sit possibile, fit, vt illæ non possint *esse euidenter incredibiles, vel euidenter impossibiles*. V.

Tertium fundamentum est: quidquid est credibile, debet esse aliquâ fide credibile: sed duplex tantùm potest distingui fides, vna *diuina*, *humana* altera, & mysteria nostræ fidei neutrâ fide sunt credibilia, prout hic terminus *credibile*, accipitur in præsenti: non sunt credibilia fide *diuina*, quia hæc credibilitas & assensus in illam supponitur antecedere fidem infusam, cùm sit ad illam ingenerādam, nec etiam innititur tanquam motiuo formali diuinâ reuelatione seu testimo-
B nio Dei, sed ipsis tātùm suasionibus & argumētis, VI.
quæ faciunt, vt intellectus iudicet illa posse prudenter credi, seu illis inesse dignitatem, ratione cuius possunt meritò credi. Nec itē hæc mysteria, vt hoc titulo credibilia, creduntur fide *humanâ*, quia aliàs hæc euidentia credibilitatis non erit sufficiens, quæ moueat intellectum, eúmq; obliget ad præbendum assensum fide diuinâ istis mysteriis, nam falsum potest subesse cuilibet humanæ fidei, & fides humana non videtur esse satis eleuata, vt ex se inducat obligationem ad eliciendum aliquem assensum fidei supernaturalis: ergo mysteria nostræ fidei supernaturalis non sunt euidenter credibilia.

Admisśâ Maiore ad minorem respondetur, euidentiam credibilitatis veritatū fidei posse considerari duobus modis, primò *in ordine & comparatione ad intellectum iam informatum fide infusâ supernaturali*, deinde, *in ordine & compara-*
C *tione ad intellectum hominis nō dum fidelis*, sed cui VII.
adhuc vera fides est ingeneranda, de euidentia credibilitatis harum veritatum *priori modo* considerata respondetur illā posse credi fide diuinâ seu infusâ, quatenus motiuum istius assensus potest esse diuina reuelatio contēta hoc verbo Psalmistæ Psal. 92. *testimonia tua credibilia facta sunt nimis*, & aliis locis scripturæ sacræ, quibus propositio nostra probatur.

Nec ipsa euidentia huius credibilitatis impedit, ne aliquis actus fidei supernaturalis possit circa illam elici ab aliquo fideli & verè Catholico, assensus autem fidei & veritas per illum credita debeat esse obscura; nam in tali casu hæc euidentia credibilitatis non est formale motiuum assensus, sed illa tota sese tenet ex parte materialis obiecti istius assensus: obiectum enim, quod tunc creditur actu fidei supernaturalis est hæc euidē-
D tia credibilitatis conueniens veritatibus superna- VIII.
turalibus, motiuū autem, quo intellectus mouetur ad talē actum fidei supernaturalis, & propter quod credit istā euidentiam cōuenire veritatibus fidei, est diuina reuelatio facta Ecclesiæ contenta prędicto loco sacrę scripturę, & aliis similibus.

Non etiam obstat, quòd hæc euidentia insit & conueniat materiali obiecto istius assensus fidei, & obiectum materiale fidei debeat non solùm reuelari obscurè, sed etiam esse obscurum in se, quatenus est obiectum assensus fidei supernaturalis. Nam hęc euidētia, cùm sit tantùm per signa & motiua *extrinseca* istis veritatibus, quæ proinde non faciūt illas videri in se per cognitionem necessariç causæ illarum vel propriorum effectuum, non impediet, quin retineat obscurita-

I. rem sibi ad hoc requisitam, vt sit aliquod materiale obiectum fidei supernaturalis, quemadmodum potest intelligi ex iis, quæ diximus de formali ratione obscuritatis requisitæ ad assensum supernaturalis fidei.

Si autem hæc euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei comparetur ad intellectum nondum informatum supernaturali fide, sed cui est adhuc ingenerāda, & ad quod hæc euidentia credibilitatis antecedit & creditur inesse istis veritatibus; respondetur, illam vt sic consideratam, propriè & præcisè loquendo, tantùm *fide humanâ* credi, tum ob rationes allatas in isto tertio fundamento pro hac parte, tum etiam, quia fides illa de tali euidentia est eiusdem conditionis & ordinis, ac est motiuum inducens ad habendum iudicium euidens de credibilitate eiusmodi veritatum, quia fides & iudi-

II. cium hoc debent esse sibi proportionata; atqui motiuum inducens ad hoc iudicium est ordinis tantùm naturalis, quia hoc motiuum sunt miracula & alia signa, non vt cognita & accepta ex aliqua reuelatione Dei, sed vt cognita per sensum, vel ex reuelatione aliorum fide dignâ, quomodo sunt tantùm ordinis naturalis; igitur & hæc fides, quâ euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei creditur, est tantùm humanæ fidei.

Neque his obstat, quod in secunda parte huius tertij fundamenti affertur in contrarium, scilicet istam euidentiam credibilitatis non fore sufficientem, vt moueat intellectum ad præbendum assensum fidei.

Hoc, inquam, non obstat, nam hæc euidentia potest duobus modis intelligi esse sufficiens ad sic mouendum intellectum; primò *in ratione motiui formalis ad eliciendum assensum*, & hoc

III. sensu fatemur non esse sufficientem ob ea, quæ ibi obiiciuntur, & hîc sunt allata à nobis; secundò potest intelligi *in ratione dispositionis prærequisitæ ad eliciendum actum fidei diuinæ*, sumendo verbum hoc *mouere* in ampliori significatione, pro eo, quod est inducere ad credendum, innitendo tamen diuinæ reuelationi tanquam formali motiuo, & hoc sensu euidentia credibilitatis est sufficiens, vt moueat intellectum ad eliciendum assensum, vt patet ex dictis pro nostra propositione.

Ad hoc autem, vt hæc euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei obliget eum, qui illam habet, ad credendum illas fide diuinâ, satis est, quòd prudenter iudicet hæc motiua esse talia, quæ ei ingenerent talem euidentiam, & eius conscientia dictet ei dandum esse assensum istis veritatibus ob auctoritatem Dei. Hinc, quando

IV. initio primi articuli diximus credibilitatem veritatum fidei respicere assensum fidei supernaturalis vt finem, ad quem ordinatur, illud est intelligendum, non de fine *primario & intrinseco*, sed de *secundario* tantùm, quem mediante primario respicit, primarius enim finis est assensus de tali euidentia credibilitatis.

Articvlvs III.

Soluitur dubium.

CÆterum, licèt solutio tertio fundamento superioris articuli allata sit vera, prout procedit de assensu, qui datur tali euidentiæ, & de motiuo formali, propter quod aliquis non-

A dum fidelis credit hanc euidentiam credibilitatis inesse veritatibus fidei nostræ, nihilominus tamen adhuc difficultas remanet de illa fide, quæ importatur in obiecto talis assensus, an intelligatur esse *diuina*, an tantùm *humana*: explicatur hæc difficultas: hic terminus *credibile* idem sonat, ac *esse dignum, quod credatur*: iam quando aliquis nondum fidelis, sed cui fides est ingeneranda perceptis motiuis veritatum fidei credit illas esse dignas, quæ credantur, de quanam fide intelligitur istud *(quæ credantur)* an de fide tantùm *humanâ*, an de fide *diuinâ*, id est, an de eâ tantùm fide, cuius motiuū formale sit humana auctoritas tantùm, an de ea, cuius formale motiuum sit auctoritas diuina reuelans: si primum, ergo sensus istius assensus præstiti huic euidentiæ credibilitatis erit iste, *veritates fidei Christianæ sunt dignæ, quæ credantur fide humanâ*, sicque hæc euidentia non disponet, nec V.

B obligabit eum, in quo est, ad eliciendum assensum perfectiorem, cuiusmodi est assensus nostrę fidei, nec proinde per talem euidentiam credibilitatis veritates fidei proponentur sufficienter: si secundum, ergo homo nondum fidelis credit dari fidem infusam & supernaturalem, quâ eiusmodi veritates credantur, & proinde iam habet fidem, quod est contra hypothesim, cùm hæc euidentia sit ad illam ingenerandam ei, nec pro eo statu possit euidenter cognoscere talem fidem infusam esse possibilem, possibilitas enim mysteriorum nostræ fidei non est positiuè cognoscibilis solo lumine naturæ. VI.

Ad hanc difficultatem respondetur primò, si per *fidem humanam* ea fides intelligatur, quæ pro suo motiuo formali habet solummodo humanam auctoritatem, tunc habemus sensum prædictæ particulæ (*quæ credantur*) non pro-

C cedere de *fide humana*, tum ob rationem allatam in propositione præsentis dubij, tum etiam, quia tunc mysteria nostræ fidei nihil haberent peculiare supra ea, quæ cognoscuntur ex reuelatione sapientissimorum & optimorum virorum, vel ex aliis mediis purè naturalibus, nec proinde maiorem inducerent obligationem ad formandum assensum circa illa, quàm plures veritates ordinis tantùm naturalis: at hoc vtrúmq; est falsum: igitur fides quæ importatur in ista prædicta particula *(credantur)* non est fides humana, quatenus iste terminus *fides humana*, sumitur pro ea, quæ innititur auctoritate humanâ, tanquam formali motiuo. VII.

Secundò: si per *fidem diuinam* ea fides intelligatur, quæ sit & apprehendatur esse infusa à Deo eiusdem naturæ & speciei cum ea, quæ de facto nobis infunditur, tunc respondetur,

D sensum prædictæ particulæ (*quæ credantur*) non etiam procedere de *fide diuina*, ob rationem inter dubitandum allatam, nam solâ fide constat talem fidem dari, tum etiam quia si ita esset, iam ex ista euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei euidenter inferretur talem fidem non tantùm esse possibilem iuxta potentiam *absolutam* Dei, sed etiam dari de facto: cùm positâ tali euidentiâ, conscientia dictet conandum esse elicere assensum circa istas veritates correspondentem fidei, quæ importatur in isto prædicto termino (*quæ credantur*) & sciamus Deum non deesse in necessariis, nec quemquam obligare ad impossibile. VIII.

Tertiò: si per *fidem diuinam* ea fides intelligatur, quæ sit maior qualibet *fide humanâ*, quá-

I. que credatur Deo, & sit de re ab eo reuelata, A cuiúsque auctoritate innitatur, non considerando nec cognoscendo, an sit à Deo infusa, vel possit ab eo solo infundi, tunc respondetur sensum prædictæ particulæ (*quæ credantur*) procedere *de diuina fide* iuxta hanc acceptionem.

Probatur: ea fides per prædictam particulam (*quæ credantur*) importatur, quæ excludit omnem formidinem, quæque est tam infallibilis, vt nullum falsum possit ei subesse, quia assensus præstitus isti euidentiæ credibilitatis est de tali dignitate & merito tanquam inexistente & conueniente istis veritatibus, vt facilè intelligitur ex dictis pro prima parte responsionis ad præsens dubium, & ex dictis initio primi articuli de ratione credibilitatis veritatum fidei: atqui talis assensus potest tantùm esse fidei diuinæ, saltem hoc modo sumptæ, quia omnis alia fides
II. inferior potest esse fallibilis, sicut & omnis alia B auctoritas à diuina.

Deinde: fides importata per prædictam particulam intelligitur esse talis, saltem confusè, quale formale eius motiuum intelligitur esse: quia illa ab hoc specificatur, sed formale motiuum fidei importatæ per prædictam particulam (*quæ credantur*) intelligitur esse diuina auctoritas testificans rem diuinitus reuelatam, quia hæc veritas fidei proponitur vt credenda tanquam dicta à Deo, & euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei habet ordinem & habitudinem ad fidem diuinam & eius assensum, vt initio primi articuli animaduertimus: igitur fides importata per prædictam particulam (*quæ credantur*) est fides *diuina* iuxta acceptionem huius nominis *fides*, abstrahendo, quòd hæc fides sit tantùm per infusionem à Deo.

III. Obiicies primò: hæc fides diuina non est alia C ab infusa, est enim eadem cum ea, quâ fideles credunt mysteria fidei nostræ, quæ fides est per se infusa: ergo fides importata per prædictam particulam est fides diuina propriè infusa contra secundam partem responsionis ad præsens dubium.

Respondetur, concesso antecedente (quod tamen non omnes admittunt, vt patebit infrà agendo de actu fidei) negando consequentiam: est enim *à sensu materiali ad sensum formalem*, quatenus ex eo, quòd à parte rei & de facto fides diuina, quâ mysteria nostræ religionis, vt à Deo reuelata creduntur à fidelibus, non est alia in re, quàm ipsamet diuina fides à solo Deo infusa, infertur illum, qui nondum est fidelis, cognoscit tamen euidenter mysteria nostræ fidei esse digna, quæ credantur aliquâ perfectiori fide,
IV. quàm sit humana, quæque sit secundùm rationem aliquam diuina, D scilicet ex parte obiecti & motiui, infertur, inquam, cum distinctè intelligere talem fidem esse hoc speciali modo diuinam, nimirùm quòd sit infusa à solo Deo & purè & simpliciter supernaturalis, quæ tamen formalitas est alia ab illa præcedenti formalitate fidei diuinæ priori modo apprehensæ; vnde, cùm cognitio & iudicium sequantur apprehensionem, & in præsenti casu, is, cui fides nondum est ingenerata, sed est ingeneranda, apprehendat tantùm fidem diuinam sub illo priori conceptu & formalitate, non autem sub ea formalitate, quâ fides est à solo Deo per infusionem, fit, vt licèt à parte rei fides hæc sit illa eadem, quæ à Deo infunditur, non propterea tamen sit eadem quoad illum conceptum & formalitatem, V. quâ illam apprehendit & cognoscit, vt importatam seu significatam in hac prædicta particula (*quæ credantur.*)

Obiicies secundò: si est euidenter credibile, quòd istæ veritates fidei sint à Deo reuelatæ: ergo erit etiam euidēs istas easdem veritates esse credendas fide diuinâ, quæ sit *infusa*, cùm nulla alia fides diuina detur, & cùm diuina fides infusa non tendat nisi in id, quod est verum, vt patet ex dictis suprà, ipsæ veritates fidei erunt euidenter veræ contra superiùs dicta, erunt etiam euidenter infallibiles, nam quidquid est à Deo reuelatum est verum & infallibile: sed est euidens euidentiâ credibilitatis veritates nostræ fidei esse reuelatas à Deo vt credendas fide diuinâ: ergo eiusmodi veritates sunt euidenter veræ & infallibiles.

Respondetur, negando primam consequentiam, ex eo enim, quòd quis cognoscit aliquid VI. esse credendum maiori & perfectiori fide, quàm sit humana, & tali, quæ secundùm aliquam rationem sit diuina, non sequitur eum cognoscere sub conceptu distincto, quòd sit credendum fide infusâ, nisi supponatur priùs fuisse edoctus de tali infusione fidei, vt possibili, & per Deum facienda, de quo tamen casu hîc non loquimur.

Deinde, secunda consequentia eiusdem obiectionis, quæ procedit de euidenti cognitione veritatis & infallibilitatis intrinsecæ mysteriis nostræ fidei, negatur; fatemur quidem esse reuelatum à Deo, esse verum & infallibiliter verum, negamus tamen omne reuelatum à Deo esse euidenter verum & euidenter infallibile, nec enim ratio illa quæ facit cognoscere aliquid euidenter credibile, illa eadem facit cognoscere illud euidenter verum, vt patet ex dictis suprà, VII. neque ex eo, quòd videam signa certitudinis & infallibilitatis, cuiusmodi sunt motiua fidei comparatione mysteriorum nostræ religionis, sequitur quòd cognoscam ipsam eorum certitudinem & infallibilitatem; nam argumenta credibilitatis sunt extrinseca rei, quam reddunt euidenter credibilem, at argumentum, quod certitudinem & infallibilitatem rei facit euidenter cognitam, est intrinsecum, scilicet ipsa penetratio principiorum rei & necessariæ connexionis attributi cum suo subiecto. Hinc propositio illa, *omne reuelatum à Deo est euidenter verum*, est falsa, vt etiam patet ex definitione fidei apud Apostolum *ad Hebræos* vndecimo, vbi fides definitur *argumentum non apparentium*, econtrà ista propositio, *omne reuelatum à Deo est euidenter credibile*, est vera, nam miracula & alia motiua ostendunt euidenter mysteria nostræ religionis esse digna, quæ credantur, vt VIII. primo articulo docuimus.

I. ## DISPVTATIO XV.

De principio & origine euidentiæ credibilitatis credendorum per fidem.

ARTICVLVS I.

Vtrum hæc euidentia credibilitatis oriatur ab habitu fidei supernaturalis.

NOTANDVM est primò, hanc euidentiam credibilitatis posse duobus modis considerari, primò per comparationem ad hominem; qui nondum sit fidelis, & cui datur hæc euidentia ad fidem ingenerandam ei: secundò potest hæc
II. euidentia considerari per comparationem ad hominem, qui iam sit fidelis, seu qui iam habeat habitum fidei supernaturalis sibi infusum: & tunc quæri potest, an iudicium huius euidentiæ credibilitatis eliciatur ab ipso habitu fidei infusæ, vel ab aliquo alio habitu; deinde si non efficiatur ab habitu fidei, an tamen habitus fidei existens in fideli conducat aliquid ad formandum iudicium huius euidentiæ credibilitatis.

Notandum est secundò, duobus modis posse intelligi aliquem habitum conducere ad aliquem actum, primò, *effectiuè* concurrendo ad productionem illius, secundò *disponendo tantùm causam eius efficientem* & *materialem*, seu *subiectiuam*, vel etiam iuuando illam in attingendo suo obiecto faciliùs & perfectiùs: quâ ratione, qui benè affectus est ad aliquam virtutem, vel ad ali-
III. quid aliud, est meliùs dispositus ad iudicandum de iis, quæ ad istam virtutem vel obiectum pertinent, iuxta illud Aristotelis in Ethicis, *vnusquisque iudicat prout affectus est*.

Tertiò notandum duplicem posse distingui originem huius euidentiæ credibilitatis, vnam in genere *causæ efficientis* sese tenentis ex parte principij eius effectiui: alteram in genere *causæ mouentis* sese tenentis ex parte obiecti & signorum ipsius credibilitatis.

His prænotatis, vt primam partem totius difficultatis attingamus, prima sententia est nonnullorum discipulorum sancti Thomæ existimantium hanc euidentiam credibilitatis in iis, in quibus fides est generanda, oriri & esse in genere *causæ efficientis* ab ipso habitu fidei supernaturalis. Sed hæc sententia refellitur, & contra illam

IV. Sit hæc propositio: *iudicium de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei in iis, in quibus fides est ingeneranda, non oritur seu non est effectiuè ab ipso habitu fidei infusæ.* Ita Andreas Vega quæst. nona *de iustificatione* in responsione ad vltimum, & plures ex recentioribus interpretibus sancti Thomæ hâc parte quæstione 1. articulo 4.

Et probatur: vt aliquis actus seu iudicium possit esse à fide infusa, debet obiectum eius induere formalem rationem seu motiuum habitus fidei infusæ, quia nullus habitus producit actum positum extra proprium suum formale motiuum; atqui actus iste, seu iudicium de euidentia mysteriorum nostræ fidei in iis, in quibus fides adhuc est generanda, habet tale obiectum, quod non induit formalem rationem seu forma-

A le motiuum nostræ fidei infusæ, quia hæc habet pro suo formali primam veritatem *in dicendo*, vt reuelantem, seu ipsam testimonium & auctoritatem Dei: istud autem iudicium minimè, sed tantùm miracula & alia id genus signa vt euidenter apparentia, quemadmodum ostendimus præcedenti disputatione articulo secundo. V.

Neque potest responderi miracula & cætera id genus signa, quibus iudicium istud innititur, esse aliquod testimonium Dei, quandam vocem eius vt testificantis & reuelantis istam credibilitatem mysteriorum nostræ fidei. Nam imprimis proprius modus loquendi Dei vt reuelantis rem aliquam credendam fide infusâ est locutio exterior, vel à se formata, & *primò per se* directa ad eum, à quo postulat actum fidei correspondentem rei reuelatæ, vel per aliquam creaturam intellectualem vt interpretem & proponentem ex parte eius rem credendam, vt sibi
B à Deo immediatè reuelatam, & ex parte Dei aliis communicandam, vnde tunc non accipitur vt verbum hominum, sed vt verbum Dei, quemadmodum loquitur Apostolus capite secundo prioris *ad Thessal.* at miracula & alia signa, quibus iudicium euidentiæ credibilitatis mysteriorum nostræ fidei innititur, non sunt vox ipsius Dei, vt testificantis & propriè reuelantis istam credibilitatem iuxta hunc modum loquendi, hæc enim eo tantùm modo dicuntur *vox Dei*, & *aliquod eius testimonium*, quo res creatæ dicuntur ostendere suum creatorem, manifestare potentiam eius, & alias diuinas perfectiones, eúmque sic laudare: qui modus loquendi comparatione præcedentis est improprius & valde metaphoricus, cùm sit tantùm secundùm moralem quandam interpretatiuam æstimationem. VI.

C Deinde: quæ propriè creduntur per fidem infusam, debent ab ipso credente accipi tanquam accepta ex reuelatione Dei, sic enim propriè sunt aliquod obiectum nostræ fidei infusæ, cùm vt sic induant formalem eius rationem: at hæc euidentia credibilitatis non accipitur ab ipso homine, cui fides est ingeneranda tanquam ex reuelatione Dei, sed tanquam sibi nota per signa vel per sensum præsentia, vel per relationem aliorum fide dignam, vt iam obseruauimus: igitur homo ille, cui fides est adhuc ingeneranda, non credit per habitum fidei infusæ euidentiam credibilitatis mysteriorum nostræ religionis, nec proinde iudicium illud, quod habet de tali euidentia, est efficienter ab ipso habitu fidei infusæ. VII.

Tandem nostra propositio probatur: ad hoc, vt aliqua forma operetur *propriè & efficienter*, illa debet existere, nihil enim operatur in genere
D re causæ efficientis physicè antequam sit, cùm ad ipsum operari *efficienter physicè* præsupponatur ipsum existere operantis: atqui pro eo instanti, quo iudicium de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ religionis formatur ab eo, cui fides infusa & Catholica est adhuc ingeneranda, nondum habitus fidei infusæ est in illo, quia aliàs tunc esset verè & propriè fidelis, cuius tamen contrarium supponitur: igitur iudicium hoc de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ religionis non est *effectiuè physicè* ab ipso habitu fidei supernaturalis. VIII.

Neque facit ad rem, quod ab aduersariis affertur de vltima dispositione ad gratiam, vt videbitur articulo sequenti: nam præterquàm quòd

I. hæc opinio est falsa, vt ostenditur primâ secun-
dæ agendo *de iustificatione*, adhuc tamen est
discrimen inter vltimam dispositionem ad gra-
tiam habitualem, & hoc iudicium de euidentia
huius credibilitatis vt effectiuè procedens ab
habitu fidei infusæ, quòd hæc vltima dispositio
ad habitum gratiæ præcedat tantùm aliquo in-
stanti naturæ habitum gratiæ, & nunquam hæc
vltima dispositio sit in aliquo instanti temporis,
quin etiam in eodem instanti temporis gratia
habitualis existat, quia vltima dispositio & for-
ma, ad quam est hæc dispositio, semper sunt si-
mul tempore, sicque factâ comparatione ad va-
ria genera causarum *materialis* scilicet & *efficien-
tis*, illa potest aliquo apparenti modo, licèt non
vero, concipi prior, secundùm vnum modum,
& posterior secundùm alium, sicut apertio fe-
nestræ ad ingressum venti: at hoc iudicium de
euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ re-
II. ligionis potest esse prius aliquo tempore, quàm
habitus fidei supernaturalis infundatur: imò po-
test reperiri in aliquo homine, qui tamen nolit
recipere fidem, vt patet exemplo sæpiùs allato
de Iudæis, scribis, Pharisæis agnoscentibus hanc
euidentiam in miraculis & signis Christi Domi-
ni, nec tamen fide infusâ credentibus istas veri-
tates nostræ fidei, in quarum tamen confirma-
tionem faciebat ista signa: ergo, cùm hoc iudi-
cium possit esse aliquo tempore absque habitu
& actu credendi, imò cum nolitione credendi,
non potest cum aliqua rationabili causa dici esse
efficienter physicè ab habitu fidei infusæ, & cùm
hoc iudicium secundùm suam specificam & for-
malem rationem sit eiusdem rationis in iis, in
quibus de facto vera fides generatur, ac in iis, in
quibus ex obstinatione voluntatis non genera-
tur, quemadmodum in his non est *efficienter ef-
fectiuè* ab habitu fidei infusæ: sic nec in istis.

III.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est auctoritas sancti Thomæ hâc
parte quæstione primâ articulo quarto, in
responsione ad secundum, qui loquens de iu-
dicio, quod innititur motiuis fidei, quódque
præsupponitur ad ipsam fidem, ita ait, *non cre-
deret, nisi videret ea esse credenda, vel propter
euidentiam signorum, vel propter aliquid eiusmo-
di*, & sequenti solutione ad tertium loquens de
hoc eodem iudicio ita ait, *sicut per alios habitus
virtutum homo videt illud, quod est sibi conue-
niens secundùm illum habitum: ita etiam per habi-
tum fidei inclinatur mens ad assentiendum his, quæ
IV. conueniunt rectæ fidei, & non aliis.* Et apertiùs
sequenti articulo 5. in responsione ad primum,
dum sic loquitur, *fideles habent eorum*, scilicet,
*quæ sunt fidei, notitiam, non quasi demonstrati-
uè, sed in quantum per lumen videntur esse cre-
denda, vt dictum est* in solutionibus ad secun-
dum & tertium nunc citatis: igitur sanctus Tho-
mas censet hoc iudicium de euidentia credibi-
litatis oriri effectiuè ab ipsa fide infusa.

Respondetur ad primam auctoritatem sancti
Thomæ petitam ex solutione ad secundum, ibi
quidem agi de hoc iudicio euidentiæ credibili-
tatis, sed non tanquam elicito ab habitu fidei
supernaturalis, sed tantùm vt eius generationi
præsupposito in adulto veniente ad fidem Ca-
tholicam, quemadmodum ipsa eius verba satis
A apertè declarant, ibi enim sumit *ipsum videri*, V.
vel *esse visum*, pro eo, quod est obiecta vel per
se ipsa mouere intellectum, vel sensum ad suam
cognitionem, vt explicat in corpore eiusdem
articuli, qui modus mouendi intellectum ad
cognitionem reperitur propriissimè in motiuis
illis extrinsecis, ex quibus intellectus noster
format assensum euidentiæ credibilitatis myste-
riorum nostræ fidei: at hoc iudicium de euiden-
tia credibilitatis debere præsupponi ad ingene-
randum fidem ei, qui nondum habet illam, pau-
lò pòst ostendemus.

Ad secundam auctoritatem eiusdem sancti
Thomæ negamus illam procedere de hoc iudi-
cio euidentiæ credibilitatis, sanctus enim Tho-
mas ibi loquitur de ipso actu fidei infusæ, qui est
credere, ita vt sensus sit habitum fidei infusæ,
quem ibi vocat *lumen fidei*, facere seu dare intel-
lectui, cui inest, vt assentiat obiectis, quæ cre-
B duntur, seu rebus à Deo reuelatis, & hunc esse VI.
sensum eius satis indicat tertium argumétum, cui
ibi respondet: illud enim procedit de *fide infusa*
tanquam aliquo lumine supernaturali, & exem-
plum ab eo ibi allatum de aliis habitibus, qui di-
cuntur inclinare suas potentias ad actus corre-
spondentes, quando illas vel eleuant vel adiu-
uant ad eliciendum illos.

Nec est vis facienda in isto termino, quo ibi
vtitur, *videre*, quem tamen in corpore eiusdem
articuli accipit pro cognitione euidenti, qualis
non est cognitio per fidem. Nam in hac solutio-
ne accipit hunc terminum, *videre*, in ampliori
significatione, prout extenditur ad significan-
dum quamcunque cognitionem, præsertim cer-
tam & infallibilem, qualis est cognitio, quæ est
per fidem infusam; hæc enim in eo conuenit
cum visione propriè dicta, quòd determinatè &
sine errore tendat in suum obiectum. VII.
C Ad tertiam auctoritatem eiusdem sancti Tho-
mæ respondetur similiter illam procedere de
actu fidei infusæ, ibique hoc verbum *videre*,
sumi in ampla significatione pro *certa & infalli-
bili cognitione*, quæ reperitur in assensu fidei in-
fusæ; vt facilè potest intelligi ex primo argu-
mento, ad quod ibi respondet: illud enim pro-
cedit de ignorantia pertinente ad infidelitatem:
ergo cùm sit proprium actui fidei infusæ tollere
hanc ignorantiam, quando sanctus Thomas in
solutione ad primum istud argumentum ait fi-
deles habere notitiam oppositam isti ignorantiæ,
& quæ sunt credenda, videri per lumen fidei,
idem sonat, ac si diceret *credi*, & assensum in-
fusæ fidei de illis haberi ab ipsis fidelibus.

Secundum fundamentum huius opinionis
desumitur à ratione & conditione istius iudicij
D hoc modo: omnis assensus supernaturalis debet
esse ab aliquo habitu supernaturali per se infuso VIII.
intellectui, vel saltem ex aliquo speciali auxilio
supernaturali: sed iudiciū, quo quis iudicat my-
steria nostræ fidei esse euidenter credibilia, est as-
sensus quidã supernaturalis, quia est bona quæ-
dam cogitatio inducens ad fidé supernaturalem:
vt patet ex dictis præcedenti disputatione, & est
aliquod initium nostræ salutis, proindéque non
à nobis tanquam ex nobis, sed est à nobis vel vt
operantibus ex aliquo speciali auxilio superna-
turali, vel ex aliquo habitu etiam supernaturali
confortante & eleuante intellectum ad talem a-
ctum, iste autem habitus non potest esse alius ab
ipso habitu fidei supernaturalis: igitur iudicium
istud seu assensus de euidentia credibilitatis my-

I. steriorum nostræ fidei elicitus ab eo, qui non- A
dum est fidelis, & cui tantùm fides est ingene-
randa, est effectiuè ab ipso habitu fidei super-
naturalis.

Nec obstat, quòd habitus iste nondum intelli-
gatur infusus, sitque ad illum dispositio, vt præ-
cedenti disputatione dictum est: nam vt vltima
dispositio ad gratiam habitualem est iuxta sen-
tentiam sancti Thomæ primâ secundæ ab ipsa
gratia habituali, quæ in aliquo genere causæ
est prior habituali gratiâ, nimirũ in genere causæ
materialis, sic etiam hoc iudicium de euidentia
credibilitatis erit quidem in genere causæ dispo-
sitiuæ prius, quàm habitus fidei supernaturalis,
at in genere causæ efficientis erit posterius in eo,
cui tunc fides ingeneratur.

Respondetur concessâ maiore negando mi-
norem, ad cuius responsionem præmittendum
est quatuor intellectus actus posse distingui in
II. adulto ante actũ credendi per fidem infusam, pri- B
mus est *apprehensio motiuorũ*, secundus est *atten-
ta consideratio sufficientiæ eiusmodi motiuorum* ad
reddendum credibile obiectum omne, quod sub
istis motiuis fuerit propositum, & talem consi-
derationem pertinere ad iudicium intellectus
facilè intelligitur ex sancto Thoma infrà quæ-
stione 53. articulo quarto: tertius actus est *aliud
iudicium*, quo intellectus quasi applicando hæc
motiua ad veritates fidei in particulari iudicat
illas, quatenus proponuntur sub istis motiuis esse
credibiles seu dignas, quæ secundùm rectam &
prudentem rationem credantur: quartus & vl-
timus actus intellectus est *iudicium*, quo pru-
denter dictat hîc & nunc hos & istos articulos
ita propositos esse credendos: inter quos qua-
tuor actus intellectus hæc est distinctio, quòd
tres priores sint merè *speculatiui*, & solus vlti-
III. mus *practicus*, vt facilè potest intelligi ex con- C
sideratione illorum, & iudicium euidentiæ cre-
dibilitatis mysteriorum nostræ fidei, de quo hîc
agimus, consistit in tertio actu intellectus ex his
quatuor nunc explicatis, qui actus est ordinis
merè naturalis, cùm oriatur per discursum natu-
ralem ex principiis naturaliter cognitis, vt pate-
bit ex paulò pòst dicendis.

Neque hinc sequitur piam & bonam cogita-
tionem inducentem ad fidem supernaturalem,
& aliquod initium nostræ salutis esse purè &
specialiter ex nobis: nam propriè loquendo bo-
na cogitatio inducens ad fidem supernatura-
lem, quæque sit aliquod initium salutis nostræ
supernaturalis, debet esse aliquid *practicum*, vt
intelligitur ex Concilio Tridentino sessione sex-
tâ, capite sexto, agente de dispositionibus ad
primam iustificationem: at hoc iudicium intel-
IV. lectus de euidentia credibilitatis, de quo hîc agi-
mus, non est propriè aliquid *practicum*, sed D
merè *speculatiuum*, quod præsupponitur ad iu-
dicium illud practicum de amplexanda fide &
præbendo supernaturali assensu veritatibus re-
uelatis à Deo.

Ad exemplum autem desumptum ab vltima
dispositione ad gratiam habitualem, à qua ta-
men ista est *effectiuè*: satisfactum est articulo su-
periori inter probandum nostram propositio-
nem.

ARTICVLVS III. V.

*Vtrum hæc euidentia credibilitatis oriatur à
prudentia vel ab intellectu.*

SENTENTIA Gregorij à Valentia est hoc
iudicium esse *elicitiuè* à prudentia: ita enim
habet hîc disputatione 1. quæst. 1. puncto 4. in
solutione ad tertium, & cùm duplex prudentia
distinguatur, vna quæ sit *infusa* & *supernatura-
lis*, altera *naturalis* & *acquisita*, non explicat
cuiusnam prudentiæ iudicium istud sit actus.

Verùm contra hanc sententiam sit hæc prima
nostra propositio: *iudicium de euidentia credi-
bilitatis mysteriorum nostræ fidei non est effectiuè
à prudentia, siue infusa per se, siue acquisita.*

Probatur propositio: *de prudentia infusa per
se*; quod est prius & præsupponitur existere in
aliquo, non potest esse effectiuè ab aliquo sibi VI.
posteriori in eodem subiecto, quia effectus nun-
quam est prior suâ causâ: atqui hoc iudicium de
euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fi-
dei præsupponitur ipsi prudentiæ *per se infusæ*,
quia ex sancto Thoma prima secundæ quæstio-
ne 65. articulo quarto in solutione ad primum,
prudentia infusa præsupponit in suo subiecto
charitatem, & ex consequenti fidem infusam,
cùm charitas non sit in aliquo puro viatore sine
fide infusa: ergo à primo ad vltimum iudicium
hoc de euidentia credibilitatis præsupponitur ad
ipsam prudentiam infusam, nec proinde potest
esse ab illa effectiuè.

Probatur eadem propositio *de prudentia na-
turali*: solum illud iudicium naturale intellectus
nostri pertinet *ad prudentiam acquisitam*, quod
est *practicum*, & est quidam actus consultatio-
nis, quia prudentia versatur propriè *circa agi-* VII.
bilia: atqui hoc iudicium de euidentia credibi-
litatis mysteriorum nostræ fidei non est *practi-
cum*, sed merè *speculatiuum*, vt superiori arti-
culo animaduertimus, nec propriè est aliquis
actus consultationis, seu *de agibilibus*, sed so-
lummodo actus, quo cognoscitur & iudicatur
mysteria nostræ fidei esse digna, quæ credantur
aliquâ fide diuinâ, non autem, quo dictetur
hîc & nunc ob hæc & ista motiua esse creden-
dum fide aliquo modo diuinâ his & istis verita-
tibus.

Fundamentum Gregorij *à Valentia* est, quòd
iudicium *de agibilibus* ad prudentiam pertineat,
at hoc iudicium est *de agibilibus*.

Respondetur solutionem patere ex dictis: ne-
gamus enim hoc iudicium esse propriè loquen-
do *de agibilibus*, cùm sit solummodo *speculati-* VIII.
uum, nec aliquid ordinet esse hîc & nunc facien-
dum.

Secunda propositio: *hoc iudicium de eui-
dentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei est
effectiuè à solo intellectu per suas vires naturales.*
Ita Suares hîc disputatione quartâ sectione sextâ
in fine, Lorca hîc disputatione 16. membro
quarto in solutione ad tertium, & plures alij ex
recentioribus.

Probatur: iudicium hoc nihil habet, quod
excedat vires naturales ipsius intellectus creati;
ergo debet ab illo solo vt sic considerato elici;
consequentia patet, quia, quemadmodum en-
tia non sunt multiplicanda sine necessitate, ita
nec illorum causæ; ergo si solus intellectus con-
sideratus secundùm solas suas vires naturales est

I. sufficiens principium productiuum istius iudicij de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei, solus ille per suas vires naturales illud efficiet.

Antecedens probatur: iudicium euidens, fundatum in præmissis naturaliter cognitis & ex illis formatum, nihil habet, quod excedat vires naturales creati intellectus, quinimò est illi maximè proportionatum: atqui iudicium hoc de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei est euidens, quia intellectus humanus per illud clarè penetrat credibilitatem propositionum sibi propositarum ad credendum, cùm proponantur illi cum tot & tantis signis, miraculis, testimoniis virorum, vitæ sanctitate & doctrinâ excellentium, vt iure existimet illas prudéter credi: item iudicium hoc fundatur in præmissis naturaliter cognitis, vt patet hoc syllogismo continente hoc iudicium in sua conclusione, *obiectum,*
II. *quod ad credendum proponitur cum motiuis sufficientibus, est viro prudenti absque vllo peccato leuitatis euidenter credibile: sed veritates Christianæ religionis proponuntur vt obiectum ad credendum cum his & istis motiuis, verbi gratiâ, miraculis factis in illarum confirmationem, item à viris eximia doctrina & sanctitate vitæ præditis, & aliis id genus, & hæc & istis similia sunt sufficientia viro prudenti, vt absque aliquo peccato leuitatis credantur ab eo: ergo veritates Christianæ religionis sunt viro prudenti euidenter credibiles:* huius syllogismi Maior est nota solo lumine naturæ, & ad simplicem intelligentiam terminorum eius.

Minor verò est etiam euidens & nota per sensum, verbi gratiâ iis, in quorum præsentia prædicta miracula fuerunt facta, vt se ipsis ostendant se habere Deum tanquam propriam & peculiarem causam, cuiusmodi est suscitatio mor-
III. tui, restitutio visus cæco nato; nam naturaliter nouimus à priuatione ad habitum non dari regressum, & Deum esse primam veritatem in dicendo, nec posse morali & libero influxu patrocinari falsitati & mendacio, igitur præmissæ istius syllogismi sunt euidentes, & solo etiam naturæ lumine cognitæ: igitur, cùm hoc iudicium de euidentia credibilitatis, de quo hîc agimus, innitatur istis præmissis, erit fundatum in præmissis cognitis etiam euidenter solo naturæ lumine.

Et cùm iudicium omne quoad suam entitatem sit eiusdem conditionis, ac sunt eius causæ & principia, quemadmodum tam ipse intellectus solâ suâ vi naturali cognoscit has præmissas, & ex illis vt sic naturaliter cognitis deducit hoc iudicium, ita etiam iudicium istud erit quoad
IV. suam entitatem ordinis tantùm naturalis.

Hinc fit, vt ad formandum hoc iudicium intellectus non postulet ex se & sua natura aliquem habitum, non quidem *supernaturalem*, vt patet ex nunc dictis, & si aliquis habitus supernaturalis ad id requireretur, talis habitus esset quarta quædam virtus Theologica perfectior supernaturali fide, cùm actum euidentem & non solummodo obscurum, sicut facit fides, posset producere, quæ omnia sunt absurda.

Neque etiam postulat aliquem habitum *ordinis naturalis*, seu *acquisitum*, quia intellectus nullam patitur difficultatem in eliciendo tali iudicio, vbi præmissæ proponuntur illi cum tanta claritate & euidentia cognitionis, & ad primum syllogismum similem præcedenti possit effor-

A mare simile iudicium de euidentia huius credibilitatis mysteriorum nostræ fidei. V.

ARTICVLVS IV.

Soluitur dubium.

QVÆRES, cùm ex frequenti repetitione actuum ordinis naturalis quidam habitus eiusdem ordinis acquirantur & generentur, quis & cuius erit speciei habitus ille, qui ad repetitionem sæpiùs iteratam iudicij de euidentia credibilitatis generabitur, an *humanæ fidei*, an *opinionis* tantùm, an *prudentiæ*, vel alicuius *scientiæ*.

Respondetur primò, hunc habitum propriè non fore *humanæ fidei*, quia humana fides semper habet aliquid obscuritatis sibi annexum, similiter aliquam formidinem longè maiorem,
B quàm hoc præsens iudicium de euidentia credibilitatis habeat, nam hoc iudicium est planè euidens, vt constat ex dictis, & habet maiorem certitudinem, quàm humana fides habeat, quia nullo modo iudicat oppositum eius esse credibile, sic enim existimaret obiectum hoc loquendo propriè esse tantùm probabile. VI.

Nec obstat, quòd in præmissis, ex quibus hoc iudicium formatur, aliqua testimonia includantur, nam hæc concurrunt euidenter ad assensum credibilitatis, nec pro formando tali iudicio assumuntur ad præbendum assensum rei testificatæ, quomodo propriè spectant ad actum & habitum fidei.

Secundò respondetur, hunc habitum propriè non fore habitum *opinionis*, quia habitus opinionis est tantùm *de probabilibus* & non *de euidentibus*: at hoc iudicium est euidens, nec inni-
C titur quibusdam tantùm coniecturis, sed veris aliquibus causis, non quidem rei, quæ asseritur credibilis, sed credibilitatis eius, nec iudicium istud, vt formatum ex prædictis præmissis, admittit tantam formidinem de opposito, ac opinio sumpta propriè admittit. VII.

Respondetur tertiò, non fore habitum *Theologiæ*, quia hoc iudicium, & alia illi similia sumpta formaliter vt procedunt à prædictis præmissis vel similibus, non innituntur alicui *mediatæ* & *virtuali* diuinæ reuelationi, ex qua per quendã discursum deducantur, vt enim obseruauimus miracula & id genus cætera contenta in prædictis præmissis, ex quibus hoc iudicium formatur, non accipiuntur ab eo, qui format hoc iudicium tanquam à Deo reuelata etiam mediatè, sed tanquam sibi cognita vel per sensum, vel per simplicem terminorum, quibus constant,
D intelligentiam, vel per relationem hominum fide dignissimorum, vel per aliqua alia eiusmodi, distincta à diuina reuelatione, tam *mediatâ* quàm *immediatâ*. VIII.

Respondetur quartò, hunc habitum propriè non fore habitum *prudentiæ etiam acquisitæ*, ob dicta superiori articulo.

Quintò & vltimò, hunc habitum *fore alicuius scientiæ à posteriori, ad minus reductiuè.*

Probatur: omnis cognitio certa & euidens rei alicuius per aliquem effectum, pertinet ad habitum scientiæ *à posteriori*, vt docent Dialectici libris de demonstratione: atqui hoc iudicium, & alia ei similia sunt certa & euidentia, vt suprà ostendimus, & causantur ex motiuis per præmissas explicatis, quæ motiua sunt signa quædam

I. huius euidentia credibilitatis, signa autem illa sunt quidam veluti effectus, ostendentes nobis hanc euidentiam, vt patet ex dictis: igitur habitus, qui ex frequentatione eiusmodi iudiciorum de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei generabitur, erit quidam habitus alicuius scientiæ *à posteriori*.

In hoc tamen differimus à Lorca, quòd existimet, vt intellectus humanus, etiam informatus tali habitu scientiæ, consequatur suum effectum, seu formet iudicium de tali euidentia credibilitatis, requiri aliquod auxilium ordinis supernaturalis, quo in illo formando confortetur: non putamus enim hoc requiri, cùm, vt iam animaduertimus, iudicium istud sit merè *speculatiuum*, ordine & entitate purè & simpliciter naturale: quod, cùm non sit *practicum*, non est etiam propriè aliquod initium nostræ salutis, sed solummodo aliquid per modum con-
II. ditionis prærequisitum ad actum diuinæ fidei, quo conuertimur ad Deum, & sicut humanus intellectus consideratus secundùm solas suas vires naturales, est proportionatus intelligendis aliquot speculatiuis veritatibus ordinis purè naturalis, nec ad id indiget aliquo speciali auxilio gratiæ supernaturalis, vt Scholastici communiter docent primâ secundæ ad quæstionem 109. ita etiam idem humanus intellectus, consideratus secundùm easdem vires, erit proportionatus cognoscendæ euidentiæ credibilitatis, & formando iudicio de illa, nec ad id indigebit aliquo speciali auxilio supernaturalis gratiæ.

ARTICVLVS V.

Vtrum iudicium de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei possit in iam ha-
III. *bente fidem infusam esse effectiuè ab habitu fidei infusæ.*

ETSI ex hactenus dictis constet tale iudicium non esse *effectiuè* ab habitu fidei ante generationem illius, difficultas tamen adhuc manet, an post susceptam fidem possit esse principium elicitiuum talis iudicij: affirmant Ferrariensis libro tertio *contra gentes* capite quarto; Caietanus hâc parte quæstione prima articulo 4. in responsione ad tertium, & aliqui alij discipuli sancti Thomæ: contra quos

Sit hæc prima propositio: *habitus fidei infusæ, existens in fideli, non potest esse principium effectiuum iudicij de euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei.* Ita Capreolus in tertium sententiarum distinctione 32. quæstione prima articulo tertio in responsione ad tertium, Gabriel in ter-
IV. tium sententiarum distinctione 24. dubio primo, Suares & alij recentiores.

Probatur primùm duabus rationibus, quibus articulo primo huius disputationis probauimus primam propositionem.

Deinde probatur ampliùs: duo iudicia, innixa duobus motiuis formalibus à se inuicem distinctis, non possunt esse ab vno & eodem habitu, habente tantùm vnam rationem formalem, non communem vtrique motiuo formali duorum istorum iudiciorum, quia non esset ampliùs vnus specificè: atqui iudicium seu assensus veræ fidei supernaturalis, & iudicium de euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei, sunt duo iudicia, vt per se patet, innixa duobus motiuis formalibus a se inuicem distinctis, vt patet ex di-

A ctis suprà, vbi docuimus motiuum formale fidei infusæ esse reuelationem diuinam; iudicium autem de euidentia credibilitatis innititur alteri motiuo, non *diuino*, formaliter loquendo, vt ostendimus disputatione superiori articulo secundo; & formalis ratio motiua habitus fidei, quæ est diuina reuelatio, ita est vnica, vt non sit communis vtrique motiuo vtriusque iudicij, non enim datur communis aliqua ratio, in qua duo illi assensus conueniant, & secundùm quam vtrumque hoc iudicium tendat formaliter in suum obiectum, sicut in intellectu respectu diuersorum speciei actuum datur communis quædam ratio, in qua obiecta quorundam actuum intellectus & habitus illorum conueniunt, & sub qua formaliter attinguntur ab intellectu, ratione cuius conuenientiæ tunc motiua ista formalia distinguuntur solummodo materialiter; quia tunc attinguntur ab intellectu secundùm
B rationem illam formalem, in qua conueniunt; VI.
igitur iudicium, seu assensus fidei infusæ, ita erit ab habitu fidei infusæ, vt iudicium de euidentia credibilitatis mysteriorum fidei non possit esse ab hoc eodem habitu fidei infusæ.

Probatur secundò: iudicium intrinsecè & essentialiter euidens & natum ex discursu non potest esse effectiuè ab habitu intrinsecè obscuro, seu ineuidenti, & non discursiuo, quia *euidens, ineuidens; discursiuum, non discursiuum*, vt considerantur per se, & velut modi quidam intrinseci actibus & habitibus intellectus, distinguunt etiam ipsos habitus intellectiuos, vt docent Dialectici libris Posteriorum, & actus non eliciuntur ab habitibus, nisi secundùm suos modos intrinsecos; atqui iudicium de euidentia credibilitatis mysteriorum fidei in adulto fideli est euidens & ortum ex quodam discursu, vt ostendi-
mus superiori disputatione; habitus verò fidei VII.
C infusæ & eius actus sût per se & intrinsecè *obscuri*, item *non discursiui*; nam, vt antea obseruauimus ex sancto Augustino & aliis Patribus, dicimur *fideles*, quia assensus noster soli diuinæ reuelationi innititur; & discursus innixus diuinæ reuelationi non est propriè fidei infusæ, sed ipsius Theologiæ: igitur iudicium de hac euidentia credibilitatis non potest esse effectiuè ab habitu fidei infusæ existentis in adulto fideli.

Vltimò probatur experientiâ: quamplurimi habentes lumen fidei infusæ non possunt formare tale iudicium, nisi motiua fidei proponantur illis, quæ ad talem assensum & iudicium de hac euidentia eos inclinent & excitent, vt videre est in iis adultis baptizatis, qui sunt parùm instructi in rebus fidei, & alij adulti nondum baptizati necdum instructi in fide, vbi audiunt &
D percipiunt hæc motiua, facilè formant hoc iu- VIII.
dicium de hac euidentia credibilitatis: ergo signum est tale iudicium propriè loquendo non esse ab ipso habitu fidei infusæ.

Secunda propositio: *habitus fidei infusæ est aliqua congrua dispositio in adulto, vt formet iudicium de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei, sicque iudicium hoc est ab habitu fidei infusæ tanquam à congrua & morali tantùm quadam dispositione subiecti, à quo elicitur.* Hæc propositio est intelligenda iuxta posteriorem sensum secundi notabilis positi articulo primo disputationis secundæ, & est pro concilianda prima sententia cum nostra, eamque sequuntur auctores nostræ præcedentis sententiæ, & est sancti Thomæ satis apertè hîc quæstione primâ, præ-

I. sertim articulo tertio in responsione ad tertium, vbi confert lumen fidei infusæ cum habitibus aliarum virtutum, quæ disponunt hominem ad meliùs iudicandum, & infrà quæstione secunda articulo tertio in solutione ad secundum.

Probatur: quod facit, vt intellectus iudicet meliùs de aliquo obiecto, sitque propensior & facilior ad ferendum iudicium de illo, censetur esse in tali homine aliqua eius dispositio ad tale iudicium, & hoc iudicium potest dici esse moraliter à tali dispositione iuxta citatum illud Aristotelis, *vnusquisque iudicat prout affectus est:* atqui habitus fidei infusæ facit in adulto, vt eius intellectus iudicet meliùs de motiuis credibilitatis mysteriorum nostræ fidei, & de euidentia illorum; sicut enim quælibet virtus facit suum subiectum bene affectum erga ea, quæ ad illam spectant, vel etiam aliquo modo conducunt, ita & fides infusa confert adulto fideli, vt ea testi-
II. monia & rationes, quæ veritates nostræ fidei faciunt credibiles, appareant ei efficaciores, vt etiam ipsa experientia docet; & iuxta hanc explicationem potest illud sacræ scripturæ intelligi, *nisi credideritis, non intelligetis:* habitus autem fidei iuuat ad formandum hoc iudicium de euidentia credibilitatis, non in quocunque subiecto, sed in bene disposito: nam fidelis, qui habet parum fidei circa veritates fidei, nec est ita sufficienter instructus circa religionem Catholicam, non sic adiuuatur ad iudicandum euidenter de credibilitate nostræ fidei, ac is, qui habet plus fidei, estque meliùs instructus circa nostram religionem; cùm enim ratio dispositionis ad tale iudicium tota consistat in affectu ad res fidei, & qui habet plus fidei, plus etiam piæ affectionis habeat erga veritates nostræ fidei, fit,
III. vt habitus fidei infusæ non concurrat æqualiter per modum talis dispositionis ad formandum iudicium de hac euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei.

Tertia propositio: *ab ipsa habitudine & connexione morali, quæ relucet in motiuis fidei ad veritates propositas ad credendum, intellectus excitatur ad formandum iudicium de hac euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei.*

Probatur: eodem modo, seruatâ proportione, intellectus excitatur ex parte obiecti ad formandum hoc iudicium de euidentia credibilitatis, quo excitatur ad ferendum iudicium de euidentia rei cognitæ per scientiam, quia vtrumque iudicium est euidens, & hoc iudicium, de quo agimus, habet aliquam conformitatem cum iudicio scientifico: nam præcedenti disputatione ostendimus habitum productum ex frequenti repetitione istorum iudiciorum esse ha-
IV. bitum quendam scientiæ: atqui noster intellectus in actu scientifico excitatur ex parte obiecti à necessaria connexione attributi cum subiecto, penetratâ & clarè cognitâ, ad formandum iudicium de euidentia suæ cognitionis, vt Dialectici docent in libris posteriorum, & in præsenti iudicio illa moralis habitudo & connexio motiui cum veritate fidei cognita correspondet connexioni, quæ in obiecto scientiæ est inter attributum & subiectum; vt enim hæc est causa rei, & causa cognitionis scientificæ; ita etiam penetratio huius in ratione signi manifestat credibilitatem veritatis propositæ, & nos inducit ad assensum euidentem huius credibilitatis: igitur ab ipsa habitudine & connexione morali, quæ relucet in motiuis fidei ad veritates

A fidei propositas ad credendum, noster intellectus excitatur ad formandum hoc iudicium de euidentia credibilitatis. V.

Dixi hanc habitudinem esse *moralem*, quia motiua fidei sunt rei à Deo reuelatæ & propositæ ad credendum omninò extrinseca, ordinis etiam inferioris (vt patet ex dictis disputatione primâ) & in genere signi ad significatum.

Deinde: quia hæc habitudo ita habet fundamentum in miraculis, prodigiis, & aliis id genus motiuis, vt tamen spectata formaliter pendeat à prudenti æstimatione & ponderatione motiuorum & circumstantiarum illorum, pro diuersitate & varia dispositione ingeniorum & affectuum in hominibus, quibus occurrit consideranda, diuersam etiam causat euidentiam, in vno minorem, maiorem in alio.

B
ARTICVLVS VI. VI.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM fundamentum repetunt ab auctoritate sancti Thomæ hic parte quæstione primâ, articulo quarto in solutione ad tertium, vbi ita scribit, *lumen fidei facit videre ea, quæ creduntur:* quæ verba sancti Thomæ, cùm non solùm possint intelligi de veritatibus consideratis secundùm speciales suas rationes, quia præcedenti solutione ad secundum ait illas secundùm speciales suas rationes *non posse esse visas*, id est, *euidenter cognitas* (sic enim ibi vsurpat *videre*, *visum esse*) debent necessariò intelligi de iisdem veritatibus fidei secundùm communem rationem credibilitatis, quomodo in eadem solutione ad secundum dicit *esse visas ab eo, qui illas credit*, & apertiùs articulo quinto in solutione ad primum: *fideles*, in-
C quit, *habent notitiam eorum*, scilicet quæ sunt fidei, *in quantum per lumen fidei vident esse credenda.* VII.

Confirmatur: sanctus Thomas ibi in solutione ad secundum & tertium, constituit duos modos videndi ea, quæ sunt fidei, iuxta communem rationem credibilitatis, primus est ex testimoniis extrinsecis, & aliis eiusmodi, secundus est ex lumine fidei existentis in intellectu cognoscentis, vt ipsemet explicat citato articulo 5. in solutione ad primum: ergo sanctus Thomas tradit habitum fidei existentem in fideli posse esse principium aliquod effectiuum iudicij de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ religionis.

Respondetur, iam ad has auctoritates sancti Thomæ responsum esse articulo præcedenti secundo: nam ibi animaduertimus verbum hoc
D *videre* ibi sumi pro infallibili & certa cognitione, sicque ibi idē significare ac *assentiri* per infusam fidem, & falsum est sanctum Thomam ibi distinguere duos modos, quibus fides infusa attingat res credendas, licèt vsurpet hoc verbum *videre* alio & alio modo, nam quando illud accipit pro *euidenter cognoscere*, non loquitur de fide, nec de aliquo eius actu, sed tantùm de credibilitate, quæ cognoscatur ante illam, vel etiam sine illa post eius infusionem; & quando loquitur de fide infusa, eique applicat hoc verbum *videre*, sumit illud in ampliori significatione, scilicet, prout etiam significat cognitionem certam & euidentem, vt ibi ex S. Th. ostendimus. VIII.

Secundum fundamentum est: omne lumen illuminat & manifestat suum obiectum, seu red-

I. dit illud euidens, iuxta illud Apostoli *ad Ephesios* quinto, *omne quod manifestatur, lumen* est, quò loci hæc particula, *manifestatur*, ponitur loco huius actiuæ *manifestat*, vt interpretes sancti Pauli ibi obseruant, & facilè intelligitur ex verbis antecedentibus, *omnia, quæ arguuntur, à lumine manifestantur*: atqui habitus fidei infusæ est verum aliquod lumen spiritale nostri intellectus, fides enim infusa passim in sacris litteris appellatur *lux, lumen*, vt primæ *ad Corinthios* quarto, *ipse*, nimirum Deus, *illuxit in cordibus nostris*, id est fidem & cognitionem mysteriorum Christi Domini infudit nostris mentibus, & obiectum fidei infusæ sunt veritates reuelatæ à Deo, vt ostendimus suprà: ergo habitus fidei existens in aliquo fideli potest manifestare seu euidentes reddere istas veritates fidei: at non potest illas sic manifestare seu euidentes reddere secundùm suas speciales ratio-
II. nes consideratas, sic enim sunt obscuræ, & B
cognitio per fidem vt sic est intrinsecè obscura, vt patet ex dictis: igitur habitus fidei debet posse illuminare seu manifestare & reddere euidentes veritates fidei, prout illæ spectantur secundùm communem rationem credibilitatis, sicque habitus fidei infusæ existens in fideli adulto potest esse principium elicitiuum iudicij de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei.

Negatur maior, si, vt sonat, intelligatur de cognitione manifesta & euidenti: nam, vt aliquid dicatur *lumen*, vel etiam *illuminare*, sufficit, quòd communicet aliquam cognitionem, verbi gratiâ, quia lex noua sic nobis declarat mysteria, quæ latebant sub vmbris legis Mosaicæ, vt nunc possint à nobis cognosci per fidem certò & infallibiliter, licèt non euidenter, sed
III. tantùm obscurè, dicitur *lumen*, comparatione C
factâ ad legem veterem, in qua eiusmodi obiecta erant quasi velo tecta, vnde reuelatio dicitur quasi *veli ablatio*, & quot sunt baptizati, dicuntur ab Apostolo *illuminati*, & baptismus dicitur *illuminatio*; quia confert fidem, quæ facit, vt certò & infallibiliter assentiamur veritatibus reuelatis à Deo.

Ad probationem istius maioris petitam ex sancto Paulo respondetur hæc duo distingui, *omne, quod manifestat, est lumen, & omne lumen manifestat*: sumendo verbum hoc *manifestare*, pro facere *euidenter cognitum*: primum enim, quod est sancti Pauli, est verum, secundum autem minimè: nam luna habet aliquod lumen non tamen manifestans seu reddens clarum & euidens, vt patet ex ipso sensu, & omnis cognitio, quæcunque illa sit, etiam solum-
IV. modo probabilis, est aliquod lumen, quia tollit D
aliquam ignorantiam: & hæ sunt tenebræ intellectus, non tamen est euidens & certa, sed interdum obscura, & cum formidine, vt patet in opinione.

Tertium fundamentum: omnis habitus potest distinguere proprium suum obiectũ ab omni alio non habente rationem talis obiecti, vt videre est in habitibus virtutum: item omnis habitus potest attingere illud omne, quod secundùm talem habitum est conueniens suo subiecto, vt habet sanctus Thomas citatus articulo quarto in responsione ad tertium: atqui fides infusa fidelibus est quidam habitus habens pro suo obiecto proprio veritates vt credibiles ex diuina reuelatione, tanquam formali motiuo, vt osten-

A dimus. Item euidentia credibilitatis mysterio- V.
rum nostræ fidei est aliquid maximè conueniens adulto informato habitu fidei infusæ: per illam enim magis inclinatur ad illa assentiendum: igitur habitus fidei existens in adulto potest distinguere proprium suum obiectum à non proprio, & inclinare suum subiectum ad euidentiam credibilitatis mysteriorum nostræ religionis, sed habitus fidei non potest aliter hoc vtrumque præstare, quàm ostendendo manifestè obiecta fidei esse digna, quæ credantur, & ex consequenti efficiendo iudicium de ipsa euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei: igitur habitus fidei infusæ existens in adulto potest esse principium iudicij de euidentia credibilitatis nostræ fidei.

Respondetur negando maiorem, quoad vtramque partem, quoad priorem, quia duobus modis potest intelligi quemlibet habitum distinguere proprium suum obiectum ab omni alio
non habente formalem eius rationem: primò, VI.
eliciendo aliquod euidens iudicium de illo, quod non est suum obiectum, & ad illud inclinando determinatè potentiam: secundò *non eliciendo aliquod iudicium de illo*, quod non est suum obiectum, nec ad illud determinatè inclinando potentiam: iuxta priorem modum distinguendi, prædicta Maior est falsa, licèt enim habitus scientiæ possit facere, vt intellectus sciat positiuè & euidenter hoc obiectum vt sic cognitum non esse scientificum vel esse falsum, id tamen non competit omni cognoscitiuo habitui, quia nullus habitus potest perfectiori modo attingere obiectum sibi extraneum, quàm attingat proprium, vnumquodque enim debet esse potiùs perfectum quoad illa, quæ illud primò per se respiciunt, quàm quoad ea, quæ illud tantùm respiciunt per accidens: atqui reliqui habitus
cognoscitiui distincti ab habitu scientiæ, verbi VII.
gratiâ, habitus opinionis & fidei attingunt propria sua obiecta, modo tantùm ineuidenti, opinio modo probabili, fides diuina obscurè: ergo, non cognoscet seu attinget euidenter & clarè alia obiecta sibi extranea: at secundus modus distinguendi competit etiam fidei, quatenus illa sese ad hæc obiecta non extendit, sed talis discretio fit potiùs negatione quàm positione veri alicuius actus sese terminantis ad obiecta extranea, vnde cùm obiectum credibilitatis præcisè spectatum sit extraneum fidei infusæ, in ratione obiecti, illa non poterit exercere aliquod iudicium euidens circa illud.

Fuit etiam posterior pars eiusdem maioris negata, quia sic aliquis habitus posset excurrere extra formalem suam rationem, cùm ea, quæ ei conueniunt, seu sunt congrua, possint illam non
habere, at aliquem habitum sic posse excurrere VIII.
negant omnes Philosophi & Theologi.

Nec his obstat auctoritas S. Thomæ relata, ibi enim non loquitur ad sensum contrariæ sententiæ, sed solummodo ad sensum secundæ nostræ propositionis, vt ibi obseruauimus, secundùm quem admittimus in fideli adulto iudicium de euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei esse ab ipso habitu fidei infusæ.

Quartum & vltimum fundamentum: quod non repugnat fieri per habitum fidei infusæ pro eo statu, quo est in nobis, & pertinet ad perfectionem eius, debet illi attribui, quia nulla occurrit ratio denegandi ei istud: atqui esse etiam principium effectiuum iudicij de euidentia credibilitatis mysteriorum fidei pertinet ad

I. perfectionem fidei infusæ, pro eo statu, quo
est in fidelibus adultis, non accipientibus imme-
diatè à Deo reuelationem, sed mediante tantùm
Ecclesiâ, seu Apostolis & principibus Ecclesiæ,
sic enim assensus fidei habet istam euidentiam
credibilitatis sibi annexam prouenientem à tali
habitu vltra certitudinem reuelationis, habet
etiam firmitatem & certitudinem visionis, seu
euidentiæ, sicque per accessum huius iudicij vt
procedentis à fide infusa assensus fidei accipit de
nouo aliquam perfectionem.

Nec item repugnat hoc iudicium de hac eui-
dentia esse ab habitu fidei infusæ existentis in
adulto fideli: nam si repugnaret, esset, vel quia
euidentia huius iudicij repugnat obscuritati,
quæ essentialis est fidei, vel quia formale moti-
uum habitus fidei infusæ est tantùm diuina re-
uelatio, & repugnat cuilibet habitui efficere
actum extra suum formale motiuum; istud au-
II. tem iudicium de tali euidentia credibilitatis ha-
bet aliud motiuum omninò distinctum à diuina
reuelatione: sed ex neutro isto capite repugnat;
non ex primo, quia non repugnat vnum eūdem-
que numero habitum elicere duos actus circa
idem obiectum, vnum scilicet obscurum & in-
euidentem circa veritatem eius, & vnum cla-
rum & euidentem circa eius credibilitatem,
quemadmodum non repugnat vnum eundém-
que habitum opinionis esse effectiuum princi-
pium assensus solùm probabilis & ex conse-
quenti ineuidentis circa veritatem alicuius ob-
iecti, & esse principium assensus alterius eui-
dentis circa probabilitatem eiusdem obiecti:
sicut etiam non repugnat idem lumen corpo-
reum remissum facere euidenter videre parie-
tem vel aliud obiectum sub communi ratione
coloris, & tamen illud facere obscurè tantùm
III. & ineuidenter videre secundùm specialem ra-
tionem puta albedinis, nigredinis, vel alterius
coloris in particulari.

Non item repugnat ex secundo capite, quia,
quò habitus aliquis est perfectior & diuinior, eò
etiam manens idem potest sese extendere ad va-
ria obiecta inferiorum habituum seu luminum,
vt patet in habitibus superiorum scientiarum,
prout comparantur cum inferioribus, nam quæ
sunt dispersa in inferioribus, sunt congregata in
superioribus, vt etiam videre est in Theologia
nostra, quæ quia est perfectior & superior aliis
omnibus habitibus acquisitis scientiarum ma-
nens vna & eadem sub vna sua formali ratione
comprehendit & attingit obiecta practica &
speculatiua, quæ tamen in aliis inferioribus
constituunt distinctos habitus: atqui habitus
fidei infusæ est ordinis perfecti diuini & quasi
IV. infiniti, est enim entitatiuè supernaturalis, &
de iis, quæ constituunt finem nostrum super-
naturalem, & quæ ad illum obtinendum con-
ducunt: ergo habitus fidei existens in adulto fi-
deli potest etiam sese extendere ad obiecta,
quæ cognoscuntur per assensum de euidentia
credibilitatis mysteriorum fidei nostræ, quæ
tamen cognitio vt sic & formaliter spectata est
inferior & longè minùs perfecta eâ cognitione,
quæ est de iisdem obiectis per fidem diuinam.

Concessa maiore, negatur minor quoad v-
tramque partem: quoad primam, quia talis
firmitas & certitudo fundata in cognitione eui-
denti destruit proprium & intrinsecum mo-
dum, quo fides infusa tendit in suum obiectum,
citra quem in nullum potest tendere; vnde tan-
A tùm abest, vt addat illi aliquam perfectionem. V.

Ad confirmationem secundæ partis negatæ
pro primo membro, negatur non repugnare v-
num & eundem habitum ex intrinseca & pro-
pria sua ratione esse principium effectiuum duo-
rum actuum circa idem obiectum, quorum v-
nus sit euidens, alter obscurus; quia tunc tan-
tùm vnus & idem numero habitus potest ex sua
natura & propria conditione esse tale princi-
pium, quando actus eiusmodi & eorum obiecta
conueniunt in aliqua communi ratione, secun-
dùm quam formaliter attingantur à tali habitu,
vt docetur tertia parte sancti Thomæ ad quæ-
stionem vndecimam, articulo secundo, & patet
inductione factâ per omnes superiores scientias
& potentias: at nulla datur ratio communis a-
ctibus euidentibus, & non euidentibus, eo-
rúmque obiectis, secundùm quam illorum obie-
cta attingantur ab vno & eodem habitu: simili-
B ter non datur aliqua ratio communis actibus & VI.
obiectis fidei infusæ, & actibus & obiectis iudi-
ciorum de euidentia credibilitatis veritatum no-
stræ fidei, secundùm quam hæc euidentia attin-
gatur ab habitu fidei infusæ, nam adæquata for-
malis ratio motiua fidei infusæ est sola diuina re-
uelatio, quæ non reperitur in obiectis & acti-
bus elicitis circa hanc euidentiam credibilita-
tis, vt præcisè & formaliter considerantur.

Neque quidquam in contrarium faciunt e-
xempla allata inter obiiciendum: non primum
de habitu opinionis, nam hic habitus ita est princi-
pium effectiuum assensus probabilis circa veri-
tatem alicuius obiecti, vt tamen idem habitus
opinionis non sit principium effectiuum assensus
euidentis de ipsa probabilitate eiusdem obiecti,
cùm enim hic assensus sit non tantùm euidens,
sed & per veras causas eiusmodi probabilitatis,
C est ab habitu scientiæ & propriè scientificus, si- VII.
cut assensus ille, quem Dialecticus format de
syllogismo topico, vt per suas causas euidenter
cognito.

Secundum item exemplum desumptum *à lu-
mine corporeo intenso & remisso* non est ad rem,
licèt enim lumen remissum propter suam remis-
sionem sit minùs perfectum lumine magis in-
tenso, nihilominus hæc duo lumina cùm sint
eiusdem speciei (magis enim & minus non di-
uersificant speciem) habent vnam rationem, in
qua conueniant, & sub qua potentia visiua at-
tingat sua obiecta; item hæc duo obiecta visa,
quorum vnum videtur tantùm obscurè & penes
communem tantùm rationem coloris, & alte-
rum clarè & euidenter secundùm rationem spe-
cialis coloris, putà *viridis vel nigri*, habent e-
tiam vnam rationem communem, secundùm
D quam attingantur à potentia visiua, nimirum *esse VIII.
visibile vel esse coloratum*, & ideò idem lumen
potest facere, vt oculus noster videat duo hæc
obiecta, vnum obscurè tantùm, & alterum eui-
denter; at in præsenti casu nulla datur commu-
nis ratio istis duobus obiectis credibilitatis &
fidei infusæ, ratione cuius habitus fidei possit
attingere ista duo obiecta.

Ad id autem, quod obiicitur contra secun-
dum caput repugnantiæ, scilicet, quò aliquis
habitus est perfectior & diuinior, eò manens
idem potest sese extendere ad varia obiecta in-
feriorum habituum, respondetur esse tantum-
modo verum, quando omnia illa obiecta in-
feriorum habituum conueniunt in vna aliqua
ratione secundùm quam attingantur ab eiusmo-

I. di habitu superiori, vt iam animaduertimus; vnde quia practicum & speculatiuum respectu nostræ Theologiæ conueniunt in vna ratione, nimirum *esse mediatè reuelatum à Deo, & posse deduci per discursum ex rebus à Deo reuelatis*, (quod est formale motiuum nostræ Theologiæ) fit, vt idem ille habitus Theologiæ sese extendat ad vtrasque veritates, *practicas* scilicet, & *speculatiuas*, econtrà, quia in reliquis inferioribus scientificis habitibus veritates practicæ & speculatiuæ non habent vnam & eandem rationem omnibus communem, *sub qua, secundùm quàm, & per quam*, attingantur, fit, vt constituant distinctos specie habitus, vnde ad rationem huius repugnantiæ præcisè & formaliter spectatæ, ipsum esse perfectioris & diuinioris ordinis sese habet merè per accidens, quia vbicumque habitus aliquis, cuiuscunque ille sit ordinis, habet vnam rationem communem pluribus & distin-
II. ctis specie obiectis, secundùm quam tendat in illa, potest esse principium effectiuum actuum specie distinctorum.

ARTICVLVS VII.

Soluuntur quædam dubia.

QVÆRES primùm, quænam sit ratio, cur formale motiuum euidentiæ credibilitatis & formale motiuum fidei infusæ non habeant vel possint habere vnam communem rationem, per quam singula illorum obiecta possint attingi ab ipso habitu fidei infusæ.

Respondetur hanc esse, quòd habitus fidei infusæ sit ex sua propria natura determinatus in particulari ad diuinam reuelationem vt testificantem, euidentia autem credibilitatis sit etiam determinata ad alia quædam extrinseca testimo-
III. nia ordinis longè inferioris nullam connexionem habentia in modo mouendi & gradu certitudinis cum formali motiuo fidei infusæ, tunc enim obiecta & habitus possunt habere vnam communem rationem, quando mouent secundùm eundem modum & iuxta eundem gradum certitudinis; nam ipsum esse obiecti formaliter considerati est in posse mouere potentiam ad cognitionem suam, & ipsum esse habitus formaliter spectati consistit in ipso confortare, vel facilitare potentiam ad attingendum obiectum sub tali modo & gradu certitudinis; atqui fides infusa est determinata ad mouendum obscurè & ex diuina tantùm reuelatione cum certitudine superante omnem aliam certitudinem cognitionis, euidentia verò credibilitatis, est determinata ad mouendum euidenter & ex aliis testimoniis extrinsecis longè inferioribus diuino te-
IV. stimonio & cum minori tantùm certitudine, quàm sit illa, quæ est fidei infusæ, quæ omnia, cùm aliquam dicant oppositionem ad se inuicem, non possunt habere aliquam inter se connexionem, nec proinde vnam communem rationem, per quam habitus fidei infusæ attingat tam singula sua obiecta, quàm singula obiecta iudiciorum de euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei.

Quæres secundò, an euidentia credibilitatis nascatur solùm ex motiuis externis, & ab intellectu secundùm naturæ suæ vires tantùm agente in adultis, qui fidem nondum susceperunt.

Respondetur illam satis frequenter etiam oriri in illis per motiua interna, scilicet per inspirationes internas, illuminationes, & motiones

A Spiritus sancti, quibus homines interiùs tra- V.
huntur ad fidem, quas, postquam conuersi sunt, sentiunt in seipsis, & per illam magis ac magis confirmantur in fide, quæ tamen interna motiua habent solummodo vim erga eos, qui illa experiuntur; & de his potest illud intelligi, quòd discipuli euntes in Emaüs apud sanctum Lucam capite vigesimo tertio dicunt, *nónne cor nostrum erat ardens in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas?* nam illos antea perdidisse fidem colligitur ex verbis istis Christi Domini ibidem, *ô stulti & tardi ad credendum*, item ex illo eorum verbo *sperabamus*, & sanctus Augustinus serm. 140. *de tempore* notat expresse eos amisisse fidem: similiter & intelligitur illud Actorum decimo sexto capite de Lydia muliere purpuraria, *cuius Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo*, vnde sanctus Thomas quæstione secundâ, articulo 9. in respon-
B sione ad tertium recenset istas interiores mo- VI.
tiones inter præcipua motiua nostræ fidei, quod etiam supponunt Patres, Augustinus *ad Simplicianum* quæstione secunda, sanctus Hieronymus & alij, dum respondent Iuliano & Porphyrio obiicientibus sanctum Matthæum & alios leuiter & imprudenter fuisse sequutos Christum Dominum, docent enim eos habuisse ad id motiones quasdam interiores & valde speciales, quibus fuerunt moti, vt Christum Dominum sequerentur, & proinde absque aliquo peccato leuitatis & imprudentiæ.

Quæres tertiò, an quemadmodum veritates fidei sunt euidenter credibiles, ita etiam argumenta, quæ infideles faciunt contra illas, sint euidenter solubilia.

Respondetur, argumenta illa, quæ possunt à Gentilibus fieri directè contra veritates nostræ
C fidei, non esse quidem *positiuè euidenter* solubilia, VII.
esse tamen *euidenter negatiuè* solubilia, vt fusiùs ex professo docuimus primâ parte quæstione primâ. Ratio prioris partis est, quòd ad *euidenter positiuè* soluendum aliquod argumentum continens falsitatem necesse sit videre & penetrare *positiuè* falsitatem eius, at talis falsitas non potest videri & penetrari, nisi veritas mysteriorum nostræ fidei impugnata istis argumentis videatur & penetretur, hæc autem non potest videri seu euidenter cognosci, sed tantùm credi, seu per diuinam fidem cognosci: ratio autem posterioris partis est, quòd ad hunc modum soluendi argumenta sufficiat habere aliquam sufficientem rationem, ob quam euidenter iudicemus argumentum istud contra fidem propositum à Gentilibus non conuincere nostrum intellectum, sed facto quocunque argumento
D à Gentili contra veritates nostræ fidei, semper VIII.
sufficiens aliqua ratio occurrit erudito Catholico, propter quam ostendat se tali argumento non conuinci, sed aliquam ex præmissis, quibus conclusio talis argumenti innititur, vel esse falsam, vel pati aliquam exceptionem, ratione cuius istud argumentum non militet contra veritates fidei: verbi gratiâ, si ex distinctione personarum, quæ reperitur in humanis, velit inferre distinctionem naturarum in diuinis, seu tres esse Deos, vel ex vnitate naturæ velit inferre vnitatem personæ in diuinis, tale argumentum dissoluitur *euidenter negatiuè* dicendo diuinam essentiam esse infinitam & ratione suæ infinitatis postulare esse in tribus personis, sicque argumentum hoc non vrgere

I. contra mysterium sanctissimæ Trinitatis, & sic de aliis.

Quæres quartò & vltimò, qualis sit hæc euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei *speculatiuáne*, an *practica*, quod vt explicetur,

Notandum est primò, eam euidentiam credibilitatis dici *speculatiuam*, quæ prouenit ex motiuis ad assentiendum consideratis præcisè & secundùm pondus suæ naturæ & conditionis pro mouendo intellectu ad assensum: ea verò euidentia credibilitatis dicitur *practica*, quæ prouenit ex motiuis consideratis in ordine ad dictamen rectæ rationis & prudentiæ, id est ex motiuis credibilitatis, prout illa considerantur secundùm id, quod recta ratio dictat de vi & efficacia illorum ad mouendum intellectum: qui posterior modus euidentiæ distinguitur à priori, quòd in illo euidentia attendatur penes æstimationem, quam recta & prudens ratio habet

II. de pondere eiusmodi motiuorum; in priori autem attendatur tantùm & præcisè dignitas seu pondus motiuorum consideratorum in seipsis & secundùm se præcisè, non attendendo ad æstimationem, quam recta ratio potest habere de illis, sed præscindendo ab ea.

Notandum secundò, hanc euidentiam credibilitatis posse adhuc duobus modis considerari, vel *secundùm se*, vel vt de facto applicatur ad pertrahendum intellectum ad assensum. His prænotatis,

Respondetur primò, euidentiam hanc priori modo spectatam esse propriè *speculatiuam*, probatur: veritates nostræ fidei, vt consideratæ per ordinem & comparationem ad miracula, prodigia, signa & alia motiua, sunt euidenter credibiles: ergo hæc euidentia credibilitatis spectata *priori modo*, est tantùm *speculatiua*. Conse-

III. quentia patet ex definitione euidentiæ *speculatiuæ* nunc tradita: nam hæc euidentia vt sic considerata præscindit à dictamine rectæ rationis & prudentiæ.

Antecedens patet primùm ex dictis articulo primo disputationis præcedentis, deinde ex eo, quòd omne iudicium *practicum* debet fundari, aut saltem aliquo modo præsupponere iudicium aliquod *speculatiuum* de suo obiecto, secundùm suam præcisam rationem spectato, vt docetur in Ethicis; atqui datur aliquod practicum iudicium de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei (quando verbi gratiâ aliqui infideles adulti ex miraculis vel aliis signis prudenter iudicatis veniunt ad fidem Christianam & Catholicam) cui practico iudicio speculatiuum iudicium præsuppositum est de euidentia credibilitatis veritatum fidei ex motiuis ad illam specialiter & secundùm se spectatis: igi-

IV. tur hæc euidentia credibilitatis est propriè *speculatiua*.

Tandem: ibi est euidentia tantùm speculatiua, vbi intellectus independenter à voluntate determinatur ad actum & speciem eius circa aliquod obiectum euidenter cognitum; atqui quando intellectus rectè & cum iudicio considerat motiua, quibus veritas fidei fit euidenter credibilis, satis frequenter determinatur ad assensum credibilitatis independenter à voluntate, quia talis habitudo & ordo motiui in ratione signi ad veritatem fidei, quæ tunc proponitur, conuincit intellectum eius talem veritatem esse credibilem, nec tamen semper credit, quin potiùs aliquando manet in sua infidelitate, vt su-

A prà obseruauimus de Pharisæis & Iudæis videntibus & agnoscentibus signa, quæ fiebant per Christum Dominum: igitur hæc euidentia credibilitatis est tantùm *speculatiua*. V.

Secundò respondetur, hanc euidentiam *posteriori modo* consideratam esse *practicam*.

Probatur: in tantum hæc euidentia est *practica*, in quantum attenditur penes æstimationem, quam recta & prudens ratio habet ex pondere & efficacia motiuorum, vt ex eius definitione patet: atqui, dum adultus aliquis transiens ab infidelitate ad Christianismum, vtitur motiuis credibilitatis, considerat illa non purè & specialiter secundùm se, sed attendendo ad æstimationem, quam recta eius ratio & prudens habet hîc & nunc de illis; tunc enim dependenter à sua voluntate, seu mediante aliquâ electione voluntatis suæ, determinatur ad assensum huius euidentiæ credibilitatis: igitur hæc euiden-

B tia credibilitatis spectata *posteriori modo* est *practica*. VI.

Hinc, prior illa euidentia credibilitatis, quam diximus esse *speculatiuam*, non est propriè *mathematica*, sed *moralis* tantùm, sic denominata, non quòd pertineat immediatè ad dictamen prudentiæ & versetur circa singularia, sed eo tantùm sensu, quo minor euidentia comparatione alicuius summæ euidentiæ vocatur *moralis*, quatenus non est tam perfecta, quàm quæ habetur de rebus ad disciplinas mathematicas pertinentibus: item eius certitudo dicitur esse tâtùm *moralis*, quatenus scilicet prouenit ex motiuis, quæ veritatibus fidei sunt omninò extrinsecæ, & quòd satis communiter habeatur solùm ex aliorum relatione vel auctoritate, quos pios, doctos, veraces & prudentes existimamus.

C VII.

DISPVTATIO XVI.

De necessitate euidentiæ credibilitatis obiecti ad susceptionem fidei.

ARTICVLVS I.

Vtrum ad susceptionem diuinæ fidei euidens notitia obiecti debeat necessariò præsupponi secundùm rationem credibilitatis.

D EXPLICATA euidentiâ credibilitatis veritatum nostræ fidei, necessitas eius est explicanda. VIII.

Notandum est, nos hîc tantùm agere de *modo ordinario*, quo veritas nostræ fidei recipitur in adultis, scilicet mediâ instructione & propositione rerum credendarum, factâ per homines, non autem de *modo extraordinario*, quo aliqui ex impulsu & motione Dei alliciuntur & impelluntur ad fidem diuinam; sicut etiam non agimus hîc de iis, quibus fide Catholicâ iam susceptâ, & in ea eruditis, noua quædam veritas fidei postmodum proponitur credenda; nam cùm illi agnoscant Ecclesiam & eius infallibilitatem in definiendis & proponendis ad credendum fidei veritatibus, sufficit quòd prudenter resciant Ecclesiam ita docere. Nec i-

I. tem loquimur de imprudenti susceptione fidei, quæ interdum potest à nonnullis fieri, sed de eo, quod prudenter fiat. Hoc posito,

Prima opinio est Capreoli in tertium sententiarum distinctione 34. quæstione vnicâ in solutione ad tertium contra primam conclusionem negans hanc euidentiam credibilitatis necessariò prærequiri in adulto ad susceptionem fidei prudenter & debito modo faciendam.

Secunda opinio est, non requiri necessariò hanc euidentiam credibilitatis in adulto ad prudenter suscipiendam fidem Christianam, sed sufficere cognitionem probabilem de ipsa credibilitate veritatum nostræ fidei.

Atque ad hanc opinionem Canus accedit apud Aragonium hâc parte sancti Thomæ quæstione primâ articulo quarto dubio vltimo, dum existimat iudicium de euidentia credibilitatis solummodo vt plurimùm prærequiri ad assensum

II. fidei diuinæ, interdum tamen posse contingere, vt quis firmiter credat ea, quæ videt confirmari testimonio, de quo dubitat, verum sit fide dignum, necne.

Communis tamen interpretum sancti Thomæ hîc, & aliorum scholasticorum sententia est, ad susceptionem diuinæ fidei in adulto prærequiri necessariò euidentiam credibilitatis veritatum propositarum ad credendum, quam sententiam sequentibus propositionibus explicabimus.

Prima est: *ad susceptionem fidei diuinæ in adulto prærequiritur necessariò aliqua cognitio credibilitatis veritatum illi propositarum ad credendum fide diuinâ*, hæc propositio est contra primam opinionem.

Probatur: vbi intellectus est determinandus & applicandus à voluntate ad eliciendum actum

III. inœuidentem & obscurum, ibi necessariò prærequiritur aliqua cognitio, cuius beneficio voluntas illustrata applicet intellectum ad eliciendum talem actum, cùm enim voluntas ex se sit cœca, nunquam fertur in incognitum: atqui intellectus adulti venientis ad fidem diuinam est ab eius voluntate determinandus & applicandus ad eliciendum actum fidei diuinæ circa veritates sibi propositas ad credendum: quia ex dicendis infrà assensus fidei prærequirit piam affectionem aliquam voluntatis erga res credendas, & actus seu assensus fidei est ineuidens & obscurus, vt patet ex dictis suprà: ergo, ad talem assensum fidei diuinæ necessariò prærequiritur aliqua cognitio in intellectu adulti venientis ad fidem diuinam: sed cognitio illa ad id necessariò & sufficienter prærequisita non potest esse alia, quàm de credibilitate rei propositæ ad

IV. credendum; quia cùm sit naturale nostro intellectui propter suam imperfectionem ascendere quasi per gradus ab imperfectioribus ad perfectiora, & voluntati prius allici pulchritudine & dignitate obiecti, quàm aliquem actum circa illud exercere vel imperare, nulla potest fingi cognitio antecedens assensum fidei supernaturalis, quæ existens inferior ipsâ cognitione per fidem alliciat voluntatem ad applicandum intellectum eliciendo actui fidei supernaturalis circa veritatem propositam ad credendum fide diuinâ: nulla item, quæ sit commodior, quâ aliquo modo conscendat ad assensum fidei supernaturalis, quàm sit cognitio de credibilitate veritatum fidei sibi propositarum ad credendum: ergo ad susceptionem diuinæ fidei in

A adulto prærequiritur necessariò aliqua cognitio credibilitatis veritatum illi propositarum ad credendum. V.

Deinde velle credere id, in quo nulla paret ratio credibilitatis, est citò credere, & ex consequenti esse leuem corde, vt asserit Ecclesiasticus capite decimo nono: ergo cùm ille ibi nos prohibeat citò credere, necessariò prærequiritur in adulto ad susceptionem diuinæ fidei aliqua cognitio credibilitatis veritatum eius.

Secunda propositio: *probabilis tantùm cognitio credibilitatis veritatum nostræ fidei ad sic credendum propositarum, non est sufficiens adulto ad fidem prudenter & modo debito suscipiendam*: hæc propositio est contra Canum suprà, est tamen interpretum sancti Thomæ & aliorum communis.

Probatur: ea cognitio credibilitatis, cum qua prudens & deliberata stare potest dubitatio de

B veritate rei ad credendum fide diuinâ propositæ, non sufficit in adulto veniente ad fidem diuinam, vt istis propositionibus sibi propositam: atqui deliberata dubitatio rerum ad credendum fide diuinâ propositarum potest prudenter stare in adulto veniente ad fidem cum cognitione tantùm probabili credibilitatis veritatum nostræ fidei ad sic credendum propositarum: ergo probabilis tantùm cognitio credibilitatis veritatum fidei non est sufficiens adulto venienti prudenter ad fidem Catholicam, quæ præcedat in eo, ad formandum verum assensum fidei diuinæ. Maior propositio probatur: sufficiens cognitio credibilitatis antecedens assensum fidei diuinæ in adulto veniente prudenter ad hanc fidem debet habere aliquam proportionem analogam cum ipso assensu, ad quem ordinatur, & esse talis, quæ inducat obligationem assentien- VI.

C di rei propositæ: nã vbi illa præcessit, si dissensus ponatur, vel assensus non sequatur, peccatum aliquod committitur, quemadmodum Christus Dominus significat apud sanctum Ioannem capite 15. *si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo*: atqui ea cognitio credibilitatis, cum qua prudens & deliberata dubitatio de veritate rei propositæ ad credendum fide diuinâ potest stare, non habet aliquam proportionem analogam cum assensu fidei diuinæ, hic enim est indubitatus & excludens omnem formidinem & hæsitationem de suo obiecto & eius veritate, econtrà hæc cognitio admittit prudentem circa illud dubitationem, nec inducit obligationem eliciendi assensum circa illud, non enim tenetur credere id, cuius oppositum prudenter iudicat esse credibile; VII.

D igitur ea cognitio credibilitatis, cum qua prudens & deliberata dubitatio de veritate rei propositæ ad credendum potest stare, non est sufficiens adulto venienti prudenter ad fidem diuinam. VIII.

Minor etiam eiusdem primæ rationis probatur: quando res aliqua est tantùm probabiliter credibilis, tunc oppositum eius potest proponi, vt eodem modo credibile, quia probabilitas de vna parte contradictionis non excludit probabilitatem de altera parte, aliàs non esset amplius probabile, prout probabile sumitur propriè & physicè, & quando vtraque pars apparet æqualiter credibilis, tunc prudenter dubitatur de veritate vtriusque partis, & qui vellet vni parti tanquam omninò veræ & certæ firmi-

I. ter adhærere, alterâ parte reiectâ tanquam determinatè falsâ, id tantùm faceret imprudenter: atqui ex suppositione minoris, quam hîc probamus, & opinionis, quam impugnamus, cognitio credibilitatis antecedens assensum fidei sufficiens adulto venienti prudenter ad fidem diuinam est cognitio tantùm probabilis de credibilitate veritatis ad credendum propositæ: ergo ipse adultus veniens ad fidem diuinam poterit prudenter, & deliberatâ voluntate dubitare, num altera pars opposita ei, quæ ad credendum proponitur, sit vera, quod est absurdum.

Eadem propositio probatur simili absurdo, quòd scilicet adultus ille veniens ad fidem prudenter posset absque vllo peccato elicere actum dissensus circa veritatem fidei sibi propositam, hoc modo; vbicumque veritas aliqua iudica-
II. tur prudenter credibilis secundùm vtramque partem, tunc nullum peccatum est assentiri vni parti & dissentire alteri pro libertate voluntatis, quia vtrobique adest prudens & recta ratio diiudicans vtrumque licere: sed positâ tantùm probabili cognitione credibilitatis veritatum fidei ad credendum propositarum tanquam sufficiente adulto venienti prudenter ad fidem diuinam, vtraque pars rei propositæ ad credendum iudicatur prudenter credibilis; alioqui non esset solummodo probabilitas de hâc credibilitate, vt facilè intelligitur ex dictis præcedenti ratione: igitur tunc adultus ille veniens ad fidem non peccaret dissentiendo rei sibi propositæ ad credendum, quod tamen est absurdum.

Tertia propositio: *cognitio credibilitatis veritatum fidei sufficiens adulto venienti prudenter ad fidem diuinam debet necessariò esse euidens.* ita sanctus Thomas hâc parte quæstione primâ ar-
III. ticulo quarto, in solutione ad secundum, vbi distinguens duplicem modum videndi seu euidenter cognoscendi veritates fidei, primum quo illæ videntur in speciali, secundùm quem negat illas videri per fidem, alterum, quo videntur sub communi ratione credibilis, id est secundùm rationem credibilitatis, ita subiungit, *& sic sunt visa ab eo, qui credit, non enim crederet, nisi videret ea esse credenda, vel propter euidentiam signorum, vel propter aliquid huiusmodi*, quò loci notandæ sunt illæ particulæ *(non enim crederet nisi &c.)* nam significant hanc euidentiam credibilitatis non tantummodo vtplurimùm, vel solùm de congruo, sed semper & necessariò prærequiri in adulto veniente ad fidem diuinam; hæ enim duæ particulæ, vt à S. Thoma ibi vsurpatæ *(non & nisi)* cùm sint negatiuæ, sunt *malignantis naturæ*, (vt Dialectici
IV. loquuntur) destruunt totum quod post se reperiunt, & proinde significant in adulto veniente prudenter ad fidem diuinam, nullum fore assensum fidei circa veritates ad sic credendum propositas, nisi in eo præcesserit euidentia credibilitatis istarum veritatum fidei propositarum ad sic credendum: eandem sententiam sequuntur vnanimiter omnes interpretes S. Thomæ hîc, & alij Scholastici communiter.

Probatur imprimis ex praxi Christi Domini: is enim vt suam doctrinam redderet credibilem suis auditoribus, & eos efficeret inexcusabiles à peccato infidelitatis, si ei euangelizanti non crederent, multa faciebat miracula, quæ illam redderent euidenter credibilem apud sanctum Ioannem capite quinto & decimo, *opera, quæ*

A *facio, testimonium perhibent de me, quod pater* V.
me misit. item capite decimo quarto, *si non creditis, quia pater in me est & ego in patre, alioqui propter opera credite.* Item capite decimo quinto, *si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo:* qui postremus locus notandus est pro hac propositione: nam significat opera Christi Domini facta in confirmationem veritatis à se euangelizatæ adeò fuisse mira & perfecta, vt efficerent euidentiam credibilitatis illarum.

Deinde, quòd si hæc signa fuissent minora seu inferiora in ratione manifestandæ credibilitatis, tunc Iudæi, coram quibus hæc signa fecerat, fuissent excusandi à peccato infidelitatis: ergo cùm eadem sit ratio aliorum adultorum venientium prudenter ad fidem diuinam, quæ
B fuit istorum Iudæorum, quemadmodum euidentia credibilitatis fuit necessaria Iudæis, vt VI.
prudenter & absque peccato assentirentur istis veritatibus, & citra istam euidétiam non peccassent; ita etiam, vt adulti venientes prudenter & debito modo ad fidem diuinam præbeant assensum rebus sibi propositis ad credendum, euidentia credibilitatis eiusmodi veritatum necessariò prærequiritur in illis.

Probatur etiam ratione: cognitio credibilitatis necessariò prærequisita ad assensum fidei diuinæ debet esse maior & perfectior quoad credibilitatem, quàm sit cognitio tantùm probabilis, quia probabilis tantùm cognitio non est ad id sufficiens, vt ostendimus præcedenti propositione: ergo hæc cognitio de credibilitate ad id sufficiens debet necessariò esse euidens. Antecedens patet: consequentia probatur: vbi obiectum aliquod cognoscitur cognitione tantùm
C naturali, nulla cognitio illius, quæ sit perfectior VII.
eâ, quæ tãtùm est probabilis, potest dari, quàm quæ est euidens, tum quia inter cognitionem naturalem euidentem, & cognitionem naturalem fundatam in discursu, qualis est hæc cognitio credibilitatis, nihil mediat, & cognitio euidens comparata probabili est superior quoad perfectionem: tum etiam quia in tota latitudine cognitionis naturalis nulla perfectior datur euidenti: atqui credibilitas veritatum nostræ fidei cognoscitur tanquam aliquod obiectum cognitionis tantùm naturalis, vt suprà ostendimus, & eius cognitio sufficiens & necessariò prærequisita in adulto veniente prudenter ad fidem diuinam debet esse perfectior eâ cognitione, quæ tantùm est probabilis, vt præcedenti propositione ostendimus: ergo talis cognitio credibilitatis veritatum nostræ fidei debet necessa-
D riò esse euidens. VIII.

Hinc Exodi quarto Deus Moysi, quem ad filios Israel mittebat, dicenti *non credent mihi, neque audient vocem meam*, dat potestatem faciendi plura miracula, eáque insignia. Similiter Christus Dominus mittens Apostolos, apud sanctum Marcum vltimo capite, vt sic causarent audientibus euidentiam credibilitatis eorum, quæ illis proponebant.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM fundamentum primæ sententiæ contrariæ articulo superiori relatæ, est:

I. quia illa euidentia credibilitatis vel esset necessaria doctis & aliis præditis magno ingenio, vel aliis tantùm simplicibus, qui nec ingenio, nec doctrinâ ita pollent, vel vtrisque: at prior non est necessaria, quia tollit libertatem requisitam ad assensum fidei, nam vbi aliquis euidenter cognoscit aliquid ita euidenter esse credibile, vt oppositum iudicetur incredibile, & prudens ratio dictat esse credendum, tunc non potest non assentiri & ex consequenti non elicere assensum fidei: ergo ne hæc libertas requisita ad assensum detrahatur, dicendum est hanc euidentiam credibilitatis non requiri necessariò in adultis doctis, & valentibus ingenio, ad susceptionem fidei diuinæ. Nec item hæc euidentia credibilitatis est necessaria simplicibus; quia licèt vsus rationis non desit illis, attamen deest illis capacitas intellectus ad examinandum motiua, ad pe-
II. netrandum vim & efficaciam motiuorum, & alia id genus similia, quæ longè superant captum hominum simplicium, etiam fidelium.

Respondetur, hanc euidentiam credibilitatis esse necessariam tam doctis & pollentibus ingenio, quàm simplicibus, vt rationes allatæ pro nostris propositionibus ostendunt. Ad probationem in contrarium, prout illa procedit de *doctis*, negatur per hanc euidétiam credibilitatis tolli in illis libertatem requisitam ad assensum fidei diuinæ, licèt enim illi, vbi penetrant eiusmodi euidentiam, non possint non assentiri credibilitati veritatis sibi propositæ ad credendum, adhuc tamen manent liberi vtraque libertate tam *specificationis*, quàm *exercitij*, vt assentiantur veritati, cùm aliud sit formale motiuum assentiendi veritati, & aliud assentiendi eius tantùm credibilitati: hoc est *euidentia signorum*, istud *diuina reuelatio obscurè facta*: inter quæ
III. duo motiua & eorum assensus non datur intrinseca connexio, vt iam obseruauimus in Iudæis & Pharisæis cognoscentibus euidenter credibilitatem veritatum fidei, quas Christus Dominus proponebat ad credendum, quibus tamen nullo modo præbebant assensum.

Ad probationem verò eiusdem minoris, prout procedit de *simplicibus*, respondetur distingui, vt articulo sequenti docebimus, duplicem euidentiam credibilitatis, vnam *speculatiuam*, alteram *practicam*; item euidentiam *speculatiuam* non esse absolutè necessariam, sed solam *practicam*, vt ibidem docebimus: at simplices, de quibus est hîc sermo, licèt non habeant euidentiam illam *speculatiuam*, quatenus non valent penetrare totam efficaciam eiusmodi motiuorum, vt illa spectantur secundùm se, habent tamen *practicam*: mouentur enim miraculis, aut
IV aliis similibus signis, quæ vident fieri, vel testibus, vel communi consensu, quæ omnia pro sua conditione apprehendunt prudenter esse dignissima fide, vt docet sanctus Augustinus referendus articulo sequenti secunda propositione; imò longè magis & etiam faciliùs aliis superantibus eos ingenio & scientiâ, quatenus facultas discutiendi rationes dubitandi illis non suppetit, quæ alioquin possunt afferri in contrarium, vt potest reperiri in sapientibus & Doctoribus.

Secundum fundamentum: eadem est ratio infidelium adultorum suscipientium fidem diuinam, quoad primum assensum fidei, ac puerorum baptisatorum in infantia, dum veniunt ad vsum rationis, quia, licèt isti pueri habeant ha-
A bitum fidei sibi infusum, attamen vt aliquem eius actum eliciant, voluntas eorum priùs debet moueri, vt ad id applicet intellectum, & si quis illorum statim post baptismum transferatur extra terras Catholicorum, vel etiam Christianorum, vbi veniet ad vsum rationis, habitus fidei, quem accepit in baptismo, non magis faciet illum assentiri veritatibus fidei sibi ad credendum propositis, quàm alterum fidelem nondum baptisatum; sed quando pueri in infantia baptisati, & inter nos enutriti, veniunt ad vsum rationis, non indigent hâc euidentiâ credibilitatis, vt prudenter & debitè eliciant assensum fidei diuinæ, quia hæc motiua non solent illis proponi, sed quamprimùm eliciunt assensum fidei diuinæ: ergo nec etiam adulti infideles indigent euidentâ credibilitatis veritatum nostræ fidei, vt postea prudenter & debitè eli- V.
B ciant assensum fidei diuinæ circa veritates fidei, quæ proponentur illis. VI.

Confirmatur: rustici adulti formant primos assensus diuinæ fidei absque istis motiuis, & sine euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei: ergo talis euidentia credibilitatis non est absolutè necessaria ad prudenter suscipiendum fidem diuinam.

Respondetur, paruulos in infantia baptisatos venientes ad vsum rationis posse quoad præsentem difficultatem diuidi in duas classes, quarum vna constet iis, qui nutriuntur inter parentes Catholicos, altera iis, qui post susceptum baptismum translati sunt ad infideles, & cum illis enutriti; si agatur de infantibus posterioris classis, eandem esse rationem illorum, vbi sunt adulti, & prudenter veniunt ad fidem diuinam, ac adultorum purè infidelium, seu non baptisatorum, & proinde opus esse illis euidentia cre-
C dibilitatis earum veritatum, quæ illis proponuntur ad credendum, eodem planè modo pro sua conditione & capacitate, ac aliis nondum baptisatis: nisi quòd, quia susceptio baptismi dat aliquod speciale ius ei, qui baptisatur, pro accipiendis specialibus auxiliis huic sacramento correspondentibus, vbi & quando fuerit necesse, vt docent Theologi tertia parte agendo de gratia sacramentali, adultus ille in infantia baptisatus, si per eum non steterit, accipiet specialia hæc auxilia, quibus iuuabitur tam adhærendo assensui credibilitatis, quàm formando assensui veræ fidei, quæ tamen auxilia, vt fundata in tali medio, alter adultus nondum baptisatus non accipiet, quia defectu baptismi non habet prædictum ius ad illa ex hoc speciali titulo accipienda. VII.

Si autem agatur de infantibus prioris classis, respondetur, præterquamquòd iuuentur & il-
D luminantur motiuis internis, prædictisque specialibus auxiliis, fundatis in reali susceptione sacramenti baptismi, illos habere pro sufficienti motiuo non tantùm testimonium parentum, qui illos sic docent, sed etiam attestationem totius populi Christiani; quod illis sufficit, vt iudicent veritates sibi propositas ad credendum esse dignas, quæ diuinâ fide credantur: quod non potest dici de paruulis hæreticorum enutritis inter hæreticos, cùm vbi habent plenum iudicium rationis possint prudenter dubitare de suæ Ecclesiæ veritate ob multa, eáque varia, quæ facilè possunt illis occurrere. VIII.

Atque illud, quod hîc dicimus de paruulis Catholicorum, potest etiam dici de rusticis Catholicis, agnoscunt enim Ecclesiam esse il-

I. lustrem quandam congregationem, eámque nullatenus fuisse interruptam, hæreses verò paucis abhinc annis cœpisse facilè possunt agnoscere; quòd si quis contendat aliquos è vulgo nonnunquam temerè, & absque prudenti iudicio euidentiæ credibilitatis veritatum sibi propositarum ad credendum elicere assensum fidei, respondetur solutionem huius difficultatis pendere ex alia inferiùs discutiendâ, scilicèt, an actus fidei possit aliquando esse peccatum, si enim pars affirmans sit vera, conformiter erit respondendum posse contingere, vt aliquis absque euidentia credibilitatis veniat ad fidem diuinam: neque hoc obstare iis, quæ hactenus diximus: nam sumus tantùm locuti de eo, qui prudenter venit ad fidem, hic autem venit imprudenter & ex aliqua leuitate animi, si autem pars negans sit vera, erit etiam negandum pos-
II. se quem absque prudenti iudicio euidentiæ credibilitatis accedere ad fidem diuinam.

An autem rustici & simplices baptisati in infantia degentes inter hæreticos dicantur laborare ignorantiâ *inuincibili* credendorum, vel pro eo statu & conditione habeant sufficientia motiua ad amplectendam doctrinam Ecclesiæ Catholicæ, est alia difficultas non ad hunc locum pertinens, sed ad eum, quo inferiùs agetur de necessitate fidei & præceptis eius.

Fundamentum secundæ opinionis contrariæ est: probabilitas credibilitatis obiecti humanæ fidei sufficit in nobis ad prudenter eliciendum assensum eiusdem fidei, nam multa credimus fide humanâ, quorum tamen non habemus euidentiam credibilitatis, vt per se patet ex vsu satis frequenti hominum etiam prudentissimorum: ergo pari iure cognitio probabilis de credibilitate veritatum nostræ fidei erit sufficiens
III. in adulto, vt prudenter præbeat assensum rebus à Deo reuelatis. Antecedens patet: consequentia probatur: iudicium de credibilitate veritatum nostræ fidei secundùm se spectatum est ordinis merè naturalis, habet enim causas sui effectiuas & motiuas merè naturales, vt patet ex dictis: ergo ad illud prudenter formandum ea cognitio erit tantùm necessaria & sufficiens, quæ sufficit ad prudenter formandum iudicium aliquod ordinis purè naturalis intra idem genus: atqui iudicium de credibilitate rerum humanâ fide credendarum est intra idem genus, in quo est iudicium de credibilitate rerum per fidem diuinam credendarum, quia vtrumque est ordinis naturalis, licèt assensus, ad quos istæ cognitiones credibilitatis ordinantur, distinguantur à se inuicem specie, & prædictum illud iudicium de credibilitate rerum prudenter credendarum fide
IV. humanâ est solummodo probabile, non autem euidens, vt experientia docet: igitur & iudicium de credibilitate rerum per fidem diuinam credendarum necessariò prærequisitum & sufficiens ad assensum fidei diuinæ; erit tantùm iudicium aliquod probabile, de credibilitate rei ad credendum fidei diuinæ propositæ.

Respondetur, concesso antecedente negando consequentiam, est enim quoad hoc diuinæ fidei & humanæ dispar conditio: quia enim fides humana sicut & opinio compatitur secum aliquam formidinem, ideò, vt etiam prudenter ex fide tantùm humana credamus aliquid, vel etiam prudenter sequamur aliquam opinionem, satis est, quòd habeamus ea motiua, quæ moralem tantùm causant

A certitudinem, quæque prudenti viro videantur sufficientia pro formando aliquo assensu, qui V.
non sit ita certus etiam secundùm æstimationem eius, qui illum format, quin admittat aliquam dubitationem: quia verò assensus diuinæ fidei est ita certus & firmus, vt omnem excludat formidinem seu dubitationem, & credens diuinâ fide ita firmiter adhæret rei sibi ad credendum propositæ, vt absolutè credat oppositum esse falsum, fit, vt cognitio credibilitatis de obiecto præsupposita ad assensum eius debeat esse euidens, vt sic subseruiat intellectui ad sic firmiter assentiendum veritatibus sibi propositis.

Hinc patet solutio ad probationem consequentiæ ibi inter obiiciendum allatam, scilicet hanc disparitatem fidei diuinæ ab humana non esse fundandam in diuersitate vel identitate ordinis assensuum, hoc enim propriè & præcisè
B spectatum sese habet merè per accidens ad eui- VI.
dentiam requisitam in hac cognitione credibilitatis, sicut talis ordo sese habet merè per accidens ad scientiam, vt scilicet sit euidens, cùm opinio sit etiam ordinis naturalis, quæ tamen ex sua ratione intrinseca est ineuidens, & habet formidinem sibi admixtam.

ARTICVLVS III.

Qualis debeat esse euidentia cognitionis credibilitatis veritatum fidei in adulto ad susceptionem fidei.

NOTANDVM est primò, quemadmodum diximus præcedenti disputatione hanc euidentiam esse duplicem, vnam *speculatiuam*, alteram *practicam*, ita etiam proportionatè dari duplicem notitiam, seu duplex iudi-
C cium de hac euidentia credibilitatis, vnam *spe-* VII.
culatiuam, quâ scilicet deprehenditur, id est cognoscitur & penetratur vis & efficacia motiuorum ad credendum veritates fidei dignas, quæ credantur, & ex quorum attenta consideratione veritates fidei, vt proponuntur sub his motiuis, iudicantur esse credibiles; alteram notitiam, seu iudicium de hac euidentia esse *practicum*, quo scilicet non tantùm constat euidenter intellectui res, quæ proponuntur ad credendum, esse credibiles, sed etiam prudens & recta ratio dictitat ita esse euidenter credibiles, vt simul etiam dictet illas secundùm rectam rationem esse credendas.

Notandum secundò, hoc vtrumque iudicium de euidentia credibilitatis tam *practicum*, quàm *speculatiuum*, posse haberi duobus modis: primò *expressè & explicitè*, quatenus scilicet omnia
D & singula principia illius euidentiæ cognoscan- VIII.
tur, & habitudo motiuorum ad veritates fidei ad credendum propositas vt à Deo reuelatas, propter quam penetrationem eiusmodi principiorum illæ veritates non tantùm iudicentur dignæ, quæ sic credantur, sed prudens ratio etiam dictet esse credendas: secundò *implicitè* tantùm & *virtualiter*, quatenus nempe aliquid cognoscitur & dictatur faciendum, in quo tamen *implicitè* & *virtualiter*, continetur expressum aliquod iudicium practicum de euidentia credibilitatis veritatum nostræ fidei.

Notandum tertiò, iudicium hoc de euidentia credibilitatis posse adhuc duobus modis formari: primò eo assensu, quo vel *expressè*, vel *virtualiter* oppositum iudicatur esse incredibile,

I. secundò eo assensu, quo vel *expressè* vel *virtualiter* oppositum non æstimemus improbabile.

Notandum quartò, ad habendam euidentiam credibilitatis pro suscipienda fide non esse necessarium illam habere per omnia & singula motiua nostræ fidei, sed satis esse vnum vel alterum, dummodo illud sit vel ex se tale, vel quod applicatum intellectui iuxta dispositionem eius, cui datur, causet in illo istam euidentiam, vt videre est in ipso Nathanaël, qui apud sanctum Ioannem capite decimo verbum hoc Christi Domini, *priusquam te Philippus vocaret, cùm esses sub ficu, vidi te*, credidit.

Notandum vltimò, hanc euidentiam credibilitatis non consistere in indiuisibili, sed vnam esse maiorem aliâ, vt facilè intelligitur ex allato loco sancti Ioannis. His positis,

II. Sit hæc prima propositio: *cognitio credibilitatis veritatum fidei diuinæ, sufficiens adulto prudenter venienti ad fidem, debet necessariò esse ita euidens, vt oppositum eius aliquo modo* (id est *expressè*, vel saltem *implicitè*) *iudicetur secundùm rectam rationem esse incredibile.*

Probatur primùm: cognitio credibilitatis debet aliquo modo proportionari & correspondere assensui fidei diuinæ eliciendo, vt iam præmonuimus, quia est aliquid necessariò prærequisitum in adulto ad illum: ergo, sicut assensus fidei diuinæ debet esse talis, vt oppositum iudicetur certò & firmiter absque vlla formidine esse falsum, sic etiam assensus seu cognitio credibilitatis veritatum fidei, sufficiens adulto prudenter venienti ad fidem, debet ita ei esse euidens, vt iudicet oppositum eius esse omninò incredibile.

Deinde: vbi euidens cognitio inducit obligationem
III. ad præbendum assensum alicui veritati tanquam omninò certæ, infallibili, seu cui nulla possit subesse falsitas, ibi debet esse euidentia credibilitatis, quâ veritas ad sic credendum proposita iudicetur habere tantam credibilitatem, vt opposita nullam habeat, sed potiùs existimetur incredibilis, aliàs tunc non posset obligari sub pœna peccati mortalis ad præbendum illi assensum, sed iuxta rectam rationem excusaretur à formando tali assensu, quia prudenter iudicaret oppositum esse etiam credibile, seu dignum, quod credatur: atqui euidens cognitio credibilitatis veritatum nostræ fidei sufficiens, & necessariò prærequisita in adulto prudenter venienti ad fidem diuinam, inducit in eo obligationem sub pœna peccati mortalis ad præbendum assensum fidei diuinæ veritati sibi ad sic credendum propositæ sub istis motiuis e-
IV. uidentibus credibilitatis, quemadmodum intelligitur ex citatis sacræ scripturæ locis propositione tertia articuli primi, præsertim illo Christi Domini apud S. Ioan. cap. 15. *si opera non fecissem, quæ nemo alius fecit*, &c. assensus autem fidei diuinæ debet esse talis quoad firmitatem & certitudinem, vt oppositum iudicetur certò & indubitanter esse falsum, qui enim hæsitat in fide, est infidelis: igitur euidens illa cognitio credibilitatis veritatum fidei diuinæ ad sic credendum propositarum sufficiens & necessariò prærequisita in adulto prudenter venienti ad fidem, ita debet esse euidens, vt oppositum talis veritatis ad credendum propositæ iudicetur *expressè*, vel saltem *implicitè*, esse secundùm rectam rationem incredibile.

A Tandem probatur: vbi aliquid ita prudenter V.
iudicatur esse credibile, vt tamen oppositum etiam prudenter iudicetur esse credibile, ibi liberum est, etiam prudenter & absque peccato, vtrique parti assentiri, vel vnâ abiectâ eam, quam voluerit, eligere, vt patet etiam in rebus Theologicis; quando enim res aliqua nondum est definita per Ecclesiam, sed Theologi illam inter se controuertũt & pro vtrâque parte dantur insignes doctores, magna argumenta, quibus vtraque pars sit valde credibilis, tunc licet vnicuique nostrûm absque aliquo peccato sequi quamcumque partem voluerit, & stante sufficienti credibilitate vnius partis ab illa dissentire, & alteram amplecti, vt docet experientia: atqui stante euidentiâ credibilitatis veritatum fidei ad credendum propositarum adulto prudenter venienti ad fidem, non licet ei absque
B peccato infidelitatis assentiri parti oppositæ ve- VI.
ritatibus sibi propositis ad credendum, vt notauimus ex verbo Christi Domini; ergo non licet illi iudicare partem oppositam esse credibilem, sed debet æstimare esse incredibilem.

Hinc, si duæ propositiones contrariæ proponantur alicui à duobus sibi inuicem aduersariis, verbi gratiâ, realis præsentia corporis & sanguinis Christi Domini sub speciebus ritè consecratis à Catholico, & eius negatio ab hæretico, Catholicus & hæreticus apprehendantur ab eo rustico, cui sit vtraque propositio, prudenter pro sua conditione esse æqualis auctoritatis, motiua itẽ bonâ fide & prudenter pro conditione rustici æstimentur esse pariter euidẽtia ad inducendam credibilitatem, tunc rusticus ille in tali casu constitutus nondum censebitur habere sufficientem euidentiam credibilitatis, vt obligetur credere fide diuinâ, quia vna pars non apparet ei magis credibilis, quàm altera, & vna illarum ita ap-
C paret ei credibilis, vt etiam opposita retineat VII.
apud illum prudenter suam credibilitatem. Quare, sicut in hac hypothesi non tenetur dare assensum ei parti, quæ sub tali motiuo est illi credibilis, cùm secundùm rei veritatem sit falsa, sic etiam, quandiu non habebit euidentiam de credibilitatę partis affirmantis, importantem partem negantem esse incredibilem, non obligabitur elicere actum fidei supernaturalis circa prædictam partem affirmantem; vnde ad persuadendum res fidei optimum est sumere exordium à destructione sectæ contrariæ, sicut in naturalibus à remouendis iis, quæ formæ introducendæ sunt contraria.

Hinc secundò sequitur in negotio persuadendæ & acceptandæ fidei diuinæ, non esse distinguendum inter sufficientem propositionem
D veritatis credendæ per fidem diuinam, vt adul- VIII.
tus possit prudenter credere, & inter propositionem requisitam, seu necessariam, vt prudenter teneatur credere: nam ex dictis in tantum propositio alicuius veritatis ad credendum fide diuinâ est sufficiens, in quantum habet euidentiam nunc explicatam de incredibilitate partis oppositæ, & in quantum habet omnia, quæ sufficiunt pro inducenda obligatione ad assentiendum ex fide diuina; at talis propositio veritatis credendæ per fidem diuinam requiritur in adulto, vt prudenter teneatur credere, quemadmodum patet ex dictis: ergo in negotio persuadendæ & acceptandæ fidei diuinæ nulla est distinctio inter sufficientem propositionem veritatis credendæ, vt adultus possit prudenter

I. credere, & inter propositionem eius necessariam, vt teneatur credere prudenter.

Secunda propositio: *vt cognitio credibilitatis veritatum fidei hactenus explicata sit sufficiens adulto prudenter venienti ad fidem diuinam, non est satis, vt sit euidens euidentiâ speculatiuâ, sed debet esse euidentiâ practicâ, imò absolutè non requiritur, vt speculatiua etiam interueniat:* tres sunt partes propositionis.

Prima probatur: hæc cognitio euidens, de qua hîc agimus, debet esse ex parte intellectus aliquid alliciens ad assensum fidei, vt hîc & nunc exercendum, quemadmodum intelligitur ex dictis: at *speculatiua* tantùm euidens cognitio credibilitatis veritatum fidei non est ex parte intellectus principium aliquod alliciens ad assensum fidei, vt hîc & nunc exercendum, quia sistit in mera cognitione, aliàs non esset ampliùs e-
II. uidens solummodo *speculatiuè*: igitur hæc cognitio credibilitatis prærequisita in adulto, & sufficiens, vt prudenter veniat ad fidem diuinam, non debet esse euidens euidentiâ solùm *speculatiuâ*.

Secunda item pars propositionis patet ex dictis præcedenti disputatione articulo septimo, circa quartum dubium, similiter ex ratione nunc allata pro prima parte: hæc enim cognitio euidens credibilitatis veritatum fidei consideratur in præsenti articulo, vt re ipsa applicatur ad prudenter trahendum intellectum adulti nondum fidelis ad formandum, seu eliciendùm assensum fidei diuinæ circa veritates sibi propositas ad credendum fide diuinâ, quemadmodum patet ex titulo & explicatione præsentis articuli; at hæc cognitio credibilitatis, vt de facto applicatur, est propriè *practica*, quemadmodum citato illo quarto dubio ostendimus; igitur hæc
III. cognitio credibilitatis necessariò prærequisita in adulto veniente prudenter ad fidem debet esse euidens *practica* euidentiâ.

Tertia item pars propositionis, scilicet euidentiam *speculatiuam*, absolutè & simpliciter loquendo, non esse necessariam, probatur: ea euidentia non est absolutè requisita in cognitione credibilitatis, de qua hîc disputamus, sine qua res proposita ad credendum potest ab adulto venienti ad fidem prudenter iudicari credibilis, seu esse digna, quæ credatur: quia hæc est sola ratio necessitatis huius cognitionis euidentis in adulto, vt patet ex hactenus dictis; atqui sine euidentia *speculatiua* res proposita adulto ad credendum potest ab illo prudenter iudicari credibilis, licèt enim is non penetret vim & pondus motiuorum, quibus allicitur, prout illa considerantur secundùm se, & in se ipsis tantùm, at-
IV. tamen vt hîc & nunc illa considerat iuxta æstimationem prudenter à se factam pro sua conditione, iudicat prædictas veritates sibi ad credendum sic propositas esse dignas, quæ hîc & nunc credantur: ergo euidentia illa *speculatiua* non est absolutè prærequisita in adulto prudenter veniente ad fidem diuinam, vt postmodum eliciat assensum fidei diuinæ circa veritates sibi propositas ad credendum.

Confirmatur: hæc euidentia cognitionis debet esse proportionata capacitati eorum, quibus motiua exhibentur pro fide illis ingeneranda, est enim per modũ doctrinę & instructionis, instructio autem & doctrina, dum exhibentur, debent accommodari capacitati addiscentium; igitur, cùm dentur quamplures, qui tanto ingenio non
A polleant, vt valeant penetrare pondus & efficaciam motiuorum nudè & secundùm se tantùm consideratorum, qui nihilominus hîc & nunc prudenter ob hæc & ista motiua minus tamen penetrata iudicent has & istas veritates propositas ad credendum esse credibiles, ipsa euidentia *speculatiua* non erit per se & absolutè necessaria in sufficienti cognitione credibilitatis veritatum fidei ad sic credendum propositarum adulto venienti prudenter ad fidem, vt formet, seu eliciat circa illas assensum diuinæ fidei: sic Nathanaël apud sanctum Ioannem capite primo, cùm haberet duo motiua credibilitatis sibi à Christo Domino exhibita, vnum fortius, petitum à cognitione cogitationum cordis explicatam istis verbis, *ecce verè Israëlita, in quo dolus non est*; alterum minùs forte, si spectetur secundùm se, petitum à visione sub ficu expres-
B sum istis verbis: *priusquam te Philippus vocaret, cùm esses sub ficu, vidi te*, accommodatiùs tamen ad suum ingenium & circunstantias loci & temporis, per istud secundum habuit euidentiam credibilitatis de hac veritate fidei, quòd Christus Dominus esset verus Messias; sic etiam communis consensus populorum & gentium in vnam & eandem religionem habentem tot & tantas asperitates & dogmata contra carnales affectus est aliquod vehemens motiuum, quod vt sic tamen cognitum, non tamen penetratum secundùm eam auctoritatem, quam habet ex peculiari institutione Dei, quâ illi tribuit infallibilitatem, causat euidentiam credibilitatis, etiam in rusticis pro eliciendo assensu circa veritates fidei, vt rectè obseruat sanctus Augustinus, libro *contra epistolam fundamenti* capite quarto, vbi enim hoc motiuum elegantibus verbis exposuit, ita
C subiungit ista: *ergo tot & tanta Christiani nominis charissima vincula rectè tenent hominem credentem in Ecclesia Catholica etiamsi propter nostræ intelligentiæ tarditatem, vel vitæ meritum, veritas nondum se apertè ostendat.* Sic etiam libro de *vtilitate credendi*, vbi capite 12. docuit eum, qui licèt non intelligat aliquid, vel sciat, attamen credit, commotus aliquâ tantùm auctoritate, euitare crimen erroris, inhumanitatis, & superbiæ, sequenti capite 14. loquens de prædicto motiuo fidei ita ait, *nullis me video credidisse, nisi populorum atque gentium confirmatæ opinioni ac famæ admodum celeberrimæ; hos autem populos Ecclesiæ Catholicæ mysteria occupasse.*

V. VI. VII. VIII.

ARTICVLVS IV.

D *An euidens cognitio credibilitatis veritatis fidei, sit de obiecto materiali, an de formali.*

NOTANDVM est iudicium tam *practicum*, quàm *speculatiuum* talis euidentiæ credibilitatis posse intelligi vel de solo obiecto *materiali* nostræ fidei, vel etiam de eius *formali*, id est, quòd veritas, quæ proponitur sub iis motiuis, sit specialiter digna, quæ credatur, vel quæ etiam vt à Deo reuelata credatur aliquâ fide diuinâ, ita vt sit euidens euidentiâ credibilitatis hanc veritatem, vt propositam sub iis motiuis esse diuinitus reuelatam, & esse dignam, quæ aliquâ fide creda-

I. tur, & vt sic iuxta prudentem & rectam rationem esse considerandam.

Sit hæc propositio: *hæc euidens cognitio credibilitatis, necessariò prærequisita in prædicto adulto ad assensum fidei, non est solùm de obiecto materiali fidei, seu veritatis fidei propositæ ad credendum, sed de ipso formali obiecto fidei, id est, quòd res illa, quæ proponitur credenda fide diuinâ, sit à Deo reuelata*. Propositio est communis apud omnes, & primò quòd obiectum materiale fidei possit reddi euidenter credibile.

Probatur: credibilitas prouenit à motiuis, verbi gratiâ, ab auctoritate plurium sapientum, vt etiam videre est in pluribus aliis rebus non spectantibus ad fidem diuinam; at veritates fidei non considerando reuelationem diuinam, per quam habentur, possunt habe-
II. re istam, aut aliquam illi similem auctoritatem, qualem sanctus Augustinus suprà, præter aliam diuinam, agnoscit etiam in Ecclesia: ergo, sicut plura obiecta non reuelata à Deo habent, quòd possint euidenter cognosci quoad suam credibilitatem, ita & obiecta materialia fidei, seu veritates fidei ad credendum propositæ.

Deinde: quòd sit necesse hanc euidentiam esse de formali obiecto fidei diuinæ, solummodò intelligitur iuxta modum ordinarium ingenerandæ fidei adulto; nam, si cui innotesceret Deum esse, qui reuelat, quod proponitur ad credendum, tunc ei non esset opus euidentiâ credibilitatis, nam ex tali cognitione posset facilè absque vlla præuia cognitione euidenti credibilitatis elicere assensum fidei supernaturalis circa veritatem, cuius reuelationem probè nouit esse factam à Deo; sed hæc pars nostræ
III. propositionis procedit tantùm de modo ordinario, quo fides ingeneratur adultis, vt etiam primo articulo huius disputationis monuimus.

Iuxta quem sensum hæc altera pars nostræ propositionis probatur: euidentia credibilitatis debet esse de veritate ad credendum proposita sub ea formali ratione, secundùm quam est formaliter aliquod obiectum assensus diuinæ fidei, quia ordinatur ad illum, & eo fine ad eum prærequiritur, vt suprà docuimus: atqui veritas ad credendum proposita adulto prudenter venienti ad fidem diuinam est aliquod obiectum assensus fidei diuinæ, sub hac formali ratione, scilicet quòd sit à Deo reuelata, nam suprà ostendimus diuinam reuelationem esse formale obiectum nostræ fidei: igitur euidentia credibilitatis necessariò prærequisita ad assensum diuinæ fidei in adulto prudenter veniente ad il-
IV lam, debet esse, quòd talis veritas sit reuelata à Deo, & proinde debet esse de formali obiecto nostræ fidei.

Deinde: euidentia credibilitatis in præsenti casu debet esse præcisè & formaliter de eo, quod per hoc iudicium seu assensum ei connectitur, seu de eo, de quo in tali assensu credibilitas enunciatur: atqui in præsenti negotio fidei ingenerandæ adulto, prudenter venienti ad Ecclesiam Catholicam, id quod connectitur euidentiæ credibilitatis in hoc assensu, est veritas ad credendum proposita sub hac formalitate tanquam reuelata à Deo: nam assensus iste non continetur hâc tantùm propositione, verbi gratiâ, *Deum esse trinum & vnum est credibile*, sed hæc, *Deum esse trinum & vnum, esse reuelatum*

A *à Deo est euidenter credibile*: igitur hæc euidentia credibilitatis necessariò est de eius formali obiecto, seu quòd veritas proposita sit à Deo reuelata. V.

Tandem: fundamentalis ratio necessitatis huius euidentiæ credibilitatis veritatum fidei tam habet locum in obiecto formali diuinæ fidei, quàm in materiali; est enim hæc, quòd veritas fidei sit obscura, & quòd intellectus, vt præbeat assensum rei obscuræ, prærequirat hanc euidentiam credibilitatis, quâ allicitur ad formandum assensum: at formale obiectum nostræ fidei, nimirum reuelatio diuina, est aliquid obscurum, fit enim obscurè; item est aliquid creditum, vt suprà ostendimus: igitur & euidentia credibilitatis de obiecto formali veritatis propositæ ad credendum prærequiritur necessariò in adulto prudenter veniente primùm ad fidem
B diuinam. VI.

DISPVTATIO XVII.

De assensu humanæ fidei prærequisito in adulto suscipiente fidem ad assensum fidei supernaturalis.

ARTICVLVS I.

Vtrum ad generationem fidei in adulto de aliqua veritate fidei prærequiratur aliqua cognitio naturalis euidens, siue assensus de eadem veritate.

C HÆc difficultas maximè connexa est cum præcedentibus: nam VII. cùm superiori disputatione distinxerimus hæc duo, scilicet *credibilitatem rei propositæ ad credendum*, & *veritatem illius*, ostenderimúsque in adulto primùm veniente prudenter ad fidem diuinam prærequiri necessariò euidentem cognitionem credibilitatis rei propositæ ad credendũ; quæri potest, an aliqua cognitio, siue assensus veritatis eiusdem rei propositæ ad credendum fundatus in aliquo motiuo naturali, puta auctoritate humanâ, vel signo, vel ratione probabili, vel aliquo alio simili, debeat necessariò præsupponi in isto adulto ad formandum assensum veræ ac supernaturalis fidei, circa istam eãdem veritatem; nam in præsenti difficul-
D tate (vt Durandus rectè animaduertit lib. 3. sententiarum distinctione 25. quæstione tertia, nu- VIII.
mero 4.) nomen fidei *acquisitæ* non sumitur in rigore, id est, prout solùm significat assensum innixum testificationi, seu auctoritati humanæ, sed accipitur in ampliori significatione, nimirum prout comprehendit assensum fundatum, vel in testimonio humano, vel in aliqua ratione probabili, vel in signis & miraculis factis in confirmationem veritatis rei, seu mysterij; de quo hic quæritur, an priùs debeat credi fide humanâ, quàm assensus diuinæ fidei exerceatur circa illud.

Deinde notandum, posse distingui duplicem cognitionem, vnam *euidentem*, alteram *ineuidentem*, vt intelligitur ex dictis suprà; de priori tantùm hîc agemus, de posteriori infrà.

I. Notandum tertiò, præsentem difficultatem posse moueri non solùm de *materiali* obiecto assensus diuinæ fidei, sed etiam de *formali*, id est, quæri posse non tantùm, an Trinitas personarum in vna diuina essentia, verbi gratiâ, debeat priùs credi fide humanâ, quàm diuinâ, sed etiam, an debeat priùs credi fide humanâ Deum reuelasse se esse trinum in personis, quàm hæc Trinitas personarum in Deo credatur fide diuinâ.

Quod spectat ad cognitionem *euidentem*, Manichæi (vt sanctus Augustinus refert libro de *vtilitate credendi* capite primo) existimarunt nihil esse fide diuinâ credendum, nisi quod priùs aliquâ efficaci ratione, vel *per propriam causam*, seu *à priori*; vel *per proprium effectum*, seu *à posteriori*, vel alio simili modo euidenti cognosceretur esse verum. Contra quos

II. Sit hæc propositio: *nulla euidens cognitio credendorum prærequiritur in adulto prudenter veniente ad diuinam fidem pro ingeneranda ei fide diuina*: propositio est de fide contra prædictos Manichæos.

Probatur primùm ex sacris litteris, vt ex illo Christi Domini apud sanctum Ioannem capite secundo, *quia me vidisti Thoma, credidisti, beati, qui non viderunt & crediderunt*; item ex illo eiusdem Christi Domini loquentis de mysteriis nostræ religionis apud sanctum Matthæum capite vndecimo, *Confiteor tibi pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & reuelasti ea paruulis*; item ex illo sancti Pauli primæ *ad Corinthios* secundo, *prædicatio nostra non est in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis*; & paulò pòst, *vt fides vestra non sit in potentia hominum, sed in virtute Dei*; hinc Isaiæ septimo dicitur, *nisi credideritis, non in-*
III. *telligetis*, & secundæ *ad Corinthios* decimo iubemur captiuare intellectum in obsequium fidei.

Deinde probatur ex Patribus, vt sancto Ambrosio libro primo *de Abraham* capite tertio, dicente bonum esse, *vt rationem preueniat fides, ne tanquam ab homine rationem à Deo exigamus*; sancto Augustino toto libro *de vtilitate credendi*, item contra *epistolam fundamenti* capite decimo-quarto sic scribente, *eos sequamur, qui nos inuitant priùs credere, quod nondum valemus intueri, vt ipsâ fide valentiores facti, quod credimus, intelligere mereamur*.

Tandem probatur ratione: multa prudenter creduntur per fidem humanam, quorum tamen veritas non cognoscitur euidenter per propriam causam, vel per proprium effectum,
IV. vel alio simili modo, sed solùm auctoritate, quemadmodum sanctus Augustinus libro *de vtilitate credendi* capite duodecimo rectè vrget *contra Manichæos* sumpto exemplo à filiis, qui, licèt non habeant euidentem cognitionem, quòd sint ab his & istis parentibus progeniti, prudenter tamen id credunt, *non enim*, inquit, *ratione vllo pacto sciri potest, sed interpositâ matris auctoritate de patre creditur, de ipsa verò matre plerumque nec matri, sed obstetricibus, nutricibus, famulis; nam cui furari filius potest, aliúsque supponi, nónne potest decepta decipere, credimus tamen, & sine vlla dubitatione credimus, quod sciri non posse confitemur*. Et ibidem paulò pòst, *multa possunt afferri, quibus ostendatur nihil omnino humanæ societatis*

A *incolume remanere, si nihil credere statuerimus, quod non possumus tenere perceptum*. V.

Neque ratio disparitatis, quam disputatione præcedenti diximus esse ipsius diuinæ fidei ad humanam, habet locum in præsenti difficultate.

Nam cognitio prærequisita ad assensum fidei in adulto, prudenter veniente ad fidem, non debet esse euidens de veritate rei, sed satis est, quòd sit tantùm ita euidens quoad eius credibilitatem, vt oppositum existimetur incredibile; quemadmodum præcedenti disputatione ostendimus. Vnde, cùm hæc euidentia credibilitatis tollat formidinem, nullo modo opus est euidenter cognoscere veritatem rei per fidem diuinam credendæ, ad hoc, vt prudenter procedatur ad assensum diuinæ fidei.

B Deinde: mysteria nostræ religionis non possunt euidenti aliquâ ratione cognosci, transcendunt enim ordinem totius naturæ, nec aliqui naturales effectus dantur in rerum natura, per quos possint euidenter cognosci, vt patet de mysterio Trinitatis, Incarnationis, & aliis eiusmodi: igitur euidens illorum cognitio non prærequiritur necessariò ad assensum fidei supernaturalis in adulto, prudenter veniente ad fidem diuinam, quod enim est impossibile, non potest ad aliquid aliud necessariò prærequiri. VI.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta Manichæorum.

C PRIMVM est: quia credere aliquid, antequam per assensum rationis cognoscatur & iudicetur esse verum, est quædam leuitas animi; leuitas autem in credendo est aliquod peccatum, vt significat Ecclesiasticus decimonono capite, sic dicens, *qui citò credit, leuis est corde*. VII.

Respondetur, negando maiorem: nam ad vitandum peccatum leuitatis in credendo, sufficit euidentia credibilitatis rei, quæ proponitur ad credendum fide diuinâ, quam præcedenti disputatione docuimus requiri.

Secundum est: quòd epistolæ primæ *ad Thessalonicenses* capite quinto iubemur *omnia probare, & quod bonum est tenere*; at hæc probatio in rebus per fidem credendis, non potest aliter fieri, quàm per lumen rationis, quo veritas rei priùs cognoscitur, & deinde per fidem.

D Respondetur, illud Pauli *omnia probate* &c. non intelligi de omnibus veritatibus per Ecclesiam & Pastores eius propositis ad credendum, sed tantùm de iis, quæ à nonnullis de nouo proferebantur, necdum tamen erant per Ecclesiam probatæ & ad credendum propositæ: nam quæ iam erant per Ecclesiam probatæ & ad credendum propositæ, non vult probari, sed teneri, ita enim ait secundæ *ad Thessalonicenses* secundo, *tenete traditiones, quas didicistis*. VIII.

Deinde respondetur, probationem illam, de qua ibi agit Apostolus, non esse de eius mente ab omnibus & singulis faciendam, sed tantùm à præfectis & superioribus, vt potest intelligi ex antecedentibus; hic autem agitur de eo, quod

I. debet fieri ab omnibus & singulis adultis prudenter venientibus ad fidem.

Tertiò: etiamsi aliqua probatio deberet præcedere in tali adulto assensum diuinæ fidei, hæc tamen probatio non deberet esse per euidentem rationem veritatis propositæ ad credendum, cùm hæc probatio sit impossibilis, sed tantùm per euidentiam credibilitatis rei ad sic credendum propositæ.

Tertium: si quæ possunt credi sine ratione, & ante perceptam eorum veritatem, tam bene ea, quæ sunt absurda, quàm quæ sunt verissima, poterunt credi absque vllo peccato, sicque infideles, qui multa falsa etiam contra naturalem rationem credunt, poterunt excusari à peccato infidelitatis, quod tamen est absurdum.

Antecedens probatur: quia in tali hypothesi non est potior ratio, cur posteriora credantur,
II. priora verò non item: cùm nulla detur ratio, quâ noster intellectus diiudicet connexionem attributi cum subiecto in ea propositione, quæ obiicitur credenda per fidem diuinam, sicut etiam nulla eidem intellectui occurrit, quâ in propositione absurda iudicet attributum coniungi suo subiecto: ergo, vt non est credendum absurdis, sic etiam nec aliis rebus etiam reuelatis nisi præhabitâ cognitione veritatis illarum.

Respondetur, negando antecedens, ad cuius probationem respondetur dari aliquam sufficientem rationem credibilitatis, cur feramur in assensum rei credendæ per fidem, qualis nulla apparet, quæ doceat nos credere, quæ sunt absurda. Nec ad hoc iudicium opus est cognoscere connexionem attributi cum subiecto enunciationis propositæ ad credendum, sed satis est euidenter nosse illam esse dignam,
III. quæ credatur fide diuinâ, & cùm ipsum *assentiri rei ad credendum propositæ*, sit aliquid planè distinctum ab eo, quod est illam *euidenter cognoscere*, vt videre est in fide humanâ, & notauit sanctus Augustinus citato libro *de vtilitate credendi*, non potest bene inferri ex eo, quòd opus est vero aliquo assensu ad fidem diuinam, talem assensum consequenter debere præsupponere euidentem cognitionem, quâ rei ad credendum propositæ veritatem attingamus, tunc enim ratio perspecta debet antecedere assensum, quando assensus habet pro suo motiuo formali aliquid intrinsecum rei, quo necessaria habitudo & connexio extremorum eius penetratur, non autem quando habet solummodo medium aliquod extrinsecum, cuiusmodi est diuina auctoritas in fide diuina, & humana auctoritas in assensu fidei hu-
IV. manæ.

Articvlvs III.

An in adulto suscipiente fidem prærequiratur aliquis assensus fidei acquisitæ de illo mysterio, quod per fidem credendum obiicitur.

Scotvs tertio sententiarum distinctione 23. quæstione vnicâ: Durandus tertio sententiarum distinctione 25. quæstione 3. Michael Medina libro quinto *de fide* capite vndecimo: Vasquezius prima parte disputatione quinta capite tertio, existimant in adultis suscipientibus

A fidem diuinam prærequiri aliquem assensum fidei acquisitæ de illo mysterio, de quo assensus fidei supernaturalis est eliciendus. V.

Melior tamen est opinio negans, Cani libro 3. *de locis Theologicis* capite octauo in solutione tertij argumenti, Vegæ libro sexto *in Concilium Tridentinum* capite decimo tertio prope finem, & multorum recentiorum, quam hac nostra propositione explicamus.

Sit itaque hæc nostra propositio: ***ad ingenerandum adulto, prudenter venienti ad fidem, assensum supernaturalem circa aliquod mysterium, non prærequiritur necessariò in illo assensus fidei acquisitæ circa idem mysterium.*** Ita auctores nunc relati.

Probatur primò auctoritate sancti Thomæ hac parte, prima quæstione articulo quarto in solutione ad secundum, vbi in tali casu præ-
B requirit solum assensum credibilitatis, à quo distinguitur assensus iste veritatis, sic enim ait, ***non enim crederet, nisi videret ea esse credenda, vel propter euidentiam signorum, vel propter aliquid huiusmodi.*** VI.

Deinde probatur ratione: vbi intellectus prudenter iudicat aliquod obiectum esse euidenter credibile aliquâ fide diuinâ, dictátque voluntati esse tale, voluntas sic illuminata potest velle sic credere tale obiectum, & ad id applicare intellectum: ergo, cùm actus ille postremus sit fidei diuinæ, quia respondet prædictæ credibilitati & volitioni, quæ sunt de obiecto vt per fidem diuinam credendo, nec vllus ibi antecedenter interueniat assensus fidei acquisitæ circa veritatem propositam, assensus fidei supernaturalis non prærequirit in adulto necessariò aliquem assensum fidei acquisitæ, sed solummodo assensum euidentiæ
C credibilitatis. VII.

Secundò: non potest explicari, quæ sit necessitas istius assensus fidei acquisitæ, vt antecedenter requisiti ad assensum fidei supernaturalis: vel enim requiritur pro determinando intellectu ad talem assensum circa obiectum obscurum, cuiusmodi est quælibet res fidei, vt ad credendum proposita, vel pro illo facilitando & inclinando ad talem assensum obscurum, aut saltem disponendo, vel denique vt procedat prudenter in formando tali assensu: at ex nullo istorum capitum hic assensus prærequiritur.

Non ex primo, quia intellectus satis determinatur per voluntatem illum applicantem ad sic credendum tale obiectum.

Non item ex secundo capite, quia habitus fidei infusæ, vel speciale illud auxilium ordinis su- VIII.
D pernaturalis, quo Deus excitat & adiuuat intellectum in formando tali assensu, sufficienter illum inclinat, nec actus ordinis purè naturalis inclinat propriè & formaliter potentiam ad actus ordinis purè & simpliciter supernaturales, cuiusmodi est assensus fidei diuinæ, sed ad eos tantùm, qui sunt eiusdem secum ordinis.

Non item ex tertio capite: nam si disponat, id tantùm facit valde remotè & impropriè, remouendo aliquid prohibens, scilicet difficultatem illam, quam intellectus potest ibi apprehendere, quatenus non concipit istud obiectum vt possibile, quale tamen iudicatur esse per hunc assensum fidei acquisitę: ex quo tamẽ capite prędictus assensus fidei acquisitę non requiritur ne-

I. cessariò, quia sufficienter prouidetur huic difficultati per euidentiam credibilitatis & assensum eius, hæc enim est talis, quemadmodum suprà docuimus, vt per illam constet intellectui oppositum esse omninò incredibile, & quod proponitur, esse dignissimum, quod credatur, cúmque hæc euidentia sit practica, debere hîc & nunc credi, ad quod sequitur volitio credendi, & actus credendi, quòd scilicet res sit ita, vt credenda proponitur.

Non denique assensus iste fidei acquisitæ necessariò prærequiritur ex vltimo capite; huic enim necessitati euidentia credibilitatis, & assensus eius præcludunt viam, vt patet ex dictis suprà pro eius necessitate: ergo assensus fidei acquisitæ circa obiectum propositum, vt fide diuinâ credendum, non prærequiritur necessariò in adulto ad eliciendum assensum diuinæ fidei circa illud idem obiectum.

II. Denique probatur nostra propositio argumento sumpto ab assensu diuinæ fidei fundato in reuelatione immediatè facta à Deo, verbi gratiâ, Prophetis: tunc in tali casu sufficit euidentia credibilitatis, nec aliquod iudicium probabile de veritate rei ad credendum propositæ prærequiritur, quin potiùs assensus diuinæ fidei debet statim sequi, vt patet ex eo, quòd aliqui discipuli Christi Domini reprehendantur in Euangelio tanquam tardi ad credendum, vbi præhabitâ euidentiâ credibilitatis non eliciunt assensum fidei supernaturalis, quemadmodum & ipse Zacharias: igitur assensus fidei supernaturalis non prærequirit necessariò aliquem assensum fidei acquisitæ circa eandem veritatem.

ARTICVLVS IV.

III.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM petitur ex auctoritate sancti Augustini, qui pluribus in locis videtur affirmare in adulto prærequiri aliquem assensum fidei acquisitæ, vt libro contra *epistolam fundamenti*, dum capite quinto sic ait, *ego verò Euangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ Catholicæ commoueret auctoritas*; quò loci per hanc particulam *auctoritas*, intelligit humanam auctoritatem generatiuam acquisitæ fidei, vt patet tum ex eo, quòd illo eodem capite hanc eandem auctoritatem Ecclesiæ vocat *auctoritatem Catholicorum prædicantium Euangelium*, seu etiam *Euangelium*, seu *prædicationem Catholicorum*; tum etiam ex eo, quòd capite quarto eandem auctoritatem Ec-
IV. clesiæ vocat *consensionem populorum, atque gentium.*

Item libro de *vtilitate credendi*; nam, vt toto illo libro ostendat contra Manichæos non esse necessarium præsupponi rationem euidentem ad recipiendam fidem diuinam sine temeritate, docet certam, tutam, imò necessariam viam ad suscipiendum veram fidem sine temeritate, esse, adhibere fidem ei hominum congregationi, quæ ex variis signis potest colligi habere & profiteri veram fidem & religionem: at totum istud & quoduis aliud, simile est solummodo motiuum fidei acquisitæ, quia vt sic non importat formaliter & directè reuelationem, vel auctoritatem Dei, vt per se patet: ergo sanctus Augustinus censet assen-
A sum aliquem fidei acquisitæ prærequiri neces- V.
sariò in suscipiente fidem diuinam circa illud mysterium fidei, circa quod assensus diuinæ fidei est eliciendus; sic capite decimo, vndecimo, duodecimo, decimo tertio, & præsertim decimo-quarto prædicti libri de *vtilitate credendi*, vbi sic ait, *nullis me video credidisse, nisi populorum atque gentium confirmatæ opinioni, & famæ admodum celeberrimæ*; & ibidem paulò pòst ait, *aliquam scripturam non posse recipi vt diuinam, nisi credendo testimonio multorum celebriter id asserentium.*

Respondetur, ad primam auctoritatem sancti Augustini, eum non agere de assensu fidei acquisitæ priùs dando rebus à Deo reuelatis, quàm credantur fide diuinâ, sed tantùm agere de motiuo, quo impulsus fuerit acceptare Euangelium scripto exaratum, vt diuinam scri-
B pturam, atque tale motiuum fuisse *testificationem Ecclesiæ Catholicæ & consensionem populorum atque gentium, seu traditionem*: nam VI.
quòd sanctus Augustinus eo loci sumat hunc terminum *credere Euangelio* in hac significatione, scilicet pro *acceptare illud vt diuinam scripturam*, patet ex antecedentibus, vbi interrogans aduersarium, *quisnam sit Manichæus*, probetque illum, sicut prætendebat, esse Apostolum Christi Domini, quia aduersarius erat dicturus se id habere ex Euangelio, id est ex *sacra scriptura*, sanctus Augustinus negat se posse id acceptare, tanquam contentum in Euangelio, id est in *sacra scriptura*, quia omnes Catholici, ex quorum testificatione acceptauit Euangelium, vt *diuinam scripturam*, id negant: *Euangelium*, inquit, *fortè mihi lecturus es, & inde Manichæi personam tentabis asserere. Si ergo inuenires aliquem, qui Euangelio*
C *nondum credit*, id est, qui illud nondum acce- VII.
ptauit pro diuina scriptura, *quid faceres? dicenti tibi non credo: ego verò Euangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoueret auctoritas*. Ex quo sanctus Augustinus ibidem infert, quidquid Manichæus dicat, vel profeferat ex Euangelio, se non posse illi credere, *si ad Euangelium*, inquit sanctus Augustinus ibi, *te tenes, ego ad eos me teneam, quibus præcipientibus Euangelio credidi, & his iubentibus tibi omninò non credam*: sicque sensus S. Augustini est, Manichæum non posse probare S. Augustino se *(qualem prætendebat)* esse Apostolum Christi Domini, licèt aliquod testimonium pro hac re afferret ex Euangelio, quia ipse non crederet Euangelio contra auctoritatem Ecclesiæ præcipientis illi, vt non crederet Manichæo: qui totus discursus sancti Augustini non osten-
D dit illum priùs habuisse aliquem assensum fidei VIII.
acquisitæ, quàm diuinæ, circa mysteria sibi proposita per fidem diuinam credenda, sed solummodo se habere ex traditione Ecclesiæ Euangelium scripto exaratum pro *sacra scriptura.*

Ad alias eiusdem sancti Augustini auctoritates ibi allatas, præsertim eas, quibus dicit se credidisse *congregationi populorum atque gentium*, respondetur, hunc terminum *credere congregationi*, posse facere duplicem sensum; primus est, quòd elicuerit assensum veritatis circa res fidei ob testimonium eiusmodi populorum & gentium, & proinde fide humanâ crediderit ea esse vera, quæ hæc congregatio proponit; secundus sensus est, quòd propter hoc testimonium populorum & gen-

I. tium, earúmque consensionem, iudicauerit prudenter obiecta proposita per fidem diuinam credenda esse credibilia, id est prædicta verba sancti Augustini, vt vno verbo dicamus, posse intelligi, vel de assensu *veritatis*, vel tantùm de assensu *credibilitatis.* Iam respondetur, hæc verba sancti Augustini, & alia eis similia, tantùm intelligi de assensu *credibilitatis*; quo etiam modo auctoritas præcedenti solutione explicata posset intelligi, si loqueretur ibi de veritatibus fidei Catholicæ, vt nonnunquam significantur ipso nomine *Euangelij*.

Tandem responderi potest, etiamsi sanctus Augustinus ibi loqueretur de assensu fidei acquisitæ formato circa res nostræ fidei ante assensum elicitum ex fide diuina, tunc eum fore intelligendum de eo tantùm, quod satis communiter euenit, non autem de eo, quod

II. absolutè & necessariò prærequiritur ad primum assensum diuinæ fidei.

Nec obstat, quòd in posterioribus auctoritatibus videatur asserere id esse necessarium; tunc enim mens eius non erit id specialiter & ex natura rei esse necessarium, sed moraliter, quatenus vtplurimùm adulti, quando primùm veniunt ad fidem, solent priùs fide *acquisitâ*, quàm *diuinâ*, credere ea esse vera, quæ sibi proponuntur ad credendum.

Secundum petitur ex ratione: vt fides diuina iuxta modum ordinarium prudenter suscipiatur, aliquis, siue sit Ecclesia, siue concionator, debet priùs illam proponere, iuxta illud Apostoli *ad Rom.* 10. *quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient, sine prædicante?* & iste proponens debet esse dignus fide, aliàs fides non poterit prudenter adhiberi eius dictis: ergo eius testificationi

III. fides est adhibenda aliquantò priùs, quàm rei per eum enuntiatæ: sed hæc fides non potest esse nisi acquisita, nam innititur prædictæ eius testificationi, quæ non est diuina auctoritas, sed humana tantùm: igitur, vt fides diuina prudenter suscipiatur ab adulto circa aliquam veritatem diuinæ fidei, prærequiritur in illo quidam assensus fidei acquisitæ circa veritatem ad credendum fide diuinâ propositam.

Respondetur, nos admittere propositionem rerum credendarum esse necessariam; similiter requiri, vt proponens iudicetur dignus fide, non quidem hoc sensu, quòd ea, quæ proponit, iudicentur esse vera, sed quòd & proponens iudicetur dignus, cui credatur, & quæ proponit, suscipiantur: non specialiter vt vera, sed vt credibilia tantùm, seu digna quæ

IV. credantur aliquâ fide diuinâ; quod etiam est animaduertere in rebus humanis, licèt enim existimemus eum, qui nobis aliquid refert, dignum esse, cui credatur, similiter & quod enuntiat, esse credibile, non propterea tamen statim credimus ea, quæ asserit, esse à parte rei vera propter testimonium ipsius illa asserentis.

Tertium fundamentum: in quocumque persuasio necessariò prærequiritur ad præbendum assensum, in eo etiam fides acquisita necessariò prærequiritur ad talem assensum præbendum, quia tunc assensus est dandus persuasioni, & proinde, sicut persuasio fit solummodo motiuis sufficientibus ad inducẽdum, vt credatur quod proponitur, & hæc motiua, quibus tunc homo

A inducitur ad assentiendum, non sunt diuina auctoritas, sed solùm humanum quoddam motiuum, sic etiam assensus ille est tantùm fidei acquisitæ: atqui persuasio necessariò prærequiritur in adulto veniente prudenter ad fidem diuinam, imò & in paruulo baptisato, & statim post baptismum in longinquam regionem translato, in qua nihil de fide audierit, vbi enim attigerit annos discretionis, non sufficiet ei proponere articulos fidei Catholicæ, sed insuper requiritur illorum persuasio facta per Ecclesiam, aut concionatorem per motiua conuenientia: igitur & in adulto veniente prudenter ad fidem diuinam fides acquisita prærequiretur necessariò ad eliciendum assensum fidei supernaturalis circa mysterium propositum ad credendum fide diuinâ. V.

Confirmatur hæc ratio exemplo sumpto à Iudæis tempore Christi Domini habentibus habitum fidei infusæ, quorum alij crediderunt

B Christo Domino proponenti veritates supernaturales, alij non crediderunt: ratio, cur isti crediderunt, alij verò minimè, est, quòd primi habuerunt assensum fidei acquisitæ circa veritates sibi propositas à Christo Domino, qui assensus fundatur in vita & miraculis Christi Domini, posteriores verò non habuerunt talem assensum, vt colligitur ex illo Christi Domini apud sanctum Ioannem cap. 18. *si non venissem, & locutus eis non fuissem, peccatum non haberent: item, si opera in iis non fecissem, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent:* igitur, cùm adultus nondum baptisatus veniens prudenter ad fidem non sit melioris conditionis prædicto paruulo in infantia baptisato, vel ipsis Iudæis tempore Christi Domini habentibus fidem diuinam, vt in his prærequirebatur necessariò assensus fidei acquisitæ circa ea, quæ Christus VI.

C Dominus proponebat illis ad credendum, sic etiam in adulto prudenter veniente ad fidem diuinam. VII.

Respondetur, persuasionem in præsenti difficultate duplicem posse distingui; vnam *veritatis rei* ad credendum propositæ, alteram *credibilitatis eius*; primam non requiri absolutè in adulto prudenter veniente ad fidem diuinam, nec ex consequẽti assensum illi correspondentem esse necessarium, sed solam secundam requiri, & ita etiam adulto prudenter venienti ad fidem diuinam sufficere assensum credibilitatis rerum ad fidem diuinam spectantium, sibique ad sic credendum propositarum.

Ad confirmationem petitam à Iudæis, respondetur Iudæos, qui non crediderunt post sufficientem propositionem & euidentiam credibilitatis, non habuisse propriè habitum diuinæ

D fidei, sed ab eo excidisse, cùm hoc illorum peccatum fuerit peccatum infidelitatis, & qui discredit vni articulo fidei, amittat fidem etiam circa omnes alios: ratio autẽ, cur aliqui eorum crediderint, alij verò non, si inquiratur quænam sit ex parte illorum, respõdetur, non fuisse positionem & carentiam assensus ex fide acquisitâ eliciti, vel non eliciti circa res ad sic credendum propositas, sed in consentientibus causam huius rei fuisse piam affectionem voluntatis applicantem intellectum ad assensum in obsequium fidei; in non credentibus obstinatam eorum voluntatem in malitia & inuidia, quâ ardebant in Christum Dominum, vt facilè intelligitur ex toto discursu Euangelij. VIII.

Quartum: assensus fidei, quo aliqua veritas

I. ad credendum proposita, antequam intellectus eliciat assensum fidei diuinæ, iudicatur esse reuelata à Deo, est aliquis assensus fidei tantùm acquisitæ: nam solummodo innititur miraculis, signis & aliis id genus motiuis distinctis ab auctoritate Dei, sed iste assensus necessariò præequiritur in adulto prudenter veniente ad assensum fidei diuinæ, vt potest facilè colligi ex dictis suprà de assensu credibilitatis circa obiectum formale fidei diuinæ: ergo, & assensus fidei acquisitæ necessariò præequiritur in adulto prudenter venienti ad fidem diuinam, vt eiusdem diuinæ fidei eliciat assensum circa veritatem sibi propositam.

Respondetur, vt iam in præcedenti solutione animaduertimus, hæc duo distingui, *iudicare reuelationem diuinam conuenire veritati ad credendum proposita, seu esse de facto applicatam illi,*
II. & *iudicare admodum esse credibile diuinam reuelationem conuenire de facto prædictæ veritati, seu esse de facto applicatã ei*: primum enim iudicium seu assensus est ipsius veritatis, posterius iudicium seu assensus est tantùm credibilitatis, vt facilè intelligitur ex dictis: iam ex istis duobus iudiciis seu assensibus, solus secundus est necessarius ad ingenerandum fidem diuinam adulto prudenter venienti ad illam, tanquam conditio quædam necessariò requisita ex parte intellectus credentis, qui non potest elicere diuinæ fidei assensum circa aliquam eius veritatem, nisi priùs alio assensu iudicet esse credibile ipsum motiuum formale fidei, seu esse à Deo reuelatum ipsi conuenire.

ARTICVLVS V.

III. *Vtrum aliquando in adultis eueniat, vt assensus fidei acquisita antecedat assensum diuinæ fidei circa eandem veritatem.*

SIT hæc propositio: *etsi nullus assensus fidei acquisita circa veritatem propositam vt credendam fide diuinâ præequiratur necessariò ad assensum diuinæ fidei eliciendum circa eandem veritatem, attamen satis communiter euenit in adultis, vt talis assensus fidei acquisita antecedat assensum diuinæ fidei circa illam eandem veritatem, tam secundùm obiectum formale consideratam, quàm secundùm obiectum materiale*; duæ sunt partes propositionis, prior patet ex dictis articulo tertio; posterior probatur fundamentis articulo superiori solutis: nam illa facilè possunt accommodari huic nostræ propositioni probandæ; auctoritates enim sancti
IV. Augustini quatenus intelliguntur de hoc assensu fidei acquisitæ, solummodo loquuntur de eo, quod fit satis communiter.

Deinde probatur ex eo, quod adulti nondum fideles, vbi veniunt ad fidem diuinam, & penetrant euidentiam credibilitatis, si ante elicitum assensum fidei interrogentur, num putent rem hoc modo credibilem, ita se habere, vt proponitur, & num existiment illam esse à Deo reuelatam, statim respondebunt *affirmatiuè*, vt quilibet potest intelligere cõsiderando ita seipsum, ac si nondum esset fidelis, & de hoc vtroque interrogaretur: at talis vterque assensus est tantùm fidei acquisitæ, quia innititur testificationi proponentium, quos iudicamus verum dicere; item & ipsis motiuis, tanquam argumen-

A to quodam probabili: igitur satis communiter V.
euenit, vt assensus fidei acquisitæ antecedat assensum fidei diuinæ in adulto circa veritatem sibi propositam, vt fide diuinâ credendam.

Quæres primò, quando hic assensus fidei acquisitæ reperitur in adulto veniente ad fidem diuinam, quomodo sese habeat ad assensum fidei supernaturalis subsequentem.

Respondetur, talem assensum habere se merè *per accidens* ad assensum diuinæ fidei eliciendum circa idem obiectum. Probatur: aliquid se habet merè *per accidens* ad aliud sibi subsequens, quando nullo modo est causa illius necessaria, nec aliqua conditio ad illud ponendum vel conseruandum requisita: atqui hîc assensus fidei acquisitæ comparatus cum subsequenti assensu fidei diuinæ circa idem obiectum, nec est aliquo modo causa illius vel
B conditio ad illum ponendum aut conseruandum requisita; nam sublato omni tali assensu, VI.
positâ tantùm euidentiâ credibilitatis ex parte intellectus cum dictamine de eliciendo assensu fidei diuinæ, potest talis assensus fidei diuinæ elici: ergo talis assensus fidei acquisitæ, quando reperitur in adulto veniente ad fidem diuinam habet se merè *per accidens*, ad assensum fidei supernaturalis circa illud idem obiectum tam *formale*, quàm *materiale*.

Quæres secundò, cùm hic assensus satis communiter contingat, an adultus veniens ad fidem possit prudenter illum requirere, antequam eliciat assensum fidei supernaturalis subsequentis.

Respondetur, si adultus habitâ euidentiâ credibilitatis nolit elicere assensum fidei supernaturalis, nisi pro habito tali assensu fidei acquisitæ, facere imprudenter, quia plura re-
C quirit, quàm sit necesse, cùm sola euidentia VII.
credibilitatis, quæ hîc præsupponitur, sit sufficiens, cúmque obliget ad assensum fidei supernaturalis, quemadmodum intelligitur ex dictis de illa, vnde hoc facere est plus tribuere humanæ rationi in iis, quæ spectant ad fidem, quàm par sit & oporteat.

DISPVTATIO XVIII.

De argumentis seu motiuis nostræ fidei.

ARTICVLVS PRIMVS.

D *Quibus argumentis seu motiuis res fidei nostræ fiant euidenter credibiles.* VIII.

NOTANDVM est, cùm ex dictis suprà duo sint genera motiuorum credibilitatis nostræ fidei, sumendo nomen hoc *motiuum* in ampla significatione, alia, scilicet *interna*, quæ consistunt in inspirationibus & illuminationibus interioribus immissis à Deo, alia *exteriora*, quæ sunt signa quædam sensibilia, seu argumenta à rebus sub aliquem sensum exteriorem per se cadentibus desumptâ, nos hîc tantùm agere de motiuis posterioris generis.

Deinde, notandum nos hîc non agere de moti-

I. uis nostræ fidei aduersus Iudæos: nam eorum explicatio coincidit cum illa disputatione, quòd scilicet Messias venerit, quandoquidem vaticinia omnia, quæ sunt de eius aduentu in veteri testamento, iam sunt adimpleta, quod satis communiter faciunt Theologi initio tertiæ partis, dum disputant de mysterio Incarnationis.

Notandum tertiò, quamuis fides verè *Christiana* & fides *Catholica*, in re & de facto sint vnum & idem, quia nemo verè & sincerè est Christianus, nisi qui & Catholicus est, nihilominus tamen quia multi profitentur se Christianos, qui tamen non sunt Catholici, nec se agnoscunt esse de gremio Ecclesiæ Catholicæ, cuiusmodi sunt omnes hæretici, ideò alia etiam dari motiua nostræ fidei, quibus fides *Christiana* fiat euidenter credibilis Pa-
II. ganis & Ethnicis Christianam religionem nullo modo agnoscentibus, & alia, quibus ea fiat euidenter credibilis esse verè Christiana, quam *Catholicam*, ad distinctionem hæreticorum, Patres & omnes Catholici vocant; nos hîc tantùm agere de prioribus motiuis; nam explicatio posteriorum propriè pertinet ad disputationem de *vera Ecclesia*, & distinctione eius à falsa, eiúsque explicatio & singularum proprietatum & notarum eius, nihil est aliud, quàm ipsámet explicatio propriorum motiuorum, quibus cuilibet profitenti religionem Christi Domini, fiat euidenter credibile solam Ecclesiam *Catholicam* esse veram Ecclesiam institutam à Christo Domino; & ita agemus hîc de motiuis Christianæ fidei, vt non omnia, sed quæ maioris sunt ponderis, simus solummodo tradituri, in breui quadam synopsi, etenim Patres, dum disputant ad-
III. uersus Gentiles, longè fusiùs explicant, & in maiori numero recensent, sic Arnobius libris suis *contra Gentes*, sanctus Iustinus martyr in Apologiâ secundâ, Lactantius libris *de vera & falsa religione*, Tertullianus in apologetico, Eusebius *de præparatione Euangelica*, sanctus Augustinus libris *de ciuitate*, & plures alij.

Primum itaque motiuum desumitur à substantia *doctrinæ Christianæ*, id est, ex iis dogmatibus, quæ fides Christiana continet, tanquam partes intrinsecas & substantiales, quorum nihil omninò est, quod sit dissonum rectæ rationi, quin potiùs valde conforme, vt fusè docet sanctus Thomas toto suo opere *contra gentes*, & speciatim omnes Scholastici, vbi agunt de singulis mysteriis nostræ religionis, solent enim afferre varias congruentias,
IV. quibus explicent conuenientiam singulorum mysteriorum nostræ fidei, vt prima parte, sanctissimæ Trinitatis, prædestinationis; primâ secundæ beatitudinis supernaturalis & mediorum eius; tertiâ parte Incarnationis verbi diuini, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis, sacramentorum & reliquorum eiusmodi mysteriorum Christi Domini: & gentiles Philosophos multa docuisse similia dogmatibus nostræ fidei docent prædictus sanctus Iustinus martyr oratione secundâ ad *Antoninum*, sanctus Augustinus libro decimo *de ciuitate Dei* capite vigesimo nono: similiter, si agatur de agendis, fides nostra videbitur nihil nisi valde consentaneum rectæ rationi docere, verbi gratiâ, *Deum esse summè colendum, proxi-*

A *mum amandum, non esse peccandum contra* V.
Deum, vel proximum, ne ipsâ quidem cogitatione, Deum iudicaturum homines, præmiaturum bonos æternâ beatitudine, punitur um malos pœnis æternis, & his similia, quæ omnia adeò sunt rationabilia, vt quidam Athei putauerint nostram religionem fuisse excogitatam à prudentissimis hominibus ad continendos homines in suo officio: hinc prædicti Patres, sanctus Iustinus martyr, Arnobius, Tertullianus, & alij locis superiùs citatis docent gentiles frustrà conqueri de Christianis, quasi per illos societas humana lædatur, & omnia aduersa contingant gentilibus, econtrà gentiles docent multa absurda, verbi gratiâ, plures esse Deos, item circa eorum cultum multa falsa & absurda, pro qua re videri potest Clemens Alexandrinus sua admonitione *ad gentes*: similiter & circa agenda ha-
B bent multa absurda, sicut & religio Mahumetana, quemadmodum potest facilè animaduerti ex simplici lectione auctorum profanorum: atque hoc argumento Indi, apud quos alia motiua non erant tanti ponderis, dicuntur fuisse conuersi ad fidem Christianam. VI.

Secundum motiuum desumitur ex qualitatibus seu conditionibus primariæ causæ efficientis in *genere moris* ipsius Christianæ religionis, id est auctoris eius, scilicet Christi, quem aliquando extitisse nostri etiam aduersarij testantur, vt patet ex historiis Gentilium, illum autem non docuisse falsa pro veris patet, quia vel id fecisset *ex ignorantia*, vel *ex malitia*; non ex primo capite, nam doctrina & ingenium eius apparet ex toto decursu Euangelij (vbi nota, dum agitur con-
C tra infideles non agnoscentes Euangelium tanquam verbum diuinum, illud non proferri à nobis vt tale, sed saltem, vt aliquod instrumentum humanum, quod tantam habet vim, quantam habent libri veterum historicorum) præsertim in prudentissimis eius responsis, quibus ex tempore soluebat captiosa dilemmata suorum aduersariorum, quæ tamen iudicio Pharisæorum & Scribarum alioquin doctissimorum videbatur non posse euadere, qualia sunt hæc; primum de *soluendo tributo Cæsari*; secundum de *muliere adultera*; tertium de *potestate, quâ omnia faciebat*: item ex variis eius interrogationibus, responsis & parabolis, quibus non tantùm plebem, sed & primates Synagogæ Iudaicæ instruebat. Neque etiam *ex aliqua malitia* do- VII.
cuit aliquod falsum pro vero, nam & hostes
D eius testantur illius innocentiam, Iosephus libro antiquitatum Iudaicarum libro decimo octauo capite quarto, Tiberius Cæsar, Pilatus ex Tertulliano in Apologetico capite 21. & ipse Porphyrius acerrimus insectator Christianorum libro *de responsis* refert oracula pronuntiasse Christum esse pium & sapientissimum. VIII.

Tertium motiuum desumitur à qualitatibus, seu conditionibus, causarum instrumentalium *in genere moris*, quales sunt Apostoli & alij discipuli Christi Domini, per quos Ecclesia eius est plantata & doctrina nostræ fidei propagata, hi enim, cùm essent indocti, rudes & simplices, nihilominus totum mundum à Paganismo ad Christianismum conuerterunt, si-

I. A dem nostram continentem tam multa supra ordinem naturæ, item pleraque contra sensualitatem, verbi gratiâ, castitatem, ieiunium, dilectionem inimicorum, & plura id genus similia persuaserunt, & hoc non obstante repugnantiâ siue Iudæorum siue Gentilium, siue Imperatorum, qui initio nascentis Ecclesiæ omnibus modis, quibus poterant, dolis, minis, promissionibus, grauissimis persequutionibus, & aliis similibus mediis huiusce doctrinæ propagationem impedire conabantur, quibus tamen non obstantibus illa est plantata & longè latéque propagata.

Addi potest non tantùm Apostolos, sed & illorum successores, qui etiam fidei propagandæ studuerunt, fuisse sanctissimos, ita vt nihil posset eis obiici à Gentilibus, nisi *quòd essent Christiani*, sic docet Tertullianus in Apologetico capite tertio & capite 44. referens etiam Plinium
II. B laudasse Christianos, sic sanctus Iustinus in fine Apologiæ secundæ, refert epistolas trium Imperatorum in commendationem Christianorum, sic Philo ex sancto Hieronymo libro *de scriptoribus Ecclesiasticis* in Marco laudauit Christianos, qui Alexandriæ vixerunt, & qui per instructionem sancti Marci erant insignes propter continentiam & sanctitatem.

Quartum motiuum desumitur à modo, quo hæc fides & doctrina eius fuit propagata, nimirum sine armis, sine eloquentia, nullis propositis bonis sensibilibus & temporalibus, sed tantùm æternis, quæ cùm non sint præsentia, nec sensibilia, parum mouent; de quo motiuo videndus est sanctus Augustinus libro 22. *de ciuitate Dei*, capite quinto, sanctus Thomas libro primo *contra gentes* capite sexto, item martyriis & passionibus, quemadmodum patet ex historiis Ecclesiasticis, mirâ martyrum potentiâ & ala-
III. C critate, qui fuerunt in maxima multitudine ex omni sexu & ætate, ita vt tantùm abest, quòd Ecclesia Christiana istis tot hominum, mulierum & infantium internecionibus fuerit diminuta, quin potiùs aucta: nam Tertullianus citato suo Apologetico ait sanguinem martyrum fuisse semen Christianorum, & sanctus Iustinus *contra Tryphonem* dicit Ecclesiam creuisse instar vineæ, quæ amputatione euadit vberior.

Quintum motiuum desumitur à generalibus effectibus eiusdem doctrinæ fidei Christianæ, qui potissimùm sunt duo; primus conuersio à sceleratissima & profligatissima vita ad sanctissimam, vt patet in beata Magdalena, de qua Dominus dicitur eiecisse septem dæmonia, in Cypriano martyre ante Christianismum Mago, & pluribus aliis; secundus effectus est maxima fortitudo & constantia in retinenda & propugnan-
IV. D da doctrina nostræ fidei iam accepta, neglectis diris tormentorum cruciatibus, ita vt, qui fidem Christianam susceperant, morerentur libentiùs, quàm viuerent, quam ob causam Antoninus Imperator suo edicto vetuit persecutionem Christianorum, vt refert Eusebius libro quarto historiæ Ecclesiasticæ capite duodecimo, & de hoc motiuo in particulari videri possunt Lactantius libro quinto Institutionum capite tertio & sequentibus, sanctus Augustinus libro duodecimo *de ciuitate Dei* capite quinto, sanctus Iustinus Martyr Apologia *ad senatum*, vbi testatur se potissimùm hoc argumento fuisse inductum ad suscipiendam fidem Christianam.

Neque efficaciæ istius motiui obstat, quòd
aliqui hæretici suos etiam habeant martyres, V.
quemadmodum videre est apud Eusebium libro quinto historiæ Ecclesiasticæ capite 18. vbi Montanistæ referũtur consueuisse gloriari de numero suorum martyrum, quod idem refert de Messalianis sanctus Epiphanius hæresi duodecima, idem de Arianis hæresi 76. & sanctus Augustinus epistola 68. de *Donatistis*.

Hoc, inquam, non obstat, nam vis & efficacia huius motiui non debet attendi nudè & solitariè penes amissionem vitæ & perpessionem mortis, sed prout eiusmodi mors habet istas conditiones in martyribus, quæ in solis martyribus Christianis, non autem in hæreticis reperiuntur: prima est, nostros martyres quoad multitudinem fuisse propemodum innumeros, vt patet ex historiis Ecclesiasticis: secunda, ex omni hominum genere, sexu & ætate: tertia, satis frequenter in suppliciis nostrorum martyrum mul-
ta miracula & prodigia fuerunt facta, vt videri VI.
potest in historiis Ecclesiasticis: quarta, supplicia illata nostris martyribus fuerunt atrocissima, quæ solâ naturali virtute non potuissent tam patienter & tam alacri animo sustinere, quo motiuo multi infidelium conuersi sunt ad fidem Christianam, sibi persuadentes Deum singulari auxilio assistere martyribus dando illis & consolationem & constantiam, vt patet de beato Laurentio, de beato Vincentio, & aliis innumeris, quemadmodum Annales Ecclesiæ referunt: quinta conditio est sanctimonia & integritas ipsorum martyrum.

Sextum & vltimum motiuum desumitur à miraculis factis in confirmationem doctrinæ & fidei Christianæ, quæ fusè referuntur in Euangeliis, actibus Apostolicis, & Ecclesiasticis historiis, Eusebio, Sozomeno, Nicephoro, &
aliis, ex quo motiuo sanctus Augustinus libro VII.
de *vtilitate credendi* capite 26. & libro 22. *de ciuitate Dei* capite octauo, & plures alij, pulchrè argumentantur pro doctrina fidei Christianæ.

ARTICVLVS II.

Soluuntur obiectiones hæreticorum & infidelium aduersus vltimum motiuum fidei superiori articulo relatum.

OBIICIVNT primò, miracula vltimo motiuo superioris articuli adducta esse à nostris conficta.

Respondetur, id esse falsum: primò, quia Iosephus libro 18. Antiquitatum Iudaicarum capite quarto refert Christum fuisse operatum multa, eáque insignia miracula, qui tamen Io-
sephus nunquam fuit Christianus: secundò, quia VIII.
tam multi & tam graues auctores ea referunt, vt qui eis non credit, possit eodem & meliori iure reuocare in dubium omnes historias veterum, vt rectè ait sanctus Augustinus libro decimo *de ciuitate Dei* capite octauo.

Tertiò, quia historici Christiani quamplura miracula referunt fuisse publica, & quo tempore id scribebant, nisi scripsissent vera, potuissent à quampluribus accusari mendacij, vnde fuisset factum, vt tantò magis infirmarent doctrinam Christianam, quantò turpius & euidentius fuisset eorum mendacium.

Quartò, tunc possumus vti dilemmate sancti Augustini libro vigesimo secundo *de ciuitate Dei*

I. capite quinto, aut vniuersus orbis conuersus est ad doctrinam & fidem Christianam cum miraculis, vel sine miraculis: si primum, habetur intentum, & cùm miracula propriè dicta fiant à solo Deo tanquam causa principali agente moraliter, nec Deus, quia est summè bonus, summè sapiens, summè verax, cooperetur in confirmationem falsæ doctrinæ, necesse est doctrinam fidei Christianæ, in cuius confirmationem miracula sunt facta, esse verissimam: si secundum dicatur, hoc est tot mundum fuisse absque miraculis conuersum ad Christum Dominum: ergo pro ingenti miraculo habendum est mundum totum vitiis & superstitionibus deditum ad nouam doctrinam, eámque rudem & asperam tam repente fuisse conuersum. Ex qua postrema particula occurritur tacitæ obiectioni, quæ posset desumi à religione Mahumeti, quæ absque vllis miraculis inuasit partem valde nota-
II. bilem totius vniuersi, & per tempus aliquod longissimum; nam religio Mahumetana est carnalis & voluptuosa, sensus autem hominis proni sunt ad voluptatem & bona sensibilia.

Obiiciunt secundò: hæc miracula, quæ ab historicis referuntur, facta in confirmationem nostræ fidei, non fuisse vera miracula, sed veras dæmonum præstigias, ipsósque dæmones, vt meliùs nos deciperent, collusisse inter se, sícque simulasse aliquot miracula.

Respondetur id esse falsum; nam imprimis constat de quampluribus miraculis, ea fuisse vera miracula, quia erant opera superantia omnem vim & efficaciam cuiuscunque agentis naturalis, sic resuscitatio mortuorum, restitutio visus cœco nato, & plura id genus alia sunt vera miracula, nam à priuatione ad habitum naturaliter regressum non dari docent communiter omnes Philosophi cum Aristotele in physicis. At
III. Christum Dominum, Apostolos eius & alios propagatores doctrinæ Christianæ plures resuscitasse, multis visum restituisse constat ex historiis fide dignis, eósque ita resuscitasse à mortuis, vt etiam ex vitalibus operibus per illos longo tempore exercitis constaret aliis eos esse veros homines & à morte propriè dicta reuocatos ad vitam, quod non potest dici de præstigiis dæmonum, licèt dæmones possint assumere corpora quorundam defunctorum, eáque & illorum organa ita artificiosè mouere, vt apparenter existimentur viuere, & resuscitati, sicut referunt Apollonium Thianæum aliquando fecisse, id tamen nunquam fecerunt ad longum tempus, sed solummodo ad breue, ita vt paulò pòst constiterit de ipsa falsitate.

Deinde, dæmones in corporibus assumptis
IV. ita simulant actiones vitales & æmulantur calorem natiuum, vt, qui voluerit attentè & cum magna consideratione illa attrectare, statim deprehendat non esse vera corpora, id est, humana, sed fictitia seu composita ex aëre, vel si sint vera corpora hominum proximè defunctorum, motus tamen & actiones per illa exercitas non prouenire ab anima rationali tanquam vera forma informante, vt fusè ostendimus primâ parte ad quæstionem 51. qui ex mortuis sunt resuscitati per Christum Dominum, Apostolos & propagatores nostræ fidei diutissimè vixerunt post suam resuscitationem, cum aliis familiariter sunt conuersati, veras actiones vitales exercere in suis corporibus sunt deprehensi etiam à suis aduersariis, vt constat de Lazaro per Christum Domi-

A num resuscitato, qui plerumque fuit de numero conuiuantium cum Christo Domino, & in V.
cuius vitam conspirauerunt ipsimet Iudæi aduersarij Christi Domini, vt refertur capite vndecimo sancti Ioannis, sícque miraculum hoc (quod idem est dicendum de aliis) habitum est à prudentissimis & eruditissimis hominibus pro vero miraculo, & Lazarum diutissimè vixisse post Christi Domini passionem, fuisséque Episcopum Massiliensium Annales Ecclesiæ testantur: vnde constat dæmones in eiusmodi signis non potuisse ad mundum faciliùs decipiendum inter se ipsos colludere, cùm in istis prodigiis nullæ præstigiæ intercesserint; tum etiam, quia tunc tantùm dæmones possunt hoc modo inter se colludere, quando ibi apprehendunt aliquod incrementum idololatriæ vel aliquid simile, quo animæ hominum faciliùs deperduntur, & imperium illud, quod dæmones habent in animas
B illas infectas peccato mortali, augetur, vel saltem conseruatur, est enim voluntas dæmonum VI.
obstinata ad malum, at per hæc miracula Christi & Apostolorum eius acceptata tanquam vera dæmones nihil poterant apprehendere, quo falsus eorum cultus augeretur, quin potiùs diminueretur, vel omninò tolleretur; quia Christus Dominus, Apostoli & discipuli eius, prædicabant cultum vnius tantùm Dei, vitia omnia esse fugienda, virtutes sequendas, & quæcunque faciunt ad contemptum mundi, & ad assecutionem vitæ æternæ, vnde cùm dæmon bene animaduerteret regnum suum non posse subsistere cum religione Christiana, ei etiam non potuit in mentem venire velle cum aliquo superiori sibi vel æquali vel inferiori dæmone colludere in istis miraculis.

Obiiciunt tertiò, hoc vltimum motiuum in-
C sufficiens: primò, quia vera miracula non possunt facilè discerni à falsis, multa interdum putantur VII.
esse miracula, quæ tamen reuera non sunt, vt patet de prodigiis factis per Magos Pharaonis; tum etiam quia miracula interdum possunt fieri in confirmationem falsitatis, non enim desunt ex Patribus, qui existiment prodigia facta per magos Pharaonis Exodi septimo capite, fuisse vera miracula, conuersionem virgarum in serpentem ab illis factam fuisse veram conuersionem, & tamen hæc signa fiebant in confirmationem falsitatis, quòd scilicèt Moses & Aaron non essent à Deo missi ad Pharaonem pro educendo populo.

Similiter Antichristus & multi Pseudo-Prophetæ apud sanctum Matthæum capite vigesimo quarto prædicantur facturi multa signa & prodigia: *surgent*, inquit Christus Dominus ibi,
D *pseudo-Christi & pseudo-Prophetæ, & dabunt signa* VIII.
magna & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi: item Vespasianus Imperator Ethnicus restituit visum cœco, quemadmodum Suetonius & Tacitus referunt: Iudæi perfidi apud sanctum Lucam capite nono eiiciunt dæmonia, Paulus Episcopus Nouatianus apud Socratem libro septimo historiarum Ecclesiast. cap. decimo septimo facit miraculum, quo aqua præparata ad baptisandum Iudæum, aliàs eo nesciente iam baptisatum, euanescit.

Hæc, inquam, omnia non possunt obiici contra hoc motiuum; primum quidem, quia dantur quædam differentiæ, per quas vera miracula dignosci possunt à falsis; nam falsa non sunt diuturna vel integra, nec inuincibilia, cuiusmodi

I. sunt vera miracula, vt patet in prodigiis Magorum Pharaonis, qui fecerunt quædam miracula, sed paulò pòst deprehensi sunt deficere, imò & hoc sunt confessi publicè: nam Exodi octauo capite, vbi defecerunt, dixerunt Pharaoni, *digitus Dei est hic*, id est singularis quædam diuinæ potentiæ operatio, quæ in ipsis eorum operibus non reperiebatur; sic etiam adumbrata illa Simonis Magi miracula sunt cognita pro falsis, quando ad orationem sancti Petri decidit mortuus, vt historia Ecclesiastica testatur, & Deus, qui nunquam deest in necessariis, facit, vt semper aliquid sit, vnde vir prudens, modò velit diligenter attendere, possit iudicare, hoc vel istud signum esse falsum miraculum, quando agitur de confirmanda aliqua veritate fidei nostræ.

Non item obstat, quòd nonnulli Patrum dicuntur censuisse prodigia Magorum Pharaonis
II. fuisse vera miracula; nam, si Patres illi diligenter inspiciantur, nunquam dicentur agnoscere hæc prodigia Magorum pro veris miraculis, quin potiùs ex capite septimo Exodi apertè intelligitur hæc omnia fuisse facta præstigiis & incantationibus, ita enim habetur, *vocauit autem Pharao sapientes & maleficos, & fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas & arcana quædam similiter.* Sed quod nonnulli Patrum dicunt fuisse verè factum ab eiusmodi magis est ipsa conuersio virgarum in serpentes, non per verum aliquod miraculum, sed tantùm applicando actiua passiuis, volunt enim in istis virgis reperiri quædam semina ad generationem rerum istarum, & aliarum eiusmodi, quæ semina sint perspecta dæmonibus, & applicata aliquibus agentibus, quæ poterant naturaliter tales effectus producere, sicut ex putri materia ranæ & imperfecta quædam animalia producuntur, quem-
III. admodum intelligitur ex S. Thoma quæstionibus disputatis *de potentia* quæstione sexta, articulo quinto, in solutione ad octauum, & in quæstionibus disputatis *de malo*, quæstione decimâ sextâ, articulo nono, in solutione ad decimum.

Illa etiam signa & prodigia quæ Antichristus est facturus, non erunt miracula propriè dicta, sed solummodo mira, quæ non excedent naturam & efficaciam virtutis naturalis alicuius creaturæ, quæ quia fient operâ dæmonis probè callentis naturales proprietates & virtutes (quæ nos latent) singularum rerum ordinis naturalis, appellantur prodigia, & quia fient ab Antichristo in ordine ad decipiendos homines & confirmandum falsam doctrinam, erunt non solummodo per comparationem ad causam suam efficientem
IV. & materialem, sed etiam per comparationem ad causam finalem miraculorum strictè sumptorũ, falsa & mendacia prodigia & signa, vt illa expressè vocat Apostolus secundæ *ad Thess.* secundo: eorum autem falsitas poterit facilè deprehendi à quolibet prudenti Catholico ex dissensu ipsius vniuersalis Ecclesiæ reprobantis illa & doctrinam illorum.

Minùs vrget, quod dicitur de Vespasiano; nam primùm ista miracula, tributa Vespasiano, fuisse conficta docet Baronius tomo primo Annalium ad annum Christi Domini 71. numero sexto, & tomo secundo ad annum Christi Domini 139. numero secundo.

Deinde, si verba Cornelij Taciti referentis ista miracula expendantur accuratè, nullum re-

A pericitur miraculum in prædicta restitutione visus, nam solummodo ait oculos istius cœci fuisse impeditos aliquâ tabe; at possumus intelligere aliquâ arte medicâ virtute alicuius agentis naturalis probè cognoscentis naturam, proprietates & conditiones visus, & oculorum & rerum etiam naturalium, tabem exercitium visus impedientem posse tolli, & ita dæmonem id fecisse ad præsentiam Vespasiani, vt sic æmularetur miracula Christi Domini, nam cœcus iste refertur à Tacito id postulasse à Vespasiano monitu Serapidis. V.

Iudæus autem apud sanctum Lucam capite nono eiicit quidem dæmonia, sed *in nomine Christi*, vt expressè habet textus Euangelij, & prætereà eo fine & intentione, quibus Christus Dominus & Apostoli faciebant miracula, nimirum ad illustrandam veritatem Christi Domini, & conuincendos eius hostes, habebátque ali-
B quam fidem de Christo Domino. Vnde à non- VI.
nullis Patribus existimatur fuisse de numero credentium in Christum Dominum, quem tamen exteriùs, sicut Apostoli & eius discipuli, non sequebatur, idque Christus Dominus videtur ibi significare, dum sancto Ioanni sic dicenti, *prohibuimus eum quia non sequitur nobiscum*, ita respondet, *nolite prohibere, qui enim non est aduersum vos, pro vobis est.*

Deinde, quia aliqui Patrum existimart Iudæum hunc non fuisse de numero credentium, de quorum numero sanctus Augustinus libro 2. *contra literas Petiliani* capite 80. videtur esse, dum hæreticos validè baptisantes comparat huic Iudæo facienti miracula *in nomine Christi Domini*, respondetur, ad rationem veri & propriè dicti miraculi, sanctitatem gratiæ non requiri in causa eius ministeriali & instrumentali efficiente: nam
C potestas faciendi miracula est gratia quædam VII.
gratis data ex primario suo fine ordinata in bonum & vtilitatem aliorum, vt omnes Theologi admittunt; sed potestatem, per quam miraculum fit, & modum, quo illud executioni mandatur, & finem, ad quem ordinatur, esse attendenda; sicut in valida & sufficienti collatione sacramenti sanctitas & probitas vitæ eius, qui illud administrat, non attenditur; sed potestas illud ministrandi, modus, quo perficitur, scilicet applicando debitam formam debitæ materiæ, modo etiam legitimo & intentione, scilicet faciendi, quod Christus Dominus instituit, vel aliâ isti correspondente: vnde, sicut baptismus validè confertur ab hæretico, sic & non repugnat aliquem constitutum extra communionem Ecclesiæ facere aliquod miraculum in nomine Christi Domini ad confirman-
D dam aliquam veritatem nostræ fidei, vel ad VIII.
similem alium finem bonum, quomodo Iudæus iste (si ponatur non fuisse de numero credentium in Christum Dominum) potest dici fecisse prædictum miraculum, quâ etiam ratione potest intelligi miraculum illud, attributum Paulo Episcopo Nouatiano superiùs relatum ex Socrate, fuisse factum, non quidem ab ipso Episcopo Nouatiano, cui ipse Socrates etiã Nouatianus illud tribuit, sed à solo Deo in confirmationem huius Catholicæ veritatis, scilicet *Baptismus semel ritè & legitimè susceptus non est iterandus*; nam Iudæus iste, qui ad corradendas pecunias simulauit se non esse baptisatum, postulabátque ab isto Paulo, iam fuerat legitimè baptisatus ab Attico Episcopo, vt ibidem prædi-

I. A ctus Socrates refert; est enim diligenter animaduertendum, quòd quando recensemus miracula inter præcipua motiua nostræ religionis, quæque in nulla alia religione possint habere locum, nos id intelligere de his, quæ fuerunt facta in confirmationem alicuius rei, quæ proponatur ad credendum fide diuinâ, seu etiam ad confirmandam aliquam religionem tanquam veram, vel aliquam propositionem pertinentem ad illam; nam quotiescunque ventum est ad probationem religionis per miracula, semper nostri vicerunt, Exodi octauo capite Moises & Aaron vincunt magos Pharaonis; libro primo Regum capite quinto arca Dei reportat victoriam de Idolo Dagon; libro tertio Regum capite octauo Elias de Prophetis Baal; sanctus Petrus de Simone Mago apud Arnobium libro secundo contra gentes, & S. Epiphanium hæresi vigesimâ primâ; Patres sextæ Synodi generalis de
II. B Polychronio Monacho hæretico, profitente vnam tantùm voluntatem in Christo Domino, & in confirmationem huius hæresis volente suscitare mortuum, quem non potuit resuscitare, vt fusè refertur citatâ sextâ Synodo actione 15. similiter Episcopi Catholici de Cyrola Episcopo Ariano apud sanctum Gregorium Turonensem libro secundo historiæ Francorum capite tertio: & sic nulla miracula posse fieri ab hæreticis Patres docent, S. Irenæus lib. primo *aduersus hæreses* capite octauo, & libro secundo capite 56. & plures alij, quos Feuardentius notis suis ad illum locum S. Irenæi refert & confirmat pluribus aliorum hæreticorum exemplis, qui frustrà tentarunt facere miracula.

Ex dictis pro hoc motiuo Patres & Theologi, quorum alij admittunt miracula posse fieri ab hæreticis, alij verò negant, facilè conciliantur inter se: nam, qui tradunt partem negantem,
III. C id intelligunt de miraculis factis in confirmationem falsæ religionis, aut falsi cuiusdam dogmatis: cùm enim Christus Dominus dederit Apostolis eorúmque sectatoribus virtutem faciendi miracula, vt quædam sigilla, quibus veritatem ab illis prædicatam obsignaret, apud sanctum Marcum capite vltimo, *illi autem profecti prædicauerunt vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis*, si hæretici possent hoc modo facere miracula, Deus posset falsum testari, & proinde mentiri, cuius oppositum vt fide Catholicâ tenendum suprà docuimus; qui autem tuentur partem affirmantem intelligendi sunt de miraculis factis eo modo, quo suprà diximus Iudæum illum, cuius fit mentio apud sanctum Lucam capite nono, supposito quòd Christianus non fuerit, eiecit dæmonia, & quo effectus alicuius gratiæ *gratis data* potest produci
IV. D per hominem valde improbum, in bonum tamen aliorum & in aliquem honestum finem.

Obiiciunt quartò: sanctus Augustinus libro *de vnitate* Ecclesiæ capite decimo-quinto, & tractatu decimo-quinto & decimo-sexto *in Ioannem* ait, *miracula non confirmare fidem, sed per veram fidem esse discernenda.*

Respondetur, istam auctoritatem tantùm procedere de iis miraculis, quæ non cognoscuntur esse vera miracula, sed sunt dubia.

ARTICVLVS III. V.

Soluitur dubium.

QVÆRES, cùm miracula sint tantæ efficacitatis ad confirmandum fidem & doctrinam Christianam, quare nunc pauca comparatione temporis primitiuæ Ecclesiæ fiant.

Respondetur, duplicem posse assignari causam huius rei: prima est ne vilescant, quæ enim sunt valde communia negliguntur, quæ rara, habentur in pretio & æstimatione, vt facilè potest animaduerti in multis admirabilibus operibus naturæ.

Secunda est, quòd miracula potissimùm sint propter infideles, vt post Apostolum *primæ ad Corinthios* 14. sanctus Gregorius homiliâ 10. & 29. in Euangelia docet, sintque pro propaganda fide; vnde, cùm fides sit iam propagata & habeat radices altè defixas, non indiget ampliùs miraculis, VI. præsertim cùm illa, quæ sunt facta tempore primitiuæ Ecclesiæ, confirmauerint eandem, quam nunc profitemur fidem, & adhuc agnoscantur pro talibus, sicque vbi agendum est contra hæreticos, non est opus nouis quibusdam miraculis, sed vel vetera sufficiunt, vel satis est illis ostendere fidem nostram esse conformem fidei primitiuæ Ecclesiæ, quæ quamplurimis miraculis fuit abundè confirmata, vt patet ex historiis.

Deinde, nostris etiam temporibus plurima miracula fuerunt facta apud Indos & alios de nouo ad Christum Dominum conuersos, vt patet ex historiis nostri tẽporis; econtrà iure optimo possumus ab hæreticis postulare, vt doctrinam suam confirment miraculis, cùm sit noua & omninò aduersetur doctrinæ primitiuæ Ecclesię, & à Christo Domino per Apostolos eorúmq; VII. successores ad nos deriuatæ, quomodo satis frequenter Patres agendo contra nouos hæreticos postulant ab eis miracula, vt confirment illam, sic Tertull. *aduersus Marcionem* & alios, sic sanctus Irenæus loco superiùs citato, sic sanctus Augustinus & alij.

DISPVTATIO XIX.

De definitione & diuisione actus interni diuinæ fidei.

ARTICVLVS I.

Quid sit actus internus diuinæ fidei, seu quidnam sit ipsum credere, quod dicitur esse internus actus fidei diuinæ atque supernaturalis. VIII.

EXPLICATO vtroque obiecto diuinæ fidei, & aliis ad id spectantibus, agendum nobis est de ipso eius actu, qui cùm sit duplex, *interior* vnus, *exterior* alter, quia *interior*, est primus & potissimus, priùs etiam de illo disputabimus, ita tamen, vt quæ huic vtrique actui sunt communia cum actibus spei & charitatis, verbi gratiâ quòd sit *supernaturalis*, tam quoad *substantiam*, quàm *quoad modum*, & id genus similia remittamus ad disputationem illam de actibus

I. duarum reliquarum virtutum Theologicarum, & hoc loco ea tantùm, quæ sunt propria actui diuinæ fidei, explicemus, quod vt præstemus, exordimur ab eius definitione, pro qua exponenda

Sit hæc propositio: *internus actus fidei est firmus & obscurus assensus circa aliquam rem, seu propositionem, ab intellectu elicitus, fundatus in auctoritate Dei rem illam seu propositionem obscurè reuelantis*: tota propositio est apud omnes Theologos hîc & tertio sententiarum communis, & facilè hæc definitio

Probatur esse legitima: primò, quia aliquis actus non potest meliùs definiri, quàm per suum vtrumque obiectum *materiale & formale*, & per modum sibi & suo obiecto intrinsecum, sic enim omnia, quæ sunt illi essentialia, comprehenduntur: atqui actus fidei diuinæ per hanc definitionem explicatur per obiectum suum *materiale*
II. istâ particulâ definitionis (*circa rem aliquam, seu propositionem*) item explicatur per suum obiectum *formale* hâc particulâ (*fundatus in auctoritate Dei*) denique modus intrinsecus tam ipsius obiecti formalis, quàm actus fidei, exprimitur hâc particulâ (*firmus, obscurus, obscurè reuelantis*) nam hæc omnia & singula, ita esse propria actui & obiecto diuinæ fidei patet ex dictis suprà de conditione diuinæ reuelationis, prout illa est obiectum formale nostræ fidei.

Secundò, hæc definitio actus diuinæ fidei datur per *genus proximum*, & per *differentiam specificam*: ergo est optima: consequentia patet ex Dialecticis agentibus de conditionibus in legitima definitione requisitis.

Antecedens patet: genus proximum *est internus assensus datus alicui rei, seu propositioni*, hoc enim est commune ipsi diuinæ fidei cum multis
III. actibus intellectus, verbi gratiâ, scientiæ, opinionis, fidei humanæ: differentia est, *quòd sit fundatus in auctoritate Dei obscurè reuelantis*, nam differentia actuum specifica debet attendi penes motiuum illorum formale.

Tandem: singulæ partes huius definitionis explicant principium productiuum huius actus fidei diuinæ, illúmque distinguunt ab omnibus aliis actibus: nam primò hæc eius particula (*intellectus*) exprimit principium eius elicitiuū esse *intellectum*; quod contra Lutheranos asserentes actum fidei iustificantis pertinere ad volūtatem, probatur primùm ex Apostolo *ad Hebræos* capite vndecimo, *fide intelligimus aptata esse secula*, primæ *ad Corinth.* decimo tertio dicimur per fidem videre: *videmus nunc per speculum in ænigmate*; vbi verbum *videre* denotat actum intellectus; item actus credendi interdum explicatur
IV. in sacris litteris per verbum *discere*: ergo actus ille fidei debet esse eiusdem potentiæ, ac est ipsum addiscere; sed ipsum discere seu addiscere propriè est actus aliquis intellectus, est enim cognoscere, venire in cognitionem alicuius rei: ergo & ipsum credere, quod est proprius actus diuinæ fidei est actus intellectus. Sic apud sanctum Ioannem capite sexto, quando Christus Dominus ita ait, *omnis, qui audiuit à Patre & didicit*, id est, qui per reuelationem Dei apprehendit mysteria fidei & præbet illis assensum; secundæ *ad Timoth.* tertio, *permane in iis, quæ didicisti*, id est per fidem diuinam credidisti; item ex aliis scripturæ locis, in quibus satis frequenter actus cognitionis ponitur, vt subsequens assensum intellectus, vt apud Isaiam *nisi credide-*

A *ritis, non intelligetis*, apud sanctum Ioannem sexto capite, *nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei*, & aliis similibus, quibus significatur assensum intellectus esse priùs dandum rebus à Deo reuelatis, quàm illæ intelligantur, seu quàm veritas illarum cognoscatur seu penetretur. V.

Deinde idem probatur ex eo, quòd in sacris litteris hoc nomen *fides*, prout significat fidem iustificantem, quæ est fundamentum ædificij spiritalis, nunquam sumatur pro fiducia spectante ad voluntatem, sed pro credibilitate, seu assensu intellectus, dato alicui rei propter auctoritatem Dei, nam fides vt sic accepta distinguitur à spe apud Paulum primæ *ad Corinthios* decimo tertio, *manent nunc hæc tria, fides, spes, charitas*: at fiducia nihil est aliud, quàm magna quædam & valde firma spes, vnde Iob 8. capite, *spes hypocritæ peribit, & sicut aranearum tela fiducia eius*, & apud sanctum Matthæum capite octauo,
B Christus Dominus mulierem laborantem fluxu sanguinis, & merito suæ fidei recepturam sanitatem, hortatur ad confidentiam, quod non faceret, si ipsa fides esset fiducia pertinens ad voluntatem, *confide, fides tua te saluam fecit*; item apud sanctum Ioannem capite quinto, sic alloquens Iudæos, *si crederetis Moisi, crederetis forsitan & mihi*, & capite octauo, *si dico veritatem vobis, quare non creditis mihi*, satis significat actum internum credendi esse elicitiuè ab ea potentia animæ, cuius obiectum est veritas: atqui veritas est obiectum intellectus: ergo & ipse actus internus fidei est elicitiuè ab ipso intellectu. VI.

Probatur item ex Patribus, vt sancto Augustino libro *de prædestinatione Sanctorum* capite secundo dicente, credere, esse *cum assensu cogitare*: & libro *de spiritu & litera* capite 31. dicente,
C ipsum credere esse *consentire verum esse quod dicitur*; quò loci hæc particula (*consentire*) iuncta consequentibus satis denotat ipsum *credere* significare actum intellectus; item ex sancto Basilio homiliâ *de confessione fidei*, sic definiente fidem, fides est *assensus non hæsitans de his, quæ audita sunt certitudine summa veritatis*. VII.

Tandem probatur ratione: actus est eius potentiæ, ad quam proprium eius obiectum pertinet, nulla enim facultas potest exire in actum, cuius obiectum sit extra latitudinem obiecti sui adæquati: atqui obiectum actus interni diuinæ fidei est aliqua propositio vera, vt à Deo reuelata, ex dictis suprà, veritas autem rei cuiuscunque cognoscendæ, seu per assensum attingendæ, est proprium obiectum intellectus, vt docent Metaphysici: igitur & ipsum credere, seu actus interior diuinæ fidei, est actus intellectus.

D Neque his obstat, quòd nomine *cordis* voluntas intelligatur in sacris litteris, & actus credendi tribuatur cordi *ad Roman.* decimo capite, *corde creditur ad iustitiam*. VIII.

Hoc, inquam, non obstat, quia hoc nomen *cor*, in sacris litteris satis frequenter sumitur pro *tota anima*, prout illa est purè spiritalis, complectens solas spiritales suas facultates, & prout distinguitur à sensitiua, & eius appetitu, quemadmodum videre est in illo præcepto Decalogi, prout refertur Deuteron. sexto, & apud sanctum Lucam capite decimo, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua*, vnde fit, vt in iisdem sacris litteris accipiatur aliquando pro *intellectu*, aliquando pro *voluntate*: nam apud sanctum Paulum cap. decimo

I. sum pro *intellectu*, est valde clarum, quando ait, *ne dixeris in corde tuo*, est enim proprium intellectus *dicere & loqui interiùs*, item & *cogitare*, & sic capite nono sancti Matthæi sumitur pro *intellectu, quid cogitatis mala in cordibus vestris?* pari modo, quando Apostolus capite decimo *ad Rom.* ait, *corde creditur ad iustitiam*, hæc particula, *corde*, sumitur pro intellectu, & ipsum credere pro assensu ipsius intellectus.

Nec item obstat, quòd in iisdem sacris litteris fides significet *fiduciam*, quæ opponatur diffidentiæ, hæc autem fiducia & diffidentia sint proprij actus voluntatis: vt quando *ad Romanos* quarto Apostolus loquens de fide Abraham ita ait, *in repromissione Dei non hæsitauit diffidentia: sed confortatus est fide*. Et apud sanctum Iacobum capite primo suæ epistolæ: *postulet autem in fide nihil hæsitans*.

II. Hoc, inquam, non obstat: nam, vt iam obseruauimus, nomen hoc *fides*, prout sumitur pro fide iustificante, nunquam accipitur pro *fiducia*, vt spectante ad voluntatem, cùm in sacris litteris talis fiducia recenseatur tanquam quidam effectus ipsius fidei iustificantis; effectus autem & causa nunquam sint vnum & idem; primæ *ad Timoth.* tertio, *qui bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Iesu*, & *ad Ephesios* capite tertio, *habemus accessum & confidentiam per fidem eius*, loco autem Apostoli inter obiiciendum relato, nomen hoc (*diffidentia*) non sumitur, prout opponitur spei, sed prout significat incredulitatem & hæsitationem, sensus enim Apostoli est Abrahamum non laborasse aliquâ incredulitate, ita vt auditâ Dei promissione hæsitauerit, seu dubitauerit, vt etiam sanctus Chrysostomus ad illum locum Apostoli explicat, qua ratione diffiden-
III. tia opponitur fidei, prout hæc significat assensum intellectus: quo etiam modo potest explicari relata auctoritas sancti Iacobi, an autem aliquando sumatur pro actu voluntatis, qui appellatur *fiducia*, vt multi etiam ex Scholasticis volunt, parum refert ad præsentis difficultatis solutionem.

Similiter, sicut hæc particula præsentis definitionis (*intellectus*) distinguit quoad principium productiuum diuinam fidem ab omnibus actibus voluntatis, ita & reliquæ eius partes eam distinguunt à cæteris actibus intellectus; nam per istam particulam (*firmus*) distinguitur ab actu opinionis, hic enim habet formidinem sibi admixtam; per istam particulam (*obscurus*) distinguitur ab actu scientiæ, qui est euidens: per particulam, *fundatus in auctoritate Dei*, explicatur formale motiuum nostræ fidei, quod est
IV. extrinsecum; & fidem nostram non tantùm distinguit à cæteris actibus nunc enumeratis, qui innituntur alicui medio intrinseco, sed etiam à fide humana, quæ innititur quidem medio etiam extrinseco, sed longè inferiori; item ab euidentia in attestante ex eo, quòd sit obscurus: actus autem huius euidentiæ clarus, & non innixus formaliter & propriè diuinæ auctoritati.

Vltima denique pars, *obscurè reuelantis*, explicat proprium & intrinsecum modum, quo diuina auctoritas tanquam formale obiectum mouet intellectum ad eliciendum actum fidei diuinæ.

Atque ex his intelligitur actum hunc diuinæ fidei non satis accuratâ definitione explicari iuxta rigorem Dialecticum, quando ipsum credere

A sic definitur, *credere est cum assensu seu assensione cogitare*, nisi definitioni tali aliquid superaddatur: nam totum istud conuenit actui fidei in genere consideratæ, prout fides abstrahit à diuina & humana, vt per se patet, & plures etiam ex interpretibus sancti Thomæ animaduertunt, imò & pluribus aliis actibus distinctis ab actibus vtriusque fidei, v. g. actibus scientiæ, actibus Theologiæ, & pluribus aliis. V.

Nec obstat, quòd hæc definitio sit desumpta ex sancto Augustino libro *de prædestinatione Sanctorum* capite secundo.

Nam scopus sancti Augustini non fuit tradere exactam definitionem interni actus fidei, sed tantùm probare, nos per naturæ vires absque auxilio gratiæ supernaturalis non posse exercere actum diuinæ fidei, quod vt probaret, definiuit actum credendi, esse *assensum cum cogitatione*, & quia constat talem cogitationem esse vti-
B lem ad salutem & vitam æternam, sicut & ipsa fides, & aliunde habemus ex Apostolo nos non esse sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed nostram sufficientiam esse à Deo, hinc bene conclusit sanctus Augustinus nos non posse per solas naturæ vires credere, cùm nec per easdem solas possimus cogitare aliquid vtile ad salutem. VI.

Addidi huic responsioni hanc particulam, *nisi aliquid ei superaddatur*, quia, si quid ei superaddatur, conueniet, vt patet illam hoc modo conficiendo; credere est *cogitare cum assensu omnimodè certo, obscuro tamen, fundato in auctoritate Dei obscurè reuelantis*; cuius definitionis sufficientia manet explicata ex dictis hoc articulo circa definitionem, quam assignauimus, nec sanctus Thomas & alij, qui eam amplectuntur, alio modo illam intelligunt.

C

ARTICVLVS II. VII.

Quomodo diuidatur actus internus diuinæ fidei; seu quot modis contingat credere actu interno fidei.

SIT hæc nostra propositio: *tribus modis contingit credere interno actu diuinæ fidei, nimirum credere Deo, credere Deum, & credere in Deum.* Ita sanctus Thomas hâc parte quæstione secundâ articulo secundo ex sancto Augustino tractatu vigesimo nono *in sanctum Ioannem*, in illud Psalmi 77. *non est creditus cum Deo Spiritus eius*; item sermone 61. *de verbis Domini*, & sermone *de tempore* 181. & ex communi sententia Theologorum hic, & libro tertio sententiarum distinctione vigesimâ tertiâ.

D Probatur: tot modis actus aliquis potest exerceri, quot habet distinctas rationes ad suum obiectum: atqui actus internus diuinæ fidei, seu ipsum credere, habet tres distinctas rationes ad suum obiectum: prima est ad suum obiectum materiale, quod obiectum (si agatur de *principali* & de obiecto *attributionis*) est Deus, vt suprà ostendimus, & sic datur actus internus fidei diuinæ, qui sit *credere Deum*, seu *credere Deum esse, seu existere*: secunda ratio diuersa est ad obiectum formale diuinæ fidei, quod est reuelatio diuina, seu auctoritas Dei reuelantis, qua ratione debet admitti actus internus eiusdem fidei, qui sit *credere Deo*, scilicet aliquid reuelanti, quatenus diuina eius auctori- VIII.

I. tas est motiuum, cur demus assensum rebus ab eo reuelatis, & hoc est credere ea, quæ Deus dicit, seu reuelat esse vera: tertia ratio est diuersa ad motiuum seu affectionem voluntatis inclinantis intellectum ad assensum fidei, & quia eiusmodi motiuum voluntatis est finis & bonum, vt communiter tradunt Philosophi in moralibus, ideò debet etiam admitti actus internus fidei diuinæ, qui sit credere *in Deum*, id est credendo tendere in Deum, vt in finem ex affectu voluntatis; sicque contingit internum actum fidei exerceri tribus illis modis *credere Deum, credere Deo, & credere in Deum.*

ARTICVLVS III.

Qualis sit diuisio actus interni fidei superiori articulo allata.

II. QVÆRES, an hæc diuisio actus diuinæ fidei nunc explicata sit in tres actus distinctos realiter, an verò sit tantùm vnius actus diuisio secundùm diuersas rationes considerati.

Sit hæc propositio: *in quolibet vero actu fidei diuinæ hæc tria includuntur intrinsecè*; credere Deum, credere Deo, & credere in Deum, *tanquam diuersæ quædam rationes, quarum quælibet est inadæquata respectu totalis & integræ, quam ipse actus diuinæ fidei habet ad suum obiectum, & omnes simul sumptæ illam constituunt adæquatè.*

Tres sunt partes huius propositionis: prima est apertè sancti Thomæ hâc parte quæstione secunda, articulo secundo in solutione ad primum, vbi ait per hæc tria non designari tres diuersos actus fidei, sed vnum tantùm, qui tamen habeat diuersam rationem ad obiectum fidei, &
III. in quæstionibus disputatis *de veritate* quæstione decima quarta, articulo secundo ad septimum, ait per hæc tria diuersos actus fidei non nominari, sed diuersas circumstantias eiusdem actus: quod idem habet tertio sententiarum distinctione vigesima tertia articulo secundo quæstiunculâ secundâ.

Et probatur etiam ratione: quilibet actus potentiæ, vel etiam habitus debet includere intrinsecè obiectum vtrumque, materiale scilicet & formale, item & modum specialem procedendi à tali potentia, vel habitu, aliàs non erit actus talis habitus vel potentiæ, quia eius specificatio & vnitas desumitur ab his tribus, vt docent Philosophi: atqui hæc tria sunt obiectum materiale, saltem principale & attributionis: itē formale habitus diuinæ fidei, vt ostendimus suprà, item specialis modus, quo habitus diuinæ
IV. fidei tendit in suum obiectum, vt potest intelligi ex dictis de affectione voluntatis requisita ad eliciendum assensum fidei, & paulò pòst explicabitur ampliùs: igitur hæc tria includuntur intrinsecè in quolibet vero actu fidei diuinæ.

Secundò probatur, simúlque explicatur: quilibet verus actus diuinæ fidei habet pro suo materiali obiecto, saltem attributionis, Deum, pro formali auctoritatem Dei reuelantis, & procedit ab intellectu vt moto à voluntate: sed hæc tria nihil sunt aliud, quàm *credere Deum, credere Deo, & credere in Deum*, vt patet ex dictis superiori articulo: ergo quilibet actus diuinæ fidei includit intrinsecè hæc tria, *credere Deum, credere Deo, & credere in Deum.*

A Secunda item pars eiusdem propositionis, asserens *quamlibet istarum rationum esse inadæquatam respectu integræ rationis actus fidei diuinæ*, probatur primùm ex citatis auctoritatibus sancti Thomæ pro primâ parte; nam modus ille, quo sanctus Thomas ibi distinguit hæc tria, satis denotat nullam istarum rationum, sumptam seorsim, & diuisim importare totam & adæquatam rationem, in qua actus fidei consistit. V.

Deinde facilè probatur ex ratione nunc allata pro prima præcedenti parte, nam vnaquæque istarum rationum est ita intrinseca actui fidei, vt aliam in se non contineat, quia aliter non essent distinctæ: ergo, cùm rationes importatæ istis tribus sint intrinsecæ cuilibet actui diuinæ fidei, nulla illarum sumpta seorsim adæquat totam rationem actus fidei diuinæ.

B Tertia denique pars propositionis, asserens *istas tres diuersas rationes adæquare totam rationem & habitudinem actus diuinæ fidei*, est aperta sententia sancti Thomæ citato loco libri tertij sententiarum, ait enim per hæc tria, *vnum completum actum fidei diuinæ nominari denominatione sumptâ ex diuersis, quæ reperiuntur in illo.* VI.

Et probatur accommodando huic parti rationem illam, quâ primam partem huius propositionis probauimus, hoc modo: omnes illæ diuersæ rationes simul sumptæ adæquant totam rationem cuiuscunque actus, quæ simul sumptæ adæquant vtrumque obiectum eius & modum procedendi à sua potentia vel habitu, quia hæc tantùm tria possunt distingui in aliquo actu, quæ sint illi intrinseca: atqui tres illæ diuersæ rationes importatæ istis terminis *credere*
C *Deum, credere Deo, & credere in Deum*, simul sumptæ adæquant vtrumque obiectum diuinæ fidei, item specialem modum, quo actus fidei diuinæ procedit ab intellectu, scilicet vt moto per primam affectionem voluntatis: ergo, tres istæ rationes simul sumptæ adæquant totam rationem actus fidei diuinæ. VII.

Obiicies posse dari actum fidei diuinæ, qui non sit *credere Deo, credere Deum*, nec *credere in Deum*, verbi gratiâ actus iste, *credo futuram resurrectionem*, & sic de aliis materialibus obiectis fidei diuinæ distinctis ab obiecto principali nostræ fidei: ergo non est intrinsecum omni & cuilibet actui diuinæ fidei includere prædictas tres diuersas rationes.

Respondetur, sicut in scientia qualibet obiecta minùs principalia in tantum sunt obiecta, in quantum habent habitudinem ad principale
D obiectum materiale, quia illud est & appellatur obiectum *attributionis*; ita etiam hunc actum, *credo futuram resurrectionem*, in tantum esse aliquem assensum diuinæ fidei, in quantum futura resurrectio est aliquid ipsius Dei *per attributionem*; & sic talis actus semper aliquo modo est *credere Deum.* VIII.

I.

Articvlvs IV.

An tres diuersæ rationes actus interni fidei habeant aliquem excellentiæ modum, secundùm quem posſint attribui aliquibus particularibus actibus.

QVæritvr primò, an illæ tres diuersæ rationes actus fidei superiùs relatę considerata: secundùm aliquam excellentiam posſint attribui aliquibus actibus, qui de facto sint distincti realiter, pro cuius solutione

Sit hæc propositio: *tres istæ rationes possunt habere aliquem gradum & modum excellentiæ, secundùm quem solummodo reperiantur in aliquibus particularibus actibus, sicque possunt conuenire distinctis actibus.*

II. Explicatur & simul probatur hæc propositio: per hunc modum loquendi *credere in Deum*, duplex tendentia voluntatis eius, qui credit in Deum, potest significari: prima minùs *perfecta*, quæ tantùm dicat piam affectionem erga Deum & res fidei, quâ voluntas inclinat intellectum ad assentiendum illis: secunda *longè perfectior*, quæ dicat non solummodo piam illam affectionē, sed & ordinationem à charitate imperata ipsius actus credendi in Deum tanquam finem vltimum supernaturalem, seu actum fidei exerceri & procedere ex motu charitatis, quod propriè importat esse actum fidei *formatæ*, sicut prior modus sumptus præcisè, & secluso quocunque alio, importat esse actum fidei tantummodo *informis*. Iam actus ille fidei tantùm *informis* comparatus alteri actui, qui est *formatæ* fidei, poterit rectè appellari *credere Deum*, caret enim posteriori tendentiâ; vnde cùm actus fidei *informis* sit distinctus

III. realiter ab actu *formatæ* fidei, *ipsum credere in Deum*, spectatum secundùm aliquem gradum excellentię, potest conuenire alicui actui fidei supernaturalis distincto realiter ab alio actu fidei supernaturalis, cui tantùm hoc modo competit *ipsum credere Deum*: item actus ille, quo credimus vt obiectum, *quod*, hanc propositionem, Deus reuelauit *se esse vnum & trinum*, est aliquis actus fidei, quia est de obiecto reuelato per Deum, quippe qui terminatur ad Deum vt reuelantem: at actus ille vt præcisè sumptus non importat excellentiam actus præcedentis, seu formatæ fidei, vt per se patet, & ita poterit appellari *credere Deo*, sicque tres istæ rationes secundùm variam excellentiam considerata, poterunt conuenire distinctis actibus fidei.

IV. Atque ex his potest facilè intelligi, quo sensu fideles existentes in peccato mortali posſint vel non posſint habere actum illum diuinæ fidei, qui est *credere in Deum*; nam si in ista formula loquendi hæc particula (*in Deum*) solummodo denotet priorem illam tendentiam, seu etiam dependentiam actus diuinæ fidei à voluntate per piam affectionem inclinante intellectum ad assentiendum rebus reuelatis à Deo, iam, qui sunt in peccato mortali, rectè possunt exercere actum illum diuinæ fidei, qui est *credere in Deum*; qui enim verè & propriè habet diuinam fidem sibi infusam, is quantum est ex parte eius, potest exercere actum illius; habitus enim dantur ad exercendum actus sibi correspondentes: atqui in Catholicis existentibus in peccato mor-

A tali vera fides infusa remanet, quia per peccatum mortale sola charitas ex virtutibus Theologicis deperditur: igitur Catholici existentes in peccato mortali, possunt exercere actum illum diuinæ fidei, qui est *credere in Deum*, illo priori modo. Si autem in hac eadem formula hæc particula (*in Deum*) denotet posteriorem tendentiam ex motu charitatis ordinantis talem actum fidei in Deum vt vltimum finem supernaturalem, tunc ipsum *credere in Deum*, sumptum hoc modo non potest reperiri in Catholicis existentibus in peccato mortali, sicut nec in illis hoc modo præcisè consideratis est charitas *infusa*, vel fides *formata*: iuxta quem modum Patres sunt intelligendi, quando dicunt existentes in peccato mortali non *credere in Deum*: sic sanctus Augustinus tractatu vigesimo nono & quinquagesimo quarto *in sanctū Ioannem*: item in Psalmum 77. & sermone 181. *de tempore* san-

B ctus Anselmus ad illud Apostoli *ad Romanos* capite septimo *credenti in Deum, qui iustificat impium*: item sanctus Thomas quando hâc parte primâ quæstione articulo nono, in solutione ad tertium, ait verba illa symboli *credo in Deum*, esse intelligenda de fide per charitatem formata, & ideò tantùm dici verè peccatoribus ex persona totius Ecclesiæ, quæ semper est sancta; quemadmodum iuxta priorem sensum eiusdem formulæ loquendi Patres dicunt fideles existentes in peccato mortali adhuc *credere in Deum*: sic sanctus Augustinus libro *de fide & operibus* capite decimo quarto, sanctus Hieronymus in illud epistolæ sancti Pauli *ad Philemonem, Hac fides, quam habes in Domino Iesu, & in omnes sanctos.* Chrysost. homiliâ 80. in S. Ioann. sanctus Bernardus sermone vigesimo nono *in Cantica*; quibus sacra scriptura fauet; nam sancti Ioannis

C capite duodecimo ita habetur, *ex principibus multi crediderunt in eum*; quos tamen principes constat ex iis, quæ subiiciuntur, non habuisse charitatem; ratio enim, ob quam non manifestauerunt suam fidem, hæc ibi subiicitur, *dilexerunt enim magis gloriam hominum, quàm gloriam Dei.*

Sed contra hanc posteriorem partem obiicies: ipsum *credere in Deum*, potest solummodo reperiri in iis, qui habent id, per quod actus nostri ordinantur in Deum, vt vltimum finem nostrum supernaturalem; hinc enim rectè dicimus *credo Ecclesiam*, non autem *credo in Ecclesiam*, ne videamur attribuere diuinitatem Ecclesiæ, & ex hac particula sic posita in symbolo *credo in Spiritum sanctum*, Chalcedonense Concilium actione 16. ait rectè colligi Spiritum sanctum esse Deum.

D Deinde, si hæc tendentia non significaretur per hanc particulam, nulla esset distinctio inter *credere Deum*, & *credere in Deum*, quæ tamen diximus suprà distingui; sed Catholici existentes in peccato mortali non habent charitatem, quæ est id, per quod nostri actus ordinantur in Deum vt finem nostrum supernaturalem, charitas enim non potest esse simul cum peccato mortali: igitur existentes in peccato mortali nullo modo possunt exercere actum illum diuinæ fidei, qui est *credere in Deum.*

Respondetur, Maiorem tantùm procedere de posteriori tendentia superiùs explicata, & non de priori, quâ remanente actus diuinæ fidei non desinit posse exerceri.

V. VI. VII. VIII.

I. Deinde, respondetur duplicem posse distingui ordinationē nostrorum actuum in Deum vt finē vltimum (& consequenter duplex principium sic ordinandi illos) vnam valdè *perfectam*, qua scilicet ita omnia ordinamus in Deum, vt ex amore amicitiæ & dilectionis supernaturalis, quo illum amamus, referamus nos & omnia nostra in Deum vt finem nostrum vltimum, & hæc ordinatio prouenit à charitate supernaturali vt imperante, quæ cùm non sit in Catholicis existentibus in peccato mortali, etiam non possunt hoc modo exercere actum illum fidei diuinæ, vt exprimitur per *credere in Deum*; alia est ordinatio *minùs perfecta*, vt pote quæ habet initium ex aliquo amore imperfecto concupiscentiæ & desiderij obtinendi Deum vt finem nostrum supernaturalem, cuius ordinationis principium est spes infusa, quæ cùm remaneat in peccatoribus Catholicis, illi ratione istius possunt dici iuxta

II. hunc modum *credere in Deum*, sumptâ hac formulâ, prout importat tendentiam in Deum vt finem nostrum supernaturalem.

Ad confirmationem respondetur actum illum, qui importatur per *credere in Deum*, non distingui ab eo, qui explicatur per *credere Deum*, nisi penes id, quòd scilicet per *credere Deum* non explicatur illa specialis habitudo actus fidei in Deum, vt finem nostrum vltimum, licèt alioqui illi insit.

Cæterùm, quando sanctus Thomas hîc dicit *infideles non credere Deum vt obiectum materiale*, sensus eius non est tantùm, quod non credant fide supernaturali, sed quòd in totali illo cōceptu, quem formant de Deo, includant multa falsa; licèt conceptus ille secundùm aliquid sui sit verus; v. g. infideles in totali illo conceptu includunt non esse plures personas in Deo, & in

III. hoc falluntur, nec proinde credunt Deum, licèt concipiant illum esse sapientem, esse bonum, & his similia, quod est verum.

Adde quòd in tali conceptu inadæquato multa falsa admisceant, vt satis intelligitur ex iis, quæ ipsi agnoscunt, & fatentur de attributis Dei.

DISPVTATIO XX.

De dependentia actus interni diuinæ fidei à discursu.

ARTICVLVS I.

Vtrum internus actus diuinæ fidei eliciatur per discursum.

IV. NOTANDVM primò est ex Dialecticis, duplicem distingui assensum intellectus; vnum, qui propriè spectat ad secundam mentis operationem, potéstque rectè appellari *enuntiatiuus*, vel etiam *iudicatiuus*, quia simpliciter affirmat, seu enuntiat attributum de suo subiecto, & simpliciter & absolutè iudicat, qui assensus non oritur seu causatur in intellectu ex aliquo alio præcedenti assensu, quemadmodum nec secunda mentis operatio ex aliqua alia præcedenti secunda operatione intellectus, prout & quatenus simpliciter & absolutè loquendo est secunda mentis operatio, vt norunt Dialectici, aliàs dandus esset progressus in infinitum: alterum verò assensum esse, qui propriè spectat ad tertiam mentis operationem, rectéque potest appellari *illatiuus*, quia colligitur seu infertur ex aliquo alio præcedenti assensu, cuiusmodi est omnis ille assensus, quem noster intellectus discurrens dat conclusioni, vt hæc infertur ex vi suarum præmissarum in syllogismo, quod Philosophi propriè vocant *discurrere*: iam, cùm docuerimus actum interiorem diuinæ fidei esse formaliter assensum intellectus, hîc autem, vt nunc animaduertimus, sit duplex, quæritur an sit purè & simpliciter *enuntiatiuus*, an verò sit *illatiuus*. V.

Notandum secundò ex dictis suprà, dari quendam ordinem dependentiæ & prioritatis inter obiecta diuinæ fidei *purè materialia*, & *non purè materialia*: ita vt hæc supponantur ab aliis, & priùs aliquo modo credantur, quàm ista: quemadmodum ibi fusè ostendimus: vnde, cùm diuina reuelatio sit obiectum *non purè materiale*, & hæc propositio, *Deus est trinus & vnus*, sit vnum ex obiectis *purè materialibus*; item noster intellectus priùs aliquo modo præbeat assensum diuinæ reuelationi, quàm rei reuelatæ, integer sensus præsentis difficultatis est, an assensus interior diuinæ fidei datus rei à Deo reuelatæ fiat hoc discursu *explicito*, vel saltem *implicito*; *quidquid Deus reuelauit est verum, imò & necessariò est tale; atqui Deus reuelauit se esse vnum & trinum: ergo Deum esse vnum & trinum est verum.* VI.

Durandus tertio sententiarum distinctione 24. quæstione prima numero 8. & 16. Gabriel eodem libro distinctione vigesima tertia quæstione secunda articulo primo; Vasques. prima parte disputatione quinta, capite tertio; Becanus hâc parte capite octauo quæstione tertia, & aliqui alij recentiores, existimant interiorem assensum diuinæ fidei formari in nobis per prædictum discursum, vel alium ei similem, saltem *implicitum*. VII.

Melior tamen est sententia negans, quam nostrâ hâc propositione explicamus: *interior assensus diuinæ fidei, loquendo propriè, nec explicitè nec implicitè est discursiuus: sed solummodo enuntiatiuus & indicatiuus.* Ita Capreolus in tertium sententiarum distinctione 24. quæstione prima articulo tertio in solutione ad tertium contra secundam conclusionem: Ochamus quodlibeto tertio: Vega in Tridentinum libro nono: Bannez hâc parte quæstione prima articulò primo dubio quarto conclusione quinta, Canus *de locis Theologicis* libro 12. capite tertio, & plerique recentiorum ad secundam quæstionem sancti Thomæ. VIII.

Probatur primùm auctoritate sancti Damasceni libro quarto *de fide* capite duodecimo, dicentis, fidem non esse *inquisitiuam*, & consequenter non est *discursiua*.

Deinde ex communi dicto Patrum asserentium proprium Christiani seu fidelis esse *simpliciter credere, non argumentari*: item ex his omnibus tum sacræ scripturæ tum Patrum auctoritatibus superiùs relatis, quæ in fideli distinguūt ipsum *credere* ab ipso *intelligere*, quod non tam aptè facerent, si assensus nostræ fidei esset intrinsecè & formaliter *illatiuus*, seu *discursiuus*, quemadmodum facilè intelligitur ex rationibus mox afferendis in probationem nostræ propositionis, quarum hæc sit

I. Prima ratio: is assensus est propriè *discursiuus*, quo per aliquod antecedens iudicium aliqua duo iudicantur esse, vel eadem, vel coniuncta inter se, ob identitatem, vel coniunctionem, quam habent in aliquo tertio, nimirum medio; ita vt eiusmodi antecedens iudicium seu antecedens connexio illorum duorum cum medio cognita sit motiuum eius assensus, qui datur conclusioni, seu rei enunciatæ per illam, vt facilè potest intelligi ex tota definitione argumentationis & syllogismi tradita per Aristotelem in libris Priorum, & ex communi doctrina Dialecticorum: atqui internus assensus diuinæ fidei nihil habet istorum omnium, siue *formaliter*, siue *virtualiter*, siue *implicitè*, siue *explicitè*: igitur interior assensus diuinæ fidei non est propriè & essentialiter *discursiuus*, siue *formaliter*, siue *virtualiter*, siue *explicitè*, siue etiam *implicitè*.

II. Maior potest ampliùs confirmari ex iis, quæ interpretes Aristotelis & Dialectici tradunt circa singulas partes definitionis argumentationis & syllogismi, v. g. quòd in assensu discursiuo bonitas consequentiæ debeat iudicari, & proinde ipsa connexio extremorum cum medio, & ex vi istius iudicij de tali consequentia assensus debeat dari rei enuntiatæ per conclusionem, sicque esse propriè *illatiuus*.

Minor verò probatur: dum aliquis nostrûm elicit hunc assensum interiorem diuinæ fidei, *credo Deum esse vnum & trinum*, non ideò formaliter & præcisè credit rem ita se habere ob connexionem, quam extrema huius propositionis tanquam veræ habent inter se, & cum ipso motiuo seu medio, scilicet diuinâ reuelatione, nec format tale iudiciũ diuinę fidei, ex eo, quòd credens videat talem connexionem, & iudicet de bonitate istius consequentiæ ad tale antecedens, sed purè,
III. simpliciter, absolutè ob auctoritatem Dei, seu reuelationem diuinam, quemadmodum patet in hominibus idiotis & rudibus, qui nescientes iudicare de bonitate consequentiæ ex aliquo suo antecedenti non desinunt elicere præclaros actus diuinæ fidei, etiam aliquando excellentiores, quàm quos aliqui Doctores in rebus Theologicis versatissimi eliciunt.

Hæc ratio confirmatur primùm, quia tunc quò quis meliùs apprehenderet & diiudicaret connexionem illam extremorum veritatis propositæ ad credendum cum ipsa diuina reuelatione tanquam motiuo; quò etiam aliquis penetraret acutiùs bonitatem istius consequentiæ ex tali suo antecedente, eò etiam exerceret perfectiores actus diuinæ fidei, sicut qui meliùs penetrat connexionem alicuius veritatis scientificæ cum medio scientifico habet actum perfectiorem
IV. scientiæ: at hoc est falsum, vt iam animaduertimus, in plerisque Theologis.

Deinde, confirmatur eadem ratio: hæc connexio prædictorum extremorum cum diuina reuelatione est aliquid distinctum ab ipso Deo prima veritate in dicendo, & ab auctoritate Dei, si velimus loqui formaliter & præcisè, quemadmodum vnio sumpta præcisè & formaliter est aliquid distinctum ab extremis, quæ per illam vniuntur inter se: ergo, si assensus fidei nostræ diuinæ sit *discursiuus*, sicut in discursu, id quod formaliter & præcisè mouet intellectum ad assensum conclusionis est ipsa connexio extremorum eius cum medio perspecta & cognita, sic etiam & in interiori assensu nostræ fidei diuinæ
A vnio veritatis ad credẽdum propositæ cum diuina reuelatione mouebit intellectum ad præstandum assensum rei propositæ: ergo, cùm hæc vnio sumpta præcisè & formaliter sit aliquid distinctum à diuina auctoritate, & prima veritate in dicendo, seu diuina reuelatione, motiuum formale diuinæ fidei, formaliter loquendo, non erit diuina auctoritas, nec prima veritas in dicendo, seu diuina reuelatio, sed aliquid illâ inferius, quod est contra communem sententiam Theologorum, vt ostendimus suprà. V.

Tertiò confirmatur eadem ratio: assensus datus hoc modo alicui veritati est purè & simpliciter *Theologicus*: ergo non est propriè & simpliciter loquendo *diuinæ fidei*. Consequentia patet: quia diuina fides & Theologia sunt habitus realiter distincti, vt omnes Scholastici docent primâ parte quæstione prima: ergo & assensus illorum sunt distincti specie. Antecedens probatur: as-
B sensus iste non innititur immediatè diuinæ reuelationi, sed eius tantùm connexioni cum re obscurè reuelata, quemadmodum patet ex nunc dictis: ergo loquendo propriè non est assensus *diuinæ fidei*, sed tantùm est *Theologicus*. VI.

Neque obstat, quòd procedat à reuelatione diuina ad rem reuelatam primò per se & immediatè; quia ita procedit à diuina reuelatione ad rem reuelatam, vt tamen iste processus non sit à diuina reuelatione præcisè sumptâ, sed ab eius connexione cum re reuelata: ergo, quemadmodum assensus ille, quo assentimur huic veritati, *in Christo Domino sunt duæ voluntates*, ex connexione illa, quam duæ voluntates habent cum duabus naturis intellectualibus existẽtibus secũdùm fidem Catholicam in Christo Domino, est tantùm vt sic præcisè *Theologicus*, licèt processus eius fiat à re diuinitus reuelata ad aliam similiter
C reuelatam diuinitus, sic etiam assensus iste, quo assentior veritati à Deo reuelatæ ex illa connexione cum diuina reuelatione, erit solummodo assensus quidam *Theologicus*, non autem *diuinæ fidei*. VII.

Neque responderi potest, disparem esse rationem assensus *Theologici* ab hoc assensu, de quo hîc disputamus, quòd assensus *Theologicus* nitatur vnâ præmissâ *naturali*, & alterâ *de fide*, ex quibus conclusio Theologica vt virtualiter contenta in istis præmissis deducatur: at assensus, de quo hîc disputamus, nitatur solummodo reuelationi, & secundùm se totum fit solummodo à reuelatione ad rem reuelatam.

Hoc, inquam, non potest responderi, quia certum est apud omnes Theologos dari quosdam assensus verè & propriè *Theologicos*, qui nitantur duabus præmissis de fide: ergo, quemadmodum non obstante diuinâ reuelatione v-
D triusque istius præmissæ, assensus eiusmodi conclusionum est merè *Theologicus*, etiamsi possit esse processus à re reuelata ad rem reuelatam (vt patet in superiori exemplo de duabus voluntatibus existentibus in Christo Domino) sic etiam & hic assensus, de quo nunc agimus, erit tantùm *Theologicus*, & non *diuinæ fidei*, cùm non magis immediatè deducatur ex reuelatione diuina, quàm alter ille assensus purè Theologicus, qui fundatur in duabus præmissis de fide. VIII.

Secunda ratio pro nostra propositione repetitur ab ipsa diuina reuelatione, quam absque vllo discursu credimus fide diuinâ: nam tam facile est vnicuique Catholico credere immediatè

I. & proximè ob auctoritatem diuinam Christum Dominum resurrexisse, &c. quàm sit illi facile credere Deum reuelasse Christum Dominum resurrexisse: at prior ille assensus est ita simplex, vt sit absq; aliquo discursu, quia aliàs aliqua alia antecedens reuelatio deberet assignari, ex qua hæc posterior deduceretur, sicq; deberet procedi ad aliquam aliam primam, quæ immediatè & actu simplici & absque discursu crederetur ob dictam auctoritatem, ne detur progressus in infinitum: ergo, sicut hæc crederetur absque discursu, & sic etiam & reliquæ aliæ veritates fidei debent credi immediatè aliquo actu simplici excludente omnem discursum.

Hæc ratio confirmatur: vbi habitus aliquis est vnus & simplex, ibi omnes actus illius debent eodem modo procedere ab illo, & ille debet vno eodémque planè modo tendere in omnia sua obiecta, alioquin si ita diuersimodè tendat in ea, vt
II. hæc diuersitas sit sufficiens ad fundandam distinctionem specificam, tunc talis habitus non erit vnus & simplex, sed plures: atqui diuina fides, per quam assentimur tam diuinæ reuelationi, quàm rebus à Deo reuelatis, est vnus & simplex habitus in vnoquoque Catholico, non plures, & hi duo modi *tendere in obiectum per discursum*, & *tendere in obiectum vno actu simplici*, sufficiunt ad fundandam distinctionem specificam habituum, vt patet in habitu primorum principiorum & habitu scientiæ: igitur omnes actus diuinæ fidei debēt eodem modo procedere ab habitu diuinæ fidei, & proinde sicut actus ille, quo diuinâ fide credimus reuelationem diuinam, procedit ab habitu fidei diuinæ absq; vllo discursu siue *virtuali*, siue *formali*, siue *implicito*, siue *explicito*, sic etiam & omnes reliqui actus diuinæ fidei, quibus singulas res à Deo reuelatas
III. credimus, erunt ab ipsa fide diuina sine vllo discursu siue *explicito*, siue *implicito*.

Articvlvs II.

Probatur eadem veritas ex absurdis, quæ sequuntur ex opposita sententia.

TANDEM nostra propositio probatur ex duobus absurdis, quæ sequuntur ex opposita sententia: primum est, assensum fidei diuinæ non fore quoad suam entitatem & substantiam magis supernaturalem, quàm sit assensus purè *Theologicus* deductus ex duabus præmissis de fide, & proinde, quemadmodum absolutè & simpliciter loquendo assensus Theologicus est naturalis quoad suam entitatem ex communiori sententia Theologorum, sic etiam iuxta senten-
IV. tiam oppositam assensus noster diuinæ fidei erit quoad substantiam & entitatem purè & simpliciter naturalis; quod tamen repugnat communi sententiæ Theologorum; hoc autem absurdum sequi probatur: actus ille seu assensus est merè & simpliciter quoad suam substantiam *naturalis*, qui oritur à potentia naturali vt naturaliter operante: atqui assensus iste fidei formatus iuxta oppositam sententiam oritur ab intellectu vt naturali potentiâ operante naturaliter, quia oritur à iudicio, quod intellectus credentis format de bonitate consequentiæ rei reuelatæ ad ipsam reuelationem Dei in tali discursu; iudicare autem de tali bonitate, propriè est intellectus, vt operantis naturaliter, quemadmodum patet ex Dialectica.

Neque potest responderi, istam bonitatem
A consequentiæ, & connexionem rei reuelatæ cum reuelatione cognosci per fidem diuinam, quæ illam ostendat & demonstret. V.

Hoc, inquam, dici non potest, quia est contra experientiam, & si ita esset, talis bonitas consequentiæ esset de fide; nam quidquid diuinâ fide cognoscimus, est de fide: at negare talem consequentiam præcisè consideratam in ratione cōsequentiæ syllogisticæ non est propriè & rigorosè loquendo hæreticum, sicut nec ignorare formam syllogisandi est aliquod peccatum contra fidem, vel aliquod præceptum eius, tum etiam si talis bonitas consequentiæ attingeretur per lumen fidei diuinæ, sicque esset aliquod obiectum nostræ fidei, tunc iuxta oppositam sententiam, illa etiam deberet attingi per aliquem discursum, & sic ex aliquo alio antecedenter cognito credi & cognosci, sicque nunquam deueniretur ad aliquod primum, sed progressus aliquis in infinitū
B esset admittendus, quem tamen omnes Theologi & Philosophi refugiunt: igitur, cùm eadem sit ratio specifica omnium assensuum diuinæ fidei, sicut tandem deueniendum est ad aliquem, qui essentialiter non sit *illatiuus*, sed solummodo *iudicatiuus* & *adhæsiuus*, ita etiam dicendum est assensum diuinæ fidei ex sua propria & essentiali conditione nullo modo esse *illatiuum* seu *discursiuum*, & coniunctionem illam diuinæ reuelationis cum veritate rei à Deo reuelatæ cognosci quidem per fidem diuinam absque vlla illatione seu discursu, sed per *simplicem* & *adhæsiuum assensum* intellectus ad obiectum fidei diuinæ sibi propositum sub tali ratione formali, scilicet vt *reuelatum*, seu vt subest *diuinæ reuelationi*: ita vt, quâ simplici & immediatâ tendentiâ intellectus illustratus fide infusâ fertur in veritatem sibi ad credendum propositam, eâ etiam feratur in ipsam VI.
C diuinam reuelationem, vt formalem rationem sui actus & obiecti diuinæ fidei. VII.

Alterum absurdum, quo prior sententia refellitur, & nostra propositio confirmatur, petitur à certitudine assensus fidei diuinæ, quæ certitudo data priori sententiæ est futura longè minor, quàm eius perfectio & natura postulet, talis enim debet esse, vt apprehendatur esse tanta, cui nulla possit subesse falsitas: at posito, quòd assensus diuinæ fidei eliciatur per discursum, eius certitudo non potest apprehendi esse tanta: nam certitudo conclusionis prouenit non tantùm à certitudine præmissarum eius, sed etiam à perfecta & certa cognitione bonitatis ipsius consequentiæ à tali suo antecedente, vt docent omnes Dialectici ex Aristotele 1. lib. Posteriorum cap. 2. sed intellectus noster formans assensum diuinæ fidei non cognoscit ipsâ certitudine fidei diuinæ
D bonitatem illam consequentiæ in ratione consequentiæ & formæ syllogisticæ à tali suo antecedente, vt iam animaduertimus: ergo, admissâ præcedenti opinione noster assensus diuinæ fidei erit inferior & minùs certus, quàm propria eius natura & perfectio postulet, quod est absurdū. VIII.

Confirmatur: conclusio quatenus conclusio syllogismi, seu discursus, semper est minus certa suis præmissis ex communi doctrina Dialecticorum: atqui in illo discursu, siue *virtuali & implicito*, siue *formali & explicito*, quem prior sententia format pro eliciendo actu diuinæ fidei, assensus habet rationem conclusionis propriissimè dictæ; aliàs non diceretur elici per discursum, & in tali syllogismo aliqua ex præmissis assumitur, vt nota solo lumine naturæ, vel si ambæ assu-

I. mantur tanquam notæ lumine fidei supernaturalis, earum tamen inter se connexio non apprehenditur isto supernaturali lumine, tanquam absolutè ita certa, ac est aliqua propositio diuinæ fidei, quia hæc connexio & bonitas consequentiæ non cognoscitur per fidem: igitur assensus ille fidei diuinæ vt sic elicitus per discursum, est minùs certus, quàm postulet natura & perfectio diuinæ fidei. A

Addidi huic confirmationi hanc particulam, *vt conclusio*: nam veritas, quæ habetur per discursum, potest considerari duobus modis; primò *materialiter*, & quatenus est quædam propositio enuncians hoc & istud, præscindendo ab eo, quòd deducatur ex aliquo antecedenti: deinde potest considerari *formaliter*, & quatenus est conclusio, id est aliquis assensus deductus vi & efficaciâ alicuius antecedentis cogniti: iam si assensus ille præstitus veritati fidei explicatus tali conclusione spectetur priori modo, est æqualis certitudinis, ac præmissa eius, quæ est de fide, quia sic innititur immediatè testimonio Dei: si autem consideretur posteriori modo, iuxta quem hìc agimus de illo, est minoris certitudinis, vt nunc probatum est.

II. B

ARTICVLVS III.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est, quòd sanctus Thomas hâc parte quæstione primâ articulo primo dicat, primam veritatem esse formale obiectum diuinæ fidei, sicut medium demonstrationis pertinet ad scientiam: atqui medium demonstrationis pertinet ad scientiam, vt ad veritatem per discursum habitam & cognitam: ergo & ipsa diuina reuelatio pertinebit ad propositionem diuinæ fidei, vt per discursum habitam & creditam.

III. C

Respondetur, sanctum Thomam ibi tantùm conferre medium demonstrationis in ratione motiui formalis respectu conclusionis scientificæ cum prima veritate in dicendo, seu diuinâ reuelatione, respectu obiecti materialis nostræ fidei, non autem conferre medium istud demonstrationis quoad rationem dispositionis suæ cum præmissis in ordine ad inferendam conclusionem cum prima veritate in dicendo, seu diuinâ reuelatione, ad eliciendum assensum diuinæ fidei, quemadmodum videre est ex ipso eius textu; cùm tamen quæstio hìc moueatur de hoc solo posteriori modo.

Secundum: omne argumentum est cum discursu, vt patet ex Dialecticis, dum agunt *de argumentatione*, & ex Rhetoribus, dum definiunt argumentationem esse *orationem, quâ colligitur vnum per aliud, & quæ quod dubium est confirmat per id, quod dubium non est*: atqui nostra fides diuina iuxta Apostolum *ad Hebræos* vndecimo, *est argumentum non apparentium*: ergo nostra fides diuina est *discursiua*, seu interior assensus nostræ fidei diuinæ est *discursiuus*.

IV. D

Respondetur, diuinam fidem appellari ab Apostolo *argumentum*, non eo sensu, quo intendit obiectio, sed eo, quo argumentum idem est ac *conuictio*, vt etiam hæc particula Græca ἔλεγχος, quâ vtitur ibi sanctus Paulus, indicat, & sanctus Augustinus libro tertio *de Trinitate* capite primo, & S. Chrysost. explicant; vnde nomen hoc *argumentum* ibi sumitur pro illo formali motiuo, seu medio intellectiuo, quo veritas ignota certissimè innotescit nobis: ita vt sensus Apostoli sit iste, *fidem diuinam esse ostensionem, demonstrationem, conuictionem earum rerum, quæ à nobis non videntur*, seu *quas nec sensu, nec ratione comprehendimus*; hinc translatio Syriaca sic reddit locum Apostoli, *est autem fides certitudo de his rebus, quæ sunt in spe, ac si iam existerent actu*; vnde intelligimus fidem ideò vocari *argumentum*, quòd sicut argumēto deuenimus in rei, quæ arguitur, seu concluditur, cognitionem, & ipsâ vi argumenti conuincimur ad certò assentiendum veritati eius, sic etiam per fidem diuinam habemus cognitionem rerum à Deo reuelatarum non minùs certam eâ cognitione, quæ per argumentationes & demonstrationes certissimas comparatur, & propterea S. Chrysost. ad illum locum Apostoli, hæc eius verba, *argumentum non apparentium*, explicat visionem non apparentium, ad distinctionem claræ & intuitiuæ cognitionis: Theophylactus ibidem *demonstrationem aut manifestationem rerum, quæ non sunt conspicuæ*; qui termini satis indicant particulam hanc, *argumentum*, non fuisse appositam ab Apostolo ad significandum discursum. V. VI.

Tertium: ad discursum nihil aliud requiritur, quàm multitudo iudiciorum, quorum vnum sit propter aliud, seu eliciatur ex vi alterius, vt patet ex definitione argumentationis traditâ per Aristotelem libris Priorum, & communiter receptâ ab omnibus Philosophis: atqui interior assensus diuinæ fidei constat duobus iudiciis, vno, quo assentimur Deum reuelasse hoc & illud, altero, quo assentimur huic & isti reuelato; & hoc posterius iudicium, seu assensus, elicitur ex vi prioris: nam ideò credimus hoc & istud reuelatum esse verum, quia credimus Deum illud reuelasse: igitur interior assensus diuinæ fidei est discursiuus. VII.

Respondeo concessâ maiore, sensu à nobis exposito inter probandum nostram propositionem, negando minorem eius, primò quia actus diuinæ fidei, quatenus talis, non postulat suâ naturâ duo iudicia, sed vnum duntaxat, quo assentimur rei à Deo reuelatæ ob diuinam reuelationem, tanquam formale obiectum, discursus autē postulat necessariò & ex sua natura duo iudicia.

Secundò, quia in vero & propriè dicto discursu assensus datus obiecto prioris actus, seu cognitio obiecti prioris actus, causat cognitionē obiecti actus secundi seu assensus, & cognitio talis obiecti mouet & excitat nostrum intellectum ad cognoscendum obiectum secundi actus, & ad assensum ei dandum: at in assensu diuinæ fidei istud non habet locum, non enim formaliter & præcisè loquendo, ideò credimus Deum, v. g. esse trinum & vnum, quia credidimus, seu quia priùs habuimus assēsum, quòd Deus reuelauerit se esse vnum & trinum, sed purè & simpliciter quia Deus reuelauit, ita vt inter ipsum assensum diuinæ fidei & reuelationem diuinam seu auctoritatem Dei nihil mediet, sed noster intellectus feratur immediatè in rem reuelatam, & reuelationem diuinam simul; in hanc, vt in obiectum *quo*, in istam vt obiectum *quod*; non autem in cognitionem & assensum priùs datum diuinæ reuelationi, quasi hæc cognitio & assensus præstitus diuinæ reuelationi, non autem ipsa diuina reuelatio moueat per seipsam immediatè intellectum nostrum ad assentiendum rebus reuelatis à Deo, sicut obiectum forma- VIII.

le mouet potentias immediatè ad suum ob- I. iectum materiale, quomodo duo iudicia sese non habent in vero discursu ad assensum conclusionis.

Tandem: quando aliquis discursus interuenit in assensu fidei, tunc ille non habet rationem formalis motiui, nec per se requiritur tanquam propria ratio credendi, sed solummodo antecedit tanquam applicatio obiecti, sicque semper dispar est ratio assensus nostræ diuinæ fidei ab assensu dato alicui conclusioni syllogisticæ.

Cæterùm notandum est, quando in solutione huius tertij fundamenti diximus, nos non ideò *credere Deum esse trinum & vnum*, quia credimus Deum id reuelasse, sensum huius nostri dicti non esse nos non credere Deum id reuelasse; sed tùnc tantùm esse assensum à nobis formatum circa istam reuelationem, seu II. circa hanc veritatem, '*Deus reuelauit se esse vnum & trinum*,' non esse causam siue formalem, siue motiuam seu obiectiuam, vel etiam efficientem istius assensus diuinæ fidei, quem præbemus huic veritati, *Deus est vnus & trinus*, ita vt connexio & bonitas consequentiæ huius posterioris assensus ad prædictum assensum antecedentem cognita faciat, vt noster intellectus præbeat assensum rei reuelatæ à Deo, quod tamen haberet locum, si assensus diuinæ fidei esset discursiuus, vt ostendimus probando nostram propositionem.

Quartum: vbi aliquis assensus respicit primò per se vnum, & secundum aliud mediante isto primo, talis assensus propriè est *discursiuus*, quia sic attingit & assentitur vni mediante assensu alterius, & posterior assensus causatur à priori: atqui interior assensus diuinæ fidei respicit primò per se diuinam reuelationem, & mediante III. hâc diuinâ reuelatione rem ipsam reuelatam, fidelis enim assentitur ei, eò quòd assentiatur diuinæ reuelationi: igitur interior assensus diuinæ fidei est discursiuus.

Confirmatur: assensus sic formatus est alicuius habitus; non scientiæ, quia nec est per causam, nec per effectum rei, cui assensus datur, vt per se patet; non Theologiæ, quia non innititur mediatæ tantùm reuelationi, sed immediatæ; non opinionis, quia caret omni formidine: ergo, cùm nullus alius restet habitus, cui possit assignari, quàm habitui diuinæ fidei infusæ, debet iste assensus esse diuinæ fidei, cúmque sit discursiuus, assensus diuinæ fidei propriè est *discursiuus*.

Respondetur, negando Maiorem, aliàs enim cognitio illa, quâ Deus cognoscit primò suam diuinam essentiam, deinde mediante hâc suâ es- IV. sentiâ tanquam ratione cognoscit res creatas, esset discursiua; similiter cognitio illa, quâ beati in patria vident primariò diuinam essentiam & eius attributa, deinde eodem indiuisibili actu vident mediante diuinâ essentiâ tanquam ratione aliquot creaturas in verbo, esset *discursiua*; item cognitio, quâ Angeli cognoscunt essentiam rei & mediante essentiâ proprietates illius, esset *discursiua*: quas tamen omnes cognitiones nemo Theologorum admittit esse *discursiuas* propriè & rigorosè loquendo.

Deinde, respondetur duobus modis posse intelligi aliquem assensum ita duo respicere, vt attingat vnum mediante altero: primus modus est, si attingat vnum tanquam formale, & mediante tali formali obiecto attingat materiale

A obiectum, vt tali formali obiecto informatum; V. secundus modus est, si attingat vnum primò, & cognitio istius primi deducat illum in cognitionem secundi: primus modus nullam importat rationem discursus, vt patet in omnibus actibus cognoscitiuis sensuum exteriorum, & in aliquibus nostri intellectus; secundus autem modus importat: at noster assensus diuinæ fidei attingit tantùm priori modo priùs diuinam relationem, & deinde rem à Deo reuelatam, sicque nullo modo est discursiuus.

Ad confirmationem respondetur, hunc assensum posse esse alicuius habitus, vel saltem reduci ad aliquem habitum, cùm per frequentem sui iterationem possit generare habitum, non tamen fore actum habitus diuinæ fidei ob dicta, in confirmationem nostræ propositionis, sed fore assensum *Theologicum*, cùm nitatur vnâ vel B duabus præmissis de fide, vel si nitatur duabus VI. præmissis euidentibus, esse ab habitu cognitionis euidentis in testificante: vel si nitatur vnâ vel vtrâque præmissâ cognitâ tantùm probabiliter, tunc reducendum esse ad aliquem habitum opinionis; hunc autem assensum, quomodocumque fiat, non inniti immediatè diuinæ reuelationi, seu testimonio Dei, satis patet ex dictis pro nostra propositione.

Vltimum: eodem modo seruatâ proportione philosophandum est de assensu interiori diuinæ fidei, quo de assensu humanæ fidei, vt iam sæpè obseruauimus: atqui assensus fidei humanæ elicitur per discursum: ergo & interior assensus diuinæ fidei elicitur per discursum: non semper *explicitum & formalem*, vt patet ex sancto Paulo: ergo per *implicitum & virtualem*.

Respondetur, quoad hoc disparem esse rationem *diuinæ* fidei ab *humana*: hæc enim non fer- C tur in ipsam auctoritatem *humanam* tanquam VII. immediatè & per se certam, sed vt cognitam & certam per aliquid aliud, verbi gratiâ, per aliquod principium naturale, vel aliquod experimentum de probitate vitæ & perfecta scientia tanquam fundamentis *humanæ* auctoritatis eius, cuius dictis *humana* fides adhibetur: sicque noster intellectus potest ex eiusmodi rerum & principiorum cognitione inferre conclusionem continentem assensum: at fides *diuina* fertur in *diuinam* auctoritatem immediatè, vt per se certam, sicque intellectus illi soli tanquam formali motiuo innixus potest ex determinatione voluntatis absque vllo discursu tendere in quodcunque obiectum materiale diuinæ fidei, sicut ob parem certitudinem habitus primorum principiorum absque vllo discursu fertur immediatè in assensum primorum principiorum.

D Atque ex dictis satis intelligitur omnes illas VIII. veritates, quæ per discursum eliciuntur ex aliquot præmissis, siue vnâ tantùm, siue vtrâque de fide, consideratas præcisè vt sic deductas nullo modo esse de fide, loquendo propriè, cùm assensus illis vt sic præstitus non nitatur immediatâ reuelatione, seu auctoritate Dei, sed mediatâ tantùm virtuali, vt fusiùs docuimus quæstione primâ primæ partis.

I. A

DISPVTATIO XXI.

De identitate specifica actuum diuinæ fidei inter se.

Articvlvs Primvs.

Vtrum omnes actus diuinæ fidei sint eiusdem infimæ speciei.

SIT hæc propositio: *omnes actus diuinæ fidei sunt eiusdem speciei infimæ:* ita communiter omnes Scholastici.

Probatur: actus & habitus specificantur à formalibus suis
obiectis, & à modo, quo formaliter tendunt
II. in sua obiecta materialia, vt habet communis
doctrina Philosophorum in Ethicis, & Theologorum prima secundæ, & proinde omnes illi actus, qui habent idem formale obiectum, &
eodem formali modo tendunt in sua obiecta materialia, sunt eiusdem omnino speciei infimæ:
atqui omnes interni actus nostræ diuinæ fidei
habent idem formale obiectum, scilicet diuinam
auctoritatem, vt fusè docuimus suprà; habent
item & eundem modum tendendi in sua obiecta, scilicet *obscurè*, vt etiam docuimus: igitur
omnes & singuli actus diuinæ fidei sunt eiusdem
omnino infimæ speciei.

Confirmatur: interior actus voluntatis, quo
quis ab subleuandam miseriam pauperis vult ei
dare panem, verbi gratiâ, & actus, quo ex eodem motiuo vult ei dare pecuniam, sunt eiusdem omnino speciei, licèt panis & pecunia sint
res diuersissimæ speciei; similiter actus, quo quis
III. ex motiuo honestatis vult restituere alteri suum
equum, & actus ille, quo ex eodem motiuo vult
restituere alteri pecuniam, sunt actus eiusdem
virtutis, nimirum iustitiæ, licèt ea, quæ restituuntur, sint diuersissima specie, quia nimirum
tendunt in hæc distincta materialia obiecta ex
eodem obiecto formali, & sub eodem modo sese terminant ad illa; ergo pari iure, quia omnes
& singuli actus interni diuinæ fidei habent idem
formale obiectum, & eodem planè modo tendunt in singula sua obiecta materialia, quæ alioqui spectata materialiter distinguuntur specie,
semper erunt eiusdem speciei infimæ.

Neque contra hanc rationem obiici potest, esse
quidem verum, formale obiectum idem esse in
omnibus & singulis diuinę fidei actibus, similiter
& eūdem modum tendendi in illa, nimirum *obscurè*, sed nihilominus diuinam auctoritatem non
IV. esse formale obiectum nostræ diuinæ fidei, nisi
prout in tali obiecto huius fidei includitur intrinsecè externa reuelatio, vt ostendimus suprà;
quæ externa reuelatio est variæ & variæ speciei.

Hoc, inquam, non potest obiici: nam, vt
docuimus, hæc variatio externæ reuelationis est
tantùm *materialis*, seu in *ratione entis*, & non
formalis, seu *in ratione motiui*, vt explicatum est
ibi: vnde, cùm habitus & actus distinguãtur solùm penes formalia sua obiecta & modos formales tendendi in obiecta sua materialia; ad quod
materialis distinctio obiectorū sese habet impertinenter, fit, vt non obstãte specificâ distinctione signorum, quibus diuina reuelatio exterior
perficitur, omnes & singuli actus diuinæ fidei
semper sint eiusdem planè speciei infimæ.

Articvlvs II. V.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est: nullum iudicium affirmatiuum est eiusdem speciei cum negatiuo,
quia affirmatio & negatio sunt differentiæ essentiales secundæ operationis intellectus, quæ
proinde constituunt distinctas species: atqui aliqui actus diuinæ fidei sunt iudicia *affirmatiua*,
exempli gratiâ, *Deus est trinus & vnus:* item aliqui sunt iudicia *negatiua*, verbi gratiâ, *Deus
non est corporeus:* igitur non omnes actus diuinæ
fidei sunt eiusdem speciei infimæ.

Respondetur, negando maiorem; scilicet,
quando iudicium *affirmatiuum* fertur sub eodem
formali motiuo in suum obiectum materiale, ac
B iudicium *negatiuum*, tunc illa duo iudicia esse VI.
eiusdem speciei, ob rationem allatam pro nostra
propositione, tunc enim ipsa ratio dissensus &
assensus, præcisè spectata in ratione assensus &
dissensus, sese tantùm tenet ex parte *materialis*
talis actus & iudicij: cùm hæc vtraque ratio in
hoc vtroque iudicio subiiciatur eidem formali
rationi & obiecto: vnde, cùm actus & iudicia
non distinguantur specie penes suum materiale,
sed tantùm penes suum formale, fit, vt in nostra fide diuina assensus præstitus vni parti &
dissensus præstitus alteri ob testimonium Dei,
seu reuelationem diuinam, sint semper eiusdem
speciei.

Ad confirmationem respondetur, affirmationem & negationem, sumptas formaliter, esse
differentias constitutiuas distinctarum specierum, quatenus sunt duæ formæ oppositæ afficientes terminos propositionis tanquam suum
C materiale modo opposito, quâ ratione diuidunt VII.
enunciationem in *veram & falsam:* at, quando
tantùm sumuntur *materialiter*, sicque applicantur in aliqua enunciatione, quia tunc non
manent ampliùs differentia loquendo formali-
& propriè, tunc etiam non constituunt in diuersis speciebus res illas, quas sic afficiunt, vt
patet inductione factâ per omnes scientias.

Secundum: iudicia de rebus specificè distinctis non sunt eiusdem infimæ speciei, vt patet de
omnibus iudiciis artium & scientiarum, quæ
pro diuersitate specifica suarum rerum sunt etiam specie distincta: atqui inter actus diuinæ
fidei plures dantur de rebus plusquam specie
distinctis inter se, verbi gratiâ, de diuinitate,
de resurrectione nostrorum corporum, & pluribus aliis: ergo non omnes actus diuinæ fidei
erunt eiusdem speciei.

D Respondetur, iudicium de rebus essentialiter VIII.
& specificè distinctis posse intelligi fieri duobus modis; primo per aliquod medium *intrinsecum*; secundo per medium aliquod solummodo *extrinsecum rei*, de qua formatur iudicium:
iam, quando iudicium de rebus essentialiter &
specificè distinctis formatur priori modo, tunc
quia iudicium omne specificatur à suo formali
motiuo, & in hac hypothesi formale motiuum
desumitur ab ipsis rebus, quæ supponuntur esse
distinctę essentialiter, sicq; illarum cōditionem
sequitur, fit, vt eiusmodi iudicia sint distincta
specie, quemadmodū videre est in iudiciis singularum scientiarum & artium & disciplinarum:
at quando iudicium de rebus essentialiter distinctis fit tantùm per motiuum *extrinsecum*, tunc

I. pro identitate vel distinctione specifica motiuorum, quibus hæc iudicia fiunt, illa etiam sunt semper eiusdem vel distinctæ speciei; & illa essentialis distinctio, quæ reperitur inter res, de quibus hæc iudicia formantur, est tantùm materialis respectu talis iudicij, cùm tota sese teneat ex eius materiali, & nullo modo ex formali illius. Hinc quia omnes assensus & iudicia diuinæ fidei, de quacumque re & subiecto sint, innituntur vnico formali motiuo, scilicet diuinæ reuelationi seu testimonio Dei, manent semper eiusdem omnino infimæ speciei.

Tertium: eadem est ratio actuum diuinæ fidei in nobis, ac in Angelis viatoribus, quia eadem fides, quæ nunc est in nobis, fuit in illis, cùm ad eandem beatitudinem supernaturalem fuerint ordinati: sed actus diuinæ fidei eliciti ab Angelis viatoribus fuerunt alterius speciei à

II. nostris: quia Angeli eos exercuerunt per simplicem intuitum sine aliqua comparatione pertinente ad secundam mentis operationem, nos verò tantùm cum comparatione, nam suprà diximus obiectum nostræ fidei esse complexum complexione logicâ: assensus autem elicitus per simplicem intuitum, & assensus factus per comparationem, differunt specie: igitur non omnes actus diuinæ fidei sunt eiusdem infimæ speciei.

Respondetur, concessâ maiore, negando minorem: nam imprimis falsum est Angelos per simplicem intuitū, & non per aliquam compositionem sicut nos, formare assensum diuinæ fidei: nam Angeli ea tantùm obiecta simplici intuitu cognoscunt & iudicant, quæ sunt ordinis naturalis, quæque per species sibi congenitas cognoscunt; quæ verò cognoscunt tantùm per species infusas extraordinariè, sicut species eius-

III. modi possunt esse plures, & repræsentare plures res, sic etiam Angeli possunt illas inter se componere, & componendo cognoscere res per illas repræsentatas, vt facilè potest intelligi ex iis, quæ satis communiter tradunt Theologi prima parte de modo cognitionis Angelicæ: vnde, cùm obiecta diuinæ fidei sint ordinis supernaturalis, nec Angeli habeant illorum species sibi naturaliter debitas & congenitas, fit, vt forment assensum diuinæ fidei circa illa, etiam componendo, sicut & nos solemus illum formare.

Deinde, etiamsi Angeli cognouissent obiecta fidei per simplicem intuitum, & sine compositione, adhuc tamen assensus diuinæ fidei illorum fuissent eiusdem infimæ speciei cum nostris, quia tunc Angeli formarunt tales assensus & iudicia ob idem formale obiectum, propter quod & nos assentimur rebus fidei, scili-

IV. cet ob diuinam auctoritatem seu immediatam reuelationem Dei obscurè factam, & modus iste cognoscendi per simplicem intuitum sese solummodo tenet ex parte obiecti *materialis*, & non ex parte obiecti *formalis*, quod solum specificat hæc iudicia & assensus.

Quartum: illi actus diuinæ fidei differunt numero, qui versantur circa obiecta materialia distincta numero: ergo etiam actus illi diuinæ fidei different specie, qui versantur circa obiecta materialia diuersæ speciei: atqui certum est multa obiecta diuinæ fidei dari, quæ sunt distincta specie ab aliis materialibus obiectis eiusdem diuinæ fidei, vt iam obseruauimus: ergo.

Concesso antecedente, negatur prima consequentia: est enim alia ratio distinctionis nume-

A ricæ rei alicuius à distinctione specifica, quòd illa desumatur vel *à sola materia* in sententia aliquorum, vel saltem *partialiter à materia* seu ab eo, quod se habet ad instar illius in aliquo indiuiduo, ab hac materia & hac forma, seu hæcceitate, vel aliquo alio simili, vt constat ex iis, quæ Philosophi tradunt de principio indiuiduationis: vnde, cùm plures actus diuinæ fidei habeant obiecta materialia distincta numero, poterunt à se inuicem distingui specie: at specifica distinctio actuum desumitur à solo formali motiuo, vt obseruauimus, ideóque quantumcumque obiecta materialia plurium actuum diuinæ fidei distinguantur specie, tamen erunt eiusdem infimæ speciei, quia eidem formali motiuo innituntur. V.

Quintum: assensus *speculatiuus* distinguitur specie ab assensu *practico*: nam praxis & specu-

B latio diuidunt actus cognitionis: sed dantur aliqui actus diuinæ fidei, qui sunt assensus merè speculatiui; dantur etiam aliqui, qui sunt merè *practici*, vt patet ex symbolo. VI.

Negatur maior, quando hæc duo iudicia feruntur ex eodem formali motiuo, vt fit in præsenti casu: tunc enim duæ illæ rationes, *praxis* & *speculatio*, sese tenent ex parte obiecti materialis, & non ex parte formalis motiui; & praxis & speculatio tunc tantùm diuidunt actus cognitionis, quando sumuntur formaliter, vt suprà diximus de affirmatione & negatione, quomodo hîc non sumuntur.

Deinde, *practicum* & *theoreticum* non esse loquendo strictè duas essentiales differentias respectu diuinæ fidei, facilè intelligitur ex iis, quæ Theologi tradunt de Theologia Scholastica prima parte quæstione prima, eam scilicet esse simul & semel formaliter *speculatiuam* & *practi-*

C *cam*, neque repugnare vnum eundémque actum Theologiæ esse simul *practicum* & *speculatiuum*, vt ibi docuimus. VII.

Vltimum: plures actus humanæ fidei distinguuntur inter se specie: ergo aliqui actus diuinæ fidei similiter specie distinguuntur.

Respondetur primò, si quis assensus humanæ fidei sit tantùm *indicatiuus*, nec fiat per discursum, & humana auctoritas, cui innititur, æqualem semper habeat certitudinem, etiam prout applicatur ad generandum assensum, tunc omnes eius assensus fore eiusdem speciei infimæ, sicut & assensus nostræ diuinæ fidei ob rationem allatam ex nostra propositione: quòd si humana auctoritas habeat inæqualem certitudinem *in actu exercito*, & prout applicatur ingenerando assensui, tunc assensum illum fore

D distinctum specie vel numero pro distinctione certitudinis, quam tunc humana illa auctoritas habet, ita vt si hæc humana auctoritas fundet solummodo aliquam opinionem probabilem, assensus illi præstitus sit intra speciem opinionis; si sit *humanum* testimonium viro prudenti sufficiens ad sic sentiendum, sit assensus humanæ fidei. VIII.

Deinde respondetur: si assensus humanæ fidei eliciatur per discursum, quia tunc totale eius motiuum non est sola humana auctoritas, sed aliqua præmissa naturalis in illo includitur, ideò pro conditione totalis huius motiui ipse assensus humanæ fidei erit huius vel alterius speciei distinctæ ab aliis etiam iudiciis & assensibus humanæ fidei, sicut assensus verè Theologici fundati in vna præmissa de fide, & altera natu-

I. rali, pro conditione huius alterius præmissæ naturalis, sunt alterius speciei ab assensu Theologico illo, qui innititur duabus præmissis de fide, quemadmodum docuimus prima parte quæstione prima: at assensus diuinæ fidei, quia semper retinet idem motiuum, neque hoc vlli præmissæ admiscetur, ratione cuius vis & efficacia illius possit aliquo modo immutari, est semper eiusdem speciei infimæ, de quocunque obiecto sit & formetur.

DISPVTATIO XXII.

De certitudine actus seu assensus diuinæ fidei.

II.
ARTICVLVS PRIMVS.

Quædam prænotantur.

IMPRIMIS notandum, nomine *certitudinis* hoc loco & aliis similibus nihil aliud intelligi apud Theologos & Philosophos, quàm *aliquam firmitatem, determinationem, immutabilitatem, & necessitatem.*

Triplex autem distinguitur *certitudo*; prima *obiecti*, quæ aliàs vocatur *obiectiua*; secunda est *cognitionis* per se, quæ aliàs *formalis* vocatur; tertia est ipsius *subiecti* seu cognoscentis, quæ aliter à nonnullis vocatur *certitudo accidentalis*: *obiectiua* certitudo est ipsamet firmitas, immutabilitas & necessitas veritatis *obiectiuæ*, quæ quidem firmitas, immutabilitas & necessitas,
III. quando conuenit obiecto materiali ipsius cognitionis cõsiderato per se, secundùm se, & nudè, tunc formaliter consistit in aliquo positiuo ipsius obiecti seu *obiectiuæ veritatis*, & suo modo oritur ex ipsismet principiis intrinsecis formaliter constituentibus talem *obiectiuam* veritatem, & quia ad tale positiuum sequitur negatio potentiæ passiuæ ad mutationem, solemus tum ob penuriam nominum, tum ob maiorem facilitatem & accommodationem ad captum nostrum eam explicare nominibus importantibus negationem, verbi gratiâ, *immutabilitatis, & infallibilitatis*, sicut plerumque solemus explicare aliquot res per suos effectus: quando verò hæc firmitas competit tantùm obiecto materiali veritatis ratione alicuius sibi vt nudè & solitariè considerato extrinseci, tunc non est necesse, vt hæc eius firmitas, necessitas, & immutabilitas,
IV. consistat in aliquo positiuo illi formaliter inexistente, sed in aliqua negatione potentiæ ad mutationem, prout subest & habet ordinem ad istud extrinsecum, ratione cuius habet, vt sit certum & immutabile, quomodo istud, quod Deus reuelat futurum, cùm tamen aliàs ex se & sua natura sit contingens, dicitur esse certum & immutabile, quia suppositâ reuelatione Dei (qui non potest falli, nec fallere) euenict infallibiliter.

Formalis certitudo, seu per se conueniens cognitioni, nihil est aliud, quàm *aliqua determinatio, firmitas, & immutabilitas iudicij intellectus in ordine ad suum obiectum sub ratione veri, seu quando cognitio est talis in se & per tale medium, vt res illa seu obiectum non sit in se aliter, quàm*
A *vt cognoscitur & iudicatur per talem actum*: & primò, quòd hæc certitudo consistat in *tali firmitate & determinatione*, patet: nam certitudo cuiuscunque rei respicientis aliquid extrinsecum consistit formaliter in aliqua determinatione & firmitate eius in ordine ad illud extrinsecum, quod respicit, sic enim causæ *naturales*, similiter & morales dicuntur esse certæ in ordine ad suos effectus, in quantum habent aliquam determinationem ad illos producendos: similiter signa, verbi gratiâ pluuiæ & tempestatis, item prædictiones, dicuntur esse certa in ordine ad eiusmodi euentum, in quantum sunt ad illum determinata: atqui *formalis* certitudo, seu per se conueniens cognitioni, consistit formaliter in ipsa determinatione, firmitate & immutabilitate iudicij intellectus in ordine ad suum obiectum. V.

B Confirmatur: tunc aliquis propriè dicit se esse incertum circa aliquod obiectum, quando non habet cognitionẽ determinatam de tali obiecto sub ratione veri: ergo, cùm rationes oppositorum sint oppositæ, & incertitudo cognitionis opponatur *formali* certitudini cognitionis, hæc *formalis* certitudo cognitionis debet formaliter consistere in ipsa determinatione, firmitate & immutabilitate iudicij intellectus in ordine ad suum obiectum. VI.

Addidi in explicatione huius certitudinis hanc particulam *(sub ratione veri)* primò, quia sicut intellectus non potest assentiri nisi vero, (nemo enim potest falso assensu aliquid cognoscere certò, cùm falsus assensus sit erroneus, & aliàs, si falsum obiectum sufficeret ad hanc certitudinem, hæretici obstinatè adhærentes suis erroribus essent certi de illis, quod est absurdum) sic etiam intellectus non potest habere
C assensum determinatum circa obiectum, nisi sub ratione veri. VII.

Deinde eandem particulam addidi, sumendo illam in sensu *formali*, quatenus ad hanc certitudinem requiritur, vt intellectus in tali assensu procedat per aliquod medium, quod habeat determinatam, firmam, & immutabilem connexionem cum ipsa veritate obiecti, & vt modus vtẽdi tali medio sit certus & infallibilis, non tantùm in se, sed etiã ipsi assentienti, seu elicienti talem assensum, ita vt ipse assentiens cognoscat modum illum, quo cognoscit tale obiectum, esse certum, determinatum, & infallibilem; quemadmodum, vt quis verè, propriè, & formaliter dicatur scire, non est satis, quòd cognoscat rem per propriam causam, sed insuper requiritur, vt nouerit hanc esse præcipuam causam rei, nec rem posse sese aliter habere.

D Hinc hæretici, quantumuis obstinatissimi, non dicuntur habere certitudinem de suis erroribus, quia, licèt vtantur auctoritate sacræ scripturæ vel diuinæ reuelationis, eâ tamen non vtuntur modo certo & infallibili, cuiusmodi est modus ille, quo nobis proponuntur per Ecclesiam, vt ad id habentem potestatem à Christo Domino, sed alio fallibili & incerto, cuiusmodi est priuatus eorum spiritus, aut aliquis alius similis modus. Vnde, quemadmodum qui habet scientiam propriè dictam de re aliqua non potest dimoueri ab eius assensu, sic etiam, qui habet certitudinem formalem & propriam cognitioni, debet ita firmiter inhærere eius obiecto, quatenus vero, vt prudenter & rationabiliter excludat omnem deliberatam formidinem seu dubi- VIII.

I. tationem de opposito, & cùm hæc firmitas adueniat ipsi cognitioni ex *formali* eius obiecto, debet etiam esse illi proportionata, ita vt intellectus per talem assensum non firmiùs inhæreat obiecto, quàm ipsa eius materia postulet & mereatur.

Tertia certitudo est *subiecti* seu cognoscentis, quæ nihil est aliud, quàm *firma adhæsio intellectus ad rem, quam ipse apprehendit esse veram:* hæc autem tertia certitudo distinguitur à secunda, primò, quòd sumpta præcisè & secundùm se non includat esse per aliquod medium firmam & immutabilem connexionem habens cum veritate obiecti, sed ei sufficiat esse per medium, quod tale appareat ei, & putetur esse, licèt de facto non sit tale: secundò, quòd hæc tertia certitudo non importet commensurationem ad suum obiectum, sed per illam firmior assensus
II. possit adhiberi obiecto, quàm eius natura & conditio postulent, quam ob causam ad distinctionem præcedentis *formalis* vocatur ab aliquibus *certitudo accidentalis*, quia hæc firmitas aduenit cognitioni, non ab obiecto vel aliqua eius proprietate & conditione, cui sit proportionata, sed tantùm ab aliqua dispositione intellectus, verbi gratiâ affectu, pertinacia, vel errore, quæ dispositio est tali cognitioni extrinseca, sícque alio nomine à quibusdam vocatur *certitudo formalis abusiuè & impropriè dicta*, & ob prædictam causam appellatur *pertinacia:* sícque sola *formalis* certitudo propriè dicta habet, quòd ex se & sua natura excludat ab assensu omnem & quamlibet formidinẽ prudentem & rationabilem, aliæ verò duæ minimè, prima quidem, quia de obiecto necessario aliqua opinio potest haberi, quemadmodum patet in scientiis, inter quarum rationes aliquæ dantur tantùm
III. probabiles: tertia etiam, vt patet in hæresi, cui fautores eius adhærent obstinaciter.

Formalis autem certitudo *propriè dicta*, causatur à duobus: primùm *à veritate & necessitate sui obiecti:* secundò ab *infallibilitate* medij seu motiui, cui talis assensus innititur: vt enim cognitio obiecti causatur ab iis duobus, ita & ipse modus, secundùm quem intellectus cognoscit obiectum, causatur ab ipso modo obiecti & medij seu motiui, per quod formatur assensus, & de hac sola formali certitudine hâc in disputatione agitur, & duo valde inter se connexa quærimus: primum enim, an hæc certitudo in assensu diuinæ fidei sit maior, quàm reperiatur in quolibet assensu naturali: alterum est, an hæc certitudo assensus diuinæ fidei efficiat nos longè certiores de veritate sui obiecti, quàm quilibet assensus naturalis etiam euidentissimus possit nos facere
IV. certos de veritate sui obiecti.

Hinc, quia comparatio hæc instituitur inter assensum diuinæ fidei, & alios naturales euidentissimos quoad certitudinem,

Notandum est, secundo loco certitudinem suscipere magis & minus, vt Dialectici communiter docent, nam motiua, quæ illam causant, recipiunt magis & minus, sic enim admittunt præmissas demonstrationis esse certiores ipsâ eius conclusione.

Notandum tertiò, inter assensus naturales omnium euidentissimos reputari assensum *scientificum*, & assensum *ab intellectu* elicitum ex habitu primorum principiorum, vel etiam fundatum in aliqua experientia sensus.

Notandum vltimò, assensum diuinæ fidei
A posse considerari duobus modis: primò simpliciter, absolutè & secundùm *suam naturam* tantùm, quâ ratione spectatur, quando habetur duntaxat ratio eorum, quæ illi per se conueniunt. Deinde potest considerari *ex parte sui subiecti, & quoad nos*, id est, secundùm id, quod facit in nobis; de hoc vtroque modo agemus subsequentibus articulis. V.

ARTICVLVS II.

Vtrum assensus diuinæ fidei secundùm naturam suam, sit certior quolibet assensu naturali.

SENSVS præsentis difficultatis est, vtrum assensus diuinæ fidei *quoad formalem certitudinem propriè dictam*, sit certior quolibet as-
B sensu scientiæ propriè dictæ, vel etiam habitu primorum principiorum, vel quouis alio naturali assensu euidentissimo. VI.

Et de assensu *artis & prudentiæ* pars affirmans satis patet ex eo, quòd hæc sese tantùm occupent circa res contingentes, tanquam propria obiecta, quæ ideò non possunt causare certitudinem alicuius momenti, comparatione obiectorum diuinæ fidei.

Idem similiter patet de assensu fundato in *aliqua experientia*, seu etiam *operatione alicuius sensus*, nam ratio sæpe corrigit sensum, & sensus ipsos plerumque decipi etiam experientia docet: at nullum subesse falsum diuinæ fidei suprà docuimus; vnde restat tantùm difficultas de aliis, de quibus variæ sunt Theologorum sententiæ.

Prima est Durandi in tertium sententiarum distinct. 23. quæstione septimâ, numero deci-
C mo, Almaini ad eandem distinctionem quæstione tertiâ, & quorũdam aliorum: fidem diuinam ex parte *sui obiecti materialiter accepti*, esse certiorem scientiâ, quia, vt ipse ibi loquitur, aliquod creditum, putà *Deum esse trinum & vnum*, est secundùm se certius, quàm multa scita de creaturis; nihilominus tamen fidem diuinam & assensum eius *secundùm se & etiam quoad nos* consideratam, esse minùs certam scientiis, intelligentiâ seu habitu primorum principiorum, & earum assensibus: sícque loquendo simpliciter & absolutè fidem diuinam & assensum eius esse minùs certam tam *intensiuè*, quàm *extensiuè* scientiâ, intelligentiâ, & actibus illarum. VII.

Secunda sententia & communis est omninò opposita sententiæ Durandi; pro qua

Sit hæc propositio: *assensus diuinæ fidei ex pro-*
D *pria sua natura est quoad certitudinem formalem & per se conuenientem cognitioni certior scientiâ, sapientiâ, intelligentiâ & earum assensibus comparatis lumine naturali: atque adeò diuina fides & assensus eius simpliciter & absolutè loquendo sunt certiores quoad formalem & propriè dictam certitudinem qualibet intellectuali veritate naturali, & quolibet actu eius, quantumuis euidentissimo.* Ita sanctus Thomas hâc parte, quæstione quartâ, articulo octauo, & primâ parte, quæstione primâ, articulo quinto, in solutione ad primum, & in tertium sententiarum distinctione 23. quæstione secundâ, articulo secundo, quæstiunculâ tertiâ: S. Bonauentura ibidem quæstione quartâ: Richardus ibidem articulo septimo, quæstione prima: Soto libro tertio *de natura & gratia*, capite decimo: Vega *in Concilium* VIII.

I. *Tridentinum* libro nono capite tertio, & plures ex recentioribus interpretibus sancti Thomæ ad citatum articulum octauum quartæ quæstionis.

Probatur primò ex sacris litteris, vt ex primæ *ad Corinthios* capite decimo, vbi Apostolus loquens de doctrina nostræ fidei, eámque comparans cum humana sapientia, & aliis id genus perfectionibus ordinis naturæ, ita scribit, *quod stultum est Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus;* & ad ostendendum magis hanc fortitudinem & certitudinem doctrinæ nostræ fidei supra fortitudinem omnem & certitudinem humanæ scientiæ, ita subiungit, *quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes, & infirma mundi elegit, vt confundat fortia,* id est, Deus, vt ostenderet vim, efficaciam, & certitudinem
II. doctrinæ nostræ fidei, eos elegit ad illam prædicandam, qui iuxta humanum iudicium erant inepti ad docendum alios; item secundæ *ad Corinthios* decimo ita ait; *arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi;* quò loci Apostolus agens aduersùs Pseudoapostolos humanis scientiis instructos ait, *arma nostræ militiæ* (id est doctrinam fidei, quam prædicabat) esse longè validiora, & proinde certiora humanis illis scientiis, quibus aduersarij eius vtebantur, & esse ad earum destructionem, faceréque, vt intellectus etiam excellens humanis scientiis sese submittat ei, sícque iuxta Apostolum fides diuina & eius assensus est longè certior omni scientiâ, sapientiâ, intelligentiâ humanâ, & illarum assensibus.

III. Secundò probatur pluribus Patrum testimoniis, quos Gregorius *à Valentia* fusè refert hâc parte disputatione prima quæstione quarta punctо octauo.

Tandem probatur ratione: ille habitus & assensus est absolutè & simpliciter certior omnibus aliis habitibus, & eorum assensibus, qui est magis determinatus ad veritatem, quia ex primo notabili *formalis* certitudo per se conueniens cognitioni nihil est aliud, quàm determinatio iudicij intellectus in ordine ad suum obiectum sub ratione veri: sed fides diuina & eius assensus sunt magis determinata ad veritatem respectu sui obiecti, quàm sit vllus habitus intellectiuus naturalis, vel assensus eius: igitur fides diuina & eius assensus est certior omni & quolibet habitu intellectuali naturali, & quouis eius assensu.

IV. Minor probatur: habitus ille & assensus est magis determinatus ad veritatem, qui innititur causæ *formali*, seu motiuo secundùm se totum sumpto, magis immutabili quoad veritatem, quia vnumquodque est absolutè & simpliciter loquendo tale, quale est secundùm suam adæquatam naturam & causam *formalem*, vt habet sanctus Thomas articulo octauo nunc citato: atqui, factâ comparatione fidei diuinæ & assensus eius cum omnibus habitibus intellectualibus naturalibus & eorum assensibus, diuina fides & assensus eius innituntur formali causæ, seu motiuo adæquato, magis immutabili quoad veritatem, scilicet diuinæ reuelationi, seu testificationi primæ veritatis in

A dicendo; omnes verò alij habitus commemorati & eorum assensus innituntur tantùm quibusdam creatis rationibus assentiendi, vt patet inductione factâ; & diuina veracitas, sicut est prima, ita & absolutè est certior quacumque aliâ veracitate, vt pote cui, per quamcumque potentiam repugnat falsum dicere, vt suprà docuimus: igitur fides diuina & assensus eius sunt simpliciter & absolutè loquendo longè certiores prædictis habitibus naturalibus quantumlibet euidentibus, & eorum etiam assensibus. V.

Nec obstat, quòd obiecta formalia seu motiua, quibus plerique habitus & eorum assensus innituntur, sint ex se & sua natura infallibilia: nam suprà animaduertimus *formalem* certitudinem cognitionis habere aliquam latitudinem pro firmitate suarum causarum:
B ergo, sicut diuina veritas, diuina reuelatio seu testificatio comparata ad quodcunque ens creatum est magis determinata ad verum, & magis immutabilis quocumque ente creato, licèt detur aliquod ens immutabile ab intrinseco, sic etiam diuina fides & assensus eius non obstante hâc immutabilitate quarumdam rerum creatarum, erunt certiores quocumque naturali habitu intellectiuo, & quolibet eius assensu: sicuti non obstante illâ necessitate, quam aliqua entia creata habent, Deus absolutè loquendo semper est aliquod ens magis necessarium, quàm vllum quodcumque creatum. VI.

Explicatur & simul ampliùs confirmatur hæc ratio: omnis habitus intellectus & omnis eius assensus accipit formalem certitudinem & per se conuenientem cognitioni à suo formali obiecto & modo tendendi in obiectum suum *materiale*, vt intelligitur ex primo notabili articuli su-
C perioris, nam & ab istis specificatur: atqui diuina fides & assensus eius habét pro adæquato formali obiecto diuinam reuelationem immediatè factam seu testificationem Dei, vt docuimus suprà; & hæc diuina immediata reuelatio seu testificatio est aliquid certius omni alio formali motiuo cuiuscumque habitus & assensus naturalis, quia est eius, qui nec fallere, nec falli potest per quamcunque potentiam, vt suprà ostendimus: igitur diuina fides & assensus eius est certior quolibet naturali habitu intellectus, & quolibet assensu talis habitus. VII.

Obiicies, hanc rationem ostendere quidem, primam veritatem *in dicendo*, seu diuinam testificationem, dum clarè & euidenter cognoscitur, esse causam efficaciorem, & medium magis necessarium, proindéque certius ad assentiendum, non tamen id ostendere de
D diuina reuelatione seu testificatione, quando proponitur obscurè, & etiam attingitur obscurè, quemadmodum contingit in diuina fide & eius assensu, tunc enim non tam efficaciter conuincit intellectum, ac quando fit cum euidentia. VIII.

Respondetur, hoc etiam simul probari per prædictam nostram rationem: quotiescumque enim assensus fit ex causa rationabili, tunc in eius motiuo debet esse aliquod fundamentum illius etiam quoad gradum certitudinis eius, aliàs erit irrationabilis, cum aliqua leuitate vel temeritate animi, proindéque, si per talem assensum intellectus rationabiliter, adhæreat firmiùs & certiùs veritati sui obiecti, quàm per quodcunque formale motiuum ali-

cuius

I. cuius habitus naturalis & aſſenſus eius, tunc A
formale obiectum ſeu motiuum iſtius aſſenſus
certioris rationabiliter eliciti non tantùm ſecun-
dùm ſe, ſed etiam vt applicatum, ſeu, vt ſubeſt
ſpeciali modo ſui habitus & aſſenſus, mouet
firmiùs & certiùs intellectum ad talem aſſen-
ſum, quàm quilibet naturalis habitus & aſſen-
ſus eiuſdem intellectus: atqui omnis aſſenſus
diuinæ fidei fit ex cauſa rationabili, quia, vt
multi ex Scholaſticis docent infrà ex ſancto
Thoma quæſtione quarta articulo quinto, aſ-
ſenſus diuinæ fidei verè & propriè dictus non
poteſt vitiari ex aliqua mala circunſtantia, quâ
de re inferiùs: igitur formale motiuum diui-
næ fidei, non ſolummodo conſideratum in ſe
& ſecundùm ſe, ſed etiam vt applicatum no-
ſtro intellectui ſub modo obſcuro, fortiùs &
certiùs mouet illum ad aſſenſum diuinæ fidei,
II. quàm quodcumque formale motiuum cuiuſ- B
cumque naturalis habitus vel aſſenſus moueat
intellectum ad aſſentiendum veritati naturali,
quantumlibet euidenti.
Confirmatur: fidelis motus diuinâ reuela-
tione tanquam obiecto formali non tantùm ra-
tionabiliter credit firmiùs & certiùs rebus à
Deo reuelatis, quàm quibuſcumque veritatibus
naturalibus, ſed etiam prudenter & rationabili-
ter iudicat veritatem illam dictam à Deo ſibi-
que propoſitam ad credendum eſſe infallibi-
liorem quacumque veritate creatâ, ſecun-
dùm illud Chriſti Domini ſancti Lucæ 21. *cæ-
lum & terra tranſibunt; verba autem mea non
præteribunt*: ergo, cùm prudens iudicium ſpe-
culatiuum de aliqua veritate debeat habere con-
formitatem ad rem, cuius eſt hæc veritas, &
correſpondere ei modo, quo per obiectum for-
male mouetur ad talem aſſenſum fidei, formale
III. obiectum etiam vt obſcurè applicatum intelle- C
ctui debet firmiùs & certiùs eum mouere ad
hunc aſſenſum, quàm quodcunque formale
obiectum naturalis habitus & aſſenſus poſſit il-
lum mouere ad aſſenſum naturalem ſuæ veri-
tatis.
Obiicies hæc duo ſumpta præcisè eſſe valde
diſtincta, ſcilicet *habere aliquid in ſeipſo verè
& propriè, & habere illud ſolummodo ex meritis
alicuius ſibi extrinſeci*. Nam hoc ſecundum non
importat eſſe tale *formaliter*, ſed tantùm *deno-
minatiuè*, denominatione ſumptâ ab aliquo ſibi
extrinſeco: atqui aſſenſus diuinæ fidei habet
tantùm ex meritis primæ veritatis in dicendo, ſeu
diuinæ reuelationis, quòd ſit certior omni &
quolibet aſſenſu naturali, quæ prima veritas in
dicendo ſeu reuelatio diuina eſt extrinſeca iſti aſ-
ſenſui: ergo aſſenſus diuinæ fidei ſumptus præ-
IV. cisè & ſecundùm ſe non eſt propriè, verè & for- D
maliter certior omni aſſenſu naturali.
Reſpondetur, admiſsâ maiore negando mi-
norem, iuxta ſenſum maioris: nam omnis aſ-
ſenſus habet per ſe & formaliter aliquem gra-
dum certitudinis correſpondentem meritis ob-
iecti ſui formalis, quia omnis aſſenſus in ratio-
ne cognitionis ſpectatur per ordinem intrinſe-
cum, quem habet ad ſuum medium ſeu moti-
uum, tanquam cauſam ſuam formalem: ergo
verè propriè, formaliter & per ſe aſſenſus habet
talem gradum certitudinis, qualem formale eius
motiuum habet: ergo, cùm diuina reuelatio,
quæ eſt formale motiuum noſtræ fidei, ſit tan-
tæ determinationis, infallibilitatis, & certitu-
dinis, vt ſuperet quamlibet certitudinem natu-
ralem, ipſe etiam aſſenſus diuinæ fidei erit verè V.
propriè *per ſe formaliter*, & non ſolùm *denomi-
natiuè*, certior quolibet habitu & aſſenſu na-
turali.
Addidi hanc particulam *per ſe*, vt ſic diſtin-
guerem aſſenſum illum, qui aliàs, cùm ſit ordi-
nis tantùm naturalis, nihilominus tamen pro-
pter coniunctionem, quam habet cum cognitio-
ne fidei, eſt certior omnibus aliis naturalibus aſ-
ſenſibus: nam tunc gradus iſte certitudinis ei
tantùm conuenit per accidens, ſcilicet ratione
alterius ſibi quidem extrinſeci, ſed nihilominus
coniuncti ſibi, v. g. aſſenſus ille, quo Chriſtia-
nus Philoſophus per demonſtrationem aſſenti-
tur huic veritati, *Deus eſt*, quia eſt coniunctus
in tali ſubiecto cognitioni diuinæ fidei, quâ iſte
Philoſophus habet de eadem veritate, eſt etiam
vt naturalis certior per accidens pluribus aliis
aſſenſibus, imò & hoc eodem modo, dum eſt VI.
in Philoſopho gentili ſeu non Chriſtiano.

ARTICVLVS III.

Soluuntur fundamenta aduerſariorum.

PRIMVM: illud eſt certius extenſiuè, quod
habet plures modos certitudinis: atqui ſciē-
tia & eius aſſenſus, vt comparantur ad fidem di-
uinam & aſſenſum illius, habent plures modos
certitudinis, fides enim habet tantùm certitu-
dinem *adhæſionis*, id eſt certitudinem *ſubiecti* ſeu
credentis, quia ſcilicet credens adhæret firmiùs
creditis, quam ſciens obiectis per ſcientiam cog-
nitis: at ſcientia & aſſenſus eius habent inſuper
certitudinem *euidentiæ*, quia ſcilicet, quod pro-
priè ſcitur, eſt ipſi illud ſcienti euidens, & hæc
euidentia certitudinis non habet locum in fide
diuina & eius aſſenſu, cùm includant obſcuri- VII.
tatem: igitur ſcientia & eius aſſenſus ſunt ex-
tenſiuè certiores diuinâ fide & eius aſſenſu.
Quòd item fides diuina & eius aſſenſus ſint in-
tenſiuè minùs certi ſcientiâ & eius aſſenſu, pro-
batur: illud eſt certius, quod eſt dubitationi im-
permixtius, ſicut illud eſt intenſiuè calidius,
quod frigiditati eſt impermixtius; nam firmiùs
adhæremus illi rei, de cuius veritate minùs du-
bitamus: atqui ſcientia, intelligentia & illarum
aſſenſus nullam poſſunt habere dubitationem
ſibi adiunctam, aliàs non eſſet ampliùs ſcientia,
nec actus intelligentiæ, vt patet experientiâ,
qui enim habent demonſtrationes Mathemati-
cas de veritatibus Mathematicis, ſimiliter & in
aliis ſcientiis, eáſque vt tales agnoſcunt, ne
minimam quidem dubitationem patiuntur cir- VIII.
ca illas, econtrà fides diuina remanens etiam
ſalua & integra poteſt in intellectu credentis
admittere aliquam hæſitationem circa myſte-
ria noſtræ fidei: nam experientia docet plerum-
que indeliberatos & inuoluntarios quoſdam
motus dubitationis oriri in fidelibus circa ipſa
myſteria diuinæ fidei: ergo ſimpliciter & abſo-
lutè loquendo ſcientia, intelligentia, earúmque
aſſenſus ſunt intenſiuè certiores fide diuinâ &
eius aſſenſu.
Confirmatur: aſſenſus ille, qui ſuam firmita-
tem & certitudinem accipit ab aliquo affectu
ſeu diſpoſitione aſſentientis, id eſt eum elicien-
tis, eſt ſecundùm ſe conſideratus minùs certus
illo aſſenſu, qui ſuam certitudinem accipit to-
taliter ab obiecto ſuo formali, & modo, quo at-
tingit materiale obiectum, vt patet ex prænota-

I. tis: atqui diuina fides & eius assensus accipiunt suam firmitatem & certitudinem à pia affectione voluntatis erga obiecta credita, hæc enim determinat intellectum ad assentiendum illis, vt significauimus superiùs & inferiùs ostendemus ex professo, scientia autem & assensus eius accipiunt solùm certitudinem ab obiecto formali, & modo, quo attingunt suum obiectum: ergo fides diuina & assensus eius sunt minùs certa scientiâ & eius assensu.

Respondetur ad primam partem minoris procedentem de extensione negando propriè loquendo scientiam habere plures modos certitudinis, quàm diuina fides, & assensus eius habeant. Ad probationem in contrarium respondetur certitudinem illam *euidentiæ*, quam Durandus tribuit scientiæ, & condistinguit à certitudine adhæsionis, non esse aliam seu dis-
II. tinctam à formali certitudine cognitionis fundata in eius motiuo formali, nisi penes hanc conditionem: quòd in scientia sit à motiuo formali cognitionis, vt habente euidentiam tanquam conditionem manifestantem intellectui intrinsecam & necessariam connexionem, quam extrema veritatis habent inter se; in fide autem diuina & eius assensu certitudo immediatè proueniat à solo medio, seu motiuo formali, cui ipsa fides & eius assensus innituntur: nam suprà animaduertimus euidentiam propriè distingui à certitudine, & hanc in scientia esse aliquid istis superadditum & ab ea tanquam conditione causatum, vnde cùm motiuum formale fidei diuinæ sit immutabilius, certius, & magis determinatum ad veritatem, quàm sit quodcumque motiuum formale habens euidentiam sibi annexam, cuiuscumque naturalis scientiæ & assensus, semper diuina fides & assensus
III. eius erit longè certior iuxta hanc certitudinem formalem, quam Durandus vocat in scientia, *certitudinem euidentiæ*, quàm sit certitudo cuiusque naturalis scientiæ, & assensus eius, quantumlibet perfectissimus & euidentissimus, licèt fides diuina & assensus eius non habeant certitudinem hanc à suo formali motiuo, vt includente hanc conditionem, quam importat ipsa euidentia in formali obiecto scientiæ naturalis, illa autem alia certitudo, quam Durandus vocat *certitudinem adhæsionis*, non est aliqua certitudo propria scientiæ vel fidei: nam Durandus ipsemet suprà numero octauo, admittit illam esse tantùm impropriè certitudinem, & esse potiùs pertinaciam, eámque errori conuenire.

Deinde, potest responderi hanc certitudinem euidentiæ, vt vocat illam Durandus, tan-
IV. tùm probare diuinam fidem & assensum eius esse minùs certum ex parte subiecti, quàm sit naturalis scientia, & assensus eius, quod tamen nihil obstaret, quin semper diuina fides sit certior quocumque assensu naturali etiam euidentissimo, vt ostendemus articulo sequenti.

Ad posteriorem partem eiusdem primi argumenti Durandi, quo contendit certitudinem scientiæ esse maiorem *intensiuè*, ipsâ certitudine diuinæ fidei & assensu illius, concessâ maiori propositione illius ad posteriorem eius partem, respondetur certitudinem assensus propriè loquendo non dici minùs *intensam* ex eo, quòd secum & eodem instanti, quo assensus diuinæ fidei elicitur, compatiatur aliquos motus inde-
A liberatos & inuoluntarios dubitationis, sed V.
tunc tantùm, quando admittit secum deliberatè & voluntariè aliquam rationem dubitandi, quæ retardet vel reuocet intellectum à pleno & omnimodè certo assensu, hic enim loquimur de assensu, qui humano modo, id est, cum aduertentia rationis, & aliquo consensu voluntatis libero elicitur, quo etiam modo omnes Theologi considerant actum diuinæ fidei, at fides diuina, & eius assensus pro eo instanti vel tempore, quo fidelis assentitur veritatibus reuelatis nullomodo compatiuntur secum deliberatos & voluntarios motus dubitandi circa veritates fidei diuinæ, quin potiùs magis remouent & reuocant intellectum ab eiusmodi dubitationibus, quàm assensus naturalis & euidens remoueat rationem dubitandi circa veritatem sui subiecti ab intellectu, pro eo tempore, quo est in illo:
B nam licèt neuter assensus, nimirum veræ scien- VI.
tiæ & diuinæ fidei pro eo tempore, quo est actu in intellectu, possit pati voluntariam & deliberatam dubitationem, adhuc tamen assensus diuinæ fidei minùs potest illam pati, quàm assensus naturalis euidens, quatenus, si per impossibile aliquis duorum istorú assensuum posset admittere secum aliquam dubitationem, tunc hoc potiùs conueniret naturali scientiæ, & euidentissimo eius assensui, quàm diuinæ fidei & assensui eius, quemadmodum licèt nullus assensus naturalis euidens propter suam euidentiam & certitudinem possit secum eo tempore, quo actu existit, pati aliquam dubitationem de veritate sui obiecti, attamen inter assensus euidentes & certos vnus datur alio euidentior & certior ex propria & formali sua ratione: quemadmodum Dialectici docent; quatenus, si aliquis ex pluribus istis assensibus naturalibus euiden-
C tibus posset secum admittere dubitationem, id VII.
potiùs conueniret assensui minùs euidenti & certo, quàm euidentiori & certiori propter suum euidentius & certius formale motiuum, pari etiam modo, quamuis assensus scientiæ naturalis sit certus, quia tamen formale eius motiuum quoad certitudinem longè superatur à formali motiuo diuinæ fidei, si quæ dubitatio posset habere locum in aliquo istorum assensuum, tunc id potiùs conueniret assensui euidentissimo scientiæ naturalis, quàm assensui fidei diuinæ, vt patet ex citato testimonio sancti Augustini.

Ad quod meliùs intelligendum, repetendum est certitudinem assensus non consistere formaliter in totali negatione, vel priuatione dubitationis formidinis, vel potentiæ ad falsitatem, quæ negatio & priuatio non suscipit
D magis & minus, sed hæc certitudo consistit in VIII.
aliqua positiua determinatione assensus & habitus eius in ordine ad veritatem sui obiecti: vnde cùm istud positiuum possit recipere magis & minus, potest etiam fundare maiorem & minorem certitudinem.

Ad confirmationem primi argumenti concessâ maiore negatur minor: nã firmitas & assensus diuinæ fidei prouenit à firmitate & certitudine obiecti sui formalis, vt explicatum est superiori articulo: vnde negamus assensum diuinæ fidei accipere propriè & formaliter suam firmitatem & certitudinem à pia affectione voluntatis erga res ad credendum propositas; sed nostri intellectus actus accipit ab hac pia affectione voluntatis determinationem suæ specificationis, cùm

I. enim motiuum formale fidei propter suam obscuritatem respectu credendorum non sit sufficiens ad determinandum intellectum ad credendum, necesse est cum ad id determinari per liberam voluntatis actionem, & piam eius erga res fidei affectionem, quâ determinatione suppositâ, tanquam conditione prærequisitâ, formale obiectum communicat suam firmitatem & certitudinem assensui, sicque assensus totaliter accipit suam certitudinem ab obiecto suo formali, & nullo modo à pia affectione voluntatis, nisi tanquam à conditione prærequisita ad determinationem specificationis talis actus.

Secundum est: eò maior est certitudo assensus, quo ipse assensus est intensior: atqui sæpe euenit, vt assensus naturalis euidens sit longè intensior assensu diuinæ fidei.

II. Respondetur, negando maiorem, si vt debet intelligatur de perfectione quoad certitudinem, ita vt, quò aliquis assensus est intensior, seu plures vel intensiores gradus habet, eo etiam ipso sit propriè certior: nam intensio & remissio sese habent indifferenter ad certitudinem, & quantumcumque assensus euidentissimus naturalis scientiæ cresceret quoad intensionem, nunquam tamen posset peruenire ad certitudinem assensus fidei diuinæ, etiam valde remissi; res enim inferioris ordinis & speciei, quantumcumque crescat intra suam ordinem & speciem, nunquam peruenit ad illam perfectionem, quæ in aliquo indiuiduo superioris ordinis & speciei est omnium infima intra suam speciem & ordinem, verbi gratiâ, quantumcumque perficiatur corpus in corporis ratione, nunquam perueniet ad infimum gradum substantiæ spiritalis, vt spiritalis est.

III. Tertium: firmiùs & certiùs adhæremus ei, à quo difficiliùs recedimus: atqui homo, si verè sit sciens, difficiliùs recedit à scientia & eius assensu, quàm à fide, frequenter enim videmus nonnullos deficere à fide Catholica, & transire ad hæresim.

Concessâ maiore in sensu formali & pro eo instanti vel tempore, quo durat assensus, negatur minor; qui enim verè est fidelis, habétque verum assensum diuinæ fidei, est magis paratus pati quodcumque malum, quàm negare vel minimam veritatem diuinæ fidei, etsi alterutra veritatum, scilicet scientiæ naturalis aut diuinæ fidei sit neganda, primam potiùs negabit, quàm secundam, vt obseruauimus ex sancto Augustino: quòd autem homines faciliùs deficiant à fide Catholica, quàm ab assensu euidenti veritatis naturalis, id prouenit ex superbia, malitia,

IV. & aliis peccatis, quæ solent præcedere hæresim, item tanquam ex occasione ab ipsa certitudine fidei sumpta ex parte subiecti, quæ vt explicabitur articulo sequenti, est maior in scientia naturali, eiúsque assensu, quàm sit in diuina fide & eius assensu.

Quartum: visus est certior auditu, vt Philosophi communiter docent: at scientia est quædam intellectualis visio, & insuper principia quarumdam scientiarum possunt resolui vsque ad aliqua visa corporaliter, vt patet in Mathematicis: fides autem est ex auditu, iuxta Apostolum *ad Romanos* cap. 10. nec vlla eius principia possunt resolui vsque ad aliqua visa corporaliter.

Respondetur, cum S. Thomâ citata quæstione quarta & octaua in solutione ad secundum, V. cæteris paribus visum esse certiorem auditu: at quando cętera non sunt paria, auditum posse esse certiorem visu, verbi gratiâ sit aliquis, qui perfectè audiat, visum tamen habeat valde debilem, iudicet visu columnam à se distantem esse ligneam, quam tamen audit ab aliis fide dignissimis esse marmoream, tunc certiùs credet auditis, quàm à se visis: idem contingit in præsenti difficultate: noster visus intellectualis, seu vis nostra intelligendi secundùm se spectata, est valde debilis in ordine ad obiecta supernaturalia, & licèt per infusionem diuinæ fidei reddatur illis proportionata, quia tamen fides diuina semper habet obscuritatē sibi adiunctam, fit, vt intellectus illâ instructus non possit se solo ad eius assensū se determinare: at spiritalis noster auditus habet diuinam auctoritatem primam veritatem *in dicendo*, quâ nihil potest esse certius; ideóque noster intellectus plus debet ei deferre, & VI. illi potiùs credere, quàm spiritali suæ visioni, seu naturali suæ cognitioni.

Quintum: principia cognitionis & assensus sunt semper certiora iis, quorum sunt principia, sic enim Dialectici docent præmissas esse certiores suâ conclusione: sed aliquæ veritates habitus primorum principiorum sunt principia veritatis & certitudinis aliquarum propositionum fidei, & assensus earum: igitur habitus primorum principiorum & assensus præstitus eius veritatibus, est certior ipsâ fide diuinâ & assensu dato eius propositionibus.

Minor probatur: hæc propositio est vna ex veritatibus habitus primorum principiorum *quodlibet est, vel non est*: seu *de quolibet affirmatio aut negatio est vera*: atqui veritas & certitudo huius propositionis fidei *Deus est trinus*, VII. dependet ex certitudine huius propositionis, *quodlibet est vel non est*, quia dependet à certitudine illius propositionis, *Deus est trinus vel non est*, quæ continetur sub prædicta generali: si enim hæc propositio *quodlibet est vel non est*, esset falsa: hæc, *Deus est trinus vel non est trinus*, non posset esse vera, & qui negaret priorem, deberet etiam negare posteriorem: ergo aliquæ veritates diuinæ fidei & assensus eius dependent quoad suam veritatem & certitudinem ab aliquibus veritatibus & assensibus primorum principiorum, & ex consequenti sunt minùs certæ illis.

Confirmatur hæc ratio: vbi formalis ratio assentiendi pluribus veritatibus est æquè immutabilis & determinata, modus verò assentiendi illis est inæqualis: ibi datur aliquis excessus quoad certitudinem in eiusmodi assensibus, quatenus, VIII. licèt respectu formalis rationis assentiendi omnes illi assensus sint æquales, attamen vt cōsiderantur secundùm totum illud, quod includunt, assensus illi sunt absolutè & simpliciter loquēdo certiores, qui vltra æqualem illam formalem rationem assentiendi veritatibus habent modum assentiendi clarum & euidentem, cùm alij habeant tātùm obscurum & ineuidentem, sic enim ampliùs & firmiùs determinant intellectum ad inhærendum firmiter suis veritatibus, cùm illum trahant necessariò ad assensum, nec patiantur illum dubitare circa talem veritatem; atqui formalis ratio, per quam habitus primorū principiorum assentitur suis veritatibus, seu cui eius assensus innititur, est lumen naturale, & illud est æquè immutabile & determinatū ad veritatem,

I. ac est lumen supernaturale fidei, cui assensus diuinæ fidei innititur, quia tota ratio, cur lumē diuinæ fidei sit immutabile & determinatū ad veritatē, est quòd immediatè infūdatur à Deo: at hæc ratio habet etiam locum in lumine naturali, illud enim est nobis infusum à Deo, iuxta id Psal. 4. *signatū est super nos lumen vultus tui Domino:* quod multi Patres explicant de lumine naturæ, vt nobis infuso à Deo. Nec obstat, quòd hoc lumen naturæ sit inferioris ordinis à lumine fidei diuinæ; quia falsitas æqualiter repugnat Deo in vtroque ordine, vt patet ex dictis suprà de veracitate Dei: igitur, cùm habitus primorum principiorum & assensus eius, quatenus considerantur secundùm formalem suam rationem assentiendi sint æquè determinati ad veritatem, ac diuina fides & eius assensus, & ex altera parte habitus primorum principiorum & assensus sit
II. clarior & euidentior ipsâ fide diuinâ & assensu eius; tam ipse habitus primorum principiorum, quàm eius assensus erunt absolutè & simpliciter loquendo certiores fide diuinâ & quolibet eius assensu.

Negatur minor; nec enim assensus diuinæ fidei alio formali principio innititur, quàm diuinæ reuelationi: ad probationem in contrarium respondetur, hanc propositionem vel aliam ei similem, *quodlibet est vel non est*, posse duobus modis spectari, primò *vt est propositio habitus primorum principiorum solo naturæ lumine cognita*, per cuius cognitionem aliquæ aliæ veritates possunt probari; deinde potest considerari *vt necessariò includitur in quolibet assensu fidei diuinæ circa vnumquodque ex propriis suis obiectis*, eo enim ipso, quo diuina fides formaliter assentitur alicui veritati sibi propositæ ad credendum, simul etiam eodem actu negat
III. oppositum suæ propositionis: fides enim, quæ facit credere affirmationem, illa eadem facit credere partem oppositam, seu negationem esse falsam, sicque tali suo assensu inuoluit veritatem istius principij, *quodlibet est vel non est*; est autem inter vtramque hanc considerationem huius principij vel alterius ei similis distinctio, quòd prior fundet discursum, faciat vnum cognosci per aliud, & vt sint duæ cognitiones, quarum prima causet secundam, scilicet cognitio prædicti principij causans cognitionem alicuius veritatis ex illo deductæ, & sic præcisè considerata non transcendit naturæ ordinem, nec vim & efficaciam luminis nostri naturalis; posterior autem consideratio nullum fundat discursum propriè dictum, sed ad summum aliquam explicationem assensus fidei diuinæ præstiti circa tale obiectum, cui prædicta illa pro-
IV. positio, *quodlibet est vel non est*, adiungitur, quatenus fidelis credens Deum *esse trinum in personis*, negat *esse vnum in persona*, & ex consequenti credit affirmationem esse veram & negationem falsam; iam nulla propositio diuinæ fidei pendet quoad suam veritatem & certitudinem à prædicta illa vel simili propositione, *quodlibet est vel non est*, consideratâ priori modo, cùm fides diuina, vt suprà ostendimus, non sit propriè discursiua, imò, si hæc prædicta propositio, vel alia ei similis spectata illo primo modo comparetur cum aliqua propositione diuinæ fidei, quæcumque illa sit, verbi gratiâ, Canis Tobiæ mouit caudam, tunc hæc propositio diuinæ fidei est verior & certior prædictâ propositione, hæc enim prædicta proposi-

A tio redditur nobis vera & certa per lumē naturæ, per regulas Dialecticæ, & per conditionem propositionis disiūctiuę formatæ de duobus contradictoriis, quæ omnia secundùm naturā suam spectata, vt tunc considerantur, quemadmodū sunt longè inferiora ipso Deo, sic etiam factâ comparatione ad illum & primam eius veritatem *in dicendo*, sunt minùs determinata in ordine ad verum, quàm sit ipsemet Deus, & prima veritas in dicendo, & si quæ ex prædictis duabus propositionibus esset neganda Catholico, hæc potiùs esset neganda, *quodlibet est vel non est:* quàm ista *canis Tobiæ mouit caudam*, propter formale motiuum, quod est longè certius, & in supremo gradu certitudinis, qui potest esse vel fingi: quòd si prædicta propositio, *quodlibet est vel non est*, consideretur posteriori modo, tunc non ampliùs habetur, vt pertinens ad habitum V.
B primorum principiorum & vt naturaliter cognita, sed vt per fidem diuinam credita tanquam inclusa in assensu diuinæ fidei dato alteri propositioni de fide, vt explicatum est. VI.

Ad confirmationem fundatam in infusione luminis naturæ concessâ maiore, minor eius negatur quoad vtramque partem: quoad primam, quia assensus diuinæ fidei, & assensus habitus primorum principiorum loquendo propriè non innituntur suo lumini tanquam formali rationi: nam suprà ostendimus diuinam reuelationem, cui assensus diuinæ fidei innititur, esse aliquid distinctum ab habitu infuso diuinæ fidei, qui tantùm est aliquod principium effectiuum huius assensus, principium verò effectiuum rei alicuius, cùm sit ei extrinsecum, semper distinguitur à causa eius formali, eiúsque formali obiecto. item formalis ratio assensus primorum principiorum non est ipsum lumen naturale, sed est
C coniunctio extremorum ipsius propositionis inter se, vt nota ex propriis terminis, at per se patet hanc cognitionem non esse æquè determinatam ad veritatem, nec proinde æquè certam, ac est ipsa immediata testificatio Dei, diuina reuelatio, & prima veritas in dicendo. Potéstque ampliùs confirmari ex dictis superiori articulo. VII.

Eadem minor negatur quoad partem posteriorem, quæ asserit *nostrum lumen naturale esse æquè determinatum ad veritatem, ac est lumen diuinæ fidei*, licèt enim hoc vtrumque lumen procedat efficienter à Deo, id tamen est discriminis inter vtrumque, quòd lumen diuinæ fidei procedat immediatè à Deo, lumen naturale solummodo mediatè, scilicet mediante naturâ intellectuali, ad cuius productionem hoc lumen
D consequitur: ex quo prouenit, vt lumen diuinæ fidei sit longè magis determinatū ad veritatem, VIII.
quia eius determinatio est primò per se per commensurationem, non ad naturam creatam, cui inest, sed per commensurationem ad veritatem reuelatam à Deo propositam ad credendum, & ad præstandum assensum ei conformem: vnde sicut veritas hæc à Deo reuelata est determinata, immutabilis, & vt subest diuinæ reuelationi, omninò infallibilis, sic etiam lumen diuinæ fidei à Deo immediatè infusum debet habere determinationem, immutabilitatem, infallibilitatem in ordine ad verum, simpliciter & absolutè maximam in suo genere. At lumen naturale non solùm mediatè infunditur à Deo, vt explicatum est, sed etiam ex propria & naturali sua conditione per commensurationem ad na-

I. turam creatam, ad quam consequitur, quare sicut hæc natura creata habet minorem determinationem, immutabilitatem, & certitudinem, quàm prima veritas *in dicendo*, vel res à Deo reuelatæ quatenus subsunt diuinæ reuelationi, fit, vt lumen nostrum naturale sit longè minùs certum, quàm sit lumen diuinæ fidei à Deo immediatè infusum fidelibus.

Neque his obstat, quòd assensus primorum principiorum habeat claritatem & euidentiam, assensus verò diuinæ fidei obscuritatem, ostendimus enim suprà euidentiam distingui à certitudine, & propriam causam formalis certitudinis esse magis determinatam in ordine ad verum, in assensu diuinæ fidei, quàm formale motiuum in quocumque naturali assensu etiam euidentissimo.

II.

ARTICVLVS IV.

Vtrum assensus diuinæ fidei etiam quoad nos sit certior omni, & quolibet assensu naturali.

SENTENTIA aliquorum discipulorum sancti Thomæ, vt Capreoli in tertium sententiarum distinctione 25. quæstione vnicâ artic. tertio, ad argumentum contra tertiam conclusionem: item Soncinatis libro quarto Metaphys. quæst. 14. Caietani hâc parte, quæstione quartâ articulo octauo, in solutione primi argumenti Durandi est fidem diuinam & assensum eius, prout *secundùm se* considerantur, esse certiores quouis naturali habitu intellectus euidenti, & quolibet assensu eius; fidem tamen diuinam & eius assensum prout considerantur *quoad nos*, seu vt sunt in nobis, esse
III. minùs certos sapientiâ, intelligentiâ, seu habitu primorum principiorum, & earum assensibus, id est istos habitus & eorum assensus reddere nos magis certos de rebus scitis & sic cognitis, quàm fides diuina, & assensus eius nos reddant certos de rebus creditis. Quam sententiam explicant exemplo sumpto à lumine solis, quod quamuis secundùm se & ex se sit longè maius, quàm lumen candelæ, interdum tamen potest fieri, vt aër meliùs illuminetur à lumine candelæ, quàm à lumine solis propter densam aliquam nubem constitutam inter solem & aërem. Contra quos tamen

Sit hæc propositio: *assensus fidei est etiam quoad nos certior omni & quolibet habitu & assensu naturali quantumuis euidentissimo, seu dat nostro intellectui assentiri certiùs & firmiùs veritatibus à Deo reuelatis, quàm vllus habitus*
IV. *& assensus naturalis, quantumlibet euidentissimus det intellectui nostro assentiri veritatibus naturalibus euidentissimis.* Hæc propositio est expressè sancti Thomæ citato articulo octauo, quæstionis quartæ, in solutione ad secundum vbi ita scribit: *multo magis homo certior est de eo, quod audit à Deo, qui falli non potest, quàm de eo, quod videt propriâ ratione, quæ falli potest.*

Cui auctoritati sancti Thomæ non satisfacit, quod aliqui ex eius discipulis dicant eum, scilicet ibi, non loqui de intellectu seu subiecto, *quo*, & proximo istius assensus, sed tantùm de subiecto *quod* & principali, scilicet homine: at ex maiori certitudine assensus *ex parte subiecti* principalis non posse colligi maiorem cer-

A titudinem subiecti *quo*, seu proximi, id est intellectus, quia in ipso principali subiecto vltra intellectum includitur voluntas, à qua vt determinante intellectum prouenit, quòd homo habeat maiorem certitudinem, sicque intellectum non fieri certiorem de veritate fidei ab ipso tali assensu loquendo formaliter & propriè, de quo tamen est nostra hæc propositio. V.

Hoc, inquam, non satisfacit isti auctoritati sancti Thomæ; nam sanctus Thomas ibi eo modo loquitur de certitudine assensus diuinæ fidei, quo ibidem in secundo argumento (quod ibi dissoluit) de visione intellectuali, quæ includitur in actu scientiæ & sapientiæ; aliàs solutio non esset ad rem: at sanctus Thomas in illo secundo argumento loquitur de visione illa intellectuali vt per se ipsam reddente
B te intellectum eius, in quo est, scientem, sapientem, seu certum de veritate cognita per scientiam & sapientiam: ibi enim de ea agit, vt iuxta formalem suam rationem considerata, & non, vt potest considerari per ordinem ad aliquid sibi extrinsecum, à quo potest accipere per accidens aliquam firmitatem, cuiusmodi est affectio voluntatis: igitur pari modo sanctus Thomas, in ista solutione loquitur de assensu diuinæ fidei, quatenus secundùm se & ex propria sua ratione reddit proximum suum subiectum, scilicet intellectum, longè certiorem de veritatibus fidei, quàm possit esse certus de veritatibus naturalibus per quemcumque habitum & assensum naturalem. VI.

Confirmatur hæc solutio: sanctus Thomas in hac sua responsione eidem tanquam proprio subiecto tribuit habere in se certitudinem actus fidei diuinæ, cui eodem articulo in solutione ad
C primum tribuit habere *quoad nos* aliquam dubitationem: dubitare enim & certificari dicuntur de eodem, immediato, & proximo subiecto, & tam benè primum argumentum ibi fit contra certitudinem assensus diuinæ fidei, quàm secundum; vt patet ex toto articulo: atqui sanctus Thomas ibi in solutione ad primum tribuit habere *quoad nos*, aliquam dubitationem intellectui nostro tanquam proximo & immediato subiecto, quemadmodum patet ex ipsis eius verbis; ergo & habere firmitatem seu certitudinem, quæ superet omnem certitudinem habitus & assensus naturalis, tribuit etiam intellectui tanquam proximo subiecto, sicque censet assensum diuinæ fidei esse *quoad nos* certiorem quouis assensu naturali, seu nos reddere certiores de veritatibus diuinæ fidei, quàm vllus habitus vel assensus naturalis quantumlibet euidentissimus. VII.
D Est etiam hæc nostra propositio eiusdem sancti Thomæ in tertium sententiarum dist. 23. quæst. 2. artic. 1. quæstiuncula 8. & in quæstionibus disputatis *de veritate* quæst. 10. artic. 12. in solutione ad sextum secundi ordinis, & quæst. 14. artic. 1. in solutione ad septimum. VIII.

Probatur primò, ex sacris litteris, vt ex capite primo *ad Galatas*, *licèt nos*, inquit Apostolus, *aut Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit*, ad quod magis inculcandum tanquam verissimum & certissimum statim repetit, *& nunc iterum dico, si quis vobis euangelizauerit præterquam quod accepistis, anathema sit*, quibus verbis significat nos debere firmiùs credere articulis & veritatibus diuinæ

I. A fidei, quàm vlli humanæ cognitioni, vel etiam Angelicæ persuasioni: & ex capite primo secundæ sancti Petri, *habemus firmiorem propheticum sermonem*; &c. vbi sanctus Petrus loquens de gloria transfigurationis, quam ipse oculis corporeis viderat in monte Thabor apud sanctum Matthæum capite decimo septimo, nihilominus tamen ait se habere *firmiorem Propheticum sermonem*, id est fidem diuinam, quâ firmiùs assentiatur isti glorificationi Christi Domini, quàm eidem præbeat assensum per experientiam & visionem corporalem, quâ illam percepit.

Probatur deinde ex Patribus commemoratis suprà, & apud Gregorium *à Valentia* relatis, quibus & illud sancti Augustini potest addi libro septimo Confessionum capite decimo, loquentis de firmitate & certitudine assensus nostræ fidei diuinæ supra quemcumque alium
II. B naturalem, *faciliùs*, inquit, *dubitarem viuere me, quàm esse vera, quæ audiui*: ex qua loquendi formula sancti Augustini satis intelligitur eum, & alios Patres locis suprà indicatis, non loqui de fide diuina & eius assensu sumptis præcisè & abstractim à proximo suo subiecto seu intellectu, sed de fide diuina & eius assensu, quatenus verè formaliter & propriè sunt in nobis; neque eos tantùm velle veritates diuinæ fidei consideratas in seipsis & secundùm seipsas esse certiores omnibus veritatibus naturalibus, sed etiam omnes Christianos debere esse longè certiores de illis, quàm sint de rebus, quas propriis suis oculis intuentur.

Tandem probatur ratione: prima sit: omnis forma actuans & informans subiectum aliquod, ei communicat necessariò formalem primarium & immediatum suum effectum iuxta
III. C gradum suæ perfectionis, quia talis effectus nihil est aliud, quàm ipsamet actualis communicatio propriæ suæ formæ iuxta gradum illum, quo sese habet in ratione formæ actuantis & informantis subiectum: atqui assensus fidei diuinæ est quædam forma actuãs & informans intellectum cuiuscumq; fidelis (nam facit illum formaliter assentientem actuando & informando illum seipso, vnde omnis intellectualis cognitio, de cuius genere est assensus diuinæ fidei, vocatur communiter à Philosophis *forma quædam intelligibilis*) item formalis primarius & immediatus effectus assensus diuinæ fidei inhærentis intellectui, est hunc ipsum intellectum, cui inhæret, facere credentem, sicut formalis primarius & immediatus effectus scientifici assensus est intellectum, cui inest, facere propriè & formaliter scientem; deinde, gradus
IV. D certitudinis, secundùm quem assensus fidei diuinæ est certus, prout præcisè, formaliter, & secundùm propriam suam naturam consideratur, est quòd sit certior quolibet naturali assensu, quantumlibet certissimo & euidẽtissimo, quemadmodum docuimus articulo primo, igitur assensus diuinæ fidei dat intellectui, cui formaliter & propriè inest, seu à quo propriè & formaliter elicitur, vt certiùs & firmiùs credat veritates fidei sibi ad credendum propositas, quàm per quemcumque actum cognitionis sibi formaliter inexistentem præbeat assensum quibuscumque veritatibus naturalibus, quantumlibet certis & euidentibus, & ex consequenti assensus diuinæ fidei non tantùm spectatus *secundùm se*, sed etiam *quoad nos*, est

certior omni assensu naturali & euidentissimo. V.

Atque prima hæc nostra ratio ostendit hæc duo, scilicet *assensum & habitum diuinæ fidei secundùm se & propriam suam rationem consideratum esse certiorem quolibet naturali assensu euidentissimo*, &, *habitum & assensum diuinæ fidei consideratum quoad nos esse certiorem omni & quolibet assensu naturali euidentissimo.*

Hæc duo, inquam, sic esse inter se connexa, vt vno posito alterum etiam debeat poni, & vno concesso alterum concedi, quia primum importat causam formalem assensus in tanto gradu certitudinis, & alterum cõmunicationem istius assensus factam intellectui tanquam subiecto: vnde, quemadmodum implicat formam esse in subiecto, cui seipsam communicet, & non communicare ei primarium & formalem suum effectum, duóque hæc sunt à se inuicem inseparabilia, sic etiam habitum & assensum diuinæ fidei VI. esse certiorem omni & quolibet naturali assensu euidentissimo, est inseparabile ab eo, quod idem habitus & assensus diuinæ fidei sit etiam *quoad nos* certior omni & quolibet naturali assensu euidentissimo.

Confirmatur: quando sententia contraria asserit assensum diuinæ fidei esse certiorem quocunque assẽsu naturali, vel id intelligit de actu, quem elicimus, vel de alio: si de alio, non est ad propositum, quia omnes Theologi, quando agunt de assensu diuinæ fidei, agunt tantùm de eo, quem elicimus, vel possumus elicere: si intelligit id de eo assensu diuinæ fidei, quem elicimus vel possumus elicere; iam, quemadmodum assensus ille est certior quolibet assensu naturali, ita etiam, cùm informet nostrum intellectum, nec aliter existat, quàm quatenus illum elicimus, & per illum adhæremus eius obiecto, sic etiam faciet VII. nos longè certiores de veritate diuinæ fidei, quàm faciat quilibet assensus naturalis, quãtumlibet euidentissimus. Hinc auctores contrariæ sententiæ non dicunt consentanea, quando nobiscum conueniunt in articuli secundi propositione, & à nobis dissentiunt in hac, sed vt sibi constent debent vel sentire cum Durando, vel nobiscum & communi aliorum sententia.

Secunda ratio nostræ propositionis repetitur ex causis ipsius assensus diuinæ fidei hoc modo: omnis ille effectus, prout est & recipitur in suo subiecto immediato, est certior & efficacior, cuius omnes & singulæ causæ, quatenus producunt, sunt certiores & efficaciores, illæ enim influunt in effectum, & effectus sequitur conditionem suarum causarum secundùm modum, quo ab illis producitur: atqui omnes causæ concurrentes ad assensum fidei, quatenus concur- VIII. runt ad illius productionem, sunt certiores & efficaciores omnibus & singulis causis cuiuscunque naturalis assensus euidentissimi, causæ enim efficientes illius sunt secundùm se & suam entitatem ordinis supernaturalis, scilicet, *lumen fidei à Deo per se infusum intellectui*, cui, vt suprà ostendimus, falsum non potest subesse; item *speciale auxilium Dei ordinis etiam supernaturalis ex propria sua conditione determinatum pro causando assensu in intellectu credentis cum tanta certitudine rei creditæ, quæ omnem certitudinem cuiuscunque assensus superet*: tale enim auxilium datur à Deo proportionatum formali effectui diuinæ fidei, qui est credere quàm firmissimè, causa item formalis est prima *veritas in dicendo*,

I. quâ in tali genere nihil potest dari, imò nec fingi A
certius ex dictis suprà. Tàdem *pia affectio volun-
tatis interuenit*, quæ cùm sit ex speciali instinctu
Spiritus sancti, vt patebit infrà, & Spiritus san-
ctus agens speciali modo non moueat nos, nisi
ad id, quod in suo genere est perfectum, non
potest quantum fert eius conditio, non esse ad
certitudinem correspondentem meritis ipsius
assensus, & proinde ad eum assensum, qui supe-
ret omnem & quemlibet naturalem assensum:
econtrà causæ certitudinis, quæ est in assensu
naturali, omnes & singulæ sunt longè minùs
certæ, minúsque efficaces, sunt enim istæ, *lumen
naturale intellectus, veritas obiectiua rerum, quæ
cognoscuntur, & formale motiuum illarum*: at his
omnibus potest magis subesse falsum; plerum-
que enim per fidem corrigimus ea, quæ attento
solo naturæ lumine, & iis quæ solo illo cogno-
scimus, existimantur esse verissima, verbi gratiâ,
II. *ex nihilo nihil fit, quæ sunt eadem vni tertio, sunt* B
etiam eadē inter se: fides enim docet *mundū fuisse
à Deo creatum ex nihilo, diuinas tres personas ha-
bere summam identitatem in essentia diuina, &
nihilominus illas à se inuicem distingui realiter*,
& tam ipsum lumen naturale, quàm noster in-
tellectus & aliæ causæ assensus naturalis compa-
ratæ ad causas nunc enumeratas assensus fidei
diuinæ habent minorem necessitatem, firmita-
tem & infallibilitatem sibi intrinsecam, seu fun-
datam in suis formalibus & constitutiuis princi-
piis, vt patet ex eo, quòd sæpenumero subest
error & falsitas pluribus cognitionibus & assen-
sibus ordinis naturalis, qui alioquin apparent
euidentes & veri: igitur assensus diuinæ fidei est
etiam *quoad nos* longè certior quolibet assensu
naturali.

Tertia ratio nostræ propositionis desumitur
ab effectibus: nam, qui verè Christianus est, C
III. firmiùs assentitur veritatibus diuinæ fidei, quàm
veritatibus cognitis per aliquam naturalem sciē-
tiam, éstque magis paratus negare quamlibet
veritatem naturalem, quàm deserere minimam
veritatem fidei, vt patet in martyribus, qui ar-
gumenta Philosophorum aduersus nostram fi-
dem contempserunt, & contra sensum supra ra-
tionem credebant articulos fidei, nec ab hac fi-
de vel tormentis, vel ipsâ morte potuerunt dis-
suaderi, quin etiam fuerunt parati potiùs nega-
re omnia, quæ iuxta sensum humanum & ra-
tionem humanam existimantur euidentissima,
quàm vel minimum dubitare de vno articulo
diuinæ fidei.

ARTICVLVS V.

IV. *Soluuntur fundamenta aduersariorum.* D

PRIMVM petitur ex exemplo sumpto à solis
lumine, quod quamuis ex se & secundùm se
sit longè maius, quàm sit lumen candelæ, inter-
dum tamen potest fieri vt aër meliùs illuminetur
lumine candelæ, quàm à lumine solis, propter
densam aliquam nubem constitutam inter solem
& aërem.

Respondetur exemplum allatum non esse ad
propositum: nam iuxta illud est disproportio
subiecti ad recipiendum lumen solis, quia medio
impeditur; at in re præsenti non potest aliqua
improportio fingi, non quidem *ex parte princi-
pij elicitiui* assensus diuinæ fidei, quia in illo da-
tur habitus fidei supernaturalis, vel si nondum
ei sit infusus, aliquod speciale auxilium superna- V.
turale eleuans & confortans intellectum ad eli-
ciendum talem assensum correspondentem suo
formali obiecto; & cùm talis assensus recipiatur
in potentia obedientiali intellectus, hæc autem
nunquam prærequirat dispositionem pro aliqua
supernaturali forma recipienda, nihil impedit,
quin intellectus fidelis eliciat assensum diuinæ
fidei proportionatum quoad certitudinem for-
mali suo obiecto, & sic assensus diuinæ fidei, e-
tiam *quoad nos*, superet omnem certitudinem
cuiuscunque naturalis assensus, etiam euidentis-
simi.

Secundum est ex sancto Thoma hâc parte quæ-
stione quarta articulo octauo in corpore dicen-
te, fidem diuinam spectatam ex parte suæ causæ
esse certiorem sapientiâ, intelligentiâ, scientiâ,
quia innititur diuinæ veritati; spectatam verò
ex parte subiecti esse minùs certam istis tribus.

Respondetur, hanc auctoritatem sancti Tho- VI.
mæ, quam contraria sententia profert, explicari
à nobis in articuli sequentis propositione, nam
procedit iuxta sensum illius.

Tertium repetitur ex fundamentis contrariis
propositioni articuli secundi.

Respondetur has rationes esse solutas à no-
bis.

Hoc solùm addimus circa solutionem secundæ
partis primi fundamenti, tunc tantùm aliquam
formam ex permixtione sui contrarij esse minùs
perfectam, quando eiusmodi permixtio contra-
rij fit per aliquam diminutionem graduum eius,
(verbi gratiâ, quando calor quoad aliquot gra-
dus est minor *intensiuè* propter aliquot gradus
frigoris existentis in subiecto, & in tali intensio-
ne) at quando talis permixtio fit sine vlla diminu-
tione formæ, seu aliquot graduum eius, tunc
forma ex tali admixtione non est in se & secun- VII.
dùm se imperfectior, cùm talis admixtio sit abs-
que aliqua eius læsione & diminutione, vel e-
tiam formalis eius effectus; quin potiùs videtur
esse perfectior, quò pluribus oppositis resistit:
vnde, cùm illæ dubitationes inuoluntariæ, quæ
occurrunt Catholico elicienti assensum diuinæ
fidei, nihil de eius firmitate diminuant, quin
potiùs per talem assensum fortiter resistit illis,
fit, vt istæ dubitationes inuoluntariæ nullo mo-
do minuant certitudinem assensus eius.

ARTICVLVS VI.

*An assensus diuinæ fidei ex parte subiecti
aliquando possit esse minùs certus assensu
naturali scientiæ, sapientiæ, aut intelli-
gentiæ.*

SIT hæc propositio: *assensus diuinæ fidei, con- VIII.
siderata ex parte subiecti, est minùs certus eui-
denti assensu naturali scientiæ, sapientiæ, & intelli-
gentiæ, in quantum non tollit ab intellectu omnem
indeliberatum & inuoluntarium motum dubita-
tionis insurgentem contra veritatem fidei.* Hæc
propositio est sancti Thomæ infrà citato articu-
lo 8. quæstionis quartæ, quando ait, *fidem diui-
nam consideratam ex parte subiecti esse minùs cer-
tam scientiâ, sapientiâ, intelligentiâ*, & naturalibus
eorum assensibus, & quòd iuxta mentem S. Th.
fidē esse *minùs certā ex parte subiecti*, sit eam non
tollere omnem hunc motum indeliberatum &
inuoluntarium dubitationis, patet ex eius solu-
tione ad primum ibidem, cùm enim ibi obiecis-

I. set sibi fidem diuinam & assensum eius non tollere motum indeliberatum & inuoluntarium dubitationis. Respondet talem dubitationem non esse ex parte formalis eius motiui; sed esse *quoad nos*, seu *ex parte subiecti*, in quantum non plenè, id est, non euidenter assequimur per intellectum seu cognoscimus ea, quæ sunt fidei.

Est etiam hæc propositio eiusdem sancti Thomæ primâ parte quæstione primâ, articulo quinto in responsione ad primum, quando respondet nostram Theologiam esse *quoad nos* minùs certam aliis naturalibus scientiis: quia eius principia, quæ sunt veritates diuinæ fidei, admittunt aliquam dubitationem inuoluntariam, quam tamen principia aliarum scientiarum non admittunt. Est etiam eius interpretum ad citatum articulum octauum, vt Aragonij, Suaris etiam hâc parte disputatione sextâ, sectione quintâ, &
II. plurium aliorum.

Probatur: actus ille intellectus est minùs certus, qui minùs est determinatus & immutabilis in ordine ad veritatem sui obiecti ex dictis suprà: atqui assensus diuinæ fidei consideratus *ex parte subiecti* vt patientis indeliberatos motus dubitandi circa veritatem sui obiecti, est minus determinatus & immutabilis in ordine ad veritatem sui obiecti, quia sic patitur quandam indifferentiam, assensus verò scientiæ, sapientiæ & intelligentiæ nullam, vt experientia docet: igitur assensus diuinæ fidei consideratus *ex parte sui subiecti* vt patientis indeliberatos & inuoluntarios motus dubitationis est minùs certus naturali assensu scientiæ, sapientiæ, & intelligentiæ.

Probatur secundò: illud est certius *ex parte subiecti*, quod noster intellectus suo actu & assensu pleniùs consequitur, vt sanctus Thomas
III. explicat citatâ solutione ad primum & in corpore eiusdem articuli; atqui noster intellectus suo actu & assensu pleniùs assequitur veritatem scientiæ naturalis, sapientiæ & intelligentiæ, quàm per actum & assensum diuinæ fidei assequatur veritatem à Deo reuelatam seu fidei, nam illud pleniùs assequimur, quod cognoscimus cum euidentia & manifestatione, vt etiam hanc postremam loquendi formulam idem sanctus Thomas explicat eodem articulo in solutione ad tertium: igitur veritates naturales scientiæ, sapientiæ & intelligentiæ, & ex consequenti assensus illarum sunt ex parte subiecti minùs certi naturalibus veritatibus scientiæ, sapientiæ, intelligentiæ & earum assensibus.

Neque minor hæc certitudo assensus diuinæ fidei, vt hîc consideratur *ex parte subiecti*, iuxta
IV. explicationem nunc traditam, facit, vt absolutè & simpliciter loquendo, naturalis assensus scientiæ vel alius illi similis sit absolutè & simpliciter certior assensu diuinæ fidei.

Nam excessus iste certitudinis non se tenet ex parte causæ ipsius assensus, seu formalis eius motiui, vel ex aliquo alio pertinente ad illud, sed sese habet ad illud, per accidens, & prouenit tantùm à dispositione intellectus, & à modo, quo tendit in veritatem scientificam: à dispositione quidem intellectus, quia ei secundùm suam naturam spectato veritas naturalis, quæ per scientiam aut similem habitum percipitur, est magis proportionata: item à modo, quo illam attingit, scilicet euidenter, nam euidentia veritatis, quâ clarè extrema eius & eorum inter se

A manifestatur, impedit, ne dubitationes circa illam occurrant intellectui, cogit illum ad assensum necessitate *specificationis*, veritas autem diuinæ fidei est improportionata nostro intellectui spectato secundùm suam naturam, vtpote sublimior, & ad eius assensum sumus liberi, non tantùm *quoad exercitium*, sed etiam *quoad specificationem*, vt suprà significauimus, & ampliùs patebit infrà. V.

Deinde ineuidentia seu obscuritas, secundùm quam noster intellectus attingit veritates diuinæ fidei, non ita impedit, quin aliquæ rationes dubitandi de veritate ad credendum propositæ oriantur indeliberatò & inuoluntariè, cùm veritas eiusmodi maneat semper occulta, nec aliquâ vi trahat intellectum ad assensum.

Atque iuxta sensum huius propositionis potest intelligi, verum esse, quod ait Hugo *à sancto Victore* tractatu primo *de sacramentis* capite de-
B cimo, scilicet fidem esse *animi certitudinem de rebus absentibus infra scientiam, supra opinionem*, quatenus nimirum *ex parte subiecti* non tollit omnem rationem dubitandi etiam inuoluntariè, sicut tollit scientia. VI.

ARTICVLVS VII.

An certitudo diuinæ fidei & assensus eius sit minor certitudine aliarum supernaturalium cognitionum; puta visionis beatificæ.

NOTANDVM est primò, supernaturales cognitiones & assensus illarum esse in duplici differentia, aliæ enim habent ipsummet Deum, vel aliquod ex eius attributis pro formali motiuo & obiecto, cui innitantur, cuiusmodi est visio beatifica, quæ est cognitio diuinæ
C essentiæ, vt immediatè in seipsa clarè visa, & VII.
sicuti est intuitiuè: item cognitio prophetica, quæ innititur testimonio Dei, seu reuelatione Dei tanquam obiecto formali: aliæ verò supernaturales cognitiones & assensus illarum habent aliquid creatum pro suo formali motiuo, verbi gratiâ, supernaturalis euidentia in attestante, hæc enim innititur non testimonio Dei immediatè propriè loquendo, sed cognitioni euidenter cognitæ, quam aliquis proprius effectus Dei habet cum euidenti cognitione alicuius reuelationis.

Deinde notandum est, supernaturales istas cognitiones & earum assensus posse duobus modis comparari cum fide diuina & assensibus eius *quoad certitudinem*: primo quoad certitudinem *ex parte formalis obiecti seu motiui*: deinde penes certitudinem *ex parte subiecti* seu *quoad nos*,
D iuxta sensum nostræ propositionis superioris articuli. His prænotatis, VIII.

Sit hæc propositio: *omnes illæ supernaturales cognitiones, quæ habent Deum, vel aliquod eius attributum pro suo formali obiecto, considerata priori modo ex duobus assignatis in secundo notabili sunt æqualis certitudinis cum fide diuina & assensu eius.* Probatur: quia diuina essentia seu diuina veritas æquè immediatè includitur in formali ratione fidei diuinæ, scilicet, vt *est dicens & testificans* aliquid per reuelationem, ac immediatè includitur in formali & motiua ratione visionis beatificæ, quatenus scilicet diuina essentia est in seipsa, seu videtur sicuti est: similiter etiam in Prophetica cognitione: & hæc certitudo sumpta præcisè tota attenditur penes certi-

I. tudinem formalis obiecti: idéóque fit, vt cognitio visionis beatificæ non sit maior in ratione certitudinis hoc modo consideratæ, quàm sit certitudo nostræ fidei diuinæ & cognitionis Propheticæ.

Confirmatur: non magis repugnat diuinæ veritati, vt est in seipsa, esse formale motiuum ad falsitatem; quàm repugnet eidem primæ veritati, quatenus dicit & testificatur aliquid, quia semper est eadem prima veritas modo pariter infallibili & ad veritatem determinato applicata suo obiecto in ratione veri: ergo, visio beatifica, cognitio Prophetica, & assensus eius debent esse æqualis certitudinis.

Secunda propositio: *omnes illa supernaturales cognitiones, quæ habent Deum vel aliquod eius attributum pro formali obiecto seu motiuo considerata posteriori modo secundi notabilis seu comparata inter se penes certitudinem quoad nos, seu ex*
II. *parte subiecti iuxta sensum nostræ propositionis superioris articuli, sunt inæqualis certitudinis: visio beatifica est maioris certitudinis, quàm sit diuina fides, & assensus eius.* Ratio est, quòd diuina essentia vt cognita in seipsa & sicuti est, importet claram, euidentem & intuitiuam cognitionem, ac proinde ratione suæ euidentiæ causat in intellectu videntis Deum intuitiuè maiorem certitudinem *quoad nos*, facitque, vt nulla dubitatio etiam inuoluntaria possit ei occurrere circa hoc obiectum, ita cognitum, sed illum omninò pacat & quietat, nullúmque relinquit in illo desiderium attingẽdi suum obiectum modo perfectiori; contrà verò fides diuina ratione suæ obscuritatis & ineuidentiæ non est tam certa *quoad nos*, nec sic quietat intellectum, vt patet ex desiderio obtinendæ vitæ æternæ, quod habemus, & ex indeliberatis & inuoluntariis dubitationibus, quas fideles plerumque patiuntur circa ve-
III. ritates diuinæ fidei, econtrà scientia, sapientia, & intellectus, vt sunt dona Spiritus sãcti, quatenus spectantur ex præcisâ ratione formali & suo motiuo, quia supponunt fidem diuinam, tanquam aliquod principium, & principium est certius suo effectu & conclusione, attamen hæc eadem dona, vt considerantur *quoad nos*, seu *ex parte sui subiecti* habent maiorem certitudinem hoc modo sumptam, quàm fides diuina habeat, similiter & euidentia supernaturalis in attestante Deo: quòd enim naturalis euidentia in Deo attestante sit minùs certa formali certitudine, satis intelligitur ex eo, quòd nunc ostendimus supernaturalem euidentiam in Deo attestante esse minùs certam formali certitudine fidei diuinæ & assensus eius.

Neque contra æqualitatem certitudinis for-
IV. malis in diuina fide & beatifica visione potest obiici duas istas cognitiones distingui specie, cúmque vna species soleat esse perfectior aliâ; istas duas certitudines fore inæquales, & certitudinem beatificæ visionis fore maiorem.

Hoc, inquam, non potest obiici, nam loquendo præcisè & formaliter euidentia non est certitudo, sed aliquid antecedens ad illam, eámque causans in scientia, vt docent Dialectici libro primo Poster. agendo de scientia eiúsque conditionibus: vnde certitudo formalis sumpta præcisè, prout abstrahit ab euidentia & ineuidentia, dicit tantùm determinationem assensus seu cognitionis ad suum obiectum vt verum, vndequaque illa proueniat, euidentia autem dicit manifestationem, claritatem & penetratio-

A nem veritatis, quæ cognoscitur; neque hæc duo sumpta præcisè habent necessariam connexionem, sed tantùm tunc, quando ipsa certitu- V.
do est per medium intrinsecum rei cognitæ, & propterea licèt *euidens* & *ineuidens* distinguant specie cognitiones, non ideò tamen consequenter ipsæ certitudines sumptæ præcisè erunt distinctæ specie, sed tunc tantùm, quando principia formalia erunt distincta specie, quod non habet locum in fide diuina & beatifica, vt patet ex dictis.

Cæterùm, quâ certitudine fidelis sciat se habere fidem diuinam, & assensum eius, inquirere, propriè spectat ad disputationem de iustificatione, in qua Theologi agunt ex professo de certitudine iustificantis gratiæ.

DISPVTATIO XXIII. VI.

B

De iis, quæ ad internum actum diuinæ fidei requiruntur ex parte voluntatis.

ARTICVLVS I.

Quædam prænotantur, & certa ab incertis secernuntur.

NOTANDVM primò, duplicem apud Philosophos & Theologos distingui liberam determinationem actus, vnam, quoad *exercitium*, alteram *quoad specificationem*; tunc est libera determinatio actus *quoad exercitium*, quando liberum est
C voluntati elicere, & non elicere hunc actum, VII.
siue actus ille eliciatur à voluntate, siue ex eius imperio exerceatur ab alia potentia, tunc verò est libera determinatio actus *quoad specificationem*, quando non solùm est liberum voluntati exercere vel non exercere hunc actum, sed etiam exercere actum illi oppositum, vt sunt amare, odisse, assentiri, dissentire.

Secundò notandum est duobus modis posse intelligi voluntatem determinare intellectum *ad exercitium, vel specificationem assensus fidei: primò remotè* tantùm, quatenus applicat intellectum, vt cogitet de obiecto diuinæ fidei, sibíque proponat illud sub ratione credibilis vel non credibilis, consideret rationes, quæ illum possunt mouere ad credendum vel non credendum, *secundò proximè & immediatè*, ita vt obiecto sufficienter per motiua credibilitatis proposito in-
D tellectui, voluntas eum determinet ad assentien- VIII.
dum vel dissentiendum.

Notandum tertiò, duplicem distingui operationem intellectus, similiter posse distingui duplicem determinationem intellectus, factam à voluntate: prima operatio est apprehensio credibilis obiecti, determinatio correspondens illi est, quâ intellectus moueatur à voluntate non tantùm vt sese occupet ad apprehendendũ illud, quod est determinare *quoad exercitium apprehensionis*, sed etiam circa ipsam apprehensionem obiecti credibilis, id est, vt hoc & illo modo apprehendat suum obiectum: secunda operatio intellectus est circa iudicium obiecti apprehensi, iudicando videlicet illud esse verum vel falsum, & determinatio intellectus proueniens à volun-

I. tate correſpondens huic ſecundæ operationi eſt A
ea, quâ voluntas determinat intellectum, vt ſic iudicet de obiecto, id eſt ei aſſentiatur vt vero, vel ei tanquam falſo diſſentiat: nam, ſicut volũtas proſequitur aliquod obiectum amando illud, & aliud deteſtatur nolẽdo illud, ſic etiam intellectus proſequitur ſuo modo aliquod obiectum, quãdo aſſentitur ei tanquam vero, & deteſtatur aliud, quando ab eo tanquam falſo diſſentit, & ſicut voluntas non poteſt aliquid proſequi, niſi ſub aliqua ratione boni veri, vel apparentis, ſic etiam intellectus non poteſt aſſentiri alicui propoſitioni, niſi ſub ratione veri *ſecundùm rem*, vel ſaltem *quoad apparentiam*, ſed tantùm diſſentire à falſo, vt autem diſtinguamus certa ab incertis:

Certum eſt apud omnes aliquem actum liberum voluntatis prærequiri ad aſſenſum diuinæ fidei: nam in Concilio Tridentino ſeſſione ſextâ motus diuinæ fidei in Deum, qui eſt aliquis aſ-
II. ſenſus diuinæ fidei, appellatur *liber*, & Apoſtolus *ad Romanos* decimo capite, ſic ait, *corde creditur ad iuſtitiam*, vbi nomine *cordis* liber voluntatis motus intelligitur, quemadmodum ſuprà animaduertimus: deinde, quidquid eſt in præcepto, debet eſſe aliquo modo dependenter à libera voluntate obſeruantis illud, quia quæ fiunt neceſſariò vel eueniunt, non præcipiuntur: item, actus omnis meritorius debet eſſe ex aliqua libertate voluntatis eius, qui talem actum exercet: nam libertas eſt vna ex conditionibus requiſitis ad meritum, vt docent Theologi primâ ſecundæ agendo de merito: atqui internus aſſenſus diuinæ fidei eſt meritorius, Chriſtus enim Dominus apud Marcum capite vltimo ait, *qui crediderit, ſaluus erit*; eſt etiam in præcepto ex ſacris ſcripturis paſſim, in quibus reſpondetur iis, qui nondum ſunt fideles, & poſtulant quid ſibi facto opus ſit, vt conſe-
III. quantur ſalutem animæ, vt *credant, baptiſentur*, & alia id genus faciant; ſic in Actibus Apoſtolicis capite nono, ſanctus Philippus Eunucho dicenti *ecce aqua, quis prohibet me baptiſari*, reſpondet, *ſi credis ex toto corde, licet*, & reſpondens Eunuchus ait, *credo filium Dei eſſe Ieſum Chriſtum*: igitur internus aſſenſus fidei eſt aliquâ ratione à libera voluntate, & proinde aliquis actus liberæ voluntatis prærequiritur ad ipſum aſſenſum diuinæ fidei.

Certum eſt ſecundò, internum aſſenſum diuinæ fidei eſſe liberum *quoad exercitium*, ſaltem *remotè*, quatenus liberum eſt voluntati applicare intellectum, vel ei imperare, vt ſeſe occupet ad has & iſtas res cogitandas, imò etiam *proximè*, quatenus pro innata ſibi libertate poteſt obiectis iam applicatis intellectui, illum diuertere aliò,
IV. eiúſque aſſenſum ſuſpendere, vel non ſuſpendere circa hoc & illud obiectum in particulari, hócque ad minus probant auctoritates & allatæ rationes.

Tertio loco certum eſt, voluntatem non poſſe pro ſua libertate mouere intellectum, ſeu eum determinare *quoad ſpecificationem* apprehenſionis ipſorum credibilium, ſeu facere vt obiecta ſibi propoſita ad credendum per fidem diuinam, hoc vel contrario modo apprehendat: nam eiuſmodi apprehenſio & hæc ipſa determinatio intellectus ad talem apprehenſionem prouenit ex auditu vel Dei reuelantis & per ſeipſum inſpirantis, (iuxta illud Pſalmiſtæ, *Audiam, quid loquatur in me Dominus*, & illud Samuel primo Regum, *loquere Dominus, audit ſeruus tuus*) vel
ex auditu prædicantis exteriùs ea, quæ priùs ipſi V.
reuelata fuerunt, iuxta illud Apoſtoli *ad Romanos* decimo, *quomodo audient ſine prædicante?*

Tantùm igitur reſtat difficultas, an ad internum aſſenſum fidei neceſſarium ſit intellectum determinari *quoad ſpecificationem* ab ipſa voluntate: hanc autem actionem, ſeu motum voluntatis, Theologi variè appellant, alij *imperium voluntatis*, (vt ſanctus Thomas hâc parte quæſtione quarta articulo quinto) alij *affectum credulitatis*, vt Patres Concilij Arauſicani canone quinto; alij *honeſtam rationem credendi*, alij *piam affectionem voluntatis & pium eius affectum erga res ad credendum propoſitas*: ad cuius determinationem ſit.

ARTICVLVS II.

Vtrum internus actus diuinæ fidei prærequi-
B *rat aliquem actum voluntatis, quo intel-*
lectus formaliter determinetur, vt illum VI.
eliciat.

DVÆ ſunt hac de re ſententiæ: prima, negans vllum voluntatis actum prærequiri neceſſariò ad aſſenſum fidei diuinæ: ſecunda affirmans, pro qua

Sit hæc noſtra propoſitio: *ad aſſenſum diuinæ fidei prærequiritur aliquis actus voluntatis, quo, ad illum eliciendum, ſeu ad aſſentiendum veritati ſupernaturali propoſitæ ad credendum, ipſe intellectus determinetur.* Ita expreſsè ſanctus Thomas hâc parte quæſtione ſecunda articulo nono in ſolutione ad ſecundum, vbi ponit hoc diſcrimen inter aſſenſum ſcientiæ, & aſſenſum fidei, quòd in ſcientia aſſenſus ſit tantùm liber *quoad exercitium*, & non *quoad ſpecificationem actus*. aſſen-
C ſus verò diuinæ fidei vtroque modo ſubſit no- VII.
ſtræ libertati: verba ſancti Thomæ ſunt hæc, *in ſcientia duo poſſunt conſiderari, ſcilicet ipſe aſſenſus ſcientis in rem ſcitam, & conſideratio rei ſcitæ: aſſenſus autem ſcientiæ non ſubiicitur libero arbitrio, quia ſciens cogitur ad aſſentiendum per efficaciam demonſtrationis, & ideò aſſenſus ſcientiæ non eſt meritorius; ſed conſideratio actualis rei ſcitæ ſubiacet libero arbitrio; ſed in fide vtrumque ſubiacet libero arbitrio, & ideò quantum ad vtrumque, actus fidei poteſt eſſe meritorius.*

Idem etiam habet hac eadem parte quæſtione quinta articulo ſecundo in corpore; ſimiliter ſentiunt omnes eius interpretes; item S. Bonauentura in tertium ſententiarum diſtinctione vigeſima tertia articulo tertio quæſtione prima; Richardus ibidem articulo ſexto quæſtione prima, & plures alij.

D Probatur primò ex ſacris litteris, quæ ita lo- VIII.
quuntur de aſſenſu diuinæ fidei, vt determinationem eius *quoad ſpecificationem* declarent non fieri neceſſariò, licèt obiectum eius ſit ſufficienter & conuenienti modo propoſitum, ſed ex ipſa libertate voluntatis ſeſe determinantis ad aſſenſum, ſic Chriſtus apud S. Marcum capite vltimo loquens de adultis, ad quos imbuendos doctrinâ fidei mittebat Apoſtolos, ſatis expreſsè id ſignificat, quando poſt datum præceptum de promulgando Euangelio iſtis verbis, *euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ*, ſubiungit, *qui crediderit, & baptiſatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur*; quò loci hæc vltima particula, *qui verò non crediderit, condemnabitur*, licèt ſit

I. etiam vera in sensu tantùm *negatiuo*, seu de sola A
etiam infidelitate *negatiua*, attamen conside-
rando antecedentia & modum, quo illis subii-
citur, intelligitur de positiua infidelitate, quâ
verbi gratiâ, aliquis audiens prædicationem E-
uangelij, illud sibi sufficienter propositum, re-
cusat credere: nam agitur ibi de fructu prædica-
tionis Euangelicæ præmio concedendo creden-
tibus, & de malo & pœna, quæ consequentur
eos, qui recusauerint amplecti doctrinam E-
uangelij: ergo cùm liberè admittere aliquid, il-
lud recusare, importent liberam voluntatis de-
terminationem, quantum *ad specificationem*,
iuxta has scripturas, nostra voluntas determi-
nat assensum fidei diuinæ *quoad specificationem*,
& proinde ad illum prærequiritur aliqua motio
voluntatis, sic capite tertio sancti Ioannis illud
Christi Domini; *qui autem non credit, iam iudi-
catus est*, debet intelligi de infidelitate positiua,
II. vt colligitur ex hoc eius antecedenti, *qui credit* B
in eum, non iudicatur, & ex hac ratione, quam
Christus ibi statim subiicit, *quia non credit in
nomine vnigeniti filij Dei*, nam hæc fides non
obligat ad peccatum, nisi prædicetur.

Probatur item ex eo, quod Apostolus secun-
dæ *ad Corinthios* decimo dicit se captiuare *intel-
lectum audientium in obsequium Christi*, quate-
nus suâ prædicatione facit, vt homines etiam
magni ingenij sese submittant per fidem Christo
Domino, quatenus eorum voluntas sese humi-
liter subiiciens Christo imperat intellectui firmi-
ter credere veritates sibi per Ecclesiam propo-
sitas; est enim obedientia voluntatis; hinc Iudæi
apud sanctum Ioannem capite vndecimo, licèt
habeant doctrinam Christi sibi sufficienter pro-
positam, attamen noluntin eum credere, con-
demnantur à Christo, & prædicuntur morituri
III. in suo peccato infidelitatis positiuæ: quæ omnia C
non viderentur dicta satis congruè, nisi assensus
diuinæ fidei quoad determinationem *specifica-
tionis* dependeret à libertate nostræ voluntatis.

Deinde probatur eadem propositio auctori-
tatibus Patrum, quas Lorca hâc parte disputa-
tione duodecimâ & aliqui alij sancti Thomæ
interpretes fusè referunt, vt Patrum Concilij
Arausicani canone quinto dicentium initium sa-
lutis esse *ab affectu credulitatis, & inspirationem
Spiritus sancti corrigere voluntatem nostram ab
infidelitate ad fidem*; quæ duo important totam
nostram propositionem; primum quidem *piam
affectionem voluntatis prærequiri ad assensum
diuinæ fidei*, secundum *voluntatem determinare
intellectum quoad specificationem*: nam correctio
ab infidelitate ad fidem importat hanc determi-
nationem; quia fides & infidelitas opponuntur
IV. contrariè, & libertas contrarietatis vocatur e- D
tiam à nonnullis libertas *quoad specificationem*,
libertas autem *quoad exercitium*, quæ aliàs ap-
pellatur *contradictionis*, non explicatur per tran-
situm ex actu contrario in contrarium actum,
sed per transitum à negatione actus in affirma-
tionem actus: & Patres prædicti dicunt affe-
ctum illum credulitatis mouere intellectum ab
infidelitate ad fidem: ergo significant intelle-
ctum determinari à voluntate ad assensum fidei
diuinæ *quoad specificationem*.

Pro eadem propositione Patres Tridentini
referuntur sessione sextâ capite sexto, vbi sic
loquuntur: *disponuntur autem ad ipsam iustitiam,
dum excitati diuinâ gratiâ fidem ex auditu con-
cipientes, liberè mouentur in Deum credentes*

vera esse, quæ diuinitus reuelata sunt: ex quo V.
textu Concilij sic licet argumentari: post conce-
pta ex auditu credibilia diuinæ fidei homo libe-
rè mouetur ad credendum ex istis verbis Conci-
lij Tridentini: ergo intellectus credentis non
necessitatur *quoad specificationem actus* ex pro-
positione credibilium seu credendorum, sicut
necessitatur in actu demonstrationis.

Neque potest responderi hæc verba Concilij
posse explicari de libertate & determinatione,
quoad exercitium, vt sensus sit iste, post conce-
pta credibilia ex auditu intellectum moueri libe-
rè à voluntate *ad exercitium actus* credendi, non
tamen liberè *ad specificationem*, quatenus volun-
tas in tali casu potest facere, vt intellectus sus-
pendat assensum, non autem vt inclinetur ad
dissensum: quia Concilium sic ait; *credentes
vera esse, quæ diuinitus reuelata sunt, nemo
autem potest dissentire iis, quæ à Deo sunt reuela-
ta, cùm quisque probè sciat Deum esse primam* VI.
*veritatem, nec posse mentiri, & stulta sit inter-
rogatio inquirentis, quare credis primæ veritati*:
hoc, inquam, non potest responderi: nam Con-
cilium ibi docet nos moueri liberè credendo, id
enim significat hoc participium *credentes*: ergo
docet ipsam specificationem assensus esse libe-
ram, & proinde actum hunc pendere à libera
voluntate *quoad determinationem specificationis*,
aliàs si solum exercitium actus esset liberum,
operaremur quidem liberè, non tamen crede-
remus, sed necessariò, quemadmodum licèt
liberè exerceamus actum demonstrationis, quia
possumus ab eo suspendere intellectum, & aliò
eum diuertere, non tamen propriè dicimur as-
sentiri liberè propositioni demonstratiuæ: sed
necessariò quoad specificationem actus: ergo cùm
Patres Concilij Tridentini dicant nos esse libe-
rè credentes, non significant solam libertatem VII.
exercitij actus credendi, sed *& specificationis*.

Neque est, quòd auctores prioris sententiæ
faciant vim in istis verbis eiusdem Concilij (*ve-
ra esse, quæ diuinitùs reuelata sunt*) hæc enim
verba non sic ponuntur à Concilio, quasi mens
eius sit docere istam propositionem (*quæ Deus
reuelauit, sunt vera*) esse obiectum materiale
fidei diuinæ, quasi illa solùm credat in vniuer-
sum vera esse, quæ Deus reuelauit, sed vt facilè
colligitur ex immediatè sequentibus, prædicta
verba significant singula obiecta materialia,
& mysteria nostræ fidei, quæ, qui disponitur
ad iustificationem, credit, sic enim prædictis ver-
bis subiungitur, *atque illud imprimis à Deo iu-
stificari impium per gratiam eius, per redemptio-
nem, quæ in Christo Iesu*, &c. vbi hæc particula
imprimis satis denotat fieri quandam enumera-
tionem credendorum, & declarari certitudi- VIII.
nem fidei, vt pote, quæ innititur testimonio
& reuelatione Dei seu primæ veritatis.

Plures etiam alij Patres referuntur, quibus
addi potest sanctus Cyprianus sermone *de natiui-
tate Christi*, vbi post recensita miracula, quibus
hæc natiuitas fuit reuelata pastoribus, ait nul-
lam humanam rationem præbuisse experimen-
tum de diuinitate istius infantis, sed fidem ob-
temperasse credendo, & fuisse introductam à
Spiritu sancto ad intelligendum hoc mysterium,
quod tamen non rectè diceret, nisi voluntas de-
terminaret intellectum *quoad specificationem*,
in assensu diuinæ fidei: nam ratio, quæ necessi-
tat intellectum ad non dissentiendum, præbet
aliquod experimentum, seu argumentum de

I. veritate, quam persuadet, & quod intellectus facit ex necessitate, non bene dicitur fieri ex obedientia: ergo, cùm id, quod fit ex obedientia, dependeat à voluntate, & obedientia reperiatur in assentiendo rebus à Deo reuelatis, ipse assensus diuinæ fidei *quoad suam specificationem* dependet à libertate voluntatis.

Similiter addi possunt sanctus Augustinus quæstione secunda *ad Simplicianum*, Prosper Aquitanicus libro ad excerpta Gennensium in solutione ad quartum, sanctus Damascenus libro quarto *de fide* capite duodecimo, vbi definit fidem esse *assensum inscrutabilem*, & ex sola pietate animi ad obiecta credendi, quatenus caret argumento cogente, seu necessitante ad assensum.

ARTICVLVS III.

II. *Probatur eadem veritas ratione.*

TANDEM nostra propositio probatur ratione. Prima & potissima est: ibi tantùm intellectus necessitatur *quoad specificationem actus*, vbi est euidentia, ratione cuius penetret veritatem rei & necessariam connexionem attributi cum subiecto propositionis, hinc enim fit, vt demonstratio, quia constat præmissis euidentibus continentibus causam conclusionis, & ostendentibus rem ita se habere, nec posse se habere aliter, cogat intellectum ad assensum, cùmque determinet *quoad specificationem actus*; econtrà, vbi nulla probabilis ratio apparet mouens ad assensum, intellectus non possit ei assentiri, & si ratio mouens sit tantùm probabilis, & talis apprehendatur, etiam non necessitet, sed intellectus possit pro inclinatione voluntatis magis affectæ in vnam partem, quàm
III. in aliam, determinari ad vnam: atqui in diuinæ fidei obiecto, vt proponitur intellectui credendum fide diuiná, nulla interuenit euidentia, sed tantùm obscuritas, quia ex dictis suprà obscuritas est de formali obiecto diuinæ fidei, éstque modus intrinsecus, quo fides diuina tendit in obiectum suum, vt etiam docuimus: igitur obiectum diuinæ fidei propositum intellectui, cùm non cogit ad assensum: ergo, vt intellectus determinetur ad assensum diuinæ fidei, debet ab aliquo alio determinari, istud autem aliud non potest esse, nisi libera eius voluntas: ergo intellectus determinatur à libera voluntate quoad *specificationem actus* in ipso assensu diuinæ fidei.

Totus ille primus syllogismus est satis per se euidens, & singulæ partes eius: nam vbi aliquod obiectum est vtrinque æqualiter opinabi-
IV. le spectans ad ordinem naturæ, quia noster intellectus tunc non determinatur ab euidentia vnius partis potiùs, quàm alterius, debet tunc, si aliquem velit actum exercere, determinari quoad *specificationem* ab ipsa voluntate, quia non habet aliunde, à quo determinetur.

Secunda consequentia eiusdem syllogismi patet: quando potentia aliqua est ex se indifferens ad vtramlibet partem contrarietatis, non formaliter libera, tunc si exeat in actum, debet ab aliquo alio determinari, vt vnum potiùs quàm alterum ei oppositum exerceat, cùm tunc obiectum vt sic moueat illam tantummodo indifferenter, non determinatè & efficaciter in vnam tantùm partem contrarietatis: atqui ex præmisso syllogismo veritas à Deo obscurè reuelata, prout mouet intellectum solummodo obscurè, & modo obscuro, mouet illum solummodo indifferenter, nec efficaciter trahendo illum ad assensum, & intellectus est tantùm radicaliter & non formaliter liber: igitur intellectus, vt eliciat assensum diuinæ fidei tanquam contrarium dissensui circa veritatem à Deo obscurè reuelatam ad credendum propositam, debet ab aliquo alio determinari. V.

Minor etiam vltima affirmans *tale determinans esse liberam voluntatem credentis*, probatur ex eo, quòd nullum potest fingi determinans commodius & efficacius; nam voluntas est domina totius suppositi, vt loquuntur Philosophi, imperans cæteris potentiis, eásque applicans ad agendum: ergo, sicut exercitium reliquarum potentiarum, quando est indifferens ad hoc & illud obiectum, determinatur à voluntate circa
hoc obiectum potiùs, quàm circa aliud, ita etiam, quando potentia aliqua (cuiusmodi est noster intellectus comparatione ad assensum diuinæ fidei) est indifferens quoad *specificationem actus*, est ipsius liberæ voluntatis illum sic determinare *quoad specificationem*. VI.

Confirmatur ex vulgari illo Aristotelis in Ethicis: vnusquisque iudicat, prout affectus est, quod tunc est verum, quando efficacia veritatis, quæ inest obiecto, non attingitur perfectè ab intellectu, & occurrunt aliquæ rationes huic veritati oppositæ, vel parientes intellectui aliquam difficultatem, aut quæ videntur magis plausibiles: tunc enim voluntas ratione sui prædicti imperij & illius sympathiæ, quæ est inter intellectum & illam, determinat illum potiùs ad vnam partem, quàm ad aliam, faciendo vt magis sese applicet considerandis rationibus & motiuis vnius partis, quàm alterius. VII.

Secunda ratio pro nostra propositione est: quando intellectus est determinatus *quoad specificationem actus* circa aliquod obiectum, tunc factâ debitâ propositione obiecti, illâque apprehensâ non potest non assentiri, si velit aliquem actum exercere circa tale obiectum, vt patet ex primo notabili articuli primi, & habitus, à quo talis actus producitur, non habet maiorem rationem virtutis ex connexione sui cum charitate, quàm sine illa, quemadmodum scientia, quæ est principium assensus scientifici, non habet maiorem virtutis rationem in iusto, in quo habet connexionem cum charitate, quàm in peccatore, in quo est sine charitate; item, tunc talis actus est tantùm meritorius *ab extrinseco*, quemadmodum scientiæ actus, nimirum ex eo, quòd ordinetur in finem charitatis, & non ab intrinseco & ex proprio suo obiecto, VIII.
quemadmodum sunt actus aliarum virtutū Moralium: atqui factâ quacumque debitâ propositione alicuius veritatis fidei diuinæ intellectui potest adhuc intellectus pro libertate voluntatis non assentiri illi, seu dissentire & exercere actum positiuæ infidelitatis, vt patet ex Iudæis, quibus Christus Dominus proposuit sufficienter suam doctrinam, quam tamen illi respuerunt, & habitus diuinæ fidei habet specialem rationem virtutis, quando est in subiecto informato charitate, seu habet connexionem cum charitate, quemadmodum sanctus Thomas docet primâ secundæ quæstione 65. articulo quarto, & actus diuinæ fidei est meritorius ab intrinseco, Christus enim apud sanctum Mar-

I. possit elicere actum illi correspondentem, nihilominus tamen hunc potiùs, quàm eius contrarium eliciat.

Vnde in præsenti difficultate hæc duo debent distingui, *specificatio actus*, & ipsa determinatio, *quoad specificationem actus*, habéntque distincta principia; nam formalis ratio motiua obiecti semper dat suo actui, vt sit in tali specie, quando autem formalis ratio obiecti, seu formale obiectum habet euidentiam, & seipso manifestat intellectui clarè & euidenter suam intrinsecam & propriam veritatem & necessariam connexionem, quam extrema propositionis habent inter se, tunc hæc eius euidentia, seu potiùs ipsum eiusmodi obiectum vt affectum euidentiâ cogens intellectum ad talem assensum determinat eius actum ad talem speciem: at quando formalis ratio obiecti, seu formale obiectum caret euidentiâ, nec habet aliquid in
II. se, ratione cuius clarè & euidenter manifestet intellectui intrinsecam veritatem & necessariam illam connexionem, quam extrema propositionis ad iudicandum propositæ seruant inter se, tunc quia defectu euidentiæ intellectus non conuincitur ab obiecto sibi proposito, quin potiùs habet aliunde aliqua alia, quæ possunt illum aliò diuertere, seu facere, vt tali obiecto dissentiat; ad hoc, vt actus eius circa tale obiectum sit potius assensus, quàm dissensus, oportet intellectum determinari à voluntate, sicque tunc principium determinationis *quoad specificationem actus* est libera motio voluntatis.

Hinc, quia diuina reuelatio testificans, seu prima veritas in dicendo reuelans, quæ est formale obiectum nostræ fidei, est obscura, & res fidei ad credendum propositæ ca-
III. rent euidentiâ, habent obscuritatem vt sic sibi intrinsecè annexam, quemadmodum fusè docuimus suprà, ob hancque obscuritatem noster intellectus non potest se solo illam efficaciter apprehendere, vt sufficientem hîc & nunc circa hoc & illud obiectum materiale pro sese simpliciter & absolutè determinando ad assensum, eo quod licèt ex parte obiecti diuinæ fidei occurrunt aliquæ sufficientes rationes, aliæ tamen etiam occurrunt in contrarium ex parte sensuum, quæ generant difficultatem credendi, & assentiendi istis obiectis tanquam à Deo reuelatis.

Hinc, inquam, fit, vt noster intellectus ad sese determinandum, pro dando illis assensu, indigeat necessariò piâ câque liberâ motione voluntatis, non quæ propriè & præcisè
IV. loquendo specificet actum diuinæ fidei; nam ad id sufficit diuina reuelatio, seu prima veritas reuelans; sed quæ applicet intellectum, vt consideret & expendat tenaciùs & fortiùs illas rationes, quæ sunt pro dando assensu, vt potè longè efficaciores, quàm sint rationes illæ occurrentes ex parte sensuum, & aliorum his similium, animaduertátque quàm frequenter rationes illæ in humano sensu fundatæ deprehendantur fallaces, nisi corrigantur aliquo superiori iudicio, sicque determinet nostrum intellectum ex pio illo affectu, quem habet erga Deum, & res fidei diuinæ ad assensum illis absolutè & simpliciter dandum.

Atque iuxta hanc explicationem intelligi- A tur illud Actuum Apostolicorum decimo sexto capite, vbi Deus dicitur *aperuisse cor Lydiæ mulieri purpurariæ, vt intenderet iis, quæ dicebantur à sancto Paulo*, quatenus nimirum Deus illustrauit eius voluntatem, effecítque, vt illa attentiùs consideraret verba Apostoli, & ex hac maiori consideratione omnes illæ difficultates, quas sensus humanus aut alia id genus motiua suggerebant ei in contrarium, euanuerunt, & actum sui intellectus determinauerit ad assentiendum iis, quæ à sancto Paulo proponebantur credenda. V.

Ex quibus omnibus constat nec Aristotelem capite tertio libri tertij *de anima*, nec sanctum Paulum relatum primo illo argumento aduersariorum nobis vllo pacto aduersari, nam tantùm volunt specificationem actus esse ab obiecto formali, non autem loquuntur de ipsa determinatione actus *quoad specificationem*, quàm ab illa distinximus, & de qua sola hîc disputamus. VI.

Secundum: voluntas se ipsam non liberè determinat *quoad specificationem actus*, sed ad id necessitatur, & sanctus Thomas primâ parte quæstione octuagesimâ secundâ articulo quarto, & primâ secundæ quæstione nonâ, in solutione ad primum docet esse intellectum, qui monet voluntatem *quoad specificationem*: intellectus enim proponit voluntati obiectum, sicque mouet illam *quoad specificationem*: ergo tantùm abest, vt voluntas determinet intellectum *quoad specificationem*, quin potiùs sanctus Thomas ibidem ait voluntatem solummodo mouere seu determinare intellectum *quoad exercitium*: quatenus illum applicat ad actum, ipse autem mouetur à suo obiecto *quoad specificationem*.

C Respondetur, has sancti Thomæ auctoritates eo tantùm sensu esse intelligendas, quando veritas obiecti est clara & euidens ipsi operanti, non autem quando est ineuidens & obscura, est enim certum apud omnes, quod etiam sanctus Thomas nunquam reperietur negasse, quando dantur opiniones vtrinque probabiles, licere absque aliquo peccato ei, qui nouit hanc probabilitatem vtriusque partis, sequi quam voluerit, sicque non tam ipsam veritatem obiecti ab intellectu apprehensi illum determinare ad assensum potiùs, quàm ad dissensum, sed liberam eius voluntatem & affectum erga vnam partem, quò tunc impellitur: vnde, cùm hîc agamus de veritate diuinæ fidei, quæ est obscura & obscurè tantùm proponitur, fit, vt hæc vtraque auctoritas sancti Thomæ nil officiat propositioni nostræ. VII.

D Addi etiam potest sanctum Thomam intelligendum esse de determinatione quoad communissimam rationem veri propriè dicti vel apparentis, non autem de determinatione ipsius actus ad hanc vel illam speciem propriè dictam. VIII.

Tertium: intellectus noster propter testimonium primæ veritatis eodem modo mouetur ad assensum diuinæ fidei, quo propter demonstrationem mouetur ad assensum scientificum ex sancto Thoma hâc parte quæstione primâ articulo primo: atqui noster intellectus per demonstrationem mouetur *quoad specificationem* ad assensum scientificum, & non à sua voluntate, vel aliquo eius actu, vt docét omnes Philosophi:

I. igitur nec noster intellectus mouetur, seu determinatur *quoad specificationem* ad assensum diuinæ fidei à sua voluntate vel aliquo eius affectu.

Respondetur particulam illam ibi oppositam (*eodem modo*) posse habere duplicem sensum: primus est, vt tantùm importet paritatem quoad formalem rationem mouendi, ita vt sensus sit iste, quòd quemadmodum argumentum positum in syllogismo demonstratiuo est id, quod mouet intellectum ad assensum scientificum, ita etiam testimonium diuinæ veritatis sit id, quod formaliter nos mouet ad assentiendum rebus à Deo reuelatis, & hoc sensu intelligitur auctoritas sancti Thomæ, vt patet facilè ex ipso titulo & textu articuli: nam explicat obiectum formale nostræ diuinæ fidei. Alter modus, quo prædicta particula potest sumi, est, vt etiam importet paritatem
II. quoad determinationem actus secundùm specificationem, de qua hîc disputamus, quo sensu prædicta propositio est falsa, vt rationes superiùs allatæ pro nostra assertione ostendunt, & iuxta hunc posteriorem modum sanctus Thomas ibi non comparat testimonium primæ veritatis cum ipsa demonstratione vel eius argumento determinante actum intellectus ad hanc vel illam speciem huius vel istius scientiæ, vt potest facilè animaduerti ex simplici lectione textus sancti Thomæ.

Quartum: formale obiectum fidei propositum obscurè, vel est motiuum sufficiens pro mouendo intellectu, vt præbeat assensum veritati reuelatæ à Deo, vel non: si primum, ad id ergo non est necessarius affectus voluntatis, imò intellectus reclamante voluntate ei præstabit assensum: aliàs tale obiectum & argumentum non esset sufficiens, nisi cogeret,
III. & fides non benè diceretur ab Apostolo *ad Hebræos* decimo *argumentum*, & à Patribus superiùs relatis *conuictio*: si secundùm: ergo quæcunque actio vel imperium voluntatis ponatur, nunquam intellectus tali obiecto assentietur, tum quòd defectus tenens se ex parte obiecti, qualis est hic, non possit suppleri per aliquod imperium voluntatis, tum quod etiamsi posset, attamen talis assensus, vt pote factus sine sufficienti motiuo, esset ex animi leuitate, iuxta illud sapientis, *qui citò credit, leuis est corde*: verus autem diuinæ fidei assensus non potest esse malus ex aliqua circunstantia.

Respondetur hæc duo distingui, *obiectum seu motiuum formale consideratum in se & secundùm se nudè & simpliciter esse sufficiens ad*
IV. *determinandum intellectum quoad specificationem actus*, & *obiectum seu motiuum formale apprehendi ab ipso intellectu vt sufficiens*: primum non sufficit pro determinando intellectu *quoad specificationem actus*, quia obiectum hoc in tantum agit circa intellectum seu in tantum mouet illum, in quantum cognoscitur ab intellectu, nam mouet ipsâ sui cognitione, vt obseruauimus superiùs, vnde licèt à parte rei & de facto sit sufficiens, si tamen non apprehendatur seu cognoscatur esse tale, nullomodo poterit determinare intellectum *quoad specificationem actus*, vt videre est in eo, qui nouit aliquam veritatem per medium demonstratiuum, quod tamen reputat esse solummodo Topicum, & econtrà in eo, qui nouit ali-
A quam veritatem per aliquod medium, quod ex rei veritate & de facto est solùm probabile, & tamen secundùm eius apprehensionem & æstimationem est demonstratiuum, tunc enim, quia intellectus eius conuincitur tali argumento, tale obiectum formale determinat intellectum eius quoad *specificationem actus*: at in præsenti difficultate formale obiectum fidei diuinæ in se & secundùm se spectatum est quidem sufficiens pro determinando intellectu *quoad specificationem*: quia tamen, dum res per fidem credenda proponitur, non apprehenditur vt sufficiens propter obscuritatem, quæ est modus quidam intrinsecus obiecto diuinæ fidei, & propter alias rationes, quas sensus suggerit in contrarium, quæ generant difficultatem, fit, vt ad actualem hanc determinationem quoad specificationem, seu ad illam reducendam in actum, insuper requiratur pia mo-
B tio voluntatis, eáque libera, iuxta modum superiùs explicatum. VI.

Ad confirmationem petitam ex eo, quòd Apostolus dicat fidem esse *argumentum*, respondetur, hoc tantùm probare sufficientiam eius ad conuincendum intellectum, quod suprà admisimus, sed quia cum hoc stat, vt non apprehendatur euidenter talis propter obscuritatem illi annexam intrinsecè, fit, vt ad reducendam istam sufficientiam ad actum, insuper requiratur pia quædam affectio voluntatis determinans intellectum quoad assensum: vnde patet hanc affectionem voluntatis non requiri ex defectu alicuius sufficientiæ in obiecto ad conuincendum intellectum, sed potiùs ex indispositione, seu illo defectu intellectus, quo hanc sufficientiam obiecti non apprehendit euidenter, nihilque iuxta nostram sententiam
C per hanc motionem voluntatis suppleri, quod VII.
sese teneat ex parte obiecti, & cùm hâc pia affectione voluntatis præsuppositâ intellectus expendat fortiùs & tenaciùs vim & energiam ipsius motiui nostræ fidei supra omnia alia, quæ illi occurrunt pro formando dissensu, sicque præbeat assensum diuinæ veritati, consequenter intelligitur cum non ex aliqua leuitate animi, sed prudenter credere.

Quintum: dæmones credunt mysteria gratiæ, ipsâ eorum voluntate reclamante, nam conuicti euidentiâ signorum credunt Deum esse omnipotentem, suam eorum damnationem fore æternam, cùm tamen oppositum desiderent: vnde sancti Iacobi secundo capite dicitur *dæmones credunt & contremiscunt*: ergo actus credendi non pendet ex pia affectione voluntatis.

D Respondetur ex sancto Thoma infrà quæ- VIII.
stione 50. articulo secundo, tam in corpore, quàm in responsione ad primum & secundum fidem nostram esse longè aliam & planè diuersam à fide dæmonum: nam nostra est *supernaturalis & infusa*, hæc verò tantùm naturalis & acquisita, nostra innititur tota diuinæ reuelationi tanquam formali motiuo, hæc euidentiæ miraculorum & signorum, quia enim dæmones vident multa miracula fuisse facta in confirmationem veritatum nostræ fidei, item omnes illos, quos Ecclesia Catholica damnauit vt hæreticos, quique in sua hæresi sunt mortui, damnari apud inferos in perpetuum, in pœnam suæ hæresis, & alia ex parte norunt Deum esse iustissimum, quia hoc eius attributum

I. potest naturaliter cognosci, coguntur, velint, nolint, admittere fidem nostram esse verissimam, singula eius dogmata esse talia, qualia per Ecclesiam proponuntur credenda, ideóque, quia conuincuntur tali euidentiâ signorum, non indigent aliquâ piâ affectione ad sic credendum, at nostra fides innititur tantùm obscuræ reuelationi diuinæ, & sic quia caret omni euidentiâ, indiget prædictâ motione voluntatis.

Neque obstat, quòd ipsa synderesis, quæ ex sancto Thoma primâ parte quæstione septuagesima nona articulo duodecimo, suapte naturâ inclinat voluntatem ad bonum, remanserit in dæmonibus, sicut & aliæ perfectiones naturales iuxta communem doctrinam Theologorum; nam hæc tantùm impertat, vt sumitur præcisè, affectum quemdam ipsi naturæ inditum ad bonum: at pia affectio, quam hîc re-
II. quirimus, dicit aliquem actum deliberatum, B qui in genere moris sit bonus, imò & ad bonum supernaturale, quod non potest habere locum in dæmonibus.

Sextum: vbi obiectum proponitur & apprehēditur tanquam à Deo prima veritate in dicendo reuelatum, ibi intellectus non potest non assentiri tali obiecto, nec proinde opus habet aliquâ piâ affectione voluntatis, quâ determinetur ad assensum: nam est ei certum & euidens primam hanc veritatem non posse falli nec fallere: atqui quodlibet obiectum diuinæ fidei proponitur à Deo vt prima veritate in dicendo, & à quolibet credente apprehenditur ab eo, vt sic reuelatum, & quilibet nostrûm nouit certò & euidenter Deum primam veritatem in dicendo non posse falli nec fallere: igitur intellectus noster non potest non assentiri obiecto diuinæ fidei sibi ad credendum proposito, nec proinde
III. ad id opus habet aliquâ piâ affectione voluntatis, C quâ ad assensum determinetur.

Concessâ maiore negatur minor, nam hæc distinguuntur *quemlibet nostrûm cognoscere euidenter Deum reuelantem aliquid seu primam veritatem in dicendo non posse falli, nec fallere & veritatem diuinæ fidei ad credendum proponi à Deo euidenter, & vt sic propositam apprehendi à nostro intellectu.* Primum est verum, secundum est falsum, vt patet ex dictis: vnde quia ad actualem conuictionem nostri intellectus, vbi obiectum propositum caret euidentiâ, opus est liberâ motione voluntatis, quemadmodum rationes nostræ propositionis ostendunt, fit, vt licèt veritates diuinæ fidei proponantur & apprehendantur vt à Deo, prima veritate in dicendo reuelatæ, attamen intellectus ratione
IV. obscuritatis istis veritatibus vt sic propositis & D apprehensis annexæ, possit absolutè loquendo dissentire, & assentiri contrariæ parti.

Addi etiam potest, quòd assensus datus veritatibus diuinæ fidei iuxta modum huius obiectionis non sit loquendo propriè aliquis assensus diuinæ fidei, quia præcisè & secundùm se spectatus non innititur diuinæ reuelationi, nec tunc credit homo, quia Deus dixit, sed est assensus alicuius cognitionis euidentis in attestante, & præcisè spectatus innititur ipsi euidentiæ, quæ tunc habetur, quòd, qui reuelat hanc propositionem est ipsemet Deus, quem euidenter scimus non posse falli nec fallere: vnde, sicut ad assensum scientiæ intellectus necessitatur, quia habet euidentiâ, nec opus habet aliquâ mo-

A tione liberâ voluntatis, sic etiam in præsenti ca- V.
su: at nos hîc tantùm loquimur de assensu diuinæ fidei propriè & formaliter dicto.

Vltimum: assensus humanæ fidei nullâ indiget piâ affectione voluntatis pro sua determinatione *quoad suam specificationem*: ergo neque assensus ipse diuinæ fidei.

Respondetur, assensum humanæ fidei posse esse de ipsa veritate rei, quæ proponitur, quod nimirum ita se habeat à parte rei, vel tantùm de eius probabilitate, quòd nimirum sit valde probabile rem ita se habere, iam quando motiuum eius est euidens, vel per cognitionem sensitiuam & experimentalem, vel metaphysicè vel moraliter, tunc assensus diuinæ fidei de ipsa veritate rei non indiget aliquâ motione liberâ voluntatis, quia tunc obiectum motiuum habet euidentiam proportionatam assensui, sicut etiam quando assensus est tantùm de
ipsa probabilitate: & vt euidens motiuum in VI.
scientia sese habet ad assensum scientificum, sic etiam motiuum euidenter probabile ad assensum valde probabilem: ergo quemadmodum ad assensum scientificum nulla libera motio voluntatis prærequiritur, quia motiuum rationis suæ euidentiæ conuincit intellectum, sic etiam ad assensum humanæ fidei, vbi motiuum eius est valde probabile, & vt tale apprehenditur & iudicatur ab intellectu, nulla erit opus liberâ motione voluntatis, vt formet assensum valde probabilem de tali veritate rei.

Hinc ad hunc assensum ex humano testimonio eliciendum, *Roma existit*, ab eo, qui nunquam iuit Romam, nulla opus est liberâ motione voluntatis, communis enim & irrefragabilis omnium consensus dat huic obiecto aliquam moralem euidentiam, ratione cuius non
potest intellectus sine graui temeritate sentire VII.
contrarium; quod si occurrant aliquæ rationes dubitandi, & quæ suadeant contrarium, tunc, vt vni parti potiùs quàm alteri oppositæ consensus detur, aliqua motio voluntatis requiritur.

ARTICVLVS V.

Soluitur dubium.

QVÆRES, an hæc libera motio voluntatis sit absolutè necessaria pro eliciendo assensu diuinæ fidei, ita vt non possit à Deo suppleri, & assensus diuinæ fidei absque illa elici.

Respondetur loquendo de absoluta Dei potentia posse suppleri quoad applicationem il-
lam actualem intellectus ad expendendum vim VIII.
& efficaciam sui motiui, non tamen posse suppleri quoad reliquum determinationis, nec de facto secundùm verumque suppleri. Tres sunt partes responsionis: ratio primæ partis est, quòd Deus per se, vel per aliud possit id omne, quod est in genere causæ purè efficientis, quomodo quidquid causæ secundæ possunt, potest ille se solo vel aliquo alio præstare; vt habet communis sententia Philosophorum & Theologorum: atqui determinatio illa vt sic spectata est tantùm in genere causæ purè efficientis; nam, vt intelligitur ex dictis, consistit in ita applicando intellectu obiectis sibi ad credendum propositis, vt fortiùs & maiori consideratione intendat diuinæ reuelationi, quàm humanis rationibus

I. pro contraria parte occurrentibus, quod Deus potest facere aliquâ illustratione intellectus, & efficaciori quadam cognitione concesâ ipsi intellectui: igitur hæc pia motio voluntatis non est ita absolutè necessaria, iuxta hunc modum spectata, quin possit à Deo aliunde suppleri. A

Ratio secundæ partis est, quòd obscuritas sit intrinseca ipsi fidei, opposita euidentiæ: ergo, cùm sola euidentia conuincat intellectum, seu obiectum motiuum ratione suæ euidentiæ necessitet intellectum ad assensum: tunc quia adhuc aliquæ rationes, saltem apparentes & secundùm sensum plausibiles, possunt occurrere pro dissensu, & ex duobus obiectis etiam inæqualibus voluntas potest pro sua libertate eligere minus, omisso maiori, semper adhuc remaneret in tali assensu aliqua libertas *quoad specificationem*, ratione cuius adhuc postularet prædictam piam motionem voluntatis.

II. Ratio denique tertiæ partis est, quòd sacræ scripturæ, Ecclesia, & Patres citati pro nostra propositione, dicant hanc piam affectionem voluntatis esse necessariam pro eliciendo assensu diuinæ fidei; loquuntur autem de isto assensu secundùm quod reipsa & de facto elicitur, tum etiam quia hoc videtur conuenientius conditioni nostræ naturæ, quæ est vt voluntas, cùm sit domina totius suppositi, ab ea etiam dependeat omnimodè determinatio assensus fidei diuinæ *quoad specificationem actus*, licèt ad eam faciendam habeat specialem inspirationem Spiritus sancti & aliquod eius speciale auxilium. B

DISPVTATIO XXIV.

III. *De natura & conditionibus prærequisitæ volitionis ad assensum diuinæ fidei.* C

ARTICVLVS I.

An volitio prærequisita ad assensum fidei debeat esse aliquis actus positiuus voluntatis.

EXPLICATA necessitate huius volitionis, natura illius & conditiones sunt explicandæ, quas, quia sunt multiplices, ita hoc & sequentibus articulis explicabimus, vt, cùm de aliquibus controuersia fuerit inter Doctores, stabiliendo nostram sententiam, aliarum fundamenta perstringamus: igitur

IV. Sit hæc nostra propositio: *hæc volitio non potest consistere in nuda quadam non-repugnantia voluntatis ad assensum diuinæ fidei formandum ab intellectu, sed necessariò debet esse aliquis actus positiuus & expressus voluntatis:* hæc propositio dicitur à nonnullis esse contra Scotum tertio sententiarum distinctione vigesima quinta, quæstione secunda, vbi videtur insinuare ad assensum diuinæ fidei sufficere ex parte voluntatis, quòd intellectus, vbi habet obiectum sibi applicatum (quod fit per propositionem veritatis credendæ) non impediatur; est tamen nostra propositio communis apud Scholasticos, vt sanctum Thomam hâc parte quæstione pri- D

ma articulo quarto, quæstione secunda articulo secundo, & eius interpretes, & alios in tertium sententiarum distinctione vigesima tertia. V.

Probatur ex modo loquendi sacræ scripturæ, Patrum & Conciliorum superiori disput. relatorum, quæ dum pro formando assensu diuinæ fidei prærequirunt volitionem, semper illam exprimunt aliquo nomine importante actum positiuum, vt *ad Romanos* decimo, *corde creditur ad iustitiam*, apud sanctum Marcum vltimo capite, *qui crediderit*, &c. quod suprà ostendimus esse intelligendum de actu positiuo etiam ex parte voluntatis, sicut & illud eiusdem capitis *qui non crediderit:* item ex illo loco Concilij Tridentini & his eius verbis articulo primo relatis, *liberè mouentur in Deum credentes*; item ex Arausicano etiam relato; nam correctio ab infidelitate ad veram fidem in adulto non potest intelligi fieri solâ negatione actus, seu ipsâ eius voluntate sese habente tantummodo *negatiuè*: at Concilium ibi ait hanc volitionem esse quandam *correptionem ab infidelitate ad fidem*. VI.

Probatur etiam ratione: quando aliqua potentia subiecta dominio voluntatis est indifferens tam quoad *specificationem sui actus*, quàm *quoad exercitium*, tunc, vt exeat in actum, seséque determinet ad hoc vtrumque, opus habet aliquo actu positiuo voluntatis, quia aliàs semper manebit indifferens, voluntas enim sese habens tantùm *negatiuè*, relinquit talem potentiam sibi ipsi; vnde, si pro tali statu est omninò indifferens ad hoc vtrumque, nunquam exibit in actum: atqui noster intellectus comparatione assensus diuinæ fidei est ex se indifferens tam quoad *exercitium eius*, quàm quoad *specificationem eius*, quia ad hæc duo determinatur per voluntatem, vt ex professo ostendimus suprà: igitur hæc volitio prærequisita ad eliciendum assensum diuinæ fidei debet necessariò esse aliquis actus positiuus. VII.

Atque ex hac ratione sic explicata facilè soluitur fundamentum contrariæ sententiæ, quod est potentiam non impeditam posse ferri per se in obiectum sibi sufficienter propositum & applicatum: veritatem autem diuinæ fidei priùs esse sufficienter propositam intellectui.

Hæc enim maior, licèt sit vera in potentiis omninò determinatis ad vnum, non tamen habet locum in iis potentiis, quæ *quoad specificationem sui actus* habent aliquam indifferentiam, & quæ per cognitionem obiecti sui motiui tendunt in productionem sui actus; tunc enim præter istam sufficientem propositionem & applicationem obiecti ad suam potentiam adhuc ampliùs requiritur, quòd eiusmodi obiectum apprehendatur tanquam sufficiens, vt docuimus præcedentibus articulis, quod tamen non habet locum in obiecto diuinæ fidei, vt ibidem ostendimus. VIII.

I. ARTICVLVS II.

An hæc volitio possit consistere in aliqua habituali, vel actuali dispositione ad bonum morale: aut in aliqua voluntate credendi ea, quæ sunt credenda.

SIT hæc propositio: *hæc volitio non potest consistere in aliqua habituali vel actuali dispositione ad bonum morale, seu in aliqua materia virtutis, ad quam sequatur intellectum moueri ad assentiendum veritatibus fidei, nec item in desiderio cognoscendæ veritatis.* Hæc propositio sequitur ex præcedenti articulo; est tamen contra quosdam recentiores, &c.

Probatur quoad priorem partem: primùm
II. quia hæc volitio est quædam actualis electio voluntatis, consistitque ex præcedenti articulo in aliquo positiuo: ergo non potest formaliter spectata consistere in aliquo solo habituali, cuiusmodi est hæc dispositio ad bonum morale.

Deinde: dispositio habitualis in materia virtutum moralium, puta humilitatis, iustitiæ, & id genus aliarum, nec est propriè loquendo affectus credulitatis, nec est initium aliquod nostræ salutis, nec corrigit voluntatem ab infidelitate ad fidem, quin imò potest reperiri in quibusdam gentilibus actualiter remanentibus in infidelitate, & patet etiam ex illis virtutibus, quæ fuerunt in priscis illis Romanis & in quibusdam hæreticis, qui exceptâ hæresi videntur quoad reliquas suas actiones esse moraliter boni & bene affecti erga officia virtutum moralium: ergo hæc volitio prærequisita ad assensum diuinæ fidei non potest consistere in hac ha-
III. bituali, vel etiam actuali, dispositione ad bonum morale.

Consequentia patet, hæc enim omnia enumerata sunt principia huius volitionis prærequisitæ ad assensum diuinæ fidei ex Concilio Arausicano can. quinto, & aliis explicans disputatione præcedenti: ergo, cùm ista non conueniant habituali vel etiam actuali dispositioni ad bonum morale, hæc volitio non consistet formaliter in tali habituali vel etiam actuali dispositione ad bonum morale.

Neque obstat, quòd hæc dispositio ad bonum morale prosit ad remouenda impedimenta ingenerandæ diuinæ fidei circa veritates à Deo reuelatas, quo sensu Christus Dominus apud sanctum Ioannem capite quinto ait, Pharisæos non potuisse credere, *quia gloriam accipiebant ab inuicem*; cùm enim vitia & passiones sint
IV. contraria iis, quæ sunt doctrina fidei diuinæ, plerumque impediunt receptionem illius, vt ad illum locum sancti Ioannis Toletus fusè docet annot. 38.

Hoc, inquam, non obstat: nam non ad simplicem remotionem impedimentorum ab aliquo subiecto statim ipsa forma in illud introducitur, sed insuper aliquæ dispositiones positiuæ ad illam requiruntur, vt habet communis sententia Philosophorum in Physicis: ergo, cùm generatio diuinæ fidei in intellectu fiat per introductionem formæ alicuius spiritalis in illo, scilicet per infusionem diuinæ fidei, sufficiens volitio prærequisita ad eius assensum non erit habitualis, vel illa etiam actualis dispositio voluntatis, quâ est bene affecta ad bonum mo-
A rale, seu in aliqua moralis virtutis materia. V.

Probatur eadem propositio quoad posteriorem partem: desiderium credendi, sumptum præcisè, non est voluntas credendi, nec est aliqua electio credulitatis, nec correctio voluntatis ab infidelitate ad fidem, potest enim tale desiderium intelligi esse in aliquo, in quo tamen voluntas nondum corrigatur ab infidelitate ad fidem, quia videlicet nondum efficaciter imperat intellectui abnegationem infidelitatis & assensum diuinæ fidei: atqui ex citatis Conciliis & Patribus volitio prærequisita necessariò ad assensum diuinæ fidei importat ista omnia: ergo hæc volitio non consistit in tali desiderio.

Secunda propositio: *hæc volitio non potest consistere in voluntate credendi ea, quæ sunt credenda, dummodo confirmentur bono testimonio indeterminatè siue humano, siue diuino, siue natu-*
B *rali, siue supernaturali.* VI.

Probatur: hæc volitio, de qua loquimur, talis esse debet, ad quam assensus diuinæ fidei sequatur efficaciter, quia determinat intellectum *quoad specificationem actus*: atqui voluntas credendi, quæ sunt credenda, modò confirmentur ratione explicatâ in propositione, non est talis, vt ad eam assensus diuinæ fidei sequatur efficaciter, quia hæc voluntas est indifferens ad hoc vtrumque motiuum, humanum scilicet & diuinum, naturale & supernaturale, est enim circa aliquid vtrique huic motiuo commune.

Deinde, talis voluntas potest reperiri in aliquo homine retinente suam hæresim, non enim repugnat aliquem hæreticum esse bene affectum erga auctoritatem Dei, consideratam indeterminatè.

Tertiò: volitio prærequisita ad assensum diui-
C næ fidei debet esse ex amore ipsius motiui, & VII.
actus supernaturalis, quia debet determinare intellectum ad assentiendum supernaturaliter rebus à Deo obscurè reuelatis propter auctoritatem Dei. sed volitio explicata hâc propositione non est talis, quia est indifferens ad vtrumque motiuum, vt per se patet; igitur volitio prærequisita ad assensum diuinæ fidei non potest consistere in voluntate credendi ea, quæ sunt credenda, dummodo confirmentur optimo testimonio indeterminatè, siue humano, siue diuino, seu naturali tantùm, siue supernaturali.

Atque rationes istæ ostendunt etiam hanc volitionem non posse consistere in voluntate credendi propter auctoritatem Dei indefinitè seu indeterminatè ex motiuo, amore, & pietate naturali vel supernaturali erga talem auctoritatem, & multo minùs in voluntate credendi propter
D auctoritatem Dei determinatè ex motiuo, amo- VIII.
re & pietate naturali erga talem auctoritatem Dei.

Nam, cùm hæc volitio facta priori modo sit indifferens ad hoc vtrumque motiuum, sic sumptum indeterminatè, non potest determinare intellectum *quoad specificationem* ad assensum supernaturalem, vt nunc probatum est, & volitio hæc facta modo posteriori, cùm sit ordinis purè naturalis, non potest corrigere voluntatem ab infidelitate ad fidem, & esse aliquod initium nostræ salutis, quia nihil naturale potest illud sibi vendicare, vt Theologi docent ex professo primâ secundæ contra Pelagium & Semipelagianos, quod tamen vtrumque volitio prærequisita necessariò ad assensum diuinæ

I. fidei sibi vendicat ex relato quinto canone Concilij Arausicani.

Articvlvs III.

Quid sit volitio prærequisita ad actum diuinæ fidei.

SIT hæc propositio: *volitio necessariò prærequisita ad assensum diuinæ fidei nihil est aliud, quàm efficax quidam affectus à voluntate elicitus, quo illa non tantùm applicat intellectum, vt efficaciter consideret mysteria fidei, eorum veritatem, & dignitatem formalis eorum motiui diligenter attendat, sed etiam, quo efficaciter vult illum ea formaliter credere propter auctoritatem primæ veritatis, illa reuelantis sibi obscurè.*

II. Probatur: hæc volitio debet essentialiter consistere in affectu efficaci eius, quod intrinsecè & essentialiter includitur in supernaturali assensu diuinæ fidei, quia vocatur *affectus credulitatis, volitio credendi*, & omnis volitio est sui obiecti volitio: atqui, quod intrinsecè & essentialiter includitur in assensu supernaturali diuinæ fidei, est firmus assensus ab intellectu ob auctoritatem Dei præstitus mysteriis fidei à Deo obscurè reuelatis, vt patet ex dictis suprà: igitur hæc volitio prærequisita necessariò ad assensum diuinæ fidei nihil est aliud, quàm efficax quidam affectus à voluntate elicitus, quo illa non tantùm applicat intellectum, vt efficaciter consideret mysteria nostræ fidei, illorum veritatem, & dignitatem formalis motiui illorum; sed etiam quo vult efficaciter eum illa supra quamlibet firmitatem credere propter auctoritatem Dei obscurè reuelantis illa.

III. Secundò: hæc volitio prærequisita consistit præcisè & formaliter in eo, cui conuenit esse initium nostræ salutis, item cui conuenit corrigere nostram voluntatem ab infidelitate ad fidem & ab impietate opposita diuinæ fidei ad pietatem; nam Arausicanum suprà tribuit ei hæc omnia tanquam principia: atqui hæc tantùm propriè conueniunt huic volitioni, prout explicatur in hac propositione, vt patet inductione factâ per singula: igitur hæc volitio necessariò prærequisita ad assensum diuinæ fidei, est affectus ille à voluntate elicitus iuxta explicationem eius in nostra propositione traditam.

Tandem probatur ex dictis circa præcedentes articulos, quibus alias eius explicationes tanquam insufficientes reiecimus, nullum enim ex argumentis vel incommodis allatis suprà contra alias explicationes potest obiici contra hunc modum explicandi illum.

IV. Addidi in hac propositione istam particulam (*quo non tantùm applicat intellectum ad exercitium, seu vt efficaciter consideret mysteria nostræ fidei, sed etiam vult efficaciter eum credere*) vt sic denotarem vtramque determinationem, *exercitij* scilicet, & *specificationis*, in præsenti negotio perfici vno eodémque actu & non duobus, nimirum vno determinante intellectum ad exercitium (seu ad examen veritatum & formalis eorum motiui) & altero post hoc examen & deliberationem intellectus super eiusmodi veritatibus, & formali motiuo illorum, qui determinet intellectum ad præbendum illis assensum; nulla enim potest fingi necessitas huius duplicis actus, sed tota hæc efficax volitio sufficienter perficitur vnico; imò, si perficeretur

A duobus, prior actus, loquendo in rigore, esset extra rationem huius volitionis, prout describitur à Concilio Arausicano; igitur hæc volitio perficitur tota vnico actu efficaci, æquiualente tamen duobus. V.

Antecedens probatur imprimis quoad partem priorem, quæ asserit nullam posse fingi necessitatem duplicis actus: nam, si quæ esset necessitas, illa esset, vt assensus diuinæ fidei eliciatur prudenter & sine leuitate & inconstantia animi, quatenus intellectus applicatur ad examinandum priùs rationes & motiua veritatis propositæ, vt hoc facto examine & lato iudicio de valore & efficacia rationum & motiui veritatis diuinæ fidei supra rationes & motiua, quæ occurrunt pro parte contraria, voluntas prudenter determinet intellectum ad præbendum assensum veritatibus diuinæ fidei; nulla enim alia

B potest fingi necessitas istorum duorum actuum: atqui non propterea duo actus distincti requiruntur, nam licèt voluntas simul & semel vno eodémque actu determinet intellectum ad *exercitium actus* diuinæ fidei, & ad eius *specificationem*, antequàm ille examinauerit rationes & motiuum formale veritatis propositæ ad credendum, non tamen ideò imprudenter ex aliqua leuitate animi & inconstantia credit istis veritatibus, quia ex S. Thoma hac parte quæstione prima articulo quarto, & in quæstionibus disputatis *de veritate* quæstione decima quarta articulo primo, duplex potest distingui sufficiens inductiuum ad credendum, vnum respectu voluntatis, alterum respectu intellectus, quæ duo inductiua distinguuntur à se inuicem: primum enim consistit in motiuis credibilitatis, seu iis rationibus, quæ faciunt, vt veritas à Deo obscurè reuelata iudicetur esse digna, quæ credatur VI.

C diuinâ fide; secundum consistit in prima veritate reuelante obscurè: vt autem voluntas prudenter & absque aliqua leuitate velit efficaciter intellectum credere diuinâ fide veritates supernaturales, primum istud inductiuum sufficit, nec secundum requiritur, vt facilè intelligitur ex his omnibus, quæ diximus de ipsa credibilitate veritatum fidei & motiuorum eius: ergo, quemadmodum voluntas posito sufficienti iudicio de credibilitate potest & debet determinare intellectum ad exercitium actus diuinæ fidei, ita etiam & eodem actu potest illum determinare quantum *ad specificationem*. VII.

Confirmatur: quando aliqua volitio est efficax, & medium illius exequendæ est simpliciter & absolutè vnicum, tunc in tali volitione finis, seu rei, includitur & volitio medij eius, aliàs non esset efficax, & frustrà alius & distin-

D ctus actus requiritur pro determinatione talis medij: atqui hæc volitio, de qua hîc agimus, etiam priori modo spectata, quatenus est determinatiua intellectus *quoad exercitium*, est efficax, quia, quæ illi attribuuntur suprà à Concilio Arausicano, aliter non possent ei conuenire, & medium illius exequendæ est vnicum, scilicet elicere verum & propriè dictum assensum diuinæ fidei circa veritates à Deo obscurè reuelatas: igitur volitio, de qua hîc agimus, quæ est determinatiua intellectus *quoad exercitium*, illa eadem est etiam determinatiua intellectus *quoad specificationem actus*. VIII.

Secunda item pars, asserens, quòd si hæc volitio consisteret in duobus actibus, prior illorum esset extra huius volitionis rationem, pro-

I. batur ex eo, quòd hæc volitio, de qua agimus, ea est, quâ nostra voluntas corrigitur ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem ex Arausicano suprà, & quæ determinat intellectum *ad specificationem actus*, quia facit, vt cùm possimus discredere Deo obscurè reuelanti mysteria fidei, ea tamen credamus fide diuinâ longè certiùs & firmiùs, quàm quascumque veritates naturales, quantumlibet necessarias & euidentes: at ista omnia non conueniunt priori actui, sed tantùm posteriori, prior enim dicit tantùm efficacem applicationem intellectus pro examinanda veritate motiui ad credendum propositi, & pro considerandis rationibus, vt patet ex dictis suprà; quod totum vt sic formaliter nihil importat eorum, quæ actus ille posterior includit: igitur, si hæc volitio consistat in duobus actibus, prior præcisè spectatus erit, loquendo

II. propriè, extra rationem huius volitionis, quod tamen non potest esse, vt facilè intelligitur ex dictis suprà.

Atque ex hac propositione sequitur eum, qui Deum & diuinam eius auctoritatem haberet odio, quandiu esset ita dispositus, non posset habere fidem, siue *quoad habitum*, siue etiam *quoad actum*: non quidem *quoad actum*, quia actus diuinæ fidei prærequirit volitionem efficacem, quæ ex singulari affectu, amore, & reuerentia erga Deum & eius auctoritatem determinet intellectum ad credendum rebus à Deo reuelatis obscurè ob eius auctoritatem in se & secundùm se consideratam, vt hactenus ostensum est hâc & præcedenti disputatione: atqui homo in præsenti casu ita caret hâc volitione, vt habeat aliam isti contrariam, & si tunc crederet aliquibus mysteriis fidei, iis potiùs ex aliqua fide humanâ, quàm diuinâ crederet.

III. Nec obstat, quòd ex aliqua hypothesi crederet iis propter auctoritatem Ecclesiæ proponentis illa ad credendum: nam duplex potest distingui auctoritas in Ecclesia; prior, quæ ei conueniat, vt est insignis quædam congregatio, posterior, quæ ei à Deo & Christo est concessa, quatenus illam instituit regulam infallibilem ad proponendum & explicandum, quæ ab omnibus fide diuinâ sunt credenda: prior præcisè considerata est tantùm *humana*, posterior *diuina*, nam homo iste non crederet mysteria nostræ fidei per Ecclesiam proposita, nisi ob priorem eius auctoritatem, & non ob posteriorem, nam vt patet ex dictis suprà diuina hæc auctoritas concessa Ecclesiæ est tantùm applicatiua eius, quæ inest ipsi testimonio Dei & eius veritati; vnde, qui credit Ecclesiæ sic proponenti, credit Deo, & qui non credit, Deo etiã non credit, iuxta

IV. illud *propter quod vnumquodque tale, & illud magis*, quare si quis non credat Deo, nec etiam poterit Ecclesiæ credere, vt proponenti ex diuina auctoritate mysteria fidei nostræ.

Similiter in prædicto casu istius odij homo non posset habere fidem diuinam *quoad habitum*, sed si eam haberet, tunc per tale odium deperderet illam, vel si non haberet, non reciperet, quatenus odium istud directè opponitur volitioni (quam hîc explicamus) tanquam dispositioni in adulto requisitæ necessariò tam ad eius acquisitionem, quàm conseruationem, cùm propter defectum euidentiæ voluntas debeat captiuare intellectum in obsequium Christi, & hæc captiuatio fiat tantùm per volitionem, quam hîc explicamus.

A

ARTICVLVS IV.

Vtrum prædicta volitio sit quoad suam substantiam supernaturalis. V.

SIT hæc propositio: *prædicta volitio ad assensum fidei prærequisita, seu pia affectio voluntatis quoad suam substantiam est supernaturalis:* ita Suares hâc parte disputatione sexta sectione septima numero quinto & sequentibus, Molina in sua Concordia disputatione octaua, & satis communiter recentiores ad hanc partem sancti Thomæ.

Probatur: omnis ille actus voluntatis, cuius formale obiectum est formaliter & intrinsecè supernaturale, est etiam supernaturalis quoad substantiam & entitatem: atqui formale obie-

B ctum huius volitionis, de qua agimus, est formaliter, intrinsecè, & entitatiuè supernaturale: VI. igitur & hæc volitio.

Maior patet tum ex eo, quòd omnes actus specificentur à suis formalibus obiectis, vt habet communis doctrina Philosophorum in Ethicis, & Theologorum prima secundæ, tum etiam ex eo, quòd visio beatifica, actus diuinæ fidei, spei & charitatis, virtutum Theologicarum, sint quoad suam substantiam supernaturales, ex eo, quòd formale obiectum illarum est aliquid intrinsecè, formaliter, & secundùm substantiam supernaturale, quemadmodum actus illi censentur quoad suam substantiam esse naturales, quorum formale obiectum est formaliter & intrinsecè naturale. Minor autem probatur: obiectum formale huius volitionis est specialis honestas assensus diuinæ fidei, quo propter auctoritatem Dei in se, secundùm se, &

C prout est in se, creditur illi obscurè reuelanti aliquid, & quo intellectus captiuatur in obse- VII. quium Dei, hoc enim totum est obiectiua bonitas, seu honestas intrinseca obiecti, mouens voluntatẽ ad imperandum intellectui, vt eliciat assensum diuinæ fidei circa mysteria nostræ religionis: atqui hæc honestas seu bonitas est supernaturalis entitatiuè & quoad substantiam, quia in re & de facto non distinguitur ab assensu diuinæ fidei, sicut nec bonitas obiectiua ab eo obiecto, comparatione cuius appellatur *obiectiua*: assensus autem diuinæ fidei quoad suam substantiam est supernaturalis, nam formale eius obiectum est auctoritas Dei secundùm se, & vt est in se, & omnis ille actus est supernaturalis quoad suam substantiam, qui formaliter tendit in Deum, vt est in seipso & secundùm se, quemadmodum patet inductione factâ per il- VIII.

D los omnes, & ex eo, quòd supernaturalitas actus & habitus attendatur penes ordinem ad Deum vt sic consideratum: igitur obiectum formale huius volitionis est supernaturale quoad substantiam, & ex consequenti propria eius volitio. Secundò, omnis ille actus est supernaturalis quoad substantiam, qui vt exerceatur quoad illam, postulat necessariò aliquod supernaturale auxilium gratiæ, quia sic apparet excedere vires cuiuscumque agentis naturalis: atqui hæc volitio, ex Concilio Arausicano canone quinto, postulat necessariò aliquod speciale auxilium gratiæ supernaturalis; & quòd excedat vires cuiuscumque agentis naturalis, patet ex eo, quòd sit prudens & rationabilis volitio assentiendi rei à Deo reuelatæ obscurè propter solam

I. eius auctoritatem supra omnem & quamlibet firmitatem cuiuscumque assensus rei naturalis quantumlibet clarissimę & euidentissimæ, quod nulla voluntas creata sibi & suis tantùm viribus relicta potest velle ob defectum euidentiæ in obiecto & formidinem, qui inde sequitur in assensu: igitur hæc volitio est supernaturalis quoad suam substantiam.

ARTICVLVS V.

Soluuntur obiectiones.

OBIICIES primò: volitio debet quoad suam substantiam proportionari & esse eiusdem ordinis, ac est cognitio dirigens illam, seu ex qua talis volitio exercetur: atqui cognitio dirigens hanc volitionem, seu ex qua hæc
II. volitio elicitur, non est quoad suam substantiam supernaturalis, hæc enim consistit in illo iudicio tam speculatiuo, quàm practico intellectus de euidentia credibilitatis, quod iudicium diximus esse ordinis tantùm naturalis: igitur neque hæc volitio est propriè supernaturalis quoad suam substantiam.

Negatur maior: non enim est absolutè necessarium, vt illa cognitio, ex qua volitio elicitur circa aliquod obiectum supernaturale quoad suam substantiam, sit etiam semper quoad substantiam supernaturalis: nam hæc cognitio est solummodo ad manifestandum obiectum voluntatis, quatenus nihil est volitum, quin sit præcognitum: vnde, si quæ cognitio ordinis tantùm naturalis possit haberi de re quoad suam entitatem supernaturali, quatenus fertur in tale obiectum ex aliquo motiuo tantùm naturali: tunc talis cognitio poterit quidem manifestare
III. hoc obiectum voluntati, & voluntas illud velle propter honestatem & bonitatem conuenientem tali obiecto, sibi tamen manifestatam per actum cognitionis purè naturalis, & actum eius imperare potentiæ, ad quam spectat illum exercere: nam in eo, qui habet habitum scientiæ per se infusæ, voluntas ex motiuo aliquo naturali & proinde per actum naturalem potest velle, vt intellectus exerceat actum scientiæ per se infusæ, qui tamen actus scientiæ erit supernaturalis quoad suam substantiam & entitatem: ergo pari iure cognitio purè naturalis poterit inseruire, vt voluntas eliciat aliquam volitionem *entitatiuè* supernaturalem, & supernaturalitas volitionis non ei aduenit formaliter ab ipsa cognitione illam dirigente, sed à suo formali motiuo, quare, si voluntas post hanc manifestationem obiecti supernaturalis factam ex motiuo tantùm
IV. naturali potest moueri à bonitate & honestate supernaturali quoad substantiam relucente in tali obiecto, quemadmodum potest, poterit etiam non obstante, quòd hæc cognitio sit tantùm naturalis, elicere volitionem *entitatiuè* supernaturalem circa istud obiectum.

Addi etiam potest, cognitionem illam, ex qua fit hęc efficax volitio, ita esse *entitatiuè* naturalem, vt tamen sit etiam supernaturalis *quoad modum*, quatenus exercetur ex aliquo actuali auxilio gratiæ supernaturalis: nam Concilium Mileuitanum canone quarto, expresè distinguit gratiam supernaturalem requisitam ad illustrationem intellectus, vt tam ipsa veritas cognoscatur, quàm & modus agendi id, quod est præceptum, & sic cognitio antecedens hanc
A volitionem, habet aliquam proportionem cum hac ista volitione, cuius necessitatis auxilij hæc est ratio, quòd iudicium istud importet aliquam cognitionem de firmitate assensus diuinæ fidei supra firmitatem cuiuscumque assensus, qui potest præstari veritatibus naturalibus etiam euidentissimis, qui modus cognoscendi, cùm habeat aliquam difficultatem & excellentiam supra alios nostros assensus, postulat etiam speciale quoddam auxilium supernaturalis gratiæ in ipso intellectu eliciente talem cognitionem, qua de re sanctus Thomas, & eius interpretes videri possunt primâ secundæ quæst. 109. V.

Obiicies secundò: si hæc volitio esset quoad *suam substantiam* supernaturalis: iam illa, non autem fides diuina esset radix & fundamentum totius iustificationis, cùm ad iustificationem disponat & antecedat actum credendi: at scriptu-
B ræ, Patres & Concilia docent radicem & fundamentum totius iustificationis esse ipsam fidem. VI.

Negatur maior: hæc enim volitio ita est initium & radix nostræ iustificationis, vt postulet assensum diuinæ fidei ad istud sibi annecti, ita vt totale initium & fundamentum nostræ iustificationis coalescat ex his duobus, scilicet ex hac volitione, seu pio affectu credulitatis, & ipso actuali assensu diuinæ fidei, & hoc consentaneè modo loquendi sacræ scripturæ, Conciliorum & Patrum, quando vocant ipsam fidem *radicem & fundamentum iustificationis:* nam nomine *fidei*, non intelligunt assensum diuinæ fidei præcisum ab hac volitione, sed vt includentem illam, quia intelligunt fidem seu assensum diuinæ fidei voluntarium & liberum etiam *quoad specificationem actus*, quemadmodum colligitur ex Concilio Tridentino sessione sextâ capite
C sexto, sic dicente, *liberè mouentur in Deum credentes vera esse, quæ diuinitus reuelata & promissa sunt*, & nos ex his verbis Concilij deduximus præcedenti disputatione voluntatem in assensu diuinæ fidei determinare intellectum *quoad specificationem:* vnde cùm assensus hoc modo liber includat efficacem volitionem, ex qua eliciatur assensus ei correspondens, fit, vt quando fides vel assensus eius appellatur *initium & radix nostræ iustificationis*, hæc pia volitio antecedens assensum diuinæ fidei non excludatur ab hac appellatione & significatione importata hoc termino, *initium*, *radix*, quin imò Arausicanum Concilium canone quinto citato hanc volitionem vocat *initium fidei*, quare quemadmodum gratia *excitans*, à Deo immissa licèt primum sit eorum omnium, quæ faciunt ad iustificationem, non impedit, quin ip- VII.
D sa fides dicatur esse *initium & radix totius iustificationis:* sic etiam, nec hæc volitio antecedens assensum diuinæ fidei, impediet, quin & ipsa fides seu assensus eius dicatur *initium & radix* nostræ iustificationis, cùm tale initium censeatur tantummodo inchoatum & non perfectum in adulto, quandiu assensus diuinæ fidei non erit formatus. VIII.

Obiicies tertiò: potest quis moueri ad volendum assentiri rebus à Deo reuelatis obscurè ex timore alicuius pœnæ temporalis, quæ sequatur ipsos infideles, vel ex aliquo affectu boni cuiusdam temporalis, quod sequatur ipsos fideles: atqui hæc volitio non est supernaturalis quoad *suam substantiam:* quia timor mali temporalis & amor boni temporalis non sunt mo-

I. tiua supernaturalia: igitur hæc volitio non est *quoad substantiam* supernaturalis.

Respondetur, posse duobus modis intelligi aliquem moueri ad assentiendum rebus obscurè à Deo reuelatis, ex *aliquo timore pœnæ temporalis*, vel ex *aliquo amore boni temporalis*, primò, ita vt timor ille & amor sint tantùm occasio exercendi actum diuinæ fidei, seu assentiendi rebus à Deo obscurè reuelatis, sicut extremum periculum vitæ, in quo quis sese constitutum animaduertit, est ei occasio faciendi votum religionis, & occursus pauperis est viro pio occasio faciendæ eleemosynæ; deinde ita vt metus *pœnæ temporalis* & affectus *boni temporalis*, sint ipsum formale motiuum assentiendi rebus à Deo reuelatis obscurè, iam volitio assentiendi rebus à Deo obscurè reuelatis iuxta priorem modum non desinit esse *formaliter & intrinsecè*

II. supernaturalis: quia cùm talis metus vel amor sit tantùm occasio eliciendi hanc volitionem, & occasio sit aliquid merè extrinsecum ipsi actui formaliter sumpto, & solum motiuum illum specificet, cùm hæc volitio sit ad assentiendum ob ipsam auctoritatem Dei ex ipsa honestate supernaturali relucente in tali assensu, non propterea desinet esse supernaturalis *quoad entitatem*, sicut contritio Niniuitarum ad hanc prædicationem Ionæ *adhuc 40. dies & Niniue subuertetur*, non desiit esse vera contritio *entitatiuè* supernaturalis, licèt fuerit ab illis concepta ex timore subuersionis suæ vrbis, tanquam occasione solùm, & non velut formali motiuo: si autem metus prædicti *mali temporalis* & affectus *boni temporalis* sint formale motiuum talis volitionis, scilicet assentiendi rebus à Deo obscurè reuelatis; iam talis volitio & assensus subsequens non erunt *entitatiuè* supernaturales, sed naturales

III. solummodo, sicut & illorum formale motiuum, & ex solis naturæ viribus elicientur.

Nec obstat, quòd vterque ille actus habeat pro suo obiecto mysteria nostræ fidei à Deo obscurè reuelata.

Tunc enim illa tantùm habet pro obiecto materiali: nec ad ipsam volitionem & assensum subsequentem homo mouetur supernaturali motiuo sumpto *formaliter*, sed *materialiter* tantùm; sicut hæreticus, dum elicit actum fidei circa mysteria Trinitatis: vnde talis assensus simpliciter consideratus est humanæ fidei tantum.

ARTICVLVS VI.

Soluitur dubium.

QVÆRES, an volitio seu pia affectio credulitatis prærequisita ad assensum fidei

IV. diuinæ, sit tantùm necessaria in ipsa *generatione* diuinæ fidei, an verò sit etiam necessaria in *quolibet assensu eliciendo, & eius continuatione.*

Respondetur semper requiri: tum quia Concilia & Patres, dum loquuntur de hac volitione, vt necessaria ad assensum diuinæ fidei, non distinguunt; sed absolutè loquuntur.

Tum etiam, quia ratio, in qua fundatur necessitas huius volitionis, tam habet locum in ipsa *repetitione* assensus fidei diuinæ, vel eius *continuatione*, quàm in primo illo assensu, quo fides ingeneratur, quia obiectum siue formale, siue etiam materiale, prout attingitur per diuinam fidem, non habet potiùs euidentiam in repetitione assensus vel continuatione eius, quàm in primo assensu: cùm semper habet obscuritatem

A sibi intrinsecè annexam: ergo, cùm necessitas huius volitionis fundetur in ipsa ineuidentia & obscuritate obiecti, vt docuimus disputatione decimâ nonâ, hæc volitio efficax pro determinando intellectu *quoad specificationem actus*, tam erit necessaria in *ipsa repetitione* assensus diuinæ fidei, & eius *continuatione*, quàm in primo illo assensu, quo primùm fides diuina ingeneratur. V.

DISPVTATIO XXV.

De habitu volitionis prærequisitæ ad assensum diuinæ fidei.

ARTICVLVS PRIMVS.

B *Vtrum sit admittendus aliquis habitus huius prædictæ volitionis residens in voluntate.* VI.

DVÆ sunt hac de re sententiæ: prima negans admittendum esse aliquem habitum huius volitionis in voluntate, quam tuetur Henricus Gandauensis, quodlibeto quinto quæstione 21. Scotus in tertium distinctione 25. quæstione secunda, Caietanus hâc parte quæstione quartâ articulo secundo, in responsione ad primum argumentum Scoti, & aliqui recentiores.

Altera sententia, quam loco nostræ propositionis ponimus, affirmat ad *imperandum assensum diuinæ fidei, seu ad determinandum intellectum quoad specificationem actus ad assen-*

C *sum diuinæ fidei dari in voluntate specialem habitum per se infusum à Deo.* Ita Richardus à *sancto Victore*, tertio sententiarum, distinctione 23. articulo sexto quæstione primâ; sanctus Bonauentura, eadem distinctione articulo primo, quæstione secundâ, Halensis tertiâ parte quæstione 78. membro tertio, qui tres auctores ita tuentur hanc sententiam, vt etiam dicant illam esse multorum. VII.

Est etiam aperta sententia plurium recentiorum, vt Medinæ libro quarto *de recta in Deum fide*, Molinæ in sua Concordia capite octauo, Suaris tomo primo in tertiam partem quæstione septimâ in commentario articuli tertij, Lorcæ hâc parte disputatione 25. & quorumdam aliorum.

Probatur imprimis auctoritate sancti Thomæ, hâc parte quæstione quartâ articulo secun- VIII.

D do in corpore, vbi satis expresè videtur docere hanc propositionem, dum ait, ad perfectionem actus credendi requiri aliquem habitum, non tantùm in intellectu, sed etiam in voluntate.

Neque potest responderi sanctum Thomam ibi loqui de ea perfectione actus credendi, quæ consistit in hoc, nimirum, *esse formatam charitate*, ad quam perfectionem charitas sufficit, nec alius habitus requiritur.

Nam sanctus Thomas, ibi loquitur de subiecto illius fidei, cuius definitionem exposuerat articulo præcedenti: at hæc fides non est tantùm formata, sed est fides diuina in communi, prout illa etiam est informis, seu absque eo, quòd charitas sit in habente illam.

I. Tum etiam, quia sanctus Thomas ibi non agit de ea distinctione, quæ est inter fidem *formatam & informem*; nam de hac agit duobus articulis sequentibus, tum etiam, quia sanctus Thomas ibi colligit necessitatem habitus in voluntate ex dependentia, quam assensus diuinæ fidei habet ab imperio voluntatis, quam dependentiam ipse actus credentis non habet simpliciter & absolutè, vt est formatus gratiâ, sed simpliciter & absolutè, vt est actus diuinæ fidei, quemadmodum patet ex dictis suprà.

Tandem, quia ratio, quâ sanctus Thomas ibi vtitur, probat nostram propositionem: est autem eiusmodi: ad perfectionem actus, qui ex natura sua procedit à duobus actiuis principiis, requiritur vtrumque actiuum principium esse perfectum, quod docet exemplo sectionis ligni, quæ, vt sit perfecta in ratione sectionis, postulat
II. ipsum secantem habere artem secandi & serram, quæ est eius instrumentale principium, esse benè dispositam ad secandum: Atqui assensus diuinæ fidei seu actus credendi ex sua natura procedit ex duobus principiis, scilicet ab intellectu vt eliciente ipsum, & à voluntate vt illum imperante & determinante intellectum *ad specificationem*, quemadmodum docuimus suprà: & hoc vtrumque principium natum est, seu aptum perfici in ordine ad hunc actum per habitum in vtroque principio receptum: igitur ad perfectionem assensus diuinæ fidei oportet dari aliquem habitum correspondentem huic volitioni.

Hæc ratio sancti Thomæ confirmatur ex alia eiusdem sancti Doctoris quæstione 56. articulo quarto primâ secundæ, quando duæ causæ creatæ concurrunt ad vnum & eundem effectum, quarum vna sese habet vt mouens, altera vt mota,
III. tunc si vtraque causa sit capax habitus, debet in vtraque admitti: imò, quia concursus causæ mouentis est principalior, magisque requiritur, quàm concursus causæ motæ, si detur aliquis habitus in causa mota, vt sit perfecta & completa ad agendum, debet etiam aliquis habitus dari in ipsa causa mouente, tunc enim effectus, vt producatur, magis dependet à causa mouente, quàm à mota, & si quæ sit difficultas, illa videtur magis sese tenere ex parte causæ mouentis, quàm ex parte causæ motæ: atqui in eliciendo assensu diuinæ fidei voluntas sese habet vt mouens intellectum ad illum eliciendum & eum determinans *quoad specificationem* ex dictis suprà, & intellectus habet se vt motus, applicatus & determinatus à voluntate non tantùm *quoad exercitium*, sed etiam *quoad specificationem*, & ex communi Theologorum
IV. sententia datur habitus diuinæ fidei infusus intellectui ad eliciendum talem actum: ergo aliquis habitus supernaturalis & infusus dabitur voluntati tanquam causæ mouenti intellectum ad eliciendum supernaturaliter talem assensum, sicque dabitur supernaturalis habitus correspondens prædictæ volitioni.

Probatur etiam nostra propositio aliâ ratione fundatâ in ipsa radice necessitatis admittendi habitus supernaturales, quæ tam bene habet locum in hac volitione supernaturali, quàm in quibuscumque aliis actibus, est autem eiusmodi ratio: habitus supernaturales dantur, vel vt perfecto actui principium etiam perfectum respondeat, quæ est ratio sancti Thomæ suprà, vel vt effectui determinato principium etiam
A determinatum detur, quæ est etiam ratio eiusdem sancti Thomæ primâ secundæ quæstione 49. articulo quarto, & totâ quæstione 56. vel, vt actus supernaturales exerceantur connaturaliter à suis potentiis seu principiis, quatenus tunc potentiæ agunt tanquam principium quoddam completum per aliquid sibi permanenter inexistens, quæ est communis ratio, ob quam Theologi primâ parte quæstione duodecimâ, admittunt lumen gloriæ in beatis esse *habituale*, & non tantùm *actuale*, & in nobis fidem, spem, charitatem, & virtutes morales, quæ infunduntur in iustificatione esse habitus infusos per se, quatenus non tantùm complent potentias in ratione principij actiui, & reddunt illas proportionatas actibus eliciendis, sed etiam faciunt, vt potentiæ istis habitibus instructæ agant connaturali modo: nam, quod etiam dentur ad V.
B facilitandum potentias, est illis commune cum habitibus acquisitis, complere verò potentias in ratione principij, & dare, illis, vt producant suos actus connaturaliter, est proprium habitibus supernaturalibus: atqui hæc volitio efficax determinans vtroque modo intellectum ad assensum diuinæ fidei, est actus vade perfectus, vt patet tam ex eius supernaturalitate, quàm ex formali eius motiuo & obiecto materiali, ad quod tendit, respectu cuius nostra voluntas spectata secundùm nudas suas vires est impotens, & licèt possit reddi potens per supernaturale auxilium actuale sibi à Deo ad id concessum, non tamen ita benè & conuenienter disponitur per illud, ac per habitum; quia per hoc auxilium gratiæ voluntas non redditur principium connaturale huius volitionis, quale efficitur per hunc habitum, & proptereà hæc volitio est sæpe sæpius repetenda, sicut & assensus VI.
C ipse diuinæ fidei, vt patet ex dictis in fine præcedentis disputationis: imò quemadmodum ex frequentatione assensuum diuinæ fidei ipse habitus diuinæ fidei augetur, ita etiam & promptitudo ad eliciendum hanc volitionem, vt ipsa experientia docet: ergo ad eliciendum hanc volitionem datur quidam habitus supernaturalis & infusus per se. VII.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est: in ea sola potentia habitus est admittendus, in qua ipse actus consummatur ex S.Thoma primâ secundæ quæstione 56. articulo quinto in corpore: sed hæc volitio
D est tantùm inchoatio quædam ipsius actus credendi, vt patet ex citato canone quinto Concilij Arausicani, & sanctus Thomas etiam docet in quæstionibus disputatis *de veritate* quæstione decimâ quartâ, eius consummatio est ipsum credere, seu ipse actus diuinæ fidei, qui propriè est intellectus: igitur nullus habitus huius volitionis debet admitti in voluntate. VIII.

Vt respondeatur, præmittendum est hæc duo apud sanctum Thomam ibi relatum distingui, illud, quod est in potentia inchoante actum, eúmque solummodo inchoat, esse loquendo propriè *virtutem*, seu etiam mereri nomen *virtutis*, & illud, quod est in potentia inchoante actum, eúmque solummodo inchoat, esse *habitum*, propriè loquendo, & mereri nomen

I. *habitus*: nam, vt aliquid sit habitus, sufficit, quòd sit aliqua qualitas permanens, quâ ipsa potentia, in qua recipitur, acquirit facilitatem ad operandum, si sit *acquisitus* seu naturalis; vel si sit supernaturalis & infusus, quâ potentia completur in ordine ad exercendos actus supra naturæ suæ vires, seu contentos quidem intra limites obiecti *terminatiui* potentiæ, in quâ recipitur, non tamé intra limites eius obiecti *motiui*, prout illa spectatur secundùm vim & efficaciam suam naturalem, at vt aliqua qualitas etiam *permanens* appelletur *virtus*, & mereatur hoc nomen, debet esse principium alicuius perfecti & consummati, quia hoc nomen *virtus* significat habitum perfectum simpliciter, qui facit habentem, *bonum simpliciter*, eiúsque opus reddit bonum: vnde ex sancto Thoma citatâ illâ quæstione 56. articulo tertio in corpore, habitus
II. Grammaticæ, & habitus artis fabrilis sunt *habitus* propriè dicti, non tamen *virtutes*.

Iam, vt ad argumentum respondeatur, dicimus auctoritatem illam, quâ hoc argumentum nititur, non intelligi de habitu propriè & præcisè sumpto, sed de eo tantùm, qui sit virtus, & mereatur nomen *virtutis*, mentem sancti Thomæ hanc tantùm esse, quòd, quando aliquis actus inchoatur in vna potentia, & consummatur in altera, tunc qualitas illa, per quam consummatur in altera potentia, sit virtus & nomen *virtutis* mereatur; non autem illa alia qualitas existens in alia potentia inchoante talem actum, licèt sit propriè habitus, vt facilè intelligitur ex ipso eius textu, ita enim habet, *sed tamen, si qui sunt habitus in talibus viribus* (scilicet apprehensiuis, sensitiuis & internis, de his enim ibi disputat & quærit, an sint subiectum virtutis) *vir-*
III. *tutes dici non possunt, virtus enim est habitus perfectus, quo non contingit nisi bonum operari: vnde oportet, quòd virtus sit in illa potentia, quæ est consummatiua boni operis.* Hactenus sanctus Thomas, ex quo patet eum ibi non negare, quòd quando potentia inchoans actum est capax habitus, posse in ea dari habitum aliquem ad inchoandum actum proportionatè ad suum agendi modum, imò id expressè docet eadem quæstione articulo quarto in corpore, vt suprà deduximus, immò, quando potentia consummans actum non est capax recipiendi habitus, & tota difficultas aut saltem præcipua sese tenet ex parte potentiæ inchoantis seu imperantis actum, tunc habitus & virtus debet admitti in sola potentia mouente & imperante actum, sic temperantia, misericordia, quæ consummantur actu ex-
IV. terno, quatenus fit largitio eleemosynæ, cibus, & potus sumuntur moderatè, habent tantùm rationem habitus & virtutis, in quantum sunt & recipiuntur in voluntate.

Secundum: si quis habitus specialis huius volitionis esset admittendus in voluntate, sicut hæc volitio est *entitatiuè* supernaturalis, ita & iste habitus, & proinde sicut hæc volitio antecedit actum credendi, seu assensum diuinæ fidei, ita & hic habitus specialis huius volitionis esset priùs in voluntate, quàm habitus diuinæ fidei in intellectu, quia hic habitus eundem seruaret ordinem inter se & habitum diuinæ fidei, quem hæc volitio, & assensus diuinæ fidei seruant inter se: atqui nullus habitus *entitatiuè* supernaturalis infunditur an-
V. A
te habitum diuinæ fidei, quia ex sancto Thoma hâc parte quæstione quartâ articulo septimo, fides est prima infusione *inter omnes virtutes infusas* tam *morales*, quàm *Theologicas*: igitur nullus infunditur habitus *entitatiuè* supernaturalis huius volitionis prærequisitæ ad assensum diuinæ fidei.

Concessâ maiore respondetur, quando sanctus Thomas dicit fidem esse primam omnium virtutum, primò non facere comparationem inter fidem & volitionem antecedenter requisitam ad illam; sed comparare tantùm fidem cum aliis habitibus & virtutibus.

Deinde respondetur nomen *fidei*, & eius significatum posse sumi duobus modis, primò *strictè*, prout significat tantùm actum intellectus, secluso omni alio etiam ad illum exercendum prærequisito.

VI. B
Deinde, *in ampliori significatione*, prout non solùm importat actum intellectus, sed etiam *illud*, quod quatenus liber quoad *specificationem* requirit & includit, seu quatenus comprehendit totum illud, quod concurrit ad eum integrè constituendum, tam vt est inchoatio eius, quàm vt est consummatio, quâ ratione fides actualis duo importat, primò hanc volitionem *efficacem*; deinde actum intellectus, qui est ipsum credere: similiter fides habitualis duos importat habitus, vnum residentem in voluntate, alterum residentem in intellectu, qui, quia est consummatio totalis habitus diuinæ fidei sumptæ integrè, seu quoad omnia, quæ concurrunt ad integritatem eius, retinet simpliciter & absolutè nomen *fides*.

Quando itaque S. Thom. dicit fidem esse primam omnium virtutum, tunc intelligitur loqui de fide sumpta integrè, sicque non negat hanc
VII. C
volitionem credendi & habitum ei correspondentem, prout consideratur distinctus ab habitu diuinæ fidei strictè sumptæ, præcedere habitum diuinæ fidei.

Tandem potest responderi ex iis, quæ dicta sunt circa solutionem ad primum, sensum sancti Thomæ esse, aliam esse rationem *habitus*, & aliam rationem *virtutis*: hanc volitionem, vt præcisè sumptam à fidei habitu vendicare sibi rationem & nomen *habitus*, non tamen nomen & rationem *virtutis* propriè sumptæ, nisi quatenus consummatur per habitum infusæ fidei; sicque fidem infusam semper esse primam virtutum omnium.

Tertium: ibi tantùm admitti debet habitus, vbi aliqua datur specialis difficultas ad exercendum actum huic actui correspondentem; vel vbi potentia est improportionata ipsi actui
VIII. D
exercendo, vt intelligitur ex sancto Thoma primâ secundæ quæstione 56. articulo sexto, & ex iis, quæ Philosophi & Theologi communiter tradunt de fundamento necessitatis habituum tam *infusorum* per se, quàm *acquisitorum*: atqui voluntas humana non est improportionata huic volitioni *efficaci* eliciendæ: nam licèt secundùm se & vires suæ naturæ sit illi improportionata, quia hæc volitio est *entitatiuè* supernaturalis, vt patet ex disputatione præcedenti, attamen redditur ei proportionata per speciale auxilium supernaturale, ex quo elicitur: nam dicitur esse ex Dei *inspiratione* à Conciliis superiùs relatis; & explicatur ab illis *actus* nomine, & non nomine *habitus*: igitur ratione improportionis humanæ

I. voluntat sed talem volitionem nullus infundi- A
tur habitus in voluntate.

Non etiam ratione specialis difficultatis, quia si quæ esset ibi difficultas, illa teneret se ex parte motiuorum, quatenus hæc non ostenderent has veritates diuinæ fidei esse credendas: at contrarium omnino euenit, nam hæc volitio præsupponit in intellectu euidentiam credibilitatis, quam intellectus manifestat voluntati, vt antea diximus: ergo neque ex parte difficultatis requiritur aliquis habitus *entitatiuè* supernaturalis correspondens huic volitioni, qui infundatur voluntati.

Respondetur, solutionem patere ex vltima ratione, quâ nostram propositionem probauimus; minor enim eius ostendit falsitatem minoris huius tertij argumenti aduersariorum,
II. & quòd difficultas, quæ reperitur in volitio-
ne *efficaci* assensus fidei diuinæ, non tollitur per euidentiam credibilitatis; vt enim motiuum credibilitatis est aliud à motiuo veritatis, ita etiam alia & specialis est difficultas in assensu fidei, qui versatur circa veritatem rei propositæ ad credendum; similiter & in volitione efficaci talis assensus à difficultate credibilitatis, quæ tollitur per euidentiam credibilitatis: & proinde ad tollendam illam difficultatem, quæ occurrit in hac volitione efficaci assensus diuinæ fidei, proportionatè ad illam, quæ reperitur in assensu diuinæ fidei, est valde conueniens dari aliquem habitum, qui proinde sit supernaturalis & per se infusus; & quamuis per optimam dispositionem voluntatis, comparatam per aliquot veritates morales naturalis ordinis, aliquæ difficultates extrinsecæ ad volendum credere aliquo modo remoueantur,
III. vt potest intelligi ex dictis suprà, non tamen
propriæ & peculiares difficultates, quæ sese tenent ex parte obiecti tam formalis quàm materialis, tanquam obscurè cogniti, verbi gratiâ, *velle efficaciter captiuare intellectum testimonio primæ veritatis, velle dare assensum rei sibi tam obscurè propositæ, quando plausibiles aliquot rationes bono sensibilis magis conuenientes occurrunt pro parte contrariâ*, non ita tolluntur per eiusmodi prædictam dispositionem voluntatis.

Quartum: vt homo credat fide naturali, seu humanâ & acquisitâ, voluntas eius non postulat aliquem habitum etiam acquisitum, licèt interdum prærequirat aliquam volitionem, quæ intellectum determinet ad assensum: ergo pari iure fidelis non requiret ad assensum diuinæ fidei aliquem habitum suæ voluntati infu-
IV. sum à Deo correspondentem huic volitioni, quâ
intellectus determinatur *quoad specificationem actus*: antecedens patet, nam, etsi Philosophi admittant habitum fidei acquisitæ, nullum tamen admittunt in voluntate correspondentem volitioni assentiendi rebus dictis.

Consequentia probatur primò ex illa conuenientia, quam diuina fides & humana habent ad inuicem: secundò quia Theologi non admittunt aliquam peculiaré virtutem infusam ei potentiæ, in qua non est virtus acquisita circa eandem materiam; cuius rei fundamentum est hoc, quòd scilicet est valde congruum Deum in infusione habituum supernaturalium seruare proportionem ad obiectum materiale illorum, ita vt, si hoc obiectum, vt attingitur à potentia natura-

li & virtute eius naturali, non postulet aliquem V.
habitum acquisitum, Deus etiam non infundat aliquem habitum supernaturalem, quo idem materiale obiectum attingatur per actum supernaturalem: atqui mysteria fidei diuinæ possunt credi aliquâ fide humanâ, vt patet in hæreticis, nec in eorum voluntate datur aliquis habitus correspondens isti volitioni, quâ determinet intellectum ad talem assensum humanæ fidei: igitur nec pro fide diuina datur in voluntate habitus aliquis infusus à Deo correspondens efficaci volitioni intellectum determinanti ad assensum.

Respondetur ex dictis suprà, disparem esse conditionem humanæ fidei à diuina quoad hanc volitionem: deinde addi potest; nos prudenti assensu fidei humanæ non assentiri certiùs &. firmiùs alicui conclusioni, quàm
B ipsum eius medium illam nobis faciat veram & VI.
euidentem, vnde ad id non est opus aliquo habitu in voluntate: at per fidem diuinam longè firmiùs & certiùs assentimur rebus ad credendum propositis, quàm medium eius (scilicet testimonium Dei obscurè factum) manifestet nobis veritatem rei ad sic credendum propositæ; vnde ratione huius difficultatis requiritur specialis habitus, qui non requiritur in fide humana.

Addi etiam potest, quando in fide humana requiritur aliqua volitio determinans intellectum in vnam partem potiùs, quàm in aliam (quod ibi ostendimus interdum contingere) tunc etiam ex frequenti repetitione similium actuum generari aliquem habitum in voluntate correspondentem huic actuali efficaci volitioni: experientia enim docet nonnullos esse ex ipso affectu voluntatis longè creduliores, seu facilio-
C res ad credendum aliquid solâ fide humanâ in- VII.
nixum, quàm sint aliqui alij; quam promptitudinem & facilitatem facilè intelligimus esse habitualem.

Ad id, quod affertur in contrarium, scilicet Philosophos non meminisse huius habitus, respondetur primò, illos non meminisse *expressè*, quia vt plurimùm fides humana non prærequirit aliquam volitionem pro determinando intellectu *quoad specificationem*.

Deinde: etiamsi requiratur aliquando, quemadmodum loquuntur de fide humana, vt libera & integrè constituta, ita etiam sub habitu fidei humanæ comprehendunt & hunc habitum volitionis, sicut enim fides diuina, vt sic integrè considerata, comprehendit hunc habitum, sic etiam & habitus humanæ fidei, quando eius actus prærequirit aliquam voli- VIII.
D tionem actualem, comprehendit sub se hanc
volitionem habitualem.

Atque ex hoc patet solutio tam ad confirmationem ibi fundatam in Analogia fidei diuinæ ad humanam, quàm ad id, quo dicitur Theologos non admittere peculiarem virtutem infusam in ea potentia, in qua virtus acquisita non admittitur circa eandem materiam: primò quia non est eadem & par omnino conditio diuinæ fidei ac humanæ, vt iam sæpe notauimus.

Deinde quia dictum istud non est fortassis vniuersaliter verum, nam Theologi admittunt veram humilitatem, vt virtutem propriè dictam, cùm tamen Philosophi Gentiles nunquam assignauerint aliquam virtutem propriè

I. dictam acquisitam circa idem obiectum eius materiale.

Tandem: quia in habituali fide humana integrè constituta interdum etiam includitur habitus acquisitus correspondens prædictæ eius efficaci volitioni determinanti intellectum ad *specificationem actus*, quando motiuum assensus tantam non habet euidentiam, vt etiam moraliter & prudenter aliquo modo conuincat intellectum.

Ad id verò, quod affertur de hæreticis præbentibus aliquem assensum mysteriis nostræ fidei, nec tamen habentibus habitum huius volitionis, respondetur, in hæreticis non dari veram fidem supernaturalem per se infusam, sed solummodo acquisitam & humanam: nec proinde hunc habitum supernaturalem volitionis efficacis proportionatum diuinæ fidei superna-
II. turali & infusæ per se debere à Deo infundi hæreticis, sed quemadmodum fides hæreticorum est tantùm acquisita, sic etiam habere aliquos actus volitionis naturaliter elicitos, quibus ob honestatem, quam apprehendunt in assensu mysteriorum, quæ admittunt ob testimonium verè & reipsa humanum, inclinent & determinent suos intellectus ad assensum illis præstandum, & cùm ex frequenti repetitione eiusdem actus, habitus aliquis soleat generari, eos etiam per tales voluntatis actus frequenter repetitos comparare aliquem habitum naturalem, correspondentem eiusmodi suæ volitioni efficaci, ratione cuius contrahunt obstinationem & pertinaciam in sua hæresi.

Quintum: si supernaturalis talis habitus & per se infusus daretur in voluntate, aut esset *Theologicus*, aut *moralis*, quia esset aliqua virtus infusa, & omnis virtus infusa est vel *Theo-*
III. *logica*, vel *moralis*: atqui iste habitus, si daretur, non posset esse *Theologicus*; primò quia iuxta doctrinam Apostoli *ad Corinthios* decimotertio, tres tantùm admittuntur virtutes Theologicæ, *fides*, *spes*, *charitas*: & hoc adhuc habitu admisso tanquam Theologico quatuor virtutes Theologicæ deberent admitti, quia hic habitus, cùm supponatur esse specialis, deberet esse distinctus ab vnoquoque istorum trium.

Deinde: quia omnis habitus Theologicus propriè dictus debet habere Deum pro suo obiecto immediato, hinc enim appellatur *Theologicus* iuxta communem sententiam: sed habitus iste, si daretur, non haberet Deum pro immediato suo obiecto, nam materiale immediatum obiectum eius esset ipse actus credendi, seu assensus diuinæ fidei; proximum verò seu
IV. formale obiectum eius esset honestas propria huius actus credendi, vt intelligitur ex dictis præcedenti disputatione: ergo talis habitus, si daretur, non posset esse *Theologicus*.

Quòd item non esset *moralis*, probatur primò: nulla virtus moralis per se infusa præcedit fidem & charitatem, aliàs fides non esset radix & initium iustificationis.

Secundò: nulla moralis virtus per se infusa remanet in homine infecto mortali peccato, sed omnes illæ deperduntur ad perditionem charitatis: nam infunduntur tanquam comites charitatis, vt docent Theologi primâ secundæ agendo de *iustificatione*, & iis, quæ infunduntur homini in iustificatione: atqui iste habitus, si daretur, deberet infundi ante fidem & chari-

A tatem, sicut & volitio illa efficax, cui dicitur correspondere, præcedit infusionem diuinæ V.
fidei & charitatis: item deberet remanere in homine infecto mortali peccato, sicut fides diuina remanet in peccatore, cùm sit ad determinandum intellectum quoad assensum diuinæ fidei, qui potest exerceri, & de facto sæpe exercetur à fidelibus constitutis in peccato mortali: igitur nullus datur talis habitus infusus à Deo ipsi voluntati.

Respondetur, hunc habitum physicè spectatum esse distinctum ab habitu diuinæ fidei, etiam *physicè* spectato; attamen prout consideratur *moraliter*, & in esse virtutis, esse vnum & eundem cum habitu fidei infusæ, & vt sic ratione eius, cui adiungitur, cuique dat esse quoddam liberum & meritorium, esse virtutem *Theologicam*: sicut intellectus respectu visio-
B nis beatificæ, spectatus secundùm se & præcisus à lumine gloriæ, non est connaturale principium illius, quale tamen est & dicitur, vt est ei VI.
coniunctus, quia totale hoc principium coalescit ex his duobus, vno *inchoante* & altero *consummante*; sic etiam sanctus Thomas accipit fidem, quando ait illam infundi primam omnium, quia intelligit fidem voluntariam & liberam, quam perfectionem fides diuina non habet, nisi prout includit actualem volitionem, cuius habitum hîc explicamus.

Si quis autem velit hunc habitum physicè sumptum esse virtutem, licèt non *consummatam*, tunc ad id, quod obiicitur de virtutibus moralibus, quæ tantùm infunduntur cum charitate, & cum illa deperduntur, respondebitur illud tantùm intelligi de virtutibus purè moralibus, & iis, quæ nec etiam reductiuè pertinent ad habitum virtutis *Theologicæ*, tanquam eius
C inchoatio ad consummationem, quo tamen VII.
modo hic habitus pertinet ad fidem virtutem Theologicam.

ARTICVLVS III.

Quis sit ille habitus prædicta volitionis residentis in voluntate.

NOTANDVM est, aliquem habitum posse duobus modis considerari; primò *physicè*, iuxta suam præcisam rationem & suum formale motiuum, deinde *moraliter* quatenus spectatur in esse alicuius virtutis, quomodo habitus temperantiæ, qui est in voluntate, & habitus temperantiæ, qui dicitur esse in appetitu sensitiuo, censetur constituere aliquid vnum in ratione virtutis temperantiæ. Hoc ita præ-
D notato, VIII.

Sit hæc propositio prima: *habitus volitionis, de quo hîc agimus, physicè spectatus, est specialis & distinctus ab omnibus & singulis.* Ita Richardus *à sancto Victore*, Halensis, sanctus Bonauentura expresè locis suprà citatis, & multi ex recentioribus, est tamen contra nonnullos recentiores, quorum alij confundunt illum cum virtute obedientiæ per se infusæ, alij cum studiositate etiam per se infusa, alij cum virtute religionis, contra quos omnes

Probatur: habitus etiam infusi per se distinguuntur specie penes specificam distinctionem obiectorum suorum formalium, vt sæpè obseruauimus: atqui obiectum formale huius habitus per se infusi est specie distinctum

I. ab obiecto formali omnium virtutum moralium per se infusarum; nam obiectum formale huius habitus est honestas assensus diuinæ fidei, consistens in voluntaria subiectione mentis sub auctoritate Dei, vt summè testificantis, seu vt primæ veritatis in dicendo ex dictis suprà, quod obiectum est speciale & distinctum à quolibet formali obiecto cuiuscunque virtutis moralis per se infusæ, vt patet discurrendo per singulas, cum quibus confunditur (nam de aliis nullus Theologorum dubitat, & satis per se constat) & primò id ostenditur *de obedientiâ*, cuius formale obiectum, vt est virtus specialis, est velle aliquid propter præcisam rationem præcepti & imperij, ita vt specialis honestas, quæ relucet in imperio & præcepto Dei, sit id, quo mouemur ad aliquid volendum efficaciter, vt
II. docet sanctus Thomas hâc parte quæstione quarta articulo septimo in responsione ad tertium, & quæstione 104. articulo secundo, tertio & quarto: at hoc motiuum est distinctum à motiuo nunc explicato huius habitus, non enim ideò voluntas per hunc habitum vult credere primæ veritati in dicendo, quia Deus imperat assensum diuinæ fidei, sed quia honestum est adhærere primæ veritati in dicendo seu testificando, ita vt, si nullum omnino extaret præceptum de eliciendo assensu diuinæ fidei, adhuc voluntas informata hoc habitu vellet propter prædictam honestatem adhuc remanentem in assensu fidei diuinæ, determinare intellectum vtroque modo ad illum.

Confirmatur: si per impossibile prima veritas in dicendo conueniret alicui alij, quàm Deo, cui tamen nulla auctoritas imperij seu superioritas competeret, volitio efficax sub-
III. iiciendi intellectum his, quæ ab illo proponerentur vt vera, esset honesta, & honestas istius actus credendi esset planè distincta ab honestate actus obedientiæ, vt est virtus specialis, quia defectu superioritatis nulla ibi propriè intercederet obedientia, sicque prima auctoritas imperans & prima auctoritas vt testificans, quatenus considerantur formaliter, sunt distinctæ.

Neque his aduersatur sanctus Thomas, quando hâc parte quæstione quarta articulo secundo, in responsione ad secundum, admittit in voluntate habitum obedientiæ ad imperandum intellectui actum credendi, ibi enim per obedientiam non intelligit eam, quæ constituit distinctum habitum & virtutem specialem, sed duntaxat *generalem* intelligit, quæ identificatur cum singulis habitibus virtutum,
IV. de quibus quædam præcepta dantur, vt expressè docet citata quæstione quarta articulo septimo in solutione ad tertium, & quæstione 104. articulo secundo, tertio & quarto, quâ etiam ratione possumus dicere voluntatem credendi in genere, non determinando speciale motiuum, ex quo id sit volitum, confundi cum omnibus & singulis virtutibus, ex quibus possumus induci ad volendum credere, quomodo sanctus Thomas in quæstionibus disputatis de veritate quæstione 104. articulo secundo in corpore, & in responsione ad decimum, ait hanc volitionem esse appetitum boni per fidem repromissi, quem tamen vult ibi expressè esse distinctum à spe & charitate.

A

Deinde, quòd *hic habitus sit distinctus ab habitu studiositatis siue infusæ per se, siue acquisitæ*, probatur ex distinctione proprij muneris & motiui: nam ex sancto Thoma hâc parte quæstione 166. articulo primo in corpore, & articulo secundo in solutione ad secundum & tertium, proprium & essentiale munus studiositatis est moderari appetitum sciendi & efficere, ne homo plura velit scire, quàm expediat secundùm rectam rationem, vel ne per ignauiam negligat addiscere, quæ sunt addiscenda & scienda: at hoc munus est planè diuersum à proprio munere huius volitionis, etiam prout studiositas versatur circa res fidei addiscendas, nam proprium munus huius volitionis est velle credere Deo reuelanti, præcisè ob auctoritatem ipsius reuelantis, quatenus est summi testimonij, & hoc velle præcisè ex honestate, quæ est in assensu diuinæ fidei sic V.

B

consideratio; vnde circa doctrinam fidei & assensum eius duo possunt distingui actus voluntatis; vnus, qui sit *studiositatis*, scilicet volitio sciendi ea, quæ sunt credenda, & tantum studij adhibendi ad sciendum ea, quantum requiritur; alter actus, qui sit huius specialis habitus, scilicet efficax volitio credendi res à Deo reuelatas ob propriam honestatem assensus diuinæ fidei superiùs explicatam. VI.

Quòd denique *hic habitus habeat motiuum formale aliud à virtute religionis*, probatur: nam ex sancto Thoma hâc parte quæstione 81. articulo tertio, & ex aliis Theologis, essentiale munus religionis est exhibere Deo cultum, in quantum est primum principium creationis & gubernationis rerum; essentiale verò munus huius habitus, de quo disputamus, velle quidem sese subiicere Deo, eique aliquam

C

reuerentiam exhibere in imperando assensum fidei, non tamen quatenus est primum principium creationis & gubernationis rerum, sed quatenus est prima veritas in dicendo, seu quatenus est auctoritas summi testimonij: & quemadmodum summa illa potestas Dei, & infinita eius auctoritas in testificando, sunt duo attributa à se inuicem distincta, vt docuimus suprà, ita etiam & actus voluntatis, qui sub formali eorum ratione feruntur in Deum, sunt à se inuicem specie distincti. VII.

Deinde, si hic habitus est habitus religionis, iam cùm hic habitus antecedat fidem, spem, charitatem, etiam religio illas antecedet, quod tamen omnes negant.

Tertiò: si habitus hic ideò sit habitus religionis, quia Deus colitur per actus illius, falsum erit, quod sanctus Thomas citatâ quæ-

D

stione 81. articulo quinto in responsione ad primum docet, scilicet spectare propriè ad fidem, spem, & charitatem, imperare actus religionis, seu (vt ipse loquitur) suo imperio causare actus religionis, quia tunc potiùs causabuntur ab illa: item explicatio illa sancti Thomæ ibidem huius sententiæ sancti Augustini *Deus colitur fide, spe, & charitate*, erit falsa; scilicet non ideò Deum dici coli his virtutibus, quasi actus illarum sint verus cultus religionis, prout cultus est obiectum religionis, sed quia per imperium harum virtutum Theologicarum exercentur actus religionis, quibus Deus ipse colitur; igitur hic habitus, de quo agimus, est etiam distinctus à virtute religionis. VIII.

I. Secunda propositio : *hic habitus considera-*
tus moraliter & in ratione virtutis est idem cum
habitu fidei diuinæ. Ita sanctus Bonauentura lo-
co suprà citato , dum ait hunc habitum esse si-
mul in voluntate & in intellectu, item Hugo
à sancto Victore libro primo *de sacramento fi-*
dei parte decimâ capite tertio.

Probatur: vbi aliqua duo vnita ad inuicem
ita integrant vnum totale , vt illorum vnum
sit moralis quædam forma alterius in genere
moris , tunc illud vnum censetur esse idem
moraliter, & in ratione virtutis cum altero in-
tegrante & consummante illud, vt patet exem-
plo superiùs desumpto à duplici temperantia:
atqui hic habitus volitionis efficacis est quæ-
dam forma moralis informans in genere mo-
ris habitum diuinæ fidei , sicut actualis eius vo-
litio informat assensum diuinæ fidei , quatenus
II. scilicet facit illum esse liberum & meritorium :
igitur hic habitus sic consideratus est idem cum
habitu diuinæ fidei.

Confirmatur : in moralibus , quando plura
physicè distincta concurrunt ad constituen-
dum vnum in aliquo *esse moris* , reputantur
esse idem ; vt patet in actu interiori , vt in-
formante exteriorem; atqui hæc volitio & as-
sensus intellectus concurrunt ad componen-
dum vnum actum liberum diuinæ fidei , ha-
bitus item huius volitionis & habitus diuinæ
fidei ad componendum vnum integrum & per-
fectum *in genere moris* , habitum diuinæ fidei
voluntarium , liberum & in ratione virtutis;
igitur hic habitus moraliter spectatus est idem
cum habitu diuinæ fidei.

III.

DISPVTATIO XXVI.

De vltima diuinæ fidei resolutione.

ARTICVLVS PRIMVS.

In quid internus assensus diuinæ fidei debeat vltimò resolui per ordinem ad potentiam.

EXPLICATIS principiis & con-
ditionibus requisitis in assensu
interiori diuinæ fidei , vltima eius
resolutio commodè venit expli-
canda : imprimis verò

Notandum est , quia resolutio rei alicuius
nihil est aliud , quàm *eius reuocatio ad sua*
IV. *principia , vltra quæ non possit progredi ad ali-*
qua alia , sed ad id peruenitur , in quo est con-
sistendum , ideò vltimam interni assensus re-
solutionem nihil esse aliud , quàm *eius redu-*
ctionem ad sua vltima principia : principia au-
tem eius sicut & cuiuslibet actus intellectus
sunt duo , nimirum *potentia* seu *intellectus &*
obiectum ; vnde etiam duplex potest distingui
eius resolutio , vna per ordinem *ad potentiam*,
altera per ordinem *ad obiectum* , de hac prio-
ri resolutione interni assensus diuinæ fidei hîc
agimus , & de ea non est magna difficultas
inter Theologos : certum enim est illam fie-
ri in hæc tria , scilicet in *volitionem* determi-
nantem intellectum vtroque modo ad assen-
sum , item in *internum motum & impulsum*

A *Spiritus sancti* , mouentis & agitantis intelle- V.
ctum ad hunc assensum , & in *ipsum supernatu-*
rale lumen siue habituale , siue actuale , quo in-
tellectus elicit assensum diuinæ fidei.

Et facilè probatur : tunc vnumquodque cen-
setur ex parte causæ suæ efficientis resolui vl-
timatè , quando quidquid est in illo , reduci-
tur ad proprias & vltimas causas suas efficien-
tes , vltra quas nulla datur : atqui causæ effi-
cientes assensus diuinæ fidei tam in ratione
suæ supernaturalitatis , quàm in ratione sum-
mæ suæ certitudinis sunt hæ à nobis comme-
moratæ, de *volitione* patet ex dictis præceden-
tibus disputationibus : patet etiam de *ipso lumi-*
ne fidei habituali , vel actuali , nam humanum
intellectum , solis naturæ suæ viribus innixum
esse improportionatum huic actui eliciendo
etiam ostendimus , & ipsum lumen fidei à san-
B cto Petro dici *Propheticum sermonem* firmio- VI.
rem ipsâ visione sensitiuâ ratione certitudinis
& infallibilitatis, quam causat in nostro assen-
su & intellectu : similiter ex Conciliis Floren-
tino , & Arausicano obseruauimus ad creden-
dum seu assentiendum fide diuinâ rebus à Deo
reuelatis nos indigere speciali motione & im-
pulsu Spiritus sancti : igitur internus assensus
fidei consideratus per ordinem ad integram
suam causam efficientem rectè resoluitur vlti-
matè in hæc tria prædicta.

Confirmatur : nec plura , nec pauciora his
tribus ex parte *causæ efficientis* , requiruntur in
intellectu ad eliciendum assensum diuinæ fi-
dei : quia illis positis intellectus , quantum est
ex parte sui est proximè potens talem assen-
sum elicere : ergo assensus diuinæ fidei consi-
deratus per ordinem ad integram suam cau-
sam efficientem vltimatè resoluitur in hæc
C tria. VII.

ARTICVLVS II.

In quid vltimò resoluatur assensus fidei per ordinem ad obiectum.

SIT hæc propositio : *vltima resolutio inter-*
ni assensus diuinæ fidei ex parte obiecti sit
vltimatè in solam reuelationem diuinam , vt in
formalem rationem credendi , & in nihil aliud.
Hæc propositio est communis apud Scholasti-
cos , hâc parte S. Thomæ, & in tertium senten-
tiarum distinctione 23. & 25.

Probatur : vltima resolutio interni assensus
diuinæ fidei considerata hoc modo debet fie-
ri solummodo in totam & adæquatam ratio-
D nem formalem credendi , seu in ipsum eius VIII.
adæquatum formale obiectum , ita vt interro-
gati in genere causæ formalis , cur credamus,
debeamus ibi sistere, nec possimus interroga-
ti vlteriùs aliquid aliud respondere , quòd in
genere causæ formalis sit id , propter quod
præbeamus assensum , & talem actum elici-
mus ; atqui tota & adæquata formalis ratio
credendi , seu totum & adæquatum formale
obiectum nostræ diuinæ fidei est diuina aucto-
ritas reuelans , seu actualis diuina reuelatio :
igitur vltima resolutio interni assensus diuinæ
fidei considerata vt in rationem formalem, fit
in solam auctoritatem diuinam reuelantem, seu
in diuinam reuelationem.

Minor probatur ex dictis suprà cùm ostendi-

I. mus solam diuinam reuelationem esse formale obiectum diuinæ fidei.

Et potest ampliùs confirmari: si in hac vltima resolutione diuinæ fidei ex diuina reuelatione procederetur in auctoritatem Ecclesiæ, vt in rationem formalem assensus, vel procederetur in *auctoritatem humanam Ecclesia*, vel *in diuinam* (quia sæpè iam distinximus duplicem hanc auctoritatem in Ecclesiâ) non *in humanam*, quia tunc fides esset fallibilis, vtpote innixa huic humanæ fidei Ecclesiæ, quæ fides humana est fallibilis: non etiam *in diuinam*, quia hanc auctoritatem esse in Ecclesia & Spiritum sanctum assistere infallibiliter Ecclesiæ, non potest sciri ab hominibus infallibiliter, quemadmodum requiritur ad hoc, vt sit formalis ratio credendi, nisi ex diuina reuelatione, & proinde diuina reuelatio est

II. vlterior ratio obiectiua ipsis hominibus, vt infallibiliter scientibus diuinam auctoritatem esse in Ecclesia.

Neque est, quòd quis obiiciat materiale obiectum fidei ex dictis esse complexum, & proinde resoluendum esse, sicut assensus conclusionis resoluitur, non tantùm in formale motiuum, sed etiam in iudicium, quod sit de tali reuelatione.

Non est, inquam, quòd quis hoc obiiciat, nam, vt suprà docuimus, diuina fides non est *discursiua*, nec eius assensus est ex discursu, sed est simplex assensus, vnde ad eius resolutionem sufficit, quòd fiat vltimò in suam tantùm causam formalem.

Hinc constat, hanc resolutionem non fieri in principium aliquod creditum, ex cuius assensu postea præbeamus assensum aliis articulis, cùm hanc dependentiam inter res credendas etiam

III. reieceerimus.

ARTICVLVS III.

An internus assensus diuinæ fidei ita resoluatur ex parte obiecti in diuinam reuelationem, vt non sit necesse vlteriùs procedere ad auctoritatem Ecclesiæ.

NOTANDVM est primò, assensum diuinæ fidei per *ordinem ad obiectum*, posse considerari duobus modis; primò *secundùm se & iuxta naturam suam præcisè consideratam*; deinde quatenus est *in nobis circa veritates vt propositas per Ecclesiam*, tanquam regulam infallibilem proponentem credenda ex ordinatione Christi Domini, vel ex aliqua necessitate fundata in eo, quòd assensus diuinæ fidei de-

IV. beat esse infallibilis, & absque vlla formidine: vnde difficultas esse potest, an *internus assensus diuinæ fidei ita resolnatur ex parte obiecti in diuinam reuelationem velut formalem rationem credendi, vt tamen ad diiudicandum, an propositio credita sit reuelata à Deo, necesse sit vlteriùs procedere ad auctoritatem seu testimonium Ecclesiæ* (quatenus illa habet infallibilem assistentiam Spiritus sancti) tanquam ad regulam infallibilem proponentem & explicantem, quæ sunt credenda.

Notandum secundò, hanc difficultatem posse moueri de duobus hominum generibus & eorum assensu: primò de *infidelibus adultis* venientibus ad fidem, & de *primo eorum assensu*: secundò de *aliis*, *qui iam susceperunt*

A *fidem*, & de *aliis eorum assensibus* post fidem iam professam elicitis circa veritates diuinæ fidei. His prænotatis, V.

Sit prima propositio: *considerando præcisè solam naturam interni assensus diuinæ fidei, non est necesse in eius resolutione procedere ex diuina reuelatione in Ecclesiam, vt regulam proponentem & explicantem res credendas*: vt hæc propositio intelligatur, notandum est, nos hîc per assensum diuinæ fidei consideratum præcisè *quoad suam naturam*, non intelligere assensum, prout abstrahit ab omni subiecto, & omni effectu, quem potest illi communicare, sed tantùm prout abstrahit ab hoc & illo particulari subiecto, ratione cuius aliquæ conditiones possunt ei conuenire, quas tamen per se & ex sua natura non postulat, sed ei sunt tantùm accidentales, vt verbi gratiâ in nobis quòd sit per reuelationem, quam nos singuli non

B accipimus immediatè à Deo, sed per Ecclesiam, & iuxta hunc sensum interpretes sancti Thomæ hac parte quæstione prima communiter sequuntur hanc nostram propositionem, quæ VI.

Probatur: internus assensus diuinæ fidei in Prophetis, in Apostolis, & in nobis, est eiusdem speciei, quia ostendimus suprà omnes assensus diuinæ fidei esse eiusdem speciei, & proinde omnium illorum resolutio debet fieri eodem modo: atqui in resolutione assensus diuinæ fidei in iis, quibus Deus & Christus immediatè reuelauit res per fidem credendas, non procedebatur necessariò ex diuina reuelatione ad Ecclesiam vt regulam proponentem & explicantem res credendas, sed solummodo terminabatur vltimatè in Deum reuelantem: igitur, considerando præcisè assen-

C sum diuinæ fidei, non est necesse in eius resolutione procedere ex diuina reuelatione in Ecclesiam, vt regulam proponentem & explicantem infallibiliter res credendas. VII.

Deinde, probatur nostra propositio ex iis omnibus, quibus suprà docuimus priuatam reuelationem verè diuinam posse sufficere pro formali obiecto fidei diuinæ, hæc enim consequenter probant in resolutione assensus diuinæ fidei non esse necesse ex reuelatione procedere in Ecclesiam tanquam regulam infallibiliter proponentem & explicantem res fidei, etiam vt ipsa reuelatio cognoscatur esse verè diuina.

Secunda propositio: *etiam considerando assensum diuinæ fidei, vt est determinatè in nobis, quibus Deus voluit secundùm legem ordinariam res credendas proponi infallibiliter & explicari*

D *ab Ecclesia tanquam à se ipso reuelatas, non est absolutè necessarium, quantum est ex natura ipsius assensus diuinæ fidei, in vltima eius resolutione procedere à diuina reuelatione in diuinam auctoritatem Ecclesiæ tanquam infallibilem regulam credendorum*: hæc propositio est contra Durandum tertio sententiarum distinctione 25. Melchiorem Canum libro secundo *de locis Theologicis* capite octauo, & nonnullos alios: est tamen satis communis inter interpretes sancti Thomæ prima quæstione huius partis, eámque tenentur sequi, qui contra Durandum negant dari vnum primum creditum, scilicet Ecclesiam regi Spiritu sancto, cuius primi crediti fides & assensus debeat præsupponi ad assentiendum reliquis creditis, seu veritatibus ad credendum fide diuinâ propositis. VIII.

I. Probatur imprimis auctoritate ſancti Tho-
mæ prima quæſtione huius partis articulo quar-
to, in ſolutione ad ſecundum, vbi loquens gene-
raliter de aſſenſu diuinæ fidei, & proinde, vt
etiam poteſt eſſe in nobis credentibus tantùm
ex præuia externa propoſitione facta per homi-
nes, ait ad eliciendum aſſenſum diuinæ fidei ex
parte ipſius obiecti ſolummodo requiri, quòd
videatur ſub communi ratione credibilis, id eſt,
vt res ad credendum per diuinam fidem propo-
ſita iudicetur euidenter credibilis, ſeu digna,
quæ propter auctoritatem Dei reuelantis cre-
datur: ergo, cùm aſſenſus iſte ſit omnino alius,
& diſtinctus ab eo, quo credimus diuinam au-
ctoritatem Eccleſiæ, vt regulam infallibiliter
proponentem credenda, & hoc prærequiſitum
poſſit fieri abſque illo aſſenſu, quo credimus
Eccleſiam eſſe regulam infallibiliter proponen-
II. tem credenda, quemadmodum patet ex dictis
de euidentia credibilitatis, poteſt aſſenſus di-
uinæ fidei formari circa veritatem aliquam, abſ-
que eo quòd ipſa diuina auctoritas Eccleſiæ, vt
credita tanquam regula infallibiliter proponens
credenda, præſupponatur neceſſariò: ergo, cùm
aſſenſus diuinæ fidei reſoluatur in ea, per quæ
generatur, non erit neceſſe in vltima reſolutio-
ne interni aſſenſus diuinæ fidei, illum ita reſol-
uere in diuinam reuelationem, vt tamen ab illa
fiat proceſſus ad auctoritatem Eccleſiæ, vt re-
gulam infallibiliter proponentem & explican-
tem credenda.

Explicatur ampliùs hæc ratio ſancti Thomæ,
& ſimul probatur noſtra propoſitio: ſtatim at-
que datur iudicium de euidentia credibilitatis
circa aliquam veritatem propoſitam ad creden-
dum fide diuinâ, ſtatim & nullo alio iudicio
intellectus prærequiſito tanquam neceſſariò
III. præſuppoſito, intellectus poteſt veritati ſibi
hoc modo propoſitæ ad credendum aſſentiri,
aliàs ei non aſſentiendo non peccaret, quod ta-
men eſſe falſum patet ex dictis ſuprà de credi-
bilitate & eius euidentia: atqui ſatis frequen-
ter poteſt contingere, vt aliquis habeat ſuffi-
ciens quoddam motiuum, per quod iudicet
hanc & iſtam veritatem ſibi ad fide diuinâ cre-
dendum propoſitam, eſſe euidenter credibi-
lem abſque eo, quòd priùs habuerit aliquem
aſſenſum diuinæ fidei de infallibili auctoritate
diuina Eccleſiæ per ſingularem aſſiſtentiam Spi-
ritus ſancti: igitur tunc aſſenſus diuinæ fidei
poterit elici abſque præſuppoſito aſſenſu de in-
fallibili auctoritate Eccleſiæ, vt proponentis &
explicantis veritates fidei: ergo, cùm aſſenſus
diuinæ fidei poſſit eodem modo reſolui, quo e-
xercetur, quemadmodum ita exercetur vt fiat
IV. propter diuinam auctoritatem reuelantem abſ-
que eo tamen, quòd neceſſariò præſupponat
aſſenſum de diuina auctoritate Eccleſiæ tan-
quam proponentis & explicantis infallibiliter
res propoſitas ad credendum, ſic etiam forma-
lis vltima reſolutio diuinæ fidei poterit fieri ſic
in diuinam reuelationem tanquam rationem
credendi, vt tamen in hac reſolutione non ſit
neceſſarium procedere à diuina reuelatione ad
hanc diuinam auctoritatem Eccleſiæ, vt regu-
lam infallibiliter proponentem & explicantem
res credendas per fidem diuinam.

Confirmatur adhuc ex eodem ſancto Tho-
ma citato illo articulo quarto in corpore, di-
cente intellectum determinari ad aſſentiendum
veritatibus diuinæ fidei, non quòd motio ex

A parte obiecti ſit ſufficiens, ſed quia electio vo- V.
luntatis adiungitur, quæ intellectum determi-
nat *ſpecificatiuè* ad aſſenſum: atqui motio requi-
ſita ex parte obiecti & voluntatis, & electio,
poſſunt reperiri reſpectu huius veritatis, v. g.
Deus eſt vnus & trinus, quamuis nulla mentio
fiat diuinæ illius auctoritatis, quam Eccleſia
habet pro infallibiliter proponendis & expli-
candis rebus fidei: igitur & aſſenſus diuinæ fi-
dei poteſt exerceri abſque eo, quòd aſſenſus
circa illam diuinam auctoritatem Eccleſiæ tan-
quam regulam infallibilem proponentem & ex-
plicantem credenda præſupponatur neceſſariò:
igitur ſimiliter aſſenſus iſte poterit ita reſolui
in reuelationem diuinam tanquam formalem
rationem credendi, vt tamen non ſit neceſſa-
rium procedere à diuina reuelatione ad hanc
auctoritatem Eccleſiæ, vt infallibiliter propo-
B nentem & explicantem res fidei. VI.

Tertiò: omnes actus diuinæ fidei in hominibus
tam poſt ſuſceptã fidem, quàm dum primò illam
ſuſcipiunt, ſunt eiuſdem planè ſpeciei infimæ, vt
docuimus præcedentibus diſputationibus: ergo
quod in vno illorum aſſenſuum & eius vltima re-
ſolutione non eſt abſolutè neceſſarium, nec e-
tiam erit ſimpliciter & abſolutè loquendo neceſ-
ſarium in ipſa formatione vel etiam reſolutione
aſſenſus diuinæ fidei, quatenus fit & exercetur
à nobis, ſiue primò venientibus ad fidem, ſiue
poſt longam eius profeſſionem, ſed in forman-
do aſſenſu diuinæ fidei per gentilem primò ve-
nientem ad fidem diuinam, non eſt neceſſe
eum priùs formare aſſenſum de hac diuina au-
ctoritate Eccleſiæ, vt infallibiliter proponente
res fidei ad hoc, vt aſſenſum eliciat circa veri-
tatem diuinæ fidei ſibi propoſitam ad creden-
dum; ſimiliter nec ad formalem reſolutionem
C ſui aſſenſus opus eſt procedere à reuelatione di- VII.
uina ad auctoritatem diuinam Eccleſiæ: ergo
neque in aliis poſt fidem ſuſceptam exercenti-
bus actus diuinæ fidei, erit neceſſe priùs forma-
re aliquem aſſenſum de hac diuina auctoritate
Eccleſiæ, nec in eius reſolutione formali erit
neceſſarium procedere à diuina reuelatione ad
diuinam auctoritatem Eccleſiæ, vt infallibiliter
proponentem & explicantem res credendas.

Maior patet ex paritate rationis, minor pro-
batur: vel infidelis veniens ad fidem indigeret
aliquâ aliâ propoſitione, cuius beneficio cre-
deret diuinam hanc auctoritatem eſſe in Eccle-
ſia, vel nullâ aliâ indigeret, ſed primò & imme-
diatè præberet ei aſſenſum ob diuinam reuela-
tionem: ſi primum, ergo vt iſte infidelis poteſt
formare primum aſſenſum diuinæ fidei ſine
præſuppoſito neceſſariò aſſenſu circa diuinam
D hanc auctoritatem Eccleſiæ & ex conſequenti VIII.
primus iſte omnium aſſenſus poteſt reſolui in re-
uelationem diuinam abſque eo, quòd procede-
tur à diuina reuelatione ad hanc diuinam aucto-
ritatem Eccleſiæ, ſic etiam quilibet iam profeſ-
ſus fidem Catholicam à longo tempore poterit
diuinæ fidei aſſenſum formare circa peculiarem
aliquam veritatem, illúmque reſoluere vltimò
in diuinam reuelationem abſq; eo, quòd neceſ-
ſarium ſit vlteriùs procedere à diuina reuela-
tione ad auctoritatem diuinam Eccleſiæ, vt hæc
diuina reuelatio cognoſcatur certò eſſe diuina;
ſecundum etiam non poteſt dici, quia hæc veri-
tas fidei, ſcilicet, *eſt in Eccleſia diuina auctori-
tas infallibiliter proponens & explicans quæ ſunt
credenda*, non eſt minùs obſcura & incognita

I. infideli venienti primùm ad fidem, quàm quodlibet aliud mysterium fidei, cùm sit aliquod eius obiectum, & proinde vt sic obscurum; & formale motiuum istius assensus, quem homo iste veniens ad fidem elicit, est sola diuina reuelatio: ergo, quemadmodum absque alio primo assensu diuinæ fidei assentitur huic propositioni ob solam diuinam reuelationem, nec in resolutione huius assensus procedit à diuina reuelatione ad aliquem alium assensum, vel etiam ad auctoritatem Ecclesiæ infallibilem, sic etiam qui iam professus ad fidem, non cogitur in resolutione assensus diuinæ fidei à se eliciti procedere ad auctoritatem Ecclesiæ à diuina reuelatione.

Tertia propositio: *in iis, qui iam receperunt fidem, diuina fidei assensus, qui datur cōtra errores, dubitationes, difficultates insurgentes circa obiecta particularia diuinæ fidei, ordinariè & communiter*
II. *resoluendus est in diuinam auctoritatem Ecclesiæ tanquam regulam infallibiliter proponentem & explicantem credenda*: hæc propositio est communis apud scholasticos, &

Probatur iis scripturæ, Patrum auctoritatibus, & rationum momentis, quibus suprà ostendimus diuinam reuelationem, cui nostra fides innititur tanquam formali obiecto esse de lege ordinaria publicam, & ad nos per Ecclesiam deriuatam.

Deinde iis, quibus in sacris litteris Apostoli, Euangelistæ, doctores dicuntur constituti à Deo in Ecclesia, ne simus fluctuantes; item iis, quibus pro rebus circa fidem controuersis remittimur ad Ecclesiã: ex quibus potest hæc ratio formari: eo modo ordinariè ij, qui fidem susceperunt, debent assensum fidei contra errores, dubitationes & difficultates circa particularia diuinæ fidei obiecta insurgentes resoluere, quo
III. Deus & Christus ordinauit, quo Apostoli suo exemplo docent, & Patres tradunt suis scriptis, & eo, qui est omnium conuenientissimus & certissimus; atqui modus iste in iis: qui iam susceperunt fidẽ, pro eo tempore, quo aliqui errores, dubitationes circa obiecta particularia fidei occurrunt, est resoluere assensum fidei in diuinam auctoritatem Ecclesiæ, vt regulam infallibiliter proponentem & explicantem res credendas; ita enim Deus præscripsit Deuteron. 17. *si quid ambiguum aut difficile occurrerit, ascendes ad locum* &c. *ad sacerdotes*. Item Malachiæ secundo, *labia sacerdotis custodiunt scientiam & legem Domini requires de ore eius*; *ad Ephes.* quarto, Christus in hunc finem dedit alios Apostolos, alios Doctores, alios Euangelistas; primæ *ad Timot.* 3. voluit Ecclesiam esse columnam veritatis; decimo sexto sancti Ioannis promittit Ecclesiæ doctri-
IV. nam & scientiam omnium veritatum pertinentium ad fidem, *cùm venerit paraclitus, docebit vos omnem veritatem*: item sancti Ioannis 21. *portas inferi non præualituras aduersus Ecclesiam*, se affuturum Ecclesiæ vsque ad consummationem sæculi; item in Actibus Apostolorum decimo quinto capite, Apostoli exortâ inter fideles controuersiâ de obseruatione legalium conueniunt in Concilium, humano & sensibili modo definiunt hanc veritatem, eámque aliis sequendam vt rem fidei proponunt & ordinant.

Patres item commendant hanc methodum, passim, vt sanctus Cyprianus epistolâ 69. sanctus Hieronymus Dialogo cōtra Luciferianos, & alij; modus item sic resoluendi assensum est conuenientissimus, quia hæc regula est animata, viua,

A publica, definiens absque vlla ambiguitate, habétque omnes & singulas conditiones, quæ V.
possunt in aliquo iudice requiri pro dirimendis controuersiis fidei, & propter infallibilem assistentiam Spiritus sancti promissam Ecclesiæ locis nunc citatis; modus iste est certissimus, nec alicui alij puta scripturæ sacræ, vel spiritui particulari, omnes istæ conditiones conueniunt, nam, licèt sacra scriptura sit quædam regula, non tamen *animata*, non aperta sed obscura, nec omnes veritates fidei continens explicitè: & spiritus particularis est fallax, cùm ex Apostolo Sathan aliquando se transformet in Angelum lucis: igitur in iis, qui iam susceperunt fidem, assensus diuinæ fidei, qui datur contra errores, dubitationes, quæ exoriuntur circa aliquod speciale obiectum fidei, est ordinariè resoluendus in diuinam auctoritatem Ecclesiæ vt regulam infallibiliter proponentem & explicantem res fidei.

B Hinc sanctus Thomas hâc parte quæstione tertiâ articulo tertio in corpore, ait illum, qui VI.
non inhæret doctrinæ Ecclesiæ sicut infallibili & diuinæ regulæ, non habere habitum fidei, sed ea, quæ sunt fidei alio modo tenere, quàm per fidem; ibi enim loquitur de eo, qui quoad aliquos articulos diuinæ fidei idem sentit, quod Ecclesia Catholica; quoad nonnullos autem alios pertinaciter dissentit ab Ecclesia, sícque propriè non habet habitum diuinæ fidei.

ARTICVLVS IV.

In quid resoluatur assensus fidei, tanquam in conditionem prærequisitam.

SIT hæc propositio: *assensus diuinæ fidei resoluitur tanquam in aliquam conditionem præ-*
C *requisitam in ipsa motiua credibilitatis diuinæ fi-* VII.
dei, & in precedens iudicium de euidentia credibilitatis, & in id genus alia, quæ tale iudicium requirit.

Probatur: assensus diuinæ fidei in id, tanquam in conditionem resoluitur, quod necessariò prærequirit per modum alicuius conditionis, quia vnumquodque resoluitur in aliud eo modo, quo ab illo vel ex illo generatur: atqui assensus diuinæ fidei generatur ex prædicto hoc iudicio de euidentia credibilitatis, & ex ipsis motiuis diuinæ fidei, quatenus ista sunt quædam conditiones prærequisitæ necessariò ad assensum diuinæ fidei, vt patet ex dictis de necessitate eorum.

Quòd autem assensus diuinæ fidei non possit vlteriùs resolui, probatur, quia ordo resolutionis est omnino contrarius ordini generationis, &
D quod est primum in hoc ordine generationis, est VIII.
illud, in quod ordo resolutionis desinit, sícque est vltimum, in quo fit ipsa resolutio: atqui omnium primum, à quo generatio assensus diuinæ fidei incipit, sunt motiua credibilitatis, iudicium de eius euidentia, & id genus alia, quæ ad illam spectant, súntque à nobis fusè explicata disputando de illis: igitur id, in quod vltimatè resoluitur assensus fidei, non vt rationem formalem, nec vt regulam credendorum, sed solummodo vt conditionem prærequisitam ad generationem huius assensus, sunt prædicta motiua credibilitatis, & prædictum iudicium de eorum euidentia.

I.

Articvlvs Vltimvs.

Ex suprà dictis infertur consectarium.

EX suprà dictis facilè patet nos non committere vitiosum aliquem circulum propriè dictū, dum interrogati, cur credamus Deum verbi gratiâ, esse *trinum & vnum*, respondemus *quia Deus reuelauit*, & vlteriùs interrogati, cur credimus *Deum reuelasse*, respondemus *quia Ecclesia id nobis dicit*, & vlteriùs interrogati, cur credamus Ecclesiæ, respondemus *quia Deus reuelauit illam esse firmamentum & columnam veritatis, seu esse infallibilem regulam proponentem credenda:* nam in nostra sententia hæc resolutio, quâ procedimus ab vna speciali reuelatione ad vniuersalem, habet solummodo locum in eo, qui iam suscepit fidem, & cui illâ retentâ exoritur quædam dubitatio circa peculiares quas-
II. dam materias: vnde eiusmodi responsio propriè loquendo non est aliquis circulus, sed est ex iam admissis tanquam indubitanter veris resoluere assensum circa ea, quæ possunt aliquam dubitationem ingenerare.

Et potest explicari exemplo sumpto à Mathematicis, qui ex postulatis probant sæpenumero suas conclusiones, imò posteriores per priores, nec tamen dicuntur committere aliquem circulum, & est valde in omnibus scientiis familiare, ex iam concessis probare aliud, nec id vitio iis tribuitur, tanquam admittentibus aliquem circulum; quare, cùm nos omnes Catholici admittamus Ecclesiam regi à Spiritu sancto, habere auctoritatem, quâ est constituta à Deo infallibilis regula credendorum, dum assensum nostræ fidei
A circa aliquod particulare obiectum resoluimus in hanc auctoritatem Ecclesiæ, non censemur III.
propriè committere circulum, sed sic resoluendo procedimus à re minùs notâ *quoad nos*, ad rem magis nobis notam, qui modus probandi censetur probatissimus ab omnibus Philosophis.

Addunt etiam alij, hunc circulum esse in genere diuerso causæ, est enim à causa formali assẽsus diuinæ fidei ad causam ipsius acceptationis fidei: nam causa formalis assensus est diuina reuelatio, causa verò, quâ sum inductus & persuasus vt acceptarem hunc & istum articulum vt à Deo reuelatum, est diuina auctoritas Ecclesiæ: circulum verò in diuerso genere causæ non improbari ab Aristotele, vt potest videri in libris eius Posteriorum. Et hæretici, velint nolint, tenentur admittere talem circulum, cùm idem planè possit formari circa scripturam sacram, quam habent loco regulæ, & circa quemlibet IV.
B articulum, vt quilibet potest facilè animaduertere, in hoc tamen differimus ab illis, quòd in hac nostra resolutione procedamus à re magis nota *quoad nos*, ad rem minùs notam; illi verò à re minùs notâ ad rem æquè aut minùs notam, & proinde insufficientem, nam æquè ignota est infallibilitas ipsius scripturæ sacræ (præcisâ auctoritate Ecclesiæ) ac est ignota propositio per illam probanda, cùm non possit aliunde probari hanc scripturam sacram esse sacram, nisi ex ipsa traditione Ecclesiæ & eius declaratione.

Adde quòd scriptura sacra satis frequenter loquitur obscurè, nec distinctè & dilucidè proponit omnes & singulas veritates fidei, nec est *animata & viua*, quæ possit facere, vt assensus ipsius fidei vltimatè in illa consistat.

TRACTATVS SECVNDVS DE SPE.

I. QVIA sapientis est architecti ædificare super fundamentum à se stabilitum, & fides verè Christiana est solidissimum totius ædificij spiritualis fundamentum ex Apostolo *ad Hebreos* cap. vndecimo, ideò diuinâ fide à nobis explicatâ ad expositionem Christianæ spei progredimur, vt pote, quæ ordine generationis est prior charitate.

DISPVTATIO I.

De nomine & obiecto materiali spei Theologicæ.

II. ARTICVLVS I.

Quomodo nomen spes *accipiatur in hoc tractatu.*

HOc nomen *spes* tribus tantùm modis in hoc tractatu accipietur conformiter ad vsum scripturæ & modi loquendi Patrum de spe Christiana, vel enim sumetur pro obiecto actus spei, seu pro re, quæ speratur, qua in significatione vsurpatur ab Apostolo *ad Titum* secundo capite, dum sic ait *expectantibus beatam spem*, id est beatitudinem æternam; & *ad Romanos* octauo, *spes, quæ videtur, spes non est*: id est res, quæ est præsens,
III. & iam possidetur, non speratur, seu non est spei obiectum, vt etiam indicat hæc sequens particula, *nam quod videt quis, quid sperat*, id est, non est, cur aliquis speret id, quod iam possidet, sed tunc spes est superflua.

Aliquando etiam hoc nomen *spes*, sumetur pro actu illo, vel habitu supernaturali, quo voluntas nostra tendit in bonum supernaturale, vt nostrum, absens, arduum, & possibile obtineri, quomodo satis frequenter accipitur in sacris litteris, vt *ad Romanos* quinto, *in qua* (scilicet gratia iustificationis) *stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei*: id est, persistimus in iustificationis gratia, & de ea gloriamur sperantes gloriam æternam: & primæ *ad Corinthios* decimo tertio, *nunc manent tria hæc, fides, spes, charitas.*

Denique hoc nomen *spes* accipietur aliquando pro eo, in quo speramus, seu per quem, siue
A vt causam principalem, siue vt secundariam & minùs præcipuam obtinemus rem, quæ speratur: IV.
priori modo Deus passim in sacris litteris appellatur *spes nostra*: vt Psal. 90. *tu es spes mea*: posteriori beatissima virgo singulari titulo salutatur spes nostra in publico officio Ecclesiæ: alias verò significationes huius nominis *spes*, vt ad propositum nihil facientes libenter omittimus.

ARTICVLVS II.

Quodnam sit materiale obiectum adæquatum spei Theologicæ.

REPETENDÆ sunt ex Dialecticis explicationes & distinctiones obiecti in *materiale* & *formale*: *materialis* in *totale* & *partiale*: *par-*
B *tialis* in *præcipuum* & *secundarium*: quibus sup- V.
positis difficultas mouetur de quolibet materiali obiecto spei Christianæ: de *totali* eius obiecto nulli ferè Theologi agunt, sed tantùm de *inadæquato* tam *secundario*, quàm *primario*: nos tamen singula illa explicabimus, quare

Sit hæc propositio: *materiale obiectum adæquatum spei Christianæ & Theologicæ, est totum illud bonum supernaturale, absens, arduum, possibile, contentum septem petitionibus orationis Dominicæ, quod in se ipso adæquatè sumpto includit finem nostrum supernaturalem, absentem, arduum, possibilem, & singula, quæ ad illum conferunt*: hæc propositio est expressè sancti Augustini in Enchiridio *ad Laurentium* capite 114. vbi ita scribit, *de iis omnibus, quæ fideliter sunt credenda, ea tantùm ad spem pertinent, quæ*
C *in oratione Dominica continentur*. Ex qua au- VI.
ctoritate

Formatur hæc prima ratio: illud est adæquatum materiale obiectum Christianæ spei, quod in seipso comprehendit id omne, quod sperari potest, vt indicat significatio huius termini, *adæquatum*: atqui ex sancto Augustino nunc relato totum illud bonum Dei contentum septem petitionibus orationis Dominicæ est eiusmodi: ergo totum illud bonum est adæquatum materiale obiectum Christianæ spei.

Secunda ratio: totum illud supernaturale, quod licitè & honestè possumus nobis concupiscere, & à Deo petere, est obiectum adæquatum spei Christianæ: atqui totum contentum septem petitionibus orationis Dominicæ possumus nobis concupiscere & à Deo petere

I. ergo totum illud contentum septem petitionibus orationis Dominicæ est adæquatum obiectum spei Christianæ. A

Maior est sancti Augustini citato capite 114. Enchiridij, dum ita scribit, *nonnisi à Domino Deo petere debemus, quicquid speramus nos vel bene operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.*

Patet etiam ratione: spes Christiana est honestus quidam motus, seu affectus voluntatis concupiscentis sibi bonum suum supernaturale, quod autem potest concupisci honestè per spem Christianam, potest & honestè peti à Deo, quia spes Christiana est ad summum bonum supernaturale, vt à Deo accipiendum: vnde Deus vocatur *spes nostra.*

Minor eiusdem rationis probatur auctoritate Patrum; Tertull. lib. *de oratione* capite primo, vbi ob hanc causam vocat orationem Dominicam *breuiarium totius Euangelij*: sancti Cypria-

II. ni lib. de *oratione Dominica*, dicentis illam esse *breuitate sermonis collectam, sed spiritualiter virtute copiosam, vt nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostræ cælestis doctrinæ compendio comprehendatur*: sancti etiam Augustini epistolâ 121. *ad Probam* capite duodecimo, vbi habet similia. B

Vltima ratio: illud solum, quod adæquat obiectum formale spei Christianæ, est adæquatum eius materiale obiectum, vt intelligitur ex ipsis terminis: atqui formale obiectū spei Christianæ est bonum supernaturale absens, possibile, quatenus est nostrum: nam tale bonum vel est aliquid æternum, scilicet æterna beatitudo, vel aliquid eius, aut aliquid temporale conferens tamen ad nostram beatitudinem; hoc autem vtrumque bonum adæquatur ab ipso contento in septem illis petitionibus, vt S. August. expressè docet in Enchirid. capite 115.

III. Atque intelligitur ex his contentum istud, quod pro adæquato materiali obiecto spei Christianæ ponimus, in re ipsa nihil esse aliud, quàm quoddam aggregatum ex supernaturali beatitudine, & iis, quæ vel sunt aliquid eius, vel nonnihil ad illam conferunt. C

ARTICVLVS III.

Quodnam sit obiectum principale inadæquatum spei Theologicæ.

SIT hæc propositio: *obiectum principale inadæquatum spei Theologicæ est beatitudo æterna.* Ita omnes Theologi cum sancto Thoma quæstione decima septima articulo secundo, & tertio sententiarum distinctione vigesima sexta: & hæc propositio est ita certa, vt si non sit de fide,

IV. illam tamen accedat ob vrgentissima testimonia ad sacræ scripturæ, quibus illa ostenditur. D

Probatur itaque ex sacris litteris, *ad Titum* capite primo, *in spem vitæ æternæ, quam promisit, qui non mentitur Deus*, & ibidem capite tertio, *vt iustificati gratiâ ipsius hæredes simus secundùm spem vitæ æternæ*, & pluribus aliis locis.

Probatur item ratione: illud est primarium inadæquatum obiectum spei Christianæ, quod honestè vt summum bonum nostrum & vltimum finem nostrum supernaturalem possumus concupiscere, & à Deo expectare, vt patet ex dictis: atqui æterna beatitudo est summum nostrum bonum, finis noster vltimus supernaturalis, vt docent omnes Theologi primâ secundæ,

& hæc æterna beatitudo est talis, vt eam tanquam nostrum bonum summum possimus honestè concupiscere, & à Deo expectare, cùm Christus Dominus ad id primò & principaliter quærendum nos exhortetur apud S. Matthæum capite 6. *quærite primùm regnum Dei*, id est vitam æternam, vt Beda & Euthymius ad illum locum explicant, vbi particula illa, *primùm*, ita denotat ordinem concupiscendi ea, quæ sunt nobis necessaria, vel vtilia, & etiam inquirendi, vt tamen primus locus detur appetitui & acquisitui vitæ æternæ; reliquis verò, prout ad illam conferunt, vel aliquem habent ordinem, secundus tantùm locus & minùs præcipuus, sicut significat hæc particula, quam Christus Dominus ibi subiicit, *hæc omnia adiicientur vobis*, scilicet ad vitam temporalem necessaria, de quibus in antecedentibus locutus est, tanquam quædam adminicula assequendæ vitæ æternæ. V.

Deinde: illud est præcipuum inadæquatum spei Christianæ obiectum, quod est principaliter nobis à Deo promissum, quódque principaliter quietat appetitum concupiscentiæ, importatum nomine *spei*: at id est beatitudo æterna, nã Deus passim seipsum promittit vt mercedem bonorum nostrorum operum, & beatitudo æterna quietat principaliter nostrum appetitum, iuxta illud Psalmi *satiabor cùm apparuerit gloria tua*: igitur æterna beatitudo est præcipuum inadæquatum spei Christianæ obiectum. VI.

Quòd autem æterna beatitudo sit *obiectum tantùm inadæquatum spei Christianæ*, patet, quia sunt & alia quædam obiecta, quæ honestè concupiscimus per spem Christianam, vt patebit infrà.

Nec obstat, quòd omnia, quæ nobis concupiscimus per spem Theologicam, concupiscantur in ordine & habitudine ad æternam beatitudinem, vt enim Dialectici docent, aliud est *obiectum purè, simpliciter & absolutè adæquatum*, & aliud esse solummodo *obiectum adæquatum attributionis*; primum requirit, vt nihil extra se induat formale obiectum sui habitus vel potentiæ quod hîc non habet locum in beatitudine æterna respectu spei Christianæ, vt ampliùs mox patebit ex dicendis infrà; secundum postulat tantùm esse talis conditionis, vt ad illud ordinentur & vltimò referantur omnia, circa quæ ipse habitus vel potentia sese occupat; vnde, licèt æterna vita possit dici obiectum spei Christianæ adæquatum secundùm attributionem, quia omnia, quæ per illam concupiscuntur, appetuntur, vt habant aliquem habitudinem ad illam, non propterea tamen æterna vita seu beatitudo dicitur purè & absolutè esse adæquatum materiale obiectum spei Christianæ. VII.

ARTICVLVS IV.

Quænam æterna beatitudo, formalísne, an obiectiua, sit primarium materiale obiectum spei Christianæ. VIII.

NOTANDVM est, duplicem apud Theologos distingui beatitudinem; vnam *obiectiuam*, quæ nihil aliud est, quàm Deus ipse, qui est obiectum visionis & fruitionis beatificæ, alteram *formalem*, quæ nihil est aliud, quàm actus intellectus, quo Deus in seipso, sicuti est, clarè & intuitiuè videtur, vel etiam fruitio actus voluntatis, quo Deus possidetur.

I. A Cùm autem vtrumque istud appelletur *vita æterna*, *nostra beatitudo æterna*, & vnumquodque istorum sit modo suo speciali tale, vt fusiùs explicant Theologi, agendo de illa, & articulo præcedenti docuerimus vitam æternam seu beatitudinem esse *primarium inadæquatum materiale obiectum nostræ spei*, difficultas nascitur de qua beatitudine æterna id sit intelligendum, an tantùm de *formali*, an de *obiectiua* tantùm; an verò de vtraque simul sumpta: & si intelligatur de vtraque simul, quomodo illarum vna sese habeat ad aliam, vt ingreditur hoc primarium inadæquatum materiale obiectum spei Christianæ.

Tres sunt hac de re sententiæ: prima Durandi in tertium sententiarum distinctione vigesima sexta quæstione secunda numero sexto & sequentibus, solam scilicet beatitudinem *formalem* æternam esse hoc primarium obiectum *im-*
II. B *mediatum*, Deum verò seu *obiectiuam* æternam beatitudinem esse solummodo *mediatum principale*: vnde consequenter ait spem ratione primarij sui inadæquati obiecti materialis non esse propriè *Theologicam*, cùm hoc eius obiectum non sit Deus, sed aliquid creatum, scilicet *formalis beatitudo æterna*; esse tamen *Theologicam* ratione primarij mediati sui inadæquati obiecti materialis, quod est Deus, & penes hoc spem distingui etiam à fide & charitate, quia immediatum illarum materiale obiectum primarium inadæquatum est Deus.

Atque eodem modo philosophatur tam in primum sententiarum distinctione prima quæstione secunda numero quarto, & sequentibus, quàm libro quarto sententiarum distinctione 49. quæstione tertia numero sexto, & sequentibus de fruitione & delectatione beatorum de
III. Deo clarè viso, quia spes, seu gaudium, & dele-
C ctatio, distinguuntur tantùm penes futurum & præsens: hanc sententiam vt probabilem sequitur Becanus ad hanc partem capite decimo septimo quæstione prima, prima propositione.

Secunda sententia est Caietani hâc parte quæstione decima septima articulo quinto, & quorumdam recentiorum, scilicet solam æternam *obiectiuam* beatitudinem esse primarium immediatum obiectum spei Christianæ; *formalem* verò beatitudinem esse tantùm conditionem requisitam necessariò, vt Deus tanquam obiectum *quod* explicetur voluntati.

Tertia sententia est inter duas præcedentes media, quam vt veriorem explicabimus nostris propositionibus.

Prima sit: *primarium obiectum materiale inadæquatum spei Christianæ est Deus clarè & in-*
IV. *tuitiuè videndus, ita vt nec solus Deus, seu sola*
D *beatitudo æterna obiectiua, nec sola visio beatifica, seu formalis beatitudo, sit hoc immediatum obiectum spei Christianæ; sed vnum aliquod totale integratum ex istis duobus simul sumptis, quod vno verbo potest appellari, Deus clarè & intuitiuè videndus.* Ita communiter interpretes sancti Thomæ ad quæstionem decimam septimam huius partis, & in simili difficultate de delectatione beatorum primâ secũdæ quæstione quarta, & videtur esse expressa sententia sancti Thomæ citatâ quæstione decima septima articulo secundo in corpore: nam, cùm ibi dixisset spem Christianam habere pro suo obiecto principali immediato bonum infinitum, quod est Deus, statim illud explicat expressione tã ipsius Dei, quàm visionis

V. & fruitionis eius, dum ita scribit, *hoc autem bonum est vita æterna*, *quæ in fruitione ipsius Dei consistit*, vbi & actum consecutionis visionis beatificæ, & obiectum eius simul complectitur, quod est totum & integrum hoc obiectum, quod nunc assignamus.

Probatur etiam ratione: prima: illa æterna beatitudo est inadæquatum materiale præcipuum & immediatum obiectum spei Christianæ, quæ propriè est finis noster vltimus, quietans appetitum concupiscentiæ importatum nomine spei Christianæ, vt intelligitur ex dictis: atqui neque solus Deus secundùm se sumptus, seu prout præscindit à visione beatifica, neque hæc sola, vt præscindit à Deo obiecto suo, habet rationem nostri finis vltimi quietantis appetitum nomine *spei* importatum: sed tantùm ambo illa & simul integrant aliquod totale in genere obiecti & finis: ergo neque solus Deus secundùm
VI. se sumptus, neque sola visio beatifica, vt præscindit à Deo suo obiecto, est immediatum præcipuum materiale obiectum spei Christianæ, sed Deus, & hæc futura visio beatifica, prout simul integrant vnum aliquod obiectum, & aliquem vnum finem nostrum vltimum.

Maior est certa ex dictis. Minor probatur quoad primam partem, quæ asserit, *neque solum Deum seorsim à visione beatifica, neque solam visionem beatificam seorsim à Deo suo obiecto, sed vtrumque simul integrare nostrum finem vltimum*, primò ex sancto Thoma primâ secundæ quæstione prima articulo octauo in corpore, & eadem parte quæstione vndecimâ articulo tertio in responsione ad tertium; finis *qui*, id est res, in qua boni ratio reperitur, & finis *quo*, id est adeptio, consecutio, possessio rei bonæ, non sunt loquendo propriè duo fines, sed vnus duntaxat integratus ex istis duobus: atqui Deus, seu
VII. æterna beatitudo obiectiua, est vltimus noster finis *qui* ex eodem sancto Thoma istis locis nunc citatis, & ex iisdem locis visio beatifica est noster vltimus finis *quo*, nam quod in rebus materialibus est ipsa possessio materialis rei concupitæ, id in rebus spiritualibus, cuiusmodi est beatitudo æterna, est operatio illa, quæ est istius rei consecutio: ergo Deus & visio beatifica, vt simul iunguntur, sunt finis noster vltimus: ergo neque solus Deus, neque sola formalis beatitudo seu visio beatifica, est finis noster vltimus præcipuus.

Probatur secundò eadem pars: illud habet rationem totalis vltimi finis spei Christianæ, ad quod intentio honestè & licitè concupiscentis per spem Christianam terminatur adæquatè: nam, vt intentio respicit finem, ita adæquata
VIII. intentio debet respondere fini totali & integro: atqui intentio honestè & licitè desiderantis per spem adæquatè suum finem vltimum supernaturalem primarium, non terminatur ad solum Deum, nec ad solam visionem beatificam, sed ad vtrumque simul: nam primò finis vltimus, qui à nobis appetitur, non est solus Deus, sed etiam ipsa eius visio, vt expressè significat sanctus Augustinus libro vndecimo *de ciuitate* capite sexto, vbi affirmat nostram voluntatem habere pro suo fine vltimo visionem Dei; nec econtrà est sola visio, sed etiam Deus, cùm ei soli competat esse infinitè bonum, & esse bonum simpliciter & absolutè loquendo infinitum.

Tum etiam quia ei competit esse merces nostra, iuxta illud Dei ad Abraham Genes. decimo

I. quinto, *ego protector tuus sum, & merces magna nimis.*

Deinde: quia non solus Deus in se & secundùm se, sed etiam & ipsa intuitiua visio illius est volita, non enim solummodo volumus Deum secundùm se, sed etiam & claram illius visionem: ergo & illam simul intendimus sperando, & illam includimus in præcipuo inadæquato obiecto illius.

Tertiò: quia ita volumus per spem Deum, vt velimus illum nobis bonum: at non possumus velle Deum nobis bonum in ratione vltimi finis, nisi vt à nobis possessum, & nisi velimus eius nobis possessionem & consecutionem, quia per illam formaliter sit nostrum bonum, cùm per illam nobis intimè coniungatur: ergo, cùm hæc actualis possessio Dei clarè visi, adeptio, & consecutio, nihil sit aliud, quàm clara visio beatifica: hæc etiam beatifica visio est aliquid totalis pri-
II. marij inadæquatè finis nostri vltimi.

Explicatur: eodem modo seruatâ proportione per spem concupiscimus Deum finem nostrum vltimum, quo auarus concupiscit pecunias, & quo homo deditus voluptati appetit rem voluptuosam (hæc enim exempla sunt sancti Thomæ quæstione tertia citatâ articulo primo) atqui intentio, volitio, desiderium & appetitus auari non fertur nudè in pecuniam, nec item nudè in possessionem illarum, vt hæc per mentem potest ab illis abstrahi, sed reipsa & de facto fertur integrè & adæquatè in vtrumque simul, quia ita appetit pecuniam, vt tamen velit illam habere, quod possessio importat: similiter homo deditus voluptati non tantùm appetit rem voluptuosam, sed etiam appetit frui re voluptuosâ, quia vterque istorum dirigit omnia sua ad consecutionem pecuniæ & rei voluptuosæ, & ad pecuniam & rem voluptuosam, eodémque actu
III. appetit vtrumque integrè & adæquatè: ergo pari modo voluntas nostra per spem Christianam vno eodémque actu tendit in Deum obiectiuam æternam beatitudinem, & visionem beatificam formalem, & per consequens hæc duo, Deus scilicet & visio beatifica, integrant vnum totum obiectum, præcipuum & totalem vnum finem vltimum, inadæquatum primarium materiale spei Christianæ.

Probatur vltimò: quotiescunque cognitio rei concupitæ respectu voluntatis concupiscentis non se habet tanquam nudè & simpliciter repræsentans ei bonitatem obiecti, sed sese habet tanquam formalis ratio, quâ voluntas consequitur illam, seu vt assecutio rei concupitæ, tunc talis cognitio est aliqua pars obiecti totalis istius appetitus & desiderij, verbi gratiâ quando aliquis cupit videre rem pulchram, totale
IV. & integrum obiectum huius desiderij non est solùm res pulchra, sed & ipsa visio rei pulchræ, quæ est ipsi voluntati ratio non tantùm manifestans bonitatem rei pulchræ, sed faciens eam possidere, item quando cupimus audire musicam, non sola musica est integrum obiectum talis appetitus, sed etiam ipsa eius auditio; nec enim optamus rem pulchram separatam à visione illius, nec musicam ab eius auditione, sed vtrumque, & ita ex illis duobus inter se iunctis fit vnum integrum immediatum obiectum nostri appetitus: atqui visio beatifica, comparata ad nostram voluntatem vt spe Christianâ concupiscentem æternam beatitudinem *obiectiuam*, non se habet, vt ei manifestans bonitatem &

A excellentiam æternæ beatitudinis obiectiuæ, sed V.
est ei formalis ratio, quâ consequitur Deum vt bonum suum proprium, seu est ipsa formalis eius assecutio, quia per istam visionem beatus formaliter possidet Deum summum suum bonum: igitur visio beatifica est aliqua pars obiecti totalis per spem Christianam concupiti.

Confirmatur ampliùs ex sancto Thoma primâ secundæ quæstione vndecima, articulo tertio in corpore, & in responsione ad tertium, vbi docet obiectum adæquatum fruitionis esse non Deum solùm, sed & beatificam visionem: atqui idem est immediatum totale obiectū fruitionis, & spei Christianæ, tantúmque distinguuntur penes præsens & futurum, vt Theologi communiter docent: ergo, sicut Deus visus est inadæquatum immediatum obiectum principale fruitionis, ita & Deus videndus est inadæqua-
tum principale immediatum spei Christianæ ob- VI.
B iectum.

Altera pars eiusdem minoris primæ rationis, asserens *non solùm Deum, sed etiam visionem beatificam eius quietare appetitum concupiscentiæ, importatum spei nomine*

Probatur: & primò sequitur ex præcedenti: nam proprium est vltimi finis quietare omnem rectum & honestum appetitum supernaturalem, cuiusmodi est affectus spei Christianæ: ergo, sicut ex præcedenti parte huius rationis, tota & adæquata ratio finis vltimi supernaturalis includit vtramque beatitudinem supernaturalem, nec Deus sine visione beatifica, nec visio beatifica sine Deo, quietabit appetitum supernaturalem, importatum nomine *spei*, sed Deus & visio beatifica vt simul integrant vnum totum obiectum.

Probatur item ex illo S. Augustini ad Deum in suis Confessionibus, *fecisti nos Domine ad te,*
C *& inquietum est cor nostrum donec reuertamur* VII.
ad te: hæc enim eius sententia vtramque simul iungit æternam beatitudinem, vt id, quod quietat nostrum appetitum: *obiectiuam* quidem in ista particula (*ad te,*) *formalem* verò in hac, *reuertamur:* hæc enim significat intimam illam comunctionem beati cum Deo per visionem & & fruitionem beatificam.

Deinde: quòd etiam Deo competat honestè amari hoc *amore concupiscentiæ*, & ex consequenti quòd possit ingredi hoc obiectum spei Christianæ, probatur: Deus potest eo modo honestè amari, quo est bonus, & quo est summum bonum, quia bonitas est motiuum formale amoris: atqui Deus non tantùm est in se ipso bonus, vel summum bonum, sed etiam est nobis bonus & nostrum summum bonum: ergo potest honestè sic amari à nobis; at sic amare Deum est
amare illum *amore concupiscentiæ*, hic enim amor VIII.
D distinguitur ab amore *amicitiæ* seu *beneuolentiæ*, quòd per hunc posteriorem res seu obiectum ametur, vt est bonum in se, per posteriorem vt est nobis bonum & commodum, quemadmodum S. Thom. docet primâ secundæ quæst. 26. art. 4. & omnes eius interpretes communiter.

Similiter: *quòd clara & intuitiua visio Dei possit honestè amari amore concupiscentiæ*, patet ex S. Th. nunc relato, quia beati honestè fruuntur illâ, quatenus illa est aliqua pars obiecti totalis fruitionis illorum: atqui fruitio pertinet ad *amorem concupiscentiæ*, quia tendit in suum obiectum vt bonum ipsius fruentis: ergo & visio beatifica potest honestè amari *amore concupiscentiæ*.

Secunda propositio: *Deus & visio beatifica*

com-

I. *componunt vnum totale inadæquatum materiale obiectum spei Christianæ, vt si comparentur cum intentione sperantis, tunc visio beatifica æquè immediatum terminet actum spei Christianæ, ac ipse Deus: si verò Deus & visio beatifica comparentur inter se tanquam res, & iuxta propriam suam naturam, tunc Deus habet rationem partis magis præcipuæ in hoc toto obiecto, & visio beatifica habet rationem partis minùs præcipuæ:* hæc propositio ponitur vt explicetur ordo, quem hæc duo seruant in constituendo totali hoc obiecto; & hanc propositionem debent admittere, qui tam primâ secundæ, quàm alibi, disputantes de variis diuisionibus finis admittunt diuisionem finis in *finem qui*, & *finem quo*, seu in *finem obiectiuum* & *formalem*: negant enim visionem comparatione ipsius Dei, seu finem *quo* comparatione finis *qui*, habere rationem medij, sed volunt habere tantùm rationem cuiusdam partis finis totalis: sic
II. Suares in Metaphysicis disputatione vigesima tertia sectione 2. numero duodecimo, Lorca Cisterciensis primâ secundæ disputatione prima *de beatitudine* in secundâ diuisione finis, & ibidem disputatione decima nona, & plures alij ex recentioribus.

Duæ sunt partes propositionis: prima *est de comparatione Dei & visionis eius in ordine ad sperantem*, quæ probatur: vbi duo partialia ita conueniunt in vnum totalem finem constituendum, vt vnumquodque illorum respectu voluntatis operantis sit id, cuius gratia voluntas operatur, ibi vnumquodque illorum æquè immediatè terminat intentionem voluntatis sic operantis, quia tunc vtrumque habet rationem finis, nec vnum illorum comparatione operantis est medium ad obtinendum alterum, quandoquidem ex fine & ex medio ad finem vnus finis
III. integer non potest componi, sed ex duobus tantùm partialibus: atqui tam ipsa *formalis* beatitudo, quàm *obiectiua*, conueniunt in vnum totalem finem comparatione sperantis spe Christiana, vt ostendimus præcedenti propositione, & visio beatifica, seu formalis beatitudo, est id cuius gratia Christianus exercet actum spei; hic enim non tantùm spectat Deum, sed & eius visionem, cùm hæc sit aliqua perfectio ei conueniens, quatenus Deus obiectum eius non potest esse bonus ipsi speranti, seu fieri bonum eius, nisi vt illi coniunctus, quæ coniunctio fit formaliter per visionem beatificam; igitur Deus, seu beatitudo *obiectiua*, & *formalis*, vt comparantur in ordine ad intentionem sperantis æquè immediatè terminant actum spei Christianæ: quod potest explicari exemplo superiùs desumpto ab auaro.

IV. Confirmatur: si Deus non terminaret immediatè actum spei, spes Christiana non esset propriè virtus *Theologica*, quia de ratione illius est, quòd Deus sit immediatum eius obiectum.

Quòd item visio beatifica illum etiam immediatè terminet, patet ex eo, quòd hæc duo simul intenduntur, simúlque attinguntur à spe, non autem vnum sine alio, vel vnum prius alio, sed simul: nam sicut actio, licèt sit id, quo agens agit, non propterea tamen efficit, vt agens tantùm agat *mediatè* in patiens, pati etiam modo licèt beatifica visio sit id, quo *obiectiua* beatitudo, Deus vt finis possidendus à nobis, mouet nos ad appetitum spei Christianæ, & quo Deus possidetur, non propterea tamen Deus desinet immediatè terminare actum spei Christianæ.

A Altera pars propositionis, quæ est de *comparatione Dei & visionis beatificæ, vt considerantur secundùm propriam suam naturam*, probatur: V.
vbi duo ita sese habent ad inuicem, vt vnum illorum ex propria sua natura ordinetur ad alterum, ibi quod ordinatur, est minùs præcipuum, & alterum, ad quod est ordinatio, est magis præcipuum, rectus enim ordo postulat, vt minùs præcipua ordinentur ad magis præcipuum: atqui visio beatifica ex sua propria natura ordinatur ad Deum videndum, & nobis coniungendum vt proprium nostrum bonum, & in tantum hæc visio est bona & appetibilis, in quantum Deus est appetibilis, nec illa haberet rationem formalis beatitudinis, nisi Deus esset vltima nostra beatitudo: ergo, si Deus *obiectiua* beatitudo, & beatifica visio *formalis* beatitudo comparentur inter se, vt considerantur secundùm propriam suam naturam, Deus est aliquid VI.
B magis præcipuum, quàm sit ipsa eius visio.

ARTICVLVS V.

Soluuntur fundamenta primæ sententiæ, quæ est Durandi.

PRIMVM: illud tantùm est materiale obiectum spei Christianæ, quòd licitè & honestè amatur amore *concupiscentiæ*, quia spes pertinet ad amorem *concupiscentiæ*: atqui æterna beatitudo *obiectiua*, seu Deus, non amatur licitè & honestè amore *concupiscentiæ*, quia hoc est amare propter nostrum commodum, & propter nos, Deus verò, cùm sit finis noster vltimus, non potest ordinari in nos, vel in alios, nisi peruersè, vt docet sanctus Augustinus libro primo *de doctrina Christiana* capite quarto, & libro vn-
C decimo *de ciuitate Dei* capite vigesimo quinto, VII.
visio autem beatifica seu formalis beatitudo, cùm sit aliquid creatum, rectè & honestè amatur *amore concupiscentiæ*.

Respondetur, concessâ maiore, negando minorem: nam inter probandum primam propositionem ostendimus Deum posse amari honestè à nobis *amore concupiscentiæ*.

Ad id, quod affertur in contrarium, respondetur hunc terminum (*propter nos*) posse habere duplicem significationem: prima est, quâ significet relationem rei alicuius tanquam medij ad suum finem: secunda est, quâ tantùm significet subiectum, cui bonum concupiscitur, ita vt ratio amandi & concupiscendi sit propria bonitas, quæ inest ipsi bono, nos autem ipsi simus subiectum, cui tale bonum concupiscimus & desideramus: iam amare Deum propter nos iuxta prio-
D rem significationẽ huius termini (*propter nos*) est VIII.
imperfectio & deordinatio quædam, vt obiectio rectè ostendit, quomodo Deus clarè videndus non concupiscitur à nobis per spem Christianam, sed solummodo iuxta posteriorem significationem huius termini *propter nos*, per illam enim concupiscimus Deum clarè videndum, vt bonum nostrum scilicet nobis valde conueniens, cuius adeptione & consecutione maximè perficimur, cùm sit nostrum summum bonum, quod potest explicari exemplo formæ naturalis, quæ rectè dicitur esse propter materiam, non vt finem, sed vt subiectum; item regis, qui comparatus ad subditos dicitur esse propter illos, non vt propriam ipsius perfectionem & finem, sed vt perfectionem & bonum suorum

I. subditorum. Neque est de ratione rei amatæ per amorem *concupiscentiæ*, vt ab ipso amante ordinetur ad eum, cui concupiscitur tanquam ad suum finem, sed tantùm requiritur, vt amans illum desideret tanquam suum proprium bonum: vnde, cùm Deus sit nostrum bonum, cuius possessio est ipsa visio beatifica, sicut possumus illum nobis diligere & optare eius possessionem, nec in eo est aliquid peruersum, sic etiam nullo modo erit inhonestum cum tali amore *concupiscentiæ* diligere.

Secundum: quod distinguitur supposito à nobis non potest esse immediatum obiectum actus *amoris concupiscentiæ*, sed solummodo mediatum, quod enim est immediatum obiectum amoris *concupiscentiæ*, ita debet esse nostrum bonum, vt nos afficiat, res autem supposito à nobis distincta non potest immediatè per seipsam nos afficere, sed tantùm ratione alicuius effectus,
II. vt saporis in vino & cibo, vel ratione actus, per quem nobis coniungitur, verbi gratiâ, vinum & cibus non sunt immediatum obiectum amoris illius, quo ea concupiscimus, sed tantùm mediatum, immediatum verò est actus ille bibitionis, gustationis, comestionis, quo mediante vniuntur nobis: hæc enim non concupiscimus nisi ratione istorum: atqui æterna beatitudo *obiectiua* distinguitur supposito & realiter à nobis, vt per se patet, & illa nobis tantùm coniungitur ratione *formalis* beatitudinis, qui est actus quidam noster: ergo Deus seu æterna beatitudo *obiectiua* non potest esse immediatum obiectum affectus spei Christianæ, sed sola formalis beatitudo, per quam nobis coniungitur.

Confirmatur hæc ratio: Deus eodem modo speratur, & amatur amore *concupiscentiæ*, quomodo timetur, quia timor Dei est aliquis effe-
III. ctus spei: atqui Deus non timetur immediatè & in se, Deus enim non est aliquod malum, sed timetur tantùm ratione, alicuius mali, quod potest inferri: ergo pari modo Deus non speratur immediatè Christiana spe, sed tantùm ratione alicuius boni, quod ex mediata coniunctione ad illum possumus habere; sicque visio & fruitio beatifica, per quas Deus nobis coniungitur in æterna beatitudine, sunt obiectum immediatum spei Christianæ, & beatitudo *obiectiua*, siue Deus est solummodo obiectum mediatum.

Respondetur negando maiorem: nam vxor, liberi, agri, pecunia, & id genus similia, amantur, etiam amore *concupiscentiæ*, cùm vir & diues optent frui istis, & fruitio sit aliquis actus amoris *concupiscentiæ*, quæ tamen singula distinguuntur supposito & reipsa ab eo, qui ea diligit *amore concupiscentiæ*; & ex dictis pro prima proposi-
IV. tione patet esse falsum aliquem effectum, aut aliquid distinctum ab eo, cui bonum concupiscimus, esse solummodo immediatum obiectum amoris *concupiscentiæ*, nam vir non tantùm vult possessionem vxoris, filiorum, agrorum, & aliorum id genus, sed etiam immediatè vxorem, filios, agros, & alia id genus bona, nec vnum sine alio, sed vtrumque simul: neque sitiens concupiscit solummodo bibitionem, gustationem vini, vt abstractam à vino, tanquam suum bonum immediatū, sed & ipsum vinum, quatenus hęc duo simul iuncta, & non vnum sine alio, leuant de facto eius sitim, eúmque recreant: deinde, Deus in beatitudine æterna non tantùm nobis coniungitur per sua bona creata, nec fit solummodo bonum nostrum ratione illorum, sed

A etiam dat nobis seipsum, vt docent Theologi prima parte quæstione 38. V.

Ad confirmationem secundi huius fundamenti, negatur, parem esse conditionem *amoris concupiscentiæ* circa Deum & *timoris* de illo, quia Deus non est eodem modo obiectum *timoris*, quo est obiectum spei, nam est huius obiectum, quatenus est bonum nostrum & in se, & ratione bonitatis, quam verè & propriè habet in seipso: at, cùm Deus ne minimam quidem speciem mali includat in seipso, & malum sit obiectum timoris, fit, vt Deus sit alio modo obiectum timoris, scilicet ratione mali, quod potest infligere, & alio modo obiectum immediatum spei ratione bonitatis, quam habet in seipso, cuius assecutio est formalis beatitudo.

Ad id autem, quòd dicitur *timorem esse aliquem effectum spei Christianæ*, respondetur id esse falsum loquendo propriè, spes enim dicit
B aliquem actum *prosecutionis*, timor verò aliquem actum *fugæ*, vt habet communis sententia Philosophorum: quâ autem ratione timor pertineat ad spem, explicabitur infrà agendo de illo. VI.

Tertium fundamentum: obiectum spei Christianæ debet esse aliquid futurum & arduum: atqui æterna beatitudo *obiectiua*, seu Deus secundùm se & in seipso, non est aliquid futurum & arduum, sed sola eius consequutio consistens in beatifica visione & fruitione, quæ est formalis beatitudo.

Ad primam partem huius fundamenti, quæ procedit *de conditione futuri*, respondetur Deum secundùm se præcisè non esse *quid futurum* sed Deum vt possidendum per claram visionem à nobis vt summum nostrum bonum esse aliquid futurum, quod sufficit ad obiectum spei ex parte futuritionis, vt patet etiam in multis bonis
C temporalibus, quæ licèt de facto existant, quia tamen nondum illa possidemus, & ad illorum possessionem contendimus, rectè dicimur sperare. VII.

Ad alteram partem eiusdem fundamenti, quæ procedit *de arduo*, respondetur, si hâc particulâ intelligatur id, quod est difficile acquisitu, vt explicatur à sancto Thoma primâ secundæ quæstione 40. articulo primo, Deum possidendum per visionem beatificam esse aliquid arduum, vt passim docet Apostolus: vnde via ad illum dicitur in sacris litteris *arcta*, & ratione difficultatis pauci etiam dicuntur illam ingredi.

ARTICVLVS VI.

Soluuntur fundamenta secundæ sententiæ, quæ est Caietani.

D PRIMVM: cognitio sese habet tantùm respectu voluntatis vt repræsentans ei obiectum & illud ei applicans, nec actus voluntatis desiderantis seu appetentis fertur præcisè in cognitionem sed in rem sibi per actum cognitionis repræsentatam & cognitam: atqui visio beatifica, comparata ad Deum vt summum nostrum bonum à voluntate concupiscendum per spem, est de genere cognitionis, vt per se patet; res cognita per visionem beatificam est ipse Deus, sicut est in se, vt docetur primâ parte quæstione duodecimâ: ergo res per spem actu voluntatis concupita immediatè vt summum nostrum bonum, non est visio beatifica, sed solus Deus. VIII.

I. Confirmatur: illud, quatenus est bonum nostrum, est solum immediatum primarium obiectum materiale spei Christianæ, quod est primarium & immediatum obiectum *quod* formalis beatitudinis, quia spes Christiani est de bono, quod videbitur in patria: atqui beatifica visio non est obiectum *quod* primarium formalis beatitudinis, sed est solummodo obiectum *quo*, quatenus mediante illâ Deus æterna beatitudo *obiectiua* videtur: ergo visio beatifica non est aliquo modo obiectum primarium materiale spei Christianæ.

Maior sumpta vniuersaliter, vt ibi etiam accipitur, negatur: nam, vt inter probandum primam nostram propositionem tertiâ confirmatione significauimus, duobus modis quantum spectat ad præsens institutum, cognitio intellectus potest sese habere ad actum voluntatis, primùm tanquam mera & nuda tantùm propositio

II. obiecti à voluntate amplectendi, vel fugiendi, B secundò non simpliciter vt nuda propositio talis obiecti facta voluntati, sed etiam tanquam id, quo debemus bonum desideratum possidere, vt ibi ostendimus, & tunc talis cognitio ingreditur totale obiectum voluntatis: iam visio beatifica respectu spei Christianæ sese habet hoc posteriori modo, vt ibi ostendimus.

Ad confirmationem concessâ maiore negatur minor: nam primarium obiectum visionis beatificæ sumptum *adæquatè* coalescit ex Deo, & eius visione, tanquam duabus partibus constituentibus hoc totum obiectum: sicut constituunt integrum totalem nostrum finem vltimum: quemadmodum Deus est sibi obiectiua sua beatitudo, quatenus est sibi cognitus, séque beat, prout nostro intelligendi modo terminat visionem sui ipsius, ita etiam Deus est primarium obiectum nostræ beatitudinis, quatenus

III. est à nobis cognitus, & quatenus ipse terminat C nostram visionem beatificam, sic primarium obiectum æternæ beatitudinis sumptum adæquatè includit Deum & claram eius visionem.

Confirmatur, primarium obiectum huius visionis est id, quo beamur: at non solummodo beamur ipso Deo vt re, & formâ quadam nobis extrinsecâ, sed & ipsâ eius visione, tanquam eius adeptione & possessione vt formâ nobis intrinsecâ. Cuius rei hæc est ratio, quòd res, quæ est obiectiua beatitudo, seu summum bonũ, non habet completam rationem beatitudinis, nisi fiat proprium bonum eius, qui beatur: iuxta illud Aristotelis *amabile quidem bonum, vnicuique autem proprium*; at summum bonum fit ipsi beato proprium per claram & intuitiuam visionem Dei: vnde beatus non tantùm per visionem beatificam videt Deum, sed & ipsam suam visionem,

IV. quippe quæ est eminenter reflexa, cùm sit summa D quædam participatio illius visionis, quâ Deus est beatus, & proinde sicut hæc diuina visio, quâ Deus seipsum videt, est eminentissimo modo reflexiua supra se, quia per illam seipsum videt, & insuper videt se videre seipsum, sic etiam visio beatorum, quâ formaliter vident Deum, talis erit, vt per illam videant Deum, & hanc suam propriam visionem.

Secundum fundamentum est: si visio beatifica esset aliqua pars primarij obiecti materialis nostræ spei, illa non esset propriè *Theologica*, nec loquendo propriè pro tali suo obiecto haberet aliquid increatum, quando enim totum aliquod constat duobus, velut partibus, vno *increato*, & altero *creato*, non debet dici purè simpliciter *increatum*; quin potiùs, quia *bonum ex integra causa, & malum ex quocunque defectu* debet potiùs dici simpliciter & absolutè *creatum*, vt potest facilè ostendi in pluribus rebus similibus: atqui beatitudo formalis seu visio beatifica, est aliquid creatum, vt per se constat: ergo si illa ingrediatur primarium obiectum materiale spei Christianæ, illúdque integret cum Deo secundùm se, & vt est *obiectiua* beatitudo, tale obiectum erit simpliciter & absolutè *creatum*, nec proinde Christiana spes erit propriè *Theologica*. V.

Respondetur negando sequi ex nostra sententia spem Christianam non fore virtutem *Theologicam*, quia ad veram rationem virtutis *Theologicæ* satis est, vt, quod est magis præcipuum, in eius obiecto materiali, sit ipse Deus, & formale eius obiectum sit aliquod eius attributum, vt patet in fide: at, quod est potissimum in obiecto primario spei Christianæ, est Deus, & formale obiectum spei est bonitas Dei, vt est nostrum bonum: vnde rectè censetur *Theologica*. VI.

Similiter quamuis beatifica visio, quæ est aliquid creatum, ingrediatur hoc primarium obiectum adæquatè sumptum, quia tamen denominatio & specificatio debet esse ab eo, quod in illo est præcipuum, cuiusmodi est Deus, fit, vt quia Deus est increatus, obiectum nostræ spei Theologicæ dicatur esse *increatum*.

Nec obstat vulgare illud *bonum ex integra causa, malum autem ex quocunque defectu*: illud enim in denominatione facienda habet solummodo locum, quando duo ita concurrunt, vt vtrumque illorum possit denominare: tunc enim denominatio sequitur conditionem eius, quod est imperfectius ex duobus.

Vltimum fundamentum est: vel beatitudo formalis æquè primò pertinet ad hoc obiectum spei Christianæ, ac Deus seu beatitudo *obiectiua*, vel non æquè primò pertinet: sed Deus principaliter directè & *in recto*: formalis autem beatitudo tantùm *in obliquo*: & velut connotatum: primum non potest dici, quia hæc duo simul iuncta vel facerent vnum solummodo per accidens, & sic totale obiectum primarium spei non esset vnum in genere obiecti, vel ita facerent aliquod vnum, vt Deus sese haberet tanquam materiale in hoc obiecto, & beatifica visio vt *formale*, quod dici non potest, quia tunc spes non esset propriè *Theologica*: nam vnumquodque debet tale denominari à sua ratione formali, quæ in hac hypothesi non esset Deus, sed visio beatifica: igitur visio beatifica non ingreditur obiectum primarium materiale spei Christianæ, tanquam quædam pars illius, sed solummodo vt aliqua conditio, sine qua præsupposita voluntas non posset exercere actum spei. VII.

Respondetur comparando *formalem* beatitudinem & *obiectiuam* inter se, duas illas beatitudines non æquè primò pertinere ad hoc obiectum, sed beatitudinem *obiectiuam* magis principaliter concurrere ad illud integrandum, *formalem* verò minùs principaliter: nam illud censetur principaliùs concurrere ad integrandum hoc obiectum spei, quod principaliùs satiat appetitum spei Christianæ, & à quo ratio bonitatis & illius appetibilitatis, quæ est in beatitudine, deriuatur & prouenit: atqui, quod principaliùs satiat appetitum spei Christianæ in patria, est Deus ratione suæ bonitatis intrinsecæ, nihil enim creatum potest illum explere, VIII.

I. & ratio appetibilitatis & bonitatis, quæ reperitur in formali bonitate, deriuatur in illam à beatitudine *obiectiua*: nam ideò appetimus visionem beatificam vt summum bonum, quia appetimus Deum fontem omnium bonorum, & si Deus non esset *obiectiua* nostra beatitudo, visio Dei non haberet rationem beatitudinis, sicut nec auarus appeteret possessionem pecuniæ, nisi pecuniam appeteret tanquam causam suæ felicitatis: & hac de causa sanctus Bonauentura in quartum sententiarum distinctione quadragesimâ nonâ articulo primo, quæstione primâ docet rationem beatitudinis non dici *vniuocè*, sed tantùm *analogicè* de duabus istis partialibus beatitudinibus.

Neque ex hac nostra responsione sequitur duas illas beatitudines simul iunctas facere vnum solummodo *per accidens*: nam res & ipsa eius adeptio, licèt in ratione rei non faciant quid
II. vnum, attamen in ratione obiecti integrant aliquod vnum, quatenus neutra illarum potest *completè* beatificare, sed *incompletè* tantùm; iunctæ tamen ad inuicem *completè* beatificant: & quia in eo seruant aliquem ordinem, & diuersam habent rationem ad integrandum vnam totam completam, quatenus *obiectiua* beatificat, vt res, quæ ratione sui est bonum per se amabile & appetibile, *formalis* autem tanquam adeptio seu possessio istius, fit, vt sic non componant totum aliquod per accidens, sed per se in *genere moris*: nec vna illarum se habeat tanquam materiale, vel quoddam connotatum, sed ambæ *directè*, *formaliter*, & *in recto*, quæ simul iunctæ vnam totalem complent.

ARTICVLVS VII.

III. *Quodnam sit obiectum secundarium inadæquatum spei Christianæ.*

SIT hæc propositio: *obiectum secundarium inadæquatum spei Christianæ sunt omnia media tam vtilia, quàm necessaria tam ad acquirendam vitam æternam, quàm ad illam actu possidendam etiam modo perfectiori & conuenientiori, siue illa media sint æterna, siue spiritualia supernaturalia siue temporalia, & ordinis naturalis, dummodo appetantur cum aliquo respectu ad æternam beatitudinem*: hæc propositio euidenter colligitur ex sancto Thoma hâc parte quæstione decimâ septimâ articulo secundo, in responsione ad secundum, quando ait spem Christianam respicere secundariò ea, quæ ordinantur ad Deum, hæc enim per nostram propositionem enumerata sunt talis conditionis. Est etiam hæc proposi-
IV. tio communis inter scholasticos de dispositionibus prærequisitis ad iustificationem ex Concilio Tridentino sessione sexta capite sexto, docente vnam ex his dispositionibus esse spem veniæ peccatorum: vnde sanctus Ambrosius libro de *pœnitentia* capite primo, *nemo*, inquit, *potest agere pœnitentiam, nisi sperauerit indulgentiam*: quod etiam docet sanctus Augustinus citato capite 114. Ench. & libro 50. homiliarum homiliâ vndecimâ *de bono perseuerantiæ*; idem docet Tridentinum citatâ sessione capite 13. scilicet vnumquemque fidelem debere illud sibi à Deo sperare.

Probatur etiam ratione: illud omne, quod continetur septem petitionibus orationis Dominicæ, & vnumquodque sub illis contentum,

A est aliquod obiectum spei Christianæ, vt docuimus suprà ex sancto Augustino: at non solùm vita æterna, sed etiam omnia, quæ ad illam obtinendam conferunt siue vtilia tantùm, siue necessaria, siue æterna, siue temporalia continentur septem istis petitionibus, prout ad illam conferunt, vt expressè docet sanctus Augustinus capite 115. Enchiridij, *apud euangelistam Matthæum*, inquit, *septem petitiones continere dominica videtur oratio, quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda necessaria sunt.* V.

Secunda ratio: eiusdem virtutis est velle finem ac media ad illum consequendum non tantùm necessaria, sed etiam vtilia, immò conferentia ad possessionem eius conuenienter habendam: at omnia illa enumerata sunt media, vel necessaria ad consequendam vitam æternam, vt *gratia*
B *vocans, iustificans, donum perseuerantiæ*, & id VI.
genus alia: vel vtilia, sicut bona temporalia, tanquam adminicula illius assequendæ conuenientia sunt, vt gloria corporis, & dotes, quæ vtramque beatitudinem concomitantur, immò & abhorrere opposita istorum, vt nolle transgredi mandata Dei; abhorrere amissionem æternæ beatitudinis, & ab iis, quæ per eius amissionem possunt incurri, vt rectè notauit Gabriel in tertium sentent. distinct. 26. articul. 3. quia scilicet est eiusdem virtutis agere de fine, ac mediis, eiusque oppositis, & est eiusdem sectari proprium suum obiectum, & auersari eius oppositum, vt expresè docet sanctus Thomas primâ secundæ quæstione 113. articulo quinto ad primum & tertiâ parte quæstione 85. articulo secundo ad primum.

Addidi in propositione hanc particulam
C (*dummodo considerentur cum aliquo respectu ad æternam beatitudinem*) quia omnia & singula VII.
obiecta secundaria pertinent ad illam virtutem aut actum illius, ad quem habent aliquem ordinem, & quatenus respectum habent ad illud, quod est obiectum primarium talis virtutis aut actus; hinc enim vnum dicitur *primarium*, & alterum *secundarium* & *primarium*, appellatur à Philosophis obiectum adæquatum *attributionis*: at æterna beatitudo est *primarium* obiectum nostræ spei, vt appetita affectu concupiscentiæ, seu vt summum nostrum bonum: ergo, reliqua alia *secundaria*, quatenus sunt aliquod obiectum eiusdem spei, debent appeti sub aliquo respectu ad æternam beatitudinem, vt bonum proprium, si autem appetitus illorum bonorum tam temporalium, quàm æternorum tendat in illa sub alio respectu, tunc vt sic spectata non erunt ob-
D iecta etiam secundaria nostræ spei Christianæ, VIII.
sed eius tantùm virtutis, sub cuius motiuo voluntas feretur in illa, & finem illorum, quilibet enim actus ad illam virtutem pertinet, ex cuius motiuo elicitur, vt Philosophi docent in Ethicis & Theologi primâ secundæ.

Quæres, an inter hæc obiecta *secundaria* sit quidam ordo in ratione obiecti spei Christianæ, sicut quidam ordo datur inter illa, vt *secundaria*, & *primarium* spei obiectum.

Respondetur dari, illumque debere attendi penes maius bonum, & magis necessarium, pro obtinenda, possidenda & conuenientiori modo habenda beatitudine æterna, quatenus illa est proprium nostrum bonum: vnde media illa, effectus, conditiones, quæ sunt magis necessa-

I. ria ad æternam beatitudinem sic consideratam, A
sunt inter *secundaria* obiecta spei Christianæ *primaria*, & singula alia illo suo ordine, quia sic magis accedunt ad ipsam præcisam rationem obiecti principalis inadæquati, per cuius respectum sunt & appellantur *secundaria*, & inter illa secundaria necessaria, ea, quæ magis faciunt ad actualem possessionem æternæ beatitudinis, vt est bonũ nostrum, quàm quæ faciũt solummodo ad acquisitioné illius, quia appetitus est magis finis, quàm mediorũ, est enim mediorum tantùm propter ipsum finẽ: ergo, cùm actus spei Christianæ sit quidam appetitus, cuius finis est actualis possessio æternæ beatitudinis, quatenus est proprium nostrum bonum, ea bona, quæ requiruntur ad actualem eius possessionem, conseruationem, erunt obiecta spei Christianæ magis primaria ex secundariis omnibus: efficacia namque volitionis mediorum dimetienda est ex efficaci
II. volitione finis, sicque media illa, quæ habebunt B
rationem medij ad alia vlteriora, non erunt æquè primaria illius inter secundaria.

An autem bonum proximi possit esse aliquod materiale obiectum spei Christianæ, quæ est in nobis, v. g. an ex spe Christiana propriè dicta possimus proximo nostro sperare æternam beatitudinem, explicabitur commodiùs infrà, agendo de formali obiecto spei Christianæ.

DISPVTATIO II.

De obiecto formali spei Theologicæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum Deus, vt est bonum arduum, sit obie-
III. *ctum formale spei Theologicæ.* C

QVIA omnes potentiæ, actus, & habitus tendunt in obiecta sua materialia sub aliquo speciali motiuo, materiali obiecto spei Theologicæ explicato, explicandum est speciale motiuum, quo illa fertur in sua obiecta, seu quódnam sit formale obiectum illius: nam apud Philosophos & Theologos hæc duo pro vno & eodem sumuntur; & cùm præcedenti disputatione ostenderimus Deum intuitiuè videndum & possidendum esse primarium *inadæquatum* obiectum nostræ spei, quæritur in hâc disputatione sub qua speciali ratione: vt sic spes Theologica distinguatur ab aliis virtutibus Theologicis.

Gandauensis quodlibeto octauo quæstione D
duodecimâ in solutione ad secundum, & non-
IV. nulli alij cum eo affirmant Deum, vt est *summum bonum arduum, excedens vires hominis*, ita esse obiectum eius, vt hæc arduitas sit formale obiectum spei Christianæ; nam dicunt in Deo duas posse considerari rationes, prima quòd sit *bonum increatum & supernaturale*, & sic esse obiectum charitatis; secunda *quòd sit bonum arduum, seu superans facultatem hominis*, & sic esse obiectum spei.

Sed refellitur hæc opinio, licèt enim arduitas sit quædam conditio spei *Theologicæ*, vt dicetur infrà, attamen illa non potest esse formale eius obiectum, nam in bono arduo duo possunt considerari; vnum est ipsa eius excellentia, ad

quam difficultas assequendi illud sequitur, alterum est, hæc ipsa difficultas obtinendi il- V.
lud: iam ratione primi, Deus vt sic non potest esse formale obiectum nostræ spei Theologicæ, quia sic est obiectum charitatis distinctæ formaliter à virtute nostræ spei, hæc enim excellentia nihil est aliud, quàm quædam abundantia & immensitas perfectionis: at proprium est charitatis Theologicæ tendere in Deum, quatenus est tam excellens bonum: similiter Deus non potest esse obiectum formale nostræ spei ratione secundi, quia hoc debet esse tale, vt voluntas moueatur per illud ad aliquid volendum & amandum, spes enim est quidam amor importans actum prosecutionis: atqui arduitas, quatenus significat difficultatem assequendi bonum, non mouet voluntatem ad prosequendum, quin potiùs illam retrahit à prosecutione, & appetitus
ille, qui in nobis excitatur ad superandum diffi- VI.
cultatem, non propriè excitatur à difficultate, sed à bonitate, quæ inest rei difficili, quâ volumus frui, vel si nulla aut parua tantùm insit ei bonitas (quemadmodum aliquando contingit aliquos quærere & optare ardua, parua verò alioquin vtilia non magni facere vel negligere) tunc, quod mouet voluntatem illorum, non est propriè loquendo ipsa arduitas, sed bonitas laudis vel gloriæ, vel alicuius similis, quam ex tali difficultate superata expectant & sperant, ita vt victoria difficultatis assumatur ab illis tanquam medium aliquod conueniens pro tali bonitate obtinenda, & homines solent plerumque eo ardentiùs aliqua desiderare, quo sunt difficiliora.

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus, vt est omnipotens, sit formale VII.
obiectum spei Theologicæ.

SENTENTIA plurium recentiorum etiam interpretum sancti Thomæ hâc parte quæstione decima septima, vt Aragonij, Melderi, & aliorum quorumdam, vt Vasquesij primâ parte quæstione 84. capite primo, & quorumdam aliorum, est, Deum *sub ratione omnipotentis* esse obiectum formale spei: ita vt, quemadmodum credimus Deo, quia est prima veritas, formale obiectum fidei Theologicæ est prima *veritas in dicendo*, & quemadmodum diligimus Deum, quia est summa bonitas, & summa eius bonitas in se est obiectum formale charitatis Theologicæ, sic etiam speramus in Deo quia est omnipotẽs, & eius omnipotentia est formale obiectum nostræ spei *Theologicæ*; quod alij explicant, Deum esse
obiectum formale spei Christianæ *sub ratione* VIII.
auxiliatoris, ita vt auxilium diuinæ potentiæ respectu nostræ spei *Theologicæ* sese habeat, sicut testimonium Dei sese habet respectu fidei Theologicæ, & quia Deus nobis auxiliatur, & suâ liberalitate, & fidelitate suarum promissionum.

Alij addunt, totum hoc formale significari ipso nomine *omnipotentiæ* Dei, vel vt *auxiliatoris*, vel vt *omnipotentis*, vel vt *auxiliantis*: iuxta quam sententiam tres Theologicæ virtutes sic distinguuntur à se inuicem, quòd fides habeat Deum pro suo formali obiecto tanquam eum, cui credit; spes illum eundem habeat pro suo formali obiecto, tanquam eum, à quo sperat auxilium consequendæ beatitudinis æter-

I. næ; charitas denique eundem habeat pro suo A obiecto formali, tanquam eum, propter quem amat; sicque Deus in fide sese habeat vt causa formalis, in spe vt causa efficiens, & in charitate vt causa finalis.

Atque hoc modo sanctus Thomas videtur sentire hâc quæstione 17. articulo 1. in corpore, vbi sic habet, *in quantum speramus aliquid, vt possibile per diuinum auxilium, spes nostra attingit ad ipsum Deum, cuius auxilio innititur*, & in quæstionibus disputatis quæstione *de spe*.

Hæc tamen sententia refellitur: quia primò non tam assignat, loquendo propriè, formale obiectum spei Christianæ, quàm coaceruet quasi in vnum absque aliqua distinctione *materialis & formalis* obiecti omnia, quæ concurrunt non tantùm in genere causæ purè efficientis & extrinsecæ ad eliciendum actum spei, sed etiam & quæ *præsuppositiuè* ad illum requiruntur: quem-
II. admodum faceret is, qui pro assignando formali B obiecto alicuius volitionis assignaret & ipsam cognitionem obiecti voliti; item media, quibus illud esset obtinendum: nam in actu spei alia possunt distingui *ex parte intellectus*, vt ad talem actum præsupposita, v. g. quòd obiectum apprehendatur possibile, & si excedat vires nostras, sicque in potestate alterius, iudicemus & existimemus illum pro sua erga nos benignitate & pro sua veracitate in seruandis promissis, seu fidelitate, si promiserit, non impediturum, quin potiùs promoturum: alia etiam distinguuntur requisita *ex parte medij seu executionis, vel causæ efficientis extrinsecæ*, pro assecutione boni sperati excedentis nostras vires, v. g. aliquod auxilium potentioris adiuuantis nos ad consecutionem tanti boni; aliud denique potest distingui *ex parte voluntatis*, v. g ipsamet propria eius
III. tendentia præcisè spectata in tale bonum spera- C tum: iam, sicut in actu voluntatis, præcisè & formaliter considerato, cognitio ad illum prærequisita non ingreditur formale eius obiectum, nec item auxilia, quibus voluntas adiuta assequitur obiectum, sed solummodo debet ibi considerari tendentia ipsa voluntatis in suum obiectum materiale, & motiuum, sub quo fertur in illud, reliqua verò alia sunt omnino extrinseca volitioni præcisè & formaliter spectatæ: pari ratione hæc sententia, quam hîc refellimus, non debet assignare omnia superiùs enumerata pro formali obiecto nostræ spei Christianæ.

Deinde refellitur: quicquid obit munus formalis obiecti spei Christianæ, obit illud per aliquam rationem boni, quæ sit ratio voluntati illam mouens ad appetendum obiectum, quia actus spei est actus *prosecutionis*, & formale obiectum cu-
IV. iuscunque actus voluntatis prosequentis est bo- D num seu bonitas, quæ ab intellectu ostenditur inesse suo materiali obiecto, siue *absolutè*, siue *relatiuè*, id est per habitudinem aliquam ad alterum: atqui diuina potentia, auxilium eius, liberalitas & fidelitas Dei in seruandis promissis, non possunt per aliquam rationem boni obire munus formalis obiecti respectu actus spei: ergo nec possunt esse formale obiectum spei Christianæ, seu obire munus illius. Maior est certa apud omnes Philosophos & Theologos. Minor probatur: omnis bonitas est *absoluta* vel *relatiua*; nam quidquid est bonum, illud est bonum in se, vel bonum alteri: sed diuina potentia, auxilium eius, liberalitas Dei, & eius fidelitas in seruandis promissis, per neutram bonitatem possunt obire

munus formalis obiecti nostræ spei Christianæ: V.
non *per absolutam*, quia illa propriè inest solùm istis perfectionibus Dei, & tunc non tam materiale obiectum spei, seu bonum speratum, amaretur, quàm potentia Dei, auxilium eius, sicque amor iste esset potiùs charitatis, quàm spei, quo tendimus in nostrum bonum: non etiam potentia Dei, auxilium eius, benignitas & fidelitas, possunt obire munus formalis obiecti nostræ spei per bonitatem *relatiuam*; hæc enim eorum bonitas *relatiua* ea tantùm est, quâ possunt esse media necessaria aut vtilia vel commoda pro consequẽdo bono sperato, vel pro exercẽdo actu spei circa bonum speratum: sed bonitas mediorum pro assequendo bono, vel pro exercendo actu, non potest obire hoc munus obiecti formalis, quia est extrinseca materiali obiecto & actui circa illud exercito, est enim in genere causæ efficientis extrinsecæ, actus autem & obiecta formaliter spectata non specificantur à causa efficiente purè VI.
extrinseca, sed tantùm à formali: nam ordo ad causam extrinsecam, v. g. quòd res sit obtinenda per hoc vel illud medium, e. c. sanitas per medicinam, aut aliquod aliud remedium, non variat obiectum, nec eius appetitum: ergo potentia Dei, auxilium eius, benignitas & fidelitas, non possunt obire munus formalis obiecti per *relatiuam* bonitatem.

Tertiò: illud tantùm est formale obiectum spei Christianæ, quod est ratio appetendi bonum speratum: atqui potentia Dei, & alia superiùs enumerata, non sunt ratio appetendi bonum speratum, quia sunt vel aliquid præsuppositum & prærequisitum ad actũ spei, vel sunt tantùm media ad bonum speratum, & media vt media nunquam sunt ratio appetendi suum finem; nemo enim prudens appetit finem propter media, sed econtrà media propter finem: igitur diuina po- VII.
tentia, auxilium, benignitas, & fidelitas Dei, non sunt formale obiectum spei Christianæ.

Dices diuinam potentiam & auxilium eius, vt sunt media eiusmodi, non esse rationem motiuam spei Christianæ, sed ipsammet Dei potentiam, benignitatem, & fidelitatem, vt principium diuini auxilij necessarij ad assecutionẽ æternæ beatitudinis, esse proprium motiuum nostræ spei, cui licèt sint extrinseca in ratione entis, non tamen in ratione mouentis & motiui, quia homo ex illis mouetur ad sperandum bonum.

Verùm hæc responsio refellitur: nam *conditio sine qua non*, & *formalis ratio alicuius actus*, maximè distinguuntur à se inuicem, vt patet in cognitione, quæ tanquam conditio *sine qua* non prærequiritur ad volitionem, nec propriè & formaliter mouet voluntatem ad volitionem, sed bonitas rei volitæ, quam tamen voluntas non VIII.
appeteret nisi præsupposita cognitione: at omnipotentia Dei & reliqua eius attributa superiùs enumerata sunt tantùm conditio sine qua non, comparatione motus volũtatis in rem speratam, seu actus spei: nam, cùm obiectum spei debeat antecedenter apprehendi vt possibile, & beatitudo æterna excedat longè nostras vires, illa non potest efficaciter appeti à volũtate seu sperari, nisi præintellectâ & priùs creditâ omnipotentiâ, benignitate, & fidelitate Dei, tanquam aliquo principio auxilij necessarij, quo tale bonum reddatur nobis possibile: ergo, quemadmodum in aliis rebus moralibus, quando apprehendimus aliquod bonum, quod prima fronte apparet nobis impossibile, & inuenimus media,

I. quibus illud fit nobis possibile, formalis ratio, A quæ nos mouet ad volendum illud, non sunt loquendo propriè hæc media sic à nobis præconcepta, vel etiam applicata, imò nec etiam illud, quod est principium illorum, sed tantùm illa bonitas, quæ inest ipsi obiecto, & ista media, vt reddentia obiectum hoc possibile, sunt tantùm quædam conditio sine qua non respectu istius volitionis, vel ad summum sunt quædam obiecta materialia sperata, quatenus voluntas sperat se habituram ista: sic etiam diuina potentia, & alia prædicta, prout apprehenduntur tanquam principia auxilij necessarij pro adipiscenda beatitudine æterna, sunt tantùm quædam conditio & non formale obiectum spei Christianæ.

Atque ex dictis contra hanc sententiam, & ex dicendis ad eius fundamenta, facilè refellitur illa sententia, quam tradit Lorca hâc quæ-
II. stione sancti Thomæ disputatione tertiâ membro primo numero tertio, & sequentibus, scilicet ad essentiam spei Christianæ pertinere duplex *formale* obiectum; vnum quod speremus, scilicet *æternam beatitudinem*; & alterum quo speremus, scilicet *auxilium Dei*, à quo illam speramus, quæ enim argumenta ostendunt contra præcedentem sententiam potentiam Dei & eius auxilium nullo modo ingredi formale obiectum spei Christianæ tanquam aliquod illius constitutiuum, sed totum istud auxilium sese solummodo tenere ex parte materialis obiecti, illa eadem argumenta euincunt secundam partem huius sententiæ esse falsam.

Neque fauet huic sententiæ, quòd sanctus Thomas in quæstionibus disputatis *de virtutibus* quæstione de spe articulo primo, expressè dicat spem nostram habere duo obiecta, *vi-*
III. *tam* scilicet *æternam*, quam quis sperat, & *auxilium Dei*, à quo sperat.

Non enim ita meminit istorum duorum, quasi velit hoc vtrumque esse simul obiectum formale spei Christianæ, aliàs contra propriam suam sententiam ibidem articulo quarto, spes nostra non specificaretur à solo Deo æternâ nostrâ beatitudine, sed etiam ab hoc auxilio Dei, cùm actus & habitus specificentur ab obiectis suis formalibus; sed sensus sancti Thomæ ibi tantùm est, quòd nostra spes habeat necessariò duo obiecta materialia, vnum principale, scilicet Deum æternam beatitudinem, & alterum secundarium, scilicet auxilium Dei vt medium necessarium pro assequendo primario: & quanquam fateamur spem nostram distingui à spe Pelagianorum, quòd nostra innitatur absolutè & necessariò auxilio gratiæ supernaturalis, cuius
IV. necessitatem Pelagiani negabant, non propterea tamen diuinum hoc auxilium constituet formale obiectum nostræ spei; quia non illud omne, quod requiritur in aliquo, est formale eius obiectum, vel illud ingreditur, quemadmodum videre est in quammultis rebus, quæ certas quasdam conditiones vel modos postulant, qui tamen non sunt formale obiectum illarum.

ARTICVLVS III.

Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.

PRIMVM petitur ex sacris litteris, quæ dum loquuntur de spe, & de sperantibus, semper faciunt mentionem omnipotentiæ Dei, eius V. auxilij, liberalitatis, & fidelitatis suæ in promissis; vt omnipotentiæ libro secundo Regum capite vigesimo secundo, *Deus fortis meus, sperabo in eum*; Isaiæ 23. *sperastis in Domino Deo forti in perpetuum*; item auxilij diuinæ potentiæ, Psalmo 17. *Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eum*; ex Tridentino sessione sexta capite decimotertio, sic dicente: *tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debeant: de liberalitate & benignitate Dei*, Threnorum tertio capite, *bonus est Dominus sperantibus in eum*; item ex Tridentino sessione nunc citatâ capite sexto, quod loquens de peccatoribus sese disponentibus ad gratiam iustificationis, ita ait, *ad considerandam Dei misericordiam se conuertendo, in spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore.*

B Respondetur, sacras scripturas & Concilia, VI. agendo de spe *Theologica* & actu eius, meminisse istorum attributorum Dei, omnipotentiæ, liberalitatis, fidelitatis, & diuini etiam auxilij, non tanquam eorum, quæ formale eius obiectum constituant, sed tantùm velut eorum, quibus vt mediis, vel vt conditionibus aliquot præ-requisitis, vel vt aliquo alio modo præsuppositis, spes *Theologica* & actus eius necessariò indigent, quemadmodum suprà explicatum est.

Secundum: formale obiectum fidei diuinæ non est ipsa res credita, sed is, cui creditur, seu eius veritas in dicendo & auctoritas: ergo neque ipsa res sperata, sed is, à quo illam speramus, vel eius omnipotentia, liberalitas, fidelitas, seu diuinum eius auxilium, vel Deus vt auxiliator, erit formale obiectum nostræ spei Christianæ.

C Respondetur, concesso antecedente, negando VII. consequentiam: est enim quoad hoc dispar ratio primæ veritatis in dicendo, seu diuinæ auctoritatis respectu fidei diuinæ & actus eius, ab omnipotentia Dei seu auxilio eius respectu spei Christianæ & actus eius, quòd prima veritas in dicendo habeat se tanquam causa formalis respectu rei creditæ, quia aliqua veritas constituitur in esse credibilis fide infusâ per *esse reuelatum à prima veritate in dicendo*, sicque hæc prima veritas rectè potest esse obiectum formale fidei diuinæ; omnipotentia autem Dei, seu eius auxilium respectu rei speratæ habent se tantùm *in genere causæ efficientis*, vt etiam expressè tradit sanctus Thomas hâc parte quæstione decima septima articulo quarto: at causa purè efficiens extrinseca, vel etiam habitudo effectus ad talem causam, non potest habere rationem causæ formalis, aut etiam quasi formalis, quippe quæ
D semper est extra conceptum essentiæ sui effe- VIII. ctus, vt hoc ipsum eius epithetum *extrinseca*, satis denotat: ergo, cùm formale obiectum sit causa formalis, vel saltem quasi formalis, sui habitus & actus, ipsa omnipotentia Dei seu eius auxilium non potest constitui formale obiectum spei Christianæ; econtrà verò prima veritas in dicendo potest rectè constitui formale obiectum fidei infusæ.

Addi etiam potest, in eo esse disparem rationem rei creditæ à re sperata, quòd res credita, quà talis, non sit per se credibilis, sed tantùm vt subest diuinæ auctoritati illam reuelanti, & ideò diuina auctoritas reuelans rectè esse motiuum eius formale; at res sperata est per se & ratione bonitatis sibi inexistentis appetibilis sub

I. ratione finis: diuina autem potentia vel auxilium A
eius non est per se, seu ratione sui, appetibile spe-
ranti, sed tantùm quatenus est medium neces-
sarium pro consequendo bono sperato, & sic
non potest constituere formale obiectum spei.

Tertium: inniti Deo, prout est in se, tan-
quam motiuo, est actus alicuius virtutis Theo-
logicæ, quia virtus illa censetur propriè *Theo-
logica*, cuius immediatum obiectum tam forma-
le, quàm materiale est Deus sub aliquo suo spe-
ciali attributo: atqui inniti Deo tanquam prin-
cipio effectiuo beatitudinis æternæ per suam
omnipotentiam, liberalitatem, & fidelitatem,
seu per suum supernaturale auxilium, est inniti
Deo, tanquam motiuo, prout est in se: quia
Deus habet in seipso formaliter hæc attributa:
ergo hic actus, scilicet inniti Deo tanquam prin-
cipio effectiuo æternæ beatitudinis, est actus a-
II. licuius virtutis Theologicæ; sed non potest esse B
alterius, quàm spei, quia fides est principium
cognoscendæ vitæ æternæ, & charitas illam re-
spicit vt finem: ergo, cùm ex tribus virtutibus
Theologicis sola spes restet, erit actus spei Theo-
logicæ: atqui motiuum formale huius actus est
Deus vt omnipotens, liberalis, fidelis, seu vt au-
xiliator: ergo, cùm formale motiuum actuum
omnium spei Theologicæ sit vnum & idem, spes
nostra Theologica habet pro suo formali obie-
cto Deum vt auxiliatorem, seu omnipotentiam
eius, & alia nunc ei adiuncta.

Confirmatur hæc ratio ex eo, quòd Deus vt
principium veritatis & cognitionis reuelatæ po-
test esse sufficiens motiuum virtutis Theologi-
cæ, nimirum fidei: ergo ex eo, quòd est prin-
cipium adipiscendæ summæ bonitatis & beati-
tudinis æternæ, poterit esse primò per se & for-
maliter motiuum virtutis *Theologicæ*: atqui vt
III. sic non potest esse alterius, quàm spei, vt con- C
stat ex dictis: ergo Deus vt sic, & proinde *vt
omnipotens*, seu *vt auxiliator*, est obiectum for-
male spei Christianæ.

Respondetur, istud, *inniti Deo tanquam prin-
cipio effectiuo beatitudinis æternæ*, posse habere
duplicem sensum; primus est, quo importet a-
ctum voluntatis circa Deum vt propitium &
causam principalem absolutè necessariam pro
consequenda beatitudine æterna; secundus est,
quo importet actum illum intellectus circa
Deum, quo existimet eum ratione suæ omni-
potentiæ, auxilij eius, liberalitatis, & fidelita-
tis in seruandis promissis, esse causam principa-
lem æternæ beatitudinis à nobis consequendæ:
si prædicta minor sumatur in primo sensu, re-
spondetur actum istum esse spei Christianæ cir-
ca suum materiale obiectum & circa medium
IV. necessarium ad illam obtinendam: cuius tamen D
actus formale motiuum non est Deus vt sic, id
est vt omnipotens vel auxilians, quia in præsen-
ti actu habet tantùm rationem causæ principa-
liter efficientis consecutionem æternæ beati-
tudinis, sicut enim actus ille, quo innitimur san-
ctis, tanquam principio secundario per sua meri-
ta effectiuo beatitudinis æternæ, non habet san-
ctos, nec eorum merita & intercessionem, tan-
quam aliquod formale obiectum etiam secun-
darium spei Christianæ, sed solummodo respi-
cit sanctos & eorum merita, vt quædam ob-
iecta secundaria materialia, & tanquam aliqua
media vtilia ad consequendam vitam æternam,
sic etiam nec actus ille importatus primo illo
sensu respicit omnipotentiam Dei, auxilium

eius, vt formale suum obiectum, sed tantùm vt V.
principale suum materiale obiectum & causam
principalem & necessariam pro adipiscenda re,
quam sperat, & sic prædicta minor asserens ip-
sum *inniti Deo tanquam principio effectiuo æter-
næ beatitudinis per suam omnipotentiam, seu su-
pernaturale auxilium, esse inniti Deo tanquam
motiuo*, prout est in se, est simpliciter & abso-
lutè falsa.

Quòd si prædicta minor sumatur in posterio-
ri sensu, respondetur talem actum esse *Theolo-
gicum*, quia est fidei infusæ: nam aliquis actus
diuinæ fidei circa beatitudinem æternam, &
media necessaria ad illam consequendam, de-
bet præsupponi in intellectu ad actum spei Chri-
stianæ per voluntatem eliciendum, sed tunc hæc
minor iuxta hunc sensum nihil facit ad proposi-
tum, actus enim diuinæ fidei, vel etiam eius mo-
tiuum, non est obiectum formale spei Christia-
næ, quia hæ virtutes sunt distinctæ speciei. VI.

Ad confirmationem, negatur, Deum esse mo-
tiuum, fidei infusæ quatenus ipse est principium
effectiuum veritatis & cognitionis reuelatæ, sic
enim obiectum formale infusæ fidei esset vel ipse
habitus infusæ fidei, vel auxilium speciale, quod
illum supplet in nondum perfectè & completè
iustificatis, vel etiam auxilium illud speciale,
quo simul cum intellectu nostro informato ha-
bitu diuinæ fidei concurrit ad eliciendum assen-
sum diuinæ fidei, quod tamen omnes commu-
niter negant, cùm hæc sese tantùm teneant ex
parte potentiæ, & non ex parte obiecti, sicut
motiuum formale alicuius actus & habitus de-
bet se tenere: vt autem hæc comparatio, quæ fit
in hac confirmatione, sit ad rem, deberet fieri
inter primam veritatem in dicendo & princi-
pium formale assensus diuinæ fidei, & ipsam
omnipotentiam Dei & auxilium eius, vt similiter VII.
causam formalem actus spei Christianæ, in quo
tamen hæc comparatio deficit, quatenus prima
veritas habet tantùm rationem causæ efficientis
extrinsecæ ad consecutionem rei speratæ.

Quartum: illud est formale motiuum alicu-
ius habitus seu virtutis, in quod eius actus vlti-
mò resoluitur: atqui actus spei Christianæ vlti-
mò resoluitur in omnipotentiam Dei, liberalita-
tem eius & fidelitatem, seu in illum vt auxilia-
torem, sperat enim Christianus propter auxi-
lium Dei se bonum illud assecuturum, in quod
tendit per spem.

Confirmatur: spes intrinsecè dicit ordinem
& respectum ad personam alienam, à qua aliquid
expectatur, aliàs non distingueretur à simplici
desiderio: ergo dicit intrinsecè ordinem ad po-
tentiam, bonitatem, & fidelitatem eius, à quo
id sperat: ergo, cùm vita æterna non possit dari VIII.
nisi per auxilium Dei, actus spei, qui circa illam
versatur, debet ferri in illam, vt est per auxilium
Dei: ergo Deus, vt auxiliator, est obiectum spei
Christianæ.

Confirmatur ampliùs: si quis speraret beati-
tudinem æternam, vt obtinendam beneficio
Angeli alicuius, vel hominis; actus iste non es-
set spei *Theologicæ*, ex defectu respectus ad di-
uinam potentiam & auxilium eius: ergo respe-
ctus ille spei ad potentiam diuinam & auxilium
eius constituit formale obiectum nostræ spei.

Respondetur, concessâ maiore negando mi-
norem, si intelligatur, vt debet, de formali re-
solutione actus spei Christianæ, seu de eius reso-
lutione in suam propriam causam formalem:

I. actus enim diuinæ spei tantùm resoluitur in omnipotentiã Dei, auxilium eius, & alia illi annexa eâ resolutione, quæ est in suam causam efficientem principalem, sicut assensus fidei diuinæ resoluitur etiam in Deum, seu eius speciale auxilium & habitum supernaturalem fidei, & in id genus alia, quæ sese tenent ex parte intellectus.

Ad confirmationem respondetur primò, simpliciter & absolutè loquendo de spe, prout abstrahit à Christiana & morali, illam non dicere intrinsecè ordinem & respectum ad alienam personam, à qua res sperata expectetur, nec loquendo præcisè illam per id distingui à desiderio: nam aliquis nostrûm potest spe morali aliquod bonum arduum ordinis naturalis sperare, quatenus potest ingenti suo labore absque opera alterius vincere graues illas difficultates, quæ
II. occurrunt in illius assecutione, v. c. magno studio sperare magnum prouentum alicuius scientiæ, vt etiam expressè notat sanctus Thomas citatâ quæstione disputatâ *de spe* articulo primo, in corpore, & sic absque habitudine ad personam alienam actus spei moralis rectè intelligitur posse poni: vnde cùm spes *Christiana* tam benè sit essentialiter spes, quàm prædicta illa spes *moralis* non accipiet formalem suam rationem præcisè, vel etiam necessariò ab ordine ad personam alienam, penes cuius potestatem sit ipsum bonum speratum. Hinc sanctus Thomas hîc quæstione decima septima articulo primo, simpliciter dixit spei obiectum esse *bonum futurum arduum, possibile haberi.*

Neque simplex desiderium etiam efficax propriè loquendo distinguitur à spe penes hanc habitudinem ad personam alienam, sed penes id, quod feratur in bonum etiam absens, quate-
III. nus consideratur absolutè, & non quatenus habet difficultatem vt aliquam conditionem sibi annexam, spes verò feratur in bonum quidem absens, futurum, possibile, secundùm quod tamen habet aliquam difficultatem superandam vt conditionem sibi annexam.

Deinde respondetur, quòd si agatur de spe Christiana; tunc illam distingui à simplici desiderio penes respectum illum ad personam alienam, hoc est, ad Deum, cuius auxilio difficultates occurrentes circa obiectum speratum superandæ sunt, sed tunc distinctionem illam tenere se non ex parte obiecti formalis, sed materialis tantùm, quatenus bonum illud, quod obiicitur sperandum spe Christianâ, quia est ordinis supernaturalis, virésque nostras excedit, est tantùm nobis possibile supernaturali auxilio Dei: vnde sicut possibilitas in obiecto spei non
IV est formalis eius ratio seu obiectum formale, ita etiam nec auxilium supernaturale Dei, per quod obiectum spei Christianæ redditur possibile, ingreditur obiectum formale spei Christianæ. quare, quando sanctus Thomas hîc quæstione decima septima articulo quinto, in responsione ad quartum distinguit spem à magnanimitate, in eo, quòd magnanimitas respiciat bonum arduum, spes verò respiciat bonum arduum assequendum operâ & auxilio alterius, loquitur tantùm de spe *Theologica*, vt etiam patet ex ipso eius textu.

Ad vltimam confirmationem, respondetur actum illum spei non fore spei *Theologicæ*, hunc tamen defectum non prouenire ex carentia habitudinis ad potentiam Dei effectiuam boni spe-

A rati, tanquam ad formale obiectum spei, sed ex eo, quòd obiectum spei *Theologicæ*, debeat verè & absque aliquo errore apprehendi, vt importans possessionem boni increati, & per actum fidei *Theologicæ* repræsentari voluntati, quod vtrumque in isto actu deficit: primum, quia possessio boni increati falsò & cum errore apprehenditur obtinenda per aliquam creaturam, vt causam primariam, cùm solus Deus sit talis causa possidendi tantum bonum: secundum item, cùm enim diuina fides non inclinet ad falsum, & iudicium, quod præcedit hunc actum, sit erroneum: non potest esse à fide diuina, vt per cognitionem dirigente & illuminante voluntatem in eliciendo actu spei *Theologicæ* circa proprium suum obiectum. V.

ARTICVLVS IV.

B *Quodnam sit primarium formale obiectum spei Theologicæ.* VI.

SIT hæc propositio: *vtraque æterna nostra beatitudo, formalis scilicet, & obiectiua, quatenus est nobis bona, seu ipsa bonitas vtriusque beatitudinis æternæ, prout illa cedit, quasi in nostrum commodum, est primarium formale obiectum spei Christianæ.* Hæc propositio est sancti Thomæ hîc quæstione decima septima articulo octauo, vbi distinguens duplicem amorem, vnum *perfectum*, quo aliquis secundùm se amatur, alterum *imperfectum*, quo aliquis amat aliquod bonum, vt tale bonum sibi proueniat, ait spem nostram pertinere ad secundum amorem, *quia*, inquit, *qui sperat aliquid, sibi obtinere intendit:* quæ postrema verba continent hanc nostram propositionem: quod idem san-
C ctus Thomas habet citatâ quæstione disputatâ *de spe* articulo tertio in corpore: est etiam hæc nostra propositio Scoti secundo sentent. distinctione 26. & 27. Almaini tam libro tertio sententiarum distinctione 26. quæstione primâ, quàm in suis Moralibus tractatu secundo capite septimo, & plurium recentiorum hîc. VII.

Probatur: illud est primarium formale obiectum spei Christianæ, quod est primarium formale obiectum illius amoris *concupiscentiæ*, ex quo ipsa spes oritur; aliàs spes ipsa ineptè diceretur pertinere ad talem amorem *concupiscentiæ*, qualis tamen asseritur à sancto Thoma locis citatis, & ab aliis omnibus: atqui illius amoris *concupiscentiæ*, ex quo nostra spes oritur, obiectum formale primarium est bonitas increata, quatenus est summum bonum nostrum comprehendens vtramque beatitudinem æternam:
D ergo primarium formale obiectum spei Christianæ est ipsa bonitas vtriusque æternæ beatitudinis, prout illa est summum nostrum bonum, seu cedit quasi in commodum nostrum. VIII.

Maior explicatur & confirmatur: omnis motus voluntatis in bonum & actus *prosecutionis*, fundatur in amore, quia amor est primus omnium affectuum & fundamentum illorum, vt docent Philosophi in Ethicis, & Theologi primâ secundæ, & formale obiectum omnis eiusmodi motus est aliqua bonitas illi proportionata habens cum illo similitudinem & conuenientiam in obiecto, aliàs non esset motus *prosecutionis*, vt iidem tradunt eodem loco: atqui spes Christiana est supernaturalis quidam motus voluntatis prosequens bonum superna-

I. turale, scilicet Deum clarè videndum, vt patet ex A
dictis disputatione præcedenti: ergo spes Chri-
stiana debet fundari in aliquo supernaturali a-
more Dei clarè videndi, & ex tali amore oriri,
cum illo habere conuenientiam & similitudi-
dem in obiecto: sed duplex tantùm potest di-
stingui amor supernaturalis erga Deum clarè
videndum, quia Deus clarè videndus, vel clarè
visus potest tantùm duobus modis intelligi esse
bonus, nimirum *in se*, vel *relatiuè*, seu aliis, id
est nobis, ergo spes Christiana debet fundari in
aliquo istorum duorum amorum, & cum vno
illorum habere conuenientiam & similitudinem
in obiecto: atqui non potest propriè fundari in
illo amore, quo Deus clarè videndus vel visus
amatur in se & propter se, quia hic amor fundat
amorem charitatis & amicitiæ supernaturalis:
charitas verò est virtus distincta à spe Christiana:
II. ergo, spes Christiana debet fundari in amore, B
quo Deus clarè videndus aut visus amatur *rela-
tiuè*, seu nobis, & proinde, cùm amor iste sit
amor *concupiscentiæ*, spes Christiana fundatur
in amore *concupiscentiæ*, habétque cum illo si-
militudinem in suo formali obiecto.

Probatur etiam minor eiusdem primæ no-
stræ rationis, scilicet primarium *formale obie-
ctum amoris illius concupiscentiæ, qui fundat spem
nostram Christianam esse bonitatem increatam
Dei, seu vtramque æternam beatitudinem, prout
illa est summum bonum nostrum, & cedit quasi in
nostrum commodum*: probatur, inquam, ac-
commodando ei rationem, quâ nunc maiorem
probauimus hoc modo: increata bonitas Dei
sub hac formali ratione (quatenus summum no-
strum bonum, seu quatenus cedit quasi in no-
strum commodum) dummodo possit honestè
obtineri per actus supernaturales & media, quæ
III. eius dignitati respondeant, est formale obie- C
ctum cuiusdam amoris supernaturalis, hæc enim
tot modis supernaturalibus est honestè amabilis,
quot modis illa est summum bonum: est autem
illa summum bonum non tantummodo in se &
secundùm se, sed etiam nobis est summum bo-
num, cuiúsque possessio nobis honesta est, &
maxima perfectio: nam vnicuique est honestum
& magnum quoddam complementum possi-
dere summum suum bonum & intimam habere
cum illo coniunctionem: atqui bonitas increa-
ta Dei sub hac formali ratione (quatenus est
summum bonum nostrum) potest honestè ob-
tineri per actus liberos ex gratia sanctificante fa-
ctos & fundatos in meritis Christi Domini;
quia sub ista formali ratione fruemur illâ in alte-
ra vita: fruitio quippe est delectatio in bono, vt
à nobis possesso, quemadmodum communiter
IV. docent Scholastici cum sancto Thoma prima D
secundæ quæstione vndecima: ea autem, quibus
fruemur in patria, possumus honestè nobis pro-
mereri in via per actus supernaturales: & præ-
terea, cùm amor supernaturalis sit tantùm du-
plex, scilicet *amicitiæ*, & *concupiscentiæ*, hæc
bonitas Dei vt sic non est obiectum amoris *ami-
citiæ*: hîc enim sistit in bono amato, éstque sine
aliquo respectu amantis ad seipsum, quem ta-
men respectum importat increata bonitas Dei
sub hac formali ratione amata, quemadmodum
per se patet: quæ formalis ratio est propria a-
mori *concupiscentiæ*: ergo restat, vt increata bo-
nitas Dei sub hac formali ratione, quatenus
summum nostrum bonum, seu quatenus cedit
quasi in nostrum commodum, sit obiectum ali-
cuius supernaturalis amoris *concupiscentiæ*; quod V.
prædicta minor asserebat: ergo cùm ex præce-
denti maiori & eius confirmatione idem sit for-
male obiectum spei Christianæ, ac supernatura-
lis amoris *concupiscentiæ*, increata bonitas Dei,
quatenus est summum nostrum bonum, seu
quatenus cedit quasi in nostrum commodum,
erit formale obiectum nostræ spei Christianæ.

Secunda ratio est hæc: actus spei Christianæ
debet habere pro suo formali obiecto & sub ea-
dem ratione; quòd delectatio illi correspondens
& proportionata habet: nam hæc duo penes id
solummodo distinguuntur, quòd spes sit boni
possidendi, & delectatio boni *physicè*, vel saltem
moraliter possessi: vnde dicuntur pertinere ad
eundem habitum: atqui delectatio respondens
& proportionata spei Christianæ, est delectatio
illa patriæ, quâ beati delectantur de Deo vt suo
bono, & ab illis possesso: ergo, formale obie- VI.
ctum spei Christianæ est Deus, seu ipsa eius bo-
nitas increata, quatenus est summum nostrum
bonum, & quatenus cedit veluti in commo-
dum nostrum.

Probatur vltimò: ex eodem formali motiuo
& obiecto rem aliquam efficaciter desideramus
& intendimus, ex quo illam obtentam ama-
mus: quia desiderium efficax & intentio speci-
ficantur à fine, & media applicantur ad illum
consequendum ex motiuo eo, quo acquisitus
amatur: atqui beati amant sibi Deum ob increa-
tam suam bonitatem, quatenus illa est eis sum-
mum suum bonum: ergo spes Christiana, quæ
est desiderium aliquod efficax correspondens
isti amori, quo beati in patria amant Deum à se
ipsis possessum, erit ob increatam bonitatem
Dei, quatenus illa est summum nostrum bo-
num, tanquam ex proprio motiuo & formali
obiecto. VII.

Cæterùm æterna *formalis* beatitudo, quate-
nus est bonum nostrum, eo modo seruatâ pro-
portione pertinet intrinsecè ad hoc primarium
formale obiectum nostræ spei Christianæ, quo
præcedenti disputatione docuimus illam ean-
dem formalem beatitudinem pertinere ad pri-
marium materiale obiectum spei Christianæ, vt
enim æterna beatitudo *obiectiua* non est bona
nobis, seu nostrum bonum, nisi, vt de facto
obtenta & possessa, & vt sic includit formaliter
beatitudinem *formalem*: sic etiam bonitas illa
increata Dei, quatenus nobis bona, seu quate-
nus est nostrum bonum adipiscendum, non est
formale obiectum nostræ spei Christianæ, nisi
prout simul complectitur æternam formalem
beatitudinem. VIII.

ARTICVLVS V.

Soluuntur obiectiones.

OBIICIES primò: obiectum formale vir-
tutis *Theologicæ*, qualis est spes Christia-
na, debet ita esse aliquid increatum, vt ratio
mouens ad actum per istam virtutem *Theologi-
cam*, sit etiam increata, vt videre est in fide:
cuius hæc ratio est prima veritas in dicendo: si-
militer in charitate, cuius hæc ratio est summa
bonitas Dei, vt est in se & secundùm se: atqui
in obiecto illo *formali* Christianæ spei assigna-
to à nobis ratio mouens ad sperandum non est
increata sed creata, scilicet ipse amans & pro-
prium commodum: ergo Deus vt nostrum bo-

I. num, seu quatenus cedit quasi in nostrum commodum, non est formale obiectum spei Christianæ.

Respondetur, concessâ maiore negando minorem: nam ratio mouens nos ad actum spei Christianæ non est propriè loquendo nostrum commodum, vel nos ipsimet amantes nos, sed est bonum nostrum increatum, quod bonum est ipsamet increata bonitas Dei à nobis possidenda.

Neque obstat, quòd subiectum, cui hoc bonum increatum amatur, cuiusmodi est quælibet persona nostrûm, sit quid creatum, nam virtus aliqua non dicitur propriè *Theologica* à subiecto, ad quod eius obiectum refertur tanquam bonum illius, sed ab vtroque suo obiecto, *formali*, scilicet & *materiali* simul, quod vtrumque est Deus aut aliquod increatum eius

II. attributum: & si ratio subiecti, ad quod obiectum refertur, requireretur ad hanc denominationem, nostra spes Christiana nullo modo esset virtus propriè *Theologica*, cùm semper fundetur in amore *concupiscentiæ* ex communi omnium consensu.

Obiicies secundò: formale obiectum spei Christianæ est omnino distinctum ab eo, quod pertinet ad formale obiectum charitatis *Theologicæ*, vt enim sunt distinctæ virtutes, habent etiam & distincta obiecta formalia, per quæ distinguantur: atqui velle increatam bonitatem Dei vt nostrum bonum, & prout cedit quasi in nostrum commodum, pertinet ad charitatem ex sancto Thoma hac parte quæstione vigesimatertia articulo secundo ad secundum, & quæstione vigesima quinta articulo quarto in corpore, & in responsione ad tertium.

III. Respondetur, concessâ maiore negando minorem: nam duobus modis homo potest intelligi amare seipsum amore supernaturali: primò tanquam aliquid pertinens ad ipsum Deum, quem ob suam increatam bonitatem in se & secundùm se spectatam diligit ex charitate, & sic sanctus Thomas locis in obiectione citatis docet hominem amare seipsum ex charitate, vult enim bona supernaturalia, quæ pertinent ad perfectionem naturæ rationalis tantùm, & quatenus ipsa est aliquid ipsius Dei; charitas autem non solùm est ad Deum, sed etiam ad ea, quæ pertinent ad illum, vt S. Thomas ibidem docet: at amor ille, quo per spem Christianam homo vult & concupiscit increatam bonitatem Dei vt suum bonum, proximè & immediatè respicit proprium commodum ipsius personæ sperantis.

IV. Obiicies tertiò: ad hoc, vt aliquid sit formale obiectum spei Christianæ, debet in se & formali suâ ratione, quâ terminat eius actum, admittere aliquam difficultatem, quia nostra spes est virtus per se infusa, virtus autem per se infusa non datur nisi ad actus difficiles & excedentes nostras vires: atqui velle appetere seu tendere efficaciter in Deum, vel bonitatem eius increatam, quatenus illa est nostrum bonum & cedit quasi in nostrum commodum, nullam admittit difficultatem, quia nihil tam facile, quàm seipsum amare, & quod cognoueris esse valde tibi commodum appetere; si quæ verò sit ibi difficultas, illa tantùm est in electione mediorum ad bonum istud assequendum, quæ electio propriè non spectat ad spem, sed ad aliquam aliam virtutem.

A Confirmatur: actus ille, quo quis sibi desideraret gratiam habitualem absque vllo respectu adeptionis, sed solùm considerando illam vt proprium bonum, non esset actus spei Christianæ, quia hæc dicit desiderium efficax, & proinde connotat actum consecutionis; nec item est alterius virtutis Theologicæ, quia tunc deberet esse actus charitatis *Theologicæ*: cuius tamen non est actus, nam non exercetur ex eius motiuo: ergo actus iste nullius esset virtutis Theologicæ; ergo, cùm ille actus, quo quis concupiscit bonitatem increatam Dei, vt proprium bonum, seu quatenus cedit quasi in suum commodum, sit similis huic actui, non erit propriè actus spei Christianæ, nec increata bonitas Dei, quatenus est nostrum bonum, seu quatenus cedit quasi in nostrum commodum, erit formale obiectum spei Christianæ. V.

B Respondetur, difficultatem requisitam in obiecto spei debere intelligi in ipsa acquisitione & consecutione boni sperati, vt ex sancto Thoma, prima secundæ quæstione 40. articulo 1. suprà notauimus; increata autem bonitas Dei, vt intenta & volita tanquam nostrum bonum, & vt cedit quasi in nostrum commodum per sui fruitionem, est etiam hoc modo difficilis actu efficaci supernaturali acquirenda, qualem importat spes Christiana, debet enim esse sic desiderata per actus correspondentes suæ dignitati: at illi actus non possunt esse nisi supernaturales per se, & proinde ab aliquo habitu infuso per se, quo eliciantur à nostra voluntate modo connaturali, sicque difficultas hæc non tantùm est in electione mediorum, sed & in ipsa efficaci volitione illius facta modo conuenienti & proportionato dignitati tantæ bonitatis increatæ concupitæ, aliàs ipsum velle efficaciter modo conuenienti, seu (vt vtamur formulâ loquendi Conciliorum contra Pelagium de necessitate gratiæ) *sicut oportet*, non requireret simpliciter & absolutè auxilium aliquod Dei, siue actuale, siue habituale ordinis supernaturalis, sed solummodo ad meliùs, vtiliùs, & commodiùs volendum illud, quod asserere est Pelagianum. VI.

C VII.

Ad confirmationem respondetur, actum ibi commemoratum, sumptum præcisè, vt ibi proponitur, non tam fore aliquam volitionem, quàm velleitatem, quia excluderet à seipso quamlibet efficaciam: vnde propriè loquendo nullius virtutis *Theologicæ* esset actus, sed simplex quidam tantùm affectus, & inefficax desiderium gratiæ habitualis, actus autem ille, quo quis concupiscit bonitatem increatam Dei tanquam bonum suum, & quatenus cedit quasi in commodum ipsius possidentis Deum clarè visum in altera vita, non est tale imperfectum &

D inefficax desiderium, sed absolutè & simpliciter efficax, ordinis quoad suam entitatem supernaturalis, tendens in Deum vt proprium & immediatum suum obiectum secundùm aliquam rationem increatam, quæ moueat voluntatem ad illud concupiscendum, vt facilè intelligitur ex dictis pro nostra sententia. VIII.

ARTICVLVS VI.

Quodnam sit secundarium formale obiectum spei Christianæ.

SIT hæc propositio: *creata bonitas, quæ inest creatis rebus speratis, quatenus talis bonitas est aliquo modo vel vltimum nostrum bonum su-*

I. *pernaturale, vel aliquam habet habitudinem medij ad illam obtinendam, vel conseruandam: est secundarium formale obiectum spei Christianæ.*

Probatur: illud omne, quod nos mouet ad honestè sperandum supernaturaliter aliquid vt nostrum bonum supernaturale, est aliquod formale obiectum spei Christianæ: atqui non sola bonitas Dei increata tanquam nobis bona, seu vt nostrum bonum mouet nos honestè ad sperandum supernaturaliter, sed etiam plures creatæ bonitates, quæ possessæ in patria delectabunt nos tanquam aliquod nostrum bonum, verbi gratiâ, ipsamet possessio æternæ beatitudinis & illorum bonorum, per quæ reddemur vniformes Deo: ergo & eorum bonitas creata erit etiam aliquod secundarium formale obiectum spei Christianæ.

II. Confirmatur exemplo sumpto à charitate, cuius primarium formale obiectum est bonitas increata Dei, vt est in se & secundùm se, secundarium tamen formale obiectum est bonitas creata, vt est in se & secundùm se quædam participatio diuinæ bonitatis increatæ: hæc enim bonitas rei creatæ, cùm sit aliquod bonum in se e. c. gratia supernaturalis, & id genus aliæ perfectiones supernaturales, sunt etiam amabiles propter se, quatenus sunt quædam participationes diuinitatis: ergo, vt sic erunt aliquod formale obiectum charitatis, non primarium, vt constat; ergo secundarium.

III. Tandem, vt aliquid sit secundarium formale obiectum alicuius actus, sufficit, vt sub illa eadem formali ratione analogicâ moueat potentiam ad actum cum habitudine & aliquo respectu ad primarium obiectum; hâc enim ratione, sicut obiectum secundarium & primarium pertinent ad vnam & eandem virtutem & habitum, sic etiam illa vna & eadem virtus vel habitus tendit in secundarium & primarium obiectum sub vna & eadem ratione conueniente solùm analogicè duobus istis obiectis: atqui ratio bonitatis sub hoc respectu (vt nostrum bonum in ordine ad fruendum Deo clarè viso) conuenit tantùm analogicè istis bonis creatis speratis, primariò autem increatæ bonitati Dei: igitur creata bonitas inexistens speratis rebus creatis est aliquod secundarium formale obiectum spei Christianæ.

ARTICVLVS VII.

Vtrum beatitudo alterius, vt nobis coniuncti, possit esse aliquod obiectum spei Christianæ seu Theologicæ.

IV. HÆc difficultas nascitur ex dictis præcedenti articulo quarto, cùm enim ibi docuerimus primarium formale obiectum spei Christianæ esse vtramque æternam beatitudinem, quatenus illa vtraque est bonum nostrum, quæritur, an hæc eadem beatitudo alterius possit esse aliquod materiale obiectum spei Christianæ, & an bonitas, quæ inest prædictæ vtrique beatitudini alterius, possit esse aliquod formale motiuum actus spei Theologicæ à nobis exerciti, ita vt efficax illud desiderium, quo volumus alteri æternam beatitudinem tam propriè sit actus spei *Theologicæ*, quàm est actus ille, quem exercemus circa propriam nostram beatitudinem.

A Vt autem id meliùs intelligatur, notandum est, quemadmodum qui est alter à nobis, potest considerari duobus modis: primò vt *est in se & secundùm se*: deinde vt est aliquid nostrum puta *coniunctione, vel corporali* seu *temporali*, vt filius matri, vxor viro, & econtrà, item seruus domino, vel *spiritali*, e. c. Christianus alteri Christiano ratione fidei & charitatis, quibus vnus est alteri coniunctus, & ambo sunt membra eiusdem corporis mystici Ecclesiæ, bonum autem vnius membri quatenus membrum talis corporis est etiam bonum alterius, sic etiam iuxta hunc duplicem sensum beatitudinem alterius à nobis distincti posse considerari duobus modis: primò vt *simpliciter est ipsi alteri*, seu *proximo bona*, non cogitando, quòd iste alter seu proximus sit aliquid nostrum, & quòd eius beatitudo redundet V.

B in aliquod nostrum quasi commodum, ratione cuius appetimus illi efficaciter prædictam beatitudinem: potest deinde hæc beatitudo alterius seu proximi considerari, quatenus est *beatitudo hominis nobis coniuncti*, & quatenus apprehendimus bonum eius esse aliquo modo nostrum bonum, seu redundare in nos ratione talis coniunctionis, ita vt talis coniunctio sit quædam moralis ratio, per quam proprium bonum proximi reputetur nostrum, & quasi cedere in nostrum commodum. VI.

Atque iuxta hanc vtramque considerationem præsens difficultas potest moueri, & quoad posteriorem de ea agitur hoc articulo.

Sit itaque hæc nostra propositio: *possumus vero actu spei Christianæ sperare alteri æternam beatitudinem, & alia bona, quando ratione coniunctionis, quam habet nobiscum, apprehendimus ista eius bona, tanquam nostra, &*

C *vt in illa sic apprehensa spes nostra tendit.* Propositio est communis apud omnes, quam tradit expresse sanctus Thomas hîc quæstione 17. articulo tertio, & eius interpretes ibi communiter. VII.

Probatur primò ex Apostolo secundæ *ad Corinthios* primo, qui, vbi præmisit se tanquam aliquod membrum habens spiritualem coniunctionem cum illis, passum esse multas tribulationes, ita subiungit, *vt spes nostra firma sit pro vobis, scientes, quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis*: hanc enim consolationem, quam Deus impendit afflictis in hac mortali vita, Apostolus ponit tanquam quandam arrham futuræ in illis gloriæ æternæ, seu beatitudinis.

Similiter capite primo epistolæ *ad Philippenses, confidens*, inquit, *hoc ipsum, quia, qui cœpit*

D *in vobis bonum opus, perficiet vsque in diem Iesu Christi:* & vt significet hanc suam confidentiam seu spem de illo bono Philippensium esse de aliquo, vt pertinente ad seipsum ratione spiritalis coniunctionis, quam habebat cum illis, ita subiungit, *sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis, eò quòd habeam vos in corde & in vinculis meis & in defensione & confirmatione Euangelij socios gaudij mei omnes vos esse.* VIII.

Probatur etiam nostra propositio ratione: omnia, quæ requiruntur in actu spei Christianæ tam *ex parte actus* eiusmodi, quàm *ex parte obiecti*, reperiuntur in præsenti actu: ergo talis actus est spei Christianæ propriè dictus.

Antecedens probatur: *ex parte actus* requi-

I. ritur, vt sit efficax aliquod desiderium su- A
pernaturale alicuius amoris *concupiscentiæ* : ex
parte obiecti requiritur, vt sit boni summi,
quatenus illud est nostrum, aut alicuius per-
tinentis ad nos in ordine ad æternam no-
stram beatitudinem : atqui actus ille, quo ef-
ficaciter spero alteri beatitudinem æternam,
vel aliquod eius bonum pertinens ad illam,
quatenus iste alter est mihi vnitus aliquâ con-
iunctione, est actus supernaturalis, vt potest
intelligi ex locis Apostoli nunc citatis, & ex
eo, quòd tendit in obiectum supernaturale ex
motiuo supernaturali, & per medium etiam su-
pernaturale : est etiam ex amore *concupiscen-
tiæ*, quia non est ex amore *amicitiæ*; tunc e-
nim volo efficaciter beatitudinem æternam non
simpliciter, quia bona est in se, & secundùm
se, sistendo ibi, sed quatenus est summum a-
II. liquod bonum tali subiecto, & summa eius
perfectio : item prædictus iste actus est de æ-
terna beatitudine, quatenus est meum seu no-
strum summum bonum, quia volo efficaciter
æternam beatitudinem huic proximo, quate-
nus ille spectatus moraliter est aliquid perti-
nens ad me, nam in tantum opto illi hoc
bonum, in quantum est aliquid mei ipsius per
coniunctionem spiritalem vel temporalem, &
in quantum summum eius bonum apprehen-
ditur esse moraliter bonum meum, sicut bo-
num filij est bonum matris & patris eius, bo-
num vxoris censetur esse bonum viri : ergo
omnia & singula, quæ requiruntur ad verum
actum spei Christianæ, reperiuntur in tali a-
ctu, & proinde spe Christianâ possum spera-
re alteri tanquam mihi aliquâ coniunctione v-
nito æternam beatitudinem.

Confirmatur : quemadmodum pertinet ad
III. virtutem spei Christianæ, vt efficaciter actu su-
pernaturali desiderem vniri per meipsum Deo
tanquam summo bono meo, quia ille est sum-
mum bonum meum in meipso, sic etiam spe-
ctat ad eandem virtutem, vt efficaciter actu
supernaturali desiderem vniri Deo summo bo-
no per eos omnes, qui mihi sunt aliquo modo
coniuncti, quia etiam in ipsis est mihi summum
bonum : Deus enim est bonum tam excellens,
vt sit conuenientissimum omnes efficaciter actu
supernaturali desiderare vniri illi, & frui illo,
non solùm per seipsos, sed etiam per alios, qui-
bus aliquo modo sunt vniti, & cum quibus sunt
membra eiusdem corporis : totus autem iste a-
mor & desiderium immediatè terminatur ad me
& meum commodum, amor enim proximi ibi
tantùm spectatur, vt redundat in me : ergo est
amor *concupiscentiæ* proprius spei Christianæ,
IV. sicut actus ille, quo amo proximum, vt est ali-
quid Dei, est etiam amor charitatis.

ARTICVLVS VIII.

Soluuntur duo dubia.

QVÆRES : quonam modo coniunctio il-
la ad hunc actum spei requisita sese ha-
beat ad illum, & qualis debeat esse, an superna-
turalis, an verò *naturalis* sufficiat.

Ad primam partem respondetur : hanc con-
iunctionem nullo modo ingredi motiuum
formale huius actus amoris *concupiscentiæ*, seu
non esse formalem rationem desiderandi &
sperandi, sed esse tantùm conditionem ne-
cessariò prærequisitam, vt æterna beatitudo V.
proximi apprehendatur esse aliquo modo mea,
& ad meipsum pertinere, quæ æterna beatitu-
do vt sic apprehensa, hoc est tanquam mea,
moueat meum appetitum ad illam sibi concupi-
scendam vt sic, hoc est tanquam cedens in suum
commodum, cùm enim voluntas non feratur
nisi in cognitum, oportet intellectum ei repræ-
sentare æternam beatitudinem proximi tanquam
aliquod suum summum bonum, & cùm specta-
ta simpliciter, vt est alterius suppositi, sub hac
formali ratione nullo modo sit ipsius appeten-
tis, debet intellectus illam ei repræsentare, vt
aliquo modo propriam, quod fit repræsentan-
do ei proximum vt sibi aliquâ coniunctione v-
nitum, & quodammodo vnum, & eundem se-
cum, sicque talis vnio & coniunctio est tantùm
requisita tanquam aliqua conditio, sine qua vo-
B luntas non posset per veram spem tendere in VI.
æternam beatitudinem proximi, eo modo, quo
sine cognitione obiecti voluntas non ferretur ad
volendum illud.

Ad secundam partem eiusdem quæsiti re-
spondetur, nihil referre pro eliciendo tali actu
spei Christianæ (an hæc coniunctio sit tantùm
temporalis seu *naturalis*, vel *supernaturalis*) v-
tramque seorsim sufficere, nam omnis ea con-
iunctio sufficit ad exercendum talem actum spei
Christianæ, quæ potest esse ratio, vt bonum
alterius apprehendatur tanquam nostrum, &
existimetur cedere quasi in nostrum commo-
dum : atqui hæc vtraque coniunctio seorsim
sumpta est ad id sufficiens : de *naturali* patet,
nam corpus est tantùm naturaliter vnitum ani-
mæ, quia tamen hæc vnio potest esse ratio, vt
anima apprehendat bonum corporis tanquam
suum & redundans in suum commodum, illa
C per actum spei Christianæ potest efficaciter de- VII.
siderare illi beatitudinem corporis, quatenus
bonum corporis redundat in ipsum proprium
eius bonum : hinc, etiamsi proximus sit consti-
tutus in peccato mortali, quia tamen prædicta
naturalis coniunctio remanet, adhuc possumus
per actum spei Christianæ, ei vt nobis coniun-
cto & quatenus est aliquid nostrum, sperare
æternam beatitudinem.

Obijcies : cognitio illa, quæ potest haberi de
Deo & rebus ab eo reuelatis aliquo medio na-
turali, qualis est in hæretico, non est sufficiens
pro eliciendo actu spei Christianæ, vel etiam
charitatis, sed necessariò debet esse per me-
dium supernaturale, & esse supernaturalis fi-
dei, & tamen actus ille diuinæ fidei solummo-
do prærequiritur ad hos actus supernaturales
spei & veritatis, tanquam quædam conditio :
D ergo pari modo, licèt hæc coniunctio tantùm VIII.
requiratur velut quædam conditio antecedens
ad hunc actum spei Christianæ circa æternam
beatitudinem proximi vt nostrum bonum, ni-
hilominus tamen vt sit illi proportionata, debet
necessariò esse supernaturalis.

Respondetur, concesso antecedente negan-
do consequentiam : dispar enim est ratio vtriuſ-
que : nam duplex potest distingui actus cogni-
tionis necessariò prærequisitus ad actum super-
naturalem spei & charitatis Christianæ ; prior,
qui fit simplex apprehensio pertinens ad primam
mentis operationem, quâ iuxta communem
intelligentiam terminorum apprehendatur ve-
ritas à Deo reuelata, quæ per fidem diuinam
credenda proponitur ; posterior, qui fit assen-

I. sus propter auctoritatem Dei in rem sic pro-
positam , pertinens ad secundam operationem
mentis : inter quos duos actus est hæc diffe-
rentia, quòd prior non debeat esse ordinis su-
pernaturalis , sed sufficiat esse ordinis natura-
lis , quemadmodum videre est in infidelibus
& hæreticis, qui licèt nolint præbere assensum
rebus diuinæ fidei sibi per concionatores ad
credendum propositis, bene tamen apprehen-
dunt eas quoad communem terminorum in-
telligentiam : posterior autem cognitio , quæ
est assensus , debet esse necessariò supernatu-
ralis , quia est quædam inchoatio nostræ iu-
stificationis , & substantia rerum sperandarum,
quæ omnino est supernaturalis ; at illa coniun-
ctio , quæ in præsenti difficultate prærequiri-
tur ad actum supernaturalem spei Christianæ
circa beatitudinem æternam proximi, habet tan-
II. tùm similitudinem cum priori actu cognitio-
nis requisito ad fidem supernaturalem , quia
scilicet est tantùm , vt æterna beatitudo pro-
ximi apprehendatur tanquam bonum aliquod
nostrum, & ad nos pertinens , non autem vt
aliquo modo inchoet actum illum spei Chri-
stianæ , nam totus perficitur à voluntate, sic-
que quoad hoc est par conditio istius actus spei
Christianæ ac actus fidei diuinæ.

Quæres secundò : an talis coniunctio, etiam
spiritalis seu supernaturalis , debeat necessariò
esse *realis*, an verò sufficiat quòd sit *in poten-
tia* ad eliciendum talem actum.

Respondeo sufficere , quòd sit *in potentia*,
quia sic apprehensa potest alicui Christiano
esse ratio , vt reputet bonum proximi tan-
quam sibi proprium & vergens aliquo modo
in suum commodum : at non solummodo ,
quod est bonum actu per realem existentiam
III. suam mouet appetitum ad sui concupiscen-
tiam , sed etiam illud , quod solummodo est
bonum in potentia per aptitudinem , quam
concipitur habere ad existendum, quæque ap-
prehenditur possibilis & ad actum reducen-
da , & hoc modo possumus sperare æternam
beatitudinem aliquibus gentilibus , reipsa no-
bis extraneis tam secundùm coniunctionem
corporalem seu *temporalem* , quàm *spiritalem*,
quatenus apprehendimus illos tanquam mem-
bra Christi Domini in potentia , vel etiam mem-
bra temporalis reipublicæ, cuius de facto mem-
bra sumus, & existimamus bonum illorum re-
dundare in nos.

Vnde , quando sanctus Thomas hîc quæ-
stione decima septima articulo septimo, ita lo-
quitur in corpore , *præsupposità vnione amo-
ris ad alterum , iam aliquis potest sperare & de-
IV. siderare alteri vitam æternam, in quantum est
ei vnitus per amorem :* & quando in quæstio-
nibus disputatis quæstione disputata *de spe* ar-
ticulo quarto in corpore, ait obiectum secun-
darium sperantis esse , quòd speret æternam
beatitudinem aliis, in quantum sunt quodam-
modo vnum cum ipso sperante, & bonum eo-
rum desiderat & sperat, sicut & suum.

Iis locis & similibus particulæ istæ (*in
quantum est ei vnitus per amorem, in quantum
proximus est quodammodo vnum cum ipso spe-
rante*) debent accipi non tantùm de reali &
actuali vnione per amorem , sed etiam de ea,
quæ est in potentia, quæ vt sic est de facto ipsi
speranti ratio , cur apprehendat bonum eius,
cui sperat , tanquam suum : nam sanctus Tho-
A mas in istis locis accipit prædictos terminos V.
prout in tali materia opponuntur his termi-
nis (*absolutè, simpliciter, secundùm se*) quem-
admodum intelligitur ex citato articulo tertio
quæstione decima septima , vbi distinguens
duos modos , quibus spes Christiana potest
esse de aliquo bono , ait illam posse esse ab-
solutè de aliquo bono , & hoc modo esse tan-
tùm de bono proprio sperantis: deinde ex præ-
suppositione alterius, scilicet ex vnione per a-
morem cum aliquo , & sic spem esse de bo-
no alterius : cùm ergo modus ille, quo fit con-
iunctio illa, quæ tantùm est cum aliquo *in po-
tentia* , possit etiam esse ratio concupiscendi
alicui vitam æternam , prout cedit aliquâ ra-
tione in commodum sperantis ; nec modus
iste contineatur sub primo, quem sanctus Tho-
mas assignat, per hanc particulam (*absolutè*)
B quæ est primum membrum duplicis conside- VI.
rationis ibi positæ à sancto Thoma , ne do-
ctrina eius sit manca , dicendum est cum per
istam vnionem intellexisse tam eam , quæ est
in potentia , quàm quæ est *de facto*, seu rea-
lis , dummodo vtraque sit ipsi speranti ratio
apprehendendi beatitudinem æternam concu-
pitam proximo tanquam suum bonum, seu ce-
dens in proprium suum commodum.

ARTICVLVS IX.

An spes Christiana possit esse de beatitudine alterius absolutè & secundùm se spectati.

NON desunt ex recentioribus , qui velint
spem verè Christianam posse esse de bea-
C titudine alterius , seu proximi *absolutè specta-* VII.
ti , id est , quatenus æterna beatitudo est illi
bona , seu proprium eius bonum. Sic Lorca
hîc disputatione secunda titulo *dubium inci-
dens* : quam sententiam Almainus in suis Mo-
ralibus capite septimo censet probabilem , sicut
& aliqui recentiorum.

Sit hæc nostra propositio : *non possumus a-
ctu spei Christianæ propriè dicta sperare alteri
beatitudinem æternam , vt est illi bona , seu æ-
ternum & increatum bonum eius.* Ita sanctus
Thomas hîc quæstione decima septima articu-
lo tertio in corpore , quando dicit spem ab-
solutè consideratam, & sine vlla præsupposi-
tione coniunctionis cum altero, esse solius bo-
ni ardui ad se, id est ad sperantem , pertinen-
tis , & communiter omnes eius interpretes
hîc, & alij Scholastici tertio sententiarum, dis-
D tinctione 26. VIII.

Probatur primùm auctoritate sancti Au-
gustini capite octauo Enchiridij *ad Lauren-
tium*, relatâ à sancto Thoma citato articulo ter-
tio.

Deinde probatur ratione; prima sit : de for-
mali ratione actus spei Christianæ est, quòd sit
actus cuiusdam amoris *concupiscentiæ* , & circa
æternam beatitudinem, aut aliquid habens or-
dinem ad illam , quatenus est nostrum bo-
num , seu cedit quasi in commodum speran-
tis , vt patet ex dictis suprà articulo tertio
& quarto : atqui actus ille , quo spero alteri
beatitudinem æternam, quatenus est illi bona,
non est loquendo propriè actus alicuius amoris
concupiscentiæ , prout hîc distinguitur essentiali-

I. A ter ab amore *amicitiæ* : quia vt suprà docuimus ex sancto Thoma amor ille propriè est *concupiscentiæ*, quo quis amat bonum, vt tale bonum sibi proueniat, qualis non est hic actus: nam vltimò terminatur in ipsa beatitudine, vt proximo amatâ, seu vt est illi bona; nec etiam iste actus est de æterna beatitudine, quatenus est bonum ipsius exercentis talem actum, est enim solùm vt sic de illa, quatenus est bonum alterius: ergo talis actus loquendo propriè non est actus spei Christianæ.

Secunda ratio: actus virtutum specie distinctarum non possunt esse formaliter & essentialiter iidem specie: quia actus eodem modo distinguuntur à se inuicem, quo illorum virtutes & habitus distinguuntur à se inuicem: atqui actus ille *entitatiuè* supernaturalis, quo quis sperat, seu efficaciter desiderat alteri æternam
II. B beatitudinem simpliciter & absolutè, quatenus hæc est ipsi alteri bona, loquendo propriè est actus *amicitiæ*, à quo amor *concupiscentiæ* distinguitur essentialiter, seu est quidam actus charitatis supernaturalis: igitur actus iste non est actus spei Christianæ, vt pote includentis actum amoris *concupiscentiæ*.

Minor probatur: tunc propriè actus amoris est *beneuolentiæ*, seu *amicitiæ*, quando bonitas, quæ est in eius obiecto, est formale motiuum talis actus, ita vt voluntas efficaciter velit aliquod bonum obiecto, quia bonitas, quæ præintelligitur inesse tali obiecto, & propter quam amat istud obiectum, mouet illam ad volendum ei tale bonum; sic enim ipsa bonitas secundùm se, præcisè & per se placet voluntati, & ratione illius persona seu obiectum, cui bonum est volitum, placet, ita tamen, vt hoc totum sit sine aliquo respectu ad nos. Hinc
III. C enim amor *amicitiæ* distinguitur ab amore *concupiscentiæ*: atqui huius actus (*spero seu efficaciter desidero æternam beatitudinem proximi, quatenus est ei bona*) formale motiuum est aliqua bonitas præintellecta existere in proximo, propter quam voluntas amat proximum, vúltque ei beatitudinem æternam, & actus iste vt sic consideratus & elicitus est sine vllo respectu ad nos, quia totus & totaliter sistit in proximo, vt per se patet: ergo talis actus (*spero seu efficaciter desidero proximo æternam beatitudinem, quatenus est ei bona*) est actus amoris *amicitiæ*, & proinde est actus alicuius charitatis essentialiter distinctæ ab actu amoris *concupiscentiæ*, sícque actus iste nullo modo est spei Christianæ.

Minor hæc vltima quoad primam partem probatur: hæc est distinctio inter nostrum a-
IV. D morem erga proximum & amorem nostrum erga nosmetipsos, quòd, quia naturaliter inclinamur ad amandum nosmetipsos, posterior hic amor non postulat bonum aliquod vt nobis inexistens apprehensum, quo in ordine ad propriam nostram voluntatem reddamur ei amabiles, & quo moueamur ad volendum nobis bonum; sed naturalis noster impetus est ad id sufficiens, prior autem amor, seu qui est erga proximum, requirat aliquod bonum præintellectum inexistere proximo, quo illi reddatur amabilis, & quo moueamur ad volendum ei aliquod bonum, aliàs amor iste vtpote carens fundamento non esset honestus & rationabilis, nec esset aliqua ratio, cur hunc potiùs, quàm istum ex pluribus proximis ama-

remus, sed omnes indiscriminatim amaremus, V.
nec aliquam difficultatem pateremur in amando proximo, nec ad id esset opus aliquâ virtute, quæ omnia sunt absurda, & contra communem omnium experientiam: atqui actus ille, de quo hîc disputamus, est actus alicuius amoris erga proximum, vt per se patet: nam per illum volumus ei beatitudinem æternam: ergo actus ille, de quo hîc disputamus, est actus alicuius amoris erga proximum, vt per se patet: nam per illum volumus ei beatitudinem æternam: ergo actus ille prærequirit in proximo aliquod bonum præintellectum in illo existere, quo reddatur ille nobis amabilis, & quo voluntas nostra moueatur ad volendum ei aliquod bonum, & ex consequenti actus iste est amoris *amicitiæ* tantùm, & non *concupiscentiæ*, nec proinde spei Christia-
næ. VI.

Tandem probatur: actus iste non potest esse propriè actus spei Christianæ, cuius opposito posito spes Christiana adhuc propriè & tota quoad substantiam suam remanet, quia sicut actus opponitur actui, ita etiam & habitum sibi oppositum destruit: sed oppositum huius actus, de quo disputamus, potest esse in homine Christiano, retinente in se ipso spem Christianam, & exercente actum eius, potest enim quis efficaciter sperare sibi beatitudinem æternam, vt bonum suum increatum, quam tamen desperat proximo, quem videt totum deditum vitiis, infectum peccatis mortalibus, obstinatum in illis & proximè moriturum, immò morientem in illis: igitur actus ille *spero seu desidero efficaciter æternam beatitudinem proximo, quatenus est ei bona*, non est propriè actus spei Christianæ.

Confirmatur: quia vel ibi, id est, elicien- VII.
do talem actum, quo quis desperat de salute alterius, nullum est peccatum saltem mortale, quia potest contingere, vt appareat euidens quædam ratio ita iudicandi, & si quod sit veniale, sicut charitas non destruitur per illud, neque spes Christiana destruetur per istud, vel si quod sit peccatum, erit contra charitatem proximi, quatenus temerariè iudicatur de illo, quod scilicet neglecturus sit media sibi à Deo concessa & concedenda pro obtinenda beatitudine æterna, vel tandem erit aliquod iudicium erroneum contrarium benignitati diuinæ, & honori debito eius bonitati, quòd scilicet Deus non sit daturus proximo gratiam sufficientem & auxilium eius, quo ad æternam beatitudinem perueniat, sed denegaturum illi, seu subtracturum in punitionem
eius præcedentium peccatorum, sícque nun- VIII.
quam istud peccatum erit propriè contra spem, nec ex consequenti actus iste ei oppositus, *spero æternam beatitudinem proximo, quatenus est eius bonum*, erit propriè loquendo aliquis actus spei Christianæ.

ARTICVLVS X.

Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.

PRIMVM est: actus illi, qui sunt eiusdem speciei specialissimæ, sunt ab eadem virtute vel habitu: atqui actus ille, quo mihi *spero æternam beatitudinem*, quatenus est mihi bona, & actus ille, quo *idem ego spero alteri*, hoc est beatitudi-

I. nem, quatenus ei bona eſt, ſunt eiuſdem ſpeciei: prior eſt ſpei Chriſtianæ, vt intelligitur ex dictis præcedentibus articulis: ergo & poſterior, quo alteri ſpero æternam beatitudinem vt eius bonum, eſt actus virtutis ſpei Chriſtianæ, & ſic loquendo propriè æterna beatitudo alterius, quatenus eſt illi bona, poteſt eſſe aliquod obiectum ſpei Chriſtianæ.

Maior patet ex iis, quæ Philoſophi in Ethicis, & Theologi prima ſecundæ, tradunt communiter de vnitate & diſtinctione ſpecifica actuum moralium. Minor probatur: actus illi propriè ſunt eiuſdem ſpeciei, qui ſunt eiuſdem ordinis quoad entitatem, habent idem vtrumque obiectum, innituntur iiſdem principiis & eodem modo procedunt: atqui duo iſti actus ſunt ſupernaturales *quoad ſubſtantiam*, neque ſufficiens ratio poteſt afferri ob quam, is, qui terminatur
II. ad meam beatitudinem, ſit hoc modo ſupernaturalis, alter verò actus meus terminatus ad beatitudinem proximi, vt eſt eius bonum, non ſit etiam ſupernaturalis: deinde habent idem obiectum formale & materiale, ſcilicet *æternam beatitudinem*, vt *bonum eius*, *cui concupiſcitur*, ſolúmque differunt penes ſubiectum *cui*, quòd ſcilicet prior habeat ipſummet ſperantem pro ſubiecto *cui*, ſeu pro eo, cui ſperat beatitudinem; poſterior autem actus habeat pro ſubiecto *cui* proximum, quæ diſtinctio eſt tantùm accidentalis, cùm ego & proximus meus ſemper ſimus eiuſdem ſpeciei, ſimiliter habent eundem modum ſperandi, nam vterque actus innititur ſupernaturali auxilio Dei, quod vtrobique ſperatur pro obtinenda tali beatitudine: ergo duo illi actus ſunt eiuſdem ſpeciei.

Confirmatur: ſi ille idem actus, quo ſpero proximo æternam beatitudinem, vt eſt eius bo-
III. num, poneretur in meo proximo, ſeu ab illo eliceretur, eſſet verè & propriè actus ſpei Chriſtianæ: ergo, cùm ego & ille ſimus eiuſdem ſpeciei ſolo numero diſtincti, ille idem actus à me elicitus erit etiam ſpei Chriſtianæ.

Reſpondetur conceſsâ maiore, negando minorem: ad cuius probationem, admiſſo, quòd ambo iſti actus ſint entitatiuè ſupernaturales, & habeant idem materiale obiectum, negatur tamen illos idem habere formale obiectum; nam prior iſte *ſpero mihi æternam beatitudinem*, *vt eſt meum æternum bonum*, habet pro formali obiecto increatam bonitatem Dei, quatenus eſt ſummum noſtrum bonum, vt oſtendimus ſuprà; hic autem actus poſterior habet pro ſuo formali motiuo aliquam creatam bonitatem, quam intellectus præintelligit eſſe in proximo, ratione cuius amat illum & vult illi æternam beati-
IV. tudinem, éſtque actus amoris *amicitiæ*, vt oſtendimus: vnde, ſicut creata bonitas & increata bonitas Dei, item formale motiuum amoris *amicitiæ*, & formale motiuum amoris *concupiſcentiæ*, diſtinguuntur eſſentialiter, ſic etiam & iſti duo actus, de quibus hîc eſt quæſtio, diſtinguentur eſſentialiter à ſe inuicem.

Ad id autem, quod ibi dicitur, ſcilicet illos diſtingui tantùm penes ſubiectum *cui*, & hoc ſubiectum in iſto vtroque actu diſtingui tantùm *accidentariò*, vel etiam eſſe *eiuſdem ſpeciei*,

Reſpondetur, hæc duo obiecta materialiter ſumpta, & extra id; quòd ſic terminant hos & iſtos actus, non diſtingui pluſquam numero, vt per ſe patet, ſi verò conſiderentur *formaliter*,
A id eſt in ratione ſubiecti *cui* aliquorum actuum, V.
tunc non ſolùm diſtingui *accidentariò*, vel *ſolo numero*, ſed *eſſentialiter & ſpecie*; hæc enim eorum diſtinctio non eſt attendenda penes diſtinctionem illorum materialem, ſed penes modum & formalem rationem, quâ actus noſtri ſeſe ad illa terminant, quæ eſt omnino diuerſæ ſpeciei.

Vnde patet ſolutio ad confirmationem, dum enim ſic obiicitur, ſi actus ille meus poneretur in proximo, ſeu ab eo exerceretur ſic, *ſpero proximo æternam beatitudinem*, *quatenus eſt bonum eius*, vel proximus ille ſupponitur exercere actum illum circa propriam ſuam beatitudinem, vt eſt ſibi bona, & ſic formale eius motiuum non eſt ampliùs illud idem, quod eſt iſtius actus, *ſpero proximo æternam beatitudinem*, *quatenus eſt illi bona*, quemadmo-
B dum intelligitur ex dictis; vel tunc proximus VI.
ille ſupponitur exercere illum circa æternam beatitudinem alterius ſibi proximi, quatenus hæc eſt ei bona, & tunc vt iſte actus à me elicitus non eſt ſpei Chriſtianæ, ſic neque in illo: nec ad hunc poſteriorem ſenſum proponitur in hac obiectione ab aduerſariis, ſic enim nullo modo faceret ad rem, quam intendunt.

Secundum fundamentum: actus ille, quo ſpero alteri æternam beatitudinem, quatenus eſt illi bona, eſt actus alicuius virtutis Theologicæ, habet enim Deum pro ſuo vtroque obiecto immediato: ſed non eſt fidei ſupernaturalis, quia non eſt de genere cognitionis, nec quidam aſſenſus intellectus; non etiam charitatis, hæc enim ſiſtit immediatè & vltimò in ipſa bonitate increata Dei, quatenus propter illam proximus amatur tanquam ali-
C quid Dei: ergo, cùm tres ſint tantùm virtutes VII.
Theologicæ, reſtat vt actus ille ſit ſpei Theologicæ.

Confirmatur: ſpes debet ſeſe eodem modo habere ad quodcunque ſuum obiectum ſecundarium, quo charitas & fides ſeſe habent ad obiecta ſua ſecundaria: atqui eadem fide ſupernaturali credimus omnia obiecta ſecundaria diuinæ fidei; item eadem charitate amamus Deum & proximum: ergo & eadem ſpe Chriſtianâ, quâ nobis volumus beatitudinem vt noſtrum bonum, eadem volumus & beatitudinem proximi vt eius bonum eſt.

Reſpondetur, talem actum eſſe actum amoris *amicitiæ*, ſeu charitatis, vt oſtenſum eſt ſecunda noſtra ratione.

Ad confirmationem reſpondetur, ſpem eodem modo ſeſe habere ad quodcumque ſuum
D obiectum ſecundarium, quo fides & charitas ſeſe VIII.
habent ſeruatâ proportione ad ſua ſecundaria, ſed negamus æternam beatitudinem proximi, quatenus eſt eius bonum, eſſe aliquod ſecundarium obiectum noſtræ ſpei Chriſtianæ, quod tamen ſupponunt aduerſarij tanquam verum, & quoad hoc eſt diſpar ratio ſpei à duabus aliis virtutibus Theologicis, quòd quæ dicuntur obiecta ſecundaria iſtarum duarum virtutum rectè intelligantur induere motiuum formale illarum, nam multæ ſunt enuntiationes de rebus creatis, quas Deus reuelauit, & quas credimus ob auctoritatem primæ veritatis reuelantis.

Similiter, quia creaturæ ſunt aliquid Dei, & perfectio ſeu bonitas, quæ eſt in proximo, eſt

I. quædam participatio bonitatis increatæ Dei, & vt aliquid ipsius Dei potest diligi, fit, vt charitas supernaturalis sese extendat ad ista obiecta: at æterna beatitudo, quatenus est bona proximo, non potest inducere formalem rationem spei nostræ Christianæ, hæc enim est æterna beatitudo formaliter sub hoc respectu, quatenus est nobis bona, ideóque fit, vt quoad hoc alia sit & dispar conditio spei Christianæ.

Tertium: de eo propriè spes Christiana potest esse, de quo potest esse desperatio, quia opposita versantur circa idem: atqui potest esse actus, quo quis desperet de beatitudine æterna proximi, vt sanctus Augustinus indicat sermone vndecimo *de verbis Domini*, dicens *de nullius salute, quandiu viuit, esse desperandum.*

Confirmatur: qui sine iustâ causâ desperaret
II. de beatitudine æterna proximi, peccaret contra aliquam virtutem: sed contra nullam aliam, quàm contra spem, hæc enim sola opponitur desperationi: igitur talis desperatio esset contra spem, & ex consequenti actus illi oppositus, quo spero beatitudinem proximo, quatenus est eius bonum, est actus propriè loquendo spei Christianæ.

Concessâ maiore, negatur minor, si, vt debet, procedat de desperatione propriè dicta. Ad auctoritatem sancti Augustini sermone vndecimo *de verbis Domini* capite decimo tertio, respondetur eum ibi accipere hoc verbum *desperare*, non in *propria* sua significatione, sed tantùm *in impropria*; nam, quemadmodum etiam apud profanos auctores hoc verbum *spero*, idem interdum sonat, ac *existimo, opinor*, quando agitur de aliqua re bona, vt notat Passeratius in suo Calepino, sic etiam hoc verbum
III. *despero*, sumptum in ampliori & minùs propria significatione idem significat, ac *existimo, iudico* de hac & tali re in malam partem, sic accipitur citatâ illâ auctoritate sancti Augustini, vt facilè intelligitur tam ex consequentibus, quàm ex antecedentibus; sic enim præmittit, *quandiu quisque in hac vita viuit, non potest iudicari*, & postea subiungit hæc verba obiectionis, *de nullo enim desperandum est* &c.

Similiter idem patet ex sequentibus, sic enim concludit, *proinde fratres etiam ad hoc vos admoneat, quod ait Apostolus, nolite ante tempus quidquam iudicare, hæc enim blasphemia spiritus, cui nunquam est vlla remissio, non potest in quoquam, vt diximus, dum adhuc in hac vita est, deprehendi.* Hactenus sanctus Augustinus, vbi quod primo loco dixit *desperare* verbis sequentibus exponit per hæc verba *iudicare*,
IV. *deprehendi*, quæ important actum intellectus, & non voluntatis, cuiusmodi est desperatio strictè sumpta.

Ad confirmationem patet solutio ex nostra ratione vltima: hæc enim explicat, quomodo actus oppositus ei, de quo hîc disputamus, sit contra charitatem, vel contra aliquam aliam perfectionem Dei.

ARTICVLVS VLTIMVS.

Ex dictis infertur, quæ sint conditiones obiecti spei.

ATQVE ex hactenus dictis de vtroque obiecto spei, constat has tantùm quatuor
A conditiones requiri in quolibet obiecto spei, V. vt etiam expressè tradit sanctus Thomas primâ secundæ quæstione 40. articulo primo in corpore, scilicet *esse bonum, esse possibile, esse arduum*, & *futurum*, hásque conditiones solummodo se tenere ex parte obiecti materialis, non autem formalis: nec enim *futurum, possibile, arduum* sunt rationes appetendi bonum per spem, sed sunt tantùm quædam conditiones illi annexæ essentialiter, quatenus est obiectum spei, quas etiam iste appetitus spei aliquo modo respicit, sic enim per illam erigitur ad superandum difficultates, quæ in assecutione boni sperati possunt occurrere, tendítque efficaciter in bonum, vt tamen illud respiciat tanquam *absens, possibile, & futurum*, quemadmodum idem S. Thomas docet prima secundæ quæstione 23. articulo secundo.

B Vnde totalis & perfecta distinctio spei ab a- VI. liis affectibus circa bonum, ita est desumenda à formali eius obiecto superiùs à nobis assignato, vt tamen istæ conditiones includantur simul, alioqui actus spei sic consideratus ex parte sui formalis obiecti nudè sumpti, seu cum exclusione eiusmodi conditionum, facilè coincidet cum aliquo efficaci affectu circa rem sibi bonam, qui tamen iuxta communem sententiam non censeatur esse spes propriè sumpta.

DISPVTATIO III.

De subiecto actus spei Christianæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

C *Cuius potentiæ, intellectúsne, an voluntatis, sit actus spes Christiana.* VII.

NON desunt ex antiquioribus Scholasticis, qui existimauerunt spem propriè esse aliquem actum intellectus, scilicet *iudicium aliquod de salute*, quæ sententia habet duplicem explicationem; prior est assensum importatum ipso actu spei Christianæ esse assensum quendam fidei *particularis*, nam hæc sententia distinguit duplicem fidem, vnam generalem, & est ea, quæ respicit omnia credibilia, aliam *particularem*, quæ respicit ipsam beatitudinem sperantis, prout est bonum eius, & hic assensus fidei *particularis* potest explicari hac propositio-
D ne & iudicio intellectus, *habebo æternam beatitudinem, seu saluabor ex supernaturali auxilio Dei, ex gratia Christi Domini, & meis meritis in eo fundatis*, quem assensum fidei *particularis* ait non esse circa propositionem credibilem, sed circa aliam, quatenus hæc particula *(credibilem)* intelligit aliquam enuntiationem ad omnes pertinentem, & omnibus propositam fide Catholicâ credendam. VIII.

Posterior sensus, seu potiùs sententia, vult actum spei Christianæ esse aliquod aggregatum ex actu intellectus & voluntatis, sicque pertinere ad hanc vtramque potentiam: huius vtriusque opinionis meminerunt sanctus Thomas prima secundæ quæstione quadragesima articulo 2. Almainus in tertium sententiarum dis-

I. tinctione 26. quæstione prima, & in suis Moralibus tractatu secundo capite septimo. Contra quos

Sit hæc propositio : *actus spei Christianæ, formaliter sumptus & præcisè est actus solius voluntatis præsupponentis tamen actum aliquem intellectus.* Ita sanctus Thomas prima secundæ quæstione quadragesima articulo 2. hâc parte quæstione decima octaua articulo primo, & omnes eius interpretes ibi; Okamus in tertium sententiarum & quodlibeto tertio quæstione duodecima; Almainus vtroque loco superiùs citato : quæ nostra propositio est tam certa, vt Suares prima disputatione *de spe* sectione secunda conclusione secunda, dicat contrariam esse saltem temerariam.

Probatur primò : actus est illius tantùm potentiæ, tanquam principij eliciriui, ad quam
II. proprium obiectum talis actus pertinet, quia nulla potentia vitalis fertur extra latitudinem adæquati sui obiecti *terminatiui* : atqui proprium obiectum actus spei Christianæ est vtraq; æterna beatitudo, quatenus nobis est bona, vt suprà docuimus, & hæc in ratione boni nostri est obiectum solius voluntatis, quia sola voluntas est appetitus rationalis habens pro suo obiecto bonum honestum: igitur actus spei Christianæ est actus solius voluntatis tanquam proprij sui principij eliciriui.

Deinde: omne desiderium efficax honesti boni rationis, id est cogniti per rationem & intellectum, est propriè actus solius voluntatis, quia vt est solius intellectus cognoscere rationem honesti, sic etiam est solius appetitus rationalis seu voluntatis velle bonum honestum: atqui actus spei Christianæ nihil est aliud, quàm efficax quoddam desiderium vtriusque beatitudinis
III. æternæ, prout illa est nobis bona, quæ vt sic est aliquod bonum honestum : igitur actus spei Christianæ est actus solius voluntatis.

Tertiò : quando auctores prioris sententiæ volunt actum spei in se totaliter, aut saltem intrinsecè & essentialiter, includere aliquem actum intellectus, quem volunt esse iudicium aliquod, seu quendam assensum fidei *particularis*, vel tunc *fidei* nomine intelligunt fidem diuinam & infusam, quatenus denominatione tantùm aliquâ distinguitur à fide *Catholica* penes vniuersalitatem obiecti omnibus ad credendum diuinitus propositi; vel intelligunt aliquem actum seu assensum fidei acquisitæ, quo Christianus iudicet firmiter se fore saluandum, seu assecuturum vitam æternam ex auxilio Dei, gratiâ Christi Domini & suis meritis : non primum, quia hæc fides seu assensus diuinæ fidei
IV. est tantùm de rebus à Deo reuelatis; at quòd hic & iste in particulari, ego vel Petrus sit certò & infallibiliter saluandus, nunquam reperietur reuelatum à Deo; aliàs Apostolus ineptè doceret vnumquemque nostrûm *debere operari suam salutem cum timore & tremore*, in quo enim est certitudo & infallibilitas euentus & effectus, ab eo timor & tremor debent abesse.

Deinde; cùm omnes adulti obligentur ad habendum aliquando aliquem actum spei Christianæ, vt paulò pòst explicabitur, omnes adulti fideles, aut venientes ad fidem, tenerentur credere fide diuinâ, & cui nullo modo falsum subesse possit, se fore saluandos; & cùm nemo saluetur de facto, nisi qui de facto est de nume-
A ro prædestinatorum, quilibet teneretur certò & infallibiliter credere, etiam fide diuinâ, se esse prædestinatum; quod vtrumque est falsum: primum quidem ex illo sacræ scripturæ, *nemo scit an odio, vel amore sit dignus*: secundum item est falsum ex definitione Concilij Tridentini contra hæreticos nostri temporis sessione sexta canone 15. V.

Non etiam auctores prioris illius sententiæ possunt nomine *fidei* ibi intelligere aliquem assensum fidei *acquisitæ*, quo Christianus iudicet se fore saluandum, nam præterquam quòd talis assensus potest esse falsus, Deus autem, qui ad iustificationem adulti prærequirit actum aliquem spei, vt dispositionem, ex Tridentino sessione sexta capite sexto, nihil requirat falsi ad proprium suum opus, cuiusmodi est iustificatio impij, non enim indiget no-
B stro mendacio; etiamsi ex aliqua suppositione assensus iste esset verus, & actus spei Christianæ consisteret in aliquo assensu intellectus circa propriam salutem sperantis, adhuc tamen actus nostræ spei Christianæ non posset constitui in tali assensu fidei acquisitæ; tam quia ex citato loco Tridentini Concilij actus iste est aliqua præuia dispositio ad gratiam *iustificantem*, talis autem omnis dispositio, vt correspondeat suæ formæ, debet esse supernaturalis; tum etiam, quia omnes Patres & Concilia, dum agunt contra Pelagianos, docent verum actum spei Christianæ non esse aliquid solis nostris naturæ viribus elicitum, sed nos ad eum eliciendum, sicut oportet, indigere speciali auxilio supernaturali Dei : ergo actus spei Christianæ, consideratus præcisè & formaliter, nullo modo consistit etiam incompletè in aliquo actu intellectus, qui sit assen- VI.
C sus alicuius fidei, siue diuinæ, siue acquisitæ. VII.

Quòd verò *ista volitio, in qua formaliter actus spei Christianæ consistit, præsupponat aliquem actum intellectus*, patet ex ipsa ratione voluntatis, quæ cùm sit quædam potentia cæca, nullam habet volitionem circa aliquod suum obiectum, nisi ex aliqua præsupposita cognitione, quâ circa illud illuminetur, vt Philosophi & Theologi docent: quódnam autem & quale sit iudicium istud intellectus, quod voluntas prærequirit ad eliciendum actum spei Christianæ, paulò pòst explicabitur.

Cæterùm aliqui disputant, & etiam sanctus Thomas tangit hâc parte quæstione decima octaua articulo primo in solutione ad primum, an, cùm duplex appetitus distinguatur à Philosophis, nimirum *concupiscibilis* & *irascibilis*, an, inquam, spes Christiana sit tantùm in
D appetitu *irascibilis*, vel tantùm in *concupiscibilis*. VIII.

Sed quia hæc distinctio & diuisio appetitus non habet locum in voluntate, vt expresè docet S. Thomas prima parte quæstione 59. toto articulo quarto, & eadem parte quæst. 82. toto articulo quinto, non est quòd hic quæramus, ad quam partem appetitus rationalis, seu voluntatis, spes Christiana pertineat.

Deinde: etiamsi, vt vult Scotus tertio sententiarum distinctione 34. hæc distinctio & diuisio appetitus haberet locum in voluntate : attamen adhuc nostra spes deberet tantùm reponi in voluntate, vt est *concupiscibilis* (quemadmodum etiam censet Scotus tertio sententiarum distinct. 26.) & non in voluntate, vt est

I. *irascibilis*, nam iuxta Scotum affectus commodi, A
qui est à voluntate, pertinet propriè ad volun-
tatem, vt hæc est *concupiscibilis*: at spes Chri-
stiana est quidam affectus commodi, seu effi-
cax desiderium æternæ beatitudinis, vt est nobis
bona, & iuxta sanctum Thomam citatâ quæstio-
ne 82. articulo quinto, spes etiam est *in concu-
piscibili*, nam irascibilis respicit primò per se ra-
tionem boni, secundùm quod repulsiuum &
impugnatiuum eius, quod infert nocumentum.
Deinde: vbi affectus aliquis valde vehemens
est primò per se circa aliquod obiectum, solus
ille affectus (quantum requiritur ex parte suæ
potentiæ) est sufficiens ad perrumpendum diffi-
cultatem, & ad aggrediendum quoduis obsta-
culum, quod iudicatur posse expugnari, aliàs
talis affectus non esset efficax: atqui actus spei
Christianæ est vehemens aliquod desiderium,
seu affectus æternæ beatitudinis, vt hæc est bo-
II. num nostrum, & sub hac ratione est in volunta- B
te *concupiscibili*: ergo etiam & ex consequenti
idem actus spei, quatenus tendit in arduitatem
annexam suo obiecto seu bono sibi commodo,
erit actus voluntatis vt *concupiscibilis*.
Hinc, quando sanctus Thomas citato articulo
quinto, ait spem nostram posse aliquo modo dici
esse in *irascibili*, quatenus voluntas per illam vult
improbare malum, seu repellere obstaculum ex
iudicio rationis; sensus non est hanc diuisionem
appetitus habere locum in voluntate, & spem
esse in parte eius *irascibili*, nam ibi expressè di-
cit illam esse in *concupiscibili*, sed mens eius tan-
tùm est, quòd si velimus in obiecto spei distin-
guere rationem *commodi* à ratione *ardui*, quæ
est annexa tali obiecto, & per quandam accom-
modationem ad hunc duplicem appetitum sen-
sitiuum velimus loqui de voluntate, quatenus
III. est principium completi actus spei Christianæ, C
nos posse illum attribuere voluntati tanquam
concupiscibili, secundùm priorem rationem scili-
cet *commodi*, & iuxta posteriorem rationem, ni-
mirum *ardui*, illum attribuere voluntati tanquam
irascibili.
Ex his facilè intelligitur, quàm falsa sit sen-
tentia illa Alberti tertio sentent. distinctione 26.
articulo tertio, scilicet spem Christianam subie-
ctari in parte *irascibili* appetitus sensitiui, prout
hic in homine coniungitur cum ratione & vo-
luntate.
Nam, si actus spei Christianæ esset in appetitu
sensitiuo, vt in immediato suo subiecto & prin-
cipio eliciente, iam appetitus sensitiuus posset
per aliquem suum actum attingere Deum imme-
diatè, quia spes Christiana, cùm sit *Theologica*;
attingit immediatè Deum, item appetitus sen-
IV. sitiuus, etiam vt est in nobis, non distingueretur
à nostro appetitu rationali seu voluntate penes D
hoc, quòd scilicet voluntas possit attingere ob-
iecta immaterialia, item penes hoc, quòd scili-
cet obiectum voluntatis sit bonum vniuersale;
obiectum autem appetitus sensitiui sit tantùm
bonum sensibile: at hoc vtrumq; est falsum, nam
adæquatum obiectum appetitus sensitiui in quo-
cunque sit subiecto, est solummodo bonum sen-
sibile, & nulla vitalis potentia materialis potest
etiam per absolutissimam Dei potentiam ferri in
aliquod obiectum spiritale & intelligibile, vtpote
non contentum intra latitudinem adæquati ter-
minatiui sui obiecti, sicut Theologi communiter
docent primâ parte quæstione duodecimâ; se-
cundum item falsum est, vt expressè docet san-
ctus Thomas primâ parte quæstione 80. articu- V.
lo secundo, & quæstione 82. articulo quinto, &
hac parte quæstione 18. articulo primo, & com-
muniter Philosophi in libris *de anima*, vbi agunt
de hoc vtroque appetitu.

ARTICVLVS II.

*Soluuntur fundamenta duarum priorum sen-
tentiarum articulo superiori
relatarum.*

PRIMVM fundamentum prioris sententiæ
est, quòd actus spei Christianæ nihil sit aliud,
quàm certa quædam expectatio æternæ beati-
tudinis, vt etiam definitur à Magistro sententia-
rum: sed expectatio & certitudo pertinent ad
actum intellectus, *expectatio* quidem, quia dicit
actum, quo vis intellectiua apprehendit bonum,
vt ab alio accipiēdum, iuxta illud Ecclesiastici 51. VI.
vbi agitur de spe, *respiciens eram in adiutorium
hominum*: similiter *certitudo* conuenit tantùm
actibus intellectus, hæc enim, vt Philosophi
docent in libris Posteriorum, agendo *de scientia*,
nihil est aliud, quàm quædam firmitas, quâ in-
tellectus ita firmiter assentitur alicui propositio-
ni, vt nullam habeat formidinem seu dubitatio-
nem, proueniens ex motiuo seu argumento,
quo intellectus conuincitur, vt firmiter adhæ-
reat propositioni: ergo & ipse actus spei Chri-
stianæ pertinebit ad intellectum tanquam pro-
prium suum principium elicitiuum.
Confirmatur: spes Christiana est quædam
confidentia, & *sperare* idem est ac *confidere*, hinc
enim sperantes dicuntur *confidentes*; at ipsum
confidere est proprium intellectus, est *enim fidem
habere*, seu credere, quòd aliquis potest & vult
sit credenti benefacere, sicut è contrario *diffide- VII.
re* est *fidem non habere*, quod aliquis potest, vel
saltem non vult benefacere diffidenti.
Respondetur, quantum spectat ad hunc termi-
num *expectatio*, imprimis cum sancto Thoma
primâ secundæ quæstione 40. articulo secundo
in solutione ad primum, spem Christianam dici
expectationem, non quòd sit talis *formaliter*, sed
tantùm *præsuppositiuè*, quatenus spes Christiana
non est quilibet & cuiuslibet conditionis motus
nostræ voluntatis in bonum aliquod speratum,
qualis potest esse spes de aliquo bono, quod
propriis nostris viribus possumus obtinere, sed
est quidam motus voluntatis, innitens auxilio
alterius, scilicet Dei: vnde quia obiectum no-
stræ spei apprehenditur possibile ex inspectione
& consideratione diuini auxilij, per quod reddi-
mur potentes illud assequi, & voluntas innixa
tali auxilio fertur efficaciter per motum spei in
obiectum speratum, fit, vt sumpta denomina- VIII.
tione ab actu cognitionis sibi præsuppositæ,
spes Christiana appelletur *expectatio*.
Deinde responderi potest, licèt secundùm vim
& præcisam significationem vocum, *expectatio*
significet aliquem actum cognitionis, attamen,
quando expectamus, quæ desideramus, factum
est ex aliquo vsu etiam apud auctores profanos
recepto, vt hoc verbum (*expecto*) sumatur in-
terdum pro *desidero, vehementer cupio*, & *ex-
pectatio* sumatur pro *desiderio*: sic apud Cicero-
nem, *antè verò quàm ea res, quam auidissimè
ciuitas expectabat allata sit*, &c. & apud Virgil.
libro primo Georgic. *sed illos*
Expectata seges variis elusit aristis.

I. Et passim apud alios *expectatus* idem est, quod *desideratus, concupitus*, & satis communiter apud probatos auctores, adolescentes illi, à quibus magna sperantur, dicuntur esse magnæ expectationis: tunc quia spes Christiana est aliquod efficax desiderium boni secundùm prudentem intellectus existimationem possibilis, rectè significatur ab Apostolo, & satis communiter à scholasticis illam definientibus libro tertio sentent. distinctione vigesimâ sextâ, nomine *expectationis*.

Ad alteram partem eiusdem primæ rationis fundatam in certitudine, quæ tamen pertinet ad intellectum, respondetur ex sancto Thoma tam primâ secundæ quæstione quadragesima articulo secundo in solutione ad tertium, quàm hâc parte quæstione decimâ octauâ articulo quarto, certitudinem posse duobus modis conuenire alicui, primò *essentialiter*, secundò *participa-*
II. *tiuè*, sicut esse calidum *essentialiter* conuenit igni, & per *participationem* pluribus aliis: certitudo conuenit tantùm actibus intellectus essentialiter, hæc enim propriè significat firmitatem assensus seu cognitionis excludentis omnem formidinem & dubitationem, at *participatiuè* conuenit etiam actibus aliarum potentiarum distinctarum ab intellectu, verbi gratiâ voluntatis, quatenus mediante cognitione fidei de omnipotentia Dei, eius promissione vitæ æternæ nobis factæ, & fidelitate illius in seruandis promissis, actus ille voluntatis nostræ, quo efficaciter desideramus vtramque beatitudinem, vt est nostrum bonum, nec volumus ei aliquem obicem ponere, quóque voluntas firmiter & absque aliqua fluctuatione tendit in illam, vt paulò pòst explicabitur fusiùs.

Ad confirmationem eiusdem argumenti, respondetur ex sancto Thoma citata quæstione
III. 40. articulo secundo, in solutione ad secundum, admissá maiore, ad minorem eius, *confidentiam, fiduciam, confidentes, confidere*, si spectentur penes id, à quo sic denominantur, pertinere quidem ad intellectum, quatenus proprium significatum illorum præsupponit in habente actus importatos per hæc vocabula, aliquem actum cognitionis, seu fidei; si verò considerentur secundùm id, quod formaliter significant, & ad quod formaliter significandum sunt instituta, negatur illa pertinere ad intellectum, nam pertinent ad voluntatem, & sumptâ denominatione effectus à causa, quia cognitio & actus ille fidei præcedens actum spei est aliquo modo causa talis actus sperandi, fit, vt ipsa spes satis frequenter etiam in sacris literis explicetur nominibus istis, sic Deuteronomij capite 32. in Cantico Mosis, *& dicet., vbi sunt Dij eorum, in quibus habebant fi-*
IV. *duciam*, id est, in quibus sperabant; statim enim sequitur, *surgant & opitulentur vobis*. Hieremiæ 17. capite *maledictus homo, qui confidit in homine*, id est, qui spem habet, vt ad illum locum S. Hieronymus legit & explicat; & ibidem, *benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius*, id est, qui spem habet in Domino & Dominus erit spes eius, vt ibidem explicat sanctus Hieronymus; Danielis decimo tertio, dicitur de Susanna, *erat cor eius fiduciam habens in Domino*, id est sperans; & *ad Hebræos* decimo capite Apostolus scribens ad eos, qui multa passi erant pro Christo Domino, vt non desponderent animo, sed bene sperarent, ita ait, *nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ*

A *magnam habet remunerationem*. V.

Ad hoc vnum notandum est solummodo circa nomen istud (*fiducia*) quòd, vt rectè animaduertit sanctus Thomas hâc parte quæstione 129. articulo sexto, fiducia propriè sumpta nihil aliud supra spem addit, quàm robur quoddam proueniens ex aliqua consideratione, quæ facit vehementem opinionem de bono consequendo, sicque fiducia propriè nihil est aliud, quàm *roborata confirmatio, & perfecta spes*; hinc ibidem in solutione ad tertium, ait fiduciam propriè non nominare, id est non significare aliquam virtutem, sed posse nominare conditionem virtutis, quod etiam significauit Seneca epistolâ suâ 16. *ad Lucilium*, ita scribens, *de te spem habeo, nondum fiduciam*.

Secundum fundamentum: actus spei & desperationis sunt ab eadem potentia, vtpote sibi inuicem oppositi: at desperatio est actus intelle- VI.
B ctus, desperare enim, est iudicare nos non esse consecuturos hoc & illud bonum.

Concessâ maiore, negatur minor: licèt enim desperatio præsupponat in desperante aliquem actum intellectus, quo iudicet se non consecuturum hoc & illud bonum, sicut & spes aliquod iudicium de possibilitate obtinendi illud, attamen ipsa desperatio, sumpta formaliter & præcisè, non consistit in illo, sed est formaliter aliquis actus voluntatis, vt inferiùs explicabitur agendo de illa.

Tertium: spes propriè est actus illius potentiæ, cuius actum conamur suadere ei, quem volumus in spem erigere: atqui, dum volumus aliquem erigere in spem, conamur tantùm ei persuadere posse fieri, vt saluetur, imò certò & infallibiliter esse saluandum, si eum debitè pœniteat suorum peccatorum, & perseueret in gratia sanctificante, quæ persuasio ex parte illius nihil VII.
C est aliud, quàm quoddam iudicium intellectus, quo credit hoc vtrumque: igitur, sicut iudicium omne est propriè actus intellectus, sic & spes Christiana.

Confirmatur: spes Christiana innititur fidelitati Dei, sicut diuina fides primæ veritati in dicendo: ergo, sicut fides credit Deo reuelanti, quia est Deus, est verax, seu prima veritas in dicendo, sic spes Christiana credit Deo promittenti, & sperans credit se consecuturum rem à Deo promissam, seu vitam æternam, quia ipse Deus est fidelis.

Negatur maior sumpta præcisè, vt sonat: nam spes propriè sumpta non est id, quod tunc volumus suadere ei, quem volumus erigere in spem, sed quod volumus suadere & excitare in illo, est quædam credulitas de possibilitate adipiscendi tantum bonum, quæ credulitas est aliqua veluti VIII.
D causa spei concipiendæ: vnde tunc dicimur illum erigere in spem, quia excitamus in eo causas ingenerandæ sibi spei circa tale bonum.

Ad confirmationem negatur antecedens, sumptum in sensu formali, quemadmodum sonat, nec enim spes eodem formali modo sese habet ad fidelitatem Dei, quomodo prima veritas in dicendo sese habet ad fidem; spes ad fidelitatem Dei sese habet tanquam ad causam inductiuam ad sperandum, nam fidelitas Dei, seu eius veracitas in promissis, facit, vt vita æterna, alioqui longè superans nostras vires, æstimetur nobis possibilis & futura, sicque inducamur ad exercendum actum spei Christianæ circa illam, quâ ratione hæc fidelitas Dei nullo modo est forma-

I. lis ratio sperandi : at prima veritas in dicendo est formalis ratio & causa fidei seu assensus præstiti rebus à Deo reuelatis.

Deinde : fides & spes ex alia parte sese habent diuersimodè, nam proprium est fidei credere quicquid est credendum, seu à Deo reuelatum : at spes propriè & formaliter non credit, sed suppositâ fide de diuina promissione, cui innititur, tendit efficaciter in bonum speratum promissum à Deo.

Quartum est auctoritas S. August. in Enchiridio *ad Laurentium* capite 8. explicantis actum nostræ spei per aliquem assensum veræ fidei : ita enim ait, *cum bona nobis futura creduntur esse, nihil aliud quàm sperantur.*

Respondetur, sanctum Augustinum ibi non loqui in sensu *formali*, quasi ipsum sperare modo Christiano sumptum formaliter idem sit, quod credere aliquid nobis futurum, nam illo capite
II. expressè distinguit spem Christianam à fide, & explicata distinctione illius à charitate, ita scribit, *quæ cùm ita sint, propter has causas distinguenda erit fides à spe, sicut vocabulo, ita & rationabili differentiâ* : vnde sanctus Augustinus ibi loquitur tantùm in sensu *causali*, ita vt fides diuina ab illo dicatur *sperare bona nobis futura*, quia ipsa credulitas, quam habemus de fidelitate Dei in seruandis promissis, de omnipotentia illius pro ferendo auxilio, & de eius liberalitate ad nobis auxiliandũ in assequenda beatitudine æterna, nos excitat ad actum spei, ad eum ferè sensum, quo primæ *ad Corinth.* decimo tertio, charitas ab Apostolo dicitur esse *patiens, benigna, omnia credere, sufferre omnia*, & id genus alias perfectiones includere, non quòd charitas in se & formaliter sit talis, sed quòd excitet & moueat hominẽ, in quo est, ad exercendum actus eiusmodi virtu-
III. tum : iuxta quem sensum potest intelligi & illud eiusdem sancti Augustini in Psalmum 31. quo dicit charitatem dare spem bonæ conscientiæ, & malam conscientiam esse totam in desperatione, nimirum quatenus charitas vel mouet ad actum spei, vel facit, vt spes Christiana accipiat complementum istud, explicatum in solutione primi argumenti, quod fiducia superaddit spei Christianæ.

Præcipuum autem fundamentum secundæ sententiæ est hoc : si quis desideret æternam beatitudinem, & non credat illam sibi futuram, non dicitur sperare; similiter, si credat eam futuram, & non desideret illam, non dicitur sperare, sed si credat eam futuram, simúlque illam desideret, dicitur sperare : ergo actus spei sumptus completè & integrè est aliquod aggregatum ex aliquo actu intellectus & vo-
IV. luntatis simul : ergo talis actus est ab hac vtraque potentia, ab intellectu secundùm vnam partem, & voluntate secundùm alteram.

Respondetur, concesso antecedente, negando consequentiam; non enim ex eo, quòd aliquid *præsuppositiuè* requiritur ad aliud, rectè potest inferri illud præsuppositiuè requisitum esse de essẽtiâ eius, ad quod præsupponitur, vt facilè patet in cognitione respectu volitionis, & in secunda operatione mentis, quæ primam supponit, & in tertia, quæ etiam supponit duas priores, cùm tamen prima non sit de formali ratione secundæ, nec duæ priores de formali ratione tertiæ, vt communiter omnes Dialectici docent; & hoc fundamentum posterioris sententiæ solummodo arguit actum fidei ita prærequiri ad actum
A spei Christianæ, vt hæc sine isto esse non possit, V.
cùm sit eius fundamentum ex Apostolo *ad Hebræos* vndecimo, non tamen ostendit hunc actum formaliter sumptum esse istum, etiam sumptum formaliter, quod tamen hæc opinio intendit.

DISPVTATIO IV.

De iudicio prærequisito ad actum spei Christianæ.

ARTICVLVS I.

Quodnam determinatè iudicium, actus spei Christianæ prærequirat.

B CVM articulo præcedenti docue- VI.
rimus actum spei Christianæ præsupponere actum aliquem iudicij intellectus, nascitur dúplex difficultas; prior, quódnam *determinatè* & *in particulari* sit hoc iudicium; posterior *cuius conditionis* debeat esse, an *fidei supernaturalis & infusæ*, an aliquis tantùm actus inferior ipso actu fidei *infusæ*, siue sit naturalis tantùm, siue etiam sit aliquo modo supernaturalis : de priori difficultate hîc agemus, de posteriori articulo quinto.

Quod attinet ad priorem difficultatem, notandum est, tria posse hîc distingui iudicia : primum est istud, vel simile, *iudico*, seu *credo, me posse consequi æternam beatitudinem, si per me non steterit*, seu *saluabor, nisi ipse in culpa fuero* : secundum iudicium est istud, *ego saluabor, vi-*
C *tam æternam assequar* : tertium & vltimum est VII.
istud, *Deus potest & quantum est in se, vult me saluare, & spectatis omnibus possibile est me saluari* : inter quæ tria iudicia est hoc discrimen, quòd primum sit purè *conditionatum*; secundum sit *purè & simpliciter absolutum, & enuntiet rem absolutè, simpliciter, & de facto futuram seu euenturam*; tertium sit omninò *absolutum*, & illo Deus iudicetur esse daturus infallibiliter media sufficientia ad consequendum vitam æternam, quia aliàs malè iudicaretur velle, quantum est in se, saluare eum, qui ita iudicat, & cùm finis sit in tantum possibilis alicui, in quantum ei suppetunt media sufficientia ad illum consequendum, & æterna beatitudo longè excedat vires naturæ nostræ, si Deus tunc etiam non iudicaretur esse daturus auxilia supernaturalia sufficientia ad consequendam illam, tertium hoc
D iudicium esset sibi contradictorium, sicque hoc VIII.
tertium iudicium distinguitur à primo, quòd sit *absolutum* circa potentiam & voluntatem Dei de concedenda æterna vita; à secundo, quòd excludat iudicium, quo absolutè æstimetur saluandus is, qui illud exercet. Hoc prænotato,

Quantum spectat ad difficultatem propositam, facilè colligitur ex dictis articulo primo, iudicium illud prærequisitum ad actum spei Christianæ, & cui hæc innititur, non posse esse secundum illud à nobis explicatum, nam vera & certa spes Christiana prærequirit verum & certum iudicium, cui innitatur, quia hoc est causa illius, nec plus veritatis & certitudinis potest esse in effectu, quàm sit in eius causa : atqui hoc secundum iudicium non est certum, sed fallibile,

I. & fortassis secundùm veritatem rei falsum, potest A enim contingere vt is, qui format tale iudicium pro concipienda spe Christiana sit de numero reproborum.

Deinde, vt mox docebitur, iudicium, cui spes Christiana debet inniti, quódque illa præ-requirit, debet esse fundamentum illius, & ex consequenti tale, quale fundamentum spei Christianæ debet esse: atqui fundamentum spei Christianæ debet esse fides supernaturalis, seu aliquis assensus fidei supernaturalis & infusæ, vt intelligitur ex Apostolo *ad Hebreos* vndecimo definiente fidem supernaturalem *substantiam & fundamentum rerum sperandarum*; hoc autem secundum iudicium non est huiusmodi, vt animaduertimus præcedenti articulo primo: igitur secundum hoc iudicium non est illud, quod spes Christiana prærequirit.

Solùm restat difficultas de primo & tertio iu-
II. dicio; Vega libro nono *in Concilium Triden-* B *tinum* capite 38. Soto Apologia contra *Catharinum* capite quarto, & nonnulli alij existimant spem Christianam prærequirere primum iudicium, quod est solummodo *conditionatum*. Contra quos.

Sit hæc propositio: *iudicium sufficiens ad actum spei Christianæ prærequisitum non est primum illud conditionatum superiùs assignatum: sed tertium istud, vel aliud ei æquiualens, iudico, seu credo Deum, quatenus est in se, posse & velle saluare me, & omnibus bene perspectis iudico me posse saluari.* Ita Ruardus Tapper articulo octauo Louaniensi paginâ 131. circa medium, vbi ita scribit *ad certam expectationem beatitudinis requiritur fides omnipotentiæ, misericordiæ, & largitatis Dei, qui vult omnes homines saluos fieri, & quod mihi pro viribus conanti diuinum auxilium non deerit:* est etiam hæc propositio A-
III. ragonij hâc parte quæstione 18. articulo quarto C & plurium recentiorum: immò videtur esse satis expressa sententia sancti Thomæ articulo proximè citato in solutione ad secundum, quando ait, *spem inniti diuinæ omnipotentiæ & misericordiæ, per quam etiam, qui gratiam non habet, eam consequi potest, vt sic ad vitam æternam perueniat*, quod etiam repetit in sequenti solutione ad tertium.

Duæ sunt partes nostræ propositionis: prior asserens *primum iudicium, quod est conditionatum, esse insufficiens*; probatur: iudicium illud, vt prærequisitum ad exercendum actum spei Christianæ est simpliciter & absolutè insufficiens, quo elicito & perseuerante in homine; iste homo non potest sperare modo Christiano: tunc enim tale iudicium frustratur propriè suo
IV. fine; cùm ordinetur ad causandũ hunc effectum D in voluntate eius, qui exercet hoc iudicium: atqui primum hoc iudicium superiùs explicatum potest exerceri & conseruari ab aliquo, qui per specialem & extraordinariam absolutissimâ potentiâ Dei reuelationem, certò scit se fore damnandũ, qui tamen homo suppositâ hâc reuelatione diuinâ, & eius certitudine non potest ampliùs sperare modo Christiano: igitur primum illud iudicium est insufficiens, vt prærequisitum ad exercendum actum spei Christianæ. Maior patet, & satis confirmatur ex ratione illi adiuncta.

Minor probatur: nam infrà agendo de præcepto spei ostendemus attendendo ad absolutissimam potentiam Dei non implicare Deum reuelare propriam damnationem ei, quem tamen certò & infallibiliter videt esse damnandum, ex V.
eo, quod videat illum moriturum esse in peccato mortali, licèt semper ei conferat auxilia sufficientia, quibus possit quidem saluari, non tamen vtetur suâ culpâ.

Et potest ampliùs confirmari ex eo, quòd fides diuina & actus eius possint remanere in aliquo sublatâ spe Christianâ, tam *quoad habitum*, quàm *quoad actum*, cùm diuina fides sit prior spe, & prius non pendeat in suo esse, vel etiam conseruari, absolutissimè loquendo, ab eo, quod est sibi posterius, similiter, quòd in tali casu homo ille non posset elicere actum veræ spei Christianæ ostendetur ibidem: igitur cùm primum hoc iudicium tunc remaneret, illud purè & simpliciter sumptum est insufficiens pro eliciendo vero actu spei Christianæ.

Posterior item pars nostræ propositionis asserens *solum tertium iudicium ex tribus suprà as-* VI.
signatis esse sufficiens, probatur: solum illud iudicium intellectus tanquam prærequisitum est sufficiens pro eliciendo actu spei Christianæ, quod solum est sufficiens mouere efficaciter voluntatem ad actualem, eámque efficacem intentionem consequendi vtramque beatitudinem æternam, quia ratio, ob quam aliquod iudicium prærequiritur ad actum spei Christianæ est, vt ex illo voluntas moueatur ad efficaciter intendendum bonum apprehensum, iudicatum & propositum; atqui ex his tribus iudiciis superiùs commemoratis solum hoc tertium tanquam aliquid prærequisitum est sufficiens mouere efficaciter nostram voluntatem ad actualem, eámque efficacem intentionem consequendi vtramque beatitudinem æternam.

De secundo, quòd sit insufficiens, constat ex dictis paulò post principium huius articuli, de primo patet etiam esse insufficiens ex allata ra- VII.
tione pro priori parte nostræ propositionis: ergo cùm solum tertium restet, illud solum erit sufficiens mouere hoc modo voluntatem ad hunc effectum, & ex consequenti solum illud tanquam prærequisitum erit sufficiens pro eliciendo vero actu spei Christianæ.

Deinde eadem minor ampliùs probatur: ad hoc, vt voluntas moueatur ad efficaciter intendendum sibi hîc & nunc aliquod bonum, oportet ex parte intellectus, vt omnibus bene pensatis ille iudicet tale bonum absolutè esse sibi possibile acquisitu: voluntas enim efficax & rationabilis, cuiusmodi est actus spei Christianæ, nunquam est impossibilium cognitorum vt sic, quemadmodum Philosophi & Theologi admittunt, non tamen requiritur, vt ille idem intellectus cum prædicto iudicio habeat & istud aliud, quòd scilicet voluntas eius certè & infallibiliter VIII.
assequetur tale bonum, spes enim non importat infallibilem certitudinem euentus rei speratæ, sed compatitur secum aliquem metum de illo, vt patet ex eo, quòd Apostolus doceat nos debere operari nostram salutem *cum tremore & timore*: quam tamen etiam sperando operamur, iuxta illud eiusdem Apostoli *spe salui facti sumus*: & hoc posito nihil amplius apparet, quod ex parte intellectus desiderari possit, vt homo sit in statu accommodato ad sperandum: atqui iudicium illud, quod nostra propositio assignat, complectitur hoc totum, & comparatione factâ ad alia duo iudicia, solum illud complectitur hoc totum, vt intelligitur ex præmisso nostro notabili: ergo solum illud tertium iudicium ex-

I. plicatum nostrâ propositione est sufficiens & prærequisitum in homine ad exercendum actum spei Christianæ.

Tandem probatur eadem pars: iudicium, cui actus spei Christianæ innititur, debet ad minus esse tam certum in ratione iudicij, quàm actus spei Christianæ est certus in ratione actus voluntatis correspondentis illi, quia istud est certum essentialiter, hic autem tantùm *participatiuè* ab hoc iudicio: atqui actus spei Christianæ in ratione talis actus est simpliciter & absolutè certus, vt paulò pòst ostendemus; igitur & hoc iudicium, cui spes Christiana innititur, debet esse absolutè certum: at inter tria illa iudicia superiùs explicata solum tertium est eiusmodi, vt patet ex dictis: igitur solum illud tertium iudicium est sufficiens tanquam prærequisitum ad exercendum actum spei Christianæ.

II. ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.

PRIMVM fundamentum est auctoritas Concilij Tridentini sessione sextâ canone vigesimo sexto, definientis iustos debere sperare æternam retributionem à Deo per eius misericordiam & Iesu Christi meritum, *si bene agendo & diuina mandata custodiendo vsque in finem perseuerarint:* quo loquendi modo significat iudicium prærequisitum ad actum spei Christianæ debere esse solummodo *conditionatum.*

Respondetur esse aliud, æternam beatitudinem esse à Deo reddendam, etiam ex nostris meritis factis ex & in gratia Christi Domini, si modò in illa perseueremus, & item est aliud, actum nostræ spei Christianæ ferri in æternam beatitudinem sub ista conditione (*si modò perseueremus in gratia Christi Domini*) III. quemadmodum patet in alio simili exemplo de timore damnationis æternæ, in quo hæc duo distinguuntur, pœnam æternæ damnationis nobis tantùm esse à Deo infligendam, si extra eius gratiam moriamur, & istud, nos timere pœnam æternæ damnationis sub hac vel simili conditione, *si peccemus, & etiam moriamur in peccatis:* nam, vt absolutè & simpliciter timemus pœnam æternæ damnationis propter peccata, & non tantùm sub prædicta conditione, sub qua tamen de facto tantùm incurritur, sic etiam absolutè & simpliciter actus spei Christianæ fertur in beatitudinem æternam obtinendam & ex supernaturali auxilio & bonis operibus factis in & ex gratia Christi, licèt sit tantùm obtinenda sub hac vel simili conditione, quòd perseueremus in gratia, cum illa, IV. & in ea moriamur; Concilium Tridentinum loco in obiectione citato loquitur tantùm de primo, nam canon iste, vt intelligitur ex capite duodecimo & decimo sexto eiusdem sessionis, est pro asserendo merito bonorum operum aduersùs hæreticos nostri temporis, & Concilium addidit præmium istorum operum, quod est vita æterna, esse tantùm reddendum in fine vitæ & iis, qui decesserint in statu gratiæ: mens autem Concilij non videtur fuisse, docere actum spei Christianæ ferri in vitam æternam sub hac conditione, nec proinde iudicium prærequisitum ad illum esse solummodo *conditionatum.*

Secundum fundamentum: iudicium prærequisitum ad actum spei Christianæ debet proportionari certitudini, quam tale iudicium cau-

A sat in sperante, sic enim excitat voluntatem ad concipiendum spem Christianam, & proinde qualis erit certitudo spei Christianæ, tale debet esse iudicium prærequisitum ad illam: atqui certitudo nostræ spei Christianæ est tantùm *conditionata*, scilicet nos habituros vitam æternam, si perseuerauerimus in gratia, & moriamur in illa, seu si non defuerimus gratiæ Dei: igitur & iudicium prærequisitum ad actum spei Christianæ debet esse tantùm purè *conditionatum*, hoc, vel aliud ei simile, *iudico me posse assequi beatitudinem æternam, si per me non steterit.* V.

Respondetur, solutionem patere tam ex secunda nostra ratione articuli superioris pro secundâ parte nostræ propositionis, quàm ex nunc dictis circa primum fundamentum primæ sententiæ, & patebit ampliùs, explicando certitudinem nostræ spei.

B ARTICVLVS III. VI.

Quale debeat esse iudicium ad actum spei prærequisitum.

QVOD spectat ad posteriorem difficultatem articuli primi, notandum est istud, Deum *velle saluare me*, & *me saluari*, posse denotare aliquod supernaturale auxilium Dei, quo æterna salus, seu vita æterna, mihi adueniat, cùm hæc sit ordinis supernaturalis excedens vires nostræ naturæ: vnde, cùm istud auxilium gratiæ sit duplex, primum *sufficiens*, alterum *efficax* & singulari modo ita congruum, vt ad eius collationem consensus nostræ voluntatis infallibiliter sequatur, potest hoc loco distingui duplex iudicium intellectus antecedens actum exercendum spei Christianæ: prius est de voluntate Dei C antecedente ad me saluandum, & de auxilio sufficienti accipiendo ab illo ad me saluandum, VII. simúlque de mea ex tali eius auxilio facultate ad saluandum me ipsum: posterius iudicium est de voluntate *efficaci* Dei, seu *consequente* ad me saluandum, & de *congruo* seu *efficaci* auxilio supernaturali accipiendo, quo absolutè, simpliciter, & infallibiliter saluer. Hoc præmisso,

Sit hæc nostra propositio: *ad exercendum actum spei Christianæ prærequiritur iudicium primum intellectus ex duobus nunc explicatis, & illud debet esse fidei infusæ seu supernaturalis.* Duæ sunt partes huius propositionis: prior probatur facilè ex dictis pro articuli primi propositione: nam iudicium intellectus prærequisitum pro exercendo actu spei Christianæ, est de voluntate Dei ad me saluandum, de eius omnipotentia ad iuuandam me in hoc, & de eius benignitate D & misericordia ad volendum mihi conferre auxilium pro obtinendo tali bono, vt explicatum VIII est: atqui totum hoc iudicium non est aliud ab hoc priori iudicio, vt patet ex ipsa eius consideratione: igitur iudicium illud, quod vt sufficiens prærequiritur ad exercendum actum spei Christianæ, est de antecedente voluntate Dei ad me saluandum, de auxilio sufficienti accipiendo à Deo, & de mea possibilitate ad me saluandum ex tali auxilio Dei.

Posterior item pars probatur primò auctoritate sancti Augustini in Enchiridio *ad Laurentium* capite octauo, sic dicentis, *quid autem sperari potest, quod non creditur?* quasi dicat nihil, & quòd per hanc particulam *creditur*, ibi intelligat assensum fidei supernaturalis & infu-

I. ſæ, patet tam ex antecedentibus, quàm ex con-
ſequentibus: nam ibi agit de tribus virtutibus
Theologicis, & de diſcrimine, quod illæ ſer-
uant inter ſe.

Deinde, quòd *ſingulæ partes huius iudicij*
ſint fidei ſupernaturalis, patet ex eo, quòd eſt de
fide, Deum voluntate *antecedenti velle omnes &*
ſingulos ſaluare; item *dare omnibus illis & ſin-*
gulis auxilia ſufficientia, vt oſtendunt Theologi
tam primâ parte quæſtione 19. quàm primâ ſe-
cundæ quæſtione 111. item eſt de fide, *quemli-*
bet noſtrûm, quandiu viuit, poſſe ſaluari: nam
præſens vita eſt ſtadium, & tamdiu ſperandum
eſſe de ſalute vniuſcuiuſque, quandiu ille viuit,
notauimus ſuprà ex ſancto Auguſtino.

Similiter hominem, quandiu viuit in terris,
poſſe bene operari & ex conſequenti ſalutem aſ-
ſequi, docet ipſemet Chriſtus, dum in Euangelio
exhortatur ſingulos ad vigilandum & bene ope-
II. randum, *donec dies eſt*, id eſt, vt Patres ibi ex-
plicant, quandiu præſens vita durat: ergo to-
tum iſtud iudicium eſt fidei ſupernaturalis & in-
fuſæ.

Probatur conſequentia: iudicium intellectus,
vt ſufficiens & prærequiſitum pro exercẽdo actu
ſpei Chriſtianæ, eſt ſolum illud tertium ex ſupe-
riùs aſſignatis, vt oſtendimus noſtrâ propoſi-
tione articuli primi: ſed totum tertium hoc iudi-
cium eſt fidei ſupernaturalis, omnes enim & ſin-
gulæ partes eius ſunt nobis à Deo reuelatæ, & ob
diuinam auctoritatem creduntur, vt nunc oſten-
dimus: ergo iudicium intellectus vt ſufficiens
prærequiſitum pro exercendo actu ſpei Chri-
ſtianæ debet eſſe ſupernaturale, ſeu aſſenſus fidei
infuſæ.

Secundò probatur: fundamentum debet eſſe
eiuſdem conditionis, cum eo, cuius eſt proxi-
mum & neceſſarium fundamentum, ſicut pro-
III. ximæ & vltimæ diſpoſitiones debent eſſe eiuſ-
dem ordinis quoad ſuam entitatem cum forma,
cuius tales ſunt diſpoſitiones: atqui iudicium
iſtud intellectus, de quo hîc agimus, eſt fun-
damentum actus ſpei Chriſtianæ, ſicut cognitio
eſt fundamentum volitionis ſibi correſponden-
tis, & actus ſpei Chriſtianæ eſt ſupernatura-
lis quoad ſuam entitatem, vt patebit infrà: igitur
& hoc iudicium intellectus prærequiſitum vt
ſufficiens pro exercendo actu ſpei Chriſtianæ
debet eſſe ſupernaturale, ſeu aſſenſus quidam di-
uinæ fidei.

Confirmatur: ea cognitio intellectus prære-
quiritur, & ſola eſt ſufficiens pro exercendo actu
ſpei Chriſtianæ, quam S. Paulus *ad Hebr.* 11.
capite intelligit nomine *fidei*, dum iuxta com-
munem Patrum expoſitionem ſuis ad illum lo-
cum commentariis illam definit *ſubſtantiam re-*
IV. *rum ſperandarum*, aliàs non ſatis aptè illam vo-
caret *fundamentum rerum ſperandarum*, nec
ſatis verè diceret ſine illa *eſſe impoſſibile placere*
Deo: ſed Apoſtolus eò loci capite 11. *ad Hebr.*
nomine *fidei* intelligit ſupernaturalem aſſenſum
fidei diuinæ, ſeu iudicium intellectus de rebus à
Deo reuelatis, & à nobis ſperandis, vt iidem Pa-
tres obſeruant: igitur ſola cognitio fidei diuinæ,
ſeu ſolum illud iudicium intellectus, quod eſt
fidei diuinæ, eſt ſufficiens tanquam prærequiſi-
tum pro exercendo actu ſpei Chriſtianæ.

Quòd verò poſterius iudicium ex duobus aſ-
ſignatis initio huius articuli non requiratur, pa-
tet, quia aſſenſus ille, cui poteſt ſubeſſe falſum,
eſt inſufficiens pro eliciendo actu ſpei Chriſtia-
A næ, vt articulo 3. docuimus explicando pri- V.
mam difficultatem: atqui aſſenſui expreſſo per
poſterius iudicium ex iſtis duobus poteſt ſubeſſe
falſum, poteſt enim fieri, vt aliquis reprobus
iam moriturus in ſuis peccatis mortalibus eliciat
actum ſpei Chriſtianæ circa propriam ſalutem,
& media ad illam conſequendam, cui tamen ex
aliqua eius indiſpoſitione adhuc perſeuerante,
Deus deneget ſpeciale & congruum illud auxi-
lium, quod ſi acciperet, de facto ſaluaretur:
nam Deum aliquando ſubtrahere quibuſdam
auxilia ſpecialia, & gratiam *maximè congruam*
ſeu *efficacem*, ex cauſa tamen aliqua legitimâ, eſt
communis doctrina Patrum Theologorum cita-
tis locis primæ partis & primæ ſecundæ: igitur
poſterius illud iudicium ex duobus nunc aſſi-
gnatis eſt inſufficiens pro eliciendo vero actu
ſpei Chriſtianæ.

Obiicies: ſi hoc poſterius iudicium ſit inſuffi- VI.
B ciens: ergo nemo poterit vero actu ſpei Chriſtia-
næ ſperare ſibi à Deo ſpecialem illam gratiam
congruam, vel etiam ſpeciale donum *perſeueran-*
tiæ, nec ex conſequenti omnia media ad aſſecu-
tionem vitæ æternæ, niſi acceperit ſpecialem re-
uelationem à Deo de illis habendis: at hoc eſt
falſum, tum quia Concil. Trident. ſeſſione 6.
capite 12. ait, *vnumquemque debere illud ſperare,*
licèt non poſſit abſolutâ certitudine illud ſibi pollice-
ri, tum etiam quia quod poſſumus promereri,
ſaltem *de congruo*, poſſumus etiam à Deo ſpera-
re, aliàs fruſtrà peteremus illud à Deo; at poteſt
quis, ſaltem *de congruo*, ſibi promereri *donum*
perſeuerantiæ, vt oſtenditur agendo de merito:
ergo & ſingulare donum *perſeuerantiæ*, & gra-
tiæ ſpecialiter *congruæ* poteſt quis ſperare ſibi à
Deo: ergo, cùm actus ſpei Chriſtianæ prære-
quirit aliquod iudicium intellectus proportio-
C natum rei ſperatæ, is, cui illud ſperat, poterit VII.
ſperare illud ex eo aſſenſu, quo iudicat Deum
eſſe ſibi daturum tale donum & gratiam ſpecia-
liter congruam, ſicque tale poſterius iudicium
intellectus erit etiam ſufficiens pro exercendo
actu ſpei Chriſtianæ.

Reſpondetur ex noſtra propoſitione hæc ſequi,
quæ tanquam abſurda inferuntur; nam hæc be-
neficia ſupernaturalia, v.g. ſingulare donum per-
ſeuerantiæ, gratia peculiari modo congrua, &
id genus alia, poſſunt apprehendi duobus modis,
& æſtimari ab intellectu in ordine ad exercen-
dum actum ſpei Chriſtianæ; primò, vt ſic poſſi-
bilia *ex miſericordia Dei*, ex qua dantur multis,
v. g. omnibus prædeſtinatis; ſecundò vt *abſo-*
lutè & ſimpliciter obtinenda, quatenus intelle-
ctus credit & abſolutè iudicat hæc bona eſſe ſi-
bi aduentura: iam, vt hæc dona poſſint à quoli-
bet noſtrûm ſperari, primò ſufficit prior ille mo-
D dus apprehendendi & æſtimandi illa vt ex miſe- VIII.
ricordia Dei poſſibilia, qui aſſenſus eſt de fide ex
variis ſacræ ſcripturæ, Patrum, & Conciliorum
teſtimoniis docentibus eius veritatem: deinde
vltra primum iſtud, ſufficit etiam apprehendere
& iudicare Deum nobis non defuturum, & ex
conſequenti daturum hoc donum perſeuerantiæ
ſingulis ſperantibus, niſi ipſi defuerint eius gra-
tiæ, quod etiam eſt de fide ex Trident. ſeſſione
ſextâ capite 13. ſicque donum iſtud, & id genus
alia eſſe ſibi poſſibilia, hæc autem dona ſuperna-
turalia apprehenſa & iudicata poſteriori modo
non poſſunt ſufficiens iudicium fundare actus
ſpei Chriſtianæ, niſi in eo, qui per ſpecialem
reuelationem Dei *nouit hæc* à ſeipſo eſſe obti-

nenda,

I. nenda, propter rationem allatam primo articulo huius disputationis contra secundum iudicium.

Si quod autem detur tale iudicium in particulari, quod sit prudens, & rationabiliter iudicetur esse verum ex variis circumstantiis tam antecedentibus, quàm concomitantibus & sequentibus, tunc respondetur, iudicium istud (quod non est fidei supernaturalis, quia elicitur per discursum, fundatum in variis istis circumstantiis) licèt sit quoad modum supernaturale, ex speciali auxilio Dei illuminantis intellectum, non tamen loquendo propriè esse pro eliciendo actu spei Christianæ, sed solummodo ad comparandum complementum illud & augmentum, quod suprà diximus ipsam fiduciam addere supra spem.

ARTICVLVS III.

II.

Ex dictis quædam consectaria colliguntur.

PRIMÒ sequitur, neminem nostrûm posse sibi sperare tantam excellentiam sanctitatis & meritorum, nec ex consequenti tantum gradum gloriæ in æterna beatitudine, quanta est excellentia singularis sanctitatis, quæ est in beatissima Virgine Deipara, vel item in aliquibus aliis, licèt beatissimâ Virgine inferioribus; verbi gratiâ, in beatis Petro, Paulo, & aliquot aliis insignibus sanctis, quia ex dictis ad actum spei Christianæ prærequiritur in intellectu sperantis prudens iudicium de possibilitate & futuritione rei speratæ, quantum est ex parte Dei, ita vt, ille iudicetur paratus dare auxilium sufficiens, & proportionatum bono à nobis sperato, & quòd assecutio tanti boni sit nobis possibilis ex prædi-
III. cto auxilio Dei nobis præparato: at nemo nostrûm potest prudenter iudicare hoc vtrumque circa auxilium Dei proportionatum tantæ excellentiæ beatissimæ Virginis, cùm hæc & similia priuilegia fuerint à Deo ei concessa ex illo speciali amore, quo eam elegit in matrem verbi diuini: quod similiter seruatâ proportione debet dici de sanctis Petro, Paulo & aliis sanctis insignibus, quòd scilicet nemo prudens possit sibi polliceri has prærogatiuas singulares amoris Dei erga seipsum, cùm nullum proximum & rationabile fundamentum illarum possit in seipso deprehendere, imò nequidem cogitare vel voluntatem Dei erga se extendere se ad hæc & similia ei conferenda: quòd nemo etiam nostrûm potest actu veræ spei Christianæ sibi sperare specialem excellentiam beatissimæ Virginis, similiter nec singulas prærogatiuas aliquot insignium sancto-
IV. rum, quin absq; peccato (cognitâ impossibilitate harum excellentiarum vt sibi futurarum) poterit desperare de illis; vel si contingat sperare, actus ille videbitur esse potiùs ex aliqua præsumptione vel temeritate, quàm ex vera spe Christiana.

Secundò sequitur, neminem vero actu spei Christianæ posse sibi sperare bonum istud, ad quod assequendum non iudicat certò se habere auxilium sibi præparatum à Deo sufficiens, sed tantùm nititur probabili ratione, aut coniecturâ, se habere tale auxilium sufficiens: nam actus veræ spei Christianæ præsupponit in intellectu sperantis iudicium certum certitudine diuinæ fidei ex superiori articulo, &, vt mox ostendemus, actus spei Christianæ habet firmissimam certitudinem de habendo sufficienti tali auxilio: atqui

A iudicium tantùm probabile non est fidei diuinæ, & actus ad illud consequens non est certus certitudine correspondenti certitudini fidei: ergo iudicium tantummodo probabile de accipiendo sufficienti auxilio non est sufficiens pro eliciendo actu spei Christianæ, nec proinde aliquis potest actu spei Christianæ sperare illud bonum, ad quod assequendum iudicat tantùm probabiliter se habere auxilium sufficiens sibi à Deo præparatum.

Obiicies: illud omne possumus sperare vero actu spei Christianæ, pro quo obtinendo possumus Deum orare, vt docet sanctus Augustinus epistolâ 121. *ad Probam* capite duodecimo, & intelligitur ex dictis suprà: atqui possumus orare Deum pro obtinendo illo supernaturali bono (putà, vt patiamur martyrium pro Christo) ad quod tamen solummodo probabiliter iudicamus nos habere sufficiens auxilium à Deo præ-
B paratum.

Confirmatur: nemo conatur assequi aliquid, nisi illud aliquo modo speret: atqui potest quis, probabiliter tantùm existimans se habere sufficiens auxilium à Deo præparatum pro martyrio subeundo, vel obtinendo alio bono, conari illud assequi: ergo poterit & illud ex præsupposito probabili tantùm iudicio de habendo sufficienti auxilio, sperare: ergo, cùm bonum istud sit ordinis supernaturalis, & vt tale speretur, iste actus sperandi erit actus spei Christianæ.

Respondetur, nos eo modo posse aliquid sperare à Deo, quo possumus illum pro tali re obtinenda orare; vnde, cùm martyrium non sit bonum nobis absolutè necessarium, quia non est de *necessitate medij*, non possumus etiam Deum absolutè orare, vt fiamus martyres, sed tantùm, si id expediat ad eius honorem & salutem nostram, hoc enim est iuxta sanctum Augustinum
C tractatu 102. in S. Ioan. petere in nomine Christi Domini saluatoris, quomodo Christus ipse iubet nos petere apud S. Ioan. 16. capite, & id aliter petere est malè petere: pari etiam modo nec possumus absolutè desiderare actu spei Christianæ fieri martyres, sed tantùm sub prædicta conditione, qui autem sic desiderat martyrium actu spei Christianæ, debet actu diuinæ fidei credere Deum esse paratum dare illi auxilium sufficiens pro subeundo martyrio, si id expediat; aliàs, si circa istud vacillet, actus eiusmodi non tam erit spei Christianæ, quàm alicuius temeritatis; *postulet*, inquit sanctus Iacobus capite primo suæ epistolæ, *in fide nihil hæsitans*, &c.

Ad confirmationem, respondetur eum, qui ex prædicto iudicio tantùm probabili adhibet conatum, eum non adhibere ex *spe verè Christiana*, sed ex aliqua tantùm temeritate vel tenta-
D tione, quâ Deum tentat, quatenus dubitat de bonitate Dei & certitudine diuinæ promissionis; quod Ecclesiasticus capite decimo octauo prohibet, dum sic ait, *ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo, qui tentat Deum.*

I. ## DISPVTATIO V.

De certitudine spei Christianæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quædam prænotantur.

NOTANDVM est primò, nomine *certitudinis* propriè sumptæ nihil aliud apud Philosophos & Theologos intelligi, quàm *firmitatem aliquam, quâ intellectus ita firmiter assentitur alicui propositioni, vt nullam habeat formidinem & dubitationem de veritate illius*: vnde, cùm assensus propriè loquendo competat tantùm intellectui, rectè sanctus Thomas hîc quæstione 18. articulo quarto dicit certitudinem essentialiter & secun-
II. dùm se reperiri tantùm in intellectu, actibus & habitibus eius; quia tamen voluntas in exercendis suis actibus dirigitur ab intellectu & cognitione eius, actúsque nostræ voluntatis fundantur in aliquibus actibus cognitionis, accipiunt ab illis aliquam infallibilitatem, quatenus actus voluntatis, exerciti iuxta regulam sibi per intellectum propositam, tendunt infallibiliter & sine aliqua vacillatione in sua obiecta, sicque ipsa certitudo dicitur illis conuenire per aliquam participationem, eo modo, quo actus nostri exteriores vel etiam imperati dicuntur liberi, per aliquam participationem & aliquam etiam analogiam ad veram certitudinem, quæ eius certitudo nihil est aliud, quàm *quædam infallibilitas & firmitas directionis actus in consecutione obiecti, & constantia quædam affectus adhæsionis immobilis ad suum obiectum*, vt enim prosecutiui
III. actus voluntatis sunt quidam affectus, sic etiam firmitas illis conueniens, vt sit proportionata, debet esse firmitas quædam affectus adhæsionis immobilis cum obiecto suo, quâ scilicet voluntas firmiter statuat prosequi constanter bonum sibi propositum seu obiectum spei, nihilque omittere eorum, quæ ad consecutionem tanti boni sunt necessaria, quemadmodum vera infallibilitas & firmitas assensus intellectus est circa verum (aliàs si sit circa falsum, est obstinacia & peruicacia animi) sic etiam vera firmitas & constantia actus voluntatis est circa verum bonum, seu circa obiectũ illud, quod verè eam habet bonitatem, ob quam voluntas per talẽ actum tendit in illud, & quemadmodum infallibilis assensus intellectus tendit per medium infallibile, quantum est in se & ex se, sic etiam firmus & infallibilis affectus voluntatis debet tendere in bonum per media quæ rectè & legitimè assumpta sint
IV. efficacia ad consequendum illud bonum, in quod talis affectus tendit.

Notandum est secundò, firmitatem seu certitudinem spei consideratæ secundùm se & præcisè esse repetendam ab eo, cui tanquam fundamento innititur, & non ab infallibilitate euentus ipsius rei speratæ, id est, ab infallibilitate omnipotentiæ & fidelitatis promittentis; item ab infallibilitate iudicij de possibilitate adipiscendi rem speratam per tale medium, non autem ab eo, quòd sim certus me infallibiliter esse consecuturum tale bonum: prior pars huius notabilis patet primùm ex Patribus, quidam conferunt vtramque spem, *Christianam* scilicet & humanam, expenduntque certitudinem vtrius-

A que, semper pro causa certitudinis & incertitudinis, assignant id, cui vtraque hæc innititur, V.
scilicet pro *diuina* infallibile iudicium de omnipotentia Dei, eius veritate, fidelitate, misericordia, & de possibilitate obiecti, vt acquisitu nobis est possibile, quemadmodum disputatione præcedenti exposuimus. Sic S. Cyprianus lib. *de mortalitate* non longè à principio, *si tibi*, inquit, *vir grauis & laudabilis aliquid polliceretur, haberes vtique pollicentis fidem, nec te falli aut decipi ab eo crederes, quem stare in sermonibus atque actibus suis scires: nunc Deus tecum loquitur, & tu mente incredulâ perfidus fluctuas, Deus de hoc mundo recedenti tibi immortalitatem, atque æternitatem pollicetur, & tu dubitas.* Sic sanctus Chrysostomus homiliâ 9. in epistolam *ad Rom. spes humana*, inquit, *intercidit, atque identidem pudefacit sperantem, eò abit, quò præsidium ex-*
pectabatur vel mortuo vel adhuc viuente à volun- VI.
B *tate deducto, at non talis est rerum nostrarum conditio, imò firma atque immobilis spes; nam qui spopondit, is semper viuit, non autem, ad quem promissionum finis pertinet, & nobis moriendum sit, tamen iterum resurgamus: at nihil prorsus est, quod possit nos pudefacere tanquam temerè, tanquam frustra, tanquam spe sublatos fragili*: sic etiam S. August. præfatione in Psalm. 123. *spes nostra*, inquit, *tam certa est, quasi iam res perfecta sit, neque enim timemus, promittente veritate, veritas nec falli potest nec fallere*: & enarratione in Psalm. 129. circa medium ita habet, *qui dedit veniam, ipse promisit vitam æternam, si verbum nostrum esset, deberemus timere, quia verbum Dei est, non fallit: securi ergo speramus in eius verbo, qui fallere non potest.*

Idem probatur communi hominum vsu & explicatione, qui tunc tantùm existimant spem
C suam fuisse fallacem & variam, quando seruatâ VII.
ex illorum parte conditione pacti, is, qui stipendium vt præmium promiserat, non stat promissis, vel ex impotentia dandi rem promissam, vel ex mutatione voluntatis, quâ incurrit culpam infidelitatis.

Posterior item pars eiusdem notabilis probatur primò ex iis omnibus sacræ scripturæ testimoniis, quibus fideles, nonobstante præcepto exercendi actum spei Christianæ, docentur operari suam salutem *cum timore & tremore*, vt *ad Philipp.* 2. cap. & ex aliis, quibus suprà agendo *de iustificatione* ostendimus neminem esse certum certitudine fidei diuinæ se esse iustum, se esse de numero prædestinatorum.

Probatur item ex conditione spei humanæ, cum qua spes Christiana conuenit in præcisa ratione spei, primò auctoritate Aristotelis libro 3.
D Ethic. capite decimo, qui agens de fortitudine VIII.
vult eum, qui verè & propriè est fortis, habere spem, ita tamen vt si omni metu careat, iam non censeatur fortis, sed audax.

Item experientiâ: nam rectè multa bona humana speramus ab aliquo potentiore, quæ tamen non certò scimus nos esse assecuturos, sed eo ipso, quo cognoscimus eum esse munificum, liberalem, erga nos bene affectum, speramus hoc & istud bonum ab illo accipere, si hoc & isto medio, quod prudenter iudicamus huic rei obtinendæ conuenientissimum, vtamur: ergo infallibilitas euentus rei speratæ non requiritur in vera spe: ergo neque vera certitudo alicuius spei debet expendi iuxta firmitatem & infallibilitatem euentus rei speratæ.

I. Notandum tertiò nostram spem Christianam non tantùm inniti omnipotentiæ & fidelitati Dei, seu auxilio Dei & misericordiæ eius, sed etiam nostris meritis, seu bonis operibus factis in gratia sanctificante, vt patet ex illo Psalmi 4. *sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino:* quasi dicat ipsa opera iustitiæ esse aliquod fundamentum spei, & Psal. 36. *spera in Domino, & fac bonum:* hinc sanctus Cyprianus vocat eleemosynam *munimentum spei*, & sanctus Augustinus præfatione in Psalm. 31. sic ait, *vt quis speret regnum, habeat bonam conscientiam, credat & operetur:* hinc spes Christiana solet definiri *certa expectatio æternæ beatitudinis per auxilium Dei & merita ex gratia Dei prouenientia.*

II. Et fauet ratio: quia spes Christiana propriè innititur ei omni, quod est aliqua efficax causa rei speratæ; atqui merita seu bona nostra opera facta ex & in gratia Christi Domini sunt aliqua talis causa æternæ beatitudinis obtinendæ: nam illam promerentur; vt docetur, agendo de merito: igitur nostra spes Christiana innititur etiam bonis operibus factis ex & in gratia Christi Domini.

III. Addidi huic notabili istam particulam factis *in gratia sanctificante:* nostra enim bona opera possunt considerari duobus modis: primò purè & simpliciter, vt sunt tantùm nostra, id est, prout sunt tantùm à nostro libero arbitrio præscindendo à gratia sanctificante & speciali auxilio supernaturali, quo exercentur: deinde possunt considerari vt præcisè & exercentur ex & in gratia Christi Domini: & vt passim dicuntur à Patribus *dona Dei*, quia scilicet ex speciali eius gratia est, quòd illa vt sic exerceamus; dum autē dicimus actū spei Christianæ etiam inniti nostris meritis seu bonis operibus, loquimur de illis iuxta posteriorem sensum, nec actus spei Christianæ innititur illis tanquam causæ principali, sed tantùm velut secundariæ alicui causæ & minùs principali: nam causa magis præcipua, cui actus nostræ spei Christianæ innititur est omnipotentia, misericordia, fidelitas Dei, & auxilium supernaturale, quod Deus ex eiusmodi suis attributis, & ex merito Christi Domini nobis largitur, pro obtinenda beatitudine æterna & bonis conducentibus ad illam. His ita prænotatis, sit

ARTICVLVS II.

Vtrum spes seu actus spei Christianæ habeat aliquam certitudinem.

IV. SIT hæc propositio: *spes seu actus spei Christianæ habet aliquam certitudinem.* Hæc propositio sumpta, vt simpliciter iacet, non tantùm apud omnes Catholicos, sed etiam apud hæreticos nostri temporis est de fide, & habetur expreisè in sacris litteris, Conciliis, & Patribus: in sacris litteris *ad Romanos* capite quinto, *spes non confundit:* item secundæ *ad Timoth.* primo, *ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundar, scio enim, cui credidi, & certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem.* Ecclesiastici secundo capite, *nullus sperauit in Domino & confusus est*, id est frustratus suâ spe: nam in istis locis & aliis similibus sacræ scripturæ frustratio spei vocatur *confusio*, id est pudefactio, quia, qui frustrantur suâ expectatione, seu ij, quorum spes non est certa, sed fallax, solent

A pudefieri ac pudore suffundi, vt ad hæc testimonia interpretes sacræ scripturæ obseruant, & Apostolus *ad Hebræos* sexto loquens de spe, certitudinem eius comparat firmitati anchoræ, quâ tempore tempestatis naues detinentur in eodem loco: *quam*, inquit, scilicet *spem*, *sicut anchoram habemus animæ tutam & firmam.*

Eadem propositio patet ex Conciliis, vt Tridentino sessione decimâ sextâ capite decimo tertio, docente omnes debere collocare & reponere firmissimam spem in auxilio Dei, item ex Patribus relatis suprà in secundo notabili.

Obiicies primò, actum spei Christianæ non habere certitudinem infallibilem: quia illud per ordinem ad consequendum finem censetur propriè esse infallibile, quod facit illum infallibiliter obtinere, sicut in demonstratione medium illud dicitur esse scientificum, quod facit sciētem propriè, seu quod ingenerat cognoscentibus B assensum scientificum: sed actus spei Christianæ non facit, vt sperans consequatur infallibiliter vitam æternam: ad quam tamen est medium; multi enim ex Christianis exercuerunt, vel adhuc exercent actum spei Christianæ, qui tamen excident è vita æterna, vt qui moriuntur in peccatis mortalibus contra charitatem & alias morales virtutes pugnantibus: igitur actus spei Christianæ non habet certitudinem infallibilem. VI

Respondetur, concessâ maiore negando minorem, ad cuius negationis intelligentiam notandum est actum veræ spei Christianæ posse considerari duobus modis, primo, *in se & secundùm se*, deinde ratione *subiecti*, & ex parte illius, scilicet, quatenus subiectum eius potest illum tollere, & loco eius actum omninò contrarium exercere.

C Iam respondetur, si actus spei Christianæ spectetur priori modo, est propriè efficax, & infallibiliter facit, vt sperans posito tali actu, eōque remanente saltem moraliter secundùm suam intensionem & efficaciam, consequatur suo tempore vitam æternam. Explicatur: efficax actus veræ spei Christianæ non prosequitur quocunque modo vitam æternam velut proprium bonum sperantis, sed illud prosequitur constanter, ita vt firmiter statuat nihil omittere eorum, quæ necessaria sunt ad consecutionem tanti boni, & proinde perseuerare in bonis operibus: vbi autem est tale propositum efficax, & eius executio, quia Deus nunquam primus deesset, & homo sperans sibi non deesset, sed facit ex auxilio supernaturali, quod est in se (aliàs non censetur velle efficaciter) fit, vt ad talem actum veræ spei Christianæ elicitum ex speciali auxilio Dei nullo modo reuocatum etiam moraliter, æterna vita suo tempore subsequatur: si verò actus D iste spei sit quidem veræ spei Theologicæ non tamen formatæ per gratiam sanctificantem & charitatem, qualis plerumque reperitur in peccatoribus postulantibus veniam suorum peccatorū, tunc, quia talis actus est quædam inchoatio iustitiæ, quatenus per illum penitus parat sibi viam ad iustitiam, vt docet Tridentinum sessione decimâ quartâ capite quarto, si perfectio ei debita accedat ex cooperatione sperantis, nec peruertatur, assequetur etiam suo tempore vitam æternam, sicque actus veræ spei Christianæ ex præcisâ sua ratione est remotè vel proximè vnum aliquod medium infallibile, pro assequenda vita æterna. Hinc enim Apostolus ait, *spe salui facti sumus.*

I. Quòd si idem ille actus spei Christianæ considerietur ex parte *sui subiecti*, seu hominis elicientis illum, tunc, quia homo est liber ad illum exercendum, vel eius oppositum, potéstque, vbi illum exercuit, nolle pro sua libertate amplecti media, quibus peruenitur ad vitam æternam, fit, vt tunc ad talem actum vita æterna non sequatur infallibiliter; nam infallibilitas medij, vel causæ ad finem aut effectum, potest duplex distingui, vna *intrinseca*, altera *extrinseca* & *per accidens*: prior attenditur penes singularem vim & efficaciam medij vel causæ conuenienti modo proportionatam fini obtinendo, vel effectui producendo, ita vt ex parte causæ vel medij præcisè considerati nihil desideretur ad producendum effectum, vel finem consequendum, ex cuius defectu effectus ipse vel finis impediatur poni; posterior infallibilitas attenditur penes ea omnia, quæ sunt extrinseca actui, & talis conditionis, vt
II. quomodocumque ponantur, illa tamen effectum vel finem non sint impeditura, & huic vtrique infallibilitati correspondet ex opposito duplex fallibilitas medij seu causæ, scilicet *intrinseca* vel *extrinseca*, & iuxta posteriorem infallibilitatem actus spei Christianæ non est certus, nec infallibiliter consequitur suum finem vitam æternam, & sic ex Christianis multi excidunt à sua spe, & à vita æterna, quam actu spei Christianæ expectabant, non ex fallibilitate seu inconstantia & incertitudine *intrinseca* tali actui, sed tantùm ex *extrinseca per accidens*, & ex *parte subiecti* tantùm: hócque potest illustrari sumpto exemplo à quibusdam negotiatoribus temporalibus, quorum lucrum dicitur esse certum, quia communi omnium iudicio, qui volunt operam ei conuenientem adhibere, assequuntur lucrum istud, cùm tamen in pluribus aliis negotiatoribus lucrum sit incertum, quatenus natura &
III. conditio istarum negotiationum est talis, vt post omnem quoque diligentiam, etiam frequenter contingat falli: quòd si homo nolit adhibere operam conuenientem priori lucro, istud non propterea dicetur esse *incertum*, nisi *extrinsecè* & *per accidens*, cùm hæc incertitudo & fallibilitas non proueniat ex natura & conditione istius negotiationis, sed vel ex negligentia vel ex imperitia hominis non adhibentis operam huic lucro reportando conuenientem.

Obiicies secundò: certitudo actus spei Christianæ sequitur certitudinem fundamenti, cui innititur, vt ostendimus secundo nostro notabili articuli primi: atqui totale fundamentum, cui nostra spes Christiana innititur, complectitur etiam nostra merita & bona opera, vt docuimus tertio notabili citati articuli; illa autem sunt fal-
IV. libilia: nam non pendent tantùm à gratia & supernaturali auxilio Dei, sed etiam vt sic (id est, vt sunt opera meritoria) pendent à libera nostra cooperatione, nam vt sint meritoria debent esse libera: ergo, sicut libera nostra cooperatio est fallibilis, ita etiam & certitudo spei Christianæ erit fallibilis.

Nec est, quòd quis dicat actum spei Christianæ principaliter inniti Deo, auxilio eius, & promissioni, quæ sunt omnino infallibilia, sicut & ipse Deus non potest vllo modo mentiri: nam quotiescunque effectus aliquis pendet à duabus causis, ille sequitur partem debiliorem, vt etiam admittunt communiter Dialectici agendo de conclusione syllogistica: atqui totale fundamentum, cui actus spei Christianæ innititur, coale-

A scit ex duobus, scilicet ex omnipotentia Dei, liberalitate eius & promissione; item ex bonis nostris operibus: ergo, licèt primum sit infallibile, actus spei Christianæ tanquam effectus quidam istius totalis fundamenti erit etiam fallibilis. V.

Respondetur, concessâ maiore, ad minorem, nostra bona opera seu merita non esse fallibilia, prout illa *formaliter in se & secundùm se* considerantur, Deus enim, qui est fidelissimus, promisit illis vitam æternam pro mercede, sed esse tantùm fallibilia *ex parte subiecti* & *per accidens*, scilicet ratione nostræ libertatis, quæ potest nolle exercere illa, vel deficere ab illis, & sic habent tantùm fallibilitatem *extrinsecam*, retinendo semper *intrinsecam* infallibilitatem, quæ sufficit ad hoc, vt actus spei Christianæ dicatur propriè habere certitudinem.

Vnde patet solutio ad replicam, fundatam in
B concursu duarum causarum ad producendum eundem effectum, quod enim obiicitur ibi, habet tantùm locum, quando vna ex istis causis habet fallibilitatem *intrinsecam*: at in præsenti casu ambæ causæ spei Christianæ habent *intrinsecam* infallibilitatem. VI.

ARTICVLVS III.

In quo consistat certitudo spei Christianæ, & vnde proueniat.

LICET omnes tam hæretici, quàm Catholici, conueniant in propositione superioris articuli, attamen dissentiunt in explicanda certitudine spei Christianæ, scilicet, in quo consistat, & vnde proueniat.

Hæretici nostri temporis volunt illam esse
C certitudinem assensus fidei diuinæ, quòd scilicet vnusquisque nostrûm teneatur credere fide diuinâ se absolutè & simpliciter esse saluandum, & præsumere indubitatam salutis expectationem, fretus promissionibus diuinæ erga nos beneuolentiæ. Ita enim loquitur Caluinus libro tertio suarum Institutionum capite 2. 3. 16. sed hæc explicatio est hæretica, & primâ secundæ agendo *de iustificatione* illam refellimus, ciúsque fundamenta dissoluimus. VII.

Durandus tertio sentent. distinctione 26. quæstione tertia numero quinto, existimat certitudinem virtutis spei propriè in eo consistere, quòd certò infallibiliter inclinet nostram voluntatem ad sperandum vitam æternam, sicut vnaquæque virtus ex propria sua conditione inclinat certò infallibiliter voluntatem ad exercendum actus sibi correspondentes.

D Verùm, etiamsi hæc certitudo conueniat spei Christianæ, vt intelligetur ex dicendis, quia tamen talis certitudo est ei communis cum omnibus virtutibus, vt expressè ibi Durandus notat, & spes Christiana ex præcisa sua ratione vendicat sibi peculiarem certitudinem longè perfectiorem quacunque certitudine virtutum acquisitarum, ideò alia eminentior certitudo, tãquam illi propria, est inquirenda & assignanda. VIII.

Sit itaque hæc prima propositio: *certitudo spei Christianæ in his duobus potissimùm consistit; primò quòd spes nostra infallibiliter & absque vlla vacillatione tendat in æternam beatitudinem primarium suum obiectum, & in alia secundaria; deinde, quòd per illam nostra voluntas habeat affectum adhæsionis immobilis cum æterna bea-*

I. *titudine suo primario obiecto.*

Duæ sunt partes propositionis, inter quas est hæc distinctio, quòd prior certitudo, contenta primâ parte propositionis, sit tantùm *extrinseca* virtuti spei & actui eius, sicut libertas conueniens actibus externis & imperatis est illis tãtùm *extrinseca*; nam, sicut aliqua propositio, licèt sit *intrinsecè* vera, propter conformitatem, quam habet cum re enuntiata per illam, attamen dicitur tantummodo certa *extrinsecè*, propterea quòd intellectus nullam habet de illa dubitationem, & sic certitudo tantùm conuenit *extrinsecè* propositioni; sic etiam certitudo, prout sonat infallibilem & absque vlla vacillatione tendentiam actus spei in beatitudinem æternam, conuenit tantùm *extrinsecè* actui spei, quia hic actus in tantum sic certò & infallibiliter tendit, in quantum dirigitur ab actu cognitionis intellectus certo & infallibili, proponente volunta-
II. ti obiectum, eámque circa illud dirigente, cui actui intellectus certitudo essentialiter & propriè competit ex dictis primo notabili articuli primi; posterior autem certitudo, importata secundâ parte nostræ propositionis, sit *intrinseca* actui nostræ spei, eique secundùm se & propriam suam naturam conueniat; nam talis certitudo nihil est aliud, quàm modus quidam proprius, afficiens actum spei Christianæ, est enim firmitas affectus adhæsionis immobilis cum suo obiecto: vnde, cùm modus sit in re, quam afficit, & actus spei Christianæ sit quidam affectus inexistens nostræ voluntati, à qua elicitur, fit, vt hæc posterior certitudo conueniat *intrinsecè* actui spei Christianæ, sitque inter has duas certitudines, quatenus conueniunt actui spei Christianæ & virtuti eius, distinctio, non tantùm *quoad effectum*, quem præstant actui spei, sed etiam *quoad modum*, quo illi conueniunt.

III. Prior itaque pars huius propositionis probatur ex modo, quo sacræ litteræ exprimunt actum spei Christianæ & eius certitudinem, satis enim frequenter vtuntur terminis significantibus istam infallibilitatem; sic Apostolus *ad Hebræos* decimo capite ait, *teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem*, id est tam certam, vt sine aliqua vacillatione tendat in vitam æternam; & hanc certitudinem esse, quòd indeuiabiliter dirigatur, satis innuit verbis statim sequentibus, ita enim subiungit, *fidelis enim est, qui repromisit:* nam hæc particula *enim* significat spem nostram ex eo tendere indeuiabiliter in beatitudinem æternam, quòd dirigatur diuinâ fide omnimodè infallibili, quâ credimus Deum esse fidelem & constantem in seruandis suis promissionibus.

Item secundæ *ad Timotheum* primo, ait Apostolus, *scio, cui credidi, & certus sum, quia po-*
IV. *tens est depositum meum seruare in illum diem:* quò loci Apostolus exprimendo certissimam illam persuasionem, quam habebat de illo suo actu spei Christianæ, quâ expectabat vitam æternam vt mercedem bonorum suorum operum isto verbo (*scio*) & addendo hanc particulam *& certus sum*, significat hunc actum suæ spei tendere absque vlla vacillatione in vitam æternam, vt obiectum proprium, & assensum illum diuinæ fidei, quem habet de potentia Dei ad dandum quod promisit, dirigere infallibiliter hunc suum actum spei.

Posterior item pars eiusdem propositionis similiter probatur ex modo illo, quo sacræ scripturæ exprimunt affectum spei, sic Iob 13. capite,
A *si occiderit me, in ipso sperabo*, & Apostolus *ad* V.
Rom. 4. capite loquens de Abraham, qui ob longæuam suam & vxoris ætatem amiserat spem suscipiendæ prolis, ait eum, acceptâ reuelatione Dei de filio sibi nascituro credidisse *in spem contra spem*, futurum se patrem multarum gentium, *qui contra spem*, inquit, *credidit, vt fieret pater multarum gentium.* Hinc Apostolus *ad Coloss.* 1. capite eos monet, vt sint immobiles à spe euangelij, quod audierunt, id est, non patiantur se dimoueri ab affectu spei circa æternam beatitudinem, quam euangelium promittit.

Obicies: ex prima obiectione superioris articuli fit euidens, actum spei Christianæ non consistere in illo affectu immobilis adhæsionis cum æterna beatitudine, tanquam suo obiecto, hic enim actus spei potest reperiri in Christiano existente in statu peccati mortalis, qui tamen homo non habet hunc affectum im- VI.
B mobilis adhæsionis, quin potiùs ratione sui peccati mortalis est alienus à tali obiecto quoad affectum efficacem.

Respondetur, duplicem posse distingui *immobilem adhæsionem* affectus voluntatis ad beatitudinem æternam; vnam *inchoatam*, quâ voluntas ita afficitur erga æternam beatitudinem, vt concepto aduersus sua peccata odio, & illorum detestatione, fidat Deum fore sibi propitium ob merita Christi Domini, incipiátque velle inchoare nouam vitam, & velle adhærere immobiliter beatitudini æternæ; alteram *perfectam*, quâ voluntas ita afficitur erga æternam beatitudinem, vt fidat Deum fore sibi propitium ob Christi Domini merita & sua, éique adhæreat ex perfecto amore seu charitate actus spei Christianæ: secundùm priorem immobilitatem potest reperiri in Christiano habente adhuc ma-
C culam peccati mortalis, vt intelligitur ex Concilio Tridentino sessione sextâ capite sexto, & VII.
sessione 14. capite 4. actus verò spei Christianæ secundùm posteriorem immobilitatem non reperitur in Christiano habente prædictam maculam, quia supponit charitatem in voluntate sic sperantis, cùm sit actus spei non *informis*, sed *formata* per charitatem, & sic actus spei Christianæ semper dicit aliquem affectum immobilis adhæsionis ad beatitudinem vel *inchoatè* vel *perfectè*, aliàs enim, si quis viator extra duos istos modos prætendat exercere actum spei, tunc actus iste non erit propriè spei Christianæ, sed potiùs quædam præsumptio, vt iam obseruauimus.

Secunda propositio: *infallibilitas & firmitas nostræ spei Christianæ prouenit ab assensu diuinæ fidei circa omnipotentiam Dei in ferendo auxilio, circa eius benignitatem & misericordiam in vo-*
D *lendo nobis æternam beatitudinem, & circa fidelitatem eius in seruandis & exequendis promissio-* VIII.
nibus.

Probatur hæc propositio ex sacris litteris, quæ dum docent esse firmiter sperandum, semper currunt ad hæc attributa Dei tanquam causas certitudinis & firmitatis, quæ inest actui spei Christianæ, sic Psalmo 144. *fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, alleuat Dominus omnes, qui corruunt & erigit omnes elisos:* deinde, vbi exposuit hæc attributa Dei, fidelitatem, misericordiam, statim subiungit, *oculi omnium in te sperant Domine, & tu das escam illis in tempore opportuno;* & Psalmo 145. *nolite confidere in principibus, & in filiis hominum, in quibus non*

I. *est salus, beatus cuius adiutor est Deus Iacob, spes eius in Domino Deo ipsius*: item ex capite 6. epistolæ *ad Hebr.* vbi Apostolus asserit nostram spem esse *firmam & incedere, vsque ad interiora velaminis*, id est totam defixam in bonis cælestibus & ipsomet Deo, quia Deus promisit & iuramento confirmauit nobis daturum beatitudinem per Christum, in quibus duobus, scilicet *promissione* & *iuramento*, tanquam rebus immobilibus, & quibus impossibile est Deum mentiri, concipimus firmissimam & tutissimam spem de assecutione vitæ æternæ.

ARTICVLVS IV.

Qualis sit firmitas spei Christianæ.

SIT hæc propositio: *infallibilitas & firmitas nostræ spei Christianæ, quatenus est ex parte sui, & ex præcisa sua ratione, est absoluta, licèt ex*
II. *parte rei speratæ sit tantùm conditionata.* Duæ sunt partes propositionis: prior sequitur ex dictis præcedenti disputatione, de assensu diuinæ fidei prærequisito in intellectu ad exercendum actum spei Christianæ, quem docuimus esse *absolutum.*

Deinde probatur ex eo, quòd testimonia scripturæ & Patrum superiùs allata semper exprimunt actum nostræ spei tanquam *absolutum*, non autem vt *conditionatum*: item quòd respondeat fundamento, cui innititur, quod suprà ostendimus esse *absolutum.*

Tertiò, quia certitudo nostræ spei Christianæ est talis, qualis est motus eius, & formalis eius tendentia in æternam beatitudinem vt suum primarium obiectum; qualitas enim cuiuslibet actus debet diiudicari ex propria qualitate & conditione tendentiæ eius in suum primarium ob-
III. iectum: atqui voluntas nostra per actum spei Christianæ tendit absolutè & fertur efficaciter in æternam beatitudinem, vt in obiectum à voluntate, cui talis actus inest, concupitum, nec in illo aliquam admittit, vel includit conditionem, vt per se patet: igitur certitudo & infallibilitas nostræ spei Christianæ est in se & secundùm se considerata *absoluta.*

Tandem probatur: omnis actus efficax voluntatis spectatus ex præcisa sua ratione est simpliciter *absolutus*, nam qui tantùm est conditionatus, quatenus talis, reputatur esse tantùm aliquo modo inefficax, & quasi tantùm velleitas seu imperfecta volitio, vbi conditio requisita ex parte rei obtinendæ est & pendet à libertate voluntatis: atqui verus actus spei Christianæ est efficax quoddam desiderium nostræ voluntatis circa æternam beatitudinem, vt patet ex dictis,
IV. & omnis conditio requisita ex parte vitæ æternæ obtinendæ tanquam rei speratæ, est & pendet à nobis, scilicet à nostra cooperatione, Deo nobis promittente vitam æternam, & offerente auxilium ad consequendum vitam æternam: igitur certitudo & infallibilitas spei Christianæ, quantum est ex præcisa sua ratione, est *absoluta.*

Posterior item pars propositionis, affirmans *infallibilitatem spei Christianæ esse ex parte rei speratæ tantùm conditionatam*, probatur primò ex sacris litteris, in quibus vita æterna, quæ est res à nobis sperata, promittitur tantùm sub conditione obseruationis mandatorum Dei, exercitij bonorum operum, perseuerantiæ in illis & in gratia sanctificante vsque ad finem vitæ; apud S. Matth. 8. capite Christus Dominus

A ait, *si vis ad vitam ingredi, serua mandata*: *ad Rom.* 8. cap. vbi Apostolus asseruit nos esse filios V
Dei, & futuros cohæredes Christi, statim subiungit hanc conditionem, *si tamen compatimur, vt & conglorificemur*: item & alibi, *nemo coronabitur, nisi qui legitimè certauerit.*

Probatur deinde ex eo, quòd Patres nos plerumque admonent, vt meminerimus pacti & conditionis, quâ militiam Christianam sumus ingressi, vt S. Chrysost. sermone *de martyribus*, sic dicendo, *tu Christiane delicatus es miles, si putas te sine pugna vincere, id est sine certamine triumphare, exere vires, fortiter dimica, atrociter in prælio isto concerta, considera pactum, conditionem, militiam nosce, pactum quod spopondisti, conditionem quâ accessisti, militiam cui nomen dedisti*: sic etiam S. Aug. lib. 4. *de symbolo ad Catechumenos* capite 1. & sermone *de tempore* 157. & alij: quod totum ampliùs confirmatur ex
B iis, quæ Patres & Theologi tradunt de necessitate bonorum operum primâ secundæ, agendo VI.
de iustificatione & merito, sine quibus, quicunq; sibi pollicetur vitam æternam, non tam sperare loquendo propriè, quàm præsumere dicendus est: nam Deus est ita bonus, vt tamen sit etiam iustus, & ita ex sua summa liberalitate & misericordia promisit nobis vitam æternam, vt tamen constituerit illam præmium & mercedem nostrorum bonorum operum, quibus si caruerimus, & ipsâ etiam vitâ æternâ priuabimur, cùm Dominus passim in sacris litteris dicatur in extremo iudicio esse redditurus vnicuique secundùm opera sua.

Obiicies: tali certitudine actus spei tendit in vitam æternam, quali certitudine illa est nobis à Deo promissa: atqui ex secundâ parte nostræ propositionis vita æterna est tantùm nobis certò
C promissa certitudine conditionatâ: igitur hæc VII.
certitudo actus spei Christianæ erit tantùm conditionata.

Negatur maior: nam certitudo illa *conditionata* sese tenens ex parte rei speratæ non est ratio mouens, nec ratio, sub qua æterna beatitudo mouet voluntatem ad eliciendum actum spei Christianæ, sed eius perfectio, tanquam bonum sperantis, arduum quidem, sed tamen acquisitu possibile ex auxilio Dei & suis meritis.

ARTICVLVS VLTIMVS.

Inferuntur quædam corollaria ex dictis.

EX his omnibus nonnulla sequuntur corollaria, primum est hanc esse legitimam definitionem actus spei Christianæ: actus spei Christianæ est *efficax desiderium, quo voluntas nostra*
D *tendit certò in supernaturalem beatitudinem æter-* VIII.
nam, tanquam proprium suum bonum, acquisitu quidem difficile, sed tamen ex auxilio omnipotentiæ Dei, gratia Christi Domini, & nostris meritis obtinendum. Cuius partes singulæ patent ex dictis suprà: prima explicat, qualis & cuius potentiæ sit actus, scilicet voluntatis, & circa rem absentem; secunda vtrumque eius obiectum, & esse actum alicuius amoris *concupiscentiæ*; tertia firmitatem, eius & infallibilitatem; quarta fundamentum, cui innititur, & media, quibus conatur obtinere tantum bonum.

Atque eòdem recidit communis illa Magistri sententiarum & Scholasticorum lib. 3. sentent. distinctione 26. definitio spei Christianæ, nimirum *certa expectatio æternæ beatitudinis futuræ*

I. *uenientis ex gratia Dei, & præcedentibus me-*
ritis, quemadmodum vnusquisque facilè ad-
uertet considerando singula, quæ hactenus
tradidimus de actu spei Christianæ.

Secundò, sequitur verum actum spei Chri-
stianæ semper esse supernaturalem in sua sub-
stantia & entitate, nam æterna beatitudo seu
Deus clarè visus possidendus tanquam nostrum
bonum, qui est formale obiectum nostræ spei,
& à quo actus spei Christianæ accipit propriam
suam specificationem, transcendit omnes limi-
tes obiecti *motiui* omnium naturalium actuum
nostræ voluntatis, est enim quoad hoc eadem
ratio & conditio huius actus, quæ est ipsius bea-
tificæ visionis, cùm hæc duo distinguantur tan-
tùm penes præsens & futurum, scilicet quòd
visio beatifica sit obiecti præsentis possessi per
claram actualem visionem, spes autem sit obie-
II. cti vt futuri, seu Dei clarè videndi & possidendi
vt est nostrum bonum: atqui ex communi do-
ctrina Theologorum, quam fusè probant prima
parte quæstione duodecima, visio beatifica est
actus *entitatiuè* & quoad suam substantiam su-
pernaturalis: ergo actus nostræ spei Christianæ
erit etiam *entitatiuè* supernaturalis; quod etiam
ampliùs patebit ex dicendis infrà de ipso habitu
spei Christianæ.

Tertiò, sequitur actum spei Christianæ ita es-
se ex se & natura sua honestum, vt non possit
vitiari etiam ex aliqua mala circunstantia, & pro-
batur facilè: id, ad quod exercendum specia-
tim gratia Spiritus sancti ordinis supernaturalis
est absolutè & simpliciter necessaria, non potest
vitiari ex aliqua mala circunstantia; verbi gratiâ,
malo fine, puta vanæ gloriæ vel aliquâ aliâ simi-
li, aliàs quemadmodum in tali actu Deus, non
ex aliqua necessitate etiam naturali, sed ex sua li-
III. bertate & singulari erga nos misericordia & bo-
nitate est prima, præcipua & excitans causa ad
eiusmodi actum, sic etiam esset prima aliqua
causa promouens & excitans nos ad peccatum,
quod dicere est blasphemum: atqui specialis gra-
tia Dei etiam ordinis supernaturalis est simplici-
ter & absolutè necessaria ad exercendum verum
& propriè dictum actum spei Christianæ, vt de-
finiunt Concilia, Arausicanum secundum cano-
ne sexto, & Tridentinum sessione sexta canone
tertio, & Theologi docent ex professo prima
secundæ quæstione 109. agendo de necessitate
gratiæ: igitur verus actus spei Christianæ, ita
est intrinsecè honestus, vt ex nulla mala circun-
stantia possit vitiari.

Vnde, si quis ex aliqua mala intentione ob ali-
quem peruersum finem, vel per mala media, de-
sideret sibi efficaciter vitam æternam, tunc a-
IV. ctus iste non erit spei Christianæ, quia ibi for-
male obiectum spei Christianæ variabitur, &
proinde actus etiam: ibi enim malus ille finis ha-
bet potiùs rationem formalis obiecti talis desi-
derij, quàm beatitudo æterna, cùm non hæc tũc
moueat hominem ad talem actum, & malus iste
finis & actus tãtùm innititur mediis inhonestis,
verus autem actus spei Christianæ speciali auxi-
lio omnipotentiæ, gratiæ Christi Domini, bo-
nis nostris operibus factis in gratia; erit autem
actus iste alicuius peruersæ præsumptionis, vt

A rectè etiam Almainus animaduertit in tertium V.
sententiarum distinctione 26. quæst. 1.

Quartò sequitur, actum spei Christianæ ser-
uare hunc ordinem cum actu diuinæ fidei, vt
semper præsupponat actum diuinæ fidei sibi
proportionatum de omnipotentia Dei, de præ-
parato nobis supernaturali auxilio sufficienti,
de fidelitate Dei in seruandis promissis, & de
nostra possibilitate ad consequendam beatitu-
dinem æternam ex eiusmodi auxiliis: nam nihil
potest poni nisi præsupposito suo proprio fun-
damento, & prius est fundamentum rei alicu-
ius poni, quàm aliquid super tali fundamento
construi; item prius est aliquid esse cognitum,
quàm volitum: atqui actus seu assensus fidei cir-
ca hæc prædicta attributa Dei, actus eorum &
nostram possibilitatem ad obtinendum vitam æ-
ternam, sunt proprium fundamentum spei Chri-
B stianæ ex dictis hac disputatione, & iudicium fi- VI.
dei supernaturalis circa hæc debet necessariò
præsupponi ad efficax desiderium æternæ bea-
titudinis, quod actus spei Christianæ impor-
tat, vt docuimus: igitur actus spei Christianæ
quoad ordinem semper præsupponit aliquem
actum, seu assensum diuinæ fidei.

Confirmatur ex illo ordine, quem Conci-
lium Tridentinum sessione sexta capite sexto,
ponit inter dispositiones supernaturales ad iu-
stificationem, vbi tribuit primas partes assen-
sui fidei diuinæ, tum actibus spei Christianæ,
deinde reliquis.

Quintò etiam ex dictis intelligitur, certitu-
dinem spei Christianæ habere aliquam latitudi-
nem, etiam in iis, qui non habent specialem re-
uelationem Dei de sua beatitudine æterna, cùm
enim hæc innitatur etiam meritis & bonis ope-
ribus sperantium, & vnus possit habere ali-
C quam maiorem coniecturalem vel moralem VII.
certitudinem de suis bonis operibus, in qui-
bus sese diutissimè exercuit, quàm alius, qui
non fuit tam diligens & studiosus in exercen-
dis bonis operibus, vitandis peccatis, & illo-
rum occasionibus, fit, vt vnus possit habere
maiorem spem Christianam, quàm aliquis alius
habeat; in isto habere rationem fiduciæ, verbi
gratiâ in sancto Martino, dum esset proxi-
mus morti, & in hoc habere tantùm rationem
spei, iuxta distinctionem illam, quam ex sancto
Thoma assignauimus suprà inter spem & fi-
duciam.

Vltimò sequitur, quòd, licèt merita & inter-
cessiones Sanctorum sint quoddam medium
obtinendæ nobis beatitudinis æternæ, horum
tamen nullam factam esse mentionem in defi-
nitione actus spei Christianæ, quia definitio de-
D bet tantùm complecti quæ sunt essentialia & VIII.
necessaria rei definitæ: at, licèt merita Sancto-
rum & eorum intercessiones plurimùm ad il-
lam conducant, non tamen loquendo purè &
simpliciter sublato omni contemptu & scanda-
lo sunt necessaria, sed solummodo auxilium su-
pernaturale Dei, gratia Christi Domini, & bo-
na nostra opera, ait enim Christus, *sine me ni-*
hil potestis facere, & sanctus Augustinus *de sal-*
uando homine ait, *qui fecit te sine te, non salua-*
bit te sine te.

I. DISPVTATIO VI.

De necessitate & præceptis spei Christianæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

An sit necessarius actus spei Christianæ necessitate medij.

NOTANDVM est, duplicem distingui rei alicuius necessitatem, vnam *medij*, alteram *præcepti*; tunc aliquid censetur esse necessarium *necessitate medij*, quando finis spectatâ solâ rei
II. naturâ non potest obtineri sine illo; tunc verò aliquid est necessarium *necessitate præcepti*, quando necessitas rei oritur tantùm ex eo, quòd res sit per legem superioris præcepta: inter quas necessitates illud est discrimen, quòd prior nullam admittat excusationem; posterior aliquando admittat, verbi gratiâ, quando præceptum ignoratur, vel obseruatio eius impeditur ex aliqua causa legitima. Hoc posito

Sit hæc propositio: *actus Christianæ spei est adultis necessarius necessitate medij.* Ita communiter omnes Scholastici tam tertio sententiarum distinctione vigesima sexta, quàm hac secunda secundæ quæstione vigesima secunda, quorum aliqui, vt Lorca disputatione decima septima numero sexto, dicunt præceptum spei Christianæ esse naturale, id est ex ipsa natura rei præsupposito ordine rerum supernaturalium, quatenus hoc ipso, quo homo est creatus ad bea-
III. titudinem supernaturalem, debet ex natura rei illam expetere.

Probatur propositio primùm ex modo loquendi sacræ scripturæ & Conciliorum, vt Arausicani, & Tridentini superiùs relatorum, quæ eodem modo loquuntur de actu spei Christianæ, quo de actu fidei supernaturalis & infusæ: sic *ad Hebræos* vndecimo ait Apostolus, *accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit*; quod est ad concipiendum spem, sic Concilium Tridentinum suprà ait non posse saluari hominem sine spe, & omnes Theologi agnoscunt actum fidei supernaturalis esse omnibus adultis necessarium *necessitate medij*, apud sanctum Marcum capite vltimo, *qui crediderit, saluus erit, qui verò non crediderit, condemnabitur*: & quemadmodum satis frequenter in sacris litteris assecu-
IV. tio vitæ æternæ tribuitur fidei, sic etiam & aliquando actui spei Christianæ: sic Apostolus loquens de actu nostræ spei, ait, *spe salui facti sumus*; & Deus passim dicitur in sacris litteris *saluos facere sperantes in se.*

Aliqui, vt Bannes, Gregorius à Valentia hîc, satis communiter probant primam hanc nostram propositionem hâc ratione: omnis actio necessaria ad consecutionem vitæ æternæ, est necessaria *necessitate medij*, quia vita æterna est noster finis vltimus: atqui actus spei Christianæ necessarius est ad consecutionem vitæ æternæ ex citatis scripturis & Conciliis: ergo actus spei Christianæ est necessarius *necessitate medij.*

Sed hæc ratio non est efficax, nisi aliquid ei præsupponatur; hæc enim duo distinguuntur,
A aliquid esse necessarium etiam, vt medium pro assequendo aliquo fine; & aliquid ita esse necessarium adulto *necessitate medij* ad obtinendum aliquem finem, quod tamen medium omittendo non peccat aliquo peccato omissionis, quia ex hypothesi non obligatur assequi talem finem: ergo, esto actus spei Christianæ sit necessarius *necessitate medij* ad consequendum vitam æternam tanquam bonum suum, non tenebitur absolutè ex aliqua necessitate medij ad exercendum actum spei Christianæ velut medium necessarium: itaque priùs oportet ostendere, adultum teneri sibi expetere vitam æternam, vt suum finem vltimum, & tunc, quia talis expetitio importat propriè actum spei Christianæ, sequetur illũ obligari exercere actum spei Christianæ, tanquam sibi necessarium *necessitate medij*, istud autem sic ostenditur: quicum- V.
B que tenetur velle proximo vitam æternam, eique bonum supernaturale expetere & procurare, vel etiam velle sibi bona minoris momenti, is multò magis tenetur sibi expetere & procurare vitam æternam, quia quilibet est magis sibi obstrictus, quàm cuiuis alteri, & cùm aliquis ordo detur in amore honesto & legitimo, ea quæ sunt maioris momenti, debent magis exoptari: atqui vnusquisq; adultus tenetur expetere & procurare proximo vitam æternam, Deus enim dicitur vnicuiq; mandasse de suo proximo, & multa dantur bona, quæ sunt longè inferiora beatitudine æternâ, quæ tamen tenemur nobis procurare, verbi gratiâ, cibum & id genus alia in conseruationem vitæ: ergo multò magis quilibet adultus tenetur sibi expetere vitam æternam: ergo, cùm hæc expetitio per efficax desiderium, fiat formaliter per actum spei Christianæ, adultus etiam tenebitur *necessitate medij*, VI.
C exercere actum spei Christianæ. VII.

Eadem etiam propositio colligitur ex sancto Paulo primæ *ad Corinthios* decimo quinto, vbi fidem, spem, charitatem, tanquam necessarias cuilibet adulto, inter se connectit: ergo, vt ex eodem sancto Paulo actus fidei & charitatis sunt de *necessitate medij*, loquendo hoc modo, *sine fide impossibile est placere Deo*, sic etiam actus spei Christianæ erit necessarius adulto necessitate medij.

Tandem: idem colligitur ex epistola *ad Titum* capite secundo, vbi Apostolus actum spei Christianæ coniungit aliis, quæ sunt necessaria *necessitate medij*, sic scribendo, *apparuit gratia Dei omnibus hominibus, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & sæcularia desideria, sobriè, iustè & piè viuamus in hoc sæculo expectantes beatam spem*; hæc enim (*abnegare impietatem,*
D *sæcularia desideria, viuere sobriè, iustè & piè*) sunt *de necessitate medii*: ergo, & actus spei Christianæ erit iuxta sanctum Paulum de *necessitate medii.* VIII.

ARTICVLVS II.

An actus spei sit necessarius necessitate præcepti.

NOTANDVM est, in omni præcepto *affirmatiuo* aliquod *negatiuum* includi, scilicet *de non committendo opposito*, & ita, quia præceptum spei est *positiuum*, cùm sit de exercendo aliquo actu, simul etiam illo prohiberi desperationem: inter quæ duo præcepta reperitur hoc discrimen, quòd primum obliget solum-

I. modo certis quibusdam temporibus, posterius quouis tempore, seu vt Theologi communiter loquuntur, *semper, pro semper, & ad semper*. Hic autem agimus de ea tantùm necessitate, quâ tenemur exercere actum spei Christianæ, & proinde de solo *positiuo*, inferiùs enim agendo de vitiis oppositis spei, simul agemus de isto *negatiuo* præcepto, in quem locum reiicimus explicationem difficultatis illius, quâ quæritur, an is, cui certò & absolutè sua damnatio reuelaretur, adhuc teneretur sperare, an verò possit absque aliquo peccato desperare. Hoc posito,

Sit hæc propositio: *actus spei Christianæ est etiam adulto necessarius necessitate præcepti*. Ita sanctus Thomas hîc quæstione vigesima secunda articulo primo, & communiter omnes eius interpretes ibi; & probatur ex pluribus scripturæ sacræ testimoniis, in quibus tale præceptum
II. explicatur; vt primæ *ad Timotheum* sexto, *diuitibus huius sæculi præcipe non altum sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo*; item Psalmo 4. *sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino*: quod secundum satis frequenter Psalmista repetit & inculcat.

Neque iis testimoniis obstat, quòd plerumque in illis actus iste sperandi non ita explicetur expresè termino notanter significante præceptum, sed illo, quo ipsæ etiam exhortationes solent exprimi: nam, licèt aliqui termini sint communes consilio seu exhortationi, & præcepto satis frequenter in sacris litteris, nec proinde ex illis nudè & simpliciter sumpti possit præceptum colligi, attamen, quando isti termini applicantur rei, quæ ex propria sua natura & conditione est necessaria *necessitate medii*, cuiusmodi est actus spei Christianæ ex superiori articulo, tunc tales termini ex hac sua adiun-
III. ctione ad talem materiam habent, quòd impertent præceptum, quia debent applicari & significare secundùm exigentiam rei, cui applicantur.

Nec obstat, quòd actus spei nostræ sit necessarius *necessitate medii*: nam vnum & idem potest esse necessarium hoc vtroque modo, quatenus priori necessitati imperium superioris accedit, præcipiens vsurpare istud medium, quemadmodum videre est in baptismo, qui licèt sit necessarius *necessitate medii*, non desinit tamen esse necessarius *necessitate præcepti*, vt ex capite vltimo sancti Matthæi, & aliis scripturæ locis, Theologi docent agendo de illo.

Tandem: omnis ille actus est in præcepto, cuius omissio est speciale peccatum, quia peccatum omissionis est contra aliquod præceptum *positiuum*, sicut peccatum *commissionis* contra
IV. *negatiuum*: atqui omissio actus spei infusæ & supernaturalis fuit peccatum tam in Saüle capite decimo Paralipomenon, quàm in impiis capite secundo Sapientiæ: nam & inter peccata Saülis recensetur ibi & istud, quòd scilicet *non sperauit in Domino*, & loco citato libri Sapientiæ impij reprehenduntur, quòd non sperauerunt mercedem iustitiæ.

Tandem addi potest auctoritas sancti Augustini, relata à sancto Thoma citatâ quæstione vigesima secunda articulo primo, desumpta ex tractatu 83. in S. Ioannem.

Quæres, an hoc præceptum contineatur in Decalogo, & si non erit, cur ibi positum non fuerit.

Respondemus cum sancto Thoma citatâ quæ-
A stione articulo primo, non haberi in Decalogo: V.
cuius rei hanc reddit rationem, quòd quæ sunt tantùm præambula ad legem, non debeant poni in lege, actum verò spei infusæ, & actum diuinæ fidei, esse quædam præambula ad legem, quia per actum fidei mens hominis inclinatur, vt recognoscat auctorem legis talem, cui se subdere debet, per spem verò præmij, hominem induci ad obseruantiam præceptorum. Vnde, cùm ipse Decalogus sit vera aliqua lex, præcepta de exercendis actibus diuinæ fidei & spei infusæ non debuerunt poni in Decalogo.

Verùm, licèt hæc responsio possit satisfacere simili difficultati de actibus fidei acquisitæ & spei humanæ acquisitæ, & etiam difficulati de actibus supernaturalibus fidei & spei comparatione Iudæorum, quibus fide supernaturali credentibus in Deum, & in eum sperantibus, ipse
B dedit Decalogum, non tamen videtur plenè satisfacere, si Decalogus consideretur in se, se- VI.
cundùm se, & prout est aliqua lex communis populo, pertinens ad legem naturæ, cuius ipse Decalogus est aliqua summa omnibus nationibus communis, vt sanctus Thomas expresè docet prima secundæ quæstione 100. articulo primo, tertio & octauo, & ibidem tradunt Theologi ex S. August. lib. 19. *contra Faustum* cap. 18. & aliis Patribus.

Quare ad pleniorem solutionem addendum est, nullam fieri mentionem præceptorum fidei diuinæ & spei infusæ, quia Decalogus est tantùm de iis, quæ spectant ad legem naturalem, non autem de iis, quæ ex formali & præcisâ sua ratione pertinent ad legem supernaturalem, & respiciunt Deum finem nostrum supernaturalem, vt clarè videndum & possidendum clarè visum.

C ## ARTICVLVS III. VII.

An necessitas exercendi actum spei sit directa vel indirecta.

NOTANDVM est, præter duplicem necessitatem assignatam articulo primo, duplicem aliam subdistingui necessitatem exercendi aliquem actum: vnam *per se, & directam*, alteram *per accidens & indirectam*: *directa* necessitas seu *per se* exercendi aliquem actum censetur tunc esse, quando ratione propriæ suæ honestatis obligamur illum exercere, & non tantùm ratione alicuius alterius, ad quod obligamur, & ad quod assequendum est necessarius; tunc verò necessitas exercendi aliquem actum est tantùm *indirecta & per accidens*, quando hæc nascitur ex occasione alicuius alterius,
D quod tunc tenemur facere, & ad quod talis actus est necessarius. VIII.

Sit hæc propositio: *necessitas exercendi actum spei Christianæ non est solummodo indirecta, per accidens, & occasione alicuius tantùm alterius, sed directa, per se, & propter intrinsecam suam honestatem, & dignitatem sui obiecti*. Propositio est contra nonnullos, qui existimant actum spei Christianæ esse solummodo necessarium *indirectè* propter alios actus, seu vt animus erigatur ad progrediendum in via virtutis. Et quidem actum spei Christianæ esse etiam hoc modo necessarium libenter admittimus, & facilè intelligitur ex Concilio Tridentino superiùs relato, agente de dispositionibus necessariis ad iustificationem, inter quas enumerat actum spei Chri-

I. stianæ : item ex Patribus, vt sancto Ambrosio libro primo *de pœnitentia* capite primo, dicente *neminem posse agere pœnitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam* : & patet ex dictis suprà de certitudine Christianæ spei, sed nostra propositio vult tantùm totam necessitatem actus spei Christianæ, non in eo esse positam, sed præceptum spei Christianæ obligare etiam directè & ratione propriæ suæ honestatis, quod imprimis sic

Probatur: illud, quod formaliter *intrinsecè* & ex *propria sua conditione*, est summum bonum creaturæ rationalis, eique à Deo ex summa gratitudine promissum, & ad quod obtinendum Deus præparauit sufficiens auxilium supernaturale, obligat ex vi suæ perfectionis & honestatis creaturam rationalem, illud sibi tanquam proprium suum bonum efficaciter desiderare & in-
II. tendere: aliàs si cognitum omittatur sic amari, videtur contemni, & ex consequenti Deus offendi grauiter, qui tantum bonum ex tanta sua liberalitate & munificentia cum diligenti exhibitione mediorum sufficientium obtulit, promisit, & præparauit illud: atqui vtraque æterna beatitudo est formaliter intrinsecè & ex propria sua conditione summum bonum nostrum, seu creaturæ rationalis à Deo promissum ex summa gratitudine, item auxilium pro illo obtinendo sufficiens est nobis à Deo præparatum: ergo vtraque beatitudo æterna ex vi suæ perfectionis & honestatis obligat nos seu creaturam rationalem sibi efficaciter illam desiderare & intendere tanquam proprium suum bonum, sed tale desiderium efficax nihil est aliud, quàm actus spei Christianæ, vt patet ex dictis de illo: igitur vtraque beatitudo æterna, quatenus est summum nostrum bonum, obligat *per se*, & ra-
III. tione suæ dignitatis ad exercendum actum spei Christianæ circa illam.

Prima minor, & alia ei subsumpta satis patent ex dictis de vtroque obiecto spei Christianæ & actu eius.

Maior confirmatur & simul illustratur ex illa Parabola Christi Domini apud sanctum Lucam capite decimo quarto, de inuitatis ad magnam cœnam recusantibus ad illam venire : nam ibi Patres & interpretes per cœnam paratam inuitatis intelligunt *æternam beatitudinem* propositam & præparatam omnibus hominibus obtinendam, vt bonum suum proprium, & hanc vltimam particulam (quæ est Christi Domini non in persona istius Parabolici hominis, sed in propria sua persona contra inuitatos recusantes venire, vt expressè animaduertit Iansenius in sua Concordia Euangelica ad illum locum) *dico*
IV. *autem vobis, quod nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam* : explicant de grauissima pœna, quam patientur ij, qui æternam beatitudinem sibi à Deo oblatam & præparatam neglexerunt, & proinde, cùm hæc pœna, quia est negligentiæ & omissionis, supponat aliquod præceptum rei faciendæ, scilicet actum efficacis desiderij consequēdæ vitæ æternæ, Christus Dominus ibi significat actum spei Christianæ oppositum isti omissioni esse præceptum, seu obligare ex vi propriæ suæ honestatis & ex perfectione sui obiecti.

Deinde probatur : illud, cuius sola omissio est aliquod speciale peccatum, & non ratione alicuius alterius, illud, inquam, est per se ratione sui, & non tantùm ratione alicuius alte-
A rius præceptum, quia aliàs non constitueret speciale peccatum, sed vnum & idem cum eo, V.
quod committitur contra id, ad quod ordinatur : atqui, vt suprà animaduertimus ex sacris litteris, omissio actus spei infusæ est aliquod speciale peccatum: igitur actus spei infusæ est per se & ratione suæ honestatis etiam præceptus.

Neque obstat, quòd actus spei Christianæ sit etiam præceptus ratione alterius: nam nihil repugnat vnum & idem spectatum diuersimodè, scilicet secundùm propriam & absolutam suam bonitatem, perfectionem, & honestatem esse appetibile in se & ratione sui præceptum, & alio modo consideratum, scilicet, prout bonitas & perfectio eius conducit ad vlteriorem perfectionem esse etiam appetibile propter aliud, sitque in præcepto *per accidens*, & ratione alterius, vt potest facilè animaduerti in diuina fi-
B de, cuius actus licèt sit in ordine ad perfectam VI.
iustificationem necessarius, quia est eius fundamentum, attamen non desinit esse *per se & directè* præceptus ratione suæ honestatis, quæ est conformitas assensus ad primam veritatem obscurè reuelantem.

Dices: si actus spei Christianæ obligat per se, seu ratione propriæ suæ honestatis, cùm præceptum istud sit positiuum, nec proinde obliget quouis tempore, sed tantùm aliquo certo & determinato, tempus illud obligationis debet assignari: at nullum tale tempus potest assignari.

Respondetur, duo posse assignari tempora, quibus actus spei Christianæ fit *directè & per se* præceptus; alia verò tempora comparatione istius præcepti posse tantummodo assignari *in confuso & indeterminatè*, eo modo, quo Theologi communiter loquuntur de directa necessitate contritionis & sacramentalis
C confessionis, vt illæ considerantur præcisè VII.
quoad ius diuinum : primum tempus est paulò post vsum rationis, sumendo tempus istud non *mathematicè*, sed *moraliter*, & cum aliqua morali latitudine temporis, eo scilicèt, quo primùm sufficienter intelligimus nos esse creatos à Deo ad vitam æternam : nam fine supernaturali sic nobis proposito prima ratio allata pro nostra propositione docet nos obligari directè ad exercendum talem actum: alterum tempus est sub finem vitæ, quando intelligimus, aut valde probabiliter existimamus nos valde appropinquare termino nostræ vitæ; tunc enim maximè conuenit sese strenuum Christi Domini militem ostendere, & eius auxilio vitam æternam expectare; reliqua verò tempora, quibus ex directa necessitate obligamur exercere actum spei Christianæ, possunt assignari tantùm *in confuso*, ni-
D mirum, vt aliquoties in vita talem actum exer- VIII.
ceamus, sic expressè Lorca hâc parte disputatione decimâ septimâ numero decimo & sequentibus, Suares hîc disputatione secundâ *de spe*, sectione primâ numero tertio: & ad hanc sententiam reuocari possunt omnes sancti Thomæ discipuli docentes hominem, quamprimum peruenit ad vsum rationis obligari seipsum conuertere ad Deum sub pœna grauissimi peccati, ita vt primum illud tempus, quo peruenitur ad vsum rationis sumatur cum aliqua *morali eáque notabili* latitudine, & simul occurrat instructio sufficiens, quò homo intelligat se à Deo esse creatum ad vitam æternam, tanquam vltimum finem, aliàs vno istorum deficiente non videtur nasci tanta obligatio sub pœna no-

I. ui cuiusdam peccati omissionis, quod fusiùs disputare non spectat ad præsentem locum.

Neque opus est, vt quando præceptum aliquod est affirmatiuum, singula tempora, quibus illud *directè & per se* obligat, semper assignentur *distinctè & determinatè*, sed quòd sufficiat vnum & alterum determinatè assignare, alia verò declarare tantùm in confuso, scilicet quòd obliget aliquoties in vita, prout prudens ratio dictabit: patet exemplo Eucharisticæ communionis, quæ *iure diuino* obligat per se, vt omnes Theologi docent ex capite sexto, sancti Ioannis, & tamen agendo de hac eius obligatione, vnum tantummodo & alterum tempus determinant in particulari, reliqua verò tantùm in confuso; & sicut Ecclesia postmodum determinauit, vt Eucharistica communio fieret saltem semel in anno, idque circa tempus Paschæ,
II. sic etiam eadem Ecclesia ex potestate sibi à Christo Domino tradita posset determinare alterum aliquod tempus anni, quo Christianus adultus teneretur exercere actum exteriorem spei Christianæ.

ARTICVLVS IV.

Soluitur dubium.

QVÆRES, quandónam actus spei Christianæ obliget *per accidens*, & ratione alicuius alterius.

Respondetur primò, quotiescunque id, quod volumus, aut tenemur facere, prærequirit actum aliquem spei Christianæ velut præuiam dispositionem, vel aliquid ad illud præsuppositum, toties actus spei Christianæ obligat *per accidens*; sic, quia actus spei de accipienda venia peccatorum à Deo est vna ex dispositionibus ad
III. pœnitentiam & iustificationem, quoties actus contritionis seu pœnitentiæ obligat, vel volumus illum exercere, aut iustificari, toties tenemur actum aliquem spei Christianæ exercere; sic etiam, quia oratio est eleuatio mentis ad Deum pro aliqua re ab eo obtinenda, & est de iis, quæ expectamus ab illo accipere, actus spei Christianæ: tunc etiam obligat *per accidens*, seu ratione huius orationis Deo faciẽdæ, & sic philosophandum est de cæteris actionibus, ad quas obligamur, vel volumus exercere, quæ tamen non possunt exerceri sine aliquo actu spei Christianæ.

Secundò: obligamur etiam *per accidens* ad actum spei Christianæ, quando graues occurrunt tentationes, quas superare aut euitare non possumus, nisi exercendo actum spei Christianæ, & in his omnibus & aliis similibus occasio-
IV. nibus, actum spei Christianæ obligare tantùm *per accidens*, facilè admittunt omnes S. Thomæ interpretes citatâ quæstione vigesima secunda, & morales Theologi, quos vulgò *Casuistas* vocant, vbi agunt de *fide, spe, & illarum præceptis*, quarum omnium obligationum hæc est optima ratio, quòd in istis omnibus casibus obligamur tantummodo ad actum spei, quia tunc obligamur hos & istos actus exercere, ad quos ipse actus spei Christianę prærequiritur, vel supponitur; quòd si obligatio istorum actuum tunc cessaret, simul etiam cessaret obligatio exercẽdi tunc aliquem actum spei Christianæ; hinc, qui in istis casibus omittunt actum spei Christianæ, non committunt nouum peccatum contra præceptum spei, nec tenentur exprimere in sa-

A cramentali confessione distinctè omissionem istius actus spei, sed sufficit confiteri omissionem rei præceptæ, aut tunc exercendæ, ad quam actus spei Christianæ prærequiritur; quia vt docetur prima secundæ, agendo *de peccatis*, quando obligatio exercendi aliquem actum vnius virtutis oritur tantùm ex necessitate alterius, tunc tota malitia omissionis est tantùm contra illam virtutem, ex qua nascitur obligatio, & ex consequenti tota ratio peccati reperitur in omissione illius, sicque hoc solum peccatum explicandum est in confessione sacramentali. V.

Tertiò: præceptum spei Christianæ obligat etiam *per accidens* tantùm, quando aliquis grauiter tentatur peccato desperationis, & est in periculo succũbendi, nisi confirmet animum aliquo actu spei Christianæ; & quòd præceptũ hoc tunc
B obliget, omnes admittunt, quia homo tenetur vitare peccatũ desperationis eo medio, quo iudicat hîc & nunc posse rectè vitari: at in tali casu exercere actum spei Christianæ est & iudicatur esse medium optimum, est enim hic actus omnino oppositus desperationi. Dissentiunt tamen in modo obligandi, an scilicet obliget *per se*, an verò tantùm *per accidens*: Bannes, Aragonius, à Valentia, hîc censent obligare *per se*, quia, inquiunt, eodem præcepto homo tenetur sperare, quo obligatur non desperare; nam ex notabili articuli secundi in omni præcepto *affirmatiuo* aliquod *negatiuum* includitur: ergo, cùm homo teneatur tunc vi huius præcepti, *per se & in se* considerati, non desperare, tenetur etiam vi huius præcepti secundùm se & ratione sui, & non tantummodo ratione alicuius alterius, exercere actum spei Christianæ: melius tamen videtur dicendum, quod respondimus, scilicet
C tunc etiam obligare solummodo *per accidens*, nam actus spei Christianæ tunc tantùm est necessarius ad vitandum peccatum desperationis: ergo, cùm desperatio vitanda, sit aliquid omnino aliud ab honestate actus spei Christianæ & bonitate seu perfectione eius obiecti, tunc actus spei Christianæ loquendo propriè non obligat per se & ratione sui, sed tantùm ratione alterius; vnde, qui tunc omitteret actum spei Christianæ, propriè loquendo non peccaret peccato omissionis contra præceptum positiuum spei Christianæ, sed per commissionem, quatenus non eliciendo tunc actum spei Christianæ vel aliquem alium repugnantem desperationi, censeretur moraliter loquendo consentire desperationi sibi iniectæ. VI. VII.

Neque ratio allata in oppositum vrget contra nos: nam vi & efficaciâ præcepti *affirmatiui*, ita
D obligamur ad *negatiuum* in illo contentum, vt tamen ad obseruationem istius *negatiui*, sufficiat non consentire ei, quod prohibetur per illud, non autem quasi absolutè & simpliciter sit necessarium exercere actum importatum præcepto *positiuo* illi negatiuo oppositum. Vnde, cùm in præsenti casu, is, qui tentatur peccato desperationis, possit ei non consentire alio modo, quàm eliciendo actum spei Christianæ, verbi gratiâ diuertendo mentem aliò, vel abiiciendo obiectum eius, tunc actus spei Christianæ non obligat *per se & ratione sui*, sed tantùm *per accidens*: adde quòd præceptum non desperandi sit *negatiuum*, in quo non ita *positiuum* continetur, sicut *negatiuum* in *positiuo*. VIII.

I.

ARTICVLVS V.

An ad satisfaciendum præcepto spei necesse sit actum spei formaliter elici, an virtualiter.

NOTANDVM est, aliquem actum posse duobus modis esse necessarium: primò *formaliter*, id est quòd propriè eliciatur; secundò *virtualiter*, quatenus scilicet includitur in aliquo alio actu, qui *formaliter* elicitur.

Sit hæc propositio: *ad satisfaciendum præcepto spei Christianæ non requiritur simpliciter & absolutè, vt actus sit formaliter elicitus, sed satis est, quòd virtualiter eliciatur.* Probatur: eo modo sufficienter ad obligationem huius præcepti actus spei potest elici, quo sufficienter potest ha-
II. beri perfecta dilectio Dei, & vera etiam contritio de peccato, quia in his vel actus spei Christianæ virtualiter includitur, aut necessariò præsupponitur, nec maior videtur esse necessitas actus spei, quàm actus contritionis & dilectionis diuinæ, cùm spes ad ista duo ordinetur: atqui non repugnat, etiam in hoc communi statu hominum, aliquem auditâ fide & perceptâ beatitudine æternâ tanquam nobis à Deo ex summa erga nos charitate & misericordia promissâ & præparatâ, ferri statim in Deum *amore amicitiæ*, vel aliquo alio audito ferri statim in actum perfectæ contritionis, nullo actu *formali seu explicito* spei Christianæ præsupposito, vt patet de Dauide, qui libro secundo Regum capite duodecimo, ad verbum Nathan Prophetæ sibi referentis vindictam, quam Deus volebat sumere de adulterio per illum commisso, statim perfectè doluit de illo suo pecca-
III. to, eiúsque remissionem accepit, dixit Dauid ad Nathan, *peccaui Domino*, dixítque Nathan ad Dauid, *Dominus quoque transtulit peccatum tuum*.

Addidi nostræ propositioni hanc particulam *(absolutè & simpliciter)* quia necessitas exercendi actum spei Christianæ potest considerari duobus modis; vno *in se*, non considerando subiectum & dispositiones illius, quæ in vno sunt aliæ, & in singulis possunt esse variæ affectiones; secundò eadem necessitas potest considerari *per ordinem ad subiectum, & particulares dispositiones illius*: nostra propositio procedit tantùm de actu spei Christianæ iuxta priorem modum, ad quem sic consideratum variæ & quasi inter se plerumque oppositæ dispositiones & affectus particularium hominum sese habent *per accidens*, & proinde, quemadmodum in aliis acti-
IV. bus moralibus virtualis illorum positio æquipollet formali quoad meritum & demeritum, sic etiam & in actu spei Christianæ; & qui tenetur exercere actum spei Christianæ, censebitur satisfecisse huic præcepto, si exerceat actum aliquem altioris virtutis, qui talem actum in seipso virtualiter continet: at potest interdum contingere, *per accidens* tamen, & ex conditione, ac minùs perfecta dispositione subiecti debentis elicere actum spei Christianæ, vt, quia est nimiùm rude & imperfectum, eique procedendum est pedetentim & gradatim, formalis actus spei Christianæ debeat ab illo elici, vt ab illo progrediatur ad alterum actum vlterioris perfectionis, sicque semper actus spei Christianæ vel *formaliter*, vel tantùm *virtualiter* elicitus,
A est in præcepto temporibus & occasionibus suprà per nos assignatis. V.

DISPVTATIO VII.

De spe Theologica, secundùm rationem habitus & virtutis.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum spes Christiana sit virtus.

IMPRIMIS supponendum est, dari aliquem habitum spei Christianæ, & facilè intelligitur ex eo, quòd sæpè sæpiùs
B exerceamus actus spei Christianæ, aliquando experiamur VI.
in nobis vim & inclinationem ad illos promptè & facilè eliciendos, vbi eorum obiecta sunt debito modo proposita nostræ voluntati; tum etiam quia, quâ ratione alij habitus communiter admittuntur, scilicet, vt actus eliciantur connaturaliter, eadem ratione actus spei Christianæ postulant esse ab aliquo habitu: tertiò ex eo, quòd Apostolus primæ *ad Corinth.* 13. loquendo *de fide, spe & charitate Christianis*, ita explicat earum existentiam, vt significet illas habere aliquem statum qualitatum permanentium in Christiano viatore, etiam postquam illarum actus transiit, quod est proprium habitus, *nunc autem*, inquit, *manent fides, spes, charitas; tria hæc*: tum etiam ex communi doctrina Theologorum, quam etiam probat Viennense Concilium, & refertur in Clementina de *summa Tri-*
C *nitate*, scilicet tres istas virtutes infundi in iusti- VII.
ficatione, & proinde etiam paruulis, dum baptizantur, qui tamen ob vsum rationis nondum obtentum nequeunt actus fidei, spei & charitatis exercere: item ex eo, quòd Theologi communiter cum sancto Thoma prima secundæ quæstione 62. doceant ex professo, fidem, spem & charitatem esse habitus, ita vt ex illis non desint, qui velint istud esse dogma fidei, quod tamen non omnes admittunt, & ex dicendis infrà abundè patebit, dari aliquem habitum spei Christianæ.

Restat igitur difficultas de qualitate huius habitus: primò, an sibi vendicet rationem virtutis, loquendo propriè; deinde, an sit *supernaturalis per se* quoad entitatem, & *infusus per se*; tertiò, an sit *Theologicus*, seu *virtus Theologica*.

Quod spectat ad primam difficultatem, Du-
D randus primo sentent. distinctione 26. quæstio- VIII.
ne prima numero septimo, censet spem Christianam non esse propriè virtutem, sed tantùm impropriè. Contra quem

Sit hæc propositio: *habitus spei Christianæ est propriè virtus, sumendo nomen virtutis in sua stricta significatione.* Ita sanctus Thomas hîc quæstione decima septima articulo primo, & communiter alij Scholastici hîc, & libro tertio sententiarum distinctione 26. probatur primùm auctoritate Aristotelis sic definientis virtutem propriè & strictè sumptam, libro secundo Eth. capite sexto, virtus est *habitus, qui bonum facit habentem, & opus eius reddit bonum*: atqui habitus spei Christianæ facit hominem Christianum bonum in ordine ad concupiscendum

I. Deum clarè visum tanquam sibi bonum, quatenus dat illi posse honesto & laudabili modo sibi concupiscere Deum vt clarè visum, & opus eius seu actum illius facit bonum, quia habitus spei Christianæ facit, vt voluntas nostra speret beatitudinem æternam iuxta propriam suam regulam, scilicet, vt hæc est nobis possibilis per auxilium Dei, quemadmodum explicatum est suprà, & vnumquodque in tantum est bonum, in quantum est, aut fit, iuxta suam regulam: igitur habitus spei Christianæ est virtus strictè & propriè dicta.

Secundò: omnis habitus, qui per se & ex sua natura est effectiuus actus boni & honesti, est virtus propriè & strictè sumpta: nam S. August. lib. 2. *de libero arbitrio* cap. 18. 19. & lib. 1. retractationum cap. 4. sic definit virtutem, virtus *est bona qualitas mentis, quâ rectè viuitur, quâ nul-*
II. *lus malè vtitur*: atqui habitus spei Christianæ est effectiuus actuum sibi correspondentium, aliàs non esset habitus operatiuus, qualis constituitur ab omnibus, & omnes eius actus sunt per se & ex præcisa sua formali ratione honesti & boni: nã suprà ostendimus Deum posse honestè amari amore *concupiscentiæ*, nostram voluntatem posse tendere honestè in illum tanquam sibi summum bonum, & etiam ostendimus actum spei Christianæ ita esse intrinsecè perfectum, vt non possit aliquo modo vitiari: igitur habitus spei Christianæ est virtus propriè & strictè sumpta.

ARTICVLVS II.

Soluuntur obiectiones Durandi.

OBIICIT primò Durandus lib. 3. sent. distinctione 23. quæst. 6. num. 6. virtus su-
III. mitur duobus modis, vno *largè* pro quocumque habitu laudabili inclinante potentiam ad bonum actum, altero magis *strictè* pro habitu ponente facultatem seu potentiam in perfectissima, eáque possibili dispositione ad suum actum; quam acceptionem virtutis confirmat duplici auctoritate Aristotelis, prior est ex cap. 11. lib. primi *de cœlo*, & est hæc, virtus *est vltimum potentiæ*; posterior ex 7. libro Physicorum textu 17. virtus est *dispositio perfecti ad optimum*: atqui spes Christiana non inclinat voluntatem, cui inest, ad perfectissimum actum, quem voluntas potest elicere; solùm enim inclinat ad eliciendum actum circa bonum speratum, vt absens; & vt eius possessionem nondum obtinet, quod est quædam imperfectio, cùm sit quædam carentia boni efficaciter concupiti, & voluntas per habitum charitatis potest elicere perfectiorem
IV. actum circa Deum, vt summum bonum: ergo habitus spei Christianæ loquendo in rigore, & sumendo *strictè* ipsum nomen *virtutis*, non est virtus.

Negatur illa eius maior, quæ asserit virtutem strictè sumptam esse solummodo eum habitum, qui inclinat potentiam ad perfectissimum actum sibi possibilem, hâc enim admissâ tanquam solâ legitimâ definitione virtutis, soli illi habitus inter acquisitos erunt virtutes, qui attingent sua obiecta secundùm gradus heroicos, & actus inferiores istis non erunt propriè actus virtutum contra communem sententiam Philosophorum: item morales virtutes per se infusæ distinctæ à charitate non erunt propriè virtutes, contra omnes Theologos, similiter & aliquæ ex acquisitis

A erunt reiiciendæ à numero virtutum, cùm sint V.
minùs perfectæ aliis, & inclinent voluntatem ad actus minùs perfectos, v. g. temperantia quàm iustitia, & plures aliæ; quas tamen Aristoteles & reliqui Philosophi agnoscunt esse virtutes strictè & propriè dictas.

Neque Aristoteles ibi relatus Durando fauet; prior enim ille locus, vt hîc rectè animaduertit Lorca, non continet aliquam definitionem virtutis, sed explicationem limitum alicuius tantùm naturalis potentiæ, vt facilè intelligitur ex ipsomet textu Aristotelis ibi docentis, virtutem, vim, & efficaciam potentiæ, esse definiendam seu limitandam quoad terminum excessus per illum vltimum & perfectissimum actum vel effectum, quem illa potest producere.

Neque item posterior locus fauet ei: nam, si quam contineat definitionem virtutis (quod ta-
B men plures negant, quod examinare non spectat VI.
ad hunc locũ) non propterea tamen habitus spei Christianæ excludetur ab essentiali ratione virtutis propriè dictæ. Nam tũc respondebitur cum S. Thoma hîc quæst. 17. art. 1. in solutione ad tertium, virtutem appellari *dispositionem perfecti* (id est subiecti) vt est formaliter perfectum, hæc enim constituit subiectum actu perfectum, eo loquendi modo, quo Aristoteles lib. 2. de anima cap. 7. dicit, lumen esse *actum diaphani, in quantum diaphanum est*, seu perspicui, in quantum est perspicuum, id est actus, quo formaliter perspicuum cõstituitur actu perspicuũ, seu illustratum, vt interpretes ibi explicant, & in hac eadem definitione, per hanc particulam (*optimum*) Aristoteles intelligit ipsammet operationem, quæ appellatur *optimum*, non simpliciter & absolutè, quasi nihil eâ melius & perfectius possit dari subiecto & potentiæ, sed comparatè ad ipsum ha-
C bitum virtutis, qui ordinatur ad propriam suam VII.
operationem, tanquam ad finem, ita vt operatio dicatur esse quid optimum, vel quia est perfectior ipso suo habitu virtutis, vel saltem, quia constituit subiectum in statu magis completo & perfecto, quàm sola virtus, quæ tantùm est in potentia ad actum secundum; & quoad vtrumque sic intellectum hæc definitio virtutis potest conuenire habitui spei Christianæ, quâ hic habitus seipso constituit formaliter voluntatem, cui inest, dispositam, aptam, & potentem elicere actum sibi correspondentem, qui actus est aliquis proximus finis huius habitus, & etiam aliquid perfectius tali habitu.

Neque carentia illa boni, ad quod obtinendum habitus spei Christianæ tendit per proprium actum, tollit ab illo, aut minuit rationem virtutis propriè dictę: nam ratio virtutis sic sum-
D ptæ non attendit præcisè actualem possessionem VIII.
proprij sui obiecti & finis per proprium suum habitum tanquam principium aliquod effectiuum eius, aliàs morales illæ virtutes per se infusæ, quæ reperiuntur in iustificato simul cum habitibus vitiorum contractorum ante iustificationem, non essent propriè loquendo virtutes; sed vt aliquis habitus sit virtus propriè dicta, sufficit ei, quòd perficiat potentiam in ordine ad actum bonum & honestum, quatenus facit illum attingere suum obiectum iuxta propriam & debitam sibi regulam, vt obseruat sanctus Thomas citato primo articulo, quod habitus spei Christianæ habet, quamuis non importet actualem possessionem boni, quod per eius actum voluntas concupiscit.

I. Obiicies secundò : idem est habitus spei Christianæ in homine, quando est iustus seu informatus gratiâ sanctificante, & quando est peccator per aliquod peccatum mortale contra charitatem tantùm, quia habitus spei Christianæ remanet in peccatoribus, & est idem quoad entitatem & intrinsecam suam rationem habitus spei *formatæ*, & spei *informis*, cùm spes vt *formata* supra spem vt *informem* nihil addat, quàm charitatem seu habitum charitatis & gratiæ sanctificantis coniunctum habitui spei Christianæ, seu vt existentem in illo eodem homine, qui habet habitum spei Christianæ, & actum eius ordinat ad ipsum suum finem vltimum; est enim charitas forma tantùm quædam *extrinseca & accidentalis* ipsius spei Christianæ, sicut & est Christianæ fidei : atqui spes Christiana *informis* non est propriè virtus, etiam ex sancto Thoma
II. prima secundæ quæst. 62. art. 5.

Confirmatur : de ratione virtutis est, vt modo sibi debito tendat in suum obiectum : at spes Christiana tantùm *informis* non potest tendere modo sibi debito in beatitudinem æternam, quæ est eius obiectum, quia modus iste est, vt illam speret etiam per bona opera procedentia ex charitate, quæ opera vt sic Christianus constitutus in peccato mortali nulla habet seu exercet.

Concessâ maiore negatur minor, ad cuius probationem respondetur, nomen *virtutis* posse sumi duobus modis; primò *physicè* pro aliquo habitu habente differentiam essentialem seu præcisam naturam virtutis explicatam illâ definitione Aristotelis allatâ in probationem nostræ propositionis; secundò potest sumi *Theologicè* pro ipso statu & perfectione virtutis, quæ in eo consistit, vt talis habitus non tantùm sit principium actus honesti & boni circa obiectum honestum &
III. bonum, iuxta regulam sibi propriam & debitam, sed quòd etiam actus ille, cuius habitus iste est principium, habeat meritũ beatitudinis æternæ, quia enim proprium obiectum Theologiæ est Deus, & proprius eius finis est perficere hominem in ordine ad Deum, vt supernaturalem nostrum finem vltimum, habitus illi, qui sunt effectiui bonorum actuum & per se honestorũ circa bonum aliquod obiectum, in tãtum dicuntur esse *virtutes* isto modo, seu habere statum & perfectionem virtutis, in quantum sunt principium boni & meritorij actus, ordinantis hominem ad Deum vltimum suum finem : quæ duplex consideratio virtutis potest illustrari sumpto exemplo à virtutibus acquisitis, quas Philosophi satis communiter docent esse inter se connexas, quod non possunt intelligere de singulis virtutibus consideratis præcisè & quoad propriam rationem virtutis, eas enim vt sic consideratas distingui, & v-
IV. nam posse esse sine alia omnes admittunt, sed id intelligũt de perfecto statu virtutis, qui est posse vti ipsâ virtute in quolibet casu & quacunq; occasione prõptè & delectabiliter, quod non contingit, nisi quando virtutes omnes sunt inter se connexæ, simúlq; reperiuntur in vno eodémque subiecto; fit enim plerumque, vt difficultates superandæ in exercitio eius virtutis oriantur non tãtùm ex proprio obiecto eius, sed etiam ex propriis obiectis aliarum virtutum, quas qui non habet, non potest ita prõptè & delectabiliter operari ex tali habitu, nec proinde tũc dicitur habere talem habitum secundùm perfectionem & statũ virtutis, licèt illum habeat quoad intrinsecam & essentialem differentiam virtutis. Iam quan-
A do S. Thom. & alij dicunt, spem Christianam *informem* non esse virtutem, accipiunt nomen *virtutis* V.
posteriori modo, seu *Theologicè* : est enim charitas principiũ meriti, quâ habitus spei Christianæ destitutus, eius actus vt sic & quandiu talis non potest esse ampliùs meritorius beatitudinis æternæ; iuxta quem sensum S. August. sæpe & alij Patres, loquendo de virtutibus gentilium, negant illas fuisse veras virtutes : nostra autem propositio procedit tantùm de virtute sumpta Philosophicè, quo modo considerata est propriè virtus, vt rationes nostræ probant.

Ad confirmationem : concessâ maiore, negatur minor, ad cuius probationem respondetur, modum debitum sperandi non esse, vt simpliciter & absolutè sint & existant, seu etiam, vt tunc bona opera exerceantur informata charitate, quando actus spei Christianæ exercetur; vel fuerint
B iam exercita, nec tamen sint mortificata : nam
in iustificatione impij adulti actus spei Christia- VI.
næ est vna ex præuiis dispositionibus ad illam, vt docet Concilium Tridentinum sessione sexta capite sexto, in quâ tamen primâ omnium nulla præcesserunt opera meritoria informata charitate; vel si non sit prima, sed alia subsequens lapsum aliquem mortalem, per quem bona opera fuerint mortificata, sed modus sperandi dicitur esse tendere in vitam æternam, etiam per bona opera à nobis in præsenti vita per charitatem exercẽda; nam, quemadmodum actus spei Christianæ est de vita æterna, vt per auxilium Dei adipiscenda, sic etiam sufficit ei, vt innitatur bonis operibus, quæ sperans efficaciter intendat exercere, & sic homo infectus maculâ peccati mortalis semper potest exercere actũ spei Christianæ, qui tamen actus non ita erit perfectus extrinsecâ & accidentali suâ perfectione, si-
C cut est actus spei per charitatem formatæ, hic VII.
enim ex consortio & sui coniunctione ad charitatem habet, vt ordinetur à voluntate in beatitudinem supernaturalem vt finem & in bonum diuinum; est enim proprium charitatis ordinare actus aliarum virtutum in hoc bonum; habet insuper, vt sit firmior ad resistẽdum difficultatibus contra spem occurrentibus, & item habeat motiua efficaciora, qui enim informatur charitate, faciliùs innititur bonis operibus in sperando, cùm non innitatur tantùm futuris, sed præsentibus, quæ habent maiorem efficaciam pro fouenda spe Christiana, vt etiam sanctus Thomas explicat primâ secundæ quæstione 65. art. 4.

Obiicies tertiò : nulla virtus per se infusa procedit ex meritis; nam Deus dicit illam nobis dari sine nobis : atqui, si habitus spei Christianæ sit aliqua virtus propriè, erit per se infusa, vt
D dicetur paulò pòst, & tamen spes Christiana VIII.
prouenit ex nostris meritis, quemadmodum intelligitur ex dictis suprà : igitur habitus spei Christianæ non est propriè virtus, sumendo nomen *virtutis* in sua propria significatione.

Concessâ maiore, iuxta quem sensum illa procedit, respondetur ad minorem, habitum spei Christianæ hoc sensu dici *procedere ex meritis*, quòd illis tanquam aliquo sui fundamento innitatur, quemadmodum suprà explicatum est; vel etiam actus spei *formatæ* dicitur inniti bonis & meritoriis operibus, quatenus fiducia, quæ dicit aliquod complementum spei Christianæ, oritur ex bonis operibus, & testimonio bonæ conscientiæ, quemadmodum etiam exposuimus

I. ſuprà: an autem habitus ſpei Chriſtianæ poſſit cadere ſub aliquod meritum etiam *de congruo*, non ſpectat ad hunc locum, ſed ad diſputationem *de merito*.

Ex his facilè intelligitur habitum ſpei Chriſtianæ eſſe vnum *specie infimâ*, & ſimiliter vnam *specie infimâ* virtutem: nam ibi vnus tantùm eſt habitus ſpecie infimâ, & ſimiliter vna virtus, vbi omnes actus tendunt ſub vna & eadem *specie infimâ* ratione formali in omnia, & ſingula ſua obiecta materialia, vt communiter Philoſophi in Ethicis, & Theologi primâ ſecundæ docent: atqui omnes & ſinguli actus ſpei Chriſtianæ tendunt in vtramque æternam beatitudinem primarium ſuum obiectum, & alia ſecundaria, vt ſunt ſummum bonum, vel aliquid eius ipſi speranti obtinendum ex auxilio Dei, quemadmodum patet ex dictis de vtroque obiecto ſpei Chriſtianæ.

II. Hinc etiam intelligitur illum eſſe vnum & eundem habitum ſpei *formatæ* & *informis*, & hanc vtramque ſpem habere vnam & eandem eſſentiam virtutis, ſed tantùm diſtingui penes ſtatum, quòd ſcilicet, quæ eſt *formata*, habeat non tantùm eſſentiam virtutis ſpei Chriſtianæ conſiderando virtutem *phyſicè*, ſed etiam ſtatum & perfectionem virtutis ſuperiùs explicatam; quæ verò eſt tantùm *informis* careat ſtatu & perfectione virtutis conſiderando virtutem *Theologicè*, vt explicatum eſt in ſolutione ad ſecundum, ſicque diſtinguantur tanquam perfectum & imperfectum.

ARTICVLVS III.

Vtrum habitus ſpei Chriſtianæ ſit per ſe infuſus & ſupernaturalis.

III. SIT hæc propoſitio: ***habitus ſpei Chriſtianæ eſt per ſe infuſus & quoad ſuam ſubſtantiam ſeu entitatem ſupernaturalis***: ita communiter omnes Theologi hîc, & lib. 3. ſententiarum diſtinct. 26.

Probatur primò ex Concilio Viennenſi ſub Clemente quinto, & refertur Clementinâ vnicâ de *ſumma Trinitate, & fide Catholica*, vbi opinio Theologorum affirmans dari in nobis aliquos habitus per ſe infuſos & ex conſequenti ſupernaturales quoad ſuam ſubſtantiam, indicatur: confirmaturque tanquam probabilior, ſi autem tales dantur aliqui habitus, maximè Theologici, de quorum numero eſt habitus ſpei Chriſtianæ.

Deinde probatur ratione: prima, habitus ille loquendo propriè cenſetur eſſe *infuſus per ſe*, & ex conſequenti *quoad ſuam entitatem ſupernaturalis*, cuius entitas eſt talis conditionis, vt

IV. non debeatur ipſi vniuerſo conſiderato ſecundùm ſuas perfectiones naturales & finem ſuum naturalem, nec alicui ex eius entibus ſeu partibus ſic ſpectatis, & quod præterea ex præciſa & formali ſua ratione perficit & ordinat rationalem creaturam ad ordinem ſupernaturalis gloriæ, nam ex hoc duplici capite fit, vt talis habitus quoad ſui productionem ſit extra vim cuiuſcunque agentis naturalis, & proinde, quòd poſtulet produci à Deo ex præciſa ſua ratione, vt exiſtat, quod poteſt facilè oſtendi exemplo luminis gloriæ & ſimilium qualitatum, quas omnes Theologi communiter agnoſcunt eſſe *infuſas per ſe*, & ex conſequenti ſupernaturales quo-

A ad ſuam entitatem: Atqui entitas habitus ſpei Chriſtianæ non debetur vniuerſo conſiderato ſecundùm naturales ſuas perfectiones & finem naturalem, nec alicui ex eius partibus ſic conſideratis, quia congruitas, debitum, vel etiam neceſſitas habituum debet attendi penes finem & obiectum formale, quod formaliter & præciſè reſpiciunt, & ad quod ordinant & inclinant ſuam potentiam: obiectum autem formale & proprius finis habitus ſpei Chriſtianæ reſpicit Deum clarè videndum, poſſidendum, tanquam ſummum bonum ſperantis, vt patet ex dictis ſuprà, quod obiectum non eſt debitum ipſi vniuerſo, vel alicui ex eius partibus, vt conſiderantur ſecundùm perfectiones ſuas naturales & finem naturalem, vt per ſe patet: ergo habitus ſpei Chriſtianæ eſt per ſe infuſus, & ex conſequenti ſupernaturalis quoad ſuam entitatem. V.

B Confirmatur: tunc aliquid eſt ſolummodo ſupernaturale *quoad modum*, cum excluſione ſupernaturalitatis *quoad entitatem*, quando eſt quidem debitum ipſi vniuerſo, vel alicui ex eius partibus conſideratis ſecundùm ordinem purè naturalem, nec tamen naturali actione alicuius agentis naturalis poteſt produci, cuiuſmodi eſt viſus reſtitutus cæco nato, item ſpecies Angelicæ: atqui habitus ſpei Chriſtianæ non tantùm eſt improducibilis actione naturali alicuius agẽtis naturalis, quia eius productio tranſcendit vim & efficaciam agentium naturalium, ſed etiam, quia eſt aliquid omninò indebitum ipſi vniuerſo conſiderato ſecundùm finem ſuum naturalem, & naturales eius perfectiones: ergo habitus ſpei Chriſtianæ non eſt tantummodo ſupernaturalis *quoad modum*, ſed & *quoad ſuam ſubſtantiam*. VI.

C Secundò probatur: habitus & proprij actus illi correſpondentes ſunt quoad ſuam entitatem eiuſdem planè rationis: nam habitus ſpecificantur per actus: atqui omnis & quilibet actus ſpei Chriſtianæ eſt per ſe infuſus & ſupernaturalis *quoad ſuam entitatem*, vt ſuprà docuimus, & facilè patet ex eo, quòd omnis actus ſpecificatur à ſuo formali obiecto: obiectum autem actus ſpei Chriſtianæ ſit Deus clarè viſus, poſſidendus tanquam proprium bonum ſperantis obtinendum ex ſupernaturali auxilio Dei & operibus meritoriis, quod totum eſt formaliter ſupernaturale: igitur habitus ſpei Chriſtianæ eſt per ſe infuſus & ſupernaturalis *quoad ſuam entitatem*. VII.

Tandem noſtra propoſitio probatur iis omnibus fundamentis & rationibus, quibus Theologi primâ parte quæſtione duodecimâ, probant habitum luminis gloriæ eſſe *infuſum per ſe, & entitatiuè ſupernaturalem*: ſimiliter iis

D omnibus, quibus primâ ſecundæ, idem probant de habituali gratia ſanctificante. VIII.

Atque hæc aſſertio noſtra videtur ita certa, vt eius oppoſita cenſeatur eſſe proxima errori: nam Concilium Tridentinum ſeſſione ſextâ capite ſeptimo, agens de iuſtificatione hominis per baptiſmum, docet hominem accipere hæc omnia ſimul infuſa, *fidem, ſpem, charitatem*; & cùm hoc non poſſit explicari de aliquo actu harum qualitatum, qui reperiatur in paruulis, quando baptiſantur, qui tamen hæc dona accipiunt per Chriſtum, cui tunc inſeruntur, fit, vt debeat admitti habitum ſpei Chriſtianæ eſſe illis infuſum etiam *per ſe*, & ex conſequenti eſſe ſupernaturalem in ſua formali & propria entitate. Tum etiam ex eo, quod om-

I. nes Catholici doceant ſpem Chriſtianam remanere in Chriſtiano peccatore infecto mortali peccato pugnanti tantùm contra charitatem, quod non poteſt commodè intelligi de actu, ſed tantùm de habitu.

ARTICVLVS IV.

Soluitur dubium.

QVÆRES, an poſſit dari actus aliquis vel etiam habitus ſpei acquiſitæ: verbi gratiâ, vbi quis habuit prudentem propoſitionem myſteriorum noſtræ fidei, & aliquem aſſenſum fidei acquiſitæ circa vtramque æternam beatitudinem, an ille poſſit exercere aliquem actum ſpei acquiſitæ circa hoc obiectum.

Reſpondetur non poſſe, ſi ſermo ſit de aliquo
II. actu veræ ſpei, qui ſit bonus & honeſtus, circa Deum clarè viſum poſſidendum vt ſummum proprium bonum ipſius ſperantis, quicquid aliqui recentiorum dicant in contrarium: & ratio eſt, quòd moralis bonitas & honeſtas actus ſit æſtimanda ex motiuo formali, quo tendit in obiectum: atqui nullus actus ſpei acquiſitæ poteſt tendere in Deum clarè viſum poſſidendum, vt ſummum proprium bonum ſperantis ex illo formali motiuo, quo tale obiectum debet & poſtulat concupiſci & ſperari, ſcilicet ex auxilio ſupernaturali & operibus verè meritoriis apud Deum: hoc enim excedit limites cuiuſcumque habitus acquiſiti, & ſi hoc eſſet, ipſa ſpes infuſa per ſe non eſſet neceſſaria ad ſimpliciter ſperandum, ſed ſolummodo ad meliùs & commodiùs ſperandum, vt Pelagius contendebat, quod eſt condemnatum in Concilio ſecundo Arauſicano & aliis congregatis contra Pelagium & eius ſe-
III. ctatores: igitur non poteſt dari aliquis actus ſpei acquiſitæ bonus & honeſtus circa vtramque æternam beatitudinem Chriſtianam, nec proinde aliquis habitus acquiſitus correſpondens eiuſmodi actui.

Deinde: nullum obiectum formaliter ſpectatum poteſt attingi, niſi per actum ſibi proportionatum, & intra eundem ordinem, quia hic per iſtud ſpecificatur: atqui Deus clarè viſus poſſidendus tanquam ſummum noſtrum bonum eſt *quoad ſubſtantiam* ſupernaturalis ordinis, quia tale obiectum eſt ordinis gratiæ & gloriæ, nec eſt ipſe Deus, vel aliquid eius vt in creaturis vel per creaturas poſſidendum, obtinendum; actus verò ſpei acquiſitæ eſt ordinis purè naturalis: ergo Deus clarè viſus poſſidendus vt noſtrum ſummum bonum non poteſt attingi per aliquem actum ſpei acquiſitæ, nec ex conſequenti poteſt
IV. dari habitus acquiſitus ſpei circa æternam vtramque beatitudinem.

Tandem: nulla volitio efficax boni ſupernaturalis *quoad ſuam ſubſtantiam*, eſt actus purè naturalis & purè elicitus ex habitu tantùm acquiſito, quia apud Apoſtolum Deus paſſim dicitur *operari in nobis etiam ipſum velle bonum*, quâ loquendi formulâ ſpeciale auxilium gratiæ ſupernaturalis ad ſic volendum denotat: atqui actus ille ſpei circa Deum clarè viſum poſſidendum vt ſummũ noſtrum bonum, eſt aliqua volitio efficax ſic poſſidendi Deum, aliàs enim non eſſet aliquis verus veræ ſpei actus honeſtus & bonus, vt ſupponitur eſſe, & volitio efficax poſſidendi Deum clarè viſum eſt etiam ſupernaturalis boni *quoad ſuam ſubſtantiam*, vt patet ex dictis: ergo actus ille ſpei, ſi ſit bonus & honeſtus, non poteſt eſſe naturalis. V.

Hinc, quando aliquis nondum fidelis inardeſcit deſiderio vitæ æternæ obtinendæ ad prædicationem ſeu explicationem myſteriorum noſtræ fidei, tunc ſi deſiderium iſtud ſit verum & efficax, fundatur in aliquo aſſenſu veræ fidei, quo incipit eſſe fidelis, & actus iſte deſiderij eſt ſupernaturalis, elicitus ſaltem ex aliquo ſpeciali auxilio ſupernaturali, ſin verò manens infidelis & abſque omni & quolibet actu veræ fidei Chriſtianæ eliciat aliquem actum ſpei circa beatitudinem æternam, ſeu circa Deum clarè viſum poſſidendum vt ſummum bonum ſperantis, tunc talis actus erit potiùs alicuius temeritatis & præſumptionis, quàm veræ ſpei Chriſtianæ: quemadmodum videre eſt in hæreticis, in quibus tamen, vt infrà docebimus, habitus ſpei Chriſtianæ, vel etiam aliquis actus illius propriè ſumptæ non reperitur. VI.

Addidi in reſponſione hanc particulam (*ſi ſit ſermo de actu aliquo veræ ſpei circa vtramque beatitudinem ſupernaturalem*) ſi enim quæſtio moueatur tantùm de aliquo actu ſpei circa beatitudinem tantùm naturalem, quæ eſſe poſſet, ſi homo fuiſſet ſolummodo creatus in puris naturalibus, & ordinatus ad ſolum finem naturalem, tunc libenter admittimus talem actum poſſe elici, ſuppoſitâ aliqua ſufficienti cognitione iſtius finis tanquam obtentu poſſibilis ab homine ex viribus ſuæ naturæ & aliquo auxilio Dei illis correſpondente & conſiſtente intra eundem naturæ ordinem, ſicut tunc poſſet elicere aliquem actum fidei & naturalis dilectionis circa Deum, vt Theologi docent prima ſecundæ quæſtione 109. ſed talis actus non eſſet loquendo propriè *Theologicus*, vt paulò pòſt patebit, nec de eo hîc diſputatur à nobis, ſed de vero actu veræ ſpei Chriſtianæ. VII.

ARTICVLVS V.

An habitus ſpei Chriſtianæ ſit Theologicus.

SIT hæc propoſitio: *habitus ſpei Chriſtianæ eſt verè & propriè virtus Theologica:* propoſitio eſt ſancti Thomæ citatæ quæſtione decima ſeptima articulo quinto, & communis Scholaſticorum ibi, & citatâ diſtinctione vigeſima ſexta libri tertij ſententiarum. Vt autem probetur,

Notandum eſt, ad hoc, vt aliqua virtus ſit propriè *Theologica*, tres conditiones requiri; prima eſt, quòd pro vtroque ſuo immediato obiecto, *formali* ſcilicet & præcipuo *materiali*, habeat Deum, vt aliquod obiectum ordinis VIII. ſupernaturalis, vel aliquam eius perfectionem, hâc enim conditione virtus *Theologica* diſtinguitur à quibuſcumque aliis virtutibus etiam reſpicientibus ipſum Deum, quæ tamen non ſunt *Theologicæ*, verbi gratiâ, à religione & etiam aliis Cardinalibus infuſis per ſe, quatenus hæc ita Deum reſpiciunt, etiam vt finem noſtrum ſupernaturalem, vt tamen non immediatè terminentur ad Deum, ſed ad alia entia diſtincta à Deo, vel etiam ad actiones, quemadmodum religio ad cultum, & aliæ ad aliquid ſimile, hinc enim dicitur propriè *Theologica*, quòd ſcilicet attingat Deum immediatè principale obiectum ſuum *materiale*, non quomodocun-

I. que, sed vt est in se ipso, & vt induit rationem A nostri finis supernaturalis.

Secunda conditio est, quòd ita habeat Deum pro sua causa efficiente, vt sit solummodo per infusionem ab illo, seu sit *per se infusa*, ciúsque notitia seu cognitio habeatur tantùm ex diuina reuelatione: ratio prioris partis est, quòd virtus *Theologica* ex propria sua conditione, vt ipsum eius nomen importat, debeat attingere Deum immediatè, vt est in seipso, & vt est finis noster supernaturalis, quemadmodum intelligitur ex dictis circa primam conditionem: at nullus actus virtutis, quæcunque illa sit, nisi infusæ per se, potest esse talis, seu hoc modo Deum attingere immediatè, quia, vt præcedenti articulo & superiùs etiam ostendimus, Deus hoc modo spectatus non potest immediatè attingi, nisi aliquo actu supernaturali *quoad suam entitatem*, II. & proinde vt aliqua virtus sit verè & propriè *Theologica*, debet esse necessariò infusa *per se*. B

Ratio posterioris partis est, quòd Deus tanquam finis noster supernaturalis cognoscatur tantùm per fidem diuinam seu ex reuelatione diuina: ergo actus & habitus, quibus ille sic immediatè attingitur, debent etiam nobis innotescere per fidem diuinam seu reuelationem, sequuntur enim conditionem obiecti sui formalis: hæc autem notitia per reuelationem diuinam non est ita accipienda, quasi sacra scriptura vel traditio Ecclesiæ debeat explicitè dicere tales qualitates dari in ratione habitus, (nam, vt monuimus, non desunt ex Theologis etiam recentioribus, qui adhuc existiment hoc nondum esse dogma fidei) sed ad veritatem huius conditionis sufficit, quòd virtus ista sit reuelata in suis actibus, ita vt ex diuina reuelatione constet dari actus supernaturales & infusos *per se*, quibus III. Deus sic immediatè attingatur in seipso, & vt C est finis noster supernaturalis, quemadmodum Deus in ratione talis finis solùm nobis innotescit per diuinam reuelationem: vnde, quia ex sacris litteris constat dari actus illorum habituum, quos vocamus *virtutes Theologicas*, fit, vt & istæ virtutes dicantur etiam *esse reuelatæ*, & solùm haberi ex diuina reuelatione.

Tertia & vltima conditio, quam sanctus Thomas tam hîc, quàm citatâ quæstione 62. prima secundæ tradit, est, vt proxima & immediata regula bonitatis & honestatis virtutis *Theologicæ*, & actuum eius, sit ita supernaturalis, vt sit prima omnium regula, & proinde increata, sicut & immediatum eius vtrumque obiectum: nam, quemadmodum habitus intermediis suis actibus specificantur ab obiectis suis formalibus, ita & ab illis accipiunt IV. suam bonitatem & honestatem, súntque cer- D tissima regula talis eorum bonitatis & honestatis: ergo, quemadmodum virtus ad hoc, vt sit *Theologica*, postulat habere Deum, vt est finis noster supernaturalis, pro vtroque suo immediato obiecto; ita etiam postulat habere illum, aut aliquid eius, quatenus est finis noster supernaturalis, pro propria vera & immediata regula suæ bonitatis & honestatis.

Atque quoad omnes istas conditiones vt requisitas ad constituendum virtutem *Theologicam*, omnes Theologi conueniunt, nisi, quòd aliqui, vt Scotus, Gabriel, & nonnulli ex illorum discipulis, citatâ distinctione lib. 3. sentent. existiment secundam conditionem, scilicet esse *infusum per se*, non esse absolutè requisitam, pro constituenda virtute vt Theologica, sed V. sufficere, quòd sit habitus immediatè attingens Deum, esto sit tantùm acquisitus. Vnde volunt secundam hanc conditionem requiri tantùm in ea virtute, quæ ex sūmo solùm rigore est Theologica: non autem, vt solummodo sit talis simpliciter: putant enim fidem & spem acquisitas posse attingere Deum finem nostrum supernaturalem, sed falsitas huius opinionis facilè conuincitur tam ex dictis circa explicationem huius secundæ conditionis, quàm ex dictis præcedenti articulo tertio.

Ex hoc præmisso notabili facilè nostra propositio probatur sic: singulæ conditiones ad constituēdam virtutem propriè *Theologicam* nunc explicatæ conueniunt habitui spei Christianæ: ergo habitus spei Christianæ est verè & propriè quędam virtus Theologica. Consequentia patet satis ex se. Antecedens probatur discurrendo per VI. singulas prædictas conditiones, & primùm earum primam, scilicet *spem Christianam habere pro vtroque suo immediato obiecto Deum*, fusè docuimus suprà, quia Deus per illam concupiscitur tanquam finis noster vltimus, & summum bonum cedens quasi in nostrum commodum, sub qua ratione nec sola *formalis* beatitudo, quatenus præscindit ab obiectiua, nec sola *obiectiua*, quatenus præscindit à formali includitur, sed vtraque simul, quatenus totum finem nostrum vltimum & summum nostrum bonum integrant, quemadmodum ibi fusè docuimus: igitur hæc prima conditio ad virtutē propriè *Theologicam* requisita, reperitur in habitu spei Christianæ.

Nec obstat, quòd habitus spei Christianæ habeat etiam alia quædam obiecta creata distincta ab isto: nam, quemadmodum iam animaduertimus, ad rationem virtutis *Theologicæ* sufficit, quòd præcipuum obiectum & totum eius formale VII. sit ipse Deus, vel aliqua eius perfectio, cùm ab hoc solo & non à secundariis suam desumat specificationem, illo enim solo remanente & aliis sublatis habitus eiusmodi adhuc remaneret in sua formali ratione.

Deinde, quòd prima pars secundæ conditionis, scilicet *esse infusum per se, & habere Deum vt auctorem gratiæ & gloriæ pro sua causa efficiente*, conueniat habitui spei Christianæ, satis etiam abundè docuimus articulo tertio: similiter alteram partem eiusdem secundæ cōditionis, nimirum, *cognosci solūmodo ex diuina reuelatione*, conuenire habitui nostræ spei Christianæ, intelligitur, in tantum enim actus aliquis & propria eius conditio possunt cognosci, in quantum proprium eius obiectum cognosci potest: sicut enim habitus specificantur per actus sibi proprios, item actus per sua propria obiecta, sic VIII. etiam & illi iidem habitus possunt tantùm cognosci per suos actus & obiecta, & proinde, quo genere cognitionis eorum obiecta & actus cognoscuntur, eodem etiam genere cognitionis ad minus consequenter & ipsi eorum habitus cognoscuntur: atqui ex sola fide diuina seu supernaturali reuelatione, & ex sacris litteris cognoscimus Deum clarè visum esse finem nostrum supernaturalem, nos fruituros Deo clarè viso in patria tanquam nostro summo bono, quæ formalis ratio est obiectum formale habitus spei Christianæ, ait enim sacra scriptura, *nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ Deus præparauit diligentibus se*: quâ loquendi formulâ omnis naturalis cognitio,

I. A quęque desumatur ex rebus sensibilibus & creatis, excluditur, & sola supernaturalis per diuinam reuelationem habita exprimitur.

Confirmatur: nam, nisi haberemus hoc obiectum spei Christianæ, & proprios eius actus, vel ex sacris litteris, vel ex traditione, vel ex aliqua alia simili regula, continente & explicante diuinam reuelationem, nunquam actus spei Christianæ, obiectum eius, vel habitus, potuissent venire in nostram cognitionem, his enim omnibus cognoscendi rationibus præclusis, nihil potest assignari, vel etiam fingi, vnde noster intellectus possit deuenire in cognitioné illorum, cùm multi fuerint graues & excellentes Philosophi gentiles (e. g. Aristoteles, qui ob perfectam illam rerum naturalium cognitionem, quâ pollebat, dicebatur *genius naturæ*) quorum tamen nemo quidpiam cognouit de obiecto vel actu
II. spei diuinæ, aut eius habitu: igitur & hæc posterior pars secundæ conditionis, requisitæ ad virtutem propriè *Theologicam*, reperitur in habitu spei Christianæ.

Quòd denique tertia *conditio ex superiùs explicatis reperiatur in habitu spei Christianæ*, scilicet, *illum pro propria regula sua bonitatis & honestatis habere primam regulam omnium*, probatur, quia tédit in vitam æternam, quatenus innititur Deo specialiter & supernaturaliter auxilianti, item eius fidelitati & omnipotentiæ, quemadmodum superiùs explicatum est, Deus autem est suprema omnium regula etiam increata: igitur habitus spei Christianę habet etiam hanc tertiam conditionem requisitam in virtute Theologica.

Neque est, quòd quis obiiciat, esse proprium virtutis *Theologicæ*, quòd non sit aliquid medium inter duo extrema vitia, quemadmodum
III. S. Thomas docet prima secundæ quæstione 64. articulo primo: sed spes Christiana (& ex consequenti eius habitus) est aliquid medium inter extrema duo vitia, scilicet *præsumptionem & desperationem*.

Non est, inquam, quòd quis id obiiciat: nam ex eodem sancto Thoma tam hîc quæstione decima septima articulo quinto in responsione ad secundum, quàm loco proximè citato primæ secundæ, duobus modis potest intelligi, aliquam virtutem esse quid medium inter duo extrema vitia; primus modus est *per se* & ex propria conditione primarij sui obiecti *materialis* & etiam *formalis*; deinde solummodo *per accidens*, & ratione sui obiecti secundarij, vel etiam proprij subiecti, in quo est & residet; tunc autem esse in medio extremorum duorum vitiorum conuenit *per se* alicui virtuti, quando primarium eius ob-
IV. iectum *materiale & formale*, item & actus eius maximè proprius, sunt ex se & propria sua ratione inter duo extrema, quorum vnus sit excessus & alter defectus, quomodo virtutes morales, quæ habent medium rationis, consistunt in medio, súntque inter duo extrema vitia secundùm omnes Philosophos, & iste modus habendi medium inter duo extrema dicitur esse & conuenire per se suo habitui & virtuti, quia attenditur penes obiectum eius *materiale* præcipuum & totum *formale*, à quo habitus & actus eius suam accipiunt substantiam & specificationem.

Tunc verò esse in medio duorum vitiorum extremorum conuenit tantùm *per accidens* alicui habitui, quando ei conuenit solùm ex parte obiecti secundarij, vel subiecti: quæ duo, quia sunt extrinseca habitui præcisè spectato secundùm V.
suam essentiam, fit, vt habere duo vitia extrema, seu esse in medio illorum iuxta hũc modum dicatur illis tantùm conuenire *per accidens*: nam vnumquodque debet considerari secundùm id, quod ei *per se* conuenit, & non penes id, quod tantùm conuenit ei *per accidens*.

Iam, quia habitus spei Christianæ habet Deum pro suo pręcipuo *materiali* obiecto, & etiam *formali*, cui sic spectato, nulla dantur extrema, sed est supremum rerum omnium, nec possunt fingi actus spei Christianæ nimiùm feruentes, quin potiùs, quò sunt firmiores, eò etiam sunt meliores, nec possumus ex formali motiuo spei Christianæ nimiùm cófidere seu sperare in Deo, fit, vt habitus spei Christianæ non sit *per se* inter duo extrema vitia, nec proinde remoueri à vera ratione virtutis Theologicæ propriè dictæ; si
B autem habitus spei Christianæ consideretur *quoad obiecta sua secũdaria & subiectum suum*; tunc, VI.
quia aliquis potest temerè sperare, quæ & quomodo non debet sperare, & etiam potest desperare, fit, vt habitus spei Christianæ sit tantùm *per accidens* aliquid medium inter duo vitia extrema.

ARTICVLVS VI.

Quædam corollaria ex dictis inferuntur.

ATQVE ex his primùm intelligitur Theologiam nostram, quæ est doctrina deducens conclusiones ex veritatibus reuelatis à Deo, licèt habeat Deum pro suo principali obiecto *materiali*, & diuinam reuelationem aliquo modo pro suo *formali*, non propterea tamen posse dici virtutem Theologicam; primò, quia virtus *Theologica* postulat ex propria sua ratione esse habitum *per se* infusum: at habitus nostræ Theo-
C logiæ est *per se* & ex propria sua conditione *acquisitus*. VII.

Secundò, quia non habet propriè & præcisè loquẽdo Deum vel aliquod eius attributum pro suo immediato *formali* obiecto, quia istud est *virtualis* tantùm reuelatio, seu, vt loquamur propriùs, *esse deducibile per discursum ex rebus à Deo immediatè reuelatis*, quod sic deducibile est aliquid intermedium inter actum seu habitum nostræ Theologiæ, & ipsam primam veritatem reuelantem, quæ est attributum Dei.

Secundò intelligitur, quòd si homo esset constitutus à Deo in statu *naturæ integræ*, solúmque ordinatus ad Deum, vt vltimum finem suum naturalem, haberétque actum & habitum spei acquisitæ, tunc nec talem actum vel habitum eius fore etiã propriè *Theologicũ*, primò quia habitus esset solùm *ex se & sua natura* acquisitus, nam
D talis status nihil includit ordinis supernaturalis, VIII.
nec ordinat hominem ad Deum clarè & intuitiuè vidẽdum: deinde, quia non haberet Deum, nec etiam aliquod eius attributum pro vtroque suo obiecto immediato; non quidem pro obiecto immediato *materiali* præcipuo, quia Deus non vt est *in se* & *secundùm se*, sed vt solummodo cognitus per res creatas, esset hoc materiale obiectum, non item pro formali, quia eius futura possessio seu fruitio vt cogniti ex rebus creatis, esset *formale* hoc obiectum; tum etiam, quia vera & propriè dicta spes Theologica debet esse certa, & inniti fundamento infallibili, vt suprà ostendimus: at talis actus & habitus spei acquisitæ inniteretur tantùm fidei humanæ & acquisitæ, & consequenter fundamento fallibi-

I. A li, sicque spes eiusmodi non esset certa eâ certitudine, quam virtus propriè *Theologica* postulat.

Tertiò, econtrà sequitur lumen gloriæ, quod est in beatis, & ipsam fruitionem patriæ, esse habitus propriè *Theologicos*: nam tres illæ conditiones, quas diximus requiri ad virtutem propriè *Theologicam* constituendam, conueniunt illis; est enim tam ipsum lumen gloriæ, quàm ipsa habitualis fruitio patriæ, aliquid substantialiter & entitatiuè supernaturale, infusum *per se*; & de ipso lumine Theologi primâ parte quæst. 12. docent ex professo, & primâ secundæ de ipsa fruitione agendo *de beatitudine æterna*: hic etiam vterque habitus habet Deum pro immediato suo obiecto tam *formali*, quàm *materiali*: nam per lumen gloriæ Deus videtur sicuti est in se, & per fruitionem de facto possidetur clarè & intuitiuè visus, vt est summum bonum ipsius beati;
II. B tum etiam, quia hoc lumen gloriæ in patria succedit fidei, quæ fuit in via, & habitus beatæ fruitionis habitui spei, qui fuit in via, súntque hæc duo aliquid perfectius ipsis habitibus diuinæ fidei & spei infusæ, cùm hæc duo propter imperfectionem sibi intrinsecam non remaneant in beatis, vt infrà ostendetur, & lumen gloriæ & habitus fruitionis patriæ attingāt Deum vtrumque suum obiectum modo longè perfectiori, quàm habitus diuinæ fidei & spei infusæ attingant illud: igitur & titulo longè meliori erunt habitus, & virtutes propriè *Theologicæ*.

Neque his obstat, quòd tres tantùm virtutes Theologicæ recenseantur à Patribus & Theologis, nimirum *fides, spes, charitas*, illi enim solùm loquuntur de toto & adæquato numero virtutum *Theologicarum*, quæ sunt pro statu viæ, qui numerus est solummodo *ternarius*, quemadmodum intelligitur ex eo modo, quo sacra scriptura
III. C & Patres loquuntur de virtutibus Theologicis; nam primæ *ad Corinth*. 13. S. Paulus ait, *nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc*: quò loci duæ istæ particulæ (nunc manent) denotant Apostolum loqui de hoc statu viæ, maximè cùm in præcedentibus dixerit fidem & spem esse euacuandas in patria, item 2. *ad Corinth*. 5. ait, *nos ambulare per fidem*: at hic status viæ habet rationem itineris, & æterna beatitudo rationem termini & mansionis: item S. August. in Enchir. *ad Laurentium* capite 3. & 4. loquens *de Christiana religione*, quæ propriè spectat ad hunc statum viæ, ait substantiam eius consistere in his tribus virtutibus Theologicis, *nam hæc* (inquit, scilicet *fides, spes, charitas*, loquitur enim de illis) *maximè, imò verò solâ in religione sequendâ sunt*: & S. Gregor. lib. 11. moralium capite 9. aliàs 11. ait, *fidem, spem & charitatem esse nostras*
IV. D *munitiones, quas si habere negligamus, hostilibus insidiis patemus*: at sic habere munitionem, vt aliquis neglectus eius esse possit, itē patere insidiis dæmonum, conuenit tantùm huic nostro statui viæ, & nullo modo statui patriæ, vt facilè intelligitur, cùm sit status perpetuus omnium bonorum aggregatione perfectissimus, & Ecclesia in officio de omnibus Sanctis die secunda festi Sanctorum omnium, loquens de statu æternæ beatitudinis, ita dicat, *nullus ibi diaboli metus, insidiæ dæmonum nullæ, terror gehennæ procul*.

DISPVTATIO VIII. V.

De distinctione habitus spei infusæ, ab infuso habitu fidei & charitatis: & de eorundem habituum ordine cum spe infusa.

ARTICVLVS I.

Vtrum habitus spei infusæ sit distinctus ab infuso habitu fidei & charitatis.

QVOD spectat ad præsentem difficultatem, posset referri opinio Lutheranorum, qui agendo *de fide*, quâ iustificamur, existimant illam nihil esse aliud, quàm fidu- VI.
ciam quandam diuinæ misericordiæ remittentis peccata, sicque confundunt spem infusam & habitum eius cum fide diuina; sed quia explicatio formalis causæ iustificationis nostræ & conditionis, quam diuina fides habet in ea, non pertinet ad præsentem difficultatem, sed ad disputationem *de iustificatione*, ideò expositione huius rei ad illum locum reiectâ,

Sit hæc propositio: *habitus spei Christianæ est alius omnino distinctus realiter ab habitu infusæ fidei, & charitatis infusæ*. Hæc propositio est communis inter Scholasticos, & adeò certa, vt opposita videatur erronea: nam sacræ litteræ loquuntur de his tribus virtutibus vt realiter distinctis à se inuicem, primæ *ad Corinth*. 13. *nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc*, quod præcipuè est verum de actibus; & quia habitus sequuntur conditionem suorum actuum, est etiam consequenter verum de ipsis eorum habitibus: nam, vbi plura constituunt pro- VII.
priè aliquem numerum, ibi propriè datur aliqua realis distinctio illorum à se inuicem: at ex modo loquendi Apostoli loco nunc relato, fides, spes, & charitas, constituunt propriè numerum aliquem ternarium, quia loquens de illis, ait *tria hæc*: ergo tres illæ virtutes sunt distinctæ à se inuicem, & ex consequenti habitus spei infusæ est distinctus realiter ab vtroque habitu infuso fidei & charitatis; & *ad Ephes*. 3. Apostolus manifestè distinguit fidem diuinam à spe, ita scribendo, *in quo* (nimirum Christo) *habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem eius*, id est, per quem Christum habemus liberum accessum ad Deum, cum spe seu fiducia impetrandi, quam fiduciam impetrandi diuina fides gignit in nobis, & proinde, cùm id, quod gignit, sit realiter distinctum ab eo, quod VIII.
gignitur, Apostolus satis apertè declarat fidem diuinam & spem infusam esse virtutes realiter distinctas.

Probatur item ex Conciliis, vt Tridentino sessione sextâ capite sexto, docente spem oriri ex fide, & ibidem canone duodecimo, dicente anathema iis, qui asserunt fidem iustificantem nihil esse aliud, quàm fiduciam diuinæ misericordiæ.

Tertiò ex Patribus, vt sancto Augustino in Enchiridio *ad Laurentium* capite octauo, vbi tribus modis distinguit fidem à spe, *credimus*, inquit, *bona & mala, speramus tantùm bona; credimus præterita & futura, speramus tantùm futura; credimus nostra & aliena, speramus tan-*

I. *tûm nostra*: & tractatu 83. *in sanctum Ioannem* A comparat fidem fundamento, spem parietibus, & charitatem tecto ædificij, at fundamentum, parietes, & tectum in ædificio distinguuntur à se inuicem realiter.

Tandem probatur ratione: habitus illi, qui distinguuntur immediato subiecto inhæsionis, item formali obiecto, & quorum vnus potest remanere alio sublato & deperdito, sunt à se inuicem distincti realiter, quia idem numero accidens non potest de potentia ordinaria Dei esse simul & semel in distinctis subiectis, esse & non esse; atqui habitus fidei infusæ est in ipso intellectu tanquam in proprio subiecto inhæsionis, est enim in genere cognitionis, & assensus; habitus autem spei est in voluntate, item formale obiectum habitus diuinæ fidei est prima veritas in dicendo, vt reuelans, formale autem obiectum spei Christianæ est diuina bonitas seu æterna
II. beatitudo, quatenus est summum nostrum bonum diuino auxilio obtinendum ex dictis suprà: quæ duo obiecta in ratione attributi diuini sunt virtualiter distincta ab inuicem & formaliter in ratione obiecti.

Item habitus fidei diuinæ potest esse sine habitu spei Christianæ; tum quia iste est hoc prior, cùm hic oriatur ab isto; tum etiam, quia aliquis Christianus retinens habitum diuinæ fidei, potest amittere habitum infusæ spei desperando de propria sua salute: ergo habitus spei Christianæ est distinctus realiter ab habitu diuinæ fidei.

Similiter est distinctus à charitate, quia remanet in fideli peccatore, qui per peccatum mortale perdidit charitatem, & econtrà charitas remanet in patria absque habitu spei infusæ, vt Apostolus significat loco citato primæ *ad Corinthios*; item habet aliud formale obiectum, sicut
III. amor *beneuolentiæ* habet aliud ab amore *concupiscentiæ*, vt patet ex dictis: igitur habitus spei infusæ est omnino distinctus à duabus alijs virtutibus Theologicis.

Verùm contra hanc conclusionem aliquis obiiciet: primò, expectare vitam sæculi futuri est propriè aliquis actus fidei diuinæ, quia in symbolo, in quo fidem profitemur, ita dicimus, *expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi*: atqui ipsum expectare est sperare: ergo actus spei Christianæ est idem cum actu diuinæ fidei, & proinde habitus infusæ spei non distinguitur ab habitu diuinæ fidei.

Respondetur, verbum hoc *expecto* posse sumi duobus modis, primo *in rigore*, vt significat ardens quoddam desiderium, & actum efficacis voluntatis, & sic propriè non importat actum
IV. diuinæ fidei, sed spei, vbi applicatur eius obiectis: deinde sumi potest minus propriè pro actu illo intellect[us], qui præsupponitur ad actum spei: iam quando [i]n symbolo fidei profitendo fidem dicimus *expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi*, ibi hoc verbum *expecto* ponitur pro *credo*, quia licèt expectare non sit formaliter credere, est tamen *præsuppositiuè*, cùm actus expectandi seu sperandi fundetur in iudicio & assensu futuritionis rei, ex quo fit, vt fides nunquam sumatur pro spe, & econtrà: non quòd fides sit indistincta à spe, sed ex eo quòd aliquando causa ponitur pro effectu, & econtrà aliquando effectus ponitur pro sua causa.

Obiicies secundò, habitum spei non distingui ab habitu charitatis, quia idem specie actus non potest produci à distinctis specie habitibus: atqui V. ipse actus sperandi producitur etiam à charitate; nam Apostolus primæ *ad Corinthios* decimo tertio sic ait, *charitas omnia sperat*.

Confirmatur: eadem æterna beatitudo est obiectum tam spei infusæ, quàm charitatis: ergo spes & charitas sunt idem habitus.

Concessâ maiore negatur minor; ad auctoritatem Apostoli respondetur, charitatem dici *sperare*, quia charitas imperat actum spei, quemadmodum idem asserit sanctus Paulus ibi de actibus aliarum virtutum, à quibus tamen charitas distinguitur realiter; at actus imperati non sunt *elicitiuè*, aut *effectiuè* à virtute imperante, sed ab alia, quæ ad imperium alterius exercet proprium suum actum.

Ad confirmationem respondetur, esse idem obiectum *materiale* spei & charitatis, sed non *formale*, penes quod tamen actus & habitus
B propriè distinguuntur: nam æterna beatitudo VI. est obiectum spei Christianæ, quatenus est summum nostrum bonum; & quasi cedens in nostrum commodum, quâ ratione non est obiectum charitatis, vt patebit infrà agendo de illa.

Obiicies tertiò: esto spes sit distincta à fide & charitate, est tamen eadem virtus cum fortitudine: nam illæ virtutes sunt eædem, quarum extrema sunt eadem: atqui extrema spei & fortitudinis sunt eadem: nam desperatio opponitur spei per defectum, & hæc nihil est aliud, quàm quædam timiditas: item præsumptio opponitur spei per excessum, & hæc nihil est aliud, quàm quædam audacia: at audacia & timiditas sunt duo extrema opposita fortitudini: ergo habitus virtutis spei erit idem cum habitu fortitudinis.

Negatur virtutem spei esse eandem cum virtute fortitudinis, ad cuius probationem, concessâ maiore negatur minor, primùm, quia spes
C Theologica non habet *per se*, sed tantùm *per accidens*, vt sit medium aliquod inter duo extrema VII. vitia, quemadmodum explicatum est præcedenti disputatione: deinde, quia desperatio & præsumptio non coincidunt cum timiditate & audacia, nam timiditas est in fugiendis periculis, & audacia in adeundis, quod non competit desperationi & præsumptioni, vt patebit ex dicendis infrà.

ARTICVLVS II.

An spes ordine generationis sit prior, an posterior fide infusâ.

NOTANDVM est primò, duplicem posse distingui ordinem plurium inter se: pri-
D mum *generationis* & *naturæ*, qui attenditur penes actualem existentiam, quatenus vnus ha- VIII. bet illam priùs alio; alterum *perfectionis*, & *dignitatis*, qui attenditur penes excellentiam vnius supra alterum.

Secundò notandum, hunc vtrumque ordinem posse adhuc considerari duobus modis; ordinem quidem *generationis*, vel *secundùm necessitatem*, quatenus vnum necessariò est prius altero, seu ei præsupponitur necessariò ex ipsa natura rei, vel tantùm *quoad conuenientiam*, quando scilicet prioritas existentiæ vnius ad alterum attenditur penes maiorem aliquam conuenientiam, vel rerum ad se inuicem, vel comparatione ad subiectum illarum, aut aliquid simile, quatenus nimirum non est absolutè &

I. simpliciter necessarium vnum esse prius altero, sed solummodo est magis conueniens ipsis rebus, vel magis accommodatum subiecto illorum, vel eius conditioni. His prænotatis,

Sit hæc nostra propositio : *spes ordine generationis, etiam spectato secundùm necessitatem, est posterior ipsâ fide*. Ita sanctus Thomas hîc quæstione 17. articulo septimo, & primâ secundæ quæstione 62. articulo quarto, & communiter Scholastici tam istis locis, quàm libro tertio sententiarum distinctione 26.

Probatur primùm : quia fundamentum, initium in omni re creata est prius ordine naturæ & generationis omni eo, cuius est fundamentum & initium : atqui fides Christiana seu infusa est fundamentum spei Christianæ & omnium donorum supernaturalium ex Apostolo *ad Hebræos* vndecimo, fides est *substantia rerum sperandarum*, & ex Tridentino sessione sextâ ca-
II. pite sexto & octauo ; & spes Christiana oritur ex ipsa fide Christiana, vt docuimus suprà : igitur fides Christiana est prior ordine naturæ & generationis spe Christiana.

Deinde : probatur ex sancto Augustino in Enchirid. *ad Laurentium* capite octauo, item tractatu 83. *in sanctum Ioannem*.

Tertiò probatur : quemadmodum voluntas non potest velle aliquid, nisi priùs intelligat & cognoscat illud, sic etiam eadem voluntas non potest spe Christiana & supernaturali velle efficaciter & sibi concupiscere æternam beatitudinem supernaturalem, nisi priùs illam fide Christianâ credat, vt docuimus suprà. Hinc enim S. Paulus ait, *quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt, ad Romanos* decimo, vbi ad Deum debitè orandum requirit fidem, oratio autem dicitur esse *interpres spei*, quatenus per orationem postulamus à Deo, quod speramus & opta-
III. mus : ergo spes Christiana est ordine naturæ & generationis posterior fide Christianâ.

Vnde, quando glossa relata à sancto Thoma hîc quæstione 17. articulo septimo in primo argumento & eius solutione, ait spem esse *introitum ad fidem*, nomine *fidei* non intelligitur ipse actus diuinæ fidei, quo credimus, sed ipsummet eius obiectum, seu ipsa res credita, quatenus spes Christiana facit suo merito, vt fruamur vitâ æternâ, seu Deo clarè viso, qui est primarium obiectum fidei Christianæ: fit enim plerumque etiam in sacris litteris, vt hæc nomina *fides, spes*, transferantur ad significandum sua obiecta, vt iam animaduertimus.

Addidi inter probandum hanc propositionem particulam istam (*ordine naturæ*) nam non est necesse, vt actus fidei Christianæ, vel etiam eius habitus, præcedat ordine temporis actum spei
IV. Christianæ vel habitum eius, sed sola naturæ prioritas sufficit, vt patet in Angelis, qui dum essent in via, sese in primo instanti suæ creationis disposuerunt per actus supernaturales fidei, spei, & amoris, ad recipiendam gratiam sanctificantem, quemadmodum communiter Theologi docent cum sancto Thoma primâ parte quæstione 62. ex eodem S. Thoma sequenti quæstione 63. articulo quinto in solutione ad quartum : sicque in eodem instanti temporis habitus fidei & spei, seruato ordine naturæ, possunt simul infundi, vt patet in infantibus, dum baptisantur ; interdum tamen actus infusæ fidei potest aliquâ duratione temporis præcedere actum spei Christianæ ad dispositionem subiecti, quod ex aliqua

A sua imperfectione non est tam perfectum, vt simul atque exercuit actum diuinæ fidei, eodem V.
etiam instanti temporis prorumpat in actum spei Christianæ, sed alio duntaxat sequenti.

Secundò addidi in propositione hanc particulam (*spectato secundùm necessitatem*) quia sicut ad ipsum velle præsupponitur necessariò ipsum cognoscere, voluntas quippe est cæca potentia, sic etiam ipsum efficax desiderium vitæ æternæ vt proprium obiectum spei Christianæ necessariò, & non tantùm ex aliqua congruentia, prærequirit aliquem actum diuinæ fidei sibi proportionatum, quemadmodum suprà docuimus.

Secunda propositio : *spes Christiana ordine generationis, tantùm spectato quoad conuenientiam, & non simpliciter quoad necessitatem, est prior ipsâ charitate Christianâ*. Duæ sunt partes propositionis, prior est sancti Thomæ citatâ quæstione VI.
B 17. huius partis articulo secundo, & primâ secundæ quæstione 62. articulo quarto, & communis eius interpretum vtroque illo loco, & aliorum Scholasticorum tertio sententiarum distinctione 26. probatur primùm auctoritate sancti Augustini relatâ loco nunc citato à sancto Thoma, & sermone 22. *de verbis Domini* : item ex Trident. citatâ sessione sextâ capite sexto, vbi describens ordinem dispositionum iustificationis, recenset secundo loco actum spei infusæ, scilicet post actum diuinæ fidei.

Vltimò probatur ratione: ordo *secundùm conuenientiam* spectatus postulat, vt id, quod habet rationem conuenientis alicuius dispositionis, sit ordine naturæ prius eo, quod comparatione illius habet rationem formæ, quemadmodum patet ex ipsis terminis, & ex natura & conditione dispositionis & formæ : atqui vna ex dispositionibus prærequisitis ad iustificationem, quæ VII.
C formaliter fit per gratiam sanctificantem realiter distinctam à charitate, est spes Christiana, seu actus eius, vt Concil. Trident. docet & explicat loco nunc citato : igitur spes Christiana ordine generationis, seu naturæ, spectato quoad conuenientiam, est prior ipsâ charitate Christianâ.

Deinde : progressus ab imperfecto seu minùs perfecto ad perfectum, seu ad magis perfectum, est conuenientior nostro statui & conditioni nostræ naturæ, quæ est satis imperfecta, & quæ solet à minoribus ad maiora procedere ; item illi congruentius est, vt amor *concupiscentiæ* præcedat amorem *amicitiæ*, quia ex Aristotele amicabilia ad alterum sunt ex amicabilibus ad se ; atqui amor ille (seu desiderium efficax æternæ beatitudinis, quod importatur actu spei Christianæ) comparatus cum charitate Christiana, quâ
D ipse Deus, bonitas diuina seu æterna beatitudo VIII.
amatur, est minùs perfectus, quàm sit amor ille charitatis, est enim actus amoris *concupiscentiæ*, vt intelligitur ex dictis suprà, & charitas est actus amoris *amicitiæ*, & ex illo amore, quo Deum æternam beatitudinem amamus vt summum nostrum bonum euenit, vt eum amemus amore *beneuolentiæ*, vt Trident. loco citato significat, dum ait, peccatores per actum spei infusæ fidentes Deum sibi fore propitium, incipere diligere illum vt fontem omnis iustitiæ : igitur spes Christiana, spectato ordine naturæ & generationis quoad decentiam & congruentiam, est prior ipsâ charitate.

Dixi in minori (*imperfectus, seu minùs perfectus*) comparatione ad actum charitatis, quia

I. actus spei Christianæ est perfectus in suo genere, cùm sit actus virtutis Theologicæ, & omnis actus virtutis propriè dictę importet perfectioné, vt intelligitur ex suprà dictis: sed si ille idem actus spei Christianæ conferatur quoad perfectionem cum actu charitatis infusæ seu Christianæ est imperfectus, quatenus non includit tantam perfectionem, quantam habet actus charitatis Christianæ, quo voluntas inhæret Deo considerato in se & secundùm se ipsum; & hoc modo S. Thomas debet intelligi citato articulo octauo, quando ait spem Christianam esse amorem imperfectum, & charitatem perfectum amorem.

Addidi in propositione hanc particulam (*& non simpliciter quoad necessitatem*) quia simpliciter & absolutè loquendo, non repugnat aliquem, vbi fide diuinâ & infusâ cognouit Deum & eius bonitatem, eum amare propter se; & ex affectu charitatis, sícque actum charitatis diui-
II. næ, esse in illo ante aliquem actum spei infusæ, amor enim *amicitiæ* non supponit necessariò amorem *concupiscentiæ*, cùm voluntas pro sua libertate possit ferri in bonum sibi debitè propositum, & diuina fides possit alicui humanæ voluntati proponere Deum vt bonum bonitate supernaturali, & ex illa amandum in se & propter se etiam amore supernaturali: nam bonum propter se amandum est etiam obiectum voluntatis, & quantum est ex se tam immediatum, quàm sit bonum vt nostrum, seu vt cedens quasi in nostrum commodum: ergo voluntas nostra per actum diuinæ fidei illustrata de Deo & eius supernaturali bonitate, poterit elicere actum infusæ charitatis, antequam elicuerit aliquem actum spei infusæ: ergo spes Christiana seu infusa non est prior ordine generationis ipsâ charitate infusâ, seu actu eius simpliciter & *quoad necessi-*
III. *tatem*, sed tantùm quoad conuenientiam, quæ fundetur in imperfectione subiecti, quatenus diuina gratia ordinariè loquendo sese accommodat subiecto, illúdque euehit ad supernaturalia, modo ei accommodato, atque adeò pedetentim procedendo ab imperfecto ad perfectum, vt inter probandum nostram propositionem explicatum est.

Cæterùm, cùm duplex distinguatur spes Christiana, seu potiùs spes Christiana consideretur duobus modis, vna sit *informis*, altera *formata*, vt patet ex dictis suprà, præsens nostra propositio intelligitur tantùm de spe *informi*: est enim certum spem *formatam*, seu vt loquamur propriùs, quatenus est *formata*, esse posteriorem ipsâ charitate: quia effectus omnis est aliquo ordine saltem naturæ posterior suâ causâ: atqui spes Christiana in ratione *formatæ* est
IV. effectus infusæ charitatis; nam habet, sicut & reliquæ virtutes ab ipsa charitate infusa, quòd sit *formata & viua*, nemo enim censetur habere vitam spiritalem & supernaturalem, nisi habeat charitatem, & vita fidei & spei Christianæ est charitas, vt ostendetur agendo de illa: igitur, quando spes Christiana dicitur esse prior ordine *generationis* ipsâ charitate Christianâ, id tantùm intelligitur de spe viatorum. Atque ex hoc notabili conciliantur nobis Patres illi, qui dicunt spem esse posteriorem charitate; nam loquuntur de *formata*, & nostra propositio procedit tantùm de *informi*.

A

ARTICVLVS III. V.

An spes Christiana sit perfectior ipsâ fide infusâ.

NOTANDVM est primò, ordinem perfectionis rei alicuius duplicem distingui quoad præsentem difficultatem; prior est rei spectatæ in *esse naturæ*, & penes specificam suam entitatem: posterior eiusdem rei, sed consideratæ in esse *moris & virtutis*.

Notandum secundò, duo aliqua etiam in genere perfectionis posse duobus modis ad se inuicem comparari: *primò simpliciter & absolutè*, quando verbi gratiâ, quæritur quodnam ex duobus comparatis ad se inuicem, est simpliciter, & absolutè, & omnibus bene perspectis perfectius, dignius, nobilius; deinde *secundùm*

B

quid tantùm, quando scilicet vnum excedit alterum in aliquo, attamen consideratum absolutè est minùs perfectum illo. His positis, VI.

Sit hæc propositio: *spes Christiana spectata in ratione entis simpliciter & absolutè loquendo est perfectior ipsa fide Christianâ, consideratâ in ratione entis; similiter considerando vtramque in ratione moris & virtutis spei Christianæ, simpliciter & absolutè est perfectior fide Christianâ.*

Prior pars probatur: maior perfectio in ratione entis vnius actus vel habitus supra alium debet attendi penes maiorem perfectionem obiecti & modi attingendi illud, quia perfectio actus in ratione entis sequitur eius specificationem: atqui tam ipsum obiectum spei Christianæ, quàm modus, quo hæc illud attingit, est aliquid simpliciter & absolutè perfectius, quàm sit obiectum fidei Christianæ, & modus, quo

C

fides Christiana attingit illud: igitur spes Christiana considerata in ratione entis est loquendo simpliciter & absolutè perfectior fide Christianâ. Maior patet ex ratione illi subiuncta. VII.

Minor probatur: obiectum fidei Christianæ est Deus, vt reuelans, seu prima veritas in dicendo: obiectum spei Christianæ idem Deus, vt summum bonum nostrum: at Deus vt summum nostrum bonum est aliquid saltem *extensiuè* perfectius ipso eodem Deo vt primâ tantùm veritate in dicendo, quia Deus hoc posteriori modo præscindit ab omnibus aliis suis attributis fidelitatis, omnipotentiæ, & liberalitatis, quæ tamen, vt est nostrum summum bonum obiectum spei Christianæ, includit, quatenus hæc istis omnibus eius attributis, similiter & eius veritati in dicendo innititur: ergo obiectum spei Christianæ est aliquid nobilius & perfectius in ratione entis fidei Christianæ obiecto.

D

Altera eiusdem minoris pars, *quòd scilicet modus ille, quo spes Christiana attingit prædictum suum obiectum, sit perfectior modo speciali, quo fides Christiana attingit suum*; probatur: modus ille, quo aliquis actus attingit suum obiectum in se, illúdque intimiùs & proximiùs coniungit suæ potentiæ, censetur esse perfectior, eo quò aliquis actus attingit solummodo suum obiectum *quasi extrinsecè*, illúdque minùs proximè coniungit suæ potétiæ: quia perfectio actus in attingendo suo obiecto est intimiùs & perfectiùs illud coniungere suæ potentiæ; nã actus est pro facienda coniunctione obiecti cum sua potentia: atqui spes Christiana attingit obiectum suum, scilicet Deum, summum nostrum bonum in se, fides VIII.

I. autem Christiana tãtùm veluti *extrinsecè*, scilicet proponendo nobis illud, non vt est in seipso, sed vt obscurè à Deo reuelatur, & fides remotè coniungit nos Deo vltimo nostro fini, spes proximiùs, cùm sit aliquid medium inter fidem & actualem possessionem vltimi istius finis: igitur spes Christiana perfectiùs attingit proprium suum obiectum, quàm diuina fides attingit suum.

Nec obstat, quòd sicut modus, quo diuina fides attingit suum obiectum, est obscuritas, sic etiam modus, quo spes Christiana attingit suum, sit absentia; nam, licèt hi duo modi dicant aliquam imperfectionem, attamen obscuritas maiorem dicit, quàm hæc absentia, cùm spes ob maximam suam certitudinem importet aliquam quasi possessionem rei speratæ, & obscuritas opponatur claritati cognitionis.

Posterior item pars propositionis, asserens
II. *spem Christianam esse etiam diuina fide perfectiorem in ratione moris seu virtutis*, probatur: quia spes Christiana potest comparari cum fide diuina secundùm piam illam affectionem, quam ex parte voluntatis postulat, vel cum illa, penes id, quod præcisè habet ex parte intellectus, scilicet vt est assensus, vel habitus intellectus: si comparatio fiat priori modo, spes Christiana est perfectior *in esse moris*, est enim purè simpliciter & secundùm se spectata virtus propriè *Theologica* ex dictis suprà; qualis non est hæc pia affectio voluntatis, vtpote quæ tantùm immediatè versatur circa actum credendi, quatenus applicat & inclinat intellectum ad illum eliciendum, & non immediatè sese occupat circa Deum vt aliquod suum obiectum, quod tamen spes Christiana facit: si autem comparatio fiat posteriori modo, spes Christiana est perfectior *in genere moris, seu*
III. *virtutis* ipsâ fide Christianâ, quia genus moris attenditur maximè penes voluntatem, & ea, quæ spectant ad illam, & virtutes, quæ sunt voluntatis, sunt virtutes maximè propriæ, quæ autem sunt intellectuales, sunt solummodo virtutes secundùm quid, vt Philosophi in Moralibus, & Theologi primâ secundæ docent; sícque spes Christiana non solùm dat voluntati facultatem bene operandi, sed etiam vsum, habétque honestatem formalem, quâ tamen fides Christiana caret, cùm solùm habeat *obiectiuam, formalem* verò nonnisi quatenus subest voluntati & piæ eius affectioni.

Neque his obstat primò, quòd actus credendi habeat difficultatem, nam & actus spei Christianæ habet non minorem, velle enim efficaciter vtramque æternam beatitudinem vt summum suum bonum, & ad hunc finem dirigere
IV. efficaciter omnes suos actus, est æquè difficile, imò magis, quàm purè & simpliciter credere fide diuinâ, vt patet etiam experientiâ.

Adde quòd perfectio virtutis non est dimetienda penes difficultatem *extrinsecam*, & quæ se tantùm tenet ex parte subiecti, sed penes illam, quæ se tenet ex parte operis secundùm se spectati: at opus, quod spes Christiana intendit, non est minùs difficile, quàm sit opus ipsum fidei Christianæ.

Neque secundò obstat, quòd fides diuina sit actus intellectus, spes actus voluntatis, & intellectus sit perfectior voluntate: nam, esto hoc posterius sit verum (illud enim discutere non pertinet ad præsentem locum) inde tamen non sequitur, quemlibet actum intellectus tanquam

A potentiæ perfectioris debere esse perfectiorem (V.) quolibet actu voluntatis, tanquam potentiæ minùs perfectæ, nam, licèt actus & habitus accipiant aliquam perfectionem à sua potentia, attamen, sicut accipiunt suam specificationem & rationem *entitatiuam* à suis obiectis formalibus, vbi hæc obiecta potentiæ alioquin inferioris erunt perfectiora obiectis potentiæ superioris (vt contingit in casu præsenti ex dictis suprà) tunc actus & habitus voluntatis, loquendo absolutè & simpliciter, erunt perfectiores actibus & habitibus intellectus potentiæ superioris, habentibus formalia obiecta minùs perfecta, vt pluribus exemplis facilè potest ostendi, v. g. actus disciplinarum mathematicarum, licèt sit actus intellectus, est tamen minùs perfectus actu spei Christianæ & charitatis; sed ad summum id potest intelligi de perfectissimo actu potentiæ inferioris comparato cum actu perfectissimo su-
B perioris potentiæ, quo modo nihil facit contra nos, actus enim diuinæ fidei, non est actus omnium perfectissimus, quem noster intellectus potest elicere, loquendo absolutè & simpliciter, cùm detur visio beatifica, quæ est longè perfectior quouis actu fidei Christianæ. VI.

Addidi in ista propositione istam particulam (*simpliciter & absolutè loquendo*) nam, si sermo sit de comparatione *secundùm quid* tantùm inter fidem Christianam & spem Christianam, admittimus fidem Christianam quoad aliqua excedere spem Christianam, vnde etiam frequentiùs commendatur in sacris litteris, est enim fundamentum & initium totius iustificationis ædificij spiritalis; est item regula dirigens actum & vsum spei Christianæ: at fundamentum est saltem secundùm quid perfectius eo, cuius est fundamentum, similiter & initium; item regula est
C perfectior eo, quod regulatur per illam. VII.

Quem autem ordinem perfectionis spes Christiana, vt comparatur cum Christiana charitate, habeat, satis patet ex dictis; hæc enim est actus amoris *beneuolentiæ* & *amicitiæ*, ista autem actus amoris tantùm *concupiscentiæ*: at amor *amicitiæ* est longè perfectior amore *concupiscentiæ*.

Deinde: omnis forma est perfectior omni & qualibet sua dispositione: at ex Tridentino suprà, spes Christiana est dispositio ad gratiam realiter indistinctam à charitate. Et hoc fiet illustrius ex dicendis infrà *de charitate*, sícque spes Christiana tenet medium locum inter virtutes Theologicas.

DISPVTATIO IX.

D *De timore comparato per ordinem ad spem Christianam.* VIII.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quotuplex sit timor.

NOTANDVM est, timorem sumptum in genere nihil esse aliud, quàm *fugam mali possibilis futuri, contrarij bono amato*, vnde timor nascitur ex aliquo amore: vt sanctus Thomas hac parte quæstione 19. articulo tertio in corpore, docet ex sancto Augustino: nam homo timet amittere illud,

I. quod amat, & fugit illud omne, cuius opposi-tum amat.

Sit hæc propositio: *timor inducens ad bonum vel malum morale*, (de hoc enim timore debemus hîc tantùm loqui, cùm solùm agamus de iis, quæ spectant aut possunt pertinere ad spem, vt est aliquid *in genere moris*, & de eo timore, quo conuertimur vel auertimur à Deo) *est quadruplex*. Ita sanctus Thomas citatâ quæstione 19. articulo secundo.

Primus timor est *mundanus*, seu *humanus* (qui & à Patribus nonnunquam appellatur *amor huius sæculi*, vt à sancto Augustino tractatu trigesimo tertio *in sanctum Ioannem*, & tractatu tertio *in primam canonicam sancti Ioannis*, à sancto Gregorio libro quarto Moralium capite decimo quarto) is est, *quo quis timore alicuius incommodi temporalis, v. g. exilij, paupertatis, aut similis sibi ab hominibus irrogandi, facit aliquid contra*
II. *legem Dei*: & hic amor ex sancto Thoma citatâ quæstione decimâ nonâ articulo tertio, semper est malus, non quidem ex suo obiecto nudè & secundùm se spectato, res enim creatæ possunt amari licitè, sed ex modo tendendi in obiectum, quatenus tendit in illud sine debita mensura, seu per istum amorem diligimus aliquid creatum *appretiatiuè* plusquam Deum, & ad illa sic à nobis dilecta omnia vt ad nostrum finem vltimum ordinamus; vnde habet timor iste eandem malitiam & idem peccatum constituit, quod amor *mundanus*, ita vt, quemadmodum amor mundanus potest esse mortalis, sic etiam & timor *mundanus*. Hinc Christus Dominus passim in euangelio & Apostoli in suis epistolis damnant hunc timorem, sic Christus Dominus apud sanctum Matthæum capite decimo *nolite*, inquit, *timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*: sic sanctus Petrus primâ suâ
III. canonicâ capite tertio, *timorem eorum*, inquit, *ne timueritis*; & de hoc timore videndus est sanctus Augustinus sermone decimo octauo *de verbis Apostoli*.

Secundus timor est *seruilis*, & sumptus in genere, est is, *quo metu pœnæ siue temporalis tantùm, siue æternæ à Deo inferendæ, malum aliquod timetur, & quo ad euitandum talem pœnam aliquid facimus*: vocatur autem *seruilis*, quia proprium seruorum est timere pœnam, & ex timore pœnæ induci ad operandum.

Addidi hanc particulam (*sumptus in genere*) quia timor *seruilis* potest distingui duplex, seu timor *seruilis* potest duobus modis concipi *ex metu pœnæ*; primo modo, ita vt metus & fuga pœnæ sit tota ratio tam finalis, quàm motiua seu impulsiua faciendi aliquod bonum, quatenus
IV. homo ita est affectus ad malum, vt illud solummodo vitet ob pœnam, sicque odium pœnæ sit illi finis vltimus, quatenus constituit finem vltimum in fuga pœnæ, seu in bono pœnæ contrario; deinde timor *seruilis* potest concipi ex pœna, ita vt odium pœnæ non sit timenti vltimus finis, sed tantùm proximus, quatenus ita timet culpam propter pœnam, vt pœna sit ei quædam ratio impulsiua ad vitandum culpam, nihilominus tamen magis & principaliter timeat culpam; *seruilis* timor spectatus priori modo malus est & vitiosus, vt docet sanctus Thomas citatâ quæstione decimâ nonâ articulo quarto, & Patres vituperant illum, S. August. concione vigesimâ quintâ *in Psalmum* 18. & citato sermone 18. *de verbis Apostoli*, S. Gregor. libro primo Mo-

A ralium capite duodecimo, & facilè patet ex eo, quòd talis timor ponit vltimum finem in re creata: at timor *seruilis*, spectatus posteriori modo, est bonus & honestus, quemadmodum sanctus Thomas citato nunc articulo quarto docet, & Scholastici ex professo tertiâ parte agendo *de attritione* vt sufficienti dispositione ad gratiam, quãdo iungitur sacramento pœnitentiæ, húncque timorem esse honestum, imò donum Spiritus sancti, & ex eius impulsu, Concilium Tridentinum docet sessione 14. capite quarto, & definit sub anathemate eadem sessione canone quinto, & dicitur *seruilis*, quia est hominis, qui adhuc inficitur peccato, vel habet aliquem affectum (*quoad habitum* scilicet, non autem *quoad actum*; quatenus hæc habitualis inclinatio tandiu remanere censetur in suo subiecto, quandiu habitus ei oppositus, quo tollatur, non ei infunditur) ad peccatum, vel potiùs, quia est priuatio seu ab- V.
B sentia affectionis erga honestum, quatenus propter se amandum, seu quia est in homine qui non afficitur erga honestum propter eius pulchritudinem, vel quia Deo placet, sed vt per hoc euitet supplicium, sicut serui consueuerunt exequi suum officium. VI.

Tertius timor est *filialis*, & est is, *quo offensa Dei timetur* (*quatenus est offensa Dei & culpa*) *ex dilectione Dei, quatenus illa nos separat à Deo summo bono, eique displicet*: qui amor vocatur *filialis*, quia proprium est filij, prout distinguitur à seruo moraliter spectato, vt timeat culpam, ne patrem offendat, quem diligit & veneratur.

Neque contra hoc membrum timoris potest aliquid, quod Durandus in tertium sententiarum distinctione 34. quæst. 4. & 5. obiicit, scilicet illum non esse *de culpa*, nec proinde propriè timorem, ex eo, quòd iuxta Aristotelem libro se-
C cundo Ethicorum capite quinto, timor sit de malo arduo, quod vitare non est in nostra potestate: at possumus vitare quamlibet culpam peccati, cùm illa vt sic debeat esse voluntaria. VII.

Hoc, inquam, nihil potest contra *filialem* timorem: nam primùm, etiamsi absolutè loquendo possimus vitare culpam, id tamen facere est arduum & difficile, vt patet ex nostra propensione ad peccatum, & ex ratione delectabilis accõmodata nostro appetitui sensitiuo, quæ reperitur in actu & obiecto peccati: vnde, licèt culpa sub præcisa ratione voluntarij non sit obiectum timoris, attamen, si spectetur, vt est malum aliquod (etiam ex aliqua ratione *extrinseca*, vel ex imbecillitate nostræ voluntatis) difficile euitatu, rectè poterit esse obiectum alicuius timoris.

Deinde: tam pœna sensus, quàm pœna damni consequens peccatum, est voluntaria peccan-
D ti, saltem in causa, quia sese obligat ad hanc vtramque pœnam voluntariè, dum voluntariè peccat, & sicut potest euitare culpam, potest etiam hanc vtramque pœnam vitare, & nihilominus iuxta eundem Durandum ibi, hæc vtraque pœna rectè constituitur obiectum alicuius timoris: ergo & culpa rectè constituetur obiectum huius timoris, quem appellamus *filialem*. VIII.

Et confirmatur ampliùs ex S. August. concione vigesimâ quintâ in Psalmum 118. sub finem, *timore*, inquit, *casto peccare timet charitas, etiamsi sequatur impunitas*; & tractatu quadragesimo tertio *in sanctum Ioannem*, *est timor seruilis*, inquit, *est timor castus*; *est timor, ne patiaris pœnam*; *est timor, ne amittas iustitiam*: vnde, si-

cut

I. cut timor iste habet aliud formale motiuum à formali motiuo timoris *seruilis*, sic etiam distinguitur specie ab illo, quanquam tamen timor *seruilis* & *filialis* possint versari circa idem obiectum materiale, si enim aliquis timeat pœnam damni, quatenus illa nos separat à Deo nobis amico, summè dilecto, tunc talis timor ratione eiusmodi formalis motiui erit propriè *filialis*, si verò eadem pœna damni timeatur, quatenus est aliquod nostrum ingens malum, & causa perpetuæ miseriæ in nobis, rectè dicitur hoc modo timeri *timore seruili*.

Quartus & vltimus timor est, & dicitur *initialis*, & is est, *quo quis, cùm antea timuerit culpam propter solam pœnam, incipit eandem timere, quia est offensio Dei*; vnde non timet pœnam formaliter per seipsum, sed per alium timorem sibi in eodem homine coniunctum, scilicet per
II. *seruilem*, quem potest & imperare & excitare, v. g. quando aliquis sentit se non satis moueri ad fugam & odium peccatorum propter Deum, adiungit insuper & considerationem inferni, vt sic vehementiùs moueatur, sicque non tam *initialis* timor, quàm homo habens timorem *initialem*, dicitur timere pœnam alio timore, quem habet coniunctum cum *filiali*: nam, vt sanctus Thomas docet citatâ quæstione decimâ nonâ, articulo quarto, timor *initialis* non distinguitur quoad substantiam à *filiali*, sed tantùm *quoad modum*, seu vt imperfectum, seu minùs perfectum à perfecto intra idem genus, sicut charitas eorum, qui incipiunt esse formaliter in gratia sanctificante, à charitate eorum, qui in ea sunt perfecti, & quemadmodum puer distinguitur à viro.

Et hæc explicatio timoris *initialis* probatur
III. primò auctoritate sancti Augustini tractatu 9. in epistolam S. Ioann. vbi docet, quando charitas incipit esse in homine, reperiri duos timores in illo; vnum, qui decrescit, scilicet *seruilem*; & alterum, qui crescit, scilicet *filialem*, sed amor hic posterior non potest intelligi accrescere, nisi quatenus est charitatis nondum perfectæ, sed transeuntis ad statum perfectum: ergo amor ille *initialis* est timor *filialis* tantùm inchoatus: deinde, vbicumque fuga culpæ ex metu pœnæ reperitur, ibi est & timor *seruilis*, vt patet ex eius explicatione: atqui vix, aut saltem rarissimè, contingit in hoc statu vitæ, vt, quamuis amor *filialis* seu charitas sit in aliquo, etiam illa sit absque aliquo metu pœnæ illi coniuncto, & proinde amor ille *filialis* ratione istius annexi non sit perfectus, sed solummodo inchoatus: ergo amor initialis propriè dictus is erit, qui i-
IV. ta est *filialis*, vt tamen in suo eodémque subiecto habeat timorem *seruilem* sibi coniunctum, cuiusmodi est in recens iustificatis.

Tandem: timor ille est propriè *initialis*, qui passim in sacris litteris dicitur esse *initium sapientiæ*, vt Psalmo centesimo decimo, Prouerbiorum primo & nono capitibus, Ecclesiastici primo, & alibi satis frequenter; at esse tale initium propriè conuenit timori *filiali*, prout habet in eodem subiecto sibi annexum timorem *seruilem*; sapientia enim in sacris litteris idem sonat ac *recta vita*, & ij dicuntur *sapientes*, qui non solummodo sciunt, quid sit faciendum, sed etiam faciunt; stulti verò, qui licèt sciant, non tamen faciunt, ita vt vera sapientia complecta-

A tur cognitionem & actionem, iuxta illud Christi Domini apud sanctum Matthæum capite septimo, *qui audit verba mea, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, & qui audit verba mea, & non facit, assimilabitur viro stulto*, & alibi satis communiter, vt apud Sapientem, Ecclesiastem, Ecclesiasticum, & in Prouerbiis: principium verò rectæ vitæ est duplex, vnum *remotum*, scilicet *timor seruilis*, homines enim impelluntur ad bene viuendum timore damnationis & pœnæ æternæ, alterum *proximum*, & illud est timor *filialis*, nam vbi homines concussi prædicto metu *seruili* incipiunt diligere Deum tanquam fontem omnis iustitiæ (vt Concilium Tridentinum loquitur citato capite sexto sessionis sextæ) & metuunt illum offendere ratione suæ bonitatis, tunc incitantur ad bene viuendum, & hic timor ita est initium sapientiæ, vt, quia illam causat, appelletur interdum *sapientia*, eâ lo-
B quendi formulâ, quâ effectus exprimitur nomine suæ causæ: ergo timor *initialis* propriè & adæquatè sumptus nihil est aliud, quàm *filialis timor*, prout habet in illo eodem homine, in quo est, timorem *seruilem* sibi coniunctum. VI.

Neque hæc nostra explicatio timoris *initialis* coincidit cum illa Durandi libro tertio sententiarum distinctione trigesimâ quartâ quæstione quintâ, quâ vult hunc timorem ita differre specie à timore *filiali*, vt proprium eius obiectum sit aliquod aggregatum ex duobus obiectis vtriusque timoris, quasi timore *seruili* sola pœna timeatur, *filiali* sola culpa, & *initiali* culpa & pœna simul timeantur; sicque timor *initialis* sit compositus ex hoc vtroque, & medius inter hunc vtrumque, eo ferè modo, quo colores medij constant albo & ni-
C gro. VII.

Nostra, inquam, explicatio non coincidit cum illa Durandi: Durandus enim vult actum huius timoris esse vnum & eundem, qui simul & semel versetur circa pœnam & circa culpam, sicque vnum eundémque numero actum posse elici ex motiuis formaliter diuersis, & pertinentibus ad distinctas virtutes, quod est falsum, cùm distinctio & entitas virtutum specifica sequatur distinctionem & identitatem actuum; sed nostra explicatio vult tantùm timorem *filialem* tunc esse & dici *initialem*, quando nondum est perfectus, sed habet adhuc sibi adiunctum timorem *seruilem*, ex quo etiam refugit culpam metu pœnæ, & ex eo, quòd sit offensa Dei, sicque timor *filialis* potest dici esse duplex, vnus *perfectus*, qui *seruilem* timorem non habet sibi adiunctum, qualis reperitur in iis, qui sunt in perfecto statu
D charitatis, cuiusmodi sunt beati, qui nullo metu pœnæ, sed amore solius diuinæ bonitatis oderunt & refugiunt culpam; alius *imperfectus*, qui ratione imperfectionis sui subiecti compatitur secum timorem *seruilem*, & fugam culpæ ob pœnam æternam à Deo infligendam, qui timor dicitur *initialis*, quia est tantùm *inchoatus* comparatione prioris, qui est perfectus, & ideò dicitur simpliciter *filialis*. VIII.

Et quanquam timor *seruilis*, vt etiam seiunctus à *filiali*, qualis est in Christiano peccatore, sit etiam aliquod initium sapientiæ, rectæ vitæ, iustitiæ & salutis, vt docent Concilium Tridentinum citatâ sessione sextâ capite sexto, sessione decimâ quartâ, capite quarto, & canone quarto; sanctus Augustinus in Psalmum 127.

I. & hoc sensu possit dici *initialis*: hæc tamen denominatio, attento vsu Theologorum, fundato in modo loquendi Patrum, non conuenit ei sumpto solitariè, nam spectatus in seipso & secundùm se non admittit duos status, vnum *perfectum*, & alterum *imperfectum*, sed quamprimum est totus, est *perfectus*, imò, si eius principium conferatur cum suo fine, timor iste est maximus in principio, quia nihil habet sibi adiunctum de amore *filiali*, & in fine est minor, quia, dum gratia sanctificans aduenit per sacramentum, ad quod timor iste est aliqua sufficiens dispositio, tunc minuitur per accessum timoris *filialis*, vt sanctus Thomas docet citatâ quæstione 19. articulo primo, quatenus, quantò aliquis magis diligit Deum, tantò minùs timet pœnam, minúsque attendit ad proprium suum commodum, quod timor *seruilis* respicit; sícque timor iste non potest distingui in *initialem* & *perfe-*
II. *ctum*, sicut timor *filialis* distinguitur.

Cæterùm, quia timor, non quidem sumptus in tota sua latitudine, sed solùm prout nos conuertit ad Deum, vel auertit à Deo, hîc diuiditur, vt iam animaduertimus, sufficientia huius explicatæ diuisionis inde colligitur: tot membra timoris sic considerati debent dari, quot sunt modi, quibus per timorem possumus ad Deum conuerti, vel ab eo auerti; atqui quatuor tantùm sunt modi correspondentes quatuor membris superiùs explicatis, quibus possumus per timorem conuerti ad Deum, vel ab eo auerti; vel enim per timorem auertimur à Deo, & sic datur timor *mundanus*; vel per eum conuertimur, & tunc talis timor est tantùm pœnæ æternæ vt inferendæ à Deo; vel est solius culpæ tanquam offensæ in Deum; vel vtriusque simul: si timor sit primo modo, iam *seruilis* timor constituitur: si secundo
III. *filialis*: si tertio, *initialis*, vt patet ex dictis inter explicandum singulos istos timores: igitur hæc diuisio timoris est legitima.

ARTICVLVS II.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

OBIICIES primò, timorem *initialem* & *filialem* posse constituere duas species, cùm hic posterior reperiatur solus in beatis, & *initialis* duntaxat in viatoribus.

Negatur, timorem *initialem* & *filialem* posse constituere duas species: nam de ratione distinctarum specierum est, vt distinguantur à se inuicem *essentialiter*: at timor *initialis* & *filialis* non sic distinguuntur, vt suprà explicatum est.

Obiicies secundò, ex citato capite 4. sessionis 14. Concil. Trident. assignari timorem, qui
IV. nos etiam deducit ad Deum, eum scilicet, quo aliquis timet peccatum ex præcisa consideratione turpitudinis, quæ reperitur in illo, qui tamen est omninò distinctus ab omnibus & singulis timoribus huius diuisionis.

Respondetur, istum timorem posse considerari duobus modis: primo *secundum se*, quatenus est fuga peccati ob turpitudinem eius, vt oppositam honestati virtutum moralium ordinis purè naturalis, quomodo præcisè consideratus nullo modo pertinet ad hanc diuisionem, cùm sic consideratus, nec etiam remotè, loquendo propriè, deducat nos ad Deum finem nostrum supernaturalem, quippe qui, vt sic, est ordinis tantùm purè naturalis, nihil autem purè naturale dispo-

A nit nos propriè ad Deum, aliàs initium iustificationis nostræ & salutis non esset, vt debet, necessariò supernaturale, quod sapit Pelagianismum. V.

Dixi, timorem hunc nullo modo pertinere, etiam *reductiuè*, ad aliquod membrum huius diuisionis: nam, si deberet reduci ad aliquod, maximè ad *seruilem*, quemadmodum aliqui volunt: at vt sic non potest reduci ad illum, cùm in tali timore nulla habeatur ratio proprij commodi ipsius timentis, nec sit aliquis amor *concupiscentiæ*, sed potiùs *beneuolentiæ* naturalis erga ipsam virtutem, cùm turpitudo vitij ei oppositi moueat voluntatem ad fugiendum malum oppositum honestati istius virtutis, quod non censetur *seruile*, sed *ingenuum & liberale*.

Secúdo modo potest iste timor culpæ cóceptus ex turpitudine peccati cósiderari, prout eius turpitudo opponitur honestati virtutum moralium VI.
B infusarũ correspondentium prædictis virtutibus moralibus ordinis tantũ naturalis, & túc inseruit ad conuertendum nos ad Deum, ideóque, quando elicitur ab homine nondum iusto, seu habente adhuc maculam peccati mortalis, reducitur ratione sui subiecti ad timorem *seruilem*: si autem eliciatur ab homine existente in statu gratiæ sanctificantis, ad timorem *filialem*; & sic prædicta diuisio semper manet legitima.

Obiicies tertiò illam diuisionem non esse legitimam; cùm nec sit *analoga*, nec *vniuoca*: primum enim non potest dici, quia eius diuisum est timor: at ratio timoris competit essentialiter & vniuocè omnibus membris suprà assignatis, & non vni per attributionem ad alterum: secundum item non videtur posse dici, nam omnes isti timores non respiciunt Deum vnâ & eadem ratione, *seruilis* enim aliâ longè inferiori ratione
C Deum respicit, scilicet, vt causam pœnæ; & *filialis* aliâ, scilicet vt terminum, à quo receditur per culpam: ergo hæc diuisio, cùm nec sit *analoga* nec *vniuoca*, non videtur esse legitima. VII.

Respondetur, hanc diuisionem esse *vniuocam* ob rationem in obiectione propositam, singula enim mala, quæ singuli isti timores respiciunt, sunt simpliciter & absolutè mala ipsi timenti, nec vnum propter aliud, sed singula secundùm se & independenter ab aliis.

Neque ratio inter obiiciendum allata in contrarium obstat; primò quia mala, quæ fugiuntur per hos timores, non sunt tantùm mala per ordinem ad Deum, sed præcisè secundùm se, & per ordinem ad ipsum timentem, & consequenter ipsi timores; sícque inter illos nulla interuenit analogia: deinde quia, etiamsi mala illa,
D quæ sunt obiecta istorum timorum, essent inter se analoga, inde tamen non sequeretur timores, conceptos ex illis tanquam obiectis, conuenire solummodo inter se *analogicè*, cùm homo viuus & pictus dicantur *æquiuocè*, & tamen visio, quæ occupatur circa illos, sit vniuoca: ergo pari iure, cùm quatuor isti timores eodem modo generico participent rationem timoris, diuisum illorum conueniet eis *vniuocè*, & eorum diuisio erit vniuoca, quam nostram responsionem prior ratio ibi inter obiiciendum posita confirmat. VIII.

I. ### ARTICVLVS III.

An timor mundanus & seruilis sint actus spei Christianæ.

PRIMA propositio: *timor mundanus non est actus spei Christianæ, imò nullius virtutis:* propositio est communis apud Scholasticos tam citatâ distinctione 34. libri tertij sententiarum, quàm hâc parte quæstione 117. & probatur facilè ex dictis suprà: actus spei Christianæ ita est supernaturalis entitatiuè & intrinsecè bonus, vt non possit vitiari: at timor mundanus est malus, nos enim auertit à Deo, quemadmodum patet ex eius explicatione: igitur timor mundanus nullo modo est actus spei Christianæ.

Quòd item *sit nullius virtutis*, patet: nam virtus est *dispositio perfecti ad optimum, & qualitas, quâ nemo malè vtitur,* vt notauimus sæpè, &
II. proprium virtutis est esse principium actus studiosi & honesti: atqui timor *mundanus*, vt hîc spectatur, est malus, nec est actus aliquo modo studiosus & honestus (hîc enim accipimus timorem *mundanum* prout est primum membrum diuisionis superiùs explicatæ) quia timor malorum temporalium, quatenus nos hæc deducũt ad Deum (scilicet prout apprehenduntur, quatenus impediũnt bona æterna & sub hac ratione auocant hominem à peccato in Deum) non ampliùs est timor *mundanus*, sed *seruilis*, vt intelligitur ex eius explicatione, vbi addidimus hanc particulam (*siue temporalis*) vt significaremus timorem pœnæ temporalis vt à Deo inferendæ, vel auertentis ab eo & bonis æternis, quo quidem timore fugimus peccatum, non esse more loquendi Theologorum, *mundanum*, sed potiùs *seruilem*, quippe qui occasione pœnæ ducit ho-
III. minem ad Deum.

Secunda propositio: *timor seruilis conceptus priori modo ex duobus assignatis in explicatione illius, non est actus alicuius virtutis; conceptus verò posteriori modo est propriè aliquis actus virtutis spei Christianæ.*

Prior pars huius propositionis patet iisdem rationibus, quibus docuimus prima propositione timorem *mundanum* non esse actum alicuius virtutis.

Posterior pars est satis communis inter recentiores contra Durandum in tertium sentent. distinctione 34. quæstione 4. negantem timorem hunc *seruilem* esse ab aliquo habitu virtutis, sed à speciali quodam habitu, qui sit inferior omni & qualibet virtute.

Verùm imprimis, quòd iste actus *sit alicuius virtutis*, probatur: omnis actus elicitus modo
IV. connaturali debet esse ex aliquo habitu sibi proportionato, ita vt si sit ex speciali gratia & instinctu Spiritus sancti, etiam debeat esse ex aliquo speciali habitu infuso sibi correspondente: nam propter hanc causam habitus infusi admittuntur, vt suprà animaduertimus, & ex consequenti, cùm omnis habitus, qui est dispositio perfecti ad optimum, éstque habituale principium actus honesti & studiosi, sit aliqua virtus propriè dicta, talis actus proficiscens à tali habitu erit etiam actus alicuius virtutis illi proportionatæ: sed timor *seruilis* conceptus posteriori modo elicitur à nobis connaturali modo, sicut exercemus alios actus fidei & dilectionis supernaturalis, & exercetur ex supernaturali gratia & instinctu Spiritus sancti, vt Concil. Trident. superiùs relatum do-
A cet & definit: ergo timor ille *seruilis* sic conceptus posteriori modo debet esse actus alicuius V.
virtutis; at non acquisitæ, quia ex nunc dictis est donum Dei, & ex speciali gratia Spiritus sancti: ergo infusæ *per se*: sed non potest esse actus alterius virtutis infusæ *per se*, quàm virtutis spei Christianæ: ergo timor ille *seruilis* conceptus posteriori modo, propriè est aliquis actus spei Christianæ. Maior & minor satis patent quoad singulas partes; sola vltima pars minoris, asserens *timorem hunc non posse esse actum nisi virtutis spei Christianæ*, restat probanda.

Quæ sic ostenditur: eiusdem virtutis est tendere in bonum sibi proprium & refugere malum sibi oppositum, sicut eodem habitu, quo intellectus assentitur vni propositioni, eodem habitu dissentit propositioni contrariæ, & eadem charitate, quâ voluntas amat bonitatem Dei, eadem refugit malum illi oppositũ: atqui proprius actus
B virtutis spei Christianæ est amare æternam beatitudinem, & ea, quæ ad illam spectant & conducunt tanquam bonum proprium sibique cómodum, vt suprà ostendimus, & huic æternæ beatitudini tanquam bono proprio & quasi cedenti in commodum concupiscentis pœna æterna & temporalis vt à Deo infligenda opponitur tanquam aliquod priuatiuum prædicti proprij modi & commodi: igitur, quemadmodum actus ille, quo nobis concupiscimus efficaciter vtramque æternam beatitudinem vt proprium bonum & quasi cedens in commodum nostrum, sic etiam actus ille, quo timemus siue refugimus culpam ob malum pœnæ æternæ vel temporalis, priuantis nos vitâ æternâ, vt à Deo infligendæ (quod propriè conuenit timori *seruili* concepto iuxta modum posteriorem) erit actus spei Christianæ. VI.

Sed contra hanc propositionem obiicies, nos
C suprà negasse timorem loquendo propriè esse VII.
aliquem effectum spei Christianæ, quod non potest meliùs intelligi, quàm de metu *seruili*, cùm ex dictis prima propositione, timor *mundanus* non sit actus alicuius virtutis, & *filialis* timor ex dicendis sequenti articulo sit actus charitatis.

Confirmatur ex ratione Durandi suprà numero 9. quæ est talis: proprium virtutis est agere propter amorem boni, vel vitationem turpis, & non solùm propter vitationem tristis: sed timor *seruilis* solùm inclinat ad fugiendum culpam, vel ad bene operandum, propter vitationem pœnæ, quæ est res tristis, & non propter amorem boni vel vitationem rei turpis, licèt ista non necessariò excludat: ergo timor *seruilis* non est propriè actus virtutis, nec proinde spei Christianæ, quæ est virtus quædam *Theologica*.

Respondetur, loquendo in genere, duo posse distingui genera actuum alicuius virtutis sese oc- VIII.
D cupantis circa bonum; primum genus est actuum *prosecutionis*, qui directè tendunt in ipsum obiectum virtutis: alterum genus est actuum *fugæ*, qui mala bono istius virtutis obiecto contraria refugiunt, & hi actus comparatione præcedentium sunt solummodo indirectè exerciti à tali virtute, nam virtus in tantum exercet illos, in quantum vult & amat proprium suum obiectum, cuius malum istud, quod sic refugit, est impeditiuum; S. enim August. lib. 83. quæstionum quæstione 33. sic rectè ait, *nulli dubium est nullam esse, aliam inueniendi causam; nisi id, quod amamus*: iam, quando diximus timorem non posse esse actum spei Christianæ, id intelleximus de actibus primi generis,

I. vt poteſt facilè intelligi ex iis, quæ ibi addidimus, non autem de actibus poſterioris generis, qualem eſſe timorem *ſeruilem* ratio noſtræ propoſitionis oſtendit.

Ad rationem Durandi allatam ibi in confirmationem reſpondetur conceſsâ maiore negando minorem, cuius falſitatem ſententia ſancti Auguſtini proximè relata oſtendit, quod enim principaliter mouet noſtram voluntatem ad vitandum culpam ſeu peccatum, non eſt pœna, cùm eius euitatio non intendatur principaliter tanquam vltimus finis huius timoris, ſed bonum, quo nolumus priuari, cui peccatum, habens debitum pœnæ ſubeundæ ſibi annexum, opponitur.

Obiicies ſecundò: omnis actus ſpei Chriſtianæ debet eſſe *Theologicus*; quemadmodum & ipſa eſt *Theologica*: atqui timor ſeruilis non eſt actus Theologicus, non enim habet Deum, vel ali-
II. quod eius attributum pro immediato ſuo obiecto materiali, vel formali, nam pro materiali habet malum, quod refugit, pro formali habet illud idem apprehenſum ſub ratione pœnæ à Deo infligendæ, pro qua euitanda homo odit peccatum, & ſeſe ad Deum conuertit: igitur timor *ſeruilis* nullo modo eſt actus virtutis ſpei Theologicæ.

Maior ſimpliciter & abſolutè ſumpta negatur: nam ſicut ad denominationem *Theologicæ* virtutis propriè dictæ ſufficit, quòd principale eius obiectum materiale ſit Deus, & aliquod eius attributum formale, nec virtus *Theologica* deſinit etiam ſeſe occupare circa aliqua obiecta creata, prout illa habent aliquem ordinem ad obiectum diuinum & increatum, quod virtus Theologica reſpicit, quemadmodum animaduertimus agendo de obiecto fidei & ſpei: ſic etiam ſimpliciter & abſolutè loquendo non eſt neceſ-
III. ſe, vt omnes, & ſinguli actus, qui exercentur ab aliquo habitu Theologico ſint iſto præciſo modo *Theologici*, ſed ſufficit, quòd explicitum vel ſaltem implicitum (iuxta modum, quo exercentur) dicant ordinem ad illud; ſicut in habitibus ſcientiarum non requiritur, vt omnes illarum actus ſcientifici ſint immediatè de proprio illarum obiecto; ſed ſufficit, quòd ſint de re habente aliquem ordinem ad id, quod eſt obiectum illarum, quemadmodum videre eſt in phyſicis, vnde cùm timor *ſeruilis*, licèt directè reſpiciat malum, quod refugit, ita reſpiciat illud, vt ſit in ordine ad æternam beatitudinem, quâ timens priuari metuit, non deſinet propterea eſſe à ſpe virtute Theologica, & quemadmodum virtus omnis ita voluntatem inclinat ad conſtitutionem proprij ſui obiecti, vt etiam inclinet illam ad remotionem impedimentorum, ſic
IV. etiam illa eadem virtus ſpei Theologicæ reddet noſtram voluntatem potentem, illámque inclinabit ad exercendum timorem *ſeruilem*, vt remouentem impedimentum æternæ beatitudinis obtinendæ, quam ſpes Chriſtiana habet pro ſuo proprio obiecto.

Obiicies tertiò: timere pœnam etiam æternam vt ſummum malum, & principale, non poteſt eſſe actus alicuius virtutis Theologicæ, cuiuſmodi eſt ſpes Chriſtiana: atqui timor *ſeruilis* timet pœnam, vt malum principale, quia ex S. Thoma citatâ quæſtione 19. articulo ſexto in corpore timor pœnæ non dicitur eſſe *ſeruilis*, niſi, quando pœna formidatur.

Conceſsâ maiore minor negatur; ad auctoritatē
A S. Thomæ allatam in probatione minoris, reſpō- V.
detur cùm ibi nomine timoris *ſeruilis* intelligere priorem illum, quem ſuprà diximus eſſe malum, non autem poſteriorem illum, quem noſtra ratio poſtulat eſſe actum ſpei, & hic prior actus appellatur *ſeruilis* per excellentiam in genere ſeruilitatis, quia præfert carentiam pœnæ cuilibet alteri bono, ita vt ſemper habeat verum affectum peccandi ſibi annexum, ipſúmque peccatum ſolummodo impediatur metu pœnæ: at timor ille poſterior *ſeruilis*, eſt moderatus; ita enim facit refugere peccatum metu pœnæ, vt tamen excludat voluntatem peccandi: vnde ſanctus Thomas eadem quæſtione articulo 4. docet timorem *ſeruilem* rectè poſſe ſtare quoad ſuam ſubſtantiam abſque ſeruilitate, nimirum immoderatâ, conſiſtente in eo, vt pœna fugiatur tanquam ſummum malum, & bonum, quo priuat, tanto æſtimetur affectu, vt anteponatur bono VI.
B charitatis, timor autem *ſeruilis*, quem dicimus eſſe actum ſpei Chriſtianæ, non poteſt remanens talis denudari ſuâ ſeruilitate, quæ in eo conſiſtit, vt non ſiſtat in fuga tanquam fine vltimo, ſed eam referat in bonum diuinum, vt finem vlteriorem, ſicut explicatum eſt agendo de illo, & quia prauus ille affectus ad peccatum, qui reperitur in priori timore *ſeruili*, ita poteſt corrumpi, vt etiamſi actus ille, quo peccatum fugitur ob pœnam, perſeueret ſaltem ſecundùm aliquam moralem æſtimationē, prædictus tamen affectus immoderatus mutetur, eiúſque loco moderatus ſuccedat, ideò ſanctus Thomas ait timorem *ſeruilem* poſſe manere quoad ſuam ſubſtantiam ſublatâ ſeruilitate, qui tamen timor *ſeruilis* erit ſolummodo idem, quoad rationem aliquam genericam, cùm duo illi affectus nimirum *immoderatus* & *moderatus* faciant duos iſtos timores in genere *ſeruilitatis* diſtinctos ſpecie.

C Hinc quando ſanctus Thomas citato art. 4. VII.
in corpore ait ſeruilitatem non pertinere ad ſpeciem timoris *ſeruilis*, ſicut nec informitas ad ſpeciem fidei informis; hæc comparatio non eſt ita præciſè accipienda, quaſi, ſicut eadem numero fides habitualis infuſa remanet in homine baptiſato tranſeunte à ſtatu iuſtitiæ ad ſtatum peccati mortalis ſoli charitati repugnāntis, informitas illa ſeſe habet tantùm per accidens ad eſſentiam talis fidei, ſic etiam idem numero actus timoris *ſeruilis* remaneat, ad quem hæc ſeruilitas ſeſe tantùm habeat *concomitanter*; ſicut gratia & charitas ſeſe habent ad fidem, implicat enim eundem numero actum vitalem, humanum, & moralem ita immutari intrinſecè, vt tamen manens idem numero tranſeat ab vna ſpecie ad aliam ſibi oppoſitam, ſed prædicta comparatio S. Thomæ
D conſiſtit in eo, quòd ſicut accedentē vel recedē- VIII.
te informitate ad fidem, hæc remanet eadem, ſic etiam recedente priori ſeruilitate, ac timore ſeruili, hic non quidem ſecundùm ſuam ſpeciem vel entitatem numericam, ſed ſecundùm gradum ſuum genericum remaneat, poſteriori ſeruilitate ſuccedente priori, ſicut ſpecies dicitur accedere ad genus.

Obiicies quartò: timor *ſeruilis*, quatenus talis non poteſt denudari ſeruilitate, cùm ab hac tanquam à formali ſua ratione ſpecificetur talis: at hæc ſeruilitas importat actum oppoſitum virtuti, quia ex S. Th. nunc relato facit timere pœnam vt ſummum malum, cùm tamen tale non ſit: ergo timor ſeruilis non poteſt eſſe actus ſpei Chriſtianæ & Theologicæ.

I. Confirmatur ex eodem sancto Thoma eadem quæstione articulo nono in responsione ad tertium dicente timorem, qui est donum Spiritus sancti, esse aliquid minus virtute Theologicâ, quia principaliter respicit malum, cuius fugam importat.

Concessâ maiore ad eius minorem respondetur solam seruilitatem immoderatam, & prioris generis importare aliquid oppositum virtuti, posteriorem verò minimè, vt patet ex hactenus dictis.

Ad confirmationem petitam ex sancto Thoma dicente timorem esse aliquid minus virtute *Theologicâ*; respondetur cum ibi nomine *timoris* intelligere timorem illum, qui est vnum ex septem donis Spiritus sancti, apud Isaiam Prophetam recensitis; at timor iste in doctrina sancti Thomæ primâ secundæ est aliquid distinctum à virtutibus infusis per se, sicut & alia dona, imò
II. licèt sumpto nomine *virtutis* in ampla significatione dona ista sint virtutes, attamen sumpto nomine *virtutis* in stricta significatione, quatenus significat habitum operantem bonum ex propria motione hominis, non sunt virtutes, sed tantùm habitus à Deo infusi, quibus homo redditur facilè mobilis à Spiritu sancto mouente illum speciali instinctu, quemadmodũ S. Thomas & omnes eius discipuli explicant primâ secundæ agendo de illis: in quo autem consistat ratio huius timoris, quatenus est tale donum, exponitur citatâ primâ secundæ & tertiâ parte quæstione septimâ agendo *de virtutibus & donis infusis animæ Christi Domini*, inter quæ est ipsum donum timoris, simúlque ratio eius, prout est reuerentialis.

ARTICVLVS IV.

III. *An timor* filialis *sit actus spei Christianæ.*

SIT hæc propositio: *timor filialis est actus charitatis, non spei.* Ita sanctus Thomas suprà, omnes eius interpretes, & alij Scholastici.

Probatur: est eiusdem virtutis amare bonum & fugere malum oppositum bono amato: nam habitus non ponuntur primò per se ad fugiendum malum, sed ad amandum bonum: atqui actus, quo Deus amatur propter se & propter suam bonitatem, est actus elicitus à charitate, non à spe; & malum oppositum huic bono Dei, est peccatum, quatenus est offensa Dei, & actus, quo peccatum, quatenus tale malum, fugitur, est timor filialis ex dictis suprà: igitur sicut amor Dei propter se est actus charitatis non spei, ita & timor *filialis*, quo voluntas refugit peccatum
IV. vt malum oppositum diuinæ bonitati, erit actus eiusdem virtutis charitatis non spei.

Verùm contra hanc propositionem obiicies primò ex S. Ioanne primâ suâ canonicâ capite quarto, *timor non est in charitate, & perfecta charitas foras mittit timorem*: ergo timor ille filialis non est actus elicitus à charitate. Neque est, quòd quis respondeat illud sancti Ioannis esse intelligendum de timore *seruili*: nam tunc charitas deberet expellere virtutem spei, sicut expellit & hunc timorem *seruilem* eius actum.

Respondetur illud sancti Ioannis intelligi de inhonesto & immoderato timore *seruili* superiùs à nobis explicato, quem vera charitas non compatitur secum, quia includit affectum peccandi, quem vera charitas auersatur. Neque hinc sequi-
A tur charitatem tunc debere expellere spem, sicut expellit hunc timorem, hic enim timor nullo modo est à spe Christiana, cùm sit malus, vt patet ex dictis suprà, nec ex consequenti debet charitas expellere spem Christianam à suo obiecto, cùm non opponatur ei, quin potiùs per illam adiuuetur. V.

Obiicies secundò, si timor filialis esset à charitate, timor ille deberet crescere, crescente charitate, actus enim sequuntur perfectiones sui habitus: at timor ille filialis non crescit ipsâ charitate crescente, quin potiùs minuitur, nam periculum de offendendo Deo, quod timetur per hunc timorem minuitur pro incremento charitatis: vbi enim plus est charitatis, ibi plus est virtutis ad euitandum periculum peccati: igitur timor ille filialis non videtur esse actus elicitus à charitate.

Respondetur duo posse distingui in timore
B *filiali*: primum est ipsa fuga mali seu peccati, in quantum est offensa Dei, & aliquod malum oppositum diuinæ bonitati, alterum est ipsa anxietas animi, quâ homo timet, ne incidat in peccatum & offensam Dei ex imbecillitate & fragilitate suæ naturæ, iam si timor ille *filialis* consideretur quoad prius, tunc crescit ad augmentum charitatis, cuius est actus, quatenus ex maiori amore erga Deum, magis etiam refugit peccatum isti amori diuino oppositum: si autem consideretur quoad posterius, tunc ad accretionem charitatis timor ille decrescit, quia charitas seu augmentum eius adauget fiduciam ex ipsis bonis operibus exercitis in gratia sanctificante, vt aliàs iam animaduertimus, ex quibus sequitur, quòd quemadmodum timor *initialis quoad substantiam*, non distinguitur à filiali, vt explicatum est suprà, sic etiam quatenus talis, debet esse actus VI.
C elicitus à virtute charitatis. VII.

DISPVTATIO X.

De subiecto remoto spei Christianæ; seu de iis, in quibus spes Christiana recipitur.

ARTICVLVS I.

Vtrum spes Christiana reperiatur in beatis, & animabus existentibus in Purgatorio.

EX dictis de natura spei *Theologicæ* facilè intelligitur spem siue *quoad habitum*, siue *quoad actum* nullo modo reperiri in
D Deo, non tantùm, quia hæc sunt quædam accidentia, quæ nulla sunt in Deo, sed etiam, quòd hæc formaliter importent efficacem affectum voluntatis in summum bonum, vt sibi proprium, absens tamen, & nihilominus acquisitu possibile, qualis affectus circa tale bonum supernaturale non potest fingi esse in Deo, quippe qui est sibiipsi propria sua beatitudo, semper in actu & necessariò fruens seipso semper, incommutabiliter, & necessariò possidens, vnde quia nulli creaturæ intellectuali competit seipsa & ex sua conditione naturali esse beatam æternâ supernaturali beatitudine ex intrinsecis naturæ suæ principiis in actu secundo semper & in perpetuum, sed tantùm VIII.

I. ei conuenit posse ad illam tendere per aliquem A
affectum : ideò præsens difficultas potest tantùm moueri primò *de beatis, siue Angelis siue hominibus,* secundò de *animabus existentibus in purgatorio,* tertiò de *hominibus viatoribus;* & vltimò de *damnatis :* solæ enim istæ creaturæ sunt aptæ frui Deo tanquam proprio & summo suo bono cedenti quasi in illarum commodum.

De primo genere, id est, de *beatis*, eadem planè est ratio, ac animæ Christi adhuc existentis in statu vitæ mortalis, tunc enim erat etiam comprehensor seu beatus, vnde quoad hoc eadem est conditio beatorum in cælo existentium, quæ fuit animæ Christi, adhuc existentis in via: quam posteriorem difficultatem Scholastici tractant ex professo tertiâ parte quæstione septimâ, vbi nos ostendimus loquendo propriè habitum spei *Theologicæ,* vel aliquem actum eius nullo modo fuisse in Christo Domino, nec

II. ex consequenti reperiri in beatis. B

Quod spectat *ad animas existentes in Purgatorio*, pars affirmans ponitur à nobis loco propositionis, & est expressa sententia sancti Thomæ hâc parte quæstione decimâ octauâ articulo tertio, in extrema parte corporis : Probatur primò ex sacris litteris, Sapientiæ tertio capite dicitur de Patribus & Prophetis, qui erant in lymbo ante ascensum Christi Domini in cœlis, *spes illorum immortalitate plena est.*

Deinde probatur ratione : in eo omni habente vsum rationis, in quo fides & charitas Theologicæ existunt tam *quoad actum*, quàm *quoad habitum*, in eo etiam spes Theologica reperitur tam *quoad actum*, quàm *quoad habitum :* quia fides est fundamentum spei, & spes antecedit charitatem ex dictis suprà, nec illa ratione suæ imperfectionis magis dedecet aliquem statum,

III. quàm ipsa fides : atqui fides & charitas Theolo- C
gicæ reperiuntur in animabus Purgatorij tam *quoad actum*, quàm *quoad habitum :* nam in iustis fides non euacuatur, nisi per visionem beatificam, vt intelligitur ex Apostolo primæ *ad Corinthios* decimo tertio, quam visionem animæ Purgatorij nondum habent, immò in orationibus Ecclesiæ pro defunctis communiter vocantur *fideles:* item dicuntur decessisse ex hoc mundo cum signo fidei, charitas autem semper manet in iustis, iuxta illud Apostoli suprà, *charitas nunquam excidit.*

Quòd item animæ Purgatorij exerceant actus fidei & charitatis patet ex eo, quòd in tali statu exercent aliquos actus supernaturales : at nullos alios tales possumus commodiùs assignare quàm fidei & charitatis; nec isti habitus sunt in illis otiosi, cùm actus correspondentes illis non

IV. dedeceant hunc illarum statum : ergo pari iure D
spes Theologica tam *quoad actum*, quàm *quoad habitum* erit in illis.

Deinde animæ Purgatorij habent efficax desiderium vtriusque æternæ beatitudinis supernaturalis obtinendæ tanquam boni absentis ardui, & sibi acquisitu possibilis : igitur habent actum spei Christianæ & Theologicæ. Consequentia patet ex dictis circa naturam & definitionem actus spei Theologicæ. Antecedens patet ex statu & conditione illarum : nam animæ sunt ibi tanquam in carcere, donec soluerint vsque ad vltimum quadrantem, quæ solutio est illis medium obtinendæ beatitudinis arduum, cùm consistat in tolerandis pœnis grauissimis, vt illis finitis transuolent ad æternam beatitudinem : ergo, quemadmodum qui detinetur in carcere ob debita, quorum solutionem certò nouit futuram, expectat & expetit efficaciter frui bono suæ libertatis, sic etiam animæ Purgatorij desiderant efficaciter æternam beatitudinem. V.

Neque his obstat primò, quòd animæ Purgatorij sint certæ de sua beatitudine æterna. Nam timor deficiendi à consecutione rei speratæ, nullo modo est de ratione spei *Theologicæ*, cùm ipsa certitudo assecutionis non tollat ab illa rationem summi boni supernaturalis, ardui, & absentis, nec impediat ardens & efficax desiderium illius tanquam boni proprij seu cedentis in commodum desiderantis illud, quod sufficit ad propriam & præcisam rationem actus spei, & cùm sperare nihil sit aliud, quàm velle efficaciter actu supernaturali assequi beatitudinem supernaturalem ex speciali auxilio Dei, & propriis meritis, ad quod totum ipsa certitudo obti- VI.
nendæ salutis sese solummodo habet per accidens, vt videre est in illo viatore, qui certus de sua salute per specialem reuelationem Dei, qualis fuit bonus latro pendens in cruce, vbi illud audiuit Christi Domini *hodie mecum eris in Paradiso*, potuit æternam beatitudinem, quam nondum obtinebat, adhuc sperare : ergo etiamsi animæ existentes in Purgatorio sint certæ de sua salute, & assecutione beatitudinis æternæ, hócque sensu sint in pace, nihilominus, quia nondum fruuntur illâ, adhuc rectè possunt illam sperare vero actu spei Theologicæ, sicque spes *Theologica* tam *quoad actum*, quàm *quoad habitum* remanet in illis.

Similiter nostræ propositioni non obstat, quòd istæ animæ non possint desperare, sicut nec peccare, quia non est necessarium absolutè, vt quicunque potest exercere vnum actum, possit & actum ei oppositum exercere; nam beati VII.
possunt amare Deum ex charitate, quem tamen non possunt odisse: & quandò cadem potentia dicitur esse contrariorum, istud non debet sumi simpliciter & absolutè, sed debet intelligi accommodatè ad statum & conditionem eius, cuius est talis potentia : vnde cùm animæ Purgatorij ratione sui status sint confirmatæ in gratia, in qua, & cum qua decesserunt, & probè sciant se ab ea non posse deficere, se certò & infallibiliter assecuturas æternam beatitudinem, eámque sibi tantùm differri, donec satisfecerint diuinæ iustitiæ, & ab omni debito pœnæ liberentur, fit, vt illæ non possint aliquo modo desperare de sua salute.

Neque etiam tertiò obstat, quòd sint extra meritum, & spes innitatur meritis sperantis, vel etiam, quòd isti actus videantur esse otiosi in illis. VIII.

Nam imprimis, quia actus illi spei, quos tunc exercent, ita innituntur meritis earum, vt hæc tamen merita non tunc exerceantur ab illis, sed quòd fuerint exercita, dum adhuc essent in corpore mortali, non desinunt actus spei exercere; & quemadmodum viator existens in statu peccati mortalis potest habere actum spei innixum bonis operibus à se exercendis in gratia, sic etiam animæ Purgatorij possunt habere actum spei Christianæ innixum bonis operibus, quæ, dum adhuc essent in hac mortali vita, exercuerunt, quatenus expectant & expetunt accipere à Deo visionem & fruitionem diuinæ essentiæ correspondentem earum meritis in statu vitæ mortalis comparatis.

I. A Deinde iſti actus ſpei non ſunt otioſi in animabus Purgatorij: nam licèt ſint extra ſtatum meriti, quia ſtatus meriti commenſuratur ſtatui viæ, ſeu vitæ præſenti, vt docetur agendo de merito, attamen proſunt illis ad conſolationem, & faciunt, vt patienter ferant pœnas illas & cruciatus acerbiſſimos Purgatorij.

Quæres, quando illæ animæ euolant ad cælum, potiuntúrque ipſâ fruitione diuinæ eſſentiæ, quomodo habitus ſpei Chriſtianæ deſinit eſſe in illis, cùm ſuprà ſignificauerimus illum non remanere in beatis.

Reſpondetur, deſinere per ceſſationem influxus Dei conſeruantis illum: ratio autem, propter quam Deus deſinit illum conſeruare, eſt quòd aliquam habeat repugnantiam cum ſtatu beatitudinis æternæ fundatam in ſua imperfectione: vnde Apoſtolus primæ *ad Corinthios* 13.
II. B ait *ſpem eſſe euacuandam in patria*; quod verò euacuatur, tollitur funditus à ſubiecto, in quo eſt.

Addi etiam poteſt actum fruitionis diuinæ eſſentiæ tanquam boni præſentis & de facto poſſeſſi habere aliquam ſaltem mediatè oppoſitionem cum illo, quæ cùm ſit perpetua & nuſquam interrumpenda, valde conueniens eſt Deum deſinere conſeruare habitum ſpei Chriſtianæ in iſtis animabus, quamprimum incipiunt poſſidere Deum clarè viſum.

ARTICVLVS II.

Vtrum ſpes Chriſtiana reperiatur in damnatis.

SIt hæc propoſitio: *ſpes neque quoad actum neque quoad habitum eſt in damnatis, ſiue illi*
III. C *ſint tantùm damnati ad pœnam damni, vt ſunt infantes decedentes cum ſolo peccato originali, ſiue etiam ſint damnati ad æternam pœnam gehennæ ignis, cuiuſmodi ſunt adulti decedentes in ſtatu peccati mortalis.* Ita ſanctus Thomas citatâ quæſtione decimâ octauâ articulo tertio, & communiter omnes Scholaſtici, & hæc propoſitio, in quantum procedit de actu ſpei, eſt de fide, nam Prouerbiorum vndecimo dicitur, *mortuo homine impio, nulla erit vltrà ſpes, & expectatio ſolicitorum peribit.*

Probatur etiam ratione: primò *de actu*, actus ſpei infuſæ poteſt tantùm eſſe ſupernaturalis, de ſupernaturali bono, tanquam ſibi proprio & apprehenſo ſibi acquiſitu poſſibili ex ſpeciali auxilio Dei, & bonis operibus factis in gratia: ſed nullus damnatus, ſiue infans mortuus cum ſolo originali, ſiue adultus inſignitus charactere
IV. D baptiſmali decedens in peccatis mortalibus poteſt apprehendere beatitudinem æternam, vt ſibi hoc modo poſſibilem; primò, quia nullum actum entitatiuè ſupernaturalem, imò etiam quoad modum reſpicientem vitam æternam eiúſque poſſeſſionem poſſent exercere, carent enim omni ſupernaturali auxilio ad illum exercendum neceſſario, vt docent Theologi primâ parte agendo de obſtinatione dæmonum.

Secundò, quia probè norunt ſe eſſe damnatos in perpetuum, nec vnquam euocandos ad vitam æternam poſſidendam, quamprimum enim iſtæ animæ decedunt de ſuis corporibus, cognoſcunt ſtatum ſuum, intelligunt ſe damnari in perpetuum, ſe nil poſſe promereri apud Deum, quin imò damnati ad pœnam ſenſus exercent de facto
actum deſperationis oppoſitum actui ſpei Chriſtianæ, vt loco nunc citato docent Scholaſtici. V.

Tertiò, actus ſpei infuſæ ſupponit aliquam cognitionem ſupernaturalem fidei infuſæ aut alterius rationis, vt intelligitur ex dictis: at iſtæ damnatorum animæ nullam talem habent cognitionem, qui enim deceſſerunt cum ſolo originali, nihil etiam habitualis cognitionis habuerunt de myſteriis noſtræ fidei, cùm defectu baptiſmi habitum fidei diuinæ non receperint, adulti verò, etſi aliquid audiuerint, imò dum eſſent in via, crediderint fide infuſâ & ſupernaturali, quia tamen ſunt mortui in ſtatu peccati mortalis, eam perdiderunt per ceſſationem influxus Dei conſeruantis illam, ergo nulli eorum poſſunt exercere actum ſpei Chriſtianæ.

Quòd verò *habitus ſpei Chriſtianæ, in nullo damnatorum reperiatur*, patet ex eo, quòd ha-
bitus ſupernaturales & infuſi per ſe ſunt quædam participationes Dei, vt eſt in ſe & ſecundùm ſe, ſeu ex propria ſua conditione ordinant ſuum ſubiectum ad fruendum Deo clarè viſo, mediis eorum actibus, vnde eleuant potentias, in quibus ſunt, ad operandum circa Deum, vt aliquando clarè videndum, & in ſe ipſo poſſidendum, ſed damnati nullum retinent ſpecialem ordinem ad fruendum Deo, vt eſt in ſe, quin potiùs ſola naturalia, quemadmodum in dæmonibus, ſi modò characteres ſacramentales excipias, remanent in illis, & ſupernaturalis habitus ſpei infuſæ importat intrinſecè ſpecialem ordinem ad fruendum Deo, vt eſt in ſe, quemadmodum intelligitur ex dictis de natura & conditione eius, tam in ratione actus quàm in ratione habitus: igitur ſpes Chriſtiana etiam *quoad habitum* non remanet in damnatis. VI.

Obiicies: damnati appetunt eſſe beati æternâ
beatitudine: ergo videntur habere aliquem actum ſpei Chriſtianæ, imò & eius habitum. VII.

Reſpondetur, hunc appetitum eſſe ſolummodo actum purè naturalem, cùm Deus nullum det illis ſpeciale auxilium, quo eliciant actus ſupernaturales.

Deinde, hunc appetitum eſſe *ineſſicacem*, & quandam tantùm velleitatem; cùm ſint certi de ſua damnatione tanquam duratura in æternum, nec proinde apprehendant æternam beatitudinem vt ſibi poſſibilem acquiſitu: at ſpes Chriſtiana dicit actum ſupernaturalem deſiderij efficacis circa æternam beatitudinem, vt ſperanti poſſibilem acquiſitu ex auxilio Dei & bonis operibus.

ARTICVLVS III.

Soluuntur duo dubia.

QVÆRES primò, quomodo damnati, qui dum hìc viuerent, habebant ſpem Chriſtianam, amiſerint illam. VIII.

Reſpondetur, tribus modis illam deperdere, quorum quilibet ſeorſim poſitus eſt ſufficiens ad perdendum illam.

Primus eſt *ceſſatione diuini influxus in illam*, ſicut enim virtutes infuſæ per ſe ſpeciali modo acquirunt eſſe, quatenus nimirum nobis infunduntur à Deo, ſic etiam quoad conſeruari in tali ſuo eſſe dependent ab aliquo ſpeciali concurſu Dei: nam ipſa rei conſeruatio nihil eſt aliud, quàm continuata quædam rei productio: vnde ad ceſſationem ſeu ſubtractionem huius ſpecialis auxilij, ipſe etiam habitus ſpei infuſæ

I. desinit, & ex consequenti actus ab illo produci.

Secundus modus est per *subtractionem diuinæ fidei infusæ*, *seu per cessationem diuini influxus conseruantis fidem infusam*, sublato enim fundamento, & id, cuius est fundamentum, destruitur: at, vt ostendimus, fides infusa est fundamentum spei Christianæ, & fides infusa non remanet in damnatis, cùm hæc sicut & spes detur ex intentione Dei, & ex conditione suæ naturæ ordinetur ad consequendum vitam æternam, à qua damnati sunt de facto in perpetuum exclusi, & cùm etiam actus diuinæ fidei postulet pium affectum voluntatis erga Deum & res propositas ad credendum, qui pius affectus nullo modo est in damnatis, vt pote obstinatis in malo, & Deum habentibus odio: ergo diuinâ fide sic sublatâ à damnatis & spes infusa etiam ab illis tolletur.

II. Tertius modus est per *actum desperationis*; sicut enim actu infidelitatis diuina fides deperditur saltem *demeritoriè*, & charitas infusa peccato adulterij, vel alio simili mortali: sic etiam & spes Christiana amittitur actu desperationis: at damnati ad pœnam æternam sensus semper & continuò desperant; norunt enim æternam beatitudinem esse sibi impossibilem acquisitu, cùm tamen fuerint à Deo creati ad illam obtinendam.

Dixi *(damnati ad pœnam æternam sensus)* nam infantes, qui cum solo originali peccato sunt mortui, propriè non desperant, sed potiùs habent se *negatiuè* circa æternam beatitudinem, non tantùm, quia nunquam cognouerunt res supernaturales, sed etiam, quia defectu baptismi nullum ius vnquam habuerunt ad illam, vel potuerunt sibi comparare.

III. Quæres secundò, licèt fides & spes infusæ non sint in damnatis, si tamen quædam comparatio fiat inter duas istas virtutes, quænam scilicet illarum magis repugnet statui damnatorum.

Respondendum est cum sancto Thoma hîc quæstione decimâ octauâ articulo 3. in solutione ad secundum spem magis repugnare, quia bona, quæ sunt obiectum spei Christianæ, non sunt damnatis acquisitu possibilia, & spes est tantùm de rebus bonis futuris pertinentibus ad sperantem: at hæc bona non possunt contingere damnatis, fides verò diuina est etiam de rebus malis, & ad ipsum subiectum fidei pertinentibus, verbi gratiâ, de pœna æterna damnatorum, & aliis similibus, vnde minùs repugnat fidem informem remanere in damnatis, quàm spem *informem*, quia sciunt suas pœnas fore æternas.

IV.

ARTICVLVS V.

An spes Christiana reperiatur in hæreticis, & iis viatoribus, qui existunt in peccato mortali.

PRIMA propositio: *spes Christiana neque quoad actum, neque quoad habitum est in hæreticis viatoribus, licèt fuerint validè baptisati, & ante professam hæresim iusti & fideles.* Ita communiter omnes, & facilè probatur ex dictis præcedenti articulo: nam à quo abest fundamentum spei Christianæ, item radix & initium actuum eius, ab eo abest & ipsa spes Christiana tam *quoad actum*, quàm *quoad habitum*: atqui fides diuina est fundamentum, radix & initium spei Christianæ *siue quoad habitum*, *siue quoad actum*, vt suprà ostendimus ex Tridentino sessione sextâ capite sexto, & fides infusa non est in istis hæreticis, illam enim perdiderunt per peccatum hæresis: igitur & spes Christiana tam *quoad habitum* quàm *quoad actum*, non est in ipsis hæreticis.

V. Neque obstat, quòd hæretici habeant aliquem amorem supernaturalem æternæ beatitudinis, & aliquam similiter persuasionem consequendi illam.

Nam sicut fides illa, quâ credunt articulos nostræ fidei, non est propriè diuina & infusa, sed tantùm humana & ordinis tantùm naturalis: sic etiam spes illa, quâ hæretici sperant aliquando frui æternâ beatitudine, & amor ille, quo eam prosequuntur, sunt ordinis tantùm naturalis, & quemadmodum hæc eorum fides in ratione fidei diuinæ, & quâ oportet intellectum assentiri rebus à Deo reuelatis est propriè falsa, cùm non innitatur diuinæ reuelationi tanquam formali suo obiecto, sed humano tantùm testimonio, quamuis quoad obiectum naturale interdum sit vera: e. g. dum credit mysterium Trinitatis, item verbum diuinum fuisse pro nobis redimendis incarnatum, & plura id genus alia, sic etiam hæc illorum spes in ratione spei veræ Christianæ Theologicæ & infusæ est falsa, cùm innitatur falso tantùm fundamento, nimirum fide acquisitâ, & respuat bona opera sperantis facta in statu gratiæ, quibus tamen spes verè Christiana etiam innititur, vt suprà docuimus. VI.

Quando verò hæretici nullum exercent actum desperationis, tūc ad deperditionem fidei Christianæ, & infusæ, deperdunt & habitū spei Christianæ, & quando Deus desinit conseruare habitum fidei diuinæ per subtractionem specialis sui influxus, simul etiam desinit conseruare in illis habitum spei Christianæ, ob huius dependentiam à fide Christiana superiùs explicatam, licèt diuina fides possit alioquin remanere in aliquo, qui per peccatum desperationis amittat habitum spei Christianæ. VII.

Secunda propositio: *spes Christiana tam quoad habitum, quàm quoad actum remanet in baptisatis viatoribus habentibus peccatum mortale solummodo repugnās charitati & gratiæ.* Ita communiter omnes, & est adeò certa, vt opposita redoleat hæresim: nam Tridentinū sessione sextâ capite sexto, enumerat actum spei Christianæ inter dispositiones, quibus lapsi in peccatum mortale præparantur ad gratiam iustificantem, & eadem sessione capite septimo, docet fidem & spem non nos perfectè vnire Christo Domino, nisi & ipsa charitas accesserit, sicque supponit hunc vtrumque habitum, fidei nimirum, & spei infusæ, illarumque actus posse esse & remanere in adultis extra statum gratiæ sanctificantis constitutis. VIII.

Et confirmatur ampliùs ex dictis de illo ordine, quem spes Theologica seruat cum ipsa charitate, quia isti habitus non deperduntur solâ cessatione suorum actuū; quandiu homo manet fidelis, nec vllum exercet actum desperationis, tandiu habitus spei Christianæ remanet in illo; quòd si quem actum desperationis exerceat, tunc deperdet & habitum spei Christianæ, quantumuis retineat habitum fidei infusæ propter oppositionem, quam habet peccatum istud

I. desperationis cum habitu spei Christianæ, an autem solummodo *demeritoriè*, an verò *physicè*, & ex natura rei actus desperationis expellat habitum spei Christianæ, eadem est difficultas, ac de peccato mortali, & gratia, quæ propriè spectat ad primam secundæ, quod autem pertinet ad augmentum & decrementum spei Christianæ, idem est iudicium, ac de augmento & decremento charitatis, qua de re infrà dicetur.

DISPVTATIO XI.

De desperatione.

ARTICVLVS PRIMVS.

Cuius potentiæ desperatio sit actus.

II. PRÆCEDENTI disputatione septimâ in solutione obiectionis, contra propositionē articuli quinti explicauimus, quomodo spes Christiana, cùm sit virtus *Theologica*, habeat tantùm *per accidens* duo extrema vitia sibi opposita, vnum *per defectum*, quod est *desperatio*, & alterum *per excessum*, quod est *præsumptio*, quare cùm hactenus disseruerimus de natura spei Christianæ, & de omnibus, quæ ad illam pertinent, restat, vt paucis agamus de hoc vtroque eius extremo opposito vitio, ducentes initium à desperatione, vt repugnante spei Christianæ *per defectum*.

Quod igitur spectat ad principium elicitiuum desperationis, Almainus in suis Moralibus capite septimo, paulò ante finem censet desperationem posse consistere in solo actu intellectus,
III. quo quis liberè & firmiter iudicat se non esse saluandum, verbi gratiâ in isto firmo & libero iudicio, *ego non saluabor*, quod item aliqui recentiorum admittunt. Contra quos

Sit hæc propositio: *desperatio præcisè & formaliter sumpta ita est aliquis actus voluntatis, vt sine aliquo actu voluntatis desperatio sumpta formaliter non possit esse.* Hæc nostra propositio est sancti Thomæ hâc parte quæstione vigesimâ articulo primo, vbi significat desperationem esse motum voluntatis, & expressiùs primâ secundæ quæstione quartâ articulo secundo & quarto, & etiam communis omnium fere recentiorum tam hîc, quàm ibi & tertio sentent. distinct. 34.

Prior pars nostræ propositionis probatur: actus è diametro oppositi sunt eiusdem potentiæ & facultatis, vt patet factâ inductione per
IV. omnes actus, qui habent alios sibi propriè contrarios: item per ipsas potentias naturales, v. g. in intellectu affirmatio, negatio, cognitio veritatis, falsitatis: in voluntate volitio, nolitio, prosecutio boni, fuga mali, & sic de reliquis: atqui desperatio est actus è diametro oppositus spei Christianæ, spes autem Christiana & Theologica propriè, præcisè & formaliter considerata est quidam actus voluntatis. Maior satis patet ex iis, quæ ei adiunximus. Minor probatur ex sancto Thoma primâ secundæ quæstione vigesimâ tertiâ articulo secundo, spes, quæ est virtus *Theologica*, eodem modo se habet ad desperationem, quæ est vitium, & econtrà hæc desperatio ad spem Theologicam, quomodo spes, quæ est passio sese habet ad desperatio-
A nem, quæ similiter est passio: atqui spes, quæ est passio & desperatio ei opposita sunt passiones contrariæ per accessum & recessum eiusdem facultatis ab eodem termino ex sancto Thoma citatâ quæstione vigesimâ tertiâ articulo secundo, & spes, quæ est actus virtutis spei Theologicæ, est actus voluntatis, ergo & desperatio illi opposita, quæ est vitium, erit propriè & formaliter actus voluntatis. V.

Deinde, omnis affectus est actus potentiæ appetitiuæ sibi correspondentis, *sensitiui* nimirum, vel *rationalis*, seu voluntatis: atqui desperatio opposita virtuti spei Christianæ est quidam affectus, quo receditur ab æterna beatitudine, summo bono nostro, quod est obiectum voluntatis: ergo desperatio, quæ est vitium oppositum spei Christianæ, est formaliter & præcisè spectata quidam actus voluntatis.

B Posterior pars propositionis asserens *desperationem formaliter & præcisè sumptam non posse esse sine aliquo actu voluntatis*; probatur: implicat actum vitalem esse sine principio suo vitali & actuali eius influxu, habet enim vitalis actus intrinsecam dependentiam & habitudinem à tali suo principio, & cùm habeat totum suum esse in ipso suo fieri, non potest esse absque actuali influxu prædicti sui principij: atqui desperatio est vitalis quidam actus, cùm sit spiritalis quidam affectus, cuius principium ex dictis præcedenti parte huius propositionis est ipsa voluntas, quæ est vitalis quædam potentia respectu præcipuorum suorum actuum: ergo implicat desperationem esse formaliter sine voluntate, & aliquo eius influxu. VI.

Tota propositio ampliùs confirmatur: desperatio sumpta formaliter non potest consistere in eo actu, quo stante potest quis non desperare, quia
C desperare & non desperare sunt contradictoria: sed stante firmo & libero hoc vel simili actu intellectus seu iudicio *ego non saluabor*, potest quis non desperare, quia potest suspendere actum voluntatis & sic nec sperare, nec desperare, sed habere se merè negatiuè, quoad actum seu consensum voluntatis, vel etiam potest hunc vel similem actum omninò oppositum desperationi exercere (*licèt firmiter & liberè iudicem me non fore saluandum, nihilominus propono & volo facere quod potero, vt saluer*) nam hoc non implicare potest intelligi ex rebus humanis satis frequenter occurrentibus, quas licèt iudicemus nos non esse assecuturos, non tamen desinimus velle, immò conari illas assequi & obtinere, ergo desperatio sumpta præcisè & formaliter non potest consistere in tali vel simili iudicio, nec proinde in aliquo simili actu intellectus, & cùm VII.
D nulla alia restet potentia, cuius possit esse actus, quàm voluntatis, debet ipsa desperatio esse propriè & formaliter actus voluntatis. VIII.

Obiicies primò: Cain in Genesi per hoc solum, quod credidit se esse damnandum, desperauit dicens; *maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear.*

Respondetur, verba illa Cain Geneseos quarto fuisse quidem verba desperantis, vt Patres ibi communiter explicant, sed exprimentis suam desperationem, non per suum formale, sed per præuium illud iudicium, quod ad illam formaliter per actum voluntatis elicitam antecedit in intellectu, eâ loquendi formulâ satis frequenti apud sacros scriptores & alios, quâ effectus explicatur per suam causam, vel aliquid aliud per

I. suam radicem: vnde negatur Cain formaliter peccasse peccato desperationis, per hoc solùm & præcisè, quòd crediderit se esse damnandum.

Obiicies secundò: tale iudicium imprudens, sed tamen liberum, reddit ipsum hominem impotentem ad sperandum: ergo tale iudicium practicum est aliquod peccatum contra spem: sed non est peccatum omissionis, quia est per actum aliquem positiuum, scilicet per iudicium oppositum iudicio, quod debet esse de obiecto sperato: ergo est peccatum *commissionis*, & proinde oppositum alicui virtuti, & præcepto de exercendo eius actu contrario; sed nulla potest assignari virtus, vel actus virtutis, cui tale iudicium contrarietur, quàm spes Christiana & eius actus: ergo tale peccatum est positiuè contrarium spei, non per excessum, sed per defectum, vt per se patet: ergo est desperatio: ergo, cùm

II. hoc peccatum formaliter sumptum consistat in aliquo actuali iudicio imprudenti, sicut actuale iudicium imprudens est actus intellectus tanquam principij elicitiui, sic etiam & ipsa desperatio ita erit propriè actus liber, vt possit esse solius intellectus.

Respondetur, tale iudicium temerarium, firmum tamen & liberum, reddere hominem *moraliter* quidem, non tamen *absolutè* & *simpliciter*, impotentem ad sperandum, quatenus remanente tali iudicio practico in intellectu est valde difficile voluntatem exercere aliquem actum spei Christianæ, non tamen absolutè & simpliciter impossibile, vt patet ex confirmatione superiùs allata pro nostra propositione, & ampliùs patebit infrà.

Deinde respondetur, iudicium istud, quatenus firmum & liberum, spectatum præcisè *in se & secundùm se*, esse aliquod peccatum temeritatis & imprudentiæ; si autem spectetur *secun-*

III. *dùm effectum*, quem producit, seu secundùm id, cuius est radix & occasio in voluntate, esse contra virtutem spei Christianæ, non quidem ex præcisa sua ratione, quâ est tale iudicium, sed ex ipsa tacita vel expressa consensione voluntatis in tale iudicium, & sequentis illud practicè, ad eum ferè modum, quo qui actu positiuo vult nunquam credere Deo, peccat positiuè contra fidem Christianam & Theologicam, licèt in tali suo actu voluntatis nullum includat iudicium repugnans diuinæ fidei.

ARTICVLVS II.

In quo consistat desperatio.

IV. SIT hæc propositio: *desperatio propriè & formaliter sumpta consistit in illo actu positiuo voluntatis, quo hac expressè statuit nunquam ampliùs prosequi beatitudinem æternam, seu aliquod aliud bonum sperandum, nec ampliùs conari ad obtinendum illud, & ad eius consecutionem, ita vt ipsa desperatio formaliter sumpta nihil sit aliud, quàm efficax quædam nolitio prosequendi vnquam æternam beatitudinem, & conandi ad illam.* Hæc propositio colligitur ex sancto Thoma hâc parte & prima secundæ quæstione vigesima tertia.

Probatur: eorum, quæ sibi contrariè opponuntur, formales rationes sunt omnino contrariæ ex communi doctrina Dialecticorum: atqui actus spei Christianæ, & desperatio sibi inuicem opponuntur contrariè penes accessum & reces-

A sum voluntatis ab vno & eodem obiecto amato, scilicet æternâ beatitudine tanquam summo bono nostro & consecutione illius (ex sancto Thoma locis superiùs & hoc articulo citatis) & actus spei Christianæ est actus quidam positiuus, quo voluntas vult efficaciter æternam beatitudinem, semper conari ad illam & ad eius consecutionem, seu est volitio quædam efficax æternæ beatitudinis & consecutionis eius, quemadmodum suprà fusè docuimus, & huic volitioni sic explicatæ actus ille positiuus, quo voluntas statuit expresè nunquam ampliùs prosequi æternam beatitudinem, nec ampliùs conari ad eius consecutionem, opponitur omnino contrariè prædicto actui voluntatis importantis actum spei, sicut volitio & nolitio eiusdem obiecti, vt patet conferendo illos inter se inuicem: igitur desperatio sumpta formaliter & præcisè nihil est a- V.

B liud, quàm nolitio efficax prosequendi vnquam æternam beatitudinem & consecutionem eius. VI.

Dixi primùm in propositione *(quo voluntas expressè statuit)* nam, quemadmodum verus actus spei Christianæ est desiderium aliquod *efficax*, sic etiam desperatio ei opposita debet esse aliqua volitio *efficax*.

Secundò, in eadem illa propositione addidi istam particulam *(nunquam, vnquam)* quia, si talis actus voluntatis sit solummodo de non efficaciter volendo aut prosequendo æternam beatitudinem pro aliquo tantùm tempore, talis actus voluntatis, seu talis nolitio, est potiùs aliqua suspensio exercendi actum spei pro aliquo tempore, vel quædam eius dilatio, quàm vera desperatio, cùm per istum talem actum æterna beatitudo & eius assecutio non absolutè abiiciatur; vnde cum tali nolitione potest virtus spei remanere, hæc enim, sicut non solâ cessatione

C actus deperditur, ita nec solâ suspensione actus eius; & peccatum istud est potiùs aliquod peccatum *omissionis*, quàm *commissionis*, quale tamen est ipsa desperatio. VII.

Tertiò, addidi hanc particulam *(prosequendi æternam beatitudinem & conandi ad illam)* quia desperatio loquendo propriè non potest esse aliqua nolitio immediata & directa beatitudinis æternæ; tum quia aliqua directa & immediata volitio beatitudinis æternæ saltem *inefficax* potest esse simul cum desperatione, nam damnati appetunt etiam esse beati, & tamen actu desperant: tum etiam, quia æterna beatitudo considerata in se & secundùm se est summum bonum; vnde secundùm se non potest attingi immediatè & directè per aliquem actum nolitionis, & ideò, quia ista prosecutio & conatus ad obtinendam beatitudinem respicit immediatè

D & proximè medium vsurpandum pro illa obtinenda, & conatus ad tale medium, qui ipsâ prosecutione importatur, apprehenditur ab ipso desperante vel *impossibile*, vel *nimium difficile*, vel *etiam sibi vanum & inutile*, quâ ratione est aliquid malum, saltem in apprehensione, fit, vt desperatio comparatione medij & prosecutionis sit propriè aliqua nolitio voluntatis, quatenus auersatur illam, quâ tamen ipse desperans auersatur *indirectè*, & *ex consequenti* quodammodo beatitudinem æternam, quatenus *efficax* nolitio medij necessarij ad finem, cuiusmodi est prosecutio & conatus comparatione beatitudinis æternæ, est quædam nolitio ipsius finis, & sic desperatio & nolitio penes obiectum differunt, quòd desperatio immediatè & dire- VIII.

I. A ctè sit beatitudinis æternæ, ipsa autem nolitio per illam importata sit immediatè & directè istius conatus & prosecutionis, & hâc mediante sit tantùm Indirectè beatitudinis, vel alterius boni sperati.

ARTICVLVS III.

Quodnam sit obiectum formale desperationis.

SIT hæc propositio : *obiectum formale desperationis, seu ratio mouens ad desperandum, sumpta in genere, & in amplissima sua latitudine, est vtraque æterna beatitudo, quatenus desperanti apparens incommoda, vel saltem non æquè commoda, in quantum his & istis mediis est acquirenda : in particulari verò, interdum est ap-*
II. B *parens inutilitas :* verbi gratiâ, *dum quis iudicat assecutionem beatitudinis esse sibi impossibilem, vel se frustrà niti circa eius assecutionem, cùm de facto non sit eam assecuturus, vel est ipsa contrarietas assecutionis vitæ æternæ cum terrenis affectibus & delectationibus, quibus desperans magnopere afficitur ; vel denique ipsa difficultas assequendæ beatitudinis æternæ, quam desperans, licèt iudicet absolutè & simpliciter loquendo esse sibi possibilem, attamen reputat esse sibi nimiùm difficilem, & hinc animo despondet, & tandem desperat.*

Duæ sunt partes huius propositionis, quarum posterior est explicatio prioris, quæ facilè probatur ex dictis suprà : nam actuum sibi inuicem contrariè oppositorum formalia obiecta debent esse opposita, quia hæc oppositio attenditur potissimùm circa formale obiectum : atqui ex dictis suprà vtraque beati-
III. C tudo æterna, vt cedens quasi in commodum sperantis & proprium eius bonum, est formale obiectum spei Christianæ, & hæc formalitas (*vt incommoda, seu vt cedens quasi in incommodum ipsius desperantis*) est formaliter & directè opposita formali obiecto spei Christianæ, vt satis ex se intelligitur : ergo hæc formalitas *(vt incommoda, vel non æquè commoda, quatenus his & istis mediis est acquirenda)* erit formale obiectum desperationis.

Idem probatur, discurrendo per singula membra posterioris partis ; & primùm patet *de apparenti inutilitate*, nam non tantùm homini vitioso, qualis communiter est desperans, sed etiam studioso, est valdè incommodum, & contra eius affectum, sese applicare ei faciendo, quod apparet illi futurum omnino inutile, & tale iudicat ; quod enim allicit hominem ad aliquid suscipiendum, est vel bonitas, vel honestas, vel
IV. D vtilitas illius ; ergo apparens inutilitas dimouebit illum ab eius prosecutione, ita vt ratione suæ inutilitatis sit illi aliquo modo incommodum, si non *positiuè*, saltem ad minus *negatiuè*.

Deinde : eadem inutilitas, vt fundata in impossibilitate apparenti, licèt non vera, rei habentis in seipsa appetibilitatem, habet rationem alicuius incommodi, quatenus contorquet ipsum appetentem, illúmque dimouet ab appetitu talis rei ; similiter & eum, qui existimat se frustrà niti ; nam, qui perdit operam, cuiusmodi est qui frustrà nititur, se ipsum incommodat, cùm sic operando sese priuet aliquo bono, verbi gratiâ voluptate, cui tunc potuisset incumbere, & cùm susceptio rei difficilis semper habeat aliquod

incommodum sibi annexum, qui etiam desperat de beatitudine æterna ob difficultates superandas in eius assecutione, habet pro formali obiecto suæ desperationis assecutionem vitæ æternæ vt sibi incommodam, sícque semper in quolibet actu desperationis, motiua ratio est proprium apparens & iudicatum incommodum ipsius desperantis. V.

Atque ex his facilè conciliantur inter se duæ illæ Scholasticorum sententiæ de obiecto desperationis ; quarum prior asserit esse bonum ; quia desperatio est aliquis recessus ab æterna beatitudine tanquam obiecto, & posterior, esse malum, eo quòd desperatio est quidam actus fugæ, & fuga est tantùm mali.

Conciliantur, inquam, inter se : nam, si ipsum obiectum *quod* desperationis attendatur, illud est summum bonum, scilicet vtraque æterna beatitudo, quia spei Christianæ & despera- VI.
tionis, cùm sint actus propriè contrarij, idem debet esse obiectum ; si verò formale obiectum, & ratio motiua desperationis consideretur, iam habet aliquam mali rationem, est enim hæc formalitas *(quatenus proprium incōmodum desperantis)* in qua semper aliquod apparet malum, quod ipse desperans refugit, vt nunc explicatum est, & sic desperatio habet rationem alicuius fugæ.

Dixi, incommodum istud habere aliquam rationem mali, quia illam tantùm habet apparenter & ex deprauato iudicio desperantis, cùm in rei veritate sit aliquod bonum, quod homini tamen malè affecto & malè iudicanti de rebus honestis æquiualet malo alicui quoad prosecutionem, sícque facit, vt voluntas refugiat, & retrahatur ab ipsa executione & vsurpatione medij pro consequendo tali bono.

ARTICVLVS IV. VII.

Quale iudicium desperatio præsuppponat.

SIT hæc propositio : *licèt possit interdum contingere, vt iudicium ad aliquem actum desperationis præsuppositum sit hæreticum, attamen non est necessarium ad desperationem iudicium illi præsuppositum esse tale, sed sufficit imprudens & temerarium aliquod iudicium.* Ita sanctus Thomas hîc quæstione vigesima articulo secundo, & omnes eius interpretes, & imprimis certum est, *aliquod iudicium intellectus debere præsupponi ad actum desperationis*, voluntas quippe nihil amat, vel refugit, nisi priùs aliquo modo illuminata circa illud fuerit ab intellectu, vt habet communis sententia Philosophorum & Theologorum, & nos suprà ostendimus ad actum spei Christianæ aliquod iudicium intellectus debere præsuppo- VIII.
ni : ergo, cùm desperatio sit actus illi contrarius, debet etiam præsupponere aliquod iudicium.

Sícque difficultas tantùm restat de qualitate iudicij ; & primò, quòd illud *non sit necessariò hæreticum*, probatur : potest quis ex hoc vel simili imprudenti iudicio *(non saluabor)* fundato in aliquibus signis, quibus iudicat se non esse de numero prædestinatorum, verbi gratiâ, quòd experiatur se frequenter labi in grauissima peccata, nec nisi valdè ægrè se ab aliquibus illorum abstinere, vnde concipit tædium pugnandi contra tentationes, ita vt, cùm se videat onustum & implicatum tot grauibus peccatis, à quibus sese expedire iudicat esse maximè difficile, despondet animo, & tandem desperat,

I. nolens ampliùs intendere in beatitudinem æternam; at hîc reperitur vera & propriè dicta desperatio, quemadmodum intelligitur ex dictis, & tamen nullum istorum iudiciorum est hæreticum, nec enim est de fide hunc in particulari *esse de facto saluandum*, *esse de numero prædestinatorum*, quæ tamen iudicia hîc solummodo præsupponuntur: ergo iudicium, quod præsupponitur desperationi, non est necessariò hæreticum.

Dices: quemadmodum actus spei Christianæ præsupponit necessariò iudicium de possibilitate acquirendi vitam æternam ex dictis suprà, sic etiam & desperatio, cùm ei opponatur contrariè, debet præsupponere aliquod iudicium de impossibilitate assecutionis vtriusque beatitudinis: atqui iudicium hoc, *scilicet, æterna beatitudo est impossibilis acquisitu*, est hæreticum,

II. quia hæreticum est dicere, *Deum nos obligare ad impossibile, mandata Dei esse nobis impossibilia, & Deum ordinasse nos ad aliquid impossibile tanquam vltimum finem nostrum*: ergo iudicium, quod præsupponitur ad desperationem, debet necessariò esse hæreticum.

Respondetur, duobus modis aliquid dici *impossibile*, tam iuxta modum loquendi sacræ scripturæ, quàm vulgarem inter homines; primò *propriè, physicè & in rigore*, quomodo quod implicat contradictionem, dicitur *impossibile*; deinde, minùs *propriè* & tantùm *moraliter*, quo sensu id, quod loquendo absolutè possumus, & nihilominus est valde nobis difficile, & nonnisi ægerrimè fit à nobis, dicitur *impossibile*, quâ ratione fratres Ioseph dicuntur in Genesi *non potuisse ei loqui pacificè*; iam desperatio debet quidem præsupponere in intellectu aliquòd iudicium de impossibilitate vtriusque æternæ beati-

III. tudinis respectu desperantis, non tamen necessariò de impossibilitate absoluta & primo modo sumpta, sed tantùm de impossibilitate posterioris generis, vt probat ratio allata pro nostra propositione: in qua iudicium præsuppositum desperationi est non hæreticum, sed imprudens & temerarium; & proinde, cùm duæ istæ virtutes, diuina scilicet fides & prudentia, ita à se inuicem distinguantur, vt non habeant necessariam connexionem inter se, prudentia poterit per tale iudicium deperdi fide remanente saluâ, & tunc peccatum istud imprudentis iudicij ita erit contra prudentiam, vt etiam sit in præsenti casu contra spem, quatenus homo non tantùm assentiendo illi exponit se periculo desperationis, sed etiam inductus tali iudicio desperat reipsa, neque propterea desperatio desinit opponi contrariè actui spei Christianæ, quia talis

IV. contrarietas magis attenditur penes formales rationes sibi inuicem contrariè oppositas istorum actuum, quàm penes alia, quæ sese tantùm habent *præsuppositiuè* ad eiusmodi actus.

Quæres: an ad desperationem sufficiat, quòd tale iudicium sit *imprudens & temerarium*, an verò insuper debeat esse *falsum*.

Respondetur, sufficere quòd sit *imprudens & temerarium*, quia ad istas duas conditiones inexistentes iudicio practico intellectus, desperatio potest sequi in voluntate, & potest contingere, vt qui hodie desperat etiam firmiter, crastinâ die vel alio sequenti tempore seriò resipiscat & tandem moriatur in gratia, sicque de numero saluandorum; econtrà satis frequenter euenit, vt aliquis obstinatè desperans non resipiscat à peccato, sed induratus & excæcatus moriatur in illo, sicque de numero reproborum, & sic in priori casu iudicium præsuppositum desperationi non erat solummodo *imprudens & temerarium*, sed etiam *falsum*: at in posteriori est verum, nec tamen desinit esse *imprudens & temerarium*, eò quòd, quandiu homo viuit, liberum est illi resilire à peccato, habet enim gratiam sufficientem à Deo præparatam & oblatam, quâ si velit, potest sese conuertere ad Deum & saluari. V.

Quòd item *iudicium præsuppositum desperationi possit aliquando esse hæreticum*, patet, quia iudicium istud Caini desperantis Genes. 4. videtur fuisse tale, *maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear*; quatenus existimabat peccatum suum esse tam graue, vt esset *irremissibile*, quomodo etiam grauissimi quidam peccatores, sectatores hac in parte Nouatianorum, iudicant quædam peccata atrocia esse absolutè & simpliciter *irremissibilia*: vnde, vbi illa commiserunt, facilè ex tali iudicio hæretico incidunt in peccatum perfectæ desperationis. VI.

ARTICVLVS V.

Ex dictis quædam corollaria inferuntur.

EX dictis sequitur primò, fidem diuinam posse adhuc remanere in aliquo viatore, deperditâ spe Christianâ, cùm desperatio propriè dicta possit dari ex aliquo firmo iudicio practico intellectus, temerario tantùm & imprudenti, vt nunc explicatum est; tum etiam, quia prius non dependet à posteriori, sed potest sine illo conseruari; at fides diuina ex dictis suprà est ordine generationis prior spe Christianâ; tum etiã, quia actus desperationis non semper habet aliquam oppositionem etiam mediatam cum fide diuina, nam aliquis potest interdum credere fide diuinâ omnes & singulos articulos fidei, item sibi etiam in particulari esse possibile ex auxilio diuinæ gratiæ & suæ cooperationis assequi vitam æternam, stare per eum, quin saluetur, interim tamen, quia bonum illud vitæ æternæ est absens & solâ fide diuinâ apprehenditur, bonum autem sensibile est præsens, & homo ille est à longo tempore assuetus vitæ voluptuosæ, sicque magis mouetur à bono sensibili delectabili, quàm à vero bono spiritali, concipit graues difficultates sibi esse subeundas pro vincendis tentationibus, statuit firmiter apud se persequi vitam inchoatam in vitiis & delitiis, nunquam niti ad assequendum æternam beatitudinem: in quo toto proposito firmo voluntatis, & iudicio illi præsupposito, nihil interuenit oppositum diuinæ fidei, sed tantùm spei Christianæ & aliis virtutibus distinctis ab ipsa fide diuina. VII. VIII.

Hinc, quando sanctus Chrysostomus homiliâ *de fide, spe & charitate*, ait *spem non posse intercidere ipsâ fide remanente*, sensus illius tantùm est, id esse valde difficile, sumpto nomine *impossibilis* pro valde difficili, quatenus qui desperat, est maximè dispositus ad peccatum infidelitatis, & quoniam fides est fundamentum spei Christianæ, quando illa remanet, facilius est homini committere alia peccata contra charitatem ex aliquo malo affectu, quàm incidere in desperationem, nam fides remanens facit, vt aliqua spes vitæ æternæ faciliùs concipiatur ab homine, ob illam certitudinem, quam ipsa fides spei Christianæ communicat.

I. Secundò sequitur non vnam, sed plures, cásque varias, posse dari causas desperationis: nam, vt sanctus Thomas expressè docet hîc quæstione vigesima articulo quarto, nascitur interdum ex luxuria & voluptatibus carnis, fit enim aliquando, vt animus effectus planè carnalis parùm aut nihil æstimet bona supernaturalia, sicque nolit laborare pro illis assequendis; item aliquando oritur ex acedia, seu ex illo torpore animi, quo voluntas refugit labores bonorum operum, reputans ipsum *bene viuere* esse nimis laboriosum, est enim acedia *deiectio animi in rebus spiritalibus*; & hac de re videri possunt sanctus Basilius oratione in illud, *attende fili:* sanctus item Gregorius libro 31. Moralium relatus à sancto Thoma articulo quarto nunc citato: sanctus Bernardus sermone nono *in Cantica*, vbi etiam agit de remediis, quibus hæc a-
II. cedia potest sanari.

Tertiò, potest desperatio nasci ex *infidelitate & hæresi*, verbi gratiâ, quando aliquis credit firmiter & deliberatè sua peccata esse per Deum *irremissibilia*, esse longè maiora ipsâ misericordiâ & bonitate Dei, vt superiùs explicatum est.

Potest denique desperatio nasci *ex nimio affectu & amore ad varia peccata*, & sic pro ea varietate peccatorum, quibus voluntas nimiùm inhæret, potest etiam desperatio varias habere causas, nimius enim ille affectus potest ita excæcare iudicium intellectus (nam ex Aristotele in Ethicis, *vnusquisque indicat prout affectus est*) vt minùs æstimet futuram beatitudinem æternam, quàm præsentem voluptatem corporis, & ita prauus ille affectus faciat illum abiicere curam assequendæ beatitudinis æternæ, & quia acedia, vt nunc explicata, est
III. causa proximior desperationis, aliæ verò superiùs assignatæ sunt remotiores, quemadmodum intelligitur ex dictis, ideò sanctus Thomas citato articulo quarto, ait desperationem oriri ex acedia.

Quartò sequitur, desperationem ita esse ex suo genere peccatum mortale ex dignitate summi nostri boni increati, cui opponitur, vt ob eandem rationem sit grauius omnibus peccatis, quæ aduersantur virtutibus tantùm moralibus, etiam infusis per se: quòd si peccatum desperationis comparetur cum peccatis, quæ pugnant contra fidem, loquendo simpliciter & absolutè, peccatum infidelitatis est grauius eo peccato desperationis, quo quis tantùm affectus tædio, vel ex consideratione imbecillitatis suarum virium, & ex apprehensione difficultatum occurrentium circa assecutionem beatitudinis æternę,
IV. firmiter & deliberatè statuit non ampliùs illam prosequi, hic enim desperans non auersatur directè & per se æternam beatitudinem, sed tantùm indirectè, vt ostendimus articulo secundo, ibi verò auersatur directè Deum primam veritatem in dicendo, eúmque facit mendacem, quod est maximè iniuriosum.

Neque ex his sequitur, fidem esse nobiliorem ipsâ spe Christianâ, cuius tamen contrarium suprà docuimus; non enim maior & minor grauitas peccatorum attenditur tantùm penes maiorem vel minorem nobilitatem obiecti, sed etiam penes modum & affectum, quo peccatur in illud, vt ostendunt Theologi prima secundæ agendo de peccatis; vnde, cùm affectus ille, quo voluntas auersatur tantùm indirectè Deum, sit

A in genere mali aliquid minus, quàm affectus ille, V.
quo voluntas *indirectè* tantùm auersatur Deum, (sic enim hæc auersio videtur esse minùs voluntaria) fit, vt peccatum infidelitatis & hæresis sit grauius prædicto peccato desperationis.

Quòd si peccatum fundetur in iudicio hæretico, tunc ratione sibi adiuncti erit grauius solo peccato infidelitatis & hæresis sumpto solitariè, quia vltra malitiam inclusam in peccato hæresis, habet & aliam specialem formaliter importatam ipso peccato desperationis.

An autem desperatio sit peccatum grauius vel minùs graue peccato contra charitatem, & ex consequenti odio Dei, etiam opposito amori *concupiscentiæ* eiusdem Dei, dicetur inferiùs agendo de illa.

Cæterùm, sanctus Thomas hîc quæstione vigesima articulo tertio in corpore, rectè notat,
B quòd si desperatio consideretur per ordinem ad VI.
suum subiectum, & sic comparetur cum infidelitate penes malum, quod ei potest inferre, tunc desperationem esse periculosiorem peccato infidelitatis, quia inquit, sublatâ spe irrefrænatè homines labuntur in vitia, & à bonis laboribus retrahuntur; quod confirmat duplici auctoritate, vnâ scripturæ sacræ, Prouerb. 14. alterâ S. Isidori libro *de summo bono*, quibus potest & illud Apostoli *ad Ephes.* 4. adiici, *desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem immunditiæ omnis in auaritiam*, quibus verbis significat Apostolus eos, qui sunt destituti omni spe Christianâ, totos sese tradere voluptatibus etiam turpissimis huius vitæ, sícque sibi præcludere omnem viam perueniendi ad vitam æternam.

DISPVTATIO XII.

C
De actu desperationis per ordinem ad reuelationem diuinam. VII.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quædam prænotantur ad intelligentiam difficultatis articulo sequenti proponendæ.

DIFFICVLTAS sequentis articuli proponitur, vt positâ eius explicatione videamus, an aliquis in tali casu constitutus posset sine aliquo nouo peccato exercere actum desperationis, vel saltem non sperare.

Vt autem discernamus certa apud omnes Scholasticos ab incertis, sciendum est imprimis, hanc reuelationem posse concipi fieri à Deo duobus
D modis; primò *hypotheticè tantùm & cōminatoriè*, VIII.
tam ex parte Dei reuelantis, quàm ex parte intelligentiæ & cognitionis eius, cui in particulari fit talis reuelatio, ita vt Deus reuelet eum fore damnandum sub hac aut simili conditione, *(nisi resipiscat)* & is, cui fit hæc reuelatio intelligat illam sub hac hypothesi solummodo fieri; & dānationem eius esse futuram sub tali conditione solummodo: deinde potest hæc reuelatio concipi fieri *absolutè* tam ex parte Dei, quàm ex parte intelligentiæ & cognitionis eius, cui fit talis reuelatio, ita vt Deus sic reuelando loquatur *simpliciter & absolutè*, significétque ei, cui id reuelat, futurum certò, infallibiliter, absolutè & simpliciter, quòd de facto & re ipsa damnabitur, & is, cui talis fit reuelatio, intelligat Deum ita re-

I. uelantem loqui, non sub aliqua conditione, sed
purè simpliciter & absolutè.

Secundò notandum est, in Deo respectu gu-
bernationis vniuersi & eorum, quæ sunt ad ex-
tra, duplicem distingui potentiam, vnam *ordi-
nariam*, *extraordinariam* alteram: eam Theo-
logi vocant *ordinariam*, quâ Deus iuxta decre-
tum à se constitutum & leges suæ prouidentiæ
facit & gubernat omnia; eam verò *extraordina-
riam* vocant, quâ secluso tali decreto, conside-
rando tantùm ipsam rerum naturam, efficaciam
diuinæ potentiæ, & veritatem suorum attribu-
torum, potest aliquid, iuxta quam quicquid non
implicat vel non repugnat alicui ex eius attribu-
tis (contra quæ nihil potest agere, quia seipsum
negaret & destrueret, quod repugnat) dicitur
illi esse possibile.

Tertiò notandum est, præsentem difficulta-
II. tem non moueri de *potentia ordinaria* Dei, om-
nes enim facilè admittunt talem *absolutam* re-
uelationé de potentiâ *ordinariâ* non posse fieri,
& quando aliquibus fiunt reuelationes de sua
damnatione, esse tantùm *comminatorias*, tan-
túmque *hypotheticas* sub conditione intelligen-
das, nimirum, si perseuerent in statu peccati
& in illo moriantur: ita sanctus Thomas in quæ-
stionibus disputatis *de veritate* quæstione 23. ar-
ticulo octauo in responsione ad secundum: Ma-
ior in tertium sententiarum distinct. 26. quæ-
stione tertia, & communiter interpretes sancti
Thomæ ad quæstionem 20. huius partis.

Et probatur facilè: illud iuxta ordinariã poten-
tiam Dei nõ potest fieri, quod dispositioni ab illo
constitutæ repugnat, ex secundo notabili: sed re-
uelatio absolutè facta alicui viatori de sua dam-
natione, vt simpliciter & absolutè futura, repu-
gnat ei dispositioni, quâ Deus statuit, vt quan-
III. diu homo viuit in hoc sæculo, possit actu positi-
uo sperare veniam suorum peccatorum, quan-
tumlibet grauissimorum, similiter & vtramque
æternam beatitudinem, vt patet ex dictis de
præcepto spei, quem tamen actum positiuum
homo non posset exercere, si ex diuina reuela-
tione *absoluta* sibi per fidem diuinam cognitâ
sciret se certò, infallibiliter, absolutè & simplici-
ter esse damnandum, vt paulò pòst docebitur.

Deinde: præsens vita habet rationem stadij
& militiæ, iuxta modum satis vulgarem loquen-
di scripturæ, Conciliorum, & Patrum: at quan-
diu aliquis est in stadio, illúdque decurrit, &
quandiu quis in militia vel in agone contendit,
tandiu habet aliquid spei obtinendi brauium, &
reportandi victoriam de aduersario: ergo toto
tempore huius vitæ iuxta *legem ordinariam* Dei,
homo potest sperare, nec proinde iuxta eandem
IV. legem potest Deus ei reuelare eum simpliciter
& absolutè damnatum iri.

Tandem: quandiu homo tenetur credere es-
se in sua potestate assequi vitam æternam, to-
tum impedimentum illius assequendæ solummo-
do sese tenere ex parte illius, cum posse pœnite-
re sui peccati quantumlibet grauissimi, quocun-
que momento huius vitæ cum pœnituerit, asse-
cuturum gratiam, in qua mori potest, tandiu ab-
soluta reuelatio de eius damnatione non potest
ei fieri, ita vt fide diuinâ ei credere teneatur, vna
enim reuelatio diuina alteri non aduersatur; at-
qui iuxta legem ordinariam Dei quilibet Chri-
stianus tenetur credere fide diuinâ assecutio-
nem vitæ æternæ esse sibi possibilem, solummo-
do per eum stare, quin saluetur, item quòd quo-

A tiescunque peccator ingemuerit, toties Deus il- V.
lum recipiet in reconciliationem, & si velit per-
seuerare, se moriturum in statu gratiæ; nam sa-
cræ scripturæ passim id docent: igitur *absoluta*
reuelatio de damnatione æterna, non potest iux-
ta *legem ordinariam Dei*, fieri alicui viatori vt
simpliciter & *absolutè* sibi euentura.

Obiicies, Deum de facto reuelasse Antichri-
stum fore certò & infallibiliter damnandum, il-
lúmque etiam in particulari designasse apud A-
postolum secundæ ad Thessalonicenses capite
secundo, sic enim loquitur Apostolus de illo, *re-
uelatus fuerit homo peccati, filius perditionis*, &
paulò pòst, *& tunc reuelabitur iniquus.*

Respondetur, nos tantùm mouere quæstio-
nem de ea reuelatione, quæ in particulari fiat
ipsi reprobo adhuc viatori, hîc enim agimus de
reuelatione, quæ fiat ei, quem propriè præce-
B ptum spei Christianę respicit comparatione suæ
propriæ vtriusque beatitudinis: nam spes (vt sa- VI.
tis abundè docuimus) respicit summum bo-
num, quatenus est proprium ipsius sperantis:
at hæc reuelatio (*quòd Antichristus sit certò
damnandus*) vt refertur in sacris litteris, non
fit, nec fiet ipsi Antichristo, sed fit immediatè
ipsi Ecclesiæ, vt satis intelligitur ex relato textu
sancti Pauli, & ex capite septimo Danielis, cui
Ecclesiæ ipse Antichristus nullo modo est credi-
turus, vnde nec etiam fit mediatè ipsi Anti-
christo, iuxta sensum difficultatis, de qua agi-
mus.

Deinde: hæc reuelatio Antichristi, vt certò
& absolutè damnandi, contenta in sacris litteris,
fit solummodo in communi, non autem in par-
ticulari, nam sacræ litteræ ibi tantùm docent
Antichristum futurum, eúmq; hæc & ista factu-
rum, & licèt tradant eum fore personam parti-
C cularem, & non aliquod aggregatum ex pluri- VII.
bus & variis personis sibi succedentibus (cuius-
modi fingunt hæretici contendentes summum
Pontificem esse hunc Antichristum, qui tamen
summus Pontifex vno tempore est alia persona
ab eo, qui alio tempore præfuit eidem Eccle-
siæ Catholicæ & Romanæ) nihilominus tamen
cum solummodo reuelant vagè & indetermi-
natè tanquam vagum aliquod & indetermina-
tum indiuiduum, non enim determinant in par-
ticulari hunc esse istam personam in singulari,
sed tantùm illum fore vnum aliquod indiui-
duum humanæ naturæ, quod hæc & ista faciet;
at præsens difficultas procedit de ea reuelatione
diuina, quæ fiat singulari personæ determinatæ
de ipsa sua damnatione æterna, cuiusmodi non
est hæc reuelatio de Antichristo damnando,
verba enim illa *reuelatus, reuelabitur*, apud Apo-
D stolum suprà significant eum fore manifestum VIII.
& manifestandum, non quidem reuelatione im-
mediatâ Dei, sed propriis suis facinoribus &
aliis signis per sacram scripturam descriptis.

Obiicies secundò, Christum Dominum re-
uelasse Iudam fore damnandum, priusquam de
facto desperaret: nam apud sanctum Ioannem
capite decimo septimo, ante completum pec-
catum proditionis, Christus Dominus ait Iu-
dam *perijsse, esse filium perditionis*, quod idem
sonat, ac esse destinatum æternæ perditioni seu
damnationi, vt intelligitur ex Apostolo nunc
relato, ita explicante damnationem Antichristi.

Respondetur, Christum Dominum ibi non
reuelare Iudæ suam damnationem, Iudas enim
tunc erat absens, imò multi ex Apostolis, tunc

I. enim solus orat Deum Patrem pro suis discipulis, & inter orandum dicit nullum ex illis periisse, solo Iuda excepto, & licèt Christus Dominus declarauerit (tertio Ioannis) se fore prodendum à Iuda capite decimo tertio sancti Ioannis, attamen Christus Dominus non dixit sancto Ioanni Iudam non pœniturum sui peccati, & etiamsi Christus Dominus id ei dixisset, vel alicui alij ex Apostolis, cùm tamen non dixerit Iudæ, quem præceptum spei Christianæ, respectu propriæ suæ salutis respiciebat, talis reuelatio non obstaret veritati huius tertij notabilis, vt etiam intelligitur ex dictis.

Obiicies tertiò: Deus de facto & ex consequenti iuxta *legem suam ordinariam* reuelat aliquibus sanctis adhuc viatoribus eos fore saluandos, esse de numero prædestinatorum; II. nam sanctus Paulus secundæ *ad Timotheum* primo, significat se certò scire, & proinde per reuelationem Dei, se fore saluandum, *Scio*, inquit, *& certus sum, quia potens est depositum meum seruare in illum diem*, nec tamen isti sancti ex hac reuelatione redduntur negligentiores in procuranda sua salute, quemadmodum patet ex eodem sancto Paulo primæ *ad Corinthios* nono, *castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne fortè, cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar*: ergo à contrario potest fieri de *lege ordinaria*, vt quis per diuinam reuelationem fiat certus de sua damnatione æterna, & nihilominus speret vitam æternam.

Respondetur, admisso antecedente de reuelatione factâ aliquibus sanctis viatoribus de sua salute *simpliciter & absolutè* futura, vt etiam in ea procuranda non fuerint negligentiores, quin potiùs diligentiores; negatur tamen III. consequentia: dispar enim est vtrorumque conditio, quia per certam & absolutam reuelationem factam viatori reprobo de sua damnatione, aliqua conditio requisita in obiecto spei Christianæ tollitur, quæ illum omnino dimouet, imò impotentem reddit ad concupiscendum & sperandum illud *efficaciter*, nimirum possibilitas acquirendi illud, vt paulò pòst explicabitur; at econtrà per reuelationem factam sanctis viatoribus de sua salute æterna certò & infallibiliter consequenda, potiùs calcaria adduntur, & magna eis aduenit fiducia illius obtinendæ.

Postremò notandum est, difficultatem hîc propositam, etiam de *potentia extraordinaria*, posse moueri de duplici statu hominis reprobi; primò de eo statu, in quo est infectus peccato IV. mortali, & adhuc retinet eius maculam; deinde de illo statu, in quo est in gratia sanctificante, à qua tamen ante mortem excidet per aliquod peccatum mortale ab illo liberè commissum, & in quo liberè perseuerabit vsque ad mortem. Hic positis,

Quod spectat ad reuelationem æternæ damnationis reprobo faciendam eo tempore, quo est & perseuerat in gratia sanctificante, sit,

A

ARTICVLVS II.

Vtrùm Deus possit alicui viatori, constituto in gratia sanctificante, reuelare suam damnationem. V.

SIT hæc propositio: *homini sic constituto implicat æternam eius damnationem simpliciter & absolutè reuelari, ita vt eam intelligat, & maneat potens exercere actum spei Christianæ.*

Probatur: implicat Deum velle & facere, quæ repugnant suæ bonitati, sicut &, quæ repugnant suæ omnipotentiæ: prius enim illud attributum est tam intrinsecum Deo, tam necessarium, & ab ipso Deo inuiolabile, quàm sit istud posterius, & illo priori destructo de- B struitur etiam Deus, sicut & hoc posteriori VI. sublato: atqui repugnat diuinæ bonitati reuelari homini (*aliàs reprobo*) eo tempore, quo de facto est constitutus in gratia sanctificante, eum absolutè & simpliciter esse damnandum apud inferos in æternum, quia hæc est perfectio diuinæ bonitatis, vt Deus non sit priùs vltor, quàm homo peccator; item, vt sibi coniunctissimis per veram supernaturalem amicitiam, quandiu manent illi hoc modo vniti, nihil velit voluntate *absolutâ & consequente*, quod simpliciter & absolutè sit illis malum quoddam æternum pœnæ, quia omnis diuina voluntas *consequens* supponit in eo, cui vult aliquid, statum proportionatum ei, quod vult, & ex consequenti, si istud volitum sit aliqua pœna duratura in æternum, suppónit id, quod illam mereatur.

Deinde: est etiam hæc perfectio diuinæ C bonitatis, vt Deus non priùs deserat homi- VII. nem, quàm Deus deseratur ab illo: atqui Deus faciendo hanc reuelationem reprobo, dum est in statu gratiæ sanctificantis, priùs sese præstat vltorem, quàm homo sese constituat peccatorem, vna enim ex grauissimis pœnis & afflictionibus, quibus damnati cruciantur, hæc est, quòd certò & sine vlla hæsitatione sciant se esse damnatos in æternum: ergo, cùm in præsenti casu reprobus ille nullum adhuc habeat peccatum, ob quod mereatur pœnam æternam, sed solummodo sit habiturus, & certa hæc cognitio, quam accipit per istam reuelationem, tunc illum excruciet, Deus (quod est horrendum dictu) est priùs vltor, quàm homo peccator.

Similiter: Deus priùs deserit istum hominem, quàm ipse homo Deum, quia Deus ab homi- D ne existente in gratia sanctificante deseritur so- VIII. lummodo per aliquod peccatum mortale, quod tamen nullum habet, quando hæc absoluta reuelatio fit illi, & hæc absoluta reuelatio est aliqua hominis desertio, quatenus homo ille ad acceptam eius notitiam ponitur in eo statu, in quo est impotens ad sperandum & ad sese vniendum Deo tanquam summo suo bono proprio per actualem affectum *efficacem*, vt patebit infrà.

Nec refert, quòd in ista hypothesi Deus nihil tollat donorum supernaturalium, quæ sunt in tali reprobo, antequam incidat in peccatum mortale.

Nam, Deus non tantùm deserit hominē tollendo ab eo dona supernaturalia, quæ concessit illi,

I. sed etiam relinquendo eum in illo statu, in quo sit impotens ad sese vniendum illi, quemadmodum, si Deus viatori constituto in peccato mortali nullum daret auxilium sufficiens ad resurgendum à peccato, tunc diceretur illum deserere.

Quòd denique in tali casu Deus velit ipsi reprobo voluntate *consequente* malum pœnæ æternæ, eo etiam tempore, quo est illi vnitus per charitatem supernaturalem, imò quòd tunc etiam illud ei infligat, quando peccatum nondum est commissum, patet ex eo, quòd hæc cognitio suæ futuræ damnationis æternæ tunc illi ingenita per hanc *absolutam* reuelationem Dei sit quædam actualis inchoatio tantæ pœnæ, quippe quæ ab eo instanti incipit illum affligere, nec vnquam desinet: ergo ex tribus assignatis & explicatis capitibus repug-
II. nat perfectioni diuinæ bonitatis Deum absolutâ reuelatione alicui reprobo, quandiu est & manet in statu gratiæ sanctificantis futuram suam æternam damnationem reuelare.

Neque his obstat, quòd hæc reuelatio sit rei tantùm futuræ ex malitia istius reprobi.

Hoc inquam non obstat: quia hæc reuelatio ita est rei futuræ ex propria malitia huius reprobi, vt tamen modo quodam morali causet in illo pœnam æternam, vel saltem eius inchoationem, priusquam peccatum per illam puniendum fuerit ab illo commissum, vt nunc explicatum est.

Deinde ex eo, quòd talis certa cognitio constituat illum in eo statu, in quo non possit ampliùs exercere actum efficacem spei Christianæ circa vtramque beatitudinem, quia certò & ex diuina reuelatione cognoscit illam esse sibi impossibilem; vnde hâc cognitione ta-
III. lis euentus, vt certò & infallibiliter futuri absque vlla hæsitatione, transit sine vlla sua culpa à statu illo, quo poterat velle efficaciter æternam beatitudinem, vt summum bonum sibi proprium, ad eum statum, in quo defectu conditionis prærequisitæ non possit amplius talem actum exercere.

Nec secundò obstat, quòd Deus sit absolutus Dominus pro reuelanda veritate sibi cognita, & istius etiam reprobi.

Hoc etiam non obstat: nam Deus ita est absolutus Dominus pro reuelanda hâc & qualibet alia veritate, vt tamen totum istud faciat conuenienter suæ bonitati; vnum enim ex eius attributis non repugnat alteri, & quicquid repugnat vni ex eius attributis, licèt non repugnet aliis præcisè sumptis, semper tamen repugnat fieri.

IV. Nec obstat tertiò, quòd illa reuelatio nihil ponat in reprobo, quod illum compellat ad peccandum.

Nam, licèt hæc reuelatio nihil physicum ponat in ipso reprobo tunc iusto, cui fit, attamen ad illam moralis quædam immutatio status istius hominis quasi per se sequitur, quatenus constituitur talis, qui non possit ampliùs actu positiuo verè & propriè sperare beatitudinem æternam, quæ immutatio facit, vt procuret negligentiùs suam salutem, & quæ pertinent ad illam; quod totum fieret absque aliqua præcedenti culpa istius hominis: vnde, vt suprà deduximus, Deus hac reuelatione illum primus desereret, & priùs esset vltor, quàm iste reprobus peccator, neque aliquã honesta

A ratio seu congruentia potest fingi, ob quam Deus talem tunc ei faciat reuelationem, quare cùm Deus nihil nisi honestum possit facere, nunquam præstabit istud. V.

Nec obstat, quòd Deus habeat absolutissimum & plenissimum dominium in istum hominem, & quòd possit illum redigere in nihilum pro manifestanda summa sua potentia.

Est enim dispar ratio vtriusque: nam, si Deus velit illum annihilare in ista hypothesi, quando dedit illi esse & gratiam habitualem, tunc voluit solummodo illi hoc vtrumque ad certum quoddam tempus, scilicet quousque illum annihilaret, nam non potuit ista ei velle in perpetuum, deinde tollere; quia hæc important mutationem, saltem *moralem*, qualis nulla potest esse in Deo, & ita nullum incommodum contra omnipotentiam Dei, vel eius bo-
B nitatem, aut aliud sequitur, cùm hæc annihilatio nullam habeat rationem pœnæ vel desertionis alicuius à futura possessione vitæ æternæ sibi alioquin debitæ, cùm in tali casu iste non esset ordinatus ad illam, sed habitualis gratia ei tantùm fuisset data in aliquod ornamentum, & ad bene viuendum determinato solùm tempore, cuius tamen contrarium reperitur in præsenti casu, & quamuis homo damnatus semper retineat suum esse, quod in nihilum redactus nullo modo retinet, & melius sit habere aliquod esse, qualecunque illud sit, quàm nullo modo existere, quia tamen modus iste habendi & retinendi istud esse importat aliquam indecentiam in Deo, quemadmodum nostra ratio ostendit, & gehenna æterna habet rationem pœnæ, éstque contra bonitatem Dei, imò & iustitiam eius priùs punire hominem pœnâ aliquâ æternâ, quàm homo commiserit
C culpam, ideò etiam semper repugnat Deum facere tali reprobo constituto in gratia sanctificante hanc reuelationem, quæ est quædam inchoatio pœnæ æternæ. VII.

Nec denique obstat, quòd per illam Deus non auferat ab illo gratiam sufficientem ad perseuerandum in eo statu gratiæ, in quo nunc reperitur constitutus.

Nam, sicut ad operandum *physicè & realiter* non sufficit habere in seipso potentias naturales, quæ sunt principia physica, sed insuper requiritur, vt natura instructa istis potentiis habeat subsistentiam vt conditionem, quâ substantia constituitur in statu accommodato ad operandum, & hâc semotâ substantia, quæ remanet per nudam & simplicem sui ipsius conseruationem, non potest operari, sic etiam isti reprobo tunc habenti gratiam sanctificantem non suffi-
D cit habere illam in ratione cuiusdam principij actiui sibi inhærentis permanenter pro producendis actibus gratiæ, sed insuper requiritur, vt sit in statu accommodato ad tales actus producendos; ita vt æstimet æternam beatitudinem, quam isti actus gratiæ respiciunt, vt finem vltimum & præmium, sibi acquisitu possibilem, extra quem statum æstimandi, homo iste reprobus, licèt iustus pro tempore, ponitur per absolutam sibíque notissimam reuelationem Dei, de *absoluta eáque efficaci* æterna sua damnatione ad pœnam gehennæ ignis. VIII.

I.

ARTICVLVS III.

An reuelatio æternæ damnationis poßit fieri reprobo eo tempore, quo est & perseuerat in peccato mortali.

DVÆ sunt Theologorum sententiæ, prima negans talem reuelationem posse fieri, & est Altissiodorensis in sua Summa tractatu quinto capite sexto quæstione quinta, S. Bonauenturæ in librum primum sententiarum distinctione 48. circa textum Magistri sentent. & nonnullorum aliorum. Melior est pars affirmans, ad cuius explicationem

II. Sit hæc propositio: *Deus per absolutam & extraordinariam suam potentiam potest alicui reprobo, existenti in statu peccati mortalis, ita certò reuelare æternam suam damnationem, vt iste reprobus nullo modo dubitet de tali reuelatione, quin sit Dei & absolutè facta, eique ex diuina fide prabeat firmum & indubitatum assensum.* Ita sanctus Thomas in quæstionibus disputatis *de veritate* quæstione vigesima tertiâ articulo secundo in responsione ad secundum: Maior in tertium sententiarum distinctione 86. Gabriel *in Canonem missæ* lectione 68. & communiter interpretes sancti Thomæ hâc parte ad quæstionem vigesimam secundam, vt Bannes, Arragonius, & alij.

Probatur: hæc reuelatio nulli attributo Dei, siue omnipotentiæ, siue iustitiæ, siue veracitati, siue bonitati eius & sapientiæ, siue vlli alteri attributo Dei repugnat: ergo simpliciter & absolutè loquendo, attentâ potentiâ Dei *extraordinariâ & absolutâ*, talis reuelatio potest

III. fieri.

Consequentia patet: nam Deus potest quicquid nulli suorum attributorum repugnat, quod enim est tale, est illis vel possibile vel compossibile, & in tantum aliquid est impossibile ob incommoda, quæ secum aduehit, in quantum hæc incommoda non sunt compossibilia cum aliquo attributo Dei, quia quælibet entia creata sunt quædam participationes naturæ & attributorum Dei; atque si nullam habeant disconuenientiam compossibilitatis, nihil obstabit, quin possit dari saltem per aliquam *extraordinariam & absolutissimam* potentiam: antecedens probatur discurrendo per singula attributa Dei, & primùm de attributo omnipotentiæ sumpto præcisè, patet; Deus potest quamlibet veritatem à se certò & infallibiliter cognitam de obiecto saltem creato reue-

IV. lare alicui homini, vt iste homo intelligat talem reuelationem prouenire à Deo, qui est infallibilis in dicendo, & præterea assentiri reuelationi sic factæ, vt ostendimus agendo de fide, de euidentia in attestante, de euidentia credibilitatis: atqui specialis ista reuelatio, de qua hîc agimus, est certa quædam veritas creata, quam Deus habet certò & infallibiliter cognitam, quia scientia & cognitio Dei est certissima; Deus certò nouit, quinam futuri sint sui, qui non; quinam sint de numero prædestinatorum, & quinam de numero reproborum, vt Theologi docent prima parte: igitur Deus absolutâ suâ potentiâ, quantum est ex parte attributi diuinæ omnipotentiæ, potest reuelare alicui reprobo existenti in statu pec-

A cati mortalis propriam æternam eius damnationem. V.

Confirmatur: ex parte omnipotentiæ diuinæ præcisè sumptæ non plura requiruntur ad reuelandum vnam veritatem (ita vt is, cui hæc reuelatio fit, intelligat illam esse Dei, & proinde certissimam) quàm ad reuelandum aliam eiusdem ordinis, quia potentia Dei eodem modo applicatur vtrobique & exequitur aliquid ad extra: ergo, quemadmodum Deus de facto nobis & aliis ita reuelauit quasdam veritates, vt etiam credamus tales reuelationes esse Dei, illisque præbeamus assensum, ita etiam *absolutâ* suâ potentiâ poterit hanc specialem veritatem, quòd scilicet *hic homo sit certò damnandus in æternum*, eidem homini reuelare, ita vt ille intelligat hanc reuelationem esse Dei & esse verissimam.

B Confirmatur ampliùs ex iis, quibus suprà docuimus, sublatâ spe & charitate ab aliquo, fidem infusam & assensum eius posse remanere; item ex eo, quòd libro septimo Regum capite secundo & tertio: Deus reuelauit Heli, quòd duo filij eius Ophni & Phinees interficerentur vno die, quòd ipse Heli credidit: ergo pari iure Deus poterit reuelare alicui existenti in peccato mortali fore, vt certò & infallibiliter damnetur, ita vt hic reprobus præbeat assensum isti reuelationi ex fide diuina. VI.

Quòd item talis reuelatio non repugnet fieri ex parte *iustitiæ Dei*, patet, quia ibi iustitia nullo modo violatur, grauitas enim & malitia peccatorum, quibus iste reprobus inficitur, potest istam inchoationem suæ pœnæ æternæ, quæ ad hanc reuelationem sequitur, promereri, sicut Numerorum decimo sexto capite, peccatum Chore, Dathan, & Abiron, meC ruit vt terra dirumperetur sub pedibus eorum, & vt viui descenderent in infernum coram omnibus aliis filiis Israel: deinde, conuenit diuinæ iustitiæ non solùm punire peccata pro sua grauitate & malitia, sed etiam facere, vt ex graui eorum punitione alij instruantur ad fugiendum peccata & occasiones illorum; quemadmodum patet ex punitione nunc relatâ: atqui talis reuelatio futuræ damnationis potest cedere in instructionem aliorum, vt nimirum sibi caueant à peccatis grauibus committendis per horrorem sibi incussum ex tali reuelatione. VII.

Non etiam repugnat *diuinæ veracitati*, quia res per hanc reuelationem intimata verè, quemadmodum prænuntiatur, est certò futura.

Neque item repugnat *diuinæ Sapientiæ*, potest enim Deus habere causas grauissimas, quæ illum moueant ad hanc reuelationem tali reD probo faciendam, cuiusmodi est manifestatio suæ iustitiæ & odij, quod habet de tam nefandis peccatis. VIII.

Nec denique repugnat ex parte *misericordiæ*; in omnibus enim operibus Dei misericordia eius semper habet iustitiam sibi comitem, iuxta illud Psalmistæ Psalmo vigesimo quarto, *omnes viæ Domini, misericordia & veritas*; nec est de ratione misericordiæ etiam diuinæ, quasi hoc sublato, absit misericordia, scilicet quòd totum debitum remittat, & quamlibet iniuriam sibi irrogatam absque vlla vindicta sumpta, sed quòd aliquid remittat, nec tantum exigat, quantum ex summo rigore iustitiæ debetur ei, quemadmodum sanctus Thomas expressè

I. notat prima parte quæstione vigesima primâ articulo tertio in responsione ad secundum; vnde etiam Deus in ipsa damnatione reproborum vtitur misericordiâ, non quidem totaliter relaxans, vt loquitur sanctus Thomas ibi articulo quarto in responsione ad primum, sed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum; similiter circa hunc reprobum vteretur misericordiâ in eo, verbi gratiâ, quòd diutissimè cum expectauerit ad pœnitentiam, illi sæpe sæpiùs obtulerit gratiam *præuenientem*, cui noluerit respondere.

Tandem probatur propositio: Deus voluit primis nostris parentibus & nobis in illis statum innocentiæ cum specialibus perfectionibus illi correspondentibus, ita vt, si primus parens præceptum sibi à Deo iniunctum violaret, statim & in perpetuum ab isto statu decideret, in quo Deus nihil facit contra vllum
II. ex suis attributis, imò absque vlla eorum læsione potuisset & primum parentem & nos relinquere tales in perpetuum, quales primus parens peccato illo transgressionis per seipsum nos constituerat: ergo pari iure, loquendo de potentia *absoluta*, Deus potuisset ita conferre alicui homini gratiam sanctificantem, vt si inciderit postea in aliquod peccatum mortale, nihil supernaturalis gratiæ esset ei donaturus, sed statim adiudicaret illum pœnis æternis, sicut sese habuit circa Angelos præuaricantes, potuissétque id significare homini in statu gratiæ sanctificantis existenti, qui post peccatum mortale à se commissum posset cognoscere se certò & infallibiliter esse damnandum, nec in toto isto negotio sic ordinando vlla apparet difficultas, vel etiam indecentia: ergo pari iure Deus potentiâ suâ absolutâ posset alicui
III. reprobo existenti in peccato mortali renuntiare illum certò esse damnandum.

Neque obstat, quòd hic reprobus sit adhuc viator seu mortalis; nam quòd, quandiu sumus in corpore mortali, possumus resipiscere & recipere gratiam præuenientem, adiuuantem post commissum peccatum mortale, id est ex liberali Dei institutione, & non ex ipsa natura rei, sicut &, quòd homo informatus gratiâ sanctificante, constitutus extra statum viæ, non possit ampliùs promereri.

ARTICVLVS IV.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est: quia est contra perfectionem diuinæ bonitatis constituere hominem adhuc viatorem in eo statu, in quo non possit conari ad assequendum finem suum vlti-
IV. mum, sic enim faciendo videtur consequenter stare solummodo per Deum, quin talis homo saluetur: at Deus faciendo hanc reuelationem isti reprobo, constituit illum in eo statu, in quo non potest ampliùs efficaciter conari ad assequendum finem vltimum seu æternam beatitudinem; quod sic probatur: vt aliquis sit in statu conandi efficaciter ad assequendum vitam æternam, vnum ex prærequisitis est, quòd apprehendat & iudicet illam esse sibi possibilem acquisitu ex auxilio supernaturali, & se habere tale auxilium paratum, quantum est ex parte Dei, vt patet ex dictis: atqui Deus faciendo hanc reuelationem isti reprobo tali modo singulari, vt reprobus cognoscat illam

A verè esse Dei, eíque præbeat assensum ex fide Christianâ, constituit illum in eo statu, in quo iste reprobus iudicet, etiam assensu diuinæ fidei, vitam æternam esse sibi acquisitu impossibilem ex auxilio supernaturali, quia fides diuina facit, vt firmiter inhæreat propositioni sibi à Deo reuelatæ, & credat oppositam esse falsam: igitur Deus faciendo talem reuelationem alicui reprobo existenti in statu peccati mortalis constituit illum in eo statu, in quo iste reprobus non potest ampliùs conari efficaciter ad assequendum vitam æternam. V.

Respondetur, duobus modis intelligi Deum constituere hominem adhuc viatorem in eo statu, in quo non possit conari ad assequendum finem suum vltimum; primò *nullâ præsupposità culpâ istius hominis, sed ex sola pura voluntate Dei*; secundò *ex aliqua mortali culpâ præ-*
B *supposita, quam iste homo liberè commiserit*: iam constituere hominem adhuc viatorem consideratum *priori modo*, in illo statu repugnat perfectioni diuinæ bonitatis, vt suprà ostendimus agendo de tali reuelatione facienda reprobo existenti in gratia habituali: at sic illum *posteriori modo* consideratum constituere, nihil repugnat diuinæ bonitati, quia non tam Deus constituit illum in tali statu, quàm ipsemet reprobus suo peccato sese in illo constituat, nam eo ipso, quò peccat mortaliter, reddit se indignum, quòd accipiat speciale auxilium supernaturale ad pœnitendum: ergo, sicut non repugnat perfectioni bonitatis diuinæ, quòd reprobi post discessum ex hac vita mortali sint in eo statu, in quo nihil auxilij accipiant pro obtinenda beatitudine æterna, vel etiam speranda, sic etiam diuinæ bonitati non repugnabit, quòd in præsenti casu iste reprobus sit in VI.
C eo statu constitutus, in quo non possit ampliùs conari ad assequendum vitam æternam. VII.

Secundum: repugnat diuinæ bonitati & sapientiæ facere, quod est omnino inutile, quódque tantùm est occasio infinitorum peccatorum, quia & istud in nobis est vitiosum: atqui hæc reuelatio est omnino inutilis, nullum enim bonum potest afferri, ad quod illa sit vtilis; est occasio multorum peccatorum, quia reprobus, qui accipit illam, eíque præbet assensum ex fide diuina, intelligens vitam æternam esse sibi impossibilem acquisitu, concidit omni spe, imò potest desperare conformando affectum suæ voluntatis cognitioni supernaturali; habet etiam, vnde non ampliùs vacet bonis operibus, cùm illa nihil sint illi profutura, imò vt sese totum dedat voluptatibus, quandoquidem ab illis abstinere nihil est ei profuturum,
D & plura id genus alia. VIII.

Concessâ maiore, negatur minor: nam inter probandum propositionem articuli superioris ostendimus Deum posse habere honestas aliquot rationes, seu congruentias, pro facienda tali reuelatione; quòd verò aliquot incommoda sequantur ad istam reuelationem.

Respondetur, totum istud esse præter intentionem Dei, cùm hæc ad illam sese habeant merè *per accidens*, sicut videre est in multis aliis, imò iste reprobus post suam damnationem sibi vt futuram certè renuntiatam & cognitam, debet conari bene viuere, peccata euitare, sic enim futurum est, vt minùs *(esto semper in æternum)* puniatur, cùm pœna respondeat grauitati & multitudini peccatorum: vnde, quandiu

I. est in statu præsentis vitæ mortalis, est sibi valde vtile præcauere sibi à committendis peccatis.

Tertium: aliquis potest licitè sese conformare diuinæ voluntati, tantúmque istud velle & optare, quod probè nouit Deum velle: atqui factâ tali hypothesi Deus vult *absolutâ & efficaci* voluntate hunc reprobum damnare in æternum ad pœnas gehennæ ignis, & hic reprobus id nouit per fidem diuinam, quia credit tali diuinæ reuelationi ex fide diuina: igitur & hic reprobus potest licitè velle & optare æternam suam damnationem, & cùm pleraque grauissima peccata concomitentur hanc æternam damnationem, verbi gratiâ peccatum odij Dei, blasphemiæ, inuidiæ, & id genus plurima, poterit etiam velle ista peccata: nam, qui vult aliquid *efficaciter*, vult saltem ex consequenti, quæ sunt illi necessariò annexa; sed aliquem posse velle ista & singula licitè est absurdum, vt facilè intelligitur ex
II. naturali propensione vnicuique ingenita ad bonum, & ex intrinseca malitia, quæ reperitur in peccatis nunc enumeratis: igitur & repugnat Deum reuelare alicui reprobo existenti in statu peccati mortalis æternam eius damnationem, ita vt ille reprobus tali reuelationi præbeat assensum ex fide diuina.

Respondetur, æternam damnationem istius reprobi posse duobus modis considerari; primò, vt est iusta punitio peccatorum commissorum ab isto reprobo, secundùm quam rationem est formaliter volita à Deo, sic enim habet honestatem iustitiæ *vindicatiuæ*, quæ est in Deo; deinde potest considerari secundùm peccata, quæ reprobi apud inferos ex consideratione sui status & aliorum ei annexorum committunt: si damnatio æterna consideretur *priori modo*, reprobus sciens ex diuina reuelatione æternam futuram suam damnationem, posset licitè sese
III. conformare diuinæ voluntati, quia talis conformitas nihil peccati vel indecentiæ importat: at si hæc damnatio consideretur *posteriori modo*, tunc reprobus non potest velle ista peccata; & quòd hæc peccata committuntur vel sequantur æternam damnationem, non prouenit ex eo, Deus enim nullo modo est causa *moralis* peccatorum, nec præcisè prouenit ex ipsa ratione pœnæ damnatorum, quatenus hæc est quædam vindicta de peccatis per illos commissis, nam & animæ in Purgatorio puniuntur ob peccata commissa in hoc sæculo, quorum illas pœnituit ante mortem, & nihilominus nulla peccata concomitantur vel sequuntur hanc vindictam, & perpessionem pœnarum, quin potiùs animæ ibi existentes in mediis suis cruciatibus laudant Deum.

IV. Vnde hæc peccata *per accidens* tantùm consequuntur æternam damnationem reproborum, ex eo scilicet, quòd illi, considerando se & statum in quo sunt futuri perpetuò & in omnem æternitatem, concipiunt obstinationem in peccatis, odium & blasphemiam in Deum vindicem suorum malefactorum, vt Theologi docent primâ parte agendo de obstinatione dæmonum, sícque in reprobo ex simplici volitione suæ damnationis æternæ in ratione actus iustitiæ *vindicatiuæ*, volitio istorum peccatorum non sequitur necessariò; tunc autem solùm propriè quis, volendo aliquid efficaciter, censetur etiam velle quæ sunt ei necessariò annexa, quando talis connexio fundatur in aliqua natura rerum, vel vnum est per se medium ad alterum, & aliqua

A V. illius causa saltem moralis, quod hîc non habet locum in damnatione æterna reprobi volita sub ratione iustæ vindictæ, & in prædictis peccatis, quæ damnati committunt.

ARTICVLVS V.

Vtrum is, qui certò nouit per reuelationem diuinam se esse absolutè damnandum, possit vel teneatur sperare.

HÆc difficultas proponitur factâ tali reuelatione iuxta sensum propositionis articuli tertij.

Variæ autem sunt de illa sententiæ, sed quæ omnes possunt facilè reduci ad duas, quarum prior sit hominem teneri sperare, posterior est omnino opposita, ad cuius explicationem

VI. Notandum est primò, in moralibus hæc distingui inter se, nimirum *teneri* & *posse*, nec enim eo ipso, quòd possumus aliquid, statim obligamur ad faciendum illud, vt omnes norunt.

Notandum secundò est, media, quibus peruenitur ad æternam beatitudinem, considerari duobus modis; primo, quatenus sunt purè *talia media*; secundo non vt talia, sed præcisè, vt cadunt sub præcepto aliarum quarumdam virtutum distinctarum à se: his positis

Sit hæc prima nostra propositio: *is, cui sua damnatio est ita certò reuelata, vt probè sciat hanc reuelationem esse diuinam, eámque esse absolutè & determinatè assertoriam, nec potest, nec tenetur actu positiuo sperare æternam beatitudinem.* Ita communiter omnes, qui sequuntur nostram propositionem articuli tertij præcedentis. Duæ sunt partes propositionis: prior probatur ratione contentâ in primo fundamento articuli præcedentis, cuius hæc est vis: qui firmiter
C VII. & etiam verè iudicat æternam beatitudinem esse de facto sibi impossibilem acquisitu, is non potest ex dictis ibi & superiùs de *iudicio prærequisito ad actum spei Christianæ*, sperare beatitudinem æternam: sed reprobus, cui iuxta præsentem hypothesim fit certa & assertoria reuelatio de sua damnatione æterna determinatè futura, iudicat firmiter & verè beatitudinem æternam esse sibi de facto impossibilem acquisitu, quia credit & iudicat firmo & vero assensu diuinæ fidei, cui non potest subesse falsum, se nunquam de facto esse saluandum, sícque beatitudinem æternam esse sibi acquisitu impossibilem: ergo is, cui talis diuina reuelatio fit, non potest sperare æternam beatitudinem.

Probatur secundò: nemo potest spe Christianâ efficaciter sperare illud, cuius oppositum credit & tenetur credere fide diuinâ sibi reipsa
D VIII. & determinatè euenturum, quia spes Christiana debet habere obiectum conforme diuinæ fidei, & si quis posset aliquid tale firmiter sperare, tunc spes nullam acciperet certitudinem & firmitatem à fide, nec posset radicari in illa, quin potiùs faceret, saltem in opinione istius reprobi, Deum mendacem: atqui æterna damnatio reprobi futura certò & determinatè, est aliquod oppositum ipsi æternæ beatitudini futuræ ipsius reprobi, vt per se constat, & in casu nostræ propositionis reprobus credit diuinâ fide & tenetur credere tali fide se certò & determinatè damnandum esse, quia debet credere Deo reuelanti: igitur hic reprobus, cui Deus sic reuelat suam damnationem æternam, non potest

I. efficaciter sperare æternam beatitudinem.

Atque ex hac duplici ratione sic explicatâ satis intelligitur, licèt nostra spes Christiana non nitatur hoc certo iudicio, *consequar salutem*, sed hoc tantùm vel simili, *omnibus bene pensatis, possum consequi salutem*, posterius hoc iudicium non ampliùs perseuerare in reprobo, qui resciuit ex diuina reuelatione se certò & determinatè damnatum iri: nam positâ tali reuelatione à se creditâ per actum fidei supernaturalis, iudicat esse sibi impossibile *in sensu composito*, id est stante hac reuelatione Dei, assequi beatitudinem æternam, licèt iudicet in *sensu diuiso*, id est semotâ hâc reuelatione Dei, illud esse sibi possibile.

Addi etiam potest, quòd quamuis actus spei Christianæ tantùm innitatur iudicio diuinæ fidei de possibilitate, nihilominus tamen requirit in intellectu sperantis negationem iudicij, quo
II. qui vult sperare, iudicat se non esse saluandum, cùm iudicium istud de possibilitate non sit de quacunque possibilitate respectu cuiuscunque subiecti, sed etiam respectu eius hominis, qui exercet actum spei Christianæ, ita vt iudicet Deum, quantum est in se, posse & velle cum saluare, & insuper se posse omnibus bene perspectis saluari, quemadmodum fusè ostendimus suprà: cuius iudicij pars posterior non potest habere locum in casu nostræ propositionis.

Altera pars eiusdem propositionis, asserens *talem reprobum non teneri ad sperandum*, facilè probatur ex præcedenti: nemo obligatur ad impossibile ex communi doctrina Theologorum, quam etiam Concilium Tridentinum tradit ex Patribus sessione sextâ capite vndecimo; item nulla potest esse voluntas *efficax* impossibilium, prout apprehenduntur & iudicantur impossibilia, vt habet communis sententia Philosopho-
III. rum: sed homini reprobo, habenti certam diuinam reuelationem sibi probè cognitam de sua damnatione æterna certò & determinatè futurâ, est impossibile sperare efficaciter beatitudinem æternam, vt nunc probatum est: ergo reprobus, cui assertoria diuina reuelatio, illi probè cognita, est facta de sua damnatione æterna, quíque isti reuelationi credit ex fide diuina, non tenetur sperare beatitudinem æternam.

Secunda propositio: *is, cui sua æterna damnatio ita assertoriè est à Deo reuelata determinatè futura, vt ei præbeat assensum ex diuina fide, non potest, nec tenetur, sperare auxilia supernaturalia à Deo, quatenus illa sunt media ad consequendum æternam beatitudinem.* Hæc propositio sequitur ex præcedenti, & probatur: efficax volitio mediorum fundatur in volitione efficaci finis, ex
IV. communi doctrina philosophorum; similiter, necessitas mediorum formaliter sumptorum in ipsa necessitate finis illorum: atqui reprobus, de quo hîc disputamus, non potest *efficaci* desiderio spei Christianæ sperare sibi æternam beatitudinem, nec obligatur ad sperandum illam, vt ostendimus præcedenti propositione: ergo nec potest, vel tenetur, sperare à Deo auxilia supernaturalia, quatenus hæc sunt media ad consequendum vitam æternam.

Tertia propositio: *is, cui sua æterna damnatio ita est assertoriè reuelata à Deo determinatè futura, vt tali reuelationi præbeat assensum ex fide diuina, potest & tenetur sperare auxilia supernaturalia sufficientia ad faciendum aliqua bona opera, & ad vitandum singula peccata.*

A Dixi in conclusione (*aliqua bona opera*) primò, vt exciperem *actum spei Christianæ*; deinde *ipsam perseuerantiam in bono*; tertiò & *illud, quod pugnat cum veritate talis reuelationis*; actus spei Christianæ hîc excipitur ob rationes primæ propositionis; similiter ipsa perseuerantia in bonis operibus, hæc enim pugnat cum veritate prædictæ reuelationis, quemadmodum intelligitur ex illo Christi Domini, *qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* V.

Tertiò excipitur illud, quod pugnat cum veritate huius reuelationis: nam, cùm Deus non possit mentiri, & de facto reuelauerit assertoriè hunc reprobum certò & determinatè damnandum esse, eius oppositum nunquam fiet, nec iste reprobus, de quo hîc agimus, potest, vel tenetur, sperare auxilium supernaturale, quo istud præstet de facto & exequatur; & ratio est facilis ex præcedentibus: nemo potest sperare media,
B quibus de facto assequatur id, quod certò & fide diuinâ cognoscit sibi esse acquisitu impossibile, nec vnquam de facto acquisiturum: atqui reprobus, de quo agimus, cognoscit & iudicat fide diuinâ se certò & determinatè damnandum, & ista, quæ continentur hâc vltimâ exceptione, quæque pugnant cum hac reuelatione, sunt media supernaturalia, quibus ipse reprobus assequeretur de facto beatitudinem æternam: ergo talis reprobus non potest, nec tenetur, illa sperare. VI.

Hinc iste reprobus nec potest, nec tenetur finalem pœnitentiam sperare.

Hæc enim actum veræ spei Christianæ continet *implicitè*, vel *explicitè*, de obtinenda à Deo venia omnium suorum peccatorum, ita vt homo decedat ex hoc sæculo in gratia sanctificante, & ex consequenti inuoluit actum sperandi vitam
C æternam: sed ex primâ propositione iste reprobus non potest, vel tenetur, exercere actum spei Christianæ: ergo nec potest, nec tenetur sperare finalem pœnitentiam. VII.

His autem exceptionibus explicatis & probatis, tertia hæc propositio probatur: quilibet potest & tenetur sperare à Deo media sufficientia, quibus possit obseruare mandata Dei ipsum adhuc obligantia; nam, vt Concilium Tridentinum loco nunc citato ait, *Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adiuuat vt possis*: sed cui hæc reuelatio est facta, adhuc obligatur ad faciendum bona quædam opera, & ad vitandum singula peccata, quia Deus per hanc reuelationem illum non exemit ab obseruatione præceptorum, & à cauendis singulis peccatis, sed reliquit illum eodem modo obstrictum, quo erat
D ante hanc reuelationem: ergo hic reprobus potest & tenetur sperare auxilia supernaturalia sufficientia ad faciendum quædam bona, & vitandum singula peccata. VIII.

Probatur deinde: hæc reuelatio futuræ damnationis non includit necessariò hoc vel illud peccatum futurum, nec tollit ab eiusmodi reprobo libertatem ad volendum bonum & ad fugiendum peccata; nec item facit aliquid *præsuppositiuè*, quod illum reddat, etiam moraliter, impotentem ad hoc vtrumque prædictum, si quid enim tale efficeret, esset istud iudicium, quòd scilicet hæc opera huic reprobo non sint profutura, cùm (faciat quicquid potest & voluerit) sit certò & determinatè damnandus: at nihil tale efficit, saltem quod sit verum, licèt enim exercitium

I. A bonorum operum, & euitatio peccatorum, non sit huic reprobo profutura ad obtinendum beatitudinem æternam, quia illam nunquam obtinebit, attamen proderunt ei, vt leuiùs puniatur apud inferos, quatenus exercitio tali bonorum operum & fugâ peccatorum futurum est, vt decedat ex hoc mundo cum paucioribus peccatis, quàm si omisisset hæc facere; & proinde, cùm Deus reddat vnicuique *prout gessit in corpore*, quemadmodum loquitur sanctus Paulus, leuiùs puniatur: ergo, cùm remanente prædictâ reuelatione hæc vtilitas adhuc subsit tanquam ratio sufficiens excitandi illum ad præstandum hoc vtrumque, nihil hâc ex parte fit etiam *præsuppositiuè* in isto reprobo, ratione cuius stante hâc reuelatione impediatur facere hoc vtrumque, & ex consequenti sperare à Deo supernaturalia auxilia sufficientia ad præstandum hoc vtrumque.

II. B Tandem probatur: quilibet potest à Deo sperare spe Christiana id omne, pro quo potest illum orare, item sperare, quod sibi necessarium est pro obseruandis eius mandatis: atqui auxilia supernaturalia sufficientia pro obseruandis mandatis Dei, & vitandis peccatis, sunt huic reprobo, sicut & aliis hominibus, necessaria, potéstque orare Deum pro illis habendis, nam eorum petitio continetur in oratione Dominica, quam potest adhuc & ipsi Deo dicere: igitur hic reprobus potest sperare à Deo hæc auxilia sufficientia.

Obiicies: quilibet potest sperare, quod credit sibi esse præparatum à Deo, quantum est ex parte Dei: sed hic reprobus, quia supponitur esse fidelis & adhuc retinere fidem infusam, credit auxilia sufficientia ad perseuerandum in bonis operibus & ad finaliter pœnitendum sibi esse à Deo præparata, quantum est ex parte Dei; nam
III. C credit fide diuinâ Deum dare omnibus adultis viatoribus, quantumcumque obduratis in suo peccato, semper auxilia sufficientia, quantum est ex se, & tantùm stare per illos quin saluentur, & pœniteat eos suorum peccatorum: igitur potest hic reprobus sperare à Deo auxilia sufficientia ad perseuerandum in bonis operibus & ad finaliter pœnitendum.

Respondetur, quicquid sit de minori (*an scilicet sit de fide Deum dare omnibus, etiam induratis & excæcatis, auxilia sufficientia*) quam aliqui reuocant in dubium, sed illam supponendo, negatur maior propositio, prout illa nudè & simpliciter ponitur; nam, vt voluntas fidelis speret, quod eius intellectus credit esse sibi præparatum à Deo, quantum est ex parte Dei, requiritur vt etiam iudicet omnibus bene pensatis se, etiam moraliter, posse illud assequi, séque
IV. D superaturum omnem difficultatem, quæ occurret in illo consequendo, vt patet ex dictis de iudicio prærequisito ad actum spei: at hic reprobus, quantumcumque credat se habere auxilium sufficiens præparatum, quantum est ex parte Dei, ad præstandum hoc vtrumque, quia tamen nouit fide diuinâ fore, vt certò & determinatè damnetur in æternum & huic reuelationi nullum posse subesse falsum, iudicat futurum, vt de facto non superet omnem difficultatem, & ex consequenti se frustratum iri tanto bono, sícque deiicitur animo, nec vult adhibere conatum, quem putat fore frustraneum, sícque loquendo propriè non potest sperare eiusmodi auxilia sibi, quantum est ex parte Dei, præparata.

Atque eodem modo philosophandum videtur de tota collectione mandatorum Dei, & auxilio sufficienti ad vitandum peccata omnia simul & *collectiuè* vsque ad finem vitæ *inclusiuè*: nam totum istud importat actualem perseuerantiam, quam, vt ostendimus, non potest sibi sperare. V.

Neque propterea hic reprobus violando hæc præcepta, siue *commissione* siue *omissione*, desinit peccare, quia, quodcumque istorum peccatorum committat, semper committit liberè, nec prædicta reuelatio dat ei impotentiam comparatione illorum, cùm hæc non antecedat peccatum, in quo morietur, & propter quod damnabitur, sed illud præsupponat, non tantùm in præuisione Dei, sed etiam in propria sua existentia.

ARTICVLVS VI. VI.

Soluuntur fundamenta aduersariorum contra primam propositionem articuli superioris.

PRIMVM est: tandiu aliquis viator sperare tenetur, quandiu non eximitur ab obligatione sperandi, nam præceptum spei Christianæ datum est adultis omnibus Christianis viatoribus, vt patet ex dictis suprà de illo: atqui homo iste in præsenti casu non eximitur ab obligatione sperandi, quia Deus nihil ei loquitur de tali exemptione, sed tantùm ei reuelat fore, vt damnetur: ergo talis homo manet obligatus præcepto spei Christianæ.

Respondetur, in tali casu hominem eximi ab obligatione sperandi ex defectu conditionis prærequisitæ ad sperandum, quam non potest
habere: vnde hæc exemptio non fundatur in eo, quòd Deus sustulerit ab illo præceptum sperandi, sed in quadam impotentia sibi inexistente ad sperandum, quare nihil fuit opus Deum ei reuelare hanc exemptionem, vt videre est in similibus impedimentis ad exercendum alios actus, qui nobis sunt in præcepto. VII.

Secundum fundamentum: eadem est ratio huius præcepti de speranda æterna beatitudine, ac de sperando supernaturali auxilio ad vitandum alia peccata, quæ possunt ei occurrere, & ad resurgendum à peccatis iam commissis, si enim habeat hoc auxilium supernaturale ad præstandum hoc vtrumque, potest & sperare æternam beatitudinem, hæc enim sequitur ad resurrectionem à peccatis commissis, & præseruationem à committendis: atqui homo in casu præsentis hypothesis potest, imò tenetur, spera-
re auxilia sufficientia supernaturalia ad vitandum alia peccata, quæ possunt ei occurrere circa alia præcepta, item ad pœnitendum de peccatis iam commissis, quia in tali hypothesi Deus nihil auxiliorum sufficientium & suæ gratiæ ampliùs ei subtrahit, quàm si nihil reuelasset ei de sua damnatione, & faciendo aliquid contra præcepta, peccat: ergo nonobstante hâc reuelatione tenetur sperare auxilia sufficientia supernaturalia & beatitudinem æternam. VIII.

Respondetur, negando maiorem, cuius falsitas patet ex dictis suprà tertiâ nostrâ propositione.

Tertium & vltimum fundamentum: eadem est ratio huic reprobo hâc reuelatione sibi

I. certò & determinatè factâ & sic probè cognitâ, sperandi beatitudinem æternam, quæ ratio fuit S. Petro, post reuelationem sibi à Christo Domino factam, euitandi peccatum suæ abnegationis & sperandi euitationem illius, quia vtrobique ponitur certa & determinata reuelatio, hîc de peccato vt determinatè futuro, Christus enim Dominus illud reuelat cum asseueratione importatâ per istam particulam, *amen*, apud sanctum Matthæum 26. capite, apud sanctum Marcum capite 14. etiam determinando tempus illud, intra quod sanctus Petrus esset illum negaturus; ibi verò ponitur determinata reuelatio de futura damnatione æterna ipsi reprobo: sed positâ illâ Christi Domini reuelatione, factâ sancto Petro de determinata futuritione suæ abnegationis, sanctus Petrus tenebatur fugere hoc peccatum, item sperare à Deo auxilium supernaturale sibi sufficiens ad euitandum illud, quia aliàs
II. negando Christum Dominum non peccasset, cuius contrarium est constans apud omnes: vnde etiam legitur in euangelio *fleuisse amarè* in detestationem huius sui peccati: ergo & reprobus, cui certò & determinatè sua damnatio æterna est reuelata, potest & tenetur sperare.

Respondetur, negando maiorem, quia in præsenti casu reprobus, de quo agitur, supponitur credere diuinâ fide suam damnationem determinatè futuram, & hanc Dei reuelationem accipere, non vt *comminatoriam*, aut similis alterius rationis, sed simpliciter, vt *assertoriam*: at sanctus Petrus non accipiebat dictum illud Christi Domini de peccato suo abnegationis, tãquam purè & simpliciter *assertorium* eius, quod determinatè erat futurum, sed vt explicatiuum imbecillitatis illius, quæ esse posset in eo, tempore persecutionis, quasi Christus Dominus explica-
III. ret diffidentiam, quam poterat habere ad resistendum negationi sui Domini, quemadmodum patet ex responsione sancti Petri protestantis se potiùs moriturum cum illo; vnde, cùm affectus voluntatis sequatur iudicium intellectus, & sanctus Petrus iudicaret se tunc fore admodum fortem, nec vllo modo diffideret, potuit nonobstante reuelatione Christi Domini sperare se nunquam eum esse negaturum.

Secundò respondetur, etiamsi sanctus Petrus accepisset hoc dictum Christi Domini tanquam *assertorium* peccati determinatè futuri, adhuc non esse parem rationem, quia in casu præsentis difficultatis diuina reuelatio constituit reprobum in eo statu, in quo non potest apprehendere beatitudinem æternam, vt sibi omnibus bene perspectis possibilem acquisitu, quæ apprehẽsio est necessariò prærequisita ad sperandum;
IV. & sic hæc reuelatio habet se antecedenter ad actũ spei eliciendum, & aliquid influit saltem *moraliter*, ratione cuius ipse reprobus redditur impotens ad sperandum, aut saltem in eo statu constituitur, in quo non habet omnia sibi necessariò prærequisita ad sperandum, vt explicatum est suprà: at reuelatio diuina futuræ negationis, intimata sancto Petro & ex suppositione ab illo accepta tanquam diuina & assertoria, præterquamquòd nullum certum momentum determinabat, quo hæc negatio committeretur, sicque relinquebat sanctum Petrum liberum ad committendum vel non committendum illam, hoc habet simpliciter & absolutè spectata & secundùm se considerata: nam hæc præscientia Dei est *visionis*: & quemadmodũ res per illam cogni-

A tæ sunt priores tali scientiâ, ex communi doctrinâ Theologorum primâ parte quæstione 4. sic V.
etiam & veritas rei hoc modo cognitæ est priùs ordine naturæ determinata secundùm suas omnes causas & circumstantias, quàm talis præscientia detur; quare, cùm ea, quæ ordine naturæ consequuntur actum humanum & moralem, nullo modo immutẽt actualem libertatem illius, & diuina præscientia actus futuri, explicata per hanc reuelationem, relinquat rem sic præscitam in se, item eius causas & circumstantias, qualis in se & per suas causas est futura, ideò fit, vt, quemadmodum diuina præscientia non tollit à nobis libertatem exercendi actus morales, nec etiam hæc diuina reuelatio sustulerit illam, vel impedierit in sancto Petro ad fugiendum ipsum peccatum negationis, quod potest optimè confirmari exemplo Christi Domini, qui præsciuit omnes actus suos liberos, nec tamen desiit liberè
B eos omnes exercere, vt ex professo docetur tertiâ parte agendo de *eius scientia & libertate*. VI.

ARTICVLVS VII.

Vtrum is, cui prædicta reuelatio facta fuerit, possit licitè desperare.

DVÆ sunt hac de re sententiæ, prior negans, posterior affirmans, quæ, quia nobis videtur probabilior & verior, vt illam meliùs explicemus, repetendum est ex dictis suprà, primùm hæc duo distingui: aliquem *non sperare*, & *aliquem desperare*; primum dicit nudam negationem actus spei, secundum dicit actum positiuum & contrarium actui & virtuti spei Christianæ.

Secundò repetendum est, actum positiuum
C desperationis posse committi ob solam inutili- VII.
tatem *prosecutionis æternæ beatitudinis*, ita vt homo eam propterea nolit, quia repræsentat eius prosecutionem fore sibi inutilem, quatenus firmiter iudicat se non esse assecuturum illam, deinde posse committi etiam ex quibusdam aliis motiuis, disputatione præcedenti explicatis. His positis,

Sit hæc propositio: *is, cui æterna sua damnatio est à Deo reuelata, iuxta modum explicatum articulo primo huius disputationis, potest licitè actu positiuo desperare, nolendo conari ad assequendum æternam beatitudinem, quia iudicat hunc conatum fore sibi inutilem in hunc finem.* Ita communiter interpretes sancti Thomæ hîc, qui sequuntur secundam propositionem citati articuli de reuelatione facta reprobo existenti in peccato mortali, & videtur satis clarè colligi ex ea ratione, quâ sanctus Thomas hîc quæstione
D 20. articulo primo in corpore, probat despera- VIII.
tionem esse peccatum, applicando scilicet eius rationem præsenti propositioni hoc modo: omnis motus appetitiuus sese habens conformiter vero intellectui, seu iudicio, est bonus secundùm se & proinde licitus: atqui actus ille, quo iste reprobus desperat actu positiuo, nolendo conari ad assequendum æternam beatitudinem, quia iudicat hunc conatum fore sibi inutilem, est aliquis motus voluntatis, quæ est appetitus rationalis, & est conformis vero iudicio intellectus, cùm enim didicerit ex diuina reuelatione sibi intimata & certa se esse determinatè damnandum, conformiter ad talem reuelationem iudicat se frustrà conari ad assequendum vitam æter-

I. nam: ergo actus ille desperationis sic formatus ab isto reprobo est bonus, & consequenter licitus illi. Maior est S. Thomæ.

Minor satis patet ex suppositione talis reuelationis; & si iudicium hoc non esset verum, talis reuelatio esset falsa, Deus item mendax, quod vtrumque implicat.

Deinde probatur ex eodem sancto Thoma ibidem in solutione ad tertium; si quis existens viator actu positiuo desperet de eo, quod non est natus adipisci, vel quod non est debitum adipisci, nullum est peccatum, & proinde bonum & licitum, quia ex eodem sancto Thoma primâ secundæ nullus datur actus in indiuiduo indifferens: atqui reprobus, de quo hîc est quæstio, nouit ex diuina reuelatione se non esse natum adipisci beatitudinem æternam, se nunquam esse beandum, nec vnquam futurum idoneum pro illa adipiscenda, quia scit se nunquam moritu-
II. rum in gratia sanctificante, vitam æternam dari tantùm hominibus morientibus in gratia: igitur hic reprobus, de quo mouetur quæstio, non peccat desperando *positiuè*, & proinde est ei licitum desperare actu positiuo de beatitudine æterna, sícque nolle conari ad assequendum illam.

Quòd autem minor propositio, quæ est sancti Thomæ, ab illo intelligatur de *positiua* desperatione, & non solummodo de *negatiua*, patet ex eo, quòd ibi eandem faciat rationem istius desperationis, de qua hæc eius propositio procedit, ac desperationis, quæ est in damnatis: sed desperatio, quæ est in damnatis, non est solùm *negatiua*, sed *positiua*; tum etiam, quòd in confirmationem illius suæ propositionis profert duo exempla, vnum medici desperantis de curatione alicuius infirmi, alterum alicuius desperantis se adepturum diuitias, qui duo actus satis ex se
III. intelliguntur esse *positiui*.

Addidi in propositione hanc particulam, explicantem formale motiuum istius positiuæ desperationis (*quia iudicat hunc conatum fore sibi inutilem in hunc finem*) si enim iste reprobus renuat, seu nolit conari ad assequendum æternam beatitudinem, vel illam efficaciter desiderare ex hoc formali motiuo, quòd scilicet misericordia Dei & eius omnipotentia iudicetur ab illo insufficiens ad salutem, quale videtur fuisse motiuum Cain desperantis, tunc talis desperatio positiua nunquam est bona, nunquam licita, quia hoc iudicium est falsum, impium & blasphemum, & ex sancto Thoma articulo nunc citato in corpore, omnis motus appetitiuus conformiter se habens intellectui falso, est secundùm se malus & peccatum; similiter, si formale motiuum positiuæ desperationis fingeretur esse ex-
IV. pressus & formalis contemptus æternæ beatitudinis & expressa eius auersio, tunc, quia talis contemptus importat contemptum & odium Dei, ipsiúsque beatitudinis æternæ (si tamen possit directè per se & ratione sui contemni & odio haberi, quod suprà notauimus non posse fieri) talis etiam positiua desperatio esset illicita & peccatum.

Neque obstat nostræ propositioni, quòd appetitus vindictæ, ira, & furor aduersus Deum, item plurimi similes praui affectus voluntatis, includantur in æterna damnatione: nam imprimis, loquendo præcisè & formaliter, hæc non tam includuntur in illa, quàm eam concomitantur: hæc enim secundùm se & formaliter est priuatio

A beatificæ visionis, & iusta quædam punitio ob peccata commissa, quod totum habet aliquam V.
honestatem, puta iustitiæ vindicatiuæ Dei, & extra quod sunt illæ omnes imperfectiones, contentæ in hac obiectione: at nihil repugnat appetitum rationalem ferri in formale alicuius obiecti per se honesti, non se extendendo ad incommoda, quæ tantùm *per accidens* illud concomitantur.

Deinde: dispar est ratio huius reprobi adhuc viatoris, ab eo, qui iam reipsa torquetur apud inferos, quòd hic, quia est in actuali perpessione æternarum pœnarum, nec potest diuertere mentem à consideratione miserrimi sui status, experitúrque Deum vltorem acerrimum suorum criminum, vt nunquam cessaturum à pœnis illi infligendis, facilè incidit in istos prauos affectus voluntatis; iste verò reprobus adhuc viator nondum patiatur reipsa pœnam æternam, sed tan- VI.
B tùm habeat illam in cognitione & apprehensione, quæ cùm sit mali quidem certissimè futuri, sed tamen adhuc absentis, potest facere, vt intellectus & voluntas istius reprobi ferantur tantùm in istam damnationem secundùm suum formale, nōn attingendo actu positiuo malos istos affectus, concomitantes æternam damnationem.

Atque ex his constat esse falsum, primò quod ait Ariminensis in primum sententiarum distinctione 48. quæstione vltima, reprobum viatorem, qui habet prædictam reuelationem, teneri velle suam damnationem, quódque non debet vlteriùs orare pro sua salute, ne videatur quærere media omnino opposita ei, quod Deus vult: primum quidem patet esse falsum, quia, quamuis possit licitè velle illam, quatenus hæc continet prædictam honestatem iustitiæ vindicatiuæ,
C quia tamen homo non tenetur facere quæcumq;
potest, neque obligatur sese conformare diuinæ VII.
voluntati quoad volitum materiale, vt ista distinctione primi sentent. & primâ secundæ omnes docent, fit, vt iste reprobus non teneatur velle æternam suam damnationem: secundum item est falsum, quia, licèt eiusmodi oratio esset illi inutilis ad consequendum vitam æternam, adhuc tamen esset ei vtilis, vt mitiùs cum illo agatur apud inferos, iuxta modum superiùs explicatum.

Neque hoc est quærere media opposita ei, quod Deus vult: nam datâ tali hypothesi Deus vult solummodo hunc determinatè damnare propter peccatum mortale, in quo est, & in quo præuidetur moriturus, sed tamen iuxta conditionem, in qua erit & præuidetur fore in ipso exitu animæ eius à corpore; vnde eo ipso, quò adhuc existens in via orat Deum, non quærit VIII.
D propriè media opposita ei, quod Deus vult.

Adde quòd, quemadmodum homo non tenetur sese Deo conformare in volito materiali, sic etiam potest absque peccato quærere media opposita ei obiecto materiali, quod Deus vult, e. c. Deus vult patrem meum mori, possum tamen ei procurare remedia, quibus sanetur à morbo & conualescat.

Secundò constat ex dictis, esse etiam falsum, quod à nonnullis tribuitur Gabrieli in canone missæ lectione 68. scilicet hunc reprobum adhuc viatorem rescientem ex diuina reuelatione suam damnationem, posse licitè malè agere: nam nunquam licet malè agere, & in actibus humanis moralibus liberis, consideratis *in indiuiduo*, sese

I. semper mutuò inferunt *esse bonum & licitum*; item *malum & illicitum*, cùm bonitas & malitia sint differentiæ condistinguentes actus humanos morales.

Nec his obstat, quòd damnati apud inferos blasphement in Deum, & plura id genus mala de nouo faciant, propter quæ de nouo non puniuntur, seu nullum augmentum pœnæ recipiunt.

Hoc enim tantùm arguit eos facere ista impunè, non tamen infert facere licitè: nam, quemadmodum beati exercent multos bonos actus liberos extra visionem beatificam, nec propterea promerentur aliquid, quia iam sunt in termino, sic etiam damnati, quia iam sunt in termino, licèt multa illicita faciant, non tamen de nouo ob hæc à Deo puniuntur.

II. ARTICVLVS VIII.

Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.

PRIMVM fundamentum: quod est intrinsecè malum, nunquam licet, quemadmodum patet in omnibus præceptis propriè & formaliter negatiuis: atqui desperare est aliquid intrinsecè malum; primò, quia est quædam irrogatio iniuriæ misericordiæ Dei, quasi Deus hîc & nunc vel non possit, vel nolit saluare hominem.

Secundò, quia desperatio importat formaliter nolitionem beatitudinis; at hæc est intrinsecè mala, cùm beatitudo ex nullo honesto motiuo possit cadere sub nolitionem, est enim per se bona.

Concessâ maiore, negatur minor intellecta de desperatione positiuâ iuxta sensum nostræ propositionis: nam talis desperatio, tunc tantùm est

III. mala, quando damnatio est incerta, & salus est probabilis, cuius contrarium reperitur in casu propositionis nostræ.

Ad primam confirmationem minoris, negatur contemptum diuinæ misericordiæ intercedere in omni positiua desperatione, vt patet ex dictis, quæ verò desperatio procedit ex tali contemptu est mala & illicita, vt docuimus.

Ad secundam confirmationem, patet ex dictis, positiuam desperationem posse elici ex motiuo honesto.

Secundum fundamentum est: quòd hæc reuelatio non habeat maiorem incompossibilitatem cum saluatione istius hominis, quàm habeat ipsa reprobatio cum saluatione reprobi, quia ambo isti sunt in pari casu; & sicut est impossibile hunc saluari factâ tali reprobatione, sic etiam positâ reprobatione, reprobus existens in hac

IV. mortali vita non potest licitè desperare, vt omnes fatentur: ergo positâ etiam tali reuelatione, hic reprobus non poterit licitè desperare.

Respondetur, negando maiorem; qui enim est reprobus, quandiu ignorat fore se damnandum, tandiu potest apprehendere beatitudinem æternam sibi acquisitu possibilem, & se omnibus consideratis posse salutem consequi, quod etiam est verissimum nonobstante eius reprobatione, quia reprobatio fit tantùm ex præuisis demeritis, cum quibus reprobus præuidetur finaliter moriturus; vnde, cùm sit penes eum adhuc viatorem facere, vt non habeat demerita (scilicet pœnitendo dignè de suis peccatis, quod tandiu potest, quandiu viuit) & sententia damnationis nondum sit lata, fit, vt semper possit etiam spe-

A rare: at reprobus viator, qui rescit per diuinam reuelationem se determinatè damnandum, non potest ampliùs apprehendere beatitudinem æternam, vt sibi possibilem acquisitu, vt suprà ostendimus, cùm etiam sententia eius damnationis vi & efficacia assertoriæ istius reuelationis non sit ampliùs quasi suspensa, sed lata, & proinde irreuocabilis. V.

DISPVTATIO VLTIMA.

De præsumptione.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid sit præsumptio.

B NOTANDVM est, licèt nomen hoc *præsumptio*, & verbum *præsumere*, aliquando accipiantur etiam in sacris litteris pro aliqua spe excellenti, robusta & singulari illa firmitate, quâ aliquis constitutus in gratia sanctificante supersperat, (quemadmodum lib. Iudith cap. sexto & nono) hîc tamen sumi, prout est aliquod vitium oppositum spei secundùm excessum, licèt enim generali quadam acceptione significet motum illum voluntatis, quo aliquis præsumit assequi, quod superat facultatem & vim eius executiuam, sicque vagetur per omnes materias virtutum moralium, contra quas potest peccari per excessum, (quo sensu sanctus Thomas accipit præsumptionem hîc quæstione 21. quando ait illam opponi magnanimitati) attamen speciatim accipitur in VI.

C præsenti disputatione pro motu illo voluntatis, quo aliquis immoderatè expetit & expectat æternam beatitudinem, & quæ ad illam faciunt. Hoc præmisso VII.

Sit hæc nostra propositio: *præsumptio nihil est aliud, quàm efficax immoderatus & inordinatus appetitus æternæ beatitudinis, vel bonorum supernaturalium ad eam spectantium.* Hæc propositio colligitur ex sancto Thoma hâc parte quæstione 21. articulo primo, & probatur primùm, quia hæc definitio ita abstrahit ab omnibus speciebus præsumptionis secundùm præcisam suam rationem, vt tamen omnibus illis conueniat: nam primùm hæc præsumptio sumpta latissimè potest esse duplex; prima, quando aliquid speratur, quod non debet sperari, verbi gratiâ, si quis speret tantum gradum gloriæ, quantum habet anima Christi Domini, vel beatissimæ Virginis,

D aut aliquod aliud bonum, quod non est proportionatum obiectum spei Christianæ vel, purè & simpliciter, prout illa est in tali voluntate seu subiecto: secunda est, quâ aliquid speratur aliter, quàm debet sperari, & hoc potest fieri tribus modis: primus est Pelagianus, si nimirum homo speret assequi vitam æternam vel, eius bona, innixus tantùm propriis suis viribus, & non ex auxilio supernaturali: secundus modus est, quo quis sperat consequi æternam beatitudinem, veniam peccatorum, & bona supernaturalia, ex sola misericordia Dei, secludendo pœnitentiam de suis peccatis & opera meritoria, qui modus est Lutheranus & Caluinisticus; hi enim negant meritum bonorum operum & necessitatem illorum pro consequenda beatitudine æterna: ter- VIII.

tius

I. tius modus est, quando aliquid supernaturale speratur, non à Deo, sed ab aliqua creatura, tanquam causa principali: ergo, quemadmodum credere alicui creaturæ tanquam primæ veritati, est actus oppositus diuinæ fidei, ita & sperare beatitudinem, aut aliquod bonum supernaturale ab aliqua creatura tanquam principali causa, est aliquid oppositum spei Christianæ.

Et hoc confirmatur ex præcisa & formali ratione spei Christianæ, quæ est efficaci desiderio appetere beatitudinem æternam, aut bona ad illam spectantia, non à quocunque, sed à Deo, cùm sit virtus propriè *Theologica*, non quibuscunque mediis, sed auxiliis supernaturalibus diuinæ gratiæ, & bonis operibus siue meritis ipsius sperantis: ergo, cùm definitio præsumptionis nunc allata ita conueniat singulis istis membris, vt per speciales quasdam rationes velut per differentias contrahatur ad varias istas

II. præsumptiones, talis definitio erit eius explicatio legitima.

Deinde probatur: præsumptio hæc, vt opponitur spei, consistit in aliquo excessu illius: ergo debet conuenire cum spe quoad obiectum & principium sui elicitiuum: ergo, cùm hæc particula (*immoderatus*) explicet hunc excessum, & reliquæ proprium obiectum & principium eius, talis definitio præsumptionis erit legitima.

Obiicies dari aliquem quartum modum præsumendi oppositum spei Christianæ, cui tamen hæc definitio non competit, quando scilicet aliquis malè viuit & perseuerat in peccatis, sperans se in fine vitæ obtenturum à Deo gratiam, quâ eum pœniteat de peccatis, & vitam æternam assequatur; hic enim modus præsumendi non expectat ab alio, quàm à Deo, hanc gratiam & beatitudinem, non item ex solis & nudis propriis suis viribus, nec tertiò ex sola misericordia

III. Dei, cùm ibi intermisceat actum pœnitendi & conuertendi se ad Deum, & tamen hic modus est singularis aliquis modus præsumptionis, quem Patres condemnant, & in quem inuehunt sæpe agendo de pœnitentia, quemadmodum videre est apud S. Aug. lib. *de vera & falsa pœnitentia*, apud sanctum Chrysostomum homiliâ 22. in epistolam secundam *ad Corinthios*.

Respondetur, definitionem præsumptionis assignatam, optimè conuenire huic modo præcedenti, hæc enim præsumptio est immoderatus & inordinatus appetitus æternæ beatitudinis & bonorum ad illam spectantium, quatenus vult tantùm in fine vitæ media sibi ad salutem etiam nunc necessaria.

Deinde, quatenus ita vult hæc bona supernaturalia, vt hîc & nunc præferat illis delectationes voluptatum corporearum, & sub incerto re-

IV. linquat bonum summè sibi necessarium; quod faciendo irritat potiùs Deum, quàm illum sibi conciliet: hic autem modus reuocatur ad primum superiùs explicatum, hoc enim bonum pœnitentiæ & conuersionis ad Deum sibi perseueranti in peccatis tunc sperare, est aliquid improportionatum actui spei Christianæ, qui tunc putatur elici, quatenus appetitus iste pœnitentiæ, conuersionis ad Deum & æternæ beatitudinis, est per media inordinata, scilicet transigendo vitam in peccatis, & ad aliquid habendum, cuius obtinendi homo iste sese reddit incapacem & indignum.

Quòd verò isti omnes modi præsumptionis tendant in idem obiectum materiale spei Chri-

A stianæ modo planè contrario, patet ex comparatione illorum ad verum actum spei Christianæ, iuxta illorum explicationem nunc traditam. V.

ARTICVLVS II.

Quale peccatum sit præsumptio.

SIT hæc propositio: *præsumptio est peccatum ex suo genere mortale, minùs tamen graue quàm sit desperatio*: Tota propositio est sancti Thomæ hîc quæstione vigesimâ primâ articulo secundo. Prima eius pars probatur ratione sancti Thomæ: omnis motus appetitus, qui conformiter se habet ad intellectum, seu iudicium falsum, est malus, & proinde liberè exercitus est aliquod peccatum: atqui præsumptio liberè exercita semper est conformis falso alicui iudicio, vt patet discurrendo per singulos modos illius superiùs explicatos; primus & secundus VI.

B supponunt iudicium hæreticum, similiter & tertius, vt per se patet, quartus falsum & erroneum, quatenus sibi certò promittit, quod est valde incertum; vnde præsumptio satis communiter inuoluit aliquam hæresim, vt patet ex dictis.

Secunda item pars propositionis patet, quia peccatum mortale diiudicatur ex dignitate virtutis, cui opponitur; ex obiecto, in quod tendit; & ex modo, quo tendit in illud: at præsũptio opponitur spei Christianæ virtuti Theologicæ, tendit in Deum vt summum nostrum bonum; quod est res præstantissima, & modo valde illi iniurioso: nam, si sit Pelagiana, lædit omnipotentiam Dei, cùm ei non innitatur, sed solis naturæ viribus; si sit Lutherana, lædit iustitiam Dei, qui enim sic præsumit, putat Deum non esse puniturum peccata, licèt perseueret in

C illis; deinde quia est peccatum in Spiritum sanctum, nam directè ponit impedimentum gratiæ sancti Spiritus. VII.

Addidi hanc particulam (*ex suo genere*) quia potest contingere, vt sit tantùm veniale peccatum defectu sufficientis deliberationis, vel ex aliqua alia occasione; quemadmodum euenit aliquando in aliis, quæ secundùm se & suum genus considerata sunt mortalia, quod fusiùs & in particulari explicare non est huius loci, sed pertinet ad primam secundæ, & ad eos, qui explicant casus conscientiæ.

Tertia denique pars probatur: ex duobus malis pugnantibus contra Deum, illud censetur esse minus, quod repugnat ei, quod minùs conuenit Deo, illud autem grauius, quod pugnat cum eo, quod magis Deo conuenit: sed præsumptio pugnat cum iustitia Dei, seu potiùs cum

D aliquo eius effectu, qui est punire & aliquid simile facere, nam indebito ordine & immoderato affectu expetit bona supernaturalia; desperatio verò pugnat cum bonitate & misericordia Dei, seu cum actibus istorum attributorum Dei: magis autem conuenit Deo misereri, quàm punire & vlcisci; nam Deus miseretur ex se & sponte suâ non prouocatus à creatura, punit verò & vlciscitur prouocatus tantùm à creatura: vnde ab Apostolo vocatur pater misericordiarum, non item iudiciorum, vt sanctus Bernardus obseruat sermone 5. *de natali Domini*: igitur præsumptio est peccatum minùs graue, quàm sit desperatio. VIII.

Quòd item *peccatum desperationis sit periculosius peccato præsumptionis*, facilè intelligitur ex dictis suprà de desperatione.

I. Quæres, cùm distinxerimus plures modos præsumptionis, quis illorum sit grauior?

Respondetur, si præsumptio Lutherana & Pelagiana conferantur inter se & considerentur secundùm se, tunc vtramque videri æquè graue peccatum: nam, sicut Pelagiana dicit, *non egeo Christi Domini saluatoris gratia & meritis*; ita Lutherana dicit, *non egeo bonis operibus, sed meritum Christi Domini solâ & nudâ fide apprehensum mihi sufficit*; & sic vterque præsumptuosus blasphemat: est tamen Lutherana præsumptio magis periculosa, quippe quæ aperit ianuam latissimam omnibus vitiis & criminibus; Pelagiana verò compellit potiùs ad honestam vitam, sicque minus habet periculi.

ARTICVLVS III.

II. *Quomodo præsumptio opponatur spei & timori, & vnde proueniat.*

SIT hæc propositio: *præsumptio satis frequenter, non tamen semper, corrumpit habitum spei Christianæ.* Duæ sunt partes propositionis; prior probatur: præsumptio satis frequenter inuoluit hæresim, vt patet in Lutherana & Pelagiana: ergo, cùm spes destruatur fide destructâ, talis præsumptio corrumpit habitum spei.

Posterior item pars probatur in eo modo præsumendi, quo quis liberiùs peccat, sibi persuadens fore, vt tandem Deus eum conuertat; talis enim actus, quamuis malus & aliquo modo pugnans cum spe, non ita tamen, vt non compatiatur secum habitum spei Christianæ; quia non importat actum nolendi purè & simpliciter æternam beatitudinem, aut nolle conari ad illam, sed loquendo præcisè sic præsumens habet voli-
III. tionem huic vtrique oppositam, attamen inordinatam & immoderatam, quatenus totum istud differt in aliud longum tempus, quod nisi valde imprudenter & stultè non potest sibi polliceri; similiter ij, qui ita sese in actu exercito gerunt, ac si haberent istud iudicium nunc dictum, non censentur amittere habitum spei Christianæ.

Secunda propositio: *præsumptio magis opponitur spei, quàm timori.* Ita sanctus Thomas hîc quæstione 21. articulo tertio; duæ sunt partes propositionis: prior est, præsumptionem opponi timori, quæ probatur: motus prosecutionis & motus fugæ circa idem obiectum opponuntur sibi inuicem: sed præsumptio est aliquis motus
A prosecutionis circa Deum, quia voluntas per illam vult & intendit Deum seu æternam beatitudinem vt causam supremi boni, modo tamen indebito, vt est explicatum suprà; similiter timor est motus voluntatis circa Deum consistens in fuga, nam malus timor & seruilis refugit Deum vt causam pœnæ, tanquam summi mali: igitur præsumptio & timor sibi inuicem opponuntur. IV.

Posterior pars propositionis asserens *præsumptionem magis opponi spei*, probatur: ex duabus oppositionibus, quarum vna est circa rationem *genericam*, & altera circa rationem *specificam*, ea, quæ attēditur penes rationem *specificam*, est maior, quia quæ sic opponūtur maximè distant sub vno & eodem genere, sicque opponuntur contrariè: atqui oppositio spei Christianæ ad præsumptionem, est circa rationem *specificam*, spes enim Christiana ex formali & specifica sua ratione consistit in appetitu ordinato æternæ bea-
B titudinis & bonorum supernaturalium; præsum- V.
ptio ex formali sua ratione in deordinato & immoderato appetitu eiusdem obiecti; spes autem & timor opponuntur solummodo secundùm rationem *genericam*, scilicet *prosecutionis & fugæ* circa idem obiectum materiale: igitur præsumptio magis opponitur spei, quàm timori.

Vltima propositio: *præsumptio oritur potissimùm ex superbia & vana gloria.* Ita sanctus Thomas citatâ quæstione 21. articulo quarto: duæ sunt partes huius propositionis; prior, præsumptionem oriri præcipuè *ex superbia & vana gloria*, quam S. Thom. ibi probat auctoritate S. Gregorij, & facilè ostenditur: qui enim vult assequi æternam beatitudinem, innixus tantùm propriis suis viribus, nimium sibi tribuit, tantúmque de se existimat, ac si Deus ei propter naturalem suam excellentiam esset collaturus æternam beatitudinem & bona ad illam spectantia,
C sicque dicitur etiam *vana gloria.* VI.

Altera pars eiusdem propositionis, asserens *præsumptionem ita oriri ex superbia & inani gloria, vt tamen interdum oriatur ex aliis imperfectionibus*, patet ex eo, quòd præsumptio potest nasci ex aliqua negligentia considerandi diuinam iustitiam; item ex nimio affectu erga res humanas, & ex pluribus aliis similibus imperfectionibus, quemadmodum facilè potest animaduerti discurrendo per illas.

Atque hactenus de spe Christiana & vitiis ei oppositis.

TRACTATVS TERTIVS DE CHARITATE.

I. ## DISPVTATIO I.

De nomine & obiecto materiali charitatis Theologicæ.

ARTICVLVS I.

Quo sensu hoc nomen charitas *accipiatur.*

ERECTIS parietibus ædificij, tectum est illis imponendum; exposuimus fidem & spem virtutes Theologicas, ædificij spiritalis parietes, nunc restat agendum de
II. charitate tanti ædificij tecto.

Charitas igitur est propriè nomen aliquod Latinum, non (vt quibusdam videtur) à Græca voce χάρις deductum; nam & ipsa eius quantitas, & ipsum eius significatum conuincunt istud esse falsum; quantitas quidem, quia prima syllaba prædictæ vocis Græcæ est breuis, at prima huius nominis *charitas* est longa: significatum etiam, quia χάρις gratiam, quæ absque reciproco amore potest intelligi, significat passim in sacris litteris, charitas autem nonnisi mutuum amorem; & vbi vulgata editio habet hoc nomen *charitas*, Græca editio non habet hoc nomẽ χάρις, sed istud ἀγάπη, quæ dilectionem significat, sicque nomen hoc *charitas* videtur potiùs deriuari ab adiectiuo *carus*, & eius substantiuo *caritas*, scri-
III. ptis sine aspiratione, prout caritas significat exuberans pretium rei alicuius, & carus id, quod magno pretio constat, eâ scilicet occasione, quòd quæ sunt magni pretij, & quæ etiam carè constant, solent maximè diligi, & ob id, eodem modo nomen hoc *caritas* esse scribendum sine aspiratione, & sic aliquando scriptum reperiri, quamplures existimant.

Et licèt hoc nomen *charitas* aliquando (quod tamen est valde rarum) sumatur in malam partem, vt capite nono libri Iudith, dum sic illa loquitur, *percuties eum ex labiis charitatis meæ*, id est præseferentibus amorem lasciuum; attamen vsu communiori sacræ scripturæ & Patrum accipitur in bonam partem, & significat *actum illum supernaturalem, & habitum ei correspondentem, quo Deum propter se & alia propter Deum diligimus, seu potiùs redamamus,* quà in significatione

A accipitur à nobis toto præsenti tractatu. IV.

Cæterùm, licèt S. August. lib. 14. *de ciuitate Dei* capite septimo, & lib. 15. *de Trinitate* capite 18. rectè notet hæc tria (*amor, dilectio, charitas*) significare vnum & idem in sacris litteris, quemadmodum ibi probat: & Origenes *in Cantica Canticorum* dicat sacras scripturas libentiùs vti nominibus *dilectionis, charitatis*, quàm *amoris*, nihilominus Patres & Theologi fecerunt communi vsu (quod iam cœptum erat tempore sancti Augustini, vt patet ex loco eius citato *de ciuitate Dei*) vt hæc tria habeant diuersam significationem, hoc scilicet modo, quòd *amor* latiùs pateat, & significet affectum voluntatis tam *non-gratuitum, seu naturalem & necessarium*, quàm *gratuitum liberalem*; charitas significet solummodo *gratuitum & liberalem*, iuxta quam
B acceptionem pater & filius in diuinis, licèt sese mutuò ament, seu amorem habeant ad se inuicẽ, non tamen rectè dicentur habere charitatem ad se inuicem, cùm amor iste (sicut & omnia quæ sunt ad intra) sit *naturalis, necessarius & non liber*, seu etiam *liberalis*: deinde distinguuntur, quòd nomen hoc *charitas* tam ipsum habitum, quàm eius actum significet; dilectio verò solum actum. V.

Tertiò, quòd dilectio interdum significet aliquid antecedens gratiam iustificationis, & proinde charitatem, scilicet aliquid dispositiuum ad illam & ab illa distinctum: charitas verò vel gratiam vel aliquid, quod simul cum illa infunditur: nam ex Concilio Tridentino sessione sextâ capite sexto, actus ille, quo peccator iusti-
C ficandus incipit diligere Deum vt fontem omnis iustitiæ, est vna ex dispositionibus ad iustificationem peccatoris per infusionem gratiæ & charitatis, & ex consequenti hæc dilectio significat aliquid distinctum ab eo, quod in negotio iustificationis adultorum importatur *dilectionis* nomine. VI.

Quartò, quòd nomen hoc, *dilectio*, non denotet mutuum affectum duorum vel plurium inter se, sed nudè & simpliciter bonam voluntatem vnius erga alterum, quem tamen hoc nomen *charitas* inuoluit: vnde Deus satis communiter dicitur amare & diligere peccatores, ad quos tamen (quia Deum non redamant, seu non respondent tali diuino amori) Deus non dicitur habere charitatem. Hinc intelligitur, illud Christi Domini apud sanctum Ioannem, *maiorem charitatem nemo habet, quàm, vt ponat ani-*

I. *mam pro amicis*, quatenus actus ille, quo Chri- A
stus Dominus mortuus est pro nobis suis inimicis, & quo Deus pater illum nobis dedit, ita est actus singularis cuiusdam eminentissimæ & excellentissimæ dilectionis, vt tamen defectu correspondentiæ, seu redamationis ex parte nostri, non sit actus charitatis, sumendo nomen hoc *charitas*, in illa sua significatione præcisa, quâ aliquam mutuam amicitiam denotat.

Tandem & hoc nomen *charitas* penes suum significatum distinguitur ab hoc nomine *amicitia*, quòd hæc pateat latiùs istâ, quòd amicitia reperiatur tam inter malos, quàm inter bonos, nomen autem *charitatis*, cùm tantùm amicitiam significet, quæ inter Deum & hominem intercedit, aut saltem, quâ homines affectu supernaturali diligimus propter Deum.

Neque ab hac significatione charitatis multùm dissidet Cicero: licèt enim affectum volun-
II. tatis ordine vel entitate supernaturalem nullo B
modo agnouerit, attamen in suis partitionibus eam amicitiam, quæ est hominis ad Deum, ad patriam, & ad parentes, censuit propriè appellandam esse *charitatem*: *Deorum*, inquit, *tum parentum patriæque cultus, eorúmque hominum, qui aut sapientiâ, aut opibus excellunt, ad charitatem referri solet*; nos autem, vt suprà monuimus, pro ea supernaturali amicitia tam habituali quàm actuali, quæ intercedit inter Deum & homines, toto hoc tractatu hoc nomen, *charitas*, vsurpabimus.

ARTICVLVS II.

Quodnam sit materiale obiectum charitatis.

NOTANDVM est, præter communes illas distinctiones obiecti *adæquati, inadæquati,*
III. *primarij, secũdarij*, & alias istis similes, quas Phi- C
losophi & Theologi communiter admittunt, dari & aliam propriam amori, de cuius genere est charitas, quemadmodum intelligitur ex sancto Thoma hîc quæstione 25. articulo tertio in corpore, nimirum obiecti *quod* & obiecti *cui*, ita vt subiectum illud, cui volumus bonum, dicatur esse materiale obiectum *cui* comparatione actus vel habitus, per quem bene volumus alicui: bonum autem illud, quod ei volumus, sit obiectum *quod* talis actus seu habitus: vnde iuxta hanc distinctionem obiecti, duplex obiectum *adæquatum* & *inadæquatum* rectè poterit distingui. Hoc prænotato,

Sit prima nostra propositio: *adæquatum materiale obiectum cui charitatis Theologicæ sunt Deus, nos ipsi, & proximus, id est omnis creatu-*
IV. *ra rationalis capax æternæ beatitudinis.* Hæc pro- D
positio colligitur tota ex sancto Thoma hâc parte quæstione 25. nam quicquid sanctus Thomas ibi refert & explicat per varios articulos de materiali obiecto *cui* charitatis Theologicæ, continetur tribus istis membris nostra propositione explicatis.

Et probatur: illud tantùm, & nihil extra istud, est adæquatum materiale obiectum *cui* charitatis Theologicæ, quòd solummodo est capax supernaturalis beneuolentiæ & amicitiæ; quod item habet aliquam communicationem vitæ nobiscum; quódque potest vti bono sibi per charitatem volito: atqui solus Deus, nos, & proximus, seu creatura rationalis, sumus capaces æternæ supernaturalis beneuolentiæ & amicitiæ; habemus aliquam communicationem vitæ spiritalis V.
& supernaturalis; & soli possumus vti bono nobis per charitatem desiderato: igitur Deus, nos ipsi, & proximus, id est omnis creatura rationalis capax æternæ beatitudinis, sumus adæquatum materiale obiectũ *cui* charitatis Theologicę.

Maior est S. Th. cit. art. 3. prædictæ quæst. & quoad primam partem confirmatur ex eo, quòd charitas Theologica sit amicitia verè & propriè dicta, vt paulò pòst explicabitur: ergo hæc ad illa tantùm sese extendet subiecta, quæ sunt capacia amicitiæ propriè dictæ, cuiusmodi tantùm sunt Deus, nos, & proximus, quemadmodum facilè intelligitur ex iis, quæ Aristoteles & eius interpretes lib. 8. Ethicorum tradunt *de amicitia* propriè dicta: vnde S. Th. hîc art. 1. ait esse ridiculum dicere, quòd aliquis habet amicitiam ad vinum, vel ad equum.

Eadem maior confirmatur etiam quoad secun- VI.
dam partem, ex Aristotele lib. 8. Ethic. cap. 9. docente societatem & communicationem vitæ esse fundamentum amicitiæ, & assignante ibi varias species amicitiæ pro diuersitate societatum.

Tandem confirmatur quoad tertiam & vltimam partem ex eo, quòd charitas est bona quædam voluntas, & propriè dicimur habere charitatem, quando volumus alicui bonum, quod importat libertatem in eo, cui illud volumus, vtendi ipso bono: hac enim de causa Aristoteles 2. Physicor. textu 59. negat propriè loquendo bonum aliquod posse contingere creaturis irrationabilibus, imò & ipsis infantibus nondum habentibus vsum rationis: quia, inquit, delectum non habent, seu non vtuntur liberè istis bonis.

Minor etiam patet: nam æterna beatitudo supernaturalis consistit in actibus vitalibus intellectus & voluntatis, qui in nullo alio, quàm in Deo & creaturis rationalibus, homine nimirum &
Angelo, possunt reperiri, & conditiones ad ve- VII.
ram amicitiam requisitæ possunt tantummodo habere locum in illis: ergo sola hæc tria simul sumpta sunt adæquatum materiale obiectum *cui* charitatis Theologicæ.

Secunda propositio: *inadæquatum, præcipuum tamen, materiale obiectum cui Theologicæ charitatis, est Deus*: probatur primò ex modo loquendi sacræ scripturæ, dum vocat hanc charitatem, *charitatem Dei*, non tantùm, quia infunditur à Deo, sed etiam speciatim, quia terminatur ad Deum, vt primarium obiectum *cui*, sic *ad Hebr.* cap. 5. dicitur, *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris*.

Deinde probatur ex eo, quòd illud est primarium, licet inadæquatum, materiale obiectum *cui* charitatis Theologicæ, à quo ipsa charitas habet, vt propriè sit *Theologica*, quia talis deno- VIII.
minatio desumitur à primario obiecto; item illud erit tale obiectum, de quo primariò & principaliter datur præceptum charitatis: atqui charitas habet quòd sit Theologica ab ipso Deo tanquam suo obiecto, quemadmodum & duæ virtutes reliquæ; & primarium seu præcipuum præceptum charitatis datur de Deo vt amando supra omnia, Deuteronomij 6. capite, *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima*, id est ex tota fortitudine, quod præceptum Christus Dominus apud S. Matthæum cap. 22. & S. Marcum cap. 12. referens, addit hoc mandatum esse *primum & maximum*.

Tandem probatur: illud est primarium materiale obiectum *cui* charitatis, cui ratio obiecti

I. formalis ipsius charitatis conuenit primariò & per se, quia obiectum materiale & formale sunt per aliquam mutuam habitudinem ad se inuicem: atqui ratio obiecti formalis Theologicæ charitatis est ipsa diuina bonitas, vt infrà patebit, quatenus comprehendit omnes perfectiones, quibus homo potest reddi beatus in æternum, & hæc, cùm sit ipsemet Deus, conuenit primariò & per seipsi Deo: igitur Deus est primarium inadæquatum materiale obiectum charitatis Theologicæ.

Ob has & similes alias rationes, Deus à nonnullis dicitur obiectum materiale adæquatum *attributionis*, quia scilicet alia omnia obiecta eius in tantum sunt eiusmodi, in quantum sunt & ordinantur aliquo modo ad Deum, & propter quem hæc charitas datur, sicut in habitibus etiam acquisitis, illud, ad quod omnia referuntur vltimatè, dicitur communiter à Philosophis
II. obiectum adæquatum *attributionis*.

Tertia propositio: *proximus, & omnis creatura rationalis capax æternæ beatitudinis, est materiale obiectum cui inadæquatum minùs principale seu secundarium charitatis Theologicæ.* Ita sanctus Thomas hîc quæstione 25. articulo 1. 4. 5. 6. & 10. éstque de fide: nam S. Ioannes primâ suâ canonicâ cap. 4. ita ait, *hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum*, & ibidem, *si quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est*, & ibidem, *si diligimus inuicem, charitas eius est in nobis.* Item ex Patribus, vt sancto Augustino libro octauo *de doctrina Christiana* capite vigesimo tertio & sequentibus, vbi docet dari geminum præceptum charitatis, scilicet Dei & proximi, & proximum esse præcipuè hominem ex illa parabola Christi Domini de homine descendente
III. te ab Hierusalem in Hierico, apud sanctum Lucam capite decimo, ita vt iuxta expositionem Patrum explicantium hanc parabolam, is sit & censeatur esse nobis proximus, qui non solùm eiusdem nobiscum naturæ est particeps, sed etiam eiusdem ordinis in vitam æternam & redemptionem Christi Domini.

Tandem probatur ratione: totum illud censetur esse inadæquatum materiale secundarium obiectum *cui* Theologicæ charitatis, cui per charitatem Theologicam volumus bonum supernaturale propter Deum vt primarium obiectum charitatis, & in quantum est aliquid, quod pertinet & ordinatur ad primarium obiectum *cui* eiusdem charitatis: sed per charitatem Theologicam volumus bona supernaturalia Angelo, homini, seu cuilibet rationali creaturæ capaci æternæ beatitudinis, in quantum Angelus & homo
IV. sunt aliquid ipsius Dei primarij obiecti *cui* Theologicæ charitatis: ergo omnis & quælibet rationalis creatura est secundariū materiale obiectum *cui* Theologicæ charitatis, sicque Christus Dominus in quantum homo & particeps in iisdem supernaturalibus bonis, quibus beati Angeli & homines perfruuntur, est etiam aliquod secundarium inadæquatum materiale obiectum *cui* nostræ charitatis Theologicæ.

Ex his facilè intelligitur, non solùm Angelos & homines, vt sunt quædam tota, sed etiam ipsas partes hominis, *animam* scilicet & *corpus*, esse similiter aliquod tale obiectum *cui* materiale secūdarium inadæquatum charitatis Theologicæ, nam illud omne habet rationē talis obiecti, quod aliquâ ratione est capax æternæ beatitudinis &

A bonorum ad illam spectantium: atqui & anima rationalis, vt seorsim considerata, est capax æternæ beatitudinis, quemadmodum patet in beatis nunc regnantibus in cælo ante resurrectionem vniuersalem, item & ipsum corpus humanum: nam habebit in patria singulares quasdam dotes facientes ad completam & perfectam beatitudinem supernaturalem totius hominis: igitur corpus & anima creaturæ rationalis sunt aliquod materiale secundarium obiectum *cui* nostræ charitatis Theologicæ. V.

Quarta propositio: *adæquatum materiale obiectum quod charitatis Theologicæ, est bonum illud omne tam naturale, quàm supernaturale, quod vniuersè & coniunctim sumptum comprehendit in se & sub se omnia, quæ tanquam bona aliqua Dei possunt diligi propter ipsum Deum, & vnumquodq; istorum sic consideratum est aliquod materiale obiectum inadæquatum quod charitatis Theologicæ.*
B Hæc propositio colligitur ex S. Th. cit. qu. 25. art. 2. & 3. & tota eius veritas est satis manifesta ex primo nostro notabili, & ex eo, quòd quidquid est creatum, est aliquod bonum Dei & cedens in eius gloriam: ergo vt sic potest esse aliquod materiale obiectum *quod* charitatis Theologicæ. VI.

ARTICVLVS III.

Soluuntur duæ obiectiones aduersus tertiam propositionem superioris articuli.

OBIICIES primò: charitas, vt verè & propriè charitas, debet se extendere ad alium ex S. Greg. hom. 17. *in Euangelia*, hæc enim est ad alterum, & est tantùm Dei & proximi, vt intelligitur ex eius præcepto, quod tantùm datur de Deo & proximo tam in Deuteronomio, quàm in Euangelio: atqui nos non sumus, loquendo
C propriè, alij à nobis, nec item nobis proximi, quia nullo modo distamus à nobis, nec propriè à nobis distinguimur: ergo nos ipsi non possumus esse aliquod secundarium obiectum materiale *cui* inadæquatum charitatis Theologicæ. VII.

Respondetur ex S. Th qu. cit. 25. art. 4. charitatem posse spectari duobus modis; primò secundùm communem rationem *amicitiæ*, quæ est affectus quidam beneuolus erga amicum; deinde secundùm propriam suam rationem, prout scilicet est amicitia hominis ad Deum principaliter, & ex consequenti ad ea, quæ sunt illius, seu quæ pertinent ad illum: charitas priori modo spectata non est ad seipsum, quia ex Aristotele in Ethicis amicitia propriè non est ad seipsum, sicut nec iustitia, & amicus propriè importat distinctum suppositum ab eo, cui est amicus, hic enim, vt vulgò dicunt, est alter ego, at alter denotat suppositum
D distinctum, imò & naturam, vt Theologi docent agendo de mysterio Trinitatis, nec homo loquendo propriè est sibi proximus, cùm ea tantùm sint nobis proxima, quæ sunt iuxta nos, & homo non tam sibi sit vnitus & proximus, quàm est idem sibi ipsi, & charitas sic spectata debet se extendere ad alium, sicque S. Greg. relatus in obiectione est intelligendus: at si charitas spectetur posteriori modo, illa rectè potest esse eiusdē hominis ad seipsum, homo enim amans seipsum est res ipsius Dei, seu aliquid pertinens ad Deum; quare, cùm amicitia, qualis est charitas, diligat non tantùm amicum, sed & res eius, seu quæ pertinent ad illum, homo rectè seipsum diliget ex charitate, & nos ipsi rectè constituemur aliquod obiectum *cui* charitatis Theologicæ. VIII.

I. Nec his obstat, quòd præceptum charitatis
exprimat solummodo Deum & proximum: nam
eo ipso, quò dilectio sui ipsius datur à Deo, tan-
quam regula & mensura dilectionis proximi, sa-
tis declaratur, charitatem sese etiam extendere ad
seipsum tanquam ad aliquod obiectum, cui nec
fuit opus Deum facere aliquod præceptum ex-
pressius de hac propria dilectione sui ipsius, cùm
sit satis naturale ipsi homini seipsum diligere:
quando verò sacræ scripturæ & Patres repre-
hendunt amorem sui ipsius, loquuntur tantùm
de nimio illo amore, quo quis seipsum prosequi-
tur, vt Apostolus *ad Titum* tertio capite, sanctus
Augustinus lib. 14. *de ciuitate Dei* cap. vltimo, &
non de moderato & conformi diuinæ legi, quod
etiam Aristoteles notauit libro nono Ethicor.
capite octauo, vbi docet esse honestum amare
seipsum, & solum amorem inordinatum sui ipsius
esse damnandum.
II. Obiicies secundò: dæmones, homines dam-
nati apud inferos, peccatores, & omnes repro-
bi, sunt capaces beatitudinis æternæ, nec tamen
possunt diligi ex charitate: igitur non omnis
creatura rationalis, capax æternæ beatitudinis,
est aliquod secundarium materiale obiectum *cui*
Theologicæ charitatis.
Ad primam partem obiectionis, quæ procedit
de dæmonibus & damnatis hominibus, responde-
tur, illos posse considerari duobus modis; primò
secundùm propriam suam naturam præcisè spe-
ctatam; secundò ratione status: iam, licèt ratio-
ne primi non sint incapaces æternæ beatitudinis,
sunt enim substantiæ intellectuales, at ratione se-
cundi sunt incapaces illius, quia talis eorum sta-
tus est æternum aliquod impedimentum, ratio-
ne cuius fit, vt hæc illorum capacitas nunquam
reducatur ad actum: vnde, cùm charitas intelli-
III. gatur esse efficax affectus boni supernaturalis
erga aliquem, & nullus deliberatus efficax affe-
ctus sit circa id, quod certò scimus & iudicamus
nunquam futurum, fit, vt dæmones & damnati
homines, non sint loquendo propriè aliquod ob-
iectum *cui* Theologicæ charitatis: quòd si dæ-
mones & damnati homines considerentur, vt
sunt aliqua res ipsius Dei, quem vt amicum di-
ligimus per charitatem, tunc vt sic, poterunt esse
aliquod obiectum *cui* Theologicæ charitatis,
quatenus possumus illis velle efficaciter perma-
nentiam seu durationem in suo esse, vel aliquid
aliud, vt inde attributa Dei, verbi gratiâ, iusti-
tia & bonitas, reluceant.
Ad secundam partem eiusdem obiectionis,
quæ procedit de *reprobis*, respondetur reprobos
posse considerari duobus modis; primò *forma-
liter* & quatenus sunt tales, seu absolutè & deter-
minatè exclusi ab æterna beatitudine, & dam-
IV. nandi in æternum; deinde *materialiter*, quate-
nus sunt hi & isti homines creati à Deo ad vi-
tam æternam, & sunt aliquid ipsius Dei.
Similiter respondetur, eosdem reprobos posse
adhuc considerari duobus modis, scilicet *in com-
muni*, & *in particulari*, vt hic & iste, verbi gratiâ
Iudas dum viueret, supposito quòd cognosce-
retur talis.
Tandem duobus modis posse intelligi repro-
bos esse aliquod obiectum *cui* charitatis Theo-
logicæ; primò, respectu beatitudinis æternæ &
bonorum concomitantium illam perpetuò, &
vt formaliter talium; secundò, respectu quorum-
dam bonorum supernaturalium quidem, quæ
tamen in reprobo adhuc secundùm vitam tem-

A poralem superstite possunt reperiri, cuiusmo- V.
di sunt opera virtutum, & multa alia supernatu-
ralis etiam ordinis, quæ superiùs docuimus eum,
cui facta est reuelatio suæ damnationis, posse
adhuc sperare.
Iam reprobi considerati *formaliter*, siue *in
communi* siue *in particulari*, nullo modo sunt
obiectum aliquod *cui* Theologicæ charitatis,
quia hæc dicit affectum efficacem & ordinatum,
cùm sit virtus, & actus eius sint actus virtutis:
nemo autem potest actu efficaci & ordinato vel-
le æternam beatitudinẽ ei, cui nouit Deum velle
efficaciter priuationem vitæ æternæ & pœnam
gehennæ ignis æterni, ob peccata, in quibus
certò præuidet illum esse moriturum; tum e-
tiam, quia nemo efficaci voluntate vult, quod
iudicat esse impossibile: at supposito quòd isti
sint reprobi, & tales cognoscantur, certò cog-
noscuntur morituri in suis peccatis mortalibus; VI.
B hoc enim est proprium reprobi, & proinde,
quatenus tales sunt, apprehenditur æterna bea-
titudo illis nunquam obuentura: igitur reprobi
formaliter considerati, *siue in communi*, *siue in
particulari*, quatenus tales cogniti, non sunt
ampliùs aliquod obiectum *cui* charitatis Theo-
logicæ respectu æternæ beatitudinis.
Quòd verò reprobi adhuc etiam viatores con-
siderati solummodo *materialiter* & *in commu-
ni*, nec vt tales cogniti possint adhuc esse ali-
quod obiectum *cui* charitatis Theologicæ etiam
respectu beatitudinis æternæ, probatur: homo
rectè potest per veram charitatem Theologi-
cam velle efficaciter beatitudinem æternam ei,
de cuius salute non potest sine peccato desperа-
re: atqui de nullo homine, quandiu est viator,
desperandum est, quòd non sit assecuturus vi-
tam æternam; vt ex sancto Augustino animad-
C uertimus superiùs: item possumus ex charitate VII.
Theologica velle efficaciter vitam æternam ei
omni, quem scimus & iudicamus posse illam
absolutè consequi; atqui iudicamus & scimus v-
numquemque adultum hominem absolutè spe-
ctatum posse consequi vitam æternam, quia ne-
mo adultus damnatur, nisi ob peccata volunta-
riè & liberè commissa, & à quibus, si velit, po-
test seipsum eximere per pœnitentiam: igitur
possumus ipsis reprobis *materialiter* spectatis
tanquam alicui obiecto *cui* charitatis vellè effi-
caciter beatitudinem æternam.
Quòd si iidem reprobi considerentur per or-
dinem ad quædam bona supernaturalia, quæ
ipse reprobus adhuc viator potest à Deo petere
& impetrare, tunc eiusmodi reprobi, etiam tales
cogniti, possunt esse aliquod materiale obiectum
cui Theologicæ charitatis, quatenus per hanc
& similia bona iuuantur quantum ad hoc, quòd VIII.
D retrahuntur ab aliquibus malis, quibus & sibi
ipsis & aliis possunt nocere; quomodo sanctus
Thomas primâ parte quæstione 113. articulo
quarto in responsione ad tertium, philosopha-
tur de Angelo deputato ad custodiam ipsius An-
tichristi, à quò impeditur, ne tantùm noceat,
quantum vellet.
Quòd si aliquis reprobus in particulari cog-
noscatur ex diuina reuelatione esse certò deter-
minatè & absolutè damnandus, tunc ob supe-
riùs dicta non poterit esse aliquod materiale ob-
iectum *cui* charitatis respectu beatitudinis æ-
ternæ: attamen poterit esse respectu aliorum bo-
norum supernaturaliũ, quæ nonobstante tali re-
probatione & reuelatione, potest sperare à Deo,

I. ob easdem rationes, propter quas superiùs docuimus hunc reprobum posse sibi sperare eiusmodi bona: nam quoad hoc eadem est ratio vtriusque pro eliciendo affectu efficaci charitatis erga illum pro eiusmodi bonis supernaturalibus, quæ est spei Christianæ in illo circa eadem bona supernaturalia.

Ad tertiam partem eiusdem obiectionis, quæ procedit de *peccatoribus vt condistinctis à quibuscunque reprobis*, respondetur, illos etiam esse aliquod materiale secundariũ obiectum *cui* charitatis Theologicæ, vt sanctus Thomas tradit expresse citatâ quæstione 25. articulo sexto ex sancto Augustino libro primo *de doctrina Christiana* capite tertio; nam præceptum charitatis, & proinde eius obiectum *cui*, sese etiam extẽdit ad eum omnem, qui est noster proximus, vt patet ex Decalogo: at peccatores, de quibus hîc lo-

II. quimur, comprehenduntur in isto præcepto nomine *proximi*, quemadmodum sanctus Augustinus probat ex parabolâ Samaritani apud S. Lucam capite decimo, & ex Apostolo *ad Rom.* capite decimo tertio, scilicet omnem hominem, quandiu viuit in hoc mundo, sine vlla differentia generis, gentis, religionis, aut alterius cuiuscunque conditionis, esse nostrum proximum, cui bona non tantùm temporalia, sed etiam æterna debeamus velle ex charitate, vbi illorum est capax; at quilibet peccator est eiusmodi: nam ita habet nobiscum communionem in natura humana, vt etiam, quandiu viuit, sit capax æternæ beatitudinis & bonorum ad illam spectantium: ergo quilibet talis peccator est etiam aliquod materiale obiectum *cui* Theologicæ charitatis.

Nec obstat, quòd eius culpa & peccatum sint nobis odio: nam id potiùs confirmat nostram

III. responsionem, quia est eiusdem virtutis odisse & nolle malum alicui, cuius est velle ei bonum, & tale odium non est *inimicitiæ*, quia non est personæ eius, sed culpæ & proinde *abominationis*, vt Theologi vocant.

Hinc fit, vt nunquam possimus ex charitate velle absolutè eiusmodi peccatori quantumuis grauissimo priuationem æternæ beatitudinis, vel pœnam æternam gehennæ ignis: nam desiderium charitatis Theologicæ, debet fundari in aliqua communicatione beatitudinis æternæ, vt patet ex dictis: at tale desiderium est omnino ei oppositum, est enim eius, quod est omnino contrarium illi & incompossibile, similiter nec possumus ex charitate ei velle excæcationem & obdurationem, quâ moriatur in suis peccatis mortalibus, ob eandem rationem.

IV. Addidi huic corollario hanc particulam *(absolutè)* nam sub aliqua conditione, quæ sit honesta, possunt aliquando etiam ex charitate desiderari, non quæ sit ad illos, sed ad Deum, vt verbi gratiâ, isti peccatores moriantur in suis peccatis mortalibus, ex eo scilicet affectu, quo desideramus attributum diuinæ iustitiæ relucere, & ex eo affectu, quo detestamur peccatum vt aliquid repugnans diuinæ bonitati, possumus suppositâ tali conditione optare istis peccatoribus hoc modo morientibus priuationem vitæ æternæ, & æternum supplicium, qui affectus non tam est in personam, quàm in eius culpam, & ad iustitiam vindicatiuam Dei, quem diligimus sic, vt sanctus Thomas explicat citato articulo sexto in solutione ad tertium, & Psalmista regius dixit Psal. 9. *conuertantur peccatores in infernum*, & Psalm. 34. *obscurentur oculi eorum, ne videant*, quatenus desiderium istud refertur ad iustitiam Dei punientis, & non ad perditionem peccatoris. V.

Econtrario fit, vt aliquando possimus ex charitate proximo desiderare malum aliquod temporale, in quantum habet rationem alicuius medicinæ, quatenus scilicet prudenti iudicio existimamus fore, vt hæc temporalis afflictio reddat illum cautiorem in fugiendis peccatis, & eorum occasionibus, est enim affectus charitatis optare proximo, quod est ei vtile ad consecutionem vitæ æternæ, sic communiter docent Scholastici tam hîc, quàm tertio sententiarum distinctione tertia, quia malum istud temporale non est malum *intrinsecè*, sed tantùm *secundùm quid* & quatenus comparatur cum assecutione spiritalis salutis animæ, habet simpliciter rationem cuiusdam boni: ergo potest tale malum, verbi VI. gratiâ, morbus aliquis tãquam medicinalis, huic & isti homini pro assequenda vita æterna rectè desiderari ex charitate, imò & ipsa mors potest etiam interdum desiderari ex charitate ei proximo, quem prudenter iudicamus moriturum in suis peccatis, verbi gratiâ, vt mitiùs puniatur à Deo, vel vt alij, quos inficit & prævidetur infecturus, præseruentur à peccato, vel, vt respublica, quæ est bonum commune præponderans bono alicuius priuati conseruetur: quæ aliàs deperdetur, si iste peruersus viuat diutiùs, sic Psalmista regius imprecatur peccatoribus, *deficiant peccatores à terra & iniqui, ita vt non sint;* & Apostolus *ad Galatas* quinto capite, *vtinam abscindantur, qui vos conturbant.*

Et patet ratio ex dictis, scilicet quòd, vbi aliquid non est per se malum, & nihilominus habet rationem magni alicuius impedimenti, tunc VII. potest ex aliquo affectu charitatis desiderari: atqui mors temporalis secundùm se spectata non est aliquod malum per se, saltẽ in genere moris: ergo vbi illius dilatio est impedimentum magni alicuius boni, tunc poterit ex affectu desiderari, in quantum erit necessaria ad istum finem, sicut extinctio candelæ potest honestè desiderari ei, qui noctu ludit, ne perdat omnia.

Neque hinc sequitur, nos tunc simul etiam exoptare damnationem æternam istius hominis: nam æterna damnatio non sequitur per se ad mortem istius, sed tantùm per accidens, nimirum ex ea malitia, quâ homo iste non vult agere pœnitentiam de peccatis.

Neque etiam ex his sequitur, nos posse inferre mortem hominibus istis, quibus illam sic possumus desiderare: dum enim hæc desideramus honestè istis hominibus, non desideramus vt à nobis exequenda & inferenda, sed tantùm vt facienda ab eo, qui habet ius & potestatem, & à VIII. quo possunt fieri licitè: nec est semper verum respectu vnius & eiusdem hominis semper ei licere facere, quod ei licet desiderare, sed quemadmodum honestum desiderium fertur in rem, vt faciendam modo honesto & licito, sic etiam vbi res vt honesta facienda est, postulat fieri ab alio, quàm ab ipso eam desiderante suo proximo, & implicitè vt sic desiderata includit, quòd tantùm demandetur executioni ab eo, qui habet ius & potestatem faciendi illam honestè.

Cæterùm, in eiusmodi desideriis maximè cauendum est, ne, dum videmur odisse ex charitate ipsum peccatum, quod est in proximo, & ex affectu eiusdem virtutis erga iustitiam Dei,

I. & bonum commune, velle illi mortem temporalem & punitionem, attamen in re ipsa & secundùm veritatem habeamus odio ipsummet proximum seu personam eius, hoc enim est factu facile, præsertim ex insidiis & aliqua subtili tentatione diaboli.

ARTICVLVS IV.

Soluitur tertia obiectio aduersus tertiam propositionem articuli secundi, petita ex odio inimicorum.

OBIICIES tertiò: ij, qui sunt nobis inimici, sunt capaces æternæ beatitudinis, nec tamen possunt ex charitate diligi: nam S. August. in Enchiridio capite 73. ait dilectionem inimicorum non spectare ad omnes, ad quos
II. spectat dicere, *dimitte nobis debita nostra*, & in veteri lege præcepta charitatis vigebant, vt patet ex Decalogo, in qua tamen lege licebat odisse inimicos, vt colligitur ex illo Christi Domini, apud sanctum Matthæum, *dictum est antiquis:* ergo non omnis creatura rationalis, etiam capax æternæ beatitudinis, est aliquod secundarium materiale obiectum *cui* charitatis Theologicæ.

Respondetur, inimicos, non quidem ratione inimicitiæ, quia hæc est aliquod malum, sed ratione naturæ & capacitatis, quam habent ad æternam beatitudinem, esse etiam aliquod obiectum *cui* charitatis Theologicæ, imò dilectionem inimicorum esse non tantùm nobis ex lege Christi Domini, sed etiam Iudæis ex lege veteri & omnibus ex ipsa naturali lege fuisse, & esse in præcepto: ex lege quidem naturæ, quia hæc iubet, vt non faciamus alteri, quod nobis fieri nolumus, & vt faciamus alteri, quod nobis
III. volumus fieri: at nullus est, qui non velit diligi ab omnibus hominibus, vnde sanctus Augustinus in Psalm. 118. concione 25. rectè deducit præceptum de diligendo inimico esse etiam legis naturæ, & hoc plerique gentilium norunt, vt Plato apud Theodoretum libro duodecimo *de curandis affectionibus Græcorum*, apud Plutarchum opusculo *de audiendis poëtis*, & opusculo de *vtilitate accipienda ex inimicis*, tum quia præcepta Decalogi sunt legis naturæ, at vnum ex eius præceptis est dilectio inimicorum: nam ibi nomine *proximi*, qui iubetur diligi, intelligitur omnis & quilibet homo existens adhuc in via cuiuscunque generis, cuiuscunque gentis & religionis ille sit, vt suprà docuimus, & ex consequenti & ipse inimicus etiam intelligitur: vnde, sicut omnia præcepta legis naturæ sunt indispensabilia, sic & hoc præsens de dilectione
IV. inimicorum: & quia hoc præceptum dilectionis inimicorũ ita deducitur ex primo prædicto naturali principio, vt tamen non ita facilè deducatur à quolibet, sed à viris tantùm doctis & exercitatis, multique gentilium etiam Philosophorum ob grauitatem suorum peccatorum dati sunt in reprobum sensum, factum est, vt hoc præsens præceptum facilè fuerit in illis obliteratum.

Quòd item hoc præceptum dilectionis inimicorũ fuerit in lege veteri, patet, tum ex eo, quòd lex vetus comprehendebat omnia præcepta legis naturæ, sicut & noua: at ex nunc dictis hæc dilectio est vnum ex præceptis legis naturæ: tum etiam, quia variis locis veteris testamenti hæc dilectio præcipitur, vt Exodi vigesimo tertio,
A *si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti,* V.
reduc ad eum: item Leuitici decimo nono, item Prouerbiorum vigesimo quinto, *si esurierit inimicus tuus, ciba illum.*

Neque hæc testimonia possunt restringi ad inimicos, qui essent eiusdem gentis & religionis cum Iudæis, quasi illis fuerit præceptum vel licitum odisse extraneos, quales erant Chananæi, Amorrhæi, & alij gentiles: nam præceptum legis naturæ, quale est hoc, respicit ex æquo omnes & singulos homines absque aliqua differẽtia gentis & religionis, sicut & ipsa natura humana, quã sequitur: ergo verba illa sacræ scripturæ, quibus hoc præceptum explicatur, debent intelligi de quocunque homine inimico, nec istud odium potuit per legem veterem magis permitti, quàm aliquid aliud lege aliquã naturali prohibitum.

B Nec obstat illud Christi Domini apud S. VI.
Matth. cap. 5. *audistis, quia dictum est antiquis, diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Nam Christus Dominus ibi non refert istud *(& odio habebis inimicum)* tanquam aliquid legis antiquæ, tunc enim dixisset *(scriptum est)* sed solummodo, vt aliquam illationem à quibusdam scribis præcisè deductam ex præcepto dilectionis amici, cùm enim amicus præcipiatur diligi capite decimo nono Leuitici, & vox Hebræa, quæ hunc terminum exprimit, sit ambigua, significet & amicum & proximum, scribæ isti, ex eo, quòd amicus præcipitur diligi, inferebant per argumentum à contrario, inimicum esse habendũ odio, in quo errabant, & hunc errorem Christus Dominus correxit, cùmque initium sectæ scribarum & Pharisæorum præcesserit aduentum Christi Domini plusquam 100. annis, vt potest intelligi ex Iosepho in Antiquitatibus Iudaïcis; hoc fuit satis, vt Christus
C Dominus illos denotans posset dicere *dictum est antiquis:* & quia per hanc scribarum eiusmodi & VII.
Pharisæorum ignorantiam præceptum hoc fuerat aliquo modo obliteratum, & ibi citato loco sancti Matthæi à Christo Domino renouatum, ideò præceptum de hac dilectione inimicorum vocatur aliquando *mandatum nouum*, & interdum dicitur à Patribus esse à Christo Domino introductum in lege noua, quatenus fuit magis expressum & explicatiùs traditum à Christo Domino, quàm haberetur in lege veteri.

Hinc, quando S. Aug. loco in obiectione citato ait dilectionem inimicorum non spectare ad omnes, ad quos spectat dicere illud *(dimitte nobis debita nostra)* non est intelligendus de quacunque dilectione inimicorum, sed de illa
D tantùm singulari, quâ, etiam extra tempus necessitatis & occasionem scandali, signa maximè VIII.
specialia peculiaris cuiusdam dilectionis exhibeantur inimico: talis enim dilectio non est in præcepto, quemadmodum Theologi docent cum sancto Thoma citata quæstione vigesima quinta articulo octauo & nono in corpore, non enim tenemur plus diligere inimicos, quàm alios homines, qui etiam sunt nobis proximi: at non tenemur ostendere omnibus & singulis hominibus particularia signa specialis cuiusdam beneuolentiæ, sed tantùm generalia & communia, sicut natura humana & beatitudo æterna, in quarum communicatione charitas fundatur, sunt communes omnibus; econtrà verò tenemur omnibus & singulis, qui nos offenderunt,

I. dimittere debita, seu remittere offensas aduer-
sum nos commissas, ita vt deponamus odium
interius, quod aduersus illum, qui nos affecit
iniuriâ, concepimus: vt intelligitur ex illo Chri-
sti Domini apud S. Matth. 18. capite, *sic & meus
pater cœlestis faciet vobis, si non remiseritis vnus-
quisque fratri suo de cordibus vestris:* imò & obli-
gamur istud ostendere aliquo exteriori signo,
quando omissio talis signi est aliquod morale
indicium inimicitiæ, quam habemus vel adhuc
retinemus contra proximum, aliàs enim tunc
rectè iudicabimur odisse proximum, quod nun-
quam licet, cùm sit contra negatiuum illud præ-
ceptum, contentum in præcepto de dilectione
proximi, *non oderis proximum.*

Addidi in hac responsione ad auctoritatem
sancti Augustini istas duas conditiones *(extra
tempus necessitatis, & occasionem scandali)* nam
II. in istis casibus tenemur exhibere signa specialia
alicuius dilectionis inimico: in priori quidem,
si verbi gratiâ sit constitutus in extrema neces-
sitate, debemus ei succurrere, si possumus, iux-
ta illud Prouerbiorum vigesimo quinto, & A-
postoli *ad Romanos* duodecimo, *si esurierit ini-
micus tuus, ciba illum:* nam, vt rectè ait S. Ioan-
nes prima sua canonica capite 3. tenemur dili-
gere proximum, non tantùm verbo tenus & lin-
guâ, sed opere & veritate; similiter & tenemur
in posteriori casu, quia ex præcepto etiam natu-
rali tenemur vitare scandalum, vt intelligitur ex
illo Christi Domini, *væ, per quem scandalum:*
ergo eo casu, quo omissio eiusmodi particula-
rium signorum dat & ingenerat aliis scandalum,
tenemur exhibere inimico hæc specialia signa
beneuolentiæ, quibus innotescat nos verè &
ex animo esse illi reconciliatos: quòd si denega-
tio aliquorum specialium signorum appareat
III. non proficisci ex interno odio, sed vel in ali-
quam pœnam delicti, quomodo Dauid libro se-
cundo Regum capite decimo nono, noluit vide-
re Absalon, cui tamen remittebat offensam, vel
si prudenter omittatur ad aliquam cautelam,
verbigratiâ, vt qui offendit, euadat prudentior,
tunc omissio eiusmodi signorum non erit impu-
tanda ad peccatum, sed sufficit sola præparatio
animi ad exhibendum illa, vbi & quando ratio
& necessitas postulat bona illa, singulos autem
casus explicare, in quibus hæc signa possunt, vel
non possunt omitti, non est huius loci, sed per-
tinet ad eos, qui tractant casus conscientiæ,
dum agunt de Decalogo.

Cæterùm, nomine *offensæ remittendæ proximo*,
hîc non intelligitur relaxatio damni accepti per
peccatum, vel etiam satisfactionis iniuriæ irro-
gatæ per peccatum, vel pœnæ debitæ peccato:
IV. nam gratuita istorum remissio non est in præce-
pto, cùm nullum tale præceptum possit assigna-
ri, sed quilibet potest seruato iuris ordine pro-
sequi suum ius & legitimam potestatem; cùm
inimicus obligetur ad totum istud resarciẽdum,
proximo offenso etiam non petente; tum etiam,
quia omnes leges diuinæ, humanæ, Ecclesiasti-
cæ & ciuiles, id permittunt; tum etiam, quia ta-
lis restitutio & satisfactio est consentanea iusti-
tiæ, maximè quando aliquis intendit, vt bona
externa sibi furto vel alio iniusto modo sublata,
vel honos aut fama, restituantur.

Neque quidquam facit in contrarium, quòd
apud sanctum Matthæum decimo octauo capi-
te, seruus ille, qui non remiserat conseruo suo
totum debitum, appelletur *nequam*, & con-

A demnetur: hæc enim parabola intelligitur tan- V.
tùm de remittenda interiori offensa, & non
etiam de satisfactione exteriori: nam propter-
eà Christus Dominus ibi vtitur verbo *mise-
rendi*, non autem *condonandi*; vel dicendum
est Christum Dominum ibi non reprehende-
re seruum, quòd simpliciter exigeret debitum
& satisfactionem à conseruo, sed quòd ni-
miùm vrgeret illum, vt satis istæ particulæ e-
iusmodi parabolæ indicant, *(tenens suffocabat
eum, patientiam habe in me, & omnia reddam
tibi)* ille noluit, & quòd conserui id videntes
contristati sunt, veruntamen in istis satisfactio-
nibus reposcendis, duo sunt animaduertenda;
primum est, ne dum hæc exiguntur ab inimico,
aliquid odij & vindictæ admisceatur; alterum
est, ne inimicus cum graui & notabili proprio
suo detrimento cogatur satisfacere nostro mi-
B nori damno; hoc enim vtrumque malum est: VI.
primum, quia vindicta nulli priuato est licita; se-
cundum, quia contra rigorem iuris tunc plus
exigitur & accipitur, quàm fuerit ablatum per
iniuriam.

DISPVTATIO II.

De obiecto formali charitatis Theologicæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quodnam sit formale obiectum charitatis Theologicæ.

QVIA proprium est virtutis Theo-
logicæ habere Deum pro suo ob-
C iecto, non tantùm materiali, sed VII.
etiam formali, quemadmodum in-
telligitur ex dictis suprà de fide &
spe, & omnes Christiani agnoscunt charitatem
esse vnam ex virtutibus Theologicis, & patebit
infrà: ideò omnes iidem Theologi fatẽtur Deum
esse formale obiectum charitatis Theologicæ:
sed, cùm possimus multa concipere & distingue-
re in Deo, difficultas potest tantùm esse, sub
quâ ratione præcisâ Deus sit hoc formale obie-
ctum: deinde, cùm hæc charitas & eius actus
pertineant ad voluntatem, & importent actum
aliquem *prosecutionis*, voluntas autem hoc mo-
do feratur tantùm in bonum, ex communi do-
ctrina Philosophorum & Theologorum, facilè
etiam iidem omnes Theologi concedunt Deum
esse hoc formale obiectum charitatis sub aliqua
ratione boni, quæ insit ipsi Deo formaliter, &
D secundùm quam attingatur immediatè per a- VIII.
ctum Theologicæ charitatis, & proinde increa-
tam bonitatem Dei esse formaliter hoc obie-
ctum Theologicæ charitatis: nam illud debet
esse obiectum formale charitatis Theologicæ,
quod est formaliter bonum in Deo, & secun-
dùm quod Deus est formaliter bonus, quia ex
nunc dictis obiectum eius materiale debet esse
Deus, & formale idem Deus vt formaliter &
intrinsecè bonus: atqui Deus nullâ aliâ bonitate
est formaliter & intrinsecè bonus nisi increatâ,
quia nihil est formaliter & intrinsecè bonum,
nisi increatum, est enim Deus ens simpliciter
& absolutè increatum: igitur bonitas increata
existens formaliter in Deo est formale obiectum
charitatis Theologicæ.

I. A Et potest confirmari ampliùs ex analogia ad fidem & spem virtutes Theologicas: nam ideò Deus, vt prima veritas in dicendo, est formale obiectum fidei supernaturalis, quia nihil potest concipi nobis reuelari à Deo vt credendum & vt infallibilis veritatis, nisi vt dictum à Deo infallibili, seu nullo modo mendaci per veritatem in dicendo sibi inexistentem formaliter & intrinsecè; eodem modo non possumus per spem Deum sperare, nisi vt nostrum bonum summum increatum, aliàs istæ virtutes non essent ampliùs propriè loquendo Theologicæ: igitur, cùm charitas & actus eius sint verè & propriè Theologici, pertineántque ad voluntatem vt prosequentem aliquod obiectum, debent habere pro suo formali obiecto ipsam increatam bonitatem Dei.

Deinde, quando aliquid diligitur propter
II. B seipsum, tunc formale motiuum talis dilectionis debet esse quid intrinsecum & formaliter inexistens obiecto sic amato, aliàs tunc non amaretur propter seipsum: atqui Deus amatur propter seipsum per charitatem, & non relatè ad nos vel aliquid aliud, sic enim distinguitur à virtute spei: ergo bonitas illa, ob quam amatur ex charitate, debet esse illi intrinseca & formaliter inexistens, & ex consequenti ipsa eius increata bonitas erit obiectum formale charitatis Theologicæ. His positis,

Sit hæc nostra propositio: *formale obiectum charitatis Theologicæ est Deus, vt est secundùm se summè bonus, & in seipso & propter seipsum summè amabilis, ita vt propter illum omnia alia sint amabilia: seu increata bonitas Dei sub illa præcisa ratione, quâ est summè amabilis propter seipsam, & omnia alia propter illam, est formale obiectum charitatis Theologicæ.* Ita san-
III. C ctus Thomas hâc parte quæstione vigesima tertia articulo quarto in corpore, quando ait *bonum diuinum esse obiectum charitatis*: & ibidem articulo quinto in responsione ad secundum, quando ait *Deum propter se diligi charitate*, & articulo sexto, quando ait *charitatem ita attingere Deum, quatenus bonum, vt tamen in ipso sistat*: nam actum charitatis sistere in Deo attingendo, & Deum amari propter se, & alia omnia propter illum, significant vnum & idem, sicut & amantem per actum dilectionis sibi complacere in illo.

Eandem sequuntur sententiam discipuli sancti Thomæ communiter: item Scotus tertio sententiarum distinctione 27. quæstione vnica articulo secundo: Gabriel, Almainus, & plures alij tam hîc, quàm ibi.

Probatur quoad singulas partes: & primùm,
IV. D quòd Deus *vt summè bonus, seu increata bonitas Dei vt summè bona & amabilis, sit formale obiectum charitatis*, probatur rationibus allatis in primo notabili præcedentis articuli; deinde ratione sancti Thomæ citata quæstione vigesima tertia articulo quarto: proprium & formale obiectum amoris specialis debet esse aliqua specialis ratio boni illi proportionata & correspondens: sed charitas Theologica est specialis quidam amor, est enim actus prosecutionis in bonum, & bonum illi correspondens & proportionatum est ipsummet bonum diuinum, seu ipsamet increata bonitas Dei, cùm enim sit Theologica, debet habere pro immediato & formali obiecto bonum diuinum seu increatum: ergo Deus summè bonus seu bonitas increata Dei, est formale obiectum charitatis Theologicæ. V.

Secunda pars eiusdem propositionis, asserens *Deum summè bonum, seu increatam bonitatem Dei vt summè amabilem propter seipsam, & vt propter illam omnia sunt amabilia, esse hoc formale obiectum*, probatur: bonitas increata Dei debet per illud formaliter constitui obiectum formale charitatis Theologicæ, per quod charitas distinguitur formaliter ab omnibus aliis actibus amoris, & à quibuscunque virtutibus tam Theologicis, quàm moralibus; quia ex communi Philosophorum & Theologorum doctrina, actus & habitus distinguuntur formaliter penes sua obiecta formalia formaliter considerata: atqui charitas Theologica distinguitur formaliter & præcisè ab omnibus aliis virtutibus & actibus Theologicis, & etiam moralibus, per
illud, quòd scilicet immediatè attingat increa- VI.
tam bonitatem Dei, feratúrque in Deum vt summè bonum, proprium suum obiectum, quatenus ipse Deus est in seipso secundùm se bonus, amabilis propter se ipsum, & omnia propter illum; fides enim diuina attingit diuinam bonitatem increatam, fertúrque in illam, sed non per affectum voluntatis & amoris, sed vt reuelatam à Deo ipsi credenti, & vt sic ab ipso credente cognitam obscurè: item spes Theologica attingit & fertur in ipsum Deum summè bonum, non tamen sistendo in solo Deo summè bono & summè amabili, sed quatenus est summum bonum increatum ipsius sperantis, & vt sic summè amabilis, quemadmodum fusè docuimus agendo *de spe*, nullæ autem aliæ virtutes attingunt bonitatem istam Dei immediatè, cùm præter tres istas nullæ aliæ sint Theologicæ, & potest etiam facilè ostendi inductione factâ per singulas illas alias virtutes & actus honestos mo-
rales; charitas verò Theologica sic fertur im- VII.
mediatè in Deum summè bonum secundùm se & propter se, seu in bonitatē increatam vt summè bonã, summè amabilem in seipsa & propter seipsam, & vt omnia sunt amabilia propter illam, quia Deus summè bonus in seipso & propter seipsum est aliqua specialis ratio boni & amoris, quæ nulli alteri actui vel habitui conuenit, quàm charitati: igitur Deus vt summè bonus in seipso & propter seipsum summè amabilis, seu increata bonitas Dei vt summè & in seipsa & propter seipsam amabilis, & vt omnia propter illam sunt amabilia, est formale obiectum charitatis Theologicæ.

Deinde: excellentissimus actus & habitus amoris debet habere excellentissimum & perfectissimum formale obiectum constitutiuum sui,
quia excellentia & dignitas actuum & habituum VIII.
attenditur penes dignitatem & excellentiam obiectorum formalium, sicut & illorum eorumdem specificatio: atqui charitas Theologica, siue in ratione actus, siue in ratione habitus & virtutis, est excellentissima omnium in genere amoris, respectu eorum omnium actuum & habituum, qui intra hoc genus reperiri possunt in aliquo puro viatore, vt omnes admittunt, & infrà ostendetur, & Deus vt summè bonus in seipso & propter seipsum summè amabilis, complacendo sibi in illo, & illi volendo bona propter seipsum sistendo ibi, vt in termino affectus & amoris, est aliqua specialis ratio, sub quâ Deus & increata eius bonitas est amabilis, quia amabile sequitur bonitatem vt propriam

I. A & intrinsecam radicem; & hæc ratio est omnium perfectissima in ratione obiecti amoris, quia terminat vltimatè ipsum actum amoris erga obiectum amoris excellentissimum: ergo hæc bonitas increata, sub hac præcisa formali ratione considerata, debet esse formale obiectum Theologicæ charitatis.

Tandem probatur: idem est secundùm analogiam obiectum formale illius dilectionis increatæ, quâ Deus seipsum & nos diligit, ac illius dilectionis, quâ Theologicâ charitate amamus Deum, quia hæc est aliqua participatio istius, etiam in genere amoris: item, illud est formale obiectum charitatis Theologicæ, quod ipsi Deo est summè bonum, & quod vt tale volumus illi, quia charitas est quidam amor amicitiæ, per quem volumus præcisè bonum ipsi obiecto amato; per id enim distinguitur ab amore *concupiscentiæ*: atqui formale obiectum illius increatæ

II. B dilectionis, quâ Deus seipsum & nos diligit, est ipsamet increata eius bonitas, vt summè amabilis propter seipsam, & vt omnia sunt amabilia propter illam; item bonum illud, quod possumus ex amore *amicitiæ* velle Deo tanquam summè bonum illi, est ipsa eius increata bonitas; nam hæc in genere boni est summè infinita, supra quam nihil est melius, nihil amabilius: igitur increata bonitas Dei, quâ in seipso & secundùm se est bonus, amabilis in seipso & propter seipsum, est formale obiectum charitatis Theologicæ.

ARTICVLVS II.

Vtrum bonitas Dei, quæ est obiectum charitatis Theologicæ, sit bonitas Dei, vt est speciale attributum; an prout est continens omnem perfectionem in omni genere excellentiæ.

III. C

NOTANDVM primò: duplicem posse distingui bonitatem increatam; prior est speciale quoddam absolutum attributum Dei distinctum virtualiter ab omnibus aliis attributis, quæ bonitas nihil est aliud, quàm positiua illa perfectio, quâ Deus est dispositus ad bene faciendum creaturis, mouetúrque ad aliquid producendum extra se, quomodo nihil est aliud, quàm ipsa eius beneficentia, benignitas, & quasi habitualis amor eius erga creaturas; posterior bonitas nihil est aliud, quàm summa illa perfectio diuinæ essentiæ sumpta adæquatè, prout scilicet complectitur omnes & singulas perfectiones debitas ipsi Deo: quâ in significatione, idem est esse bonum, ac esse absolutè, simpliciter & omnimodè

IV. D perfectum: iuxta quam significationem Theologi prima parte quæstione quinta, docent cum sancto Thoma, Deum ita esse bonum, vt soli illi conueniat esse bonum per essentiam, quatenus ita habet in seipso omnes perfectiones debitas suæ naturæ, vt solus ille eas actu & de facto habeat per naturam & necessitatem essentialem.

Notandum secundò: increatam bonitatem posse duobus modis mouere voluntatem ad actum dilectionis; primò, vt est in ipso Deo, & propter ipsummet Deum, quod tunc est, quãdo Deus ita diligitur ob suam increatam bonitatem, vt motus voluntatis sistat in illo, & sit ex ipsamet complacentia Dei, quando scilicet ita volumus Deo bonum, vt velimus illi bonum, quatenus

est bonum ipsius, & ex eo, quòd nobis complaceamus in illo; deinde, bonitas increata potest mouere voluntatem ad actum dilectionis, quatenus ille nõ sistit in solo Deo, sed quatenus talis increata bonitas Dei est nostrum bonum, quemadmodum potest intelligi ex dictis suprà de formali obiecto spei Theologicæ. His positis, V.

Sit hæc nostra propositio: *bonitas increata Dei, quæ est hoc formale obiectum Theologicæ charitatis, non est bonitas increata Dei, speciale quoddam eius attributum, sed est bonitas in se continens quamlibet perfectionem in omni genere excellentiæ, vt propter se & in seipsa est bona & amabilis, seu est bonitas increata Dei explicata posteriori membro primi nostri notabilis.* Hæc propositio est etiam S. Thomæ, & discipulorum eius quæst. 23. articulo 5. in solutione ad secundum, quando ait *diuinam illam bonitatem, quæ est substantia Dei, esse solam rationem diligendi Deum per charitatem, alias verò rationes inducentes ad diligendum, esse tantùm secundarias*; VI. item eadem quæstione articulo 6. in corpore, quando ait *charitatem ita attingere Deum, vt sistat in ipso, & penes id distingui à spe*, quòd nimirum charitas amet Deum, vt est in se & secundùm se; & proinde, cùm Deus in se & secundùm se spectatus sit bonus, non tantùm bonitate diuinâ, quæ est speciale quoddam attributum, sed verè & propriè, bonitate posteriori, seu importante omnem & quamlibet perfectionem in quolibet genere excellentiæ; sanctus Thomas ibi significat hanc secundam increatam bonitatem Dei esse hoc formale obiectum charitatis Theologicæ.

Hinc, quando idem S. Thomas citatâ quæstione 23. articulo 4. in corpore, dicit *Deum, in quantum est obiectum beatitudinis, habere specialem rationem boni, secundùm quam est formale obiectum charitatis*; hæc particula *(in quantum)* non sumitur ibi *reduplicatiuè*, vt Dialectici loquuntur, quasi significet præcisam & formalem rationem charitatis, sed tantùm *specificatiuè*, vt sensus sit, Deum esse formale obiectum charitatis per illam rationem in seipso existentem, & per eandem bonitatem, per quam est obiectum supernaturalis beatitudinis, & per VII. quam in patriâ satiat appetitum beatorum: at Deus est obiectum supernaturalis beatitudinis, vt est summè bonus increatâ bonitate, posteriori modo sumptâ; Deus enim videtur intuitiuè sicuti est, vt ipsemet sanctus Thomas & Scholastici communiter cum illo docent prima parte quæstione 12. vnde, cùm ex eadem primâ parte quæstione quinta, Deus habeat in seipso omnes omnium rerum perfectiones, & hoc sit ipsa eius bonitas increata, secundùm quam ostendit omne bonum beatis, eorúmque appetitum satiat, VIII. fit, vt rectè iuxta hunc sensum sanctus Thomas dicat Deum, in quantum est obiectum æternæ beatitudinis, habere specialem rationem boni, & secundùm illam esse formale obiectum Theologicæ charitatis: est etiam hæc nostra propositio sancti Bonauenturæ in tertium sententiarum distinctione vigesima septima articulo primo quæstione secunda; Scoti & Durandi ibidem, & communis apud omnes.

Probatur primò: ea bonitas increata Dei est formale obiectum charitatis Theologicæ, quâ Deus est summè bonus, & modo omnium perfectissimo, quia charitas est actus & virtus omnium perfectissima & excellentissima in genere

I. amoris, fertúrque in Deum, vt modo infinito seu summè bonum, secundùm se & in se ipso ex dictis suprà, & ex S. Thoma citata quæstione vigesima tertia articulo sexto, & locis suprà relatis: atqui Deus est tantùm simpliciter & absolutè loquendo bonus summè & modo omniū perfectissimo per increatam suam bonitatem, secundo modo primi nostri notabilis sumptam, quia sic est bonus & perfectus in omni genere, per suā verò bonitatem sumptam priori modo minimè, sed tantùm in certo & determinato aliquo ordine, & aliquâ tantùm speciali perfectione: igitur increata Dei bonitas posteriori modo sumpta est formale obiectum charitatis Theologicæ.

Explicatur ampliùs: illud est totum formale obiectum charitatis Theologicæ, quod est tota & adæquata ratio amandi Deum vt summè bonum, & vt summum bonum, quia formale mo-
II. tiuum & formale obiectum vnum & idem significant quoad specificationem actuum: atqui tota & adæquata ratio amandi Deum vt summè bonum, & vt summum bonum, non est sola illa diuina bonitas, quæ constituit speciale quoddam attributum Dei, quia sic inadæquatè Deus obiicitur amandus, nec vt sic est ita summè bonus, vt non sit bonus ampliori modo, quin potiùs totâ illâ ratione tanquam formali & motiuâ est amandus, quâ est summè bonus, quâ est summum bonum omnibus suis perfectionibus absolutissimum, sic enim solummodo satiat appetitum in beatitudine: totum autem istud competit Deo solùm ratione bonitatis explicatâ posteriori membro notabilis primi: igitur hæc sola posterior increata bonitas Dei est adæquatum formale obiectum charitatis Theologicæ.

Deinde: idem est formale obiectum Theologicæ charitatis in via, quod est charitatis Theologi-
III. cæ in patria; quia, vt infrà patebit, vna & eadem est charitas viæ & patriæ, & vnius eiusdémque virtutis vnū & idem omnino formale obiectum debet esse: atqui formale obiectum charitatis patriæ est Deus vt summè bonus, in seipso & secundùm se, non eâ bonitate, quæ est speciale quoddam attributum Dei, sed eâ, quæ posteriori membro nostri notabilis est explicata, quia amor ille charitatis in patria sequitur visionem beatificam Dei, ita vt beatus amet Deum secundùm quod videt illum: ergo, cùm beatus videat Deum sicuti est in seipso, & vt est bonus illâ bonitate increatâ, quæ continet omnes omnium rerum perfectiones, charitas beati feretur in Deum, vt tali bonitate increatâ bonum, & ex consequenti, sicut hæc sola bonitas, tunc loquendo propriè est formale obiectum charitatis Theologicæ, sic etiam & ipsius Theologicæ
IV. charitatis, quæ est in via.

Tandem: formale obiectum charitatis debet esse aliquid, quod personam amatam ex charitate faciat dignam bono per talem actum ei volito, quia actus charitatis, quatenus est amor beneuolentiæ & amicitiæ, tendit primariò in personam amatam distinctam ab amante, & ex complacentia in illa, tendit in id, quod est bonum ipsi personæ sic amatæ; vnde, vt talis actus sit honestus & bonus, persona sic amata debet esse digna tali & tanto bono: atqui bonum, quod charitate Theologicâ volumus Deo, est summum, quod summè illi volumus, non in vno tantùm genere boni, sed in omni, & id, per quod Deus est formaliter intrinsecè & in actu exercito dignus tali summo bono, est increa-

A ta eius bonitas explicata posteriori membro nostri notabilis, quia per illam habet formaliter totum eiusmodi bonum: ergo hæc posterior increata bonitas Dei est formale obiectum charitatis Theologicæ. V.

ARTICVLVS III.

Quædam ex dictis articulo superiori inferuntur.

ATQVE ex hac propositione sic explicata facilè intelligitur, nos propriè loquendo non amare Deum per charitatem, quia est bonus bonitate, quæ est speciale attributum, nec quia est iustus, nec quia est sapiens, nec quia habet hanc & illam in particulari perfectionem; hæc enim singula, sumpta secundùm se & seor-
B sim, non sunt posterior illa bonitas increata Dei, sed ad summum, & loquendo in rigore, sunt a- VI.
liquæ veluti partes (sumendo nomen *partis* in amplissima & valde impropria significatione) integrantes totam hanc posteriorem increatam bonitatem Dei formale obiectum charitatis Theologicæ: sed amor ille beneuolentiæ, quo quis vult Deo hoc vel istud attributum, seu bonum in particulari vt condistinctum ab aliis, seu quo amat Deum, quia habet hoc & istud speciale attributum præscindēdo ab aliis eius perfectionibus, quibus est & constituitur integrè bonus, est tantùm actus inchoatus charitatis non perfectus & absolutus, cùm non feratur in Deum vt summè bonum, nec vt summum bonum, sed tantùm in aliquid, quod ingreditur integram absolutam & simpliciter summam bonitatem Dei, & speciales illæ bonitates, quæ inducunt voluntatem ad sic diligendum Deum, dicuntur
C à sancto Thoma citata quæstione vigesima tertia VII.
articulo tertio in responsione ad secundum, *secundariæ quædam rationes & consequentes ex prima*, quia actus charitatis propriè sumptus attenditur principaliter ex posteriori prædicta bonitate increata, quemadmodum S. Thomas ibidem significat, vocatúrque *secundariæ & consequentes ad illam*, quia sunt minùs principales.

Secundò: sequitur actum illum, quo quis amat Deum & vult illi gloriam præcisè ob beneficia ab illo accepta, vel per illum conferenda, non esse propriè actum charitatis Theologicæ, sed tantùm gratitudinis, quia talis affectus & actus est in aliquam compensationem beneficij accepti, aut ad illud obtinendum, sic enim aliqua bonitas creata, scilicet beneficium collatum vel conferendum, est ratio amandi Deum tali actu: quòd si hæc gratitudo sit tam perfe-
D cta, vt respiciat amicitiam, tunc actus iste a- VIII.
moris erit potiùs charitatis, quàm gratitudinis, ex eo quòd, vt sanctus Thomas docet secunda secundæ quæstione 106. articulo quinto, quando Deus amatur ex perfecta gratitudine ob beneficia, tunc potiùs amatur, quia nos amat, quàm quia nobis benefacit, quod est proprium charitatis & amicitiæ; & rursus, quando Deus amatur, quia nos amat, amatur etiam, quia bonus est, tum quia amor est summa aliqua eius perfectio, tum etiam, quia Deus ideò nos amat, quia bonus est, sícque actus ille est charitatis.

Addi etiam potest, actum illum, quo regulariter diligimus Deum propter beneficia ab illo accepta esse quidem elicitum à charitate, sed imperatumâ gratitudine imperante hunc actum,

non

I. non secus ac si aliquis vellet obedire vel credere Deo propter beneficia ab illo accepta, quemadmodum eâdem citatâ nunc quæstione articulo primo sanctus Thomas docet, tunc enim gratitudo, vt est ad Deum, est aliqua pars religionis, & proinde, quemadmodum religio (aliàs virtus minùs perfecta, quàm charitas) aliquando in ordine ad proprium suum finem, & propter illum mouet virtutes Theologicas ad eliciendum proprios suos actus, sic etiam gratitudo, quæ est aliqua eius pars, poterit interdum mouere charitatem ad eliciendum aliquem actum sibi proprium propter beneficia accepta à Deo.

Tertiò, sequitur Deum vt auctorem & principium bonorum supernaturalium non esse obiectum formale charitatis, quod Scotus in tertium sententiarum distinctione vigesima
II. tertia, Gabriel ibidem, & aliqui alij censent nobiscum, videtúrque esse satis expressa sententia sancti Thomæ citata quæstione vigesima tertia articulo sexto in corpore, dum ait, charitatem ita attingere Deum, *vt sistat in eo, & non vt aliquid proueniat ex eo*; nam tendere in Deum vt auctorem & principium bonorum supernaturalium, est tendere in illum sub hac speciali ratione, quòd aliquid prouenit, vel ab eo proueniet, scilicet bonum illud supernaturale, cuius auctor & principium apprehenditur esse Deus: igitur, quando sanctus Thomas ibi negat Deum esse formale obiectum charitatis, quatenus aliquid prouenit ab eo, negat illum formaliter & præcisè spectatum, vt auctorem bonorum eiusmodi, esse formale obiectum charitatis.

Probatur deinde: quod est proprium spei Theologicæ & eius aliquis actus amoris con-
III. cupiscentiæ, nullo modo potest esse obiectum formale charitatis, quia hæc est amor amicitiæ & distinguitur essentialiter à spe per suum formale obiectum: atqui proprium est spei Theologicæ tendere in Deum vt auctorem & principium bonorum supernaturalium, sic enim est maximè bonus nobis, bonum nostrum, & quasi cedens in nostrum commodum, nam vt sic formaliter non est sibi bonus & in seipso: igitur Deus vt auctor & principium bonorum supernaturalium non est formale obiectum Theologicæ charitatis.

Neque his obstat, quòd sanctus Augustinus libro primo soliloquiorum capite sexto, dicat nos *per charitatem desiderare conspectum Dei*: nam potest id intelligi de illo actu charitatis, quo nos tanquam aliquid Dei diligimus, & ex consequenti nobis, vt ad Deum pertinen-
IV. tibus, optamus visionem beatificam; charitas enim ita primariò & per se tendit in Deum vt bonum in se & secundùm se, vt tamen, quia sumus aliquid Dei, possit etiam tendere *secundariò & indirectè* in nostrum bonum: vnde, quando sanctus Thomas prima secundæ quæstione 109. articulo tertio in solutione ad primum, ait charitatem diligere Deum eâ ratione, quâ est obiectum beatitudinis, seu rationem diligendi Deum per charitatem esse ipsum Deum, vt beatificantem, rectè potest intelligi ad illum sensum, quo superiori articulo exposuimus illam, asserentem Deum, in quantum est obiectum beatitudinis, esse formale obiectum charitatis Theologicæ.

Neque etiam obstat nostro huic corollario,
A quòd omnis inclinatio (de cuius genere est etiam amor) sequatur formam seu naturam, V.
natura verò non inclinet nisi in seipsam, vel in id, in quo continetur tanquam in principio vel effectu, aut in id, cum quo habet similitudinem; charitas autem Theologica est amor, qui tamen non inclinat in seipsum per se & directè, sed in Deum, vt patet ex dictis: ergo debet inclinare in illum, vt est auctor & principium bonorum supernaturalium, sícque hæc formalitas erit obiectum proprium charitatis.

Hoc, inquam, non obstat: nam maior eius propositio est tantùm vera de inclinatione & amore naturali, quatenus vnumquodque inclinatur naturaliter ad suam perfectionem & conseruationem sui ipsius, nec hæc maior est vera in inclinatione libera & amore libero,
B quemadmodum patet in eo, quòd satis fre- VI.
quenter homines ex tali amore præferunt sibi alios, volúntque illis bonum suum proprio etiam contempto, & certâ quâdam scientiâ, verbi gratiâ, quando vnus vult mori pro alio: at charitas est amor liber, vnde non debet necessariò sequi inclinationem naturæ, quæ est in seipsum, aut ad aliquid, quatenus habet ordinem ad ipsammet naturam ipsius amantis.

Ex quibus sic explicatis satis constat, non esse admittendam quartam aliquam Theologicam virtutem, quâ Deus ametur tanquam auctor & principium bonorum supernaturalium, cùm hoc importet amorem *concupiscentiæ*, rectéque tribuatur spei Theologicæ existenti in viatore, & in patria charitati, quatenus *indirectè & secundariò* fertur in bonum nostrum eo modo, quo pertinemus ad Deum: & si quis ita præcisè amet Deum, vt sibi complaceat in ista eius
C perfectione, quâ est principium rerum super- VII.
naturalium, præscindendo à bono, quod inde sibi prouenit, iam tale obiectum erit potiùs pars quædam totalis obiecti formalis charitatis, quàm formale eius obiectum, vt intelligitur ex dictis in primo corollario.

ARTICVLVS IV.

Vtrum bonitas Dei, prout est obiectum charitatis, debeat connotare communicationem bonorum supernaturalium, tanquam suum fundamentum.

NOTANDVM est; quia charitas est in genere *amicitiæ*, vt paulò pòst ostendetur, fundamentum illius esse aliquam com-
D municationem bonorum, cùm omnis vera a- VIII.
micitia radicetur & fundetur in quadam communicatione bonorum ex similitudine vitæ; duplicem posse distingui communicationem bonorum inter Deum & hominem; prior est bonorum supernaturalium, imò & naturalium, prout tamen hæc dicunt & habent aliquem ordinem ad vitam æternam, seu ad claram & intuitiuam visionem & fruitionem diuinæ essentiæ, cuiusmodi sunt gratia sanctificans, & alia id genus, quæ spectata formaliter sunt quædam participationes diuinæ naturæ, vt est in se & secundùm se & est obiectum supernaturalis æternæ beatitudinis, vel habent cum ista beatitudine supernaturali connexionem comparatione creaturę rationalis per habitudinem ad ali-

I. A quam regulam supernaturalem, puta cognitionem diuinæ fidei: posterior communicatio potest esse bonorum tantùm naturalium, & vt sunt naturalia, seu non transcendunt ordinem purè naturalem, sed sunt proportionata & connexa creaturæ rationali, fini eius naturali & principio, cuiusmodi sunt omnes perfectiones, quæ possunt communicari homini constituto in statu purorum naturalium, vel naturæ integræ. Hoc posito

Sit hæc propositio: *increata bonitas Dei vt amabilis propter seipsum, ita est obiectum formale charitatis Theologicæ, vt tamen connotet communicationem bonorum supernaturalium tanquam suum fundamentum & radicem in ratione amicitiæ;* hæc propositio est sancti Thomæ hîc quæstione 23. articulo primo in corpore & in solutione ad primum; item eadem quæ-
II. B stione articulo quinto in corpore. Probatur: omnis amor fundatus in aliqua communicatione bonorum debet fundari in ea cómunicatione, quæ sit bonorum sibi proportionatorum & intra eundem ordinem, in quo est talis amor; sic enim similitudo dicitur causare amicitiam & facere aliquam æqualitatem inter amantes se inuicem, quemadmodum intelligitur ex iis, quæ Aristoteles fusè tradit in Ethicis, de amicitia, eius radice, fundamento, & conditionibus: atqui Theologica charitas est amor entitatiuè supernaturalis in genere amicitiæ hominis ad Deum vt bonum in seipso, ex dictis præcedentibus articulis, & bona proportionata tali amori sunt tantùm supernaturalia, quia bona naturalia, quatenus naturalia, sunt in ordine longè inferiori: igitur amor ille, seu charitas Theologica in ratione amicitiæ, debet fundari in communicatione bonorum supernaturalium, & ex
III. C consequenti prædicta increata bonitas Dei, vt connotans hanc communicationem tanquam suum fundamentum in ratione amicitiæ, est formale eius obiectum.

Probatur deinde ex sacris litteris: nam passim dicunt Deum dare nobis bona supernaturalia cum charitate, vt Sapientiæ septimo capite, *venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius:* item secundæ sancti Petri septimo, *per quem maxima & pretiosa nobis promissa donauit, vt per hæc efficiamini consortes diuinæ naturæ.*

Addidi huic vltimæ propositioni hanc particulam *(in ratione amicitiæ)* quia si charitas purè & simpliciter consideretur in ratione amoris supernaturalis, illa rectè potest intelligi præcisâ tali communicatione tanquam suâ radice
IV. D & fundamento, quatenus, licèt hic amor sit de facto actualis quædam communicatio & participatio bonorum supernaturalium, non tamen mouet hominem in aliquo genere causæ finalis & impulsiuæ ad amandum Deum, voluntas enim informata tali charitate potest esse tam bene affecta erga Deum, vt data hypothesi, quòd sciret se nunquam fruiturum vitâ æternâ, adhuc tamen amaret Deum propter semetipsum & bonitatem eius increatam.

Secundò, inter probandum hanc vltimam propositionem, loquendo de bonis, quæ communicantur, addidi hanc particulam *(quatenus naturalia)* nam Theologica charitas in ratione amicitiæ potest etiam habere aliquod fundamentum in quibusdam bonis naturali-
bus, non tamen vt sunt purè naturalia, ordinantúrque tantùm ad finem naturalem, sed quatenus per relationem seu ordinationem eius, in quo sunt, dicunt aliquam habitudinem ad vitam supernaturalem, & possunt in habente charitatem, esse aliqua media assequendi vitam æternam. V.

ARTICVLVS V.

An increata bonitas Dei sit formale obiectum supernaturalis dilectionis erga proximum, vt est res aliqua ipsius Dei.

NOTANDVM, est duplicem posse distingui actum dilectionis supernaturalis circa
proximum; primus est circa illum vt circa rem aliquam ipsius Dei, ad quem vt bonum increatum in se & secundùm se summè amabilem habet aliquam habitudinem immediatam, verbi gratiâ, quando diligitur quia est aliquid Dei, creatum à Deo, & destinatum ad fruitionem vitæ æternæ; secundus actus est circa illum eundem proximum, quatenus habet gratiam sanctificantem & alias id genus perfectiones supernaturales, & ob has amamus illum, vel si illis careat, eas optamus ei, & in illis tanquam in illo existentibus aut ei desideratis ad eius perfectionem complacemus nobis: qui posterior modus diligendi videtur esse distinctus à priori; primò quòd immediatum eius motiuum sit aliquid creatum, scilicet gratia sanctificans, & cætera id genus, quæ inhærent vel possunt inhærere ipsi proximo, at motiuum formale prioris actus sit aliquod increatum, scilicet Deus
ipse, & increata eius bonitas extrinseca proxi- VII.
mo, solúmque conueniens ei per aliquam habitudinem; secundò quòd in priori actu ipse sic diligens proximum concipiat ibi *expresiè, vel saltem virtualiter & implicitè*, increatam bonitatem, ex qua talem actum tunc exercet, cùm tunc amet proximum, quia est aliquid Dei, at in posteriori actu ipse diligẽs non videtur, etiam *virtualiter & implicitè*, cogitare de bonitate increata Dei, vt illum mouente ad talẽ actum, cùm tunc sistat in proximo, & ex beneuolentia, quâ fertur in illum, amet ei hæc bona supernaturalia, quatenus sunt quædam perfectiones supernaturales, quæ illum valde cohonestant & perficiunt: iam quæritur, an increata bonitas Dei sit obiectum formale actus dilectionis supernaturalis circa proximum, vt est res ipsius Dei; ad cuius resolutionem

Sit hæc nostra propositio: *increata bonitas Dei est formale obiectum primi illius actus dilectionis supernaturalis erga proximum ex duobus assignatis in nostro notabili:* ita sanctus Thomas quæstione vigesima quinta, & omnes eius interpretes ibi: probatur imprimis ex modo loquendi sacræ scripturæ, quæ, dum loquitur de charitate Theologica, significat illam vnam & eandem diligere Deum & proximum: ergo, cùm vna & eadem charitas attendatur penes vnum idémque formale obiectum, sacra scriptura significat hanc eandem increatam bonitatem Dei, quæ est formale obiectum supernaturalis dilectionis erga Deum, esse etiam formale obiectum supernaturalis dilectionis erga proximum. VIII.

I. Antecedens probatur primæ sancti Ioannis capite 4. *si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est:* & ibidem, *hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum:* & pluribus aliis similibus, quibus sanctus Ioannes & alij Apostoli docent dilectionem proximi, seu charitatem erga proximum, esse inseparabilem à charitate supernaturali erga Deum, & Deum in tantum verè & sincerè amari charitate supernaturali propter se & in seipso, in quantum ipse etiam proximus amatur propter Deum.

Deinde probatur ex Patribus; vt sancto Augustino libro octauo *de Trinitate* capite septimo & octauo, vbi sic concludit, *ex vna eadémque charitate Deum proximúmque diligimus, sed Deum propter Deum, nos autem & proximum propter Deum:* & ex eodem sancto Augustino tractatu octauo *in sanctum Ioannem;* sancto Gregorio libro decimo Moralium capite sexto & septimo; sancto Bernardo libro *de diligendo Deo*, & aliis similibus, quibus significatur proximam & immediatam rationem, ob quam alij homines seu proximi sunt diligendi, esse bonitatem ipsi Deo intrinsecam & proinde increatam.

II. Vltimò probatur ratione: vbi vnum amatur propter aliud in genere causæ formalis & motiuæ, ibi, quod est formale motiuum amandi vnum, illud idem est etiam formale motiuum amandi aliud, quod propter ipsum amatur, quia aliàs non amaretur propter ipsum, sed propter aliquid aliud: nam ad hoc, vt vnum ametur propter aliud, talis actus amoris debet inclinare voluntatem primariò ad amandum obiectum istud, ad quod aliud habet habitudinem in ratione amati & dilecti; deinde ex propensione in tale obiectum debet inclinare secundariò voluntatem ad amandum obiectum, quod habet aliquam habitudinem ad illud, aliàs sublatâ tali subordinatione in mouendo non potest intelligi, quomodo vnum ametur in genere causæ formalis & motiuæ propter aliud: atqui proximus ita amatur supernaturali dilectione, vt ametur propter Deum in seipso & propter seipsum, vt patet ex citatis locis scripturæ & Patrum; & increata bonitas Dei est obiectum formale seu motiuum dilectionis illius supernaturalis, quâ Deus diligitur in seipso & propter seipsum, vt patet ex citatis locis scripturæ & Patrum: ergo & hæc eadem increata bonitas est etiam formale obiectum dilectionis illius supernaturalis, quâ proximus diligitur propter ipsummet Deum.

III. Secundò: amicus in quantum talis, & ipsa res eius, in quantum est amici, amantur vno & eodem formali obiecto, quia sic sunt aliquid omnino vnum in genere & ratione obiecti, & lex amicitiæ postulat, vt qui aliquem amat vt amicum, amet & ipsas res amici: atqui, quando proximus amatur propter Deum vt amicum amicitiâ supernaturali, tunc proximus amatur tanquam res Dei dilecta à nobis per amicitiam supernaturalem, quia in tantum sic diligitur, in quantum est particeps aut capax supernaturalis bonitatis & bonorum supernaturalium, quæ participatio & capacitas est aliquid ipsius Dei vt amati supernaturaliter, & increata bonitas Dei est formale obiectum istius dilectionis, quâ ipse Deus amatur à nobis tanquam amicus: igitur & hæc eadem increata bonitas Dei est formale obiectum supernaturalis istius dilectionis, quâ proximus diligitur propter Deum, tanquam aliqua res ipsius Dei.

IV. Neque his obstat, quòd proximus ex hypothesi sit infectus multis atrocibus peccatis mortalibus, ratione quorum est inimicus Dei, dignus grauissimo supplicio, pœnæ damni, & gehennæ ignis æterni: nam, licèt ista eum ita constituant inimicum Dei, vt, quandiu de illis non conteritur, impediant eum à consecutione vitæ æternæ, non tamen faciunt, vt non sit ampliùs aliquid ipsius Dei, conditus ad vitam æternam, capax gratiæ supernaturalis & auxiliorum eius, pertinens ad laudem, bonitatem & gloriam Dei, & quin sit aliquod bonum eius extrinsecum: ergo, cùm affectus voluntatis circa bona extrinseca eius, quem amamus ex amicitia, quatenus sunt bona illius, habeat pro suo formali motiuo bonitatem ipsi amico intrinsecam, actus ille, quo voluntas nostra amat proximum, licèt constitutum in peccatis mortalibus, tanquam aliquid ipsius Dei propter titulos nunc explicatos, semper habebit pro suo formali obiecto increatam bonitatem Dei.

ARTICVLVS VI.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

V. OBIICITVR: quidquid diligitur actu *amicitiæ*, debet diligi ob bonitatem sibi formaliter & intrinsecè inexistentem, vel saltem, quæ sic possit ei inexistere, alioquin amatur potiùs propter bonum alterius, cuius bonitas mouet ad sic amandum, & proinde non ampliùs amatur tanquam amicus, sed potiùs aliquo amore *concupiscentiæ*, quo nimirum volumus bonum alteri, ad quem est talis respectus & habitudo: atqui prior iste actus dilectionis supernaturalis erga proximum dicitur esse actus amicitiæ, quia dicitur esse charitatis, quæ vt distincta à quolibet actu spei est propriè actus amicitiæ: igitur increata bonitas Dei non videtur esse formale obiectum dilectionis supernaturalis erga proximum.

VI. Respondetur, bonitatem mouentem in genere causæ formalis ad actum dilectionis posse duobus modis intelligi esse in obiecto amato; primùm *formaliter quoad entitatiuam suam rationem formaliter spectatam*, iuxta quem modum debet illi inexistere intrinsecè, vel esse aliquid eius realiter & formaliter spectati: secundo modo bonitas sic mouens ad amandum potest intelligi esse in re debita (seu obiecto amato) *per habitudinem*, quatenus scilicet est aliquid in re amata considerata formaliter, quod habet habitudinem ad illam bonitatem, quæ mouet ad actum dilectionis, ratione cuius habitudinis bonitas hæc potest mouere voluntatem ad actum dilectionis circa id, in quo verè, intrinsecè, & formaliter est talis habitudo.

VII. Hæc res fiet clarior exemplo: eadem bonitas, quæ mouet voluntatem ad amandum finem, mouet & illam ad amandum media ad illum, quando media amantur propter finem, est enim eadem volitio efficax mediorum & finis, bonitas hæc mouens ad hunc

VIII.

I. actum dilectionis, spectata *formaliter*, est tan-
tùm intrinsecè in ipso fine, nam finis & bo-
num reciprocantur, & finis est, qui mouet:
at hæc eadem bonitas, considerata secundùm
suam habitudinem, est etiam in ipsis mediis ad
talem finem consequendum necessariis, aut sal-
tem conducentibus, quatenus hæc ratione
proportionis sibi inexistentis respiciunt talem
finem, dicúntque ordinem ad illum: iam, vt
aliqua bonitas moueat voluntatem ad actum
dilectionis, non est absolutè necessarium il-
lam priori modo ex duobus nunc explicatis
inexistere obiecto amato, sed sufficit quòd
ei inexistat posteriori modo, quemadmodum
patet in exemplo nunc allato de actu dilectio-
nis circa media; quare licèt increata bonitas
Dei non insit *formaliter & intrinsecè* pro-
ximo, quem ex charitate diligimus, quia ta-
II. men inest illi per habitudinem, quatenus no-
ster proximus est opus Dei, in quo plura at-
tributa Dei relucent, potentia, bonitas, sa-
pientia, misericordia; item & cui inest capa-
citas consortij ad naturam diuinam & eius
gloriam, quæ omnia ita ex suo formali obie-
cto insunt nostro proximo, vt respiciant Deum,
increatam eius bonitatem vt summè amabi-
lem, hæc eadem increata bonitas Dei poterit
esse in genere causæ formalis ipsamet ratio di-
ligendi proximum.

Neque in sola dilectione ratio formalis, seu
motiua, potest esse *extrinseca* suo materiali
obiecto, sed & idem reperitur in actu diui-
næ fidei: nam prima veritas in dicendo &
diuina eius auctoritas, quæ est formalis ratio
credendi, seu formale obiectum diuinæ fidei,
est etiam, considerata isto priori modo, ex-
trinseca ipsi actui diuinæ fidei & veritati per
III. eam creditæ: ergo, quemadmodum ordo ille
ad primam veritatem reuelantem, qui inest
suo modo formaliter veritatibus per fidem di-
uinam credendis, facit, vt hæ veritates con-
stituantur obiecta diuinæ fidei, possíntque at-
tingi ab intellectu sub formali motiuo diuinæ
fidei, sic etiam ordo ille, qui suo modo in-
est formaliter proximo ad increatam bonita-
tem Dei, faciet, vt proximus possit amari a-
ctu illius charitatis, quo ipsemet Deus diligi-
tur, & ex consequenti ex eodem motiuo for-
mali, seu ob increatam bonitatem Dei.

Neque contra prius exemplum, desumptum
ab amore mediorum & finis, potest obiici dis-
parem esse rationem in eo, quòd medium
ita ametur propter finem, vt nimirum conse-
quamur finem, seu quatenus est nobis vtile,
vt comparemus nobis finem: at, quando ama-
IV. mus proximum, non amamus illum, vt ali-
quod medium nobis vtile ad acquirendum no-
bis Deum, aliàs talis actus esset amoris *con-
cupiscentiæ*, & non *amicitiæ*, qualis tamen est
illa dilectio proximi, de qua hîc agimus,

Hoc, inquam, non potest obiici, nam im-
primis exemplum istud affertur tantummodo,
vt constet non esse absolutè necessarium, quòd
obiectum formale, seu ratio motiua diligendi,
insit *formaliter & intrinsecè* ipsi rei amatæ, seu
obiecto, sed sufficere quòd ei insit *per ali-
quam habitudinem*, seu quòd obiectum sit &
constituatur formaliter amabile per aliquid si-
bi extrinsecum, cuius contrarium solummodo
vrgebat hæc prima ratio dubitandi.

Deinde, in eo est etiam aliqua paritas, quòd
A medium ametur propter finem, & vt medium V.
ad bonum; similiter etiam proximus, quan-
do amatur ex charitate, ametur propter Deum,
cum hoc tamen discrimine, quòd medium ad
finem ametur, vt per illud sit nobis bene,
proximus autem ametur propter Deum, vt
immediatè sit illi bene, & vltimò ipsi Deo,
cuius est aliquid, & quem amamus propter
se, sicque amor circa medium ad finem im-
portat motionem in *genere causæ finalis*, amor
autem charitatis supernaturalis erga proximum
propter Deum importat motionem in *genere
causæ formalis*, quatenus proximus amatur
propter increatam bonitatem sibi extrinsecam,
applicatam tamen per habitudinem superiùs ex-
plicatam.

Ex quo patet solutio ad confirmationem
maioris, asserentis talem amorem esse *concupi-
B scentiæ*: nam tunc propriè actus dilectionis est VI.
concupiscentiæ, quando bonitas extrinseca mo-
uet in *genere causæ finalis*, quia tunc vnum
obiectum amatum ordinatur ad aliud, & in
tantum amatur, in quantum prodest ad con-
sequendum alterum: at, quando bonitas mo-
uet *in genere causæ formalis*, quia nulla inter-
uenit ordinatio vnius ad alterum, tanquam me-
dij ad finem vt nobis bonum, tunc actus non
potest esse, vel censeri esse, amoris *concupiscen-
tiæ*, sed potiùs *amicitiæ*: & quanquam amor
iste proximi, quo illi volumus bonum, vt be-
ne sit illi, resoluatur in illum amorem, quo
diligimus Deum tanquam amicum, non pro-
ptereà tamen desinimus etiam diligere proxi-
mum vt amicum, quatenus ita eum diligimus
propter Deum, vt tamen in illo attendamus
habitudinem superiùs explicatam suo modo e-
xistentem in illo; sicque, licèt tunc primariò
C amemus Deum vt amicum & vt magis præci- VII.
puum (quia tota eius amicabilitas seu amabi-
litas pendet ab increata bonitate Dei, cúm-
que respicit) *secundariò* tamen amamus pro-
ximum, vt amicum minùs præcipuum & so-
lummodo secundarium, cùm actus beneuo-
lentiæ terminetur etiam tunc ad illum; quòd
si quis amet proximum tanquam rem Dei, &
vt habet nudam habitudinem in ratione crea-
turæ, abstrahendo omnimodè ab illa habitudi-
ne, quam habet ad bonitatem increatam Dei,
prout connotat capacitatem bonorum super-
naturalium, tunc amor ille erit tantùm super-
naturalis amicitiæ, vt est ad Deum, cùm sic
non sit ad proximum tanquam obiectum, cui
velit aliquid vt habenti ordinem ad dona su-
pernaturalia vitámque æternam, sed eo tan-
tùm modo, quo creaturis irrationabilibus pos-
D sumus velle aliquod bonum. VIII.

Obiicitur secundò: tunc aliquis propriè di-
ligitur ex charitate tanquam amicus, quando
amatur propter seipsum & in seipso: at pro-
ximus per priorem illum actum dilectionis non
amatur propter seipsum, nec in seipso, sed pro-
pter Deum, & vt est res Dei; quod non est a-
mare proximum propter seipsum, quia hæc di-
lectio non sistit in proximo: & potest illustra-
ri exemplo sumpto ab actu, quo quis diligit
seruum amici propter amicum, tunc seruus il-
le propriè non dicitur diligi actu amicitiæ, seu
tanquam amicus, quemadmodum facilè om-
nes animaduertunt in ciuili & honesta amici-
tiâ, sed tantummodo dominus eius: ergo
pari iure actus ille, quo proximus diligitur

I. propter Deum, seu ob increatam bonitatem Dei, non erit propriè actus aliquis charitatis Theologicæ.

Respondetur, hunc terminum *(propter seipsum, & in seipso)* posse habere duplicẽ sensum; prior est in genere causæ *formalis*; posterior est in genere causæ *finalis*, quemadmodũ intelligitur ex dictis: vt autem aliquis actus dilectionis sit amicitiæ, requiritur quòd eius obiectum ametur propter seipsum priori sensu, qui modus reperitur in amore proximi, vt patet ex dictis in responsione nunc facta ad præcedentem primam obiectionem.

Ad exemplum desumptum ab amore erga seruum amici propter amicum, respondetur, rem amici ob amicum dilectam posse considerari duobus modis; primò præcisè, quatenus est pura res amici, seu vt habet nudam dependentiam
II. inferioris à superiori in tali ordine; secundò potest considerari, vt res quidem amici, ita tamen vt in isto suo conceptu includat etiam aliquam veluti dignitatem, quæ sit illi sufficiens ratio, vt ametur propter se, si non primariò, saltem secundariò: iam quando seruus amatur tantùm vt res amici per ciuilem amicitiam, quia in tali amore seruus consideratur solummodo vt pura res amici, amor *amicitiæ* non terminatur ad illum tanquam ad obiectum *cui*, sed solummodo tanquam ad obiectum *quod*: at quando seruus ille ita amatur tanquam res domini amici nostri, vt tamen, quatenus est res in ratione obiecti, importet aliquam perfectionem vel habitudinem, quæ sit sufficiens ad terminandum actum amicitiæ, tunc seruus ille ita amatur propter dominum, vt simul etiam ametur amore *amicitiæ*, quatenus volumus tali seruo tale bonum ex aliqua etiam complacentia in illo: sic
III. quando amamus proximum, vt rem Dei, non tantùm attendimus in eo, quòd sit pura aliqua res ipsius Dei, quomodo creaturæ irrationales pertinent ad eum, sed quòd sit talis res, quæ sit opus Dei destinatum ad vitam æternam capax bonorum supernaturalium, quódque sit participata quædam bonitas increatæ bonitatis Dei, ratione cuius habitudinis facit cum increata bonitate Dei vnum tantùm integrum obiectum sufficiens amoris amicitiæ tam circa proximum, quàm circa Deum.

Obiicitur tertiò: eo modo sese habent dilectio erga Deum propter seipsum, & dilectio erga proximum propter Deum, quomodo sese habent assensus datus principiis, & assensus datus conclusionibus, quia, sicut amamus Deum propter se, & proximum propter Deum, sic etiam assentimur principiis propter se, & con-
IV. clusionibus propter principia: atqui formale motiuum assensus conclusionum est aliud à formali motiuo assensus principiorum, vt Dialectici docent in libris Posteriorum: ergo erit etiam aliud formale motiuum dilectionis nostræ erga proximum vt est res Dei, & dilectionis nostræ erga Deum propter semetipsum; & proinde, cùm bonitas increata Dei articulis superioribus explicata sit formale obiectum illius actus, quo diligimus Deum in se & propter seipsum, hæc eadem bonitas increata non videtur esse posse obiectum formale supernaturalis dilectionis erga proximum.

Respondetur, negando maiorem, quia assensus datus conclusionibus propter principia, est *in genere causæ efficientis*: nam assensum princi-
A piorum concurrere *in genere causæ efficientis* ad assensum conclusionis, docent Dialectici in libris Posteriorum: at affectus ille amicitiæ, quo amamus Deum propter bonitatem suam increatam, non causat *in genere causæ efficientis*, affectum illum, quo propter Deum amamus etiam proximum: deinde *causa formalis*, propter quam intellectus assentitur principiis, est alia ab ea, propter quam assentitur conclusionibus: at in dilectione proximi propter Deum, bonitas increata Dei est formale motiuum vtriusque dilectionis eius, quæ est circa Deum, quatenus est intrinseca ipsi Deo, eius verò, quæ est erga proximum vt illi extrinseca, cuius tamen habitudinem terminat. V.

ARTICVLVS VII.

B *An & quomodo increata Dei bonitas sit formale obiectum supernaturalis illius dilectionis, quo proximus diligitur, vt habet gratiam.* VI.

DVÆ sunt de difficultate propositã sententiæ: prior est quorumdam recentiorum, negans bonitatem increatam esse obiectum formale talis actus amicitiæ, & proinde actum istum formaliter spectatum ita esse supernaturalis amicitiæ, vt tamen sit alterius virtutis etiam infusæ, distinctæ à charitate Theologica: altera est affirmans, pro qua

Sit hæc nostra propositio: *increata bonitas Dei, vt participata, est formale obiectum supernaturalis illius dilectionis, quâ proximus diligitur ob supernaturalem bonitatem sibi intrinsecam, e. c. ob gratiam sanctificantem, ob virtutes infusas per*
C *se, & ob alia id genus dona supernaturalia inhærentia formaliter ipsi proximo, talisque actus supernaturalis dilectionis est Theologicæ charitatis.* VII.
Tota propositio est S. Thomæ hac parte quæstione 23. articulo quinto, nam ibi docet charitatem, quâ Deus, & charitatem, quâ proximus diligitur, esse vnam virtutem, ex eo quòd habent idem formale obiectum: deinde, ibidem in solutione ad secundum, vbi admisit varias esse supernaturales rationes inducentes ad diligendum, ait illas esse tantùm *secundarias & consequentes ex prima*, scilicèt ex increata bonitate Dei, vt excedente ordinem naturæ, sicque illam eandem increatam bonitatem Dei, vt participatam (hæc enim solummodo est *secundaria quædam ratio & consequens ex primaria seu increata Dei bonitate*) esse formale obiectum supernaturalis dilectionis, de quâ hîc agimus. Est item hæc
D propositio eiusdem S. Thomæ hîc quæstione 25. articulo primo tam in corpore, quàm in solutione ad primum & secundum, quando ait, proximum amari ex charitate Theologicâ *propter id, quod est Dei in ipso proximo*: quâ loquendi formulâ significat creatam bonitatem ordinis supernaturalis esse formale obiectum supernaturalis dilectionis erga proximum, quatenus hæc creata bonitas est aliquid Dei, seu aliqua participatio increatæ bonitatis eius; & cùm ibidem in secundo argumento sibi obiecisset dari specialem bonitatem intrinsecam proximo, propter quam ille sit diligendus, quemadmodum datur specialis excellentia intrinseca sancto, propter quam sit dignus alio honore, & cultu distincto à cultu latriæ, in solutione ad hoc argumentum VIII.

I. afferendo disparitatem cultus eiusmodi & dilectionis supernaturalis quoad præsentem difficultatem, ait *amorem non diuersificari specie propter diuersam quantitatem bonitatis diuersorum, dummodo referantur ad aliquod vnum bonum commune*; & ideò nos eodem amore charitatis diligere omnes proximos, quia referuntur ad vnum bonum commune, quod est Deus, sed omnes proximi in tantum sic referuntur ad vnum tale bonum commune, quod est Deus, in quantum sunt speciales quædam participationes ordinis supernaturalis ipsius increatæ bonitatis Dei, seu quatenus sunt veluti ipsamet increata bonitas Dei excedens ordinem naturæ, vt participata, quia præcisâ hâc formali ratione non ampliùs concipiuntur referri ad Deum: ergo sanctus Thomas ibi censet increatam bonitatem Dei esse formale
II. obiectum dilectionis supernaturalis erga proximum, de qua hîc agimus.

Est etiam hæc nostra propositio communis interpretum sancti Thomæ, vt Caietani, Bannetij, Arragonij, & plurium aliorum, locis nunc citatis pro nostra propositione.

Vt autem meliùs intelligatur & faciliùs probetur, notandum est, increatam bonitatem Dei, spectatam quoad ordinem supernaturalem, posse considerari duobus modis; primò *adæquatè*, quomodo spectatur, quando consideratur secundùm id omne, quod dicit tam *in obliquo*, quàm *in recto*, id est secundùm id omne, quod ad illam reducitur & secundùm aliquam rationem est aliquid eius, sicque *formaliter* mouet voluntatem ad actum dilectionis; vel quando consideratur secundùm id, quod includitur & significatur *directè* ipso formali conceptu increatæ bonitatis consideratæ penes
III. ordinem supernaturalem: deinde, hæc eadem increata diuina bonitas potest considerari *inadæquatè*, id est, vel solummodo secundùm id, quod significat *directè*, includítque suo formali conceptu, quomodo accipitur suprà in posteriori membro primi notabilis articulo quinto superiori, vel secundùm id, quod solummodo dicit *in obliquo*, seu quod reducitur ad illam, cuiusmodi est omnis creata bonitas ordinis supernaturalis, quatenus vt sic est aliqua eius participatio intra eundem ordinem, seu (vt ita loquar) est ipsamet increata bonitas participata: inter quos duos modos hæc est distinctio, quòd increata bonitas, priori modo spectata, sit *adæquatum formale* obiectum charitatis Theologicæ; primo autem modo posterioris considerationis sit *primarium, inadæquatum* tamen, secundo verò modo eiusdem posterioris considératio-
IV. nis sit etiam *inadæquatum*, sed solummodo *secundarium formale* obiectum eiusdem Theologicæ charitatis, quemadmodum S. Thomas indicat, quando suprà ait, hanc esse *secundariam rationem & consequentem ad primariam*, id est ad increatam bonitatem Dei, sed consideratam secundùm id, quod dicit *in recto*.

Et licèt increata hæc bonitas Dei, vt participata, seu actualis hæc participatio increatæ bonitatis, considerata physicè, sit aliquid longè inferius & maximè distinctum ordine & entitate ab increatâ Dei bonitate, sumptâ *in recto*, nihilominus tamen spectata eâ morali consideratione, quâ quæ reducuntur ad vnum, & quâ quæ sunt talia per participationem, reducuntur ad id, quod intra eundem ordinem est tale per

A essentiam, & eâ etiam consideratione, quâ ea omnia, quæ reducuntur ad vnum, sunt aliquod vnum, diuina hæc bonitas in obliquo significata censetur esse vna & eadem cum ipsamet increata bonitate Dei existente formaliter in Deo, quatenus scilicet in tantum mouet ad aliquem actum dilectionis, in quantum illa est formaliter aliqua participatio istius intra eundem ordinem supernaturalem: quo sensu hæc bonitas increata dicitur esse *formalis*, non tantùm ratione diligendi supernaturaliter Deum propter seipsum & in seipso, sed etiam diligendi supernaturaliter res alias. V.

Quod totum potest ampliùs explicari & confirmari ex dictis suprà *de spe*, vbi docuimus creatã bonitatem esse aliquod *formale* obiectum spei Theologicæ, quatenus reducitur ad increatã, & sub eadẽ ratione formali analogica mouet poten-
B tiam ad actum & obiectum, scilicet cum habitudine ad increatam bonitatem eiusdem ordinis: VI.
vnde, si duæ istæ bonitates quoad entitatem distinctæ comparentur inter se in ratione formalis obiecti, rectè dicentur seruare hunc ordinem in actu charitatis exercito erga proximum propter creatam bonitatem ei formaliter inexistentem, quòd creata bonitas sit quasi immediatum formale obiectum huius dilectionis supernaturalis, increata autem bonitas Dei existens formaliter in Deo sit vltimatum formale obiectum: nam in tantum proximus sic amatur, in quantum hæc creata bonitas sibi formaliter inexistens habet supernaturalem habitudinem ad increatam bonitatem Dei formaliter existentem in Deo: hoc ita prænotato,

Nostra propositio quoad primam partem, quæ procedit *de formali obiecto dilectionis supernaturalis circa proximum propter supernatu-*
C *ralem aliquam perfectionem illi formaliter inexistentem*, probatur: vbi aliquid diligitur tan- VII.
quam formaliter participans modo supernaturali diuinum esse & beatitudinem supernaturalem, ibi increata bonitas Dei, vt supernaturali modo participata, est formale obiectum: sed quando proximus diligitur supernaturali dilectione præcisè propter gratiam sanctificantem sibi formaliter inhærentem, & ob alia id genus dona, tunc diligitur, vt formaliter participans modo supernaturali diuinum esse & beatitudinem supernaturalem: ergo increata bonitas Dei, vt supernaturali modo participata, est formale obiectum dilectionis supernaturalis, quâ proximus diligitur ob gratiam sanctificantem sibi formaliter inhærentem, & ob alia id genus dona supernaturalia. Maior patet tam ex præmisso notabili, quàm eo quòd increata bo-
D nitas, vt participata, sit tunc ipsamet forma dans VIII.
formaliter subiecto esse actu participans ipsius esse diuini & beatitudinis supernaturalis, nec vlla alia possit fingi; quia tunc entia creata ordinis supernaturalis non essent quædam participationes supernaturalis diuinæ bonitatis, quod est contra formalem rationem entis creati entitatiuè supernaturalis: ergo, dum aliquid amatur tanquam formaliter participans modo supernaturali diuinum esse, tunc formalis ratio motiua talis actus est ipsamet forma participata: ergo, cùm forma participata diuini esse & diuinæ bonitatis nulla sit alia, quàm increata diuina bonitas, vt participata, respectu subiecti participantis diuinum esse ordinis supernaturalis, illa eadem increata Dei bonitas, vt

I. participata, erit formale obiectum illius actus, quo aliquid diligitur supernaturali actu tanquam formaliter participans diuinum esse, spectans ad supernaturalem ordinem. A

Minor eiusdem nostræ rationis etiam probatur: quando proximus diligitur supernaturali dilectione, præcisè ob gratiam sanctificātem sibi formaliter inhærentem, tunc præcisè diligitur ob ipsammet honestatem & bonitatem, quam hæc gratia sanctificans dicit & importat in suo præciso formali conceptu; aliàs falsò proximus diceretur diligi præcisè propter gratiam sanctificantem sibi formaliter inhærentem: sed hæc ipsa honestas & bonitas gratiæ sanctificantis importata formaliter & in præciso formali conceptu gratiæ sanctificantis, nihil est aliud, quàm singularis quædam participatio diuini esse, seu naturæ diuinæ spectatæ secundùm ordinem supernaturalem & ipsius etiam beatitudinis supernaturalis, quemadmodum intelligitur ex illo S.
II. Petri secundâ suâ canonicâ cap. primo, loquentis de gratia sanctificante nobis à Christo Domino promeritâ & concessâ, *per quem* (Christum scilicet) *maxima & pretiosa promissa nobis donauit, vt per hæc efficiamini consortes diuinæ naturæ;* quem locum S. Augustinus epistolâ 102. (quæ est *ad Honoratum*) capite quarto, & sanctus Thomas primâ secundæ quæstione decimâ articulo tertio, explicant de gratia sanctificante; & passim apud Apostolum: item apud sanctum Ioannem in suis epistolis dicimur constitui formaliter *filij Dei* quoad ordinem supernaturalem ipsâ sanctificante gratiâ nobis formaliter inhærente: at sic esse filium Dei, est esse ens aliquod formaliter participans esse diuinum & beatitudinem supernaturalem, quemadmodum in humanis esse filium alicuius est participare eius naturam, vt ab illo viâ generationis acceptam: igitur quando B
III. proximus diligitur dilectione supernaturali præcisè ob gratiam sanctificantem sibi formaliter inhærentem, tunc diligitur vt formaliter participans modo supernaturali esse diuinum & beatitudinem supernaturalem. C

Eadem ratio potest applicari aliis omnibus donis intrinsecè & quoad entitatem supernaturalibus formaliter inhærentibus proximo, dum illum propter ista diligimus supernaturali dilectione: nam, quando formalis ratio mouens ad actum supernaturalis dilectionis circa proximum, est ea supernaturalis perfectio, cui ex propria & sua speciali ratione competit coniungere supernaturaliter proximum Deo, tunc formale obiectum talis dilectionis est increata bonitas Dei, quatenus intra ordinem supernaturalem participata, quia hæc actualis coniunctio im-
IV. portat formaliter supernaturalem aliquam communicationem esse diuini supernaturalis; & subiectum ornatum tali perfectione tunc diligitur propter eam honestatem & bonitatem, quam hæc perfectio formaliter dicit, quæ tota consistit in tali esse participato ipsius diuini esse: atqui, quando diligimus proximum actu supernaturali propter dona supernaturalia ei formaliter inhærentia, tunc formale obiectum est hæc supernaturalis eorum perfectio nunc explicata, & hæc, vt de facto cōmunicata importat formaliter aliquam coniunctionem actualem proximi cum Deo secundùm esse diuinum supernaturale, quia ens formaliter supernaturale secundùm entitatem constituitur formaliter in tali esse per ordinem ad Deum eiúsque esse participatum intra D

ordinem supernaturalem, quemadmodum facilè potest probari inductione factâ per singulas formales rationes singulorum eiusmodi donorum supernaturalium formaliter inhærentium fidelibus: igitur tunc obiectum formale talis dilectionis erga proximum est ipsamet increata bonitas Dei, vt participata in ordine supernaturali. V.

Neque potest responderi, talem perfectionem & bonitatem tunc considerari, præscindendo ab ista supernaturali habitudine ad communicationem diuini esse intra ordinem supernaturalem, nam nihil potest præscindi à præcisa & formali sua ratione; aliàs non ampliùs apprehenditur, sicut nec aliquid potest esse sine illa; & si apprehendatur secundùm aliquid aliud sibi commune cum aliis extra hunc ordinem supernaturalem, iam non mouet ampliùs ad amandum subiectum propter talem bonitatem sibi formaliter inhærentem, cùm non sit talis, nisi prout habet talem beatitudinem ad esse diuinum ordinis supernaturalis. VI.

Posterior item pars nostræ propositionis *asserens hunc actum esse charitatis Theologicæ*, probatur primùm ex eo, quòd in sacris litteris, quando agitur de supernaturali dilectione proximi ob quamcumque supernaturalem bonitatem illa exerceatur, semper fiat mentio illius, tanquam eiusdem habitus & virtutis cum illa, quâ Deum ex charitate Theologica diligimus; item ex eo, quòd in iisdem sacris scripturis, qui non diligit proximum, negetur habere charitatem Theologicam; item ex eo, quòd qui diligit proximum vt fratrem suum, & proinde vt habentem aliquam bonitatem supernaturalem intrinsecam sibi communem cum illo, inferatur habere charitatem Theologicam; item, quòd hæc dilectio erga proximum vt condistincta à supernaturali dilectione erga Deum dicatur in iisdē scripturis esse solummodo aliquod cōplementum & perfectio charitatis Theologicæ, quâ Deus diligitur supernaturali actu in se & propter se, primæ *ad Corinthios* decimo tertio, *manet autem fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas;* primæ S. Ioannis capite quarto, *si diligamus inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est;* item, *qui non diligit proximum, quomodo charitas Dei manet in eo?* & pluribus aliis similibus locis, qui non satis commodè possunt intelligi de sola supernaturali dilectione proximi (vt est amicus Dei, seu aliquod pertinens ad Deum) quam docuimus esse charitatis Theologicæ: nam eo ipso, quòd scripturæ ibi exprimunt proximum sic ex charitate diligendum, ipso nomine *fratris*, cùm nos omnes Christiani simus speciali quodam titulo nobis inuicem fratres ratione regenerationis spiritalis, aliorúmque donorum supernaturalium, quibus sumus formaliter sancti & boni, verbi gratiâ, quatenus habemus eandem specie infima fidem, spem, & gratiam sanctificantem; alij verò non baptisati vocentur in iisdem extranei, dicantúrque esse de iis, qui foris sunt, illæ eædem sacræ scripturæ satis apertè indicant hanc dilectionem supernaturalem proximi esse ob eiusmodi dona supernaturalia formaliter inhærētia proximo, & ex consequenti pertinere ad eundem habitum & virtutem Theologicam, ad quam pertinet amare Deum ob increatam suam bonitatem, vt spectantem ad ordinem supernaturalem, sícque hunc vtrumque actum supernaturalis dilectionis esse charitatis Theologicæ. VII. VIII.

I. Idem probatur ex modo loquendi Patrum de supernaturali dilectione proximi, semper enim illam recensent vt actum eiusdem charitatis Theologicæ, quâ diligimus Deum propter se & in se; sic sanctus Augustinus libro octauo *de Trinitate* capite septimo & octauo, vbi, postquam docuit ideò in plerisque locis sacræ scripturæ ita commendari dilectionem proximi, vt Dei dilectio videatur omissa, non quòd sit omissa, sed quòd sacræ scripturæ velint in ipsa fraterna dilectione etiam intelligi dilectionem Dei, quatenus non potest proximus diligi, nisi & ipse Deus diligatur, sic subiungit: *ista contextio*, (scilicet plurium locorum S. Ioannis de dilectione proximi, quos ibi refert) *satis apertéque declarat eandem ipsam fraternam dilectionem* (*nam fraterna dilectio est, quâ diligimus inuicem*) *non solùm ex Deo, sed etiam Deum esse, quam videmus tantâ auctoritate prædicari*; & citatum hoc caput 8. ita
II. concludit, *ex vna igitur eadémque charitate Deum proximúmque diligimus, sed Deum propter Deum, nos autem & propter Deum.*

Neque potest responderi sanctum Augustinum ibi solummodo loqui de dilectione proximi, quatenus est aliquid ipsius Dei, seu vt est res aliqua pertinens ad Deum, & non loqui de dilectione proximi ob gratiam sanctificantem illi formaliter inhærentem, de qua tamen dilectione mouetur tantùm hîc quæstio.

Hoc, inquam, non potest responderi: nam capite nono sequenti, agens de hac eadem dilectione proximi ex charitate Theologica, vbi multis verbis recensuit singularem sanctitatem S. Pauli, ait nos prædictâ illâ dilectione ex charitate illum diligere propter talem sanctitatem, *quid est*, inquit, *quod accendimur in dilectione Pauli Apostoli, quum ista legimus, nisi quòd credimus eum ita vixisse*: & paulò pòst, *illum ergo*
III. (scilicet sanctum Paulum) *quem sic vidisse credimus, ex hoc quod videmus, diligimus, & nisi hanc formam, quam stabilem semper atque incommutabilem cernimus, præcipuè diligeremus; non ideò diligeremus illum, quia eius vitam, cùm in carne viueret, huic formæ coaptatam & congruentem fuisse fide retinemus*; quibus verbis posterioribus asserit, quod nostra propositio affirmat: nam ibi per istam particulam, (*hanc formam, quam semper stabilem atque incommutabilem cernimus*) intelligit ipsum Deum supernaturali fide apprehensum & cognitum, atque primùm nos diligere ex charitate sanctum Paulum propter sanctitatem; deinde nos ideò sic illum diligere, quia hæc ipsa eius sanctitas habet singularem coaptationem & conformitatem ad Deum fide diuinâ creditum, quem primariò & præcipuè diligimus ex charitate; quod idem so-
IV. nat, ac nos sic diligere sanctum Paulum ob sanctitatem illi formaliter inhærentem, quatenus hæc eius sanctitas est singularis quædam participatio diuini esse intra ordinem supernaturalem, quia penes id attenditur singularis illa coaptatio & conformitas sanctitatis: sancti Pauli ad Deum & sanctus Augustinus ibi, addendo istas particulas, *nisi hanc formam* (id est Deum vt nunc exposuimus) *diligeremus, non ideò diligeremus illum*, scilicet sanctum Paulum, manifestè declarat talem actum dilectionis supernaturalis esse essentialiter & intrinsecè cum speciali habitudine ordinis supernaturalis ad Deum, vt primarium obiectum charitatis Theologicæ, sicque esse actum eiusdem habitus & virtutis, cuius est

A ipsa supernaturalis dilectio Dei. Idem etiam intelligitur ex eodem sancto Augustino sermone V.
53. *de tempore*: nam, vbi exposuit quemlibet Christianum rectè dici *proximum*, quia omnes in baptismo filij Dei sanctificantur, vt simus fratres spiritualiter in charitate perfecta, sic subiungit, *qui autem taliter intelligens, proximum diligit, sine dubio charitatem veram in semetipso tenebit*: quibus verbis asserit actum illum, quo quis diligit proximum quia est regeneratus spiritaliter, seu ob sanctitatem & gratiam acceptam in baptismo, esse actum charitatis Theologicæ.

Tandem probatur ratione: prima sic; omnes & singuli actus sunt eius habitus & virtutis, sub cuius formali motiuo tendunt in sua obiecta, actus enim & habitus specificantur ab obiectis suis formalibus: atqui supernaturalis iste actus dilectionis erga proximum ob gratiam sanctificantem inhærentem illi formaliter tendit in pro-
B ximum tãquam suum obiectum sub formali motiuo seu obiecto charitatis Theologicæ: ergo VI.
actus iste dilectionis est actus charitatis Theologicæ. Maior est communis apud omnes Philosophos & Theologos. Minor probatur: increata bonitas Dei vt summè amabilis propter seipsam, prout respicit ordinem supernaturalem, est formale obiectum charitatis Theologicæ, vt ostendimus suprà: atqui hic actus dilectionis erga proximum tendit in illum ex increata bonitate Dei vt participatâ, ex dictis, & hæc eadem increata bonitas, vt participata, est vna & eadem cum increata bonitate Dei importata in recto, non quidem entitate, sed consideratione morali & sui reductione ad increatam illam formaliter existentem in Deo, quæ identitas sufficit ad identitatem formalis obiecti, vt explicatum est in nostro notabili, posito post præsen-
C tem propositionem: igitur & hic actus dilectionis supernaturalis erga proximum ob gratiam VII.
sanctificantem illi formaliter inhærentem, vel ob alia id genus dona supernaturalia, est actus Theologicæ charitatis.

Secunda ratio: vbicumque formalis ratio reperitur vna & eadem *in esse obiecti* per conuenientiam analogam, ibi omnes actus eliciti ex hac formali ratione, sunt eiusdem virtutis & habitus: nam quæcunque continentur sub vna formali ratione debent necessariò reduci ad vnum & eundem habitum, ad vnam eandémque virtutem; aliàs omnis constitutio & distinctio habituũ tollitur: atqui eadem est increata bonitas in esse obiecti per conuenientiam analogam in illo actu dilectionis supernaturalis, quo diligimus Deum propter suam increatam bonitatem sibi formaliter inexistentem, prout hæc spectatur intra ordinem supernaturalem, & in illo su-
D pernaturali actu, quo diligimus proximum ob VIII.
gratiam sanctificantem illi formaliter inhærentem, vel ob aliud simile donum supernaturale inhærens illi formaliter: nam vterque ille actus habet pro formali obiecto increatam bonitatem Dei, sed vnus, scilicet prior, habet illam vt formaliter existentem in Deo, alter, nimirum posterior, vt solummodo participatam, & ambæ istæ bonitates, quantumuis distinctæ suis entitatibus & physicè, sunt tamen aliquid vnum *in esse obiecti* per conuenientiam analogam, quatenus increata bonitas participata in tantum mouet ad actum dilectionis, in quantum est aliqua participatio increatæ bonitatis existentis formaliter in Deo intra eundem ordinem supernaturalem, vt

I. suprà ostendimus, & omnis perfectio, prout est eadem entitate *per essentiam*, & entitate *per participationem*, est tantùm vna & eadem secundùm conuenientiam analogam; enti enim *per essentiam*, & enti *per participationem* vt sic & formaliter, nihil est vniuocum, sed solummodo analogum: igitur ille actus dilectionis supernaturalis, quo proximus diligitur ob gratiam sanctificantem sibi formaliter inhærentem, vel ob aliud simile donum supernaturale formaliter inhærens est eiusdem habitus & virtutis, cuius est actus ille dilectionis supernaturalis, quo Deus diligitur in se & propter se, & ex consequenti est eiusdem Theologicæ charitatis.

ARTICVLVS VIII.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

II. PRIMVM fundamentum est, quòd sanctus Thomas infrà quæstione 103. articulo tertio in solutione ad secundum, dicat nos per charitatem nihil in proximo diligere nisi Deum, & quòd ibidem dicat alias esse amicitias differẽtes à charitate secundùm alias rationes, quibus homines amant: at proximus vt ornatus gratiâ sanctificante, & vt præcisè dilectus ob illam non est ipse Deus, nec apprehenditur vt aliquid Dei, sed propriè vt amicus: ergo actus iste dilectionis non est ex bonitate increata Dei tanquam formali obiecto, nec proinde est à charitate Theologica.

Respondetur, auctoritatem sancti Thomæ esse intelligendam de vltimata formali ratione illius actus supernaturalis, quo proximum diligimus ob gratiam sanctificantem formaliter illi inhærentem, quatenus eo tantummodo hæc
III. gratia est obiectum huius actus, in quantum est ipsamet participatio diuini esse in ordine supernaturali, estque aliquid vnum cum ipsa increata bonitate Dei spectatâ intra eundem ordinem, vt exposuimus articulo superiori; & quòd sanctus Thomas ibi sit hoc modo intelligendus patet ex quæstione 25. articulo primo in solutione ad secundum: nam vtrobique idem est argumentum ab eo propositum, & loco posteriùs citato in solutione ad secundum ait *amorem non diuersificare speciem propter diuersitatem bonitatis diuersorum, dummodo referantur ad aliquod vnum bonum commune: vnde*, inquit, *eodem amore charitatis diligimus proximos, in quantum referuntur ad vnum bonum commune, quod est Deus*; quare sanctus Thomas vtroque loco vult per actum charitatis erga proximum nihil nos diligere nisi Deum, quia tunc sic ama-
IV. mus proximum, quatenus est vnum & idem quid *in esse obiecti* cum Deo, & quatenus proximus participat esse diuinum: vnde, sicut à distinctione plurium in ratione entis non licet argumentari ad distinctionem eorum *in esse obiecti*, ita ex eo, quòd Deus in ratione entis sit aliquid maximè distinctum à proximo, non bene infertur Deum non esse obiectum huius actus dilectionis, cùm proximus tunc diligatur, vt habet ordinem superiùs explicatum ad increatam bonitatem Dei, ad eùmque reducatur: quod sufficit, quemadmodum patet ex eo, quòd Dialectici admittunt communiter obiectum attributionis.

Neque obstat, quòd sanctus Thomas eodem loco citato in obiectione dicat, *alias esse amici-*

A *tias differentes à charitate secundùm alias rationes, quibus homines amantur*: id enim non intelligit V. de actu dilectionis fundato in aliquo supernaturali dono, sed tantùm de dilectione & amicitia naturali ob perfectiones aliquot eiusdem ordinis, propter quas sese inuicem homines amant: vnde citato articulo quinto quæstionis 23. in corpore, docet amicitiam proximi, fundatam immediatè in gratia sanctificante, esse eandem cum ea, quâ Deus in se & propter se amatur supernaturali amore, eàmque esse eiusdem charitatis; & ibidem in solutione ad secundum ait, *rationem istam, & alias ei similes, esse tantùm secundarias & consequentes ex prima*, id est ex increata bonitate Dei, vt formaliter inexistente ei.

Secundum fundamentum desumitur à proportione, quam habet amor proximi cum adoratione rei alicuius creatæ propter excellentiam creatam sibi inexistentem; vbi bonitas aliqua
B creata est sufficiens ratio diligendi proximum VI. amore supernaturali, ibi bonitas increata Dei non debet esse formale obiectum eiusmodi dilectionis, sed hæc tantùm creata bonitas, & ex consequenti actus sic elicitus debet esse alterius virtutis, etiam supernaturalis & per se infusæ, quàm charitatis Theologicæ, quemadmodum, quia aliqua excellentia creata ordinis supernaturalis est sufficiens, vt homo illâ exornatus honoretur in seipso & propter seipsum (verbi gratiâ, propria supernaturalis sanctitas ei formaliter inexistens) ideò increata excellentia propria soli Deo, homini extrinseca, ad quam tamen homo ille habet aliquam habitudinem, non constituitur formale obiectum adorationis eius, aliàs cultus ei exhibitus esset latriæ, cùm tamen sit tantùm duliæ, quæ est cultus inferior ipsâ latriâ, quemadmodum S. Thomas notat loco nunc
C relato, & Theologi satis communiter docent VII. tertiâ parte agendo de adoratione: atqui gratia sanctificans, fides, & alia id genus dona supernaturalia, quæ sunt formaliter in homine iusto, sunt aliqua ratio sufficiens, ob quam homo illis instructus ametur in seipso tanquam noster amicus absque alio respectu ad Deum: ergo talis actus dilectionis supernaturalis debet habere pro suo formali obiecto creatam solummodo bonitatem, & ex consequenti pertinent ad aliam & distinctam virtutem à charitate Theologica.

Confirmatur primò simili exemplo sumpto à mediis, item à conclusionibus: nam, quia medium habet aliquando aliam bonitatem à bonitate finis, & conclusio aliam veritatem à veritate principiorum, ideò medium sic apprehensum potest diligi ex alio motiuo, quàm ex motiuo finis, & actus iste esse alterius speciei, quàm sit
D actus, quo finis diligitur; & potest conclusio VIII. cognosci per aliud medium, & aliam etiam speciem cognitionem, quàm sit illa, quæ est propria suis principiis, scilicet cognitione scientifica, cùm alter actus sit ipsius habitus primorum principiorum, vel alicuius superioris scientiæ: ergo pari iure, quia supernaturalis bonitas creata, existens in Angelo vel homine, est omnino alia & plusquam genere distincta à diuina bonitate increata, vt fundamento communicationis supernaturalium bonorum, ideò Angelus & homo diligentur actu supernaturali ob eiusmodi perfectiones supernaturales ex alio formali obiecto, quàm ex increata bonitate Dei: ergo & illi actus erunt alterius virtutis etiam infusæ per se & distinctæ à Theologica charitate.

I. Respondetur, concessâ maiore, negando eius minorem: nam ex rationibus allatis pro nostra propositione satis constat gratiam sanctificantem, & alia id genus dona supernaturalia, non posse fundare actum dilectionis supernaturalis, sine speciali eáque intrinseca sibi habitudine, quam habent ad Deum, vt spectatum in ordine supernaturali, cùm sine tali habitudine desinant esse tales perfectiones ordinis supernaturalis.

Ad confirmationem, petitam ab actu adorationis, quo aliquis sanctus colitur & adoratur propter creatam excellentiam supernaturalem sibi formaliter inexistentem, qui cultus est alterius & distinctæ virtutis à latria, nimirum *duliæ*: respondetur ex sancto Thoma locis nunc citatis, & infrà hâc parte quæstione 81. articulo quarto in solutione ad tertium, disparem esse rationem amoris & honoris, seu cultus & adorationis, quòd honos absolutè exhibitus sanctis
II. non respiciat tanquam suum formale obiectum, ipsam excellentiam creatam illis formaliter inexistentem, quatenus hæc est aliquid à Deo, seu aliqua participatio increatæ illius excellentiæ, quæ est formaliter & intrinsecè in Deo, vel vt aliquid habens ordinem intrinsecum ad illam, vel vt aliquid redundans in illam, sed purè & simpliciter, vt est aliqua perfectio & excellentia hominis, in quo formaliter est, ratione cuius considerationis ponit talem actum extra virtutem religionis & latriæ, cui propriè competit sic honorare Deum cultu latriæ, & ita constituit aliam & distinctam virtutem ab ipsa virtute latriæ, quam Theologi communiter vocant *duliam*; at amor respiciat primò per se & formaliter bonitatem, ea verò bonitas, quam gratia sanctificans dicit formaliter, & ratione cuius sanctus est formaliter bonus, respiciat formaliter & intrinsecè increatam bonitatem existen-
III. tem formaliter in Deo, sicque terminet actum dilectionis supernaturalis erga proximum, quo fit, vt, quando aliquis diligit proximum propter gratiam sanctificantem illi formaliter inhærentem, vel ob alia id genus dona supernaturalia illi formaliter inhærentia, tunc verè & propriè diligat Deum vt primarium obiectum talis dilectionis, & vt præcipuum amicum, proximum autem informatum hâc gratia, tanquam secundarium obiectum & amicum eodem habitu & eadem virtute charitatis Theologicæ, sic enim in isto actu reperitur eadem ratio diligibilitatis, quæ reperitur in actu, quo diligimus Deum supernaturaliter ex charitate, cum hac tamen disparitate, quòd hæc ratio diligibilitatis conuenit illis inæqualiter, scilicet Deo *per essentiam*, sanctis autem hominibus solummodo *per participationem*, quæ tamen inæqualitas, vt suprà do-
IV. cuimus, non impedit identitatem formalis obiecti, vel etiam habitus & virtutis.

Ad confirmationem respondetur, disparem esse rationem principiorum comparatione conclusionum, item mediorum comparatione finis, à ratione bonitatis supernaturalis existentis in gratia sanctificante, quòd principia & media, prout apprehenduntur secundùm se & sine habitudine ad conclusionem & finem, habeant in seipsis aliquam veritatem & bonitatem, nec aliquis ordo seu habitudo illis intrinseca detur, quâ in tali suo esse constituantur per ordinem ad suas conclusiones & finem suum: vnde principia possunt intelligi sine conclusionibus, seu conclusionibus non cognitis, & media non quidem vt formali-

A ter media, sed vt sunt entia habentia hanc vel istam bonitatem sibi inexistentem, amari alio & V.
distincto actu, quàm eorum finis diligatur: gratia verò sanctificans & alia id genus dona supernaturalia inhærentia formaliter ipsi iusto homini habent intrinsecam suam bonitatem totam positam in habitudine ad increatam bonitatem Dei quatenus formaliter spectatæ sunt quædam participationes illius constituentes hominem formaliter participem increatæ bonitatis formaliter existentis in Deo, quare non possunt diligi actu dilectionis supernaturalis, qui sit alterius habitus & virtutis ab ea, quâ Deus in se & propter se diligitur, qui proinde non sit actus Theologicæ charitatis.

Nec obstat, quòd in præsenti actu dilectionis hæc bonitas supernaturalis, quæ mouet ad sic amandum, sit aliquid creatum, & vtrumque obiectum virtutis Theologicæ debeat esse in-
B creatum: nam ad id satis est, quòd tale vtrumque VI.
obiectum sit increatum vel *in recto* vel *in obliquo*, id est, vel sit aliquid propriè & secundùm se increatum, vel secundùm aliquam reductionem, quatenus in ratione talis obiecti reducitur vt ad suam radicem & originem, ad aliquid in se & secundùm se increatum, sicut quædam participatio increatæ bonitatis intra eundem ordinem, in quo hæc est formale obiectum charitatis Theologicæ.

Tertium fundamentum est: in tantum aliquis actus dilectionis supernaturalis habet pro formali obiecto bonitatem increatam, in quantum hæc vt sic, & quatenus talis, reddit aliquod obiectum amabile: atqui increata bonitas Dei tunc non reddit formaliter hominem amabilem supernaturali dilectione, quando præcisè amatur ob gratiam sanctificantem, & alia id genus
C dona supernaturalia, sed potiùs creata illa tantùm VII.
bonitas: nec item hic actus præcisè spectatus est Theologicus, cùm formale obiectum eius non sit Deus, vel aliquod increatum attributum illius, sed bonitas creata ei formaliter inexistens exempli causâ, gratia sanctificans: igitur talis actus dilectionis supernaturalis erga proximum non habet pro suo formali obiecto increatam bonitatem Dei, nec propriè ex consequenti est actus charitatis Theologicæ.

Vltimum fundamentum est: perfectiones ordinis merè naturalis sunt amabiles propter suam bonitatem, præscindendo ab ordine ad Deum vt auctorem naturæ, & sic fundant aliquem actum dilectionis naturalis erga proximum, & aliquem habitum illi correspondentem: ergo, quemadmodum actus ille, quo res creatæ sic amantur, non habet pro suo formali obiecto in-
D creatam bonitatem Dei vt auctoris naturæ, ita VIII.
nec actus ille supernaturalis, quo rationales creaturæ amantur propter supernaturales creatas perfectiones sibi inexistentes, habebit pro suo formali obiecto increatam bonitatem Dei, vt excedentem totius naturæ ordinem.

Ad tertium & vltimum argumentum, concesso antecedente negatur consequentia: cuius negati hæc est ratio, quòd perfectio illa & bonitas ordinis naturalis, quâ tanquam obiecto formali homo mouetur ad amandum proximum velut amicum, moueat voluntatem ad naturalem actum amicitiæ naturalis, seu acquisitæ, prout illa est absoluta quædam perfectio & bonitas eius hominis, in quo est, & quòd formalis eius ratio præcisè & in seipsa spectata non sit per singula-

I. A rem sibique essentialem habitudinem ad increatam bonitatem formaliter existentem in Deo, quasi vt sic, & eo modo, quo mouet, & in quantum mouet, sit aliqua eius formalis participatio, cùm homo per hanc perfectionem & naturalem bonitatem sibi formaliter inhærentem non reddatur formaliter particeps increatæ illius bonitatis, quæ est formaliter in Deo secundùm illum gradum & ordinem, quo est in Deo, scilicet ad intuitiuam visionem & fruitionem essentiæ diuinæ clarè visæ: vnde talis actus dilectionis rectè potest intelligi pertinere ad alium & distinctum habitum, seu virtutem, quàm sit ille habitus aut virtus, quâ Deus intelligatur amari propter se & in se aliquo actu dilectionis purè naturalis.

Ex his sequitur, nullum esse admittendum habitum per se infusum, distinctum à charitate Theologica, quo proximus vt informatus gratiâ sanctificante vel alio simili dono supernaturali
II. B sibi formaliter inhærente ametur supernaturali dilectione, licèt possit dari aliquis habitus ordinis naturalis, quo idem proximus informatus virtute acquisitâ diligatur propter illam, qui sit distinctus ab illo habitu, quo aliquis diligat Deum naturali dilectione vt auctorem naturæ.

Cuius corollarij hæc est optima ratio, quòd distincti habitus ibi solummodo sint admittendi, vbi est formalis ratio motiua specie aut genere distincta, quæque nullo modo sit vna, etiam per sui reductionem ad aliquod vnum, cum quo aliquam habeat conuenientiam analogam in tali modo mouendi, & item aliqua specialis & distincta difficultas potentiæ ad operandum circa aliquod obiectum: at patet ex dictis, formalem rationem amandi proximum actu supernaturali ob gratiam sanctificantem esse vnam, & eandem, saltem per reductionem, cum illa formali ratio quâ Deus diligitur actu supernaturali propter
III. C increatam suam bonitatem, & posito habitu charitatis Theologicæ in aliquo & nullo alio habitu supernaturali superaddito eius voluntati, quo inclinetur ad amorem erga proximum, patet, inquam, quemlibet Christianum sic dispositum posse ex prædicto amore supernaturali diligere proximum, quia scripturæ & Patres citati pro nostra propositione docent eum, qui non vult sic amare proximum, non habere charitatem Theologicam; econtrà patet ex dictis in solutione ad vltimum fundamentum præcedentis sententiæ, in illo amore naturali, quo quis diligit proximum vt amicum propter bonitatem alicuius virtutis acquisitæ formaliter sibi inhærentis, ibi motiuum formale esse omnino distinctum, etiam in esse obiecti, ab eo formali obiecto, quo Deus actu dilectionis naturalis potest diligi tan-
IV. D quam auctor naturæ, & proinde posse ibi dari habitum aliquem ab eo, quo Deus diligitur supernaturaliter.

An autem actus ille dilectionis supernaturalis erga proximum, de quo hîc agimus, sit alterius speciei ab illo actu supernaturali, quo Deus diligitur propter se, dicetur infrà explicando vnitatem Theologicæ charitatis in esse virtutis.

V.

DISPVTATIO III.

De natura charitatis Theologicæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum charitas sit aliquid creatum in nostra anima.

EXPLICATO vtroque obiecto charitatis, videndum est, quidnam sit illa charitas, quâ supernaturali amore diligimus Deum & proximũ, & primò, an sit aliquid creatũ.

Magister sententiarum libro primo distinctione decimâ septimâ (quemadmodum S. Thomas hîc quæstione 23. articulo secundo rectè mentem eius refert, & colligitur etiam ex iis, quæ idem
Magister sententiarum habet tam in medio, quàm in fine istius distinctionis) existimauit charitatem illam non esse aliquid creatum, sed esse ipsummet Spiritum sanctum, qui nullo intermedio habitu, sed seipso tantùm immediatè sit principium supernaturalis illius dilectionis, quâ Deum & proximum diligamus, ita vt hæc sit distinctio inter actus alios virtutum per se infusarum, fidei scilicet & spei, ab actibus supernaturalis dilectionis, quòd isti eliciantur à suis potentiis, mediantibus habitibus infusis per se, actus verò supernaturalis dilectionis producantur immediatè ab ipsomet Spiritu sancto in ipsa voluntate amantis seu diligentis, ipso nimirum Spiritu sancto supplente causalitatem habitus, & sic charitatem Theologicam propriè esse ipsummet Spiritum sanctum, sic enim ipsemet Magister exponit suam opinionem ibi in litera S. circa finem istius distinctionis. Contra quam VII.

Sit hæc nostra propositio: *charitas illa tam habitualis, quàm actualis, quâ de facto supernaturaliter diligimus Deum, est verè & propriè loquendo aliquid creatum, existens in anima iusti diligentis Deum hoc modo.* Ita sanctus Thomas, & omnes eius interpretes hâc parte quæstione 23. articulo secundo, & omnes alij Scholastici in primum sententiarum distinctione decimâ septimâ, qui reiiciunt opinionem Magistri sententiarum: vnde etiam in plerisque editionibus librorum sententiarum sic annotatur ad latus istius distinctionis, *hîc Magister communiter non tenetur:* imò nostra propositio adeò est certa, vt post Concilium Tridentinum opposita videatur nonnullis, non tantùm *erronea*, sed etiam *hæretica*, aliis verò sit saltem *erronea*; vt facilè patebit ex dicendis.

Probatur itaque nostra propositio primùm ex VIII.
sacris litteris, *ad Romanos* quinto capite dicitur, *charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum:* at charitas, quæ diffunditur per Spiritum sanctum, non est Spiritus sanctus, sed aliquid creatum & distinctum à Spiritu sancto illam diffundente: nam hæc particula *(per)* eò loci denotat causam efficientem eius, quod ibi dicitur *diffundi*, & proinde Spiritum sanctum ita esse causam efficientem charitatis, vt ab illa distinguatur; quare, cùm illud, quod habet Deum pro causa verè & propriè efficiente, sit aliquid creatum, hæc charitas debet esse aliquid propriè creatum.

Neque potest responderi, charitatem ibi dici ab Apostolo *esse diffusam in cordibus nostris*, non

I. quidem ratione sui, sed tantùm per aliquam metonymiam, quâ quod conuenit effectui, tribuitur causæ, quatenus scilicet ex tali diuina charitate multa supernaturalia bona prouenniunt & diffunduntur in cordibus fidelium, eo modo, quo satis frequenter donum vocatur *liberalitas*, & punitio *ira*, etiam in sacris litteris.

Hoc, inquam, non potest responderi: nam Concilium Tridentinum sessione sextâ capite septimo & canone vndecimo, ita locum hunc Apostoli explicat, vt ibi nomine *charitatis*, intelligat aliquid, quod inhæreat iustificatis, quódque sit formalis causa iustificationis illorum, additque *istam iustitiam non esse illam, quâ Deus est iustus in seipso, sed quam vnusquisque recipit in seipso per Spiritum sanctum*; quomodo etiam locum illum intellexit sanctus Augustinus longè ante Concilium Tridentinum libro *de spiritu & litera* capite 22. item Patres Concilij Arausicani
II. secundi canone vigesimo quinto: at ipsum inhærere (quod proprium est accidentis) non potest dici de Spiritu sancto, seu etiam de Deo, qui est substantia propriissimè dicta, cui nulla informatio, etiam per inhærentiam, potest conuenire: similiter sanctus Paulus primæ *ad Corinthios* decimo tertio, eodem modo loquitur de charitate, quo loquitur de aliis virtutibus per se infusis, quas tamen Magister sententiarum suprà admittit esse aliquid creatum, *manent*, inquit, *fides, spes, charitas, tria hæc*.

Secundò probatur eadem propositio ex Patribus, vt sancto Augustino superiùs relato, & etiam tractatu sexto *in primam canonicam* sancti Ioannis, vbi sic loquitur de charitate, *ipsa charitas, quæ in te per Spiritum sanctum facta est*; & libro quarto *contra Iulianum* capite tertio, ait charitatem esse virtutem: item ex S. Ambros. libro primo epistolarum epistolâ 84. S. Hiero-
III. nymo in caput quintum epistolæ *ad Galatas*; S. Gregorio libro primo Moralium capite vigesimo octauo; S. Bernardo epistolâ vndecimâ, & lib. *de diligendo Deo*.

Tandem probatur ratione fundatâ in opinione Magistri sententiarum de fide & spe supernaturalibus: eadem est ratio quoad conuenientiam vel necessitatem respectu nostræ voluntatis pro supernaturali actu dilectionis erga proximum, quæ est potentiæ intellectiuæ & voluntatis ad eliciendum actus fidei & spei supernaturales modo connaturali; nam, vt hi duo posteriores actus sunt vitales, liberi, & eliciti modo connaturali, ita etiam & actus dilectionis supernaturalis est vitalis, liber, debétque saltem secundùm quandam congruentiam elici modo nobis connaturali: atqui propter istas rationes fides & spes infusæ dantur intellectui & voluntati, vt
IV. ipsemet Magister sententiarum ibi expressè fatetur: ergo pari iure idem Magister sententiarum debet admittere, charitatem illam supernaturalem, quâ Deum diligimus, esse aliquid creatum existens in ipsa voluntate diligentis Deum supernaturaliter.

Neque obstat, quòd effectus huius dilectionis sit nobilior effectu ipsius fidei & spei: nam necessitas vel congruentia alicuius requisiti ex parte principij nostri vitalis ad exercendum aliquem actum, excedentem vim suam agendi naturaliter, non fundatur immediatè in ipsa excellentia & nobilitate effectus producendi, sed præcisè in ipsa vel improportione potentiæ ad talem actum, vel in modo, quo conuenit talem

A actum produci à sua vitali potentia, nimirum connaturaliter, quemadmodum facilè potest V. animaduerti in omnibus & singulis eiusmodi actibus supernaturalibus, & in ipsa etiam visione beatifica, ad quam lumen gloriæ datur intellectui beatorum, quæ tamen visio est adeò perfecta, vt sit formalis nostra beatitudo: ergo, cùm voluntas nostra, spectata penes vim suam agendi naturaliter, sit improportionata eliciendo actui dilectionis supernaturalis, vel etiam adiuta auxilio tantùm supernaturali, & seclusâ habituali qualitate illam eleuante & confortante ad eliciendum talem actum, non eliciat eum connaturaliter, seu per aliquod principium sibi permanenter inhærens, quo iure fides & spes infusæ sunt aliquid creatum in nobis, eodem iure charitas supernaturalis debet esse aliquid creatum & existens in nobis.

Quòd item *hæc charitas supernaturalis actualis*
B *non possit esse aliquid increatum*, patet, nam VI. consistit in actu vitali libero à nobis elicito: ergo talis charitas intrinsecè & formaliter est aliquid creatum. Consequentia patet: omnis talis actus est aliquid creatum, habet enim voluntatem creatam tanquam productiuum principium.

Similiter, antecedens patet: quia sacra scriptura, Patres & Concilia, explicant actualem charitatem per *affectum & affectionem cordis nostri, seu nostræ voluntatis*; vt sanctus Augustinus libro *de moribus Ecclesiæ* capite primo: item exprimunt illum esse meritorium, item exequendum ex præcepto positiuo: at præcepta dantur solummodo de actibus liberis, & liberè exercendis, & implicat aliquem actum interiorem esse formaliter voluntarium & liberum, nec tamen esse vitalem & aliquid productum ab ipsamet voluntate creata, & ex consequenti
C absolutè & simpliciter non esse creatum. VII.

An autem Spiritus sanctus, prout est persona distincta ab aliis personis diuinis, possit seipso solo supplere efficientiam charitatis pro actu dilectionis supernaturalis producendo cum voluntate alicuius hominis vel Angeli, certum est non posse ex illa communi doctrina Patrum, quæ tradit omnia opera ad extra esse indiuisa, & à tota Trinitate, quod fusè docebimus agendo de mysterio Incarnationis.

An verò Deus, seu tota Trinitas, in quantum est suprema causa rerum omnium, & vt spectatur in ratione agentis & virtutis actiuæ quamperfectissimæ, possit supplere efficientiam charitatis in ratione habitus ad producendum actum dilectionis supernaturalis, eadem est omnino difficultas, ac de lumine gloriæ respectu beatificæ visionis eliciendæ, cuius partem affirmantem
D communior pars Theologorum primâ parte VIII. quæstione 12 sequitur, & nos ibi fusè docuimus.

An denique per absolutam potentiam Dei ille actus supernaturalis dilectionis possit esse à sola diuina voluntate, quasi principio elicitiuo, & recipi in voluntate humana, eadem est etiam difficultas, ac de scientia, an nimirum intellectus creatus possit intelligere per actum increatum Dei, vel per intellectum diuinum, vt se habentem in ratione potentiæ, seu principij: cuius vtriusque difficultatis partem negantem fusè probabimus tertiâ parte agendo de scientiâ animæ Christi Domini.

ARTI-

I. ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM fundamentum petitur ex eo, quòd 1. S. Ioan. cap. 4. dicatur, *Deus charitas est; qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo:* quibus verbis S. Ioannes videtur significare Deum esse illam charitatem, in qua debemus manere: at talis charitas est illa ipsamet, quâ diligimus Deum: ergo ex illo loco S. Ioannis Deus, seu Spiritus sanctus, est ipsamet charitas Theologica, & ex cõsequenti hæc est aliquid increatum.

Item, quòd S. August. lib. 15. *de Trinitate* cap. 15. explicans hunc locum S. Ioannis dicat, Deum dici *charitatem*, sicut dictum est, *Deus est spiritus;* at Deus verè *formaliter & essentialiter*, non autem solummodo *causaliter* est spiritus, sed prout in se ipso & secundùm se consideratur, est *entitatiuè* II. *tiuè* spiritus: ergo *entitatiuè* & formaliter Deus est ipsamet charitas, quâ diligimus Deum & proximum.

Item, quòd eodem libro cap. 17. doceat Deum non eodem modo esse dictum in sacris litteris *nostram patientiam*, quo in iisdem dicitur *charitas*, quatenus eo tantùm sensu dicitur *nostra patientia*, quòd hæc ab illo causetur in nobis: at non dicitur Deo, *tu es charitas mea*, vel *Deus est charitas mea*, sed simpliciter dicitur *Deus charitas est.*

Respondetur, duplicem in sacris litteris & Patribus distingui charitatem; vnam, quâ Deus nos diligit; alteram, quâ nos diligimus Deum: illam *esse increatam, substantialẽ, esse ipsummet Deum*, sicut omn , quod est in Deo, est ipsemet Deus; hanc esse *accidentalem & creatam:* de illa dici à S. Ioanne primâ suâ canonicâ capite 4. *Deus charitas est;* de ista ab eodem S. Ioanne dici, *&* III. *qui manet in charitate, in Deo manet.*

Neque potest obiici, non esse probabile S. Ioannem in tam paucis verbis sumere aliter & aliter hunc terminum *charitas:* nam satis est familiare etiam profanis auctoribus, quando vnum idémque nomen habet plures significationes, & vnum ex pluribus illis significatis est causa alterius, vel reliqua habent singularem quandam habitudinem ad illud, ex qua etiam sortiatur aliquam perfectionem, satis, inquam, familiare est in vna eadémque breuissima sententia eundem terminum aliter atque aliter accipere, & ab vno significato transire ad aliud; præsertim, quando dicunt habitudinem ad illud, & ex illa sortiuntur aliquam perfectionem, sic quia Deus essentialiter est *charitas, amor etiam substantialis, essentialis & increatus* (quemadmodum Theologi docent 1. parte agendo de *amore Dei*) & ille est fons omnis illius dilectionis & charitatis, quæ est in IV. hominibus & Angelis; item homines & Angeli per hanc charitatem creatam erga Deum ipsum & proximos, coniunguntur Deo, vt per arctissimum quoddam vinculum amicitiæ supernaturalis, fit, vt sanctus Ioannes volens exhortari fideles ad dilectionem erga proximos ex singulari eius perfectione, quâ Deo essentiali charitate nos coniungit, rectè transeat ad *creatam & accidentalem* charitatem, quemadmodum rectè animaduertit sanctus Bernardus epistolâ suâ vndecimâ, quæ est *ad Carthusienses*, vbi alludens ad hunc locum sancti Ioannis, eúmque explicans, ita scribit: *dicitur ergo rectè charitas & Deus & Dei donum, itaque charitas dat charitatem, substantia accidentalem: vbi dantem significat, nomen est* A *substantiæ: vbi donum, qualitatis;* quò loci nomine *substantiæ* S. Bernardus intelligit ipsummet Deum, increatam & essentialem charitatem, quâ Deus se & nos etiam diligit; & nomine *doni* & *qualitatis* intelligit accidentalem charitatem nobis à Deo infusam, quâ Deum & proximos diligimus, ad eum modum, quo S. August. lib. 12. Confessionum cap. 15. sapientiam & iustitiam Dei vocat *lumen illuminans*, & nostram, seu quæ est in hominibus & Angelis, *lumen illuminatum;* vnde, quemadmodum qui est in lumine producto à sole, dicitur esse in sole, & sol in illo, sic qui manet in charitate, seu qui habet in seipso charitatem accidentalem sibi inhærentem, dicitur manere in Deo, scilicet per affectum & adhæsionem voluntatis, & Deus dicitur in illo manere per gratiam sanctificantem, seu charitatem, quæ est singulare aliquod eius donum & B supernaturalis effectus.

Ad vtramque auctoritatem S. August. ex lib. VI. 15. *de Trinitate* capite 17. & 18. respondetur, mentem sancti Augustini ibi non esse, charitatem illam, quâ nos diligimus Deum & proximos, esse formaliter loquendo propriè ipsummet Deum, vel Spiritum sanctum, sed (vt rectè sanctus Thomas animaduertit cit. art. 2. quæst. 23.) S. Aug. locutus est more Platonico, qui perfectiones creatas, quia sunt quædam participationes perfectionum increatarum, quæ sunt in Deo, iisdem nominibus exprimit, quibus diuinas & increatas perfectiones explicamus, iuxta quem modum Platonici dicebant illas esse easdem cum increatis, non quidem *re* seu *reali suâ entitate*, sed *participatione* ob similitudinem, quam habent cum illis.

Addit verò sanctus Augustinus ibi capite 17. eodem modo dici, *Deus charitas est, quo modo dictum est, Deus spiritus est*, quia ibi nomine C *charitatis* intelligit *essentialem & substantialẽ* charitatem, non autem *accidentalem* illam, quâ nos di- VII. ligimus Deum & proximos; deinde addit idem sanctus Augustinus, Deum non eo modo dici *charitatem*, quo in sacris litteris dicitur *patientia & spes*, dici *patientiam & spem*, quia illas causat in nobis, ita tamen, vt Deus non sit formaliter *patientia*, non sit formaliter *spes*, sed tantùm *causaliter*, vel etiam *obiectiuè:* at Deus non est tantùm *obiectiuè & causaliter* charitas, sed etiam *formaliter*, nimirum charitas *substantialis*.

Secundum fundamentum est: quòd effectus infinitus non possit proficisci nisi à causa infinita: at dilectio supernaturalis est effectus charitatis supernaturalis, & hæc dilectio est infinita, quia per illam intimè coniungimur Deo infinito, & efficimur vnum quid cum illo, vt patet ex frequenti modo loquendi sacræ scripturæ de hac D dilectione, solus autem Deus sit aliqua causa in- VII. finita.

Respondetur, concessâ maiore, negatur minor de effectu spectato secundùm suam entitatem, & de illa coniunctione Dei nobiscum, quam facit charitas, licèt enim sit ad obiectum infinitum, non tamen modo infinito, cùm quælibet voluntas creata informata charitate semper amet Deum modo solùm finito.

Adde quòd nihil repugnat aliquid entitatiuè creatum per singularem aliquam habitudinem, quâ respiciat terminum aliquem increatum & infinitum, esse formalem terminum singularis cuiusdam vnionis rei creatæ cum re increata & infinita, hâncque vnionem ita esse singularem &

I. excellentissimam, vt saltem intensiuè nulla perfectior aut excellentior dari possit, quemadmodũ videre est in mysterio Incarnationis, in quo modus quidam substantialis datur, vniēs formaliter valde intimè & immediatè solam personalitatem Verbi diuini cum humanitate Christi Domini, quâ vnione nulla potest dari perfectior & excellentior tam in ratione doni, quàm in ratione vnionis, vt ibi Theologi docent ex professo; item visio beatifica vnit Deum clarè visum obiectum infinitum intellectui beatorum, & tamen hæc visio pro sua efficienti causa comproducente habet lumen gloriæ finitum in sua entitate & creatum: &, si voluntas creata non possit diligere Deum nisi per increatam charitatem, similiter nec intellectus poterit videre Deum per lumen gloriæ nisi increatum, quod tamen omnes Scholastici primâ parte quæstione 12. reiiciunt.

II. Tertium fundamentum: quòd omne principium debeat esse accommodatum suo effectui producendo: sed supernaturalis dilectio Dei super omnia est tantus effectus, vt nullum bonum melius vel maius illâ possit excogitari: ergo hæc dilectio debet habere pro suo principio causam omnium maximam & optimam, cuiusmodi est solus Deus.

B

Respondetur, concessâ maiore, formalem effectum charitatis, sumptũ præcisè & formaliter, esse reddére suum subiectum Deo gratum gratitudine formali & inhærente suo subiecto, seu etiã ita euchente suum subiectum ad esse supernaturale, vt sit proximè aptum elicere actus supernaturales dilectionis erga Deum & proximum, ad quam dilectionem sequitur vnio ipsius amantis ad obiectum amatum, qui vterq; effectus est finitus, nec ratione suæ excellentiæ postulat principium productiuum sui esse infinitum, vt iam ostendimus,

III. sed ad productionem cuiuscumq; effectus sufficit causam eius esse intra eundem ordinem, & illi producendo proportionatam, non quidem *in ratione entis*, sed *in ratione causandi*, vt Theologi fusiùs explicant tam 1. parte q. 12. agendo *de lumine gloriæ & intellectu creato* sufficientibus ad producendum visionem beatificam, quàm tertiâ parte agendo de vi & efficacia sacramentorum nouæ legis ad producendum gratiam sanctificantem in dignè suscipientibus illa.

C

ARTICVLVS III.

Quædam prænotantur ad intelligentiam sequentis articuli.

NOTANDVM est imprimis, nomen *amicitiæ* hoc loco sumi propriè, prout condistinguitur ab *amore*, vel *simplici beneuolentia*, & prout definitur ab Aristotele lib. 8. Ethic. cap. 2.

IV. *mutua aliquorum beneuolentia, quæ non latet ipsos amicos, sed illis inuicem est cognita.*

D

Dicitur imprimis *beneuolentia*, vt condistinguatur ab amore *concupiscentiæ*, quo quis vult sibi bonum, amicitia enim vult bonum rei amatæ seu amico; vnde talis amor vocatur *amor amicitiæ*, bona autem, quæ possumus velle rei amatæ, seu amico, sunt in duplici differentia, alia enim sunt, quæ iam habet, & alia sunt, quibus caret; prima volumus amico amore *complacentiæ*; secunda volumus ei amore *desiderij*, nimirum illa ei desiderando, seu optando, vt habeat illa.

Secunda particula huius definitionis est (*mutua*) quia amicitia est aliquod vinculum, quod duos inter se coniungit ex electione vtriusque, atque adeò ex iudicio rationis: vnde, quantumcumque vnus diligat alterum, si tamen non redametur ab illo, dicetur quidem amans habere amorem vel simplicem beneuolentiam erga illum, non tamen dicetur ei esse amicus, vel esse inter illos amicitia. Hinc amor ille, quo Deus prosequitur peccatores, vel etiam prædestinatos, eo tempore, quo sunt in statu peccati mortalis, non dicitur propriè *amicitia*, cùm peccator vel prædestinatus ille pro eo tẽpore non redamet Deum. V.

Tertia particula est (*quæ non lateat ipsos amicos, sed quæ illis inuicem est cognita*) quia ex Aristotele suprà eodem lib. cap. 4. amicitia propriè est redamatio non latens, & si hæc conditio requirens cognitionem vtriusque amantis deficiat, iam talis beneuolentia non erit propriè formaliter & secundùm moralem considerationem mutua, sed tantùm casu quodam & fortuitò sese amabunt inuicem, nec ipsi amantes poterunt induci ad præstandum sibi inuicem mutua obsequia, nec tunc sese inuicem amabunt vt amicos. VI.

Hinc Aristoteles suprà negat esse amicitiam hominis ad res inanimatas.

Conditiones autem ad veram & propriè dictam amicitiam, istæ potissimùm requiruntur (vt videre est apud Aristot. lib. 8. & 9. Ethic.) prima, vt sit amor *beneuolentiæ*, ratione cuius conditionis Aristoteles suprà negat posse esse amicitiam ad vinum, *cùm sit ridiculum, si vino*, inquit, *quispiam bona vellet, si enim saluum illud esse vult, est, vt ipse habeat*; secunda est, vt amor iste sit mutuus; tertia, vt hæc mutua beneuolentia sit vtrinque cognita, vt patet ex nunc dictis; quarta, vt inter amicos sit mutua quorumdam bonorum communicatio, quæ communicatio potest explicari duobus modis: primò quòd in illis reperiatur aliquid, in quo communicent, quódque vt sic sit aliquod fundamentum mutuæ amicitiæ inter illos, cuiusmodi est consanguinitas in amicitia naturali, conuictus, commercium, vel idem institutum viuendi, inter conciues & alios homines, ratione cuius communicationis ipsi amici redduntur sibi inuicem aliquo modo æquales & similes, qui enim est dissimilis alteri, non potest vt sic eum tanquam amicum diligere, quia amor amicitiæ postulat, vt vnus sic afficiatur erga alterum, ac afficitur erga seipsum, vnde alium sibi dissimilem vt sic non potest ex amicitia diligere: secundo modo hæc communicatio potest hoc modo explicari, nimirum quòd amici communicent sibi inuicem sua bona, & mutuis erga se inuicem officiis foueant amicitiam. VII.

Prima communicatio dicitur esse fundamentum amicitiæ; secunda aliquis eius effectus illam conseruans & nutriens: defectu primæ communicationis non est propriè amicitia inter dominum & seruum, nisi hic euehatur ad aliquam dignitatem, quâ constituatur supra conditionem serui. VIII.

Notandum est secundò, amicitiam diuidi duobus modis; primò ex *parte boni*, quod amatur; secundò ex *parte personæ*, cum qua amicitia contrahitur: priori modo diuiditur in tres species, scilicet *vtilem*, *iucundam seu delectabilem*, & *honestam* (de quibus Aristoteles lib. 8. Ethicorum cap. 3. & 4.) sicut bonum est triplex, *vtile, delectabile, & honestum*: ea amicitia censetur esse *vtilis*, quâ quis amatur ob vtilitatem, quæ inde expectatur ex ipso amante: illa *iucunda, seu delectabilis*, quâ quis amatur ob voluptatem: ea denique est *honesta*, in qua amicus diligitur propter se & propter honestatem sibi inexistentem; & hæc tertia

I. loquendo propriè est sola vera & simpliciter amicitia, reliquæ verò sunt tantummodo amicitiæ secundùm quid, vt docet Aristoteles cit. lib. 8. cap. 3. vnde Clemens Alexandrinus lib. 2. Stromaton circa finem refert Philosophum quēdam Pythagoricum dicentem amicitiam *honestam*, esse propriam Deorum, *vtilem* verò oriri ex imperfecta natura hominum, *delectabilem* denique quasi ex conditione brutorum, quæ sunt addicta bonis sensibilibus & ad voluptatem facientibus, ac propterea *honestam* amicitiam vocabat *amicitiam Deorum*; *vtilem* verò hominis; tertiam deniq; seu *delectabilem* vocabat *amicitiā animalis*.

Notandum est tertiò, honestam amicitiam, cōsideratam ex *parte personæ*, cum qua contrahitur, diuidi etiam ab Aristotele cit. lib. Ethic. cap. 3. in amicitiam *æqualitatis*, & amicitiam *excellentiæ seu supereminentiæ*: ea censetur esse honesta amicitia *æqualitatis*, quæ est inter personas omnino
II. æquales, v. g. inter fratres aut ciues eiusdem reipublicæ, ea verò est honesta amicitia *excellentiæ seu supereminentiæ*, quæ reperitur inter personas habentes quidem communicationem & conuenientiam in ordine ad vnum finem honestum, sed tamen constitutas in diuerso gradu & dignitate, v. g. inter regem & subditum, inter patrem & filium, inter quas personas vt sibi inuicem amicas ipsa æqualitas simpliciter & absolutè dicta non seruatur, sed tantùm *proportionalis*, quia scilicet vnaquæq; persona per istam amicitiam alteri tribuit illud amoris vel beneficij, quod ei pro sua conditione competit: vnde talis amicitia, quia non est inter æquales, nec ad æqualem affectum & effectum amicitię, ad distinctionem prioris appellatur ab Aristotele & eius interpretibus suprà, & à Theologis hîc & 3. sententiarum, *honesta amicitia supereminentiæ, seu excellentiæ*: & de hac
III. tantùm amicitia honesta nobis est hîc disputatio: nam *iucundam*, vt attenditur penes delectationes corporeas, similiter & *vtilem*, propriè non reperiri inter Deum & homines constat, cùm Deus nullo modo egeat bonorum nostrorū, sed solus sibi ipsi & per se sit sufficiens, solo seipso contentus, sicut & solo seipso beatus, similiter non reperiri *honestam amicitiam æqualitatis* inter Deum & nos propter maximam disproportionem summæ eius dignitatis ad quamlibet conditionem puræ creaturæ intellectualis seu rationalis. His prænotatis sit

ARTICVLVS IV.

Vtrum mutua inter Deum & hominem charitas habeat rationem veræ amicitiæ.

PRÆSENS difficultas non est, an charitas, siue *increata*, seu *substantialis*, quæ est in Deo, siue *creata & accidentialis*, quæ est in homine iu-
IV. sto, sit formaliter amicitia: nam ex dictis constat illam vt sic esse tantùm *formaliter & essentialiter* amorem *beneuolentiæ*, & cùm amicitia sumpta formaliter sit ad minus duorum mutua, & proinde aliquid formaliter relatiuum, vtraq; autem charitas aliquid absolutum, fit euidens neutram istarum charitatum esse *formaliter* amicitiam Dei ad hominem, vel hominis ad Deum; sed sensus præsētis difficultatis tantùm est, an increata charitas Dei ita connotet gratiam sanctificantem seu charitatem creatam in homine iusto, tāquam terminum diuinæ beneuolentiæ seu amoris erga hominem iustum, vt ex illo simul cum amore supernaturali seu ipsa creata supernaturali charitate iusti erga Deum, amicitia verè & propriè dicta

A supernaturalis, quæ essentialiter est amor duorum sese mutuò diligentium, consurgat, non autem solummodo *metaphorica*. Ad cuius difficultatis resolutionem V.

Sit hæc nostra propositio: *charitas mutua inter Deum & homines iustos habet rationem veræ, propriæ, & non tantùm metaphoricæ amicitiæ supernaturalis*. Ita S. Th. & omnes eius interpretes hîc quæst. 23. art. 1. & hæc propositio propter modum loquendi sacræ scripturæ (cuius verba secundùm regulam S. August. lib. 3. *de doctrina Christiana* cap. 10. & 11. sunt intelligenda propriè, quando nullum absurdum inde sequitur) est adeò certa, vt videatur esse de fide.

Probatur primò ex sacris litteris, apud S. Ioan. cap. 15. ait Christus Dominus suis Apostolis, *vos amici mei estis*, & ibidem, *non dicam vos seruos, vos autem dixi amicos*, & cap. 11. Christus Dominus Lazarum vocat *amicum*: item lib. Sapientiæ
B cap. 7. de sapientia dicitur, *transfert se in animas sanctas & amicos Dei constituit*; item Psalmo 138. *nimis honorati sunt amici tui Deus*: & passim apud sacros scriptores iusti dicuntur *amici Dei*: similiter & apud Patres, dum expendunt hæc testimonia, & alia similia sacræ scripturæ, sicut etiā S. Basil. in Psal. 44. S. August. serm. 5. *de sanctis*, S. Ambros. lib. 3. officiorum cap. 26. S. Greg. hom. 17. in Euangelia, & in Concilio Trid. sess. 6. cap. 7. *homo per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum dicitur ex iniusto fieri iustus, & ex inimico Dei amicus Dei*. VI.

Dices, iustos dici eodem modo amicos Dei, quo dicuntur eius filij, & templum Spiritus sancti: at sic dicuntur tantùm *metaphoricè*, nam iusti propriè non sunt filij naturales Dei, hoc enim soli Christo Domino competit; similiter nec templa, sed tantùm *metaphoricè*.

C Respondetur, sacras scripturas passim explicare diuinā filiationem, quæ cōpetit puris hominibus iustis, esse tantùm *adoptiuam*, nos per gratiam iustificantem fieri filios adoptiuos Dei, sic Apostolus *ad Rom.* c. 8. *accepistis*, inquit, *spiritum adoptionis filiorum Dei*, & ibidem, *ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes*: item *ad Galat.* cap. 4. *vt adoptionem filiorum reciperemus*, & *ad Ephes.* 1. *qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum*: at homines iusti & sancti non tantùm *metaphoricè*, sed *verè & propriè* sunt adoptiui filij Dei, vt potest facilè intelligi ex iis, quæ Theologi 3. parte quæst. 23. tradunt de adoptione: nam quilibet iustus est persona extranea ipsi Deo liberaliter ab eo assumpta ad æternam hæreditatem (in quo propriè consistit adoptio) vt satis vnicuique Christiano est perspicuum. VII.

Præterea, iusti homines sunt etiam propriè, &
D non solummodo *metaphoricè templa Dei, templa Spiritus sancti*: hi enim sunt speciali titulo dicati & consecrati Deo; item Deus & Spiritus sanctus speciali modo habitat in illis, vt Apostolus significat *ad Rom.* cap. 8. & primæ *ad Corinth.* 6. *an nescitis*, inquit, *quoniam membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est*: & quòd eò loci hæc dictio (*templum*) sumatur propriè, patet ex eo, quòd S. August. epist. 66. & Theologi post illum 1. parte quæst. 27. probant ex hac loquēdi formula, Spiritum sanctum esse verè & propriè Deum, quoniam templa propriè constituuntur soli Deo; quod argumentum esset inefficax, si eò loci apud Apostolum homines constituti in gratia sanctificante, essent & dicerentur tantùm *metaphoricè templum Dei, templū Spiritus* VIII.

I. *sancti*: nam ex sensu *literali* & ex propria significatione verborum sacræ scripturæ, efficax argumentum desumitur, & non ex sensu purè *metaphorico*, quemadmodum Theologi docent ex professo primâ parte quæstione prima.

Tandem probatur ratione: prima petitur ex definitione veræ amicitiæ superiùs allatâ ex Aristotele; illud verè & propriè est supernaturalis amicitia, quod est mutuus supernaturalis amor beneuolentiæ propter honestatem supernaturalē, non latens ipsos amantes, fundatus super aliquâ communicatione bonorum supernaturalium: sed charitas supernaturalis mutua inter Deū & homines iustos, est reciprocus aliquis amor supernaturalis beneuolentiæ propter honestatem supernaturalem, & amor iste reciprocus est ipsi Deo & homini iusto cognitus, fundatúrq; in communicatione bonorū quorūdam supernaturaliū: igitur mutua illa charitas supernaturalis inter Deum & iustos
II. homines est vera & propriè dicta supernaturalis amicitia. Maior patet ex dictis initio huius artic.

Minor probatur quoad singulas partes: quoad primam, *quòd scilicet hac charitas sit amor reciprocus*, patet ex eo, quòd Deus suâ charitate increatâ amet homines iustos, velit illis multa bona supernaturalia, quæ non tantùm promittit illis, sed etiam de facto confert, exempli causâ, augmentum gratiæ sanctificantis, gloriam animæ & corporis, imò & multa bona tēporalia in ordine ad consecutionem & augmentum beatitudinis æternæ, & dilectio Dei in eo distinguatur à dilectione hominum, quòd sit efficax, conferat de facto bonū aliquod ei, quem diligit, faciat illud, non autem præsupponat; & Deus satis euidenter exprimit cap. 8. Prouerbiorum, amorem suum beneuolentiæ esse reciprocū, quando sic ait, *ego diligentes me diligo*, & Christus Dominus apud S.
III. Ioan. c. 14. *si quis diligit me, diligetur à patre meo.*

Quòd item *amor iste mutuus sit supernaturalis*, patet ex eo, quòd tam ille Deum ipsum respiciat vt clarè videndum & possidendum fruitione, quàm singula bona, quæ Deus vult & confert iustis hominibus, & licèt homo iustus non possit velle recto actu & amore desiderij bonū aliquod verè & propriè existere in Deo, quia omne tale bonum est in Deo, cùm in eo omnes omnium rerum perfectiones reperiantur ex cōmuni doctrina Theologorum 1. parte qu. 4. attamen homo iustus potest velle efficaciter Deo, actu amoris *complacentia*, bona ei intrinseca, omnia & singula sua attributa diuina tam absoluta, quàm relatiua, sibi complacendo in illis vt existentibus in Deo.

Deinde, potest etiam velle amore *desiderij* aliqua bona ipsi Deo, quæ licèt sint ei extrinseca, attamen faciunt ad aliquam eius commendatio-
IV. nem, honorem, & laudem, sic enim quilibet iustus rectè dicit in oratione Dominica, *sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra.*

Probatur eadem minor quoad tertiam partem, quòd scilicet *amor iste præcisè & formaliter propter honestatem supernaturalem, tam ex parte Dei amantis iustum hominem vt sibi amicū, quàm ex parte hominis iusti*: ex parte *quidem Dei*, quia Deus vult omnia bona supernaturalia iusto, non ob propriam suam vtilitatem vel delectationem, aliàs iam Deus esset indigens rei alicuius sibi extraneæ, nec ipse solus esset sibi sufficiens, nec esset omne bonum, siue formaliter, siue eminenter, quod repugnat eius perfectioni: similiter ex *parte hominis iusti*, quia charitas Theologica inclinat

A suum subiectum, illúdq; corroborat ad amandū Deum, non tam ob beneficia, quæ ab illo accepit (hoc enim proprium est gratitudinis) quàm propter increatam suam bonitatē, vt suprà docuimus. V.

Quarta item pars eiusdem minoris, asserens *hunc mutuum amorem non latere ipsos amantes*, probatur: & primùm quòd *ille non lateat Deum*, omnes facilè admittūt, cùm ei omnia, etiam quæcumq; abstrusissima, pateant, nihilq; possit fingi, quod fugiat eius cognitionem, vt omnes Theologi docēt 1. parte q. 14. & proinde optimè nouit quemlibet iustum hominem illum diligere ex tāto & tanto, maiori vel minori affectu charitatis.

Quòd etiam *talis amor reciprocus non omnino & absolutè lateat iustum hominem, sed ei sufficienter innotescat*, patet sic: ad rationem mutui amoris inter duos sufficit, ex parte huius conditionis requisitæ in illo, probabilis & prudēs cognitio illius, fundata in variis signis & coniecturis significan-
B tibus interiorem affectum vnius erga alterum, VI.
non autem requiritur certa & infallibilis penetratio istius affectus interioris erga alterum, aliàs nulla vera & propriè dicta amicitia posset vnquā esse inter homines, cùm enim cor hominis sit inscrutabile, & soli Deo cognitum, vnus homo non potest certitudine *mathematicâ* vel *physicâ*, sed solummodo *morali*, innixâ coniecturis & signis exterioribus, cognoscere se amari à Deo: atqui homo iustus potest per signa quædam & coniecturas, petitas ex variis beneficiis, quæ in seipso & circa seipsum experitur, v.g. speciale quoddam auxilium vocationis, assistentiam diuini auxilij, item ex eo, quòd experiatur se bene affectum erga officia virtutum, se odisse peccata, & ex aliis id genus similibus, potest intelligere se non tantùm amari à Deo, sed etiam se amare Deum ex charitate, imò potest coniecturali cognitione cogno-
C scere se esse constitutum in gratia sanctificante, vt VII.
omnes Theologi communiter docent primâ secundæ, proindéque se amari à Deo supernaturali charitate, séque etiam diligere Deum ex charitate, cùm talis dilectio sit aliquis effectus creatæ charitatis, quam ex aliquibus coniecturis prudenter agnoscit esse in seipso.

Vltima pars eiusdem minoris, asserens *hunc mutuum amorem fundari in aliqua communicatione bonorum supernaturalium*, probatur: iustus est aliquo modo eiusdem ordinis cum Deo, quia per gratiam sanctificantem est formaliter consors & particeps naturæ diuinæ, habet ius ad claram & intuitiuam visionem Dei, ad viuendum cum Deo in æternum cum actuali & nunquam interrumpenda felicitate & fruitione diuinæ essentiæ: ergo hæc mutua charitas iusti hominis & Dei ad se inuicem est fundata in bonis supernaturalibus,
D Deo & ipsi homini iusto communibus.

Probatur eadem propositio etiam ex conditionibus requisitis in vera amicitia, quæ in hac mutua charitate reperiuntur, vt patet discurrendo sigillatim per illas, quas Aristoteles cit. lib. 8. & 9. requirit; prima est, vt sit *amor beneuolentia*: secūda, vt sit *reciprocus*: tertia, vt sit *vtrinque cognitus*: quarta, vt fundetur in communione alicuius rei, quâ ipsi amantes reddantur sibi inuicem aliquo modo similes: at hæc singula reperiuntur in hac mutua charitate Dei & iusti, quemadmodum patet ex dictis præcedenti ratione. VIII.

Tandem probatur à posteriori ex præcipuis effectibus veræ amicitiæ, qui propriè habent locum in hac mutua charitate Dei & hominis iusti: primus est *vnio*, nam amicus est alter ego, & ami-

I. citia ponit quodammodo vnam animam in duobus corporibus (vt S. August. docet lib. 4. Confessionum cap. 6.) quæ vnio non est *physica*, sed tantùm *metaphorica*, consistens etiam in vnione voluntatum, ratione cuius amicus reputat amicum vt alterum se, bona & damna illius sua propria; at hæc vnio est in charitate, hæc enim nos facit vnum spiritum cum Deo, 1. *ad Corinth. 6. qui adhæret Domino, vnus spiritus est*, & Christus Dominus apud S. Ioan. cap. 17. rogans pro credentibus ait, *vt sint vnum, sicut & nos vnum sumus*. Hinc S. Bernardus sermone 71. *in Cantica*, sic ait, *dicit filius, ego in patre & pater in me est, & vnus spiritus sumus*: & ibidem paulò antè: *planè nemo nisi demens, siue de terra, siue de cœlo, vsurpabit sibi illam vnigeniti vocem, ego & pater vnum sumus, & tamen ego, licèt puluis & cinis, fretus quidem scripturæ auctoritate, minimè istud dicere ve-*
II. *rear, quia vnus cum Deo spiritus sum, si vnquam tamen certis fuero persuasus experimentis, Deo me adhærere instar vnius illorum, qui in charitate manent, ac per hoc in Deo manent, & Deus in eis.* Idem patet ex illo Apostoli *ad Galat. 2. viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Christus.*

Alter affectus amicitiæ, aut quasi quædam explicatio præcedentis, est *ipsa vnio voluntatum*, quatenus duo verè sibi amici habent idem velle & idem nolle, sicut iuxta moralem & metaphoricam quandam loquendi formulam, sunt vna & eadem anima, vnam & eandem habens voluntatem, vnum & eundem eius actum: at hoc reperitur in hac mutua charitate: nam Psal. 144. dicitur de Deo, *voluntatem timentium se faciet & exaudiet eos*; iusti item volunt quod Deus vult, idque postulant in oratione Dominica, dicendo, *fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra.*

III. Tertius effectus est *conuersatio inter amicos*: at hæc reperitur in mutua charitate, nam iusti dicuntur esse & conuersari cum Deo in cœlis, itē esse domestici ipsius Dei, vt in epistolâ *ad Ephes.* cap. 4. dicuntur etiam aliquando *conuiuæ Dei*, vt apud S. Lucam cap. 22. similiter ob hanc rationem vocantur aliquando in sacris litteris; *Deus sponsus, & anima sanctorum sponsa*, vt in Cantico Canticorum capite 2. Apocalyps. capite 21. & Prouerbiorum 8. Deus dicit *suas delicias esse cum filiis hominum.*

Quartus effectus est *communicatio bonorum*, iuxta vulgare istud *omnia amicorum communia*: supernaturalis charitas facit omnia inter Deum & nos communia, *ad Rom. 8. qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo nobis omnia donauit?* 1. *ad Corinth. 3. omnia vestra sunt, vos autem Chri-*
IV. *sti, Christus autem Dei*; item per mysterium Incarnationis Deus communicauit nobis personalitatem verbi diuini, & per communicationem idiomatum omnia sua attributa, ita vt homo verè dicatur *Deus, omnipotens, immensus, æternus*, & sic de reliquis; item & per suam passionem & sacramenta nouæ legis communicauit nobis & adhuc quotidie communicat gratiam & gloriam, similiter & nos per supernaturalem charitatem omnia nostra reddimus Deo.

Quintus effectus est *communicatio consiliorum & secretorum*: at hæc habeat locum in mutua supernaturali charitate, Christus enim Dominus apud S. Ioan. cap. 15. alloquens Apostolos ait, *vos dixi amicos, quia omnia, quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis.*

Sextus est, *transformare vnum in alium*, quatenus anima amantis transfertur in eum, quem V.
amat, qui effectus speciali nomine vocatur *extasis*, facitque non tantùm, vt vnus per affectum sit in alio amante, sed etiam de illo semper cogitet, iuxta illud Christi Domini apud S. Matth. c. 7. *vbi thesaurus tuus, ibi & cor tuum erit*: at hic effectus reperitur in mutua supernaturali charitate, nam amor eius fecit Verbum incarnari in carne passibili pro nobis hominibus redimendis, fecit vt Christus Dominus suum corpus, suum sanguinem, vnita immediatè verbo diuino & mediatè diuinitati, traderet nobis in cibum & potum, seipsumque nobis incorporaret, & vt nos etiam ei incorporaremur speciali vnione per sacramentum Eucharistiæ inter Christum Dominum & hominem.

Tandem: vera amicitia efficit mutuam confidentiam inter amicos, mutuam etiam inter illos beneficentiam: at charitas facit vt homo confi-
B dat Deo, omnia sua ei committat, nihil sit solli- VI.
citus, 1. S. Petri 5. *omnem sollicitudinem vestram proiicientes in eum*, scilicet Deum, *quoniam ipsi cura est de vobis.* Hæc item charitas efficit, vt Deus conferat multa bona iustis, puta virtutes & præmia bonorum operum; item, vt iustus honorem, gloriam, & alia id genus bona externa, præstet ipsi Deo.

ARTICVLVS V.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est: quòd vera amicitia debeat esse non latens, vt explicatum est suprà: at nemo hominum (nec proinde etiam is, qui est in statu gratiæ sanctificātis) scit, an Deus eum ex tali affectu charitatis diligat, iuxta illud Ecclesiastæ cap. 9. *nescit homo, vtrum amore, an odio dignus sit, sed omnia in futurum seruantur incerta.*

C Respōdetur patere ex dictis circa tertiā partem VII.
primæ nostræ rationis, hominem iustum sufficienter, quantum requiritur ad rationem veræ amicitiæ, cognoscere se amari à Deo amore supernaturali, seque eodem amore amare Deum. Quòd si qui sint in charitate supernaturali, quos talis amor omnimodè lateat, etiā secundùm *coniecturalem & probabilem* aliquam notitiam fundatam in aliquibus signis exterioribus, cuiusmodi sunt infantes baptisati,

Respondetur, talem charitatem tunc non habere rationem veræ & propriè dictæ amicitiæ, ex defectu huius conditionis requisitæ ad illam ex *parte subiecti*, nec propterea desinit esse verè & propriè dicta charitas, cùm hæc amicitia non sit essentialiter charitas, vt initio monuimus, sed aliquid ad illam vt mutuam inter Deum & hominē sanctum, solummodo consequens, quæ amicitia tunc impeditur consequi charitatem ex defectu VIII.
D capacitatis ad cognoscendum & amandum actu supernaturali in eiusmodi infantibus pro eo statu, quo sunt in infantia.

Illud verò Ecclesiastæ capite nono *nescit homo*, &c. intelligitur tantùm de cognitione *certa*, non autem de *probabili & coniecturali* tantùm, quam tamen sufficere ad veram amicitiam & reperiri in homine iusto circa amorem Dei erga seipsum, omnes Theologi admittunt locis à nobis superiùs citatis.

Secundum: quòd amicitia sit mutuus amor beneuolentiæ, seu quo vnus ab altero diligitur propter se: atqui homo iustus non propter se diligitur à Deo, quin potiùs Deus propter seipsum Deum diligit hominem, sicut enim Deus omnia

I. propter seipsum operatus est capite decimo sex-
to Prouerbiorum, sic diligit omnia propter se-
metipsum, vultque omnia nostra bona referri ad
suam gloriam.
Concessâ maiore, ad eius minorem responde-
tur, istam particulam (*propter se*) appositam actui
dilectionis posse habere duplicem sensum; prior
est, vt tantùm excludat vtilitatem & iucundita-
tem, ita vt sensus sit amantem ita amare aliquid,
vt talis amor non sit in ratione motiui propter v-
tilitatem vel iucunditatem seu delectationem,
quam ipse amans inde percipit, vel expectat,
sed propter bonum eius obiecti, cui vult tale
bonum, & in quantum talis res habet honesta-
tem pro suo motiuo, quæ spectata præcisè & se-
cundùm suam naturam est digna, quæ ametur;
alter sensus est, vt significet finem vltimum, ad
quem actus amoris erga tale obiectum ordinatur
vltimatè: ad rationem actus amicitiæ honestæ
II. sufficit amor obiecti *propter se* iuxta priorem si-
gnificationem, aliàs nulla res creata posset vn-
quam honestè amari, cùm nulla talis res possit
vendicare sibi rationem vltimi finis, quod est
contra communem consensum omnium Theo-
logorum & Philosophorum: deinde in diuisio-
ne amicitiæ hæc particula *propter se* in amicitia
honesta sumitur eo sensu, quo opponitur amici-
tiæ *vtili*, vel etiam *delectabili*, quia est propria
differentia amicitiæ *honestæ*, & differentiæ pluriũ
specierum sub eodem genere sunt sibi inuicem
oppositæ, séque vt sic inuicem excludunt: ergo,
cùm amicitia *vtilis* sit formaliter talis in sua spe-
cie, quatenus tãquam motiuum respicit propriũ
cõmodum, *honesta* amicitia eo sensu dicitur esse
propter se, seu talis, quando res amatur propter
seipsam, seu propter bonitatem, quam habet, &
non propter cõmodum aut voluptatẽ, quam ipse
amans inde reportat & expectat; & sic, quia Deus
III. amat hominem iustum propter gratiam sanctifi-
cantem vel aliam similem perfectionem superna-
turalem, quâ est ornatus, vt respicientem bonita-
tem increatam, amat illam ipsi iusto homini, nec
id facit studio proprij alicuius commodi, sed ex
ipsamet honestate, quæ ibi relucet, sícque fit, vt
Deus semper amet hominem iustum *propter se*.
Deinde si hæc formula loquendi (*Deum a-
mare aliquid propter se*) sumatur in posteriori
sensu, respondetur, id nullo modo impedire, quin
amor Dei erga iustum sit etiam *amicitiæ & pro-
pter se*: nam tunc aliquis amor est *amicitiæ* seu
beneuolentiæ, quando est vt bene sit obiecto *cui*
istius actus amoris, seu ad bene volendum illi: at
bonum est homini iusto referri in suum finem vl-
timum, hic enim est eius consummata perfectio:
ergo, quando Deus, qui est finis vltimus cuius-
IV. cunque hominis iusti, sic illum amat, vt etiam or-
dinet ad seipsum vt finem vltimum, semper il-
lum amat vero amore *beneuolentiæ & propter se*.
Neque his obstat, quòd Deus sic amans sit
finis ille vltimus, ad quem ordinat iustum, quem
dicimus amare *propter se*, *seu amore beneuolentiæ*.
Nam hoc habet se merè *extrinsecè* ad hunc actum
præcisè spectatum, vt est amoris *beneuolentiæ*, si
enim per impossibile daretur aliquod ens increa-
tum aliud à Deo, quod haberet rationem vltimi
finis, & Deus esset tantùm prima causa efficiens
amans vnumquodque, prout postulat amari, tunc
ita amaret iustum propter gratiam habitualem
illum exornantem, quatenus habet intrinsecum
ordinem ad increatam bonitatem, vt tamẽ illum
ordinaret ad ens illud increatũ, quod esset aliud
A à Deo, & tamen semper amaret illum *amore ami- V.
citiæ seu propter se*: ergo etiam nunc, quando
Deus est vltimus finis omnium nostrûm, verè &
propriè amabit iustum, & alios ei similes, *amore
amicitiæ* seu propter se, licèt illum sic amando &
omnia eius ordinet ad seipsum Deum, vt finem
vltimum.
Tandem respondetur, amorem *beneuolentiæ*
solummodo exigere, vt amans non diligat *pro-
pter se* (sumendo istud *propter se* in hac posteriori
significatione) amicum illum, qui non est essen-
tialiter propter seipsum amantem, non verò eum,
qui est essentialiter propter seipsum amantem,
aliàs talis amor esset inordinatus, nec amans eo
modo diligeret amicum, quo postulat diligi: at-
qui omnis creatura, quæcunque illa sit, est essen-
tialiter propter Deum vt finem vltimum: ergo
amor ille *amicitiæ*, quo Deus diligit hominem
iustum, non exigit, vt Deus ita diligat homi-
B nem iustum propter ipsum iustum, vt tamen illũ VI.
non amet propter se Deum finem eius vltimum.
Tertium: ex Aristotele, amicitia propriè di-
cta lib. 8 Ethic. capite 7. non est ad plures, sed ad
paucos: at nostra charitas non est tantùm ad
Deum, sed ad omnes proximos: item charitas
Dei non est ad vnum aut alterum solummodo
hominem vel Angelum iustum, sed ad omnes
iustos tam homines, quàm Angelos; ergo.
Respondetur, veram amicitiam posse duobus
modis intelligi esse ad paucos; vno, primò *per se
& primariò*, seu tanquam ad primarium obiectum
cui & ad principalem amicum; altero, tanquam
secundariò, & velut obiecta quædam secundaria,
quæ propter primarium amicum diligantur: iam
vera amicitia postulat tantùm esse ad paucos
priori modo, non autem posteriori, quia tunc isti
plures reputantur esse aliquid amici primarij, &
amantur solummodò, quatenus habent habitu-
C dinem ad illum; vnde, morali quadam considera- VII.
tione solus ille primarius amicus videtur tunc a-
mari, quia sic amantur, quatenus sunt aliquid v-
num cum illo, & sic amicitia est ad vnum solum:
at hoc habet etiam locum in supernaturali chari-
tate, quâ diligimus Deum, hic enim solus est
primarium obiectum illius, omnes sancti tam ho-
mines, quàm Angeli, solùm secundaria, quos dili-
gimus propter Deum & increatam eius bonita-
tem: similiter increata charitas Dei est hoc modo
ad paucos, nam primariò est ad seipsum solum,
est enim primarium obiectum suæ charitatis, &
omnes creaturæ intellectuales tantùm secũdaria.
Neque ex eo, quòd nostra supernaturalis chari-
tas est æquè principaliter ad tres diuinas perso-
nas, fit, vt illa sit primariò propriè loquendo ad
plures, nam diuinæ tres personæ sunt obiectum
D primarium supernaturalis nostræ charitatis, ra- VIII.
tione suæ bonitatis increatæ, vt patet ex dictis
suprà: at hæc bonitas in genere talis bonitatis est
vna & eadem in tribus personis diuinis, vt facilè
intelligitur ex dictis de illa. Deinde tres personæ
diuinæ habent vnam & eandem numero volun-
tatem, vnum & idem numero velle; quod vni
ex personis diuinis placet, implicat displicere a-
liis, & quâ facilitate aut ratione aliquid placet
vni, placet & aliis duabus: neque etiam ex eo,
quòd charitas Dei sit ad omnes iustos, tam homi-
nes quàm Angelos, qui faciunt ingentem nume-
rum, est minùs perfecta in ratione amicitiæ, nam
quoad hoc dispar est eius ratio ab humana ami-
citia, hæc enim ideò ex Aristotele citato cap. 6.
non debet esse ad multos, quia ad illam ineun-

I. dam oportet longo tempore & frequenti consuetudine experiri, an is, qui eligitur in amicum, sit futurus idoneus amicus, quod facere in humana amicitia circa multos ob breuitatem vitæ & varia humanæ vitæ negotia & incommoda, est quasi impossibile: at Deo, cui omnia sunt aperta, nuda, possibilia, certò innotescit, hunc & istum, hos & istos, ex tota multitudine hominum & Angelorum esse idoneos amicos; vnde ratione huius conditionis est ei tam facile habere multos veros amicos, quàm vnicum: similiter ex eo, quòd nostra supernaturalis amicitia sit ad multos, non est minùs perfecta, est enim etiam quoad hoc dispar eius ratio ab humana, quòd hæc proprio labore, industria, longâ consuetudine & difficili experimento acquiratur; vnde potest minùs se extendere, quia valde difficile est ita conuersari cum
II. pluribus: at nostra supernaturalis amicitia infunditur, & quemadmodum est superior ordine, ita & potentior, vt sese extendat ad plures, imò (vt expressè ait S. Hieron. ad cap. 4. Ecclesiastis in illa verba, *melius est duos esse simul, quàm vnum*) *vera charitas & nullo violata liuore, quantò augetur numero, tantò crescet & robore.*

Quartum: amicitia est inter æquales, & non inter seruum, quà seruus est, & dominum, quà dominus est, ex Aristotele suprà: at quilibet homo, etiam iustus & quatenus iustus, est inæqualis Deo, & semper est aliquis seruus Dei, iuxta illud Psalmistæ 115. *Ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ*, & illud beatissimæ Virginis apud sanctum Lucam capite primo: *ecce ancilla Domini*, quæ tamen beatissima Virgo inter omnes puras creaturas rationales fuit & est sanctissima, imò & tertiâ parte docemus Christum Dominum, quatenus hominem, verè & propriè
III. esse seruum Dei, qui tamen solus plus habebat gratiæ sanctificantis, quàm omnes homines & Angeli iusti simul habeant.

Respondetur ex dicendis articulo sequenti, hanc amicitiam esse *excellentiæ*, & non *strictæ æqualitatis* inter ipsos amantes, sed *proportionis*, quod sufficit ad hanc speciem amicitiæ, vt ibi ostenditur: cui etiam ipsa conditio serui & subditi, ex Aristotele loco superiùs relato, non obstat, cùm in illa non desideretur æqualitas *arithmetica*, sed *proportionalis* tantùm, quæ inter Deum & hominem iustum reperitur, vt docebimus articulo sequenti; & vt rectè sanctus Thomas ait in quæstionibus disputatis quæstione vnica *de charitate* articulo secundo in solutione ad decimum quintum, charitas non est virtus hominis, in quantum est homo, sed in quantum per participationem gratiæ fit Deus & filius
IV. Dei, iuxta illud primæ sancti Ioannis tertio, *videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur, & simus*: quomodo quædam species æqualitatis datur inter Deum & hominem iustum vt amicos ad se inuicem.

Quintum: amicitia inducit in vtroque amante reciprocam obligationem præstandi sibi inuicem officia beneuolentiæ: at nulla obligatio præstandi supernaturalia beneficia homini iusto potest cadere in Deum, tunc enim non ampliùs retinerent nomen gratiæ & doni gratuiti, sed debiti; nec item homo iustus potest Deo conferre supernaturale aliquod bonum, cùm ipse solus sit sibi sufficiens, habeátque in seipso omne bonum & quamlibet perfectionem, quam possumus excogitare.

A Respondetur, duplicem posse distingui obligationem; vnam *purè & simpliciter*, quæ non V.
nascitur ex aliqua præsuppositione libera ei, qui se obligat, quam *absolutam & simplicem* possumus vocare; aliam *conditionatam*, quæ ex aliquo præsupposito libero, seu *conditionatè*, educitur: iam *absoluta* obligatio propriè non cadit in Deum, Deus enim nulli tenetur & obligatur, sed habet absolutissimum dominium, etiam despoticum (vt Theologi & Philosophi vocant) in res omnes creatas, nec aliquis potest ei dicere, *cur ita facis?* at obligatio *conditionata*, seu *ex aliqua præsuppositione*, potest cadere in Deum, verbi gratiâ, supposito quòd Deus ex pura sua liberalitate proposuerit iustis hominibus vitam æternam tanquam præmium bonorum operum, tenetur illam dare bene operanti ex gratia sanctificante & morienti in illa, vt docetur a-
B gendo *de merito*, vbi etiam dicitur hæc benefi- VI.
cia supernaturalia non deperdere propterea appellationem & nomen *gratiæ*, cùm ita à Deo dentur ex aliquo debito, vt tamen radix illorum sit gratia & donum propriè loquendo merè gratuitum, taléque debitum sit tantùm ex aliqua præsuppositione liberaliter factâ à Deo.

Ad id verò, quod ibi inter obiiciendum dicitur, hominem iustum non posse vllum bonum seu beneficium conferre Deo, respondetur, illud esse verum de aliquo bono inexistente ipsi Deo, seu quod in illo recipiatur, vel etiam, quo Deus indigeat, non tamen esse verum de aliquo bono, quod sit extraneum Deo, quódque faciat ad aliquam eius commendationem, cuiusmodi sunt multa bona opera, quæ iusti exercent in honorem & reuerentiam Dei.

Neque ad rationem beneficij propriè dicti absolutè requiritur, quòd consistat in ea re, quâ
C is, cui confertur, propriè indigeat (aliàs subdi- VII.
ti erga regem, inferiores erga superiores, pauperes erga diuites, vix possent exercere beneficentiam) sed sufficit, quòd sit aliquid bonum ei secundùm aliquam rationem, cuiusmodi est, quando deseruit ad eius honorem, vel est aliquod simile externum bonum eius, quod aliquid confert ad aliquam eius vtilitatem. Hinc Apostolus secundæ ad *Timotheum* secundo, ait hominem illum, qui se purum præstiterit à profanis hæreticorum doctrinis & aliis vitiis, fore vas in honorem & vtile Domino, quatenus nimirum talis homo bonis suis operibus inseruiet gloriæ Dei.

Neque his obstat, quòd sanctus Thomas infrà quæstione 31. articulo primo, in solutione ad primum, videatur negare beneficentiam posse habere locum in nobis per comparationem ad
D Deum, sic dicendo, *nostrum non est Deo benefa-* VIII.
cere, sed eum honorare, nos ei subiiciendo; mens enim eius non est negare beneficentiam præcisè sumptam posse reperiri in nobis per comparationem ad Deum modo à nobis nunc explicato, quia beneficentia, iuxta eundem sanctum Thomam ibi, nihil est aliud, quàm actus quidam exterior charitatis vel amicitiæ, quo quis facit illud bonū alicui, quod ei actu interno charitatis & dilectionis vult: cùm ergo homo iustus possit velle Deo ex charitate aliquem honorem, laudem, gloriam, vel bonum aliquod simile extrinsecum ipsi Deo, & insuper sit in facultate ipsius iusti præstare istud bonum, si exerceat illud ex tali motiuo charitatis & amicitiæ erga Deum, præscindendo ab omnibus motiuis

I. aliarum virtutum, talis actus exterior erit propriè aliqua beneficentia.

Cui non obstat, quòd tale bonum sit reipsa debitum Deo aliis pluribus titulis, verbi gratiâ creationis, conseruationis, & id genus aliis, quódque actus ille externus, cuiuscunque sit rationis, sit magis Dei, quàm noster, & proinde vendicet sibi potiùs nomen & appellationem *obsequij*, quàm *beneficij*.

Hoc, inquam, non obstat: nam actus gratitudinis & aliarum similium virtutum non obligant quouis tempore, quouis loco, quauis occasione, cùm præcepta de illis sint *affirmatiua*, sed tùc gratitudo obligat, (& eadem est conditio aliarum virtutum, seruatâ proportione) quando ex omissione actus eius aliqua nota turpitudinis sequitur in omittente talem actum, & proinde extra illud tempus, quo homo non obligatur ad actus

II. huius virtutis, vel aliarum eiusmodi, poterit honorem, gloriam, laudem, vel aliquod simile bonum externum præstare Deo, quatenus est aliquod bonum ipsi Deo: ergo tunc exercebit actum beneficentiæ erga Deum, quia talis actus nequit reduci ad vllam aliam virtutem, cùm sit rectus, honestus, & eius motiuum excludat omnem & quamlibet rationem debiti, & bonum istud ita est ipsius Dei, vt tamen in genere causæ vitalis liberæ, sit à nobis, & penes nos sit tanquam penes causam ei propriam, facere, vt sit vel non sit.

Itaque, quando sanctus Thomas suprà ait nostrum non esse benefacere Deo, loquitur solummodo de illis effectibus seu beneficiis, per quæ is, cui præstantur, perficiatur *in se & quoad ea, quæ sibi insunt*, non autem de illis effectibus & beneficiis, quæ sunt quædam bona tantùm externa ei, cui præstantur, nec illum perficiunt

III. quoad ea, quæ habet in se, cuiusmodi sunt gloria, laus, honor & id genus alia.

Et quòd hæc sit mens S. Thomæ patet ex eo, quòd ibi referat auctoritatem S. Dionysij lib. *de diuinis nominibus* capite quarto, quæ procedit de istis prioribus beneficiis collatis ex aliquo affectu amoris, & statim subiungit, *quantum ad hoc, beneficentia est effectus dilectionis, & ideò nostrum non est benefacere, sed eum honorare, nos ei subiiciendo, eius autem est ex sua dilectione nobis benefacere.*

ARTICVLVS VI.

Qualis sit amicitia, quam charitas inter Deum & homines importat.

SIT hæc prima propositio: *hæc supernaturalis*

IV. *amicitia, quâ charitas mutua Dei ad hominem iustum, & hominis iusti ad Deum importat, non est æqualitatis strictè sumptæ, sed est excellentiæ & supereminentiæ.* Ita sanctus Thomas hîc citatâ quæstione vigesima tertia articulo primo in corpore, quando ait, *hanc mutuam charitatem esse aliquam amicitiam*, sic enim loquendo, vt Aragonius animaduertit ad illum articulum in solutione ad primum, significat istam charitatem esse eximiam & excellentem quandam amicitiam: idem nobiscum sentiunt interpretes communiter sancti Thomæ hîc.

Probatur primò, *quòd hæc amicitia non sit strictæ æqualitatis*: nam siue respiciamus Deum vt amicum, siue respiciamus communicationem bonorum, siue etiam ipsum affectum recipro-

A cum, semper in illis omnibus inæqualitas reperitur; Deus enim est altioris longè ordinis intrà ordinem supernaturalem, quàm sit vel possit esse quælibet pura creatura intellectualis, quantùlibet gratia & sanctitate exornata, cùm ille sit sanctus per essentiam & secundùm quamcunque infinitatem, quælibet verò pura intellectualis creatura solummodo per communicationem, & finito modo; item Deus sit beatus *per essentiam*, creatura intellectualis *per participationem* tantùm; deinde, Deus longè eminentiori modo diligit sanctum & beatum, Angelum & hominem, quàm Angelus vel homo sanctus & beatus eum diligat. V.

Deinde, quòd hæc amicitia sit *excellentiæ*, patet ex eo, quòd iuxta Aristotelem superiùs relatum, amicitia, quæ est patris ad filium, viri ad vxorem, principis ad subditum, est pro-

B priè loquendo amicitia *excellentiæ*, in qua æqualitas proportionis seruatur iuxta modum suprà explicatum: atqui Deus comparatus Angelis & hominibus sanctis & beatis est Dominus & Princeps, illi verò eius subditi, item ille est pater, isti filij eius; ille sponsus, animæ istorum sponsæ, sic enim variis in locis sacræ scripturæ hæc mutua amicitia Dei ad homines sanctos exprimitur, tam in Cantico Canticorum, quàm in Apocalypsi, & in epistolis Apostolorum: item Deus vt pote iustissimus vnicuique sancto & beato tribuit tantum amoris & beneficij, quantum illi competit pro ea conditione, in qua, ratione suæ sanctitatis vel beatitudinis, est constitutus, nam hæc redamatio ex parte Dei est etiam quædam compensatio illius actus amoris, quo vir sanctus amat Deum ex charitate: ergo, sicut Deus, dum præmiat nostra merita, ita sese habet, vt etiam ibi seruet iustitiam *distributiuam* VI.

C & æqualitatem proportionis, sic etiam in hac supernaturali amicitia seruabit illam: ergo talis amicitia loquendo propriè erit amicitia *excellentiæ & supereminentiæ*. VII.

Secunda propositio: *hæc supernaturalis amicitia, quam mutua supernaturalis charitas Dei ad hominem sanctum & iustum, & hominis iusti ad Deum importat, est perfectissima omnium in genere amicitiæ.* Probatur: inter varias species amicitiæ, ea, quæ formaliter est ob honestatem, seu quæ est honesta, est omnium perfectissima in genere amicitiæ (quemadmodum Aristoteles ex professo ostendit libro octauo Ethicorum capite tertio) vt & inter honestas amicitias, ea, quæ præter conditiones honestæ amicitiæ, habet etiam id, quod reperitur in aliis speciebus amicitiæ, nimirum *vtilitatem & iucunditatem*, vt etiam Aristoteles ibidem do-

D cet: atqui hæc supernaturalis amicitia, quam mutua supernaturalis charitas Dei ad hominem vt sanctum & beatum, item sancti & beati homines habent ad Deum vt clarè visum vel videndum, est formaliter honesta, cùm per illam Deus ametur propter semetipsum & increatam suam bonitatem & honestatem supernaturalem: & hæc bonitas, honestas, motiuum huius amicitiæ, longè supereminet omni & cuilibet alij honestati, quia correspondet Deo, & Deus excedit quâlibet suâ perfectione omnem & quamlibet creaturæ bonitatem, & perfectionem: prætereà habet maximam vtilitatem supernaturalem sibi admixtam, ex illa enim multa bona spiritalia, & singularia beneficia adueniunt sanctis & beatis hominibus, quæ Deus confert amicis VIII.

I. suis ex hac charitate; habet insuper & maximam iucunditatem, ratione cuius beati dicuntur inebriari, potari à Deo de torrente voluptatis, & aliis similibus deliciis affici passim in sacris litteris: igitur hæc supernaturalis amicitia, quam mutua supernaturalis charitas Dei ad hominem sanctum & beatum importat, est perfectissima omnium in genere amicitiæ.

ARTICVLVS VII.

Soluuntur quædam dubia.

QVÆRES: an amor mutuus beneuolentiæ ordinis naturalis inter Deum vt auctorem naturæ, & hominem vt constitutum extra gratiam, sit vera & propriè dicta amicitia.

Respondetur imprimis, abstrahendo ab hoc
II. statu *naturæ corruptæ*, & considerando statum *naturæ puræ* seu *purorum naturalium*, posse dari aliquem actum amoris *beneuolentiæ* erga Deum vt auctorem naturæ, quemadmodum ex professo docent ferè omnes Scholastici primâ secundæ ad quæstionem 109.

Deinde respondetur, talem mutuum amorem *beneuolentiæ* non futurum propriè veram amicitiam, quia vera amicitia non importat quamcumque mutuam beneuolentiam, sed eam, quæ fundetur in vera aliqua communicatione bonorum in ordine ad vnum finem honestum, in quo ambo amici sibi inuicem communicent, & sint aliquo modo eiusdem ordinis: at in tali statu non datur aliquod bonum, in quo Deus & homo sint aliquid vnum sibi inuicem, vt amici; talis enim communicatio debet importare aliquam æqualitatem saltem ordinis inter illos; ita vt vnus amicus vel ex naturali sua conditione,
III. vel ex eleuatione sui ipsius, ponatur aliquo modo saltem *per participationem* intra eundem ordinem, in quo alter amans est secundùm se & secundùm naturam suam spectatus, quod non habet locum in Deo & homine consideratis tantùm secundùm ordinem naturæ: nam communicatio bonorum, quæ ibi interuenit, est solummodo quoad bona ordinis naturalis, quæ Deus tunc communicat homini, seruatâ proportione eodem modo, quo communicat brutis animantibus perfectiones consequentes suam naturam.

Deinde, talis communicatio est tantùm in *genere causæ efficientis*, éstque effectus quidam beneuolentiæ Dei erga hominem: at communicatio illa, quæ debet esse fundamentum amicitiæ, postulat esse in genere alicuius *causæ formalis aut quasi formalis*, & homo præcisè, vt
IV. est in statu purorum naturalium, habet potiùs conditionem cuiusdam mancipij, quàm amici, vt comparatur ad Deum, éstque maior inæqualitas inter Deum & illum, vt considerantur intra eundem ordinem naturæ, quàm sit inter dominum & aliquod eius mancipium: quare, sicut dominus potest velle suo mancipio aliquod bonum affectu beneuolentiæ, vel etiam econtrà mancipium suo domino; quia tamen tanta ibi interuenit inæqualitas, nec vera aliqua bonorum communicatio talis ibi reperitur, qualem vera amicitia & propriè dicta requirit, istud mancipium non dicitur loquendo propriè amicus sui domini, ita nec homo constitutus in puris naturalibus habet affectum beneuolentiæ erga Deum, licèt Deus habeat etiam aliquem

A actum beneuolentiæ erga eum, propriè dicetur V.
esse amicus Dei. Et hoc etiam ipsemet Aristoteles agnoscit libro octauo Ethicorum capite septimo, sic dicens, *si multa distantia fiat virtutis, aut vitij, aut copiæ rerum, aut alterius cuiusdam, non enim ampliùs sunt amici, sed nec esse quidem postulant, hoc autem in diis clarissimè patet: nam plurimùm omnibus bonis antecellunt.* Hinc, quando actus ille hominis constituti in puris naturalibus vocatur *amor amicitiæ*, idem est ac si diceretur *beneuolentiæ*, sumpto nomine *amicitiæ* in ampliori significatione, quâ significat omnem & quemlibet amorem oppositum amori *concupiscentiæ*, vel habentem aliquam similitudinem cum actu amicitiæ veræ & propriè dictæ.

Quæres secundò: quo sensu sanctus Thomas citatâ quæstione vigesima tertia articulo primo in corpore, dicat nunc esse amicitiam verè &
B propriè dictam inter ipsummet Deum & homi- VI.
nem iustum viatorem, cùm in illo eodem corpore articuli dicat istam amicitiam fundari super communicationem æternæ beatitudinis, quam tamen iusti viatores nondum habent, sed tantùm sperant, & nos suprà dixerimus hanc amicitiam supernaturalem fundari in gratia sanctificante, & id genus bonis supernaturalibus.

Respondetur, sanctum Thomam ibi sumere hoc nomen *(æterna beatitudo)* in amplissima significatione, scilicet pro eo, quod illam propriè inchoat, cuiusmodi est supernaturalis gratia: nam apud sanctum Ioannem decimo septimo capite, Christus Dominus loquens de cognitione Dei & ipsius Christi Domini per veram fidem supernaturalem, ita ait, *hæc est vita æterna, vt cognoscant te verum Deum, & quem misisti Iesum Christum*: & satis commu-
C niter gratia sanctificans, seu charitas, quia est se- VII.
men vitæ & beatitudinis æternæ, vocatur in sacris litteris & Patribus *ipsamet beatitudo*. Nec æterna beatitudo, quatenus consistit in actuali visione diuinæ essentiæ, potest propriè dici fundamentum amicitiæ supernaturalis existentis inter ipsum Deum & viatorem iustum, quia omne fundamentum, quà fundamentum est, debet præsupponi ei, cuius est fundamentum, aliàs ineptè dicitur esse fundamentum: at hæc beatitudo supernaturalis nondum est in homine iusto habente veram amicitiam ad Deum; gratia verò sanctificans & charitas infusa præsupponitur huic amicitiæ supernaturali inter Deum & hominem iustum, quia ad eius positionem & aliquem actum eius exercitum per hominem iustum resultat; & illâ sublatâ destruitur, sicque rectè dicitur esse fundamentum eius.

D Quæres secundò: an actus ille dilectionis su- VIII.
pernaturalis, quo homo disponitur vltimatè ad gratiam iustificantem, sit proprius actus amicitiæ supernaturalis.

Respondetur, talem actum esse quidem *beneuolentiæ supernaturalis* erga Deum, non tamen *amicitiæ supernaturalis* ad illum: nam per talem actum, vt præcisum à gratia sanctificante, cuius tantùm est aliqua dispositio, homo non intelligitur esse formaliter amicus Dei, vt Concilium Tridentinum significat sessione sexta capite sexto & septimo.

Addi etiam potest, licèt iuxta quosdam Scholasticos hic actus sit à gratia seu charitate, (qua de re agitur disputando de iustificatione & causis eius) adhuc non sequi, talem actum

I. esse actum supernaturalis amicitiæ propriè dictæ: nam non est necesse omnes & singulos actus charitatis creatæ erga Deum esse actus propriè supernaturalis amicitiæ, cùm aliqui eorum sint vel possint esse erga Deum, vt simpliciter & absolutè summum & perfectum bonum absque aliqua consideratione & respectu ipsius communicationis bonorum supernaturalium inter Deum & hominem, quam supernaturalis amicitia, præcisè spectata in ratione amicitiæ, connotat vel importat.

DISPVTATIO IV.

De necessitate actuum charitatis Theologicæ.

II.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quædam prænotantur.

REPETENDA sunt hoc loco ex dictis suprà *de spe*, quæ ibi diximus de diuisione necessitatis in *necessitatem medij & præcepti*: item in *necessitatem per se*, seu *directam*, & *necessitatem per accidens, seu indirectam*: similiter, quæ ibi obseruauimus de natura præcepti positiui, quòd scilicet in illo semper aliquod præceptum negatiuum includatur de non exercendo actu contrario, cuiusmodi est actus odij Dei, vel etiam proximi comparatione charitatis, quemadmodum sanctus Thomas docet infrà quæstione 44. articulo tertio in solutione ad tertium.

III. Notandum est secundò, nos hîc potissimùm loqui de actibus internis Theologicæ charitatis; nam quod spectat ad externos eius actus, illi solent communiter explicari magis in particulari ab iis, qui tractant moralem Theologiam, quos vulgò *Casuistas* vocant; & quantum spectat ad dilectionem proximi, nos suprà ostendimus dilectionem proximi, imò & inimici, esse in præcepto, & ibidem breuiter attigimus quando & quomodo illa obliget, & quædam alia poterunt adhuc intelligi ex dicendis infrà de ordine charitatis.

Notandum tertiò, præcepta huius dilectionis esse tantùm duo, scilicet *Dei & proximi*, vt satis expressè significat Christus Dominus apud S. Matth. 22. capite, dum loquens de illis sic ait, *in his duobus mandatis tota lex pendet & Prophetæ*; tum etiam ex eo, quòd præcepta chari-

IV. tatis non pateant latiùs ipsâ bonitate: at hæc est tantùm duplex, *increata simpliciter & absolutè*, & *creata vt habens habitudinem ad increatam simpliciter*, quemadmodum patet ex dictis de obiecto charitatis: bonitas *increata* spectata secundùm se constituit actum charitatis erga Deum, & hæc eadem vt est tantùm increata per participationem, seu vt est creata habens ordinem ad increatam, & vt est aliqua eius formalis participatio, constituit actum charitatis erga proximum, deinde, actus charitatis sunt actus beneuolentiæ, & sunt tantùm ad naturam capacem cognitionis intellectualis, quemadmodum suprà docuimus, etiam ex Aristotele: at talis natura est tantùm duplex, vna *increata*, Deus scilicet; altera *creata*, homo nimirum & Angelus:

A ergo & duplex tantùm poterit esse præceptum de supernaturali dilectione. V.

Nec obstat, quòd omnia præcepta Decalogi sint plura, & in illis multa præcipiantur, quæ faciunt ad nostram dilectionem erga Deum & proximum; nam, vt rectè animaduertit sanctus Thomas infrà quæstione 44. articulo tertio in solutione ad secundum, & facilè colligitur ex verbo Christi Domini superiùs relato, hæc omnia reliqua præcepta ab his duobus distinctè proposita, virtualiter continentur in his duobus, & hæc præcepta inueniuntur tantùm tradita explicitè de singulis propter tardiores.

Notandum quartò, quod spectat ad dilectionem inimicorum, satis patere ex dictis suprà, dari etiam aliquod præceptum naturale de illa, ibíque obiter esse explicatum, quando & ad quid obliget. Vnde difficultas restat tantùm de aliis,

B & primò, an detur aliquod præceptum diligendi Deum supernaturaliter aliquo actu interno. VI.

ARTICVLVS II.

An detur speciale præceptum diligendi Deum actu interno.

LORCA ad hanc partem sancti Thomæ disputatione 57. refert nonnullos (suppressis tamen eorum nominibus) existimare nullum dari præceptum de interno actu charitatis, sed tantùm de externo, ita vt obligatio diligendi Deum nihil sit aliud, quàm ipso opere mandata eius seruare, nec præcipi specialem affectum dilectionis erga Deum vel proximum, quem vocamus *actum internum dilectionis*, sed solummodo, prout diffunditur per omnia mandata, & est generalis quædam tantùm dilectio. Con-

C tra quos VII.

Sit hæc nostra propositio: *datur speciale præceptum diligendi Deum actu interno*. Ita sanctus Thomas infrà quæstione 44. articulo 1. & omnes eius interpretes ibi; item alij omnes Scholastici in tertium sententiarum distinctione 37. & sequentibus: & primùm, quòd hoc præceptum detur, probatur, Deuteronomij sexto capite, sancti Matthæi vigesimo secundo capite, sic præcipitur, *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. & confirmatur ex responsione Christi Domini ad legisperitum interrogantem quid facto opus esset pro vita æterna sibi comparanda, cui Dominus respondit, *quomodo legis?* & vbi prædictus legisperitus recitauit præceptum hoc de dilectione Dei, subiecit Christus Dominus, *hoc fac & viues*.

Confirmatur ex eo, quòd ibidem Christus

D Dominus exprimit hanc partem nostræ propo- VIII.
sitionis, quando vocat illud mandatum *præceptum*: nam ex regula beati Augustini apud omnes recepta, verba sacræ scripturæ debent sumi in propria sua significatione, vbi nihil est periculi, nihil absurdi, quod cogat nos confugere ad metaphoricam, impropriam, vel figuralem significationem: at nihil hîc tale reperitur: idem patet ex iis, quæ Patres tradunt suis commentariis ad hæc testimonia vtriusque testamenti nunc relata.

Tandem probatur ratione: omne medium ad vitam æternam consequendam necessarium, est in aliquo præcepto, nam præcepta dantur maximè de mediis necessariis ad finem: atqui vnum ex mediis necessariis adulto ad consequen-

I. dam vitam æternam, est ipsa interior dilectio Dei, vt patet ex prædicta responsione Christi Domini ad legisperitum, & ex iis, quæ Theologi tradunt de gratia & dispositionibus necessariis ad iustificationem adultorum primâ secundæ: igitur hæc dilectio Dei est in præcepto.

Neque his obstat, quòd hæc dilectio dicatur esse *finis præcepti*, *primæ ad Timotheum* primo; finis autem præcepti est charitas de corde puro, & quòd præcepta non dentur de ipso fine, sed de mediis ad illum, nec item, quòd modus præcepti non sit in præcepto, charitas autem Dei seu dilectio sit aliquis modus, quo alij actus aliorum præceptorum & virtutum debent exerceri.

Hoc, inquam, non obstat: primum quidem, quia apud omnes Philosophos & Theologos duplex distinguitur finis, vnus *extrinsecus* ipsi
II. præcepto, & rei præceptæ (verbi gratiâ, in præcepto ieiunij submittere carnem spiritui, eius concupiscentiam reprimere, & alia id genus, propter quæ ieiunium fuit institutum) alter finis, qui est *intrinsecus* præcepto & rei præceptæ, verbi gratiâ, in eodem exemplo ipsamet abstinentia cibi, qui est ipsamet materia, circa quam ieiunium sese occupat: prædictum istud axioma, *finis præcepti non cadit sub præceptum*, intelligitur tantùm de primo fine præcepti, seu *extrinseco* rei præceptæ; non autem de *intrinseco*, vt patet in exemplo nunc allato: at ipsamet dilectio Dei, vt præcipitur fieri loco illo Deuteronomij, & aliis locis superiùs relatis, non consideratur tanquam aliquis finis eius *extrinsecus* (sic enim consideratur tantùm per comparationem ad alia præcepta, quâ ratione illa possunt etiam impleri quoad suam substantiam sine charitate & dilectione Dei) sed con-
III. sideratur tanquam ipsemet finis *intrinsecus* talis præcepti de dilectione Dei, seu tanquam ipsamet materia, circa quam illa debet per talem actum sese occupare, vt patet ex ipsis verbis, quibus tale præceptum concipitur.

Secundum item non obstat, quia charitas seu dilectio est tantùm modus quidam *extrinsecus* comparatione aliorum præceptorum, & ita ad obseruandum alia præcepta *quoad suam substantiam*, non est necesse esse in statu charitatis, vel illa exercere ex aliquo affectu sinceræ charitatis & dilectionis erga Deum: at in præsenti præcepto charitas seu dilectio Dei est ipsamet res præcepta, & ita potest cadere sub præceptum, cùm modus *intrinsecus* rei præceptæ cadat etiam sub præceptum, vt patet in attentione, quæ est modus quidam intrinsecus orationis, quæ attentio præcipitur eodem præcepto, quo ipsa oratio
IV. præcipitur fieri.

Altera pars eiusdem propositionis, asserens *hoc præceptum dilectionis Dei esse speciale & distinctum ab omnibus aliis præceptis*, probatur primùm ex isto modo, quo Christus Dominus suprà loquitur de illo, nam vocat illud *primum* per comparationem ad alterum de dilectione proximi, quod vocat *secundum*, recensétque ista tanquam duo.

Deinde: vbi datur verus aliquis numerus, ibi eo modo datur specialis distinctio, quâ numerus interuenit, quia omnis numerus fundat, vel potiùs fundatur in aliqua distinctione sibi correspondente eorum, quæ componunt istum numerum: atqui hoc præceptum de dilectione Dei, comparatum cum præcepto de dilectione proxi-

A mi, item cum singulis præceptis Decalogi, facit verum aliquem numerum, cum præcepto de dilectione proximi facit binarium, vt intelligitur ex relato verbo Christi Domini, & cum reliquis multitudinem, sicut principia & conclusiones formaliter considerata faciunt aliquam multitudinem propriè dictam: igitur hoc præceptum de dilectione Dei est aliquod speciale præceptum distinctum ab aliis omnibus. V.

Confirmatur: illud est præceptum ab omnibus aliis distinctum in ratione præcepti, quo solo omisso vel secluso reliqua possunt obseruari: at omnia alia præcepta Decalogi possunt quoad suam substātiam obseruari, omissâ vel seclusâ dilectione Dei super omnia, quemadmodum sanctus Paulus significat primæ *ad Corinth.* 13, & Theologi docent prima secundæ quæstione 109. igitur hoc præceptum de dilectione Dei
B est speciale & distinctum à reliquis omnibus. VI.

Tandem: vbi præceptum habet specialem honestatem, sub qua præcipiatur fieri, & res per illud præcepta seu importata, attingi, ibi vera aliqua illius distinctio datur in ratione præcepti ab omni alio præcepto, quia præcepta non distinguuntur tantùm penes obiecta sua materialia, seu quoad res illas, de quibus sunt & feruntur, sed penes rationem illam, sub qua res illis importatæ præcipiuntur, vel prohibentur fieri: atqui præceptum de dilectione Dei habet specialem honestatem, sub qua præcipitur fieri, & res per illud importata seu præcepta diligi, attingi, nimirum appretiatiuè super omnia, quæcunque ea sint, quemadmodum hæc verba, quibus hoc præceptum concipitur, *ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente, tota fortitudine*, indicant: quæ honestas soli Deo competit, sicut ille solus est summè bonus, &
C ipsummet summum bonum, nostérque finis vl- VII.
timus: igitur hoc præceptum de dilectione Dei est verè & propriè distinctum ab omnibus aliis præceptis.

ARTICVLVS III.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM petitur ex eo, quòd Christus Dominus apud sanctum Ioannem capite decimo quarto, explicans quid sit *diligere Deum*, sic dicat, *qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me.*

Respondetur, Christum Dominum ibi non explicare, quid sit formaliter diligere Deum, seu in quonam consistat formaliter ipsa ratio dilectionis Dei, quatenus præscindit ab omni alio, siue istud aliud sit aliqua eius conditio, siue sit
D aliquod eius signum: nam, si ipsa obseruatio VIII.
mandatorum Dei, sumpta præcisè & formaliter, esset ipsamet formalis ratio huius præcepti de diligendo Deo, Christus Dominus videretur ineptè locutus illo eodem capite, sic dicens, *si diligitis me, mandata mea seruate*, quod tamen dicere est blasphemum: tunc enim sensus iste esset, *si diligitis me, diligite me*, quod est idem dicere per idem, & modus ille loquendi Christi Domini subindicat dilectionem Dei esse aliquid antecedēs ad illam obseruationem mandatorum Dei, ita tamen, vt hæc obseruatio mandatorum Dei sit aliquod signum vel conditio requisita ad talem dilectionem vt efficacem & actu complendam, iuxta illud sancti Ioannis primâ suâ canonicâ capite secundo, *qui seruat*

I. *verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est:* quò loci hæc particula *(perfecta)* idem sonat ac *vera, sincera,* quatenus etiam prodit in opus externum pietatis, quo completur & quo etiam sese præbet agnoscendam. Hinc eâdem epistolâ capite quinto sic dicitur, *hæc est charitas Dei, vt mandata eius custodiamus*, quia obseruatio præceptorum Dei est aliqua conditio ad charitatem requisita, & quasi quidam effectus charitatis, per quem ipsa manifestat se esse veram & sinceram in ratione charitatis, iuxta illud eiusdem sancti Ioannis, *non diligamus verbo & linguâ, sed opere & veritate.*

Secundum petitur ex sancto Bernardo sermone 50. in *Cantica* Canticorum, sic scribente, *est charitas in actu, & est in affectu; & de illa quidem, quæ operis est, puto datam legem hominibus, mandatúmque formatum: nam in affectu,* II. *quis ita habeat, vt mandatur.*

Responderi potest primò, sanctum Bernardum ibi non negare, præceptum esse datum de actu interno charitatis, seu vt illam vocat ibi, de *charitate affectuali*, quæque consistit in affectu, imò id expressè fatetur ibi, sed tantùm negat hanc dilectionem esse in præsenti vita suis omnibus modis & numeris perfectam, quatenus *inquietudine curarum temporalium*, vt ibi loquitur, actualis ille affectus interior charitatis erga Deum frequenter interrumpitur: verba S. Bernardi hæc sunt, *si placet tibi magis de affectuali* (nimirum charitate) *datum fuisse mandatum, non inde contendo, dummodo acquiescas & tu mihi, quòd minimè in vita ista ab aliquo hominum possit vel poterit impleri:* quod totum ibidem fusè explicat & persequitur, vt quando sic scribit, *quoties inde* (id est ab orando Deo, hoc enim affert in exemplum) *charitate iubente* III. *te abducimur & auertimur propter eos, qui nostrâ indigent operâ, vel loquelâ.*

Secundò responderi potest, sanctum Bernardum, ibi distinguere duplicem actum internum charitatis erga Deum; prior est, quo aliquis informatus charitate, ita totus inhæret Deo, vt ne actuali quidem cogitatione vnquam ab illo diuellatur, sed quasi omnino omnium aliarum rerum oblitus fertur totaliter in illum, cùm maxima spiritali & interiori suauitate, quem actum vocat charitatem *affectualem*, seu consistentem in affectu, quia nihil extra talem affectum includit; posterior actus internus charitatis, quem S. Bernardus ibi distinguit, is est, quo ad succurrendum proximo voluntas impellitur ad agendum seu ad exercendum exteriorem actum, quo subuenimus proximo, quem actum vocat *actualem charitatem*, hósque duos actus internos charitatis sic præcisè sumptos, ita ad se in- IV. uicem sanctus Bernardus ibi comparat, vt dicat præceptum de dilectione erga Deum fuisse nobis datum in præsenti vita de illo tantùm posteriori actu interno charitatis, non de priori; istum habere rationem meriti, hunc mercedis, tantúmque reperiri in patria.

Et quòd hæc sit etiam mens sancti Bernardi patet ex eo, quòd fusè ibi probat ex variis sacræ scripturæ locis internum actum charitatis erga Deum ita esse præceptum, vt etiam opera externa præcipiantur fieri, quibus hæc dilectio Dei iuxta suum modum perficitur in hac vita, verbi gratiâ ex illo primæ S. Ioan. 3. *non diligamus verbo, nec linguâ, sed opere & veritate: Opere*, inquit sanctus Bernardus ibi, *diligamus*

A *& veritate, quòd videlicet moueamur ad bene* V. *operandum, magis quodam viuida veritatis impulsu, quàm sapit ex illius charitatis affectu.*

Tertium: iugum legis Christianæ est suaue & onus eius leue, iuxta verbum Christi Domini: at hæc interna dilectio est valde difficilis, imò iuxta sanctum Augustinum libro *de spiritu & littera* capite vltimo, & libro *de perfectione iustitiæ* capite octauo, relatum à sancto Thoma infrà quæstione 44. articulo sexto, dilectio Dei super omnia, vt præcipitur Deuteronomij sexto capite, nimirum *ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente*, non potest compleri in hac præsenti vita, sed tantùm in altera: ergo, cùm Deus non præcipiat impossibile, hæc interna dilectio non est in præcepto.

Respondetur, ex sancto Bonauentura in tertium sententiarum distinctione vigesima septi- B ma articulo secundo quæstione vltimâ, dupli- VI. cem distingui perfectionem dilectionis Dei; vnam, quæ excludit quicquid est sibi contrarium, id est quodcunque peccatum mortale, hoc enim solum destruit charitatem; aliam perfectionem, quæ non tantùm excludat, quod est contrarium charitati, seu quod illam penitus destruit, sed etiam illud omne, quod est ei extraneum & alienum, cuiusmodi est peccatum veniale, & alia id genus. Iam, quando S. August. suprà, & aliqui alij Patrum, dicunt hoc præceptum dilectionis Dei non posse impleri in hac vita, id intelligunt de illa eius impletione secundùm posteriorem eius perfectionem, nemo enim nostrûm est, qui non laboret aliquo saltem veniali peccato, qui etiam possit *actu indesinenti & non interrupto* inhærere Deo per affectum, vt sanctus Bernardus docet sermone citato: at hæc posterior perfectio dilectionis C Dei est potiùs aliquis finis præcepti de diligen- VII. do Deo, quàm ipsa eius substantia, vel etiam aliquis eius modus intrinsecus, nam per illud solummodo iubemur ita Deum diligere, vt *appretiatiuè* amemus illam super omnia, quæcumque illa sint. Vnde variæ istæ particulæ in eo appositæ *(ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota fortitudine tua)* vnum & idem significant, súntque additæ ad maiorem tantùm energiam & inculcationem, sensúsque illarum est iste, *diliges Deum ex tota voluntate, totóque affectu eius & conatu*, quemadmodum interpretes animaduertunt ad illum locum Deuteronomij: quod in præsenti vita possumus facere, licèt non semper inhæreamus actuali cognitione & actuali affectu voluntatis ipsi Deo, sed interdum incidamus in aliquot peccata venialia, cùm hæc non euertant charitatem, sed sint illi com- D possibilia, seu compatibilia. VIII.

ARTICVLVS IV.

Quale sit præceptum de diligendo Deo, actu interno.

SIT hæc propositio: *hoc præceptum de diligendo Deo super omnia, non tantùm est supernaturale, sed etiam naturale; nec est tantùm indirectè supernaturale, sed etiam directè.* Tres sunt partes huius propositionis; prima, asserens *hoc præceptum esse etiam naturale*, probatur: omne illud *morale* præceptum, quod naturaliter est insitum menti cuiuscumque hominis, est naturale, seu illud, quod naturalis ratio di-

I. ctat faciendum, est præceptum *naturale*: atqui præceptum de diligendo Deo super omnia est præceptum aliquod *naturale*, non enim est *caremoniale* vel *iudiciale*, cùm hæc sint abrogata per Christum Dominum, qui tamen non abrogauit hoc præceptum de diligendo Deo, quin potiùs illud docuit apud S. Matt. 22. capite; & naturalis ratio dictat vnicuique homini Deum esse amandum super omnia; hæc enim dictat Deum esse eo modo diligendum, quo cognoscit illum: at naturalis ratio nouit Deum esse finem vltimum omnium & causam illorum, similiter Deum comparatum cum omnibus rebus creatis esse illis omnibus meliorem, esse summè bonum & summum bonum; igitur ratio naturalis dictat cuilibet homini Deum esse diligendum super omnia, & ex consequenti hoc præceptum de diligendo Deo super omnia est naturale.

II. An autem hoc præceptum, vt est naturale, quamuis posset adimpleri in statu purorum naturalium, in quo vigeret, possit etiam impleri in statu *natura lapsa*, sed eleuatæ, absque aliquo speciali auxilio supernaturalis gratiæ, sicut posset adimpleri in statu *pura natura*, non est præsentis loci inquirere, nam pertinet ad primam secundæ quæst. 109. vbi necessitas supernaturalis gratiæ pro hoc nostro statu explicatur ab omnibus Scholasticis.

Secunda pars eiusdem propositionis, asserens *hoc praceptum esse etiam supernaturale*, probatur imprimis auctoritate sanctorum Patrum, vt S. Augustini libro de *perfectione iustitia* capite 8. item libro *de spiritu & littera* capite vigesimo sexto; item libro primo *de doctrina Christiana* capite 39. & alijs pluribus, quibus explicat hoc præceptum de dilectione ex charitate supernaturali, quod etiam frequentiùs faciunt alij Patres,
III. & etiam Scholastici.

Probatur secundò: illud præceptum est supernaturale, in quo tota lex pendet & Prophetæ, quia lex Mosaica & Prophetæ omnes respiciebant Christum Dominum, vt auctorem & consummatorem gratiæ, & proinde talis lex pertinebat ad hominem vt ordinatum etiam à Deo ad finem supernaturalem: atqui tota lex & Prophetæ pendent etiam ab hoc præcepto de diligendo Deo super omnia, quemadmodum ipsemet Christus Dominus, relatus suprà, docuit.

Deinde: præceptum illud est supernaturale, quod inter omnia, quæ habemus, est primum & maximum, certum enim est dari quędam præcepta supernaturalia, v. g. de fide, de spe, de contritione & alijs multis id genus, & proinde, quia supernaturale est maius & nobilius naturali, illud, quod est primum & maximum om-
IV. nium, debet esse etiam supernaturale: atqui ex sententia Christi Domini apud S. Matth. 22. capite, præceptum de diligendo Deo super omnia est maximum & primum mandatum.

Neque istud Christi Domini potest explicari de dilectione tantùm naturali, tum quia hoc præceptum, vt est solummodo de dilectione naturali, non est primum dignitate & maximum, cùm illo sic considerato maius sit diligere Deum ex amore supernaturali: tum etiam, quia Christus Dominus loquitur ibi de summo illo præcepto, cuius obseruationi respondet vita æterna tanquam merces & præmium, vt omnes facilè intelligunt.

Tandem: præceptum illud est supernaturale, cuius obseruatio est necessaria ad consequendum

A V. vitam æternam: at dilectio Dei super omnia est necessaria homini adulto habenti vsum rationis ad consequendum vitam æternam, vt obseruauimus art. 1. inter probandum propositionem: igitur hoc præceptum de diligendo Deo super omnia est etiam supernaturale.

Tertia pars eiusdem propositionis, asserens *hoc praceptum esse supernaturale; etiam directè*, probatur: præceptum illud est *directè* supernaturale, quod per se seu ratione suæ honestatis supernaturalis, & non tantùm ratione alicuius alterius, cui obtinẽdo prodest, obligat: atqui præceptum supernaturale de diligendo Deo super omnia obligat Christianum adultum per se & ratione honestatis suæ supernaturalis; nam seruatâ proportione eadem est ratio honestatis supernaturalis in hoc præcepto vt supernaturali, quæ est ratio honestatis naturalis in hoc eodem præce-
B VI. pto, vt consideratur & apprehenditur tanquam naturale præscindens ab eius supernaturali ratione, quatenus est præceptum, quemadmodum enim ratio naturalis dictat vnicuique Deum esse summè bonum quoad perfectiones naturales, quæ relucent in creaturis, esse finem vltimum naturalem illarum, esse primam earum causam, & ob id summè & super omnia diligendum; ita etiam ratio illustrata fide supernaturali dictat vnicuique Deum esse finem nostrum supernaturalem, esse summè bonum, non tantùm quoad perfectiones, quas de illo cognouimus per res naturales & naturales earum effectus, sed etiam ob illas perfectiones, quas habet in seipso & quas solâ fide cognoscimus, nam bonum cognitum allicit voluntatem ad aliquem affectum erga seipsum: ergo & hoc præceptum de diligendo Deo super omnia, quatenus est supernaturale, obligat etiam per se & directè.

C VII. Confirmatur: dilectio illa naturalis erga Deum vt auctorem naturæ & finem eius vltimum, est actus *beneuolentia*, & non *concupiscentia*, quia Deus sic amatur propter se & non propter aliquid aliud, & vt talis est in præcepto naturali: ergo & actus iste dilectionis supernaturalis correspondens huic præcepto tanquam supernaturali, est etiam actus beneuolentiæ supernaturalis, & talis in præcepto, & proinde directè obligans.

Deinde: nobilior & perfectior modus obligationis debet competere nobiliori & perfectiori præcepto, prout illud comparatur cum aliis præceptis: atqui nobilior modus obligandi in præcepto est obligare *directè, per se*, & ratione suæ honestatis; modus obligãdi minùs nobilis minúsque perfectus est obligare solummodo *indirectè*, & ratione alterius; & inter omnia præcepta, etiam supernaturalia, hoc præceptum supernatu-
D VIII. rale de diligendo Deo super omnia actu supernaturali est perfectius & nobilius omnium, vt obseruauimus ex ipsomet elogio Christi Domini: igitur hoc supernaturale præceptum de diligendo Deo obligat *directè & per se*.

Tandem hæc vltima pars præsentis propositionis probatur omnibus iis rationibus, quibus suprà de spe ostendimus præceptum spei Christianæ seu Theologicæ obligare *directè* & ratione suæ honestatis.

Sed contra hanc vltimam partem obiicitur primò: nemo obligatur ad impossibile, nec ad id determinatè faciendum, quod non potest cognoscere esse tale, quando illud præstat, vel postquam præstitit: atqui nemo nostrûm, quando amat Deum super omnia, scit determinatè, an

I. amet illum actu supernaturali, vel an tantùm A
naturali: ergo nemo nostrûm obligatur *directè* ad amandum Deum super omnia aliquo actu determinatè supernaturali, sed indistinctè tantùm ad aliquem actum huius dilectionis erga Deum, abstrahendo ab hoc, quòd actus iste futurus sit naturalis, an supernaturalis.

Respondetur, concessâ primâ parte maioris, (quæ procedit de impossibilitate) ad secundam eius partem, vt aliquis obligetur ad exercendum aliquem actum, non requiri, quòd habeat certam & indubitatam sciẽtiam, de formali eius ratione, quòd nimirum illa insit ei actui, quem sic exercet, aut intendit exercere, aliàs ipsi rustici & alij rudes homines Christiani, alioquin pij, nunquam possent exercere aliquos actus supernaturales fidei, spei, & aliarum virtutum supernaturalium, cùm ignorent istas formalitates, nec reflectant intellectum supra suos eiusmodi a-
II. ctus, sed nudè & simplici suâ rusticitate illos exerceant, interdum longè excellentiores, quàm B
viri in studio Theologiæ excellentissimi; sed sufficit, quòd aliquâ intentione, saltem virtuali, intendant & conentur illos exercere, prout præcipiuntur vel proponuntur ab Ecclesia exercendi, modo & formâ eorum, qui profitentur veram & orthodoxam fidem Catholicam.

Deinde, ad minorem eiusdem rationis respondetur, posse diiudicari per cognitionem probabilem & coniecturalem prudenti viro sufficientè, num actus iste dilectionis, quem hîc & nunc exercet, sit supernaturalis, cõsiderando scilicet motiuum, quo impellitur ad prosequẽdum eius obiectum & varias circunstantias talis actus.

Tandem respondetur, si hoc argumentum habeat aliquid veritatis, probat etiam nos ad nullum actum supernaturalem obligari, etiam con-
III. tritionis pro obtinenda remissione peccati mor- C
talis, cùm non sit facile discernere actum contritionis ab attritione, & veram contritionem ex motiuo verè supernaturali à contritione tantùm naturali, ad quam tamen supernaturalem contritionem ex præcepto pœnitentiæ obligamur pro obtinenda remissione peccatorum mortalium, vt cõmuniter omnes docent tertia parte, agendo de necessitate & præcepto pœnitentiæ.

Obicies secundò: iste actus dilectionis erga Deum est supernaturalis, vel tantùm naturalis pro conditione auxiliorum sufficientium, quibus homo illum elicit: at non est penes eum, qui vult elicere actum dilectionis Dei super omnia facere, vt ea auxilia sufficientia, quæ habet, sint supernaturalia, sed hoc pendet tantùm ex ipsa liberalitate Dei: ergo neque est etiam penes ipsum facere, vt actus eius dilectionis Dei super
IV. omnia sit supernaturalis; nec proinde actus D
istius dilectionis vt sic, seu vt supernaturalis, potest illi esse in præcepto.

Respondetur, Deum semper esse paratum dare nobis auxilia supernaturalia sufficientia pro exercendis actibus supernaturalibus, nisi per nos steterit, illum semper pulsare & stare ad ostium; vnde semper ista auxilia sunt sufficienter in nostra potestate, vt cõmuniter docent Theologi prima parte, & prima secundæ, quando docent Deum dare omnibus gratiam sufficientem, & ex consequenti possumus pro nostra libertate exercere actus supernaturales, sicque facere, vt hi & isti actus nostri liberi sint supernaturales, licèt hæc supernaturalitas illis adueniat ab eiusmodi auxilijs.

Obicies tertiò: si hæc dilectio esset *directè* V.
præcepta, deberet assignari certum & determinatum aliquod tempus, quo teneremur illam vt sic, seu vt supernaturalem, exercere: at nullum tale tempus potest assignari: ergo neque dilectio super omnia, vt supernaturalis, est directè præcepta.

Admissâ maiore, ad eius minorem respondetur, eodem modo esse philosophandum de certo & determinato tempore, quo hoc præceptum de diligendo Deo actu supernaturali obligat *directè & per se*, quo suprà de spe sumus philosophati de *directa* obligatione actus spei supernaturalis; similiter & de *indirecta* obligatione eiusdem dilectionis supernaturalis, quo ibi diximus actum spei Christianæ etiam obligare *indirectè*, quare videnda sunt, quæ ibi diximus, & mutato nomine *spei* in ipsum nomen *dilectionis supernaturalis* erga Deum, applicanda VI.
huic præcepto de dilectione supernaturali Dei super omnia.

ARTICVLVS V.

Vtrum detur speciale præceptum diligendi actu interno proximum.

SIT hæc propositio: *datur speciale præceptum diligendi actu interno proximum.* Ita sanctus Thomas hîc parte inf à quæstione 44. articulo secundo & septimo, vbi eodem modo loquitur de actu dilectionis erga proximum, quo de dilectione erga Deum: ergo, sicut vult hanc *quoad affectum internum* esse in speciali præcepto, sic etiam & istam: & clariùs quodlibeto quarto articulo 24. in solutione ad primum, vbi expressè ait hoc præceptum *(diliges proximum tuum, sicut teipsum)* pertinere ad interiorem actum; VII.
& in corpore eiusdem articuli docet, interiores actus virtutum *moralium*, & etiam *Theologicarum*, esse in præcepto; & ibidem in solutione ad secundum ait, essentiam istorum præceptorum esse in interioribus actibus virtutum.

Deinde, probatur primùm ex illo S. Petri primâ suâ canonicâ capite primo, *in fraternitatis amore simplici ex corde inuicem diligite attentiùs;* quò loci hæc particula *(ex corde)* denotat talem actum dilectionis proximi debere esse affectum internum, & non solummodo affectum quendam externum.

Secundò: eodem modo seruatâ proportione hæc particula *(diliges)* apposita præcepto dilectionis proximi debet accipi, quo accipitur in præcepto dilectionis erga Deum: nam vtrobique præcipitur dilectio, & hæc duo præcepta dicuntur à Christo Domino habere aliquam inter VIII.
se similitudinem, apud S. Matth. cap. 22. *secundum autem simile est huic, diliges proximum,* &c. at in præcepto dilectionis erga Deum hæc particula *diliges* importat affectum internum, vt ostendimus: ergo & in præcepto dilectionis erga proximum denotabit affectum internum voluntatis.

Item ex S. Aug. lib. 1. *de doctrina Christiana* cap. 28. dicente, *omnes homines affectu diligi debere; effectu autem, cùm non possint omnes diligi, esse diligendos, quos sors quadam nobis coniunxerit.*

Tandem: præparatio animi erga proximum ad bene volendum illi & faciendum, includit internum aliquem affectum erga illum, imò talis præparatio est aliquis interior affectus vo-

I. luntatis erga illum : atqui datur præceptum de præparatione animi ad bene volendum & faciendum proximo, quemadmodum habet sanctus Thomas infrà quæstione 25. articulo 9. igitur datur præceptum de affectu interiori erga proximum, & ex consequenti de actu interno dilectionis ipsius proximi.

Quòd autem *hoc præceptum sit speciale*, patet ex dictis, habet enim obiectum materiale distinctum à præcedenti de diligendo Deo; habet & motiuum aliud, seu specialem honestatem; item & alium modum, secundùm quem actus huius dilectionis debeat tendere in suum obiectum (nam proximus est aliquid longè inferius Deo, obiecto præcedentis præcepti) item honestas & bonitas participata; item modus iste (*sicut te ipsum*, id est simili modo, quo quilibet nostrûm sese amat, ita vt nolit ei id facere,
II. quod non vult sibi ab alio fieri, & velit ei ea facere, quæ vult sibi fieri ab aliis) at alio præcepto iubemur Deum plus diligere, quàm nos ipsos: igitur hoc præceptum est speciale & distinctum à præcedenti.

Sed quæres, cùm suprà articulo tertio distinxerimus duplicem actum supernaturalis dilectionis erga proximum, scilicet, vt circa rem aliquam ipsius Dei; deinde, prout proximus habet aliquam perfectionem supernaturalem bonitatem participatam, vel eam ei optamus, quemadmodum ibi fusiùs est explicatum, & actus isti ita sint ab eadem virtute charitatis, vt tamen sint à se inuicem distincti, quemadmodum ibi docuimus.

Quæres, inquam, quisnam ex duobus istis actibus præcipiatur hoc præcepto dilectionis proximi, quod dicimus esse speciale & distinctum ab omni alio, priórne, an posterior.

III. Respondetur, esse probabilius, actum posteriorem præcipi hoc speciali præcepto, & præceptum prioris actus includi implicitè in primo præcepto, quod est dilectionis supernaturalis erga Deum: ratio est, quòd hoc posteriori præcepto proximus præcipitur diligi sub illa speciali ratione, quæ pertinet ad præceptum distinctum ab eo, quo Deus præcipitur diligi super omnia, quia aliàs non essent ampliùs duo præcepta, sed vnum solummodo, quod est contra sententiam Christi Domini satis expressam apud S. Matth. 22. capite, vt suprà ostendimus : atqui dilectio proximi, considerata priori modo, pertinet ad primum præceptum dilectionis, scilicet Dei super omnia; nam illo eodem præcepto, quo iubemur diligere Deum, iubemur etiam diligere proximum vt rem ipsius Dei, sicut eadem lex amicitiæ, quæ iubet amicum diligi in se & propter se,
IV. iubet etiam ipsas res amici diligi propter illum, vt sunt aliquid illius, seu pertinens ad illum, aliàs talis amicitia esset imperfecta, imò deficeret à ratione amicitiæ, vt patet ex dictis suprà de conditionibus ad illam requisitis; vnde hic prior modus diligendi proximum est quædam pars præcepti illius, quo iubemur diligere Deum propter seipsum supra omnia, quemadmodum faciliè intelligitur ex S. Thoma infrà quæst. 27. art. 8. in corpore, dum dilectionem illam Dei, quæ non includit dilectionem proximi, vocat *insufficientem & imperfectam, quia*, inquit, *mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.*

Deinde: dilectio proximi sub illa ratione constituit hoc speciale præceptum, quâ illo excluso

A tanquam condistincto, præceptum de diligendo Deo super omnia est primum & maximum, V.
vt intelligitur ex verbis Christi Domini sæpiùs relatis suprà; non enim intelligitur esse primum & maximum, nisi per cóparationem ad alterum distinctum à se : atqui præceptum de diligendo Deo non est primum & maximum per comparationem ad præceptum de diligendo proximo, nisi prout hoc posterius præceptum est de diligendo proximo posteriori modo; nam ex sancto Thoma infrà quæst. 27. art. 8. in corpore, dilectio proximi propter Deum est perfectior dilectio, quàm sit dilectio Dei tantùm: ergo, vt præceptum de diligendo Deo sit primum & maximum per comparationem ad præceptum de diligendo proximo, debet considerari per comparationem ad hoc posterius præceptum, vt importat posteriorem modum diligendi proxi-
B mum, & ex consequenti secundum hoc præceptum constituit speciale mandatum, prout est VI.
de dilectione proximi, iuxta posteriorem modum diligendi proximum.

ARTICVLVS VI.

Quale sit præceptum de diligendo proximo, actu interno.

SIT hæc propositio : *hoc præceptum de diligendo proximo per actum internum, non tantùm est naturale, sed etiam supernaturale; nec tantùm est indirectè supernaturale, sed etiam directè.* Tres sunt partes huius propositionis.

Prima, asserens *hoc præceptum esse naturale*, quæ probatur imprimis simili argumento, quo suprà ostendimus esse præceptum naturale de diligendo Deo super omnia: deinde, illud est naturale, quod innititur & deducitur ex principiis
C naturalibus : atqui hoc præceptum de diligendo VII.
proximo innititur & deducitur ex hoc naturali principio, *quod tibi fieri vis, alteri feceris*, vt Christus Dominus satis expressè docet apud S. Matt. cap. 7. dicens, *omnia, quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter:* quod etiam habent S. August. S. Bernardus locis superiùs à nobis citatis, & S. Thomas primâ secundæ quæst. 99. artic. 1. in solutione ad tertium : igitur hoc præceptum de diligendo proximo est etiam naturale.

Secunda pars eiusdem propositionis, asserens *hoc præceptum esse etiam supernaturale*, probatur: præceptum istud est supernaturale, quod non tantùm est à Christo Domino tanquam legislatore nostro, sed quod etiam tenemur exequi ex aliquo supernaturali motiuo : atqui ex speciali quadam lege Christi Domini tenemur diligere
D proximum; nam S. Ioannis 15. capite Christus VIII.
Dominus ait, *hoc est præceptum eius, vt diligatis inuicem*, & præterea tenemur amare proximum ex motiuo supernaturali, nam Christus Dominus ibi non simpliciter dixit, *hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem*, quod importat præceptum, sed addendo hanc particulam, *sicut dilexi vos*, iubet vt hæc nostra dilectio proximi sit similis ei, quâ ille nos dilexit: Christus autem Dominus dilexit nos supernaturali dilectione, & in ordine ad finem supernaturalem, beatitudinem æternam, claram visionem Dei, & fruitionem eius, vt passim sacræ scripturæ docent : ergo præceptum diligendi proximum est etiam supernaturale.

Obiicies, hanc partem nostræ assertionis de-

I. ſtruere præcedentem, aut ſaltem ei aliquo modo A
repugnare, nam Chriſtus Dominus ita citato illo capite S. Ioan. præcipit dilectionem proximi, vt dicat præceptum illius eſſe ſuum; item S. Ioannis cap. 13. eſſe nouum mandatum à ſeipſo datum: at Chriſtus Dominus præcepta tantùm ſupernaturalia dedit Eccleſiæ: ergo præceptum hoc non eſt propriè naturale.

Deinde: præceptum naturale ſemper & in qualibet lege obligauit, nam ſicut natura ſemper viguit & viget, ſic & præcepta, quæ illam conſequuntur, ſemper vigent & obligant: at hoc præceptũ non videtur ſemper obligaſſe, nam Chriſtus Dominus loco nunc citato vocans illud *nouum*, ſignificat illud antea non obligaſſe.

Reſpondetur ſimul ad vtramque obiectionem, Chriſtum Dominum appellare hoc præceptum *ſuum & nouum*, ob ſingularem affectum
II. & ſtudium, quo illud commendauit ſuis diſcipulis, quaſi aliàs non eſſet latum, vel quaſi nullum B
aliud eſſet à Deo, vel ab ipſomet Chriſto Domino datum hominibus, nam primæ S. Ioan. cap. 2. hoc idem præceptum vocatur *mandatum vetus*, & ſimiliter *nouum*: *vetus* per comparationem ad legẽ naturæ & veteris teſtamenti, quibus hæc dilectio præcipiebatur, vt nonnulli Patrum Græcorum explicant ad illum locum S. Ioannis; *nouum* verò, quia Chriſtus Dominus vult illud tanto ſtudio à nobis obſeruari, ac ſi nunc primò ferretur, vt ad illum locum epiſtolæ S. Ioannis gloſſa interlinearis explicat.

Addi etiam poſſet, hoc præceptum eſſe *vetus*, ſi ſpectetur *quoad ſubſtantiam*; eſſe verò *nouum*, ſi conſideretur *quoad modum* illum ſingularem, quo Chriſtus Dominus commendat illud ſuis diſcipulis, ſcilicet ſeſe inuicẽ ita diligere, vt ſint parati exponere propriam vitam pro ſuis proximis
III. Chriſtianis: qui ſenſus poteſt colligi ex verbis il- C
lis ſequẽtibus, *maiorem hàc dilectionem nemo habet, quàm vt ſuam animam ponat quis pro amicis ſuis*: item ex illis 13. cap. *in hoc cognoſcent omnes, quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad inuicem.*

Tertia denique pars eiuſdem propoſitionis, aſſerens *hoc præceptum eſſe ſupernaturale etiam directè*, probatur primò ex eo, quòd Chriſtus Dominus & Apoſtoli in ſuis epiſtolis (v. g. S. Petrus ſuprà, S. Ioannes primâ & ſecundâ ſuâ canonicâ) dum vrgent hoc præceptum, vt à nobis ſeruandum, ſatis frequenter ita loquuntur de illo ſimpliciter & abſolutè, nullâ factâ mentione alicuius neceſſitatis occurrentis, ratione cuius tunc ſit neceſſe actum eius exercere: ergo ſignum eſt hanc dilectionem proximi eſſe præceptam *directè*, ſeu *per ſe*, & ratione ſuæ honeſtatis; ſic Chri-
IV. ſtus Dominus apud S. Ioan. 13. capite, ita illam D
præcipit Apoſtolis, vt dicat eos inde eſſe agnoſcẽdos pro ſuis diſcipulis, at hoc non ratione ſuæ neceſſitatis, quia ibi Chriſtus Dominus illam præcipit vt ſignum ſingularis cuiuſdam dilectionis, quæ omnes alias dilectiones ſuperet, quale tunc non eſſet, ſi hæc dilectio eſſet tantùm in præcepto per accidens & ratione alicuius alterius.

Deinde: Chriſtus Dominus ibi dilectionem iſtam præcipit eſſe talem, qualem ille erga nos exercuit, vt obſeruauimus ex hac eius particula *ſicut dilexi vos*: at Chriſtus Dominus non dilexit nos *per accidens* tantùm & occaſione alicuius alterius, ſed *per ſe* & ratione honeſtatis, quam talis dilectio importat; ſic S. Ioannes primâ ſuâ canonicâ capite 5. *hoc eſt mandatum eius* (ſcilicet V.
Dei) *vt credamus in nomine filij eius Ieſu Chriſti, & diligamus alterutrum, ſicut dedit mandatum nobis.* Nam connexio huius præcepti cum alio ſic inculcati videtur denotare obligationem *per ſe*; &, ſi hoc præceptum obligaret ſolummodo *per accidens* & occaſione aliorum, quæ tenemur facere vel fugere, Chriſtus Dominus & eius diſcipuli non toties & cùm tam diligenti cura inculcarent illud, ſicut paſſim inculcant in ſacris litteris, nam eo ipſo, quò reliqua, quæ hanc dilectionem vel præſupponunt vel requirunt, iubentur obſeruari, hæc etiam dilectio ſatis intelligitur præcipi *per accidens.*

Quod autem ſpectat *ad tempus, quo hoc præceptum obligat ſiue per ſe, ſiue per accidens*, eodem modo ſeruatâ proportione philoſophandum eſt, quo ſuprà philoſophati ſumus de præcepto a-
ctus ſpei Chriſtianæ; nam, vbi præcepta dantur VI.
ſine determinatione temporis, tunc illa ſunt intelligenda *more humano* conuenienter ad id, quod iubent fieri, vt ſcilicet actus illorum exerceantur eo tempore, quo vir prudens iudicauerit: vnde, cùm hæc dilectio ſit ſpecialis quædam teſſera diſcipulorũ Chriſti Domini, quemadmodum verba eius ſuperiùs relata ſignificant, ſicut paulò poſt adeptum vſum rationis ſumptum moraliter & cum aliqua morali latitudine, vbi intelligimus nos eſſe à Deo creatos ad finem ſupernaturalẽ, nos eſſe Chriſtianos, præceptum fidei & ſpei, virtutum Theologicarum, obligat *per ſe & directè*; item & actus charitatis erga Deum, ſic etiã & actus dilectionis ſupernaturalis circa proximum; &, ſicut agendo *de ſpe* diximus reliqua tẽpora, quibus actus ſpei *per ſe & directè* obligat, poſſe tantùm aſſignari *in confuſo*, ſic etiam videtur dicendum de hoc actu dilectionis
erga proximum, cùm enim habitus infundan- VII.
tur nobis à Deo ad illis decenter & honeſtè vtendum iuxta rectam rationem, & vt non in nobis maneant otioſi, Deus autem nobis infundat charitatem etiam ad diligendum proximum, ne reprehendamur negligentiæ & de talento in terram miſſo, tenemur aliquoties actum eiuſmodi elicere.

Articvlvs VII.

Soluuntur quædam dubia.

QVÆRES primò, vtrum ad ſatisfaciendum directè obligationi præcepti de diligendo proximo, neceſſe ſit exercere ſpecialem affectum dilectionis erga ſingulos; an verò ſufficiat exercere vnum actum illius, qui omnes in vniuerſum comprehendat.

Reſpondemus, primum modum non requiri, VIII.
ſed ſecundum ſufficere, ſic enim intelligimus ex S. Thoma infrà quæſtione 25. art. 8. in corpore, ita dicente, *nec etiam moueri motu dilectionis in ſpeciali ad quoſlibet homines ſingulariter, eſt de neceſſitate charitatis, quia hoc eſt impoſſibile*; quod etiam ſequenti articulo repetit, *dilectio*, inquit, *interior ad inimicum in communi quidem eſt de neceſſitate præcepti abſolutè, in ſpeciali autem eſt non abſolutè, ſed ſecundùm præparationem animi*; quibus verbis ſignificat nos debere aliquando exercere actum huius dilectionis ſeſe extendentem ad omnes homines in genere, quo actu conſtituamur in ea diſpoſitione, vt ſimus animo præparati exhibere ſingulis proximis id, quod iis debemus ex ipſa lege charitatis.

I. Quæres secundò, an detur præceptum habendi & conseruandi habitum charitatis. A

Respondetur, charitatem posse considerari duobus modis; primò in ratione *habitus* & vt est connaturale principium dilectionis supernaturalis; deinde, prout connotat amicitiam inter Deum & nos, éstque ipsamet formalis causa nostræ iustificationis: in ea opinione, quæ non distinguit illam realiter à gratia sanctificante, iam non datur præceptum habendi & conseruandi charitatem, spectatam priori modo, quia nulla præcepta dantur de habitibus, sed de solis actibus, sicut his tantùm formaliter meremur, non autem istis: at datur præceptum de habenda & conseruanda charitate *posteriori modo* spectatâ, est enim conseruatio amicitiæ Dei erga nos in præcepto, quia violando illam peccamus, & peccatum omne est contra aliquod præceptum, seu legem.

II. Deinde: vnusquisque nostrûm tenetur ad medium sibi necessarium absolutè pro consequenda vita æterna, quia præcepta dantur de mediis saltem necessariis ad finem: atqui vnum ex mediis necessariis ad consequendum vitam æternam, est conseruatio supernaturalis amicitiæ Dei erga nos & ipsamet actualis existentia in statu gratiæ sanctificãtis & iustificatio formalis, vtpote quæ confert nobis ius ad vitam æternam, & eius perseuerantia vsque ad finem vitæ inclusiuè operatur beatitudinem æternam, iuxta illud Christi Domini, *qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit*: igitur charitas hoc posteriori modo spectata est in præcepto. B

Neque hinc sequitur eum, qui peccat mortaliter, committere simul duo peccata, v. g. furando vnum iniustitiæ contra hoc præceptum Decalogi *non furaberis*, & alterum contra præsens præceptum.

III. Nam, vt Theologi docent prima secundæ quæst. 72. peccata non distinguuntur præcisè penes præcepta specie distincta (vt patet de adulterio, quod licèt repugnet pluribus præceptis specie distinctis, putà *diuino*, *naturali*, *canonico & ciuili* vnum tamen est specie vel numero peccatum) sed penes malitiam & deformitatẽ, quæ alia est specie in vno, & alia in alio, quemadmodum colligitur ex diuerso motiuo, sub quo actus iubentur vel prohibentur per leges & præcepta distincta: at peccatum non habet aliquam specialem malitiam ex eo, quòd repugnet habitui charitatis, illúmque destruat, ab ea, quam habet per furtum aut aliud mortale peccatum, nec datur aliquod speciale motiuum alicuius legis distinctum ab eo, quo iubemur vitare peccata mortalia, quo etiam iubeamur conseruare habitum charitatis, sed ipsa perditio charitatis est communis omnibus & singulis peccatis mortalibus. C

IV. Quæres vltimò, an detur aliquod præceptum etiam supernaturale, quo iubeamur amare nos ipsos. D

Respondetur *affirmatiuè* ex S. Thoma prima secundæ quæst. 100. art. 5. in solutione ad primum, illúdque contineri in præcepto de diligendo proximo: nam, vbi hoc præceptum datur pro mensura seruanda in tali dilectione, dicitur, *diliges proximum, sicut teipsum*, quod S. Aug. homilia 32. explicans ait, *primùm ergo dilige Deum, deinde te ipsum*, & post hæc *dilige proximum sicut teipsum*.

DISPVTATIO V.

De subiecto & affectionibus actuum charitatis Theologicæ.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quænam vitalis potentia sit principium productiuum actuum charitatis.

V. CONVENIVNT omnes facilè, principiũ productiuum actuum charitatis, esse voluntatem: ita intelligitur ex S. Thoma hîc quæst. 24. art. 1. & eius interpretibus ibi; & probatur primùm ex modo loquendi sacræ scripturæ de isto actu: nam satis frequenter exprimit illum, vt actum voluntatis, sic apud S. Matth. capite 22. quando dicitur, *diliges Dominum tuum ex toto corde tuo*, hæc particula *cor* ibi significat voluntatem, & *ad Rom.* 5. capite charitas Dei dicitur *diffusa in cordibus nostris*, id est, in voluntate; imò interdum exprimit illum nomine voluntatis, vt apud S. Lucam capite secundo, *& in terra pax hominibus bonæ voluntatis*, id est, qui habent affectum voluntatis erga bonum, vt S. Ambrosius sermone 13. S. August. libro 14. *de ciuitate Dei* cap. 8. & lib. 50. homiliarum homiliâ 8. explicant. VI.

Deinde probatur ratione: omnis actus vitalis est eius potentiæ tanquam proprij sui principij, cuius potentiæ est respicere proprium suum obiectum, quia actus est id, quo potentia attingit suum obiectum, & propterea idem debet esse immediatum obiectum potentiæ & actuum eius: sic actus cognitionis habet *verum* pro suo obiecto, quemadmodum & intellectus, qui est principium productiuum cognitionis: atqui actus *charitatis Theologicæ*, seu ipsa dilectio Dei super omnia, & proximi tanquam sui ipsius, habet pro obiecto ipsam increatam bonitatem Dei, siue secundùm se, siue vt supernaturaliter participatam, quemadmodum suprà ostendimus agendo de formali obiecto illius, & diuinum bonum seu bonitas diuina & increata tam secũdùm se, quàm vt participata, est aliquod obiectum voluntatis, quia bonum in genere est obiectum voluntatis, vt omnes Philosophi docent lib. *de anima*. & Theologi prima secundæ: igitur & vtraque dilectio charitatis Theologicæ est actus voluntatis. VII.

Deinde: quilibet actus tendens in bonum, vt apprehensum ab intellectu, est appetitus rationalis seu voluntatis, quemadmodum omnis actus tendens in bonum, vt apprehensum à sensu, est actus appetitus sensitiui: sed actus charitatis, seu dilectio Dei super omnia & proximi tãquam sui ipsius, tendit in bonum vt apprehensum ab intellectu, quia actus ille sequitur aliquẽ actum fidei diuinæ, quo Deus cognoscitur esse summè bonus & dignus, qui summè diligatur: igitur actus charitatis est ipsius voluntatis tanquam propriæ suæ vitalis potentiæ & principij elicitiui. VIII.

Ex hac vtraque ratione sequitur, habitum charitatis infusæ recipi in voluntate, tanquam in subiecto inhæsionis: nam habitus debent subiectari in ea vitali potentia, quam vel adiuuant, vel complent vt possit elicere suos actus vitales, cùm tales actus in eo tantùm recipiantur

I. *subiectiuè*, à quo sunt elicitiuè, vtpote ob hanc rationem dicti communiter *immanentes*; item habitus debent in ea esse potentia, ad quam immediatum illorum obiectum pertinet: atqui habitus infusæ charitatis est, vt det ipsi voluntati posse elicere prædictos actus dilectionis erga Deum & proximum, vtque illam compleat in ordine ad istos actus eliciendos; item immediatum obiectum charitatis, quod est Deus vt summè bonus, seu bonitas increata Dei, pertinet ad voluntatem: igitur & ipse habitus infusæ charitatis debet constitui in voluntate tanquam in suo proprio subiecto.

Addidi tam primæ nostræ rationi, quàm secundæ parti rationis huius corollarij hanc particulam (*immediatum*) vt tacitè occurrerem obiectioni, quæ potest desumi ab habitu fortitudinis, quem Aristoteles tertio Ethicorum capite decimo, & sanctus Thomas prima secundæ

II. quæstione 65. & quamplures alij, collocant in appetitu irascibili, quæ tamen fortitudo habet etiam pro aliquo suo obiecto defensionem patriæ, quæ propriè non spectat ad appetitum sensitiuum: nam defensio patriæ est solummodo *remotum* quoddam obiectum fortitudinis, non autem *proximum & immediatum*, sed timor & audacia pertinentes ad appetitum sensitiuum, quibus ipsa fortitudo imponit modum.

ARTICVLVS II.

An dilectio, seu actus charitatis, sit supernaturalis.

PARS affirmans intelligitur esse vera ex iis, quæ diximus de spe: ibi enim ostendimus actum & habitum spei Theologicæ esse in sua

III. entitate supernaturales; quæ rationes seruatâ proportione idem probant de actu charitatis Theologicæ, & illis in confirmationem nostræ propositionis istæ possunt addi.

Prima: omnis actus, qui accipit suam specificationem & essentiam à Deo, prout est in seipso & secundùm se tanquam ab obiecto, est supernaturalis *quoad substantiam* & entitatem, vt patet in visione beatifica, quæ ex communi omnium consensu est supernaturalis secundùm suam substantiam & entitatem, quia est clara & intuitiua cognitio Dei, prout est in se: cuius rei hæc est ratio, quòd Deus, vt est in se, sit ordinis infinitè superioris qualibet substantiâ creatâ; ob quam infinitam suam eminentiam habet, vt per nullum actum merè naturalem in sua substantia possit attingi: atqui dilectio, seu actus charitatis Theologicæ, accipit suam specificationem & essentiam ab increata bonitate Dei, vt illa est in

IV. se & propter se summè amanda, quia hæc est eius formale obiectum, vt suprà docuimus, & omnes actus specificantur à suis formalibus obiectis: igitur dilectio, seu actus charitatis Theologicæ, est actus supernaturalis *quoad suam entitatem.*

Secunda: actus ille, cuius proprius habitus, seu ei correspondens, est ipsamet forma sanctificans hominem, eúmque reddens formaliter filium adoptiuum Dei, debet esse supernaturalis *quoad entitatem*, quia nulli formæ naturali, quantumcumque excellenti, potest competere posse facere formaliter hominem iustum iustitiâ supernaturali, filium adoptiuum Dei & consortem diuinæ naturæ, aliàs iustificatio hominis esset aliquod opus *quoad entitatem* naturale, & A V.

quod Apostolus post Prophetam dixit, *non ascendisse in cor hominis, quæ Deus præparauit diligentibus se*, esset falsum: atqui dilectio Theologica est actus correspondens habitui charitatis infusæ, quæ habitualis charitas est forma sanctificans hominem, seu formalis causa nostræ iustificationis: igitur actus Theologicæ charitatis *est secundùm suam entitatem* supernaturalis.

Tandem: omnis communicatio bonorum, fundans veram & propriè dictam amicitiam, debet esse bonorum, quæ sint eiusdem ordinis, rationis, & entitatis secundùm speciem in vtroque amico sese inuicem amante, vt patet ex dictis suprà de conditionibus requisitis ad amicitiam: atqui datur vera & supernaturalis entitatiuè amicitia inter Deum & hominem iustum, & cõmunicatio bonorum, fundans illam, est etiam

B ipsa charitas Theologica, & actus ei correspondentes mutui amoris erga Deum; & amor ille, VI. quo Deus nos tanquam iustos diligit, est *entitatiuè & ordine* supernaturalis, quia per illum amat nos in ordine ad fruendum seipso clarè viso: ergo dilectio illa, quæ est actus charitatis Theologicæ, aut respondens habitui infusæ charitatis, debet esse supernaturalis *quoad suam entitatem*, & non solummodo *quoad modum.*

Obiicies S. Thomam secundâ secundæ quæstione 171. articulo 2. in solutione ad tertium, verbis expressis dicere, *ipsum diligere Deum*, qui est actus Theologicæ charitatis, non esse aliquid supernaturale *quoad substantiam actus*: sed tantùm *quoad modum.*

Respondetur, *substantiã actus* posse sumi duobus modis; primò pro *generali* seu *generica* ratione, quæ reperitur in ipso actu, non includendo *specificam* eius differentiam, quæ constituit illum

C in tali specie, v. g. si in actu charitatis considere- VII. mus solummodo rationem amoris, quòd scilicet sit amor & quidam affectus voluntatis erga bonum, iuxta quam considerationé differentia specificatiua actus appellatur *modus eius*, non quicumque & quomodocumque, sed essentialis, quia proprium est differentiæ modificare ipsum genus, illud restringere & determinare ad certam quandam speciem; deinde *substantia actus* potest sumi pro propria *essentiali* & *specifica* ratione, quâ ipse actus constituitur in tali specie: iam, quando S. Thomas ibi dicit, *dilectionem Dei non esse supernaturalem quoad substantiam actus*, sed tantùm *quoad modum*, mens eius est, dilectionem illam, spectatã præcisè quo*ad suam genericam rationem*, quæ est quidam amor Dei, seu erga Deum vt obiectũ aliquod naturale, non esse aliquid supernaturale, quia, sicut Deus tan-

D quam aliquod obiectum naturale potest diligi a- VIII. liquo amore naturali, sic etiam & ipsa dilectio, considerata hoc modo, est naturalis *quoad suam substantiam*: nam & hæretici, in quibus nullus actus charitatis supernaturalis reperitur, possunt etiam exercere aliquem actum dilectionis erga illum vt trinum, & obiectum beatificum, sicut aliquâ fide acquisitâ illum vt talem cognoscunt; dum verò sanctus Thomas ibi dicit, hanc dilectionem *esse supernaturalem quoad modum*, vult illam, spectatam præcisè secundùm *suam rationem specificam, & proinde essentialem*, esse supernaturalem, sumendo nomen hoc (*modus*) pro *differentia essentiali & constituente rem in sua specie*: vnde, cùm aliquem actum esse *supernaturalem quoad suam substantiam*, nihil

I. sit aliud, quàm eum *ex formali & essentiali sua ratione esse supernaturalem*, & non tantùm penes aliquem *modum sibi accidentalem*, censet hunc actum dilectionis *esse supernaturalem quoad suam substantiam & entitatem*: atque in eo sanctus Thomas ponit ibi discrimen inter donum prophetiæ & habitum infusæ charitatis, quòd hic habitus, & alij ei similes, dentur ad eliciendum actus circa eas res, circa quarum substantiam aliquis actus meræ naturalis cognitionis vel amoris potest elici, seu aliquis actus habens conuenientiam genericam cum aliis, quæ conuenientia consistit in ipsa tendentia ad idem materiale obiectum, vt nunc ostendimus exemplo allato; donum autem prophetiæ confertur ad prædicendum id, quod nullâ cognitione naturali potest attingi, quatenus prophetia tendit in obiectum cognoscendum vt futurum, quod non potest naturaliter attingi per cognitionem
II. merè naturalem: & ideò actus prophetiæ, etiam ex hac parte, seu ex sua ratione genericâ, postulat esse à potentia tantùm eleuatâ, sicque sumendo substantiam & modum iuxta priorem acceptionem superiùs traditam, donum prophetiæ est quoad vtramque rationem supernaturale secundùm *suam substantiam*, cùm tamen dilectio ex infusa charitate iuxta eundem loquendi modum sit solummodo supernaturalis *quoad modum*.

ARTICVLVS III.

An actus charitatis sit ita honestus, vt non possit vitiari aliquâ malâ circumstantiâ.

EADEM nobis est sententia circa præsentem difficultatem, quæ fuit suprà de spe, scilicet
III. *interiorem actum charitatis Theologicæ ita esse honestum, vt nullâ malâ circumstantiâ possit vitiari*: quæ sententia est sancti Augustini libro *de Catechizandis rudibus* capite quinto, pro actu fidei diuinæ, & rationes superiùs allatæ pro actu spei, & quæ possunt afferri pro actu fidei, multò magis vrgent pro actu interno charitatis Theologicæ: nam actus ille magis sanctificat, quàm actus internus fidei, cùm hic sumptus præcisè inchoet solummodo sanctificationem, hic verò illam quodammodo perficiat, & habitus eius sit formalis causa nostræ iustificationis.

Quod autem sic sanctificat, non potest etiam simul inquinare aliquâ malitiâ.

Deinde: omnis verus actus internus veræ & Theologicæ charitatis, est meritorius alicuius præmij, vel *de congruo*, vel *de condigno*, vt docent
IV. Theologi agendo *de merito*: at quod est formaliter meritorium, non potest esse vitiosum, quia quod est meritorium, est bonum moraliter, & quod est vitiosum, est malum moraliter: igitur nullus verus actus internus veræ charitatis Theologicæ potest esse malus ex aliqua circumstantia.

Deinde: in tantum aliquis actus ex suo obiecto bonus potest aliquâ malâ circumstantiâ vitiari, in quantum, qui illum exercet, adhibet malam circumstantiam, sperando inde aliquid vtilitatis, vel cuiusdam commodi, vt patet in actibus exterioribus virtutum, quæ aliquando exercentur à nonnullis ob vanam gloriam, vel aliquid aliud simile peruersum; voluntas enim nihil vnquam vult, nisi sub aliqua ratione boni: atqui
A nemo exercens verum actum internum charitatis Theologicæ potest apprehendere aliquod bonum, etiam apparens, in apponenda mala aliqua circumstantia vero actui interno charitatis Theologicæ, quem exercet, quia bonum istud esset *temporale* aut *spirituale*; non *temporale*, cuiusmodi est bona existimatio, aut aliud simile, quia istud potest tantùm conciliari opere & actu externo, cùm soli actus exteriores incurrant in sensus hominum; non etiam potest esse *spiritale*, verbi gratiâ amor quidam inordinatus consequendi aliquod bonum à Deo, quia inordinata charitas non est charitas: ergo neque actus inordinatæ dilectionis poterit esse internus actus veræ charitatis Theologicæ. V.

Obiicies: Deus potest alicui prohibere, ne pro aliquo tempore exerceat positiuè externum aliquem actum charitatis Theologicæ, nam præceptum de illo exercendo est positiuum, quod
B non vrget pro quolibet tempore & qualibet differentia eius; homo, cui Deus hoc prohiberet, posset violare hoc præceptum, sicut & quodlibet aliud: at non posset illud violare, nisi exercendo actum illum internum charitatis tempore sibi prohibito: ergo tunc posset exercere actum internum charitatis Theologicæ: sed in tali hypothesi actus ille haberet malam aliquam circumstantiam, scilicet quòd exerceretur tunc contra expressam prohibitionem Dei: ergo actus internus veræ charitatis Theologicæ potest dari, qui sit malus ex aliqua circumstantia sibi apposita. VI.

Quòd si quis huic obiectioni respondeat, in tali casu futurum, vt homo propriè non exerceat actum internum charitatis Theologicæ, quia quamprimum volet liberâ & deliberatâ volūtate exercere talem actum, deperdet charitatem, etiam antequam illum exerceat, nam sola illa deli-
C berata voluntas exercendi illum tunc, & in tali hypothesi, est peccatum mortale, quod proinde destruit charitatem, quâ tanquam principio posset exercere talem actum interiorem charitatis Theologicæ. VII.

Contra hanc solutionem vrgetur: Deus in prædicta illa hypothesi faciat prohibitionem istam sub pœna peccati tantùm venialis, idque significet ei, cui facit hanc prohibitionem, tunc, cùm peccatum veniale non destruat charitatem, habebit in seipso connaturale principium exercendi actum interiorem charitatis Theologicæ; & cùm vtamur habitibus existentibus in nobis, quando volumus, homo iste poterit intra illud tempus prædictæ prohibitionis exercere actum interiorem charitatis Theologicæ, sicque non repugnat dari aliquem verum actum interiorem
D charitatis Theologicæ, qui sit malus ex aliqua circumstantia. VIII.

Respondetur, casum hunc esse impossibilem, implicat enim hæc duo simul poni, *Deum efficaciter prohibere homini aliquid facere*, & *Deum per gratiam præuenientem ordinis supernaturalis efficaciter excitare eundem hominem ad illud idem opere exequendum*: nam præterquamquòd hoc est tentare ad malum, & Deus intentator malorum est, cùm sit summè bonus, est etiam contra propriam conditionem gratiæ præuenientis à Deo cōcessæ, scilicet *esse ad exercendum malum actum ex speciali suâ & indiuiduâ ratione* (vt hîc & nunc datur his & istis hominibus in hoc & illo statu constitutis) & ordinari in malum opus: at nemo, etiam constitutus in sanctificante & ha-

I. bituali gratia, potest sine speciali auxilio supernaturalis gratiæ excitantis exercere aliquem actum entitatiuè supernaturalem (qualem ostendimus esse internum actum charitatis) vt ex professo docet verior sententia Theologorum cum sancto Thoma primâ secundæ quæstione 109. articulo nono; vnde in tali casu, vel Deus nullam daret isti homini gratiam præuenientem pro exercendo interiori illo actu charitatis ob nunc dicta, sicque defectu talis gratiæ homo tunc non posset illum actum exercere, nec proinde violare legem sibi à Deo impositam; vel si Deus daret isti homini aliquam gratiam præuenientem pro exercendo tali actu, tunc eo ipso, quò eam illi exhiberet, reuocaret prædictam suam prohibitionem, quia porrigendo hanc gratiam vellet actum ei correspondentem exerceri per istum hominem; quare, cùm vna volitio efficax Dei nunquam possit repugnare alteri
II. efficaci volitioni Dei, eo ipso, quò Deus daret efficaciter isti homini gratiam præuenientem pro exercendo prædicto actu, reuocaret etiam ipsam prædictam suam prohibitionem.

Neque his obstat, quòd totum istud sit aliquid *ad extra*, & Deus sit maximè liber quoad ea, quæ sunt *ad extra*; hoc enim non se tenet ex defectu libertatis in Deo, sed ex parte incompossibilitatis istorum duorum ad simul & semel existendum, & ex parte summæ bonitatis diuinæ, cui repugnat ex pura sua libertate (nullâ necessitate etiam hypotheticâ aliunde præsuppositâ) excitare hominem speciali modo & speciali concursu supernaturali ad malè agendum.

Nec item id repugnat libertati eius, cui tale præceptum fuit impositum; imò facit ad perfectionem eius, quia *posse peccare* est potiùs quidam defectus libertatis, quàm eius perfectio, &
III. in hac hypothesi subtrahitur tantùm homini occasio violandi præceptum.

Nec denique id repugnat ei dominio, quod quilibet iustus habet in suos habitus, scilicet ad vtendum illis, quando vult; hoc enim intelligitur conuenienter eorum naturæ & conditioni, non autem quasi pro libito possimus illis malè vti. Nam, licèt id possit esse verum de habitibus, qui secundùm se & suam naturam spectari possunt esse ad actus indifferentes secundùm suam speciem, id tamen non potest habere locum in aliquo habitu, qui verè & propriè sit virtus; cùm sanctus Augustinus eam definiat *qualitatem, quâ nemo abutitur*, vt notauimus suprà agentes *de spe*; & Aristoteles, vt ibidem animaduertimus, dicat in Ethicis, illam reddere suum subiectum bonum, similiter opus eius bonum; quare, cùm habitus charitatis infusæ sit aliqua verè & pro-
IV. priè dicta virtus, imò & forma reliquarum virtutum, vt paulò pòst ostendetur, homo informatus illâ non poterit ex ea aliquem actum internum elicere, qui malitiam ex quadam vitiosa circumstantia habeat sibi admixtam.

Quæres, an hæc doctrina sit tantùm vera de *actu interno* charitatis Theologicæ; an autem sit etiam vera *de actu externo* eiusdem charitatis.

Respondetur, *actũ externum* charitatis posse considerari duobus modis; primò *formaliter*, nimirum quando fit ex vero & sincero motiuo charitatis Theologicæ impellentis voluntatem, vt moueat exteriores potentias ad exercendum actum exteriorem correspondentem actui interno sinceræ charitatis Theologicæ, & qui in *esse moris* faciat vnum quid cum illo. De-

A inde: actus externus charitatis potest considerari *materialiter*, quatenus scilicet id, quod fit exteriùs, spectatum nudè & simpliciter quoad suam entitatem materialem, bene afficit proximum, vel est aliquid ei bonum, verbi gratiâ eleemosyna, aut aliquid aliud simile: iam hæc nostra propositio intelligitur de vtroque vero & formali actu charitatis, quòd scilicet omnis eius actus, etiam exterior, quatenus est actus talis virtutis, semper sit honestus, nec possit vitiari aliquâ malâ circumstantiâ; nam omnes illæ rationes, quibus suprà ostendimus interiorem actum charitatis Theologicæ nullo modo posse vitiari mala aliquâ circumstantiâ, idem probant de vero actu externo sinceræ charitatis, & actus illi externi aliquâ tali circumstantiâ vitiosi, qui alioquin videntur esse charitatis propriè loquédo, non tam sunt actus veræ charitatis, quàm simulatæ & adumbratæ: vnde, qui aliter illos
B exercent, quàm ex sincero affectu veræ charitatis, vocantur frequenter in sacris litteris & alibi *hypocritæ, parietes dealbati*, & aliis id genus nominibus vitium importantibus, dicunturque iam accepisse in hoc mundo mercedem illorum suorum eiusmodi operum, quod non solet dici de veris operibus charitatis. VI.

Dices, parem esse conditionem actus externæ professionis fidei, ac externi actus veræ charitatis: at potest quis veram fidem profiteri exteriùs ex aliqua mala circumstantia: ergo & exercere verum exteriorem actum charitatis ex aliqua vitiosa circumstantia.

Respondetur, duobus modis posse intelligi professionem veræ fidei fieri; primò ex ipsomet habitu infusæ fidei & piâ affectione voluntatis supernaturali, illi coniunctâ; secundò ex aliquo habitu fidei acquisitæ & inclinatione aliqua na-
C turali & acquisita ad res fidei, habente aliquam similitudinem cum vera supernaturali pia affectione voluntatis: itaque professionem externam veræ fidei supernaturalis non posse fieri cum adiuncta sibi aliqua mala circumstantia, verbi gratiâ vanæ gloriæ, lucri temporalis, aut alicuius alterius rei similis, ob rationes nunc allatas pro actu tam externo, quàm interno charitatis infusæ; posteriorem verò posse fieri, sed ab habitu acquisitæ fidei & prædicta naturali seu acquisita inclinatione ad res ipsas diuinæ fidei, qualis exterior professio fidei potest interdum reperiri in hæreticis, aut aliis similibus. VII.

Quòd si quis existimet talem professionem ex malo fine posse esse in aliquo fideli ab habitu fidei infusæ, vt aliquando nobis est visum; tunc respondebitur, disparé esse rationem fidei à charitate, quòd fides sit tantùm virtus intellectualis
D vt omnes admittunt, nihil autem repugnare virtutem intellectus concurrere ad actum sibi proprium, licèt ex ipsa intentione operantis habeat malum finem; cuius rei & disparitatis hæc est ratio, quòd virtus intellectus præcisè considerata inclinet solummodo ad verum, non autem ad bonum morale, sed sumpta præcisè abstrahit ab isto bono; quare, cùm veritas obiecti non destruatur per intentionem mali finis appositi ab ipso exercente ad talem actum, fit, vt virtus intellectualis per se infusa possit concurrere ad talem actum, sicut possumus vti scétiâ & arte in malum finem; quia verò moralis virtus (qualis etiam est charitas infusa) per se & ex propria sua natura inclinat ad actum bonum moraliter, quemadmodum patet ex ipsamet definitione virtutis,

I. non potest esse principium alicuius actus moraliter mali.

Sed hac re accuratiùs perspectâ, prior solutio videtur esse melior: nam, licèt possimus vti ex malo fine & intentione habitibus acquisitis ipsius intellectus, attamen non videtur esse par cõditio eius habitus, qui nunquam exit in actum, nisi ex aliqua speciali gratia supernaturali præueniente, cuiusmodi est habitus fidei infusæ, sic enim Deus tentaret ad malum, quod dicere est blasphemum.

Deinde: ad actum veræ fidei infusæ prærequiritur aliqua pia affectio & motio voluntatis, quæ etiam sit ordinis supernaturalis, & proinde ex speciali instinctu Spiritus sancti; quare, quemadmodum hæc pia affectio non potest esse mala ex ipsamet circumstantia finis, ita etiam nec actus veræ & infusæ fidei, tam exterior quàm interior: quod videtur confirmari ex illo Apo-
II. stoli primæ *ad Corinthios* duodecimo, *nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in Spiritu sancto*, id est confiteri Christum esse Dominum, nisi pio cordis affectu, qui est aliquod donum Spiritus sancti.

Et quòd nullus actus veræ virtutis moralis possit esse verè bonus, & simul vitiari ex aliqua circumstantia mali finis, plures ex recentioribus Theologis docent primâ secundæ quæstione 18. articulo quarto cum Durando & plurimis antiquioribus in secundum sententiarum distinctione quadragesimâ.

DISPVTATIO VI.

De charitate Theologica, prout est
III. *virtus.*

ARTICVLVS I.

Vtrum charitas sit virtus.

QVIA habitus est aliquod superius ad virtutem, posset primo loco peti, an detur aliquis habitus Theologicæ charitatis: verùm, quia ex probabiliori sententia, gratia sanctificans & charitas non distinguuntur *realiter*, sed solummodo *virtualiter*, & quadam *ratione ratiocinatâ*, vt Theologi commúniùs ex professo docent primâ secundæ ad quæstionem 110. sancti Thomæ, & ibidem ostendunt dari gratiam in ratione habitus, & certè charitatem habere conditionem alicuius rei permanenter in-
IV. hærentis ipsi iusto, satis intelligitur ex illo primæ sancti Ioannis capite quarto, *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*; nam hæc vox (*mansio*) denotat permanentiam charitatis in homine toto illo tempore, quo seruat sermonem Christi Domini, id est præcepta eius, & proinde significat illam esse aliquam qualitatem habitualem.

Hoc igitur, vt apud omnes Theologos indubitato supposito, quæritur, an hæc charitas sit talis qualitas, quæ sibi vendicet veram & formalem rationem virtutis propriè sumptæ: qua de re duæ sunt sententiæ; vna negans; altera affirmans, pro qua

Sit hæc nostra propositio: *habitus charitatis, quantumcumque remissus, est virtus verè & pro-*

A *priè dicta*: ita sanctus Thomas hâc parte quæstione 23. articulo 3. & eius omnes interpretes ibi: & *quòd etiam in gradu remisso sit propriè virtus*, idem sanctus Thomas satis apertè significat hâc eadem parte quæstione 24. articulo quinto, & tertiâ parte quæstione 62. articulo sexto in solutione ad tertium, & quæstione 70. articulo quarto, dum docet, charitatem in quolibet gradu remisso esse ex se sufficientem ad diligendum Deum & proximum; item ad habendum contritionem de peccatis, & ad vincendas tentationes omnes; prima pars huius propositionis, asserens *charitatem esse virtutem*, probatur imprimis ex eo, quòd sacræ scripturæ eodem modo loquuntur de charitate Theologica, ac de fide ac spe Theologicis, imò illam istis præferunt, vt videre est primæ *ad Corinthios* decimo tertio. atqui fides & spes Theologicæ sunt virtutes pro-
B priè dictæ, vt docuimus agendo *de spe, & de pia affectione voluntatis præ requisita ad actum diuinæ fidei*. VI.

Deinde probatur ex Patribus, qui agentes de illa sic loquuntur, vt æstiment illam esse virtutem, imò in tanto gradu quasi illa sola esset virtus, vt patebit infrà, explicando, quomodo hæc sit forma virtutum.

Probatur denique ratione: nam definitio illa virtutis, quæ est S. August. *bona qualitas mentis, quâ rectè viuitur, quâ nullus malè vtitur*, competit illi, vt patet ex dictis præcedenti disputatione: & præterea, virtus ex Aristotele est, quæ facit ipsum habentem bonum & ipsum eius opus bonum: atqui charitas Theologica facit eum, in quo est, bonum, & opus eius bonum, imò ita bonum in ordine ad æternam beatitudinem, vt sine illa, licèt opus sit ex suo obiecto bonum, nihilominus non sit alicuius meriti &
C valoris pro obtinenda æterna beatitudine, vt ipsemet sanctus Paulus fusè docet, discurrendo per aliquot bona opera, & significando eandem esse rationem omnium aliorum, quæ exercentur extra statum Theologicæ charitatis, sic enim subiicit, *si charitatem autem non habuero, nihil sum*, & iterum, *si charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*, quod etiam Patres ad illum locum Apostoli docent: igitur charitas Theologica est virtus verè & propriè dicta. VII.

Deinde: omnis ille habitus, cuius omnes & singuli actus sunt propriè morales, recti, seu conformes suæ regulæ, est etiam virtus moralis propriè dicta, quia sic habet honestatem propriam virtuti: atqui omnes & singuli actus Theologicæ charitatis sunt morales, quia sunt voluntatis vt liberè tendentis in bonum, quod est eius obiectum, nam increata bonitas Dei tam
D spectata secundùm se, quàm vt participata, est formale obiectum illorum, vt suprà docuimus; item actus huius charitatis sunt recti, seu conformes suæ regulæ, siue nomine huius regulæ intelligamus *rectam rationem* (quia agendo de vtroque actu charitatis ostendimus illos esse conformes dictamini rectæ rationis, & de illo vtroque dari etiam aliquod naturale præceptum) siue etiam nomine regulæ intelligamus *Deum & præceptum eius supernaturale de vtroque hoc actu exercendo*. prior enim & potissimus eius actus, qui est circa Deum vt summè bonum in seipso, prout spectat ad ordinem supernaturalem, habet ipsam intrinsecam bonitatem Dei vt mouentem ad Deum amandum *appretiatiuè super omnia*, & posterior habet eandem increatam bonitatem VIII.

I. vt participatam, cui actus iste posterior est conformis, quatenus simili modo & affecta, seruatâ proportione, quo ipse homo, diligit seipsum, quæ est mensura huius dilectionis exercendæ modo conuenienti & debito, vt intelligitur ex ipsomet eius præcepto: ergo habitus Theologicæ charitatis est virtus moralis propriè dicta.

Altera pars eiusdem nostræ propositionis, asserens *charitatem Theologicam, quantumlibet remissam, esse virtutem propriè dictam*, probatur applicando ei rationes nunc allatas pro præcedenti parte: omnis illa charitas habitualis, quæ facit, vt is, in quo est, sit bonus, & vt ipsum eius opus sit bonum, est virtus propriè dicta; item illa, cuius omnes & singuli actus sunt honesti per se & conformes suæ regulæ: atqui habitualis charitas in quolibet gradu quantumlibet remisso existens in homine, facit illum bonum, quia reddit illum formaliter iustum coram
II. Deo, dat illi ius ad vitam æternam; item facit, vt quodlibet bonum opus morale ab eo exercitum sit meritorium vitæ æternæ, quia singula bona opera liberè facta in statu gratiæ sanctificantis sunt meritoria *de condigno*, quantum requiritur ex parte subiecti; item omnes & singuli actus exerciti ex qualibet gratia habituali, etiam remississimâ, sunt per se honesti & conformes suæ regulæ, quia per illam omnia præcepta Dei possunt obseruari, anima purgatur ab omni & quolibet peccato mortali, nam habitualis gratia, seu charitas, & peccatum mortale nunquam possunt sese compati in eodem homine, saltem de potentia Dei ordinaria: igitur charitas habitualis, quantumlibet remissa, est virtus propriè dicta.

Explicatur: hæc charitas habitualis remississima potest exercere aliquem actum dilectionis
III. erga Deum & proximum suæ intensioni, seu remissioni, correspondentem; omnis enim habitus operatiuus potest esse principium actus sibi correspondentis in specificâ ratione & intensione graduum: atqui actus ille facit hominem, qui illum exercet, bonum in ordine supernaturali, quia facit Deum manere in illo, iuxta istud sancti Ioannis primâ suâ canonicâ capite quarto, *si diligimus inuicem, Deus in nobis manet*, vbi sanctus Ioannes loquitur simpliciter & absolutè de dilectione supernaturali, abstrahendo à remissa & valde intensa, nam hæc verba, quæ statim subiicit, *& charitas eius in nobis perfecta est*, non intelliguntur de perfectione charitatis quoad gradus valde intensos, quam possumus appellare *perfectionem excellentiæ*, sed intelliguntur solummodo de perfectione *sufficientiæ* quoad rationem virtutis & quoad amplitudinem obiecti ipsius Theologicæ charitatis, quatenus, qui-
IV. cunque amat proximum ex virtute charitatis Theologicæ, habet charitatem completam in ratione virtutis, cùm amando ex illa proximum propter Deum, hæc sese extendat ad totum eius obiectum cui & per illam adimpleat totam legem, iuxta Apostolum *ad Romanos* capite decimo tertio, qui, vbi præmisit istud, *diliges proximum tuum, sicut teipsum, dilectio proximi malum non operatur*, sic subiungit, *plenitudo ergo legis est dilectio*; & ibidem sanctus Ioannes paulò post loquitur de charitate, quæ est perfecta secundùm excellentiam & quoad aliquam intensionem graduum, atque illam pellere timorem, quem tamen charitas minùs perfecta quoad intensionem graduum compatitur secum in ea-

A dem voluntate hominis iusti. V.

Confirmatur amplius ex eo, quòd eadem epistolâ capite primo, dicit eum, qui seruat mandata Dei, verè habere charitatem in seipso perfectam; *qui*, inquit, *seruat verbum eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est*: at hæc perfectio non potest intelligi quoad summam intensionem graduum eius, ibi enim agitur tantùm de operibus præceptis, & Christus Dominus apud sanctum Matthæum capite decimo nono distinguit in charitate duplicem perfectionem nunc assignatam; nam de prima vt sufficienti ad obtinendum vitam æternam, ait, *si vis ad vitam ingredi, serua mandata*; & cùm ab ipso adolescente eum ibi interrogante fuisset responsum, *omnia hæc custodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deest*, Christus Dominus eum est exhortatus ad posteriorem excellentiam charitatis Theologicæ,
B quæ attenditur penes opera *supererogationis & consilij*, sic dicendo, *si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & sequere me*: ergo minima charitas est virtus propriè dicta. VI.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM: omnis virtus propriè dicta est circa arduum & difficile, vt patet inductione factâ per omnes virtutes morales acquisitas, quarum actus habent in seipsis difficultatem circa sua obiecta propter difficultatem passionum oppositarum istis virtutibus: atqui habitus Theologicæ charitatis non est circa arduum, nec actus eius habet aliquam difficultatem, nihil enim est facilius, quàm amare Deum, nec vlla passio est opposita amori: igitur habitus Theologicæ charitatis non est virtus.

C Respondetur ex sancto Thoma primâ parte quæstione 62. art. 2. in responsione ad secundum, VII.
illud dici *difficile*, quod transcendit potentiam: quod fit duobus modis; primò quia transcendit potentiam secundùm naturalem suum ordinem, potest tamen ex aliquo auxilio fieri: secundò quia transcendit tantùm potentiam, spectatam intra ordinem naturæ, propter aliquod impedimentum ei adiunctum: vtrumque actum charitatis Theologicæ esse difficilem, sumendo hunc terminum *difficile* priori modo, quia est supernaturalis secundùm suam substantiam, vt docuimus, & versari circa difficile posteriori modo sumptum non est commune omnibus virtutibus, nec de formali ratione virtutis, quatenus præcisè est virtus, sed id tantùm principaliter conuenit moralibus illis virtutibus, quæ sunt cir-
D ca passiones, quæ etiam pugnant contra rationem, VIII.
vt ibidem sanctus Thomas expressè notat secundâ secundæ quæstione 129. articulo secundo in corpore: vnde (ex eodem sancto Thoma secundâ secundæ quæstione 123. articulo duodecimo in solutione ad secundum, & eadem parte quæstione 137. articulo primo in solutione ad primum, & quæstione 141. articulo octauo in solutione ad secundum) ratio & perfectio virtutis consistit magis in bono, quàm in difficili, vt etiam patet ex ipsa eius definitione, quæ includit formaliter bonitatem, nullâ factâ mentione difficultatis; quare, cùm obiectum charitatis Theologicæ habitualis sit Deus vt summè bonus, illa rectè potest constitui virtus propriè dicta.

I. A Deinde respondetur, actus huius habitus esse etiam difficiles, sumendo nomen hoc *difficile*, prout importat impedimentum adiunctum potentiæ; nam est opus valde difficile diligere, quem nunquam videris (cuiusmodi est Deus & Christus Dominus) sicut in illum credere, quemadmodum sanctus Petrus significat primâ suâ canonicâ capite primo, sic loquens, *quem* (scilicet Christum) *cùm non videritis, diligitis*; item diligere etiam inimicum, qui tamen intelligitur etiam nomine *proximi*, vt docuimus: quando verò dicitur nihil esse facilius, quàm amare, id tantùm verum est, considerando nudè ipsum actum voluntatis, qui est velle, non autem considerando illum, prout habet specialem habitudinem & tendentiam ad hoc vel illud obiectum in specie, vel in indiuiduo, sed tantùm considerando illum *quoad suum materiale*, hîc verò consideramus actus habitus Theologicæ charitatis secun-
II. dùm formalem & specificam suam rationem.

Ad id, quod ibi obiicitur de passionibus, patet solutio ex dictis.

Secundum: virtus tantùm inchoata, seu in gradu remisso, non est strictè & propriè loquendo virtus, iuxta Aristotelem libro septimo Ethicorum capite nono, & libro secundo magnorum Moralium capite septimo, vbi docet temperantiam in gradu remisso non habere rationem virtutis, quod etiam docet sanctus Thomas primâ secundæ quæst. 55. atqui omnis illa charitas, etiam Theologica, quæ est in nobis viatoribus, est tantùm inchoata, seu incipiens, nam charitas erit perfecta solummodo in patria: igitur charitas non videtur habere rationem virtutis verè & propriè dictæ.

Respondetur, maiorem eius esse tantùm veram de virtutibus acquisitis versantibus circa moderandas passiones; cùm enim illæ communi
III. viâ acquirantur nostris actibus, qui plerumque sunt debiles, idcirco nisi sæpè repetantur, non perducunt habitum ad statum perfectum virtutis: at habitus Theologicæ charitatis non acquiritur nostris actibus, sed per se infunditur à Deo, qui est agens efficax, & eo instanti, quo infundit illum, simul etiam eum perficit quoad sufficientem perfectionem, requisitam in esse & ratione virtutis.

Tertium: vitium non potest simul consistere cum virtute propriè dicta: atqui Theologica charitas verè & propriè sumpta simul reperitur in homine iusto cum habitibus vitiosis, hi enim non tolluntur in ipsa iustificatione.

Respondetur, maiorem esse tantùm veram de habitibus vitiosis & virtutibus ad eundem ordinem spectantibus, sibíque inuicem oppositis: at habitus charitatis Theologicæ est intrinsecè &
IV. entitatiuè ordinis supernaturalis, habitus autem vitiosi, qui remanent in hominibus iustificatis, sunt ordinis tantùm naturalis, & ita possunt remanere & inclinare potentiam ad actus vitiosos, sicut priùs, quibus tamen dare consensum voluntas impedietur per actum charitatis supernaturalis, quem eliciet circa Deum, vel detestando peccatum mortale supra omne detestabile propter Deum & summam eius bonitatem.

Vltimum: virtus est independens ab omni alio, extra eum, cuius est virtus: atqui charitas & eius actus dependent ab alio, quia hæc est amicitia hominis ad Deum, & omnis amicitia est ad minus duorum, sicque importat dependentiam ab alio.

Respondetur, virtutem quoad suam propriam existentiam esse independentem formaliter ab alio sibi & suo subiecto extraneo, quia est accidens quoddam absolutum; nihilominus tamen pendere ab alio tanquam obiecto, circa quod exerceat proprios suos actus; est enim habitus operatiuus, cuius actus proprius respicit bonum alterius, scilicet Dei & proximi, vt proprium suum obiectum, & hæc dependentia non est *categorica*, sed solúmodo *transcendentalis* quædam habitudo, quæ loquendo propriè nullam dicit dependentiam, vel etiam imperfectionem, vt videre etiã est in scientia Dei & amore, quem habet ad res creatas; quare, cùm charitas Theologica respiciat Deum & proximum tanquam propria sua obiecta *cui*, & illa sit etiam habitus quidam operatiuus, talis eius habitudo & respectus non faciet in ea aliquam dependentiam strictè sumptam, quæ sonet imperfectionem.

B Ad id autem, quod ibidem dicitur, *charita-* V.
tem Theologicam esse amicitiam, respondetur ex VI.
dictis suprà id esse falsum, si intelligatur de charitate Theologica præcisè & formaliter sumpta, cùm (vt diximus) hæc sumpta formaliter dicat solummodo amorem *beneuolentiæ*, non autem mutuum amorem, sed tantùm illum connotet; sicque charitas Theologica est amicitia tantùm *in obliquo*, nam amicitia strictè sumpta est aliquid collectiuum.

Quòd si nomine *amicitiæ* intelligatur solummodo principium illud, quo nostra voluntas fit potens elicere actum redamationis erga Deum amantem nos ex increata bonitate, tunc fatemur amicitiam sic sumptam esse propriè & formaliter virtutem, & amicitiam creatam eodem modo sumptam esse aliquam moralem virtutem. Hinc, Aristoteles libro 8. Ethicorum
C cap. primo, non dixit simpliciter amicitiam esse
virtutem, sed sic cum disiunctione, *est*, inquit, VII.
virtus quædam, aut cum virtute, quatenus nimirum posito illo habituali affectu in vtroque amante ad se inuicem, amicitia resultat, sicut aliqua relatio positis duobus terminis: vnde, quãdo amicitia etiam humana dicitur esse virtus propriè dicta, id tantùm intelligitur de amore illo *beneuolentiæ*, qui illum fundat, & non de iis, quæ ad illum sequuntur, vel per illum connotantur; sicque actus illi mutui amoris, qui ex tali affectu habituali exercentur ab amicis, sunt actus virtutis propriè dictæ, quippe sunt honesti & conformes rectæ rationi, sed in quantum sunt à tali habitu *beneuolentiæ* existente in ipso vtroque amante.

Quæres, cùm charitas sit virtus, & proprium virtutis sit dare operari promptè & delectabili-
ter, cur charitas id non præstet, vt suprà signifi- VIII.
D caumus.

Respondetur, præterquamquòd dictum est, charitatem non esse virtutem pro superandis passionibus, eámque esse ordinis supernaturalis seu per se infusam, ad dãdum volũtati posse agere circa obiectum supernaturale, illud etiam potest addi, duplices dari actus charitatis Theologicæ; alios *elicitos*, alios *imperatos*, qui tamẽ exerceãtur ab aliis virtutibus existentibus in homine iustificato; charitas Theologica, etiam in gradu quantumlibet infimo & remisso, dat voluntati, cui inest, posse operari promptè & delectabiliter actus suos *elicitos*, cùm tales actus ab illa sola pendeant, nec illa indigeat aliis virtutibus aut potentiis ad illos sic exercendos: at hæc eadem

I. charitas in gradu remisso non dat homini illâ informato exercere promptè & delectabiliter actus ab ipsa *imperatos*, quia ad illos sic exercendos indiget aliis virtutibus, quarum isti sunt proprij actus, & ita charitas per se & ex se non dat promptè & delectabiliter illos exercere; nam proprium est vnicuique virtuti dare istam promptitudinem & delectabilitatem in ordine tantùm ad suos proprios actus, & per se non tollere difficultatem correspondentem alteri virtuti; aliàs reliquæ virtutes viderentur inutiles & superfluæ, & experientia hoc etiam docet in virtutibus moralibus & acquisitis.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas Theologica sit virtus specialis, & distincta ab omnibus aliis.

II. QVOD spectat ad istam quæstionem, vtrum charitas hæc sit virtus propriè *Theologica*, non est, quòd eius explicationi immoremur, pars enim affirmans satis patet ex dictis *de spe*; & tam auctoritates, quàm rationes, quibus ibi ostendimus spem esse virtutem propriè *Theologicam*, idem euincunt de charitate nobis infusa à Deo, possúntque seruatâ proportione facilè accommodari charitati: & cùm charitas sit longè perfectior fide & spe virtutibus per se infusis, vt paulò pòst videbimus, & esse *Theologicam* in virtute sit aliqua perfectio maior, quàm non esse *Theologicam*, cùm duæ prædictæ illæ virtutes sint propriè loquendo *Theologicæ*, & ipsa item charitas supernaturalis, ac per se infusa, erit similiter virtus propriè *Theologica*. Hoc posito

Sit hæc nostra propositio: *charitas Theologica est virtus specialis & distincta ab omnibus aliis virtutibus.* Ita sanctus Thomas hîc quæstione
III. 23. articulo quarto, & omnes eius interpretes.

Probatur primò ex sacris litteris, in quibus fit mentio charitatis Theologicæ tanquam virtutis distinctæ à cæteris, vt primæ *ad Corinthios* 13. vbi recensetur, vt distincta à fide & spe Theologicis: item à fortitudine & aliis moralibus, quarum actus ibi Apostolus recenset; item ex Patribus loquentibus de illa, vt etiam distinctâ ab aliis: sancto Ambrosio libro quarto epistolarum, epistolâ 34. sancto Hieronymo ad caput quintum in epistolam *ad Galat.* sancto Augustino libro *de spiritu & litera* capite 32. sancto Gregorio libro primo Moral. capite duodecimo & decimo septimo.

Tandem probatur ratione: vbicunque datur aliqua specialis honestas, sub qua & secundùm quam aliqua virtus tendit in omnia sua obiecta, eáque attingit, ibi aliqua specialis virtus datur
IV. distincta ab omnibus aliis: atqui honestas, seu formalis ratio, sub quâ charitas Theologica tendit, & secundùm quam attingit omnia & singula sua obiecta, est ipsa increata bonitas Dei continens in se quamlibet perfectionem in omni genere excellentiæ, bonitatis & perfectionis, vt explicatum est suprà, & hæc ratio est specialis ab omni eâ bonitate & perfectione, sub quâ & secundùm quam reliquæ virtutes tendunt in Deum vel in aliud quodlibet suum obiectum; hæc enim sumpta formaliter nihil est aliud, quàm vna formalis ratio, quâ omnes perfectiones Dei sunt totum bonum diuinum in se & propter se summè & appretiatiuè super omnia amandum, seu quâ omnes perfectiones diuinæ quasi inte-
A grant & componunt vnam summam bonitatem & integritatem Dei, ob quam Deus est in seipso summè amandus, sub quâ tamen speciali ratione, & secundùm quam, nulla alia virtus tendit in ipsum Deum: igitur charitas Theologica est quædam virtus specialis. Maior patet ex communi doctrinâ Philosophorum. V.

Minor probatur & simul explicatur: eodem modo seruatâ proportione omnes & singulæ perfectiones Dei sese habent, tam vt seorsim sumuntur, quàm vt etiam simul sumptæ veluti integrant & componunt totum bonum diuinum, quo singulæ partes vel perfectiones alicuius totius sese habent, tam vt sumptæ seorsim, quàm vt simul sumptæ componunt & integrant suum totum, quia, sicut in toto illo variæ partes distinguuntur realiter, & simul iunctæ integrant suum totum, sic etiam in toto esse diuino adæquatè
B sumpto dantur essentia diuina, attributa tam relatiua, quàm essentialia virtualiter ab illâ distincta, quæ tamen omnia simul cum diuina essen- VI.
tia quasi integrant totum bonum illud diuinum adæquatè sumptum: atqui in toto, siue naturali, siue integrante, singulæ partes seorsim sumptæ ita habent propriam suam bonitatem & perfectionem, vt tamen simul iunctæ, & quatenus integrant suum totum, causent & componant aliam perfectionem & bonitatem ex illis omnibus resultantem, ratione cuius tale totum est bonum perfectum, mouétque voluntatem ad specialem amorem & affectum eliciendum erga seipsum, vt ipsamet experientia docet: ergo pari iure (seruatâ tamen proportione, eáque tantùm analogicâ, quâ ex perfectionibus creaturarum, sublatis illarum imperfectionibus, deuenimus in cognitionem perfectionum diuinarum) præter perfectiones illas & bonitates, quas
C tam diuina essentia, quàm singula attributa Dei
vt distincta virtualiter ab essentia dicunt, quate- VII.
nus seorsim & secundùm se considerantur, dabitur specialis aliqua bonitas & perfectio quasi coalescens ex omnibus perfectionibus & bonitatibus diuinæ essentiæ & attributorum eius simul & adæquatè sumptis: ergo, cùm charitas Theologica tendat in Deum summè bonum & perfectum tali bonitate, & vt sic summè in seipso & propter se amandum, erit quædam specialis & distincta ratio ab omnibus aliis, secundùm quam aliæ virtutes distinctæ tendunt in singula attributa Dei seorsim sumpta, tanquam in obiecta sua formalia.

Deinde idem ampliùs probatur exemplo, sumpto à sensu communi: nam, licèt vnumquodque sensibile sumptum secundùm se & in seipso specificet solummodo vnum sensum distinctum
D ab aliis, nihilominus tamen omnia sensibilia, VIII.
prout sumpta collectiuè, conueniunt in vna communi ratione formali sensibilis, specificante ipsum communem sensum, qui distinctus à singulis seu particularibus percipit omnia obiecta sensuum particularium secundùm illam rationem communem omnibus obiectis sensibilibus: ergo pari iure, seruatâ proportione, licèt singulæ perfectiones Dei seorsim & secundùm seipsas sumptæ attingantur à distinctis virtutibus, nihilominus tamen, prout omnes illæ quasi componunt vnam integram bonitatem, & sumptæ collectiuè conueniunt in hac vna formali ratione, quâ simul illam veluti integrant, specificabunt aliquam specialem virtutem, quâ sub tali formali ratione totum istud bonum diuinum attingatur, quæ

I. specialis virtus nulla potest esse alia, quàm charitas Theologica.

Tandem, idem patet exemplo potentiæ visiuæ, quæ est vnica, licèt pleraque colorata sint distincta specie, quatenus nimirum hæc omnia conueniunt in vna formali ratione: idem similiter apparet in fide diuina, quæ est specialis virtus, quia omnia credibilia alioquin plusquam specie distincta conueniunt in vna & eadem formali ratione: ergo, cùm omnes perfectiones diuinæ essentiæ & attributorum eius conueniant in hac bonitate, constituent etiam vnam specialem virtutem, quâ attingantur à voluntate creatâ.

Articvlvs IV.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

II. Primvm est, quòd Apostolus primæ *ad Corinthios* 13. tribuat charitati Theologicæ omnia opera aliarum virtutum, sícque illa videatur esse nihil aliud, quàm quædam collectio illarum omnium, *charitas*, inquit, *patiens est, benigna est, omnia suffert, omnia sustinet, omnia credit.*

Respondetur ex dictis suprà distingui duplices actus charitatis, alios *elicitos*, & alios *imperatos*; charitatem Theologicam constitui specialem virtutem ratione *elicitorum*, quos per se & immediatè producit; at respectu *imperatorum* non tam habet rationem virtutis loquendo præcisè, quàm cuiusdam reginæ & dominæ, cuius est fines secundarios ordinare ad vltimum, & per modum imperij sese extendere ad actus aliarum virtutum imperando illis, & ordinando ad consequendum vltimum finem, summum bonum, proprium obiectũ ipsius charitatis Theologicæ, sicut ars militaris (quod est exemplum sancti Thomæ hîc quæstione 23. articulo quarto in solutione ad secundum, repetitum ex Aristotele libro primo Ethicorum capite primo) licèt sit ars specialis & distincta ab omnibus aliis, imperat tamen equestri, & aliis id genus sibi inferioribus à se ipsa distinctis in ratione artis; sic sanctus Paulus relatus in hoc primo argumento tribuit Theologicæ charitati singula opera aliarum specialium virtutum, quia charitas imperat & ordinat illa in vitam æternam tanquam præmium, & sic charitas Theologica non est formaliter virtus quædam generalis, quasi sit vel genus ad omnes alias virtutes, vel sit quædam illarum omnium collectio in vnum, sed est & potest dici virtus tantùm generalis *imperio & causalitate*, quatenus obiectum eius est finis omnium aliarum virtutum, ad quem imperat & etiam ordinat actus illarum.

III.

IV. Secundum: charitas infusa opponitur non tantùm inimicitiæ Dei & odio eius, sed etiam omnibus peccatis cuicumque virtuti oppositis: ergo, cùm aliqua virtus eo modo sit specialis, quo omnia, quæ illi opponuntur, sunt quid vnum, quemadmodum omnia peccata simul sunt tantùm aliquid vnum collectione omnium; item virtutes omnes, quibus opponuntur, sunt tantùm aliquid vnum collectione omnium; sic etiam charitas non erit specialis quædam virtus, sed solùm aliqua collectio omnium virtutum.

Respondetur charitatem Theologicam posse spectari duobus modis, primò *præcise, & iuxta præcisam formalem rationem obiecti sui formalis*, A abstrahendo ab omni alio, quòd etiam simul reperitur in illa: deinde potest considerari, vt est *forma sanctificans hominem*, & fundans amicitiã inter Deum & illum: si charitas Theologica spectetur *priori modo*, est specialis virtus, & distincta ab omnibus aliis, vt patet ex dictis pro nostra propositione; nec ex hoc capite, seu ex suo obiecto formali præcisè considerato opponitur directè omni & cuilibet peccato mortali, putà infidelitatis, homicidij, furti, & aliis id genus mortalibus; sed sic spectata opponitur solummodo inimicitiæ & odio Dei: nam, sicut amare Deum, est velle Deo bonum ex ipsa complacentia diuinæ personæ, ita odisse Deum est velle Deo malum ex displicentia personæ diuinæ; vnde sanctus Thomas infrà quæst. trigesimâ quartâ, agit de hoc odio vt vitio opposito charitati Theologicæ, quomodo charitas Theologica nõ opponitur B aliis peccatis mortalibus, cùm virtutes illæ morales, quibus hæc peccata mortalia opponuntur, non habeant Deum pro suo formali & immediato obiecto, sicut charitas; opposita verò propriè dicta sint, quæ habent idem immediatum obiectum, quod tamen attingatur speciali modo virtuti opposito: si autem hæc eadem charitas Theologica spectetur *posteriori modo*, seu vt forma sanctificans & fundãs amicitiam inter Deum & nos, respondetur, illam vt sic opponi cuilibet peccato mortali, quia quodlibet peccatum mortale ita inficit animam, vt illam reddat inuisam Deo, & cùm sit grauis quædam offensa, & graues offensæ soluant amicitiam, facit hominem, cui inest, inimicum Dei, sícque charitas Theologica opponitur cuilibet peccato mortali, nec potest cum illo consistere. V. VI.

Tertium: modus, quo ipsi Patres loquuntur de charitate, id videtur ostendere, nam sanctus C Hieronymus, relatus à sancto Thoma hîc quæstione vigesimâ tertiâ articulo quarto in primo argumento, dum vult definire virtutem in communi, seu collectionem omnium virtutum, dicit illam esse charitatem, & tam Apostolus primæ *ad Corinthios* decimo tertio, quàm Patres passim asserunt nullum opus esse bonum, quod à charitate non procedat. VII.

Respondetur, cum S. Thoma loco ibi citato, ideò charitatem poni à sancto Hieronymo in definitione virtutis, quia omnes virtutes in ratione meriti & medij ad consequendum vitam æternam dependent ab illa, sicut, quia prudentia est talis, vt virtutes morales ab illa dependeant, ponitur in earum definitione; quo etiam modo Patres post Apostolum primæ *ad Corinthios* decimo tertio, dicunt nullum opus esse bonum, nisi à charitate procedat.

D Quartum: obiectum solummodo vnum generali collectione plurium ad se inuicem, non potest constituere vnam aliquam specialem virtutem, quia specificatio virtutis desumitur ab vnitate obiecti: atqui increata bonitas Dei constituens virtutem charitatis Theologicæ est vna tantùm generali quâdam collectione obiectorum plurium virtutum, hæc enim sub se comprehendit omnia & singula obiecta aliarum virtutum, verbi gratiâ, primam veritatem in dicendo, quæ est obiectum diuinæ fidei, omnipotentiam, & fidelitatem, quæ pertinent ad spem Theologicam, summam & increatam excellentiam, quæ pertinet ad virtutem religionis, & sic de cæteris: ergo charitas Theologica non est aliqua virtus specialis. VIII.

I. Concessâ maiore, negatur minor, ad cuius A probationem solutio patet ex ratione allata pro nostra propositione, & ex ipsa eius explicatione: nam charitas Theologica non tendit in Deum vt summè veracem, sed vt est prima veritas in dicendo, nec habet ipsam veritatem, vt formaliter est veritas, pro obiecto suo formali, quomodo est proprium obiectum fidei Theologicæ, sed solùm tendit in primam veritatem in dicendo & alias perfectiones Dei, quatenus quasi componunt & integrant vnam totam integram summam bonitatem Dei absolutissimam in omni genere bonitatis, quæ ratio est specialis & distincta ab vnaquaque speciali ratione constituente alias virtutes, illásque à se inuicem distinguente, vt inter probandum nostram propositionem est explicatum.

II. ### ARTICVLVS VI.

B

Quâ vnitate charitas sit vna, & an sit eadem specie charitas viæ & patriæ.

SIT hæc nostra propositio: *charitas habitualis Theologica est vna specie infima, & proinde eadem est specie habitualis charitas patriæ & viæ:* tota propositio est communis apud Scholasticos hîc, tam quæstione 23. articulo quinto, quàm 24. articulo octauo, vbi eam tradit sanctus Thomas, dum comparat charitatem secundùm diuersos status, quos potest habere in homine, cum variis ætatibus vnius & eiusdem hominis; quare, sicut varietas ætatis, infantiæ, pueritiæ, iuuenilis, virilis, & senilis ætatis, non facit distinctionẽ specificã in homine, sed semper manet idem numero & eiusdem speciei infimæ, sic etiam diuersi gra-
III. dus charitatis, qui sunt incipiens, proficiens, & C perfecta, non facient charitatem Theologicam esse aliam & aliam specie; & proinde, cùm charitas patriæ habeat statum perfectum, erit eiusdem infimæ speciei cum charitate viæ, ex eodem sancto Thoma.

Et probatur primùm ex isto Apostoli primæ *ad Corinthios* decimo tertio, *charitas nunquam excidit:* quò loci notandum est, Apostolum comparare charitatem cum aliis donis supernaturalibus in ordine ad statum patriæ, vt satis intelligitur ex consequentibus, & ponere istud discrimen, quòd reliqua dona (vt Prophetiæ & id genus alia) cessabunt in altera vita, seu in statu æternæ beatitudinis; quòd item fides & spes euacuabuntur, at ipsa charitas nunquam excidet, sed semper manebit; & Apostolus, dum loquitur de istis donis, prophetiæ, scientiæ linguarum,
IV. & id genus aliis, videtur loqui de illis, vt sunt D dona quædam habitualia. Nec videtur satis commodè, loquens de charitate, posse intelligi de actu eius, quia ille, qui in via exercetur, citò transit, nec voluntas perseuerat formaliter in eo, sed tantùm affectu & habitu: ergo, cùm hanc ibi dicat esse distinctionem charitatis ab aliis donis supernaturalibus ibi recensitis, quòd hæc nunquam excidet, sed manebit eadem in homine iusto moriente & regnante in cœlis, videtur consequenter velle illam esse vnam & eandem specie infima in hoc sæculo & futuro.

Idem patet ex Patribus, qui dum loquuntur de illa, significant illam esse vnam specie, licèt habeat plura, eáque specie distincta obiecta, &

V. diuersum etiam statum & perfectionem pro variâ & variá conditione subiecti, in quo est; sic sanctus Augustinus lib. primo *de doctrina Christiana* capite trigesimo octauo, trigesimo nono, & alij passim, vbi explicant citatum locum Apostoli.

Probatur etiam ratione: vbicumque est vna formalis ratio amandi Deum vt summè bonum in se & propter se, ibi est vna tantùm infimâ specie charitas, quia distinctio specifica habituum & illorum multiplicatio specifica debet tantùm attendi penes specificam distinctionem formalium rationum amandi Deum, sicut & in omnibus aliis habitibus iuxta communem doctrinam Philosophorum & Theologorum: atqui eadem est infimâ specie formalis ratio habitualis charitatis patriæ, quæ est habitualis charitatis viæ; nam, quemadmodum hæc habet bonum diuinum complectens omnes diuinas perfectiones,
VI. secundùm quas Deus est obiectum beatitudinis supernaturalis, & secundùm quas est summè & absolutissimè bonus in seipso & vt sic amandus, ita etiam & habitualis charitas patriæ; & quemadmodum habitualis charitas viæ facit voluntatem, cui inest, amare Deum ob talem bonitatem super omnia, eique totam inhærere & adhærere, sic etiam habitualis charitas patriæ, modo tamen perfectiori, facit voluntatem beati amare Deum appretiatiuè super omnia, eique totam inhærere & adhærere.

Deinde: distinctio specifica amicitiæ prouenit à specifica distinctione finis eius, & à varietate specifica bonorum, quæ communicantur, & in quibus fundantur amicitiæ, vt intelligitur ex Aristotele libro octauo Ethicorum: atqui idem planè est finis charitatis habitualis in patria, qui est habitualis charitatis in via, scilicet totum bonum diuinum seu Deus, vt absolutissimâ boni-
VII. nitate coalescente ex omnibus suis perfectionibus est bonus in seipso & secundùm se, item est communicatio eorumdem bonorum, nimirum æternæ beatitudinis, quia hîc in via sanctificans gratia semen vitæ æternæ communicatur, in patria vita æterna consummatio gratiæ sanctificantis: igitur eadem est specie infimâ habitualis charitas Theologica viæ & patriæ, & ex consequenti distincta tantùm numero in omnibus & singulis iustis tam comprehensoribus, quàm viatoribus.

Ex his sequitur, eandem numero habitualem, charitatem, quæ est in iusto moriente, esse illam eandem numero in eodem iusto comprehensore, hoc enim significat relatus locus Apostoli primæ *ad Corinthios* decimo tertio, & est expressa sententia sancti Thomæ primâ secundæ
VIII. quæstione sexagesimâ septimâ articulo 6. cuius hæc est optima ratio: quando aliqua imperfectio non est de ratione specifica rei alicuius, tunc eadem res numero, quæ priùs fuit imperfecta, potest postmodum esse perfecta, vt patet in intensione qualitatis & augmentationis viuentium: atqui imperfectio illa, quæ reperitur in charitate viæ, nimirum quòd sit de non visis, non est de formali & intrinseca ratione charitatis, quia formalis ratio amoris, de cuius genere est charitas Theologica habitualis, est bonum, abstrahendo à futuro & præsenti; & formalis ratio charitatis Theologicæ est tendere in Deum vt summè bonum in seipso absolutissimâ & perfectissimâ bonitate superiùs explicatâ, quæ in vtroque statu viæ

I. & patriæ est cadem: ergo & habitualis charitas Theologica est cadem numero in iusto moriente & in illo eodem comprehensore.

ARTICVLVS VII.

Vtrum actus charitatis Theologicæ elicitus in via sit eiusdem speciei cum actu charitatis exercitô in patria.

LICET omnes actus charitatis, quoad identitatem tam numericam habitualis charitatis respectu vnius eiusdémque hominis, quàm specificam respectu viæ & patriæ conueniant, est tamen controuersum inter Scholasticos, an actus Theologicæ charitatis, qui exercetur in via, sit etiam eiusdem infimæ speciei cum actu eiusdem charitatis Theologicæ, qui exercetur in pa-
II. tria à beatis.

Prima sententia est Caietani primâ parte quæstione 82. articulo secundo, Almaini in tertium sententiarum distinctione 31. dubio tertio & aliquot recentiorum hîc, istos actus charitatis esse essentialiter & specie distinctos à se inuicem.

Melior tamen est secunda sententia, quam hac nostrâ propositione explicamus: *actus eliciti ex Theologica charitate in via, & actus eliciti ex Theologica charitate in patria sunt eiusdem speciei.* Ita sanctus Thomas primâ secundæ quæstione 67. articulo sexto, & communiter omnes eius discipuli, tam ad illum locum, quàm hâc parte quæstione 23. & 24. articulo septimo & sequentibus, vt Bannez & alij; vnde, quando idem sanctus Thomas citato nunc articulo septimo in solutione ad tertium ait, *charitatem viæ non pos-*
III. *se æquare charitatem patriæ, quia hæ duæ charitates habent diuersam rationem qualitatis*, sumítque exemplum lineæ & superficiei, quæ tamen in ratione quantitatis sunt specie distinctæ; mens sancti Thomæ non est istos actus supernaturales charitatis esse distinctæ speciei: nam (vt rectè ad illum locum primâ secundæ Conradus animaduertit) sanctus Thomas ibi per hanc particulam (*diuersæ rationis*) nihil aliud intelligit, quàm diuersum statum, & diuersum aliquem modum pertinentem ad eiusmodi statum, verbi gratiâ, quòd in via charitas sit amissibilis, in patria minimè; quòd hîc in via eius actus non semper perseuerent, sed interrumpantur, ibi amor beatificus semper continuetur, & sic de cæteris, quæ tamen diuersæ rationes, quia non respiciunt ipsum actum charitatis Theologicæ, considerando illum præcisè & secundùm essentialem suam rationem, non possunt etiam facere, vt actus exer-
IV. citi in diuerso eiusmodi statu sint quoad suam essentiam distincti specie, licèt status illi sint specie distincti; quemadmodum, licèt ætas iuuenilis & virilis in ratione ætatis sint distinctæ speciei, & iuuenilis vt sic nunquam possit esse virilis vt sic, attamen actus illi, quos iuuenis & vir exercent, possunt esse eiusdem planè speciei.

Et quòd hæc sit mens sancti Thomæ, patet ex eo, quòd eodem modo loquitur de habituali gratia Christi Domini & actibus eius, prout comparantur ad gratiam habitualem & actus eius, quæ est in puris hominibus, tam in quæstionibus disputatis *de veritate* quæstione 29. articulo tertio in solutione ad quintum, quàm

A tertiâ parte summæ quæstione septimâ articulo V.
vndecimo in solutione ad tertium: at gratia habitualis Christi Domini & eius actus sunt eiusdem speciei cum nostra habituali gratia & eius actibus, solúmque differunt penes diuersum statum subiecti, in quo sunt, vt ibi docent omnes communiter.

Hæc autem nostra propositio probatur primò ex modo loquendi sacræ scripturæ de charitate Theologica, quæ ita loquitur de illa, vt videatur potissimùm loqui (& sic intelligi à Patribus) de actibus charitatis, & tamen dicitur esse eadem in patria, quæ fuit in via, vt primæ *ad Corinthios* decimo tertio, & loquendo de istis actibus nihil adhibet, quo ista specifica distinctio diiudicetur, quin potiùs denotetur identitas, vt patet locis suprà citatis.

Deinde probatur ratione: vbicumque eadem est infima specie formalis ratio obiecti, ibi om-
B nes & singuli actus sunt etiam eiusdem infimæ VI.
speciei: atqui tam in amore beatifico, quàm in amore viæ elicito à charitate Theologica est eadem formalis ratio obiecti infimâ specie, nimirum increata bonitas Dei coalescens, ex omnibus perfectionibus diuinis, vt est absolutissima & summè amabilis in seipsa & propter seipsam, ex dictis suprà: quæ ratio ita est vltima, vt non sit diuisibilis in alias vlteriores rationes: nam, sicut beatifica visio facit, vt omnes illæ perfectiones, quæ hanc bonitatem increatam veluti integrant, videantur à beato, ita fides Theologica facit, vt credantur à viatore: ergo eodem specie amore, quo beatus amat Deum clarè visum, eodem etiam specie amore viator illustratus fide Theologicâ amabit illum: ergo duo illi actus erunt etiam eiusdem omninò speciei infimæ.

Neque est, quòd quis respondeat visionem beatificam & cognitionem per fidem Theologi-
C cam, per quas illi attingunt illud integrum bo- VII.
num diuinum, esse distinctæ speciei.

Nam propriè & physicè loquendo, nunquam actus specificantur ab eo, quod habet solummodo rationem cuiusdam conditionis prærequisitæ in obiecto, vt attingatur à potentia, sed præcisè tantùm à formali ratione obiecti, quæ quamdiu, quantum est ex parte illius, eodem speciali modo sese tenente ex parte illius mouet potentiam, tamdiu omnes & singuli actus eius sunt eiusdem infimæ speciei; præsertim, vbi conditio eiusmodi inseruit tantùm applicando obiecto suæ potentiæ, vt potest facilè probari inductione factâ per conditiones, & etiam causas efficientes, verbi gratiâ, in rebus productis ex putri materia & aliis rebus productis à sibi simili: atqui cognitio siue beata, siue fidei Theologicæ, siue quæuis alia, cuiuscunque sit conditionis, habet tan-
D tùm rationem puræ cuiusdam conditionis præ- VIII.
requisitæ ad actum voluntatis circa proprium suum obiectum, quatenus tantùm requiritur, vt obiectum, quod est bonum, applicetur ei, quia, cùm voluntas sit potentia cæca, debet priùs illustrari per intellectum, qui bonum à se apprehensum illi proponat, túncque bonum, quod fuit apprehensum, mouet illam ratione suæ bonitatis & conuenientiæ formaliter, & non ratione suæ apprehensionis, nisi tanquam conditionis antecedenter prærequisitæ, & increata bonitas integrans totum obiectum charitatis Theologicæ, quantum est ex se, semper mouet eodem modo; eadem ratio bonitatis mouet potentiã viatoris & beati, quia per istas cognitiones

I. mouet vtrumque, beatum scilicet & viatorem, A
vt est absolutissima bonitas propter se & in se
summè amanda & appretiatiuè super omnia: igi-
tur, etiamsi cognitio beatifica, quæ manifestat
increatam bonitatem beato elicienti actum su-
pernaturalis charitatis, sit distincta specie à cog-
nitione per fidem Theologicam, quæ ostendit
increatam bonitatem fideli viatori elicienti a-
ctum charitatis Theologicæ, non propterea ta-
men actus illi dilectionis supernaturalis erunt
distinctæ à se inuicem speciei.

Deinde, probatur ex illa differentia, quâ in-
tellectus & voluntas tendunt formaliter in sua
obiecta, quòd scilicet cognitio tendat in suum
obiectum, vt est in ipso cognoscente, seu prout
per speciem repræsentatur intellectui, hæc enim
est loco obiecti, & vi illius simul cum intellectu
producit cognitionem, sicque modus, quo ob-
II. iectum repræsentatur per speciem, & appre- B
henditur ab intellectu, facit, vt intellectus ten-
dat in obiectum vt sic, & ita concurrat ad for-
malem specificationem cognitionis: at econtrà,
voluntas fertur in bonum, quod est obiectum vt
est in se, quatenus inclinatur in illud, secundùm
quod existit in se præsuppositâ eius apprehen-
sione per intellectum, ita vt tantùm ab eo speci-
ficetur secundùm illam rationem conuenientiæ,
quam intellectus manifestat illi, & nullo modo
ab ipsa eius cognitione: ergo, cùm actus charita-
tis Theologicæ sint actus voluntatis, accipient
tantùm suam specificationem à summo bono in-
creato, proprio suo obiecto, & proinde, cùm il-
lud spectatum secundùm se & præcisè sit idem in
ratione obiecti respectu amoris beatifici & amo-
ris viæ, actus illi charitatis, qui exercentur in via,
& qui exercentur in patria, erunt eiusdem infi-
mæ speciei.

III. Tandem: vbicumque actus abstrahit à præ- C
senti & absenti, & ex sua præcisa natura & essen-
tiali conditione fertur in ipsum obiectum, ibi
semper actus sunt eiusdem speciei, modò obie-
ctum istud semper moueat ex eadem formali
ratione: atqui omnes actus charitatis spectati
præcisè ex suo genere & ex suo obiecto abstra-
hunt à præsenti & absenti, quia est amor amici-
tiæ, qui respicit obiectum, vt est bonum in se,
siue illud sit præsens, siue absens: igitur omnes
actus charitatis Theologicæ, & proinde tam in
via, quàm in patria, sunt eiusdem speciei.

Neque potest dici, amorem viæ ex sua natu-
ra sibi pro suo obiecto vendicare Deum summè
bonum vt non visum, seu absētem quoad *præsen-
tiam obiectiuam*; amorem verò patriæ ex intrin-
seca sua ratione postulare pro suo obiecto Deum
summè bonum & clarè visum, & in seipso *obie-
ctiuè præsentem*.

IV. Nam aliud est considerare istos actus ex for- D
mali & præcisâ suâ ratione, vt sunt actus charita-
tis Theologicæ, & illos cōsiderare secundùm ea,
quæ iis competunt ex conditione status hominis,
à quo exercentur: quæ enim conueniunt illis
præcisè ratione status, non variant propriè spe-
ciem illorum, vt potest facilè animaduerti in vi-
sione beatifica, quæ fit tantùm in transitu (qua-
lis fuit illa, quâ nonnulli volunt Moysem & S.
Paulum adhuc viatores vidisse Deum clarè & in-
tuitiuè) & in permanente in æternum (qualis
est nunc in beatis) quæ duæ visiones, licèt ha-
beant diuersum statum, non propterea tamen sunt
diuersæ speciei, sed eiusdem, cùm habeant idem
formale obiectum: atqui, quòd actus charitatis

Theologicæ in patria habeat pro suo obiecto V.
Deum summè bonum vt clarè visum & in seipso
præsentem *obiectiuè*, & quòd actus eiusdem cha-
ritatis in via habeat idem obiectum, sed vt absens
quoad præsentiam *obiectiuam*, id tantùm proue-
nit ex parte status, in quo eiusmodi amantes con-
stituuntur, & non ex præcisa formali ratione
motiuâ proprij obiecti, quia hæc est semper vna
& eadem vtrobique, vt suprà ostendimus: igitur
omnes illi actus Theologicæ charitatis in via &
patria semper remanebunt eiusdem speciei in-
fimæ.

Addi etiam potest, non satis cōmodè explica-
ri, quomodo charitas Theologica sit vna virtus
vnitate infimæ speciei, nisi & omnes eius actus
patriæ & viæ sint etiam eiusdem speciei infimæ,
quia formalis eius specifica ratio non est tam am-
pla, vt ex seipsa, præscindendo à conditionibus
& statu sui subiecti, descendat diuerso specie mo-
do ad actus viæ & patriæ tanquam sua inferiora, VI.
cùm tota eius amplitudo concludatur vnoquo-
que istorum actuum; &, si quando sit minor in
actu viæ, quàm in actu patriæ, est tantùm *ma-
terialis*, quatenus amor viæ non tam *explicitè*
sese extendit ad totam illam summam bonitatem
increatam, quàm amor patriæ sese ad illam ex-
tendit *explicitè*: sed, quemadmodum actus fidei
Theologicæ circa vnam tantùm veritatem reue-
latam, est eiusdem speciei infimæ cum illo actu
fidei, quo omnes veritates reuelatæ creduntur
explicitè, quia semper est idem motiuum forma-
le, nec vnum excludit aliud; sic etiam, licèt bea-
tus per actum charitatis magis *explicitè* diligat
Deum, quatenus actus eius sese terminat distin-
ctiùs ad totam illam bonitatem increatam, quàm
sese extendat *explicitè* actus eiusdem charitatis
Theologicæ in via, non propterea tamen actus
hic charitatis erit alterius infimæ speciei ab eo a-
ctu, quo beatus amat Deum clarè visum. VII.

ARTICVLVS VIII.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est: quando duo ita se habent ad
inuicem, vt quantumcumque vnum crescat
& perficiatur in suo ordine, nunquam possit
pertingere ad perfectionem alterius, tunc bene
colligitur vnum eorū esse alterius speciei ab alio,
vt potest facilè ostendi inductione factâ per om-
nes res, nam earum essentiæ cōmuniter dicuntur
esse sicut numeri; quia additione & detractione
alicuius essentia rerum mutatur, sicut numerus
mutatur additione vel detractione vnitatis: at-
qui actus elicitus in via ex charitate Theologica,
& actus ex eadem specie charitate elicitus in pa-
tria, ita se habent ad inuicem; nam, quantum-
cumque actus charitatis, qui exercetur in via, VIII.
crescat, nunquam perueniet ad perfectionem a-
ctus, qui ex eadem charitate elicitur à beatis in
patria, secundùm illud Christi Domini apud san-
ctum Matthæum vndecimo capite conferentis
sanctum Ioannem Baptistam adhuc viatorem
cum Angelis in cœlo regnantibus, de quo vbi
ita loquutus est, ***amen dico vobis, non surrexit
inter natos mulierum maior Ioanne Baptista***, ita
subiungit, ***qui autem minor est in regno cælorum,
maior est illo***: igitur actus elicitus ex Theologi-
ca charitate in patria, & actus elicitus in via ex
eadem specie charitate, sunt distincti specie à se
inuicem.

I. A Respondetur, maiorem esse falsam, si (vt iam
animaduertimus circa locum sancti Thomæ à
nobis superiùs explicatum) nomine *ordinis* intel-
ligatur status & gradus aliquis determinatus,
quemadmodum ostendimus exemplo actuum,
iuuenis, viri & senis; quorum status, licèt sint
distincti specie in ratione status, actus tamen non
desinunt esse eiusdem speciei: potéstque etiam
illustrari exemplo auroræ, quæ, quantumuis
perficiatur in ratione auroræ, nunquam attinget
claritatem diei, & tamen lux auroræ est eiusdem
speciei cum ipsa luce diei: quòd si nomine *ordi-
nis* intelligatur essentialis differentia constituens
rem in sua specie propriè dictâ, tunc maior pro-
positio est vera, & ad hunc sensum debet so-
lummodo accipi, quando differentia propriè
specifica duorum inter se colligitur ex eo, quòd
vnum non potest attingere perfectionem alte-
rius, quantumuis crescat & perficiatur; iuxta
II. B quem sensum minor propositio est falsa, vt os-
tendimus; nam, vt infrà patebit agendo de aug-
mento charitatis, charitas Theologica viatoris
hoc sensu negatur posse pertingere ad perfe-
ctionem charitatis Theologicæ comprehenso-
ris, quòd, vt est talis subiectum in tali statu & gra-
du constituti, non possit peruenire ad illam per-
fectionem, putà perpetuitatis & securitatis, &
alias id genus, quæ sunt propria statui beato-
rum: iuxta quem modum sanctus Hieronymus
explicat illud Christi Domini relatum suprà pri-
mo hoc argumento de sancto Ioanne Baptista
adhuc viuente in hoc sæculo, *nos* (inquit S. Hie-
ronym. ad illum locum Euangelistæ) *simpliciter
intelligimus, quòd omnis sanctus, qui iam cum
Deo est, maior sit illo, qui adhuc consistit in prælio;
aliud est enim coronam victoriæ possidere; aliud
adhuc in acie pugnare.*

III. C Secundum: actus voluntatis specificatur per
ordinem ad actum intellectus sibi correspon-
dentem, vt patet in electione, quæ est actus vo-
luntatis, & specificatur per ordinem ad pru-
dentiam, quæ est actus intellectus, & propter-
ea definitur ab Aristotele *appetitus præconsiliati*:
atqui actus cognitionis patriæ per ordinem ad
quem actus dilectionis Dei in patria exercetur,
est actus visionis beatificæ, & actus cognitionis
per ordinem ad quem est actus Theologicæ cha-
ritatis in via, est per fidem infusam; quæ duæ
cognitiones sunt distinctæ specie secundùm om-
nes: igitur & actus charitatis Theologicæ elici-
tus in patria, & actus charitatis Theologicæ eli-
citus in via, sunt distincti specie.

Respondetur, negando maiorem simpliciter
& absolutè pronuntiatam de omnibus actibus
voluntatis ob dicta superiùs inter probandum
nostram propositionem.

IV. D Ad exemplum petitum ab electione, respon-
detur primò, illam simpliciter & absolutè sum-
ptam non dicere ordinem intrinsecum ad ali-
quem actum prudentiæ, à quo specificetur, quia
aliàs nulla mala electio posset dari, quod est con-
tra communem sensum & experientiam.

Deinde respondetur ex iis, quæ sanctus Tho-
mas primâ secundæ quæstione 13. articulo pri-
mo, & eius interpretes ibi, tradunt, & alij etiam
Philosophi & Theologi agendo de electione,
illam posse duobus modis considerari; primò
secundùm *rationem suam genericam*, quatenus
nimirum est actus voluntatis: deinde secundùm
specialem suam rationem, quâ est talis actus, id
est electio: *priori modo*, nullum includere or-

dinem intrinsecum ad aliquem actum intellectus V.
vt necessarium ad suam specificationem, sed tan-
tùm requirere actum cognitionis, quo bonitas
eius obiecti purè & simpliciter proponatur illi,
sícque tantùm sibi vendicare aliquem actum in-
tellectus circa suum obiectum, vt conditionem
prærequisitam, eo quòd volútas nunquam potest
ferri in incognitum; quòd si electio spectetur *po-
steriori modo*, illa importat ex peculiari sua condi-
tione habitudinem ad intellectum, vt cum sancto
Thoma nunc citato interpretes eius communi-
ter docent, specialis autem ista ratio est, quòd
electio non sit quæcumque volitio medij, sed
præconsiliati, id est, de quo aliqua consultatio
præcessit: nam electio importat duplicem re-
spectum ad medium; primus est medij ad finem,
quia scilicet medium eligitur propter finem; se-
cundus respectus est medij ad alterum medium,
vel ad plura media, quia per electionem vnum
medium præfertur, & (vt sic loquamur) præ- VI.
accipitur seu præponitur omnibus aliis, quia ve-
rò ista prælatio non fit nisi præsuppositâ compa-
ratione mediorum ad se inuicem & cum fine,
quâ media magis proportionata, vel magis pla-
centia nobis, eligantur, & ista comparatio fit
tantùm per intellectum & aliquem actum eius,
fit, vt ipsa electio speciali quadam ratione impor-
tet aliquam habitudinem ad intellectum, ratio-
ne cuius habitudinis electio dicitur ab Aristotele
libro 6. Ethicor. capite 3. *appetitus intellectiuus,
& intellectus appetitiuus*; item appetitus *præcon-
siliati* seu deliberati, quemadmodum eius in-
terpretes ibi, & interpretes sancti Thomæ pri-
mâ secundæ quæstione 13. articulo primo, expli-
cant: at actus charitatis Theologicæ, de quibus
hîc agimus, non sunt aliqui actus electionis,
prout formaliter considerantur, cùm sint potiùs
de ipso fine vltimo, quàm de mediis vt formali-
ter sunt media ad cõsequendum finem vltimum; VII.
& ita, cùm tantùm ex communi & genericâ suâ
ratione prærequirant aliquem actum intellectus,
sicut reliqui actus eiusdem voluntatis, quemad-
modum in aliis actibus respicientibus suum obie-
ctum vt finem, habitudo illa, quam tales actus
dicunt ad intellectum vel ad aliquem actum e-
ius, nullo modo specificat illum, nec concur-
rit ad formale constitutiuum eius, sic etiam illa
habitudo, quam actus charitatis Theologicæ
dicit ad actum cognitionis, siue patriæ siue viæ,
nullo modo specificabit actum charitatis Theo-
logicæ, vel ingredietur specificationem eius.

Tertium: vbi in actu charitatis Theologicæ
perfectio appretiatiua, est essentialiter perfe-
ctior, ibi & actus dilectionis ei correspondentis
est perfectior etiam specie, quia actus Theolo-
gicæ charitatis quoad suum modum intrinsecum
est, vt amemus Deum super omnia *appretiatiuè*: VIII.
at hæc appretiatiua perfectio est essentialiter
perfectior & maior in actu charitatis Theologi-
cæ elicito in patria, quàm in actu eiusdem chari-
tatis elicito in via.

Respondetur, concessâ maiore (quia quilibet
actus correspondet modo sibi intrinseco, talís-
que modus est proportionatus suo actui) nega-
tur minor: nam appretiatio illa, quæ importatur
per actum veræ charitatis Theologicæ, est so-
lummodo perfectior accidentariò in actu chari-
tatis patriæ, quàm sit in actu eiusdem charitatis
viæ; & appretiatio hæc quoad suam substantiam
non potest recipere magis & minus: nam eo ipso,
quò quis præfert in aliquo, etiam minimo, aliquã

I. rem creatam Deo, quantumcumq; illud sit minimum, tunc propriè non censetur tali suo actu diligere Deum ex charitate Theologica, quin potiùs deficere, cùm tunc non tanti illum æstimet, quāti debet facere per actum charitatis Theologicæ; an verò aliquis actus charitatis possit esse perfectior in via accidentariò, quàm sit in patria, dicetur infrà, agendo de augmento charitatis. A

Quartum: actus habens rationem meriti, & actus non habens rationem meriti, sunt diuersæ speciei, sicut etiam actus pertinens ad ordinem altiorem, & actus pertinens ad inferiorem, vt enim ordines sunt specie diuersi, ita & res vt pertinentes ad talem ordinem: atqui supernaturalis dilectio Dei super omnia, quæ elicitur ex charitate in via, est meritoria vitæ æternæ vel augmenti eius, vt omnes Theologi admittunt, supernaturalis autem dilectio Dei super omnia, quæ ex charitate elicitur à beatis in patria, non
II. est meritoria, cùm sit actus necessarius; & ordo beatorum est longè altior & sublimior, quàm sit ordo viatorum constitutorum in gratia sanctificante, imò & in ratione ordinis est distinctæ speciei ab alio: igitur actus supernaturalis dilectionis Dei super omnia elicitus à beato in patria, & actus supernaturalis dilectionis Dei super omnia elicitus etiam ex charitate in via ab homine constituto in gratia, erunt distinctæ speciei. B

Respondetur ex sancto Thoma primâ secundæ quæstione 1. articulo tertio in solutione ad tertium, actus nostros posse considerari duobus modis; primùm *in esse naturæ*; deinde *in esse moris*: nam, vt ibidem docent Theologi, ipsum *esse morale* nostrorum actuum est distinctum ab ipso illorum *esse naturæ*, vt patet in actu matrimonij & fornicationis, qui *in esse naturæ* sunt eiusdem rationis & speciei, cùm tamen *in esse moris* sint distinctæ speciei; vnus enim istorum
III. actuum est de genere malorum, alter de genere bonorum: iam, quando consideramus actus charitatis Theologicæ viæ & patriæ, illósque comparamus ad se inuicem, solùm illos consideramus *quoad suum esse naturæ*, quo sunt tales actus voluntatis tendentes in tale bonum sub hac tali formali ratione, & quia actus voluntatis accipiunt suam specificam distinctionem ab obiecto illo formali, sub cuius speciali ratione feruntur in sua obiecta, & actus charitatis patriæ & viæ habent idem formale motiuum, vt suprà ostendimus, ideò actus charitatis Theologicæ in patria & via sunt eiusdem speciei; licèt considerati *in esse moris* sint distinctæ speciei, vnus enim illorum est liber & meritorius, alter necessarius, nec meritorius, vt communiter Theologi docent, agendo de formali beatitudine, & etiam
IV. de merito primâ secundæ. C

ARTICVLVS IX.

Vtrum virtus charitatis Theologicæ sit infusa.

HÆc difficultas videtur esse satis expedita in superioribus: nam omnia illa, quibus suprà, agendo de virtute spei Theologicæ, ostendimus illam esse virtutem per se infusam, & quibus suprà ostendimus actus charitatis Theologicæ esse supernaturales secundùm suam entitatem, idem probant de habitu charitatis Theologicæ; &, si abstrahamus ab actu & habitu, & tantùm quæratur, an charitas Theologica sit solummodo per infusionem. D

Pars affirmans est de fide ex sacris litteris id affirmantibus, vt *ad Rom. 5. charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum*; primæ S. Ioannis capite 4. *charitas est ex Deo*; qui modus loquendi denotat Deum esse propriam causam illius. Idem patet ex Conciliis & Patribus, agentibus contra Pelagianos, vt Arausicano secundo canone 6. & 26. Mileuitano canone 4. Trident. sessione 6. capite 6. 7. & canone tertio, vbi definit charitatem esse ex dono Dei & inspiratione Spiritus sancti, & canone 11. dicitur, illam infundi per Spiritum sanctum. V.

An autem actus illi supernaturales contritionis & dilectionis, quibus adulti vltimò disponuntur ad iustificationem, sint efficienter ab habitu gratiæ seu charitatis, an ab aliquo alio principio, pertinet ad disputationem *de iustificatione & causis eius*; an verò actus eliciti ex habituali gratia augeant illam efficienter, an tantùm meritoriè, spectat ad disputationem de augmento charitatis; an denique Deus possit supplere causalitatem huius habitus, & quomodo, & an hîc habitus possit esse connaturalis alicui creaturæ, eadem est omnino difficultas, ac de lumine gloriæ, quam omnes Theologi communiter explicant primâ parte quæstione 12. VI.

ARTICVLVS X.

Vtrum virtus charitatis infundatur iuxta capacitatem naturalem.

SENSVS præsentis difficultatis potest esse duplex; prior est, quo per hanc particulam (*naturalia*) ipsæ naturales potentiæ & facultates intelliguntur, ita vt sensus sit iste, an Deus ei homini, qui habet perfectiorem naturam & naturales eius potentias perfectiores, infundat perfectiorem charitatem habitualem; posterior sensus est, quo per hanc particulam (*naturalia*) ipsæ actiones nostræ voluntatis liberæ ordinis tantùm naturalis intelliguntur, ita vt sensus sit iste, an Deus infundat perfectiorem charitatem habitualem adultis hominibus, qui liberas actiones ordinis tantùm naturalis exercent meliores & perfectiores; iis verò, qui actiones eiusdem ordinis & conditionis exercent minùs perfectas, infundat charitatem habitualem minùs perfectam: posterior sensus, quanquam attingatur obiter à sancto Thoma hîc quæst. 24. art. 3. in solutione ad primum, non pertinet ad hunc locum, sed propriè ad primam secundæ quæst. 109. articulo 6. vbi Theologi cum sancto Thoma illum tractant ex professo contra Pelagianos & Semipelagianos, & ideò hæc difficultas solùm est explicanda iuxta priorem sensum, pro quo VII.

Sit hæc nostra propositio: *Deus non infundit hominibus charitatem habitualem iuxta capacitatem perfectionum naturalium, quas homines habent, sed pro beneplacito suæ voluntatis.* Propositio absolutè & simpliciter intellecta de charitate, non determinata ad habitum, est de fide: & probatur ex pluribus sacræ scripturæ testimoniis, vt primæ *ad Corinthios* primo, *videte vocationem vestram, fratres, quia non multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes*; item in eadem epistolâ capite duodecimo, *hæc omnia operatur vnus & idem spiritus, diuidens singulis prout vult*; *ad Ephes. 4. vnicuique data est gratia secundùm mensuram donationis Christi.* VIII.

I. Probatur etiam ratione; prima, quam sanctus Thomas hîc citato tertio articulo attingit: quando tam ipsa forma, quàm eius quantitas, subest liberæ dispositioni causæ eius efficientis, tunc quantitas talis formæ debet potiùs attendi penes liberam voluntatem causæ eius efficientis, quàm penes capacitatem naturalem seu perfectionem naturalem subiecti, in quo talis forma producitur; quia tunc, sicut productio talis formæ est ex gratuita voluntate causæ illius efficientis, ita & eius determinatio quoad hunc & istum gradum perfectionis, maximè vbi maior vel minor perfectio naturæ habet se merè per accidens ad receptionem talis formæ: atqui charitas habitualis, Theologica virtus, est forma quædam spiritalis; est enim accidens informans voluntatem creaturæ intelligentis & rationalis, quæ charitas agnoscit solum Deum pro sua prima & propria causa efficiente, est enim tantùm per infu-
II. sionem ex dictis suprà; quam Deus liberè tam secundùm entitatem & substantiam, quàm secundùm suam quantitatem producit, est enim hoc vtroque modo considerata aliquod opus Dei ad extra, ad quod genus operum Deus est maximè liber secundùm omnes Theologos, & perfectio naturalis subiecti charitatis habet se merè per accidens ad receptionem eius, cùm charitas habitualis recipiatur in potentia obedientiali voluntatis, & non in naturali, quemadmodum omnes perfectiones entitatiuè supernaturales recipiuntur tantùm in potentia obedientiali sui subiecti: ergo charitas habitualis tam secundùm suam quantitatem, quàm secundùm suam substantiam, infunditur iuxta beneplacitum Dei, & non iuxta capacitatem naturalium, seu naturalem perfectionem potentiarum naturalium.

III. Deinde probatur: si charitas habitualis infunderetur hominibus iuxta capacitatem naturalem modo superiùs explicato, nullus hominum vnquam accepisset tantam vel maiorem charitatem, quantam infimus Angelorum habuit, sed semper longè inferiorem, quia quilibet homo, quantumuis perfectissimus quoad pura sua naturalia, semper est minùs perfectus quolibet Angelo etiam minimo, considerato penes sua pura naturalia, cùm sit inferior species creaturæ intellectualis: at non tantùm Christus Dominus vt homo, sed etiam beatissima Virgo Deipara longè excedit suâ gloriâ & beatitudine gloriam & beatitudinem cuiuslibet beati Angeli, etiam supremi omnium: nam Ecclesia canit de illa, *exaltata es sancta Dei genitrix super choros Angelorum ad cœlestia regna*, & agnoscit illam reginam Angelorum: igitur Deus pro sua
IV. libera voluntate, & non iuxta capacitatem & perfectionem naturæ vniuscuiusque nostrûm & perfectionem naturalem potentiarum nostræ animæ, infundit hominibus charitatem habitualem.

Obiicies, quantum ad ea, quæ spectant ad ordinem gratiæ supernaturalis & gloriæ æternæ, eadem est ratio hominum ac Angelorum, iuxta illud Apocalypsis vigesimo primo capite, *mensura hominis, quæ est Angeli*: atqui ex sancto Thoma prima parte quæstione 62. articulo secundo, & ex communi doctrina Theologorum libro secundo sententiarum distinctione tertia, gratia supernaturalis est data Angelis secundùm capacitatem suorum naturalium: ergo & habitualis charitas datur ipsis hominibus secundùm capa-

A citatem naturalium, & sic maior habitualis charitas infundetur homini naturæ perfectioris & melioris. V.

Respondetur imprimis, loquendo simpliciter & absolutè, Deum ex mera gratuita sua voluntate dedisse Angelis tantam, & in gradu tam perfecto vel minùs perfecto, habitualem charitatem: neque enim naturalis perfectio Angeli, quæcunque & quantacunq; illa sit, fuit tali Angelo aliqua dispositio postulans tantum gratiæ & charitatis ad eum modum, quo dispositiones propriè dictæ ad aliquam formam naturalem postulant illam; hoc enim comparatione hominum reprobatur à Patribus & Conciliis tanquam Pelagianum; & cùm Angelus præcisè spectatus secundùm sua naturalia sit ordinis tantùm naturalis inferioris ab ordine supernaturali, in quo habitualis charitas constituitur, quemad-
B modum homo, consideratus etiam quoad sua naturalia, habet ex pura & gratuita voluntate Dei gratiam, eámque tantam, maiorem vel minorem, sic etiam Deus ex gratuita sua voluntate voluit Angelis conferre gratiam habitualem, eámque tantam, vel minorem. VI.

Secundò respondetur, Deum ita Angelis & hominibus voluisse ex pura gratuita voluntate gratiam & charitatem, vt tamen hunc effectum suæ gratuitæ voluntatis voluerit etiam liberaliter correspondere perfectioni vniuscuiusque Angeli, quatenus ex mera sua libertate Angelo perfectiori quoad sua naturalia voluit dare maius auxilium supernaturale, quo sese in Deum conuersione supernaturali conuerteret, cui conuersioni cùm charitas habitualis correspondeat, Angeli consequenter acceperunt gratiam & charitatem habitualem iuxta proportionem & capacitatem suorum naturalium: at Deus nul-
C lo modo voluit hunc effectum suæ gratuitæ voluntatis correspondere naturali hominum perfectioni, sed solummodo voluit dare donum istud iuxta beneplacitum suæ voluntatis, & non per aliquem respectum ad naturalem perfectionem vniuscuiusque hominum, vt satis apertè indicant testimonia scripturæ sacræ superiùs allata pro nostra propositione: cuius disparitatis ratio à priori est sola voluntas Dei, quæ sic statuit, vt citata testimonia significant. VII.

Congruentia autem potest deduci ex speciali modo, quo Deus statuit reparare genus humanum & homines saluare, nimirum humilitate & aliis mediis omnino oppositis humanæ sapientiæ ad manifestationem suorum diuinorum attributorum, misericordiæ, omnipotentiæ, & sapientiæ: dum enim homo nouit Deum sibi conferre ex pura sua liberalitate tam excellens
D donum nullâ habitâ ratione ad suam perfectionem naturalem, potest inde accipere occasionem maximè sese humiliandi Deo; cauendum enim erat, ne, si homo tunc accepisset gratiam iuxta proportionem suorum naturalium, ij, qui fuissent melioris & felicioris naturæ, superbiissent, nec hanc gratiam Deo acceptam retulissent, sed eam sibi vendicassent, quasi iure perfectionis suæ naturæ sibi debitam, sicque iterùm peccarent, quemadmodum & ipse primus Angelus peccauit. VIII.

Et pro hac dispari ratione hominum & Angelorum in accipienda gratia & charitate, aliæ congruentiæ possunt videri apud S. Thomam, & eius interpretes, tam hâc parte citatâ quæst. 24. art. 3. quàm prima parte quæst. 62. art. 6.

I. ## ARTICVLVS XI.

Vtrum virtus charitatis infundatur adulto iuxta supernaturalem dispositionem illius.

SIT hæc propositio : *Deus infundit charitatem habitualem adulto tam extra sacramentum, quàm in sacramento, iuxta supernaturalem eius dispositionem* : duæ sunt partes propositionis; prima *de adulto extra sacramentum* est de fide ex Tridentino Concilio sessione sexta capite sexto, canone quarto, septimo, & nono, & eam omnes Theologi tradunt prima secundæ agendo de iustificatione & dispositionibus ad gratiam iustificantem; & fauet ratio : est enim valde congruum diuinæ sapientiæ nolenti iustifica-
II. re adultum sine eius cooperatione, vt formam iustificantem, quæ est gratia sanctificans, seu charitas habitualis, infundat ei iuxta mensuram proximarum dispositionum, quas habet ad illam, sicut seruatâ proportione agens naturale dat formam naturalem subiecto iuxta proportionem dispositionum naturalium, quæ sunt in subiecto ad recipiendum illam.

Posterior etiam pars, procedens *de adulto suscipiente sacramentum*, est sancti Thomæ tertia parte quæstione 69. articulo octauo in corpore; & probatur ex citato loco Tridentini, ibi enim agit etiam de ea iustificatione, quæ fit in sacramento, cùm recenseat baptismum tanquam causam instrumentalem eius gratiæ & charitatis, quæ ad iustificandum ibi confertur.

Et probatur : Christus Dominus voluit, vt sacramenta nouæ legis producerent gratiam sanctificantem ex *opere operato* ad modum agen-
III. tium naturalium : at naturalia agentia producunt suos effectus in hac & ista mensura pro mensura & perfectione dispositionis, quæ est in subiecto, cùm hæc agentia agant toto suo impetu, & quantum possunt : ergo & Deus infundit adulto, suscipienti sacramentum, charitatem habitualem pro ea dispositione supernaturali, quam ipse habet, dum suscipit sacramentum : & hoc fusiùs probare pertinet ad disputationem de efficacia sacramentorum nouæ legis.

Sed obiicies, hanc propositionem videri aliquo modo contrariam popositioni articuli superioris : nam, vna asserit charitatem habitualem conferri à Deo in tanta & tanta perfectione ex sola liberalitate Dei & beneplacito eius, altera autem affirmat illam dari secundùm proportionem dispositionum supernaturalium, sicque videtur negare talem charitatem dari ex merè gra-
IV. tuita voluntate Dei.

Respondetur, duas has propositiones nullo modo sibi inuicem aduersari : nam in collatione habitualis charitatis, factâ adulto, duplex causa potest distingui; vna prima, *excitans, præmouens, simul adiuuans,* ad consecutionem effectus supernaturalis, ad quem excitat & præmouet. Altera secunda, *cooperans & exequens* effectum illum, ad quem est hæc excitatio & præmotio : prima ea causa est solus Deus, qui ex mero suæ voluntatis beneplacito dat prout vult & secundùm eum gradum, quo vult, supernaturalem gratiam excitantem & præuenientem, vt citata superiùs testimonia sacræ scripturæ ostendunt; vnde Patres dicunt Deum illam facere in nobis sine nobis liberè agentibus : secunda verò causa

A est homo ipse, & quia eius cooperatio ita est ex supernaturali auxilio, non tantùm *præueniente*, sed etiam *adiuuante*, vt tamen possit respuere talem gratiam excitantem, & supernaturali auxilio adiutus cooperando de facto determinet illam ad talem effectum, & in tanto gradu perfectionis, fit, vt mensura seu quantitas charitatis habitualis, quæ infunditur adulto in iustificatione, rectè tribuatur Deo & supernaturalibus dispositionibus, per quas ipse adultus cooperatur Deo vocanti & excitanti, tanquam totali & integræ causæ tanti effectus. V.

Et hoc conformiter ad doctrinam Concilij Tridentini sessione sexta capite septimo, vbi agens de causis nostræ iustificationis ita loquitur, *sed verè iusti nominamur & sumus, iustitiam in nobis recipientes vnusquisque suam secundùm mensuram, quam Spiritus sanctus partitur singulis,*
B *prout vult, & secundùm propriam cuiusque dispositionem & cooperationem* : quò loci, vtens hâc VI.
particulâ copulatiuâ, *&*, declarat adæquatam causam ipsius quantitatis charitatis & gratiæ habitualis, quæ est formalis causa nostræ iustificationis, esse gratiam illam excitantem Dei, & ipsam simul adulti dispositionem & cooperationem factam ex speciali auxilio gratiæ : quod etiam Patres colligunt ex parabola patrisfamilias, quam Christus Dominus refert apud S. Matth. 26. capite, vbi paterfamilias distribuit vnicuique talentum secundùm propriam virtutem; nam talentum istud explicat gratiam & propriam virtutem, dispositionem propriam, innixam tamen & factam ex speciali auxilio Dei, sic sanctus Hieronymus, sanctus Chrysostomus ad illum locum Euangelij, sanctus Augustinus libro *de vera religione* capite 54. & sanctus Thomas hâc parte quæstione vigesima quarta arti-
C culo tertio in solutione ad primum. Hinc, quan- VII.
do sanctus Thomas hîc & alij Scholastici dicunt mensuram habitualis charitatis esse solam voluntatem Dei, seu solùm pendere ex voluntate Spiritus sancti distribuentis prout vult, hæc particula exclusiua *(sola, solum)* non sumitur ita præcisè, quasi excludat nostram dispositionem & cooperationem factam ex speciali auxilio gratiæ, sicut, nec quando sacræ litteræ dicunt nos non iustificari ex nostris operibus, excludunt illam nostram supernaturalem dispositionem & cooperationem, sed excludunt tantùm opera ordinis naturalis, ita vt sensus sit iste, nostram iustificationem non esse ex merito nostrorum operum, factorum viribus naturæ.

Addi etiam potest, quia nostræ dispositiones & cooperationes in tantum concurrunt ad hanc mensuram charitatis, in quantum sunt ex specia-
D li auxilio diuinæ gratiæ, non solummodo *adiuuantis*, sed etiam *excitantis*, & Deus ex sola mera sua voluntate dat huic vel isti tantam vel minorem gratiam excitantem, cui nostra dispositio & cooperatio respondeat, ideò etiam rectè soli Deo tribui, quòd habitualis charitas in tanta mensura seu quantitate conferatur, sicut beati soli Deo suam gloriam & beatitudinem referunt acceptam, quia prima gratia excitans eis aduenit ex solâ misericordiâ Dei, eique solummodo sunt cooperati ex specialibus auxiliis gratiæ supernaturalis. VIII.

Quo autem modo Deus excitans, auxilians, & nostra voluntas respondens gratiæ excitanti & cooperans Deo, sese habeant respectu tam consensus in gratiam *excitantem*, quàm respectu

I. concursus in effectu producendo, non est huius loci explicare, sed pertinet ad primam secundæ, vbi agitur de efficacia gratiæ.

DISPVTATIO VII.

De charitate habituali per ordinem ad alias virtutes.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum charitas habitualis spectata in esse naturæ, seu entis, sit præstantissima omnium virtutum.

NOTANDVM est, hanc compa-
II. rationem charitatis cum omnibus virtutibus tam institui inter illam & alias virtutes Theologicas, quàm inter illam & alias virtutes morales infusas *per se*: nam, quòd charitas Theologica sit virtus longè præstantior qualibet virtute acquisitâ, quæcumque illa sit & cuiuscumque conditionis, non est quòd probemus, id enim est satis clarum & euidens per se; siue consideretur eius obiectum tam formale, quàm materiale; siue ipsa eius substantia, seu entitas, siue modus ille, quo ex propria sua conditione postulat produci: habet enim pro vtroque obiecto suo Deum summè bonum eâ bonitate absolutissimâ, quæ ex omni genere perfectionum integratur, vt superiùs est explicatum, habet etiam quòd feratur immediatè in Deum, & quòd ex sua naturali & propriâ conditione postulet infundi à Deo, vt etiam
III. ostendimus, at omnes & singulæ virtutes acquisitæ possunt solummodo infundi *per accidens*; item habent pro vtroque suo obiecto vel aliquid inferius Deo, vel si quæ illarum habeant Deum pro suo obiecto, non habent illum pro immediato obiecto (sicut religio, quæ posset esse in statu puræ naturæ) sed tantùm pro remoto, vel si habeant etiam pro immediato, vt charitas acquisita & naturalis ordinis, habent tamen modo longè minùs perfecto, non vt est in seipso & secundùm seipsum summè amabilis ob absolutissimam illam suam bonitatem increatam coalescentem ex iis omnibus perfectionibus, quas habet in seipso; cùm talis bonitas Dei non possit solo naturæ lumine deuenire in nostram cognitionem.

Solùm igitur potest difficultas moueri de comparatione charitatis Theologicæ cum reli-
IV. quis virtutibus Theologicis & infusis *per se*, pro cuius explicatione repetenda est illa consideratio virtutis duplex, scilicet *in esse naturæ, seu entis*, & *in esse moris*, quam posuimus suprà agendo de spe, vbi similem comparationem instituimus spei Theologicæ cum ipsa fide Theologica: & pro comparatione iuxta priorem considerationem

Sit hæc nostra propositio: *charitas Theologica, spectata in esse naturæ seu entis, & sic cõparata cum aliis virtutibus tam Theologicis, quàm reliquis infusis per se, est illis omnibus perfectior.* Hæc propositio videtur esse sancti Thomæ hîc quæstione vigesima tertia articulo sexto in corpore, & est satis communis inter recentiores, probatur eodem ferè argumento, quo suprà ostendi-
A mus spem Theologicam *in esse naturæ seu entis* esse perfectiorem fide Theologicâ: entitatiua V.
perfectio alicuius habitus desumitur ab entitatiuâ perfectione obiecti eius, & perfectione modi, quo ille attingit illud suum obiectum, sicut etiam & entitatiua perfectio potentiarum ex communi doctrina Aristotelis & Philosophorum in libris *de anima*: atqui obiectum charitatis Theologicæ est perfectius tam obiecto fidei, quàm spei Theologicarum: nam obiectum spei est Deus, vt summum nostrum bonum, obiectum charitatis idem Deus vt summè bonus in seipso, & vt sic summè amabilis; quæ posterior ratio obiecti est longè perfectior istâ priori, sicut amor *amicitiæ* ex suo obiecto est præstantior amore *cõcupiscentiæ*: item obiectum fidei Theologicæ est Deus vt prima veritas in dicendo, quæ est vna tantùm specialis quædam perfectio Dei; at obiectum charitatis Theologicæ est in-
B creata bonitas Dei integrata ex omni & qualibet perfectione & bonitate existente in Deo, & sic includente veracitatem Dei. VI.

Quòd etiam *modus ille, quo charitas Theologica attingit suum obiectum, sit perfectior modo, quo fides & spes attingunt suum*, probatur primò *de spe*, quia, quando formalis tendentia in obiectum dicit perfectionem, tunc attingere illud in se secundùm se & absque aliqua restrictione & respectu ad aliquid aliud, est modus aliquis perfectior, quàm illud attingere cum aliqua restrictione & respectu ad aliquid aliud ab illo; modus enim iste est longè simplicior & purior: atqui formalis illa tendentia, quam actus spei Theologicæ dicit, importat perfectionem, quia est propriè actus virtutis Theologicæ, & valde excellentis, & hæc est in Deum cum aliqua restrictione & respectu ad nos: nam spes
C tendit in Deum, vt est summum nostrum bonum, seu vt est à nobis possidendus, charitas verò tendit in Deum, vt purè & simpliciter est in seipso bonus & propter increatam suam bonitatem amabilis appretiatiuè super omnia: igitur modus ille specialis, quo charitas Theologica attingit proprium suum obiectum, est etiam perfectior modo illo, quo spes Theologica attingit suum. VII.

Idem etiam patet de modo illo charitatis, vt comparatur cum modo fidei Theologicæ: nam suprà ostendimus modum illum, quo virtus spei attingit suum obiectum, esse perfectiorem illo speciali modo, quo fides Theologica attingit suum: ergo, cùm modus ille specialis, quo charitas Theologica attingit suum obiectum, sit perfectior eo, quo spes attingit suum, modus etiam ille, quo charitas attingit suum obiectum, erit
D perfectior illo, quo fides Theologica attingit suum. VIII.

Secundò probatur: amor superiorum, qui est purè & simpliciter in se & propter se, est perfectior *in ratione entis* illâ eorumdem superiorum cognitione, quæ tantùm est *abstractiua*, fitque per conuersionem ad phantasmata & per similitudines rerum existentium in intellectu patibili beneficio sensuum & phantasiæ; tum quia hæc cognitio dicit dependentiam essentialem à rebus imperfectis, sibique inferioribus, per quas hæc superiora repræsentantur intellectui, amor verò istorum superiorum nullam dicit dependentiam essentialem à rebus imperfectis, cùm formaliter & præcisè consideratus dicat simpliciter tendentiam in bonum eiusmodi su-

I. perius, vt est in se bonum, quo modo est aliquid perfectum, nihil imperfectionis includens; tum etiam, quia talis cognitio fit per attractionem rei cognitæ ad ipsum intellectum, quatenus scilicet res cognita ponitur intra intellectum per speciem sui, qui intellectus ex consequenti illam alioqui longè seipso maiorem limitat & restringit, sicut ipse est limitatus; amor autem tendit in rem, vt illa est extra amantem, & proinde, vt illa est in se & secundùm se bona, sine aliqua sui restrictione & limitatione; tum denique, quia talis cognitio *abstractiua* facta per conuersionem ad phantasmata vnit obiectum potentiæ solùm mediante alio, nimirum phantasmate, & obiecti specie: at amor vnit obiectum voluntati per affectum in illud, vt est in se & secundùm se bonum, & non per aliquid distinctum à se & à suo obiecto: sed fides Theologica est cognitio Dei
II. summè veracis vt reuelatur per primam veritatem in dicendo, quæ cognitio fit solùm per conuersionem ad phantasmata, & similitudines rerum existentium in intellectu patibili beneficio sensuum & phantasiæ, quia eodem modo physico formamus conceptum rei à Deo reuelatæ & ad credendum propositæ, & etiam consensum in illam, quo formamus conceptum rerum naturalium & consensum in naturalem veritatem illatum: Deus enim nobis non infundit species, quæ repræsentent intellectui nostro res, quas ad credendum proponit; charitas autem Theologica est supernaturalis quidam amor tendens in Deum per fidem cognitum vt summè bonum, in se & propter se amabilem, ex absolutissima bonitate increata secundùm dicta superiùs: igitur charitas Theologica, considerata *in genere entis*, est perfectior fide Theologicâ *in eodem genere entis* spectatâ.

III.

ARTICVLVS II.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

OBIICITVR primò: virtus illa Theologica, quæ attingit omnes perfectiones Dei, tam vt amabiles, quàm vt sunt veræ, & ipsum Deum, tam vt est ens summè verum in quolibet genere veri, quàm vt est summè bonus in quolibet genere boni & qualibet bonitate omnino absolutissimâ, est perfectior *in ratione entis*, quàm sit illa virtus, quæ tantùm attingit Deum vt summè bonum in seipso absolutissimâ bonitate increatâ, quia prius obiectum etiam quoad perfectionem patet latiùs hoc posteriori obiecto, vt per se patet: atqui charitas Theologica attingit solummodo omnes perfectiones
IV. Dei, quatenus simul sumptæ faciunt vnam totalem bonitatem, propter quam Deus est in seipso summè amabilis, vt suprà ostensum est; fides autem Theologica attingit illas omnes vt veras; nam ex diuina reuelatione credimus omnes illas esse in Deo, in summo gradu possibili suæ perfectionis, & prætereà eadem fides attingit illas, vt amabiles, quatenus scilicet simul cum intellectu conducit ad producendum intellectionem, per quam omnes istæ perfectiones diuinæ attinguntur vt amabiles: ergo fides Theologica *in genere entis* est virtus perfectior, quàm sit charitas Theologica.

Respondetur, concessâ maiore intellectâ de modo attingẽdi formaliter ipsum obiectum iuxta vtramque rationem, nimirum *veritatis & boni-*
A *tatis* simul, negatur minor; ad cuius probationem negatur fidem Theologicam attingere formaliter omnes illas perfectiones Dei, quæ integrant totalem eius bonitatem increatam, proprium obiectum charitatis Theologicæ, quia fides Theologica non tendit in illas sub ea speciali & formali ratione, quâ sunt hoc modo bonæ, seu quâ formaliter integrant totam istam bonitatem, sed sub hâc, quâ nimirum sunt *verum diuinum* à prima veritate in dicendo reuelatum: nam omnis intellectio & cognitio est tantùm *veri*, aut ad summum *entis* vt ens est, præscindendo ab omni alia formalitate, quæ simul inest ipsi enti, aliàs intellectus & voluntas non distinguentur in ratione potentiæ. V.

Nec obstat, quòd ista talis bonitas increata Dei sit etiam quædam entitas, quàm diuina fides Theologica attingit: nam *à sensu materiali* ad *sensum formalem* non valet conse- VI.
B quentia, vt habet communis doctrina Dialecticorum, & hæc bonitas ita est increata entitas Dei, vt quamuis illa sit quædam formalis ratio, quæ attingitur per actum fidei Theologicæ, non tamen sit ratio, *sub qua* & secundùm quam formaliter attingitur à fide Theologica, sub qua tamen speciali ratione, nimirum bonitatis absolutissimæ, attingitur solùm ab ipso habitu charitatis Theologicæ & actibus eius, sicque loquendo propriè falsum est fidem Theologicam sese etiam extendere ad totalem increatam bonitatem Dei, quatenus formaliter præcisè est bonitas importans formalem rationem absolutissimæ amabilitatis.

Obiicitur secundò: virtus, quæ versatur circa omnem entitatem tam increatam, quàm creatam, vt est ens, est etiam perfectior illâ, quæ solummodo versatur circa ens vt bonum, quia
C ens latiùs patet bono: atqui fides Theologica VII. versatur circa omnem entitatem tam increatam, quàm creatam, quia credit illam omnem, vt est reuelata à Deo; charitas autem versatur circa bonitatem increatam, quæ minùs latè patet: igitur fides Theologica considerata in genere entis est perfectior, quàm sit charitas Theologica.

Respondetur, fidem Theologicam versari tantummodo *materialiter* circa omnem entitatem tam increatam, quàm creatam, quatenus fides Theologica est, aut potest esse, de omnibus illis entibus tanquam obiectis materialibus: at *formaliter* tantùm versatur circa primam veritatem in dicendo immediatè aliquid reuelantem obscurè; quod non tam latè patet, quàm ipsum ens vt ens sumptum absolutè & in tota sua latitudine, imò nec, quàm ipsum bonum diuinum sumptum adæquatè, prout constituit *formaliter*
D obiectum Theologicæ charitatis, quemad- VIII. modum ostendimus suprà.

Obiicitur tertiò: charitas Theologica quoad perfectionem suam *in esse naturæ*, eodem modo seruatâ proportione sese habet ad fidem Theologicam, quam præsupponit intra eundem ordinem, in quo ipsa est, quo naturalis dilectio sese habet ad naturalem cognitionem Dei per habitum sapientiæ acquisitæ, quia seruant eandem inter se habitudinem: atqui naturalis cognitio Dei per habitum sapientiæ acquisitæ spectata *in esse naturæ*, seu *quoad perfectionem suam entitatiuam*, est perfectior naturali dilectione Dei.

Potest responderi, concessâ maiore, negando minorem, ob ea, quæ adduximus, tam se-

I. cundâ nostrâ ratione, quàm in explicatione illius: deinde maior posset simpliciter negari; nam, cùm cognitio illa de Deo, quæ habetur per sapientiam naturalem, seu acquisitam, sit clara & euidens, vtpote quia elicitur ex rebus creatis & earum effectibus vt naturaliter cognitis, potest talis cognitio de Deo esse perfectior in genere entis illâ dilectione Dei, quæ sequitur ad talem cognitionem: at cognitio Dei per fidem Theologicam est per se obscura, non euidens, nec terminatur ad Deum, vt cognoscitur in seipso: & ita, cùm dilectio Dei per virtutem charitatis Theologicæ attingat summè bonum increatum, vt est in seipso & secundùm se tale, & ideò summè amabile, est etiam semper perfectior *in esse naturæ*, quàm sit cognitio Dei per fidem Theologicam.

II. Obiicitur tandem: id, quod dat alteri regulam, eíque præfinit obiectum, est nobilius & perfectius in ratione entis, eo, cui regula datur & obiectum præfinitur, est enim superioris regulare, & præfinire alteri, circa quod & quomodo debeat agere; inferioris autem accipere regulam ab alio: quod confirmatur argumento sumpto à prudentia, quæ quia præfinit aliis virtutibus sua obiecta, & modum, quo sese occupare debeant circa illa, est perfectior virtutibus moralibus: atqui fides virtus Theologica dat obiectum charitati Theologicæ, eíque præfinit regulam, quâ debet illud attingere, quia docet modum amandi Deum ex charitate Theologica: ergo fides Theologica, spectata *in esse natura*, est perfectior charitate Theologicâ, etiam spectatâ *in esse natura*.

III. Negatur, fidem Theologicam loquendo propriè esse regulam charitatis Theologicæ, cùm propositio obiecti diuini, circa quod charitas debet exercere suum actum, ei sufficiat, nec fides Theologica propriè loquendo imperet charitati, sed tantùm ei manifestet, seu voluntati illâ informatæ, summam illam bonitatem, quæ reperitur in proprio eius obiecto, quâ propositione & manifestatione sibi factâ, tunc charitas tendit in illud per affectum supernaturalem.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas habitualis, spectata in esse moris, *sit præstantissima omnium virtutum.*

QVOD spectat ad comparationem charitatis Theologicæ cum omnibus reliquis virtutibus, prout considerantur *in esse moris*, Lutherani & Caluinistæ, quia volunt causam formalem nostræ iustificationis esse ipsam fidem,
IV. & in homine verè Christiano, nihil est præstantius ipsâ eius supernaturali iustitiâ, conformiter ad hanc suam hæresim contendunt fidem esse virtutem excellentiorem ipsâ charitate: &, si opponas illis auctoritatem Apostoli primæ *ad Corinthios* 13. sic loquentis de perfectione charitatis supra fidem & spem, *nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc; maior autem horum est charitas*; item *ad Coloss.* 3. *super omnia habete charitatem, quæ est vinculum perfectionis*, & id genus cætera, quibus Apostolus præfert charitatem omnibus aliis virtutibus, respondent istam comparationem charitatis cum fide & spe fieri tantùm *quoad durationem*, *quoad vsum*,

A *quoad fructum, & quoad extensionem*, quomodo charitas est aliis virtutibus perfectior, quia, V.
vt loquitur Caluinus libro tertio suarum Institutionum capite decimo octauo, §. octauo, *magis fructuosa est, quia latiùs patet, quia pluribus seruit, quia semper viget*; cùm fidei vsus ad tempus consistat: sed charitatem simpliciter secundùm se spectatam & comparatam cum ipsa fide iustificante, negant esse perfectiorem hâc fide, cùm charitas sit instrumentum fidei: sic Caluinus loco nunc citato, & in commentario in primam *ad Corinthios* loco citato Apostoli; sic Petrus Martyr in locis suis communibus tertia classe capite tertio numero 33. Polanus libro nono syntagmatum Theologicorum capite decimo, & alij eorum sectatores communiter.

Sit hæc nostra propositio: *charitas Theologica, etiam in esse moris, est excellentissima omnium*
B *virtutum tam moralium, quàm Theologicarum.* VI.
Ita sanctus Thomas hâc parte quæstione vigesima tertia articulo sexto, omnes eius interpretes ibi, & omnes alij Scholastici agendo de illa.

Et hæc propositio, *vt procedit de iis virtutibus, quas habemus in via*, videtur esse de fide, tam ex modo loquendi Christi Domini apud sanctum Matthæum 22. cap. *de præcepto actuum huius virtutis*, vbi primum præceptum, quod est de dilectione Dei, vocat *primum & maximum*; secũdum, quod est de dilectione proximi, dicit esse *simile huic*. Item ex eo, quòd Apostolus *ad Romanos* decimo tertio, vocet dilectionem *plenitudinem legis*; primæ *ad Timotheum* primo, dicat charitatem esse finem præcepti: at finis est semper præstantior mediis; quæ sunt ad finem. Item ex eo, quòd Apostolus primæ *ad Corinthios* decimo tertio, conferens charitatem cum excellentibus virtutibus, etiam superna-
C turalibus & infusis per se, imò cum aliis Theolo- VII.
gicis, nimirum fide & spe, dicat charitatem esse maiorem illis omnibus.

Neque huic nostræ propositioni obstat explicatio illa, quam Caluinus & alij eiusdem farinæ homines superiùs citati afferunt his testimoniis Apostoli: nam Apostolus ibi non simpliciter dicit charitatem ideò esse maiorem, quia manet, quia semper viget, quia pluribus seruit; quin potiùs ex eo, quòd charitas est omnibus aliis virtutibus maior & excellentior, nihil imperfectionis habet sibi admixtum, quod sit euacuandum in patria (sicut fides & spes Theologicæ habent) docet illam remansuram esse in patria; item ex eo, quòd charitas nos vniat perfectè Deo, reliquæ autem virtutes seclusâ charitate minimè, colligit etiam illam esse perfectiorem & excellentiorem aliis, nam factâ enu-
D meratione plurium donorum spiritalium, vbi VIII.
extremo capite duodecimo ita præmisit, *æmulamini autem charismata meliora, & adhuc excellentiorem viam vobis demonstro*, statim capite decimo tertio, explicat hanc viam excellentiorem nullam esse aliam, quàm ipsammet charitatem Theologicam & actus eius, quatenus illâ seclusâ & positis aliis omnibus virtutibus tollitur singularis illa vnio animæ ad Deum, in qua nostra perfectio consistit, & sine qua ipse homo nihil est; & antequam istud scriberet, *maior horum est charitas*, præmisit istud, *cùm autem venerit quod perfectum est* (scilicet vita æterna in altero sæculo) *euacuabitur quod ex parte est*, id est, quod est imperfectum, cuiusmodi sunt ex eodem Apostolo fides & spes,

I. non autem charitas, vtpote semper mansura: atque ex his locis sacræ scripturæ desumitur prima probatio nostræ propositionis.

Secunda desumitur ab auctoritate Patrum, qui illam expresè docent, sic sanctus Irenæus libro 4. aduersus hæreses cap. 63. S. Aug. tractatu 33. in S. Ioan. & tractatu quinto & sexto in primam canonicam sancti Ioannis; item libro decimo quinto *de Trinitate* capite decimo octauo loquens de charitate, *nullum*, inquit, *est isto dono excellentius*: sanctus Hieronymus in caput quintum *ad Galatas* ait, *charitatem in lege & in Euangelio tenere primatum*, & tam isti Patres, quàm alij idem docent ad superiùs citata testimonia sacræ scripturæ.

Tandem probatur ratione: & primùm, *quòd sit præstantior omnibus virtutibus moralibus*, patet ex eo, quòd sit *Theologica* propriè, habeát-
II. que Deum pro vtroque suo obiecto; morales autem minimè: item quòd ex Apostolo *ad Corinthios* decimo tertio, morales illæ virtutes sine charitate nihil sint, hæc sola sit quid excellentissimum, & quæ sui consortio faciat alias prodesse.

Deinde: *quòd sit simpliciter etiam omnibus Theologicis perfectior*, probatur: virtus illa infusa per se est perfectior, *etiam in genere moris*, quæ ex sua formali ratione facit nos similiores Deo, ei magis intimè vnitos, quæ item perfectiori modo attingit primam & præcipuam regulam actuum humanorum modo perfectiori, quæque animam subiicit Deo perfectissimè, facitque, vt hæc sese conformet in omnibus diuinæ voluntati; atqui charitas Theologica ex formali sua ratione id totum præstat etiam præ cæteris quibuscumque virtutibus per se infusis in hac vita: igitur charitas Theologica est omnium
III. quarumcumque virtutum per se infusarum excellentior & perfectior.

Maior patet quoad singulas partes, quoad primam, quia virtutes infusæ per se dantur, vt nos euehant ad supernaturalem illum ordinem, in quo Deus est comparatione nostri, reddamúrque illi conformes, sicut filij suis parentibus, iuxta illud Christi Domini *estote perfecti, sicut & pater vester cœlestis est perfectus*.

Quoad secundam partem, quæ procedit *de vnione magis intima*, patet etiam, quia euectio animæ nostræ ad ordinem supernaturalem per virtutes per se infusas, est etiam, vt simus illi coniunctiores: nam perfectio animæ in tali ordine constitutæ consistit in singulari illa vnione eius ad Deum, vt hic erit videndus in seipso & possidendus per fruitionem.

Tertia item pars procedens *de modo perfectio-*
IV. *ri attingēdi suum obiectum*, patet, quia rei vniuscuiusque perfectio est conformitas eius ad suam regulam: ergo, virtus, quæ perfectiori modo attinget suam regulam, erit perfectior: ergo cùm prima & præcipua regula humanorum actuum sit ipse Deus, virtus, quæ perfectiori modo attinget Deum, erit etiam omnibus alijs virtutibus perfectior.

Tandem vltima pars eiusdem maioris, quæ procedit *de facienda subiectione nostræ voluntatis ad diuinam*, patet ex immediatè præcedenti: nam in tantum aliqua virtus subiicit voluntatem creatam diuinæ, in quantum illam facit conformem: tunc enim aliquis suam voluntatem subiicit alienæ, quando illam ei reddit omninò conformem, ita vt, quicquid voluntas

A alterius vult, ipsius eius voluntas velit illud V.
idem, & nihil aliud: atqui ex præcedenti parte nunc probata virtus per se infusa eò est perfectior, quò facit nostram voluntatem magis conformem diuinæ; ergo ea etiam virtus per se infusa, quæ magis subiicit nostram voluntatem diuinæ voluntati, erit perfectior qualibet aliâ; sícque tota hæc maior manet probata.

Minor verò huius primi nostri syllogismi probatur quoad singulas partes, & primò *charitatem Theologicam ex formali sua ratione reddere nos similiores Deo*, probatur ex eo, quòd sanctus Petrus suâ canonicâ dicat charitatem reddere *nos consortes naturæ diuinæ*: ergo quammaximè similes ipsi Deo.

Deinde: Deus ex Apostolo est charitas, habétque actum veræ dilectionis tam erga seipsum, quàm erga nos: at nullum potest habere actum
B spei vel fidei ob imperfectiones, quás actus isti VI.
& virtutes illorum includunt, item per charitatem constituimur etiam formaliter filij adoptiui ipsius Dei eiúsque amici, iuxta illud S. Ioan. primâ suâ canonicâ capite tertio, *videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur & simus*. Filiatio autem importat aliquam similitudinem filij ad patrem, & similitudo est fundamentum amicitiæ: at nihil horum propriè competit vel fidei præcisè, vel etiam spei præcisè spectatæ, vel alicui alteri virtuti distinctæ à charitate, cùm sublatâ charitate remanentibus fide & spe homo sit inimicus Dei, & membrum aliquod diaboli ratione peccati mortalis, quo inficitur.

Secunda item pars eiusdem minoris procedens *de interiori vnione cum Deo*: probatur ex eodem S. Ioanne eadem suâ epistolâ capite quarto *qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*: & ex illo Christi Domini apud S.
C Ioan. *si quis diligit me, pater meus diliget eum, & ad eum veniemus & mansionem apud eum faciemus*: at fides & spes absque charitate nos tantùm imperfectè vniunt cum Deo, quemadmodum rectè docet Tridentinum sessione sextâ capite septimo. Adde quòd charitas est *in genere amoris*, fides *in genere cognitionis*, amor autem est magis vnitiuus, quam sit ipsa cognitio, quemadmodum Philosophi communiter docent; & licèt spes sit *in genere amoris*, est tamen solummodo *amoris concupiscentiæ*, nec fertur in bonum, nisi vt absens, per efficax desiderium in illud, at charitas est *in genere amoris amicitiæ*, & tendit in bonum, vt est in se. VII.

Tertia item pars eiusdem minoris asserens *charitatem attingere Deum primam, & præcipuam regulam moralium actuum perfectiori mo-*
D *do, quàm omnes aliæ virtutes*, manet probata ex VIII.
dictis suprà articulo primo: nam charitas attingit Deum, non prout aliquid ex ipso Deo deriuatur ad nos, siue veri, vt in fide, siue adeptionis finis, vt in spe, sed sistendo in ipsa absolutissima bonitate primæ, & præcipuæ regulæ moralium actuum, qui modus est longè perfectior cæteris, quibus aliæ virtutes attingunt Deum, vt etiam sanctus Thomas benè explicat citatâ quæstione vigesimâ tertiâ articulo sexto, in solutione ad tertium: *Charitas*, inquit, *importat vnionem ad bonum, quod est eius obiectum, spes autem distantiam quandam ab eo, & ideò respicit obiectum vt arduum, charitas verò minimè. quod enim iam vnum est seu vnitum, non habet rationem ardui, & sic charitas est perfectior spe.*

Vltima

I. Vltima denique pars eiusdem minoris, procedens *de maiori subiectione & conformitate nostræ voluntatis ad diuinam*, probatur ex omnibus illis effectibus, quos sanctus Paulus primæ *ad Corinth.* 13. capite tribuit charitati, quas enim subiectiones & conformitates ad diuinam voluntaté singulæ virtutes nobis tribuunt, charitas Theologica omnes illas nobis tribuit iuxta Apostolum; ita enim ait, *charitas patiens est, benigna est, charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet*: ergo charitas Theologica spectata penes illam conformitatem, quam nobis tribuit ad diuinam voluntatem, est perfectior omnibus aliis virtutibus.

II. Deinde eadem propositio probatur: virtus illa, quæ ita dat valorem meriti cæteris virtutibus, vt illis omnibus positis, & se tantùm exclusâ, illæ nihil sint, seu prosint ad meritum vitæ æternæ; & hâc illis adiunctâ valeant & prosint ad meritum vitæ æternæ, ita vt si aliæ adessent, & hæc sola remaneret, adhuc valeret ad meritum, virtus, inquã, illa est *in esse moris* longè nobilior & perfectior omnibus aliis virtutibus: atqui charitas Theologica est talis, ex doctrina Apostoli primæ *ad Corinthios* decimo tertio, vbi factâ inductione per varias virtutes, illas comparando cum charitate Theologica, hâc seclusâ, & illis positis etiam in summo gradu specialis suæ perfectionis, subiungit has particulas, *nihil sum, nihil mihi prodest*. Hinc Prosper Aquitanicus in sententiis collectis nu. 327. loquens de charitate sic ait, *si desit, habentur frustrà cætera; si adsit, habentur omnia*: & sanctus Augustinus lib.
III. *de Trinitate* decimo quinto capite decimo octauo, docet, *solum donum charitatis diuidere inter filios regni æterni, & filios æternæ perditionis.*

Addidi inter explicandum & probandum nostram propositionem, illam procedere de virtutibus, quæ dantur nobis in via: nam præsens comparatio non fit cum virtutibus, quæ sunt propriè status beatorum, putà cum lumine gloriæ, quod licèt loquendo propriè non sit aliqua virtus moralis, attamen spectatum *in esse naturæ*, prout ex propria & naturali sua conditione tendit in Deum clarè visum, eiúsque propria actio est formalis beatitudo sanctorum, quâ nihil perfectius & melius potest excogitari, est etiam aliquid nobilius & excellentius, quàm sit Theologica charitas.

Quæres, cùm duplex Theologica fides distinguatur, vna *informis*, altera *formata*, an huius & præcedentis articuli propositio intelligatur
IV. de fide tantùm *informi*, an verò solummodò de fide *formata*.

Bannes ad citatum sextum articulum sancti Thomæ, existimat maiorem perfectionem charitatis supra fidem Theologicam debere intelligi de *fide formata*, quia, quando sanctus Paulus primæ *ad Corinthios* 13. dixit, *maior autem horum est charitas*, non loquebatur de fide mortua, sed de ea, quæ est simul cum charitate, licèt fides sit viua per charitatem; quemadmodum, licèt corpus, quod est altera pars compositi, viuat per animam, adhuc tamen dicendum est animam esse perfectiorem corpore, non tantùm quando est cadauer, seu mortuum, sed quando simul cum anima componit totum.

A Verùm meliùs respondetur cum distinctione; vel enim hoc dubium mouetur *de fide formata*, quatenus est *formata*, & *in sensu reduplicatiuo*, quomodo includit formaliter charitatem habitualem & insuper habitum fidei Theologicæ secundùm intrinsecam & essentialem suam perfectionem in ratione fidei Theologicæ; vel hoc dubium mouetur de fide, non tantùm quatenus caret ipsâ charitate tanquam formâ suâ extrinsecâ, per quam habet, vt sit viua, sed etiam de fide Theologica, quando est coniuncta cum prædicta charitate, à qua habet, vt sit viua, non tamen vt sumpta reduplicatiuè seu quatenus est cum ipsa charitate, sed quæ tantùm est cum charitate; sicut anima, quæ informat corpus, potest comparari cum eo corpore, quod informat, & quod per illam viuit. V.

Si comparatio fiat *priori modo*, respondetur, fidem *formatam* tunc esse perfectiorem charita- VI.
B te, quia fides vt sic includit charitatem & aliquid ampliùs, & proinde fides sic sumpta *reduplicatiuè* est aliquid perfectius solâ charitate, sicut totum aliquod sumptum *formaliter & reduplicatiuè* est aliquid perfectius aliquâ parte componente illud; si verò hæc comparatio fiat *posteriori modo*, respondetur, tunc charitatem esse perfectiorem fide formatâ, sicut anima, quæ informat corpus, est perfectior suo corpore, iuxta quem sensum vera est responsio Bannetij superiùs allata.

ARTICVLVS IV.

Soluuntur fundamenta hæreticorum.

PRIMVM est, quòd forma iustificans formaliter hominem, sit omnium, quæ sunt
C in homine Christiano & fideli, perfectissima & præstantissima: at fides est hæc forma. VII.

Respondetur, concessâ maiore, negando minorem: nam ex Tridentino sessione sexta capite septimo, & canone nono & vndecimo, forma iustificans hominem non est ipsa fides, sed gratia sanctificans, quam melior sententia Theologorũ non distinguit realiter à charitate Theologica; & vt idem Tridentinum eadem sessione capite octauo rectè explicat, homo dicitur iustificari per fidem, eo tantùm sensu, quòd fides sit humanæ salutis initium, fundamentum, & radix omnis iustificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum eius consortium peruenire, vt Concilium ibi loquitur.

Secundum est, quòd charitas generatur ex fide, & nihil est à voluntate per charitatem amatum, quod priùs non sit per fidem creditum.

D Si agatur de charitate habituali, respondetur, VIII. illam præsupponere fidem habitualem Theologicam, vt explicatum est suprà agendo *de spe*, non tamen propriè loquendo gigni ex illa, cùm habeatur tantùm per infusionem à Deo; quod autem sic infunditur, non potest propriè dici generari.

Deinde: si agatur de illo actu dilectionis Dei, qui est vna ex vltimis dispositionibus ad gratiam iustificationis, seu ad gratiam sanctificantem & habitualem charitatem, respondetur, illum quidem oriri ex ipsa fide, vt bene explicat Tridentinum sessione sexta cap. 7. negatur tamen inde sequi, illum esse minùs excellentem ipso actu fidei, vel habitum charitatis esse minùs excellentem ipso habitu fidei Theologicæ; tum quia

I. hæc ratio radicis consistit in aliqua tantùm inchoatione & fundamento ipsius charitatis : at complementum & perfectio vt comparata cum radice & fundamento sic sumptis penes excellentiam sunt aliquid maius & nobilius : tum quia non est simpliciter & absolutè verum illud, quod aliquid inchoat, esse perfectius eo, quod inchoat, imò vt sic est semper minùs perfectum: cùm talis ordo & progressus sit à minùs perfecto ad magis perfectum, vt etiam videre est tam in naturalibus, quàm in moralibus : primi gradus inchoant perfectionem qualitatis perfectæ secundùm intensionem, & primus actus habitum, qui acquiritur repetitione plurium, nec tamen primi isti gradus, vel etiam primi isti actus sunt perfectiores posterioribus gradibus, nec primus iste actus perfectior suo habitu, vel etiam illo actu, qui eum consummat in ratione habitus: ergo licèt actus fidei Theologicæ in-
II. choet charitatem Theologicam, seu actum eius, modo per Tridentinum nunc citatum explicato, inde tamen non sequitur fidem Theologicam esse nobiliorem & excellentiorem charitate Theologicâ.

Tertium : omnis causa agens per instrumentum est perfectior suo instrumento ; at fides operatur per charitatem, vt per suum instrumentum : nam *ad Galatas* quinto sanctus Paulus ait in Christo Iesu, *neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur.*

Respondetur, causam principalem & præcipuam esse quidem perfectiorem suo instrumento, vt præcisè comparantur in modo agendi, negamus tamen loquendo propriè charitatem Theologicam esse instrumentum fidei Theologicæ.

III. Ad locum autem Apostoli, qui affertur in probationem, respondetur primò hanc particulam *(per)* non semper denotare illud, cui apponitur, esse causam instrumētalem, vt sæpe Patres animaduerterunt disputando contra Arrianos. Nam S. Ioannis cap. 1. *omnia dicuntur facta per verbum diuinum, & ad Heb.* 1. cap. Deus dicitur *fecisse per suum filium sæcula* ; nec tamen filius Dei fuit instrumentum diuini Patris producentis mundum, sed idem principium efficiens, quippe qui eandem habet cum Patre omnipotentiam, quâ illum creauit ex nihilo.

Deinde : respondetur hanc particulam *(per)* in isto loco Apostoli non significare causam *instrumentalem*, sed denotare charitatem esse formam, per quam fides constituitur viua, & per quam exercet opera viua, & conducentia ad meritum vitæ æternæ ; quemadmodum S. Augustinus explicat in Enchiridio *ad Laurentium*
IV. cap. 117. & libro *de fide* cap. 4. vbi ait tunc fidem operari per charitatem, quando opera fidei procedunt ex dilectione.

Quartum : virtus illa, quæ pro peccato sibi opposito habet peccatum grauius, est perfectior illâ aliâ virtute, quæ pro suo opposito habet peccatum minùs graue : nam ex iis, quæ Theologi cum S. Thoma prima secundæ docent, peccata illa sunt grauiora, quæ nobilioribus & perfectioribus virtutibus opponuntur: atqui peccatū infidelitatis, quod opponitur fidei, est grauius peccato odij, quod opponitur charitati : nam infidelitas destruit omnia dona supernaturalia : quæ tamen charitas non destruit.

Respondetur, quemadmodum in vno & eo-
A dem peccato multiplex malitia distinguitur à V.
Theologis primâ secundæ, nimirum vna *ex parte obiecti*, altera *ex parte finis*, tertia *ex parte nocumenti*, quod peccatum infert, & sic de aliis, & inter illas omnes maior in ratione malitiæ constituentis formale peccati est ea, quæ desumitur ab eius obiecto, cùm illud sit id, à quo suam speciem accipit, ita etiam & grauitas in peccato potest multiplex distingui ; vna, quæ petitur *ex parte obiecti*, altera *ex parte finis, vel aliarum eiusmodi circunstantiarum*, tertia *ex parte nocumenti*, quod consequitur tale peccatum, inter quas, illa loquendo simpliciter & absolutè est maior, quæ prouenit ab obiecto, ea verò per comparationem ad alias minor, quæ penes ipsas circunstantias, vel etiam penes nocumentum attenditur, cùm vnumquodque diiudicandum sit penes propriam & intrinsecam suam rationem,
quæ in peccato propriè est malitia proueniēs ex VI.
B formali eius obiecto, quemadmodum Theologi docent primâ secūdæ agendo *de peccatis:* quare, cùm obiectum charitatis, cui odium Dei opponitur, sit perfectius obiecto fidei Theologicæ, vt ostensum est suprà, loquēdo purè, simpliciter, & absolutè odium Dei est grauius ipso peccato infidelitatis : si verò ratio habeatur tantùm *nocumenti*, & solùm attendatur grauitas malitiæ, quæ est penes nocumentum, tunc respondetur attendendo tantùm hanc circunstantiam, & comparando nocumentum, quod sequitur ex peccato infidelitatis, cum nocumento, quod sequitur ad peccatum odij Dei, infidelitatem sic præcisè spectatam esse grauius peccatum ipso peccato odij Dei, sed talis excessus in grauitate est solummodo secundùm quid, & non simpliciter, cùm non proueniat ab obiecto, vt patet ex dictis, excessus verò grauitatis peccati odij Dei supra gra-
C uitatem infidelitatis proueniat à formali obiecto VII.
ipsius odij Dei.

Postremum : fortitudo, quæ tantùm est moralis virtus, videtur esse præstantior charitate : nam ea virtus est omnium præstantissima, cuius actus est præstantissimus omnium actuum, qui possunt elici ab aliis virtutibus, quia, quando ex præstantia actuum volumus colligere præstantiam alicuius virtutis supra aliam, vel supra omnes reliquas, tunc debemus facere istam comparationem inter actum præstantissimum vnius, & actum etiam præstantissimum alterius, vel omnium aliarum, non autem conferre actum perfectissimum vnius cum actu omnium minimo alterius virtutis, verbi gratiâ, actum intensissimum virtutis minùs perfectæ cum actu remississimo virtutis magis perfectæ ; atqui proprius actus fortitudinis est præstantissimus omnium actuum reliquarum virtutum etiam cha-
D ritatis : nam martyrium est propriè actus for- VIII.
titudinis, qui excedit omnes actus etiam charitatis, iuxta illud Christi Domini apud sanctum Ioannem capite decimo quinto, *maiorem hâc dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.*

Confirmatur : actus charitatis ex se tantùm remittit culpam & non totam pœnam peccato debitam : at actus martyrij culpam & totam pœnam peccato debitam, cùm sit alter baptismus.

Secundò confirmatur : quia renunciatio bonorum temporalium est perfectior ipso actu charitatis, iuxta illud Christi Domini ad adolescentem illum, qui dicebat se obseruasse man-

I. data legis, *si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere me:* at qui subit martyrium, renunciat omnibus bonis temporalibus, & sic moriendo pro defensione veritatis fidei sequitur Christum.

Adde quòd sanctus Thomas infrà quæstione 30. præfert misericordiam charitati, dum docet illam esse maximam omnium virtutum: ergo charitas Theologica non est præstantissima virtutum tam moralium, quàm Theologicarum.

Respondetur, actum martyrij posse considerari duobus modis; primò, vt est *actus elicitus*, deinde, vt *est actus imperatus:* priori modo est propriè actus fortitudinis, posteriori est actus charitatis: si consideretur *priori modo*, negatur esse actus excellentissimus omnium, ita enim S. Paulus primæ *ad Corinthios* 13. expressè docet,
II. sic scribens, *si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest;* si verò consideretur *posteriori modo*, esse actum excellentissimum, iuxta sententiam Christi Domini hoc in argumento aduersariorum relatam ex capite tertio sancti Ioannis: inde tamen nihil inferri contra nostram propositionem, quin potiùs illa confirmatur, cùm martyrium hanc excellentiam accipiat totam ab ipsa charitate, imperante martyrium, nec habeat illam à seipso, vt præcisè est actus fortitudinis, ita vt, si quis schismaticus, proinde carens charitate Theologicâ, patiatur mortem pro defensione fidei, hoc nihil ei proficiat ad vitam æternam, sed semper damnatur ad pœnam æternam, vt ex relato loco sancti Pauli sanctus Augustinus optimè deducit libro *de patientia* capite vigesimo sexto, vbi docet tale martyrium solummodo profuturum ad tolerabiliùs
III. subeundum supplicium extremi iudicij, quatenus scilicet, eligendo tunc potiùs mori, quàm negare fidem Christi Domini, euitat pœnas illas, vel augmentum illud pœnæ, quam apud inferos fuisset illi patiendum in æternum pro isto speciali peccato negationis veræ fidei: *non enim*, inquit sanctus Augustinus ibi, *dicere poterimus, melius ei fuisset, vt Christum negando nihil eorum pateretur, quæ passus est confitendo: sed existimandum fortasse tolerabilius ei futurum iudicium, quàm si Christum negando cuncta illa vitaret, vt illud, quod ait Apostolus (si tradidero corpus meum, vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest) nihil prodesse intelligatur ad regnum cælorum obtinendum, non ad extremi iudicij tolerabiliùs supplicium subeundum:* & sequenti capite sanctus Augustinus agnoscit martyrium istius schisma-
IV. tici esse aliquod donum Dei, sed quod potest esse commune schismaticis cum fidelibus seruantibus veram vnionem Ecclesiæ.

Ad primam confirmationem eiusdem vltimi argumenti, respondetur interdum posse fieri, vt actus charitatis sit adeò intensus, vt non tantùm culpam, sed etiam totam pœnam illi debitam remittat, vt colligitur ex illo Christi Domini de beata Magdalena apud sanctum Lucam capite septimo, *remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum:* non tamen conuenire actui charitatis, quatenus simpliciter & absolutè est talis, remittere totam pœnam, sed ei actui charitatis, qui vel ratione suæ intensionis id sibi vendicet, vel qui singulari modo repræsentat mortem Christi Domini, cuiusmodi est

A V. actus martyrij imperatus à charitate; semper tamen talem excellentiam refundi in ipsam perfectionem charitatis, quâ tunc actus imperatur, & non nudè & simpliciter in perfectionem actus eliciti ab alia virtute.

Ex quo patet solutio ad secundam confirmationem, renuntiatio enim bonorum temporalium habet, quòd sit tantæ perfectionis, à perfectissima charitate imperante illam, Christus enim Dominus apud S. Matthæum 19. respondens S. Petro dicenti, *ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te, quid ergo erit nobis?* non dixit simpliciter, *qui reliquistis omnia*, vt bene animaduertit sanctus Hieronymus ad illum locum, *hoc enim*, inquit, *Crates Philosophus fecit, & multi alij diuitias contempserunt, sed, qui secuti estis me:* & sanctus Bernardus sermone primo in festo omnium Sanctorum expendens illud
B VI. Christi Domini apud S. Matthæum capite 15. *Beati pauperes spiritu*, docet expressè non omnem paupertatem voluntariam habere laudem apud Deum, sed eam solùm, quæ est in spiritu, id est, vt ille loquitur, spiritali intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei & animarum salutem; quare, cùm tota hæc excellentia renunciationis bonorum temporalium proueniat ab affectu charitatis, semper charitas & actus eius sunt excellentiores aliis virtutibus & earum actibus.

Hinc Christus Dominus relatus in argumento non consuluit isti adolescenti hanc renuntiationem bonorum temporalium, nisi velut actum excellentissimæ charitatis supra excellentiam illam, quam actus charitatis habet communiter & ordinariè; cùm enim iste adolescens apud sanctum Matthæum decimo nono capite, respondisset Christo Domino se ab ipsa iuuentu-
C VII. te obseruasse totam legem Decalogi, videretúrque aspirare ad maiorem adhuc perfectionem, *omnia hæc*, inquit, *custodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deest?* subiecit illi Christus Dominus istud, tanquam actum quendam excellentissimæ charitatis, *vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & sequere me.*

Ad tertiam confirmationem, respondetur, absolutè & simpliciter loquendo, charitatem Theologicam & actum eius esse excellentiorem misericordiâ & eius actibus, vt S. Thomas expressè docet infrà quæst. 30. articulo quarto in solutione ad secundum & tertium: & comparando attributum diuinæ charitatis cum attributo diuinæ misericordiæ, attributum diuinæ charitatis est simpliciter & absolutè perfectius & excellentius attributo ipsius diuinæ misericordiæ, vt Suares fusè probat hâc parte disputatio-
D VIII. ne quarta sectione tertia numero quarto, & plures alij ex recentioribus, cùm charitas sit velut fons diuinæ misericordiæ, & id, quod est perfectionis in misericordia, scilicet *subleuare proximum à miseria*, fit eminentiori modo in charitate, quatenus charitas est affectus non solummodo ad bene volendum, sed etiam ad bene faciendum, & misericordia tantùm ibi dicitur à S. Thoma esse nobilior & perfectior ipsâ charitate & eius actu, secundùm quid, quòd nimirum charitas & actus eius, vt considerantur præcisè, non dicant vel connotent rationem superioris in habente illam, quia charitas potest esse ad æquales, quam tamen rationem superioris ipsa misericordia dicit vel connotat, cùm proprium misericordiæ sit subleuare alterum à sua

I. miseria: quod arguit potentiam in subleuante & miserente, aliquam verò impotentiam in eo, qui subleuatur; & ex consequenti aliquam in illo inferioritatem, sicut superioritatem in subleuante.

ARTICVLVS V.

Vtrum charitas sit forma virtutum.

CALVINVS in suo Antidoto Concilij Tridentini ad sessionem sextam, Petrus Martyr in locis suis communibus classe tertia, capite tertio numero vigesimo octauo, negant charitatem posse dici formam virtutum, & distinctionem fidei in *formatam & informem* ridentes putant hanc loquendi formulam, *charitas est forma fidei vel virtutum* esse ineptam. Contra quos

II. Sit hæc nostra propositio: *rectè charitas Theologica dicitur esse forma fidei Theologicæ & aliarum virtutum.* Ita omnes Theologi cum S. Thoma hîc quæstione vigesima tertia articulo octauo, & libro tertio sententiarum distinctione vigesima tertia, & omnes quotquot scribunt contra hæreticos nostri temporis, vbi agunt de ipsa iustificatione.

Et primùm, quod spectat ad modum loquendi, hæc nostra propositio habet fundamentum in modo loquendi sacræ scripturæ & Patrum: in modo loquendi sacræ scripturæ, nam *ad Galatas* quinto dicitur, *fides, quæ per charitatem operatur*; at illud, *per*, quo tanquam aliquo principio aliquid redditur potens operari, rectè vocatur *forma illius*, verbi gratiâ habitus etiam acquisitus, per quem operamur. Item, quod comparatione alterius est ei tan-
III. quam anima, ita vt illo sublato dicatur *mortuum*, & eo posito dicatur *viuum*, rectè potest appellari aliqua forma illius, quia forma est, quæ dat esse rei, & nostra anima comparatione nostri corporis rectè appellatur forma: atqui charitas comparata fidei & aliis virtutibus est illis tanquam anima ipsi corpori, & fides sine charitate est *mortua*, iuxta illud Apostoli primæ *ad Corinthios* decimo tertio, *si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum*; sancti Iacobi capite secundo, *sicut corpus sine spiritu mortuum est, ita fides sine operibus mortua est.*

Habet etiam fundamentum in modo loquendi Patrum: sanctus enim Augustinus libro decimo quinto *de Trinitate* capite decimo octauo sic ait, *ipsam fidem non facit vtilem nisi charitas; sine charitate quidem fides potest esse, sed non & prodesse.* Et præfatione in Psalmum 37.
IV. ait, *fidem sine operibus esse mortuam, & radicem sine fructu sterilem*: & libro *de cognitione vera vitæ* capite trigesimo septimo, *fides*, inquit, *dilectione animatur; vt corpus animâ viuificatur.* Item sanctus Gregorius homilia vigesima septima *in Euangelia, nec habet*, inquit, *aliquid viriditatis ramus boni operis, si non manet in radice charitatis.* Item sanctus Leo sermone decimo *de quadragesima, nuda sunt tamen omnes sine charitate virtutes, nec potest dici in qualibet morum excellentia fructuosum, quod non dilectionis fructus ediderit.* S. item Bernardus sermone secundo *de resurrectione, vita*, inquit, *corporis est anima, per quam mouetur & sentit; vita verò fidei charitas est, quia*

A *per illam operatur, sicut in Apostolo legis, fides, quæ per dilectionem operatur. Vnde & refrigescente charitate fides moritur, sicut corpus animâ recedente.* V.

Quòd etiam charitas Theologica sit etiam forma fidei Theologicæ & aliarum virtutum, patebit ex dicendis articulo septimo in explicando modo illo, quo charitas est illarum forma.

ARTICVLVS VI.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM est: vna qualitas eiusdem generis non potest esse forma alterius, nec enim vnum accidens instar formæ inhæret alteri accidenti, præsertim, quando ambo illa
B accidentia sunt qualitates: atqui fides & charitas sunt duo accidentia de genere qualitatis, VI.
& item omnes aliæ virtutes tam *acquisitæ morales*, quàm *infusæ* per se: ergo charitas non potest rectè dici forma illarum.

Respondetur, hoc argumentum procedere de formis accidentalibus, consideratis secundùm suum *esse physicum* & in *esse suo physico*, iuxta quam considerationem tantùm abest, vt forma vna accidentalis, seu qualitas, possit esse forma alterius eiusdem speciei & rationis, vt etiam duo accidentia absoluta eiusdem omnino rationis & speciei non possint communiter & ordinariè esse in eodem subiecto, quemadmodum Philosophi docent: at, quando Theologi docent charitatem Theologicam esse formam fidei Theologicæ & virtutum, non id intelligunt de *forma naturali physicâ, intrinsecâ & essentiali*, quæ cum ipsa fide vel alia virtu-
C te faciat ens aliquod per se vnum physicâ con- VII.
sideratione: nam omnes facilè admittunt fidem & charitatem sic consideratas facere solummodo aggregatum vnum *per accidens*, quando enim aliquid est forma intrinseca & essentialis alicuius, tunc debet esse in eo subiecto, in quo est illud, cuius est forma: at charitas ex dictis suprà est in voluntate, fides in intellectu: tum etiam quia id, sine quo aliquid potest esse, non est essentialis & intrinseca forma eius; atqui charitas Theologica est talis, vt sine illa possit esse fides Theologica ex Tridentino sessione sexta canone vigesimo octauo, vbi definit veram fidem manere amissâ gratiâ & charitate: sed Theologi, dicendo charitatem esse formam fidei & aliarum virtutum, solummodo volunt illam esse quandam formam *moralem* fidei & aliarum virtutum
D *extrinsecam, analogice* & quadam tantùm pro- VIII.
portione & similitudine ad formam naturalem, comparatam cum suo corpore, subiecto siue materia, vt facilè patebit infrà, explicando modum, quo charitas est talis forma, & ex sententiis Patrum superiùs allatis; sicut, quando Scholastici, imò & etiam hæretici, agendo de sacramentis, dicunt aquam & ablutionem exteriorem aquæ esse materiam baptismi, & hæc verba prolata ex debita intentione, *ego te baptiso* &c. esse formam eius, sensus illorum non est, quòd aqua, eius ablutio, sint vera materia, & hæc prædicta verba sint vera forma, sumendo nomen *materiæ & formæ* in rigore *physico*, sed tantùm *morali* per quandam analogiam & proportionem, quæ in istis reperitur

I. ad materiam & formam physicè consideratas.

Secundum : fides comparata cum spe & charitate eo modo se habet ad illas, quo sapientia sese habet ad virtutes intellectuales, & quo prudentia sese habet ad morales, quia ex sancto Chrysostomo homiliâ tertiâ *in epistolam ad Titum*, fides non minùs valet ad regendum nostram vitam, quàm prudentia : atqui nemo dixerit alias virtutes intellectuales esse formas ipsius sapientiæ, vel alias virtutes morales esse formas prudentiæ : igitur nec charitas ipsa potest rectè dici forma fidei & aliarum virtutum.

Negatur maior propositio : est enim dispar ratio fidei Theologicæ ad charitatem Theologicam à ratione sapientiæ, comparatione aliarum virtutum intellectualium, & prudentiæ ad virtutes morales, vt animaduertimus
II. articulo secundo huius disputationis, inter quas virtutes sanctus Thomas in quæstionibus disputatis quæstione vnicâ *de charitate* articulo tertio, in solutione ad decimum tertium, ponit istud discrimen, quòd res per sapientiam naturalem cognitæ & directæ per prudentiam non sint altiores ipso intelligente illas, sicque voluntas eius non debet ascendere altiùs, quàm eius intellectus possit pertingere per suas vires naturales, sicque virtus illa cognoscitiua potest intelligi informare virtutes morales seu appetitiuas, eísque modum imponere : at res cognitæ per fidem Theologicam sunt altiores ipso intelligente illas, superant enim naturalem eius captum, & tunc, quia voluntas per affectum charitatis erga illos ascendit altiùs, quàm eius intellectus possit pertingere, cùm tunc ad id captiuet intellectum, fit, vt etiam charitas sic mouens in-
III. tellectum ad actus fidei supernaturalis & virtutes etiam morales acquisitas ad finem nostrum vltimum supernaturalem excedentem vires ipsius naturæ spectatas secundùm se, rectè dicatur forma illarum, fides verò Theologica minimè.

Ad auctoritatem sancti Chrysostomi respondetur, illum eo loci tantùm dicere fidem valere ad non ambigendum, seu ad non dubitandum, nec aliquam ibi instituere comparationem fidei Theologicæ cum prudentia.

Deinde, respondetur ex sancto Thoma loco nunc citato in solutione ad decimum, virtutes & illarum actus posse considerari duobus modis, primò, *vt cognoscibiles à nobis*, deinde vt *sunt operatiuæ & quædam principia efficientia bonorum & meritoriorum operum*; fidem Theologicam esse formam illarum consideratarum
IV. *priori modo*, quia per fidem cognoscimus, quid sit virtuosum, seu studiosum in ordine ad vitam æternam, & quid etiam sit contra virtutem : at charitas est illarum *posteriori modo* consideratarum forma, quatenus earum actiones sunt meritoriæ vitæ æternæ seu condignæ ad illam promerendam.

Tertium : forma est principium actionis eius, cuius est forma : atqui charitas non est principium actionis fidei, quæ tota consistit in credendo, nec item aliarum virtutum, quin potiùs charitas obsequitur fidei, & fides illam moderatur : nam quicquid rectè diligimus, oportet, vt fide cognoscatur diligendum, amor enim sequitur iudicium intellectus.

Respondetur, formam eo modo esse princi-

A pium actionis eius, cuius est forma, quomodo est forma, quia modus operandi sequitur modum essendi; charitas autem Theologica non est forma *essentialis & intrinseca*, fidei Theologicæ & aliarum virtutum, vt suprà docuimus; nec proinde debet esse principium productiuum *physicè* seu *elicitiuè* propriarum actionum fidei vel aliarum virtutum; sed cùm sit solummodo moralis & extrinseca forma illarum, vt mox explicabitur ampliùs, sufficit ei, quòd sui coniunctione ad eiusmodi virtutes, dignificet illas, dando eis ipsum esse condignum ad merendum aliquod bonum supernaturale, vel etiam, quòd actus illarum imperet & ordinet ad finem vltimum supernaturalem seu ad vitam æternam, sicut virtus quædam superior ordinat alias inferiores & earum actus ad proprium suum bonum tanquam finem aliquem
vltimum omnium aliarum : quare licèt chari- VI.
B tas, sicut nec voluntas *formaliter & elicitiuè* non credat, attamen credit *imperatiuè*, quatenus applicat intellectum, eúmque captiuat in obsequium fidei, iuxta illud Apostoli primæ *ad Corinthios* decimo tertio, charitas *omnia credit*, eique fides potiùs loquendo propriè obsequitur, quàm illa obsequatur fidei, cùm intellectus informatus habitu diuinæ fidei adhuc indigeat piâ affectione voluntatis ad eliciendum actum fidei supernaturalis, quemadmodum docuimus age... de fide, & amor charitatis hoc tantùm sensu sequitur iudicium fidei, quòd cùm voluntas sit ex se cæca quædam potentia, quæ tamen non fertur in incognitum, ipsa fides debet manifestare voluntati conuenientiam supernaturalem, quæ inest obiecto supernaturali sibi proposito ad amandum, sicque tantùm applicare ei obiectum, priusquam
C illa exerceat actum dilectionis supernatu- VII.
ralis circa illud, non autem charitas sequitur iudicium fidei, hoc sensu, quasi fides determinet voluntatem ad amandum : hæc enim non obstante tali propositione semper manet libera & domina suorum actuum, sicque non subest imperio intellectus : nec item fides Theologica præscribit charitati finem, sicut prudentia præscribit finem moralibus acquisitis virtutibus, nec mouet charitatem in ordine ad suum finem vltimum, sed solummodo sese habet per modum applicantis obiectum voluntati; vnde fides Theologica non potest propriè etiam morali locutione dici *forma charitatis*, sicut charitas rectè dicitur *forma fidei & aliarum virtutum*.

Neque his obstat, quòd vita spiritualis satis frequenter in sacris litteris attribuatur fidei, vt
Abacuc tertio, *ad Romanos* primo, *iustus ex fi-* VIII.
D *de viuit*, *ad Galatas* primo & secundo, & pluribus aliis locis : nam, vt rectè animaduertit sanctus Thomas in quæstionibus disputatis *de veritate* quæstione decimâ quartâ articulo quinto, in responsione ad duodecimum, eo tantùm modo ipsa spiritualis vita tribuitur fidei, quo ipsum nostrum viuere tribuitur animæ vegetatiuæ ab Aristotele libro secundo *de anima* capite quarto, eo scilicet sensu, quòd prima operatio, in qua vita nostra corporalis manifestatur, sit aliqua actio animæ vegetantis, non autem, quòd anima, vt præcisè vegetans sit propriè forma humani nostri corporis : pari etiam modo, prima fides seu actus fidei est prima operatio vitalis, in qua spiritualis vita

I. animæ primò manifestatur, iuxta illud Apostoli, *accedentem ad Deum oportet credere*: & *fides est subsſtātia rerum ſperandarum*, fit, vt etiam ſpiritalis vita noſtræ animæ aliquando ei tribuatur, non tanquam veræ illius formæ, etiam *morali*, ſed tanquam fundaméto, principio & inchoationi illius (quemadmodum Concilium Tridentinum explicat ſeſſione ſexta capite octauo) eadem autem vita tribuatur charitati, vt perfectiſſimo eius quaſi vitali principio; ad cuius perfectiſſimam operationem cæteræ ordinantur, vt ad ſuum aliquem vltimum finem.

ARTICVLVS VII.

Quomodo charitas ſit forma cæterarum virtutum.

II. QVOD ſpectat ad modum, quo charitas eſt forma Theologicæ fidei & virtutum moralium, variè Theologi explicant; quidam enim volunt aliquem modum deriuari in fidem & alias virtutes morales, quibus illæ perficiantur *in eſſe virtutis*: ſed hic modus non probatur primò, quia habitus charitatis exiſtens in voluntate dicitur eſſe forma fidei exiſtentis in intellectu: at non poteſt intelligi qualitas formaliter exiſtens in voluntate producere aliquid reale extra proprium ſuum ſubiectum, cùm omnis & quilibet eius actus ſit vitalis & immanens.

Deinde, quia eo ipſo, quòd habitus charitatis infunditur habenti fidem vel alias virtutes, præciſâ omni efficientiâ & reali influxu eius circa fidem & alias virtutes, illæ ſtatim intelliguntur & dicuntur eſſe formatæ, cùm enim hæc efficientia ſit extrinſeca, poſsítque à Deo impediri, ſupponatur per hypotheſim impedita, tunc fides &
III. aliæ virtutes non proptereà dicentur eſſe *informes*, cùm homo tunc haberet ius ad vitam æternam, quam ſic moriens conſequeretur: igitur modus, quo charitas eſt forma fidei & aliarum virtutum, non conſiſtit præcisè & formaliter in eo, quòd modus aliquis phyſicè deriuetur ab illa ad fidem & alias virtutes.

Melior itaque modus explicandi eſt, quòd charitas ſit tantùm forma quædam extrinſeca *in genere moris* huiuſmodi virtutum, quatenus ſui ipſius exiſtentiâ & inhæſione in eodem homine, in quo illæ virtutes ſunt, ipſæ eiuſmodi virtutes conſequantur aliquod complementum & aliquam conſummationem in ipſo eſſe virtutis, quemadmodum S. Thomas expreſsè tradit in quæſtionibus diſputatis *de veritate* citatâ quæſt. 14. art. 5. in reſponſione ad primum & ſecun-
IV. dum, ſic dicendo, *charitas forma fidei dicitur, in quantum aliquam perfectionem fides à charitate conſequitur*, nam in moralibus, quod eſt complementum & conſummatio rei alicuius, rectè *forma* eius appellatur, vt etiam monet ſanctus Thomas ex Ariſtotele lib. 4. Phyſicorum dicente, in vniuerſo eleméta ſuperiora eſſe formas inferiorum: at hoc intelligitur ſolummodo ſecundùm aliquam rationem extrinſecam, & veluti *in genere moris*, quatenus ſuperiora complent perfectionem inferiorum, quæ illis ineſt ad perficiendum totum vniuerſum.

Sed reſtat adhuc difficultas, quid ſit iſtud complemétum, & in quo præcisè & formaliter conſiſtat: varij à varijs aſſignantur; primus & præcipuus, qui propriè cõuenit habitui charitatis, tam

A vt eſt idem realiter cum gratia habituali, quàm vt ratione diſtinguitur ab illa, eſt, quòd proprium & eſſentiale virtutis eſt, perficere ſuum ſubiectum, ſeu habentem reddere bonum, & ipſum eius opus bonum, ſic enim virtus definitur ab Ariſtotele, vt ſuprà monuimus: at habitus charitatis, tam vt præcisè eſt gratia, ſeu vt dat eſſe ſupernaturale & euehit hominem ad eſſe ſupernaturale, quàm vt eſt principium aliquod exercendi actus ſupernaturales habentes ordinem ad Deum vt clarè & intuitiuè viſum vel videndum, facit formaliter ſuum ſubiectum (id eſt hominem habentem illam, informatum fide & ſpe Theologicis ac aliis virtutibus) bonum in ordine ad vitam æternam, & ex morali conſortio ſui in eodem homine cum ipſa fide, ſpe Theologicis & aliis virtutibus reddit eiuſmodi virtutes bonas in ordine ad vitam æternam; quatenus conſtitu- V.
B tæ in tali ſtatu, id eſt vt exiſtentes in ſubiecto ornato gratia & charitate habituali, ſunt aptę exercere actus meritorios, etiam *de condigno*, vitæ æternæ, quæ vita æterna eſt ſummum & vltimum bonum, ad quod aliqua virtus poteſt tendere: igitur hic habitus tam in eſſe gratiæ ſanctificantis, quàm in eſſe charitatis, perficit habitus ſpei & fidei Theologicarum, & habitus virtutum moralium: & ex conſequenti eſt forma illarum extrinſeca *in genere moris*. VI.

Atque hic modus videtur eſſe intentus à ſancto Thoma citatâ quæſtione diſputatâ *de veritate* decima quarta articulo quinto, in ſolutione ad tertium, quando explicans ſingularem modum, quo charitas perficit prædictas virtutes, ſic ait, *quia id, quod eſt perfectionis in fide, à charitate deducitur; ita quòd charitas habeat illud eſſentialiter, fides verò & cætera virtutes participatiuè, dicitur forma*: quæ deductio
C ex ſancto Thoma ſic probatur: in eo ratio formæ, quam habet charitas, conſiſtit, quòd eas perfectiones, quas charitas habet eſſentialiter, fides, ſpes, & aliæ virtutes accipiant à charitate *participatiuè*: ſed eſſentiales perfectiones, quas charitas habet, quatenus eſt gratia ſanctificans, eſt reddere ſuum ſubiectum ſanctum formali ſanctitate, gratum & acceptum Deo gratitudine facientę illud formaliter dignum vitâ æternâ; nam gratia eſt ſemen vitæ æternæ, vnde frequenter in ſacris litteris appellatur *vita æterna*: item, illud, quod eſſentialiter conuenit iſti eidem habitui, quatenus eſt charitas, eſt, quòd ſubiectum ſuum reddat aptum & idoneum elicere modo connaturali actus ſupernaturales dignos vitâ æternâ tanquam præmio & mercede, eſt enim charitas principium meriti: ergo ratio formæ, quam habet charitas Theologica comparatione fidei, VII.
D ſpei Theologicę, & aliarum virtutum moralium, eſt quòd hæ ab iſta accipiant *participatiuè* vim & efficaciam reddendi ſuum ſubiectum ſanctum formali ſanctitate & gratitudine conſtituente illud formaliter dignum vitâ æternâ; item, quòd illud reddat aptum elicere modo connaturali actus ſupernaturales dignos vitâ æternâ tanquam præmio, & ex conſequenti meritorios. Maior eſt ſancti Thomæ locis nunc citatis. Minor patet ex præcisâ & formali ratione huius habitus ſecundùm vtramque ſuam rationem, gratiæ ſcilicet & charitatis. VIII.

Deinde probatur: informatio cuiuſlibet formæ conſiſtit formaliter in primo illo effectu, quem ipsâ ſui vnione ad materiam tribuit illi eidem ſuæ materiæ, hic enim eſt formalis eius

I. effectus, & omnino ab illa inseparabilis: sed primus ille effectus, quem charitas Theologica ipsâ sui vnione ad fidem, spem Theologicas & morales virtutes tribuit illis, siue vt est gratia, siue vt est charitas, est, quòd illæ faciant hominem, cui insunt, perfectè sanctum supernaturali sanctitate, gratum Deo, dignum vitâ æternâ, aptum elicere modo connaturali actus supernaturales proportionatos vitæ æternæ promerendæ, vt intelligitur ex toto discursu sancti Pauli primæ *ad Corinthios* decimo tertio; nam de his, vt à charitate separatis, ita pronuntiat, *nihil sum, nihil mihi prodest*; de iis verò, vt coniunctis charitati & ab ea informatis, affirmat esse fructuosas suo ipsi subiecto: *charitas,* inquit, *patiens est, benigna est, non inflatur, non æmulatur, non est ambitiosa*, & sic de cæteris: ergo hoc (*charitatem Theologicam esse formam fidei, spei, & virtutum moralium*) sumptum formaliter &
II. præcisè, consistit in eo, quòd charitas sui coniunctione ad istas virtutes in eodem subiecto seu homine faciat illum, cui istæ virtutes insunt, perfectè sanctum supernaturali sanctitate gratum Deo, dignum vitâ æternâ, item aptum & idoneum elicere modo connaturali actus supernaturales proportionatos vitæ æternæ promerendæ.

Tertiò probatur: eo præcisè & formaliter charitas informat fidem, spem, & morales virtutes, quo præcisè & formaliter facit illas viuas, non mortuas, quia fides *formata* & *viua* idem formaliter significant, & opponuntur fidei, spei mortuis, vt patet ex citatis testimoniis scripturæ & Patrum, item & Concilij Tridentini sessione sextâ capite septimo & canone 28. atqui charitas ipsâ sui coniunctione cum fide, spe, & virtutibus moralibus in eodem homine facit illas
III. viuas, eò præcisè & formaliter, quòd ex hac sui vnione ad charitatem constituant hominem, in quo sunt, perfectè sanctum supernaturali sanctitate formali, Deo gratum, dignum vitâ æternâ, aptum elicere modo connaturali supernaturales actus proportionatos promerendæ vitæ æternæ, licèt enim fides & spes, tam quoad entitatem & modum sint supernaturales, conferant aliquod esse supernaturale, aliquam similiter sanctitatem sibi correspondentem, homini, cui insunt, attamen, in quantum sunt destitutæ ipsâ charitate, sanctificant solummodo imperfectè & inchoatiuè, caréntque vi & efficaciâ agendi meritoriè, vt intelligitur ex citatis scripturæ & Patrum testimoniis: econtrà, ipsâ sui coniunctione ad charitatem eum perfectè sanctificant, reddunt capacem vitæ æternæ, idoneum elicere actus condignos vitæ æternæ, quia tunc nihil est, quod
IV. ad sic agendum impediat illas vel remoretur: igitur charitas Theologica eo præcisè est forma fidei, spei, & virtutum moralium, quo ipsâ sui coniunctione ad illas in eodem homine facit, vt istæ virtutes eum constituant perfectè sanctum supernaturali sanctitate formali, dignum vitâ æternâ & aptum elicere actus supernaturales æternæ vitæ promerendæ proportionatos.

Neq; huic primo modo explicandi informationem charitatis obstat, quòd sic faciamus formam fidei, spei & virtutum moralium, non solam charitatem Theologicam, sed simul gratiam sanctificantem. Nam iuxta nostram sententiam, gratia sanctificans & charitas Theologica non distinguuntur realiter, sed solùm ratione, secundùm quam vtramque rationem talis habitus modo
A vtrique rationi correspondente informat istas virtutes, vt ibi explicatum est; imò & in sententia sancti Thomæ distinguentis realiter gratiam sanctificantem ab ipso habitu charitatis, nam in quæstionibus disputatis quæstione vnica *de charitate* articulo tertio in solutione ad vltimum, ita ait, *gratia Dei dicitur esse forma virtutum, in quantum dat esse spirituale animæ, vt sit susceptiua virtutum*, sed charitas est forma virtutum, in quantum informat operationes earum. V.

Quæres, quâ ratione iuxta illum modum explicandi hanc informationem istæ virtutes accipiant per participationem à charitate perfectiones superiùs explicatas, conuenientes essentialiter charitati.

Respondetur primò, id non fieri per aliquid impressum illis ab ipsa charitate, vel per aliquam realem mutationem in illis intrinsecè factam: ratio prioris partis est superiùs indicata, scilicet
B charitatem nihil posse producere effectiuè extra VI.
voluntatem suum subiectum, extra quod tamen est ipsa fides, & cùm eodem modo informet alias virtutes, quo fidem, sicut hæc eius informatio fidei datur sine aliquo sibi impresso, quo perfectiones essentiales charitatis participet; sic etiam, dum charitas informat alias virtutes à fide, id illis non præstat imprimendo aliquid eis: ratio etiam posterioris partis desumitur à communi doctrina Theologorum, quam habet sanctus Thomas suprà quæstione quartâ articulo quarto, scilicet eandem numero manere fidem Theologicam informem, quæ ante commissum peccatum mortale erat formata, seu per charitatem informata, & quam, licèt Concilium Tridentinum sessione 6. capite decimo quinto & canone vigesimo octauo, non expresse definiat sub his terminis (*quòd eadem sit numericè*) illam
C tamen esse eandem numero informem, quæ an- VII.
te peccatum erat formata, satis innuit, dum vtitur hoc verbo *manere*, definítque fidem non amitti per peccatum, sed remanere esse veram fidem, licèt non viuam: si enim hæc informatio fieret per aliquam realem immutationem, non ampliùs hæc fides esset eadem *informis* & *formata*.

Respondetur secundò, iuxta hunc primum modum explicandi hanc informationem, fidem & alias virtutes accipere per participationem essentiales perfectiones gratiæ & charitatis superiùs explicatas, quatenus per infusionem habitualis gratiæ & charitatis in eodem homine, in quo iam illæ virtutes præexistunt, vel simul cum illa ponuntur, sunt in subiecto accommodato & sufficienter disposito ad proximè exercendum proprios suos actus, vt condignos & meritorios
D vitæ æternæ: qui modus operandi est proprius VIII.
& essentialis gratiæ & charitati habituali, sicque charitas est solummodo moralis quædam forma extrinseca tam fidei, quàm aliis virtutibus.

Atque hæc explicatio habet fundamentum in sancto Thoma hâc parte superiùs quæstione 4. articulo quarto in corpore, quando dicit, *distinctionem fidei informis & formatæ esse secundùm id, quod pertinet ad voluntatem*, id est, vt ille explicat, *secundùm charitatem, non autem secundùm illud, quod pertinet ad intellectum*: & clariùs in eodem articulo ad tertium, vbi dicit, *id* (scilicet fidem & alias virtutes informari à charitate) *esse propter dispositiones subiecti*; & ad quartum, quando ait, *fidem formatam fieri informem, & ex informi fieri formatam, non quòd*

I. *ipſa fides mutetur, ſed quòd ſubiectum fidei, quod eſt anima, mutetur, quatenus aliquando habet fidem ſine charitate, quandoque autem cum charitate.*

Secundus modus explicandi hanc informationem conſiſtit in eo, quòd habitualis charitas & actus eius verſentur circa finem vltimum ſupernaturalem, ſcilicet ſummum bonum diuinum ſupernaturale, & hæc, fidem, ſpem Theologicas & alias virtutes, quæ verſantur circa media, moueat & dirigat ad ipſum finem ſuum vltimum; qui modus ſic explicatur, & ſimul probatur: in moralibus, illud, quod dat alteri ordinem ad finem, quódque vt mouens illud mouet ad finem, eſt quædam forma illius, quia proprium formæ eſt ſpecificare id, cuius eſt forma, & in moralibus ordo ad finem ſpecificat: atqui charitas Theologica dat ordinem, fidei, ſpei
II. Theologicis & aliis virtutibus, ſeu illas ordinat in vltimum finem ſupernaturalem, illáſque ad illum mouet: igitur charitas Theologica eſt forma fidei, ſpei, & virtutum moralium; non intrinſeca & eſſentialis, vt patet ex dictis: ergo moralis tantùm & extrinſeca.

Maior confirmatur primùm ex eo, quòd Ariſtoteles in Ethicis dicat artem ſuperiorem, quæ reſpicit finem vltimum artis inferioris, habere ſe, vt formam artium inferiorum, quæ ſibi ſubminiſtrant, quia ſcilicet dirigit illas in finem ſuum vltimum: deinde ex eo, quòd prudentia dicatur ab Ariſtotele & aliis Philoſophis communiter *forma virtutum moralium*, quia ſcilicet eas dirigit in ſuos fines: ergo quod dat alteri ordinem ad finem, illúdque ad eum dirigit, eſt aliqua moralis eius forma.

Minor autem probatur: eius tantùm virtutis eſt proprium ordinare fidem, ſpem & virtutes
III. morales, item actus illarum ad finem vltimum ſupernaturalem, cuius ſolius eſt proprium habere ſupernaturalem vltimum finem pro proprio & ſpeciali ſuo obiecto, quia nulla virtus ex propria & formali ſua ratione operatur extra ſuum finem proprium: atqui ſoli virtuti charitatis Theologicæ competit habere pro obiecto finem vltimum ſupernaturalem, quia ſummum bonum ſupernaturale & ſupernaturalis vltimus finis idem ſunt (ſicut ex Ariſtotele in Ethicis, ſummum bonum & vltimus finis) ſola autem virtus charitatis habet pro ſuo proprio obiecto ſummum bonum diuinum, ſumptum adæquatè vt eſt in ſe ſummè bonum & ſummè amabile, nam fides habet ſolummodo ſpeciale quoddam bonum diuinum, ſcilicet primam veritatem in dicendo, & pro ſuo fine proprio ſubiectionem mentis ad Deum, vt eſt prima veritas, ſpes habet quidem Deum ſummum bonum pro
IV. proprio obiecto, ſed cum hac reſtrictione (vt noſtrum) ſimiliter & aliæ quæcumque virtutes aliquod ſpeciale bonum & aliquem ſpecialem finem ſibi proprium: igitur ſoli charitati competit ordinare fidem, ſpem, & virtutes morales in finem vltimum ſupernaturalem, & ex conſequenti ſoli charitati Theologicæ competit eſſe formam moralem & extrinſecam fidei, ſpei, & virtutum moralium.

Confirmatur hæc explicatio & ratio: habitus, qui verſantur circa finem, mouent *quoad exercitium* eos habitus, qui verſantur circa media, habéntque illorum comparatione rationem alicuius formæ moralis, ſicut actus imperans & dirigens habet in moralibus rationem formæ

A comparatione actus imperati & directi, quemadmodum intelligitur ex ſancto Thoma primâ parte quæſtione 82. articulo quarto, & primâ ſecundæ quæſtione 9. articulo primo id probante tam in naturalibus, quàm in politicis & moralibus, allatâ etiam auctoritate Ariſtotelis libro ſecundo Phyſicorũ textu vigeſimo quinto: atqui habitus charitatis Theologicæ verſatur ex proprio munere circa finem vltimum ſupernaturalem, reliqui omnes habitus virtutum fidei, ſpei & moralium circa media ad iſtum finem vltimum ſupernaturalem, vt nunc obſeruauimus: igitur habitus charitatis Theologicæ eſt moralis forma fidei, ſpei, & virtutum moralium. V.

ARTICVLVS VIII.

B *Soluuntur obiectiones aduerſùs poſteriorem modum explicandi hanc informationem.* VI.

OBIICITVR primò, illo modo admiſſo charitatem non magis propriè eſſe formam fidei, ſpei, & virtutum moralium, quàm religio ſit forma miſericordiæ, vel aliqua alia virtus ſuperior reſpectu alterius ſibi inferioris, nam religio poteſt ordinare actum miſericordiæ, ſimiliter & actum temperantiæ, in ſuum finem, qui eſt ſeipſum cuſtodire immaculatum ab hoc ſæculo, vt ex ſancto Iacobo, ſanctus Thomas infrà quæſtione 81. articulo primo in ſolutione ad primum docet; item & dona Spiritus ſancti, quod tamen eſt contra communem loquendi modum Patrum & Theologorum, qui ſoli charitati tribuunt eſſe formam virtutum.

Reſpondetur, duplicem poſſe diſtingui ordinationem alicuius actus & habitus inferioris in
C finem habitus & actus ſuperioris; prior eſt, *in finem vltimum ſupernaturalem ſimpliciter & abſolutè dictum*, qui eſt finis omnium finium particularium vniuſcuiuſque virtutis particularis, & eſt ſummum bonum diuinum in ſe & propter ſe amabile; poſterior, *in finem quidem ſupernaturalem ſuperioris virtutis*, qui tamen finis non ſit omnium vltimus: poſterior modus ordinandi conſtituit virtutem ſuperiorem ſolummodo *ſecundùm quid* formam inferioris, & non abſolutè & ſimpliciter: prior modus ordinandi conſtituit virtutem ordinantem ſimpliciter & abſolutè formam moralem virtutum, quia tunc hæc virtus id habet ex propria ſua conditione, quâ eſt talis virtus, ſcilicet habens pro ſuo proprio fine & obiecto totum bonum diuinum, finem vltimũ omnium aliorum bonorum, reliquæ verò virtutes comparatione inferiorum non tam VII.
D ex propria ſua conditione (quippe quæ ſingulæ habeant ſpecialem finem ſibi propoſitum & proprium, ad quem omnes ſuos actus ordinent & referant) quàm ex ipſa libertate habentis iſtas virtutes; qui pro eo dominio, quod habet in ſuos actus, ordinat actum inferioris virtutis ad finem particularem virtutis ſuperioris, quomodo hæc virtus ſuperior eſt ſolùm forma *ſecundùm quid* & quaſi *per accidens* comparatione virtutis ſibi inferioris. Nec hoc aduerſatur Patribus ſolam charitatem vocantibus *formam virtutum*, loquuntur enim de forma huiuſmodi ſimpliciter & abſolutè dictâ, qualis eſt ſola charitas comparatione omnium virtutum. VIII.

Dices, actum charitatis Theologicæ poſſe imperari à religione & obedientia ſupernaturali,

I. vel aliqua alia simili virtute: ergo hæc virtus imperans erit moralis forma charitatis; & cùm charitas sit forma quædam communis, (vt illam vocat S. Thom. ad distinctionem specialium formarum virtutum citatâ quæstione vnicâ *de charitate* articulo 3. in solutione ad nonum) talis virtus sic imperans erit morali formâ adhuc communior, & proinde sic magis propriè forma, quàm charitas sit respectu fidei & virtutum.

Respondetur, religionem, obedientiam, & id genus cæteras virtutes, posse considerari duobus modis; primò præcisè *quoad suum proprium motiuum*, nudè, simpliciter, & seorsim sumptum ab omni actu charitatis sibi præsupposito; deinde posse considerari, *vt habent aliquem actum charitatis sibi præsuppositum*, quo virtutes eiusmodi & earum actus informentur: si *priori modo* considerentur, istas virtutes nullo modo

II. posse imperare actum charitatis, quia is est extra proprium finem illarum, nec illæ vt sic possunt esse forma charitatis, cùm hæc & actus eius respiciant primò finem vltimum, quem referre aliò est inuertere rectum ordinem, quod repugnat virtuti, nec proinde aliæ virtutes vt sic possunt informare charitatem; quòd si virtutes istæ considerentur *posteriori modo*, tunc poterunt imperare aliquem actum charitatis in ordine ad suum finem proprium, sed tamen, non tam facient istud per seipsas & ratione sui, quàm per actum illum charitatis sibi præsuppositum, & quo tunc istæ virtutes informantur, quatenus charitas informans istas virtutes imperat aliquem actum sibi proprium immediatè in finem proprium istarum virtutum, vltimatè tamen in finem vltimum supernaturalem proprium suum finem & omnibus virtutibus communem.

Obiicitur secundò: informatio sumpta præci-

III. sè consistit in aliquo actu primo, ad quem postea sequatur, vel potest sequi actus secundus, non autem consistit in actu secundo effectiuo: at hæc informatio, explicata per imperium & directionem, est quoad actum secundum effectiuum, seu quoad effectum secundum, vnde sanctus Thomas hîc quæstione 23. articulo octauo in solutione ad primum, ait, charitatem dici *formam aliarum virtutum* potiùs *effectiuè*, quàm *exemplariter*, vel *essentialiter*.

Concessâ maiore, ad minorem respondetur, informationem fidei & virtutum à charitate explicari per actualem directionem & actuale imperium, non quòd hæc informatio consistat formaliter in ipsa ordinatione actuum eiusmodi virtutum, sed sic explicari tanquam per aliquod signum vel aliquem effectum moralem, ex quo, vt à posteriori, cognoscimus & colligimus habi-

IV. tum Theologicæ charitatis esse formam moralem habitus fidei & virtutum; cùm habitus charitatis non possit ordinare actum fidei habitualis vel virtutum, nisi in aliquo priori compleat, id est perficiat & determinet habitum fidei & virtutum ad producendum suos actus in ordine ad finem supernaturalem vltimum; & sic hæc actiua eius informatio, sumpta formaliter, consistit in illo primo actu, quo charitas ita complet, perficit, & determinat istos habitus, vt sint proximè apti respicere meritoriè *de condigno* bonum diuinum, finem nostrum vltimum supernaturalem, quemadmodum exposuimus in præcedenti modo conformiter ad modum loquendi sancti Thomæ ibi relatum.

Obiicitur tertiò: ratio formæ sic explicata per

A actualem motionem & directionem actuum fidei, spei & virtutum, est potiùs comparatione actuum fidei & virtutum, quàm comparatione habitus fidei, spei & virtutum, sicque habitus charitatis Theologicæ non dicetur propriè iuxta hunc modum forma habituum fidei, spei & virtutum moralium, sed solummodo actus charitatis dicetur talis forma actuum fidei, spei & virtutum. V.

Respondetur, solutionem patere ex solutione superioris argumenti, hæc enim informatio potest explicari duobus modis, scilicet *à priori* & *formaliter*, & etiam *à posteriori*, seu prout illa ordinatur ad actum secundum: *priori modo* est immediatè per comparationem habitus charitatis Theologicæ ad habitum fidei, spei Theologicarum & virtutum moralium, & *mediatè* est ipsius habitualis charitatis ad actus fidei & virtutum,

B quatenus habitualis charitas mediante proprio suo actu dirigit & ordinat proprium actum fidei & virtutum in summum bonum supernaturale diuinum, finem nostrum vltimum supernaturalem; est etiam charitas forma *posteriori modo*, quatenus actus charitatis imperat & dirigit actum fidei, spei & virtutum: & hoc modo sanctus Thomas relatus in hac obiectione dixit charitatem esse *effectiuè* formam fidei & aliarum virtutum. VI.

An autem ratio moralis formæ primariò conueniat actui charitatis, & deinde eius habitui; vel econtrà primariò habitui charitatis, & deinde actui eius.

Respondetur, considerando rem in se & secundùm se, primariò conuenire habitui charitatis, deinde secundariò ipsis actibus charitatis: tum quia habitus charitatis ipsâ nudâ & simplici sui positione & existentiâ in eodem subiecto, in

C quo fides, spes, & virtutes morales præexistunt, informat eiusmodi habitus, vt animaduertimus ex sancto Thoma suprà: tum etiam, quia habitus fidei, spei, qui sunt in infantibus baptisatis, nondum valentibus exercere actus illorum, sunt *formati* & non *informes*. VII.

Deinde respondetur, considerando hanc rem, secundùm quod hæc ratio formæ venit in nostram cognitionem, & à Patribus & Theologis est attributa charitati, conuenire primariò actui, & habitui tantùm secundariò, nam ex eo, quòd sacræ litteræ nos docent actum charitatis dirigere & imperare actus fidei, spei & virtutum (hoc enim sensu apud sanctum Paulum primæ *ad Corinthios* decimo tertio, actus fidei & virtutum tribuuntur charitati) nouimus habitum charitatis, à quo est ista directio & imperium, esse formam fidei, spei & virtutum.

D Obiicitur quartò: cùm charitas possit ordinare & dirigere habitum & actum scientiæ & opinionis etiam naturalis in finem vltimum supernaturalem, poterit etiam dici esse forma virtutum intellectualium, nec erit potior ratio, cur sit & dicatur à Patribus & Theologis *forma fidei Theologicæ*, quàm quarumcumque aliarum virtutum: at Patres, dicendo charitatem Theologicam esse formam fidei, intendunt significare aliquid singulare, quod adueniat fidei infusæ ex eius coniunctione ad charitatem, quod non communicatur cæteris virtutibus, aliàs non dicerent potiùs fidem absque charitate esse *mortuam* & *informem*, quàm reliquas, quas tamen non solent hoc modo appellare *mortuas*. VIII.

Quantum ad id, quod ibi obiicitur de scientia,

I. opinione, & similibus habitibus intellectus & A actibus illorum, respondetur, verum quidem esse, quòd charitas Theologica possit imperare, ordinare, dirigere actus illorum in suum finem proprium supernaturalem, seu tanquam aliquot media, quæ exerceantur propter Deum summum diuinum bonum summè in seipso & propter seipsum amandum; negatur tamen inde sequi, charitatem Theologicam esse formam illorum in esse virtutis: cuius negati hæc est ratio, quòd omnis forma præsupponat in materia, quam informat, vel potest informare, aliquam inclinationem ad se, nam proprium materiæ est appetere formam, sicut formæ satiare appetitum materiæ ex Aristotele libro primo Physicorum, & ex communi doctrina Philosophorum; & proinde ad hoc, vt aliquis habitus informetur à charitate tanquam perficiente illum in ratione

II. virtutis (quomodo charitas est forma fidei & virtutum, in hac enim perfectione actiua eius informatio maximè consistit, vt patet ex prima nostra ratione & ex dictis in confirmationem eius) requiritur, vt aliquo modo participet rationem virtutis, & ex cõsequenti ex se & propria sua natura & conditione inclinet suum subiectum ad bonum, & vt talis habitus, cùm, qui habet illum, reddat bonum & opus eius bonum, seu quòd vsus talis habitus faciat actum vtentis illo bonum, non tantùm bonitate *entitatiuâ*, sed etiam *morali*, vt intelligitur ex definitione virtutis; at habitus sciẽtiæ, opinionis, & similes, non inclinant intellectum, in quo sunt, ad tale bonum, sed solummodo ad *verum* & *scire*; & operari consideratum secundùm se, nec est bonum, nec est malum, sed est aliquid indifferens; vnde à scientia nemo propriè denominatur bonus, sed sciens tantùm, & sic defectu huius inclina-

III. tionis ad bonum vt conditionis prærequisitæ ad hanc informationem accipiendam à charitate, charitas non potest esse forma scientiæ & opinionis.

Nec obstat, quòd à charitate dirigantur, imperentur, & ex tali imperio & directione exerceantur meritoriè, reddantur studiosi, seu vt vulgò dicũt *virtuosi*. nam aliud est esse studiosum & honestum morali honestate *intrinsecâ*, & ex proprio suo obiecto, & aliud est esse solummodo studiosum & honestum morali honestate *extrinsecâ* & ex sola tantùm relatione & ordinatione ipsius operantis: primum requiritur ad recipiendum informationem, de qua hîc loquimur, & secundum non sufficit, quo tamen primo carent scientia, opinio, & habitus illis similes, licèt possint in seipsis & suis actibus admittere secundum.

IV. Neque hæc responsio potest retorqueri in habitum diuinæ fidei, qui est habitus intellectus habens pro suo obiecto verum: nam ita fides est habitus intellectus inclinans ad verum diuinum, vt pro firmitate sibi *intrinseca & essentiali* postulet necessariò piam affectionem voluntatis, vt inclinantem ex supernaturali honestate intellectum ad sese subiiciendum primæ veritati aliquid reuelanti obscurè, vt fusè ostendimus, agendo *de fide*, quomodo tendit in verum diuinum, vt etiam est aliquod bonum honestum, quatenus fides illa coalescit integrè ex duobus habitibus, quemadmodum ibi exposuimus, sicque fides rectè potest admittere actiuam informationẽ charitatis, quam tamen scientia, opinio, & similes habitus intellectus non possũt recipere.

Quantum verò ad id, quod in eodem argumento obiicitur, scilicet data nostra propositione & modo explicandi illam, nullam rationem posse assignari, cur charitas sit potiùs forma fidei, quàm aliarum virtutum, cùm tamen Patres soleant appellare charitatem *formam* tantummodo fidei, non autem reliquarum virtutum. V.

Respondetur primò, Theologicam charitatem, non solùm esse formam fidei Theologicæ, sed etiam spei Theologicæ & omnium virtutum moralium acquisitarum, nam sanctus Thomas hâc parte quæstione 23. articulo octauo, illud asserit de omnibus istis virtutibus, quod quæstione quartâ in particulari tradiderat de fide Theologica; & modus ille, quo diximus charitatem informare virtutes, competit ei per ordinem ad quascumque virtutes pertinentes ad partem appetitiuam, seu ad voluntatem, vt quilibet potest animaduertere.

B Deinde respondetur, quia fides Theologica est fundamentum totius spiritualis ædificij (& est specialis quædam difficultas de ipsa fide, vtpote pertinente ad intellectum) quódque respiciat Deum primam veritatem in dicendo, finem nostrum per claram & intuitiuam visionem & beatificum amorem aliquando possidendum, ideò Patres & Theologi agendo de hac informatione specialiùs sunt locuti de fide Theologica, quàm de aliis habitibus, de quibus illud erat magis certum & euidens, quippe qui in ipsa sua essentia semper includunt bonum vsum suorum actuum, cùm faciant ipsum habentem illos etiam bonum: & quòd non sola fides Theologica destituta charitate sit mortua, sed & omnes & singulæ virtutes morales illâ destitutæ sint etiam mortuæ, Apostolus satis apertè significat primæ *ad Corinthios* decimo tertio, cùm discurrendo fe- VI.

C rè per singulas, docet eas sine charitate nihil prodesse; nos istis informatos, hâc tamen destitutos, nihil esse. VII.

Tandem: cùm charitas possit etiam imperare & dirigere virtutes morales per se infusas, & actus illarum, ipsa etiam charitas iuxta hunc etiam secundum modum explicandi hanc informationem, deberet dici forma illarum, quod tamen est contra omnem vsum Patrum & Theologorum.

Respondetur, disparem esse rationem fidei & spei virtutum moralium acquisitarum à virtutibus moralibus infusis per se, nec loquendo in rigore charitatem esse formam *extrinsecam* virtutum eiusmodi infusarum per se; nam, vt charitas sit talis forma comparatione alicuius virtutis, debet virtus eiusmodi posse subsistere sine charitate, charitatem aliquo modo antecedere,

D vel saltem posse conseruari sine illa, & ex se & propria sua conditione ordinari ad aliquod obiectum ex se bonum, ita vt actus eius, seu vsus talis habitus, faciat subiectum, seu ipsum habentem talem habitum, bonum comparatione specialis cuiusdam boni, quod possit vlteriùs ordinari ad finem vltimum supernaturalem, vt est totale & adæquatum bonum ipsius creaturæ rationalis, aliàs non potest intelligi, quomodo charitas possit eius esse forma *moralis & extrinseca*: at virtutes morales per se infusæ non antecedunt quoad suam infusionem habitũ charitatis Theologicæ, sed tanquam singulares illius comites in funduntur cum illa, vt docetur agendo *de iustificatione*, nec recedente charitate remanent, sed simul cum charitate ex pellũtur & deperduntur VIII.

I. vt habet communis doctrina Theologorum; item *intrinsecè & essentialiter* respiciunt vltimum finem supernaturalem, cùm dentur in iustificatione, vt sint quasi in auxilium ipsius Theologicæ charitatis ad commodiùs exercendum suos actus, quemadmodum Theologi admittentes illas cum sancto Thoma docent primâ secundæ quæstione 63. articulo tertio, & tertio sententiarum distinctione 35.

Dixi (*loquendo in rigore*) nam negari non potest illas honestari per coniunctionem, quam habent ad charitatem, cùm enim charitas sit principium meriti, facit ipsâ sui coniunctione ad illas, vt etiam earum actus sint apti mereri *de condigno*: ita vt, si Deus ex hypothesi per suam absolutam potentiam conseruaret illas in homine fideli existente in peccato mortali, sicut conseruat fidem & spem Theologicas virtutes, istæ mo-
II. rales tunc vel non possent exire in proprios suos actus, vel si exirent, non essent proximè apti ad meritum *de condigno*; sicut ipsi habitus fidei & spei remanentes in Christiano infecto mortali peccato.

DISPVTATIO VIII.

De dependentia cæterarum virtutum à charitate.

ARTICVLVS I.

Vtrum virtutes morales acquisitæ spectatæ secundùm perfectiones sibi debitas intra ordinem naturæ sint veræ ac perfectæ virtutes sine charitate.

III. SENSVS articuli est, an virtutes morales acquisitæ dependeant *in esse virtutis* à charitate Theologicâ, ita vt, qui per aliquod peccatum mortale perdiderit charitatem, virtutes illæ morales, quas acquisierat frequenti repetitione actuum studiosorum, desinant loquendo propriè esse perfectæ & veræ in esse virtutis, sícque in gentilibus, in quibus non erat charitas Theologica, nulla verè & propriè loquendo fuerit perfecta moralis virtus acquisita.

Sententia sancti Thomæ tam hîc quæstione 23. articulo septimo, quàm primâ secundæ quæstione 63. articulo secundo, & plurium eius discipulorum ibi, videtur esse, has virtutes non esse verè & perfectè virtutes sine charitate Theolo-
IV. gica.

Contraria sententia est Scoti in tertium sententiarum distinctione 36. quæst. vnicâ, articulo tertio, Durandi, Gabrielis ibidem, & plurium etiam recentiorum, scilicet morales acquisitas virtutes esse veras & perfectas *in ratione virtutis* etiam sine charitate Theologica.

Verùm tota hæc controuersia potest facilè componi: si nonnulla prænotemus: primum est, istas virtutes posse duobus modis considerari: primò tam secundùm *perfectionem accidentalem*, quàm *essentialem*, quam postulant ex præcisa sua natura, quomodo respiciunt hominem subiectum suum vt ordinatum ad finem naturalem, intra quem sunt ad perficiendum illum, præscindendo à statu supernaturali, ad quem homo ex
A summa tantùm misericordia Dei, & non ex intrinsecis suis principiis id suo iure postulantibus, est ordinatus; secundò possunt istæ virtutes considerari, non ita præcisè secundùm eiusmodi perfectiones sibi requisitas tãtùm ex parte subiecti naturaliter sibi debiti, sed secundùm eam perfectionem, quam debent habere supposito eo statu, quem nunc homo habet, & stante gratuitâ illa ordinatione, quâ Deus hominem dirigit in finem supernaturalem, eique vitam æternam offert ex bonis suis operibus obtinendam: prior cõsideratio istarum virtutum appellatur à Caietano citatis locis sancti Thomæ *philosophica*, quia scilicet Philosophus tantùm considerat naturalem statum hominis, & quæ sunt ei debita vt constituto in tali ordine, nam Philosophus ex vi naturalis suæ conditionis non potest altiùs ascendere: secunda consideratio appellatur *Theo-*
B *logica*, quia proprium Theologi est considerare hominem, actus eius, & quæ pertinent ad illum, prout est creatus & ordinatus à Deo ad vitam æternam, & prout actus eius & alia conferunt ad talem supernaturalem finem obtinendum. VI.

Notandum est secundò, ex eodem Caietano primâ secundæ quæstione 65. articulo primo, morales virtutes acquisitas posse adhuc considerari duobus modis; primò secundùm *suam essentiam*, quatenus virtus est habitus faciens habentem bonum & opus eius bonum ac conforme rectæ rationi: deinde possunt considerari secundùm *statum virtutis*, qui status consistit in eo, vt, qui habet virtutes, iis vtatur promptè & delectabiliter, & in illarum exercitio nullum patiatur impedimentum tam *extrinsecum*, quàm *intrinsecum*, quod ipse operans ex tali habitu non possit superare, quo sensu Aristoteles sexto Ethicorum capite decimo tertio, & plures ex
C Theologis primâ secundæ loco nunc citato, volunt omnes morales virtutes esse connexas inter se. His ita prænotatis, VII.

Sit hæc nostra propositio: *virtutes morales acquisitæ sunt veræ & perfectæ virtutes sine charitate Theologica, prout illæ considerantur priori modo nostri primi notabilis, scilicet quoad vtramque perfectionem essentialem & accidentalem sibi debitam ex propria sua natura intra ordinem naturæ.* Hæc propositio est Scoti, Durandi, & aliorum nunc relatorum, quam etiam habet sanctus Thomas attentè consideratus articulo septimo quæstione 23. huius partis, nam in corpore hoc tantùm sensu negat istas virtutes esse perfectas, quòd secundùm se & seclusæ à charitate non sint apta media ad consequendum vitam æternam, quódque vt sic præcisè non dicant habitudinem ad finem nostrum vltimum supernaturalem; &
D expresè ait, vbi illæ respiciunt bonum aliquod particulare, quod non tantùm apparenter, sed verè est bonum, cuiusmodi est defensio patriæ, respectu fortitudinis, tunc illas esse veras virtutes, sed tamen imperfectas, quia carent prædictâ reuelatione & habitudine. VIII.

Probatur propositio quoad priorem partem, quæ procedit *de perfectione essentiali*: virtutes, sicut & quilibet habitus, constituuntur completè & perfectè in sua specie virtutis per ordinem ad obiecta sua formalia ex communi doctrina Philosophorum in Ethicis & Theologorum primâ secundæ: atqui omnes & singulæ virtutes morales acquisitæ, prout considerantur in propria sua natura intra solum ordinem naturæ, retinent absente charitate Theologicâ proprium

I. & specialem suum ordinem ad obiecta sua formalia: igitur omnes & singulæ morales virtutes acquisitæ, prout considerantur in propria sua natura & intra purum ordinem naturæ, retinent absente charitate completam & perfectam rationem virtutis, & ex consequenti sunt verè, propriè, & perfectè virtutes ex sua propria natura, & prout spectantur intra ordinem naturæ, etiam sine charitate Theologica.

Maior est certa & communis apud omnes. Minor probatur: proprius & specialis ordo vniuscuiusque virtutis ad suum formale obiectum, prout illa consideratur præcisè in propria sua natura & intra ordinem naturæ, est tendere in obiectum suum materiale, prout recta ratio dictat, accommodatè ad perficiendum hominem intra ipsum ordinem naturæ; virtus enim moralis definitur ab Aristotele libro secundo Ethicorum
II. capite sexto *habitus electiuus in mediocritate consistens, prout sapiens determinauerit*, & à sancto Augustino libro 83. quæstionum quæstione 31. virtus definitur *habitus animi, rationi, naturæ, & modo, consentaneus*: atqui singulæ virtutes morales acquisitæ, præcisâ & absente etiam ab illis charitate Theologicâ, tendunt in obiecta sua materialia, prout recta ratio dictat, & accommodatè ad perficiendum hominem intra ipsum ordinem naturæ, quælibet specialis virtus in suo speciali & determinato genere, v. g. temperantia in materia temperantiæ, iustitia in materia iustitiæ, & sic de cæteris: nam actus eiusmodi virtutum sic præcisè consideratarum sunt absolutè & simpliciter loquendo boni moraliter, quia nullam habent difformitatem ad rectam rationem propriam suam regulam, nec vllam habent moralem malitiam sibi admixtam, aliàs enim essent peccata, quod est absurdum: ergo
III. & habitus eiusmodi actuum sunt verè ex propria sua natura virtutes morales, cùm eiusmodi virtutes vt sic sint sine charitate Theologica morales virtutes acquisitæ, sint ex propria sua natura quoad perfectionem essentialem sibi debitam intra ordinem naturæ veræ & perfectæ virtutes.

Deinde eadem pars probatur: ordo naturæ, & ea, quæ ad illum vt sic præcisè pertinent, & includuntur in illo, non dependent quoad intrinsecam essentialem suam perfectionem ab ordine & statu supernaturali, & ab iis, quæ debentur isti ordini, quia aliàs supernaturalis ordo esset debitus naturalibus perfectionibus vt sic formaliter consideratis, nec conueniret illis supra debitum naturæ ex libera & merè gratuita institutione Dei, quod omnes facilè agnoscunt esse falsum: atqui virtutes morales acquisitæ, vt considerantur præcisè secundùm *essentialem* suam perfectionem, pertinent ad ordinem naturæ:
IV. nam illarum dispositio & principium est à natura, consummatio est secundùm diuersas illarum materias & circumstantias, quas recta ratio intra ordinem naturæ diiudicat, quemadmodum sanctus Thomas docet primâ secundæ quæstione 63. articulo primo; item homo constitutus in integro statu ordinis naturæ vendicaret sibi virtutes morales acquisitas vt sibi conuenientes; econtrà, charitas Theologica sumpta præcisè pertinet ad ordinem supernaturalem seu gratiæ, quia primò per se respicit Deum summè amandum in se & propter se vt vltimum finẽ nostrum supernaturalem: igitur virtutes morales acquisitæ sunt veræ & perfectæ quoad perfectionem *essentialem & intrinsecam* virtuti sine charitate

A Theologica, & ex consequenti seclusâ charitate sunt quoad suam *essentialem & intrinsecam perfectionem* veræ & perfectæ virtutes. V.

Eadem propositio quoad posteriorem partem, *quæ asserit virtutes morales acquisitas esse sine charitate perfectas accidentali perfectione sibi debitâ intra ordinem naturæ*, probatur: illud, quod eiusmodi virtutes accipiunt à charitate Theologica, non est aliqua perfectio debita illis intra ordinem naturæ: ergo ex hoc præcisè, quòd eiusmodi virtutes sunt sine charitate, non sunt imperfectæ, etiam *accidentaliter* in tali ordine: ergo sine illa (quantum potest exigi ex hoc capite) sunt perfectæ *accidentaliter* in ordine naturæ sine charitate Theologica.

Consequentia probatur: in tantum aliquid est imperfectum, in quantum caret aliquo sibi debito: ergo, si perfectio, quam charitas tribuit
B istis virtutibus, non sit eis *accidentaliter* debita consideratis intra ordinem naturæ, nec illæ virtutes existentes sine charitate erunt in tali ordine imperfectæ *accidentaliter*. VI.

Antecedens probatur: hæc perfectio, quam charitas Theologica tribuit istis virtutibus, nihil est aliud ex dictis præcedenti disputatione, quàm quòd ex ipsa sui coexistentia ad charitatem in eodem homine, sint in subiecto proximè apto & accommodato ad exercendum actus illarum, vt condignè meritorios vitæ æternæ & aliorum id genus bonorum supernaturalium, & vt possint referri in finem vltimum supernaturalem: at hoc non est debitum, etiam *accidentaliter* virtutibus acquisitis moralibus, quia hoc spectat præcisè ad statum supernaturalem, à quo tam status, quàm ordo naturæ, est independens; & si istud esset illis vt sic debitum, iam principium meriti esset naturæ & ordinis naturalis, quod
C est Pelagianum: igitur perfectio, quam istæ virtutes accipiunt à charitate, non est aliqua accidentalis perfectio illis debita intra naturæ ordinem. VII.

ARTICVLVS II.

Soluuntur obiectiones.

OBIICITVR primò sanctus Augustinus libro quarto *contra Iulianum* capite tertio sic dicens, *profectò, si veram iustitiam non habent infideles, nec alias virtutes comites eius & socias*: & cùm idem sanctus libro primo *de ordine* dixisset, Philosophos gentiles habuisse aliquas virtutes, retractat illud libro primo retractationum capite tertio: sanctus item Hieronymus in caput tertium *ad Colossenses*, vbi præmisit ne-
D minem sine Christo viuere, ita subiungit, *sine quo omnis virtus in vitio est*: item Lactantius libro quinto diuinarum Institutionum capite decimo quinto totum istud fusè persequitur; quinimò videtur habere fundamentum in sacris litteris; nam *ad Romanos* decimo quarto capite dicitur, *omne, quod non est ex fide, peccatum est*: ergo, cùm actus istarum virtutum sint sine vera fide, videbuntur esse peccata. VIII.

Respondetur, illas auctoritates intelligi de istis virtutibus moralibus ad sensum propositionis articuli sequentis, nam Patres consueuerunt regulare omnia in ordine ad finem supernaturalem, & nihil iudicare bonum vel vtile, nisi quod prodest in talem finem; qui modus loquendi habet fundamentum in sacra scriptura, quia opera

I. virtutum quantumuis egregia, attamen facta si-
ne charitate prosunt hoc modo ad vitam æter-
nam: ideò appellantur ab Apostolo primæ *ad*
Corinthios decimo tertio *nihil*, & homo, vt sic
exercens illa dicitur esse *nihil*.
Ad locum Apostoli *ad Romanos* decimo quar-
to, respondetur cum ibi nomine *fidei*, non eam
intelligere fidem, qu sumus Christiani, & de-
nominamur *fideles*; sed eam tantùm persuasio-
nem, quâ aliquis putat aliquid sibi licere vel
non licere; ita vt sensus Apostoli sit *illud omne,*
quod quis facit contra propriam conscientiam &
existimationem, seu putans aliquid sibi non esse
licitum, nihilominus illud facit, esse peccatum: vt
sanctus Chrysostomus & plures alij Patres ex-
plicant ad illum locum.
Obiicies secundò: ad hoc, vt aliqua virtus sit
vera & perfecta in ratione virtutis, debet di-
II. cere ordinem ad verum finem vltimum, vt san-
ctus Augustinus significat loco nunc citato, vbi
loquens de hac relatione & ordine ad verum fi-
nem vltimum sic ait, *veras virtutes habemus,*
quia verum est id, propter quod facimus: atqui
verus ordo ad nostrum verum finem vltimum
est à charitate Theologica, nam hæc sola ten-
dit in summum bonum diuinum vt in se & pro-
pter se summè amandum, cuiúsque solius est or-
dinare nostros actus in finem vltimum, vt pro-
prium suum finem & obiectum: ergo vbi non
erit Theologica charitas, ibi vera & perfecta
virtus non erit: ergo morales virtutes acquisitæ
non sunt veræ & perfectæ in ratione virtutis sine
charitate.
Respondetur, vt ostendemus in sequentibus,
ad rationem virtutis sufficere, si illa dicat ordi-
nem ad verum finem vltimum sibi correspon-
dentem, ita vt, quia virtus secundùm suam
III. naturam præcisè spectata est ordinis purè natu-
ralis, sufficiat actus eius esse conformes vltimo
fini istius ordinis, vt enim finis naturalis & finis
supernaturalis non habent necessariam inter se
connexionem, sed merè liberam ex gratuita so-
lùm voluntate Dei, ita etiam ad hoc, vt aliquid
sit rectum in ordine ad finem naturalem, & ha-
beat habitudinem ad illum, non est necesse, vt
etiam sit rectum in ordine ad finem supernatu-
ralem, & habeat ad illum habitudinem, cùm
loquendo præcisè sit merè per accidens, quan-
tùm pertinet ad rationem veræ virtutis moralis
acquisitæ, quòd homo sit ordinatus ad finem
supernaturalem, cùm, si tantùm esset ordinatus
ad naturalem, & in puris tantùm naturalibus
constitutus, posset habere eandem specie mo-
ralem virtutem acquisitam, quam nunc ordi-
natus ad finem supernaturalem habet, vt ratio
allata pro nostra propositione manifestè probat,
IV. & vt docent Theologi primâ secundæ quæstio-
ne 71. eo ipso, quo quis peccat contra ratio-
nem, contra Deum vt finem naturalem, ver-
bi gratiâ, quando violat aliquod præceptum
naturale, non consequenter peccat contra
Deum, vt finem supernaturalem loquendo præ-
cisè.
Obiicies tertiò: nulla virtus moralis acquisita
facit hominem, in quo est, bonum *simpliciter*,
intra ordinem naturæ, & benè ordinatum sim-
pliciter in finem naturalem, quia hæc potest
compati cum peccato mortali, ratione cuius
homo est auersus ab vltimo fine etiam naturali,
& homo infectus peccato mortali habens istas
virtutes non potest reordinari ad finem suum vl-
A timum naturalem, sed ad hoc indiget charitate V.
Theologicâ: ergo nulla virtus moralis acquisita,
prout consideratur intra ordinem naturæ, est
simpliciter virtus.
Consequentia patet ex definitione virtutis su-
periùs allata, antecedés confirmatur ex eo, quod
esse bonum simpliciter intra ordinem naturæ, &
per comparationem ad finem vltimum natura-
lem, item simul esse malum intra eundem ordi-
nem, & ita auersum ab vltimo fine naturali, vt
quantum est ex viribus naturæ & virtutibus eius-
dem ordinis, nunquam possis benè reordinari ad
illum, sunt sibi inuicem opposita: sed virtutes
morales acquisitæ possunt esse in homine infe-
cto mortali peccato præceptis naturæ opposito,
& proinde constituente illum auersum ab vltimo
fine naturali, ad quem benè reordinari non po-
test solis naturæ viribus vel actibus virtutum
moralium acquisitarum, sed ad id indiget chari- VI.
B tate Theologicâ: igitur virtutes eiusmodi acqui-
sitæ morales non faciunt talem hominem *simpli-*
citer bonum intra ordinem naturæ, & per com-
parationem ad finem naturalem, nec ex conse-
quenti eiusmodi virtutes sunt simpliciter & abso-
lutè virtutes, vt homo consideratur præcisè se-
cundùm ordinem naturæ.
Respondetur hanc particulam positam in ante-
cedenti, & in definitione virtutis (*facere haben-*
tem simpliciter bonum) posse habere duplicem
sensum, prior est, vt idem sonet ac *totaliter &*
secundùm quamcumque rationem boni moralis,
posterior est, vt idem significet, ac *sine addito*,
quatenus esse simpliciter bonum idem est in mo-
ralibus, *ac esse ex suo genere honestum, secundùm*
rectum rationem, prout quilibet vir prudens iu-
dicauerit, quomodo facere bonum *simpliciter* di-
citur de virtutibus moralibus, & facere bonum
cum addito dicitur de virtutibus intellectus: ho-
C mo v.g. dicitur bonus Philosophus, bonus me- VII.
dicus, bonus grammaticus, & sic de cæteris, iam
quando Aristoteles, & reliqui Philosophi in E-
thicis, & etiam Theologi primâ secundæ agendo
de virtutibus dicunt moralem virtutem facere
eum, in quo est, *bonum simpliciter*, non acci-
piunt hunc terminum (*simpliciter*) in priori si-
gnificatione: quâ idem est, ac *totaliter & in*
omni genere moralis bonitatis, sic enim specifi-
ca distinctio & multitudo virtutum tolleretur,
ipsáque virtus propriè dicta esset solummodo
aggregatum aliquid omnium virtutum simul,
quod tamen omnes negant, docendo hanc defi-
nitionem virtutis conuenire cuilibet virtuti in
particulari, sicut genus conuenit omnibus suis
speciebus, sed tantùm sumunt prædictam particu-
lam (*simpliciter*) in posteriori significatione: quo
D modo quælibet virtus facit in suo genere eum, in VIII.
quo est, simpliciter bonum, & non simul in alio
genere, sed alia tantùm virtus correspondens ei,
& ita potest fieri, vt quis verè habeat vnam virtu-
tem, aliâ careat, verè sit bonus moraliter ratione
iustitiæ vel liberalitatis, qui tamen sit intempe-
rans, & sic habeat simul aliquod peccatum mor-
tale, & vna virtus non benè ordinat eum, in
quo est, ad finem suum naturalem, nisi eâ re-
ctitudine, quæ sibi est propria, sibíque cor-
respondet; ita vt quemadmodum vnaquæque
dispositio præparat suo tantùm speciali modo
subiectum ad formam *partialiter* & non *to-*
taliter, sed omnes tantùm dispositiones si-
mul & collectiuè sumptæ disponunt illud to-
taliter ad suam formam, sic etiam quælibet

I. ſpecialis virtus (cùm ſit diſpoſitio perfecti ad optimum) diſponit hominem ſolummodo partialiter ad ſuum finem vltimum, & tota collectio virtutum diſponit illum *totaliter*, & ſic idem homo poteſt eſſe bene ordinatus ad vltimum finem ex vna parte, nimirum ratione vnius virtutis, quam habet, & malè ordinatus ad illum eundem finem alia ex parte defectu alterius virtutis perficientis eum in iſto ſpeciali genere, ſicque comparatione diuerſorum habituum & particularium finium eſſe bonus & ſimul malus, iuſtus in retribuendo vnicuique quod ſuum eſt, & per intemperantiam malus, quomodo non ſunt propriè oppoſita, vt conſtat ex ipſa lege & conditione oppoſitorum.

Ad illud, quod ibi obiicitur de reordinatione hominis exiſtentis in peccato mortali ad finem ſuum vltimum naturalem

II. Reſpondetur, reordinationem iſtam poſſe conſiderari duobus modis; primò præciſè & ſecundùm quod ordinatio in finem ſuum naturalem pertinet ad ordinem naturæ ſpectatum præciſè, abſtrahendo ab eo, quod eſt illi coniunctum ex libera & gratuita ordinatione Dei, quòd ſcilicet nunc prout Deus nos inſtituit, ſit coniuncta ordinationi ad finem vltimum ſupernaturalem; ſecundò poteſt tam recta hæc ordinatio ad finem vltimum naturalem, quàm deordinatio ab illo, conſiderari ſecundùm eum ſtatum, in quo nunc ſumus ex liberali miſericordia Dei ordinati ad finem ſupernaturalem: nunc, quia Deus non ordinauit hominem ad beatitudinem purè & ſimpliciter naturalem, ſed ad ſupernaturalem, & reordinatio ad finem ſupernaturalem poſtulat ex ſe & natura ſua fieri ex aliquo ſpeciali auxilio gratiæ ſupernaturalis, & hæc habitualis ordinatio eſt tantùm per formam iuſtificantem, quæ
III. eſt ipſemet habitus charitatis Theologicæ, ideò fit, vt homo etiam informatus virtutibus moralibus acquiſitis non poſſit exercitio actuum eiuſmodi virtutum reordinari in vltimum finem; ſi verò hæc reordinatio conſideretur priori modo, reſpondetur poſſe, nam & aliquem actum pœnitentiæ poſſe elici ſolis naturæ viribus & dari aliquam pœnitentiam naturalem, ſanctus Thomas docet tertiâ parte quæſtione 83. articulo ſeptimo in ſolutione ad tertium, & ante illum ſanctus Auguſtinus libro *de duabus animabus* capite decimo quarto, & per talem actum homo ſpectatus intra purum ordinem naturæ poſſet à Deo obtinere remiſſionem ſui peccati mortalis per moralem tantùm condonationem, ſicut homo ſolet homini remittere peccatum, & ita reordinari ad vltimum finem naturalem, quod tamen nunc in hoc ſtatu naturæ lapſæ non poteſt,
IV. cùm ad talem finem vltimum vt purè naturalem non ſit de facto ordinatus, ſed tantùm ad ſupernaturalem; & ſolummodo ad naturalem, prout ille confert ad hunc ſupernaturalem, vel vt in eo aliquâ ratione continetur.

Neque eſt, quòd quis ſic vrgeat: ordo gratiæ non deſtruit ordinem naturæ, quin potiùs perficit illum: at ex nunc dictis ordo naturæ poſtulat, vt homo deordinatus ab vltimo fine naturali per peccatum mortale reordinetur ad illum per aliquos actus ſtudioſos naturalis pœnitentiæ, & aliarum ſimilium virtutum moralium acquiſitarum: ergo etiam nunc homo deordinatus à ſuo fine vltimo naturali per peccatum mortale poterit abſque charitate Theologica reordinari ad illum eundem finem vlti-
A mum per actus eiuſmodi virtutum acquiſitarum. V.

Reſpondetur, duobus modis poſſe intelligi ordinem naturæ poſtulare, vt homo deordinatus ab vltimo fine naturali reordinetur ad illum per aliquos actus ſtudioſos virtutum acquiſitarum; primò *poſitiuè* & per aliquid, quod ſit in eiuſmodi homine, quódque quaſi ſuo iure poſtulet iſtam reordinationem, ita vt ſit quædam veluti incongruitas, indecentia in Deo vt auctore naturæ, ſi iſtum hominem non reordinet; ſecundò *negatiuè*, quatenus non eſt contra ordinem naturæ vel inconueniens eius principiis, quòd homo, qui ſuo peccato deordinauit ſeipſum à tali fine, iterum reordinetur ad illum, per aliquid contentum intra ordinem eundem: ordo naturæ non poſtulat priori modo, vt deordinatus ab vltimo fine, reordinetur ad illum,
B Deus enim non tantùm ſtando intra ordinem naturæ potuiſſet hominem ſemel deordinatum à fine vltimo nunquam reordinare ad illum, VI.
ſed etiam potuiſſet hominem ordinatum ad vitam æternam, prolapſum tamen in peccatum mortale, nunquam reſtituere, & relinquere in perpetuum, ſicut ſeſe geſſit erga peccantes Angelos, & ſicut ita ſeſe gerendo Deus nihil egit contra ordinem ſupernaturalem, nec reordinatio ad finem ſupernaturalem, à quo Angeli præuaricantes deciderunt, eſt illis *poſitiuè* debita, licèt non repugnet; ita etiam hæc reordinatio ad finem vltimum naturalem per aliquos actus virtutum moralium acquiſitarum, licèt non repugnet ſtatui purorum naturalium, non eſt tamen ei debita, neque inde ordo naturæ deſtruitur, quin potiùs perficitur per gratiam, quatenus Deus in ordine gratiæ dat media ſupernaturalia, quibus homo lapſus in peccatum
C mortale poteſt reordinari ad finem ſuum ſupernaturalem. VII.

ARTICVLVS III.

An virtutes morales acquiſitæ, ſpectatæ vt ſunt in homine ordinato ad finem ſupernaturalem & ſecundùm ſtatum virtutis vndequaque perfectum, ſint veræ & perfectæ virtutes ſine charitate.

PRIMA propoſitio, *virtutes morales acquiſitæ, conſideratæ ſecundùm ſtatum, quem, vt eorum actus ſint completi, debent habere in homine ordinato in finem ſupernaturalem, ſunt imperfectæ ſine Theologica charitate.* Hæc propoſitio facilè conciliat ſecundam ſententiam articuli
D primi huius diſputationis cum prima; & omnia, VIII.
quæ ſunt allata in fauorem primæ articulo ſecundo, probant hanc propoſitionem: quibus hæc addi poſſunt, primò auctoritas Apoſtoli *ad Corinthios* decimo ſic alloquentis fideles, *ſiue ergo manducatis, ſiue bibitis, ſiue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite;* quod iuxta ſanctum Thomam infrà quæſtione 69. articulo primo, & primâ ſecundæ quæſtione 100. articulo primo, continet præceptum comparatione fidelium, vt etiam aliqui interpretes annotant ad illum locum Apoſtoli: deinde auctoritas S. Auguſt. ſic dicentis lib. *de libero arbitrio* cap. 18. *quod ſit ſine charitate, non bene fit.*

Probatur etiam ratione: media vt ſic, in tantum ſunt perfecta, in quantum ſunt proportio-

I. nata fini eius, cuius comparatione sunt media: atqui virtutes morales acquisitæ sunt aliqua media comparatione finis nostri vltimi supernaturalis, ad quem ordinati sumus à Deo, quia actus illarum possunt illi obtinendo inseruire, & in tãtum sunt proportionata obtinendo isti fini, in quantum informata sũt charitate Theologicâ, quia sic tantùm sunt aliquo modo ordinis supernaturalis & meritorij *de condigno* vitæ æternæ, aut similis alterius boni ad illam pertinentis: igitur virtutes morales acquisitæ comparatione hominis ordinati à Deo in finem supernaturalem, in tantum sunt perfectæ, in quantum informantur charitate Theologicâ: ergo istæ virtutes separatæ à charitate Theologica non sunt perfectæ, sed imperfectæ.

Deinde: in tantum aliqua virtus est simpliciter & absolutè virtus intra aliquem ordinem, in
II. quantum hominem, cui inest, reddit bonum & opus eius bonum in ordine ad proprium finem vltimum istius hominis, in quo est, quia virtus definitur *habitus electiuus faciens habentem bonum, & opus eius bonum*, opus autem aliquod in tantum est bonum, in quantum proportionatur vltimo fini ipsius operantis: atqui virtutes morales acquisitæ seorsim à charitate Theologica non faciunt hominem, qui est destinatus à Deo ad vitam æternam vt vltimum finem, bonum intra ordinem supernaturalem, vt habet communis doctrina Ecclesiæ contra omnes Pelagianos; contrà verò, vbi virtutes istæ sunt in eodem subiecto seu homine coniunctæ cum charitate Theologica, faciunt eum, in quo sunt, bonum & opus eius bonum simpliciter, quia tunc illud ex ipsa informatione charitatis & ordinatione eius referentis actiones eiusmodi virtutum in finem supernaturalem, est proportio-
III. natum seu idoneum mereri *de condigno* vitam æternam, vel aliquod bonum supernaturale pertinens ad illam: igitur morales virtutes acquisitæ, vt sunt in aliquo homine ordinato ad vitam æternam vt finem vltimum supernaturalem, non sunt simpliciter & absolutè virtutes, nec proinde perfectæ: econtrà, vt in tali homine coniunguntur charitati Theologicæ, sunt simpliciter & absolutè virtutes, & ex consequenti perfectæ.

Atque iuxta hanc conclusionem rectè intelligitur, istas virtutes consideratas *Theologicè*, vt Caietanus loquitur, non esse simpliciter virtutes sine charitate, licèt, loquendo *Philosophicè*, sint simpliciter virtutes perfectæ, tam *accidentali*, quàm *essentiali* perfectione sibi debitâ, quemadmodum ostendimus articulo primo.

Quæres, an hæc perfectio adueniens istis vir-
IV. tutibus ex sui coniunctione ad charitatem Theologicam sit perfectio *essentialis*, an *accidentalis* tantùm: deinde, quomodo sit illis debita, nec tamen actus illarum sine charitate exerciti non sint peccata.

Respondetur primùm, hanc perfectionem esse solummodo *accidentalem*, cùm petatur ab aliquo extrinseco ipsis virtutibus præcisè consideratis secundùm propriam suam naturam, quemadmodum patet ex dictis pro prima nostra propositione.

Respondetur secundò, duobus modis posse quæri, an hæc perfectio sit illis debita; priori, ita vt sensus sit, an, ad hoc, vt eiusmodi virtutes & actus illarum habeant totum illud complementum, quod suppositâ ordinatione Dei, quâ

A homo est deputatus ad vitam æternam vt finem suum vltimum, possunt habere, necesse sit illas informari à charitate Theologica; posteriori, ita vt sensus sit, an ad hoc, vt actus eiusmodi virtutum non sint moraliter mali nec ex consequenti peccata, hæc perfectio debeat illis inesse. V.

Si quæstio moueatur *in priori sensu*, respondetur, hanc perfectionem esse debitam istis virtutibus & actibus illarum, quia hæc perfectio consistit in eo, quòd sint in statu accommodato & proximè idoneo ad promerendum aliquid supernaturale *de condigno*; quod nulli extra statum Theologicæ charitatis constituto competit: vnde carentia huius perfectionis pro tali statu est aliquis defectus & priuatio, & non tantùm pura quædam carentia seu negatio alicuius perfectionis, cuius defectu istæ virtutes non sunt idoneæ
tendere in proprios suos actus vt condignè pro- VI.
B portionatos vltimo fini, ad quem homo, in quo sunt, est ordinatus à Deo, ita vt hæc ratio priuationis, quæ tunc reperitur, non cadat in istas virtutes spectatas secundùm se, sed prout sunt in tali subiecto, & illa potiùs sese teneat ex ipsa conditione sui subiecti sic à Deo ordinati, quàm ex propria illarum natura & conditione.

Quòd si quæstio moueatur in *posteriori sensu*, tunc respondetur, hanc perfectionem non esse debitam istis virtutibus & actibus illarum (contra Gregorium Ariminensem in secundum sententiarum distinctione vigesimâ octauâ) quia aliàs omnes actus morales eiusmodi virtutum, quos Christianus exercet in statu peccati mortalis, essent peccata, cùm sint exerciti à non habente charitatem: at omnia eiusmodi opera non esse peccata Theologi docent cum sancto Thoma primâ secundæ quæstione 109. articulo secundo:
C igitur hæc accidentalis perfectio, adueniens istis VII.
virtutibus acquisitis & earum actibus ex coniunctione ad charitatem Theologicam, non est illis hoc sensu debita.

Dices: ex dictis ordinatio actuum in vltimum finem supernaturalem, saltem virtualis, est debita & in præcepto cuilibet fideli, seu homini Christiano, vt intelligitur ex citato loco Apostoli *ad Corinthios* decimo, à sancto Thoma & aliis ibi relato: atqui hæc ordinatio aduenit istis virtutibus acquisitis & illarum actibus ab ipsa charitate Theologica cohonestante illas & ordinante earum actus in suum finem proprium, qui est vita æterna noster finis vltimus supernaturalis: ergo hæc perfectio est istis virtutibus & earum actibus debita ex præcepto: ergo, cùm omnis carentia debiti ex aliquo præcepto, sit peccatum, quia peccatum definitur, *factum, di-*
D *ctum, concupitum contra legem*, actus istarum vir- VIII.
tutum vt exerciti sine hac directione sibi aduenientе per charitatem Theologicam, erunt peccata, quando exercebuntur extra statum gratiæ, quod tamen nunc negauimus cum omnibus Theologis.

Respondetur, in homine Christiano seu fideli duplicem posse distingui ordinationem suorum actuum in finem supernaturalem siue *implicitam & virtualem*, siue *explicitam & actualem*; vnam *perfectam, & formatam*; alteram *imperfectam & informem*: prior est, quæ fit ex affectu veræ & sinceræ charitatis Theologicæ: posterior est, quæ fit ex aliquo affectu saltem virtuali fundato in ipsa fide infusâ vel aliquo actu eius, quatenus illustrati fide diuinâ ordi-

I. namus vel in communi vel etiam in particulari nostros actus liberos alioquin bonos ex suo genere in ipsum Deum vt nostrum finem, qui affectus potest esse vel ex aliquo amore *concupiscentiæ*, erga finem vltimum supernaturalem, & sic est à spe Theologica, vel erit ab ipsa voluntate vt excitata & adiuta supernaturali quodam speciali auxilio Dei, quale frequenter reperitur in hominibus Christianis infectis peccato mortali, dum illos incipit pœnitere suorum peccatorum: iam, quia modus faciendæ rei alicuius non est specialiter in præcepto, vbi ille est tantùm extrinsecus, ex cõmuni doctrina Theologorum, & hæc ordinatio actuum à charitate Theologica vt informante virtutes morales acquisitas est tantùm modus quidam *extrinsecus* huic eiusmodi ordinationi nostrorum actuum, & hæc posterior ordinatio semper est ad vlti-
II. mum finem supernaturalem, ideò fit, vt actus virtutum moralium acquisitarum exerciti à non habente habitum charitatis Theologicæ, licèt careant priori ordinatione & prædictâ perfectione sibi adueniente per coniunctionem ad charitatem Theologicam in eodem homine, non sint propriè peccata.

Addi etiam potest *formatam* istam ordinationem actuum in vltimum finem esse solummodo aliquam perfectionem charitatis, vt sanctus Thomas expressè notat in quæstionibus disputatis citatâ quæstione vnicâ *de charitate* articulo vndecimo in solutione ad secundum; vnde illa, vt sic est tantùm in præcepto, quando præceptum charitatis est obseruandum in exercitio actuum eiusmodi virtutum.

Secunda propositio: *virtutes morales acquisitæ considerata secundùm statum virtutis vndequaque perfectum iuxta secundum notabile ar-*
III. *ticuli primi huius disputationis non sunt perfectæ sine charitate Theologica.* Ita sanctus Thomas primâ secundæ quæstione 65. articulo secundo, & probatur facilè ex iis omnibus, quibus Theologi primâ secundæ quæstione 109. fusè probant necessitatem gratiæ supernaturalis ad diu, bene, & promptè operandum quodcumque bonum, ordinis etiam naturalis, superando omnia impedimenta tam *extrinseca*, quàm intrinseca: nam ad hoc, vt morales virtutes acquisitæ sint hoc modo perfectæ, debent etiam esse sic expeditæ, vt possint superare omnem tentationem sibi repugnantem: at hoc excedit vires purè naturales, & requirit supernaturalem aliquam gratiam, vt ibidem Theologi docent.

Deinde status ille perfectæ virtutis postulat in eo, qui sic habet virtutem efficacem amorem
IV. Dei tanquam finis naturalis super omnia durantem longo tempore: at talis amor diu perseuerans non potest haberi solis naturæ viribus, sed homo indiget ad illum gratiâ supernaturali: ergo virtutes morales acquisitæ, cùm sint ordinis purè naturalis, non sunt hoc modo perfectæ sine charitate.

ARTICVLVS IV.

Vtrum fides & spes Theologicæ sint veræ virtutes sine charitate.

EODEM sensu præsens quæstio mouetur, quo præcedens fuit proposita, & ideò, quæ ibi præmisimus, debent etiam hîc præsupponi.

A Prima propositio: *fides & spes seorsim à charitate Theologica* (quomodo sunt in fidelibus V. infectis peccato mortali) *habent veram naturam virtutis, seu secundùm suam essentiam præcisè spectatæ sunt propriè & verè dictæ virtutes.* Ita Scotus in tertium sententiarum distinctione trigesimâ sextâ quæstione vnicâ, & omnes ferè recentiores, nec sanctus Thomas (quamuis ex eius discipulis multi contrarium doceant & sequantur) videtur esse alienus: nam hâc parte citatâ quæstione quartâ articulo quinto in solutione ad tertium docet expressè fidem *formatam & informem* non differre specie, sed solummodo sicut perfectum & imperfectum in eadem specie: item primâ secundæ quæstione citatâ & articulo citato non tam negat fidem & spem sine charitate esse virtutes, quàm esse perfectas virtutes, seu in statu perfectæ virtutis: ita enim
B scribit, *fides & spes sine charitate possunt qui-* VI. *dem aliqualiter esse, perfectæ autem virtutis rationem sine charitate non habent:* & quæstione quartâ huius partis articulo tertio in solutione ad secundum, ait charitatem *esse formam tantùm extrinsecam fidei*, & sequenti articulo in solutione ad quartum ait, *per hoc, quòd fides formata fit informis, ipsam non mutari, sed solummodo subiectum eius.*

Ex quibus omnibus hæc ratio formatur pro nostra propositione: quod est merè *extrinsecum* alicui, non potest ei dare, vt *essentialiter & intrinsecè* sit virtus: nam *essentiale & extrinsecum* sunt opposita, & vnumquodque debet constitui essentialiter in tali specie, per aliquid, quod ei, vt sic est *intrinsecum:* atqui charitas Theologica est aliquid merè extrinsecum fidei, & spei Theologicis ex locis sancti Thomæ nunc relatis.

C Deinde, vbi aliqua duo sunt eiusdem speciei, VII. & tantùm differunt penes perfectum & imperfectum, si vnum sit *essentialiter* virtus, & etiam alterum erit virtus, licèt minùs perfecta, aliàs desinent esse eiusdem speciei, & distingui solùm *accidentaliter:* atqui fides *formata* & fides *informis*, similiter spes *formata* & spes *informis* sunt eiusdem speciei, & differunt tantùm, sicut perfectum & imperfectum *accidentaliter*, ex eodem sancto Thoma nunc relato, & fides *formata* ex illo ibidem est propriè & essentialiter virtus verè & propriè dicta: item spes *formata*, vt docuimus agendo de illa: igitur fides & spes Theologicæ informes seu sine charitate Theologica sunt veræ virtutes secundùm essentiam virtutis.

Tandem: omnis habitus inclinans suam potentiam ad obiectum honestum sub speciali ra-
D tione honesti, quique formaliter est principium VIII. actus moraliter boni, est virtus, sic enim facit eum, in quo est, bonum, & eius opus bonum: atqui fides Theologica informis, prout coalescit ex habitu intellectuali, quo intellectus assentitur rebus reuelatis à Deo, vt prima veritate in dicendo, & ex illo habitu piæ affectionis erga res sic à Deo reuelatas existente in voluntate necessariò ad actum fidei, vt docuimus agendo de fide, est habitus inclinans intellectum (in quo tanquam in subiecto residet) ad firmiter assentiendum propositioni à Deo reuelatæ, quia hæc fides in hunc finem nobis infunditur à Deo, & fideles existentes intra statum gratiæ & charitatis eis per illum assentiuntur etiam firmiter & sine aliqua hæsitatione de-

I. ſtruente fidem, quia aliàs non eſſent ampliùs fideles, ſed ſimul cum charitate amitterent fidem Theologicam (quod aſſerere eſt hæreticum ex Concilio Tridentino ſeſſione ſextâ canone vigeſimo octauo) & ipſum ſic aſſentiri eiuſmodi propoſitionibus eſt honeſtum, & ex hac honeſtate voluntas beneficio piæ affectionis facit, vt intellectus aſſentiatur illis ob ſolam auctoritatem Dei primæ veritatis in dicendo, vt patet ex dictis ſuprà de fide: igitur talis fides etiam informis eſt verè & propriè virtus. An autem & ratione cuius ſit quædam virtus moralis vel intellectualis, dictum eſt ſuprà agendo de fide, & de habitu ad illam neceſſario ex parte voluntatis.

Idem argumentum poteſt fieri de ſpe *informi*; hæc enim eſt ſimiliter habitus inclinans voluntatem ad amandum Deum amore *con-*
II. *cupiſcentiæ* tanquam ſummum bonum noſtrum, éſtque principium eliciendi actus circa tale obiectum, quod ex ſe & ſua propriâ conditione habet ſupernaturalem aliquam honeſtatem, vt oſtendimus agendo de illâ.

Deinde: fides & ſpes faciunt hominem, in quo ſunt, bonum in ſpeciali & determinata ſua materia, ſicut ſingulæ virtutes faciunt in ſua, & opus eius etiam bonum in tali ſuo genere: nam ſunt aliquod initium iuſtificationis, vt annotauimus ſuprà ex Tridentino ſeſſione ſextâ, imò & ſunt meritoriæ *de congruo* ipſius gratiæ iuſtificantis, vt docetur diſputatione *de merito*: ergo fides & ſpes conſideratæ ſecundùm propriam ſuam naturam vt præciſæ à charitate Theologica ſunt ſimpliciter & abſolutè loquendo virtutes, conſiderando virtutem ſecundùm virtutis eſſentiam.

Secunda propoſitio: *fides & ſpes Theologicæ*
III. *non ſunt perfectæ virtutes ſecundùm omnem ſtatum virtutis, quatenus ſunt ſeparatim à charitate Theologica.* Hæc propoſitio eſt expreſſa doctrina ſancti Thomæ locis paulò antè relatis, & eſt communis apud omnes, quæ facilè probatur iis omnibus, quibus ſuprà oſtendimus virtutes morales acquiſitas non eſſe perfectas virtutes conſideratas tam ſecundùm ſtatum virtutis, quàm ſecundùm complementum illud, quod debent habere, vt actus illarum ſint perfecti in ordine ad finem ſupernaturalem: omnes enim rationes, quibus id docuimus, idem probant de fide & ſpe Theologicis: nam actus fidei & ſpei informis non ſunt meritorij *de condigno* alicuius boni ſupernaturalis, nec habent tantam firmitatem, quantam vt coniunctæ charitati; hæc enim per ſui conſortium facit, vt motiua illarum ſint efficaciora: *diuinæ quidem fidei*, nam, qui ex vera cha-
IV. ritate diligit Deum, multo faciliùs inclinatur ad aſſentiendum iis, quæ Deus reuelat: *ſpei* etiam, quia, qui eſt in charitate faciliùs innititur, bonis operibus ſperando, cùm innitatur, non tantùm futuris, ſed præſentibus, quæ in fouenda ſpe habent maiorem vim & efficaciam.

Deinde, qui eſt extra ſtatum charitatis, cùm ſit auerſus à Deo, & ad peccatum conuerſus, faciliùs habet odio veritatem oppoſitam prauis ſuis affectibus, cuiuſmodi ſunt pleræque veritates fidei reuelatæ à Deo; item homo conſtitutus in peccato mortali patitur maiorem difficultatem in eliciendo actu ſpei: nam ſtatus peccati reddit illi talem actum difficiliorem, illúm-
A que faciliùs inclinat in deſperationem, iuxta il- V.
lud Hieremiæ decimo octauo capite, *deſperauimus, poſt cogitationes enim ibimus, & vnuſquiſque prauitatem cordis ſui mali faciemus.*

ARTICVLVS V.

Soluuntur fundamenta aduerſariorum.

PRIMVM eſt: ſanctus Thomas primâ ſecundæ quæſtione 65. articulo quarto, & hâc parte quæſtione quartâ articulo quinto, videtur exiſtimare fidem & ſpem, vt ſunt informes, ſeu ſine charitate, non eſſe veras virtutes, ſed eas in eſſe virtutis eo modo dependere à charitate, quo morales virtutes acquiſitæ dependent à prudentiâ, quæ dependentia eſt eſſentialis.

Reſpondetur ad illud relatum ex ſancto Tho- VI.
B ma, quo comparat dependentiam fidei & ſpei à charitate, cum dependentia illa, quam morales virtutes acquiſitæ habent à prudentia, reſpondetur, inquam, duplicem poſſe diſtingui dependentiam virtutum moralium acquiſitarum à prudentia: vnam *eſſentialem*, alteram *accidentalem*: *eſſentialis* conſiſtit in debita ſeu recta intentione finis, & in acceptione mediorum conuenientium fini obtinendo, vt explicat ſanctus Thomas primâ ſecundæ quæſtione 58. articulo quarto, dicitúrque *eſſentialis*, quia importatur in ipſa definitione virtutis: virtus enim definitur *habitus electiuus*, id eſt, faciēs bonam electionem, bona autem electio non fit niſi per prudentiam, vt enim ſit bona, poſtulat prædictam rectam intentionem finis; deinde acceptionem mediorum conuenientium tali fini: dependentia *accidentalis* virtutum moralium acquiſitarum à
C prudentia conſiſtit in eo, quòd virtus pru- VII.
dentiæ non tantùm reſpiciat obiectum huius vel iſtius ſpecialis virtutis, ſed ſeſe extendat ad omnia obiecta aliarum virtutum moralium, quatenus illæ omnes virtutes habent aliquam inter ſe connexionem pro conſtituenda virtute in ſtatu perfectæ virtutis, iuxta ſecundum notabile articuli primi huius diſputationis: quando ſanctus Thomas loco ſuperiùs citato comparat charitatem Theologicam in ordine ad fidem & ſpem Theologicas cum prudentia reſpectu virtutum moralium acquiſitarum, illam non comparat penes priorem dependentiam, quam vocauimus *eſſentialem*, ſed penes poſteriorem tantùm, ſic enim ait, *fides eſt quidem ſine charitate, ſed non perfecta virtus, ſicut temperantia & fortitudo ſine prudentia*: at exemplum hoc non poteſt intelligi de prudentia ſecundùm *eſſentialem*
D illam dependentiam, quam ſingulæ virtutes ha- VIII.
bent ab illa, quia ſignificat temperantiam & fortitudinem ſine prudentia eſſe & remanere, licet non perfectas: ergo iſtud debet tantùm intelligi de prædicta *accidentali* dependentia, quæ facit, vt aliqua virtus moralis ſit ſecundùm ſtatum perfectæ virtutis, & Conradus ſuo commentario ad articulum quintum citatæ quæſtionis 65. ita intelligit ſententiam ſancti Thomæ, aſſerens eandem in reipſa eſſe ſententiam ſancti Thomæ & Scoti, quoad præſentem difficultatem, quod aliàs eſſet falſum.

Secundum fundamentum, quod eſt reſpectu fidei; fides ad firmitatem ſui aſſenſus prærequirit neceſſariò debitam motionem voluntatis, & ab illa habet, vt ſit virtus moralis, vt

I. docuimus agendo *de fide*: atqui hæc debita motio non est nisi à charitate Theologica, quia hæc motio debet esse propter finem vltimum, quem præscribere est solius charitatis: ergo fides non est aliqua vera virtus sine charitate. A

Respondetur concessâ maiore, negando minorem: hæc enim debita motio est per habitum piæ affectionis infusum voluntati, quæ ex singulari honestate ipsius assensus fidei diuinæ mouet intellectum ad eliciendum illum, & cùm actus fidei sit ad Deum vt summè veracem seu primam veritatem in dicendo, sub qua præcisa ratione Deus non est formaliter finis noster vltimus, cùm hæc veritas sit vna tantùm ratio inadæquata illius, non est necesse hanc motionem esse formaliter propter finem vltimum, & ex aliquo speciali actu charitatis Theologicæ, sed sufficit,

II. quòd tanquam aliquod supernaturale medium ex se & sua conditione referatur ad illum, cúmque attingat sub ea speciali ratione, quâ correspondet habitui fidei diuinæ. Nec est, quòd quis dicat hunc habitum piæ affectionis deperdi simul cum charitate: nam suprà de fide docuimus hunc habitum moraliter consideratum esse eundem cum habitu fidei infusæ, & proinde, sicut habitus fidei remanet in fidelibus peccatoribus, ita & hic habitus, & quando fides dicitur radix & initium nostræ iustificationis à Concilio Tridentino sessione sextâ capite octauo illud intelligitur de fide vt includente hunc habitum piæ affectionis, vel si intelligatur de fide actuali, de illa vt etiam includente actum huius piæ affectionis: nam idem Tridentinum eadem sessione capite sexto. explicans modum præparationis ad gratiam iustificantem id significat, dum sic loquitur, *fidem ex auditu concipientes liberè mouentur*

III. *in Deum, credentes vera esse*, &c. quò loci hæc particula (*liberè mouentur*) indicat habitum piæ affectionis remanere in eiusmodi peccatoribus, & actum illius simul includi in illo actu fidei moraliter considerato, qui est radix & initium actualis iustificationis illorum, & quod dicitur de virtutibus moralibus infusis per se, nimirum illas deperdi cum charitate, ibidem obseruauimus intelligi tantùm de virtutibus purè moralibus, & non de iis, quæ reductiuè pertinent ad habitum virtutis Theologicæ.

Fundamentum tertium, quod est respectu spei. De ratione spei est, non tantùm, vt aliquis speret æternam beatitudinem, sed vt illam speret modo debito: at modus debitus sperandi æternã beatitudinem est, vt illam speret per bona opera procedentia ex charitate, quæ sperans vel actu habeat, vel actu sit paratus exequi, & non tan-

IV. tùm per bona opera futura: quia hoc est imperfectum. Igitur actus spei debet vel præsupponere charitatem, vel habere sibi comitem.

Concessâ maiore negatur minor, licèt enim actus ille spei, qui innititur præteritis vel præsentibus meritis seu bonis operibus sit perfectior, quàm qui innititur tantùm futuris: attamen actus ille spei, qui innititur futuris, & quo sperans verè intendit Deo adiuuante facere & exercere bona opera, non desinit esse essentialiter actus spei Theologicæ: nam sicut spes respicit finem futurum & summum nostrum bonum, vt adipiscendum, ita etiam potest, licèt modo minùs perfecto, respicere media seu opera meritoria vt postmodum exercenda ad consequendum illud, & in disputatione de spe

Theologica ostendimus in homine fideli infecto peccato mortali posse reperiri immobilem adhæsionem affectus ad beatitudinem æternam, vt obiectum speratum, sufficientem ad substantiam & essentiam actus veræ spei Theologicæ: ergo cùm hæc immobilis adhæsio includatur in ipsa certitudine requisita in vera spe Theologica, & hæc possit reperiri sine præsentibus bonis operibus, & esse tantùm cum futuris, nihil repugnat actum veræ spei Theologicæ aliquando inniti bonis operibus tantùm futuris efficaciter tamen intentis, sicut verus actus spei Christianæ est quidam actus efficax. V.

DISPVTATIO IX.

De augmento charitatis per comparationem ad ipsum eius habitum. VI.

ARTICVLVS I.

Vtrum charitas possit augeri.

PROPRIVS & genuinus sensus articuli non est, an habitualis charitas sit inæqualis in viatoribus iustis, vel comprehensoribus seu beatis, nam ex dictis superioribus disputationibus satis constat illam esse inæqualem, cùm detur secundùm proportionem dispositionum, & dispositiones supernaturales ad illam sint inæquales, vt sæpiùs obseruauimus ex Tridentino, & cùm fuerit data Angelis sensu suprà explicato secundùm capacitatem natura- C

lem, quæ fuit in vno maior, & minor in alio, VII.
pluresque Angeli distinguantur specie, ex communi doctrina Theologorum primâ parte, & charitatem beatorum esse inæqualem Theologi docent primâ parte quæstione duodecimâ contra Iouinianum, item lumen gloriæ & æternam beatitudinem illi correspondentia esse inæqualia: sed verus sensus est, an postquam aliquis accepit charitatem habitualem in aliquo gradu, illa eadem charitas postmodum augeri possit.

Est autem primò notandum, distingui posse duplex augmentum, vnum *intensiuum*, & *extensiuum* alterum: augmentum *intensiuum* in habitu est, quando ipse habitus magis perficitur circa idem subiectum, ita vt in illo eo- D

dem subiecto, in quo est, fiat perfectior: augmentum *extensiuum* in habitu est, quando habitus nouâ aliquâ ratione versatur circa noua obiecta, verbi gratiâ, quando habitus alicuius scientiæ extenditur ad nouam aliquam conclusionem, ad quam antea non extendebatur: hoc augmentum vocatur etiam à nonnullis *extrinsecum*, sicut prius *intrinsecum* ab iisdem appellatur, & à sancto Thoma hîc quæstione vigesimâ quartâ articulo quinto in corpore, prius vocatur augmentum *secundùm numerùm*, quatenus distinctio qualitatis est tantùm penes subiectum, seu quando vna & eadem qualitas est in eodem subiecto, à quo distinctio numerica accidentium petitur, & hæc qualitas est modò minor, modò maior; secundum augmentum appellatur à S. Thoma *secundùm speciem*, quando VIII.

I. scilicet idem habitus extenditur de nouo ad ali-
qua obiecta, & vocatur *secundùm speciem*, quia
desumitur per ordinem ad obiecta habituum, &
habitus specificantur à suis obiectis.

Notandum est secundò, duobus modis pos-
se quæri, vtrum charitas habitualis, quæ iam est
in aliquo, possit augeri: primò *loquendo de hac
charitate considerata secundùm se, & simpliciter
& absolutè*, non attendendo ad statum subiecti,
in quo illa est; deinde *loquendo de eadem chari-
tate, vt est in homine adhuc viatore, vel compre-
hensore seu beato*: prout vterque ille status sese
nunc habet. His ita prænotatis,

Sit hæc prima nostra propositio: *charitas
Theologica, quantum est de se, potest augeri tam
in patria, quàm in via.* Probatur: quandiu ali-
qua qualitas vel habitus admittens magis & mi-
nus, non est in summo gradu, tandiu illa potest
augeri: sed charitas Theologica est quædam su-
II. pernaturalis qualitas & habitus, vt patet ex di-
ctis, admittitque magis & minus, quia hoc est
proprium qualitatis ex Aristotele in Categoriis
capite *de qualitate*, & charitas in nullo est reipsa
in summo gradu, ita vt spectata secundùm se
ampliùs non possit augeri: quia ex communi do-
ctrina Theologorum tertiâ parte quæstione se-
ptimâ charitas animæ Christi Domini, licèt sit
maxima omnium, quæ sunt in Angelis vel in ho-
minibus, attamen loquendo secundùm poten-
tiam absolutam Dei, non repugnat aliquam
dari maiorem illâ: igitur charitas Theologica,
quantum est de se, potest augeri.

Neque augmentum hoc potest ei repugnare
ratione status, si tantùm spectetur secundùm se:
nam agendo de gratia habituali animæ Christi
Domini, quæ est idem realiter habitus cum cha-
ritate, ostendimus non obstâre visione beatificâ,
III. quam anima Christi Domini habuit à primo illo
instanti suæ creationis & vnionis ad verbum di-
uinum, illam potuisse augeri, imò non deesse ex
Patribus, qui existimauerint visionem beatifi-
cam in iis, qui nunc sunt beati, fore intensio-
rem post corporum resurrectionem; & proin-
de; cùm hæc visio respondeat habituali gratiæ,
charitatem illam de absoluta potentia Dei posse
augeri.

Secunda propositio: *charitas habitualis con-
siderata secundùm potentiam ordinariam Dei po-
test augeri in via, in patria tamen non potest.*
Prior pars est de fide ex pluribus sacræ scripturæ
locis, quibus illa satis expresè continetur, vt
*ad Ephesios 4. in charitate crescamus, ad Philip-
penses* secundo, *vt charitas vestra magis ac magis
abundet: ad Colossenses* secundo, *hoc oro, vt cha-
ritas vestra magis ac magis augeatur.* Item in
Concilio Tridentino sessione sextâ capite deci-
IV. mo, & canone vigesimo quarto & trigesimo se-
cundo, definiente iustitiam acceptam augeri co-
ram Deo per bona opera, & hominem iustifi-
catum per bona opera verè mereri augmentum
gratiæ: vbi notandum est, Concilium definiisse
dari in homine iustificato gratiam seu charita-
tem inhærentem, vt formam intrinsecam iusti-
ficationis; deinde hominem sic iustificatum pos-
se proficere in hac sanctitate, dum viuit, vt per
bona opera mereatur augmentum illius, sicque
Concilium simul definire gratiam seu charita-
tem illam, per quam homo est formaliter iustus,
posse augeri.

Eadem pars probatur ex illa communi Ec-
clesiæ doctrina, quam idem Concilium definit

A circa efficaciam sacramentorum nouæ legis ses- V.
sione septimâ, nimirum illa conferre gratiam san-
ctificátem *ex opere operato*. & cùm hæc sacramen-
ta distinguantur, alia, vt Theologi loquuntur,
sint *mortuorum*, & alia *viuorum*, oportet, vt
hæc posteriora augeant gratiam illam seu chari-
tatem, quam priora contulerunt *ex opere opera-
to*, aliàs non omnia & singula sacramenta nouæ
legis conferunt *ex opere operato* dignè illa susci-
pientibus gratiam sanctificantem, quod tamen
hoc Concilium definit vniuersim de omnibus &
singulis sacramentis, & Theologi ex professo
probant tertiâ parte agendo sigillatim de vno-
quoque sacramento, & speciali eius effectu sa-
cramentali.

Eadem veritas patet ex Patribus, vt sancto Au-
gustino relato à sancto Thoma hîc quæstione vi-
gesimâ quartâ articulo quarto, tractatu quinto
B in sanctum Ioannem, *charitas*, inquit, *meretur* VI.
augeri, vt aucta mereatur & perfici.

Tandem probatur ratione sancti Thomæ fun-
datâ in appellatione *viatoris & viæ*; ideò præ-
sens vita vocatur *via*, & nos existentes in præ-
senti statu dicimur *viatores*, quia tendimus in
Deum vltimum finem nostrum illi magis ac ma-
gis approximando: atqui hæc approximatio ad
Deum in finem nostrum supernaturalem vlti-
mum non fit passibus corporis, sed affectibus
mentis, quibus in dies magis ac magis vnimur
Deo per charitatem: ergo cùm magis & magis
vniri Deo per charitatem sit charitatem augeri,
charitas in via est capax augmenti.

Confirmatur: quamprimum charitas ex par-
te status non potest ampliùs augeri in pura crea-
tura, status viæ etiam cessat in illa, quemadmo-
dum patet in Elia & Enoch, qui licèt nondum
sint mortui, non tamen sunt ampliùs viatores,
C loquendo strictè, eo quod non ampliùs meren- VII.
tur augmentum charitatis, & hæc est ratio, cur
primæ *ad Corinthios* duodecimo, charitas vo-
cetur *via* in his verbis Apostoli, *adhuc excellen-
tiorem viam vobis demonstro*: cùm enim toto il-
lo capite recensuisset varias gratias *gratis datas*
concessas à Deo Ecclesiæ & membris eius, vel-
létque eos, ad quos scribit, docere medium ali-
quod longè excellentius omnibus à se enumera-
tis, & per quod certissimè peruenitur ad Deum,
illúdque sit ipsa charitas, sic ait, *adhuc excellen-
tiorem viam vobis demonstro.*

Posterior item pars eiusdem propositionis
probatur: omne augmentum charitatis habitua-
lis iam acceptæ habetur, vel per meritum, seu
per bonum aliquod opus meritorium de nouo
exercitum ab ipso habente iustitiam seu charita-
tem habitualem, vel per sacramentum aliquod
nouæ legis de nouo dignè & debitè susceptum
D ab illo; tum quia sacræ scripturæ & Patres so- VIII.
lummodo tribuunt gratiam & gloriam adoptio-
ni & meritis: gratia verò adoptionis confertur
per sacramentum, & quando datur charitas ex
meritis, datur tanquam merces & præmium bo-
norum operum: tum etiam, quia hæc duo tan-
tùm sunt media, quibus iuxta potentiam ordi-
nariam Dei iustus crescat in gratia & charitate
accepta, nec potest aliquod tertium fingi, quod
iam sit in vsu & praxi: atqui charitas habitua-
lis neutro modo potest augeri in patria, non
priori, seu per meritum, quia omne meritum
cessat in patria, & tempus merendi determina-
tur ad totum tempus præsentis vitæ, vt Theolo-
gi docent disputatione *de merito* ex sacris litteris

I. & Patribus: non item posteriori, quia ex communi doctrina Theologorum tertiâ parte agendo *de sacramentis* in genere, sacramenta nouæ legis omnia & singula sunt tantùm pro viatoribus, vt etiam constat ex specialibus effectibus illorum discurrendo sigillatim per illos.

Neque his obstat, quòd Patres & Theologi communiter dicant Deum præmiare vltra condignum: nam sensus huius propositionis non est, quòd Deus præmiet etiam actus morales liberos & honestos ex suo genere, quos beati exercent in patria, nemo enim ex Catholicis doctoribus vult eiusmodi actus esse de facto meritorios; sed sensus est, quòd Deus intra latitudinem iusti præmij plus det in mercedem bonorum operum, quàm bona opera spectata præcisè secundùm suam honestatem & bonitatem possint ex rigore iustitiæ sibi vendicare, quatenus dat illis mensuram superefluentem, seu aliquid, non quidem contra iustitiam, sed
II. præter iustitiam, seu quatenus dat illis totum istud, quod respondet eorum meritis vt ex iustitia præmiandis, & insuper aliquid ex sua liberalitate & misericordia, iuxta hoc verbum Christi Domini apud sanctum Lucam capite sexto, *date & dabitur vobis, mensuram bonam & confertam & coagitatam & superefluentem dabunt in sinum vestrum, eadem quippe mensurâ, quâ mensi fueritis, remetietur vobis*: quod Patres & interpretes ibi explicant etiam de retributione bonorum operum facienda per Deum in altera vita, si enim Deus sic præmians non daret istud, quod est amplius & superefluens, non esset iniustus, nec ei, cui illud denegaret, faceret iniuriam.

Tertia propositio: *charitas habitualis non potest augeri augmento extensiuo sed intensiuo tantùm seu secundùm speciem non extenditur, sed secundùm subiectum.* Ita sanctus Thomas citatâ
III. quæstione vigesimâ quartâ articulo quinto, & communiter eius interpretes ibi.

Prior pars probatur: tunc aliquis habitus dicitur recipere augmentum *extensiuum*, seu *secundùm speciem*, quando extenditur ad quædam obiecta, ad quæ antea sese non extendebat, sicut habitus scientiæ ad aliquas veritates, ad quas non poterat antea pertingere ex secundo nostro notabili: atqui habitualis charitas Theologica non augetur hoc modo, quia nullum potest assignari obiectum materiale, circa quod Theologica charitas non versetur etiam constituta in quocumque gradu minimo: nam illa diligit Deum ex complacentia Dei, & omnia diligibilia propter Deum, seu ex complacentia Dei, quemadmodum fides infusa non augetur *secundùm speciem*, seu *augmento extensiuo*, quia quilibet gradus diuinæ fidei inclinat eum, in quo
IV. est, ad credendum quamlibet veritatem sibi à Deo reuelatam obscurè, nec est maior ratio, ex parte diuinæ fidei, cur vnam veritatem sic reuelatam credat potiùs, quàm aliam: & si vnam, cur non alias, cùm semper in istis omnibus assensibus eadem sit formalis ratio seu mouens, prima veritas in dicendo, seu ipsum testimonium Dei.

Nec obstat, quòd quis diligens Deum postea incipiat diligere proximum: tunc enim propriè habitus charitatis non extenditur, quia in illo amore Dei ex charitate, & amor proximi continebatur, sed cùm amor ille proximi contineretur tantùm *implicitè* & *in habitu*, in priori illo actu charitatis, quo Deus diligitur ex affectu

A charitatis, eo quod amans non cogitabat actu V. de proximo, quem tamen tunc non desinebat diligere diligendo Deum & omnia, quæ sunt eius propter illum, inter quæ est ipse proximus, iam occurrente sibi cogitatione actuali de proximo incipit nouo quodam actu explicare priorem illum actum charitatis, ita vt talis extensio sit potiùs penes actum, quàm penes habitum charitatis.

Posterior item pars propositionis procedens *de augmento secundùm intensionem*, & *ex parte subiecti*, probatur: vbi augmentum qualitatis fit procedendo à minori ad maius, ibi tale augmentum est *per intensionem*, quia nomine *intensionis*, nihil aliud intelligitur: atqui augmentum habitualis Theologicæ charitatis fit procedendo à minori charitate ad maiorem, vt patet ex illo Apocalypsi. 22. *qui iustus est, iustificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc.* Et Prouerb. 4. *iu-*
B *storum semita, quasi lux splendens procedit, & cre-* VI. *scit vsque ad perfectum diem*; quo loci augmentum charitatis comparatur augmento lucis, lux autem ex communi sententia Philosophorum augetur per intensionem: igitur & augmentum habitualis Theologicæ charitatis fit per intensionem.

Deinde: tunc propriè augmentum qualitatis fit per *intensionem*, quando plures gradus eiusdem formæ acquiruntur in eodem subiecto, vel in eadem parte eiusdem subiecti, vt docent Philosophi agendo de intensione qualitatum: atqui augmentum charitatis fit hoc modo, vt patebit infrà.

Quæres, cùm aliqui habitus acquisiti scientiarum possint augeri *per extensionem*, vt animaduertimus primo nostro notabili & secundâ nostrâ propositione, quænam potest esse causa, cur
C habitus infusæ charitatis non possit hoc modo VII. augeri.

Respondetur, causam à priori esse, quòd eadem sit omnino bonitas increata, quâ Deum amamus, & quâ amamus proximum, vt ostendimus suprà: vnde cùm noua aliqua ratio specie distincta non possit occurrere, propter quam charitas prorumpat in aliquem actum sibi proprium, nec aliquod obiectum de nouo possit occurrere, quod possit habere aliquam rationem veræ honestatis, ob quam ametur ex vera charitate Theologica, quam increata bonitas Dei: econtrà verò habitus scientiarum id possint habere, fit, vt habitus infusæ charitatis non possit admittere aliquod augmentum sui ipsius per extensionem.

Addi etiam potest hanc esse disparem rationem habituum per se infusorum ab habitibus
D per se acquisitis, quòd hi dent tantùm facilita- VIII. tem, isti dent simpliciter posse, vt sæpe animaduertimus, vnde imitantur potentias, quare sicut potentiæ naturales non possunt augeri *secundùm extensionem*, quamprimum enim sunt, respiciunt quoad aptitudinem omnia obiecta, quæ continebantur intra latitudinem adæquati sui obiecti; ita etiam habitus supernaturales & infusi per se respiciunt ipsum suum obiectum proportionatum toti latitudini sui obiecti, quo fit, vt charitas non magis propriè loquendo augeatur, quando plures proximi diliguntur, quàm ipse noster visus augeatur, quando videmus plures homines.

I.

ARTICVLVS II.

An charitas habitualis augeatur per depurationem contrarij: an per positionem perfectioris charitatis de nouo infusæ, & corruptione minùs perfectæ.

NOTANDVM imprimis est, duobus modis posse intelligi habitualem charitatem augeri *intensiuè*, primò *physicè*, quando ipse habitus charitatis existens in homine iusto magis perficitur in ratione talis formæ & qualitatis; secundò *moraliter*, quando homo redditur gratior ipsi Deo, & ab illo acceptatur ad maiorem gloriam: quod rectè potest intelligi fieri, etiamsi per hypothesim talis habitus supponatur nullum recipere in seipso augmentum physicum, sicut rectè intelligimus hominem constitutum in aliquo peccato mortali fieri moraliter coram Deo
II. deteriorem, & ab illo ordinari ad maiorem pœnam, quando de nouo exercet aliquem actum eiusdem peccati, quod antea commisit, etiam cum aliqua minori intensione vel concupiscentia praua, quàm præcedentem actum exercuerit: hîc agimus tantùm de modo *physico*, quo augmentum habitus charitatis efficitur, acturi postmodum de *morali*.

Et quia eodem modo philosophandum est de hoc augmento charitatis, quo de intensione aliquarum qualitatum, quam Philosophi fusè explicant in libris de generatione & corruptione, ideò tantùm breuiter dicemus aliquid de illo, quantum pertinebit ad præsens institutum.

Sit itaque prima nostra propositio: *charitas non intenditur formaliter per depurationem contrarij, seu per depulsionem peccati, vel diminutionem prauæ cupiditatis.*
III. Hæc propositio est contra Philosophos illos, qui volunt ideò albedinem, verbigratiâ, esse intensiorem, quia habet minorem nigredinem sibi admixtam, & calorem ideò formaliter esse intensiorem, quia minus frigoris habet sibi admixtum in eadem parte subiecti.

Probatur: illud, sine quo formalis aliquis effectus potest reperiri, nunquam est formalis causa talis effectus; quia hic nunquam potest ab ista separari: atqui intensio charitatis potest reperiri in aliquo subiecto absque omni peccato & diminutione prauæ cupiditatis, quæ intelligitur istâ depuratione: igitur habitus charitatis Theologicæ non intenditur formaliter per depurationem contrarij, seu depulsionem peccati, vel diminutionem prauæ cupiditatis. Maior est ex se euidens.

IV. Minor probatur: in beatissima Virgine nullum vnquam fuit peccatum, siue originale, siue actuale, mortale, vel veniale, & tamen habitus Theologicæ charitatis intendebatur in illa, dum existens in via exerceret actus meritorios: item in anima Christi Domini nullum vnquam fuit peccatum, vel potuit esse, nulla etiam vel minima praua cupiditas, vt docemus tertiâ parte agendo de impeccabilitate Christi Domini, & excludendo fomitem peccati ab illo, & tamen secundùm potentiam extraordinariam Dei non repugnabat habitum charitatis eius intendi, quemadmodum illa eadem parte quæstione septimâ ostendimus.

Deinde etiamsi in naturalibus, eo minus fri-
A goris remaneat, quo plus caloris introducitur, attamen ipsa intensio caloris sumpta formaliter non est talis expulsio, vel minutio frigoris, aliàs expulso toto frigore à subiecto nullus calor intensus ibi remaneret, quod tamen est falsum, nec aliquæ qualitates à Deo constitutæ sine subiecto possent extra illud intendi à Deo, quod etiam est falsum, imò nec ipsum lumen, cùm careat contrario, posset intendi, cuius tamen contrarium Philosophi agnoscunt. V.

Obiicies sanctum Augustinum libro 83. quæstionum quæstione 36. indicare rationem formalem intensionis huius habitus consistere in tali depuratione contrarij seu depulsione peccati, vel diminutione prauæ cupiditatis, dum ita scribit: *charitatis venenum est spes adipiscendorum aut retinendorum temporalium; nutrimentum eius est imminutio cupiditatis: perfectio, nulla cupiditas.*

B Respondetur, aliud esse explicare effectum aut causam *formalem* rei alicuius, & aliud assignare aliquem effectum *effectiuum*, qui sit signum quoddam existentiæ & positionis rei alicuius, sanctum Augustinum ibi non dicere intensionem charitatis Theologicæ consistere formaliter in diminutione prauæ cupiditatis, sed illum solummodo assignare tanquam aliquod signum intensionis, quæ sit facta in habitu charitatis, tantúmque ibi docere charitate Theologicâ crescente, consequenter prauam cupiditatem diminui: ita enim immediatè subiicit, *signum profectus eius imminutio timoris, signum perfectionis eius nullus timor*: ergo, quemadmodum primæ sancti Ioannis capite quarto charitas in aliquo tantùm sensu causali dicitur *mittere foras timorem*, & non in sensu formali verè, & propriè sumpto: sic etiam S. Augustinus ibi vult in sensu tantùm *causali* intensionem charitatis consistere in diminutione prauæ cupiditatis. VI.
C VII.

Secunda propositio: *habitus Theologicæ charitatis non intenditur formaliter positione perfectioris charitatis de nouo infusæ, & corruptione prioris minùs perfectæ.* Propositio est contra Durandum primo sententiarum distinctione 17. quæstione septimâ, probatur: tribus tantùm modis aliqua qualitas corrumpitur, primus est ab aliquo sibi contrario, sicut frigus à calore, secundus est ad corruptionem subiecti, cui inest; vltimus ex defectu illorum, quæ talis qualitas postulat ad sui ipsius conseruationem: atqui charitas Theologica, quando intenditur, nullo istorum modorum ea, quæ præexistit, corrumpitur: non primò, quia charitas non est contraria charitati, nec maior minori, quin potiùs hæc perficitur ab ista, sed solum peccatum mortale
D ei contrariatur, illámque corrumpit: sicut mors tollit vitam; est enim charitas spiritalis vita animæ, & mortale peccatum mors illius, vt etiam ipsum eius nomen denotat: non item charitas corrumpitur secundo modo, quia subiectum eius proximum *quod* est voluntas, & anima remotum est spiritale & proinde incorruptibile: non denique charitas corrumpitur defectu eorum, quæ ad eius conseruationem requiruntur, illa enim, quantum est de se, tamdiu durat in suo esse, quamdiu nullum peccatum mortale aduenit, cùm sit spiritalis forma quædam absoluta existens in subiecto incorruptibili. VIII.

Deinde nihil potest assignari, quod tunc deperdat, quando intenditur, & antea haberet

I. pro sua conseruatione: ergo intensio charitatis sumpta formaliter non consistit in deperditione prioris charitatis minùs perfectæ, & positione perfectioris.

Tertiò, quando aliquid de minori fit maius, non requiritur, vt ipsa eius entitas, secundùm quam est minus, corrumpatur, sed tantùm vt aliquid superaddatur, quo fiat maius, vt patet etiam in ipsa augmentatione hominis, qui, quando crescit, non corrumpitur, sed per ipsum incrementum fit maior; atqui charitas per intensionem fit de minori maior: ergo charitas præexistens non debet corrump.

Quòd si Durandus quærat, cùm in omni positiua mutatione aliquis terminus *à quo* debeat assignari, qui abiiciatur, si prior charitas remanet, dum aduenit intensio, quisnam est ibi terminus *à quo?*

II. Respondetur esse priuationem eius perfectionis, quæ per ipsam intensionem additur charitati præexistenti, & ita rectè intelligi charitatem illam, quæ erat tantùm remissa, remanere eandem & solùm intendi.

ARTICVLVS III.

An charitas habitualis intendatur per maiorem radicationem in subiecto.

SIT hæc propositio: *habitualis charitas non intenditur formaliter per maiorem radicationem in subiecto, ad hunc sensum, quòd nihil addatur charitati præexistenti, sed quòd illa tantùm accipiat maiorem inhæsionem in subiecto, vel maiorem sui eductionem è subiecto, vel quòd voluntas magis subiiciatur ei.* Hæc propositio est valdè communis inter recentiores tam Theologos

III. disputantes de augmento charitatis, quàm Philosophos in libris *de generatione & corruptione* disputantes de intensione qualitatum: est tamen contra plerosque discipulos sancti Thomæ existimantes istis locis eam esse illius.

Probatur propositio primò, quia Deus absolutâ suâ potentiâ potest ponere charitatem supernaturalem extra quodcunque subiectum inhæsionis, illam vt sic conseruare & intendere: ergo, cùm nulla ibi interueniat actualis inhæsio charitatis in subiecto, vel maior eius eductio è subiecto; intensio charitatis sumpta formaliter non consistet in tali maiori radicatione charitatis in voluntate.

Deinde: omissis argumentis Philosophicis quibus communiter Philosophi impugnant istam sententiam, probatur argumento Theologico petito ab efficientia sacramentorum nouæ legis:

IV. eo modo charitas Theologica fit intensior, quo sacramenta *viuorum* causant & efficiunt illam, quia hæc illorum efficientia consistit in augenda charitate seu gratia habituali, quam aliquod sacramentum *mortuorum* contulit, & quæ præsupponitur ad sacramentum *viuorum*: atqui, quod sacramenta *viuorum* faciunt in suscipientibus non est hæc maior radicatio, quia dicuntur à Conciliis & Patribus *causare gratiam*, & hæc radicatio non est propriè causatio gratiæ, sed tantùm causatio maioris eius inhæsionis in subiecto: ergo charitas non fit præcisè & formaliter intensior ipsâ maiori radicatione in suo subiecto.

Confirmatur: Patres & Concilia eodem mo-

A do loquuntur de efficientia sacramentorum *viuorum*, ac de efficientia sacramentorum, quæ conferuntur mortuis; seu de iis, quæ conferuntur ad secundam iustificationem & augmentum gratiæ iustificantis, ac de iis, quæ conferuntur ad primam iustificationem, seu ad primò accipiendum habitualem gratiam seu charitatem: atqui baptismus seu pœnitentia, quæ sunt sacramenta *mortuorum*, non dicuntur causare gratiam seu charitatem habitualem, quia faciunt inhæsionem charitatis in voluntate, vt præcisam ab ipsa productione entitatis illius, sed quòd tanquam instrumenta attingant illam, vt docetur tertia parte ex ipsamet doctrina sancti Thomæ & discipulorum eius admittentium sacramenta legis nouæ producere gratiam *physicè*, & hoc argumentum valet etiam contra eos, qui volunt sacramenta, esse tantùm causas *morales* gratiæ; nam *moralis* illa causalitas debet se

B suo modo terminare ad gratiam, cuius dicitur esse causa: ergo, cùm eodem modo dicatur esse causa tam in sacramentis *viuorum* quàm *mortuorum*, ipsa intensio gratiæ seu charitatis, quæ fit per sacramenta *viuorum*, non debet se terminare ad nudam maiorem radicationem, seu inhæsionem in suo subiecto. VI.

Tandem: intensio charitatis habitualis consistit præcisè & formaliter in eo, quod facit hominem formaliter obiectum congruum maioris dilectionis Dei, seu ad quod maior supernaturalis dilectio Dei sese terminat, quia sicut gratia seu charitas facit nos formaliter charos & dilectos Deo; ita maior gratia seu charitas facit nos formaliter magis dilectos & gratos Deo: atqui maior radicatio seu inhæsio charitatis in voluntate nudè sumpta iuxta explicationem huius sententiæ, quam hîc impugnamus, non facit for-

C maliter hominem obiectum congruum maioris dilectionis Dei, nec est id, ad quod maior supernaturalis dilectio Dei erga nos sese terminat: ergo neque ipsa intensio charitatis sumpta formaliter consistit in tali maiori radicatione charitatis in suo subiecto nudè sumptâ. VII.

Minor probatur: sola maior supernaturalis bonitas participata, non autem modus, qui illam vnit subiecto, est id, quod formaliter facit tale subiectum magis dilectum & charum Deo; nec item talis modus vniens formaliter talem bonitatem subiecto, est id, ad quod dilectio Dei sese formaliter terminat: atqui maior illa radicatio, vt superius explicata, sumpta præcisè & formaliter, non est supernaturalis bonitas Dei participata, importata nomine charitatis, sed est tantùm aliquis modus illam vniens voluntati, quia sine tali radicatione potest charitas per diuinam potentiam poni extra subiectum, & hæc

D radicatio vnit solummodo bonitatem prædictam vt rationem terminantem ipsum amorem Dei erga nos: igitur ipsa maior radicatio charitatis in suo subiecto nudè sumpta non facit hominem magis charum seu gratum Deo, nec est id, ad quod maior supernaturalis dilectio Dei erga nos sese terminat, nec ex consequenti ipsa intensio charitatis Theologicæ sumpta præcisè & formaliter consistit in ipsa maiori eius radicatione in voluntate. VIII.

I.

ARTICVLVS IV.

An charitas intendatur per additionem gradus ad gradum.

SIT hæc propositio: *charitas Theologica intenditur per additionem gradus charitatis ad gradum, & sic deinceps, ita vt tunc dicatur intendi, quando plus charitatis, & plures gradus illius, communicantur eidem voluntati, sicque non tantummodo nouus aliquis modus charitatis per intensionem eius producitur, sed etiam aliquid entitatis eius.* Hæc propositio est Scoti in primum sententiarum distinctione decima septima quæstione vltima, & ferè omnium recentiorum hîc, & in libris de generatione.

Probatur: per illud charitas debet formaliter intendi, per quod est formaliter charitas,
II. quia formam aliquā intendi nihil est aliud, quàm illam in suo esse, esse magis talem, & vnumquodque est magis tale formaliter per illud, per quod est tale formaliter, scilicet plus participando illud: atqui charitas Theologica est formaliter quædam entitas inhærens voluntati reddens illam, seu suum subiectū Deo charum & gratum supernaturali gratitudine: ergo charitas Theologica debet formaliter intendi per aliquam entitatem reddentem subiectum suum magis charum & gratum Deo; sed hæc talis entitas nihil potest esse aliud, quàm quædam noua entitas eiusdem formæ sub aliquo speciali modo priori superaddita, quem Philosophi communiter vocant *gradum*: igitur charitas Theologica intenditur formaliter per additionem gradus ad gradum. Maior patet ex se & illi adiunctis.

Minor probatur: omnis forma verè, intrinsecè, & inhærenter, iustificans de nouo hominem
III. est verè & formaliter aliqua noua entitas, quia non potest intelligi forma aliqua realis esse noua & de nouo inhærere, nisi per aliquam entitatem de nouo productā, & si est noua intra eandem speciem, debet esse tantùm noua aliqua entitatiua pars eiusdem formæ sub aliquo speciali modo, vt sic detur quædam distinctio illius à præcedenti: atqui entitas, quam formaliter & præcisè ipsa intensio charitatis Theologicæ importat, est forma verè intrinsecè & inhærenter iustificans hominem de nouo intra eandem speciem iustitiam supernaturalem, in qua charitas est forma iustificans, hæc enim est vna specie infimâ, quæ tam bene (loquendo propriè) infunditur vel producitur in secunda iustificatione, quàm in prima, vt patet ex efficiétia sacramentorum nouæ legis: igitur hæc entitas, quam intensio charitatis sumpta formaliter importat, est
IV. noua quædam entitas præexistentis gratiæ seu charitatis sub aliquo speciali modo seu perfectione, quam ipsum nomen gradus denotat.

Tandem: omnis realis noua mutatio & distincta ab aliquo antecedenti importat nouum aliquem terminum realem aliquo modo distinctum à termino reali præcedentis distinctæ mutationis: atqui secunda iustificatio hominis, quæ formaliter consistit in intensione charitatis Theologicæ, est noua aliqua realis mutatio distincta à prima iustificatione, vt per se patet: ergo debet habere nouum aliquem terminum realem aliquo modo distinctum à termino reali per primam iustificationem producto; sed hic terminus nihil potest esse aliud, quàm quædam
A entitas superaddita entitati charitatis acceptæ in prima iustificatione, quatenus habet rationem V.
specialis alicuius perfectioris gradus: igitur intensio charitatis Theologicæ sumpta formaliter consistit in productione talis entitatis, & ex consequenti in additione gradus charitatis ad alium præcedentem gradum.

Obiicies contra hanc rationem, non esse absolutè necessarium, vt cuiuscumque nouæ realis mutationis terminus sit aliqua entitas de nouo superaddita alteri entitati præxistenti, sed posse interdum sufficere, quòd sit nouus tantùm modus, quemadmodum patet in motu locali, qui est aliqua actio realis, cuius tamen terminus est aliquod vbi, quod tantùm est aliquis modus ipsius mobilis; item videre est in rarefactione, per quam quantitas tantùm magis dilatatur in ordine ad locum acquirendo nouum aliquem mo-
dum, & ita in augmento charitatis sufficere, VI.
B quòd eius entitas infusa voluntati in prima iustificatione habeat se alio quodam modo per secundam, quàm sese haberet per primam iustificationem, quatenus scilicet charitas per secundam iustificationem magis actuat voluntatem, quàm actuaret per primam.

Sed hæc responsio non satisfacit: est enim dispar ratio vtriusque exempli ab ipsa intensione charitatis; primi quidem, quòd motus localis non distinguatur ab ipso mobili, sed sit ipsummet mobile, prout noua loca & noua vbi acquirit, & ita motus iste non debet habere pro suo termino aliquam entitatem realem distinctam realiter ab ipso mobili, sed eam tantùm, quæ sit aliquis modus ipsius mobilis: at in augmento charitatis ipsa intensio distinguitur à charitate, & per illam perficitur in seipsa & propria sua ratione, sicque pro suo termino habere debet aliquid reale distinctum ab illa.
C Est item dispar ratio secundi exempli: nam VII.
quantitas non fit *intrinsecè*, seu in seipsa maior per raritatem, nulla enim quantitas vel etiam pars quantitatis superadditur ei, sed solùm perficitur *extrinsecè*, quatenus acquirit maiorem extensionem in ordine ad locum: at qualitas per intensionem eo modo fit maior *intrinsecè*, quo quantitas fit maior per augmentationem, ita vt, quemadmodum noua quædam pars quantitatis acquiritur per augmentationem, sic etiam noua quædam pars entitatiua charitatis Theologicæ acquiratur per ipsum eius augmentum; sicut in quantitatibus naturalibus noua aliqua pars quantitatis per illarum intensionem acquiritur.

Atque iuxta hanc propositionem sententia illa sancti Thomæ de intensione charitatis factâ per maiorem radicationem in subiecto, debet
D intelligi, quemadmodum plerique recentiorum
explicant illam: hîc enim quæstione vigesima VIII.
quarta articulo quarto in solutione ad tertium, negat charitatem augeri solummodo secundùm maiorem radicationem seu inhæsionem in subiecto, vùlt que illam etiam augeri secundùm suam essentiam & efficaciam ad producendum actum feruentioris dilectionis: at charitas non potest intelligi augeri secundùm essentiam, nisi augeatur secundùm entitatem suam, nec habere maiorem efficaciam, nisi etiam habeat maiorem entitatem, cùm vnumquodque agat secundùm quod est, & vis agendi fundetur in ipsa eius entitate.

Deinde: charitas non potest magis radicari in suo subiecto seu ei magis inhærere, vel etiam

I. magis actuare illud, nisi simul habeat plus entitatis, quia actualis inhærentia emanat ab entitate accidentis, sicut subsistentia à sua substantia, & est proprius modus illius, eique proportionatus: ergo, maior illa radicatio charitatis in subiecto debet includere additionem alicuius partis eius entitatiuæ, & cùm quodlibet accidens in tantum magis actuet suum subiectum, in quantum illud ipsâ suâ entitate ei inhærente magis perficit, hæc intensio charitatis etiam iuxta sanctum Thomam fiet additione partis ad partem.

Tertiò, quòd etiam iuxta sanctum Thomam hæc additio partium dicat simul additionem graduum ad gradus patet ex eo, quòd idem sanctus Thomas admittat in eadem forma plures gradus quoad perfectioné essentialem talis formæ æquales, inæquales tamen in perfectione in-
II. diuiduali, sic primâ parte quæstione 50. articulo quarto in solutione ad secundum, sic primâ secundæ quæstione 52. articulo secundo, in solutione ad secundum verbis expressis ait *causam, quæ auget habitum, facere quidem semper aliquid in subiecto, quòd scilicet subiectum participet perfectiùs formam praexistentem*: quâ loquendi formula significat vtramque partem nostræ propositionis, scilicet additionem partis ad partem, & diuersitatem graduum in eadem forma.

Vnde, quando hâc parte quæstione vigesima quarta articulo quinto, in solutione ad tertium sic ait, *quando charitas augetur, non patet, quòd aliquid insit, quod priùs non infuerit, sed quòd magis insit, quod prius minus inerat.* Hæc eius particula *(aliquid)* ibi tantùm significat formam distinctam specie ab ea, quæ intenditur, ita vt neget hanc intensionem fieri additione alterius formæ, secundùm speciem distinctæ ad
III. præcedentem, sed per hoc, vt idem ipse loquitur citato articulo secundo quæstionis 52. *quòd vnum subiectum magis perfectè participet vnam & eandem formam*: & quòd hæc sit eius mens patet ex citato articulo secundo, vbi reddens rationem, cur augmentatio hæc non sic fiat per additionem; ita ait, *quia talis additio variat speciem, sicut variatur species coloris, quando de pallido fit album*: quæ ratio & exemplum non habent locum in intensione charitatis, quando illa fit per additionem explicatam nostrâ propositione, sed potiùs additione graduum ad gradus, quatenus eadem numero charitas, quæ præexistebat in gradu remisso seu minùs intenso, nunc additione alterius partis ad præcedentem fit intensior, & ex consequenti magis radicatur in subiecto, cùm habeat plures illius quasi partes, quæ eidem voluntati inhærent, sícque charitas
IV. ipsâ sui inexistentiâ & inhærentiâ magis actuat, & perficit ipsam voluntatem.

Alias explicationes ad hunc locum S. Thomæ, & reliquas ei similes alij afferunt, sed hæc videtur esse facilior & accommodatior, vt patet ex collatione illorum inter se, sícque eius sententia non tam in re, quàm in verbis & modo loquendi distinguitur à nostra, vt etiam plerique recentiorum animaduertunt.

Ex hac propositione sic explicata refellitur facilè modus ille augendi charitatem, quem Capreolus libro primo sententiarum distinctione decimâ septimâ quæstione secundâ articulo primo, & nonnulli alij afferunt, scilicet charitatem eo ipso formaliter intendi, quòd mutet existentiam imperfectam, quam habet, & acqui-

A V. rat perfectiorem, factâ solùm mutatione in existentia, entitate autem eius manente inuariatâ. Nam, cùm hîc loquamur de actuali charitate iam præexistente in voluntate, & existentia sit formalis ratio, per quam charitas est in actu, & realis existentia correspondeat entitati, nec ab illa distinguatur realiter, existentia charitatis actualis non potest intelligi variari, quin etiam ipsa entitas charitatis varietur, & cùm deperditio existentiæ sit idem, ac ipsa rei corruptio, charitas non potest intelligi amittere priorem suam existentiam, nisi intelligatur simul & corrumpi: at suprà ostendimus charitatem non corrumpi per intensionem.

Atque iisdem etiam argumentis refellitur ille modus, quo aliqui volunt charitatem intendi, priori gradu tantùm amisso, vt patet ex rationibus superiùs allatis, sícque restat, vt hæc inten-
B VI. sio charitatis fiat eo modo, quo explicat hæc propositio.

ARTICVLVS V.

Soluuntur obiectiones.

OBIICITVR primò: illud, quod purè & simpliciter est spiritale, non potest augeri etiam secundùm intensionem, cùm sit indiuisibile, & proinde incapax accessus alicuius nouæ partis, sed charitas habitualis Theologica est qualitas quædam spiritalis, inest enim subiecto purè spiritali, scilicet voluntati.

Respondetur imprimis, hanc obiectionem esse communem omnibus habitibus virtutum moralium, & proinde, quæ erit ratio intensionis in istis moralibus habitibus acquisitis, eadem erit seruatâ proportione ipsius intensionis Theo-
C VII. logicæ charitatis.

Deinde respondetur: istud *(quod est spiritale est impartibile)* intelligi de diuisibilitate propriè sumpta, quæ fundatur in extensione quantitatis, secundùm quam aliquod quantum est diuisibile, non autem intelligi de aliquo toto spiritali coalescente ex pluribus partibus entitatiuis & pluribus gradibus, cùm plures eiusmodi partes entitatiuæ possint assignari in ipsis qualitatibus purè spiritalibus.

Obiicies secundò: eadem est ratio intensionis in charitate, quæ est in ipso calore, dum intenditur: sunt enim in genere qualitatis: atqui ex Aristotele libro quarto Physicorum capite 9. textu 84. calor non intenditur additione entitatis vel gradus, ait enim calidum fieri magis calidum; nullo facto calido de nouo.

Conceditur maior seruatâ proportione: minor
D VIII. tamen eius negatur: nam hæc duo distinguuntur *(nouus calor non accedit, & nouum calidum non accedit)* hoc posterius est Aristotelis ibi relati, & est verum, prius nec est Aristotelis neque verum: posterius, inquam, est verum: quia hic terminus *(calidum)* importat subiectum informatum seu affectum calore, & proinde vt nouum calidum accedat, non est satis in eodem planè subiecto & eadem eius parte nouum calorem recipi, sed insuper requiritur, vt parti iam calidæ, seu vt vni parti totalis subiecti iam affectæ calore aliqua pars subiecti accedat, quæ de nouo afficiatur calore, quemadmodum videre est in extensione & augmento quantitatis, in quo non tantùm noua quantitas accedit, sed etiam noua quædam pars materiæ, & priori

quanto

I. quanto nouum quantum aduenit, at vt aliquid de calido fiat magis calidum per intensionem, requiritur tantùm vt eidem parti iam affectæ, seu informatæ calore nouus quidam calor adueniat, quia intensio sumpta formaliter attenditur penes plures partes entitatiuas eiusdem formæ, prout illæ correspondent vni & eidem parti subiecti.

Obiicies tertiò: entitas illa, quæ per intensionem additur charitati, vel est essentialiter charitas, vel non: si primum, ergo plures erunt numero charitates in vno eodémque homine, sícque charitas loquendo propriè non tam augebitur, quàm multiplicabitur: quod vtrumque est absurdum: si secundum, ergo ibi erit aliquis tantùm modus illius, quia in qualibet re præter substantiam eius & modum nihil possumus distinguere: suprà autem ostendimus non esse purum modum.

II. Respondetur, entitatem illam, quæ per intensionem superadditur charitati, esse charitatem essentialiter, hoc sensu, quod est entitas habens in seipsa prædicata essentialia charitatis, sicut calor additus calori per intensionem habet in seipso prædicata essentialia caloris, negatur tamen inde sequi esse plures numero charitates, sed solummodo esse plures partes entitatiuas charitatis, quarum posteriores intendunt charitatem præexistentem, quia omnes illæ partes siue gradus sunt ad componendum vnam integram charitatem, hoc vel isto modo intensam, & sicut partes componentes aliquod totum distinguuntur à se inuicem propriis suis entitatibus, sic & istæ partes entitatiuæ intendentes habitualem charitatem distinguuntur à se inuicem ipsis suis entitatibus. Vnde cùm simul iunctæ componant vnam totalem charitatem in tanta perfectione intensam, non possunt
III. loquendo propriè dici multiplicari, sed potiùs augeri & intendi.

Obiicies quartò: entitates illæ, quibus hæc intensio constat, vel sunt eiusdem speciei vel distinctæ; non primum, quia plura accidentia solo numero distincta non possunt esse simul & semel in eodem subiecto; non secundum, quia tunc charitas non esset vna species infima; & prætereà, dum posterior accederet priori, faceret aliquod vnum cum illa, túncque prior sese haberet vt potentia, & posterior vt actus; quia ex duobus entibus non potest fieri vnum, nisi alterum habeat se vt potentia, & alterum vt actus, quod hîc non reperiretur; cùm hæc vtraque entitas sese haberet vt actus.

Respondetur, partes illas superadditas charitati remissæ esse eiusdem speciei cum illis, cui su-
IV. peradduntur.

Ad illud, quod obiicitur de pluralitate accidentium eiusdem speciei in eodem planè subiecto; respondetur istas entitates facere tantummodo vnum totale & integrum accidens, scilicet vnam tantùm charitatem in tali gradu intensam: entitates enim illæ sic spectatæ sunt potiùs partes vnius totalis formæ, quam componunt, quia coordinantur ad integrandum vnum totum, sicut duæ partes corporis, licèt habeant suas partiales formas, quia tamen integrãt vnum totum aliquod corpus, vel vnam aliquam totam substantiam, dicuntur vna tantùm substantia & non plures, sícque solummodo repugnat plura accidentia, quæ sunt totalia, & non com-

A ponentia vnum aliquod totum, posse esse in vno & eodem subiecto, quatenus solo numero sunt distincta, quia, vt sic nullam habent subordinationem inter se, nec ad distincta munia ordinantur: at per intensionem plura illa accidentia in eodem subiecto existentia habent ad sese inuicem subordinationem naturalem, vnum perficit aliud, & singula diuersimodè afficiunt suum subiectum, illúdque diuerso modo perficiunt, quia gradus posteriores ordinantur ad perfectiorem charitatem habitualem: vnde semper faciunt vnum per se in tali genere intensionis. V.

Obiicies vltimò: gradus isti vel dicunt aliquid supra entitatem istam superadditam charitati, & illi omnes ad se inuicem comparati sunt similes & æquales, aut nihil dicunt præter entitatem; vel si quid dicant, sunt sibi inuicem inæquales & dissimiles: si dicant aliquid rea-
B le præter istam entitatem: ergo charitas non intendetur tantùm charitate, vel aliquã entitate sibi superadditã, sed aliquo alio à tali entitate & charitate præexistente distincto, sícque aliquod tertium resultabit: item si omnes isti gradus sint sibi coæquales, præcedens argumentum redibit, scilicet plura accidentia solo numero distincta esse simul & semel in eodem subiecto, túncque charitatem potiùs dici multiplicari, quàm intendi. VI.

Similiter, si gradus isti sint dissimiles & inæquales etiam in perfectione indiuiduali, sacramenta *viuorum* non conferent æqualem gratiam & charitatem æqualiter dispositis, nec inæqualem inæqualiter dispositis contra doctrinam Concilij Tridentini: nam fieri poterit, vt qui accedit ad tale sacramentum, habeat gratiam & charitatem habitualem in maiori intensione,
C quàm sit eius dispositio, & ita si debeat recipere aliquem gradum, debet illum recipere in perfectione minori, quàm sit charitas eius habitualis, quod tamen repugnat: cùm in tali hypothesi charitas non intenderetur defectu maioris perfectionis in gradu illo, qui tunc conferretur per sacramentum: ergo ad vitandum hæc & alia id genus incommoda, videtur dicendum habitualem charitatem non intendi additione entitatis & gradus charitatis ad entitatem & gradum præexistentem habitualis charitatis. VII.

Ad primam partem huius argumenti, quâ quæritur quid isti gradus dicant, respondetur dicere partiales quasdam entitates totalis gratiæ, & rationem gradus, seu ipsum eius nomen connotare in tali partiali sua entitate subordinationem prioris partis ad subsequen-
D tem; & in hac subsequenti aliquem excessum perfectionis supra perfectionem prioris, quæ per talem gradum superadditum præcedenti aduenit. An autem partiales istæ entitates vniantur inter se quibusdam indiuisibilibus seruatâ proportione, ad modum, quo partes quantitatis extensæ vniuntur, an verò seipsis tantùm, & non alio vinculo, quia suapte naturâ sunt institutæ ad illam, eadem est ratio, ac de partibus intendentibus aliquam qualitatem, qua de re agunt Philosophi. VIII.

Ad posteriorem partem eiusdem vltimi argumenti, quâ quæritur, an gradus isti habeant subordinationem aliquam, sintq; sibi similes, an verò non, solúmq; distinguãtur penes ordinem naturæ vel temporis, quo producũtur, disputatæ ex

I. A professo pertinet ad physicum in libris de generatione & corruptione.

Obiter tamen respondemus videri probabilius, istos gradus gratiæ seruare aliquam inter se subordinationem, & posteriores pendere à prioribus tanquam ab aliqua dispositione præ-requisita, cùm enim posteriores sint perfectiores prioribus, priores disponunt subiectum ad posteriores; & cùm dispositiones reuocentur ad genus causæ materialis apud Philosophos, hæc dependentia superiorum graduum ab inferioribus dicenda est esse in genere causæ materialis.

Deinde: gradus isti videntur ex probabiliori sententia esse dissimiles, seu inæquales, quoad perfectionem indiuidualem, remanendo tamen semper intra vnam & eandem speciem, vt etiam Lorca cum aliquot recentioribus censet ad citatum articulum quintum quæ-
II. B stionis vigesimæ quartæ huius partis; nam & hoc ipsum nomen sic applicatum importat aliquam eminentiam superioris ad inferiorem, & tam Philosophi, quàm Theologi, loquendo de istis gradibus, dicunt alios esse minimos, alios maiores, alios summos, qui modus loquendi esset ineptus, si octauus non esset perfectior quarto intra eandem speciem accidentali perfectione, & ea sacramenta nouæ legis, quæ dicuntur perfectiua & consummatiua aliorum, (cuiusmodi est Eucharistia) non nos specialiori modo coniungerent Deo, quàm aliud sacramentum dignitate inferius: item omnia & singula sacramenta etiam comparata inter se semper æqualem conferrent gratiam, & eò tantùm dicerentur conferre maiorem, quòd aliquem alium gradum gratiæ superadderent præcedenti, non tamen maioris virtutis & efficaciæ,
III. C prout nudè & secundùm se considerantur, quàm sit gradus gratiæ per aliquod aliud sacramentum dignitate inferius collatæ, quod tamen videtur esse contra modum loquendi Patrum & Theologorum de excellentia specialis gratiæ sacramenti Eucharistiæ supra speciales gratias aliorum sacramentorum.

Ad id autem, quod hâc vltimâ obiectione affertur in contrarium, respondetur primò, gratiam & charitatem duabus viis & rationibus posse augeri; primò bonis actibus, siue *physicè* siue *meritoriè* tantùm; deinde vsu & perceptione alicuius sacramenti debitè factâ: nos non agere hîc de modo, quo gratia seu charitas augetur vi & efficacia alicuius sacramenti nouæ legis secundùm se & præcisè considerati (hoc enim pertinet ad tertiam partem, vbi agitur de vi & efficacia sacramentorum nouæ legis) sed tantùm agimus de augmento cha-
IV. D ritatis, vt illa potest augeri per bonos actus, & exemplum nunc à nobis allatum de sacramento Eucharistiæ fuit solummodo, vt ostenderemus gradus aliquos dissimiles esse admittendos in gratia seu charitate habituali, nec perfectionem illam maiorem (cùm sit tantùm accidentaria & intra eandem speciem) impedire, quin charitas constans variis istis gradibus sit homogenea, cùm singulæ partes eius entitatiuæ semper remaneant eiusdem rationis & speciei, solùmque differant accidentali perfectione.

Deinde respondetur, negando ex hac dissimilitudine & inæqualitate gratiæ & charitatis habitualis sequi non conferri æqualem gratiam æqualiter dispositis ad idem sacramentum accedentibus, sed inæqualem inæqualiter dispositis ad idem etiam specie sacramentum. V.
Nam ex iis, quæ Theologi tradunt citato illo loco tertiæ partis, sciendum est determinationem specialis gratiæ conferendæ per sacramentum, etiam ex institutione Christi Domini, posse distingui duplicem; prior est *per habitudinem tantùm ad ipsum sacramentum, & ipsum eius opus operatum* præcisè consideratum, præscindendo ab habitudine ad dispositionem *positiuam* suscipientis tale sacramentum, dummodo non ponat obicem; posterior determinatio est *per habitudinem ad ipsum quidem sacramentum & opus eius operatum, cum ordine tamen ad dispositionem positiuam ipsius suscipientis tale sacramentum*, Christus enim Dominus constituit, vt hoc & istud speciale sacramentum conferat *ex opere operato* hanc & in hoc vel
isto gradu gratiam, dummodo nullus sit obex VI.
in suscipiente. Deinde, quia voluit vnumquodque sacramentum nouæ legis agendo ex *opere operato*, imitari conditionem agentium naturalium, quæ vbi reperiunt in subiecto maiorem dispositionem, agunt fortiùs, & producunt effectum intensiorem, determinauit etiam idem specie sacramentum debitè quidem susceptum à duobus, sed inæqualiter dispositis, inæqualem conferre gratiã; inter quas duas determinationes istud est discriminis, quòd in priori Christus Dominus determinauerit certum & specialem gradum gratiæ tunc *in particulari* sic conferendæ per sacramentum, at in posteriori solummodo determinauerit *in genere*, scilicet, vt quanta esset dispositio suscipientis ipsum sacramentum seruatâ morali quadam proportione ei conferret tantam gratiam seu charitatem ha-
bitualem; itaque, vbi duo constituti in gratia, VII.
inæqualiter tamen dispositi, ad idem specie sacramentum accedunt, vterque illorum accipit æqualiter totam gratiam correspondentem priori determinationi, quia, tunc neuter illorum ponit obicem sacramento, sed est sufficienter dispositus ad illam vt proprium effectum istius sacramenti recipiendam, cùm vterque supponatur carere omni culpâ mortali, esse constitutus in gratia; & minor illa dispositio, quia est tantùm *negatiua* & non *priuatiua* alicuius debiti, non potest sortiri conditionem alicuius obicis seu impedimenti: si tamen agatur de gratia, vt correspondente posteriori determinationi, tunc isti homines recipiunt illam inæqualem, quatenus aliqui gradus ex omnibus illis vlterioribus, ad quos hæc posterior determinatio sese extendit, dantur meliùs disposito,
& non alteri minùs disposito, sicque habitualis gratia semper infunditur adulto iuxta eam dispositionem supernaturalem, cum qua accedit ad sacramentum. Vnde, si eius dispositio sit inferior ipsâ habituali gratia seu charitate, tunc ei augebitur vi sacramenti intra priorem determinationem, & intra posteriorem proportionatè tantùm ad eius dispositionem, sicque processus iste semper erit à minori ad maius. VIII.

I.

DISPVTATIO X.

De augmento habitualis charitatis per comparationem ad eius actus.

Articvlvs Primvs.

Vtrum actus Theologicæ charitatis augeant efficienter suum habitum, an verò tantùm dispositiuè seu meritoriè.

Certvm est apud omnes Catholicos, & est dogma fidei ex Tridentino sessione sextâ capite decimo, & canone 24. bona opera facta ex & in gratia sanctificante esse causam adaugendæ iustificationis iam acceptæ, & sanctus Iacobus suâ canonicâ capite secundo, satis manifestè id docet, vbi loquens de ea iustificatione, quam Abraham iam iustificatus perseuerans in accepta iustificatione consequutus est insigni illo actu, quo immolauit Deo filium, ita ait, *Abraham pater noster, nónne ex operibus iustificatus est?* id est, accepit incrementum iustificationis. II.

Sed inter Scholasticos difficultas remanet, an eiusmodi actus augeant habitum charitatis, *physicè* seu *effectiuè*, eo modo, quo actus intensiores habituum acquisitorum intendunt *physicè* suos habitus, sicque actus ille charitatis nullo alio sibi superaddito habeat in se ipso natiuam ac sufficientem virtutem, quâ tanquam proximum principale principium in genere causæ secundæ, augeat suum habitum, sicut actus nostri augent habitus acquisitos sibi correspondentes, an verò tantùm augeant illum meritoriè & dispositiuè, quatenus illis suppositis & exercitis tanquam morali quadam dispositione Deus solus in genere causæ efficientis & physicæ illum reali influxu augeat & intendat.

III. Vbi notandum est hanc difficultatem moueri tantùm de potentia ordinaria Dei, secundùm quam Deus de facto solet concurrere nobiscum ad actus charitatis, & nos ordinariè illos elicimus; non est autem de possibili & sola potentia absoluta seu extraordinaria Dei: cùm enim augmentum charitatis sit purè & simpliciter in genere causæ efficientis extrinsecæ, seu non vitalis, & Deus possit communicare alicui creaturæ talem efficientiam, nihil repugnat illum dare actui supernaturali valdè intenso charitatis Theologicæ adaugere *physicè* suum habitum, eodem planè modo, quo actus acquisitorum habituum intendunt suos habitus, scilicet eleuando & confortando entitatem eius, eo modo, quo alias res creatas eleuat & confortat ad producendum res supernaturales.

IV. Secundò, notandum est actus supernaturales charitatis Theologicæ esse in duplici differentia, alios esse *elicitos*, alios esse *imperatos*; præsentem difficultatem non moueri de actibus *imperatis*, sed tantùm de *elicitis*, quia habitus solummodo intenduntur *physicè* per actus sibi similes, in ratione formali, sicut quando generantur per illos, per illos tantùm vt

A tales generantur; quemadmodum Philosophi docent, agendo de productione & incremento habituum acquisitorum: nam, quod spectat ad modum augendi habitum charitatis *dispositiuè* tantùm & *meritoriè*, an scilicet id possit fieri per actus aliarum virtutum ab ipsa charitate, explicabitur infrà. His positis, V.

Duæ sunt de re proposita sententiæ, prima affirmans, cuius tamen explicandæ duo sunt modi, prior est habitum Theologicæ charitatis intendi *efficienter* per quoscumque actus Theologicæ charitatis tam *remissos*, quàm *intensos*, posterior est habitum charitatis infusæ tantummodo intendi *efficienter* per actus intensiores ipso habitu charitatis, cuius disparitatis ratio inter hanc vtramque explicationem est, quòd velint actus charitatis & habitum eius sequi conditionem habituum acquisitorum, quare, qui volunt habitus acqui-

B sitos augeri *physicè* per actus sibi similes etiam remissos & remissiores ipso suo habitu, volunt consequenter habitum Theologicæ charitatis augeri etiam *physicè* per actus charitatis etiam remissiores ipso suo habitu; qui verò contendunt eiusmodi habitus solummodo intendi *physicè*, per actus intensiores ipso suo habitu, volunt consequenter & habitum Theologicæ charitatis intendi solummodo *physicè* per actus intensiores habitu charitatis Theologicæ, & argumenta specialia ad probandum istud particulare, in quo isti duo modi discrepant, sunt planè eadem, cum iis omnibus, quibus aliqui Philosophi contendunt habitus acquisitos etiam *physicè* intendi per actus remissiores suo habitu, sicut & fundamenta contrariæ partis sunt eæ rationes, quibus nonnulli ex Philosophis probant habi- VI.

C tus acquisitos intendi tantùm *physicè* per actus intensiores. VII.

Quòd si quæratur ab iis, qui sequuntur priorem modum explicandi hanc sententiam, quomodo actus illi remissiores etiam sæpiùs iterati producunt *physicè* augmentum istud, cùm sint valde debiles infra perfectionem talis habitus & augmenti eius, imò nec ampliùs existant, sed solus eorum vltimus actus, quando tale augmentum producitur.

Respondent, illos actus sumptos coniunctim componere vnum totale agens, & æquipollere vni perfecto agenti, & omnes actus remissos præter vltimum augere habitum solummodo *meritoriè*, solum verò actum augere habitum *physicè*, non quòd per se & secundùm se sumptus sit sufficiens ad sic producendum hoc augmentum, cùm possit fieri, vt sic consideratus non sit potentior *physicè*,

D quàm primus, sed quòd Deus suppleat hic defectum huius actus vltimi virtute & contemplatione præcedentium meritorum, quem defectum non supplet in primo actu remisso: causam autem, cur Deus nunc in vltimo actu remisso velit concurrere ad supplendum defectum, & priùs noluerit, hanc esse, quòd tempore vltimi actus subiectum sufficienter dispositum ratione meriti & dignitatis in primo autem actu non erat. VIII.

Melior tamen est sententia negans, cum qua concludimus *actus elicitos charitatis Theologicæ habitualis tam intensissimos, quàm remissos non augere physicè seu efficienter, sed tantùm dispositiuè & meritoriè habitum Theologicæ charitatis*

I. *praexistentem in iusto eliciente istos actus, solúmque Deum extra sacramentum esse causam physicam seu efficientem ipsius augmenti habitus charitatis Theologicæ.* Ita sanctus Thomas verbis expressis in quæstionibus disputatis quæstione vnicâ *de virtutibus* in communi articulo vndecimo in fine corporis, *actus*, inquit, *nostri comparantur ad augmentum charitatis & virtutum infusarum vt disponentes, sicut ad charitatem à principio obtinendam* : & eodem articulo in solutione ad decimum quartum, *charitas*, inquit, *& aliæ virtutes infusæ non augentur actiuè ex actibus, sed tantùm dispositiuè & meritoriè* : item Durandus in primum sententiarum distinctione decimaseptima quæstione octaua numero quinto, vbi expresè ait actus nostros nullo modo sese habere *actiuè*, sed tantùm *dispositiuè & meritoriè* ad habitus supernaturales per se tam respectu augmenti, quàm infusionis, & in hoc
II. distingui ab actibus habituum acquisitorum.

Est etiam hæc nostra sententia omnium ferè recentiorum, vt Bannetij hic quæstione vigesima quarta ad articulum sextum dubio primo conclusione quinta; Arragonij & Lorcæ ibidem; Suares tertia parte operis *de diuina gratia* libro octauo cap. quarto numero 16. & sequentibus, & plurium aliorum.

Probatur primò : eadem est ratio intensionis alicuius habitus, ac primæ eius productionis: atqui habitus Theologicæ charitatis non producitur *physicè* ex propria & natiua sua conditione per nostros actus dilectionis etiam supernaturalis, sed est per se & natura sua infusus à solo Deo, & à nullo alio tanquam causa secunda principali efficiente physica : igitur & habitus Theologicæ charitatis non potest augeri *physicè & efficienter* nostris actibus ex ipso habitu charitatis Theo-
III. logicæ elicitis : minor est communis apud omnes, & patet ex dictis suprà, vbi ostendimus charitatem esse virtutem per se infusam, & ex eo, quòd sanctus Augustinus definiat virtutem infusam *per se* (cuiusmodi est charitas Theologica) bonam qualitatem, quam Deus in nobis & sine nobis operatur.

Maior est sancti Thomæ primâ secundæ quæstione 52. articulo tertio in corpore, vbi ex eo, quòd similes actus causant similes habitus, infert similes actus augere etiam ipsos habitus.

Deinde, eadem maior probatur inductione factâ per omnes habitus.

Tertiò ratione : intensio alicuius qualitatis loquendo propriè & physicè nihil est aliud, quàm quædam veluti productio formæ illius, quæ intenditur, & amplior seu perfectior eductio illius de potentia ad actum : nam, sicut entitas habitus charitatis, importata per primum gradum, edu-
IV. citur de potentia obedientiali voluntatis, sic etiam & entitas talis formæ, importata per secundum, tertium, quartum, & alios gradus augentes charitatem, educitur è potentia obedientiali voluntatis ; & ex dictis præcedenti disputatione entitates importatæ per eiusmodi gradus subsequentes sunt eiusdem speciei & rationis secundùm se, cuius est entitas charitatis importata per primum gradum : ergo quæ erit ratio primę eius producibilitatis per comparationem ad aliquem actum sibi correspondentem, eadem erit ratio augmenti eius, per comparationem ad aliquem actum sibi correspondentem: ergo, quemadmodum nullo nostro actu supernaturalis dilectionis habitus Theologicæ charitatis potest à

A nobis efficienter produci tanquam causa secunda principali, sic etiam nullo nostro actu elicito V.
à charitate Theologica potest physicè & efficienter augeri. Econtrà, si vna pars vnius & eiusdem qualitatis potest produci per aliquem actum, & alia similiter per aliquem alium actum illi correspondentem : ergo, cùm supernaturalis dilectio, quæ antecedit infusionem habitus charitatis, sit eiusdem ordinis & speciei cum illo actu dilectionis supernaturalis, qui post infusionem gratiæ iustificantis elicitur ex charitate habituali Theologica (quia ambo sunt entitatiuè supernaturales, sunt item eiusdem speciei, vel saltem pertinent reductiuè ad eandem specie charitatem, cùm duo habitus infusæ charitatis specie distincti non dentur) quemadmodum iuxta præcedentem sententiam posterior actus potest physicè & efficienter augere suum habi-
tum, sic prior poterit illum *physicè & efficienter* VI.
B producere : quod tamen negat prior sententia; & econtrà, sicut prior non potest illum producere efficienter, sic nec posterior illum augere efficienter.

Totum istud argumentum confirmatur ampliùs : prima & radicalis ratio, ob quam aliqua qualitas potest ex propria & sibi insita virtute à natura augere habitum sibi correspondentem, est, quia habet vim natiuam & sibi ex intrinsecis suis principiis propriam ad producendum illam vel aliam ei in eadem specie similem, quia hæc extensio non fit aliter, quàm producendo aliquam partialem entitatem homogeneam primæ, cui superadditur: ergo, vbi repugnabit alicui primùm produci efficienter, & tanquam ab aliqua causa secunda principali, per aliquem actum nostrum etiam supernaturalem (sicut repugnat habitui charitatis Theologicæ) ibi etiam
C repugnabit eidem posse augeri efficienter per VII.
nostrum actum, licèt supernaturalem, tanquam ab aliqua causa secunda principali, sícque habitus charitatis Theologicæ non poterit augeri efficienter per nostros actus supernaturales, elicitos ex habituali charitate infusa.

Neque potest responderi, duplicem esse rationem disparitatis; primam, quòd homo, dum concurrit ad obtinendum talem habitum charitatis, nondum est propriè & perfectè constitutus in genere causæ secūdæ respectu habitus charitatis, sed tantùm potest attingere *physicè & efficienter* solam substantiam, non autem modum actionis, econtrà verò, vbi homo iam possidet habitum, & agitur tantùm de augmento, tunc habet perfectam rationem causæ secundæ principalis, nec attingit solam substantiam, sed & modum actus supernaturalis, cuius beneficio producat
D *efficienter* nouum augmentum habitus.
Non, inquam, hæc ratio facit disparitatē ipsius VIII.
primæ productionis habitus charitatis ab intensione eiusdem habitus Theologicæ charitatis: quia ex rationibus huius sententiæ, quam hîc refellimus, ad rationem causæ principalis secundæ efficiētis physicæ, sufficit, quòd seipsam moueat actiuè per virtutem effectricem realiter in se existentem, eiusdémque dignitatis cum effectu producendo : atqui volūtas adulti sese mouet actiuè per actus suos vitales intellectus & volūtatis (in quibus gratia actualis, quâ consentit Deo vocāti, cōsistit) & actus illi realiter insunt volūtati, sunt enim immanētes, item sunt eiusdem ordinis cum habitu charitatis, sunt enim supernaturales, cùm sint vltimæ dispositiones ad habitū charitatis in-

I. fusæ: ergo, eodem iure, quo actus illi supernaturales, vt prouenientes ab habitu charitatis augent *physicè & efficienter* habitum charitatis infusæ, eodem iure ex vi & efficacia argumentorum prioris sententiæ producet illam physicè & efficienter in prima infusione, quod tamen hæc sententia negat cum aliis.

Neque obstat, quòd actus isti, vt dicunt actualem gratiam consensus in primam gratiam iustificantem, ita sint ordinis supernaturalis, vt tamen intra illum sint inferiores ipso habitu gratiæ seu charitatis infusæ.

Nam & vltima dispositio ad animam rationalem est etiam inferior ipsa animâ rationali, vt per se patet, & tamen iuxta aduersarios homo attingens *physicè & efficienter* illam, attingit etiam *physicè* animam rationalem, & productionem hominis: ergo in præsenti casu homo at-
II. tingens *physicè & efficienter* hanc dispositionem ad habitum charitatis, attinget etiam *physicè* primam eius productionem, sicque semper erit par ratio ipsius primæ infusionis habitus charitatis, ac ipsius augmenti eius.

Nec denique obstat, quòd forma, per quam iustus intendit seu adauget habitum charitatis, sit permanens, & in prima productione transiens: nam ad efficientiam physicam etiam causæ secundæ principalis sumptam præcisè & in rigore nihil refert, quòd virtus, per quam agens se mouet actiuè, sit permanens, vel tantùm transiens, dummodo prima virtus mediata sit permanens, cuiusmodi est in præsenti casu actiua obedientialis potentia.

Deinde, sicut habitus est permanens, & tantùm est agens immediatè per suos actus, qui sunt aliquid transiens, sic etiam potentia illa obedientialis, per quam intellectus & vo-
III. luntas producunt illos suos actus, in quibus actualis gratia consistit, est aliquid permanens: ergo semper erit par ratio primæ infusionis habitus charitatis Theologicæ ac eius augmenti, & quo iure & modo iustus potest intendere *physicè & efficienter* suum habitum charitatis, illo eodem modo & iure homo contritus de mortali peccato exercens actum dilectionis Dei super omnia ex motiuo supernaturali poterit *physicè & efficienter* in se ipso producere habitum charitatis Theologicæ.

Altera ratio disparitatis est, quòd actio illa vitalis intellectus nimirum & voluntatis, in qua consistit actualis gratia, quâ homo consentit Deo vocanti, & per quam concurrit ad obtinendum primam infusionem habitus charitatis, non est eiusdem ordinis & dignitatis cum charitate producenda, nec homo ratio-
IV. ne illius habet principium productiuum supernaturale, quia hæc actio est solùm supernaturalis, prout est à solo Deo, & per relationem ad solum Deum, simul concurrentem, non autem, prout tunc est ab homine: at in augmento charitatis actiones hominis iam sunt supernaturales, non solùm, vt procedunt à Deo, sed etiam vt ab homine prædito habitu charitatis, sicque principium agendi supernaturaliter, quod est charitas, existit in illo, dum intendit, seu auget habitum Theologicæ charitatis.

Neque etiam hæc ratio facit disparitatem: nunc enim ostendimus vitalem illam actionem esse supernaturalem, & quòd non sit tantùm supernaturalis, prout solùm est à Deo, & per re-
A lationem ad solum Deum vt concurrentem, sed V.
etiam, prout tunc est ab homine, patet, tum quia est ab homine vt agente per obedientialem potentiam, quæ licèt materialiter sit naturalis, est tamen formaliter supernaturalis, vt docetur agendo de illa: tum etiam, quia hæc actio vitalis, vt est ab homine & per relationem ad illum vt concurrentem, est meritoria *de congruo* primæ gratiæ: ex communi doctrina Theologorum: at meritum rei supernaturalis non potest esse per actionem merè naturalem, vt docetur agendo *de merito*.

Secunda ratio pro nostra propositione desumitur ex propria & speciali ratione habituum *per se infusorum* hoc modo: ea est conditio potentiarum, vt nunquam possint verè intendi, & in sua entitate perfici intrinsecè per proprios suos actus, vt patet inductione factâ per omnes potentias, & etiam ex communi doctrina Philo- VI.
B sophorum: atqui habitus charitatis Theologicæ est veluti quædam potentia, & sequitur conditionem eius, quia est habitus *per se* infusus, & habitus infusi *per se* sunt veluti quædam potentiæ, sequuntúrque conditionem potentiarum, vt sæpe animaduertimus: ergo habitus charitatis Theologicæ non potest intendi per proprios actus à seipso elicitos.

Tertia: illud, quod loquendo propriè est meritum, & confertur à Deo vt tale, non est aliquis connaturalis effectus *physicè & efficienter* productus per propriam & natiuam efficaciam alicuius nostri actus in genere causæ secundæ principalis, quia esse debitum naturali consequentiâ, & esse meritum respectu vnius & eiusdem opponuntur, quia meritum fundatur in promissione & pacto, at hoc debitum in necessaria connexione effectus cum sua causa; & effectus propriè di-
C ctus alicuius causæ secundæ principalis agentis VII.
per natiuam & propriam suam virtutem est ei necessariò debitus; alioqui patietur violentum, vt patet in causis naturalibus; atqui augmentum illud, quo habitus charitatis Theologicæ intenditur in homine iusto per actus elicitos à charitate Theologica, est aliquod meritum propriè dictum, est enim specialis quædam merces boni istius operis à charitate exerciti, quam Deus promisit & confert iusto benè operanti, & vt sic confertur à Deo, quemadmodum intelligitur facilè ex iis, quæ præmisimus initio huius articuli ex Concilio Tridentino: ergo augmentum istud non potest esse aliquis effectus connaturalis *physicè & efficienter* productus per propriam vim & natiuam efficaciam alicuius nostri actus: ergo, neque ipsi boni actus eliciti ex habitu infusæ charitatis possunt tanquam aliqua secunda causa
D principalis intendere *physicè & efficienter* ipsum VIII.
suum habitum charitatis.

Tandem: illud est principium & eodem modo concurrens ad augendum habitum charitatis infusæ extra sacramentum, quod est principium & modus, quo alij habitus per se infusi augentur & intenduntur; quia non est potior ratio, cur vnus augeatur, & hoc modo, quàm alius, præsertim, quando illi omnes intenduntur, & secundùm eandem etiam proportionem: atqui, dum actus elicitus ex infusa charitate Theologica habituali intendit suum habitum, simul etiam habitus per se infusi concomitantes gratiam, intenduntur, vt enim simul cum charitate infunduntur, súntque illius comites, sic etiam, dum illa intenditur, inten-

I. duntur & isti, vt sic seruent semper proportionem inter se, & tamen alij isti habitus non intenduntur *physicè & efficienter* per actus elicitos ab habitu charitatis Theologicæ, vt suprà animaduertimus, sed tantùm *dispositiuè & meritoriè*, nec etiam intenduntur per actus elicitos istorum habituum per se infusorum, quia fieri potest, vt habitus isti tunc nullum eliciant proprium actum: ergo, cùm tunc augeantur, augentur tantùm *meritoriè*, & ex consequenti, cùm eadem sit ratio habitus charitatis Theologicæ, is tantùm augebitur *dispositiuè & meritoriè* per actus suos proprios.

Quantum verò spectat ad priorem modum suprà relatum explicandi contrariam sententiam de actibus remissis, negatur omnes illos actus debiles & remissos componere vnum totale agens, æquipollens vni perfecto agenti: nam, vt sic æquipolleant, requiritur vnum ex
II. B duobus; primum est, vt vel sint simul & semel, & sic etiam simul & semel operentur, quia quando coniunguntur tantùm per aliquam successionem interpolatam, vt contingit in præsenti negotio, vnum non reddit alterum potentius, cùm actio vnius transierit, antequam alterum agens incipiat agere, sicque semper manet debile & improportionatum tali & tanto effectui producendo; alterum est, vt vel saltem sibi inuicem succedendo vnumquodque illorum faciat aliquid realiter & effectiuè, quod intrinsecè recipiatur in subiecto seu patiente, ratione cuius illud meliùs disponatur & proportionetur formæ introducendæ; imò, quo illam inchoent prima agentia, & vltimum perficiat & consummet, vt videre est in concauatione lapidis factâ per plures guttas aquæ sibi inuicem succedentes per longum aliquod tempus, & in
III. C ipsamet productione habitus acquisiti factâ per plures iteratos actus, quorum primus producit illam sub ratione alicuius paruæ dispositionis; secundus sub ratione maioris, & ita cæteri suo ordine; tandem vltimus illam complet & perficit in ratione habitus: at in præsenti negotio nihil reale & positiuum potest assignari, quod per primum actum remissum (item per secundum & tertium) producatur *physicè & efficienter* in voluntate iusti, cuius charitas dicitur intendi per vltimum actum. Nec ad hanc physicam efficientiam facit, quòd primi isti actus remissi iuuent ad remouendum impedimenta extrinseca, cuiusmodi sunt tentationes, & alia id genus: nam difficultas ad physicè augendum charitatem per actus eius proprios remissos, vel etiam intensos, non se tenet ex parte impedimentorum extrinsecorum, loquendo formaliter & præcisè, sed se tenet ex parte impotentiæ ad e-
IV. D ducēdum *physicè & efficienter* per aliquem actum charitatis, entitatem illam partialem è potentia obedientiali voluntatis, quæ importatur per gradum augentem prædictum habitum, quæ difficultas nullo modo tollitur vel minuitur per istos actus remissos sæpe sæpiùs iteratos.

Deinde: in primo illo modo explicandi hanc sententiam, non placet, quod ibi asseritur, scilicet *Deum supplere defectum vltimi actus, vt sic concurrat physicè ad nouum augmentum*: quemadmodum enim istud asseritur gratuitò & sine fundamento, sic etiam eadem facilitate reiicitur; & licèt homo iustus per illos actus remissos charitatis fiat gratior & acceptior Deo, quàm esset ante exercitium illorũ, & isti actus augeant *dispositiuè* habitum charitatis, vt dicetur infrà, non tamen euehunt hominem ad istum gradum, vt Deus intuitu istorum actuum & meritorum illis correspondentium suppleat in vltimo actu defectum virtutis physicæ ad efficienter augendum habitum charitatis: primò, quia hæc physica efficientia de lege communi non cadit sub meritum vniuscuiusque nostrûm, qui tamen de communi lege per actus etiam remissos sæpe sæpiùs iteratos possumus intendere habitum charitatis iam existentis in nobis; secundò, quia aliqui ex auctoribus istius sententiæ denegant talem efficientiam sacramentis nouæ legis, quorum valor & efficacia fundatur in meritis Christi Domini longè perfectioribus nostris. V.

Tertiò, quia nullum siue in sacris litteris, siue in Patribus extat vestigium istius efficientiæ tanquam cadentis sub meritum iusti, exercentis actus charitatis Theologicæ. VI.

Quartò, quia licèt per istos plures actus repetitos iustus sit magis dispositus ad recipiendum à Deo augmentum suæ charitatis, non tamen ad illud physicè & efficienter producendum, cùm per eiusmodi actum nihil intrinsecè ponatur in illo, ratione cuius talis maior dispositio fiat.

Tum denique, quia sic sufficiens dispositio ad agendum *physicè*, non fundatur in merito & dignitate puri hominis exercentis actus charitatis, sed ex parte illius sola obedientialis potentia sufficit, quæ est vna & eadem in quolibet iusto.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM petitur ex modo loquendi sacræ scripturæ & Patrum de secunda iustificatione hominis, dicunt enim homines iustos comparatione illius esse *cooperatores Dei*, vt primæ *ad Corinthios* tertio; *operari suam salutem*, ad *Philippenses* secundo; *seipsos iustificare* Ecclesiastici secundo, S. Ioannis tertio, & à sancto Augustino tractatu quarto in hanc epistolam sancti Ioannis, & tractatu 72. in eius Euangelium: ergo, quemadmodum plures Theologi ex hoc loquendi modo sacræ scripturæ & Patrum de sacramentis nouæ legis, comparatione gratiæ sanctificantis, colligunt hęc sacramenta causare gratiam *physicè*, sic etiam ex illo eodem loquendi modo sacræ scripturæ & Patrum de actibus charitatis in ordine ad augmentum iustitiæ iam acceptæ, rectè colligimus actus eiusmodi augere *physicè & efficienter* habitum charitatis. VII.

Confirmatur: contritio, quæ est actus supernaturalis in sacramento pœnitentiæ, concurrit *physicè* ad gratiam, quæ confertur per hoc sacramentum, iuxta sanctum Thomam tertia parte quæstione 89. ergo, cùm dilectio Dei super omnia elicita ex habitu charitatis Theologicæ non minoris sit efficaciæ in homine iusto, augebit *physicè* in illo habitum infusæ charitatis, & sicut exterior ablutiò baptismi producit gratiam *physicè* in suscipiente, multò magis actus charitatis Theologicæ producet *physicè* augmentum sui habitus. VIII.

Respondetur, iustos dici *cooperatores Dei* in augenda sua charitate, illo eodem modo (seruatâ proportione) quo adulti in sua iustificatione à peccatis mortalibus dicuntur *cooperari Deo*,

I. A *& ad suam iustitiam*, scilicet (vt Conciliũ Tridentinum explicat sessione sextâ capite quinto & canone quarto) assentiendo liberè Deo excitanti & vocanti, quemadmodum sanctus etiam Augustinus locis in hoc argumento citatis explicat, & hæc scripturæ & Patrum testimonia non tantùm procedunt de habitu charitatis, sed de iis omnibus, quæ vel ad illam faciunt aliquo modo, vel in ea includuntur, vt patet ex istis locis: vnde, sicut sacræ scripturæ, dum sic loquuntur de prima gratia iustificante, non intelligunt illud de efficientia *physica* in genere causæ secundæ principalis, sed de libera consensione voluntatis, sic etiam, quando locis citatis dicunt nos esse *cooperatores Dei* in secunda iustificatione, id intelligunt per liberum nostrum consensum.

Ad confirmationem, petitam ex modo agendi *physicè*, qui à multis Theologis tribuitur sacra-
II. B mentis nouæ legis, respondetur, disparem esse rationem, quia Theologi illam admittentes nolunt esse *natiuam* ipsis sacramentis, illísque conuenire ex intrinsecis suis principiis, quasi illa sint quædam causæ secundæ principales gratiæ, quam producunt, & hæc gratia sit naturalis illorum effectus; sed volunt esse tantùm *instrumentariam*, eísque conuenire per eleuationem factam à Deo, & ex ipsa institutione libera Christi Domini: at hîc agitur de efficientia *naturali*, quæ per se & ex propriis principiis actuum charitatis Theologicæ illis conueniat, sicut augmentum competit actibus intẽsis habituum acquisitorum, non enim negamus Deum posse sic eleuare istos actus, vt animaduertimus primo nostro notabili superioris articuli, sed loquimur tantùm de facto & de conuenientia *naturali*; hanc autem efficientiam *physicam* sacramentorum nouæ legis habere fundamentum in sacris literis iuxta ex-
III. C positionem Conciliorum & Patrum intellectis, & in modo loquendi Patrum de admirabili illorum efficacia, fusè ostendemus tertiâ parte agendo de iis.

Ad confirmationem, petitam à contritione respondetur ex nunc dictis, illam id tantùm habere, quatenus est aliqua pars sacramenti pœnitentiæ, & non ex *propria & naturali* sua virtute, sed ex ipsa eius eleuatione *ad esse aliquam partem totalis materiæ* sacramenti pœnitentiæ, factâ per Christum Dominum, de quo modo non mouetur hîc quæstio. Nec refert, quòd supernaturalis dilectio Dei super omnia considerata *secundùm se & natiuam efficaciam*, non sit minoris virtutis, quàm illa eadem, quæ reperitur in aliquo debitè pœnitente sacramentali pœnitẽtiâ de suis peccatis, quia hoc posteriori modo sortitur aliam conditionem ex gratuita voluntate Christi
IV. D Domini, sícque exemplum istud nihil facit contra nos: eodem modo respondetur ad id, quod ibi affertur de ablutione exteriore baptismi.

Secundum: non minor efficacia debet tribui actui Theologicæ charitatis respectu proprij sui habitus, quàm actui virtutis acquisitæ respectu proprij sui habitus acquisiti, seruatâ proportione, quia conueniunt in ratione habitus, & tam actus illi, quàm habitus sunt operatiui, éstque analogia quædam habitus supernaturalis operatiui ad habitum naturalem acquisitum: sed actus eliciti ex aliquo habitu acquisito intendunt *physicè* illum, saltem ad minus, quando sunt valdè intensi, iuxta communem doctrinam Philosophorum in Ethicis, & Theologorum primâ secundæ quæstione 52. de habitibus & illorum aug-

V. mento: igitur & actus elicitus ex habitu charitatis Theologicæ, salte n valde intensus, augebit *physicè* habitum charitatis.

Respondetur, negando maiorem; & rationes illæ, quibus stabiliuimus nostram sententiam, satis manifestè ostendunt rationem habituum per se infusorum esse longè aliam à conditione habituum per se acquisitorum, cùm hi dent tantùm *facilius* operari, non autem *simpliciter* posse operari; isti verò dent *simpliciter & absolutè* ipsum posse operari, nec sint ad facilitandum potentiam in agendo. Nec obstat, quòd hi posteriores habitus cõueniant cum præcedentibus in præcisa ratione habitus: hæc enim ratio est tantùm præsupponens primum principium operandi, abstrahendo ab inchoato seu incompleto tantùm, & à perfecto seu completo, quod semper conuenit vtrísque istis habitibus.

VI. Quòd verò actus habituum acquisitorum possint illos intendere, est, quòd illi possint produci per similes actus, sícque contineantur intra latitudinem naturalis efficientiæ & actiuitatis suorum actuum; infusi verò per se minimè. nihil autem possit naturaliter agere extra latitudinem obiecti sui naturalis.

Tertium: ad rationem causæ secundæ efficientis sufficit, vt illa seipsam moueat actiuè per virtutem effectricem realiter in se existentem, eiusdémque dignitatis cum effectu producendo: atqui homo iam præditus charitate habituali mouet seipsum liberè per consensum vitalem, & per charitatem, quam reipsa possidet, quæ est eiusdem dignitatis cum augmento seu gradu producendo charitatis: igitur homo iustus, ratione huius sui actus eliciti ex charitate Theologica, est causa secunda principalis efficiens huius augmenti suæ charitatis Theologicæ.

VII. Negatur maior sumpta præcisè, vt sonat; nam præter illa ibi commemorata, adhuc in causa secunda principali requiritur, vt virtus illa propria seu innata, per quam agit, sit ipsi effectui vt producendo proportionata aliquâ proportione, talis enim causa habet transcendentalem habitudinem ad suum effectum: at actus supernaturales eliciti ex habitu infusæ charitatis, non habent talem aliquam proportionem ex propria sua conditione cum augmento charitatis vt producendo: nam, licèt sint eiusdem supernaturalis ordinis, imò ex hypothesi eiusdẽ intensionis, quia tamen modus ille producendi hoc augmentum est per eductionem è potentia obedientiali voluntatis, modus autem iste producendi non conueniat per se actui charitatis infusæ, vt ostendimus, fit, vt etiam ex defectu huius conditionis actus eliciti ex habitu charitatis infusæ, quantumcumque sint intensi, non possint esse causa principalis
VIII. secunda propr.) au n enti sui habitus.

Quartum: quicumque *physicè seu efficienter* attingit vltimam dispositionem ad formam, censetur quoque efficienter per modum causæ secundæ attingere ipsam productionem formæ, vt patet exemplo animæ rationalis, quando homo generatur: atqui homo iustus concurrit *physicè & efficienter* tanquam causa secunda ad proprios actus vitales intellectus & voluntatis, quibus proximè & immediatè disponitur ad nouum gradum charitatis: ergo homo iustus ratione suorum eiusmodi actuum ab habitu charitatis elicitorum concurrit *physicè & efficienter* ad augmentum sui habitus Theologicæ charitatis.

Aliqui respondent, actus nostros vitales esse

I. tantùm dispositiones ad gratiam, vt illi sunt à Deo, non autem, vt sunt à nobis. Sed hæc solutio non placet: nam actus illi sunt dispositiones ad gratiam; quatenus sunt actus liberi eliciti ex gratia excitante & adiuuante in tali genere, nimirum dilectionis, & doloris de peccatis: at vt sic sunt nostri, cùm sint meritorij *de congruo*, & Concilium Tridentinum sessione sextâ capite sexto, & canone quarto docet & definit adultum sese liberè disponere ad gratiam iustificantem ex gratia excitante & adiuuante Dei.

Aliter itaque respondemus primò ad summum maiorem eius propositionem esse tantùm veram de ea vltima dispositione, quæ sit *physica*, non tantùm materialiter, seu quoad suam entitatem, sed etiam *formaliter*, seu *in ratione dispositionis*, hoc est, quæ ex ipsa propria seu naturali conditione formæ introducendæ necessariò
II. prærequiritur ad illam, tūc enim, quia inter hanc dispositionem vltimam, & eius formam est necessaria quædam connexio, qui *physicè* attingit hanc dispositionem vltimam, potest aliquo sensu æstimari attingere etiam *physicè* ipsam formam: at vitales illi actus liberi intellectus & voluntatis, quibus homo disponitur proximè & immediatè, non sunt de hoc genere dispositionis; sed sunt *morales* tantùm dispositiones *solùm ex congruentia* & ordinatione Dei requisitæ ad gratiam iustificantem; quemadmodum Theologi docent agendo de illis: vnde ex physica positione illarum in homine iusto non potest rectè colligi tale augmentum habitus charitatis Theologicæ attingi etiam physicè ab actibus charitatis Theologicæ, quos iustus elicit.

Deinde: respondetur hæc duo distingui (*attingere physicè productionem formæ*, & *attingere physicè ipsum compositum ex materia & forma*)
III. vt patet in exemplo ibi posito de anima rationali: homo generando hominem rectè dicitur attingere *physicè* hominem, seu illum *physicè* generare, non tamen rectè dicetur attingere *physicè* productionem animæ rationalis seu verè physicè producere animam rationalem: quia hæc est tantùm per veram creationem, vt fides docet & nullum agens naturale potest creare, sed quia duplex actio reperitur in productione hominis, vna, quâ anima creatur, & hæc à solo Deo, altera, quâ hæc anima vnitur suo corpori, & ipsum compositum fit: & hæc vnio est ab ipso homine generante, eo ipso, quo homo generans introducit in subiectum has & istas dispositiones postulantes hanc & istam animam, & insuper coniungit animam suo corpori, rectè intelligimus vnum hominem generare hominem: at in intensione habitus charitatis, augmentum eius ita à solo Deo producitur, vt nulla actio etiam
IV. posterior solùmodo naturâ detur, quâ per actus supernaturales elicitos ex habitu charitatis infusæ augmentum istud vniatur suo præexistenti habitui: vnde nullo modo potest concurrere *physicè* ad eius productionem: & hinc patet solutio ad exemplum animæ rationalis ibi allatum in confirmationem.

Tandem: animal licèt non possit seipsum producere, attamen vbi iam est genitum, concurrit efficienter tanquam causa secunda ad suam propriam accretionem, & seipsum in genere causæ secundæ auget propriâ virtute internâ: igitur à simili, licèt prima productio charitatis Theologicæ sit tantùm à Deo, ipsum tamen charitatis Theologicæ augmentum in homine iusto seu

A prædicto habitu charitatis erit *physicè* ab homine iusto tanquam causa secunda. V.

Respondetur disparem esse rationem, quia enim animal potest aliud simile sibi producere, & vnire suæ formæ diuisibili formam aliam diuisibilem, vt in brutis, ideò potest etiam propriâ virtute seipsum augere: at supernaturalis actus elicitus ex habitu charitatis Theologicæ non potest producere habitum charitatis, nec etiam eius augmentum.

ARTICVLVS III.

Soluuntur duo dubia.

QVÆRES primò: cùm nulla detur actio sine termino, si actus illi supernaturales eliciti ex habitu charitatis non concurrunt effi-
B cienter ad augmentum eius, quem ergo terminum habent. VI.

Respondetur duplicem posse distingui terminum alicuius actionis, vnum *intrinsecum* ipsi actioni, qui in actibus volūtatis (quales sunt actus charitatis) nihil est aliud, quàm *ipsamet inclinatio & pondus quoddam voluntatis in obiectum amatum*, quemadmodum Theologi docent ex professo primâ parte agendo de processione Spiritus sancti per voluntatem diuinam; alterum *extrinsecum*, qui in actibus voluntatis est *bonum intentum ab ipsa*, seu *ipsa eius consecutio*: actus charitatis, de quibus hîc loquimur, semper facere actualem illam inclinationem & pondus suæ potentiæ in Deum, vt proprium suum obiectum, sicque nunquam carere termino sibi *intrinseco* ad quamlibet actionem, & semper habere aliquem terminum *extrinsecum* non est de essentia actionis, sicut nec vnquam frustrati fine sibi
C *extrinseco*. VII.

Quæres secundò, cur homo beatus potest efficienter concurrere ad visionem beatificam, quæ nihil est aliud, quàm ipsamet gratia & charitas consummata, non possit verò concurrere efficiēter ad augmentum charitatis, quod est solummodo gratia non consummata; cùm etiam visio beatifica sit aliquid nobilius charitate viæ vel augmento eius.

Respondetur, disparem esse rationem visionis beatificæ, & augmenti charitatis, quòd visio beatifica sit actio propriè vitalis contenta intra latitudinem obiecti *terminatiui* intellectus creati, vt ex professo docetur primâ parte quæstione 13. vnde beatus non tantùm potest, sed etiam debet ad illam *effectiuè* concurrere, aliàs formaliter non viueret per talem actum, cùm tunc censeatur quis viuere, quando seipsum per princi-
D pium sibi intrinsecum mouet, & visio beatifica VIII. appelletur passim in sacris litteris *vita*, & beati dicantur *viuere* in patria ratione visionis beatificæ: at infusio augmenti charitatis Theologicæ nec est propriè loquendo aliquis actus vitalis, cùm sit à Deo vt agente *extrinseco* nobis, nec item continetur intra latitudinem totalis obiecti *terminatiui*, ipsius actus eliciti à charitate Theologica, nec intellectus tendat formaliter in illud vt obiectum amabile, sed tantùm sequatur ad actum amoris ex charitate eliciti tanquam aliquod eius meritum & præmium. Nec his obstat appellatio *gratiæ consummatæ*: nam visio beatifica ideò vocatur *gratia consummata*, quia est bonum vltimum, ad quod gratia sanctificans tendit, & hæc per visionem beatificam constitui-

I. tur in termino, vltra quem non ampliùs progreditur.

ARTICVLVS IV.

Vtrum actibus intensioribus charitatis habitus augeatur.

REPETENDVM est ex dictis suprà, actus charitatis esse in duplici differentia, alios esse *elicitos*, alios *imperatos*: & quia docuimus habitum charitatis Theologicæ augeri tantùm *dispositiuè* seu *meritoriè*, ideò præsens difficultas procedit non tantùm de actibus *elicitis* per charitatem, sed etiam *de imperatis*, & in vniuersum de omni actu libero viatoris honesto aliquâ supernaturali honestate, & ex omni parte, id est tam *ex obiecto*, quàm *ex circumstantiis* bono, cuiuscumque sit virtutis, modò sit ab homine iusto
II. viatore; nam ex iis, quæ Theologi docent in materia *de merito*, omnes eiusmodi actus sunt meritorij, & in illis omnes conditiones requisitæ ad meritum, etiam *de condigno*, reperiuntur, vt patet discurrenti per illas, & Deus tam in veteri testamento, quàm in nouo, non tantùm promittit præmium vitæ æternæ actibus *elicitis* ex habitu charitatis Theologicæ, sed etiam aliarum virtutum, vt misericordiæ, commendando passim eleemosynam; item temperantiæ, laudando ieiunium; & obseruatione mandatorum: mandata autem non tantùm sunt de actibus elicitis Theologicæ charitatis, sed etiam aliarum virtutum, vt patet consideranti illa; vnde, cùm augmentum charitatis Theologicæ fiat solummodo *dispositiuè & meritoriè*, & hæc efficientia illis non repugnet, quin potiùs eadem est eorum conditio quoad illam, ac actuum elicitorum à charitate,
III. si actus eliciti à charitate possint illam intendere, & actus imperati idem præstare poterunt; quod enim Theologi vulgò dicunt, charitatem Theologicam esse principium meriti, non debet intelligi de principio *efficiente seu physico*, sed *morali* tantùm, vel etiam, quatenus charitas Theologica ipsâ sui existentia ita cohonestat suum subiectum & actus eius liberos honestos, vt, si habeant reliquas conditiones ad meritum requisitas, sint meritorij *de condigno*, si verò careant præsentiâ & coniunctione charitatis Theologicæ, quantumuis aliàs sint boni, nullo modo sunt meritorij *de condigno*, vt ampliùs Theologi docent loco nunc citato.

Secundò repetendum est ex dictis, posse dari actus (siue charitatis, siue aliarum virtutum) alios *remissos*, alios *remissiores*, alios *æquales*, alios *intensos*, & alios *intensiores* comparatione illorum
IV. factâ ad ipsum habitum charitatis iam præexistentis in ipso exercente illos.

Notandum vltimò, quia ex dictis suprà habitus charitatis admittit aliquos gradus, aliquam dari latitudinem in illa; item & in actibus charitatis & aliarum virtutum, cùm admittant intensionem & remissionem: sicque quæstio potest moueri, quando actus charitatis siue aliarum virtutum augent habitum charitatis præexistentis, secundùm quam latitudinem, & in qua proportione augeant illum; hoc articulo tantùm quærimus, an habitus charitatis intendatur per actus intensiores ipso habitu charitatis: ad cuius resolutionem

Sit hæc propositio: ***habitus charitatis Theologica augetur actibus intensioribus.*** Hæc propo-

A sitio est communis apud omnes, & facilè probatur: habitus charitatis augetur per aliquos actus, V.
vt ostendimus præcedentibus articulis: igitur potissimùm per illos, qui videntur esse magis proportionati illi ad talem effectum, sed inter actus charitatis, ij, qui sunt intensiores, videntur esse magis proportionati ad augmentum eius faciendum, sic enim est maior conuenientia, vt patet ex analogia ad habitus acquisitos & augmentum illorum: igitur actus intensiores charitatis intendunt *dispositiuè & meritoriè* suum præexistentem habitum charitatis.

Quæres, quando habitus charitatis augetur per actus *intensiores*, quodnam sit principium productiuum istius excessus in ratione talis excessus, an ipse habitus charitatis iam præexistens & eliciens talem actum charitatis, an quidam vehementior conatus potentiæ seu voluntatis,
B an denique ipsummet augmentum charitatis, vel aliquid aliud adueniens de nouo ex parte Dei. VI.

Respondetur primò, hunc excessum in actu illo intensiori quoad præcisam rationem excessus *non esse ab habitu charitatis iam præexistentis;* tum quia vnusquisque habitus, præsertim infusus per se, facit potentiam, cui inest, habilem & idoneam exercere actus secundùm eam tantùm perfectionem, quam ipse talis habitus habet in se, quia nihil potest operari vltra suam perfectionem: atqui hic excessus actus intensioris est extra perfectionem illam, quam ipse habitus charitatis præexistens in tali operante habet in se, & prout existit in illo: nam iste habitus charitatis supponitur esse remissior, quàm sit iste actus: deinde perfectio effectus præhabetur in sua causa, quia nemo dat, quod non habet: sed excessus iste importatus hâc intensione non præhabetur in tali habitu charitatis præexistente, quia
C supponitur esse in gradu remissiori. VII.

Secundò respondetur, hunc excessum præcisè spectatum *non esse ab ipso vehementiori conatu voluntatis simpliciter & nudè spectato*, quia conatus iste vel esset voluntatis, vt agentis naturaliter & in ratione naturalis potentiæ, vel vt eleuatæ seu supernaturalis & confortatæ ad sic agendum: non primum, quia quemadmodum actus iste charitatis non est naturalis, ita nec eius intensio & conatus ad illum, est à potentia naturali; non item secundum seu à voluntate vt confortatâ infuso habitu charitatis, quia vt sic non plus potest, quàm habitus illi conferat, cùm habitus supernaturales dent suis potentiis ipsum posse: at habitus ille charitatis solummodo dedit illi posse exercere actus remissos tanquam sibi proportionatos.

Tertiò respondetur, *istum excessum non esse*
D *ab ipso augmento charitatis:* tum quia dispositio VIII.
nunquam est effectiuè à forma, ad quam est dispositio (atqui actus iste charitatis vt intensior seu habens talem excessum supra suum habitum est moralis quædam dispositio ad tale augmentum charitatis, quia ex dictis tales actus augent *dispositiuè seu meritoriè* habitum præexistentem charitatis) tum quia vnum & idem comparatione vnius & eiusdem non potest, saltem de potentia ordinaria, esse meritum aliquod & principium meriti: atqui hic actus charitatis secundùm rationem excessus est aliquod principium, scilicet *morale & meritorium* istius excessus seu augmenti vt sic & hoc modo intensi, hoc enim augmentum habitus est aliqua merces, aliquod præmium, & ex consequenti aliquod meritum huius

I. actus charitatis Theologicæ sic intensi, & hic actus sic intensus meretur tale augmentum, vt patet ex dictis articulo primo huius disputationis: ergo excessus iste in actu intensiori non est ab ipso augmento habitus præexistentis.

Respondetur vltimò, talem excessum vt sic, seu actum hunc intensiorem sub ista speciali ratione excessus, esse *à speciali auxilio supernaturali concurrente cum voluntate & habitu charitatis præexistentis, supplente defectum, qui est in tali habitu & potentia, vt per illum eleuata ad producendum actum charitatis sub tali maiore intensione, seu vt sic intensiorem.* Probatur: quia ex iis omnibus, quæ reperiuntur, quando talis actus producitur, nihil aliud potest occurrere, in quod productio & efficientia huius excessus in tali actu possit refundi, vt patet discurrenti per singula, & ex nunc dictis.

II. Deinde, quia eodem modo seruatâ proportione philosophandum est de principio productiuo huius excessus in actu intenso, quo philosophamur de actu dilectionis supernaturalis elicito à voluntate nondum informata habitu infusæ charitatis, quando adultus sese disponit vltimò ad primam iustificationem, quia voluntas in vtroq; casu est impar seu inæqualis ad eliciendum connaturaliter vtrumque actum, sed in priori casu principium productiuum dilectionis vt supernaturalis est auxilium supernaturale adiuuans, quo voluntas corroboratur, & habitus simul suppletur: igitur & in hoc posteriori casu, quo actus charitatis exercetur intensior, quàm sit habitus præexistens in voluntate, principium productiuum talis excessus seu huius actus sub ratione maioris intensionis, quàm sit ipse habitus, est prædictum supernaturale auxilium speciale concurrens simul cum voluntate &

III. ipso habitu, vt supplens defectum, qui ad hoc est tam in ipsa potentia seu voluntate, quàm in ipso habitu charitatis: vnde actus iste, vt sit intensior, quia elicitur secundùm suam substantiam & entitatem supernaturalem à voluntate quatenus informata prædicto habitu charitatis & proinde tanquam aliquo principio connaturali (nam habitus supernaturales dantur suis potentiis, vt illæ istis instructæ agant connaturaliter) producitur connaturaliter, idem verò actus, quatenus producitur secundùm talem modum, quem ipsa eius maior intensio importat, ita est supernaturalis, vt tamen sit præternaturaliter ab ipsa voluntate, quatenus vt sic non procedit ab ea tanquam à connaturali suo principio, defectu habitus proportionati isti modo seu intensioni; neque propterea tamen voluntas desinit esse causa principalis talis sui actus, cùm ille sit vitalis,

IV. & vitalis potentia sit causa principalis suorum actuum vitalium etiam supernaturalium, vt ex professo docuimus primá parte quæstione 12. agendo de visione beatifica.

ARTICVLVS V.

Vtrum habitus charitatis augeatur etiam per actus remissiores.

QVOD spectat ad præsentem difficultatem omnes sententiæ possunt reuocari ad duas, quarum prior existimat habitum charitatis intendi solummodo per actus *intensiores* ipso habitu charitatis iam præexistentis, non autem per *remissos*, vel *minùs intensos*, aut solummodo

V. *æquales*; ad quam classem reuocari debent Durandus libro primo sententiarum distinctione 17. quæstione 8. quando vult iustum mereri tantùm per ea opera, quibus adæquatè respondet Deo excitanti, ita vt, si iustus excitetur à Deo ad actum vt quinque, ille ex sua libertate cum exerceat vt tria, vel quatuor, nihil mereatur: item ij, qui volunt tales actus ita esse meritorios, vt tamen non mereatur augmentum charitatis, sed tantùm conferant dispositionem, vel remoueant impedimenta, & homo exeat in actum intensiorem, vt solùm mereatur nouo quodam titulo, illud idem, quod præcedentes eius actus fuerant promeriti, vt S. Bonauentura in secundum sententiarum, Bannes etiam hâc parte quæstione 24. articulo secundo in relatione de augmento charitatis, item illi omnes, qui licèt admittant actus remissos & æquales esse

VI. meritorios noui augmenti gloriæ obtinendæ in patria, negant tamen illos esse meritorios augmenti gratiæ & charitatis.

Contraria sententia est affirmans charitatem intendi per actus remissiores, pro qua

Sit hæc propositio: *habitus charitatis infusa augetur etiam per actus remissos, seu per quoscunque actus elicitos ex habitu charitatis etiam remississimos.* Ita plerique recentiorum interpretum sancti Thomæ hîc citatâ quæstione 24. articulo sexto & alibi, vt Suarez pluribus in locis, præsertim libro nono *de gratia* capite tertio numero decimo quarto, vbi refert pro hac nostrâ propositione multos auctores tam veteres, quàm recentiores, imò sequenti numero ait oppositam sententiam non esse hodie ampliùs probabilem post Concilium Tridentinum paulò pòst referendum, licèt olim habuerit aliquos defensores.

VII. Probatur autem nostra propositio: primùm ex sacris litteris ex Apostolo *ad Coloss.* tertio capite, *quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut Domino & non hominibus, scientes, quod à Domino accipietis retributionem hæreditatis:* quò loci ad probationem nostræ propositionis hæ particulæ sunt obseruandæ. prima (*quodcumque*) quæ est signum aliquod vniuersale, vt Dialectici loquuntur, & comprehendit omne & quodlibet bonum opus, non distinguendo inter remissum & intensum, hæc enim sequens particula Apostoli (*ex animo operamini*) non ponitur ad distinguendum inter opus remissum & intensum, sed solummodo ad denotandum, quòd tale opus non sit faciendum coactè, sed esse libenter exequendum, qui modus operandi potest reperiri etiam in remisso actu bono.

VIII. Secunda particula est hæc (*accipietis à Domino retributionem*) hæc enim significat Apostolum ibi loqui de iustis exercentibus bona seu meritoria opera à Deo compensanda: nam pro hac voce, quæ habetur in editione vulgata (*retributionem*) in textu Græco hæc vox habetur *ἀνταπόδοσιν*, quæ etiam apud Græcos auctores prophanos significat *contrariam seu reciprocam redditionem*, id est, compensationem eius, quod est datum, vt etiam Henricus Stephanus obseruat in suo Thesauro: vnde sanctus Chrysostomus homiliâ decimâ in istam epistolam illud explicat de mercede reddita pro bono opere adimpleto, sicque Apostolus ibi loquitur de mercede à Deo conferenda iustis hominibus pro quibuscumque bonis operibus ex & in gratia Christi Domini factis.

I. Tertia particula est hæc (*hæreditatis*) quâ particulâ passim apud Apostolum gloria æterna seu essentialis beatitudo significatur, ratione cuius sancti dicuntur esse *cohæredes Christi Domini*, & illam accipere tanquam verè filij Dei & eius hæredes, *ad Romanos* octauo, *si filius & hæres*, & alibi passim; sicque sensus integer istius loci est, Deum iustis hominibus redditurum esse gloriam essentialem pro quolibet bono opere ab illis in & ex gratia Christi Domini exercito, & cùm istis iustis, de quibus Apostolus hîc loquitur, gloria essentialis sit iam debita ratione iustitiæ, in qua formaliter sunt constituti, hæc retributio hæreditatis danda illis à Deo in compensationē bonorum istorum operum factorum de nouo, debet intelligi de augmento ipsius gloriæ essentialis, quæ essentialis gloria, cùm respondeat gratiæ & charitati viæ, quemadmodum iusti secundùm hunc locum Apostoli merentur co-

II. ram Deo vi suorum bonorum operum augmentum suæ essentialis gloriæ accipiendæ in patria sic vi & efficaciâ eorumdem quorumcunque bonorum operum merentur accipere in via augmentum suæ charitatis.

Idem patet ex istis verbis eiusdem Apostoli primæ *ad Corinthios* decimo quinto, *in fine stabiles*, inquit, *estote, & immobiles, abundantes in opere Domini, semper scientes, quòd labor vester non est inanis in Domino*: quo Apostoli testimonio Concilium Tridentinum sessione sextâ capite decimo sexto, vtitur ad excitandum homines ad bene operandum propositâ vitâ æternâ tanquam præmio bonorum operum: vbi animaduertendum est, quòd, licèt vulgata editio Græca & Syriaca non habeant istam particulam (omni) nihilominus prædictum Concilium ita referre hunc locum Apostoli, *abundate in omni opere*

III. *bono*, quâ additione videtur expressisse clariùs, quod Apostolus implicitè tantùm sic dixerat, *abundantes in opere Domini semper*. hoc enim aduerbium *semper* iunctum verbis sequentibus significat laborem hominis iustificati in exercitio cuiuscumque boni operis non fore inanem, sed pro suo fructu habiturum vitam æternam: & quòd locus ille Apostoli debeat intelligi de præmio essentiali seu de beatitudine essentiali tanquam mercede bonorum operum factorum ab homine iusto, satis patet ex eo, quòd ibidem Concilium in eundem finem statim subiungat hunc alium locum eiusdem Apostoli *ad Hebræos* sexto, *non enim iniustus est Deus, vt obliuiscatur operis vestri*; & capite decimo, *nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem*. Deinde ex eo, quòd idem Concilium volens ostendere quo fine, & quâ intentione retulerit hæc testimonia Apostoli, ita sub-

IV. iungit, *atque ideo bene operantibus vsque in finem, & in Deo sperantibus, proponenda est vita æterna, & tanquam gratia filiis Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, & tanquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus & meritis fideliter reddenda*; quæ omnia eò tendunt, vt intelligamus iustum quouis suo bono opere promereri augmentum gloriæ obtinendæ in patria, quæ cùm respondeat gratiæ & charitati viæ, simul etiam iisdem bonis operibus augmentum gratiæ seu charitatis habitualis promeretur.

Idem etiam patet ex illo Christi Domini apud sanctum Matthæum capite decimo, *quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ*

A *frigidæ tantùm in nomine discipuli, amen dico vobis non perdet mercedem suam*: quò loci V. Christus Dominus minimo operi (cuiusmodi est *dare scyphum aquæ frigidæ*) nullâ factâ mentione intensionis illius, quin potiùs abstrahendo ab ea, quemadmodum hæc particula (*tantùm in nomine discipuli*) denotat, promittit vitam æternam, & proinde augmentum gratiæ seu charitatis habitualis in via ei correspondens: nam quòd Christus Dominus ibi per hanc particulam (*mercedem*) intelligat vitam æternam seu essentialem gloriam patet, tum ex verbis antecedentibus, vbi illam promittit iustis exercentibus alia bona opera, tum ex eo, quòd apud eundem sanctum Matthæum capite vigesimo quinto respiciens ad hoc suum verbum ait se in extremo vniuersali iudicio dicturum bonis, *venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, esuriui enim*

B *& dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi bibere*: & ibidem paulò pòst subiungit, VI. *amen dico vobis, quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis*: ergo, quemadmodum hoc posteriori loco retribuit vitam æternam seu gloriam essentialem vt mercedem istius scyphi aquæ frigidæ, sic etiam priori loco illam eandem essentialem beatitudinem promittit se daturum tanquam præmium prædictæ istius minimæ eleemosynæ, & ex consequenti pollicetur se daturum augmentum gratiæ seu charitatis in via correspondens illi.

Confirmatur: Concilium Tridentinum suprà affert hoc verbum Christi Domini ad exaggerandum liberalitatem Dei & ad explicandum, quantum Deus retribuat bonis operibus iustorum, & vt ex hac tali exaggeratione excitet homines iustificatos ad exercendum bo-

C na opera, vt patet ex discursu istius capitis decimi sexti: ergo, cùm ad id multum conferat, nul- VII. lum eiusmodi bonum opus quantumlibet minimum carere suâ mercede, & nomine *mercedis* intelligat vitam æternam, ad ídque citet illud Apostoli secundæ *ad Corinthios* quarto, *id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis*; tam sensus prædictæ sententiæ Christi Domini, quàm eius explicatio ibi insinuata à Concilio Tridentino, est, nullum dari opus bonum à iusto in & ex gratia Christi Domini exercitum, quod non habeat pro suo præmio in altera vita gloriam æternam, & in hac gratiam & charitatem illi correspondentem, sicque iustum quolibet bono opere, siue remisso siue intenso, semper mereri augmentum habitualis suæ charitatis.

D VIII.

ARTICVLVS VI.

Eadem veritas probatur ex Concilio Tridentino & Patribus.

EADEM nostra propositio probatur ex Concilio Tridentino sessione sextâ nunc citatâ, quod canone vigesimo quarto definit, *gratiam acceptam augeri coram Deo per bona opera, & ipsa bona opera esse causam augendæ ipsius iustificationis acceptæ*: item canone trigesimo secundo, vbi definit, *ipsum iustificatum, bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam & Iesu Christi meritum fiunt, verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ consecutionem, atque*

I. *etiam gloriæ augmentum*; in quibus definitionibus Concilium loquitur absolutè, simpliciter, & indefinitè de bonis operibus iustorum, vt patet ex ipsis eius terminis, & in materia doctrinali locutio *indefinita*. sicut & in materia necessaria apud Dialecticos æquiualet vniuersali: ergo cùm bona opera iustorum alia sint remissa, alia intensa, seu intensiora, Concil. Trid. definiens indefinitè & absolutè bona opera iustorum facta in & ex gratia Christi Domini esse meritoria augmenti gratiæ seu charitatis, tam illud intelligit de bonis operibus *remissis* iustorum, quàm de *intensis*, seu etiam *intensioribus* ipso habitu charitatis præexistentis in iusto.

Confirmatur: eodem modo Concilium loquitur indefinitè & absolutè de bonis istis operibus iustorum in ordine ad promerendum augmentum gratiæ, charitatis, & gloriæ æternæ,
II. quo in eadem sessione capite decimo sexto, & in istis canonibus loquitur de iustificatis hominibus exercentibus prædicta bona opera, vt patet ex ipso eius textu, sed quamuis inter sanctos seu iustificatos dentur aliqui insigniter sancti & aliqui sancti quidem, sed quasi secundùm communem aliquem statum longè inferiorem priori, omnia ista decreta Concilij Tridentini non debent ita restringi, quasi loquatur tantùm de bonis operibus insignium iustificatorum, sed debent intelligi de bonis operibus iustificatorum purè absolutè & simpliciter, nullâ factâ exceptione aliquorum, qui non sunt insigniter iustificati: ergo pari iure, licèt inter bona opera iustorum alia sint remissa, alia sint intensiora, prædictum Concilium ibi loquens *indefinitè absolutè & simpliciter* debet intelligi de omnibus & quibuscumque bonis operibus iustorum tam remissis, quàm intensissimis factis in & ex gratia Christi Domini.

III. Tertiò: totum illud, quod Concilium Tridentinum citato illo capite decimo sexto & canonibus relatis requirit in bonis operibus, vt sint meritoria augmenti gratiæ seu charitatis, tam bene reperitur in bonis operibus iustorum factis *remissè*, quàm in factis *intensissimè*; hæc enim tantùm requirit, primò vt sint bona opera, deinde quòd fiant ab homine iustificato viatore, seu per gratiam Christi Domini sint facta, nam vbi hæc enumerauit ita subiungit citato illo capite decimo sexto, *nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quo minus plenè illis operibus, quæ in Deo sunt facta, diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendam verè promeruisse censeantur*: ergo totum istud traditum à Concilio de augmento
IV. iustitiæ tam bene intelligitur de bonis operibus *remissè* factis, quàm de *intensioribus*.

Confirmatur: obseruatio mandatorum Dei, per quam Concilium ibi asserit iustitiam acceptam augeri, fit etiam per actus remissos, quia ad illam non requiritur, quòd iustus operetur secundùm totam latitudinem suæ charitatis, hoc enim pertinet ad modum extrinsecum præcepti, & extrinsecum modum operandi, qui iuxta communem Theologorum sententiam non cadit sub præceptum: igitur actus etiam remissi eliciti ex & in charitate sunt meritorij augmenti primæ iustitiæ, seu habitus charitatis.

Neque huic auctoritati Concilij & rationi fundatæ in illa potest satisfacere, quod aliqui respondent Concilium loqui de merito alicuius

A præmij tantùm *accidentalis*, quale est gaudium V.
aliquod. Nam imprimis canone vigesimo quarto definit iustitiam acceptam augeri per bona opera, & hæc esse causas illius adaugendæ; deinde canone trigesimo secundo definit hominem iustificatũ bonis suis operibus verè mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius consecutionem; at nomine *vitæ æternæ* in sacris litteris & Patribus gloria *essentialis* intelligitur, & non *accidentalis* tantùm, apud sanctum Ioannem capite quarto, & alij passim, & cùm definiat insuper dari augmentum iustitiæ acceptæ in prima iustificatione, per hanc particulam Concilij illud debet intelligi dari, per quod hæc iustitia augetur: hoc autem nihil potest esse aliud, quàm nouus aliquis gradus, seu aliqua noua pars ipsius gratiæ sanctificantis de nouo addita.

Non etiam satisfacit huic auctoritati, quod nonnulli respondent, illud scilicet intelligi qui-
B dem de merito gratiæ & gloriæ, sed nouo tan- VI.
tùm titulo, quatenus in prima iustificatione gratia datur *gratuitò per adoptionem filiorum*, & gloria æterna *solo iure filiationis adoptiuæ*, quemadmodum datur paruulis post baptismum decedentibus ante vsum rationis, adultis verò post iustitiam acceptam exercentibus bona opera, eadem vita æterna datur *titulo præmij & mercedis*, sicque vbi exercent plura & plura bona opera, nouo etiam semper titulo, & iterum nouo merentur illam.

Hæc, inquam, responsio non magis satisfacit, primùm, quia Concilium ibi expressè definit iustitiam iam acceptam augeri per bona opera iustificatorum, quæ particula apertè declarat Concilium non *de solo titulo* loqui, sed *de re ipsa*.

Deinde, quia ibidem capite decimo, ait iustificatos crescere per bona opera in gratia seu iu-
C stitia iam accepta: item, quia in citatis canoni- VII.
bus definit iustitiam acceptam augeri coram Deo per bona opera, item iustificatos per bona opera verè mereri augmentum gratiæ, vbi particulæ istæ (*coram Deo, verè crescere*) aduersantur huic explicationi: nam, quod solummodo importat nouum titulum, significat acquiri solummodo nouam aliquam denominationem extrinsecam ipsi acquirenti, non autem verè coram Deo & intrinsecè aliquid de nouo inexistere, quod tamen modus ille loquendi Concilij significat, & nuda acquisitio noui tituli sonat potiùs nudam aliquam conseruationem rei iam obtentæ, quàm nouum aliquod eius incrementum: at Concilium citato canone 24. definit iustitiam acceptam non tantùm conseruari, sed etiam augeri coram Deo per bona opera.

Neque tertiò satisfacit, quod aliqui alij re-
D spondent, Concilium scilicet loqui de merito VIII.
per actus *intensiores*, & non de merito per actus *remissos*.

Istud enim facilè refellitur ex iis, quæ diximus vrgendo hoc testimonium Concilij pro nostra propositione.

Quibus addi potest, Concilium in citatis canonibus ita loqui, vt significet iustitiam acceptam augeri per ea opera hominis iustificati, per quæ accepta conseruatur, ita vt eiusmodi opera non tantùm conseruent illam, sed etiam augeant, quemadmodum intelligitur ex canone 24. item per ea omnia bona opera, quæ sunt etiam dona Dei: at opera etiam facta remissè in & ex charitate sunt etiam conseruatiua iustitiæ acceptæ: item quædam dona Dei, sunt enim actus boni &

I. omne bonum est aliquod donum Dei.

Deinde: Concilium ibi & citatis capitibus 10. & 16. tam *vniuersaliter* loquitur de bonis operibus iustificatorum pro augenda iustitia iam accepta, quàm sanctus Iacobus capite secundo loquitur *vniuersaliter*, dum sic scribit, *videtis quoniam ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantùm*: quia Concilium citat hunc locum sancti Iacobi pro augmento charitatis per bona opera iustificatorum: item idem Concilium ibi tam *vniuersaliter* loquitur, quàm *vniuersaliter* intelligitur ipsa mortificatio membrorum carnis fieri per iustificatos in sanctificatione per obseruationem mandatorum Dei, quia initio capitis decimi citat istud Apostoli secundæ *ad Corinthios* quarto in fine, *homo, qui intus est, renouatur de die in diem*, & pro hoc augmento charitatis explicat hanc renouationem fieri per prædictam

II. mortificationem membrorum: atqui sanctus Iacobus loquitur *vniuersaliter* de omnibus bonis operibus iustificatorum; hæc enim eius sententia est conclusio quædam deducta ex pluribus particularibus actibus Abrahæ, quam ibidem iterum probat inductione factâ per bona opera aliorum iustificatorum; similiter verbum illud Apostoli nunc relatum & à Concilio explicatum intelligitur *vniuersaliter* de omnibus bonis operibus Apostoli tam *remissis*, quàm *intensis*, quemadmodum colligitur ex his eius verbis immediatè sequentibus: *id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate & æternum gloriæ pondus operatur in nobis*: ergo & verba Concilij Tridentini & eius decreta superiùs relata debent conformiter intelligi esse *vniuersaliter* pronuntiata de omnibus & quibuscumque bonis operibus iustificatorum tam *remissis*, quàm valde *intensis*.

III. Nostra etiam propositio probatur ex Patribus, vt sancto Cypriano epistolâ 77. quæ est *ad Nemesianum* & cæteros martyres ita scribente ferè in principio de tormentis martyrum, & illorum præmio; *habitura tot mercedes in cœlestibus præmiis, quot nunc dies numerantur in pœnis.* Item sancto Ambrosio extremâ parte proœmij libri secundi *de Spiritu sancto*, vbi explicans illud Christi Domini apud sanctum Matthæum capite decimo, *capillus de capite vestro non peribit*, *nomine capillorum* intelligit bona opera iustorum, aitque Deum esse remuneraturum illa singula, ita vt ne minimum quidem sit cariturum suâ mercede; sed & *capilli capitis vestri*, inquit, *omnes numerati sunt, spiritualium videlicet significans facta virtutum*, & paulò pòst, *sed quid mihi prodest, si Deus ipse omnes meos nouit capil-*

IV. *los, illud mihi redundat & proficit, si bonorum operum peruigil testis remunerationem gloriæ donet æternæ.*

Item sancto Hieronymo in epistolam *ad Galat.* capite sexto in hæc verba, *quoniam qui seminat in carne suâ*, vbi confert meritum & præmium bonorum operum cum semine & fructu, ita vt quemadmodum in agro, in quo varia & diuersa semina seruntur, varij etiam diuersique fructus oriuntur, sic etiam pro varietate bonorum vel malorum operum varios fructus iustitiæ vel peccatorum recipiemus.

Item ex sancto Prospero libro *de vocatione gentium* capite vltimo sic dicente *per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiunt incrementa meritorum, vt*

A *quæ bona inseruit, non solùm secundùm propositum Dei, sed etiam secundùm vera merita coronentur.* Possunt plures alij Patres pro hac nostra propositione videri apud citatos auctores. V.

ARTICVLVS VII.

Eadem veritas probatur ratione.

TANDEM probatur ratione: omnis actus liber bonus ex obiecto & intrinseca sua dignitate carens omni malâ circumstantiâ exercitus à puro viatore ex & in gratia sanctificante est meritorius gratiæ & vitæ æternæ, quia omnes conditiones requisitæ ad verum & propriè dictum meritum *de condigno* conueniunt illi respectu gratiæ & gloriæ æternæ tanquam merce-

B dis & præmij, vt patet cuilibet discurrenti per illos: atqui quilibet actus charitatis etiam remississimus est bonus honestus intrinsecâ & supernaturali bonitate & honestate prouueniente à proprio suo obiecto, quia vt actus remissus & valde intensus sunt eiusdem speciei, sic etiam participant eandem bonitatem & honestatem substantialem, quæ attenditur penes obiectum; igitur quilibet actus charitatis ex & in charitate elicitus est meritorius *de condigno* gratiæ & vitæ æternæ: sed actus ille in homine iustificato non est sic meritorius primæ iustitiæ, quia hæc non cadit sub tale nostrum meritum, vt communis sententia Theologorum docet agendo de merito: ergo actus iste remissus est sic meritorius secundæ iustitiæ seu augmenti ipsius charitatis, & ex consequenti iustus per bona sua opera meretur augmentum charitatis suæ habitualis. VI.

C Confirmatur: ratio meriti non desumitur solùm & præcisè ab ipsa intensione actus boni & honesti, sed potissimùm à bonitate & honestate supernaturali ipsius actus accidentibus illi reliquis conditionibus ad rationem meriti requisitis ex parte ipsius merentis, quia esse meritorium est quædam proprietas actus boni & honesti bonitate & honestate supernaturali, & proinde sicut substantialis bonitas & honestas in actu morali petitur ab obiecto, sic etiam esse meritorium sequitur præcipuè hanc bonitatem & honestatem: atqui actus remissi eliciti ex parua charitate sunt boni & honesti bonitate & honestate supernaturali, verbi gratiâ, porrectio aquæ frigidæ pauperi ex aliquo amore remisso erga Deum: igitur actus illi remissi sunt etiam meritorij alicuius gratiæ, non primæ iustificantis: ergo secundæ seu augmenti gratiæ acce- VII.

D ptæ in prima iustificatione.

Confirmatur adhuc: Deus potuit absolutâ suâ potentiâ statuere nolle dare habitus supernaturales homini carenti peccato, ordinato tamen ad vitam æternam consequendam, sed solummodo ei subuenire per actualia seu transeuntia quædam auxilia specialia supernaturalia, cum quibus & ex quibus homo iste exerceret bona opera honesta supernaturali honestate, sed hæc opera essent meritoria essentialis beatitudinis, quia nihil videtur illis deesse ad hoc meritum requisitum, nec tamen postularent determinatam aliquam intensionem, vel etiam illam postularent comparatione præmij sui seu beatitudinis essentialis, & hoc non, nam quodlibet tale bonum opus supernaturale respicit illam, VIII.

I. vel postularent prædictam intensionem cōparatione habitus charitatis; & hoc non, quia in tali hypothesi nullus habitus charitatis esset infusus: ergo, cùm ipsa natura actus boni non mutetur quoad substantiam, præcisè ex eo, quòd fiat ex aliquo tantùm auxilio transeunte, vel ex aliquo habitu inexistente permanenter ipsi potentiæ, ad hoc, vt actus sit meritorius, non requiritur aliqua determinata intensio, sicque actus elicitus ex remissa charitate non desinet esse meritorius alicuius gratiæ; non primæ, ergo secundæ, seu augmenti eius.

Secunda ratio: Deus non est minùs iustus in compensandis bonis operibus, quàm in puniendis malis, cùm præmiet *vltra condignum*, & puniat *citra condignum*: atqui peccator iam infectus peccato mortali iterum peccans mortaliter actu tantùm remisso auget malitiam primi
II. sui peccati, & apud Deum meretur augmentum pœnæ, iuxta illud Apocalypsis 18. *duplicate supplicia secundùm opera eius, & quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantùm date illi tormentum & luctum* (vbi notanda est hæc particula *secundùm opera eius*, item & hæc *duplicate*) igitur homo iustus exercens de nouo bonum opus etiam remissum meretur coram Deo augmentum suæ iustitiæ.

Vltimò probatur nostra propositio ex incommodis, quæ sequuntur ex sententia nobis contraria: primum est, quòd qui in prima sua iustificatione recipit gratiam & charitatem intensiorem sit deterioris conditionis illo, qui accipit remissiorem; quia hic per actus intensiores quidem suo habitu, remissiores tamen habitu præcedentis hominis, cum quo hæc comparatio fit, merebitur; iste verò per suos actus æquè intensos, ac sunt actus alterius hominis non merebi-
III. tur; quia ista intensio actuum eius est infra intensionem sui habitus, aut tantùm ei æqualis: at absurdum est duos homines iustos exercere actus bonos sibi similes & vnum eorum mereri, alterum nihil mereri, quia ibi videretur esse quædam acceptio personarum apud Deum, quod est falsum.

Secundum inconueniens est, quòd frequenter contingeret aliquem iustum etiam bene operando per longum aliquod tempus nihil mereri, fit enim plerumque, vt actus feruentiores & intensiores eliciantur in ipso principio conuersionis, & posteà eliciantur actus quidem boni, non tamen semper ita intensi, vel etiam intensiores prioribus: nam homo non est semper satis dispositus ad exercendum illos cum tanta intensione, & sic opposita sententia dat iustis hominibus occasionem tepiditatis & negligentiæ circa exerci-
IV. tium bonorum operum, quatenus vbi animaduertent illa nihil sibi profutura, nec tunc esse in aliquo præcepto, continebunt se ab illis exercendis.

Tertium inconueniens est, quòd idem iustus exercendo actus bonos similes diuersis temporibus, vno istorum temporum merebitur, & alio non merebitur, quod est absurdum: nam primo illo tempore, cùm exercuit talem actum & in hac intensione, eius habitus charitatis erat remissior illo actu; nunc, quando illum eundem actum & cum eadem intensione exercet, est tantùm æqualis suo habitui vel illo remissior; sicque, cùm solummodo mereatur per actus intensiores suo habitu, meretur primo eo tempore, quo talem actum exercuit, non autem alio

A sequenti, quo illum eundem repetit: quod est absurdum. V.

Quartum inconueniēs est, quòd homo iustus, operans quantum potest proportionatè ad suum habitum charitatis & auxilij Dei tam adiuuantis quàm excitantis, nihil merebitur, nullâ etiam interueniente eius negligentiâ, quod videtur absurdum; cùm Deus etiam ad merendum non plus postulet à nobis, quàm possimus præstare ex eius auxilio; quod inconueniens sic probatur: non potest homo iustus elicere actum charitatis intensiorem, quàm sit ipsa intensio auxilij specialis supernaturalis tam excitantis quàm adiuuantis & eius habitus charitatis, quia docuimus suprà maiorem intensionem, quâ actus superat suum habitum, esse refundendam in hoc vtrumque supernaturale auxilium Dei: sed potest fieri (quia in hoc nulla apparet repugnantia) vt Deus
B det auxilium excitans & adiuuans solummodo proportionatè ad intensionem habitus charitatis, qui est in aliquo iusto ad actum aliquem eius eliciendum, & homo ex parte suæ libertatis conetur ad talem actum iuxta mensuram istius vtriusque auxilij & habitus sui: ergo in tali hypothesi non exercebit actum intensiorem suo habitu, sed tantùm æqualem: ergo, cùm ex opposita sententia iustus mereatur tantùm per actus intensiores suo habitu, tunc nihil merebitur, non ex sua negligentia, quia agit quantum potest secundùm vires suas supernaturales, quod est inconueniens superiùs assignatum. VI.

ARTICVLVS VIII.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM fundamentum repetitur ex sacris
C litteris, quæ reprehendunt illos, qui exercent eiusmodi actus remissos, vt Apocalypsis tertio, quidam Episcopus reprehenditur, quòd non faciat *opera plena*, id est, quòd illa *remissè & tepidè* exerceat; *non enim* (inquit ibi Spiritus Episcopo Ecclesiæ Sardis) *inueni opera tua plena coram Deo meo*: sic etiam apud Ecclesiasticum dicitur *maledictus, qui facit opus Dei negligenter*: & Patres eandem faciunt reprehensionem: Sanctus Augustinus relatus à sancto Bonauentura suprà sic ait, *non multitudo operum, non diuturnitas temporum auget meritum, sed sola charitas, & melior voluntas*: sic sanctus Gregorius libro decimo sexto Moralium capite 16. docet, *non progredi in viâ Domini, esse retrogredi*: at qui operatur remissè, non progreditur, vt per se patet: ergo retrogreditur: ergo non meretur, nec proinde tali suo actu remisso auget suum ha- VI.
D bitum charitatis. VIII.

Ad auctoritatem, petitam ex tertio capite Apocalypsis, respondetur hunc Episcopum ibi non reprehendi, quòd *remissè* exerceret bonos actus, sed quòd oblitus suæ promissionis factæ in sacramento baptismi malè viueret, quærendo laudem humanam, & etiam mortaliter peccando, vt ad illum locum glossa ordinaria explicat ex sanctis Ambrosio & Augustino, & potest facilè intelligi ex ipsomet textu: nam Angelus dicit isti Episcopo, *nomen habes, quòd viuas, & mortuus es*, quia apparebat bonus, cùm tamen reipsa esset in peccato mortali; vnde exhortans eum ad pœnitentiam sic ait, *in mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris, & serua, & pœnitentiam age.*

I. Ad locum illum Hieremiæ capite 48. *maledictus, qui facit opus Dei negligenter*, respondetur in editione vulgata haberi *fraudulenter*, & licèt editio LXX. interpretum habeat *negligenter*, neutram tamen lectionem aduersari nostræ propositioni; quia quoad sensum *literalem* est quædam imprecatio in eos, qui non seriò perficiunt vindictam à Deo decretam de Moab, sed simulant se occidere, cùm non occidant, quod importat aliquid omninò aliud etiam in genere moris ab eo, quod est exercere tantùm remissè actus virtutis.

Deinde: per hanc particulam *negligenter* tam ibi apud Prophetam, quàm apud Patres accommodantes verbum istud Prophetæ actibus religionis vel virtutum non intelligitur ipsa remissio actus aliàs boni tam secundùm suam substantiam, quàm secundùm reliquas suas circumstantias,

II. sed quædam oscitantia & negligentia culpabilis in exercendo aliquo opere bono, quomodo sanctus Gregorius tertiâ parte sui pastoralis admonitione vigesimâ sextâ, locum hunc applicat iis, qui cùm acceperint à Deo aliquod talentum, quo possunt prodesse aliis, illud tamen abscondunt & velut fodiunt in terram.

Ad auctoritatem sancti Augustini relatam à sancto Bonauentura respondetur illam intelligi de operibus aliarum virtutum à charitate distinctarum sumptis secundùm se, & prout denudantur ipsâ charitate: tunc enim ea nihil prodesse ad meritum patet ex iis, quibus suprà ostendimus charitatem Theologicam esse formam cæterarum virtutum, & hunc esse sensum sancti Augustini indicat hæc sequens eius particula, *sed sola charitas* (nam significat hæc opera) quibus hæc particula aduersatiua opponitur, esse destituta charitate; si enim supponerentur esse

III. informata per charitatem, non bene sic illa condistingueret.

Nec huic explicationi obstat hæc sequens particula eiusdem sancti Augustini (*& melior voluntas*) nam per illam non intelligit actum intensiorem charitatis tunc informantis voluntatem, sed intelligit ipsummet affectum charitatis Theologicæ, qui tunc dicitur esse melior, quia affectus ille, quo voluntas carens charitate fertur in actus virtutum, eósque elicit, est tantùm bonus *physicè*, seu solam habet bonitatem moralem ordinis naturalis; at quando talis affectus informatur charitate, tunc actus eliciti ex illo sunt etiam boni *Theologicè*, seu in ordine ad meritum vitæ æternæ *de condigno*, & hoc sensu sola charitas & melior voluntas auget meritum.

Ad auctoritatem sancti Gregorij respondetur, eam esse veram, sed eum, qui solummodo operatur *remissè*, seu diligit Deum actu remisso su-

IV. pernaturali, non propriè dici *non progredi*, cùm semper aliquid agat, quo eius charitas augetur, vt ostendimus, & ipsum *non progredi* videtur sonare negationem, vel actus, vel modi alicuius, aut circumstantiæ in actu bono requisitæ, cuius omissio inducit aliquam culpam, quo modo apud sanctum Matthæum capite vigesimo quinto seruus fodiens in terram talentum acceptum à suo domino condemnatur, similiter, qui omittunt vti donis sibi concessis à Deo in aliquem vsum, dicuntúrque indigni, qui accipiant maiora.

Secundum fundamentum petitur à ratione: Deus tam in ipsa infusione habituum *per se* supernaturalium, quàm in ipsa eorum intensione eandem seruat proportionem, quàm habitus per

A se acquisiti seruant in sua productione & intensione, ita vt Deus in hoc vtroque id tantùm faciat, quod ipsi actus facerent, si essent apti nati istos habitus *physicè* producere vel intendere, vt patet, in prima iustificatione, in qua, vt suprà docuimus ex Concilio Tridentino prima gratia iustificans infunditur à Deo ipsi adulto iuxta dispositionem eius, & cùm intensio primæ gratiæ sanctificantis seu charitatis habitualis sit eiusdem rationis cum prima eius infusione; quemadmodum habitualis gratia seu charitas primò infunditur secundùm dispositionem & excellentiam actuum supernaturalium, quibus disponitur ille, qui tunc iustificatur; sic etiam in secunda iustificatione, quando charitas augetur tantùm proportionatè ad actus eius dispositiuos: atqui habitus acquisiti *per se* non intenduntur per actus remissos, imò nec per æquales, quia omnis V.

B actio fit à proportione maioris inæqualitatis, omnísque causa est perfectior suo effectu: igitur habitus infusæ charitatis non intenditur etiam meritoriè per actus remissos, imò nec per æquales ipsi suo habitui, sed tantùm per intensiores. VI.

Negatur maior, & ratio disparitatis est, quòd Deus tam conferendo primam gratiam sanctificantem, quàm augendo illam sese non habeat eo modo, quo actus nostri se habent respectu habituum acquisitorum: nam non confert primam gratiam iustificantem pœnitenti per verum actum contritionis supernaturalis, quasi hic actus sit dispositio quædam physica *physicè* necessaria, quæ abstrahendo à suaui prouidentia & supernaturali ordinatione Dei postulet suo iure habitualem gratiam seu charitatem tanquam formam suam naturalem & debitam; suprà enim animaduertimus tam hunc actum, quàm alios vltimò dispositiuos ad gratiam esse

C tantùm morales dispositiones ex ordinatione Dei fundata in aliquibus congruentiis: nec similiter Deus dat augmentum gratiæ iustificantis seu charitatis tanquam formam aliquam ex physica necessitate debitam actui meritorio tanquam alicui physicæ dispositioni; sed solummodo tanquam morali: quia, vt docuimus, isti actus augent tantùm *dispositiuè* seu *moraliter* suum habitum: at tam actus illi, qui producunt habitum acquisitum, quàm qui eliciuntur ex illo intensiùs, postulant ex naturali necessitate & ex sua naturali efficientia talem habitum & augmentum eius: vnde maior vis & efficientia debet esse in illis, quàm in ipsis habitibus, ex quibus eliciuntur: actus autem meritorij augent solummodo suum habitum *meritoriè*, quare cùm ratio meriti in illis etiam valde remissis reperiatur, & augmentum charitatis detur à Deo tanquam VII.

D præmium, fit, vt quoad hoc sit alia ratio ipsius habitus charitatis infusæ, eiúsque augmentum sequatur ad quodcumque opus quantumlibet minimum ex habitu charitatis elicitum aut imperatum. VIII.

Ad confirmationem ibi petitam à prima iustificatione, quæ fit proportionatè ad dispositiones respondetur, hoc augmentum etiam fieri proportionatè ad actus meritorios vt dispositiuos, non quidem *physicè* & quoad intensionem, sed *moraliter*, & quoad valorem & moralem suam dignitatem, quatenus actus iste elicitus ex habitu remissæ charitatis tanti valet apud Deum, & ab illo acceptatur ad tantum præmium, scilicet ad tantum vel tantum augmentum sui habitus charitatis: vnde licèt sit illi dispropor-

I. tionatus in intensione, non tamen in valore, in dignitate, & æstimatione *morali*, quod sufficit ad hoc, vt aliquid sit moralis tantùm dispositio comparatione alicuius accipiendi in ratione præmij.

Tertium fundamentum est, quòd positâ contrariâ sententiâ ratio maioris meriti non peteretur à maiore charitate, quod est contra communem doctrinam; & probatur hoc incommodum futurum: vbi actus sunt remissiores ipso habitu charitatis, illum nihilominus augentes, ibi ratio maioris meriti reperitur non fundata in maiori charitate. quia tale augmentum, quod est maius meritum, fundatur in istis actibus remissis, qui sunt infra intensionem sui habitus, & hoc augmentum fit tantùm *dispositiuè & meritoriè* ab istis actibus: atqui in sententia opposita actus remissiores charitatis augent dispositiuè & merito-
II. riè suum habitum: ergo iuxta istam sententiam datur ratio maioris meriti, non fundata in maiori charitate.

Respondetur, negando illud sequi ex nostra sententia; ad cuius probationem respondetur distinguendo maiorem; sicut duplex distinguitur charitas, vna *habitualis*, altera *actualis*, sic etiam in proposito, quando maior ratio meriti dicitur fundari in maiori charitate, illud posse intelligi vel de sola *habituali*, vel de *actuali*, vt fundata & elicita ex *habituali*; si præsens comparatio fiat cum sola *habituali*, negamus rationem actualis meriti, de quo hîc est sermo, fundari propriè & proximè in illa, non enim loquendo propriè & formaliter meremur habitibus, aliàs, cùm illi sint permanenter in nobis, etiam nihil operando ex illis mereremur, quod euidenter falsum est apud omnes; si verò hæc comparatio fiat cum *actuali* vt fundata & elicita ex *habitua-*
III. *li*, admittimus rationem *actualis* meriti, de quo hîc agimus, fundari in illa, sed tunc negamus rationem meriti fundari in minori charitate: primùm, quia hæc *actualis* charitas vt sic elicita & fundata importat *habitualem*, eique superaddit *actualem* seu actum ex illa elicitum; quâ ratione est maior *habituali* charitate solitariè & præcisè sumptâ.

Deinde: demus ex hypothesi *actualem* illam charitatem esse omnium remississimam & longè infra intensionem sui habitus, attamen in ratione dignitatis & æstimationis per comparationem ad accipiendum augmentum sui habitus, tanquam aliquod præmium, est maior ipsâ habituali charitate, quia habitus illius præcisè spectatus nullum importat opus, vel laborem, cui aliquod præmium debeatur, quod tamen vtrumque illa *actualis* charitas includit; sicque
IV. semper in nostra sententia ratio maioris meriti petitur à maiori charitate, saltem vt magis significante suum subiectum in ordine ad maius præmium.

Quartum est: quòd si augmentum charitatis detur propter quemlibet actum remissum, debebit etiam dari propter quemlibet gradum cuiuslibet actus remissi, quia non est maior ratio, cur detur propter vnum, quàm propter alios, & ita quilibet actus charitatis erit meritorius secundùm totam latitudinem suorum graduum, ita vt tot gradus charitatis per istud augmentum superaddantur habitui præexistenti, quot sunt gradus in isto actu etiam remisso, hoc autem est absurdum; quia sic intra breue tempus, homo exercens plures actus remissos ad-

A augeret habitum suæ charitatis in immensum. V.

Respondetur, concedendo actum charitatis elicitum ab aliquo homine iusto esse etiam remissum ratione suæ entitatis & intensionis, ita vt omnes & singuli gradus, qui sunt in tali actu, simul concurrant in certa proportione ad augmentum illud, quod est præmium adæquatum talis actus meritorij, quatenus augmentum istud non esset tantæ quantitatis, si aliquis gradus intensionis ex iis, qui iam insunt isti actui, deesset ei, cùm nullus sit gradus gratiæ seu charitatis in eiusmodi actu elicito ex habitu charitatis infusæ, cui omnia requisita ad meritum *de condigno* non insint & conueniant: quippe quilibet iste gradus est aliqua supernaturalis entitas charitatis Theologicæ liberè elicita à subiecto grato Deo & debitè disposito ad merendum *de condigno* apud Deum, & est commune om-
B ni qualitati habenti intensionem, vt aliqua quan- VI.
titas eius virtutis ad agendum sit in eius gradibus, & illa sit tota in omnibus suis gradibus, sicque producat suum effectum per omnes suos gradus.

An autem isti actus remissi augeant suum habitum secundùm excessum, quo illum superant, an verò ad æqualitatem, ita vt ille actus mereatur tot gradus istius augmenti, quot sunt gradus in tali actu, dicetur postea; ex quo etiam patebit responsio ad id, quod ibi infertur, scilicet fore, vt charitas augeatur in immensum.

Quintum est: datâ oppositâ sententiâ, iustus operans valde remissè per longum aliquod tempus euaderet sanctior insigni aliquo martyre, qui intra breue aliquod tempus exercuisset intensissimum actum charitatis, & passus esset grauissimum tormentum mortis pro Christo Domino: nam singuli omnes actus remissi exer-
C citi intra longum tempus possent adeò excresce- VII.
re frequenti suâ repetitione, vt non tantùm adæquarent, sed excederent intensionem actuum feruentissimorum, quos prædictus martyr habuit toto tempore suæ passionis, quod est absurdum: tum etiam, quia tunc sola dilatio temporis vitæ alterius causaret illi hoc bonum, & vehemens dilectio martyris auferret illi rationem meriti, sicque daretur occasio operandi *tepidè & remissè*, nec aliquis iustus posset suâ diligentiâ compensare breuitatem suæ vitæ contra illud Sapientiæ quarto *consummatus in breui, expleuit tempora multa*.

Respondetur, non repugnare aliquem remissè operantem per longum tempus fieri sanctiorem eo, qui per aliquod breue tempus operatus est intensè; quia, vt rectè ait Suarez loco suprà citato, quemadmodum maior intensio potest
D vincere multitudinem actuum, sic econtrario VIII.
tanta potest esse multitudo actuum remissorum, vt superet vel adæquet intensionem aliorum factorum intra aliquod breue tempus: pari etiam ratione hæc multitudo actuum repetitorum tam frequenter per tempus longissimum ratione frequentis suæ repetitionis posset æquare vel etiam superare (quoad meritum & dignitatem) difficultatem illam singularem, quam actus charitatis valde intensus habet; & sic confessor aliquis, qui per 60. annos & ampliùs vixit sanctè, exercens tamen actus tantùm remissos, posset esse beatior aliquo martyre, qui breui tempore passus est martyrium pro Christo Domino: est tamen addendũ nõ esse intelligendum de illa accidẽtali beatitudine, quæ consistit in au-

I. rcola: hæc enim, vt Theologi obseruant, agendo de aureolis, datur tantùm illis, qui reipsa & de facto sunt martyres, non autem iis, qui voto tantùm patiuntur mortem pro Christo.

Neque propterea verum est, quod infertur in isto fundamento, scilicet, tunc solam dilationem temporis vitæ causare alteri hoc bonum: nam causa tanti meriti & augmenti est ipsa frequens & diuturna repetitio actuum remissorum charitatis, & non propriè loquendo ipsa vitæ eius prorogatio, licèt fuerit ei occasio, vt posset diutiùs perseuerare in bonis istis operibus remissis.

Neque ex hac nostra responsione datur aliqua occasio operandi *remissè* & *tepidè*; cùm enim tempus mortis nobis sit incertum, melius est semper operari *intensè*, quia tempus illud vitæ, quod nobis superest ad merendum, est fortassis

II. breue.

Ad id verò, quod tanquam absurdum infertur, nimirum *fore, vt iustus non possit suâ diligentiâ resarcire iacturam factam temporis operando intensiùs*.

Respondetur, tempus illud posse esse duplex per comparationem ad ipsum operantem *remissè*, vnum *diuturnum*, seu valde longum, alterum *breue*: deinde diligentiam, quâ tempus præteritum reparatur, duplicem posse distingui, vnam æqualem, alteram longè perfectiorem, si sermo sit de longo tempore vitæ iam transactæ in exercitio actuum remissorum charitatis resarciendo intra breue illud spatium vitæ, quod superest per æqualem diligentiam, certum est id non posse fieri, quia plures actus remissi exercentur intra longum tempus, quàm intra breue: si autem comparatio fiat inter longum tempus transactum in multis bonis operibus remissis, & inter

III. breue tempus vitæ transigendum in bonis operibus valde intensis, respondetur tunc aliquam iacturam temporis elapsi posse reparari, ita vt operans intensissimè isto breui tempore compenset suâ diligentiâ aliquam partem temporis præteriti, in qua potuit operari intensiùs, non tamen omnem, si tempus elapsum sit longissimum, & tempus, quod restat ad viuendum breue, cùm enim tempus præteritum longè superet breue istud tempus, quod superest vitæ, potuit in isto longo tempore exercere plura bona opera valdè intensa, quàm possit reliquo illo tempore suæ vitæ, & verbum sapientis relatum in obiectione procedit iuxta priorem considerationem.

Sextum est: quòd peccator grauissimus per quamlibet minimam contritionem de suis peccatis, & per verum actum charitatis valde tamen

IV. remissum semper resurgeret ad maiorem gratiam & charitatem, quia omnia bona opera per peccatum mortificata reuiuiscerent, sicque assequeretur maiorem gratiam, quod videtur esse absurdum, cùm in prima iustificatione gratia conferatur iuxta proportionem dispositionum, imò & iustus ipsâ continuatione vnius eiusdémque actus etiam valde remissi consequeretur meritum aliquod infinitum, cùm infinitæ veluti partes possint distingui in tali actu, nec sit potior ratio, cur vna eius pars obtineat tale meritum, seu augmentum charitatis, quàm alia, & si vna, cur non omnes & singulæ?

Respondetur, nullum esse inconueniens in eo: nam communior Theologorum sententia, quam etiam sequimur agendo de sacramentis, asserit peccatorem per pœnitentiam resurgere ad maiorem gradum gratiæ, quàm antea esset, cùm omnia bona eius opera per peccatum mortificata reuiuiscant per pœnitentiam, tam ad gratiam, quàm ad gloriam, & insuper ipsi pœnitentes accipiant gratiam correspondentem suæ dispositioni, & etiam sacramento, si tunc de facto illud recipiant. V.

ARTICVLVS IX.

Soluuntur duo dubia.

QVÆRES primùm an propositio articuli 4. & propositio articuli 5 ita procedant de actibus charitatis tam *imperatis*, quàm *elicitis*, vt simul cum habitu charitatis reliquæ virtutes, quæ cum illa simul infunduntur in iustificatione, etiam augeantur illo eodem actu meritorio, quo habitus charitatis Theologicæ augetur.

Respondetur *affirmatiuè*, & hæc responsio habet fundamentum in Concilio Tridentino sessione 6. tam capite septimo quàm decimo, in hoc enim docet iustum ita crescere in sua iustitia per bona opera, vt magis iustificetur, & in isto seu 7. capite docet iustificationem non esse solam remissionem peccatorum, sed & esse sanctificationem & renouationem hominis interioris per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum, quò loci nomine *donorum*, virtutes per se infusæ, quæ solent concomitari charitatem, intelliguntur: ex hoc enim vtroque loco Concilij sic probatur nostra responsio: quotiescumque iustus ita crescit in sua iustitia, vt magis iustificetur, toties accipit augmentum eorum omnium, quæ simul infunduntur in ipsa iustificatione, quia aliàs non simpliciter magis iustificaretur, nec simpliciter cresceret in iustitia, sed solummodo secundùm quid: atqui virtutes per se infusæ infunduntur simul cùm gratia, seu cum charitate in ipsa iustificatione, iuxta posteriorem locum Concilij Tridentini, & iustus per quoscumque suos actus charitatis tam remissos quàm intensos crescit in sua iustitia, magísque iustificatur, vt ostendimus vtraque illâ propositione: ergo quoties iustus meretur & accipit augmentum suæ habitualis gratiæ & charitatis, toties accipit etiam augmentum earum virtutum, quæ solent infundi cum gratia & charitate. VI. VII.

Deinde: proprietates non solummodo *physicæ* sed etiam *morales* sequuntur cōditionem eius, cuius sunt proprietates, item accessorium sequitur conditionem principalis, & qui dat formam, dat & consequentia ad formam: atqui istæ virtutes ita concomitantur gratiam & charitatem habitualem, vt censeantur esse morales quædam proprietates illius, quemadmodum Theologi explicant agendo de iustificatione, súntque aliquod accessorium illius, vnde vulgò dicuntur esse *illius comites*: ergo quoties iustus aliquo actu charitatis auget suum habitum charitatis, simul etiam auget & habitus virtutum, quæ infunduntur ordinariè simul cum gratia & charitate. VIII.

Quæres secundò, an etiam habitus fidei & spei Theologicarum virtutum augeantur simul cum habitu gratiæ & charitatis per actus charitatis & aliarum virtutum, an verò solùm per proprios suos actus.

Respondetur, augeri etiam per actus charitatis tam *imperatos* quàm *elicitos* à iusto homine, licèt enim isti duo habitus non sint aliquæ veluti proprietates gratiæ & charitatis, quia sine hac reperiuntur in peccatoribus fidelibus,

I. nihilominus tamen gratia & charitas habitualis est necessariò illis connexa, ita vt, licèt hi possint esse sine gratia, non tamen habitualis gratia sine illis in homine puro viatore: vnde, iis actibus, quibus iustus meretur augmentum suæ charitatis, simul etiam meretur & augmentum fidei & spei; nam, quicumque bonis suis operibus meretur augmentum suæ iustificationis, is etiam illis bonis suis operibus meretur augmentum eorum omnium, quæ aliquo modo includuntur in tota sua iustitia & iustificatione: atqui fides & spes includuntur necessariò in ipsa iustificatione puri viatoris consideratâ totaliter, quia fides est illius fundamentum, spes item illi necessariò prærequisita, ita vt charitas & formalis iustitia non possint esse sine illis, licèt hæc possit esse sine charitate & gratia: igitur, quando iustus meretur bonis suis operibus tam aliarum virtutum,
II. quàm charitatis augmentum, seu habitus suæ charitatis, simul etiam meretur & augmentum fidei & spei.

Addimus tamen hanc esse distinctionem fidei & spei ab aliis virtutibus per se infusis quoad augmentum, quòd, quia illæ remanent in peccatoribus, & homo nondum iustificatus per habitualem gratiam sibi formaliter inexistentem potest exercere aliquos actus fidei & spei meritorios *de congruo*, & actus boni augent tantùm habitus infusos *meritoriè*, possunt & isti habitus fidei & spei etiam extra statum gratiæ habitualis augeri per proprios suos actus, aliæ verò virtutes infusæ per se minimè, quia vt superiùs animaduertimus, nunquam possunt esse informes, seu non remanent in peccatoribus, sed recedente gratia & charitate, simul etiam recedunt.

Articvlvs X.

III. *Inferuntur quædam ex dictis.*

Atqve ex omnibus hactenus dictis de actibus intendentibus habitum charitatis, rectè intelligitur idem iudicium esse faciendum de augmento gratiæ sanctificantis, & augmento charitatis: primum, quia iuxta probabiliorem sententiam, gratia sanctificans & charitas Theologica sunt vnus idémque habitus indistinctus realiter, vt docetur agendo de gratia. Deinde, quia etiam in sententia sancti Thomæ, iuxta quem sunt duo distincti habitus, nihilominus seruant inter se proportionem; est enim gratia secundùm illum forma dans esse supernaturale suo subiecto, nimirum essentiæ animæ, & charitas principium operandi supernaturaliter, seu eleuans & confortans voluntatem ad eliciendos
IV. actus quoad suam substantiam supernaturales: at principium operandi debet esse proportionatum principio essendi & ei correspondere, vnde eo ipso, quò aliquis bonus actus iusti auget gratiam eius sanctificantem, eo etiam ipso auget & habitum charitatis infusæ.

Deinde constat etiam ex iisdem dictis, distinctionem illam gratiæ *in esse habitus & qualitatis*, & *in esse gratiæ* seu quatenus bona opera reddit grata Deo, non esse admittendam in præsenti difficultate, quasi gratia habitualis augeatur per quoslibet bonos actus etiam remissos in esse gratiæ gratificantis plura merita, quatenus iustus exercens eiusmodi bona opera crescit in iure plurium meritorum, quæ ex ipsa radice gratiæ sanctificantis sint grata Deo, & augeant ipsum

A V. eius ius ad gloriam seu vitam æternam: ipsa autem eadem habitualis gratia considerata in ratione habitus & qualitatis non augeatur per quoscumque actus bonos à iusto exercitos, sed per eos tantùm, qui sunt intensiores ipso suo habitu.

Constat, inquam, hanc distinctionem non posse hîc habere locum, sed si augeatur in esse gratiæ, debere similiter per eosdem actus augeri in esse habitus & qualitatis, quod sic probatur.

Primùm, quia vt rectè animaduertit Lorca hîc quæstione 24. disputatione 16. membro 7. numero 8. gratia sanctificans & charitas, siue distinguantur realiter à se inuicem, siue non, semper sunt pares in negotio iustificationis, & facilè intelligitur ex nunc dictis, quia in sententia sancti Thomæ gratia est veluti essentia & radicale principium operandi, charitas proximum principium operandi supernaturaliter,
B VI. quæ debent sibi inuicem correspondere: at augmentum hoc pertinet ad secundam iustificationem.

Deinde, saltem secundùm potentiam ordinariam Dei, ordo ad æternam gloriam fundatur immediatè & proximè in gratia & charitate eius, qui habet tale ius; hinc enim gratia vocatur *semen vitæ æternæ*; item & in ipsa adoptione ad hæreditatem æternam, datur enim ad proportionem gratiæ: at quilibet nostrûm habet, vt formaliter sit filius adoptiuus Dei, habeátque ius ad vitam æternam per gratiam in ratione habitus & qualitatis; per illam enim vt nobis inexistentem seu inhærentem dicimur à sancto Petro fieri *consortes naturæ diuinæ*, & à sancto Paulo *hæredes Dei & cohæredes Christi Domini*.

Tertiò: gratia habitualis non potest in ordine ad suos effectus intrinsecos crescere, nisi simul etiam crescat *in esse qualitatis & habitus*, quia hi
C VII. sunt ab illa vt sic considerata inseparabiles (sunt enim formales) atqui esse gratum Deo est effectus intrinsecus & formalis gratiæ sanctificantis: ergo eo ipso, quò actus aliquis auget gratiam in esse gratiæ, simul etiam auget illam in esse qualitatis, & habitus, & proinde actus remissi, qui augent gratiam in esse gratiæ, etiam augent illam intensiuè in esse qualitatis & habitus.

Addidi huic tertiæ rationi hanc particulam (*quoad suos effectus intrinsecos & formales*) non enim negamus gratiam habitualem remanentem in eadem intensione posse aliquo modo crescere in ordine ad aliquos effectus sibi extrinsecos, vel in ordine ad aliquam moralem dignitatem sibi superadditam, vt patet in habituali gratia Christi Domini, quæ licèt sit eiusdem speciei cum nostra, item finita, quia tamen est in persona infinita & aliquam coniunctionem habet
D VIII. cum persona diuina verbi, in cuius voluntate creata existit, crescit quoad dignitatem & valorem, eiúsque actus sunt infiniti valoris & meriti.

Tertiò etiam intelligitur ex hactenus dictis, duplicem illam considerationem visionis beatificæ, nimirum *in esse visionis beatificæ, & in esse præmij*, ita vt augeatur *in ratione præmij*, nec tamen augeatur *in ratione visionis beatificæ* meritoriè per bona opera, non habere locum in præsenti difficultate; non negamus duplicem illam considerationem, fatemur enim visionem beatificam dari paruulis statim post baptismum naturali morte decèdentibus *titulo hæreditatis*, & non *titulo mercedis*, cùm nulla opera meritoria exercuerint: item fatemur beatitudinem accidentalẽ

I. consistentem in iis, quæ sunt extra visionem cla- A
ram & intuitiuam diuinæ essentiæ, posse cresce-
re ipsâ visione beatificâ non crescente: item fa-
temur visionem beatificam posse crescere in ra-
tione visionis, licèt non crescat in *ratione præmij & mercedis*, nihil enim repugnat Deum adaugere visionem alicuius infantis post baptismum mortui ex pura sua liberalitate & ad manifestationem suæ potestatis: sed, quod in præsenti negamus, est eum, cui beatitudo essentialis est danda tanquam merces & præmium suorum bonorum operum, mereri de facto vi illorum augmentum eius in ratione præmij; nec tamen mereri de facto augmentum illius, vt est visio, seu vitalis quædam actio beati procedens à suo intellectu eleuato lumine gloriæ, séque terminans ad Deum clarè visum vt proprium obiectum; nam quicumque verè & propriè meretur co-
II. ram Deo aliquid tanquam præmium sui laboris
& operis, is simul etiam meretur coram Deo B
id, in quo tale præmium consistit formaliter, imò etiam & media sufficientia & proportionata ad obtinendum illud, aliàs, cùm ex hypothesi non habeat ex se & naturali sua conditione sufficientem virtutem ad assequendum illud, Deus posset ei sine vlla iniustitia denegare tale præmium, quatenus nunquam daret illi medium sufficiens ad illud reipsa obtinendum, quod non videtur rationi consentaneum: atqui præmium essentiale bonorum operum, quæ iusti exercent meritoriè, est visio beatifica, & augmentum talis præmij est talis maior, perfectior & intensior visio (ex iis, quæ Theologi docent tam prima parte quæstione duodecima, quàm prima secundæ quæstione secunda) nec tale præmium vel eius augmentum potest formaliter obtineri, nisi per prædictam vitalem illam actio-
III. nem intellectus beati, quia nostra essentialis C
beatitudo supernaturalis consistit formaliter in illa, vt ibidem Theologi docent: ergo eo ipso, quòd quis meretur augmentum æternæ beatitudinis *in ratione præmij*, & hæc vt sic augetur, simul etiam meretur illam & augmentum eius *in ratione visionis*.

Nec obstat, quòd duæ istæ rationes, *præmij* nimirum & *visionis*, habeant diuersa principia, quòd vt *præmium* sit à Deo, vt *visio* sit ab intellectu beati.

Hoc, inquam, non obstat: hæc enim mutua connexio fundatur præcisè in eo, quòd obiectiua visio diuinæ essentiæ sit nobis à Deo promissa, & de facto detur beatis adultis tanquam merces & præmium bonorum seu meritoriorum operum. Hinc enim frequenter in sacris litteris & Patribus vocatur *merces*, & aliis
IV. similibus nominibus, & dicitur *distribuenda, prout vnusquisque gesserit in corpore suo*. Vnde, D
cùm hæc visio non possit esse in actu exercito, seu in ratione actualis præmij actu possessi, sine formali beatitudine (seu visione illa, quæ est vitalis actio procedens ab intellectu eleuato lumine gloriæ, terminans se ad Deum clarè visum vt proprium obiectum) etsi ei proportionata, sicut ipsa visio lumini gloriæ, ex cuius corroboratione elicitur, fit, vt hæc visio comparatione beati, habentis illam ex vi suorum meritorum & in ratione præmij, non possit crescere sub vna consideratione, quin etiam simul crescat sub alia; & cùm actualis possessio huius præmij non possit aliter fieri, quàm per visionem beatificam vt actionem vitalem, modo nunc ex-

plicato factam, fit, vt quicumque meretur tale V.
augmentum in ratione præmij, mereatur & eius augmentum in ratione visionis beatificæ.

Nec item obstat, quòd secunda consideratio sit ipsius rei, consideratæ *in seipsa absolutè*, prout est quædam felicitas & vita beata, & altera sit per respectum ad merita.

Hoc etiam non obstat: nam, licèt visio beatifica, spectata purè simpliciter & secundùm se, non dicat respectum ad merita illius, cuius est beatitudo, vt est videre in anima Christi Domini & paruulis statim post baptismum naturali morte decedentibus, attamen prout illa nobis adultis promittitur & confertur à Deo, habet respectum ad illam, cùm promittatur & detur non tantùm vt simplex hæreditas, sed vt merces operum meritoriorum, & proinde, si vt promissa & concessa adultis crescit vi merito-
rum sub vna ratione, simul etiam crescit sub VI.
aliâ.

Non denique obstat, quòd iuxta sanctum Thomam primâ secundæ articulo tertio, & secundâ secundæ quæstione 103. articulo primo ad tertium, gloria sit tantùm clara cum laude notitia, & Deus possit in patria coram aliis omnibus sanctis laudare eos, qui propter seipsum sunt bene operati, & sic augere gloriam, & ex consequenti præmium, non augendo illis visionem beatificam.

Neque etiam id obstat: nam, quando sacræ scripturæ, item Concilia & Patres, dicunt iustum bonis suis operibus promereri vitam æternam, non intelligunt solummodo gloriam in ea significatione acceptam, quâ explicatur à sancto Thoma ibi relato, sed nomine *vitæ æternæ* intelligunt claram & intuitiuam visionem diuinæ essentiæ, iuxta illud Christi Domini apud sanctum
Ioannem capite decimo septimo, *hæc est autem* VII.
vita æterna, vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum, & nostram beatitudinem supernaturalem non consistere formaliter in gloria beatorum, quæ est vera & apud Deum, iuxta hanc acceptionem huius nominis *gloria* significat sanctus Thomas prima secundæ quæstione secunda articulo tertio, tam in corpore, quàm in solutione ad primum, & quamplures interpretum eius ibi docent istud ex professo, sed talis gloria est potiùs aliquid illam consequens, & solummodo quoddam accidentale præmium; imò non desunt ex Theologis, qui velint tale præmium accidentale esse totum extra visionem beatificam, & solummodo pertinere ad politiam *respectiuam*, seu ad eum statum, quem beati habent in patria extra claram & intuitiuam visionem diuinæ essentiæ, &
iuxta quem habent cognitionem rerum in pro- VIII.
prio suo genere, quam Theologi communiter appellant *vespertinam*.

Deinde: etiamsi iustus bene operando mereatur hanc gloriam, vt facilè potest ostendi multis testimoniis sacræ scripturæ, & sic beatitudo eius vt præmium crescat, licèt non crescat vt visio, quia vt sic non importat visionem, attamen non potest negari, quin etiam iustus bene operando mereatur aliquod eius augmentum, quatenus est visio, cùm hæc admittat inæqualitatem in beatis, vt docetur prima parte quæstione duodecima artic. 6. & hæc inæqualitas refundatur in inæqualem charitatem, quam beati existentes in via habuerunt, & hæc inæqualitas charitatis existens in adultis, in ipsa inæqualia

I. eorum merita & bona opera, vt fusiùs ex professo ibi Theologi docent: quare omnis ille actus, qui est meritorius vitæ æternæ, debet esse & meritorius augmenti beatitudinis etiam *in ratione visionis*, sicque prædicta distinctio nullum potest habere locum in præsenti difficultate.

ARTICVLVS XI.

Vtrum augmentum gratiæ & charitatis actibus remissis acquisitum detur certò, & statim atque isti actus fuerant exerciti.

NOTANDVM est duobus modis intelligi actus charitatis seu alterius virtutis intendere habitum charitatis: primò, ita vt statim atque actus eiusmodi virtutis est debitè & meritoriè exercitus, statim & augmentum ipsius habitus fiat, quod aliqui vocant intendere *efficaciter*,
II. quia talis actus statim consequitur suum præmium: secundò, ita vt actus quidem virtutis mereatur augmentum habitus charitatis, illud tamen non detur statim à Deo, sed differatur in aliud tempus: sic iustus bonis operibus meretur gloriam, quam tamen Deus non statim illi confert, sed alio tempore, scilicet post mortem, si moriatur in statu gratiæ sanctificantis, post solutionem debiti pœnarum temporalium, si quas debeat, & sic intendere habitum charitatis secundùm nonnullos est illum intendere *inefficaciter*. Hoc posito,

Sensus articuli est, an actus remissus independenter ab aliqua conditione ponenda augeat statim, atque fuit elicitus, *dispositiuè* habitum charitatis, an verò tantùm aliquo alio tempore subsequenti, & dependenter ab aliqua conditione; quâ non positâ istud etiam augmentum non po-
III. natur, scilicet ab existentia, seu positione aliquorum aliorum actuum subsequentium, æqualium, vel intensiorum: & hæc difficultas potest tãtùm habere locum apud eos, qui nobiscum admittunt actus etiam remissos vel remissiores suo habitu illum augere: nam quod spectat ad actus intensiores, nulla potest assignari ratio ob quam tunc illum non augeant, cùm sint illi proportionati, & reddant suum subiectum sufficienter dispositum ad illud recipiendum, Deúsque, quantum est ex se, semper sit paratus dare præmium, quod promisit nostris laboribus, vbi & quando nulla occurrit ratio differendi, quemadmodum in præsenti casu, in quo tale augmentum est nobis valde vtile ad exercendum alios actus meritorios intensiores, quibus tandem perueniamus ad fruitionem Dei.

Tres sunt hac de re sententiæ: prima negans certò & statim tale augmentum dari, sed solum-
IV. modo sub eâ conditione, quòd iustus, vel per actus intensiores, vel saltem per plures alios remissos, aut æquales sese disposuerit, quódque tantùm recipiet, vbi sic sese disposuerit, & aliàs nunquam. Ita expressè Bannes hîc quæstione vigesimâ quartâ articulo sexto, conclusione quartâ, vbi pro hac sententia citat sanctum Thomam, & plures ex eius discipulis.

Secunda est, augmentum istud certò quidem dari etiam independenter ab actibus sequentibus tam intensioribus, quàm remissis, vel æqualibus, non tamen statim; sed, vel quando & vbi sese iustus disposuerit per aliquos actus iuxta modum præcedentis sententiæ, vel si non disponat se, in ipso fine vitæ, vel etiam in primo, non
A esse hominis, seu in primo instanti glorificatio- V.
nis: primus modus explicandi hanc sententiam est Scoti in quartum sententiarum distinctione vigesima prima, & in primum distinctione decima septima; secundus modus est Aluares libro 7. *de auxiliis* disputatione 60. conclusione quinta.

Tertia sententia, quam loco nostræ propositionis ponimus est, *certò & independenter ab vllis actibus tam intensioribus quàm remissis, vel æqualibus dari iusto augmentum istud statim absque vlla dilatione, quamprimum exercuit actum ex charitate remissa.* Ita Ioannes Maior in quartum sententiarum distinctione vigesima secunda quæstione prima, Gabriel in primum distinctione decima septima quæstione quarta articulo tertio, dubio secundo: Almainus tractatu secundo Moralium capite vndecimo & duodecimo, & plures ex recentioribus, vt Suares loco
B suprà citato, numero vigesimo tertio, & sequen- VI.
tibus. Item Lorca suprà membro secundo, vbi multos alios recenset.

Probatur quoad singulas partes, & primò, *quòd augmentum istud detur certò & independenter ab aliis superiùs recensitis actibus*, probatur: vbi merces & præmium promittitur cuilibet bono operi quantumlibet minimo, ita vt, si labor sit paruus, etiam merces illius futura sit parua, proportionatè ad laborem, ibi tale præmium & merces debet dari certò & independenter à quouis alio simili, vel meliori bono opere, quia non plus debet exigi ab operario, quàm fuerit positum in pacto & conuentione, & si merces daretur ita dependenter, illa non tam esset merces, loquendo propriè, parui istius laboris & operis, quàm totius aggregati ex isto paruo opere & aliis sequentibus, sicq; esset aliqua species iniustitiæ, contra id, quod est pro-
C missum: atqui Deus passim in sacris litteris pro- VII.
mittit se cuilibet bono operi quantumlibet minimo daturum vitam æternam & augmentũ gratiæ vt mercedem, se omne opus bonum quantumuis leue remuneraturum, *ad Rom. 2. reddet vnicuique secundùm opera eius*; primæ *ad Corinthios* tertio, *vnusquisque mercedem accipiet secundùm proprium laborem*, secundæ *ad Corinthios* nono, *qui parcè seminat, parcè & metet:* quibus locis istæ particulæ sunt notandæ (*secundùm proprium laborem, secundùm opera, parcè*) nam significãt nullum fore tam exiguum bonum opus, quod Deus non remuneret mercede sibi correspondẽte, ita vt si bonum opus fuerit valde remissum, Deus nihilominus semper sit daturus mercedem remissam illi parem: quibus locis & aliis similibus nomine *mercedis & præmij*, vita æterna, eius incrementum & gratiæ sanctificantis intelligitur, iuxta citatas sacras scriptu-
D ras & canones Concilij Tridentini suprà rela- VIII.
tos: igitur augmentum gratiæ est certò dandum à Deo ipsi bonis operibus etiam remissis independenter ab aliis sequentibus tam intensioribus, quàm æqualibus.

Deinde probatur: ad merendum & reipsa sibi comparandum augmentum gratiæ, nihil amplius in iusto requiritur, quàm, vt opus eius sit factum in gratia & ex gratia Christi Domini, quemadmodum intelligitur ex verbis Concilij Tridentini sessione sexta capite decimo sexto, loquentis de bonis operibus iustorum factis in & ex gratia Christi Domini, *nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quo minus pleni illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta,*

I. *diuinæ legi pro huius vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint, consequendum, verè promeruisse censeantur:* atqui actus bonus iustificati exercitus ex remissa charitate est opus factum ex & in gratia Christi Domini, vt omnes facilè intelligunt, & ipsum exercitium alicuius subsequentis actus boni intensioris vel etiam æqualis est aliquid amplius supra tale opus charitatis remissæ, vt per se patet: igitur ad hoc, vt homo iustificatus sibi reipsa de facto per bonum aliquem actum in & ex gratia remissa elicitum comparet augmentum gratiæ, non requiritur insuper exercitium alicuius alterius subsequentis actus intensioris vel etiam æqualis.

Confirmatur: particula Concilij *(nihil amplius)* est quædam exceptio omnium aliorum: exceptio autem, vt habet vulgaris regula
II. Iurisconsultorum, firmat regulam: ergo ad hoc, vt iustus per aliquem actum bonum elicitum ex charitate remissa comparet sibi augmentum suæ gratiæ, non requiritur vlteriùs alius aliquis actus intensior, vel etiam æqualis, aut plures alij remissi.

Neque potest responderi, promissionem hanc augmenti gratiæ fuisse à Deo factam sub prædicta conditione; quemadmodum promissio vitæ æternæ sub conditione, quòd iustus perseueret in gratia & in ea moriatur.

Nam ad hoc, vt aliqua promissio dicatur esse facta sub hac vel ista conditione, talis conditio debet vel esse expressa inter paciscendum, vel saltem subintelligi ex ipsa natura rei, quæ promittitur; aliàs talis promissio apud omnes prudentes & probos censebitur esse pura, simplex, absoluta de hoc & illo simpliciter & absolutè dando, pro hoc & illo opere: atqui hæc condi-
III. tio de exercendo postmodum aliquo actu intensiori, vel aliis pluribus æqualibus, vt iustificatus exercens actum bonum ex charitate remissa recipiat augmentum suæ gratiæ, nullibi reperitur expressa, siue in sacris litteris, siue in Conciliis & Patribus, quin potiùs textus Concilij Tridentini nunc relatus excludit illam tacitè per istam particulam *(nihil ampliùs deesse credendum est)* nec item subsequens actus intensior exercendus à iustificato est aliqua conditio subintellecta ex natura rei in tali actu bono remissæ charitatis, quia talis actus independenter ab intensiori subsequente habet omnia requisita ad meritum, vt animaduertimus suprà.

Dices ad hoc, vt vita æterna obtineatur tanquam præmium, requiritur perseuerantia in statu gratiæ, quidni etiam vt augmentum gratiæ obtineatur de facto, aliquis actus intensior
IV. vel plures æquales requirentur.

Respondetur, disparem esse rationem, non tantùm quòd hæc conditio habeatur expressa passim in sacris litteris, vt apud sanctum Matthæum capite decimo, *qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit:* & in Concilio Tridentino loco relato, sed quòd etiam subintelligatur ex ipsa natura & conditione beatitudinis seu vitæ æternæ, cùm hæc detur tantùm amicis Dei, sitque singularis consummatio supernaturalis illius amicitiæ, quæ inest inter Deum & hominem viatorem: vnde, vt iustus accipiat illam bonis suis operibus promeritam, debet perseuerare in statu gratiæ, seu mori in statu gratiæ sanctificantis: at perseuerantia in bonis operibus vel exercitium alicuius actus intensioris non re-

A quiritur ad rationem boni operis, vt patet ex dictis. V.

Tandem probatur: si actus intensiores vel alij æquales remissis actibus requirantur tanquam dispositiones ad hoc augmentum habitualis gratiæ recipiendum, vel sunt tantùm *morales* dispositiones, vel ex *natura talis augmenti* requisitæ: non primum, quia prima gratia iustificans non postulat ex sua natura aliquas dispositiones, vt iam animaduertimus, & patet in infantibus, & proinde multò minùs gratia iustificans, quæ reperit subiectum suum iam gratum Deo supernaturali gratitudine: non item secundum, quia inter talem dispositionem & formam eius debet esse connexio, ita vt sibi inuicem respondeant: at actus intensiores non respondent augmento gratiæ actuum remissorum, sed potiùs intensiores: ergo actus illi intensiores non possunt requiri tanquam dis- VI.
B positiones ad recipiendum augmentum per actus remissos, & etiam Deus nunquam instituit, quòd illi essent huiusmodi dispositiones, vt iam notauimus.

Secunda pars eiusdem nostræ sententiæ, *asserens tale augmentum gratiæ statim dari*, probatur primò: statim atque aliquis iustus acquirit ius ad augmentum gloriæ seu essentialis beatitudinis, statim de facto & reipsa accipit augmentum habitualis gratiæ sanctificantis; nam, sicut ius ad vitam æternam fundatur in actuali possessione gratiæ sanctificantis, iuxta illud Apostoli *ad Romanos* sexto, *gratia Dei vita æterna*, propter quod à sancto Ioanne prima sua canonica capite tertio, semen vitæ æternæ dicitur *manere in iusto*, quia nimirum gratia habitualis inhæret illi permanenter, sic etiam augmentum beatitudinis seu gloriæ essentialis fun-
C datur in augmento habitualis gratiæ sanctificantis: atqui statim atque homo iustificatus exercet aliquod bonum opus ex & in gratia Christi Domini, etiam valde remissâ, priusquam de facto exerceat aliquos alios subsequentes actus bonos æquales vel intensiores, acquirit sibi ius ad vitam æternam seu maiorem beatitudinem, vt etiam aduersarij admittunt: igitur & homo iustificatus statim atque exercuit aliquod bonum opus in & ex gratia Christi Domini, etiam valde remissa, priusquam de facto exerceat aliquos alios actus bonos æquales vel intensiores, accipit de facto augmentum habitualis gratiæ. VII.

Secundò iustus, qui bonis operibus crescit de facto in iustitia accepta per gratiam Christi Domini, quísque de facto magis iustificatur, is statim, ac sic bene operatur, accipit reale augmentum suæ gratiæ sanctificantis, quia augmen-
D tum formæ, & forma, quæ augetur, sunt eiusdem rationis, & hæc iustitia primùm accepta nihil est aliud, quàm gratia inhærens, per quam homo formaliter iustificatur ex Tridentino sessione sexta capite septimo & canone vndecimo, & ex consequenti, qui crescit in tali iustitia, crescit in ipsa inhærente gratia iustificante: sed homo iustificatus exercens ex remisso habitu gratiæ bona opera in & ex gratia Christi Domini, crescit de facto in ipsa iustitia per Christum Dominum accepta, magísque de facto iustificatur ex eodem Tridentino eadem sessione capite decimo, vbi loquitur in præsenti, & non in futuro *(crescunt, magísque iustificantur)* & sine vlla distinctione bonorum operum intensorum, vel remissorum, *per obseruationem*, inquit, VIII.

I. *mandatorum Dei & Ecclesiæ* (quæ obseruatio A
potest etiam rectè fieri per actus remissos charitatis, vt satis constat apud omnes) *in ista iustitia per Christi gratiam accepta cooperante fide bonis operibus crescunt, atque magis iustificantur:* ergo quilibet iustus statim atque exercet bonum opus ex & in gratia remissa, statim accipit de facto reale augmentum ipsius suæ gratiæ & quòd locus ille Concilij non intelligatur sub conditione ista, vel simile suo tempore (*si tamen in gratia decesserint*) sicut intelligitur collatio gloriæ æternæ & augmenti eius sessione 6. cap. 17. patet ex dictis, vbi notauimus disparem esse rationem ipsius gratiæ & gloriæ, quòd hæc ad alteram vitam pertineat, ista ad præsentem: imò ex ipsomet Concilio apponente solùm prædictam conditionem, vbi sermo est de vitâ æterna, & augmento eius, sic enim loquitur, *& vitam æternam suo etiam tempore, si tamen in gratia decesserint,*
II. *consequendam veri promeruisse censeantur.* B

Tertiò probatur: loquendo tantùm *moraliter*, & non *metaphysicè* potest euenire, imò fortasse satis frequenter euenit, vt iustus, qui exercuit in & ex gratia Christi Domini bonos actus remissos, nullum alium feruentiorem exerceat, sed moriatur cum vno aut altero tantùm remissè exercito; tunc aut ille accipiet augmentum gratiæ correspondens suis actibus, aut non recipiet; si non recipit: ergo actus eius carent suâ mercede contra expressam promissionem Christi Domini, contentam in sacris litteris suprà relatis pro prima parte huius nostræ propositionis.

Nec potest responderi accepturum gloriam & augmentum eius, quia per prædictos actus remissos acquisierat sibi ius ad illud: nam gloria patriæ correspondet gratiæ & charitati viæ: ergo, si in via non accepit augmentum istius gratiæ, non habebit in patria augmentum gloriæ,
III. sicque boni eius actus carebunt suâ mercede. C

Si dicatur quòd recipiet: contrà, vel recipit in instanti suæ mortis ante separationem suæ animæ à corpore, quomodo adhuc est viator, vel in primo instanti suæ glorificationis, vt Aluares vult suprà: non primùm, quia tunc non est magis dispositus ad recipiendum istud augmentum gratiæ, quàm antea, cùm ex hypothesi nullum alium actum siue remissum, vel æqualem, siue feruentiorem, siue intensiorem exercuerit: ergo, quo iure illud antea non accipit, nec etiam tunc accipiet, vel quo iure potest tunc illud accipere, eodem iure debuit illud accipere, quando exercuit actum remissum, cui tale augmentum gratiæ correspondet.

Secundum etiam non potest dici; quia qualis est homo & status animæ eius in illo instanti separationis animæ à corpore quoad gratiam sanctificantem, D
IV. talis semper remanet: est enim in termino viæ quoad illam, iuxta istud Ecclesiastis vndecimo capite, *si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocunque loco ceciderit, ibi erit.* Deinde anima separata à corpore licèt sit informata sanctificante gratiâ, attamen nihil potest sese disponere ad recipiendum à Deo tale augmentum.

Dices animam separatam à corpore in isto instanti præcedente glorificationem suam non esse magis dispositam *positiuè*, vt nostra ratio probat, esse tamen magis dispositam *negatiuè*, quatenus iam ratione status, in quo est, nihil remanet in ea purgandum, neque amplius superest vllus locus impedimentis.

Verùm hæc responsio refellitur: quia in adulto V.
ad primam iustificationem *negatiua* dispositio non sufficit, sed semper debet esse aliqua *positiua*, vt intelligitur ex Tridentino sessione sextâ capite quinto & sexto, licèt *negatiua* sufficiat in paruulis: ergo pari iure, cùm sit quædam proportio secundæ iustificationis, quæ consistit in augmento iustitiæ primùm acceptæ, quemadmodum in adulto requiritur *positiua*, dispositio ad primam gratiam, nec sola *negatiua* sufficit, cùm actus, qui ex charitate remissa antecesserunt, non fuerint sufficiens moralis dispositio *positiua*, in tali casu ad recipiendum augmentum gratiæ primùm acceptæ, nec aliqui alij feruentiores succedant: tunc maior illa *negatiua* dispositio erit insufficiens, vt iustus accipiat augmentum gratiæ; sicque actus isti carebunt suâ mercede, quod est contra testimonia sacræ scripturæ superiùs allata. VI.

Dices disparem esse rationem, legem veræ amicitiæ, qualis est inter Deum & hominem iustificatum, postulare, vt quando aliquid est aliquo modo debitum iusto, quod tamen ratione sui status vel aliquorum impedimentorum non potest sibi suis actibus procurare, tunc Deus intuitu tantæ amicitiæ illud per seipsum immediatè præstet & efficiat, quemadmodum nonnulli Theologi philosophantur de iusto moriente cum affectu peccati venialis, cuius remissionem postea accipit à Deo intuitu supernaturalis amicitiæ, quam habet cum illo, & non intuitu suæ contritionis: quia supponitur repentè & inopinatò mortuus: ergo cùm iustus prædictis suis operibus exercitis ex remissa charitate habeat ius ad augmentum gloriæ, & ex consequenti ad accipiendum istud augmentum gratiæ, nec post mortem ratione status, in quo est, possit illud aliis feruentioribus actibus sibi procurare, VII.
Deus ex singulari quadam honestate & decentia dat illi tale augmentum gratiæ, quo exornatus accipiat lumen gloriæ illi correspondens, & eum gradum gloriæ, quem prædictis omnibus suis bonis operibus meruit.

Verum neque hæc solutio satisfacit: primò, quia non possumus intelligere, quomodo homo habeat ius ad augmentum gratiæ, nec tamen illud accipiat, quamprimum acquirit, cùm hoc pertineat ad statum viæ: Deus sit pronior ad præmiandum, quàm ad vlciscendum, & augmentum istud reperiat subiectum tam bene dispositum *positiuè*, statim atque actus ille remissus fuit exercitus, ac postquam iustus ille est mortuus, & Deus in infundendo tam secundam gratiam, quàm primam habeat solummodo respectum ad præsentem statum subiecti & non ad ea, quæ postmodum sequentur, vt patet in reprobis, quibus aliquo tẽpore existentibus in debita VIII.
dispositione siue ad primam siue ad secundam gratiam non desinit dare de facto gratiam tali dispositioni correspondentem, licèt probè sciat illos in gratia non esse perseueraturos.

Deinde, quia iuxta sententiam, quam refellimus, iustus iste defectu actuum feruentiorum vel multorum æqualium tanquam dispositionum ad id requisitarum nunquam habuit ius ad tale augmentum gratiæ, imò nec ad augmentum gloriæ illi respondens, quia hoc fundatur *immediatè* in augmento gratiæ, & remotiùs in actu bono promerente illud, quod tamen vtrumque deficit in hoc casu iuxta hanc sententiam; vnde quemadmodum lex amicitiæ super-

I. naturalis, quæ est inter Deum & hominem iustum, non obligat Deum etiam ex aliqua honestate & decentia conferre iusto augmẽtum illud gratię & gloriæ, quod potuit, si voluisset promereri, nec tamen de facto meruit, vel etiã ad quod sese disposuit aliquo modo, non tamen sufficienter, sed tantùm remotè, sic etiam eadem lex non obligat Deum dare isti iusto, qui decessit ex hac vita cum prædictis actibus remissis non habentibus rationem sufficientis dispositionis, ad dandum illi hoc augmentum gratiæ vel gloriæ; sed potest solummodo dici seruasse ibi legem iustitiæ, quatenus contulit illi totum, quod de facto promeruit. Neque est par ratio exempli in hac responsione allati: nam iustus ille, qui supponitur mori cum affectu peccati venialis verè & propriè habet ius ad vitam æternam, & ad tantum gradum eius ratione suę charitatis Theo-
II. logicæ, cum quâ decessit ex hoc mundo, quæ non fuit intrinsecè & quoad suam entitatem diminuta, sed tantùm impedita & retardata per peccatum istud veniale, & pœnas peccatis debitas; quare, cùm in purgatorio satisfaciat pro pœnis, túncque habeat displicentiam de tali peccato veniali, in quo videt se mortuum, nec hæc displicentia (licèt supernaturalis) sit sufficiens ad delendum hanc culpam venialem, quia est elicita extra statum viæ & huius vitæ temporalis, ideò lex prædictæ amicitiæ potest postulare, vt Deus isti iusto remittat ex sua benignitate culpam huius venialis peccati, cuius tamen pœnam exoluet etiam in purgatorio.

Verùm auctores prioris vtriusque sententiæ obiiciunt primò: si quolibet actu remisso gratiæ habitualis augetur statim habitus gratiæ in iusto, viri insti & timorati experirentur istud augmentum, quia eliciunt quotidie plura opera
III. meritoria, nec tamen experiuntur tale augmentum: ergo signum est illud non statim dari.

Respondetur, nos sæpe obseruauisse distinctionem habituum supernaturalium à naturalibus, hos tantùm dari ad facilitandum potentiam, illos minimè; sed solummodo ad dandum posse, nec illi habent talem oppositionem cum vitiosis habitibus ordinis naturalis, vt non possint cum illis remanere in eodem subiecto, quemadmodum Theologi docent prima secundæ quæstione 71. quare aliqua difficultas in potentia ad promptè & faciliter operandum actus entitatiuè supernaturales potest adhuc remanere cum tali augmento gratiæ, nec ex consequenti augmentum habitus supernaturalis potest ita facilè deprehendi ipso experimento.

Obiicies secundò: nostri actus meritorij augent tantùm *dispositiuè* gratiam, & solus Deus
IV. auget illam *efficienter* & *physicè*, vt suprà ostendimus: ergo auget illam ad eum modum, quo nostri actus illam augerent, si essent causæ physicæ talis augmenti: at tunc, quando sunt remissiores, non statim augent, imò nullo modo.

Patet solutio ex dictis: nam suprà ostendimus Deum non dare istud augmentum proportionatè ad physicam dispositionem *physicè* consideratam, sed consideratam in ratione meriti: vnde dispar est ratio augmenti habituum supernaturalium, ab augmento naturalium seu acquisitorum habituum.

ARTICVLVS XII.

Soluitur dubium.

QVÆRES, cùm tam actus remissi, quàm intensiores, augeant habitum charitatis, an augmentum istud fiat ad æqualitatem, vel solùm ad excessum graduum, qui sunt in actibus: ita vt, si actus sit vt quatuor & habitus vt duo, quatuor gradus addantur habitui, vel solùm duo.

Variæ sunt hac de re sententiæ, sed hæc res non potest à nobis certò definiri, cùm enim boni actus iustorum augeant tantùm meritoriè habitum charitatis, oporteret priùs scire certò & determinatè, quantus sit valor vniuscuiusque actus & gradus eius; item quantus sit valor vniuscuiusque gradus gratiæ in se & secundùm se spectatus, vt ex cognitione & comparatione vtriusque possimus certò iudicare Deum pro actu meritorio constante tot gradibus dare tot gradus gratiæ: at hoc scire non possumus, cùm de ea re nihil extet in sacris litteris, Conciliis & Patribus; & licèt supponeremus aliquem certò scire talem actum charitatis habere tot gradus, verbi gratiâ, quatuor gradus charitatis: inde tamen non possemus certò inferre illum accipere augmentum vt quatuor, quia cùm charitas sit entitas quædam excellentissima, potest fieri, vt quatuor istis gradibus existentibus in actu, vnicus tantùm gradus gratiæ in præmium respondeat; non enim est de ratione præmij, vt seruet proportionem physicam cum labore, ita vt, si labor constet tot physicis gradibus intensionis, præmium illi correspondens debeat etiam tot gradus physicos suæ entitatis habere (fit enim plerumque, vt res minimæ entitatis sint longè nobiliores aliis habentibus maiorem entitatem) sed sufficit ad condignitatem, vt illi respondeat quoad valorem & æstimationem, vt etiam constat experientiâ communi.

Deinde: ex virtutibus infusis distinctis à charitate, aliæ sunt aliis nobiliores, & ita, etiamsi actus illarum ex hypothesi imperentur ab æquali charitate, consténtque æqualibus gradibus, non propterea tamen augmentum, quod fiet per singulos eiusmodi actus, erit æquale, quia præmium debet respondere valori actus: actus autem illi, licèt æquales sint quoad gradus, sunt tamen inæquales in valore: igitur simpliciter & absolutè loquendo augmentum hoc non fit ad physicam æqualitatem, sed ad moralem tantùm, quæ, vt animaduertimus, potest consistere cum physica inæqualitate graduum ipsius operis & laboris ad ipsum præmium.

Quod totum potest ampliùs confirmari ex illo Apocalyps. 18. superiùs relato, *quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum*: cùm enim Deus puniat citra condignum, verba illa non possunt intelligi de æqualitate graduum ipsius pœnæ correspondentis æqualitati graduum seu intensioni deliciarum, sed debet intelligi de morali æqualitate, quæ debet seruari inter ipsum demeritum & pœnam ob illud infligendam.

Ex quo patet, per hanc sententiam, quâ tuemur quemlibet actum bonum iustificati, exercitum in & ex gratia Christi Domini, augere

I. habitum gratiæ non sequi illum crescere in im-
mensum, licèt actus isti meritorij crescerent in
immensum.

DISPVTATIO XI.

De augmento charitatis per ordinem ad continuationem proprij actus.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum hoc augmentum charitatis detur etiam secundùm continuationem actus.

NOTANDVM est eos actus, qui
intēdunt charitatem, posse con-
II. siderari *secundùm se*, abstrahen-
do ab eorum continuatione, &
prorogatione: deinde *secundùm*
continuationem, & longam mo-
ram in illis exercendis: nam in moralibus ipsa
continuatio & perseuerantia in aliquo bono o-
pere est a.. uius ponderis, vt traditur commu-
niter.

Sensus articuli est, an actus bonus hominis
iustificati elicitus ex gratia Christi Domini,
perseuerans in eadem intensione augeat ratio-
ne huius suæ continuationis præcisè spectatæ
hunc suum habitum charitatis: duæ sunt hac de
re sententiæ.

Prima simpliciter & absolutè negans, quam
Bannez sequitur hâc parte quæstione vigesima
sexta articulo sexto, dubio quinto: vnde iuxta
hanc sententiam iustus continuatione sui actus
meritorij non plus meretur saltem quoad præ-
III. mium essentiale, quàm si vno tantùm instanti
absoluisset illum.

Secunda sententia simpliciter & absolutè lo-
quitur, censétque continuationem actus confer-
re ad maius præmium illius, & augmentum gra-
tiæ existentis in iustificatis exercentibus actus
meritorios: quæ sententia, quia est omnium
probabilior, imò hoc tempore ab omnibus com-
muniter recepta, vt Suares expresè notat libro
duodecimo *de gratia*, capite vigesimo primo nu-
mero secundo, est à nobis amplectenda tanquam
verior. Quare

Sit hæc propositio: *simpliciter & absolutè lo-*
quendo maior duratio actus boni & meritorij seu
continuatio maior eiusdem actus meritorij de con-
digno confert ad augmentum habitus gratiæ &
charitatis iam existentis in iusto exercente talem
actum. Ita Suares suprà, vbi plures alios refert
IV. pro hac nostra propositione.

Probatur primò: quicquid est meritorium vi-
tæ æternæ, vel facit ad augmentum eius, illud
idem auget etiam habitum charitatis eius, qui
talem actum meritorium exercet, quia licèt
augmentum gloriæ & gratiæ sint duo distincta,
attamen in ratione præmij faciunt solummodo
vnum aliquod totale præmium, quatenus aug-
mentum gratiæ ordinatur ad augmentum glo-
riæ, & est aliquod medium obtinendi illud,
eiúsque mensura: atqui loquendo simpliciter
& absolutè maior duratio seu continuatio vnius
eiusdémque actus boni & honesti supernaturali
bonitate & honestate liberè exerciti ab homine
iusto in & ex gratia Christi Domini confert ad

A maius meritum vitæ æternæ & ad augmentum V.
eius *de condigno*: igitur & ipsa maior duratio seu
cōtinuatio boni & meritorij actus exerciti ab ho-
mine iusto in & ex gratia Christi Domini auget
ipsum habitum charitatis eius. Maior patet ex iis,
quæ in confirmationem illius subiecimus.

Minor probatur primò ex sacris litteris, in
quibus passim iusti homines exhortantur ad
perseuerandum, non tantùm in bene operando
per varios & distinctos actus, sed etiam in vno
eodémque actu bono exercendo sub spe vitæ æ-
ternæ, vel augmenti eius, tanquam mercedis &
præmij: sic apud sanctum Lucam capite vndeci-
mo, præmissâ parabolâ eius, qui petit ab amico
tres panes, & ratione suæ perseuerantiæ in pe-
tendo illos obtinet, Christus Dominus nos ex-
hortatur ad perseuerādum etiam in eodem actu
bono: nam vbi sic præmisit, *& si ille perseuera-*
uerit pulsans, propter improbitatem tamen eius
B *surget, & dabit illi:* ita subiungit, *& ego dico* VI.
vobis, petite, & dabitur vobis, quærite & inue-
nietis, pulsate & aperietur vobis: quibus verbis
exhortatur nos ad perseuerandum in oratione:
sic etiam apud sanctum Matthæum 15. capite,
laudat perseuerantiam & continuationem ora-
tionis, quâ mulier Chananæa orat eum pro sa-
nanda sua filia: cúmque illi primò & alterâ vice
petenti non responderet, sed videretur quasi
illam dedignari, tandem motus continuatione
orationis eius, annuit eius petitioni, *ô mulier*
magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, & sanata
est filia eius ex illa hora: sic Christus Dominus
alibi monet, vt vigilemus: at ipsum vigilare im-
portat aliquam perseuerantiam & continuatio-
nem.

Id etiam patet ex Patribus, qui suis com-
mentariis & homiliis ad vtrumque locum E-
C uangelij nunc relatum exhortantur nos ad con- VII.
tinuationem & perseuerantiam orationis, alio-
rúmque similium bonorum actuum, & san-
ctus Cyprianus epistolâ superiùs à nobis relatâ
articulo sexto, ait ipsos confessores Christi Do-
mini, ad quos ibi scribit, & qui iam aliquid e-
rant passi pro Christo Domino augere suas glo-
rias longo illo tempore, quo patiuntur, *& quo*
inquit, *longior pugna, hoc corona sublimior:* item
omnia & singula alia testimonia scripturæ & Pa-
trum, quæ docent Deum esse redditurum vni-
cuique secundùm opera sua satis apertè id indi-
cant, hæc enim particula *(secundùm opera)* si-
gnificat Deum in conferendo præmio bonorum
operum habiturum rationem omnium eorum,
quæ sunt in eiusmodi operibus, ac propterea,
quia quædam illorum habent longam moram
seu perseuerantiam & continuationem, alia bre-
D uem, ideò Deum esse daturum maius præmium, VIII.
& ex consequenti augmentum gratiæ maius istis
longioribus operibus, quàm sit concessurus
breuioribus.

Tandem probatur ratione: quicquid re-
quiritur ad præcisam rationem meriti, reperi-
tur in ipsa continuatione boni & honesti actus
supernaturalis eliciti in gratia & ex gratia Chri-
sti Domini, ab homine iustificato: ergo sicut
actus bonus est meritorius beatitudinis essen-
tialis, augmenti eius & gratiæ sanctificantis, sic
etiam seruatâ proportione idem actus ratione
huius suæ continuationis erit meritorius alicuius
augmenti eius. Antecedens probatur primò: ip-
sa continuatio est aliquod *bonum morale entitatis*
supernaturalis, sicut & ipse actus eius, quia nihil

I. est aliud, quàm ipsemet actus vt perseuerans: A est item aliquid *liberum*, quia iustus potest pro sua libertate interrumpere talem continuationem actus, desistere ab illa, vel etiam prosequi illam; est item à *subiecto grato Deo per gratiam sanctificantem*, quia ipse operans est verè propriè & formaliter iustus; est item *difficilis*, quia docet experientia opus continuatum per longum aliquod tempus esse difficilius, quàm idem opus eiusdem obiecti & intensionis, breui tamen tempore factum & executum: ergo, cùm hæc omnia faciant opus aliquod meritorium, vel etiam magis meritorium, ipsa continuatio actus meritorij facit ad augmentum gratiæ habitualis.

II. Deinde: vnus idémque actus durans longo tempore ferè æquipollet pluribus actibus eiusdem intensionis & obiecti, qui intra idem tempus possunt fieri, est enim quasi virtute multiplex: ergo, quemadmodum plures illi actus seorsim exerciti augerent meritoriè habitum charitatis, sic etiam & ipsa continuatio vnius eiusdémque actus auget habitum charitatis.

Tertiò: continuatio seu perseuerantia in vno eodémque actu peccati per aliquod longum tempus auget malitiam & pœnam sensus illi debitam, vt intelligitur ex citato loco Apocalypsis: ergo à contrario continuatio actus meritorij augebit eius meritum & præmium, & ex consequenti habitum gratiæ in iusto exercente illum; consequentia patet: Deus non minùs præmiat bonum, quàm puniat malum, quin potiùs punit *citra condignum*, & præmiat *vltra condignum*: sed Deus auget pœnam sensus ratione moræ, durationis, & perseuerantiæ in actu peccati: ergo Deus præmians bonum & meritorium opus auget illius
III. præmium, & ex consequenti tam gratiam, quàm gloriam æternam, etiam ratione ipsius durationis & continuationis in actu bono & meritorio.

Tandem: iuxta sensum communem omnium prudentum, vbi labor est æqualis quoad substantiam, & inæqualis quoad durationem & continuationem, ibi stipendium debet esse inæquale, nisi aliter fuerit conuentum inter operarios & dominum, ita vt istud amplius, quod dominus dat aliquibus operariis, det solummodo ex gratitudine & liberalitate, vt intelligitur ex illa parabola Christi Domini apud sanctum Matthæum de domino vineæ mittente operarios, & cum illis conueniente de diurno denario pro excolenda sua vinea, quorum aliquibus dat solummodo denarium diurnum iuxta conuentionem, aliis verò, qui admodum leuiter
IV. & paruo tempore laborarunt, dat tantum, quantum prioribus: at in præsenti propositione actus meritorius supponitur esse vtrinque æqualiter bonus, solúmque distingui ipsâ continuatione, quatenus vnus est longè diuturnior, & alter longè breuior, & augmentum gratiæ habitualis, quæ iam præexistit in iusto exercente talem actum diuturniorem, est aliquod huius sui actus & operis stipendium: igitur augmentum istud debet esse in illo maius ratione maioris suæ durationis, seu diuturnitatis.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM fundamentum: ratio meriti præcisè consistit in ipso bono actu interno: sed continuatio nihil reale addit huic interno actui: ergo neque ei addit aliquid in ratione meriti. V.

Confirmatur: si continuatio addat aliquid actui interno, addit tantùm aliquod accidens, & non aliquid illi intrinsecum, quia mora in existendo est ipsi actui quoad suam substantiam considerato extrinseca: ergo, vt sit proportio præmij ad actum meritorium, talis actus ratione suæ continuationis ad summum merebitur solummodo aliquod præmium accidentale, nec ex consequenti augmentum charitatis, quod est aliquod præmium essentiale.

B Neque potest dici, voluntatem continuando actum bonum superaddere illi aliquid loquendo moraliter; nam id esset, vel nouus quidam conatus, vel noua libertas: at ex hypothesi tantùm perseuerat, nullum addit nouum siue maiorem siue æqualem conatum, sed solummodo continuat primum, non item nouam libertatem vel nouum vsum illius, sed purè tantùm continuat in præcedenti: ergo talis actus bonus in & ex gratia elicitus à iusto non augebit habitum sanctificantis gratiæ ratione continuationis præcisè sumptæ. VI.

Respondetur, totam rationem meriti (quantum ad id, quod respondet substantiæ eius) consistere in actu interno meriti; similiter certum illud & determinatum diuisibile gratiæ, quod datur tanquam augmentum in mercedem meritorij actûs considerati quoad suam substantiam, obtineri per internum actum meriti, & sicut continuatio nihil addit reale entitatis sub-
C stantiæ ipsius actus meritorij, ita etiam non augere gratiam quoad hoc augmentum, sed, quemadmodum hæc continuatio addit nouam & specialem circunstantiam, sic etiam superaddit aliquod indiuisibile sibi correspondens pro sua perfectione, vt explicabitur infrà. VII.

Ad primam confirmationem respondetur, nos illam admittere, & augmentum illud gratiæ, quod continuatio actus meritorij superaddit, comparatione illius, quod correspondet substantiæ actus producti primo instanti, esse accidentale, sicut & continuatio est aliqua moralis circunstantia talis actus.

Ad secundam confirmationem respondetur, licèt voluntas continuãdo non adhibeat nouum conatum, nec nouam libertatem, attamen extendere hoc vtrumque continuando actum meritorium, facítque, vt hæc duo, scilicet idem
D conatus & eadem libertas, coëxistant longiori durationi temporis. VIII.

Deinde respondetur, hanc continuationem spectatam *in genere moris* aliquid addere, quia facit, vt obsequium, quod redditur Deo per hunc actum meritorium continuatum, sit maius ratione suæ perseuerantiæ & continuationis iuxta prudentem hominum æstimationem, & proinde augmentum aliquod tanquam præmium debet illi correspondere.

Secundum fundamentum: sint duo iusti homines, qui vno & eodẽ instanti habeant idem propositum æqualis intẽsionis, putà firmum propositũ permanendi per duas horas continuas in aliquo bono & honesto actu honestate supernatu-

I. rali, vnus illorum adimpleat de facto tale pro-
positum, alter verò præuentus morte non ad-
impleat; hic posterior tantum meretur, quan-
tum alter prior, iuxta illud Apostoli secundæ
ad Corinthios octauo, *si voluntas prompta est se-
cundùm id, quod habet, accepta est, non secun-
dùm id, quod non habet*; nec tamen hic poste-
rior habet prædictam continuationem eiusdem
actus, quam prior habet: ergo, cùm Deus ex iu-
stitia compenset bona opera, tantùmque retri-
buat, quantum per illa meremur, & conferat æ-
quale præmium duobus istis æqualibus secun-
dùm speciem & intensionem actus, & solummo-
do inæqualibus quoad continuationem, actus
bonus non auget habitum charitatis, etiam iuxta
suam continuationem.

Respondetur, duplex distingui præmium ali-
cuius boni operis; vnum *essentiale*, cuiusmodi
II. est gratia sanctificans & gloria quoad aliquem
gradum suæ entitatis, quod præmium corre-
spondet substantiali bonitati & substantiæ ip-
sius actus meritorij; alterum *accidentale*, quod
suprà diximus esse aliquod indiuisibile ipsius
gratiæ, quódque respondet *accidentali* bonita-
ti ipsius actus meritorij, hanc autem esse inter
hoc vtrumque præmium distinctionem, quòd
primum, seu *essentiale*, quia respondet bonitati
actus, & hæc reperitur tota in actu interiori
verè & propriè loquendo efficaci, cui actus ex-
terior non addit aliquam partialem bonitatem,
sicut nec malus actus exterior addit malitiam in-
teriori, quemadmodum Theologi docent pri-
ma secundæ quæstione 74. articulo primo & se-
cundo: vnde, qui habet interiorem actum vir-
tutis ita efficacem, vt tamen non ex aliquo de-
fectu voluntatis, sed tantùm ex aliquo impedi-
mento, actus exterior correspondens illi non se-
III. quatur, habet tantum meriti *essentialis* corre-
spondentis huic bono operi, quantum alius ha-
bet, qui de facto illud exequitur (modò cætera
sint paria) iuxta illud Apostoli secundæ *ad Co-
rinthios* octauo, relatum in hoc argumento se-
cundo; alterum verò præmium, seu *accidentale*,
quia sequitur bonitatem *accidentalem*, & hæc
ipsum actum, vt sic tali modo reipsa & de fa-
cto exercitum, non ponatur de facto, nisi &
ipse actus exterior sit & ponatur de facto & rei-
psa, quemadmodum videre est in martyrio,
cuius voluntas verè & propriè efficax meretur
essentialem gloriam à Deo & Christo Domino
promissam martyribus, vt etiam Ecclesia signi-
ficat, dum in officio festi sancti Martini ita ca-
nit, ô *sancta anima, quam etsi gladius persecuto-
ris non abstulit, palmam tamen martyrij non
amisit*; non tamen illud *accidentale* præmium,
IV. quod Theologi communiter vocant *aureolam*,
meretur, eo quòd (vt agendo *de aureolis*
Theologi animaduertunt) illa tantùm detur
iis, qui de facto & opere externo consumma-
runt eiusmodi actus, in quorum mercedem &
præmium istæ aureolæ sunt constitutæ à Deo.

Itaque in casu secundi huius argumenti duo
isti homines erunt æqualis meriti, æqualis præ-
mij, seu augmenti gratiæ & gloriæ *essentialis*,
quod correspondet eorum actibus, qui suppo-
nuntur esse æquales, at non erunt æquales in
illo *accidentali* præmio, quod correspondet a-
ctuali & reali continuationi, quia tale præ-
mium, seu augmentum *accidentale*, est solum-
modo pro actibus vt deductis reipsa ad actum
externum.

A Tertium fundamentum est: si hoc augmen- V.
tum detur etiam iuxta continuationem, sequi-
tur actum valde remissum, longo tamen tempo-
re durantem, habiturum in fine suæ durationis
loco præmij & mercedis augmentum propè in-
finitum, & habitum eius fore infinitæ intensio-
nis, quod est absurdum; probatur: in qualibet
duratione temporis sunt infinitæ partes, infini-
ta indiuisibilia: ergo & meritum infinitum illis
correspondebit.

Confirmatur: meritum datur in primo in-
stanti actus boni: ergo, cùm in longa duratione
temporis sint infinita instantia, item partes in-
finitæ, quia talis duratio est continua & succes-
siua, & quodlibet continuum & successiuum
est diuisibile in partes infinitas, si præmium hoc,
scilicet augmentum gratiæ, detur iuxta conti-
nuationem, illud erit infinitum.

B Negatur, tale augmentum meriti fore infi- VI.
nitum; ad cuius probationem, negatur in tem-
pore esse infinitas partes *certas & determina-
tas*, sed tantùm *indeterminatas*, neque actu &
de facto secundùm Physicos esse indiuisibilia
infinita, licèt sint in potentia; tempus esse de
facto aliquod continuum finitum, & propter-
eà vt sic & de facto constare certis & deter-
minatis partibus reipsa & de facto finitis: pari
etiam modo meritum boni operis, eiúsque præ-
mium, quod est augmentum gratiæ: & sicut
continuum est diuisibile in infinitas partes *pro-
portionales* semper minores & minores, non
tamen in infinitas partes certas & determina-
tas, sic etiam meritum boni operis & eius præ-
mium, quod est augmentum gratiæ, est sem-
per diuisibile in infinitas partes indetermina-
tas proportionales, non tamen in infinitas par-
tes certas & determinatas; & quemadmodum
C omnes illæ partes & indiuisibilia, quæ com- VII.
ponunt aliquod continuum, non faciunt illud
esse ens infinitum in aliquo certo & determi-
nato genere, quia ex communi sententia Phi-
losophorum non datur infinitum actu, sic e-
tiam totum illud augmentum gratiæ, quod cor-
respondet tam substantiæ actus meritorij, quàm
longæ eius continuationi, nunquam facient ali-
quod infinitum, siue in genere meriti, siue in
genere gratiæ sanctificantis.

Ad confirmationem, concesso antecedente,
negatur consequentia: nam non ideò actus me-
ritorius habet augmentum gratiæ, quia præci-
sè est, vel durat aliquo instanti, quasi eâ propor-
tione, quâ gratia sanctificans crescit per actum
meritorium in primo instanti, quo producitur,
debeat etiam eadem proportione crescere in se-
quentibus aliis instantibus, quibus continua-
D tur; est enim quoad hoc dispar ratio augmenti VIII.
gratiæ in primo illo instanti ab aliis instantibus,
quibus solummodo continuatur; ideò enim
tunc meritum crescit, & ex consequenti gra-
tia secundùm aliquid diuisibile, quia substan-
tia actus meritorij producitur in primo illo in-
stanti, cui tale augmentum correspondet in ra-
tione præmij: at sequentibus instantibus, vel ip-
sâ etiam eius continuatione secundùm eandem
intensionem, nihil substantiæ & entitatis ac-
crescit actui meritorio: nam supponitur idem
manere, nec mutari in seipso quoad entitatem,
sed tantùm permanentia & continuatio ei super-
additur; quare, cùm actus meritorius sit iam cō-
pensatus ratione suæ entitatis per illud diuisibile
gratiæ, datur in primo illo instanti, quòd totus

I. sit productus quoad suam substantiam, nec iste actus quoad suam substantiam iterum producatur aliis instantibus, vel aliâ duratione, quâ perseuerat & continuat, non debet ampliùs augeri hoc genere augmenti, sicque talis gratia nunquam fiet infinita, quantumcumque actus ille meritorius duret & continuetur.

Sed quemadmodum hæc continuatio per modum cuiusdam successionis ratione suę coexistentiæ ad nostrum tempus crescit, & hæc eiusmodi continuatio est tantùm aliqua circunstantia actus afferens *accidentalem* tantùm bonitatem & valorem illi correspondentem distinctum à bonitate & valore *substantiali* seu correspondente substantiæ actus, sic etiam affert eiusmodi suo actui meritorio augmentum aliquod accidentale dignitatis longè inferioris ab illo augmento, quod respondet substantiæ actus meritorij.

II.

ARTICVLVS III.

Vtrum cuilibet continuationi etiam minimæ actus boni debeat respondere in habitu charitatis aliquod augmentum.

SENTENTIA Nominalium & Gregorij Ariminensis secundo sententiarum distinctione tertiâ quæstione primâ articulo secundo ad quartum, & aliorum (quos Vasquesius primâ secundæ disputatione 54. capite quarto, & disputatione 219. capite secundo fusè refert, & sequitur) est, non omnem continuationem actus boni & honesti bonitate & honestate supernaturali augere meritum, nec ex consequenti habitum gratiæ & charitatis, sed aliquam tantùm, eam scilicet, quæ est libera & fit cum noua aduertentia rationis: nam isti Auctores distin-

III. guunt duplicem continuationem in aliquo actu voluntatis, volunt enim actum voluntatis liberè & cum aduertentia rationis elicitum in instanti debere necessariò durare per aliquam morulam seu breuem moram temporis, intra quam ipse homo non potest desistere à suo actu, & ita, quia libertas est vna ex conditionibus requisitis ad meritum, isti Auctores negant præmium illud, quod homo iustus promeruit per actum in primo illo instanti exercitum, crescere secundùm hanc primam continuationem: deinde admittunt aliam continuationem, quæ detur post prædictam, breuem moram temporis siue *indeterminati*, vt aliqui illos actus explicant, siue *determinati*, vt alij eosdem intelligunt, in quo voluntas potest desistere ab actu illo, quem tamen cum noua aliqua aduer-

IV. tentia rationis continuat, voluntque meritum boni & supernaturalis actus eliciti ab homine iusto augeri iuxta hanc continuationem, & consequenter habitum gratiæ sanctificantis, qui existit in tali iusto sic operante.

Melior tamen est contraria sententia, pro qua

Sit hæc propositio: *cuilibet quantumuis minimæ durationi vel continuationi, siue indeterminatæ siue determinatæ, operis boni & meritorij correspondet suum augmentum gratiæ in iusto exercente tale bonum opus.* Hæc propositio est contra Nominales, est tamen ipsius Suares suprà, & eorum, quos ibi refert; probatur: vbi, quando, & quoties bonum aliquod opus ho-

A minis iustificati habet omnes & singulas conditiones requisitas ad meritum *de condigno*, ibi & toties augmentum gratiæ iam existentis in illo correspondet, quia nihil est boni & meritorij operis, quod apud Deum careat suâ mercede, & tale augmentum est aliqua merces operis meritorij, vt suprà ostendimus: atqui bonum & meritorium opus exercitum ab homine iustificato habet in qualibet quantumuis minima duratione, siue *determinata* siue *indeterminata*, omnes conditiones ad tale meritum *de condigno* requisitas; ergo aliquod augmentum gratiæ sanctificantis debet correspondere cuilibet quantumuis minimæ durationi & continuationi, siue *indeterminatæ* siue *determinatæ*, in iusto exercente tale bonum opus. Maior constat ex se. Minor probatur: & primò de bonitate, difficultate de informatione eius per charitatem, vel quòd sit actus

B Theologicæ charitatis, vt quando est supernaturalis dilectionis, item de intensione & cæteris eius conditionibus patet, quia vt totum coalescit ex suis partibus & aliis, quibus constat, ita & opus, quod secundùm se totum est bonum (quale est opus meritorium *de condigno*) debet coalescere ex iis omnibus suis partibus, siue alio modo se habentibus, quæ singula sint bona bonitate supernaturali, sint etiam suo modo difficilia, vt sic bonum sit ex integra causa, & facilè potest cognosci discurrendo sigillatim per omnes istas conditiones. V.

Et quia auctores contrariæ sententiæ, faciunt solummodo vim in libertate, quæ est vna ex conditionibus requisitis ad meritum, dicúntque illam deficere in actu bono & meritorio, ratione alicuius partis suæ durationis,

C vt patet ex dictis inter explicandum illorum sententiam, ideò hanc etiam solam conditionem hîc contra illos probabimus, cùm de reliquis conditionibus videatur inter illos & nos conuenire. VI.

Probatur itaque: nihil potest assignari in ipsa duratione vel continuatione actus meritorij, siue illud sit *primum eius instans*, quo talis actus est & exercetur, siue illud sit *aliquid aliud subsequens, vel mediatè vel immediatè*, in quo & de quo verum sit dicere, voluntas non potuit non operari, vt de primo instanti, & de aliis, voluntas nondum potest desistere à suo actu, vel ante hoc instans, vel ante aliquod aliud simile: ergo tota duratio & continuatio actus boni & meritorij est libera; item quælibet minima eius duratio est libera: ergo ex hac parte actus bonus non

D deficit à ratione meriti, nec ex consequenti ab obtinendo augmento aliquo habitualis gratiæ existentis in iustificato sic operante. Consequentia patet ex propria ratione libertatis. VII.

Antecedens probatur discurrendo per singula: de *primo instanti* patet, nam quoad hoc eadem est conditio nostræ voluntatis ac Angelorum: at Angeli primo instanti suæ creationis, quo exercuerunt actum voluntatis, & bonum aliquod opus, fuerunt liberi, & hoc ipsum opus illorum fuit verè liberum eâ libertate, quæ sufficit ad meritum, quia ex doctrina sancti Thomæ quæstione 63. articulo quinto, quam Theologi communiter sequuntur, Angeli sese disposuerunt meritoriè ad gratiam habitualem, quam in primo instanti suæ creationis VIII.

I. acceperunt à Deo: item Angeli potuerunt in eo primo instanti non operari meritoriè, quia ex probabiliori sententia Theologorum ibidem potuerunt peccare in primo instanti suæ creationis: ergo pari iure actus bonus hominis iustificati in & ex gratia Christi Domini elicitus habet in primo illo instanti, quo exercetur, sufficientem libertatem ad meritum, & ex consequenti est pro illo instanti meritorius alicuius præmij, nimirum augmenti gratiæ.

Quòd verò hoc augmentum gratiæ correspondens huic instantaneo operi tanquam merces sit *determinatum*, probatur: homo iustificatus exerceat actum dilectionis Dei super omnia ex motiuo supernaturali, & hoc instanti finito Deus suspendat suum concursum, ita vt homo iste non perseueret vlteriùs, sed moriatur, tunc, dum exercet talem actum, accipit de fa-
II. cto & reipsa aliquod augmentum gratiæ sanctificantis, non *indeterminatum*, (quia nihil tale de facto producitur, quicquid enim de facto producitur, producitur determinatè, cùm Deus *faciat omnia in numero, pondere & mensura*) ergo *determinatum*: ergo, cùm eadem sit ratio & conditio istius actus, prout cōparatur ad primum illud instans, siue iustus auctor istius actus moriatur statim & cesset ab illo per subtractionem diuini concursus & suæ conseruationis, siue continuet illum, quemadmodum in tali casu tale & determinatum augmentum datur bono operi in mercedem pro ratione instantis, quo durauit, sic etiam in eo actu & instanti, quo homo iustificatus ordinariè exercet opus meritorium in illo instanti, quo illud exercet, determinatum aliquod augmentum gratiæ concedetur.

Confirmatur: eadem est proportio pœnæ infligendæ pro culpa mortali, quæ est augmenti
III. gratiæ concedendi pro actu meritorio in & ex gratia Christi Domini exercito, quia vtrumque spectat ad iustitiam Dei, & Deus seruat in vtroque æqualitatem: at si quis, vt potest, peccet mortaliter, ita vt actus eius duret vnico instanti, & Deus statim suspendendo suum concursum ab eo conseruando sinat illum mori, iste peccator meruit certam & determinatam pœnam, illámque vt sic recipiet, quia hæc eius transgressio fuit libera: ergo à contrario actus bonus & meritorius istius iustificati, quem Deus per similem subtractionem sui concursus destrueret, mereretur certum & determinatum augmentum gratiæ, illúdque vt tale reciperet à Deo.

Neque est, quòd quis respondeat, Deum in tali hypothesi præuidere, quod esset futurum, & ratione huius suæ præuisionis, quòd scilicet nihil sit subsecuturum, tunc dare in primo illo in-
IV. stanti præmium seu augmentum determinatum gratiæ, illúdque recipere à Deo.

Non est, inquam, quòd quis ita respondeat, nam est contra ordinem meriti & præmij, prout illa fiunt & conferuntur iuxta legem ordinariam Dei, quòd præmium detur, priusquam sit meritum, & eius conditio est, vt præmium detur iuxta præsentem dispositionem eius, cui confertur, etiam in ipsa secunda iustificatione, sicut & in prima, quemadmodum intelligitur ex Concilio Tridentino sess. 6. cap. 6. igitur, cùm in hac hypothesi determinatum augmentum gratiæ infundatur homini iustificato sic operanti meritoriè, & post primum istud instans morienti, similiter certa & determinata pœna infligatur à Deo homini prædicto peccanti mortaliter &

A post primum illud instans morienti, tota dispositio sufficiens & prærequisita ad augmentum il- V.
lud determinatum gratiæ debet existere primo illo instanti, quo talis actus meritorius exercetur, sícque illud saltem naturâ præcedere: ergo, cùm eadem sit ratio cuiuslibet instantis, in quo homo iustificatus exercet actum meritorium, ac illius instantis, quod reperitur in hac hypothesi, semper actus meritorius exercitus à iustificato in & ex gratia Christi Domini habet determinatum augmentum gratiæ.

Quòd item *actus ille bonus exercitus ab homine iustificato sit etiam liber pro alia duratione seu morula & continuatione subsequente istud primum instans, tam immediatè, quàm mediatè*, probatur simili argumento, quo id fuit probatum de primo illo instanti, voluntas enim tam est domina sui actus pro illis singulis morulis, & durationibus seu continuationibus *immediatè* & e-
B tiam *mediatè* sequentibus, quàm pro illo primo VI.
instanti, quo primùm fuit elicitus à voluntate, nulla enim potest assignari causa siue *intrinseca*, siue *extrinseca*, tunc necessitans illam ad agendum, si enim esset *intrinseca*, esset, vel ipsamet voluntas, vel ipsemet intellectus non aduertens, cuius tamen aduertentia requiritur ad essentiam actus liberi; non voluntas, quia est causa istius actus etiam vt sic continuati per proprium suum influxum: ergo, cùm illa sit tam libera ad illum conseruandum & non conseruandum, quàm ad illum efficiendum & non efficiendum, sicut est libera in primo illo instanti, quo elicit illum, ita etiam est libera in illis omnibus siue immediatè siue mediatè sequentibus morulis.

Non item secundum: nam voluntas animæ Christi Domini, item beatissimæ Virginis & Angelorum tale dominium habuit in proprios suos
C actus, vt etiam haberet aduertentiam rationis VII.
sufficientem libertati pro quolibet instanti ad omnia & singula, in quibus actio voluntatis consistit: & de anima Christi Domini dubitari non potest, cùm quolibet instanti vitæ mortalis omnis & quælibet moralis eius actio fuerit meritoria, vt docetur cōmuniter tertia parte: & id non videtur denegandum beatæ Virgini, cùm habuerit intellectum perfectissimum, ratione cuius potuit semper habere talem aduertentiam rationis quoad singula, quæ includebantur in bonis eius actibus moralibus; imò, si consideremus solummodo cōmunem conditionem hominum, non videtur tam arduum pro breuissimo aliquo tempore, quo actus aliquis meritorius durat, intellectum sufficienter aduertere ad omnia, quæ illi insunt, & quantum requiritur, vt talis actus sit liber.

D Neque etiam causa aliqua extrinseca potest afferri, quæ necessitet voluntatem ad continuan- VIII.
dum actum post primum illud instans, quo est inchoatus: nam voluntas creata potest tantùm sic necessitari à Deo, vt docetur prima secundæ: at Deus illam in agendo liberè non necessitat, sed relinquit suæ libertati.

Dices hanc necessitatem à nulla ex causis efficientibus actum voluntatis prouenire, sed esse *intrinsecam* ipsi actui elicito vt à voluntate creata, quatenus, vbi primo illo instanti talis actus ponitur ex libertate voluntatis, sequitur necessariò quòd debeat durare.

Sed & hoc etiam refellitur primùm, quia si ita esset, non maior esset libertas voluntatis circa suum actum in alijs morulis seu conti-

I. nuationibus mediatè solummodo sequentibus A
primum illud instans, quàm sit circa illum in
prima illa morula subsequente primum tale instâs, quia quomodo prima illa morula sese habet ad primum instans, in quo actus liber exercetur, eodem etiam modo sese habet vnaquæque alia mediata morula subsequens ad suum illud instans, quod illam contingit cum alio instanti, & proinde si prima illa morula necessariò datur, & impedit rationem meriti in ipso actu voluntatis propter defectum libertatis, similiter secunda morula & aliæ sequentes erunt necessariò post sua instantia & indiuisibilia, & sic quia actus voluntatis ex admissa tali suppositione est tantùm liber pro istis suis instantibus, & non pro suis morulis, quæ coniunguntur istis instantibus, nulla continuatio actus meritorij conferet ad augmentum habitus charitatis iam existentis in homi-
II. ne iustificato exercente talem actum in & ex
gratia Christi Domini, & iustus solis instantibus merebitur contra ea, quæ diximus in propositione articuli primi, quam etiam auctores, contra quos hîc disputamus, amplectuntur.

Deinde: hoc posito nullus actus meritorius voluntatis erit vnus *in genere moris*, sed ad minus erit verè & propriè duplex loquendo *formaliter*, licèt *materialiter* sit vnus, quod sic patet: actus illi voluntatis, qui intrinsecè & essentialiter distinguuntur à se inuicem, penes esse *liberum & esse necessarium*, sunt distincti *in genere moris*, quia vnus illorum, licèt sit actus hominis, non tamen loquendo propriè est actus humanus, vt docent Theologi primâ secundæ, & sic est alius & distinctus etiam aliquâ specie à primo: atqui iuxta sententiam, quam hîc refellimus, actus me-
III. ritorius primo illo instanti, quo exercetur,
est liber, morulâ & duratione immediatè sequenti necessarius: ergo est duplex *in genere moris* etiam secundùm rationem indiuidui, quod est contra communem hominum conceptionem.

Tandem probatur: eadem est ratio actus *demeritorij* ac *meritorij* quoad libertatem: at actus *demeritorius* seu peccati non tantùm est liber pro primo illo instanti, quo primùm exercetur, sed etiam pro illa morula & continuatione immediatè sequenti istud primum instans, quo exercetur: nam libertas requiritur ad peccatum, & homo exercens actum *demeritorium* tam benè peccat primâ illâ morulâ, & continuatione proximè sequenti primum illud instans, quàm aliis instantibus, vel etiam morulis, seu durationibus mediatè tantùm se-
IV. quentibus primum illud instans: igitur pari modo
do actus bonus non tantùm est liber & meritorius primo illo instanti, quo exercetur, sed etiam morulâ & continuatione proximè sequenti; aliàs sicut homo iustus iuxta contrariam hanc sententiam non meretur primâ illâ morulâ immediatè sequenti primum instans, sic etiam homo transgrediens aliquod mandatum Dei non peccabit primâ illâ morulâ immediatè sequenti primum illud instans, in quo peccatum est commissum, quod tamen est falsum.

ARTICVLVS IV. V.

Soluuntur fundamenta Nominalium & Vasquesij.

QVAMVIS Nominales & Vasquesius conueniant in sententiam superiori articulo reiectam, illam tamen tuentur diuersis fundamentis: nam Nominales admittunt actum voluntatis posse quidem produci in instanti, quia omnis productio rei indiuisibilis, quæ sit sine aliqua etiam minima resistentia, potest fieri in instanti: tunc enim nihil potest assignari, quod instantaneam eius productionem impediat: atqui actus amandi, qui est actus voluntatis, est aliquid indiuisibile, cùm sit actus purè spiritalis, & habeat totum suum esse simul, deinde fit sine aliqua resistentia,
B quia ipsum non esse huius actus amandi so-
lummodo præsupponitur productioni eius, VI.
quod ipsum non esse non resistit, cùm nihil sit: ergo actus ille amandi producitur in instanti. Iidem tamen Nominales negant actum illum posse corrumpi in instanti, & per consequens volunt illum durare aliquo tempore: quod sic probant: quod fit cum resistentia, non potest fieri in instanti, quia resistentia importat quandam moram, & proinde facit, vt terminus non producatur tam citò, sed tantùm in aliquo tempore: atqui corruptio actus voluntatis producti, putà actus amandi fit cum aliqua resistentia ipsius eiusdem actus: hic enim actus supponitur existens, & vnaquæque res appetit sui conseruationem, itémque resistit, quantum potest corrumpenti: igitur actus ille amandi, qui est actus volun-
tatis, non potest corrumpi vel desinere in in-
C stanti, & per consequens necessariò durat per
aliquam breuem moram temporis. VII.

Respondetur ad id, quo Nominales probant actum voluntatis non posse corrumpi in instanti, tunc tantùm resistentiam eius, quod corrumpitur, impedire corruptionem suam fieri in instanti, quando id, quod corrumpitur, non est totum aliquod permanens, sed est aliquod diuisibile, & corrumpitur per aliquam actionem propriè contrariam: at quando id, quod corrumpitur, est totum simul & indiuisibile, vel etiam corrumpitur per subtractionem influxus, quo essentialiter producitur, & conseruatur in suo esse, tunc sicut causa productiua & conseruatiua illius potest in instanti suspendere seu subtrahere suum influxum; sic etiam potest res eiusmodi in vno tantùm instanti corrumpi; quare, cùm actus voluntatis sit aliquod totum simul & indiuisibile
D habens suum esse essentialiter, & intrinsecè per VIII.
liberum influxum voluntatis in illum; eadem voluntas, quæ illum exercuit in instanti, potest & in instanti destruere, & facere subtrahendo suum influxum, vt statim & vno eodémque instanti desinat.

Fundamentum verò Vasquesij pro eadem sententia est hoc: res permanens indiuisibilis habens totum esse simul, non potest durare per solum instans: ergo si durat, durat necessariò per aliquod tempus: ergo cùm actus amandi sit res permanens & indiuisibilis, non potest solùm durare per instans, sed durat necessariò per aliquod tempus: minor patet ex dictis.

I. Maior probatur: res permanens non poteſt deſinere per vltimum ſui eſſe, ſed per primum non eſſe ſui, & ſic neceſſarium eſt, vt duret per aliquod tempus, quod ſit inter duo inſtantia, quia duo inſtantia non poſſunt eſſe ſibi inuicem immediata.

Confirmatur: ſi res permanens deſineret per vltimum ſui eſſe, ipſum non eſſe rei inciperet per vltimum non eſſe, ac proinde ſucceſſiuè: at hoc repugnat, cùm ſit totum ſimul, & ex conſequenti non poteſt incipere ſucceſſiuè, ideóque debet neceſſariò incipere in inſtanti, quod ſit primum non eſſe rei permanentis, ſicque res permanens non poteſt deſinere per vltimum ſui eſſe.

Negatur maior: cuius falſitas patet in ipſa generatione ſubſtantiæ, item in ipſis inſtantibus, & id genus pluribus, quæ vno tantùm
II. & eodem inſtanti producuntur & exiſtunt: vnde rei indiuiſibili & habenti totum ſuum eſſe ſimul non repugnat indiuiſibiliter exiſtere tantùm, ſeu vt faciliùs explicemus, quodammodo durare per vnicum inſtans; & cùm eadem ſit ratio omnium, ſi vni repugnaret, deberet etiam repugnare alteri.

Ad probationem huius maioris negatæ, reſpondetur, falſum eſſe rem permanentem non poſſe deſinere per vltimum ſui eſſe, vt patet exemplo generationis: nam, illud idem quod eſt primum inſtans ſui, eſt vltimum eſſe eiuſdem, quia immediatè poſt illud non eſt.

Ad confirmationem, negatur maior: non enim eo ipſo, quo ipſum non eſſe rei permanentis inciperet ſuo modo per vltimum non eſſe, inciperet ſucceſſiuè, quia ex hoc non intelligeretur habere aliquas partes, quarum aliæ priùs duratione, & aliæ poſteriùs etiam
III. duratione deſinerent, ſed ſicut ipſum eſſe rei permanentis eſt totum ſimul, carens ſimul partibus ſibi inuicem ſuccedentibus ſecundùm durationem, ſic & ens negatiuum illi oppoſitum, ſeu ipſa negatio ei oppoſita, debet concipi ad modum cuiuſdam totius habentis totum ſuum eſſe negatiuum ſimul, quia entia negatiua & ipſæ negationes apprehenduntur à nobis ad modum quorundam entium poſitiuorum, quibus opponuntur.

ARTICVLVS V.

Vtrum certum & determinatum præmium debeat reſpondere cuilibet parti, vel etiam indiuiſibili, actus boni.

VASQVESIVS loco citato articulo tertio exiſtimat nullum præmium determina-
IV. tum reſpondere illi primo inſtanti, quo bonus ille actus elicitur, ſed ſolummodo toti eius continuationi certum gradum reſpondere, & ſingulis partibus durationis ſingulas partes meriti cum proportione, ipſis verò inſtantibus durationis tam primo, quàm reliquis, vel nihil meriti determinati reſpondere, vel ſaltem nullam partem diuiſibilem præmij, & ita licèt inſtantia quantumcumque infinita admittantur in tali continuatione actus, nunquam tamen præmium illud, ſeu augmentum gratiæ habitualis, erit infinitum.

Sit hæc propoſitio: *actui bono & meritorio ratione liberæ ſuæ productionis quoad ſuam ſubſtantiam in primo inſtanti certum & deter-* A *minatum præmium, ſcilicet determinata & certa quædam gratia correſpondens, ſimiliter ratione totius ſuæ continuationis reſpondet ei in eadem proportione aliquod augmentum gratiæ, ſcilicet parti indeterminatæ indeterminatum, parti determinatæ determinatum, & ipſis eius indiuiſibilibus aliquod indiuiſibile.* V. Tota propoſitio eſt Suares ſuprà numero decimo ſeptimo & ſequentibus, & plurium recentiorum; pro cuius explicatione & probatione præmittendum eſt duo eſſe diſtinguenda in actu meritorio, primum eſt ipſa *ſubſtantia actus*, ſeu *eius productio* quoad ſuam ſubſtantiam, ſecundum eſt *continuatio illius* per aliquam moram, quæ continuatio eſt aliqua circumſtantia illius, quemadmodum ipſa intenſio & ordinatio ad aliquem finem ipſius operantis, & aliæ id genus ſimiles circunſtantiæ iuxta omnes
Philoſophos & Theologos admittuntur in noſtris actibus humanis, quæ ideò vocantur *accidentia actus*: vnde, ſicut iidem Theologi duplicem diſtinguunt bonitatem in actu, vnam *ſubſtantialem*, quæ deſumitur ab eius obiecto, & alteram *accidentalem*, quæ deſumitur ab eius circunſtantiis, ſic etiam, quia præmium actus boni ſeu meritorij fundatur in bonitate illius, duplex præmium poterit in illo diſtingui; vnum, quod ei conueniat ratione *ſuæ ſubſtantiæ* præciſè conſideratæ, & quam accipit proportionatè ad valorem & dignitatem, quam ipſe actus habet ex ſua formali tendentia ſupernaturali in ſuum obiectum; alterum, quod illi competat ratione *ſuæ circunſtantiæ*, verbi gratiâ intenſionis aut perſeuerantiæ ſeu continuationis, vel alicuius alterius: ſenſus itaque noſtræ propoſitionis eſt, eo modo & eâ proportione, quâ aliquid pertinet ad actum
C meritorium vel ingreditur illum, vt exercitum, & prout hîc & nunc exercetur, dari illi eadem ratione & proportione aliquod augmentum gratiæ, vel aliquid ad illam pertinens. VII.

Hæc propoſitio ſic explicata probatur quoad ſingulas partes; quoad primam, quæ procedit *de certa gratia* probatur: augmentum gratiæ tanquam præmium ſequitur valorem operis meritorij: ſed actus bonus & meritorius habet in primo inſtanti totum ſuum valorem ſubſtantialem certum & determinatum, ſicut ſubſtantialis eius bonitas eſt certa & determinata: ergo actus ille bonus & meritorius in primo illo inſtanti accipit certum præmium, certam gratiam correſpondentem valori ſuo ſubſtantiali. Maior eſt certa & euidens.

D Minor probatur: ſubſtantialis valor operis boni & meritorij ſequitur ſubſtantiam & eſſentiam actus boni & meritorij, vt patet ex præmiſſo notabili & ipſa eius appellatione: atqui actus bonus & meritorius habet totam ſuam ſubſtantiam in primo inſtanti, quo producitur, nihil eius ſubſtantiæ accreſcit per continuationem; primò, quia hæc continuatio eſt tantùm aliquod eius accidens & circunſtanttia, vt præmonuimus, ſolúmque diuturniorem durationem actus importat, quæ eſt aliquid extra ipſam ſubſtantiam actus. VIII.

Deinde quia in hypotheſi huiuſce difficultatis, actus ſupponitur ſemper eſſe idem, loquendo formaliſſimè, & manere ſemper eiuſdem intenſionis, ſolúmque mutari quoad continuatio-

I. nem: ergo, ſicut nuda continuatio actus, ſumpta præciſè vt eſt circumſtantia, nihil ei ſuperaddit entitatis, quæ ſit de ſubſtantia actus, ſed illa eſt tota primo illo inſtanti, quo producitur, ipſáque continuatio ſic ſumpta formaliter dicit ſolùm nudam permanentiam talis actus, cuius totam entitatem præſupponit exiſtere, cùm illam afficiat, ſic etiam totum præmium, totúmque illud augmentum gratiæ, quod correſpondet actui conſiderato præciſè ſecundùm ſuam ſubſtantiam, erit totum illud diuiſibile determinatum gratiæ, correſpondens primo illi inſtanti, quo talis actus eſt quoad *ſuam ſubſtantiam* productus.

II. Deinde, quòd *actus ille meritorius, de quo hîc agimus, manens ſemper idem quoad ſubſtantiam & intenſionem, & ſolâ continuatione ab alio actu eiuſdem ſpeciei & intenſionis diſtincto ſolâ continuatione, nihil præmij, nihil augmenti accipiat vi ſolius continuationis, quod reſpondeat ſuæ entitati & ſubſtantiæ meritorij actus*, patet ampliùs: illud tantùm augmentum actus meritorius accipit ratione continuationis ſuæ, quod reſpondet bonitati continuationis eius, & eſt illi proportionatum, quia actus meritorius conſideratur hîc tantùm quoad præciſam rationem continuationis: ſed bonitas continuationis in actu eſt tantùm bonitas *accidentalis* ex præmiſſo notabili, cui augmentum *ſubſtantiale* non debetur, ſed *accidentale* tantùm, quia hoc ſequitur bonitatem: ergo per ipſam continuationem vnius eiuſdémque actus in eadem intenſione & reliquis circumſtantiis, exceptâ ſolùm continuatione, vt hîc conſideratur, nihil accreſcit ei augmenti gratiæ ei augmento, quod primo inſtanti ſuæ productionis accepit ratione ſuæ ſubſtantiæ, & ex conſequenti talis actus tunc in primo illo inſtanti

III. ſuæ productionis accepit totum certum & determinatum præmium, ſeu augmentum gratiæ, quod correſpondet tali ſuæ ſubſtantiæ & entitati.

Probatur etiam hæc propoſitio quoad alteram partem, aſſerentem *tali actui ratione ſuæ continuationis dari aliquod augmentum correſpondens toti continuationi & vnicuique parti eius determinatæ, determinatum etiam*; ſic autem probatur: prout valor operis creſcit, debet & augmentum, quod datur in præmium eius, creſcere pari proportione: at actus meritorius ratione continuationis creſcit quoad valorem, vt ſuprà oſtendimus, eiúſque continuatio talis eſt, vt habeat quaſdam certas partes & determinatas, alias verò indeterminatas; item, vt habeat aliqua indiuiſibilia tam continuantia, quàm terminantia, iuxta modum illum, quo Philoſophi

IV. admittunt illa in continuo: ergo & augmentum hoc debet eſſe tale, vt pro partibus certis & determinatis certum augmentum illi reſpondeat, & pro indeterminatis indeterminatum, & pro indiuiſibilibus indiuiſibile.

Quæres, an hoc augmentum reſpondens eiuſmodi continuationi vel partibus eius tam indiuiſibilibus, quàm diuiſibilibus, ſit quædam entitas gratiæ conſideratæ *quoad ſuam ſubſtantiam*; ſeu, an ſit aliquis gradus entitatis ipſius gratiæ, an verò ſolummodo aliquid ad illam pertinens.

Reſpondetur non videri eſſe aliquod diuiſibile entitatis gratiæ, quod ſuperaddatur præexiſtenti, quia talis entitas eſt augmentum ſubſtantiale, at ſolum accidentale augmentum debet correſpondere huic continuationi & eius partibus: ſed

A ſicut merito ratione ſolius ſuæ continuationis nihil entitatis accedit de nouo (cùm ſupponatur idem ſemper eſſe *quoad ſubſtantiam*) & ſolummodo creſcit ipsâ permanentiâ ſui actus; ſic etiam hoc augmentum debet tantùm eſſe aliquod indiuiſibile continuatiuum vel terminatiuum augmenti gratiæ, quod pro maiori vel minori perfectione indiuiſibilium actus meritorij ſit etiam maius & perfectius in ratione continuantis vel terminantis eiuſmodi augmentum; ita vt, quâ proportione meritum continuatur, hoc eſt, non accipiendo nouas partes entitatis ſui actus meritorij, ſed ſolummodo permanendo, ſic etiam gratia, quæ eſt augmentum correſpondens actui, creſcat tantùm ratione ſolius continuationis accipiendo maiora ſeu perfectiora indiuiſibilia, quæ ſint modus vel vnio partium gradualium inter ſe; & quâ ratione indiuiſibilia admittuntur à Philoſophis in qualitatibus tam ſpirita- V.

B libus, quàm materialibus, debent etiam & illa admitti in gratia ſanctificante & in viſione beatifica. VI.

Neque eſt, quòd quis obiiciat hæc indiuiſibilia eſſe debita actui meritorio, prout ſit in tempore, quatenus talis actio in tempore eſt meritoria qualitatis, cui qualitati ſua indiuiſibilia ſunt debita ex ipſa eius intrinſeca natura, & proinde, quando iuſtus meretur augmentum gratiæ in primo inſtanti, quo producit totam ſubſtantiam actus, ſimul etiam mereri & hæc indiuiſibilia gratiæ, ſícque per ſubſequentem continuationem nihil ampliùs de nouo mereri, quod eſt contra ſuperiùs dicta.

Non eſt, inquam, quòd quis hoc obiiciat: nam reſpondetur hæc indiuiſibilia ita eſſe debita huic actioni meritoriæ, & gratiæ eius præmio, vt, quemadmodum iuſtus toto illo ſuo actu me-

C ritorio meretur determinatam qualitatem ratione integræ ſuæ continuationis, & ratione vnius partis eius vnam partem, ſic etiam ratione ſuæ entitatis & ſubſtantiæ ſui actus mereatur aliquod diuiſibile gratiæ, in quo ipſum eius augmentum conſiſtit, & ratione inſtantium tam continuantium, quàm terminantium, mereatur etiam ipſa indiuiſibilia continuantia & terminantia iſtam gratiam, quibus hæc tota latitudo præmij correſpondet iuxta proportionem nunc aſſignatam. VI.

Obiicies ſecundò, admiſsâ hâc noſtrâ explicatione ſequi, eſſe longè melius & magis meritorium exercere plures actus eiuſdem intenſionis & durationis, vt ſemel ſumuntur, quàm exercere vnum tantùm omnibus illis pluribus æqualem, tam in duratione, quàm in intenſione & & ſubſtantiali bonitate. Nam, vt in pluribus eiuſmodi actibus ſubſtantia eius multiplicatur, ſic &

D præmium illi correſpondens, quod eſt aliquid diuiſibile gratiæ, multiplicatur: at in vno illo, æquipollente tamen pluribus prædictis actibus quoad durationem, non multiplicatur ſubſtantia eius, ſed ſemel tantùm producitur, & ſolum accipit præmium aliquod accidentale, quod etiam reperitur in multis prædictis actibus. VIII.

Reſpondetur, actum illum vnicum & alios plures ei æquipollentes poſſe duobus modis ad ſe inuicem comparari, ſcilicet, vel quoad præmium & augmentum correſpondens ſubſtantiæ actus, vel quoad illud præmium, quod præciſè correſpondet durationi: ſi comparentur priori modo, melius eſt, & magis meritorium exercere duos actus, quàm vnum, ſicut eſt maius

I. peccatum & maiorem pœnam meretur actus peccati interruptus & postea iteratus, quàm non interruptus, sed continuatus tantùm; ibi non interuenit nouus actus, noua etiam libertas, noua applicatio voluntatis, & noua aduertentia rationis, quæ omnia faciunt ad substantiam ipsius noui meriti & demeriti: quòd si actus isti comparentur ad se inuicem ratione solius durationis seu continuationis, iam actus ille vnicus est melior, magísque meritorius ipsis pluribus prædictis actibus, quia solus ille maiorem habet durationem, quàm plures illi simul sumpti habuerint, cùm nullo modo fuerit interruptus: at iustus exercendo plures, fecerit interruptionem, & sic facta fuit aliqua morula, quâ durante, & positâ inter vtrumque actum iste iustus exercens duos vel plures actus nihil meruit, qui verò vnicum exercuit, & illum toto tempore exercuit,
II. semper & continuè meruit, sícque plus meruit, quàm alius, qui duos vel plures actus exercuit.

Neque tamen ex eo, quòd præmium seu augmentum respondens substantiæ actui est aliquid perfectius eo, quod respondet eius continuationi, vt nostro modo concipiendi præscindit ab illa, & est solummodo specialis aliqua eius circumstantia, & ex eo, quod vbi actus multiplicatur, primum illud augmentum multiplicatur, rectè potest inferri esse consultius frequenter interrumpere bonos & meritorios actus, quàm exercere vnum aliquem eiusdem speciei & intensionis longo aliquo tempore absque vlla sui interruptione actus: tum quia ista deuotio & feruor crescit continuatione, qui tamen satis communiter tepescit interruptione actus: tum etiam, quia multa possunt occurrere, quæ vbi actus est interruptus, impediant vel auertant
III. voluntatem, ne redeat ad exercitium, quare loquendo *moraliter*, & secundùm communem praxim, melius est in vno eodémque actu bono & meritorio perseuerare, quàm plures bonos actus interruptè exercere, vt etiam satis intelligitur ex exhortationibus sanctorum Patrum ad perseuerandum in oratione & bonis aliis virtutum actibus.

Obiicies tertiò: quòd si duo homines exerceant charitatis actum æqualis intensionis per vnam horam, ita tamen, vt vnus eorum non operetur vltimo instanti horæ, in quo tamen alter operatur, vel illi consequuntur æquale præmium & augmentum, vel non: si primum, igitur vltimum indiuisibile, quod ibi datur in mercedem vltimi instantis actus secundi hominis, datur primo sic operanti ex vi præcedentis meriti, cùm supponatur tunc non operari, sícque
IV. nullum indiuisibile præmij respondet indiuisibili terminanti actionem: si secundum dicatur, eiusmodi actus non erunt æquales, cùm non æquè mereantur, quia alter non meretur pro vltimo illo instanti.

Respondetur quidquid sit de illo casu, quem aliqui non admittunt esse possibilem, quia dato illo duo instantia sibi inuicem & immediatè succederent: illo tamen admisso, respondetur, inquam, eum, qui operatus est in vltimo instanti, in quo alter non est operatus, meruisse aliquid ampliùs, quia meruit aliquod indiuisibile, quod correspondet indiuisibili istius horæ, in quo operatus est meritoriè, quia tamen indiuisibile additum indiuisibili non facit maius, tunc posteriorem non dici habere maius præmium

A altero, qui tamen in illo instanti vltimo non est operatus, licèt aliquid acceperit de nouo, & sicut illæ duæ durationes dicuntur esse æquales, licèt vna abundet vno instanti supra aliam, sic duo illa præmia eadem proportione & loquendi formulâ dicentur esse æqualia. V.

DISPVTATIO XII.

De augmento charitatis viæ per comparationem ad charitatem patriæ.

ARTICVLVS I.

Vtrum charitas ita possit excrescere in via, vt euadat æquè perfecta in aliquo viatore, ac B *est charitas patriæ in aliquo comprehensore.* VI.

DIXIMVS de augmento charitatis Theologicæ per comparationem ad ipsum eius habitum, & actus, per solum ordinem ad statum viæ, præsenti disputatione agemus de eius augmento per comparationem ad statum patriæ.

Et primùm, quòd homo, quandiu viuit in hoc sæculo, possit tandiu proficere in illa, ita vt nunquam possit peruenire ad eum gradum sanctitatis & perfectionis, quo non possit amplius crescere in sanctitate & gratia, habemus definitum in Concilio Viennensi sub Clemente V. in Clementina *ad nostrum de hæreticis* contra Begardos & Beguinas, ídque satis intelligitur ex omnibus iis locis tum scripturæ tum Patrum &
C Conciliorum, quibus suprà ostendimus charitatem VII.
augeri in hoc sæculo per bona & meritoria opera iustificatorum, & quibus etiam admonemur passim ad faciendum nouos fructus in iustitia & sanctitate ad nunquam deficiendum, sed semper proficiendum.

Quibus non obstat, quòd vbi aliquis prædestinatus peruenit ad eum gradum gratiæ habitualis, qui respondet illi gradui gloriæ, ad quem Deus prædestinauit illum, non possit ampliùs proficere in sua habituali gratia, quatenus aliàs eius gratia excederet gloriam, ad quam est ordinatus à Deo, cùm tamen hæc sibi inuicem respondeant.

Hoc, inquam, nihil obstat: nam iuxta nostram sententiam Deus communiter non prædestinat homines ad gloriam æternam ante præuisa merita, sed ex præuisione meritorum om-
D nium, cum quibus adultus iustificatus moritur, VIII.
quare sicut determinatio iusti ad hunc vel illum gradum gloriæ pendet à bonis eius operibus, & perseuerantia in illis vsque ad finem vitæ, & quandiu viuit, manet semper liber ad bene & meritoriè operandum, ipsáque continuatione bonorum operum semper auget habitualem suam gratiam, sic etiam semper potest ampliùs & ampliùs proficere in sua gratia.

Quòd si hæc eadem difficultas moueatur de insigniter prædestinatis ante præuisionem bonorum operum, vel electio ad gloriam supponatur facta ante præuisionem meritorum, tunc respondetur, vbi iustus peruenerit ad illum gradum gratiæ habitualis, qui correspondet gradui gloriæ, ad quem Deus ex liberali sua voluntate

I. prædestinauit, vitam eius esse finiendam, & tunc A
iustum non posse ampliùs proficere in sua gratia habituali *per accidens* tantùm, scilicet non defectu sufficientiæ & virtutis in principio, vel capacitatis in subiecto, vel possibilitatis in obiecto, sed defectu vnius ex conditionibus requisitis ad meritum, scilicet defectu status seu conditionis viæ & viatoris, quia in tali hypothesi ponitur per mortem extra statum viæ, & proinde extra statum meriti.

Quòd item gratia seu charitas possit augeri in infinitum *syncategorematicè*, etiam respectu vnius & eiusdem subiecti, ostendemus ex professo tertiâ parte ad quæstionem septimam S. Thomæ, vbi fusè docemus, licèt habitualis gratia animæ Christi Domini sit finita in ratione entis, & loquendo absolutè iuxta extraordinariam potentiam Dei non repugnet aliquam dari maio-
II. rem & intensiorem illâ, neminem tamen, etiam- B
si viuat per trecentos annos sanctissimè, & ampliùs, vnquam peruenturum ad eius perfectionem, non tantùm ad eam, quam habet ex sui consortio ad suppositum Verbi diuini, sed etiam ad illam perfectionem, quam ex speciali & indiuidua sua ratione includit, cuius rei rationem ibi trademus, quæ suo etiam modo locum habet in gratia habituali beatissimæ Virginis, ad cuius perfectionem nemo hominum, quantumcumque viuat sanctissimè per longissimum tempus vnquam de facto perueniet, nimirum, quia habitualis gratia infunditur & augetur adulto pro ratione dispositionum subiecti & dignitate actuum meritoriorum, hæc autem proportionantur auxiliis gratiæ tam excitantis, quàm adiuuantis, ex qua vtraque gratia eliciuntur, at Deus statuit nulli vnquam dare illa specialissima auxilia huius vtriusque gratiæ, quibus
III. ad tantam perueniat gratiam habitualem, quan- C
ta est habitualis gratia animæ Christi Domini vel beatissimæ Virginis, quibus singularem quandam plenitudinem gratiæ illis solis conuenientem dedit, vt fusè ibidem explicamus.

His ita præsuppositis, vt hæc posterior comparatio breuiùs & faciliùs explicetur, notandum est, charitatem & gratiam viatoris posse comparari cum gratia & charitate comprehensoris seu beati, vel *ratione status*, vel *ratione suæ intensionis, & quoad gradus.*

Prima propositio: *habitualis gratia, seu charitas comprehensoris considerata secundùm statum, & sic comparata cum gratia viatoris, est perfectior ipsa habituali gratia & charitate viatoris.* Probatur: charitas beati est *in statu firmo & inamissibili*, charitas autem viæ præcisè spectata se-
IV. cundùm hunc statum est *amissibilis*: nam hic
status non importat confirmationem voluntatis D
in bono, sed relinquit voluntatem liberam, vtraque libertate, tam *contrarietatis*, quàm contradictionis: vnde sanctus Thomas hic quæstione 34. articulo vndecimo comparat charitatem patriæ formis cœlorum, quæ non possunt desinere, & charitatem viæ formis rerum corruptibilium; deinde charitas patriæ nullum quantumuis leu [illegible] peccatum admittit secum in voluntate: at charitas viæ compatitur secum veniale peccatum: item charitas patriæ est semper in actu, & in tali actu respectu amoris beatifici, qui nunquam interrumpatur; at charitas viæ non est semper in actu, & potest cessare à suo actu: neque tamen propterea istæ charitates sunt distinctæ speciei, quia eiusmodi perfectiones sunt tantùm accidentales ipsi charitati consi- V.
deratæ secundùm speciem suam, eadémque charitas habitualis, quæ est in viatore moriente, est eadem in illo eodem comprehensore.

Secunda propositio: *charitas considerata secundùm intensionem potest esse perfectior in aliquo puro viatore, quàm de facto sit in aliquo comprehensore;* probatur: beatissima Virgo Deipara habuit in via perfectiorem charitatem, quàm aliqui Angeli habeant; aliqui item adulti Christiani habent gratiam habitualem magis intensam, quàm paruuli, qui statim post susceptum baptisma discesserunt ex hoc mundo, quia vltra gratiam, quam acceperunt in baptismo parem ei gratiæ, quam reliqui infantes habent, consecuti sunt totam illam, quæ respondet aliis sacramentis nouæ legis, quæ cum debita dispositione receperunt, & eam insuper, quæ bonis eorum operibus respondet: ergo charitas viæ potest esse in- VI.
tensior, quàm sit charitas patriæ in aliquo ex beatis.

ARTICVLVS II.

Vtrum charitas patriæ in vno & eodem homine semper sit perfectior omni eâ charitate, quam idem homo vnquam habuit in via.

NOTANDVM est comparationem charitatis viæ cum charitate patriæ posse institui inter diuersos status vnius & eiusdem hominis, scilicet inter statum viæ illius & statum patriæ eiusdem hominis, an beatus nunc habeat charitatem intensiorem, quàm vnquam habuerit in via, an verò possit contingere, vt quis habuerit maiorem & intensiorem gratiam in via, quàm nunc de facto habeat in patria: verbi gra- VII.
tia, supponamus aliquem insigniter sanctum, qui per longum tempus vixerit sanctissimè incidisse in peccatum mortale, à quo paulò ante instans mortis resurgit per minimam contritionem, vel per attritionem minimam iunctam sacramento, sufficientem tamen pro obtinenda remissione peccatorum, an talis homo iam beatus habeat maiorem gratiam, quàm habuerit in via ante suum lapsum.

Sit hæc propositio: *charitas patriæ in vno & eodem homine semper est perfectior omni eâ charitate, quam idem homo vnquam habuit in via, paulò ante instans mortis & vltimum actum suum meritorium.* Probatur: habitualis gratia, prout coalescit ex omnibus illis gradibus, quos iustus toto suæ vitæ tempore vsque ad instans mortis est consecutus tam exercitio bonorum operum extra susceptionem sacramentorum, quàm di- VIII.
gnâ susceptione sacramentorum, est aliquid maius in genere gratiæ, quàm sit illa habitualis gratia, quæ correspondet sacramento, quod suscipit in instanti mortis, vel bono operi, quod tunc exercet: nam quodlibet totum est maius qualibet sua parte, & hæc gratia vltimò recensita est aliqua pars totalis istius gratiæ, quam aliquando habuit, vel etiam nunc habet: atqui iustus habet in patria totum cumulum gratiæ coalescentem ex vtraque ista gratia, quia ante mortem habuit actum veræ contritionis, & omnia merita mortificata reuiuiscunt per pœnitentiam, totáque gratia aliquando obtenta siue vi sacramentorum, siue exercitio bonorum operum, redditur, vt habet communior & verior sen-

I. tentia Theologorum, agendo de sacramento pœnitentiæ: ergo gratia, seu charitas habitualis est semper maior & perfectior in iusto comprehensore, quàm fuerit vnquam in illo eodem adhuc viatore.

Quòd actus charitatis patriæ & viæ, licèt distincti quoad perfectiones prædictas & cognitionem, quam præsupponunt, distinguantur, nihilominus semper remaneant eiusdem speciei, docuimus suprà in hoc tractatu.

DISPVTATIO XIII.

De amissione charitatis.

ARTICVLVS I.

II. *Vtrum charitas possit amitti.*

CALVINVS libro tertio suarum Institutionum capite secundo §. vndecimo, existimat veram & propriè dictam charitatem ita esse propriam electis seu prædestinatis, vt eam non possint amittere, reprobos autem habere tantùm vmbram illius: ita enim scribit, *ergo vt solos electos semine incorruptibili Deus in perpetuum regenerat, vt nunquam dispereat semen vitæ eorum cordibus insitum, ita solidè in illis obsignat adoptionis suæ gratiam, vt stabilis ac rata sit*, & §. sequenti ita scribit, *nec certè longiùs, quàm ad electos, patet illud Pauli, diffusa est charitas Dei in corda nostra per Spiritum sanctum, qui datus est nobis:* eandem hæresim in re sequuntur, qui volunt

III. prædestinatos non posse peccare. Contra quos

Sit hæc nostra propositio: *vera & propriè dicta charitas, vbi semel est verè & propriè obtenta ab homine viatore, potest ab illo per peccatum mortale deperdi totaliter.* Hæc propositio est de fide ex Trident sessione 6. canone 23. item ex traditione Ecclesiæ, vt sanctus Hieronymus libro secundo *contra Iouinianum*, & Augustinus libro *de hæresibus* hæresi 82. testantur: nam vna ex hæresibus Iouiniani erat, iustos post baptismum non posse peccare.

Nostra hæc propositio probatur primò ex sacris litteris, vt Ezechielis 18. *cùm auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis, in iniustitia, quam operatus est, morietur:* vbi notandæ sunt istæ particulæ (*iustus*) hæc enim idem sonat, ac eum, qui habet gratiam & charitatem, cùm apud nos formalis

IV. causa nostræ iustificationis sit gratia seu charitas, & licèt apud Caluinistas fides sit talis causa, attamen secundùm illos, quatenus talis, habet charitatem semper sibi adiunctam, vt Caluinus docet duobus §. nunc citatis.

Deinde notanda est hæc particula (*auerterit se à iustitia sua*) quæ exprimit perditionem formæ iustificationis, & eorum, quæ illam concomitantur inseparabiliter: item hæc tertia (*& fecerit iniquitatem*) quæ exprimit causam perditionis charitatis tenentem se ex libertate iusti committentis peccatum mortale: item hæc quarta (*morietur in eis*) quæ significat fore, vt in perpetuum damnetur, nisi pœnituerit illum sui peccati, quemadmodum intelligitur tam ex antecedentibus, quàm ex consequentibus: item

A Apocalypsis secundo capite, *habeo aduersum te pauca, quòd primam charitatem dereliquisti; memento vnde excideris, & age pœnitentiam.* V.

Secundò probatur eadem veritas exemplis eorum, quos constat fuisse verè iustos, & tamen post adeptum statum iustitiæ excidisse ab illo statu: primum exemplum potest repeti à primis nostris parentibus, quos constat fuisse creatos in statu innocentiæ, & in gratia iustificante: nam Ecclesiastici septimo Deus dicitur *fecisse hominem rectum:* vnde sanctus Augustinus libro duodecimo *de ciuitate Dei* capite nono, loquens de Deo creante Angelos & primos parentes, sic ait, *simul erat in eis condens naturam, & largiens gratiam:* & tamen capite tertio Genes. ita mortaliter & grauissimè peccant, vt peccatum Adæ inficiat omnes eius posteros, & eos constituat sub maledicto, vt Apostolus passim, Concilia & Theologi agendo de peccato originali

B docent. VI.

Secundum exemplum potest repeti à Dauide, quem Samuel libro primo Regum capite decimo tertio, testatur *fuisse secundùm cor Dei*, & tamen libro secundo Regum capite 11. excidit à gratia Dei, committendo adulterium cum Betsabee, & homicidium in Vriam maritum Betsabee: item exemplo sancti Petri, quem Christus Dominus apud sanctum Ioannem capite decimo tertio testatur esse iustum & immunem ab omni peccato mortali, quando vult illi lauare pedes, dicendo, *qui lotus est non indiget, nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus, & vos mundi estis*, & tamen die sequenti (capite 18. sancti Ioannis) peccat mortaliter negando Christum.

Probatur item aliquâ ratione; primò *morali*, verbigratiâ, ex eo, quòd si charitas non possit amitti, tot admonitiones, quibus homines in

C sacris litteris monentur, vt timeant, vt sint solliciti, vt caueant, ne excidant à gratia sanctificante, essent superfluæ: similiter hæc pars dominicæ orationis esset superuacanea, *& ne nos inducas in tentationẽ, sed libera nos à malo:* nemo enim orat pro conseruatione eius, quod ita possidet, vt certò & prudenter sciat se non posse illud amittere: verbi gratiâ, beati iam fruentes clarâ visione Dei non orant Deum, ne permittat illos ab ea excidere: nos item, quia scimus solem oriri singulis diebus ex infallibili, eáque certissima ordinatione Dei, non solemus id à Deo petere nostris orationibus: ergo, cùm ex præscripto Christi Domini & Apostolorum passim debeamus orare ne vincamur tentationibus, ne amittamus nostram iustitiam, hæc iustitia est tali modo in nobis viatoribus, vt ex nostra libertate possimus per aliquod peccatum mortale VII.

D illam deperdere. VIII.

Probatur etiam eadem propositio ratione *physicâ*, eáque duplici, quam habet sanctus Thomas hîc quæstione 24. articulo vndecimo; prima est hæc: omnis forma, quæ non replet totam potentialitatem sui subiecti, potest amitti, quemadmodum patet in formis rerum corruptibilium, quæ, quia suis subiectis relinquunt appetitum ad alias formas, faciunt res eiusmodi esse corruptibiles, & econtrà formæ cœlorum, quia nullum relinquunt appetitum in illis ad alias formas, faciunt, vt cœli sint incorruptibiles: atqui charitas viæ non replet totam potentialitatem sui subiecti, quia non semper fertur actu in Deum: ergo charitas semel obtenta potest amitti.

I. Secunda: habitus existens in voluntate inclinat illam ad agendum, prout obiectum eius repræsentatur illi bonum, ita vt, si semper repræsentetur vt bonum, nec vlla appareat ratio boni etiam fucati, vel in opposito illius, vel in eius fuga aut absentia, vel in aliquo illi aliquâ ratione repugnante, tunc semper occupetur in amore illius, vt patet in beatis necessariò amantibus Deum clarè visum: atqui Deus vt summè & propter seipsum amandus, seu diuina & increata bonitas vt summè propter seipsam amanda, non semper repræsentatur intellectui viatoris, ita summè bona & propter se amãda, vt ille interdum (licèt deprauato iudicio) non existimet hîc & nunc esse bonum, non tantùm cessare ab actu honesto circa tale obiectum, sed etiam esse sibi cõueniens sectari oppositum: verbi gratiâ, ob delectationem, quæ est in adulterio, esse sibi bonum sese occupare huic vel alij simili peccato committendo, quia vt habet Aristoteles, *vnusquisque iudicat de rebus, prout affectus est*, & ipsa experientia docet: igitur charitas supernaturalis, vbi verè & propriè est obtenta ab homine, potest ab illo eodem deperdi per peccatum mortale.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM fundamentum petitur ex aliquot testimoniis sacræ scripturæ malè ab illis intellectis, vt, quòd Christus Dominus apud sanctum Ioannem capite quarto loquens de gratia, quam credentes in eum erant accepturi, sic dicat, *qui autem biberit ex aqua, quã ego dabo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam*; item Canticorum octauo, *aquæ*
III. *multæ non potuerunt extinguere charitatem*; *ad Romanos* octauo, *quis nos separabit à charitate Christi?* primæ *ad Corinthios* decimo tertio, *charitas nunquam excidit*; primæ sancti Ioannis tertio, *omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam de Deo natus est*; & capite 2. eiusdem epistolæ, *ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis, nam si fuissent ex nobis, permansissent vtique nobiscum.*

Respondetur ad locum sancti Ioannis capite quarto, Christum Dominum loquentem de siti spiritali habere hanc particulam *in æternum*, quâ significat se loqui de eo effectu, quem gratia sanctificans per illum hîc collata habet in altera vita, iuxta illud Psalmistæ, *satiabor, cùm apparuerit gloria tua.*

IV. Deinde respondetur, aliud esse loqui de vi, perfectione, & conditione charitatis supernaturalis secundùm se & suam efficaciam consideratæ in se, & aliud de eius conditione ex mobilitate & fragilitate, in qua est pro præsenti statu: Christum Dominum ibi loqui de charitate & gratia sanctificante, considerando illam priori modo, & non posteriori: nam, quòd charitas deperdatur, non habet ex intrinseca sua conditione, cùm proprium eius sit nos vnire Deo, sed ex fragilitate & libertate voluntatis nostræ, quæ sinit se allici in peccatum mortale, & præbet ei consensum, ad quem Deus desinit conseruare charitatem, sicque illam deperdimus, sed si diligenter refugeremus peccatum, vteremúrque charitate Theologicâ in nobis existente, vt possumus & debemus, tunc hæc fieret in nobis *fons* A *aquæ salientis in vitam æternam.*

V. Ad illud Canticorum octauo, *multæ aquæ*, &c. respondetur esse intelligendum iuxta illud Apostoli 1. *ad Corinthios* decimo tertio, *charitas omnia suffert, omnia sustinet*, &c. quòd scilicet hoc sit proprium officium charitatis non succumbere tentationibus & tribulationibus confortando, non autem quòd faciat semper voluntatem hominis adhuc peregrinantis in hoc sæculo immobiliter & certò adhærere Deo, quasi per liberum suum arbitrium ex aliqua fragilitate non possit, quandiu est in hoc mundo, illis succumbere, cùm Apostolus dicat, *qui stat, videat ne cadat*, & Christus Dominus doceat nos sic orare, *& ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo.*

VI. B Locus autem Apostoli *ad Romanos* octauo ibi relatus, potest habere duplicem sensum tam antecedentibus quàm consequentibus commodum, & nullo modo aduersantem nostræ propositioni: prior est *illatiuus & exhortatiuus* ad quiduis patiendum potiùs, quàm Deum & Christum deseramus per aliquod peccatum: nam ex præcedentibus exaggerat singulare beneficium Dei erga nos, donantis nobis Christum Dominum, & cum illo omnia, quibus & aliis similibus recensitis subiungit, *quis ergo nos separabit à charitate Christi?* quasi dicat, cùm Deus tot singularibus beneficiis nos sibi deuinxerit, quídnam est, quod nos tam singulariter illi obstrictos faciat illum deserere, quasi dicat nihil tale posse assignari, propter quod possimus absq; graui culpa & nota insignis ingratitudinis nos separare ab eius amicitia, qui sensus est verissimus, nec, vt per se constat, aduersatur nostræ propositioni.

VII. C Posterior sensus est, vt Apostolus loquatur ibi in persona iustorum, non quorumcumque, sed electorum tantùm, seu prædestinatorum, qui licèt interdum excidant à charitate & gratia Christi Domini per aliquod peccatum mortale, nunquam tamen finaliter excident ab illa, sed resipiscent & morientur in gratia: nam ita præmisit, *quis accusabit aduersus electos Dei, Deus est, qui iustificat*: nostra autem propositio non procedit de tali tempore & eius circumstantia circa electos, licèt enim habeant liberum arbitrium expeditum ad vtramlibet partem contrarietatis & contradictionis, possintque ratione illius etiam tali tempore excidere à gratia habituali, de facto tamen non sunt commissuri aliquod peccatum mortale, quo à Christo Domino in perpetuum separentur.

VIII. D Locus autem Apostoli primæ *ad Corinthios* decimo tertio intelligitur de comparatione charitatis cum aliis virtutibus Theologicis quoad alteram vitam, scilicet charitatem permansuram in patria, in qua tamen fides & spes Theologicæ non remanebunt, vt docuimus agendo de illis.

Ad auctoritatem, repetitam ex capite tertio primæ sancti Ioannis, respondetur, illam esse intelligendam *in sensu composito*, vt sit sensus, eum, qui est in gratia sanctificante, quandiu illam de facto & reipsa conseruat, non posse peccare de facto, non quòd non habeat ipsam potentiam peccandi, sed quòd, quia peccatum mortale & gratia sanctificans non possunt simul & semel consistere saltem de potentia ordinaria, tunc quando & quandiu retinet hanc gratiam, non potest peccare mortaliter, ad eum sensum, quo

I. Christus Dominus apud sanctum Matthæum capite septimo ait, *arbor bona non potest malos fructus facere, nec bonos mala*, scilicet quandiu prior remanet bona, & quandiu posterior remanet mala, quo modo sancti Patres, S. Hieronymus libro secundo contra Iouinianum & libro primo contra Pelagianos, Augustinus libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum capite tertio, & libro secundo *de peccatorum meritis* capite septimo, & libro *de gratia Christi* capite vigesimo primo & alibi, explicant hunc locum.

Ad alteram auctoritatem ex capite secundo eiusdem epistolæ, respondetur, illam intelligi de hæreticis, qui cùm iam concepissent animo hæresim, simulabant tamen se verè Christianos, & tandem diuulgarunt illam, quos post hanc euulgationem negat esse vera membra Ecclesiæ militantis, vt sanctus Augustinus explicat suo commentario ad illum locum, & libro 7. *de baptismo* capite 53.

II. Secundum fundamentum est auctoritas Patrum primò asserentium veram charitatem non posse vinci, sic sanctus Augustinus passim tractatibus in citatam epistolam sancti Ioannis, sic sanctus Chrysostomus homiliâ 32. in primam epistolam *ad Corinthios*; secundò dicentium tunc non fuisse veram pœnitentiam, quando post illam pœnitens redit ad peccatum, sic S. Gregorius, & refertur de pœnitentia distinctione tertiâ canone *pœnitentia*, sic Isidorus & refertur ibidem canone *irrisor*.

Respondetur primò ad illam auctoritatem Patrum, qui asserunt veram charitatem non posse vinci, esse intelligendam, quantum est ex parte illius & ex sua conditione: nam minimus gradus gratiæ secundùm se spectatus est longè fortior omni & qualibet tentatione, & sufficiens ad vincendum illam, vt sanctus Thomas

III. expressè notat tertiâ parte quæstione 62. articulo sexto in responsione ad tertium, & quæstione 70. articulo quarto in corpore: nam omnes tentationes sunt ordinis tantùm naturalis, sunt enim vel à dæmone, vel à mundo, vel à concupiscentia carnis, gratia verò ordinis planè supernaturalis, etiam quoad entitatem: hæc tamen vis & efficacia gratiæ non impedit, quin illa pro libertate & fragilitate sui subiecti consentientis in peccatum mortale deperdatur, sicut anima nostra de se & ex se est immortalis, eius tamen immortalitas non impedit, quin propter contrarias dispositiones, quas eius subiectum admittit, separetur ab illo.

Deinde ad illas auctoritates, quibus aliqui Patrum videntur significare, eos, qui post pœnitentiam recidunt in peccata, non habuisse ve-

IV. ram pœnitentiam, respondetur hæc duo distingui (*non esse veram pœnitentiam, & esse aliquod signum non veræ pœnitentiæ*) posse dari aliquam veram pœnitentiam, quæ tamen postea ex aliquo facto pœnitentis iudicetur non fuisse seria & vera, licèt homo, qui peccauerat, tunc verè & propriè egerit veram pœnitentiam: nam ad veram pœnitentiam sufficit detestatio peccati supra omne detestandum ex motiuo supernaturali, & efficax volitio ad resarciendum iniuriam factam Deo per peccatum, cum firmo proposito nunquam iterum peccandi, & subiiciendi sua peccata clauibus Ecclesiæ: at, licèt istud propositum sit firmum hoc tempore, quia tamen homo est fragilis, potest decidere à tali firmo proposito, & iterum peccare: & quia tunc homines non penetrant interiora ipsius animæ & eius voluntatis, sed iudicant de aliis rebus, prout sese exhibent per actus suos exteriores, ideò fit, vt quia ij, qui post pœnitentiam redeunt ad peccata, non seruant, nec de facto exequuntur firmum illud propositum non peccandi, non videantur seriò fecisse, quod conceperant animo, ita vt (saltem quoad apparentiam exteriorem) eorum pœnitentia, non videatur fuisse vera, licèt de facto talis fuerit: & Patres ibi relati hoc tantùm voluerunt iuxta communem illam loquendi formulam, quâ plerumque dicimus eum verè nunquam & ex animo voluisse id, quod postea non exequitur, cùm tamen contingat eum firmiter voluisse, sed postea mutasse sententiam. V.

ARTICVLVS III.

Vtrum charitas de facto deperdatur totaliter quolibet peccato mortali. VI.

SIT hæc propositio: *charitas de facto deperditur totaliter quolibet peccato mortali*: propositio est de fide ex Tridentino sessione sextâ capite decimo quinto & canone vigesimo septimo: probatur auctoritate sancti Iacobi in suâ canonicâ capite secundo, sic scribentis, *quicumque totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus*, scilicet, quatenus transgrediendo mortaliter vnum præceptum legis, est obnoxius æternæ maledictioni, quæ est constituta à Deo transgressoribus illius, vt explicat sanctus Hieronymus libro primo *contra Pelagianos* capite septimo, nam sanctum Iacobum ibi loqui de peccatis mortalibus, illa eius verba immediatè sequentia ostendunt, *qui enim dixit, non mœchaberis, dixit & non occides; quòd si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis*. VII.

Probatur item ratione: nemo potest de facto secundùm potentiam ordinariam Dei esse simul dignus vitâ æternâ, & dignus æternâ morte, amicus Dei supernaturali amicitiâ & inimicus Dei inimicitiâ illi oppositâ: atqui homo quolibet peccato mortali, fit dignus pœnâ æternâ & priuatione beatitudinis æternæ, iuxta illud Apostoli *ad Romanos 6. stipendia peccati mors*; econtrà per charitatem supernaturalem illi inexistentem fit dignus vitâ & beatitudine æternâ, amicus Dei supernaturali amicitiâ, iuxta illud Christi Domini apud sanctum Ioannem capite decimo quarto, *si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum*.

Secundò: charitas non potest stare cum eo, quod directè contrariatur eius ordini & præceptis illius, nam contraria non possunt ordinariè esse simul, sed excludunt se inuicem: atqui quodlibet peccatum mortale contrariatur ordini charitatis, eiúsque præceptis, hæc enim postulat, vt amemus Deum super omnia, præferamus eum rebus omnibus, nihil cum eo in amore conferamus, vt patet ex dictis suprà tam de eius formali ratione, quàm præceptis, tum etiam ex ipsamet appellatione peccati mortalis, mors enim & vita non possunt simul & semel sese compati in eodem subiecto: ergo habitualis gratia, siue charitas, quouis peccato mortali deperditur. VIII.

Obiicies primò: habitus supernaturales fidei & spei non deperduntur quolibet peccato

I. mortali, nam agendo de iis docuimus eos remanere in peccatoribus: ergo neque supernaturalis habitus charitatis. Consequentia patet: duo isti habitus tam sunt *Theologici* immediatè respicientes Deum, à Deo per se infusi, quàm charitas Theologica: ergo quâ ratione duæ istæ virtutes non deperduntur quouis peccato mortali, ita nec charitas.

Respondetur ex sancto Thoma hîc quæstione vigesimâ quartâ articulo duodecimo in solutione ad quintum, & ex dictis suprà quæstione prima *de charitate* articulo quinto, charitatem Theologicam tanquam terminum diuinæ supernaturalis erga nos beneuolentiæ connotare singularem vnionem & amicitiam Dei nobiscum, quæ singularis vnio & amicitia, cùm vnoquoque peccato mortali soluatur (hoc enim quodlibet constituit hominem inimicum Dei)
II. facit, vt ipsa etiam supernaturalis charitas deperdatur: at reliqui duo habitus Theologici non immediatè connotant in præcisa & formali sua ratione talem amicitiam inter Deum & nos, neque nos illi coniungunt vt vltimo fini summè & super omnia diligendo, sed vt primæ veritati in dicendo, & spes ordinatur ad illum vt summum nostrum bonum possidendum ex eius misericordia, auxilio, & bonis nostris operibus; vnde, qui peccat mortaliter, agit directè contra affectum & ordinem charitatis, quia sciens & volens agit contra voluntatem Dei contentam illo præcepto, quod violat per tale peccatum, & plus æstimat bonum illud temporale, quod sectatur per actum peccati, quàm ipsum Deum: at non omnia peccata directè opponuntur fidei & spei Theologicis, sed quædam tantùm determinata, verbi gratiâ, infidelitas, desperatio, & his similia: vnde duæ istæ virtutes recedente charitate possunt
III. remanere, & de facto remanent in homine peccante mortaliter contra alias virtutes.

Ex quibus solutio patet ad probationem consequentiæ huius primæ obiectionis; nam non causa ibi adducitur pro vera causa deperditionis charitatis, nimirum esse *habitum Theologicum per se infusum*, quod tamen sumptum præcisè habet se merè *per accidens* & omnino *extrinsecè* ad deperditionem habitus supernaturalis, seu etiam charitatis, per aliquod peccatum mortale.

Obiicies secundò: per illud tantùm charitas deperditur, quod repugnat eius ordini & ordinationi circa finem vltimum, quia proprium charitatis est ordinare omnia ad finem vltimum, supernaturalem, & intendere Deum vt suum vltimum summum bonum in se & propter se amandum: atqui dantur pleraque peccata mortalia, quæ tantùm important inordinationem
IV. circa media, exempli gratiâ circa bona temporalia, vt furtum, adulterium, & id genus alia: ergo charitas Theologica non deperditur per ista peccata, nec proinde per quodlibet peccatum mortale.

Respondetur, charitatem deperdi per illud omne, quod directè vel indirectè importat inordinationem oppositam charitati, nullum autem peccatum mortale posse assignari, quod non contineat aliquam vno ex his duobus modis oppositionem cum charitate: quædam enim ita immediatè sunt circa media, v. g. bona temporalia, vt etiam inducant (quemadmodum sanctus Thomas loquitur primâ secundæ quæstione 88. articulo primo) defectum irreparabilem, quatenus voluntas committendi illa facit contra le-

A gem amicitiæ in re graui & præfert bonum aliquod temporale ipsi Deo summè bono. V.

Obiicies tertiò: habitus acquisitus non deperditur per vnicum actum oppositum: ergo pari iure habitus infusæ charitatis non deperdetur per vnicum peccatum mortale, quod est quidam actus illi oppositus.

Potest primò responderi, in sententia eorum, qui censent habitum acquisitum spectatum secundùm suam entitatem comparari vnico actu, quamuis per vnicum illum actum non acquiratur secundùm statum habitus, eum similiter deperdi quoad suam entitatem per vnicum actum sibi oppositum: nam vt primo actu est generatus, sic etiam habitus illi oppositus productus est primo actu sibi opposito, & sic quoad hoc parem videri esse rationem charitatis Theologicæ.

Deinde: quicquid sit de acquisitione, corru-
B ptione seu perditione habitus acquisiti per vnum actum vel plures, quod disputandum relinquimus Philosophis, respondetur esse disparem rationem habitus infusæ charitatis ab istis habitibus acquisitis, quòd (vt rectè S. Thomas obseruat hîc quæstione 24. articulo duodecimo in corpore) continuatio habitus acquisiti in suo subiecto non dependeat ab actu, quasi semper & continuè requirat continuitatem actus, sed subiectum, cui iam inest, potest eum sine actu saltem aliquo tempore conseruare, & cùm actus non opponatur habitui, potest non obstante vno actu sibi opposito etiam conseruari in suo subiecto: at habitus Theologicæ charitatis ad sui continuationem & conseruationem in subiecto, cui iam inest, postulat necessariò specialem actionem Dei continuantis & conseruantis illum, quia sicut est talis, & sic in hoc subiecto per infusionem tantùm factam à Deo, ita etiam in suo con- VI.
C seruari est specialiter à Deo & ab illo pendet; quare, cùm Deus mortaliter offensus ab homine, cuiuscumque sit generis vel conditionis, desinat illo speciali modo influere pro conseruando habitu charitatis, quatenus homo sic peccaret, ponitur aliquod morale obstaculum huic speciali actioni influenti & conseruanti habitum charitatis, nimirum præferendo bonum aliquod creatum ipsi diuinæ eius amicitiæ, fit, vt habitus charitatis infusæ deperdatur quolibet peccato mortali, siue peccatum istud mortale sit directè contra fidem, spem, vel alias virtutes distinctas à charitate Theologica; siue sit contra illam: tanta enim læsio diuinæ amicitiæ facit, vt Deus desinat infundere charitatem & illam infusam conseruare in tali subiecto tanquam illius indignissimo. VII.

Cæterùm hîc quæritur à nonnullis, quomodo
D charitas expellatur per peccatum mortale, an *demeritoriè* tantùm, an verò *physicè* & per aliquam realem & propriè dictam efficientiam; item an charitas & peccatum mortale habeant ex propria sua natura oppositionem & repugnantiam inter se, sicque per omnipotentiam Dei nunquam possint esse simul & semel in eodem subiecto: sed, cùm nos suprà insinuauerimus charitatem non distingui realiter à gratia, vt habet communior & probabilior sententia Theologorum primâ secundæ, & ibidem agendo de iustificatione explicetur, quæ sit repugnantia & incompossibilitas peccati mortalis cum gratia sanctificante, præsens hæc difficultas debet etiam in illum locum reiici. VIII.

DISPVTATIO XIV.

De diminutione habitualis charitatis.

ARTICVLVS I.

Vtrum charitas à Deo diminuatur.

I. NOTANDVM est illud propriè
diminui, quod *paulatim per sub-
tractionem aliquorum graduum
vel partium suæ entitatis corrum-
pitur, seu destruitur*, vt videre
est in ipsis qualitatibus habenti-
bus aliquos gradus intensionis, vel etiam in re-
bus quantitate affectis.

II. Notandum est secundò, præsentem difficulta-
tem non posse moueri *de peccato mortali*; cùm
enim quodlibet peccatum mortale sit grauis of-
fensa in Deum, & importet auersionem ab illo
tanquam vltimo fine supernaturali, sicque talis
repugnantia inter peccatum mortale & habi-
tualem charitatem, vt saltem de lege ordinaria
sese non compatiantur in eodem subiecto, &
peccatum mortale destruat totaliter charitatem
seu gratiam, vt suprà ostendimus, peccatum
mortale non diminuet loquendo propriè habi-
tum charitatis.

Restat itaque difficultas de hac diminutione
charitatis per comparationem *ad Deum*, vel per
comparationem *ad peccatum veniale*: de priori
agimus in hoc articulo.

Quod spectat ad illam, certum est eam non
fieri à solo Deo *iuxta potentiam ordinariam*: nam
ad Romanos vndecimo capite, *dona Dei sunt sine
III. pœnitentia*: ergo, cùm Deum seipso solo etiam
vt mouente diminuere habitum charitatis à se
solo infusum, sit eum quodammodo pœnitere
singularis doni à se concessi, fit, vt Deus de fa-
cto iuxta potentiam suam ordinariam non di-
minuat habitum charitatis Theologicæ.

Si autem hæc diminutio consideretur tantùm
& præcisè per comparationem *ad absolutam po-
tentiam Dei*, certum est nihil repugnare habi-
tum charitatis Theologicæ diminui à Deo: nam,
vbi aliqua qualitas constat pluribus gradibus,
secundùm quos ipsa intenditur & remittitur, &
quorum alij sunt priores, alij posteriores, ni-
hil implicat gradum posteriorem tolli rema-
nente priori immediato, & sic deinceps vsque
ad primum, & primum tandem tolli, sicque to-
tam illam qualitatem paulatim diminui & cor-
rumpi, quia agens, quod illam produxit, & au-
IV. xit per diuersa incrementa, potest vel subtra-
ctione sui concursus tanquam conseruantis &
quasi continuò producentis illam, vel per ali-
quam actionem illi contrariam eam diminuere,
& tandem corrumpere: atqui supernaturalis ha-
bitus charitatis Theologicæ admittit plures gra-
dus, quibus intendatur, & est à solo Deo, non
tantùm infusus, sed augmentatus per additionem
gradus ad gradum, & Deus pro sua libertate po-
test subtrahere vltimum gradum perfectiorem ei
superadditum; deinde alium immediatè præce-
dentem, & sic vsque ad primum & secundum
ipsum eius gradum, subtrahendo suum specia-
lem concursum ab eo conseruando in tali subie-
cto, seu voluntate huius vel istius hominis, si-
cut liberè illum seipso solo in genere causæ prin-
A cipalis infudit ei: igitur non repugnat per abso-
lutam potentiam Dei habitum Theologicæ cha-
ritatis diminui, & sic tandem destrui à Deo. V.

ARTICVLVS II.

Vtrum charitas habitualis secundùm suam entitatem diminuatur per peccatum veniale.

NOTANDVM est, duo posse distingui in
charitate, quantum spectat ad præsentem
difficultatem; primum est *ipsa supernaturalis en-
titas* habitus charitatis, prout illa includit gra-
dus, per quos ipse intenditur quoad suam enti-
tatem; alterum est ipse *feruor actus*, seu *ipsa in-
tensio*, & etiam actualis affectus, secundùm quem
B ipse actus charitatis infusæ elicitur ex ipso eius VI.
habitu. His præmissis,

Sit hæc nostra propositio: *habitus infusæ cha-
ritatis de facto non minuitur per peccatum venia-
le, quasi per vnum, vel plura venialia, tollatur v-
nus vel plures gradus illius.* Ita sanctus Thomas
ibi quæstione vigesimâ quartâ, articulo decimo,
& ex antiquioribus ipsemet Altissiodorensis li-
bro tertio suæ Summæ tractatu sexto capite sex-
to, cui tamen aliqui falsò tribuunt oppositum. Est
etiam communis sententia interpretum sancti
Thomæ & aliorum, est tamen contra Diony-
sium Carthusianum primo sententiarum distin-
ctione decimâ septimâ quæstione 9. & contra
Franciscum *à Victoria* in sua relectione *de aug-
mento charitatis*, vbi existimat oppositam sen-
tentiam esse probabilem.

Est tamen nostra propositio adeò certa, vt
post Tridentinum Concilium sessione sextâ ca-
C pite vndecimo, opposita videatur *temeraria &* VII.
erronea, vbi docet quoslibet iustos, licèt in
peccata leuia & venialia, quandoque cadant,
non propterea tamen desinere esse iustos, quod
tamen sequeretur, si habitus charitatis diminue-
retur per peccatum veniale.

Quod sic probatur: omne finitum tandem
ablatione alicuius finiti consumitur, vt patet in
omni qualitate constante pluribus gradibus, à
qua, si actione alicuius sibi contrarij, aut posi-
tione illius, vel absentiâ alicuius, à quo depen-
det, vnus gradus abstrahatur, tandem frequenti
repetitione istius actionis, vel similis ei contra-
riæ, primus eius gradus subtrahetur, sicque istius
qualitatis nihil amplius remanebit: nam non est
potior ratio, cur gradus posteriores, cùm sint
perfectiores prioribus, possint tolli, & illorum
ablatione qualitas minui, & tandem omninò VIII.
D corrumpi, quàm primi eius gradus, qui sunt
minùs perfecti, cùm etiam qualitas, quæ oppo-
nitur intensioni, opponatur qualitati secundùm
quemcumque gradum, & qualitas, quæ opponi-
tur alicui qualitati, opponatur etiam intensioni
eius, vt patet inductione factâ per omnes qua-
litates: sed ex opposita opinione nostræ propo-
sitioni habitus charitatis est aliqua qualitas fini-
ta, quæ per peccatum veniale deperdat aliquem
gradum, & per illud sæpiùs repetitum diminua-
tur: ergo per illud peccatum veniale etiam sæpe
sæpiùs repetitum omnino destruetur, & per
peccata solùm venialia homo desinet esse iustus
& sanctus, quod est contra Concilium Triden-
tinum nunc relatum.

Neque potest responderi, peccatum illud, per

I. quod primus gradus charitatis, qui ex omnibus A
aliis restat, tollitur, non esse propriè veniale, sed
mortale; non quidem consideratum præcisè ex
suo genere, quia potest esse illud idem repeti-
tum, per quod penultimus gradus charitatis est
sublatus, sed ex aliquo accidenti & circumstan-
tia, quatenus scilicet hoc peccatum vltimò de-
struit charitatem, quam quilibet iustus obliga-
tur conseruare in seipso sub pœna peccati mor-
talis.

Hoc, inquam, non potest responderi: nam
iustus non aliter obligatur ad conseruãdum cha-
ritatem in seipso, quàm seruando præcepta sibi
à Deo, vel Ecclesia, aut aliquo suo superiore im-
posita, quia præcepta non dantur de habitibus,
sed tantùm de actibus: atqui iustus, dum com-
mittit vltimum peccatum veniale, violat solum-
modo legem ex hypothesi, de non dicendo ali-
II. quo verbo otioso, quæ secundùm se obligat tan-
tùm ad veniale: ergo tunc peccatum istud erit
tantùm veniale. Deinde, si peccatum istud vlti-
mum est mortale; vel ex sua natura, vel ex insti-
tutione Dei tunc obligantis hominem sub pœna
peccati mortalis: non primum, vt patet ex nunc
dictis: non item secundum, quia deberet constare
de tali institutione, de qua tamen nullibi con-
stat, siue ex sacris litteris, siue ex Conciliis, siue
ex Patribus, aut traditione: ergo peccatum istud
vltimum non erit mortale, & proinde, si destruat
charitatem, cùm sit eiusdem conditionis ac præ-
cedentia, iustus desinet per illud esse iustus
contra prædictam doctrinam Concilij Triden-
tini.

Deinde probatur propositio: per illud tan-
tùm deperditur aliquid eius, per quod formali-
ter sumus digni vitâ æternâ & habemus ius ad
illam, per quod auertimur saltem partialiter ab
III. vltimo fine nostro supernaturali; quia quod est
præmium conuersionis in Deum vt finem no-
strum supernaturalem, non debet amitti, nisi
per aliquam auersionem à Deo tanquam vltimo
fine nostro supernaturali: atqui per nullum pec-
catum veniale, quodcumque & qualecumque il-
lud sit, auertimur propriè etiam partialiter à Deo
tanquam nostro fine vltimo supernaturali, vt
habet communior Theologorum sententia pri-
mâ secundæ agendo de illo, quia peccatum ve-
niale semper est leue peccatum, quo etiam no-
mine plerumque appellatur à Patribus, & in ra-
tione offensæ est etiam leuis quædam tantùm
offensa, contra cuius rationem est facere auer-
sionem à Deo, sic enim non ampliùs esset ve-
niale.

Tandem: si peccatum veniale minuat chari-
tatem; vel diminuit illam *effectiuè* seu *physicè*, vel
IV. *formaliter*, quatenus illi opponitur *formaliter*,
sicut vna forma alteri formæ sibi oppositæ ipsâ
sui introductione in subiectum expellit aliam;
vel *demeritoriè*, quatenus Deus sic offensus in
pœnam & dedignationem istius peccati minuit
charitatem, quæ est in peccante venialiter: at-
qui peccatum veniale nullo istorum modorum
minuit habitum charitatis Theologicæ; non pri-
mo, quia peccatum veniale committitur actione
morali quidem, sed ordinis tantùm naturalis
quoad causas, quibus producitur, & quoad cha-
ritatem, quam accipit ab illis, & proinde, cùm
sit inferioris ordinis ab ipso habitu charitatis,
qui quoad suam entitatem est supernaturalis,
non potest agere *physicè* in illam, seu illam effi-
cienter diminuere.

Non item secundo modo; quæ enim sic sese V.
expellunt, debent habere incompossibilitatem
ad se inuicem in eodem subiecto, & vbi vnum il-
lorum est in aliquo subiecto, ab illo eodem ex-
pellit aliud; vel quandiu est in illo, non sinit istud
aliud in eo recipi, vt patet inductione factâ per
res omnes: atqui peccatum veniale & habitus
charitatis sese compatiuntur simul in eodem sub-
iecto iuxta potentiam ordinariam Dei ex Con-
cilio Tridentino nunc citato. Non denique ter-
tio modo, quia Deus nec tollit nec minuit habi-
tum charitatis Theologicæ ob admissum veniale
peccatum ab aliquo iusto, cùm eum à se tanquam
vltimo fine supernaturali non auertat, aliàs gra-
uiùs puniret hominem peccantem venialiter,
quàm grauitas eius offensæ mereretur, quod est
contra diuinam iustitiam: igitur nullo modo
peccatum veniale diminuit habitum charitatis
B Theologicæ.

Obiicies primò: iustum cadere, est eum aliquo VI.
modo excidere à gratia seu charitate Theologi-
ca: atqui Prouerbiorum 24. *septies in die cadit
iustus*, quod aliqui Patrum intelligunt de pecca-
tis venialibus, propter quæ iustus quilibet sic
rectè orat Deum in oratione Dominica, *dimitte
nobis debita nostra:* igitur peccatum veniale di-
minuit aliquid charitatis.

Respondetur imprimis, negando maiorem,
quia tam in sacris litteris, quàm in Patribus, du-
plex lapsus iusti distinguitur; prior per pecca-
tum veniale, posterior per mortale: hic solus
posterior importat casum à iustitia & habituali
charitate, prior non item, vt rationes allatæ
pro nostra propositione ostendunt.

Ad eius minorem consequenter respondetur,
iustum labi septies in die, quia sæpiùs per fragi-
litatem peccat venialiter, vt glossa ordinaria ex-
C plicat ad illum locum Prouerbiorum. VII.
Deinde respondetur, locum hunc Prouerbio-
rum ad litterã posse intelligi de tribulationibus,
quæ quotidie occurrunt iusto, eúmque ad hu-
militatem perducunt, quibus tamen ipse non
succumbit, quemadmodum sanctus Augustinus
libro 11. *de ciuitate Dei* capite 31. explicat, &
ipse textus fauet: nam verbis immediatè antece-
dentibus dicitur, *ne insidieris, & quæras iniqui-
tatem in domo iusti, neque vastes requiem eius:* &
statim ita subiicitur, *septies in die cadit iustus, &
resurget:* conformiter ad illud Psalmistæ Psal.
34. *multa tribulationes iustorum, & de omnibus
liberabit eos Dominus:* & Psal. 36. *iustus non colli-
detur, quia Dominus supponit manum suam.*

Obiicies secundò: Apocalypsis 2. capite An-
gelus Ephesi, id est primus Episcopus Ephesi-
nus, reprehenditur, quòd primam suam chari-
D tatem reliquerit, & nihilominus aliqua eius ope- VIII.
ra laudantur, verbi gratiâ, odium eius aduersùs
Nicolaitas hæreticos: ergo signum est hunc E-
piscopum non amisisse totam charitatem, sed
primam tantùm perfectionem eius; & per pecca-
ta, de quibus ibi accusatur, amisisse tantùm ali-
quid suæ charitatis, sicque charitatem eius fuisse
diminutam per ista peccata.

Respondetur, ibi Apocalypsis secundo, nomi-
ne *charitatis* non intelligi ipsum eius habitum,
sed tantùm eius feruorem, & proinde iste Epi-
scopus increpatur, quòd feruor charitatis eius sit
imminutus; si enim ibi habitus charitatis intelli-
geretur, Angelus ei non diceret, *habeo aduersùm
te pauca*, cùm realis deperditio alicuius gradus
charitatis Theologicæ sit aliquid maximum, vt-

I. pote quo sumus consortes naturæ diuinæ: vnde Angelus eò loci non loquitur de diminutione charitatis per deperditionem, seu subtractionem alicuius gradus eius.

Deinde respondetur, locum hunc posse etiam intelligi de amissione charitatis per peccatum mortale, & non de sola eius diminutione, iuxta quem sensum vsi sumus hoc loco suprà, nam Angelus ita exhortatur ibi Episcopum ad pœnitentiam, vt minitetur perditionem eius, si omittat illam; quod non potest dici de omissione pœnitentiæ de peccato tantùm veniali.

Nec obstat, quòd eum laudet propter multa bona opera, & inter alia propter odium Nicolaïtarum. Nam laudat hæc eius opera, quia sunt bona ex suo obiecto, licèt defectu charitatis inhabitantis non sint meritoria *de condigno*, vnde nonnulli obseruant multa exemplaria tam
II. Græca, quàm Latina, ibi non habere istam particulam (*pauca*) sed sic simpliciter legi, *sed habeo aduersùm te, quòd charitatem tuam primam reliquisti.*

Obiicies tertiò: si duo homines haberent peccata venialia inæqualia, illi diligerentur à Deo inæqualiter: ergo illi necessariò haberent inæqualem gratiam, seu charitatem: sed hæc inæqualitas non aliunde prouenit, quàm à venialibus eorum peccatis, quæ sunt inæqualia, nam supponimus eos ante suum peccatum veniale fuisse æquales in gratia: igitur peccatum veniale, quod est grauius, debet aliquid amplius abstulisse à gratia seu charitate habituali, quàm aliud peccatum veniale, quod est minus, & sic charitas Theologica potest diminui per peccatum veniale. Prima consequentia probatur: illud, propter quod Deus ex charitate diligit hominem iustum, est ipsa habitualis gratia, seu chari-
III. tas illi formaliter inhærens: ergo, si Deus vnum ex istis duobus magis diligit, habitualis gratia seu charitas debet esse maior in illo.

Respondetur, si duo isti considerentur penes suam charitatem, tunc ratione illius amari æqualiter, hoc tamen non impedire, quin plura, quæ displiceant, reperiantur in vno, quàm in alio, vt etiam videre est in humana amicitia.

Obiicies tandem: vnus bonus actus potest meritoriè augere habitum charitatis præexistentis vno gradu, vel aliquâ eius parte proportionali: ergo vnus actus malus demeritorius poterit etiam *demeritoriè* illum vno tantùm gradu minuere. Antecedens patet ex dictis suprà de augmento charitatis. Consequentia probatur: idem est motus (loquendo proportionatè) decretionis & accretionis, vt patet in intensione & remissione qualitatum naturalium: ergo, cùm
IV. habitus charitatis sit vera quædam qualitas capax intensionis, vt suprà docuimus, poterit etiam diminui vno vel altero gradu, aliis prioribus remanentibus in suo obiecto.

Negatur consequentia: ad cuius probationem respondetur, illam habere locum in diminutione qualitatum naturalium, quia fit *physicè*, non tamen posse habere locum in supernaturali qualitate, quæ tantùm est per infusionem à Deo, & solummodo *meritoriè* à nobis, tunc enim tantùm sic expellitur per id, quod infert grauem iniuriam Deo, ratione cuius grauis offensæ, qui committit tale peccatum, meretur gratiam seu charitatem habitualem sibi totaliter subtrahi, vt ostendimus rationibus nostræ propositionis.

Atque ex his sequitur per peccatum venia-
A le non solummodo habitum charitatis Theologicæ non diminui, sed neque ipsum statum sanctitatis, prouenientem ex exercitio operum meritoriorum. Nam peccatum veniale non magis opponitur isti statui, quàm habituali gratiæ seu charitati constituenti illum; quare, sicut peccata venialia non minuunt habitum charitatis Theologicæ, vt nunc ostensum est, similiter non minuent statum sanctitatis, prouenientem ex bonis illis operibus, quibus ipse habitus charitatis crescit. V.

Deinde: status ille sanctitatis importat relationem ad opera meritoria iam facta, nec retractata verbo aliquo vel opere illis opposito, quatenus per illa iustus sibi tantum gratiæ acquisiuit tanquam illorum præmium, & tantum ius ad vitam æternam: atqui peccata venialia, quæ committuntur à iusto homine, non dicunt aliquam
B retractationem, etiam virtualem, istorum operum meritoriorum, quia talis virtualis retracta- VI.
tio intelligitur solummodo fieri per aliquid, quod soluat amicitiam Dei cum homine, cuiusmodi non est peccatum veniale.

Tandem: illud propriè non minuitur, quod semper retinet plenum suum ius, & suo tempore obtinet sibi præmium correspondens: atqui iustus nonobstantibus peccatis venialibus à se commissis, accipit suo tempore (nimirum quando discedit in gratia, & satisfecit diuinæ iustitiæ pro pœnis temporalibus suorum peccatorum) tantum æternæ gloriæ, quantum correspondet statui suæ sanctitatis, prouenientis ex ipso exercitio operum suorum meritoriorum: igitur peccata venialia non minuunt statum illum sanctitatis in iusto, qui prouenit ex ipso exercitio operum meritoriorum eius.

Nec obstat, quòd iustus committens pecca-
C ta venialia, minùs placeat Deo, quàm si nulla venialia committeret. Non enim hoc sensu mi- VII.
nùs placet Deo, quasi ipsum ius, quod ratione suæ habitualis charitatis habet ad gloriam æternam, diminuatur *positiuè* per subtractionem alicuius gradus gratiæ, nam hoc esse falsum ostendimus; sed quòd committendo illa retardet suum ingressum in regnum cœlorum, nisi pro iis plenè satisfaciat ante mortem: tum etiam, quòd sic peccando faciat aliquid, quod Deo displicet (peccatum enim veniale, quamuis sit leue, non potest placere Deo) non ita tamen, vt dissoluat amicitiam, vel minuat ipsum ius, quod iam habet sibi acquisitum ad vitam æternam, sed tantùm vt retardet assecutionem eius, dummodo moriatur in gratia.

ARTICVLVS III. VIII.

D

Vtrum feruor charitatis diminuatur per peccatum veniale.

SIT hæc propositio: *feruor charitatis diminuitur per peccata venialia.* Probatur: illud propriè minuit feruorem charitatis Theologicæ, quod est ei impedimento, ne exeat in actum tam intensum, ac aliàs exiret, vt patet ex vltimo notabili: at peccata venialia, quæ sunt in homine iusto, vel ab illo committuntur, sunt ei impedimento, ne voluntas eius exeat in actum amoris erga Deum tam intensum, ac exiret sine eiusmodi peccatis venialibus, nam minuunt conatum affectus eius erga Deum, quatenus voluntas

I. peccans venialiter inclinat se ad amorem creaturarum, & ita distrahitur quasi in duo obiecta, scilicet in Deum, qui est obiectum amoris eius per charitatem, & in illas creaturas, seu bona creata, quæ habet pro obiecto suorum venialium; virtus autem diuisa in plura est minor ad singula: igitur peccata venialia minuunt feruorem charitatis Theologicæ. A

Deinde: quæcumque causant prauos quosdam habitus, & inducunt priuationem specialium quorumdam auxiliorum supernaturalium pro exercendis operibus charitatis; item, quæ disponunt aliquo modo voluntatem ad peccandum mortaliter, illa minuunt feruorem charitatis: nam impediunt, ne illa tam feruenter exeat in suos actus: atqui peccata venialia, quæ committuntur à iustis hominibus, causant aliquos prauos habitus sibi correspondentes, in-
II. clinantes voluntatem ad sua obiecta creat[uræ], B
iámque sic distrahunt à tam feruenti amore [Dei]; item priuant hominem specialibus auxiliis, quibus iustus posset faciliùs euitare peccata mortalia, promptiùs exercere bona opera, & eum assuefaciunt contemptui & transgressioni legis, quemadmodum Theologi docent ex professo cum sancto Thoma primâ secundæ quæstione 88. articulo 2. & 3. igitur peccata venialia minuunt feruorem charitatis.

Atque hinc patet, quòd, quamuis iustus peccando sæpiùs venialiter reddatur ineptior ad exercendum actus charitatis per diminutionem feruoris eius, non propterea tamen habitum eius charitatis diminui, cùm ista ineptitudo seu minor eius aptitudo ad hîc & nunc operandum ex habitu charitatis proueniat tantùm ab aliquo extrinseco ipsi suo habitui charitatis, illo etiam remanente integro cum tota illa intensione,
III. quam habuit ante commissionem istorum venialium peccatorum. C

DISPVTATIO XV.

De ordine charitatis penes Deum.

ARTICVLVS I.

Vtrum sit ordo in charitate.

CVM initio huius tractatus assignauerimus varia obiecta materialia charitatis, quæritur, an ex illis alia sint aliis magis diligenda per charitatem: nam hoc
IV. loco nomine *ordinis* nihil aliud D
importatur; vnde, cùm tria tantùm sint obiecta materialia charitatis, *Deus* scilicet, *nos*, & *proximus*, tota præsens quæstio consistit in faciendis variis cõparationibus istorum obiectorum ad se inuicem, prout nimirum habitus & actus charitatis Theologicæ sese ad illa terminant. Hoc præmisso,

Sit hæc vnica propositio: *datur ordo in charitate, siue illa consideretur, vt habitus, siue spectetur in ratione actus*; ita sanctus Thomas hîc quæstione 26. articulo primo, & omnes Scholastici communiter tam hîc, quàm libro tertio sententiarum distinctione 29. & probatur ex illo Canticorum 2. capite, *ordinauit in me charitatem*, id est rectum & debitum ordinem charitatis
in me constituit, vt satis cõmuniter Patres explicant, Origenes homiliâ secundâ *in Cantica Canticorum*, sanctus Gregorius Nyssenus homiliâ quartâ, sanctus Hieronymus ad caput 44. Ezechielis, sanctus Augustinus libro 15. *de ciuitate Dei* capite vigesimo secundo, & *de verbis Domini* sermone septimo, glossa ordinaria ad illum locum, & alij plures. V.

Secundò probatur ex Patribus, qui agnoscunt ordinem debere esse in charitate, vt sancto Augustino libro primo *de doctrina Christiana* capite 27. item tractatu primo in primam canonicam S. Ioannis, S. Prospero libro tertio *de vita contemplatiua*, sancto Bernardo in Cantica Canticorum ad citatum textum, & aliis.

Tandem probatur ratione: vbi formalis ratio obiecti alicuius habitus participatur inæqualiter à pluribus, ibi quidam ordo debet dari, quo ipse
habitus & actus eius magis & principaliùs ten- VI.
dant in illud suum materiale obiectum, quod magis participat istam formalem rationem, quàm tendat in reliqua alia sua obiecta materialia, & pro conditione, quâ hæc illam participant, etiam tam habitus, quàm eius actus debent in illa tendere, nam sicut habitus & actus specificantur à sua formali ratione, sic & ab illa debent accipere specialem modum & conditionem suæ tendentiæ in illa: atqui bonitas increata, vt summè amanda in se & propter se, est formalis ratio, seu formale obiectum habitus & actus charitatis Theologicæ, ex dictis primâ quæstione; obiecta eius materialia sunt *Deus, nos, & proximus*, ex dictis ibidem, & hæc increata bonitas vt in se & propter se summè amanda magis conuenit ipsi Deo, quàm cæteris materialibus obiectis charitatis, quia illi inest & conuenit *essentialiter & intrinsecè*, istis verò tantùm *per participationem &*
extrinsecè: igitur quidam ordo datur in charitate VII.
tam habituali quàm actuali.

Confirmatur: habitus Theologicæ charitatis ex propria sua natura est magis causatiuus dilectionis erga Deum, vt finem nostrum supernaturalem summè bonum in se & propter se amandum, quàm sit causatiuus dilectionis erga nos ipsos, vel erga proximum, & ipse eius actus est maior dilectio Dei, quàm proximi, vt paulò pòst patebit: ergo quidam ordo datur in charitate.

Et quamuis in aliis etiam virtutibus tam Theologicis, quidam ordo reperiatur, prout illæ respiciunt & tendunt in sua obiecta materialia, quemadmodum intelligitur ex iis, quæ diximus in tractatu *de fide*, articulo 5. & 6. & de spe, quàm etiam in moralibus, quatenus aliquot materialia earum obiecta magis participant formalem illarum rationem, & aliqua alia minùs, & aliquæ
virtutum actiones sunt magis debitæ, quàm aliæ VIII.
earumdem virtutum, vt videre est in religione, humilitate, patientia, misericordia, & id genus cæteris: attamen quia iste ordo magis relucet in charitate Theologica, quàm in aliis, vtpote ad quam pertinet respicere finem vltimum supernaturalem, qui est primum principium ordinis, & eius explicatio quoad praxim est maioris momenti, fit, vt tam sanctus Thomas hîc, quàm alij Scholastici loco citato libri tertij sentent. explicent magis speciatim hunc ordinem seruandum in ipsa charitate & eius actibus, quàm eum, qui seruari debet in aliis virtutibus, & earum etiam actibus.

I. ## ARTICVLVS II.

Quâ ratione Deus sit diligendus super omnia.

NOTANDVM est imprimis, aliquem amorem posse tribus modis esse maiorem & perfectiorem alio, seu aliquod obiectum posse tribus modis magis diligi, quàm aliud diligatur, nimirum *obiectiuè*, secundò *intensiuè*, tertiò *appretiatiuè*: illud dicitur magis amari *obiectiuè*, quàm aliud, cui volumus & optamus maiora bona, quàm velimus alteri; illud dicitur magis amari *intensiuè*, quàm aliud, quod diligitur cum maiori conatu & feruore, quàm aliud, ita vt actus amoris erga illud habeat plures gradus intensionis, quàm alius actus amoris erga aliud
II. obiectum: illud denique dicitur magis amari *appretiatiuè*, quod pluris æstimatur, quàm aliud, & propter quod consequendum vel conseruandum aliud omittitur, siue diligatur *intensiùs* & cum maiori conatu, siue non.

Notandum est secundò, tres istos modos plus amandi ita esse distinctos, vt etiam possint à se inuicem separari: nam, qui est constitutus in peccato mortali magis tum *intensiuè* tum *appretiatiuè* amat seipsum & peccatum carnale, verbi gratiâ, in quo iacet & sibi cóplacet, quàm Deum, cùm feratur maiori conatu & affectu in istud opus vitiosum, quàm amet Deum, & etiam magis *appretiatiuè*, quatenus peccando mortaliter præfert bonum istud delectabile & solummodo apparens ipsi Deo summo bono & suo fini vltimo, & tamen talis peccator plus *obiectiuè* amat Deum, quàm vel seipsum, vel ipsummet bonum delectabile, quod suo peccato prosequi-
III. tur; quia, loquendo de *absoluto* & *efficaci* seu *deliberato* actu voluntatis, vult longè plura & maiora ipsi Deo, quàm vel sibi vel alicui alteri possit optare, nam vult Deo omnia & singula sua attributa, quæ tamen *efficaci* & *deliberatâ* voluntate sibi vel alteri non potest velle, eo modo, quo vult illa ipsi Deo, cùm voluntas deliberata & efficax nunquam feratur in id, quod eius intellectus apprehendit & iudicat esse impossibile, & quilibet prudens iudicet hæc attributa sic esse soli Deo propria, vt etiam sibi sint, vel alteri creaturæ, impossibilia. Item duo posteriores modi possunt à se inuicem separari, nihil enim repugnat, imò satis frequenter euenit, vt aliquis homo intensiùs diligat aliquid, quod tamen *appretiatiuè* minùs diligit, vt patet in patre habente duos filios, vnum primogenitum, cuius vitam pluris æstimat, alterum par-
IV. uulum, quem tamen intensiùs & teneriùs diligit.

Notandum est tertiò, licèt spectando titulum, præsens difficultas videatur tãtùm propriè intelligi de actu dilectionis, quia tamen actus quoad actualem propensionem sibi natiuam sequitur eam, quæ suo habitui conuenit *intrinsecè & essentialiter*, alioqui non censeretur esse aliquis eius actus, ideò præsens dubium debere etiam explicari de ipso habitu, ita vt non tantùm quæratur secundùm quam rationem maioris amoris teneamur ex præcepto magis diligere Deum, sed etiam quænam sit propria & essentialis ratio excessus in amore, secundùm quam habitus charitatis Theologicæ facit voluntatem, cui à Deo infunditur, potentem ama-
A re Deum super omnia, & iuxta quam ipse eiusmodi habitus propendet in Deum amandum; V.
an scilicet ex propria sua natura & conditione inclinet ad magis seu intensiùs amandum Deum, quàm ad amandum proximum intensiùs, vel aliud aliquod suum obiectum, an verò solummodo inclinet ad amandum Deum *magis appretiatiuè*.

Vltimò notandum est, conuenire inter omnes Deum esse diligendum magis *obiectiuè*, quàm quodcumque aliud obiectum amabile, cuiuscúque conditionis & perfectionis sit illud, vt intelligitur ex dictis in secundo notabili: item, Deum esse amandum magis *appretiatiuè* super omnia, & habitum charitatis Theologicæ inclinare ad amandum Deum super omnia *appretiatiuè*, id est cum æstimatione & appretiatione supra quodcumque amabile, quod vtrumque breuiter pro-
B [illegible]; & primò *de habitu*, propter quod vnum- VI.
[illegible]que est tale &c., illud magis: atqui habitus Theologicæ charitatis inclinat nostram voluntatem, illámque facit potentem ad amandum vnum obiectum creatum plus *appretiatiuè*, quàm aliud propter Deum summè bonum in seipso & propter se amandum, quia in tantum aliquod obiectum creatum æstimatur dignum, quod ametur ex charitate Theologica, in quantum est aliquid Dei, vt patet ex dictis de actu & obiecto charitatis, & proinde, quò aliquid est magis ipsius Dei, etiam vt sic magis diligitur ex vera & *syncera* charitate Theologica: igitur habitus Theologicæ charitatis inclinat nostram voluntatem, eámque facit potentem ad amandum Deum *appretiatiuè* super omnia.

Idem de ipso actu charitatis, ex illo Christi Domini apud sanctum Matthæum capite decimo, *qui amat patrem aut matrem, plusquam me,*
C *non est me dignus, & qui amat filium aut filiam*
super me, non est me dignus: & apud sanctum Lu- VII.
cam decimo quarto capite, *si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem & vxorem & filios, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*: quibus locis hæc particula (*plus*) significat excessum secundùm appretiationem, vt satis indicat alia hæc particula apud sanctum Lucam (*odit*) idem enim sonat ibi, ac *postponit, præ alio contemnit, minùs æstimat alio*, quemadmodum *ad Romanos* decimo tertio capite, quando dicitur, *Iacob dilexi, Esau odio habui*, id est *postposui*, & apud sanctum Matthæum sexto capite, *aut enim vnum odio habebit*, id est minùs appretiatiuè amabit, *& alterum diliget*, id est pluris faciet, & passim alibi. Item apud sanctum Matthæum capite vigesimo secundo, Christus Dominus referens præceptum dile-
D ctionis erga Deum ex capite sexto Deuterono-
mij, sic ait, *diliges Dominum Deum tuum ex toto* VIII.
corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua, quibus verbis Deus exprimit singularem illum affectum, quo per actum dilectionis debemus præferre Deum omnibus aliis, ita vt totum affectum cordis nostri demus ipsi Deo, nullam eius partem vel dæmoni vel peccato reseruemus, quasi habeamus duos dominos, quibus diuidamus amorem nostrum: deinde, vt illum tanquam finem vltimum præferamus omnibus rebus, ita vt simus paratissimi omnes quascumque res perdere, imò & ipsam nostram vitam potiùs, quàm illum offendere & gratiam & amicitiam perdere, iuxta illud Christi Domini apud sanctum Lucam citato capite decimo

I. quarto, *qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus*: quod intelligitur secundùm præparationem animi, vt Patres & interpretes obseruant ad illum locum; & hoc etiam potest confirmari ratione allatâ pro præcedenti parte, quæ facilè huic posteriori potest accommodari.

Restat igitur difficultas, vtrum habitus charitatis Theologicæ inclinet voluntatem, eámque potentem faciat ex se & sua conditione ad amandum Deum magis *intensiuè*, quàm ad amandum aliquod obiectum creatum magis intensè: & an præceptum de dilectione Dei super omnia sit de Deo amando *magis intensè*, quàm quodcumque aliud obiectum possit amari; ita vt, qui *intensiori* actu amat proximum, vel aliquod aliud obiectum, quàm diligat Deum *intensiuè*, licèt eum magis diligat *appretiatiuè*, non satisfa-
II. ciat huic diuino præcepto de Deo diligendo super omnia.

Qua de re duæ sunt sententiæ; prima est Scoti in tertium sentent. distinct. 27. quæstione vnica, vbi explicatâ distinctione maioris amoris erga Deum, *appretiatiui & intensiui*, dicit amorem *fortem & intensum* in parte rationali, non differre, & ideò concludit nos teneri amare Deum super omnia, non tantùm *appretiatiuè*, sed etiam *fortiùs*, quàm amemus vllam creaturam.

Petrus Soto accedit ad eandem sententiam in sua institutione sacerdotum lectione decima quinta: licèt enim non admittat prædictam distinctionem maioris amoris secundùm *appretiationem* & secundùm *intensionem*, vult tamen nos obligari ad *intensiùs* amandum Deum, quàm quodcũque bonum creatum, ita vt de præsenti, dum exercemus talem actum dilectionis, saltem ex præcepto, nihil *intensiùs* amemus, quàm
III. Deum, ita vt nunc de præsenti habeamus affectum amandi Deum *intensiùs*, quàm quodcumque aliud bonum, quod potest occurrere, licèt fortassis propter nostram fragilitatem, hic amor quoad hanc intensionem possit vinci ab alio subsequente amore erga obiectum aliquod creatum: cum Scoto sentit Durandus tertio sentent. distinct. 29. quæst. 1.

Contraria tamen sententia est communis omnium; pro qua explicanda

Sit prima propositio: *habitus Theologicæ charitatis de se & ex sua natura non inclinat ad amandum Deum intensiùs, quàm proximum, vel aliud obiectum.*

Probatur: habitus æqualiter intensus, æqualiter quoad *intensionem* inclinat potentiam, cui inest, in quodlibet suum obiectum, quia habitus ex se & sua natura, conditionéque sua natu-
IV. rali, non potest plus *intensiuè* inclinare potentiam, quàm in seipso habeat intensionis, nemo enim dat, quod non habet: atqui habitus Theologicæ charitatis est æqualiter intensus respectu proximi & aliorum suorum obiectorum minùs præcipuorum, seu secundariorum; ac est respectu Dei obiecti sui primarij, quia totus habitus Theologicæ charitatis tam secundùm se totum, quàm secundùm quoslibet suos gradus, inclinat ad diligendum Deum & proximum; non autem vnus gradus charitatis ad diligendum Deum, & alius ad diligendum proximum, sed ad vtrumque simul: igitur habitus Theologicæ charitatis de se ex sua natura & conditione propria non inclinat ad intensiùs amandum Deum, quàm proximum, vel aliud obiectum.

A Addidi huic nostræ rationi hanc particulam (*ex se, ex sua natura & conditione*) quia, cùm V.
habitus subsit libertati nostræ voluntatis, iuxta illud vulgare Philosophorum, *habitibus vtimur, prout volumus*, voluntas informata habitu charitatis potest illum applicare ad intensiùs amandum Deum, quàm aliquod aliud ex suis obiectis, sed tunc non id habet ex se, sed ab imperio voluntatis; hîc autem consideramus habitum charitatis secundùm se & natiuam suam conditionem, non autem secundùm id, quod de facto efficit, vt applicatus hoc & illo modo à voluntate, quam informat.

Secunda propositio: *habitus charitatis Theologicæ inclinat ex se & propria sua conditione voluntatem, cui inest, ad amandum Deum cum maiori æstimatione & appretiatione, quàm vllum aliud ex suis obiectis.* Hæc propositio manet probata ex iis, quæ attulimus in vltimo notabili, VI.
B quibus addi potest vnumquemque habitum magis secundùm specialem suam rationem inclinare potentiam, cui inest, in exercitium circa obiectum suum primarium, à quo suam desumit specificationem & formalem rationem, quàm in exercitium & actum circa quodcumque obiectum suum secundarium, sine quo potest habere totam suam essentiam, quia tota eius ratio essentialis est in ipso inclinare suum subiectum, & si est infusus per se, eam potentiam, cui inest, reddere potentem exercere actus sibi proprios & correspondentes, & proinde principaliùs in illud obiectum, sine quo non esset talis habitus, cuiusmodi est primarium specificans illum: atqui habitus Theologicæ charitatis habet Deum vt summè bonum in se & summè amandum propter se pro primario suo obiecto specificante illum, vt patet ex dictis suprà de
C illo, & specialis illa ratio, secundùm quam habitus charitatis inclinat, est, vt diligatur tanquam finis vltimus supernaturalis, & ex consequenti *appretiatiuè* super omnia, & tanquam id, ad quod omnia referuntur, & propter quod omnia sunt quærenda & amanda: igitur habitus Theologicæ charitatis ex se & propria sua conditione inclinat voluntatem, cui inest, ad amandum Deum cum maiori æstimatione & appretiatione, quàm illam inclinet in vllum aliud ex suis obiectis. VII.

Tertia propositio: *actus charitatis Theologicæ erga Deum tam ex sua natura, quàm ex ipsa necessitate præcepti eius, debet esse erga Deum vt amatum cum maiori æstimatione & applicatione supra quodcumque aliud amabile.* Hæc propositio est de fide ex citatis testimoniis sacræ scripturæ in secunda parte vltimi notabilis præmissi ad explicationem huius difficultatis, ex VIII.
D quibus etiam manet probata & ampliùs

Confirmatur iis omnibus rationibus, quibus sanctus Thomas hîc articulo primo & secundo docet hominem teneri plus diligere Deum, quàm seipsum & proximum, verbi gratiâ, quòd in qualibet amicitia ille *præcipuè & appretiatiuè* magis diligitur tam ex propria natura talis actus, quàm ex eius præcepto, qui est causa & principium eius boni, in cuius communicatione talis amicitia principaliter fundatur, vt videre est in amicitia politica, quæ quia principaliùs respicit principem ciuitatis, à quo totum bonum ciuitatis dependet, ille ex tali amicitia debet principaliùs amari; item in amore naturali, iuxta quem omnis & quælibet pars præfert sibi to-

I. tum, & quod habet principem locum, vt experientia docet: atqui amicitia illa, quam charitas Theologica connotat, fundatur in communicatione supernaturalis æternæ beatitudinis, cuius Deus est causa principalis & obiectum item primarium, vt ostendimus suprà agendo de illa: item, quòd Deus sit totum quoddam comparatione nostri, & in omni ordine, siue naturali siue supernaturali, tenet primatum & principem locum: igitur actus Theologicæ charitatis tam ex sua natura, quàm ex ipsa necessitate præcepti eius, debet esse circa Deum, vt amatum cum æstimatione & appretiatione supra quodcumque aliud amabile.

Cæterùm notandum est, non esse necesse, imò neque consultum infirmis hominibus, vt quando eliciunt actum charitatis erga Deum, vt in se & propter se summè amandum, faciant has vel similes comparationes *appretiatiuas, si* II. *viderem filios crudeliter & atrociter interfici, nisi hoc & illud præceptum Dei violarem, vel facerem hoc & illud, quod Deus prohibet, attamen non facerem illud, nec Deum offenderem*: nam satis est, quòd in communi & in genere, is, qui elicit actum charitatis, firmiter statuat se nolle offendere Deum, & velle eum diligere super omnia, quoniam aliqui verè diligunt Deum super omnia, qui tamen, si ad istas angustias deuenirent & redigerentur ad vnam partem istius eiusmodi comparationis in particulari reducendam ad praxim, vacillarent in dilectione Dei, ideóque, ne detur illis occasio incidendi in graue peccatum, abstinendum est ab eiusmodi comparationibus. Vnde, vox illa sancti Pauli *ad Romanos* octauo, *quis nos separabit à charitate Christi, tribulatio an angustia, an fames*, &c. *sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit* III. *nos*, est perfectorum, quales non sunt omnes Christiani, qui adhuc existentes in via retinent habitum charitatis, & ex illo exercent aliquot actus.

ARTICVLVS III.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM fundamentum contrariæ sententiæ est modus ille, quo hoc præceptum de diligendo Deo exprimitur in sacris litteris: nam Deuteronomij tertio ita proponitur, *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua*; apud S. Matth. quemadmodũ suprà retulimus, & apud S. Marcum cap. 12. additur hæc particula, *ex tota virtute tua*, & vbi Christus Dominus refert hoc IV. præceptum, & recitationem eius à scriba eum interrogante factam probat, habet eandem particulam: verba autem ista *ex tota fortitudine, ex tota virtute*, indicant ipsam intensionem actus diligendi Deum debere esse tantam, vt correspondeat toti vi & efficaciæ ipsius voluntatis talem actum elicientis: ergo Deus ex hoc præcepto debet diligi super omnia, non tantùm *appretiatiuè*, sed simul etiam *intensiuè*.

Negatur, istas particulas (*ex tota anima tua, ex toto corde tuo, ex tota virtute*, & alias similes oppositas præcepto diuinæ dilectionis erga Deum) significare tantam debere esse intensionem actus istius dilectionis, quanta est vis & efficacia voluntatis informatæ per charitatem; sed, quemadmodum rectè sanctus Thomas infrà quæstione A 44. articulo quinto, in corpore explicat, sensus V. istorum verborum est solummodo, vt Deus diligatur summè *appretiatiuè*, referendo omnia ad eum, quæ vel corde, hoc est voluntate, ipse diligens expetit, vel mente, id est intellectu, concipit & decernit, vel animã, id est appetitu sensitiuo complectitur, vel fortitudine seu virtute *ex totis viribus*, id est virtute exequente operatur per membra corporis, vt ibi fusiùs explicat; & ante illum sanctus Augustinus libro primo *de doctrina Christiana* capite vigesimo secundo, & Bernardus sermone secundo *in Cantica Canticorum*.

Secundum fundamentum: maxima dilectio Dei *secundùm appretiationem* non potest dari separatim à maxima dilectione eiusdem obiecti *secundùm intensionem*: ergo, cùm iubeamur diligere Deum *appretiatiuè* super omnia, simul e- B tiam iubemur eum diligere super omnia *intẽsiuè*. VI. Consequentia patet, antecedens probatur: maior appretiatio in actu dilectionis non est sola æstimatio facta per intellectum, quâ iudicet Deum esse magis diligendum, quàm quodcumque aliud bonum, sed est ipsemet affectus voluntatis firmiùs & tenaciùs inhærentis tali bono, quàm aliis, quia cum sola appretiatione, tenente se ex parte intellectus, potest esse actus voluntatis non amantis Deum de facto super omnia, quatenus voluntas potest non sequi iudicium & dictamen intellectus: atqui voluntatem sic firmiùs & tenaciùs inhærere Deo, tanquam obiecto super omnia amato, est illam amare Deum *intensiùs*, quàm quodcumque aliud obiectum, & actum dilectionis eius esse intensiorem omni alio quocumque actu dilectionis erga alia obiecta: igitur maxima dilectio Dei *secundùm appretiationem* non potest dari separa- C tim à maxima eius dilectione *secundùm intensionem*: VII. ergo, quando Deus præcipitur diligi super omnia *appretiatiuè*, simul etiam præcipitur amari super omnia *intensiuè*.

Antecedens negatur: ad cuius probationem, probatur voluntatem firmiùs & tenaciùs inhærere bono amato, quàm aliis; præsupponere quidem æstimationem ex parte intellectus, quia nihil volitum quin præcognitum, hanc tamen firmam & tenacem inhæsionem voluntatis obiecto amato, plusquam de facto inhæreat cuicumque alteri obiecto, non esse actum illum voluntatis intensiorem; sed tantùm esse, voluntatem ita esse dispositam, vt si Deus, aut aliquæ res aliæ sint perdendæ, & vrgenti necessitate vnum horum sit alteri præferendum, Deus scilicet & honos eius quibuslibet aliis rebus, vel aliæ res ipsi Deo & eius honori, tunc D præponat Deum omnibus, malitque omnes a- VIII. lias res, quæcumque illæ sint & cuiuscumque pretij, perdere, quàm Deum peccato offendere, & à seipsa omnimodè alienare per aliquod peccatum mortale.

Tertium: proprius actus alicuius habitus debet tendere in quodlibet suum obiectum partiale, secundùm quod illud participat formalem rationem proprij sui habitus, ita vt, quò perfectiùs obiectum participat istam rationem, sic etiam perfectiori modo debeat in illud tendere, & quando exercetur ex præcepto, debeat etiam isto modo fieri: atqui Deus in se & propter se amandus est aliquod partiale obiectum habitus Theologicæ charitatis, & huius ratio formalis est bonitas increata, quæ est in ipso Deo inten-

I. sissima & in summo gradu; item dilectio Dei super omnia est proprius & perfectissimus actus Theologicæ charitatis, vt patet ex dictis de illo: igitur actus dilectionis Dei super omnia debet esse intensissimus, & sic exerceri, quando exercetur ex præcepto.

Confirmatur ex sancto Bernardo tractatu *de diligendo Deo*: modus diligendi Deum, est, illum diligere sine modo & mensura, at si Deus posset recto amore diligi actu *non intensissimo*, posset rectè diligi certo quodam modo, determinatâ mensurâ, nimirum hoc & isto actu tantùm remisso: ergo Deus est diligendus super omnia, non tantùm *appretiatiuè*, sed etiam *intensiuè*, ex præcepto charitatis.

Concessa maiore de modo intrinseco & formali ipso obiecto, minor eius negatur, licèt enim bonitas sit intensissima in Deo, vtpote infinita,
II. & in summo gradu, in quo potest concipi, non tamen sub hac speciali & formali ratione est obiectum formale actus charitatis Theologicæ erga Deum, hæc enim eius perfectio secundùm intensionem tenet se tantùm ex parte materialis obiecti Theologicæ charitatis, modus autem specialis & intrinsecus, secundùm quem Deus debet amari ex præcepto supernaturalis dilectionis, est, vt diligatur *appretiatiuè* super omnia, cui modo amandi Deum nullus actus honestus dilectionis supernaturalis, vel etiam naturalis circa aliquod aliud obiectum distinctum à Deo, potest esse proportionatus, cùm soli Deo competat esse summum vltimum finem nostrum supernaturalem.

Ad confirmationem petitam ex sancto Bernardo respondetur, illam esse intelligendam de proprio & intrinseco modo huius supernaturalis dilectionis erga Deum, qui modus, vt pa-
III. tet ex dictis, est, diligere Deum *appretiatiuè* super omnia: itaque sensus sancti Bernardi est, modum, quo debemus amare Deum, esse vt eum sine vlla eius comparatione facta cum alia quacumque re, sed illâ omni sepositâ & propter eum neglectâ, sincerè diligamus: at ipsa intensio in actu charitatis est aliquis tantùm modus extrinsecus, vt suprà ostensum est.

ARTICVLVS IV.

Quantâ intensione ex præcepto charitatis Deus debeat amari.

SIT hæc propositio: *non tenemur ex præcepto charitatis Theologicæ exercere actum eius circa Deum cum summa intensione, neque cum aliquo certo & determinato gradu intensionis citra summum, sed ad satisfaciendum huic præ-*
IV. *cepto sufficit ex vera charitate Theologica, etiam valde remissa, diligere Deum appretiatiuè supra omnia.* Ita Almainus, Maior, Gabriel in tertium sentent. distinctione vigesima septima, Soto in quartum sentent. distinct. 17. quæstione tertia articulo quarto, Andræas Vega in Tridentinum libro decimo septimo capite vigesimo quarto, & communiter omnes recentiores, tam hîc, quàm tertiâ parte sancti Thomæ, vbi agunt de contritione necessariò requisita ad veram & validam pœnitentiam; docent enim illam quamlibet etiam valdè remissam, dummodo sit vera & ex motiuo supernaturali contritio, esse sufficientem pro obtinenda remissione peccatorum.

Probatur: modus extrinsecus substantiæ præ-

A cepti nunquam est in præcepto, vbi sola eius substantia præcipitur: atqui sola substantia dilectionis supernaturalis erga Deum præcipitur isto præcepto Deuteronomij 6. capite, & alibi, *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, &c. item summa vel determinata eius intensio secundùm hunc vel istum gradum est solúmodo quidam modus extrinsecus illius: ergo diligere Deum cum summa vel determinata & certa intensione quoad gradum, non est in præcepto illo, quo tenemur ex charitate Theologica diligere Deum super omnia. V.

Maior est communis apud omnes Theologos primâ secundæ, quando agunt de legibus & præceptis, & facilè patet inductione factâ per omnes modos: deinde ex hac ipsa eius appellatione, *extrinsecus*, hæc enim significat totam & integram substantiam præcepti posse dari & obseruari sine illo.

B Minor probatur, & primò quoad illam partem, quæ asserit *certam & determinatam intensionem quoad gradus, esse tantùm aliquem modum extrinsecum ipsius actus eliciti ex Theologica charitate*, tum quia in nulla qualitate certus & determinatus gradus intensionis supra primum, seu minimum, est de eius substantia, sed hæc potest seruari sub quolibet minimo gradu: ergo & in habituali charitate Theologica certus & determinatus gradus intensionis non potest esse de ipsa eius substantia: ergo, cùm actus & effectus qualitatis productiuæ debeat illi suæ causæ correspondere, sicut certa & determinata intensio non est de substantia qualitatis, nec etiam illa eadem certa & determinata intensio quoad gradus erit de substantia & intrinseca seu formali ratione effectus, seu actus eius, nec proinde de substantia & intrinseca ratione actus charitatis VI.
C erga Deum, vt dilectum super omnia, erit summa quædam & determinata eius quædam intensio. Probatur hæc vltima consequentia: nulla potest assignari potior ratio, cur certa & determinata quædam intensio sit de intrinseco & formali conceptu actus charitatis Theologicæ, & cur hæc & tanta intensio sit modus illi *intrinsecus*, quàm certa & determinata quædam intensio sit de formali conceptu aliarum qualitatum, sítque modus *intrinsecus* eius actui, sunt enim vniuocæ qualitates, de quarum ratione est posse intendi & remitti, & illæ omnes sunt causæ quædam effectiuæ propriorum suorum actuum: ergo, quemadmodum certus & determinatus gradus intensionis in actibus & effectibus qualitatum, tam supernaturalium seu infusarum per se, quàm naturalium & acquisitarum, est aliquis tantùm modus illis & earum actibus *extrinsecus*, sic etiam certus & determinatus gradus inten- VII.
D sionis est tantùm modus aliquis *extrinsecus* ipsius habitus charitatis & actuum eius. VIII.

Altera pars eiusdem minoris, asserens *solam substantiam supernaturalis dilectionis erga Deum esse in præcepto*, probatur primùm: eadem est ratio præcepti actus diuinæ fidei, ac charitatis: vtraque enim est virtus Theologica faciens ad iustificationem hominis: at præcepto fidei Christianæ & Catholicæ firmus solùm assensus propter diuinam auctoritatem primæ veritatis in dicendo datus alicui propositioni à Deo reuelatæ (in quo tota substantia actus diuinæ fidei consistit) præcipitur, non autem ipsa maior intensio assensus præstiti reuelatæ propositioni, quæ est aliquis modus eius; nam fidelis potest

I. citra periculum fidei & absque peccato assentiri alicui propositioni scientificæ actu magis intenso (licèt non tam certo) quàm assentiatur alicui propositioni reuelatæ, vt experientia docet in plerisque viris doctissimis, iisque piissimis & verè fidelibus, patétque ex iis, quæ suprà diximus de fide & eius certitudine: ergo pari iure sola substantia actus charitatis Theologicæ est in præcepto & non certa aliqua & determinata eius intensio.

Deinde: præceptum supernaturalis dilectionis erga Deum, duo tantùm includit, primum est *positiuum*, scilicet vt Deus verè diligatur ex motiuo supernaturali ob summã suam bonitatem propter se & in se amabilem seu amandam, & tanquam finis vltimus cui, & ad quem cætera formaliter, aut virtualiter referantur, aliàs enim non diligeretur vt summum & infinitum bonum, quo pacto per charitatem est diligendus;

II. alterum est *negatiuum*, scilicet vt nihil admittatur contrarium amori Dei, aliàs enim non amaretur vt summum bonum, hoc enim est tale, cui nihil vel præferri vel etiam æquiparari debeat: atqui tale præceptum ratione neutrius postulat certam aliquam & determinatam intensionem gradus. Non quidem ratione primi, quia totum, quod ibi includitur, potest rectè intelligi esse in aliquo actu etiam remisso, quatenus hic habet idem formale motiuum amandi Deum, quod aliquis actus intensior potest habere, vel habet de facto; & hoc primum importat solummodo tendentiam voluntatis per actum supernaturalis dilectionis erga Deum vt amabilem in se & propter se, non autem gradum aliquem intensionis, vt per se patet. Non item præceptum hoc postulat determinatam aliquam intensionem ratione secundi, quia ex di-

III. ctis in secundo notabili, amor valde intensus erga vnum obiectum non repugnat amori *appretiatiuo* erga alterum obiectum: ergo præceptum dilectionis supernaturalis erga Deum super omnia non postulat certam & determinatam aliquam intensionem gradus.

Explicatur & simul confirmatur: ad exequendum hoc præceptum charitatis sufficit, vt quoties oportuerit, charitas sit de facto & ipso opere efficacior erga Deum, quàm erga quodlibet aliud obiectum, iuxta illud sancti Ioannis primâ suâ canonicâ capite tertio, *non diligamus verbo vel linguâ, sed opere & veritate:* atqui ad Deum sic diligẽdum sufficit eum diligere magis *appretiatiuè*, vt patet ipsâ explicatione huius termini, *appretiatiuè*, & distinctionis superiùs expositæ: & hoc potest reperiri in actu dilectionis supernaturalis erga Deum, in quo tamen

IV. summa intensio quoad gradum non reperitur, vt patet ex nostro notabili secundo: igitur totum, quod includitur in hoc præcepto dilectionis, potest reperiri sine summa intensione ipsius actus dilectionis.

Tandem: si hoc præceptum obligat sub summa intensione; vel obligat sub *absolutâ*, vel sub *comparatiuâ*, quæ sit maior eâ intensione, quâ amamus aliquod aliud obiectum: non primâ, quia aliàs teneremur diligere Deum æquè intensè, ac anima Christi Domini & anima beatissimæ Virginis Deiparæ illum dilexerunt, quando adhuc erant in via, quod videtur irrationabile. Non item secundâ, primò quia tale præceptum colligeretur vel ex sacris litteris, vel ex traditione, vel ex sanctis Patribus, vel ex ipsa ratione

A speciali talis actus: at ex nullo istorum capitum colligitur, vt patebit ex solutione argumentorum prioris sententiæ. V.

Secundò, quia est contra bonitatem Dei illaqueare præcepto animas & aliquid tali modo præcipere, vt semper hæsitent, num exequendo illud, peccent mortaliter? at admissâ hâc priori sententia hoc sequitur, cùm enim hæc summa intensio, etiam *comparatiua*, sit nobis incognita, & hoc præceptum obliget sub mortali, erimus semper valde anxij, an illud adimpleuerimus, num loco actus meritorij (qualis est hæc dilectio) exercuerimus actum demeritorium, amando tantùm Deum actu *remisso*, quem tamen tenemur amare actu *intensissimo:* quod est absurdum.

Addi etiam potest, hinc sequi actum ex se & suo obiecto bonum reddi malum defectu solius intensionis, quod est contra communem ratio-

B nem omnium bonorum actuum & per se honestorum. VI.

Secunda propositio: *quamuis intensissima dilectio Dei super omnia non sit in præcepto, est tamen valde conueniens & consulenda:* ita citati auctores pro præcedenti propositione. Probatur: ea supernaturalis dilectio erga Deum super omnia est maximè conueniens viatoribus, illisque consulenda, quæ pro conditione status viæ est conformior illi dilectioni, quam beati de facto habent erga Deum in patria, quia sic propinquiùs accedunt ad statum patriæ: atqui supernaturalis dilectio beatorum erga Deum non est solùm *appretiatiuè* super omnia, sed etiam *intensiuè*; nam diligunt Deum toto illo conatu & vehementiâ, quâ voluntas eorum informata habitu charitatis potest ferri in tale obiectum, nec vllum aliud obiectum potest assignari, quod a-

C ment intensiùs, quàm Deum, quia amant illum in visione beatifica necessariò, & prout illum apprehendunt summè bonum: & huic intensioni, si non ex omni parte, saltem ex aliqua, hæc dilectio supernaturalis erga Deum, quæ est intensissima pro statu & conditione viæ in hominibus, est conformis: igitur supernaturalis dilectio Dei super omnia maximè intensa, quantum status viæ potest pati, est valde conueniens & consulenda viatoribus. VII.

Deinde: amor ille est magis conueniens, magísque consulendus viatoribus, qui correspondet tum dignitati obiecti, quod diligunt, tum & latitudini illius habitus, ex quo talem affectum amandi eliciunt, sic enim magis correspondet suis principiis: atqui supernaturalis dilectio erga Deum, quæ in aliquo viatore est pro suo statu & conditione maximè intensè, magis re-

D spondet ipsi Deo tãquam obiecto huius amoris, nam Deus est tale obiectum, quatenus est summum & infinitum bonũ in se & propter se amabile, secundùm quam rationem comprehendit omnes & singulas perfectiones obiecti amabilis: item magis respondet latitudini habitus charitatis existentis in tali viatore, quia tunc voluntas agit ex illa quantum potest & secundùm totam latitudinem graduum eius: igitur intensissima dilectio Dei super omnia est valde conueniens viatori, eique consulenda. VIII.

I. ARTICVLVS V.

Soluuntur quædam dubia.

QVÆRES primò, quomodo actus ille supernaturalis dilectionis, quo proximus diligitur *intensiùs*, quàm Deus, licèt Deus ametur magis *appretiatiuè*, non sit inordinatus, cùm Deus sit dignissimus, qui diligatur infinitâ intensione, proximus verò minimè.

Respondetur, id esse discriminis inter *appretiationem & intensionem*, prout reperiuntur in aliquo actu dilectionis, quòd *appretiatio*, si sit recta & rationalis (qualis esse debet in amore ordinato) sese teneat ex parte & perfectione rei dilectæ, eiúsque conditionem sequatur, inde enim aliquid habet, vt tanti æstimetur, vel de-
II. beat æstimari, quia tanti valet & tantam habet in seipso perfectionem & dignitatem. Vnde, cùm actus dilectionis supernaturalis erga Deum habeat obiectum non conferendum cum vllo alio obiecto, sed illud quodcumque sit longè superans, fundetúrque in æstimatione sui obiecti quoad suam eminentiam & excessum, fit, vt talis amor erga Deum debeat esse summus, qui esse potest secundùm appretiationem, & si quid hoc modo diligatur supra Deum, iam amor iste *sit inordinatus*: at intensio actus diligendi sese tenet ex parte & perfectione diligentis, & non ex parte & perfectione rei dilectæ, vt patet in amore Dei erga creaturas, qui cùm in sua entitate & intrinsecè sit infinitus, est intensissimus, quia in Deo nihil est nisi infinitum & summum in suo genere, non quòd creatura, quæ per talem actum diligitur, sit digna amore *intensissimo*, hoc enim excedit eius dignitatem & perfe-
III. ctionem, quæ omnis est finita & limitata, sed quia diuina perfectio hoc postulat; quare, cùm proximus vel aliud obiectum creatum sit ipsi homini adhuc viatori exercenti actum dilectionis erga illud præsentius & notius secundùm cognitionem euidentem intellectus & sensus, & hoc vtroq; modo illi eidem coniunctius, Deum autem hîc non videamus in seipso, sed tantùm per fidem & adhuc obscurè, fit, vt actus ille supernaturalis dilectionis erga proximum, possit esse intensior absque aliqua inordinatione, quàm sit actus ille, quo Deum ex charitate diligimus super omnia, nulla enim est inordinatio actus, quòd exerceatur modo conuenienti principio elicienti illum.

Quæres secundò, quomodo iustus habens affectum peccati venialis, & exercens actum supernaturalis dilectionis erga Deum, dicatur plus
IV. *appretiatiuè* Deum diligere, quàm quodcumque aliud obiectum.

Respondetur eum, qui existens in statu gratiæ habitualis habet affectum peccati venialis, & nihilominus exercet actum dilectionis supernaturalis erga Deum, non desinere plus *appretiatiuè* diligere Deum, quàm quodcumque aliud obiectum, quia licèt peccatum veniale importet aliquam deordinationem (est enim contra rectam rationem, vt Theologi ex professo docent primâ secundæ, tam quæstione 71. articulo sexto, quàm quæstione 88. articulo septimo, & sequentibus) non tamen dicit deordinationem auersantem ab vltimo fine, cùm non sit contra præceptum absolutè necessarium ad consecutionem vitæ æternæ, sed simul stat cum illo,

A estque tantùm deordinatio secundùm quid, vt V.
Theologi docent ibidem; vnde, cùm iustus peccato tantùm veniali infectus maneat semper conuersus ad Deum vt suum finem vltimum, nec tam inordinatè feratur in illud, quasi aliquâ appretiatione, etiam solummodo virtuali, præferat obiectum illud, circa quod peccatum eius veniale sese occupat, ipsi Deo, quasi, si vnum istorum esset amittendum, præferret veniale peccatum ipsi Deo, non desinit illo etiam affectu peccati venialis in eo remanente semper diligere Deum super omnia *appretiatiuè*: dum tunc exercet actum supernaturalis dilectionis erga Deum, cùm feratur in tale peccatum veniale solummodo, quatenus est leuis quędam offensa, dissoluens supernaturalem amicitiam cum Deo, sed illam sibi in eodem subiecto compatiens.

Quæres secundò, quando & quomodo maior
B amor secundùm appretiationem possit cognosci. VI.

Respondetur, id posse cognosci duobus modis; primus modus est ipsa expressa comparatio obiectorum inter se vnum expresśè præferens alteri, quemadmodum Apostolus *ad Rom*. 8. facit, sic scribens, *neque mors, neque vita, neque Angeli*; alter modus est, quando in ipsomet exercitio operis vnum relinquitur propter aliud, verbi gratiâ quando aliquis relinquit voluptatem propter Deum, vel econtrà, tunc ex ipsa conditione obiectorum & ex circunstantiis eorum, & actus, qui tunc exercetur, aliqua coniectura potest facilè accipi, quâ diiudicetur quodnam ex istis obiectis tunc præferatur alteri: quòd si duo dentur obiecta, diuersæ tamen dignitatis, & voluntas iuxta rectam rationem nitatur diligere vtrumque in suo ordine & pro sua dignitate, tunc amor ille est *appretiatiuè* maior, qui fertur
C in illud obiectum, quod est dignius; nam, licèt VII.
nulla tunc fiat expressa comparatio, attamen ipso tali actu quædam implicita comparatio continetur, quâ vnum alteri præfertur.

ARTICVLVS VI.

Vtrum voluntas humana naturaliter magis inclinetur ad magis diligendum Deum, quàm seipsam.

DVPLEX distinguitur dilectio, vna *naturalis*, & altera *supernaturalis*: certum est apud omnes, voluntatem creatam charitate Theologicâ informatam magis inclinari per ipsam charitatem supernaturalem & actum eius ad magis *secundùm appretiationem & æstimationem* diligẽdum Deum dilectione *supernaturali*, quàm seipsam, hæc enim doctrina continetur tota, &
D etiam manet probata iis omnibus, quibus pro- VIII.
bauimus secundam & tertiam propositionem articuli secundi huius disputationis.

Difficultas tantùm restat, an ipsa dilectio Dei supra nos ipsos *quoad æstimationem & appretiationem*, sit magis secundùm naturalem inclinationem nostræ voluntatis, quàm ipsamet nostra dilectio; id est, an nostra voluntas considerata secundùm suas naturæ vires absque charitate supernaturali illam informante, vel sine aliquo supernaturali auxilio illam supplente, sit suapte naturâ magis propensa & inclinata ad amandum seipsam, quàm ad amandum Deum vt finem suum naturalem, sicque charitas Theologica non tantùm nos inclinet ad id, quod est su-

I. pra nostram naturam, sed etiam ad id, quod vi-
detur esse repugnans & contrarium inclinationi
eius naturali: vnde præsens difficultas non est,
an possimus naturali aliquâ dilectione & ex
solis nostræ naturæ viribus diligere Deum super
omnia *appretiatiuè* (hoc enim spectat ad primam
secundæ quæstione 109. vbi necessitas gratiæ
pro quocumque statu hominis explicatur) sed
hîc agitur tantùm de naturali propensione vo-
luntatis, nimirum, an illa inclinet nos ad magis
appretiatiuè diligendum Deum, vt finem natu-
ralem, quàm nos ipsos.

Quâ de re duæ sunt sententiæ, prima Altissio-
dorensis libro tertio suæ Summæ tractatu quinto
capite tertio quæstione prima, Alberti Magni in
tertium sentent. distinct. 29. articulo quinto,
Gabrielis ibidem, & aliquorum aliorum, scilicet
naturalem propensionem inclinare nostram vo-
II. luntatem ad magis *appretiatiuè* amandum nos,
quàm ipsum Deum naturalem nostrum finem.

Secunda tamen sententia est melior, quam hac
nostra propositione explicamus: *rationalis vo-
luntas naturaliter inclinatur ad plus appretiatiuè
diligendum Deum, quàm seipsam, non tamen ad
plus diligendum intensiuè Deum, quàm seipsam.*
Duæ sunt partes huius propositionis, priorem
expresè tradunt sanctus Thomas prima parte
quæstione 60. articulo quinto, & hîc quæstione
26. articulo secundo & tertio, & communiter
omnes eius interpretes vtrobique; item Ganda-
uensis quodlibeto quarto quæstione vndecima;
Scotus in tertium sentent. distinct. 27. Almai-
nus, Gabriel, & plures alij ibidem.

Probatur: naturalis inclinatio rationalis vo-
luntatis, spectata præcisè & secundùm se, non est
ad id, quod per se & intrinsecè est malum, vel
contra rectam rationem, sed est ad id, quod est
III. per se & intrinsecè bonum, conforme rectæ ra-
tioni, quia hæc inclinatio in tantum est talis, seu
voluntatis vt rationalis, in quantum illam imme-
diatè inclinat ad sequendum rectam rationem:
atqui plus diligere *secundùm appretiationem* se-
ipsum, quàm Deum vt finem suum, est per se &
intrinsecè malum, & contra rectam rationem:
igitur naturalis inclinatio voluntatis rationalis
spectata secundùm se & præcisè non est ad plus
diligendum *appretiatiuè* seipsam, quàm Deum vt
finem suum. Maior ampliùs confirmatur: omnis
naturalis inclinatio est immediatè à Deo, quate-
nus Deus creans ipsam naturam simul dat illi na-
tiuam, & propriam suam propensionem in pro-
prium suum finem & bonum, vt sanctus Tho-
mas expresè docet prima parte quæstione 103.
articulo octauo in corpore, & quæstione tertia
articulo secundo in corpore; vnde, cùm Deus
IV. non possit esse auctor mali, imò nec infundere
habitum erroris, vt docuimus agendo *de fide*,
sed tantùm sit auctor boni iuxta illud Geneseos
primo, *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant
valde bona*; item & illud, *creauit Deus hominem
rectum*, fit, vt naturalis inclinatio nostræ volun-
tatis non possit esse ad id, quod per se & intrin-
secè est malum & contra rectam rationem, ideó-
que inclinatio appetitus sensitiui ad bonum sen-
sibile est bona, non autem mala, quia scilicet
tantùm inclinat ad bonum sensibile, abstrahen-
do ab his & istis circunstantiis, quòd vt sic non
repugnat rectæ rationi, sed solummodo ratione
circunstantiarum; & hoc totum potest ampliùs
confirmari ex iis, quæ S. Augustinus disputat to-
to libro *de natura boni* contra Manichæos.

A Minor verò primæ nostræ rationis proba- V.
tur primò, quia præcepta supernaturalia nun-
quam sunt de rebus intrinsecè & per se malis:
nam repugnat sapientiæ & bonitati Dei præci-
pere quod intrinsecè & per se est malum; item
præcepta supernaturalia nunquam pugnant cum
recta ratione, sed ita sunt supra nostram na-
turam & rationem naturalem, vt tamen ab illa
nunquam discrepent, cùm perficiant illam,
non destruant, sicut gratia naturam perficit,
non destruit: atqui Deuteronomij sexto capite,
& alibi locis citatis suprà, datur præceptum su-
pernaturale de amando Deo etiam supra nos ip-
sos *appretiatiuè*: ergo plus *appretiatiuè* diligere
Deum, quàm seipsum, nec est per se & intrinse-
cè malum, nec contra rectam rationem, & ex
consequenti naturalis inclinatio rationalis vo-
luntatis, spectatæ secundùm se, est ad plus *appre-
tiatiuè* diligendum Deum, quàm seipsam.

B Secundò: vnumquodque naturali suâ incli- VI.
natione plus *appretiatiuè* tendit & inclinat in
suum finem vltimum, quàm in quodcumque
aliud, quod solummodo est aliquod medium
ad illum, quia bonum finis est bonum vniuer-
sale, & bonum medij est solummodo bonum a-
liquod particulare: inclinatio autem naturalis
tam in creaturis carentibus ratione, quàm in ha-
bentibus rationem, est præferre bonum vniuer-
sale bono cuiuscumque priuati, vt sanctus Tho-
mas factâ inductione docet prima parte quæ-
stione 60. articulo quinto, & Deus finis noster
vltimus comparatione nostri est bonum vniuer-
sale, sicut & bonum ad illum pertinens, bonum
verè vniuscuiusque nostrûm est solummodo bo-
num aliquod priuatum: igitur voluntas no-
stra rationalis secundùm naturalem suam incli-
nationem præcisè spectatam plus *appretiatiuè*
C diligit Deum finem nostrum etiam naturalem, VII.
quàm seipsam diligat.

Confirmatur hæc ratio: tunc vnum ex duo-
bus diligitur plus *appretiatiuè*, quando vnum ex
illis sese exponit in apertam & euidentem rui-
nam sui pro conseruando alio, sic enim aliud
præfert sibi: atqui quælibet pars naturali incli-
natione sese exponit euidentissimæ ruinæ sui ip-
sius pro conseruando illo toto, cuius est aliqua
pars, vt patet experientia, tam in rebus insensi-
bilibus (quæ ne totum hoc vniuersum pereat,
patiuntur sui interitum) quàm in hominibus, qui
vt optimi ciues & partes reipublicæ exponunt
se, vitámque pro illa conseruanda, & naturali-
ter in nobis brachium sese exponit pro conser-
uatione capitis & totius nostræ vitæ; ita vnus-
quisque nostrûm spectatus secundùm se compa-
ratione factâ ad Deum, est tantùm aliqua eius
D pars loquendo moraliter, cùm sit aliqua tantùm VIII.
eius participatio, ipse verò Deus totum ali-
quod, imò ipsummet pelagus totius esse & en-
titatis: igitur vnusquisque nostrûm considera-
tus quoad naturalem suam inclinationem plus
appretiatiuè diligit Deum, quàm seipsum.

Neque potest responderi, ideò partem sese ex-
ponere pro salute & conseruatione totius, quia
salus partis pendet à salute totius, & toto perem-
pto, quælibet etiam pars eius perit: deinde istud
potiùs fieri à toto, quàm ab ipsa parte, quate-
nus ipsummet totum exponit aliquam sui par-
tem minùs nobilem pro conseruando reliquo,
& ita partem illam non plus *appretiatiuè* diligere
totum, quàm seipsam.

Hoc, inquam, non potest responderi: primum

quidem

I. quidem, quia aliàs pars eiusmodi non ita incunctanter ex solo naturæ suæ impetu sese proiiceret in proprium suum interitum pro conseruatione totius, sed potiùs expectaret ruinam illius, vt sic aliquandiu magis perseueraret in suo esse.

Secundum item non potest responderi; quia, licèt istud fiat à toto, attamen, nisi ipsæ partes haberent maiorem inclinationem ad conseruandum totum, quàm seipsas singulas, non ita promptè & ad nutum obedirent, quin potiùs resisterent quantum possent, quod tamen non faciunt, cùm ruant potiùs in proprium suum interitum, vt experientia docet, quando ipsæ partes vniuersi mutant citissimè loca sua naturalia cum ipsa sui pernicie, ne vacuum detur in hoc vniuerso.

Neque contra hanc rationem potest obiici, hominem satis frequenter exponere suam vitam pro conseruandis bonis temporalibus, quæ tamen non plus *appretiatiuè* diligit, quàm propriam vitam. II.

Tunc enim aliquis tantùm exponit suam vitam pro conseruandis fortunæ bonis, aut aliis inferioribus, quando sperat vtrumque conseruare, vel iudicat fore sibi inhonestum permittere hæc & ista sibi subripi, & semper manet aliqua spes conseruandi vtrumque, aut recuperandi per alium modum, quod vno modo deperdit, sic quando aliquis exponit propriam vitam pro conseruanda vita amici, non tam loquendo propriè & simpliciter vitam amici præfert suæ, quàm ipsummet bonum honestum bono vitæ suæ temporalis.

Tandem probatur nostra propositio: nunquam est peccatum operari secundùm naturalem suam inclinationem, cùm enim hæc sit à Deo, illud est operari conformiter ad Deum, quod non potest esse peccatum, nisi cum horribili blasphemia velimus dicere Deum nos tentare ad malum & esse auctorê peccati, sed plus *appretiatiuè* diligere nos, quàm ipsummet Deum, est graue aliquod peccatum, vt patet ex iis, quæ omnes Patres & Theologi docent communiter de amore sui ipsius: igitur ipsum plus *appretiatiuè* diligere nos ipsos, quàm Deum, non est secundùm naturalem inclinationem voluntatis nostræ rationalis. III.

Altera pars nostræ propositionis, *procedens de maiori intensione*, probatur quotidianâ experientiâ: nam magis intenso actu, siue lætitiæ siue tristitiæ, afficimur ex bono & malo nobis euenienti, quàm ex malo vel aliqua iniuria facta Deo, quia scilicet hæc bona & mala, vtpote sensibilia, vel alio modo nobis coniuncta & cognita, magis nos afficiunt, quàm illa bona, quæ Deum respiciunt, vel mala, quæ eius honori aduersantur.

IV. Deinde patet ex eo, quòd considerando nostram voluntatem secundùm suas tantùm vires non possumus amore quodam constanti & per longum aliquod tempus diligere Deum super omnia, sed ad id indigemus speciali quodam auxilio Dei, nec voluntas nostra tam facilè sineret se ardentiùs & vehementiùs ferri in vitia & peccata, quàm feratur in obseruationem præceptorum etiam naturalium.

Tandem hæc pars probatur ampliùs ex dictis articulo sexto, ex quo etiam constat minorem istam intensionem in amando Deo non facere, vt talis amor induat aliquam rationem peccati.

Cæterùm addidi huic nostrę propositioni hanc A particulam (*rationalis*) nam duplex inclinatio potest distingui in nostra voluntate; vna, in bonum propositum, abstrahendo ab omnibus circunstantiis & sine aliquo respectu ad illas; altera, ad sequendum rationem, & mediante ratione ferri in bonum propositum cum respectu ad circunstantias: vtraque hæc inclinatio est quidem naturalis voluntati, sed prior est potiùs animalis, eique conuenit, quatenus est hominis vt est animal, itáque communis cum brutis; posterior est propria voluntati, vt est rationalis, & neutra secundùm se spectata est ad malum; non quidem prior, vt obseruauimus suprà loquendo de appetitu sensitiuo, non item posterior, vt rationes allatæ pro nostra propositione ostendunt: & quia loquendo propriè amor *appretiatiuus* potest habere locum in natura rationali, quia hæc appretiatio importat aliquam comparationem, & comparatio actum intelle- V.

B ctus, vt Dialectici docent, ideò agendo de hoc amore *appretiatiuo* addidimus nostræ propositioni hanc particulam, *rationalis*. VI.

ARTICVLVS VII.

Soluuntur fundamenta aduersariorum.

PRIMVM: vnumquodque inclinatur magis ad magis amandum quæ sibi magis vniuntur, quàm quæ sibi minùs vniuntur; quia amor fundatur in vnione amantis cum re amata: atqui voluntas humana est sibi ipsi magis vnita, quàm ipsi Deo, quia est eadem sibi ipsi & semper aliquid distinctum à Deo, etiam secundùm propriam suam naturam considerata.

Respondetur, maiorem eius sumptam *vniuersaliter & in sensu formali* esse falsam; priori qui- C dem sensu, quia vir, vxor, filij & parentes sunt sibi inuicem coniunctiores, quàm aliis sibi in cognatione extraneis, & tamen plerumque fit, vt vir extraneam plus amet, quàm propriam vxorem, & econtrà aliquando etiam euenit, vt filij plus alios diligant, quàm proprios parentes; est etiam eadem maior falsa in posteriori sensu, nam formalis ratio & motiua dilectionis est bonitas relucens in obiecto amato, vt patet ex dictis suprà de formali obiecto charitatis, quare cùm maior bonitas sit in Deo, quàm in nobis ipsis, & ita solo etiam naturæ lumine iudicemus, quippe quem agnoscimus esse fontem omnis & totius boni, nostra voluntas spectata quoad suam naturalem propensionem inclinatur ad illum magis *appretiatiuè* amandum, quàm seipsam. VII.

Deinde: si hæc vnitas & coniunctio accipiatur vt aliqua tantùm conditio prærequisita ad D actum amoris, vel tanquam aliquod eius fundamentum, tunc respondetur, maiorem illam esse tantummodo veram cæteris paribus, ita vt, quãdo ratio motiua est æqualis in duobus obiectis, coniunctio tamen & vnitas inæqualis, tunc voluntas inclinetur ad magis amandum, quod est sibi magis coniunctum: at quando motiua ratio diligendi est longè inæqualiter in vno, quàm in alio, tunc licèt hæc coniunctio sit maior cum vno, quàm cum alio, non propterea tamen voluntas inclinabitur ex naturali sua propensione ad magis *appretiatiuè* amandum illud, quod est magis sibi vnitum; vt enim eius inclinatio naturalis est ad bonum, sic etiam maior eius inclinatio *appretiatiua* secundùm se VIII.

I. spectata erit ad maius bonum, sicque cùm Deus sit fons omnis bonitatis, tendet maiori appretiatione in illum, quàm in seipsam.

Secundum: propter quod vnumquodque tale, & illud magis, & quod nobis est causa amandi aliquid, magis amatur à nobis: sed bonum nostrum est causa, ob quam amamus alteri bonum, iuxta illud Aristotelis in Ethicis, *amabile bonum, vnicuique autem proprium, & amicabilia ad alterum sunt ex amicabilibus ad se*: ergo magis amamus nos, quàm quodcunque aliud; & ex consequenti, cùm hic amor sit secundùm naturalem propensionem voluntatis, voluntas est naturaliter magis inclinata ad magis sese amandum, quàm Deum, qui est aliquis alter à nobis.

Concessâ maiore, ad eius minorem respondetur, sensum Aristotelis ibi relati esse, bo-
II. num sumptum generatim esse amabile: & quando ait, *vnicuique autem proprium, & amicabilia ad alterum*, &c. eum non ibi facere comparationem inter bonum priuatum ipsius amantis, & bonum commune, sed tantùm comparare bonum vnum priuatum cum priuato bono alterius: ita vt sensus Aristotelis sit, voluntatem seruare hunc ordinem inter bona priuata, vt primùm & potissimùm feratur in suum proprium, deinde in priuata bona aliorum, ita vt affectus in amicum oriatur ex affectu, quem homo habet erga seipsum, quatenus vult amico suo tanquam sibi alteri tale bonum, quale vult sibi, & quatenus amor erga seipsum est quædam mensura dilectionis erga proximum; at comparatio, [illegible] superiori articulo instituitur, est inter pr[illegible]um bonum nostræ voluntatis & bonum commune, seu vniuersale, quod est Deus.

III. Tertium: voluntas considerata secundùm naturalem suam propensionem inclinat magis ad amandum id, quod repugnat rectæ rationi (ad bonum delectabile & sensibile) quàm ad ipsum verum bonum conforme rectæ rationi, iuxta illud Geneseos octauo, *sensus & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua*: & Sapientiæ duodecimo, *nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum*: atqui amor Dei supra seipsum est secundùm rectam rationem, quia Deus non præcipit irrationabilia; amor sui ipsius supra Deum est contra rectam rationem, est enim vitiosus, à Deo prohibitus, vt patet ex locis Euangelij relatis præcedentibus articulis.

Confirmatur primùm: quando tyrannus minatur alicui mortem, nisi neget Deum, volun-
IV. tas humana secundùm se & naturalem propensionem considerata magis inclinat ad fugiendam mortem, vt constat ex eo, quòd aliqui, qui fuerant professi fidem Catholicam, vbi tormenta illis fuerunt proposita, negarunt fidem Christianam.

Deinde: si ex his duobus vnum esset necessarium, scilicet me, aut Deum, desinere esse, considerando tantùm naturalem inclinationem, potiùs eligerem me esse, quàm Deum, quia si ego sim & existam, habeo aliquod bonum, etiamsi Deus per impossibile non esset: si autem ego non sim, seu existam, licèt Deus sit, nullum habeo bonum, quia fundamentum omnis boni est ipsum esse seu existere: ergo plus *appretiatiuè* voluntas nostra amat seipsam,

A quàm Deum, etiam naturali suâ inclinatione. V.

Negatur maior, quocumque modo ex duobus paulò antè assignatis ipsa inclinatio voluntatis accipiatur, vt patet ex dictis ibi; & quòd voluntas nostra inclinet ad id, quod est contra rectam rationem, non conuenit illi per se, sic enim tantùm inclinat in id, quod secundùm se est bonum non habito respectu ad circunstantias, quibus afficitur, sed tantùm per accidens, quatenus contingit id, quod secundùm se spectatum est aliquod bonum naturæ, vel aliquid ei conueniens, spectatum tamen secundùm circunstantias, quibus afficitur, est malum; quomodo appetitus noster sensitiuus fertur in bonum aliquod sensibile, quod tamen appetere est illicitum, quatenus his & istis circunstantiis affectum. Hinc, quia bona sensibilia & delectabilia sunt magis nota, & voluntas
B nostra est intimè coniuncta sensitiuo appetitui, VI.
qui fertur in bonum sensibile, quod affectum specialibus suis circunstantiis est contra rectam rationem, voluntas nisi dirigatur à ratione & per illam impediatur, facilè à tali appetitu allicitur ad istud bonum.

Ad auctoritatem petitam ex capite octauo Geneseos, respondetur, illam significare concupiscentiam, seu fomitem peccati, esse in nobis, hócque sensu inclinare ad peccatum, seu ad id, quod repugnat rectæ rationi, quòd bonum illud sensibile seu delectabile, ad quod inclinat, sit affectum aliquibus circunstantiis, ratione quarum repugnat cum recta ratione, & habet, vt sit peccatum, non autem voluntas per se inclinat in peccatum.

Ad alteram auctoritatem petitam ex capite duodecimo Sapientiæ, respondetur, illam non intelligi ad literam de omnibus & singulis ho-
C minibus, sed tantùm de habitatoribus terræ VII.
Chanaan ante ingressum filiorum Israel (vt satis euidenter patet tam ex antecedentibus, quàm consequentibus) quorum malitia dicitur illis naturalis, eo tantùm sensu, quo quæ sunt ex longa, eáque inueterata consuetudine ab adolescentia inchoata, dicuntur esse *naturalia*, nam consuetudo vulgò dicitur esse *alia natura*; quare, cùm isti Chananæi, de quibus ibi Sapiens loquitur, fuerint à pueritia educati in idololatria, & in pluribus, iisque grauissimis peccatis, quæ ibi recenset, hanc eorum malitiam vocat *naturalem*, & quia nonnisi magna cum difficultate ob inueteratam suam consuetudinem in istis peccatis poterant mutare suos eiusmodi mores deprauatos, dicit *cogitationem illorum non potuisse mutari in perpetuum*, eâ loquendi formulâ, quâ quæ sunt valde difficilia, dicuntur sa-
D tis communiter etiam in sacris litteris esse im- VIII.
possibilia.

Ad primam confirmationem tertij huius fundamenti, negatur maior, quatenus procedit de naturali inclinatione nostræ voluntatis spectatâ secundùm se & in se simpliciter; hæc enim inclinatio voluntatis, quâ tunc inclinat magis ad fugiendum mortem, est animalis, seu hominis vt animal est, & non rationalis, seu vt mediante ratione fertur in bonum sibi propositum cum respectu ad circunstantias; vel si hæc inclinatio est voluntatis cum respectu ad circunstantias, tunc est in totum istud, quatenus est aliquod bonum sensibile vehementer desideratum ab appetitu attrahente ipsam voluntatem in bonum suum sensibile, eo modo, quo satis frequenter

I. homo peccat ex paſſione ; & maior illa vehe-
mentia, quâ voluntas tunc appetit magis pro-
prium ſuum bonum, & ſuam ipſius conſerua-
tionem, quàm appetat gloriam Dei, iuncta ve-
hementi deſiderio ipſius ſenſitiui appetitus, i-
tem tentationes aliunde occurrentes faciunt,
vt homo tunc non diſponens ſe ad marty-
rium, prout debet, ſuccumbat iſtis tentatio-
nibus.

Ad ſecundam confirmationem reſponde-
tur : negando naturalem inclinationem ratio-
nalis voluntatis eſſe potiùs, vt iſta exiſtat,
quàm Deus, ſi per hypotheſim impoſſibilem
eſſet neceſſarium vnum ex duobus deſinere :
nam ratio naturalis dictat, vt potiùs velimus
Deum eſſe, quàm nos : Deus enim eſt noſtrum
maius bonum, quàm ipſummet noſtrum eſſe
priuatum, ſeu particulare eſſe & exiſtere : nam
me deſtructo ſeu deperdito meo eſſe priuato,
II. bonum meum vniuerſale, Deus ſcilicet, qui
eſt ipſum pelagus eſſendi & exiſtendi, non de-
perditur, nec deperdor, ſeu deſino exiſtere,
vt ſum in illo, quia Deus ſupponitur ſemper
manere idem, & omnia in illo ſemper habe-
re ſuum eſſe ſecundùm ſpecialem aliquem mo-
dum, vt Theologi explicant primâ parte quæ-
ſtione quartâ : at Deo penitus deſtructo, a-
mitto non tantùm priuatum ſeu particulare
meum eſſe & bonum, ſed & vniuerſale, & il-
lud ſecundùm quod ego ipſe ſum in Deo ; vn-
de in tali hypotheſi melius mihi eſt, magíſ-
que opto ego ipſe penitus deſinere, quàm
Deum deſinere eſſe. Nec facit in contrarium,
quod ego ſim alius à Deo : nam illud eſt ve-
rum quoad ipſum formale eſſe, quod habeo
extra Deum, non autem ſecundùm illud eſſe
eminentiale, quod quælibet creatura habet in
III. Deo, iuxta illud ſancti Ioannis capite primo,
quod factum eſt in ipſo, vita erat.

Deinde reſpondetur, ſicut implicat non ſo-
lummodo Deum non eſſe, ſeu deſinere eſſe
ſimpliciter & abſolutè, ſed etiam concipere
Deum poſſe non exiſtere ſeu deſinere eſſe ; a-
liàs enim non ampliùs conciperetur eſſe Deus,
quia vt ſic eſſet intrinſecè mutabilis, & mor-
talis : ita etiam, quia voluntas propriè dicta,
& vt diſtinguitur à velleitate, nunquam eſt
impoſſibilium, implicat illam potiùs eligere
Deum non exiſtere, ſeu omnino deſinere eſſe,
quàm ſeipſam, cui vtpote creatæ intrinſecum
eſt dependere eſſentialiter à Deo in ſuo eſſe &
conſeruari.

Ad id autem, quod ibi affertur in confir-
mationem, ſcilicet *ipſum eſſe ſeu exiſtere eſſe
fundamentum omnis boni*, patet ſolutio ex di-
IV. ctis, ſcilicet ſeruatâ proportione : vnde, quem-
admodum ea, quæ carent ipſo eſſe, quod rès
habent extra Deum, carent conſequenter quo-
libet bono priuato vt exiſtente in illis, ſic e-
tiam, quia deperdito hoc eſſe, quòd ipſæ crea-
turæ habent in ſeipſis, adhuc ipſum eſſe emi-
nens, ſecundùm quod ſunt in Deo, retinent : e-
tiam ſecundùm illud habent, quòd ſint aliquod
fundamentum boni, vt poteſt ampliùs intelligi
ex his, quæ interpretes ſacræ ſcripturæ docent
ad illa verba primi capitis S. Ioannis, *quod fa-*

A *ctum eſt in ipſo, vita erat*, & Theologi primâ V.
parte quæſtione quartâ.

Vltimum : voluntas magis inclinat naturali-
ter in id, ad quod faciendum nullo habitu indi-
get ; quàm in id, ad quod indiget habitu : nam
habitus, ſi ſint acquiſiti, dantur ad facilitandum
potentiam, ſi ſint per ſe infuſi, ad dandum
illi poſſe : at voluntas humana nullo indiget
habitu etiam acquiſito ad amandum ſeipſam :
indiget autem ad amandum Deum, nec po-
teſt ex ſolis ſuis viribus diligere Deum ſuper
omnia : igitur humana voluntas conſiderata
ſecundùm naturalem ſuam propenſionem in-
clinatur ad magis amandum ſeipſam, quàm
Deum.

Reſpondetur, inclinationem voluntatis poſ-
ſe duobus modis conſiderari : primò *ſecundùm
ſe & abſtrahendo ab impedimentis extrinſecis*,
quæ in ipſo exercitio poſſunt illam impedire,
B vel retardare : deinde *cum reſpectu ad hæc ipſa* VI.
*impedimenta, & prout reuera eſt in ipſo exer-
citio actualis tendentiæ in bonum* : illam priori
modo ſpectatam non indigere aliquo habitu,
vt ſic reſpiciat obiectum illud, quod eſt bonum
& magis *appretiatiuè* illud, quod ſecundùm ſe
& in ratione boni eſt *appretiatiuè* maius : po-
ſteriori autem modo ſpectatam indigere, qua-
re cùm Deus non ſit ita nobis notus & præ-
ſens, ac nos ipſi & nobis, & plura alia obie-
cta ſecundùm cognitionem ſenſitiuam, & alia
ex parte inclinatio noſtri appetitus ſenſitiui ad
obiecta ſenſibilia eſt per accidens contraria
huic primæ inclinationi noſtræ voluntatis, mul-
tæque tentationes occurrunt ex parte dæmo-
nis & mundi, ideò fit, vt ad amandum actu
Deum ſuper omnia *appretiatiuè*, longo aliquo
tempore & firmo amore, ſit opus aliquo habitu,
C vel ſpeciali auxilio Dei, quia verò nos ipſos VII.
cognoſcimus familiariter, neque ab amore no-
ſtri retardamur per aliquas tentationes, nullo
indigeamus habitu ad amandum nos ipſos : &
hoc poteſt vtcumque explicari exemplo ap-
petitus ſeu inclinationis materiæ ad formam :
nam materia ſpectata ſecundùm ſe eſt propen-
ſa in illam, nec aliquo indiget, quo, vt ſic
perficiatur : at ſpectata ex parte aliquarum
qualitatum, quas de facto habet, vel aliquo-
rum impedimentorum, quæ actualem vnio-
nem eius cum tali forma impediunt, vel re-
tardant, poſtulat diſponi per aliquod agens,
quod qualitates iſtas formæ introducendæ con-
trarias expellat, aliáſque ei conuenientes intro-
ducat.

Ex quo ſatis intelligitur, quomodo licèt
noſtra voluntas habeat naturalem propenſio-
D nem ad amandum Deum ſuper omnia *appre-* VIII.
tiatiuè, illum tamen de facto ſolis naturæ vi-
ribus longo aliquo tempore & firmo amore
etiam vt vltimum finem noſtrum naturalem
non poſſumus diligere, ſcilicet ratione impe-
dimentorum tam ex parte ſenſitiui appetitus,
quàm ex parte aliorum, quæ facilè diſtrahant
voluntatem à tali obiecto, illámque ad ſe alli-
ciunt, vt Theologi fuſiùs explicant primâ ſe-
cundæ ad quæſtionem 109. agendo de neceſſi-
tate gratiæ pro adimplendis præceptis.

I. ## DISPVTATIO XVI.

De ordine charitatis penes nos & proximum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum homo ex præcepto charitatis teneatur plus æstimatiuè diligere seipsum, quàm proximum, in iis bonis spiritalibus, quæ sunt necessaria ad propriam salutem.

NOTANDVM est imprimis, loquendo de ordine seruando in actibus charitatis circa varia eius obiecta, comparationem posse
II. fieri multiplicem; prima est ipsius diligentis cum proximo, ita vt quæratur, quisnam ex istis duobus sit præferendus iuxta præceptum charitatis, & hoc adhuc tribus modis, primò *quoad bona spiritalia*, deinde *quoad temporalia*, tertiò *quoad bona sua temporalia* cum bonis spiritalibus proximi; secunda comparatio est ipsorum proximorum inter se respectu ipsius diligentis, quosnam ille tunc teneatur præferre.

Secundò notandum, inter bona *spiritalia* alia esse necessaria ad salutem (vt sunt gratia sanctificans, contritio, & pœnitentia in homine infecto mortali) alia esse *vtilia*, cuiusmodi est aliquod incrementum gratiæ & gloriæ.

Notandum tertiò, bonum spiritale, quantum spectat ad præsentem difficultatem, duplex distingui; vnum *priuatum*, quod scilicet respicit solummodo priuatam aliquam personam, éstque
III. que per se solummodo bonum illius; alterum bonum *publicum*, quod respicit aliquam communitatem, verbi gratiâ Ecclesiam, totum aliquod regnum, aliquam rempublicam, aut multos saltem homines.

Vltimò notandum est, aliud esse facere aliquid *ex præcepto*, seu obligari ad id faciendum, & aliud facere tantùm *ex consilio*, seu aliquid esse quidem licitum, sed tamen ad illud faciendum non teneri: plura enim sunt, quæ licèt non sint in præcepto, attamen non desinunt esse licita, vt omnes satis norunt. His positis

Sit hæc nostra propositio: *quilibet tenetur ex præcepto charitatis plus appretiatiuè diligere seipsum, quàm proximum, vel etiam totum mundum, in bonis illis spiritalibus, quæ necessaria sunt ad propriam spiritalem salutem.* Ita S. Thomas hîc quæst. 26. art. 4. & communiter omnes eius
IV. interpretes ibi, & alij Scholastici libro tertio sentent. distinct. 29.

Prior pars, *quæ procedit de maiori amore appretiatiuo sui ipsius supra proximum*, probatur primùm ex illo Leuitici 19. & S. Matthæi 22. *diliges proximum, sicut teipsum*; quibus verbis non significatur æqualitas dilectionis erga nos & proximum, quasi æquè *appretiatiuè*, debeamus diligere proximum, ac nos ipsos, sed quòd amor nostri debeat esse exemplar, regula & mensura illius dilectionis, quam debemus exercere erga proximum: vnde, sicut exemplar, regula & mensura in tali suo genere est aliquid perfectius ipso suo exemplato, & est id, propter quod aliud est tale, ita etiam maiori amore *appretiatiuo* debemus ex ipso præcepto charitatis diligere nosmet-

A ipsos, quàm quemcumque nobis proximum, V.
& ex consequenti magis velle nobis bona spiritalia necessaria ad æternam salutem, quàm vlli ex nostris proximis.

Probatur item ex illo Ecclesiastici decimo quarto capite, *qui sibi nequam est, cui alteri bonus erit*, quo significatur dilectionem & beneficium erga proximum prouenire à dilectione & beneficiis hominis ipsius in seipsum, & eum, qui non se amat, vt oportet, nec sibi benefacit, non posse etiam amare proximum, eique benefacere.

Probatur item ex Patribus, vt sancto Augustino in Enchiridio *ad Laurentium*, capite 37. docente eum, qui vult facere eleemosynam ordinatè, debere incipere à seipso: at eleemosyna est opus aliquod charitatis: item libro primo *de doctrina Christiana* capite vigesimo sexto, & vigesimo septimo.

B Tandem probatur ratione, prima est: præceptũ charitatis fundatur in ipsa inclinatione charitatis: atqui inclinatio charitatis est ad plus *appretiatiuè* diligẽdum seipsum in bonis spiritalibus necessariis ad vitam æternam, quàm ad diligendum proximum, ratione eorumdem bonorum: nam quælibet res magis inclinatur ad proprium bonum, quàm ad bonum alterius cuiuscumque priuati, vt animaduertimus ex Aristotele præcedenti disputatione: ergo quilibet tenetur plus *appretiatiuè* diligere seipsum, quàm proximum, in bonis spiritalibus necessariis ad vitam æternam. VI.

Deinde: vbi dantur duæ obligationes, vna *primaria*, & altera *secundaria*, quæ fundetur in *primaria*, ibi primaria debet etiam præferri *appretiatiuè secundariæ*, aliàs non esset tantùm *secundaria*, sed esset æquè *primaria*, nec vna esset ratio
C tio alterius: atqui obligatio vniuscuiuscunque nostrûm ad procurandam nostram salutem & bona spiritalia ad illam necessaria; item ad procurandum spiritalem salutem proximi, sunt duæ obligationes contentæ in isto præcepto charitatis, *diliges proximum tuum, sicut teipsum*, & obligatio ad diligendum seipsum & procurandam æternam suam salutem est ibi *primaria*; obligatio autem ad procurandum æternam salutem proximi *secundaria*, quatenus hæc ad aliam comparatur, tanquam regulatum ad suam regulam. VII.

Vnde, quando sanctus Augustinus libro octauo *de Trinitate* capite octauo, docet nos tantum dilectionis debere impendere fratri, seu proximo, quantum nobis, intelligendus est *ex parte obiecti*, & non *ex parte æstimationis seu appretiationis*, quatenus debemus ex charitate ei velle eadem bona, quæ volumus nobis, non au-
D tem æquè *appretiatiuè*; quo tamen modo hîc tantùm loquimur. VIII.

Posterior pars eiusdem propositionis, *quæ procedit de maiori amore sui ipsius appretiatiuo supra totum mundum in bonis spiritalibus necessariis ad amicitiam cum Deo & vitam æternam*, probatur primò ex illis verbis Christi Domini apud S. Matthæum capite decimo sexto, *quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* quasi dicat, nihil: at si quis ex præcepto charitatis teneretur plus *appretiatiuè* diligere totum mundum, quàm seipsum, in ipsis bonis spiritalibus sibi necessariis ad amicitiam cum Deo & ad consequendum vitam æternam, tunc ipsum lucrari totum mundum prodesset ei aliquid, quia supponeretur

I. esse opus charitatis; omne autem opus exercitum ex charitate est meritorium vitæ æternæ, vel augmenti eius, vt patet ex dictis suprà, sícque in ista hypothesi, quâ quis præferret hoc bonum spiritale totius vniuersi pari bono sibi proprio, lucraretur aliquid, quod sibi prodesset, quod tamen est contra verbum Christi Domini nūc relatum: idem significat Christus Dominus ibidem, dum sic ait, *quam dabit homo commutationem pro anima sua?* quasi dicat *nullam*; vnde illud Apostoli primæ *ad Corinthios* decimo tertio, *charitas non quærit, quæ sua sunt*, intelligitur de bono & commodo temporali per respectum ad quod non oportet metiri actus charitatis, nam *quærere, quæ sua sunt*, idem sonat, ac metiri omnia suis commodis, sícque non intelligitur de bonis iis spiritalibus, quæ sunt necessaria ad propriam salutem.

II. Probatur etiam eadem pars ratione superiùs allatâ, scilicet quòd prima obligatio dilectionis ex præcepto charitatis sit erga seipsum, & omnis alia tam erga rempublicam vel personam publicam, quàm erga quemlibet proximum priuatum, est secundaria: ergo, vbi non potest simul satisfieri primariæ & secundariæ, debet primò satisfieri primæ, & secunda omitti vt tunc non obligans.

ARTICVLVS II.

Soluuntur fundamenta contrariæ sententiæ.

PRIMVM fundamentum petitur ex duobus exemplis; prius est Moysis Exodi 32. qui, cùm populus peccasset in Deum, ita orat, *dimitte illis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti* (id est, vt sanctus Ambrosius libro tertio *de Spiritu sancto* capite pri-

III. mo, & aliqui alij exponunt) *de libro prædestinationis ad vitam æternam*; sícque Moyses nolebat ingredi vitam æternam, nisi Deus parceret populo, & hic actus fuit magnæ charitatis. Secundum exemplum est sancti Pauli *ad Romanos* 9. qui optabat esse *Anathema à Christo Domino* pro Iudæis; *optabam*, inquit, *ego ipse Anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei, secundùm carnem, qui sunt Israëlitæ*: at esse Anathema à Christo Domino est esse extra statum gratiæ, & carere æternâ beatitudine.

Ad hæc duo exempla primùm potest responderi iuxta sanctum Hieronymum epistolâ ad Algasiam quæstione nonâ, & istud Moysis *dele me de libro, quem scripsisti*; & illud sancti Pauli, *optabam Anathema esse à Christo*, significare vnum & idem: priori loco per *librum* intelligi vitam præsentem, quam Moyses offert Deo

IV. pro expiatione peccati, quod tunc populus commisit; & in posteriori per *Anathema* intelligi occisionem, quatenus sanctus Paulus tantæ erat charitatis erga Iudæos, vt pro illis cuperet mori quoad præsentem vitam, dummodo illi crederent in Christum Dominum, & saluarentur. Cui explicationi fauet hæc responsio Dei ad Moysem ibi, *qui peccauerit mihi, delebo eum de libro meo.*

Deinde, potest responderi iuxta sanctum Augustinum libro quæstionum in Exod. quæst. 147. Mosem non id dixisse, quasi absolutè vellet deleri de libro vitæ, prout illud idem significat, ac deleri de numero prædestinatorum, sed ex singulari quadam confidentia seu fiducia, quâ con-

A fidebat Deum multò libentiùs remissurum filiis Israël istud peccatum: hoc enim ferè modo Moses argumentatur, *vel dimitte illis hanc noxam, vel dele me de libro vitæ: sed non me delebis de libro vitæ; igitur dimitte illis hanc noxam.* Plures aliæ explicationes Patrum huius loci possunt videri apud Sixtum Senensem libro secundo Bibliothecæ. V.

Verba autem Apostoli *ad Romanos* nono, intelliguntur tantùm in sensu *hypothetico*: nam vt ostendat, quanta cum charitate velit salutem Iudæorum, ait, quòd si per legem & iustitiam Dei liceret illi, & gloria Dei id postularet, vellet priuari omnibus bonis sibi à Christo Domino exhibitis & exhibendis, vt Iudæi fratres eius illa eadem bona consequerentur: at propositio nostra procedit *in sensu absoluto.* Addi etiam potest Apostolum ibi loqui *hyperbolicè*, vt ostendat vehementiam amoris sui erga Iudæos.

B Secundum petitur ex eo, quòd non tantùm licet, sed etiam aliquando est in præcepto, dare vitam propriam temporalem pro conseruando vel obtinendo communi bono reipublicæ, & sic seipsum minùs *appretiatiuè* diligere, quàm proximum, vel rempublicam; quidni ergo etiam aliquando licebit, vel etiam erit in præcepto, plus *appretiatiuè* diligere proximum vel rempublicam in bonis spiritalibus, quàm seipsum? VI.

Confirmatur hæc ratio primò, quia illud, in quod ipsa charitas magis inclinat, est licitum, aliàs non esset virtus: at charitas magis inclinat, vt totus mundus saluetur, quàm vt vnus homo tantùm sit præditus gratiâ sanctificante, quia salus totius mundi magis placet Deo, quàm vnius hominis tantùm: ergo est licitum alicui priuato vt sibi in spiritalibus bonis præferat ex

C charitate totum mundum. VII.

Secundò, quia quælibet pars debet anteponere bonum totius communitatis suo priuato: ergo quilibet Christianus tenetur in bonis spiritalibus sibi ad consequendam vitam æternam necessariis postponere seipsum alicui communitati.

Respondetur, quoad præsentem difficultatem disparem esse rationem vitæ *temporalis*, vt exponendæ pro conseruatione reipublicę, à proprio bono *spiritali*, quòd in temporalibus bonum commune frequenter dependet in suo conseruari à detrimento boni temporalis alicuius priuati, & ideò, si sit necessarium perdere vnum ex istis duobus, bonum priuatum esse postponendum publico & exponendum pro hoc conseruando: at in bonis spiritalibus nunquam bonum commune spiritale, loquendo per se, pendet à detrimento spiritalis boni priuatæ

D alicuius personæ: deinde bonum spiritale respicit Deum, cuius priuatio est aliquid ei contrarium; at temporale bonum non ita, & proinde, quemadmodum Deus nunquam est offendendus, etiam pro salute totius mundi, ita nunquam bonum spiritale nostrum est exponendum pro spiritali bono vniuersi. VIII.

Ad primam confirmationem, concessâ maiore, negatur minor: nam charitas non magis inclinat ad maiora & perfectiora bona, quàm ad minùs perfecta, nisi cæteris paribus: at in præsenti casu cætera non sunt paria, quia charitas magis respicit propriū bonum sui subiecti, quàm cuiuscunque alterius, cùm formalis eius ratio sit illud sanctificare, reddere gratum Deo, & bonum priuatum spiritale, & bonum commune

I. spiritale ita sint disparata, vt nullum essentialem ordinem seruent inter se, nec vnum ordinetur ad aliud, tanquam aliquod medium ad aliquem suum finem. Vnde tunc maius bonum spiritale, quod est commune, non est præferendum bonis minoribus.

Neque ex eo, quòd salus totius mundi magis placeat Deo, quàm spiritalis salus priuatæ meæ personæ, potest rectè inferri me obligari ad plus *appretiatiuè* diligendum illud, quàm proprium bonum meum spiritale, nam aliud mihi conuenit velle & procurare, & aliud ipsi Deo; mihi conuenit velle & procurare, quod ipse Deus vult me velle & procurare: at Deus vult me magis velle & procurare illud, quo apud eum reddor melior & gratior, & ita vult me plus *appretiatiuè* amare salutem meam spiritalem, quàm cuiuscumque alterius, vel etiam totius
II. vniuersi, quatenus vult, vt vnusquisque ex charitate maximè habeat curam sui, séque ipsum maximè perficiat; eique charitatem erga seipsum dedit pro mensura & exemplari charitatis exercendæ erga quoscumque alios.

Ad secundam confirmationem respondetur, partem non debere exponere quodlibet bonum pro cōseruatione totius, sed illud tantùm, quod est indifferens, cuiusmodi sunt bona corporis & quædam animæ, quæ hominem non efficiunt meliorem coram Deo, cuiusmodi non sunt ea bona, de quibus nostra propositio procedit: ea enim tantùm bona possunt & debent exponi pro conseruatione boni totius, quorum interitus & deperditio est vtilis ad bonum maius, quod est totius, cuiusmodi non possunt esse bona spiritalia, de quibus hîc loquimur, vt patet ex dictis.

Tertium: Christus Dominus, vt homo, est noster proximus, quemadmodū intelligitur ex pa-
III. rabola Samaritani, vnde etiam satis communiter in sacris litteris vocat se *fratrem nostrum*: atqui tenemur plus *appretiatiuè* diligere Christum Dominum hominem etiam in spiritalibus, quàm nosmetipsos, aliàs vt ipse ait *non sumus digni illo*: igitur non tantùm possumus, sed etiam aliquando tenemur plus *appretiatiuè* diligere proximum vel rempublicam in bonis spiritalibus ex præcepto charitatis, quàm nosmetipsos.

Respondetur, Christum Dominum ita esse fratrem nostrum ratione naturæ humanæ, vt tamen sit principium & causa vniuersalis meritoria nostræ salutis, caput nostrum, cuius membra sumus, & sine quo tota nostra charitas euanesceret, cùm sit vitis, & omnes iusti palmites solummodo, qui separati ab illo nihil sunt ampliùs, & ita debemus plus *appretiatiuè* illum diligere ex charitate, quàm nos ipsos, vt etiam
IV. ipsemet significat locis ex Euangelio superiùs relatis.

ARTICVLVS III.

Inferuntur nonnulla ex dictis.

Ex dictis duobus præcedentibus articulis quædam consectaria inferuntur: primum est, nullum peccatum, ne *veniale* quidem etiam leuissimum, esse committendum pro spiritali salute cuiuscunque proximi, vel etiam totius mundi; tum quia Christus Dominus relatus suprà dixit vniuersaliter, *quid prodest homini, si totum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur?* quasi dicat, id nunquam licere: nam

A non tantùm patimur detrimentum aliquod per peccatum *mortale*, sed etiam per *veniale*, cùm verè sit offensa Dei & dispositiuum ad mortale; V.
tum etiam quia ex Apostolo *nunquam sunt facienda mala, vt eueniant bona*; tum tertiò quia ex sancto Augustino in Psalm. 51. & toto libro *contra mendacium*, nunquam licet propter aliorum salutem aut alium vllum finem dicere leue mendacium; vnde qui animaduerteret se inter procurandum salutem proximi, ita committere peccata venialia, vt se non abstineat ab illis, tunc vel debet sibi cauere ab istis peccatis, & ita procurare salutem proximi, vel si procurando illam non ita possit vel nolit sibi cauere ab istis peccatis, tenetur ab illa salute tunc procuranda abstinere, non quòd tunc peccet *mortaliter*, est enim semper peccatum solummodo *veniale*, sed quòd ita faciendo non seruet ordinem charitatis, & ita ex hoc capite præcisè spectato peccat VI.
B *venialiter.*

Secundò colligitur, non esse licitum velle carere etiam ad aliquod tempus gratiâ & amicitiâ Dei propter bonum spiritale proximi, vel etiam communitatis. Probatur: nihil, quod sit contra propriam inclinationem charitatis, potest cadere sub aliquam volitionem ex charitate elicitam, seu esse volitum & dilectum ex amore charitatis, tum quia nulla virtus agit contra propriam suam inclinationem; tum quia hoc esset agere in seipsum actione destructiuâ, nam propria & essentialis inclinatio alicuius virtutis est ipsa eius propensio & habitualis tendentia in proprium suum obiectum, & non in illud, quod illam destruit, cuiusmodi est inclinatio in obiectum sibi contrarium: atqui ipsum velle carere ad aliquod tempus gratiâ sanctificante & amicitiâ Dei propter spiritale bonum proximi vel communitatis,
C est contra propriam & natiuam inclinationem VII.
charitatis, quæ est in bonum, cuiusmodi non est carentia istorum ad tempus, quæ sunt dissolutio amicitiæ cum Deo, item destructio charitatis à suo illo subiecto, cui inest.

Deinde: quia nihil potest esse volitum ex charitate, nisi sit vel bonum in se, vel propter aliud tanquam medium conducens ad assequendum illud: atqui carentia charitatis & amicitiæ Dei, etiam ad aliquod tempus, non est bona in se & secundùm se, quia est mera priuatio maximi boni, importās auersionem à Deo, & inimicitiam cum illo; non item carentia eiusmodi gratiæ potest esse aliquod bonum propter aliud, seu tanquam medium conducens ad salutem proximi, cùm per se & ex natura sua potiùs obstet illi; tum denique quia charitas iuxta potentiam ordinariam Dei nunquam tollitur, nisi per peccatum mor-
D tale, & nūquam potest esse licitum velle peccare VIII.
mortaliter etiam solummodo ad breue tempus propter quodcumque bonum, & qualecumque sit illud, vel fingatur; quia hoc est intrinsecè malum: igitur nunquam licet velle ex vera charitate carere ad aliquod tempus gratia sanctificante & supernaturali amicitiâ Dei.

Atque hæ rationes secundùm aliquam proportionem possunt huic alteri corollario accommodari, nimirum non posse quemquam ex vera charitate velle actu *efficaci* carere aliquo gradu gratiæ sanctificantis propter bonum aliquod spiritale proximi, nam diminutio charitatis in eo subiecto, in quo est, est aliquid contra propriā inclinationem huius charitatis & gratiæ, quæ est reddere suum subiectum inhæsionis gra-

I. tum Deo, & quoad hoc potiùs proficere, quàm deficere: at carentia & priuatio alicuius gradus gratiæ est aliqua eius imminutio & remissio, vt per se patet. Deinde nulla volitio efficax fertur de facto in illud, quod ipse intellectus iudicat esse impossibile, stando intra ordinem constitutum à Deo: at est contra ordinem constitutum à Deo, vt charitas habitualis deperdatur quoad vnum aut alterum gradum, & non quoad omnes, quia iuxta hanc potentiam deperditur solummodo per aliquod peccatum mortale, quod tam opponitur singulis eius gradibus, quàm vni tantùm & alteri.

Tertium corollarium est, quòd nunquam liceat, nec possit esse verus aliquis actus charitatis, velle priuari in æternum supernaturali beatitudine pro spiritali salute aliorum, etiamsi istud fingatur fieri absque aliqua culpa istius volentis.
II. Probatur: nemo potest licitè & per aliquem actum charitatis velle Deum esse iniustum, quia istud est potiùs odisse Deum, quàm illum vel proximum diligere ex vera charitate: atqui velle priuari in æternum supernaturali beatitudine est velle Deum esse iniustum, quia est contra iustitiam Deum priuare iustum vitâ æternâ sine aliquo suo peccato, nam vi gratiæ sanctificantis habet ius ad illam, quod tantùm deperditur per peccatum.

Deinde: nemo ex vero actu charitatis potest nolle esse beatus, quia charitas respicit Deum vt summè bonum, & nostrum finem vltimum: atqui ipsum velle priuari in æternum supernaturali beatitudine est nolle esse beatus, quia supernaturalis beatitudo consistit in visione Dei: igitur nemo potest velle vero actu charitatis priuari in æternum intuitiuâ visione Dei.

Addidi huic corollario hanc particulam (*in*
III *æternum*) quia aliquem desiderare beatitudinem suam differri ad aliquod tempus pro bono spiritali proximorum, non est aliquid contra charitatem, imò aliquid heroicum: tum quia Apostolus in epistolâ *ad Philipp.* capite primo, talem actum exercuit, *coarctor*, inquit, *è duobus, desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, multò magis melius: permanere autem in carne necessarium propter vos:* tum etiam quia sanctus Martinus laudatur ab Ecclesia in officio festi eius, quod sic orauerit, *Domine, si adhuc sum populo tuo necessarius, non recuso laborem*, quo tamen labore beatifica visio, quam proximè erat recepturus in præmium suorum meritorum, differebatur.

Tum denique, quia aliud est mera quædam dilatio boni alicuius, puta gloriæ, & aliud ipsa eius priuatio, quòd dilatio non tollat ius illud, quod
IV. quis iam habet ad tantum bonum, sed solummodo actualem eius possessionem & fruitionem differat; priuatio autem tollat proximam aptitudinem, quam subiectum habet ad talem formam: vnde dispar est ratio carentiæ beatitudinis æternæ ad tempus, & carentiæ gratiæ & charitatis ad tempus, quòd prior priuatio semper relinquat suum subiectum gratum & amicum Dei gratitudine & amicitiâ supernaturali, non item posterior, sed faciat illud odiosum Deo, & ita licèt vna priuatio possit cadere sub aliquem actum veræ charitatis, non tamen posterior.

An autem aliquis iam beatus in patria possit talem actum charitatis exercere circa priuationem æternæ beatitudinis ad tempus pro salute spiritali proximorum, videtur absolutè & sim-
A pliciter non posse, sed tantùm ex aliqua hypo- V.
thesi & conditione, putà si id expediret pro gloria Dei, essétque ipsi Deo gratum: cuius disparitatis hæc est ratio, quòd, cùm beatus iam sit extra statum viæ, nec habeat visibilem communicationem cum membris Ecclesiæ militantis, item ipsa visio beatifica sit ita tota simul, vt nunquam interrumpatur, nec in ipsâ eius interruptione appareat illi aliquod bonum, ratione cuius hæc interruptio cadat sub aliquam eius volitionem, & talis interruptio sit quædam dissolutio eius à Christo, quatenus desinit regnare per illam cum Christo Domino in patria, fit, vt ille non possit *absoluto & simplici* actu velle talem carentiam, sed tantùm sub prædicta conditione, quatenus existés etiam in patria plus *appretiatiuè* amat Deum & bonum eius, quàm seipsum: at viator existens in gratia est adhuc in statu viæ &
B meriti; vnde, vt plus mereatur apud Deum, VI.
potest ex singulari affectu erga illum velle ex charitate dilationem suæ gloriæ ad aliquod tempus.

ARTICVLVS IV.

Vtrum homo teneatur ex charitate plus æstimatiuè diligere proximum, quàm seipsum, in iis bonis spiritalibus, quæ non sunt necessaria, vel sunt vtilia tantùm saluti propriæ, & absolutè necessaria ad salutem proximi.

SIT hæc propositio: *quilibet ex præcepto charitatis tenetur plus appretiatiuè diligere proximum in iis bonis spiritalibus, quæ pertinent ad eius salutem, quàm seipsummet, in iis bonis spiritalibus, quæ non faciunt hominem Deo gratiorem in ordine ad vitam æternam, nec supponun-*
C *tur necessariò, vel requiruntur ad diuinam ami-* VII.
citiam. Explicatur propositio: dantur bona quædam spiritalia, vt sunt scientia, eloquentia, cognitio linguarum, prophetia, item & dona gratiarum gratis datarum, quæ non faciunt hominem sanctiorem per se & ex sua propria conditione, vt Theologi docent communiter primâ secundæ; similiter dantur aliqua bona spiritalia, quæ faciunt & sunt necessaria ad salutem proximi, verbi gratiâ conuersio eius ad Deum & Christum Dominum per veram contritionem, & id genus similia: sensus nostræ propositionis est, eo casu, quo necessarium est vnum ex his duobus bonis omittere, tunc *ex præcepto* charitatis nos teneri omittere bonum illud nostrum spiritale, eique bonum aliud spiritale pertinens ad salutem proximi præferre.

Probatur primò ex illo Apostoli primæ *ad* VIII.
Corinthios decimo tertio, *charitas non quærit, quæ*
D *sua sunt*, id est, non anteponit propria commoda, siue spiritalia siue temporalia (quæ ex se & de se sunt indifferentia, quatenus possunt esse tam in pessimis hominibus, quàm in pijssimis) spiritali ædificationi proximorum: at hæc bona spiritalia, de quibus hîc agimus, primò per se spectant ad proprium commodum, quatenus delectamur in illis.

Deinde: charitas inclinat primò per se in Deum, amando illum & omne quod illi est gratum, nósque gratos & acceptos facit illi, vt intelligitur ex dictis de eius obiecto; & magis inclinat in illud, quod per se & natura sua est gratum Deo in ordine ad vitam æternam, quàm in id, quod est indifferens ad illam: atqui bona illa spiritalia

I. proximi, de quibus nostra propositio procedit, A
faciunt ad hoc, vt simus Deo grati, & saltem magis ab illo accepti, quia qui diligit proximum, adimpleuit legem, quod maximè debet intelligi de iis, quæ illi sunt necessaria ad salutem spiritalem animæ; illa verò nostra bona nunc recensita sunt quædam bona indifferētia, nec per se faciūt nos Deo gratiores, vt Theologi docent primâ secundæ: ergo charitas magis nos inclinat in ista bona proximi, quàm in hæc nostra: ergo, cùm illud, ad quod charitas per se inclinat, sit magis *in præcepto* charitatis, quàm id, ad quod non inclinat, tenemur *ex præcepto* charitatis magis *appretiatiuè* diligere proximum in istis bonis spiritalibus spectantibus ad spiritalem eius salutem, quàm nos ipsos in prædictis illis bonis spiritalibus non facientibus per se gratiorem & acceptiorem Deo in ordine ad vitam æternam,
II. eum, in quo sunt subiectiuè.

B Secunda propositio: *quando bona spiritalia sunt tantùm vtilia ad spiritalem profectum animæ ipsius diligentis, & occurrit necessitas boni spiritalis ad proximi salutem necessarij, tenetur homo ex præcepto charitatis plus appretiatiuè diligere proximum quoad bonum istud spiritale, quàm seipsum quoad aliud bonum etiam spiritale sibi tantùm vtile: si verò vtraque illa bona spiritalia sint tantùm vtrique vtilia, nec vlla præcepti vel alicuius alterius rei, aut circumstantiæ, necessitas vrgeat, tunc quamuis non teneatur sibi præferre proximum in isto bono spiritali, tamen potest si velit.*

Duæ sunt partes huius propositionis, prior probatur: vbi aliquod bonum opus faciendum tantùm *ex consilio* occurrit cum aliquo bono opere faciendo *ex præcepto*, tunc homo *ex præcepto* charitatis bene ordinatæ tenetur ad faciendum opus, quod est *in præcepto*, & ad omittendum
III. opus consilij, quod simul cum illo non potest C
exequi, quia sicut ius minus maiori cedit, sic consilium cedit præcepto, cùm nullum sit peccatum istud omittere, hoc verò secundum omittere sit peccatum: atqui bonum illud spiritale necessarium saluti animæ proximi, tunc est *in præcepto*, quia tenemur succurrere necessitati spiritali proximorum; alterum verò bonum, quod tantùm nobis est vtile, est solùm *in consilio*, quia ex hypothesi nullum datur præceptum de illo faciendo: igitur tunc homo tenetur plus *appretiatiuè* diligere proximum quoad bonum illud spiritale necessarium spiritali eius saluti, quàm seipsum quoad bonum illud spiritale, sibi tantùm vtile, verbi gratiâ ad augmentum suæ gratiæ.

Dices: quid si bonum istud nostrum solummodo vtile sit etiam *in præcepto*, verbi gratiâ communio Eucharistica circa festum Paschæ, an
IV. tunc homo tenebitur bonum illud spiritale ne- D
cessarium proximo præferre bono sibi vtili, quod est *in præcepto*?

Respondetur teneri, quia licèt tunc præceptum vtrobique occurrat, vnum tamen est tantùm de vtili, & alterum de necessario, quod præponderat vtili, & quod est institutum pro charitate, non debet militare contra charitatem, quod hîc contingeret, sicque fit, vt obligatio præcepti de eo, quod est tantùm vtile, cesset pro eo tempore.

Posterior pars eiusdem propositionis probatur: qui non tenetur *ex præcepto* charitatis velle sibi vel proximo hoc bonum spiritale, is non tenetur eo modo se plus *appretiatiuè* diligere, quàm alterum, vel magis *appretiatiuè* diligere alterum,
quàm seipsum quoad istud bonum spiritale, quia V.
obligatio de seruando ordine charitatis supponit absolutam obligationem de exercenda dilectione charitatis: atqui omnia ista bona spiritalia, de quibus hæc pars propositionis procedit, sunt tantùm vtilia elicienti actum charitatis & ipsi proximo; nec vllum est præceptum, sed tantùm consilium de illis exercendis: ergo tunc homo non tenetur plus *appretiatiuè* diligere seipsum quoad illa, quàm proximum: ergo, cùm facere tale bonum opus spiritale proximo sit aliquod opus charitatis nullo præcepto sibi prohibitum, homo poterit præferre sibi proximum quoad ista bona spiritalia, & sic eum magis *appretiatiuè* diligere.

Dices, facere hoc secundum, esse *directè & per se* eligere, non proficere in charitate propter salutem proximorum: atqui non licet hoc eligere, quia istud non habet aliquam rationem boni, VI.
seu amabilis.

Respondetur, hæc duo *permittere, vt bonum aliquod vtile, non tamen necessarium sibi non adueniat, ob aliquod aliud bonum*, verbi gratiâ, augmentum gratiæ, ob aliquod spiritale bonum, & *ipsum directè & per se eligere non proficere in charitate ob salutem proximorum*, distingui multùm inter se: prius enim non dicit actum aliquem positiuum, quo voluntas primò *per se & directè* feratur in aliquod malum, vel saltem priuatiuum maioris boni, sed fertur in bonum proximi & in ipsam permissionem tanquam in aliquod medium ad procurandum bonum illud proximi, quia ex hypothesi non pōtest simul & semel procurare sibi bonum istud tantùm vtile, & aliud etiam tantùm vtile proximo: talis autem permissio nullum propriè vt sic importat malum, cùm sumpta moraliter nihil aliud sit,
quàm omissio boni alicuius operis non præcepti VII.
propter aliquod bonum proximi, quam patet non esse malum ex eo, quòd aliquando euenit, vt quis teneatur deserere solitudinem, vel non ingredi religionem, vt incumbat saluti proximorum, & sic omittere bonum, quod ibi posset consequi, vt consulat bono alterius: at istud posterius (scilicet *directè eligere non proficere in charitate, etiam propter salutem proximorum*) importat aliquam culpam; est enim contra ordinem charitatis, quæ semper inclinat in suam perfectionem, in cuius tamen impedimentum hoc posterius tendit.

Posterior autem pars nostræ propositionis prius tantùm asserit, & non posterius.

ARTICVLVS V.

Vtrum homo ex præcepto charitatis teneatur plus æstimatiuè diligere bona propria temporalia, quàm proximum. VIII.

NOTANDVM est primò, bona temporalia esse in triplici differentia, in primo genere sunt *diuitiæ*, in secundo *honor & fama*, in tertio *vita temporalis*.

Secundò notandum est, nos hîc tantùm agere de eo, quod vel debet fieri *ex præcepto charitatis*, vel saltem illo non violato potest fieri, non autem de eo, quod debet fieri *ex præcepto iustitiæ*, verbi gratiâ de ea obligatione, quam pastores animarum habent ex vi sui officij ad exponendum vitam tempore pestis, aut alio simili casu vrgente, pro salute suarum ouium, vel alij ex

I. speciali titulo aliquarum aliarum virtutum, vt enim hîc de sola charitate disputamus, ita etiam solùm de iis, quæ illam respiciunt, agimus.

Notandum tertiò, bona ista & dominos illorum posse variis modis inter se comparari; primò, ita vt bona illa sint æqualia & domini æquales, vt si ambo sint priuatæ personæ; vel etiam inæqualia, vt bonum diuitiarum & bonum vitæ, vel illorum domini inæquales, vt si vnus sit priuata tantùm persona, alter publica, vel magis vtilis & quasi necessaria reipublicæ; item per ordinem ad aliquem tertium, vt quòd vnus nullam habeat familiam, non vxorem, non liberos, aut alios eiusmodi sibi coniunctissimos, quibus sit vtilis vel necessarius, alter habeat vxorem & liberos, vel alios coniunctissimos, qui ex eius interitu graue damnum paterentur, vel quòd ex ipso ordine charitatis debeat vnum
II. aliquem tertium præferre alteri in aliquo certo casu, extra quem quæri potest, an debeat alterum sibi ipsi præferre, vel non; vt, an filius constitutus in extrema necessitate possit sibi anteponere proximum, qui tamen præferret patrem in eadem necessitate constitutum.

Notandum quartò, vitam proximi, etiam priuatæ personæ, vt conseruandam per propriam, posse duobus modis considerari; primò *nudè simpliciter* secundùm se, vt tantùm est conseruatio temporalis vitæ priuati cuiusdam hominis, nec vllum aliud bonum habet sibi adiunctum, ratione cuius moueat affectum diligentis; deinde potest considerari, vt præterquamquòd est tale bonum temporale amici priuatæ personæ, habet rationem specialis honestatis, scilicet quatenus est honestum & gloriosum conseruare vitam proximi, etiam cum tali & tali periculo vel detrimento; hæc autem notabilia prætermisimus,
III. vt faciliùs certa apud omnes Theologos discerneremus ab incertis, & quæ videntur esse controuersa inter nonnullos ad quendam consensum & concordiam istis distinctionibus reuocaremus, quare

Prima sit propositio: *vbi personæ sunt longè inæquales, bona item temporalia inæqualia, & adest necessitas: tunc inæqualis seu inferior, tenetur plus diligere proximum in bono illo temporali, quàm seipsum.* Ita sanctus Thomas hîc quæstione 26. articulo tertio & quarto, & expressiùs infrà quæstione 31. articulo sexto, & omnes communiter.

Probatur imprimis in subdito comparatione Regis, aut Principis, aut Reipublicæ, pro cuius vita conseruanda inferior tenetur exponere propriam suam vitam, quando necessitas occurrit, vt etiam sanctus Augustinus docet libro *de amicitia* regulâ tertiâ, dicendo charitatem communia bona anteponere propriis; & fauet ratio:
IV. quælibet pars ex naturali inclinatione etiam charitatis debet se exponere pro conseruatione totius: atqui quilibet subditus est aliqua pars Reipublicæ, cuius commune bonum est ipsa vita Regis seu Principis, & ex hypothesi adest euidens periculum, & vita huius subditi est bonum longè inferius isto communi bono. Idem probatur in bono vitæ proximi patientis famem extremam, cui alter tenetur subuenire, & quem si non pascit, cùm potest, dicitur à sancto Ambrosio occidisse.

Secunda propositio: *vbi personæ sunt æquales, & bona temporalia sunt æqualia, non tenetur homo plus appretiatiuè diligere proximum in istis bonis, quàm seipsum.* Probatur: nemo tenetur

A excedere regulam, sed sufficit ei agere & operari conformiter ad illam, aliàs frustrà talis regula assignaretur ad operandum: atqui amor seu charitas vnius ad seipsum est regula amoris & charitatis operandæ circa proximum, in quantum proximus nihil habet amplius, quo nos ipsos superet, juxta illud Leuitici decimo nono, *diliges proximum tuum, sicut teipsum*, & in casu huius propositionis proximus nihil habet supra eum, de cuius dilectione hîc agimus, quia supponitur ei tantùm æqualis, & bona, de quibus agimus, supponuntur etiam æqualia: igitur in casu præsentis propositionis nemo tenetur proximum plus *appretiatiuè* diligere in bonis temporalibus æqualibus. Deinde: vnusquisque ad id tantùm tenetur, ad quod datur ei præceptum: atqui nullum datur præceptum, quo vbi personæ sunt æquales, bona item temporalia æqualia, vnus
B alium sibi proximum præferat in istis bonis temporalibus: ergo vbi personæ sunt æquales, bona temporalia æqualia, homo non tenetur plus *appretiatiuè* diligere proximum in istis bonis, quàm seipsum. VI.

Tertia propositio: *vbi personæ sunt æquales & bona temporalia inæqualia, tunc si hæc temporalia non sint necessaria ad propriam vitam, & bonum temporale proximi longè supereminens non possit aliter saluari, quàm cum iactura bonorum eiusmodi temporalium inæqualium non necessariorum ad vitam, homo tenetur ex præcepto charitatis illa exponere pro defensione prædicti boni proximi.* Explicatur: bonum proximi, quod periclitatur, est temporalis eius vita; aliud bonum temporale, quod est inferius & exponendum iacturæ pro defensione prioris illius boni, est aliquod bonum fortunæ mihi ad vitam non necessarium: in ea hypothesi, quâ proximi vita non potest aliter
C saluari, teneor meum istud prædictum bonum exponere iacturæ, vt seruem illi vitam. Probatur: Deus vnicuique mandauit de proximo, seruato tamen ordine charitatis: sed in præsenti casu occurrit necessitas exercendæ charitatis erga proximum, quia non potest aliter ei succurri, quàm exponendo iacturæ istud bonum fortunæ in defensionem vitæ eius, & lex charitatis postponit bona fortunæ ipsi bono vitæ etiam proximi: igitur tunc homo in tali casu tenetur exponere iacturæ bonum istud inæquale, sibi ad vitam non necessarium, pro defensione vitæ proximi. VII.

Addidi in propositione duas istas particulas (*si non sint necessaria ad vitam propriam, & si aliter non possint saluari*) priorem quidem, quia si sint necessaria, tunc quo iure non obligatur quis exponere suam vitam pro conseruanda vita proximi, vt docebitur articulo sequenti, eodem
D iure non tenetur ista bona ad conseruationem suæ vitæ necessaria postponere bono vitæ sui proximi, eodem enim modo tenemur seruatâ proportione conseruare bona necessaria ad vitam, quo tenemur defendere vitam ipsam, cùm hæc sint media ad istam sibi retinendam. VIII.

Similiter, posteriorem addidimus particulam, quia si nulla occasio vrgeat, sed proximus possit aliâ viâ sibi prouidere & vitam conseruare, tunc hæc obligatio cessat, sicut & necessitas assumendi tale medium pro tali fine assequendo.

I.

ARTICVLVS VI.

Vtrum vbi personæ sunt æquales, bona temporalia æqualia, possit homo ex charitate sibi alium in illis præponere.

SIT hæc propositio: *vbi personæ sunt æquales, bona temporalia æqualia, potest vnus sibi alium præponere in illis etiam ex charitate; modò id fiat sine præiudicio alicuius tertij, verbi gratiâ præponere vitam proximi suæ, dare illi equum, quo euitet mortem sibi ab hoste inferendam, vel tabulam, quâ liberetur à naufragio, cuius tamen vtriusque defectu ipse occidetur, vel patietur naufragium.* Ita sanctus Thomas articulo quarto in solutione ad secundum, & articulo quinto in solutione ad tertium, & plures ex eius interpretibus & discipulis, tam hîc, quàm alibi.

II. Probatur primò ex sacris litteris, in quibus videtur habere aliquod fundamentum, dum Christus Dominus apud sanctum Ioannem capite decimo quinto sic ait, *maiorem hâc dilectionem nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Vbi videtur vti hâc sententiâ tanquam vulgatâ & apud omnes receptissimâ, insinuans hoc esse argumentum summæ dilectionis bene erga proximum ordinatæ. Probatur deinde exemplis sanctorum, primò Dauidis libro secundo Regum capite octauo, *quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te fili mi Absalon*: item Tobiæ capite primo & secundo, Tobiæ exponentis se periculo vitæ, vt sepeliret corpora mortuorum: item sancti Basilij, quem sanctus Chrysostomus libro secundo *de Sacerdotio* refert se exposuisse periculo mortis pro vita alterius. Possunt etiam addi exempla Gentilium, quos

III. non tantùm Philosophi, sed etiam Patres commendant; quòd exposuerint vitam suam pro amicis. Sic sanctus Hieronymus capite septimo Michææ, sanctus Augustinus libro quarto Confessionum capite sexto, sanctus Ambrosius libro tertio Officiorum capite duodecimo, & plures alij.

Tandem probatur ratione: prima, quod licet facere ex sola obligatione stipendij & lucri accepti, illud idem licet facere ex ipsa honestate operis & amicitia, quia honestas & amicitia sunt aliquid melius & nobilius lucro & stipendio: atqui homini non obligato ad militiam licet se militem conscribere sub eo duce, vel ciuitate, cuius non est membrum, & vitam propriam pro illius defensione exponere: item licet homini ex pacto per longum iter alium deducere, & defendendũ suscipere contra irruentes latrones sub tali

IV. & tali summa pecuniæ, vt communis experientia docet: ergo etiam licebit amico ex ipsa honestate, vel etiam amicitia, quatenus illa est bonum quoddam valde excellens, exponere propriam vitam pro defensione vitæ proximi, illámque certo & euidentissimo periculo exponere, vt conseruet vitam proximi.

Deinde, quod iudicio prudentum est consonum rectæ rationi, quod cedit in bonum proximi, & in quo nulli fit iniuria, est licitum, sed quòd amicus moriatur pro amico, est consonum rectæ rationi, iudicio prudentum, vt patet ex citatis Patribus, qui probant istud.

Quibus addi possunt & Gentiles Philosophi, vt Aristoteles libro nono Ethicorum capite secundo & octauo, Cicero & Plutarchus libris suis

A *de amicitia.* Deinde, est consonum rectæ rationi, quia præfert bonum honestum bono sui corporis, seu vitæ suæ temporali, quod bonum honestum est longè maius & excellentius vitâ corporali, vt post Aristotelem sanctus Thomas animaduertit hâc quæstione loco citato pro hac cõclusione, sicque non simpliciter præfert vitam temporalem amici propriæ vitæ suæ temporali, sed bonum honestum, quod est isto vtroque temporali bono nobilius. V.

Tertiò, hoc cedit in bonum proximi; quia vita eius conseruatur. Quartò, in tali actu nulli fit iniuria, vel enim hæc fieret Reipublicæ, cuius vterque amicus est membrum, & hoc non, quia in tali hypothesi Respublica debebat perdere vnum ex duobus, vita autem vnius est ei tantum bonum, quantum est bonum vita alterius: nam vterque amicus est priuata persona, & æqualis

B vtilitatis pro Republica: vel hæc iniuria fieret Deo, quatenus vita illius, qui pro alio moritur, est bonum ipsius Dei, cuius ipse homo non habet dominium, sed tantùm conseruationem & vsufructum; sed neque hoc modo fit aliqua iniuria Deo, quia tam vita eius, qui conseruatur, quàm illius, qui pro alio moritur, est bonum Dei: ergo cùm vnum ex istis duobus bonis esset perdendum, nulla quoad substantiam rei facta est Deo iniuria in tali actu. Neque etiam in modo, nam licèt non simus absoluti domini nostræ vitæ temporalis, ita tamen sumus vsufructuarij & custodes illius, vt non teneamur illam conseruare per quæcumque media etiam extraordinaria licèt possibilia, verbi gratiâ, per medicinas pretiosissimas, per cibos delicatissimos, per media difficillima, sed solummodo vtendo medijs ordinarijs, & si quando honesta ratio occurrat, propter quam iudicetur non ampliùs VI.

C custodienda, sed exponenda periculo, tunc etiam nulla Deo hac in parte infertur iniuria: vel denique hæc iniuria fieret ipsi exponenti se ad mortem pro amico, at hoc non, quia volens & prudens id facit, & nemo loquendo propriè & in rigore philosophico est sibi iniurius, cùm iustitia & iniustitia sint ad alterum: ergo licet amico exponere vitam temporalem pro conseruanda temporali vita amici. VII.

Addidi huic propositioni duas istas particulas (*vbi personæ sunt æquales; & modò id fiat sine præiudicio tertij*) primam, quia vbi est inæqualitas, vt quando vna est publica, & altera tantùm priuata, vel licèt ambæ sint priuatæ, attamen vna est magis vtilis aut necessaria etiam pluribus, vt pater habens vxorem & liberos, tunc, qui sic supereminet alteri, non rectè facit, si pro honestate amicitiæ, exponat se euidenti pericu-

D lo mortis pro conseruanda vita amici sui, hoc modo sibi inæqualis, quia charitas non pugnat contra charitatem, & ex charitate tenetur istis subuenire, non tantùm titulo amicitiæ, sed etiam alio etiam specialiori, quo est illis coniunctus, & ratione cuius illis plurimùm inseruit, nec quia ita se exponeret, peccaret solùm contra charitatem, sed & contra prudentiam: omnes enim facilè accusarent eum temeritatis & imprudentiæ. VIII.

Similiter addidi prædictam secundam particulam: potest enim contingere, vt quando duo amici priuatæ personæ sibi inuicem æquales sunt in tali discrimine vitæ, adsit etiam & aliquis tertius, cui vnus illorum sit specialiori titulo deuinctissimus, & tunc is, non potest cum præiudicio

I. huius tertij, sese euidenti periculo mortis exponere pro suo amico, relicto hoc tertio in eodem periculo, sed hunc debet alteri præferre. Exemplo res fiet clarior, pater, filius, & amicus filij, sunt in pari extrema necessitate, filius vnicum habet panem, qui vni tantùm sufficiat, filius non potest ex honestate amicitiæ dare hunc panem ipsi suo amico, sícque illum non tantùm sibi, sed etiam patri suo præferre, sed tenetur illum dare patri, licèt pro honestate possit in tali casu cedere iuri, quod habet ad hunc panem sibi asseruandum, & sic illum dare amico, quia tamen pater habet ius, vt anteponatur isti amico (filius enim plus debet patri, quàm cuilibet amico) nec in hoc casu pater cedit illi suo iuri, non potest filius absque læsione ipsius paterni iuris dare panem istum amico egenti, sed tenetur ex præcepto charitatis illum dare patri.

II.

ARTICVLVS VII.

Soluuntur obiectiones.

OBIICIES primò auctoritatem sancti Augustini libri *contra mendacium* capite sexto, sic dicentis, *si pro illius temporali vita suam ipsam temporalem perdit, non est iam diligere sicut seipsum, sed plusquam seipsum: quod sana doctrinæ regulam excedit.*

Respondetur imprimis, aliud esse *aliquid excedere regulam, & aliquid esse contra regulam:* solùm hoc secundum esse prohibitum, primum non item, quia dicit facere aliquid amplius, & perfectius, quàm quod regula præcisè iubet, sic qui dat eleemosynam ex superfluo iuxta decentiam sui status, & pro necessitate pauperum secundùm leges & conditiones de facienda eleemosyna, facit *secundùm regulam:* at qui nihil
III. omnino sibi reseruat, sed quæcumque habet & possidet, vendit & dat pauperibus, excedit hanc regulam, nec tamen peccat, quin potiùs meretur plurimum obseruando consilium Christi Domini pro assequenda perfectione: pari modo, qui vitam suam exponit euidenti periculo pro conseruanda vita proximi, excedit quidem regulam, quia ex illa præcisè tenetur solummodo diligere amicum, sicut seipsum, & non plus *appretiatiuè;* non tamen facit contra illam, sed tantùm aliquid nobilius, non illi oppositum, cùm præcepto charitatis non addatur istud negatiuum, (*nec diliges plusquam teipsum*) quod addi oporteret, vel includi virtualiter, vt esset peccatum.

Deinde, quia dici posset sanctum Augustinum isto loquendi modo denotare istud esse vitiosum & illicitum, respondetur ex præmisso 4.
IV. nostro notabili articuli superioris, sanctum Augustinum tantùm loqui de temporali vita proximi nudè & secundùm se considerata, non includendo in illa ipsam honestatem & excellentiam boni amicitiæ, vt mouentem voluntatem ad talem actum, quomodo fatemur exponere propriam vitam temporalem pro conseruanda temporali vita amici, esse vitiosum & illicitum, quia est contra inclinationem illam naturalem naturalis dilectionis & ponderis, quam ipse Deus nobis impressit, & quam charitas non destruit, sed tãtùm perficit: nostram verò propositionem tantùm procedere de temporali vita amici, vt habente honestatem amicitiæ, ratione cuius moueat diligentem anteponere illam suæ; quo in casu, licèt videatur plus diligere materialiter amicum, quàm seipsum, quatenus vitam propriam postponit vitæ eius, attamen loquendo formaliter, tunc etiam plus *appretiatiuè* diligit seipsum, quàm amicum, quia quod quærit, est ipsa honestas amicitiæ, quam ita tunc sibi vult, vt illam præferat bono sui corporis, & eius vitæ: at amare bonum virtutis plusquam vitam tẽporalem, est licitum & honestum, vt S. Thomas significat hîc quæstione 26. articulo 4. in solutione ad secundum, vbi loquendo de corporali detrimento, quod amicus potest pati pro amico, ait eum, qui illud patitur, in hoc ipso seipsum magis diligere secundùm spiritalem mentem, *quia hoc,* inquit, *pertinet ad perfectionem virtutis, quæ est bonum mentis.* V.

Obiicies secundò: quod est contra ordinem charitatis, non potest licitè fieri ex charitate: at quòd quis vitam temporalem amici præferat propriæ, est contra ordinem charitatis; hic enim incipit ab ipso diligente, tanquam à magis coniuncto & vnito ipsi diligenti, iuxta illud Terentij Comici, *ego sum mihimetipsi proximus.* VI.

Respondetur, solutionem patere ex modò dictis ad primam obiectionem, negando scilicet, ibi ordinem charitatis violari; tum quia, vt nunc explicatum est, homo plus seipsum diligit, quàm proximum; tum etiam, quia bonum virtutis & honestatis præualet bono corporali, & ipsi vitæ temporali; quare, cùm istud sit motiuum huius dilectionis, & bona maiora (saltem prout pertinent ad vnum, idémque subiectum) debeant præponi minoribus, semper rectus ordo charitatis seruatur in tali actu dilectionis.

Addi etiam potest, ibi non posse debitum ordinem charitatis peruerti, vbi charitas propriè & verè dicta seruatur, quia nulla potest dari vera charitas, quæ careat suo ordine, aliàs non ampliùs esset charitas, cùm esset inordinata & deordinata: at hîc, ex dictis pro nostra propositione, vera & propriè dicta charitas reperitur. VII.

Tandem, vbi is, in cuius tantùm beneficium & fauorem aliquis ordo est constitutus, renuntiat suo iuri, quod habet in obseruatione talis ordinis, & potest sine peccato renuntiare tali ordini introducto in suum fauorem & beneficium, tunc talis ordo potest saluâ conscientiâ omitti, quia nulli fit iniuria, nec quod fit, est contra aliquod præceptum: at in casu, quo quis ex ipsa honestate & excellentia amicitiæ, tanquam maximi cuiusdam boni apud Deum & homines, præfert conseruationem temporalis vitæ sui proximi propriæ suæ vitæ, ille sciens & prudens ipso facto & in actu exercito renuntiat ordini charitatis, quo in actibus illius præfertur suo proximo, & hic ordo est tantùm introductus in fauorem illius, quia si quæ sit ibi læsio, est tantùm contra illum, nec peccat sic renuntiando, quia loquendo propriè non tam renuntiat illi suo iuri, quàm ex duobus suis bonis inter se inæqualibus vnum præfert alteri, scilicet bonum honestum bono corporis; sícque semper seipsum plus æstimatiuè diligit, quàm proximum, obseruátque ordinem in tali actu charitatis, nimirum incipiendo à seipso per insignem aliquem actum dilectionis nobiliori modo, quàm illum seruaret præferendo vitam propriam vitæ sui proximi ex alio motiuo inferiori. VIII.

Obiicies tertiò: est contra charitatem seipsum occidere; at qui in casu propositionis articuli

I. A superioris anteponit amicum sibi, seipsum occidit, si non physicè & realiter, saltem moraliter, subtrahendo sibi necessaria, probè sciens ex tali defectu rerum, quas hic & nunc dat vel relinquit amico, futurum, vt certò & infallibiliter moriatur: quo sensu, qui habet, vnde alat pauperem tempore famis, nec illum pascit, dicitur à sancto Ambrosio eum interficere.

Respondetur, in tali casu hominem non tam propriè loquendo iuxta *moralem* æstimationem occidere seipsũ, quàm permittere seipsum potiùs occidi, vel vitam temporalem sibi eripi, quàm se priuari tanto bono honesto, quod relucet in tali actu dilectionis: nam vellet quidem seruare vitam vtriusque, & bonum istud honestum, quod est in amicitia, sed quia videt esse sibi impossibile seruare vtrumque, & vnum ex istis duobus esse perdẽdum, censet ex istis duobus maius esse retinendum (II. B), minus relinquendum, sicque actu *positiuo* saltem *virtuali* eligit conseruationem vitæ proximi, tanquam bonum maius & nobilius, ob prædictam honestatem, conseruatione suæ vitæ temporalis relictâ tanquam minori bono, sinendo se tunc occidi vel submergi ex defectu sufficientis virtutis ad vtrumque bonum simul conseruandum.

Atque hinc patet, disparem esse rationem ipsius diuitis, qui tempore famis non pascendo pauperem dicitur illum occidere: nam in tali hypothesi habet sufficientem panem, quo se & istum pauperem sustentet, sicque, cùm possit & tunc ad id teneatur, & pauper iste defectu huius cibi sit mortuus, diues ille rectè censetur modo *morali* illum occidisse: at in nostro casu, qui propriam vitam temporalem exponit pro conseruatione temporalis vitæ proximi, non habet medium, quo vitam sibi & proximo simul &

III. C semel conseruet, sed vnam tantùm illarum potest conseruare, illámque eligit, quæ ex rei veritate & iuxta prudens iudicium æstimatur melior & magis honorifica, sicque ne *morali* quidem modo seipsum aliquâ ratione interficit.

Quæres, an in casu istius propositionis, ei, qui in mari iam insidet tabulæ, quâ euitat naufragium, liceat se eâ priuare, illam dando amico euitam facienti naufragium.

Sunt qui negent, quia, inquiunt, in casu propositionis licet tantùm sibi non subuenire pro conseruando amico & vitâ eius: at in hoc casu non tam sibi non subuenit, quàm *directè* & *actu positiuo* se demergit & proiicit in mare, quod est cooperari suæ morti.

Verùm melius videtur dicendum licere: nam tam exempla, quæ locis superioribus Patres & Philosophi vrgent pro veritate nostræ proposi-

IV. D tionis, quàm rationes pro illa allatæ, valent etiam in hoc casu, vt facilè potest animaduerti, nec istud facere est directè seipsum occidere vel submergere, sed ex duobus bonis etiam sibi propriis maius & excellentius eligere, vt superiùs explicatum est, nam hæc exhibitio tabulæ vel equi ad hoc, vt amicus fugiat, assumitur solummodo vt medium vnicum pro obtinendo tali maiore bono.

Cæterùm totum istud ita est licitum, vt tamen qui est in peccato mortali, vel certè dubitat, num sit in peccato mortali, tunc non possit licitè exponere vitam suam tali periculo, sed debet confidere & ex rationabili causa æstimare se esse in statu gratiæ, quia aliàs præferret minus bonum, quale est hæc honestas amicitiæ, maiori

V. bono proprio, scilicet saluti animæ, quod nunquam licet: vnde sæpe melius est omnibus bene pensatis sese non exponere pro altero nisi eo casu, quo vera obligatio occurrit, nam vita non solùm est æstimanda secundùm perfectionem & excellentiam, quam habet in se, sed etiam ratione operum meritoriorum, quæ diutiùs viuendo possumus exercere, sicque satis frequenter non erit prudentis ratione circumstantiarum, quæ possunt occurrere, propriam vitam temporalem exponere ex sola honestate amicitiæ pro conseruanda vita proximi.

ARTICVLVS VIII.

Vtrum homo teneatur ex præcepto charitatis exponere vitam temporalem pro spiritali salute proximi, aut communitatis, vbi in graui *necessitate constituuntur.* VI.

NOTANDVM est primò, duplicem posse distingui obligationem ad subueniendum spiritali saluti proximorum; vnam *ex charitate*, quæ pertineat ad omnes, nam vnicuique Deus mandauit de proximo suo; alteram *ex iustitia*, quâ quis vel ex pacto & conuentione, vel ex officio, vel beneficio, tenetur habere curam spiritalem animarum, quæ obligatio non pertinet ad omnes, sed ad pastores tantùm, & eos, qui ex vi sui officij vel beneficij habent curam animarum, cuius obligationis explicatio propriè non pertinet ad hunc locum, in quo solùm explicamus, quæ ex charitate tenemur, vel possumus facere.

Notandum est secundò, triplicem distingui spiritalem necessitatem per analogiam ad necessitatem corporis; prima est *communis*, quâ maior pars hominum communiter laborat, & quâ homines facilè possunt sibi subuenire, ab illa sese expedire, vtendo mediis communibus, quæ Christus Dominus dedit Ecclesiæ, ideóque hæc *communis* necessitas vocatur tantùm impropriè necessitas; secunda necessitas est *grauis*, quâ quis ita impeditur circa salutem suæ animæ, vt licèt absque nostra opera (seu, etiamsi non adiuuetur à nobis) possit saluare seipsum, sibique quoad salutem animæ subuenire, id tamen non potest nisi ægrè & cum maxima difficultate, verbi gratiâ, adultus graui & periculosâ peste infectus non habens copiam confessarij, licèt possit iuuare seipsum actu veræ contritionis cum voto confitendi sacramentaliter omnia & singula sua peccata, attamen quia actus veræ contritionis est difficilis, non tantùm quia est supernaturalis, sed etiam quia tunc homo pressus grauitate

VIII. tanti morbi, nonnisi magna cum difficultate erigit animum ad Deum pro concipiendo tali dolore, vt est necessarium extra sacramentum, censetur esse constitutus in *graui* necessitate; tertia necessitas est *extrema*, quæ tunc censetur esse, quando proximus ita est constitutus, vt non possit seipsum iuuare, & si à nobis non iuuetur, est certissimè irreparabiliter & in æternum periturus quoad animam; verbi gratiâ, quãdo aliquis infans non baptisatus est in agonia & ferè agit animam, nec vllus est præter me, qui eum validè possit baptisare; similiter, quando aliquis adultus cognoscitur à me esse in statu peccati mortalis, & scio illum sic dormientem iamiam esse derepentè interficiendum, nec vllus est qui id impediat, vel eum hac de re moneat, v. g.

I. quando adulter deprehenditur à marito in ipso actu adulterij volente illum interficere cum vxore dormiente cum illo, tunc homo iste est in extrema necessitate salutis suæ animæ: quia nisi ego, qui solus id noui, illum monuero, & adiuuero, vt euitet tale periculum mortis, peribit irreparabiliter quoad animam.

Addidi in explicatione huius necessitatis primò hanc particulam (*vt seipsum iuuare non possit*) quia, quæcumque, & qualiscumque sit hæc spiritalis necessitas, si tamen homo possit seipsum iuuare, & liberare, esto seipsum de facto non adiuuet, nec liberet, non censebitur esse *extrema*, sed tantummodo *grauis*: nam *extrema* illa dicitur, supra quam nulla potest dari maior, vt ipsa eius appellatio significat: at illa, in qua homo constitutus non
II. potest seipsum adiuuare, nec liberare, est maior eâ, in qua, licèt de facto non se adiuuet, nec liberet, potest tamen sese adiuuare & liberare, & per hanc particulam hæc necessitas distinguitur à *graui*.

Deinde addidi hanc particulam (*est certissimè periturus quoad animam*) primò, quia hîc loquimur de *extrema* necessitate non in se & secundùm se simpliciter considerata, sed in ordine ad inducendum obligationem ex præcepto subueniendi proximo; vnde cùm nemo obligetur ex præcepto ad id, quod penitùs & inuincibiliter ignorat, vt hæc necessitas sit talis, quæ possit inducere hanc obligationem, debet cognosci esse talis, seu *extrema*, & in qua nisi iuuetur à me, sit certissimè periturus quoad animam, quare si mihi sit dubium, an sit periturus, necne, nisi adiuuetur à me, hæc necessitas quoad hunc effectum obligationis non censebitur
III. esse *extrema*.

Secundò addidi eandem particulam, quia ad hanc necessitatem, vt hîc consideratur, non est satis, quòd homo sit extra statum gratiæ, sed insuper requiritur, vt existimetur aliàs esse moriturus in statu peccati mortalis.

Tertiò addidi hanc particulam (*periturus quoad animam irreparabiliter*) quia aliud est esse in periculo peccandi, vel etiam in statu peccati mortalis, & aliud esse in eo statu animæ quoad spiritalem salutem, vt aliàs irreparabiliter pereundum sit, nisi tunc adiuuetur: nam aliquis potest esse constitutus in *extrema* necessitate, verbi gratiâ, potest aliquis esse in tanta egestate extrema, vt ob paupertatem velit prostituere filiam, hæc filia non censetur esse constituta propriè loquendo, nec item pater eius, in extrema necessitate quoad salutem animæ,
IV. quia possunt aliunde sibi subuenire siue rogando eleemosynam, siue laborando, & aliquid ex propria honesta industria faciendo, possúntque per pœnitentiam & alia Ecclesiæ remedia prouidere saluti suarum animarum.

Tertiò notandum est, hominem constitutum in *extrema* illa necessitate, posse tribus modis considerari, primò *cum certitudine fructus, auxilij sibi præstiti*, seu cum aliqua spe certa, quòd si hic & nunc iuuetur, futurum est, vt saluetur; secundò *cum aliqua dubitatione istius fructus*, ita tamen, vt periculum vitæ tunc subeundum sit certum, & solummodo dubitetur, an ex tali auxilio sit saluandus; tertiò *cum certitudine morali & prudenti*, quòd

A auxilium ei præstandum nullum habebit fructum, seu quòd homo iste semper peribit in æternum, & tamen periculum vitæ subeundum pro homine sic adiuuando est certum. V.

Vltimò notandum est, grauem illam vel etiam *extremam* necessitatem, posse aliquando reperiri in aliqua communitate, & non tantùm in proximo, qui sit persona quædam priuata, quatenus aliqua communitas hominum est perditura bonum spiritale, verbi gratiâ, fidem Catholicam, nisi hîc & nunc ei succurratur, cui tamen succurri non potest, nisi cum detrimento vitæ temporalis eius, qui illam adiuuabit.

His ita prænotatis, conuenit primò inter omnes neminem ex præcepto charitatis teneri cum graui periculo vel damno boni sui corporalis subuenire *communi* necessitati proximorum: ra-
B tio est, quòd nullum detur fundamentum istius obligationis; non quidem in sacris litteris, quia hæ docent solummodo proximum esse amandum ab vnoquoque nostrûm, sicut amamus nos ipsos, vbi hæc particula *sicut*, non denotat æqualitatem, vt obseruauimus, sed significat nos debere velle proximo eadem bona, quæ nobis volumus ex charitate: at non semper & quouis tempore tenemur ex aliquo præcepto sub pœna alicuius peccati velle nostram liberationem à *communi* necessitate spiritali: nam non tenetur quis statim atque peccauit mortaliter conteri de suo peccato sub pœna noui peccati, quia hoc præceptum contritionis est positiuum, quod tantùm obligat certo quodam tempore, & positis aliquibus circumstantiis. VI.

Non item habet fundamentum in Patribus aut traditione; quia licèt sæpe exhorten-
C tur vnumquemque ad habendum curam de proximo etiam in spiritalibus, ad illum à statu peccati ad statum gratiæ reuocandum; nunquam tamen dicunt nobis esse imputandum in peccatum, si in *communi* tantùm necessitate spiritali proximi non exposuerimus grande aliquod bonum corporale pro illo reducendo ad statum gratiæ. VII.

Non denique habet fundamentum in ipsa natura & conditione charitatis: nam ex sancto Thoma hîc quæstione vigesimâ sextâ, articulo quinto, in responsione ad tertium, cuilibet homini imminet cura proprij corporis, & similiter bonorum ad suum corpus pertinentium; non autem imminet cura de salute proximi, nisi in casu; tum etiam, quia non est maior obligatio subueniendi proximo constituto in *communi* necessitate spirituali cum notabili detrimento sui corporis & boni pertinentis ad illud, quàm
D sit obligatio faciendæ eleemosynæ iis, qui sunt *in communi* necessitate etiam cum notabili detrimento boni nostri temporalis: at ex communi sententia tunc, & sic facere eleemosynam, non est in præcepto, quia hæc vt sic debet esse ex superfluis, cuiusmodi non sunt ea, quorum carentia est nobis graui nocumento. VIII.

Secundò conuenit oportere subuenire proximo constituto in *graui* necessitate, cum aliquo dispendio nostrorum bonorum temporalium, quia præceptum charitatis iubet, vt diligamus proximum iuxta aliquam analogiam ad dilectionem, quâ nos ipsos diligimus: ergo, quemadmodum præceptum charitatis nos obligat ad sic diligendum nos, vt exponamus ali-

I. quod bonum temporale pro nostro spiritali bo-
no, sic etiam vt exponamus aliquod bonum
nostrum temporale pro bono temporali proxi-
mi: at quousque sit progrediendum in bonis in-
ferioribus exponendis pro bono spiritali proxi-
mi, pendet ex variis circumstantiis rerum, quæ
tunc occurrunt, & de quibus iudicare est ipsius
prudentis.

Solummodo difficultas restat de duabus istis
necessitatibus, *graui* nimirum & *extrema*, vt
comparatis cum vita temporali superiore aliis
bonis temporalibus, an nimirum homo te-
neatur *ex præcepto* charitatis, vel solùm *ex con-
silio*, exponere vitam temporalem pro spiritali sa-
lutẽ proximi constituti in alterutra istarum ne-
cessitatum: pro cuius difficultatis explicatio-
ne

Sit hæc prima propositio: *ex præcisa, eâque
II. sola obligatione charitatis homo non tenetur ex-
ponere vitam suam temporalem, vt subueniat
proximo in graui tantùm necessitate constituto,
etiamsi sit spes maximè probabilis, imò certa, iu-
uandi eum & liberandi à tali graui necessitate,
perdendo propriam suam vitam temporalem, sed
hoc facere est tantùm in consilio.*

Duæ sunt partes propositionis: prior est ex-
pressa sententia sancti Thomæ citatâ quæstio-
ne vigesimâ sextâ articulo quinto in solutione ad
tertium, & communis omnium eius interpretum
ibi.

Probatur primò, quia nimis rigidum est obli-
gare vnumquemque ad exponendum certo &
euidenti periculo magnum aliquod bonum ir-
reparabile pro aliquo bono, magno quidem,
sed via ordinaria recuperabili, tunc enim vide-
tur abesse prudentia, cùm vtrumque bonum
possit retinere saluum & integrum: sed vita
III. temporalis, quam homo exponit euidenti peri-
culo, vt subueniat spiritali saluti proximi con-
stituti in graui tantùm necessitate, non est bo-
num aliquod recuperabile, nam à priuatione
ad habitum non datur regressus: contrà ve-
rò spiritalis salus istius proximi est viâ ordina-
riâ recuperabilis, licèt cum aliqua difficulta-
te, vt patet ex conditione grauis necessitatis:
igitur tunc non tenetur ex præcepto charitatis
exponere vitam suam temporalem certo & eui-
denti periculo pro spiritali salute proximi.

Deinde: vbi damnum est patiendum ex
præcepto pro bono spiritali alterius, ibi aliqua
debet esse proportio inter damnum & bonum
quoad grauitatem, quia maiora bona non sunt
ex præcepto exponenda pro minoribus: atqui,
licèt vita temporalis sit ordinis inferioris, quàm
sit spiritalis salus animæ proximi, attamen, vt
IV. hîc comparantur in ratione grauitatis, perdi-
tio vitæ temporalis excedit salutem animæ,
quatenus ista potest alio modo, etiam commu-
ni & ordinariâ viâ, absque tanto detrimento re-
cuperari; hæc enim necessitas est solummodo
grauis.

Tertiò: si res ita se haberet, præceptum cha-
ritatis esset nimis graue, cùm enim singulos
respiciat æqualiter, etiam æqualiter omnes obli-
garentur in graui necessitate spiritali sui proxi-
mi, vbi & quando est spes salutis eius ex-
ponere vitam suam temporalem, quod vide-
tur aliquo modo oppositum isti verbo Christi
Domini, *iugum meum suaue est, & onus meum
leue*.

Secunda etiam pars propositionis proba-
A tur primò, quia hoc facere est opus heroicum: V.
deinde, ex dictis suprà licitum est exponere
propriam vitam corporis pro conseruanda tem-
porali vita proximi: ergo, cùm spiritalis salus
proximi, constituti in *graui* necessitate, sit ali-
quod bonum longè excellentius, ciúsque ho-
nestas etiam maior vtpote supernaturalis, mul-
tò magis licebit Christiano exponere euidenti
periculo vitam suam temporalem, vt succurrat
spiritali saluti sui proximi, constituti in *graui* ne-
cessitate, vbi & quando concipit aliquam spem
fore vt proximus saluetur.

Addidi in hac propositione, primò hanc par-
ticulam (*ex præcisa & sola obligatione charita-
tis*) deinde & hanc (*etiamsi subsit spes valde
probabilis iuuandi proximum*) nam si agatur de
obligatione, quæ nascitur *ex iustitia*, quam pri-
mo nostro notabili animaduertimus reperiri
B in habentibus curam animarum, hi tenentur e- VI.
tiam in *graui* tantùm necessitate subuenire spi-
ritali saluti ouium sibi commissarum cum eui-
denti periculo vitæ suæ temporalis, etiamsi ali-
qua spes eis non appareat, quòd proximus seu
ouis illorum consequetur salutem animæ. Prio-
rem partem omnes Scholastici hoc loco tra-
dunt, & ante illos sanctus Augustinus episto-
lâ suâ centesimâ octauâ *ad Honoratum* illam fu-
sè probat, & facilè intelligitur ex eo, quòd
Christus Dominus apud sanctum Ioannem ca-
pite vndecimo dicat bonum pastorem dare ani-
mam suam pro ouibus suis, & pastorem illum,
qui tempore necessitatis fugit & relinquit o-
ues, condemnat & vocat *mercenarium*: at
quando ij, quos ibi per lupos Christus Domi-
nus intelligit, grassantur, oues ipsæ seu subdi-
ti eiusmodi pastorum, qui fugiunt, sunt solum-
modo in *graui* necessitate, saltem maxima ex
C parte: quia, cùm sint adulti, possunt sibi con- VII.
sulere per veram contritionem de peccatis, &
per frequens exercitium bonorum operum, fi-
dei, spei, charitatis, & aliarum virtutum, &
cùm quilibet possit baptizari in casu necessita-
tis, infantes non baptizati videntur esse tan-
tùm in *graui* necessitate, cùm habeant alios
à suis pastoribus derelictos, qui possunt eos
baptizare: ergo pastores omnes, seu qui habent
curam animarum, ne sint mercenarij coram
Deo, tenentur exponere euidenti & certo peri-
culo vitam suam temporalem pro spiritali salute
subditorum, constitutorum in *graui* tantùm ne-
cessitate.

Deinde: obligatio subueniendi proximo ma-
ior est in pastore respectu suarum ouium,
quàm in quolibet alio non habente curam a-
nimarum; at quando proximus est in *extrema*
D spiritali necessitate, quilibet tenetur ei subueni- VIII.
re, etiam cum periculo vitæ temporalis, vt paulò
pòst dicetur: ergo pastores tenentur exponere
euidenti periculo vitam suam temporalem, vt
subueniant saluti spiritali subditorum, constitu-
torum in *graui* necessitate.

Tandem: quemadmodum miles eo ipso, quo
se conscribit militem & accipit stipendium, ob-
ligat se ad exponendum vitam suam cum eui-
denti periculo pro defensione alterius, etiam
tantùm constituti in *graui* necessitate, sic eo ip-
so, quo aliquis acceptat beneficium pastorale,
obligat se ad exponendum vitam suam tempo-
ralem euidenti periculo, vt subueniat spiritali
saluti subditorum, constitutorum tantùm in *gra-
ui* necessitate; vnde etiam tempore pestis non

I. possunt illos relinquere, sed si non sit alius, qui A
excipiat confessiones subditorum peste laborantium, tenentur etiam cum periculo vitæ illas excipere, nec se possunt excusare, quòd reliquis peste non infectis sint necessarij, cum quibus tunc non possent conuersari: nam primò isti peste non infecti nondum reipsa sunt in periculo: alij verò iam sunt, tenemur autem potiùs prouidere malo præsenti & vrgenti, quàm nondum existenti, & fortassis non futuro.

Deinde isti reliqui sunt solummodo in *communi* necessitate, alij iam peste infecti in *graui*, quæ longè præualet.

Tertiò, reliqui isti, cùm sint sani, vel saltem non laborent morbo contagioso, facilè poterunt vel conuenire, vel vocare alios vel pastores vicinos, vel sacerdotes non pastores, habentes tamen, aut ex priuilegio, aut ex commissione su-
II. periorum iurisdictionem cum sufficienti appro- B
batione, qui eorum confessiones excipiant, eósque absoluant sacramentaliter.

Posteriorem etiam partem, quæ asserit hanc obligationem vigere in pastore, licèt non subsit aliqua spes, probant aliqui ex sancto Bernardo, quem referunt libro quarto *de consideratione ad Eugenium*, expendere illud Samaritani referentis nobis Christum Dominum in parabola Euangelica, *curam illius habe*, & applicantis locum illum ad eam sollicitudinem, quam pastores ex vi sui officij tenentur habere de spirituali salute suarum ouium, vbi obseruat Samaritanum illum commendantem hospiti hominem vulneratum, dixisse *curam illius habe*, non autem cura & sana illum: volens significare hospitem illum accipientem denarium à Samaritano obligari assistere homini grauiter vulnerato, & non ad ipsam eius curationem.

III. Deinde probatur: quia pastor simpliciter & C
absolutè vi sui beneficij tenetur satisfacere suo officio: at officium pastoris non est solummodo curare reipsa, quod est confractum, vel læsum consolidare, quod est debilitatum, sed etiam totum istud, quantum est ex se ad id sufficiens, adhibere; esto finis intentus non sequatur eius conatum, sicut officium oratoris sumptum præcisè non est dictione persuadere re ipsa, & de facto, sed tantùm dicere *appositè ad persuadendum*: ergo licèt pastor præuideat nullum futurum spiritalem fructum, si propriam vitam corporalem exponat pro salute suæ ouis constitutæ in graui necessitate, non propterea tamen desinet esse obligatus.

Tandem: quia in his & similibus rebus prudentia humana sæpe fallit & fallitur, quandiu subest aliqua spes salutis, pastor tenetur subue-
IV. nire oui sic constitutæ in graui necessitate, aliàs D
quilibet pastor pro suo affectu facilè sibi fingeret rationes aliquot plausibiles & apparentes, quibus sibi persuaderet, nullam subesse spem salutis proximi: atqui quælibet ouis constituta in hac *graui* necessitate est talis conditionis, & status, vt loquendo absolutè & simpliciter adhuc aliqua spes salutis eius subsit, prout possumus iudicare de illa absolutè: nam, vt agendo *de spe* docuimus ex sancto Augustino, *de nullo homine, quantumcumque peruerso desperandum est, quandiu viuit*: igitur pastor etiam tenebitur in tali casu *grauis* necessitatis exponere vitam suam temporalem pro salute spiritali ouis constitutæ in graui necessitate, etiamsi existimet se nihil tunc profuturum.

Secunda propositio: *quando communitas est in graui necessitate spiritali homo tenetur exponere vitam suam corporalem, vt ei subueniat.* V.
Ita interpretes S. Thomæ hîc quæstione vigesimâ sextâ articulo 5. & probatur: quando Respublica seu communitas est in *graui* necessitate spiritali, facilè euenit, vt multi priuati aliqua membra illius sint in *extrema* necessitate: ergo cùm ex dicendis articulo sequenti quilibet teneatur exponere vitam suam temporalem in *extrema* necessitate pro spiritali istius proximi salute, etiam tenebitur sic illam exponere tempore *grauis* necessitatis.

ARTICVLVS IX.

Vtrum homo teneatur ex præcepto charitatis exponere vitam temporalem pro salute spiritali proximi in extrema necessitate positi. VI.

SIT hæc propositio: *homo tenetur ex præcepto charitatis exponere euidenti periculo vitam suam temporalem pro spiritali salute proximi constituti in extrema necessitate, si aliqua spes probabilis, vel saltem dubia subsit proximum hoc modo posse saluari.* Ita sanctus Thomas citato nunc loco, & expresè Opusculo suo decimo octauo capite decimo quarto, & communiter eius interpretes hîc, & alij Scholastici in tertium sententiarum distinctione vigesimâ septimâ & vigesimâ nonâ.

Probatur ex sacris litteris primæ sancti Ioannis tertio capite, *in hoc cognouimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere*: quò
loci notandum est comparationem fieri charitatis illius, quâ Christus nos dilexit, cum ea, quâ debemus diligere proximum: nam sanctus Ioannes ibi vtitur isto verbo (*debemus*) nec solos pastores, sed omnes Christianos alloquitur, quod vtrumque sic confirmatur ex illo Christi Domini apud sanctum Ioannem capite decimo quinto, *hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos*: atqui Christus Dominus exposuit vitam suam temporalem pro nostra spiritali salute, quando eramus in extrema necessitate, quatenus solus ille pro nobis poterat satisfacere: ergo quilibet nostrûm tenetur ex præcepto charitatis exponere euidenti periculo vitam suam temporalem pro spiritali salute proximi constituti in extrema necessitate. VII.

Probatur etiam auctoritate sancti Augustini libro *de mendacio* capite sexto, vbi fusè probat illam. VIII.

Item ratione fundatâ in sacris litteris: prima, vita nostra temporalis eo modo se habet ad salutem animæ proximi, quo modo diuitiæ & alia id genus bona temporalia infimi ordinis sese habent ad temporalem vitam proximi: atqui vbi proximus est in *extrema* necessitate vitæ suæ temporalis, tenemur exponere diuitias pro illo, vt patet ex præcedentibus articulis, & clarè intelligitur ex illo sancti Ioannis primâ suâ canonicâ capite tertio, *qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?*

I. Secunda, quam etiam sanctus Augustinus ha- A bet loco nunc citato: vnusquisque nostrûm tenetur diligere proximum, sicut seipsum: atqui vnusquisque nostrûm ita ex charitate tenetur seipsum diligere, vt cum iactura propriæ vitæ suæ temporalis teneatur curare salutem suæ animæ: ergo pari iure quilibet nostrûm tenetur cum iactura propriæ vitæ suæ temporalis curare spiritalem salutem proximi, & ex consequenti, vbi proximus est *in extrema* necessitate, illam exponere pro spiritali eius salute.

Quòd autem hæc obligatio ex charitate vrgeat tantum, vbi *est aliqua spes salutis proximi, & pro conditione ipsius spei*, probatur ex dictis suprà, quia nimirum hoc esset contra charitatem & prudentiam; & si hæc spes est dubia, tunc bonum istud est tentandum & periculum subeundum: nam *in extrema* necessitate sicut in extremis II. mis morbis B vtendum est potiùs remediis dubiis, seu de quibus dubitamus, an sint habitura effectum, quem intendimus, quàm nullis, & cùm hoc medium sit solummodo dubium ratione dispositionis, & cooperationis eius, in cuius fauorem hoc periculum suscipitur, & hæc dispositio possit mutari ex aliqua inspiratione Dei, etiam iuxta viam ordinariam, nec sit absolutè desperandum de aliquo, quamdiu viuit, tunc tale dubium non excludens omnem spem, loquendo moraliter, obligabit in tali casu exponere vitam temporalem pro salute spiritali proximi constituti in extrema necessitate.

Verùm contra primam partem huius propositionis obiicies, sequi ex illa hominem obligari ad patiendum mortem negligendo iustam defensionem sui, quando iniustè inuaditur ab aliquo, siue latrone, siue inimico, quia cùm probè sciat se iniustè pati à tali homine, facilè nouit III. hunc inuasorem C esse in statu peccati mortalis, & si tunc interficiatur, damnandum irrecuperabiliter: at hoc est falsum, nam licet seipsum defendere contra inuasorem iniustum, & si non possis te defendere aliter, quàm occidendo illum, licere etiam illum interficere, vt habet communior opinio Theologorum; quam etiam tradit sanctus Thomas infrà quæstione 64. articulo septimo; ergo falsum est hominem teneri ex charitate exponere vitam temporalem pro spiritali salute proximi constituti in extrema necessitate.

Respondetur negando, hoc incommodum sequi: nam qui tunc iniustè inuadit alium, non est loquendo propriè in *extrema* necessitate, quia ita liberè inuadit alium, vt etiam, quando illum inuadit, liberum sit illi ab hoc homicidio tentando resilire; & sic sibi & suæ animæ saluti IV. prouidere: D quòd verò ad hanc iustam sui defensionem sequatur damnatio æterna huius inuasoris, hoc se habet merè *per accidens* ad intentionem alterius seipsum defendentis iustè, imò & præter eius intentionem, hæc enim est tantùm conseruatio vitæ propriæ, quæ est naturalis vnicuique, cùm assumitur per moderatam tutelam & defensionem sui ipsius, quemadmodum contingit, quando innocens iustè interficit inuasorem, sicut explicat sanctus Thomas proximè citatus.

Contra secundam partem propositionis obiicies: non videtur esse maior obligatio pastoris ad subueniendum spiritali saluti subditorum constitutorum in *graui* necessitate, quàm sit obligatio cuiuscumque hominis Christiani ex sola charitate ad subueniendum spiritali saluti V. proximi constituti in extrema necessitate: at ex dictis articulo præcedenti, pastor obligatur etiam, vbi nulla apparet spes futuræ salutis in proximo, exponere vitam suam temporalem, vt ei subueniat: ergo etiam homo ex sola charitate obligatus assistere proximo in extrema necessitate, tenebitur vitam suam temporalem exponere, etiamsi nulla subsit ei spes, quòd proximus per eum adiutus saluabitur, vel contra superiùs dicta ipse pastor in prædicta *graui* necessitate, vbi nulla est spes, ad id non obligabitur.

Confirmatur: si hæc vtraque obligatio sit tanta & in prædictis istis casibus vrgeat, tam simplices Catholici, quàm pastores, qui sunt in terris hæreticorum, apud quos exercitium veræ religionis Catholicæ non est liberum, vel B permissum, tenebuntur singulis ferè occasio- VI. nibus seipsos prodere, quia semper in istis partibus aliquis infidelis, seu hæreticus occurrit, qui vel est in *graui* necessitate (& ita pastor obligatur tunc exponere vitam propriam) vel qui est in *extrema*, & ita quilibet Catholicus etiam non pastor ad id tenebitur: at totum istud falsum est.

Negatur maior: nam obligatio *ex iustitia* est longè strictior obligatione *ex sola charitate*: & sæpenumero plura tenemur facere *ex iustitia*, quàm alij obligentur sub pœna grauis alicuius peccati facere *ex sola charitate*: quatenus conditiones ad inducendum obligationem *ex charitate* non ita frequenter omnes & simul concurrunt, sicut conditiones requisitæ ad inducendum obligationem *ex charitate*. Nec est, quòd quis dicat videri quodammodo temerarium & contra illam inclinationem, quam Deus C & natura impressit nobis ad conseruationem VII. nostræ vitæ, pastorem, vbi nulla ei apparet spes salutis futuræ, non desinere obligari exponere vitam temporalem pro proximo constituto in graui necessitate: nam, licèt id sit verum per ordinem ad obligationem *ex sola charitate*, non tamen videtur verum ad satisfaciendum obligationi *ex iustitia*, qualis est ea, de qua hîc loquimur, cùm hæc, quemadmodum est strictior aliâ, sic etiam plus exigat à pastore, & cùm agatur de salute animæ eius, qui adhuc est in via, & pro quo saluando bonus pastor ponit suam animam: tum etiam quia, vt iam animaduertimus, pastor etiam secundùm viam ordinariam potest decipi in tali suo iudicio; vnde, ne Deus reposcat ab illo sanguinem ouis deperditæ, & semper maneat dubium, absolutè loquendo, an non conuertatur, si hæc & illa media applicentur VIII. D ei à pastore, videtur pastor in prædicta necessitate ad id obligari.

Ad confirmationem, negatur incommodum ibi relatum sequi ex nostra propositione: nam primò omnes isti, quorum fit mentio in ista confirmatione obiectionis, sunt hæretici publici publicè profitentes hæresim, qui proinde non sunt membra Ecclesiæ militantis nisi præcisa, vt docetur agendo de Ecclesia & membris eius; quare, licèt aliquando fuerint de Ecclesia, quatenus veram fidem & religionem aliquando sunt professi, vbi tamen abnegarunt fidem & publicè profitentur hæresim, séque proprio suo iudicio separarunt ab Ecclesia, non ampliùs hoc sensu pertinent ad illam, quasi pastores Ecclesiarum, quarum iugum

I. excusserunt, teneantur ex vi & munere dignitatis suæ pastoralis eorum saluti spiritali, sicut antea, prouidere & inuigilare, cùm Apostolus *ad Titum* capite quinto præcipiat Episcopo, vt hominem hæreticum post vnam & alteram correptionem deuitet; & sic pastores non tenentur *ex iustitia* istis hæreticis ita subuenire quoad salutem animæ, vt ad id præstandum, teneantur exponere propriam suam vitam temporalem. A

Deinde respondetur, nec pastores, nec alios simplices catholicos obligari ex præcepto charitatis ad tunc illis subueniendum: cùm hæc omnis eorum necessitas sit ad summum *grauis*, quatenus si velint, possunt sibi consulere recurrendo ad Ecclesiam & agendo pœnitentiam, tam de sua hæresi, quàm aliis suis peccatis: nam si velint, possunt facilè aliquos Catholicos cognoscere,
II. qui eos ad verum pastorem Ecclesiæ, aut ad alium habentem legitimam iurisdictionem dirigant, quique eos restituant Ecclesiæ Catholicæ, & à suis peccatis absoluant. B

DISPVTATIO VLTIMA.

De ordine charitatis seruando in diligendis proximis.

ARTICVLVS I.

Vtrum aliquis detur ordo in diligendis proximis.

NOTANDVM imprimis, actum dilectionis, etiam *appretiatiuè* spectatum, posse considerari tam *se-*
III. *cundùm affectum* interiorem voluntatis, quàm *secundùm effectum externum*, qui correspondet huic affectui, id est secundùm bonum, quod facimus ipsi proximo. C

Notandum est secundò, affectum voluntatis diligentis plus *æstimatiuè* posse considerari vel *obiectiuè* (seu *ratione obiecti & boni*, quod volumus) vel *ratione subiecti*, cui volumus bonum. His prænotatis,

Sit hæc propositio: *datur ordo quidam charitatis seruandus in diligendis proximis, quo vnum alteri, tam quoad internum affectum voluntatis, quàm quoad effectum externum illi correspondentem, possumus & aliquando debemus præferre.* Ita sanctus Thomas hîc quæstione vigesimâ sextâ articulo sexto, & ex communi sen-
IV. tentia interpretum sancti Thomæ hîc, contra nonnullos apud Magistrum sententiarum libro tertio distinctione 29. quorum sanctus Thomas hîc meminit. D

Probatur primò, quia dilectio aliquorum proximorum commendatur in sacris litteris supra dilectionem aliorum, & transgressio vnius dilectionis grauiùs punitur transgressione alterius dilectionis; sic dilectio patris & matris ponitur primo loco inter præcepta, & ante illa, quæ pertinent ad dilectionem aliorum, in Decalogo Exodi vigesimo, sic Leuitici 19. qui patri vel matri maledixerit, punitur morte, qui verò aliis maledixerit, minimè. Deinde: vnumquodque à nobis non potest vel debet plus vel minùs *appretiatiuè* diligi, prout plus vel minùs, vt Deo vel nobis coniunctum, participat formalem rationem charitatis, & hoc tam quoad *interiorem affectum* voluntatis, quàm *quoad effectum*; quia in vera & non fucata dilectione hæc duo sibi correspondent, quãtum est ex parte diligentis; & quidquid ordinatè diligimus, illud diligimus, quatenus est aliquid ipsius Dei vel nostri, qui etiam sumus ipsius Dei: atqui inter proximos aliqui dantur, qui, vt Deo vel nobis coniuncti, plus participant bonitatem illam, quæ est formale obiectum charitatis, verbi gratiâ in propinquitate spiritali, qui sunt aliis sanctiores & in tali ordine nobis coniunctiores, vt filij & parentes spiritales; in propinquitate temporali pater, mater, vxor, filius & reliqui: igitur datur ordo quidam charitatis seruandus in diligendis proximis, quo vnum alteri præferamus, tam quoad *internum affectum* voluntatis, quàm *quoad effectum externum* illi correspondentem. V.

Neque huic nostræ propositioni sanctus Augustinus repugnat libro primo *de doctrina Christiana* capite 28. dicens, omnes homines esse æquè diligendos: nam hæc eius particula (*æquè*) non idem ibi sonat, ac æqualiter, sed ponitur pro hac (*pariter*) vt sensus sit omnes homines nemine excepto esse diligendos, nullum esse habendum odio, vt facilè intelligitur tam ex antecedenti eius capite, quàm ex iis, quæ isto capite vigesimo octauo tradit, vbi expressè docet aliquem ordinem esse seruandum in dilectione plurium proximorum, ita vt alij sint aliis præferendi. VI.

ARTICVLVS II.

Vtrum qui sunt nobis coniunctiores, sint magis à nobis ex charitate diligendi, quàm qui sunt nobis minùs coniuncti. VII.

NOTANDVM primò, bona illa, quæ per charitatem præstamus vel volumus, esse in duplici differentia, vel enim prosunt saluti corporis, vel saluti animæ; vel ita prosunt, vt sint proximo necessaria, vel vtilia tantùm.

Notandum est secundò, inter proximos alios esse nobis carnali coniunctione propinquos, alios spiritali, alios etiam ciuili & politicâ, vt sunt amici, item benefactor, & is, cui benefit, & ex iis omnibus alios esse aliis propinquiores, vt pater & mater fratribus, fratres cognatis, tam in propinquitate spiritali, quàm carnali & ciuili.

Notandum est tertiò, istas comparationes proximorum posse duobus modis fieri; primò ponendo omnia paria, verbi gratiâ, quando ambo proximi sunt in æquali necessitate, & bona, VIII. de quibus est illis prouidendum, sunt æqualis & eiusdem ordinis; secundò, ita vt sint in dispari necessitate, vel bona illa sint diuersi ordinis, vnum corporale, alterum spiritale. His positis,

Sit hæc propositio: *vbi & quando agitur tam de bonis temporalibus, quàm spiritalibus necessariis, & de proximis quoad temporalem coniunctionem vel spiritalem, cæteris paribus in extrema necessitate debemus præferre magis nobis coniunctos eo genere coniunctionis aliis, qui eodem genere coniunctionis sunt minùs coniuncti nobis.* Ita sanctus Thomas hîc quæstione secundâ articulo septimo & octauo, & communiter omnes eius interpretes ibi.

I. Probatur primò *quoad bona temporalia* ex A- A postolo primæ *ad Timotheum* quinto, *si quis autem suorum, & maximè domesticorum, curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior:* quò loci Apostolus significat aliquem ordinem esse seruandum in charitate, ita tamen, vt qui sunt sanguine proximi (quos ibi per *domesticos* intelligit, cuiusmodi sunt parentes, fratres, filij) præferantur aliis proximis, quos per istam particulam (*suorum*) intelligit: & hoc de iis, quæ sunt necessaria ad vitam temporalem; cùm enim in antecedentibus loquatur de certa administratione familiæ, & præterea dicat eum, qui non seruat hunc ordinem, esse deteriorem infideli, quia hic ductu solius naturæ seruat hoc præceptum & ordinem dilectionis, non potest intelligi ad litteram nisi de bono temporali ad hanc vitam necessario; item

II. Probatur ex Patribus, vt sancto Augustino B relato articulo superiori, & in epistolâ 38. *ad Laetum*, siue hæc epistola sit eius, siue (vt aliqui volunt) Paulini; item sancto Hieronymo, sancto Chrysostomo, sancto Anselmo, Theodoreto, & aliis ad hunc locum Apostoli.

Probatur etiam ratione: modus & regula amandi proximum est amor erga seipsum: ergo quâ ratione quilibet est magis proximus ipsi diligenti & coniunctior, debet priùs *appretiatiuè* illum diligere, & ex consequenti plus *appretiatiuè* velle bona temporalia magis sibi propinquis coniunctione temporali, quàm aliis minùs sibi coniunctis, constitutis in æquali necessitate.

Probatur eadem pars quoad *bona spiritalia*: nam cognatio & propinquitas spiritalis est per analogiam ad temporalem; ergo, sicut ex nunc dictis vnusquisque tenetur plus *appretiatiuè* diligere tam quoad *effectum exteriorem*, quàm quo-

III. ad *affectū voluntatis*, eos, qui hoc genere propin- C quitatis sunt sibi coniunctiores in eadem & pari necessitate constituti *quoad bona temporalia*, sic etiam *quoad spiritalia* necessaria quilibet tenetur vtroque modo plus *appretiatiuè* diligere proximum sibi propinquiorem spiritali coniunctione, quàm alios minùs sibi coniunctos spiritali propinquitate.

Neque his obstat, quòd Apostolus capite tertio *ad Galat.* dicat *in Christo Iesu non est masculus, nec fœmina, nec Iudæus, nec Gentilis.*

Hoc, inquam, non obstat quia hic locus Apostoli tantùm procedit de negotio iustificationis adipiscendæ per Christum Dominum, quatenus ibi nulla habetur ratio nationis, conditionis, vel sexus, non autem de prælatione vnius ad alium per actum charitatis in casu necessitatis.

IV. Neque secundò obstat, quòd sanctus Augu- D stinus libro de *vera religione* capite quadragesimo sexto, dicat ordinem, quo amamus nobis coniunctiores, non esse *ex charitate*, sed *ex carnali amore*, qui propterea non fuisset in statu innocentiæ.

Non item obstat hæc auctoritas sancti Augustini: nam ibi non loquitur de eo ordine, quo ex virtute charitatis vnum præ alio diligimus, sed de eo tantùm, quo ex carnali affectu & vitiosa concupiscentiâ vnum in amore præferimus alteri.

Non denique obstat, quòd sanctus Basilius libro Constitutionum monasticarum capite vigesimo nono, suadens mutuam charitatem inter religiosos, velit illam esse æqualem inter omnes, dicatque singularem illam aliquorum ad se inuicem amicitiam, magis quàm ad alios, esse vitio- V. sam, & ab omnibus religiosis excludendam.

Hoc etiam non obstat: nam hæc singularis erga nonnullos amicitia potest considerari duobus modis, primò *præcisè & secundùm se*, secundò *ratione eorum*, quæ satis frequenter ei sunt coniuncta, prout illa reperitur inter aliquos spectantes ad eandem familiam & sodalitatem; priori modo est honesta & licita, nec de illa vt sic sanctus Basilius loquitur; posteriori autem modo considerata, habito respectu ad fragilitatem nostræ naturæ, habet satis frequenter multa incommoda, quæ vergunt in detrimentum communitatis & sodalitatis, quatenus illam, quæ ex sua institutione est vna, diuidit in duas vel plures, quarum vnaquæque seipsam contra aliam nititur defendere: & ita scindit & destruit communem illam sodalitatem, & hoc est, quod sanctus Basilius ibi prohibet & condemnat, vt VI. patet cuilibet legenti eius textum; tales enim amicitiæ & confœderationes sunt potiùs dicendæ quædam *factiones*, quàm donari nomine veræ *charitatis, dilectionis, & amicitiæ.*

Addidi in nostra propositione hanc particulam (*cæteris paribus*) si enim omnia non sint paria, tunc ratione alicuius circumstantiæ vel conditionis, aut alicuius alterius talis, obligatio cessabit, & ipse diligēs poterit vnum vinculo inferioris propinquitatis sibi coniunctū præferre, etiam *secundùm appretiationem* alteri, qui sibi est coniunctus superiori & strictiori vinculo carnalis propinquitatis; ratio est, quòd vna ex parte obligatio potest adeò excrescere in vna coniunctione, & minui in alia, vt hîc & nunc iste mihi sit magis coniunctus, quàm ille, verbi gratiâ aliquando euenit, vt mater suscipiat singularem curam filiorum, & eorum, quæ ad profectum illorum faciunt, hæc sit erga illos valde benefica, pater VII. verò eos nullo modo curet, sed negligat, quin potiùs sese totum det vitiis, tunc obligatio illa filij erga matrem adeò potest excrescere ratione eiusmodi singularium beneficiorum, vt superet obligationem filij erga talem patrem, quatenus à tali patre accipit tantùm esse, quòd similiter accipit à matre: excessus autem ille, qui aduenit per hæc beneficia maximè singularia, non tantùm compensat, sed etiam iuxta moralem prudentum æstimationem superat cum excessum, qui aliàs est in patre, vt obiecto amando supra matrem; ergo potest interdum fieri, vt teneatur plus *appretiatiuè* diligere matrem, quàm patrem.

Hinc etiam pater non tenetur magis subuenire amico, qui eum liberauit à morte, quàm proprio filio constituto in eadem necessitate *extrema*: nam obligatio patris erga filium est maximè naturalis & stabilis, obligatio autem erga amicos VIII. habet ortum ex libero tantùm arbitrio; prior est *pietatis*, posterior est tantùm *gratitudinis*, quæ, vt nunc obseruauimus, est inferior.

Similiter: in pari *extrema* necessitate benefactor debet præferre eum, à quo accepit beneficium, alteri, in quem singulare quoddam beneficium contulit, & quem etiam maximè diligit, licèt *intensiuè* & *obiectiuè* plus eum amet, cui contulit beneficium (vt docet sanctus Thomas hîc articulo duodecimo) nam benefactor comparatione beneficiati habet aliquam rationem patris, & beneficiatus filij: ergo, sicut in *extrema* necessitate filius debet plus *appretiatiuè* diligere proprium parentem, quàm suum filium, sic & beneficiatus suum benefactorē plus *appretiatiuè*

I. debet diligere, quàm eum, cui ipse benefacit; & sicut quoad affectum & teneritudinem amoris & intensionem pater plus amat proprium filium, quàm proprium suum parentem, sic etiam quia beneficiatus est aliquod opus ipsius benefactoris, loquendo *moraliter*, benefactor plus *intensiuè* & *secundùm teneritudinem amoris* plus amat eum, cui benefecit, quàm eum, à quo accepit beneficium.

Præterea, addidi prædictam vtramque particulam *(in extrema necessitate, & cæteris paribus)* nam extra casum necessitatis *extremæ* vix tenetur illis prouidere, vt etiam expressè notat sanctus Thomas hîc articulo nono in solutione ad primum, & colligitur ex illo Apostoli secundæ *ad Corinthios* duodecimo, *nòn debent filij thesaurizare parentibus, sed parentes filiis.*

Deinde: si filius sit tantùm depositarius alicuius pecuniæ, & pater eius, & is, ad quem per-
II. tinet istud depositum, sint in æquali extremâ necessitate, debet eum, cuius est tale depositum, præferre suo patri, in eo iuuando per restitutionem depositi, quia tale depositum nullo modo transiit in eius dominium, sed in puram custodiam: econtrà si sit mutuum, quia in mutuo dominium transfertur, saltem quoad *identitatem naturalem*, vt Iurisconsulti docent, & ratione huius, mutuum fit res ipsius *mutuarij*, tunc filius debet præferre patrem ipsi suo creditori, constituto in pari *extrema* necessitate, quia quantum ad ea, quæ sunt eius (cuiusmodi est hoc mutuum) debet omnibus aliis præferre.

Neque priori parti huius responsionis obstat vulgare illud, *omnia tempore necessitatis sunt communia:* nam id ita verum est, vt tamen non intelligatur de iis bonis, quæ sunt in vero dominio & possessione alicuius, constituti in *extre-*
III. *ma* necessitate, aliàs, si eo inuito res eius in tali necessitate daretur aliis, grauis iniuria ei fieret; item si propinquior sit tantùm in *graui* necessitate, & proximus remotior sit in *extrema*, hic videtur isti præferendus, cùm hic sit aliàs simpliciter & absolutè periturus, ille verò ita prematur, vt tamen aliunde (esto nonnisi magna cum difficultate) sibi prouidere & subuenire possit.

Tandem: si vnus sit tantùm in *extrema* necessitate corporali, & alter tantùm in *extrema* necessitate spiritali, tunc licèt secundùm coniunctionem temporalem sint dispares, quia tamen spiritalis necessitas est maior in genere necessitatis, qui *extremè* laborat spiritaliter, debet præponi alteri, & necessitas spiritalis cuiuslibet hominis est maioris momenti, quàm sit vita temporalis cuiuslibet hominis.

IV.

ARTICVLVS III.

Ex dictis inferuntur quædam consectaria.

EX dictis superiori articulo nonnulla inferuntur corollaria: primum est nos debere plus *æstimatiuè* diligere patrem carnalem, absolutè loquendo & cæteris paribus, vt iam obseruauimus, quàm matrem, aut fratres, aut alios descendentes, vt etiam sanctus Thomas tradit hîc articulo primo; quia, licèt vterque sit aliquod actiuum principium generationis, quatenus iuxta probabiliorem sententiam mulier non tantùm se habet *passiuè* in generatione recipiendo semen, sed etiam *actiuè* fouendo semen, augen-

A do illud per aggenerationem & digerendo suo calore, donec fœtus formetur, attamen pater modo quodam eminentiori est principium filij, quàm sit ipsa mater, cùm ipse sit etiam principium conseruationis totius familiæ, vt experientia docet. Vnde passim Aristoteles in Physicis agens de generatione comparat formam (quæ est nobilius principium generationis, quàm sit ipsa materia) viro seu mari, & materiam mulieri. V.

Secundum corollarium est, virum debere etiam plus *æstimatiuè* diligere patrem & matrem, quàm propriam vxorem & filios in extrema necessitate corporali, vt etiam sanctus Thomas docet hîc articulo vndecimo; tum quia pater & mater sunt principia nostri esse; tum quia nostra cum illis coniunctio est naturalis & immobilis, coniunctio autem viri cum vxore, licèt ratione sacramenti & contractus sit magna, est tamen
B aduentitia; tum etiam quia tenemur honorare magis parentes, quàm vxores, cùm illi sint causa nostri esse: quare, cùm honor exhibendus parentibus importet etiam, vt filij succurrant eis in casu necessitatis, tunc vir tenebitur magis subuenire illis, quàm propriæ vxori. VI.

Nec obstat, quòd vir & vxor sint vna caro, & vnusquisque debeat plus diligere suum corpus, quàm parentem, nec quòd apud sanctum Matthæum dicatur, *propter quod relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ.*

Nam primùm, ista vnitas seu quasi identitas viri cum sua vxore est tantùm *metaphorica*, scilicet propter coniunctionem seminum, propter mutuam potestatem in sua corpora, tum propter sacramentum, per gratiam sacramentalem & affectum matrimonialem, & insuper est tantùm aduentitia: coniunctio autem inter parentes &
C filios est naturalis, antiquior & immobilior, cùm enim sint principia nostri esse, semper sunt præferendi quoad sustentationem in extrema necessitate isti vxori. Deinde, istud (*propter quod*) intelligitur de cohabitatione, secundùm quam vir debet præferre vxorem parentibus propter periculum incontinentiæ. VII.

Quòd item vir debeat in *extrema* necessitate plus *appretiatiuè* diligere patrem & matrem, quàm proprios filios, patet primò ex S. Hieronymo relato à sancto Thoma hîc quæstione vigesima sexta articulo 10. qui, vbi dixit patrem carnalem esse diligendum post Deum patrem omnium, addit matrem posteà esse diligendam: secundò quia licèt vna & eadem sit coniunctio inter patrem & filium, & econtrà, attamen pater est nobilior terminus istius coniunctionis, quia pater est principium & causa, filius autem effectus; pater contulit beneficium, filius acce-
D pit illud: tertiò quia est maior impietas occidere patrem, quàm filium: ergo quia est contra maiorem obligationem. VIII.

Tandem, quia ex Aristotele amor noster erga patrem est similis ei amori, quo diligimus Deum; amor autem patris erga filium est similis ei amori, quem habemus erga nos ipsos, quia patrem diligimus vt auctorem nostri esse, filium vt effectum, & nostrum opus, in quo viuimus: atqui, vt suprà docuimus, tenemur plus *appretiatiuè* diligere Deum, quàm nos ipsos: ergo pari iure tenemur plus *appretiatiuè* diligere patrem & matrem, quàm filios, & ita in casu extremæ necessitatis potiùs subuenire patri & matri, quàm filiis.

I. Nec his obstat, quòd ordinariè pater & mater tristentur magis de morte filiorum, quàm de morte suorum parentum, & quòd amor dicatur descendere non ascendere. Nam hoc vtrumque solummodo arguit, parentes plus *intensiuè* diligere proprios filios, quàm proprios parentes: at non ostendit debere eos plus *appretiatiuè* diligere; nam, vt suprà animaduertimus, ex vno alterum non infertur, sed potest etiam absque peccato amor erga aliquem esse maior *appretiatiuè*, qui tamen sit minor *intensiuè*.

Tertium corollarium est, virum debere plus *æstimatiuè* diligere vxorem, quàm proprios suos filios; tum quia vxor est ipsi suo viro coniunctior, quàm pater sit filius suis, est enim cum illo vna caro, non tantùm *metaphoricè*, sed etiam vnum cum illo principium filiorum; tum etiam, quia illa se totam tradidit viro, & ad societatem indissolubilem vitæ: at filij, vbi sunt grādiores,
II. emancipantur, & sibi suæque curæ relinquuntur; vnde vxores ratione tantæ coniunctionis & obligationis, quâ toto vitæ suæ tempore tenentur erga suos maritos, debent etiam ab illis plus *æstimatiuè* amari, quàm proprij filij: tum etiam, quia quoad hunc *appretiatiuum* amorem eadem est ratio matrum ac maritorum, quia, cùm filij sint ab vtroque parente, siue eorum effectus, quæ erit ratio matris ad maritum comparatione filij sui proprij, quem tamdiu portauit in vtero, & pro quo tot dolores sustulit etiam in ipso partu, quæ, inquam, erit ratio mariti ad vxorem comparatione filiorum, erit & ipsius vxoris ad maritum: atqui vxor debet plus *æstimatiuè* diligere maritum, quàm proprios filios, vt etiam satis significat verbum istud Elchanæ ad vxorem suam Annam libro primo Regum capite primo, *nunquid non ego melior tibi sum, quàm decem filij*:
III. igitur & in casu necessitatis vxor debet plus *æstimatiuè* amari, quàm proprij filij.

Quartum corollarium est, quòd in extrema necessitate corporali debeamus plus *appretiatiuè* diligere consanguineos, quàm alios extraneos commissos nostræ curæ, quia obligatio erga consanguineos fundatur in natura & immutabili coniunctione, eáque antiquiori, quàm sit illa coniunctio extranei cum eo, qui illum recipit in suam curam: vnde hæc obligatio erga consanguineos videtur esse maior & strictior; tum etiam, quia qui suscipit alium in suam curam, non censetur etiam tacitè renuntiare ei obligationi, quâ ex inclinatione naturæ & ipsius etiam dilectionis erga semetipsum debet seipsum & sibi propinquiores præferre aliis minùs propinquis: ergo, cùm extra susceptionem huius curæ debeat plus *appretiatiuè* diligere consanguineos,
IV. quàm extraneos constitutos in *extrema*, eáque æquali necessitate, tunc etiam debet simpliciter plus *appretiatiuè* diligere consanguineos, quàm eiusmodi extraneos; tum denique, quia quilibet *plus appretiatiuè* amat se & quod suum est, quàm quod est alterius; maior enim amor erga vnum proximum, quàm erga alium, fundatur in eo, quòd proximus sit magis aliquid ipsius amantis: atqui propinqui coniunctione carnali sunt aliquid magis ipsorum suorum parentum, quàm extranei illorum curæ commissi, nam eorum bona potiùs per successionem transibunt ad istos, quàm ad hos.

A

ARTICVLVS IV. V.

Vtrum ex charitate plus æstimatiuè debeamus diligere eos, qui nobis carnaliter sunt coniuncti, quàm eos, qui spiritaliter nobis coniunguntur.

SIT hæc propositio: *comparando carnales proximos seu parentes cum proximis spiritalibus, in bonis etiam spiritalibus, verbi gratia patrem carnalem cum patre spiritali, filium spiritalem cum filio carnali, fratrem carnalem cum fratre spiritali, tenemur quoad bona spiritalia plus diligere appretiatiuè patrem, filium & fratrem carnales, quàm patrem, filium, & fratrem spiritales, etiamsi parentes illi carnales sint minus sancti istis spiritalibus parentibus, obiectiuè tamen plus de-*
B *bent diligi, qui sunt sanctiores.* Ita Richardus in tertium sententiarum distinctione vigesima nona quæstione nona, Bannes hîc quæstione vigesimasexta articulo octauo, & plures alij. VI. Prima pars probatur: ordo charitatis Theologicæ non inuertit ordinem naturæ, quin potiùs illum perficit: atqui ordo naturæ postulat, vt præferamus parentes carnales omnibus aliis, quando sunt constituti in *extrema* necessitate, vt suprà ostendimus.

Deinde: vbi vna coniunctio est aliâ maior, ibi propinquus secundùm maiorem coniunctionem debet præferri alteri propinquo secundùm minorem, quia sic censetur esse illi inæqualis: atqui carnalis propinquitas, secundùm quam pater, filius & fratres carnales sibi sunt coniuncti, est maior coniunctione spiritali, ex sancto Thoma hîc articulo 8. in corpore, quia est prior, immobilior, & est secundùm id, quod pertinet ad VII.
C substantiam; omnis autem alia est tantùm superueniens & accidentalis, quæ sublatâ priori, nihil est omnino.

Tertiò: ita debemus in via amare quemlibet proximum ex charitate propter Deum, vt tamen ipsa coniunctio proximi ad nos sit quædam mensura & regula, secundùm quam possumus & debemus velle ei & procurare tam spiritalia, quàm corporalia; iuxta illud, *diliges proximum sicut teipsum*: atqui pater, filius & frater temporales, sunt sibi inuicem coniuncti coniunctione perfectiori, quàm sint pater, filius & frater spiritales, in ordine ad ipsum diligentem, quia sunt magis & intimiùs aliquid eius, cùm coniungantur ei secundùm principium substantiale, & non tantùm secundùm aliquod accidens, cuiusmodi est gratia quælibet, & sanctitas supernaturalis.

D Neque obstat, quòd bonum spiritale sit maius & excellentius, nósque faciat coniunctiores Deo. VIII.
Nam loquendo de amore *appretiatiuo*, de quo hæc pars procedit, hic amor, prout consideratur sese terminare ad nos, vel ad proximos, ex affectu charitatis, non debet æstimari vel etiam regulari penes propriam eminentem bonitatem ipsius obiecti spectatam secundùm se, quia aliàs non possem me plus *appretiatiuè* diligere quoad bona etiam spiritalia, quàm proximum, quem noui esse sanctiorem me, quod tamen patet esse falsum ex dictis suprà de amore sui ipsius supra quoscumque alios proximos, sed talis amor *appretiatiuus* debet regulari penes modum illum, quem Deus vult, & præscribit; vnde, cùm Deus tali suo præcepto, *diliges proximum* &c. pro

I. mensura talis amoris mihi det meipsum, & eius proximi coniunctionem ad meipsum, coniunctio autem naturalis sit maior, firmior, substantialis, alia accidentalis tantùm & aliquo modo dependens à priori, fit, vt conformiter ad talem voluntatem Dei & mensuram mihi præscriptam, debeam præferre prædictos parentes carnales quoad bona spiritalia prædictis spiritalibus parentibus constitutis in eadem *extrema* necessitate.

Nec obstat auctoritas sancti Ambrosij relati à sancto Thoma hîc quæstione vigesima sexta articulo octauo in secundo argumento, sic dicentis, *non minùs vos diligo, quos in Euangelio genui, quàm si in coniugio suscepissem.* Nec item auctoritas sancti Thomæ ibi explicantis hoc de beneficiis pertinentibus ad communicationem gratiæ, *in qua*, inquit, *ille homo magis debet subuenire filiis spiritalibus, quos spiritaliter genuit,*
II. *quàm filiis corporalibus.* Neutra, inquam, auctoritas obstat, nam procedit tantùm de opera per pastorem impendenda pro salute suorum subditorum extra casum *extremæ* necessitatis prædictorum suorum parentum carnalium, extra quem (vt suprà diximus de patre carnali comparatione vxoris & filij) tenetur ratione sui officij plus diligere spiritales suos filios, quàm carnales filios sibi in spiritalibus non subditos.

Hinc, si quis Episcopus vel Parochus habeat liberos ex legitimo matrimonio ante susceptos ordines contracto, & tempore administrationis suæ Pastoralis carnales eius filij, & item spiritales sint simul & semel in *extrema* necessitate spiritali, debet carnales suos filios præferre filiis suis spiritalibus, quia isti sunt his propinquiores ei.

Nec obstat, quòd acceptando beneficium
III. pastorale sese obligarit *ex iustitia* ad subueniendum suis ouibus, etiam in casu *extremæ* necessitatis: nam tacitè hunc casum excepit, quo carnales eius parentes sunt in pari *extrema* necessitate; sicut debitor, dum se obligat ad soluendum suo creditori, non obligat se illi etiam soluturum posito in *extrema* necessitate, in qua ipsemet debitor, vel filius eius erit, sed tacitè talem casum censetur excipere.

Cæterùm: non seruare talem ordinem inter prædictos proximos carnales & spiritales comparatos ad se inuicem tam in ordine ad bona temporalia, quàm spiritalia, vel etiam præferre patrem spiritalem carnali, & similiter filium & fratrē, bonâ fide, non videtur esse aliquod peccatum mortale, imò fortassis nec *veniale*, vt Aragonius notat expresè hîc quæstione vigesima sexta articulo vndecimo, & aliqui alij: ratio est,
IV. quòd in re non admodum manifesta, & habente pro vtraque sui parte auctores & probabiles etiam rationes, bona fides excusat; & insuper, vbi aliquid est vtrinque probabile, potest, qui voluerit, absque aliquo peccato determinare seipsum, ad quam partem voluerit, vt Theologi communiter docent prima secundæ agendo de conscientia: at, an pater debeat præferri matri in quocumque casu, vel econtrà; item an carnalis pater debeat præferri spirituali, & sic de aliis, non est adeò manifestum apud Theologos, quia dantur hac de re sententiæ variæ, quæ singulæ habent suas rationes, vt potest intelligi ex dictis, & videri apud Scholasticos tam hîc, quàm tertio sententiarum distinctione vigesima nona: ergo qui bonâ fide hunc ordinem à nobis

A præscriptum non obseruauerit, non videbitur V.
condemnandus alicuius peccati.

Secunda pars eiusdem propositionis patet ex tertia ratione nunc allata, & ex solutione obiectionis contra illam formatæ.

Vltima denique, asserens *sanctiores esse magis obiectiuè diligendos propinquis carnalibus minùs sanctis*, probatur: quia hoc modo vnumquodque debet intelligi, quo participat bonitatem & formalem rationem charitatis: sed, qui sunt sanctiores aliis, plus participant diuinam bonitatem, süntque ipsi Deo coniunctiores, quàm sint alij minùs sancti.

Deinde: rectus amor complacentiæ debet esse maior *obiectiuè*, vbi bonitas Dei est maior: at hæc in sanctiore est maior, quàm in minùs sancto, & actus iste charitatis pertinet ad amorem complacentiæ: vnde eo ipso, quo aliquem cognosco esse sanctiorem, volo illi &
B maiorem gloriam; hoc tamen non impedit, VI.
quin per aliquem actum desiderij ita diligam fratrem meum carnalem minùs sanctum, vt ei velim (cúmque in eo iuuem ex aliquo affectu charitatis) maiorem gratiam, & tandem, vt perueniat ad maiorem gradum gloriæ.

ARTICVLVS VLTIMVS.

Soluitur dubium.

QVÆRES, an ordo charitatis sit remansurus in patria.

Respondetur, hoc modo remansurum: primò, quòd Deum plus *obiectiuè*, plus *appretiatiuè*, & etiam *intensiuè*, diligamus, quàm nos ipsos, vel quodcumque aliud obiectum: quòd plus *appretiatiuè & obiectiuè* patet ex dictis: quòd
C etiam plus *intensiuè*, quia voluntas in patria to- VII.
to suo conatu feretur in Deum, vt summum bonum sibi intimè vnitum & per claram visionem cognitum, amor enim beatificus diuinæ essentiæ clarè visæ est necessarius & secundùm totam latitudinem sui habitus.

Secundo loco: vnusquisque seipsum magis *intensiuè & appretiatiuè* diliget, quàm vllum alium (excepto Christo Domino ob rationem superiùs allatam, agendo de amore sui ipsius) *intensiuè* quidem, quia maior intensio & feruor prouenit à maiori vnione rei, quæ diligitur, & à modo, quo eius bonitas apprehenditur: atqui quilibet beatus est magis & intimiùs sibi coniunctus, quàm cuilibet alij, & perfectè cognoscit suam bonitatem, prout est quædam participatio ipsius Dei: *appretiatiuè* verò, quia charitas neminem magis vult adhærere Deo,
D quàm ipsam animam diligentis, cui tanquam VIII.
subiecto inest.

Tertiò: beatus diliget omnes proximos, sed vnumquemque eo ordine, quo fuerit Deo coniunctior, & ita plus diliget Apostolos & plures alios sanctos, quàm proprios parentes, non tantùm *obiectiuè*, volendo illis maiora bona per affectum complacentiæ & approbationis, sed etiam *appretiatiuè* præferendo illos patri, matri, & aliis similibus parentibus, quia ibi maximam habet suæ voluntatis conformitatem cum voluntate Dei; quia igitur Deus vult hos maiorem habere gloriam, quàm alios, plus *appretiatiuè* amabit illos sanctiores & Deo coniunctiores, quàm minùs sanctos; & licèt beatus aliquis sit minùs sanctus aliis, non pro-

I. prætereà tamen minùs *appretiatiuè* seipsum diliget ob rationem nunc allatam, sed magis sibi complacebit in sua beatitudine licèt inferiori, quàm in beatitudine superiori aliorum, quia eius beatitudo est propria sua perfectio, & vnumquodque magis inclinat ad perfectionem sui subiecti, quàm cuiuscumque alterius.

Quartò: ordo iste charitatis, quo nunc magis coniunctos coniunctione carnali diligimus plusquam reliquos, non remanebit in patria, quia licèt in beatis amor erga proximos adhuc mortales remaneat, oréntque pro illis, est tamen ratione status beatifici dispar ratio, quòd A cùm essent adhuc viatores, incumbebat illis ex officio procurare vtramque salutem proximorum: at non ita in patria, vbi defectu conuersationis & familiaritatis beatorum cum viatoribus non possunt ita promouere salutem eorum, ac quando adhuc erant in via, illos, scilicet, exhortando, adiuuando, monendo, & id genus cæteris auxiliis *extrinsecis*, *& sensibilibus*, quæ homines adhuc existentes in via possunt sibi mutuò præstare; & ita ratio eos diligendi præ aliis est sola maior coniunctio eorum cum Deo. II.

TRACTATVS DE IVDICE CONTROVERSIARVM.

I.

PRÆFATIO.

QVOD in actione forensi quotidiano vsu obseruari videmus, hoc idem nobis aduersùs hæreticos disputaturis præstandum esse arbitror: vbi inter Mæuium & Tirium de iure fundi alicuius mouetur controuersia, primum, quod requiritur, est, vt conueniant de legitimo iudice, apud quem ius suum contestari, & cuius iudicio stare debeant: cùm enim nullus alterius nisi sui iudicis sententia teneatur, aut damnetur, vt rectè ait Calixtus Pontifex epistolâ secundâ *ad Epi-*
II. *scopos Galliæ* & refertur nonâ, quæstione secundâ capite *nullus*, infectum planè remanebit negotium, si quis veluti sedens pro tribunali assignet Mæuio fundum, cuius tamen adiudicandi iudex esse non potest.

Innumeræ propemodum cum variis hæreticis nobis sunt agitandæ controuersiæ, antequam igitur ad eas sigillatim defendendas veniamus, videndum est nobis, quis tantarum dissensionum iudex esse debeat, vt ad eius tribunal prouocemus, & ab eo iustam expectemus sententiam, à qua ne latum quidem vnguem alteri partium liceat recedere, nec immeritò, vbi enim nullus erit iudex constitutus, quid alteri partium ad faciendam fidem proderit, vel scripturas proferre, vel Patrum antiquorum laudare testimo-
III. nia, vel veteris Ecclesiæ recensere canones; *nihil planè, nisi* (vt loquitur Tertullianus libro *de præscriptionibus* aduersus hæreticos capite decimo septimo) *vt, aut stomachi quis ineat euersionem, aut cerebri: quid promouebis exercitatissime scripturarum? cùm, si quid defenderis, negetur; ex diuerso, si quid negaueris, defendatur, & quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione; nihil consequêris, nisi bilem de blasphematione.*

Deinde: cùm variæ sint atque multiplices *de religione* controuersiæ, nec vnâ sopitâ vel edomitâ, sopiatur vel edometur altera, & hæreticis sit valde familiare inter disputandum, ab vna controuersia nondum planè solutâ, ad
A aliam subtili dolo transuolare, singulæ item controuersiæ nonnisi longo admodum tempore possint explicari, doctoris Catholicæ veritatis partes sunt, etiam ea, quæ ad eruditionem insipientium faciunt, tradere: instituimus itaque hunc tractatum, cuius explicatione perceptâ, facili negotio soluuntur & reliquę controuersiæ, vbi enim constiterit nostrarum controuersiarum esse iudicem, illic necesse est esse & veritatem, non tantùm scripturarum & expositionum, sed etiam omnium traditionum Christianarum, vt rectè docet Tertullianus citato libro capite decimo nono. IV.

Atque hanc viam est amplexatus sanctus Irenæus libro tertio *aduersus hæreses*; hanc sequutus est Tertullianus citato libro: hâc vnâ ratione seipsum aduersus hæreticos communiuit Vincentius ille Lyrinensis, prudentérque notauit
B in suo commonitorio, oportere vnumquemque nostrûm hoc vallo fidem suam munire, exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueos euitare, & se integrum in sua fide conseruare. V.

Nos igitur tantorum virorum insistentes vestigiis, viámque ad hæreticos euincendos compendiosiorem quærentes *de iudice controuersiarum*, hunc tractatum instituemus.

DISPVTATIO I.

C
De nomine & existentia iudicis controuersiarum. VI.

ARTICVLVS PRIMVS.

Quid nomine iudicis controuersiarum *intelligatur.*

NOTANDVM primo loco est, in rigore & proprietate tam rei, quàm sermonis, iudicem & regulam respectu vnius & eiusdem obiecti distingui inter se, sicut in quauis republicâ ipsa lex & magistratus distinguuntur: est enim re-

I. gula *norma* seu *medium, quo iudex vtitur ad determinandum*, seu *iudicandum*; siue *via*, *& ratio quædam, quam ad aliquid definiendum iudex ipse sequitur*: iudex verò est, *qui sententiam pronuntiat.* Vnde ratio regulæ rebus mortuis & mutis potest competere, iudicis verò ratio minimè: sed ad legis distinctionem vocatur aliquando *lex viua*, *lex loquens*. Hinc non videntur hæretici statum præsentis disputationis assequuti, vt patebit infrà, quando pro iudice controuersiarum *sacram scripturam*, quæ tamen est vna ex regulis & mediis, quibus ipse iudex ad discutiendam veritatem, & iudicium ferendum, vtitur, afferunt.

Notandum secundò, loquendo in genere *de iudice controuersiarum*, posse illum distingui duplicem, *primarium* vnum, *secundarium* alterum: *primarius* dicitur, qui est omnium supremus, & à quo habet *secundarius*, vt iudicet, sicut est Deus, seu Spiritus sanctus, vt enim ipsius fidei & reuelationis rerum ad illam spectantium Deus est auctor *primarius & supremus*, ita etiam & veritatis cuiuslibet ad fidem spectantis *primarius & supremus* est iudex. *Secundarius* verò iudex dicitur, quo mediante Deus iudex *primarius* pronũtiat de veritate alicuius propositionis ad fidem spectantis, cùm enim Deus non explicet per se ipsum, & immediatè singulis controuersias fidei, vt patebit infrà, is, per quem obit istud munus, veritates discernendo, & diiudicando, vocatur *secundarius iudex*, sicut apud Philosophos dicuntur causæ secundæ, quarum interuentu Deus res ipsas creatas producit. Atque distinctionem hanc iudicis libenter admittunt hæretici, cùm, vt patebit infrà, dicant scripturam sacram, & Spiritum sanctum esse controuersiarum iudices, sed hunc *primarium*, istam verò *secundarium*.

II. B

III. C

Notandum tertiò, *secundarium* iudicem adhuc subdiuidi in *priuatum*, & *publicum*, sicut & iudicium diuiditur in *priuatum*, & *publicum*, & vt *priuatum iudicium* illud dicitur, quod fit à priuata persona ex priuata auctoritate; *publicum* ex auctoritate publica, & in persona principis vel reipublicæ: ita etiam ille dicitur *priuatus controuersiarum iudex*, qui priuatum illud exercet iudicium, *publicus* verò, qui illud publicum: & hanc distinctionem admittunt hæretici, vt videre est apud Iunium Caluinistam contra Bellarminum animaduersione nonâ ad primum caput primæ controuersiæ libri tertij Bellarmini, & animaduersione octauâ & decimâ ad nonum caput sequens eiusdem controuersiæ, vbi circa res omnes fidei tribuit singulis fidelibus *priuatum* iudicium, Ecclesiis verò particularibus *publicum*: sed nonnisi valde impropriè quilibet priuatus fidelis *iudex* dicitur, & actus eius intellectus, quo assentitur rebus fidei, nonnisi etiam ineptè vocatur *iudicium*: prout hæc nomina *iudex & iudicium* debent vsurpari in hac materia: licèt enim apud Philosophos communiter assensus intellectus vocetur *iudicium*, nihilominus in foro etiam ciuili, ad cuius formam & analogiam debent sumi hæc nomina in præsenti tractatu, subditus quilibet priuatus non dicitur *iudex controuersiæ*, quæ circa legem principis, vel reipublicæ potest oriri, nec aliquod exercere iudicium propriè dictum, cùm careat publicâ omni auctoritate, & iudicium hoc sit superioris ad inferiorem, non contrà, cùm non sit priuati cuiuslibet vel subditi discutere iuridicè sententiam

IV. D

A V. principis aut reipublicæ: sed ei obedire, & hunc assensum formare, quòd sit iusta: pari etiam modo, licèt quilibet fidelis teneatur formare assensum hunc circa propositiones fidei, scilicet illas singulas esse ipsi veritati consonas, quia aliàs dissentiendo esset infidelis, non propterea tamen dicitur propriè tanquam iudex aliquis, & cum auctoritate veritatem propositionis iuridicè discutiendo de illa iudicare, cùm *ad Hebræos* decimo tertio, iubeantur fideles tanquam subditi Ecclesiæ præpositis vt suis superioribus obedire.

Notandum quartò, duobus modis posse intelligi aliquem constitui *publicum iudicem* pro dirimendis fidei controuersiis, primò *quoad exteriorem politiam* tantùm, quatenus iudicium eius & sententia ita fideles obligat, vt pro conseruanda pace & concordia reipublicæ Christianæ aliter docere eis non liceat, nihilominus in conscientia non obligentur credere propositionem fidei per sententiam iudicis explicatam & definitam tantæ & talis esse veritatis, quantæ & qualis fuit pronuntiatum à iudice: secundò, ita vt obligentur fideles, non tantùm *quoad exteriorem politiam*, sed *etiam in conscientia*, & assensum suum circa talem propositionem conformare iudicis sententiæ. VI.

Notandum quintò & postremò, *publicum controuersiarum iudicem* adhuc posse intelligi *duplicem*, prior est, qui vni vel pluribus Ecclesiis vi suæ ordinationis seu publicâ auctoritate est iudex constitutus pro dirimendis fidei litibus nascituris in Ecclesiis particularibus; posterior est *vniuersalis*, qui omnium fidei controuersiarum, quæ inter omnes Christianos nasci possunt, iudex est ordinatus.

Iam quando in præsenti tractatu agimus de *iudice controuersiarum*, hoc nomine intelligimus iudicem non *primarium*, sed *secundarium*, non *priuatum*, sed *publicum*, cúmque *vniuersalem*, seu *supremum* in hoc ordine, qui suâ sententiâ, & definitione circa quæstiones fidei obliget omnes Christianos, non tantùm *quoad exteriorem politiam*, sed etiam *in conscientia*. VII.

Addidi in hac explicatione particulam illam (*supremum in hoc ordine*) sicut enim in foro ciuili, supremus Senatus, licèt habeat regem, à quo dependet, & suam mutuatus est potestatem, nihilominus, quia per decretum Senatus nobis innotescit, quæ sit mens legis per regem latæ, nec à decreto supremi Senatus, fit ad Regem prouocatio, sed eius iudicio sistendum est; ita etiam, licèt iudex omnium fidei controuersiarum habeat Deum supra se, quia tamen voluntas Dei & fidei veritates nobis non innotescunt iuridicè, nisi per sententiam istius controuersiarum iudicis, nec ab illo datur locus prouocandi ad Deum, fit vt iudex ille *vniuersalis* rectè appelletur, *supremus in ordine quoad nos*. VIII.

ARTICVLVS II.

Vtrum detur supremus aliquis iudex omnium fidei controuersiarum.

NOTANDVM est, quando hîc quærimus an detur *vniuersalis* aliquis iudex omnium controuersiarum, particulam illam, *aliquis*, non sumi *determinatè* pro re aliqua singulari, nec item *distinctè & determinatè* pro aliquo plurium rerum, vt sunt libri sacri, vel personarum, vt

sunt

I. A sunt Christiani, corpore: sed tantùm *confusè* & *indeterminatè*, pro aliquo abstrahendo ab hac vtraque significatione ita determinata, est enim aliud quærere, an singulari alicui personæ, licèt publicæ, vel alicui cœtui insit, & conueniat hæc iudicis dignitas, & aliud, an hæc dignitas reperiatur in rerum natura, seu in Ecclesia: in primo quæritur subiectum istius dignitatis; in secundo eius tantùm existentia, nullatenus inquirendo, cui vel quibus competat hæc dignitas, & hoc posterius duntaxat disputamus in hoc articulo. Quo supposito,

Quantum spectat ad illud propositum, hæretici nostri temporis tam Lutherani, quàm Caluinistæ, etsi nomine admittant aliquem esse in Ecclesia iudicem eiusmodi, re tamen & de facto negant: volunt enim sacram scripturam esse fidei regulam, & iudicem, vt videbitur infrà, & si, quæ de dogmate incidat disputatio,
II. B nullum esse melius & certius remedium, quàm si verorum Episcoporum Synodus habeatur, qui discussione præhabitâ definitionem & scripturam proferant. Ita expresè Caluinus libro quarto suarum Institutionum capite quarto, & quia ab eo quæri poterat, an standum esset huic iudicio Synodi, vt omninò certo & indubitato, concludit posse contingere, vt aliquando eiusmodi Synodus rectè pronuntiet: *Hoc autem*, inquit, *perpetuum esse nego, vt vera sit, certáque scripturæ interpretatio, quæ concilij suffragiis fuerit recepta*, & Ioannes Molitor Lutheranus in sua disputatione de *iudice controuersiarum* fatetur omnes eiusmodi interpretes scripturæ, qui ita conueniunt pro dogmate fidei, posse falli, & fallere: ideóque, cùm Deus non dederit iudicem fallentem nos (hoc enim pugnat cum eius bonitate & sa-
III. C pientia: ratione quarum nec potest fallere nec falli) qualis etiam secundùm illos est ipsa scriptura, vt inuestiganda in dogmate fidei, fit, vt secundùm illos ex consequenti nullum Deus dederit Ecclesiæ controuersiarum iudicem, & quando Caluinus loco citato ait sententiam prædictæ Synodi debere proferri, vt dubitationem plebis tollat, os obstruat improbis, & cupidis hominibus, ne pergere ampliùs audeant, vt conformiter ad sententiam suam ex eodem capite allatam loquatur, debet intelligi *de politia tantùm exteriori*, ita vt velit iudicium istud ad nihil aliud esse necessarium, quàm vt politia exterior pacificè perseueret, quod est omninò negare controuersiarum iudicem.

Itaque aduersus hæc & similia hanc nostram propositionem statuimus: *Deus ordinauit in Ecclesia supremum aliquem iudicem omnium fidei controuersiarum, qui suâ sententia & defi-*
IV. D *nitione obliget omnes Christianos etiam in conscientia.* Tota propositio est de fide, ex locis scripturæ pro illa mox citandis: & priorem eius partem saltem nomine tenus disertè admittunt hæretici, vt Iunius loco citato præcedenti articulo, Vittacherus controuersiâ primâ de *sacra scriptura* quæstione quintâ capite septimo, in responsione ad quartum argumentum Bellarmini, & communiter omnes Lutherani, & Caluinistæ.

Probatur autem hæc propositio: primò ex nouo testamento, quia agimus hoc loco de iudice, qui sit in Ecclesia Christiana, prout illa distinguitur à veteri Iudæorum Ecclesia ex capite decimo octauo sancti Matthæi, vbi ait

Christus, *si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus*, quibus verbis docet non esse contemnendum Ecclesiæ iudicium, imò ad illud recurrendum, præmisit enim Christus, *dic Ecclesiæ*: quod iudicium, si contemnatur, ait Christus contemptorem hunc habendum esse pro *ethnico & publicano*, nec ad alium superiorem iudicem remittit; ergo constituit ibi Christus aliquem supremum, & vniuersalem fidei controuersiarum iudicem. V.

Nec iis obstat, quòd Caluinus libro quarto suarum Institutionum capite octauo §. 15. dicat in hoc loco Euangelij, non fieri mentionem doctrinæ, sed corrigendorum tantùm vitiorum, & per censuras coërcendorum.

Nam & hæresim in homine esse aliquod vitium non negabit, vt puto, Caluinus: ergo si quis in illam incidat, deferendus est ad Ecclesiam, quam ex præscripto Christi debet audire,
& si non audiat, iudicandus & excommunicandus: at non potest Ecclesia iudicare, & illum legitimè excommunicare, nisi certò iudicet propositionem illius esse hæreticam: ergo cùm in omnibus similibus casibus sit peccator ad Ecclesiam deferendus, cuius sententiæ debeat stare sub pœna excommunicationis, Christus etiam ibi instituit vniuersalem aliquem omnium fidei controuersiarum iudicem. VI.

Quòd autem *sententia eiusmodi obliget etiam in conscientia*, patet ex verbis sequentibus, *quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlo.*

Probatur secundò, ex Apostolo *ad Ephesios* quarto capite, *& ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem Pastores ac doctores, ad consummationem Sanctorum: vt iam non simus*
paruuli fluctuantes & circumferamur omni vento doctrinæ: quò loci agit Apostolus de iis, quæ Christus discedens ex hoc mundo reliquit Ecclesiæ, inter quæ recenset *Pastores* & *Doctores*, ad tollendam omnem hæsitationem in fide, & errores vitandos, quod nil est aliud, quàm iudices aliquos dubiorum circa fidem reliquisse Ecclesiæ, & hoc munus fore perpetuum docent verba ista sequentia, *donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi*: vt etiam explicant Caluinus libro quarto suarum Institutionum capite primo §. 5. Beza, Tremellius, Iunius ad locum illum Apostoli. VII.

Probatur tertiò, ex S. August. libro *de vtilitate credendi* capite octauo, vbi docet modum inueniendi veritatem fidei desumi debere ab aliqua auctoritate diuina, quod ipse suo exemplo docet cap. 8. & 9. ait quippe priùs *auctoritatis imperio, quàm ratione percipi religionem*: quod
ampliùs confirmat sequenti capite decimo, & capite decimo sexto eiusdem libri ita ait: *si Dei prouidentia rebus humanis præsidet, non est desperandum ab eodem ipso Deo auctoritatem aliquam constitutam, quâ, velut gradu certo nitentes, attollamur in Deum*: quibus omnibus in locis per *auctoritatem diuinam*, intelligit aliquid, cuius tanquam iudicis sententiam sequamur: hoc enim denotat, dum ibi, hanc auctoritatem explicat nomine *imperij*, quod propriè est superioris ad inferiorem. Idem docent & alij Patres citandi infrà pro ipsa Ecclesia tanquam controuersiarum iudice à Christo instituta. VIII.

I.

ARTICVLVS III.

Probatur ratione veritas præcedentis articuli.

PROBATVR conclusio præcedentis articuli ratione; & primò: Deus tantam curam habuit in instituenda Ecclesia Christiana, quantam in formanda Iudaïca; Christus item relicturus Ecclesiam quoad præsentiam visibilem per tot annorum sæcula, tantum ei prouidit, quantum ipse Moyses suæ, ab ea futurus absens per breue aliquod tempus; præsertim si æqualia, immò maiora præuiderit fore pericula & schismata in sua Ecclesia, quàm in Mosaica: atqui Deus formando Ecclesiam Iudaïcam dedit illi aliquem iudicem controuersiarum, etiam fidei & religionis: Moyses item futurus absens
II. per quadraginta dies & totidem noctes: igitur Deus in instituenda Ecclesia Christiana dedit ei aliquem iudicem controuersiarum fidei, item & Christus Dominus.

Maior satis patet ex maiori amore, quo Deus prosequutus est nostram Ecclesiam supra veterem, conferendo ei multa specialia priuilegia & remedia efficaciora, quàm legi Mosaicæ: item ex eo, quòd in illa Ecclesia vigebat tantùm *lex seruitutis*, in hac nostra *lex gratiæ*, vt passim docet Apostolus.

Minor quoad priorem partem probatur ex decimo octauo capite Exodi, vbi Moyses est iudex populi Iudaici etiam in iis dubiis, quæ versantur circa religionem, *Venit* (inquit Moyses socero suo Iethro) *populus quærens sententiam Dei, cúmque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, vt iudicem inter eos, & ostendam*
III. *præcepta Dei, & legis eius*: quæ postrema verba satis indicant iudicium istud fuisse non tantùm de rebus politicis, sed etiam de difficultatibus circa fidem & religionem nascentibus, vt etiam ex aduersariis expresè notat Tremellius ad verba illa Exodi; & potestatem istam fuisse non tantùm pro tempore Moysis, sed etiam pro toto tempore legis Mosaicæ, sícque fuisse ordinarium aliquod munus, patet ex capite decimo septimo Deuteronomij, *si difficile & ambiguum apud te iudicium esse perspexeris, surge & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniésque ad sacerdotes Leuitici generis, & ad iudicem, qui fuerit illo tempore, quærésque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem*; quem locum etiam intelligi de controuersiis Ecclesiasticis ingenuè fatetur Vittacherus citatâ primâ controuersiâ quæstione quinta in secunda solutione argumenti ex hoc loco petiti;
IV. item Iunius in Analysi capitis decimi septimi Deuteronomij, & colligitur ex secundo Paralipom. 19. capite, vbi Iosaphat Rex constituit Leuitas & Sacerdotes, vt iudicium & causam Domini iudicarent, & sequentibus sæculis ita factum esse, etiam tempore Christi, patet ex illo Matthæi vigesimo tertio capite, *super cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisæi, omnia quæcumque dixerint vobis, seruate & facite.*

Posterior etiam pars eiusdem minoris patet ex capite vigesimo quarto Exodi, vbi Moyses ascensurus in montem & ibi mãsurus per 40. dies & noctes constituit Ecclesiæ suæ iudices, *Expectate hîc* (inquit) *donec reuertamur ad vos, ha-*
A *betis Aaron & Hur vobiscum, si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos.* V.

Quòd autem plures & grauiores controuersiæ circa fidem essent nasciture tempore Christianæ Ecclesiæ, quàm Mosaicæ, euentus ipse probauit, & quòd Deus id præuiderit, ostendit summa eius scientia etiam futurorum, & prophetia Christi.

Secunda ratio desumitur ex prouidentia Dei, quæ talis est, vt vnicuique pro conditione suæ naturæ & finis, ad quem ordinatur, subministret aliquid, quo & in exercendis propriis suis actionibus, & in assequendo suo fine dirigantur, sic corporibus cœlestibus ad mouendum se assignauit intelligentias secundùm Philosophos, aliis agentibus naturalibus propensiones, qualitates, quibus creaturæ eiusmodi, quasi essent intellectu præditæ, attingunt suos fines, ita vt earum opus vocetur communiter
B *opus intelligentiæ*; sic Deus indidit homini lumen rationis, quo bonum discernat à malo, illud sectetur, hoc refugiat: atqui Christianus ex prouidentia supernaturali est ordinatus in Deum auctorem gratiæ, vt tendat in eum per cognitionem & amorem, circa quos actus & eorum obiecta potest facilè & multis modis errare, vt docet multitudo hæreseon, quæ à principio Ecclesiæ ad nostra vsque tempora fuerunt: igitur pro eo statu Christianæ religionis, debuit Deus prouidere ei de aliquo, quo tanquam rectore & viam monstrante dirigeretur in omnibus suis actibus circa Deum exercendis; præsertim, cùm ipsa fides versetur circa res obscuras; illud autem nil est aliud, quàm iudex aliquis omnium fidei controuersiarum, qui hoc esse credendum, hoc anathematisandum, definiat: igitur datur in Ecclesia iudex aliquis
C constitutus à Deo pro dirimendis omnibus fidei controuersiis. VII.

Tandem probatur ex ipso lumine naturæ ipsis Gentilium legislatoribus indito: sic in formando reipublicæ suæ regimine constitutos esse à Numa Pompilio Pontifices, tanquam iudices difficultatum, quæ circa cæremonias & religionem nascerentur, auctor est Liuius libro primo: sic apud Gallos fuisse Druidas refert Iulius Cæsar libro sexto *de bello Gallico*: sic apud Assyrios & Babylonios fuisse Chaldæos: apud Persas & Medos extitisse Magos: sic apud alios populos fuisse semper aliquos sacrorum præsides & religionis suæ interpretes, frequentiùs referunt profanæ etiam historiæ, quàm sit necessarium in illis recensendis diutiùs immorari.

Rationes autem, quæ ab hæreticis contra nos afferri possunt, sunt omnino eædem cum
D iis, quæ pro *spiritu particulari* contra Ecclesiam vt iudicem controuersiarum afferuntur; VIII.
& cum iis denique omnibus, quibus illi nituntur probare Patres & interpretes scripturæ quomodocumque sumptos posse semper falli & fallere in illis exponendis. Verùm, cùm hæc omnia argumenta suos locos habeant proprios, infrà facilùs dissoluentur.

I. ## DISPVTATIO II.

De conditionibus necessariis in supremo iudice controuersiarum fidei.

HIc tantùm quæstio est de iis conditionibus, quæ ita sunt essentiales ipsi iudici, vt iis sublatis, vel earum aliquâ, desinat esse iudex legitimus.

ARTICVLVS PRIMVS.

An veritas infallibilis in definiendo requiratur in supremo iudice controuersiarum.

II. SIt hæc propositio: *in supremo iudice controuersiarum, primò requiritur veritas infallibilis in definiendo. id est, vt non possit errare in ferendo iudicio: idque nobis constare debet.*

Duæ sunt partes huius propositionis: prior est, *requiri in ipso iudice infallibilitatem in iudicando*; posterior, *debere nobis constare, seu esse notum hanc infallibilitatem reperiri in eo, quem pro tali iudice agnoscimus.*

Prior pars propositionis, non tantùm est Catholicorum, sed & hæretici illam expresse admittunt, Vittacherus citatâ controuersiâ decimâ de *scriptura* quæstione quintâ capite octauo, in tertio suo argumento, nec alij hæretici eam improbant, quando hac de re agunt.

III. Probatur autem prima hæc pars: illud, quo denegato iudici supremo controuersiarum fidei, munus eius proprium & essentiale destruitur, debet esse in illo; atqui tollere posse vacillationem in fide à cordibus fidelium, est proprium munus iudicis supremi controuersiarum fidei, & negatâ ei veritate infallibili in definiendo, hoc eius munus destruitur: igitur veritas infallibilis in definiendo debet esse in supremo iudice controuersiarum.

Maior patet, quia aliàs Deus frustrà ex speciali, eâque supernaturali prouidentia ordinasset hunc iudicem, cùm munus sibi iniunctum nullo pacto posset exercere: sicut frustrà Deus ordinaret animâ rationalem ad cognoscendum, si potentias cognoscitiuas ad eliciendam cognitionem necessarias ei denegaret. Minor verò quoad priorem partem patet ex dictis articulo secundo præcedentis disputationis ex loco Apostoli *ad Ephes.* 4. ibi relato.

IV. Quoad posteriorem verò partem probatur eadem minor: proprium munus supremi iudicis controuersiarum fidei est ita suo decreto, & definitiuâ sententiâ tollere à cordibus fidelium vacillationem & hæsitationem, circa res fidei, vt omnis alius docens contrarium, sit ipsis fidelibus fugiendus sub pœna vitæ æternæ amittendæ, iuxta illud Apostoli *ad Galatas* primo, *licèt Angelus de cœlo euangelizet vobis, præterquàm euangelizauimus vobis, anathema sit:* atqui denegatâ supremo iudici controuersiarum fidei, veritate infallibili in definiendo, datur locus hæsitationi circa res fidei in omnibus fidelibus, item cessat in illis obligatio ad fugiendum docentem aliquid isti definitioni iudicis contrarium: igitur denegatâ iudici supremo

A controuersiarum fidei veritate infallibili in definiendo, proprium eius munus destruitur. V.

Minor probatur: tandiu datur locus dubitationi circa res tanquam definitas de fide, quandiu nobis est dubium, an illæ, vt sic, & per talem definitionem sint à Deo reuelatæ, & quandiu rationabiliter perseuerat hoc dubium, tandiu cessat obligatio in fidelibus ad vitandum contrarium, quia non constat illud esse contra fidem: atqui negatâ in supremo iudice controuersiarum veritate infallibili in definiendo, fidelibus est rationabiliter dubium, an res ipsæ sint à Deo nobis per eiusmodi definitionem reuelatæ: igitur negatâ veritate infallibili in definiendo in supremo iudice controuersiarum fidei, semper remanet locus hæsitationi, circa res omnes fidei, cessâtque obligatio ad vitandum contrarium.

B Maior postremi syllogismi potest illustrari sumpto exemplo à qualibet propositione inter Theologos tantùm problematica. Minor verò eiusdem syllogismi patet, quia aliàs, cùm Deus nec fallere nec mentiri possit, sed quicquid reuelat, sit verissimum, si nobis esset notum, res istas, prout definiuntur à supremo iudice, nobis reuelari à Deo, esset nobis quoque notum iudicem hunc esse veritatis infallibilis in definiendo, & hoc est quod intendimus. VI.

Probatur secundò eadem propositio: si supremus iudex controuersiarum fidei, esset veritatis fallibilis in definiendo, iam posset fidei subesse falsum: at hoc consequens est absurdum: ergo & antecedens; ergo cùm debeat esse alicuius veritatis, nec sit fallibilis, debet esse infallibilis. Minor est communis apud omnes Theologos secundâ secundæ, vbi disputant de fide.

C Et fauet ratio: nam cùm Deus sit, qui reuelat, etiam esset Deus, qui falleret; quod admittere etiam naturalis ratio refugit. Sequela verò maioris probatur: ibi potest subesse falsum, vbi medium, seu applicans seu proponens est fallibile, & tantùm modo fallibili proponit, aut applicat: atqui supremus controuersiarum fidei iudex proponens omnibus Christianis, vel applicans res ipsâ suâ definitione ex hypothesi in argumento admissa, est medium aliquod fallibile, & modo tantùm fallibili applicat, & proponit Christianis res credendas: igitur tunc fidei poterit subesse falsum, quod tamen est absurdum. VII.

Altera verò pars propositionis, scilicet, *non esse satis in isto supremo iudice, quòd sit veritatis infallibilis, sed illud debere innotescere ipsis fidelibus, aut ab illis supponi*, probatur: tenetur fidelis tantùm ita sentire circa res fidei, quia Deus, vt prima veritas ita ei reuelat, hæc enim est vltima resolutio actus fidei *quoad se*, ergo cùm

D Deus ordinariè non se ipso solo immediatè illi reuelet, sed intermedio tantùm ipso iudice fidei controuersiarum definiente hoc & illud esse credendum, hoc & illud anathematizandum, debet fidelis nosse, aut supponere hunc supremum suum iudicem esse veritatis infallibilis in definiendo, qui enim aliter non definit, quàm eo modo, & sicut Deus reuelat, & vt talis cognoscitur definire, cognoscitur aut supponitur infallibilis in definiendo; at fidelis quilibet nouit, aut supponit supremum iudicem eo modo definire, quo Deus reuelat, & per illum loquitur, aliàs loquendo in rigore posset dubi- VIII.

I. A tare, num ea, quæ sibi ab eo iudice, vt credenda de fide proponuntur, sint vera; & ita hæsitare in fide, quod superiùs reiectum est.

Tandem finis, cur iudex supremus debeat esse infallibilis, est, vt in eius sententia tutò possimus conquiescere: at, si nesciamus eum esse infallibilem in definiendo, cùm fides ipsa versetur circa res obscuras pendentes ex Dei reuelatione, tuti non poterimus conquiescere in eius definitione; quod tamen est absurdum.

Addidi in conclusione particulam illam *in definiendo*, quia in *secundario* illo supremo iudice, non est absolutè necessaria veritas infallibilis in iis, quæ sunt extra ipsam sententiam; nam Scribæ & Pharisæi Matthæi vigesimo tertio, dicuntur *iudices controuersiarum fidei*, & vt tales proponuntur populo credendi, dum loquuntur ex cathedra, id est, dum ex auctoritate aliquid definiunt esse de fide, esse II. B faciendum, aut fugiendum: at extra cathedram multa dicebant de Christo Domino, quæ erant falsa, multa etiam postulabant à populo, in quibus non erant audiendi, vt patet in Euangelio, imò & Christi Domini Ecclesia habet infallibilitatem veritatis in definiendo, vt posteà patebit; at in iis, quæ sunt extra definitionem & conclusionem, vt in probationibus & rationibus, quibus suas definitiones probat & corroborat, non modò potest errare, sed etiam interdum contingit de facto, vt erret, quemadmodum admittunt omnes Theologi: & ampliùs constabit infrà.

ARTICVLVS II.

Qualis veritas infallibilis in definiendo requiratur in supremo iudice controuersiarum.

III. C SIT hæc propositio: *in supremo iudice controuersiarum fidei, requiritur veritas infallibilis in definiendo, non tantùm circa vnam aut alteram propositionem fidei, sed circa omnes & singulas, ita vt respectu illarum tam seorsim, quàm coniunctim sumptarum sit veritatis infallibilis, nec vlla propositio quantumuis minima sit de fide, quam ille non definierit, vel approbarit, & omnis illa, quam vt talem definit vel approbat, sit de fide.*

Propositio hæc distinguitur à propositione articuli præcedentis, quòd illa asserat tantùm infallibilem veritatem in definiendo requiri in supremo iudice; hæc verò explicet terminos, ad quos vsque debet hæc infallibilitas sese extendere: quæ propositio vt sic admittitur non tantummodo à Catholicis, sed etiam ab hæreticis; licèt enim, quando agunt de conditionibus iudicis controuersiarum, expressè non me- IV. D minerint huius conditionis, nihilominus dum in particulari contendunt hunc iudicem esse sacram scripturam, prolixi sunt in probanda sacræ scripturæ sufficientia, quòd scilicet omnia ad fidem spectantia in ea contineantur.

Duæ autem sunt huius propositionis partes; prior est, *infallibilitatem supremi iudicis ita sese extendere, vt nulla sit propositio fidei, quam vel ille non definiat, vel quam ipsâ suâ approbatione non faciat de fide*; posterior est, *omnem illam, quam definit, esse de fide*; quæ posterior probatur ex capite vigesimo tertio sancti Matthæi, vbi Christus Dominus, loquens de Scribis & Pharisæis tanquam controuersiarum fidei iudicibus, ait *omnia quæcumque dixerint vobis, seruate & facite*; quò loci ex eorum potestate iuridica definiendi deducit omnes & singulas eorum definitiones esse amplectendas; V. duæ enim illæ particulæ (*omnia & quæcumque*) totum istud innuunt: ergo, cùm eæ tantùm supremi iudicis definitiones sint amplectendæ tanquam de fide, quæ ab eo fiunt ex infallibili veritate, omnes autem & singulæ ex citato verbo Christi Domini sint sequendæ, debet supremus iudex controuersiarum fidei habere infallibilem veritatem in definiendo, circa omnes propositiones, quas vt de fide populo proponit credendas.

Deinde: omnia verba cùm legis, tum institutionis alicuius, debent semper sumi in propria sua significatione, quantum res ipsa & modus loquendi patitur; vbi nec lex nec institutio distinguit, aut restringit se ad certos tantùm aliquot casus, nec nos etiam debemus illam distinguere VI. aut restringere, vt habet communis Iurisconsultorum regula: at testimonia hæc tam veteris, quàm noui testamenti disput. I. superiori citata pro asserendo hoc supremo iudice, loquuntur vniuersim de omnibus ab illo definitis, volúntque illis tanquam à Deo reuelatis credi fide diuinâ: ergo omnis illa propositio, quam supremus iste iudex controuersiarum fidei definit, est de fide.

Prior pars propositionis probatur; quia, si quæ propositiones absque eius definitione vel approbatione essent de fide, iam non ampliùs esset audiendus ab omnibus, sed ab aliquibus tantùm, & solummodo respectu aliquarum difficultatum & non omnium, quæ fidem ipsam respiciunt: at supremus iudex controuersiarum fidei, debet audiri ab omnibus, nullus Christianorum ab eius tribunali excipitur, vt patet ex illo Christi, *qui Ecclesiam non audierit*, id est, VII. *quicumque*, non autem tãtùm hic aut ille; Matth. 18. & *ad Ephes.* 4. dicitur Christus dedisse Ecclesiæ *Pastores & Doctores, vt non simus fluctuantes in fide*, non autem tantùm his aut istis.

Deinde: si quæ propositiones aliæ ab iis, quas vel ipse definit, vel approbat, essent de fide, debuisset Deus alicubi declarare, quænam illa sint capita controuersiarum fidei, quæ sola ad hunc iudicem supremum spectant, quæ verò non, sicut in regno aliquo habente plures prouincias, quando plures sunt supremi Senatus, solet Rex edicto suo declarare hos & illos huius & illius prouinciæ habituros hũc supremum Senatum in particulari, & non alium, pro dirimendis ciuilibus controuersiis, & si contingat etiam in eadem planè prouincia esse duo suprema tribunalia, quia tamen non sunt suprema respectu vel earumdem personarum vel causarum, Rex publico suo edicto explicabit quænam causæ debeant ad VIII. hoc & illud tribunal deferri, quæ verò non, quæ item personæ, & cuius conditionis possint, vel debeant ad hunc Senatum prouocare; Christus verò instituens Ecclesiam & in ea iudicem aliquem omniũ fidei controuersiarum constituens, non declarauit hęc tantùm fidei & religionis dubia, & non omnia, has item tantùm personas, & non omnes de aliquo fidei dubio disceptantes, hunc & non alterum supremum iudicem esse habituros, quod tamen pro ea, quâ instituit & administrat Ecclesiam, prudentiâ, debuisset explicare.

Addidi in conclusione particulam illam, *vel approbet*, non enim est necesse, vt quæcumque & singula, quæ sunt de fide, supremus ille

I. iudex spectet aliquo decreto, ea definiat esse de fide, sed satis est, vt sint vel traditione, vel Christianorum communi consensu recepta & credita, quarum tamen traditionum receptionem & fidem videt, & probat, sicut enim iudex ille habet actiuam infallibilitatem in determinando res de fide, ita & totum Ecclesiæ Catholicæ corpus passiuam infallibilitatem in credendo, scilicet, quòd non possit aliquid credere, vel sibi propositum admittere tamquam de fide, quod tamen sit falsum vel erroneum, cùm regatur à Spiritu sancto, cuius certa & infallibilis assistentia ei est promissa: nam Matthæi decimo sexto, dixit Christus, *portas inferorum non prævalituras aduersus illud:* vnde sicut in republica ciuili, vt aliquid vim legis obtineat, non semper requiritur expressum magistratus edictum, sed interdum sufficit communis aliquis totius populi vsus longâ annorum serie receptus, nec ab ipso magistratu
II. sciente & vidente improbatus, sed tacito consensu potiùs approbatus, ita etiam communis ille Ecclesiæ consensus, traditio item longa annorum serie corroborata ab ipso supremo iudice non improbata facient rem aliquam de fide, si accedat approbatio aliqua supremi iudicis.

Articvlvs III.

An auctoritas requiratur in supremo iudice controuersiarum.

Sit hæc propositio: *in iudice supremo controuersiarum fidei etiam requiritur auctoritas proponendi fidelibus veritates à se definitas tanquam de fide, & item auctoritas obligandi fideles, vt illas suscipiant.*

Propositio hæc differt à propositionibus arti-
III. culorum præcedentium, quòd illæ tantùm procedant de determinatione infallibili circa res fidei, quam possumus intelligere esse in aliquo, etiamsi iudicis officio non gaudeat, sicut rectè possumus intelligere aliquem esse apprimè versatum in iure, alicuius item ciuilis controuersiæ veritatem bene intelligere & proponere, qui tamen defectu auctoritatis non sit iudex: at in præsenti negotio possumus intelligere iudicium alicuius priuati esse infallibile ex speciali dono Dei circa res fidei explicandas, qui non propterea tamen, ex defectu auctoritatis proponendi illas omnibus fidelibus & obligandi eos, erit iudex: vnde hæc propositio procedit de tali auctoritate, quæ probatur ex Matth. 23. vbi agens de Scribis & Pharisæis, vt cótrouersiarum iudicibus, Christus ait, *quæcumque dixerint vobis* (quibus terminis continetur propositio rerum credenda-
IV. rum fidelibus) *seruate & facite* (quibus exprimitur obligatio in fidelibus ad suscipiendam sibi proposita) nam ibi non est consilium, sed explicatio obligationis, quâ tenebantur Iudæi Scribarum & Pharisæorum definitiones recipere & obseruare, vt satis indicant verba ista sequentia, *secundùm opera autem eorum nolite facere*, vtrobiq; enim sumitur eodem modo particula illa *seruate, facite, nolite facere;* at posteriori loco explicat obligationem, quâ tenentur fugere mala opera & peccata Pharisæorum, de quibus fugiendis non est consilium sed præceptum, sicut de quolibet alio malo opere: ergo & in priori parte sententiæ, verbum istud, *seruate & facite*, sonat obligationem, quâ tenentur suscipere illorum definitiones, circa ipsas res fidei: & pro-

A inde, cùm omnis obligatio inferioris ad obediendum sententiæ sui superioris arguat in eo auctoritatem ad obligandum inferiorem, vt sibi in hoc obediat, fit, vt sicut erat in Scribis & Pharisæis auctoritas proponendi res credendas Iudæis, & item obligandi illos ad recipienda eorum decreta, sic etiam in supremo iudice controuersiarum fidei, quæ nasci possunt in Ecclesia Christiana, necessaria est auctoritas proponendi omnibus fidelibus res credendas, & obligandi eos ad suscipiendum sua decreta: Actorum 15. *visum est nobis & Spiritui sancto* (inquiunt Apostoli) *nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria*, quibus verbis ex auctoritate proponunt populo suum decretum seruandum, & cùm verbum illud (*imponere*) importet ex vi suæ significationis auctoritatem in superiore ad præcipiendum subdito, & item in subdito obligationem ad obediendum superiori, fuerintque ibi V.
B Apostoli iudices controuersiæ inter Christianos exortæ de seruandis legalibus, fit, vt auctoritas tum ad proponendum populo res credendas, tum ad illum obligandum vt illas suscipiat, requiratur in supremo iudice controuersiarum fidei. VI.

Probatur tandem ratione: iudex ille supremus non est simplex aliquis consiliarius etiam iuris peritissimus, & in omni republica iudex auctoritatem habet tum ad proponendum subditis suas sententias, tum etiam ad obligandum, vt eis obediant: ergo, cùm in eo distinguitur iudex à puro consiliario, quòd insuper habeat auctoritatem ad vtrumque explicatum, & idem Christus in constituenda Ecclesia tanquam republica modum optimum seruauerit, debuit etiam iudici supremo controuersiarum fidei dare hanc auctoritatem proponendi res credendas fidelibus,
C cósque obligandi ad illas suscipiendas, & cùm fecerit Christus Ecclesiæ, quicquid debuit facere, quia blasphemum est dicere illum suo defuisse officio legislatoris, & supremi principis Ecclesiæ, quicunque est iudex supremus controuersiarum fidei, habet illam auctoritatem. VII.

Articvlvs IV.

Qualis debeat esse auctoritas supremi iudicis controuersiarum.

Sit hæc propositio: *hæc auctoritas definiendi infallibiliter debet etiam esse coactiua exterior, quâ scilicet sibi rebelles puniat, vel pœnarum metu ad sibi obediendum compellat.*

Hæc propositio sub his terminis negatur ab hæreticis, vt à Vittachero controuersia & quæstion. 5. superiùs citatis cap. 7. in responsione ad tertiam rationem Bellarmini, à Renetio in sua
D Panophia tomo 1. cap. 22. eam tamen admittit Iunius Caluinista in suis animaduersionibus ad controuersias Bellarmini, ad cap. 9. 1. controuers. libro tertio animaduersione nonâ, vbi ad illa verba Bellarmini, *iudex dicitur habere auctoritatem coactiuam*, ita animaduertit, *sed eam limitatam*, vt vocant, *& circumscriptam* pro modo vocationis vniuscuiusque; quod est illam simpliciter admittere in supremo iudice controuersiarum fidei, nam vt iudex ille habet potestatem definiendi omnes controuersias fidei, & obligandi fideles ad sibi obediendum, ita etiam iuxta animaduersionem Iunij habebit auctoritatem *coactiuam* exteriorem in omnes fideles ad compellendos eos, vt singulis suis definitionibus circa res fidei obediant. VIII.

I. Est autem nostra propositio communis inter Doctores Catholicos, videtúrque tantùm maior aliqua expositio propositionis articuli præcedentis: nam non potest intelligi auctoritas hęc definiendi, item obligandi fideles, vt definitioni obediant, nisi simul intelligatur hæc auctoritas esse *coactiua exterior*, vt enim ista omnia fiunt in foro exteriori Ecclesiæ, disputatio vtriusque partis, definitio controuersiæ, promulgatio definitionis, præceptum eam obseruandi sub anathemate, ita compulsio seu coactio ad eam seruandam, item pœnæ inflictio in delinquentes debet esse ab auctoritate coactiua exteriore.

Probatur amplius nostra propositio primò ex citatis locis Deuteron. 17. & aliis suprà disputatione primâ, in quibus exprimitur ipsa coactio exterior etiam per irrogationem pœnæ; & in nouo testamento, Matthæi decimo octauo, *si Ecclesiam non audieris, sit tibi tanquam Ethni-*
II. *cus & publicanus*, id est excommunicatus: excommunicatio autem est quædam pœna, quæ per Ecclesiam imponitur, vt etiam ad hunc locum Euangelistæ expresse fatentur Beza & Tremellius, & facilè ostendunt verba illa Christi Domini sequentia, *quæcumque alligaueritis super terram, erunt alligata & in cœlo*, quæ de Censuris Ecclesiasticis etiam esse intelligenda fatetur Caluinus libro quarto suarum Institutionum capite octauo §. decimo quinto, & capite vndecimo sequente, paragrapho secundo; & quòd pœna hæc sit fori exterioris Ecclesiastici, agnoscunt omnes Catholici, nec possunt hæretici negare, qui nullum forum interius agnoscentes, in quo sacerdos verè absoluat reum à peccatis, aut illa retineat, nihilominus reputant excommunicationem Censuram Ecclesiasticam.

III. Nec his obstat, quòd loco mox citato obiicit Vittacherus, scilicet, si quis esset externus eiusmodi iudex, id est habens auctoritatem *coactiuam* exteriorem, qui omnes cogeret, tunc nullæ forent controuersiæ, quæ tamen & fuerunt & erunt, imò & nunc sunt propè infinitæ.

Hoc, inquam, non obstat: nam & in foro ciuili iudex seu magistratus habet auctoritatem *coactiuam* infligendi pœnam mortis, vel aliam pro ratione criminis, neque propterea tamen desinunt aliqua fieri latrocinia, homicidia, & cætera id genus vitia, quia non ita cogit exteriùs, quin semper remaneant aliqui iuris contemptores, & sicut licèt peruersi aliqui adhuc perseuerent in istis vitiis, nec metu pœnarum reuocentur, non desinit magistratus seu iudex habere *coactiuam* auctoritatem, quâ sublatâ non amplius esset nisi simplex director consu-
IV. lens, eius sententia non imperium aut lex, sed tantummodo consilium; ita, licèt post definitionem controuersiæ fidei per controuersiarum supremum iudicem latam, non desinant esse, qui contrariam sectentur opinionem, quia multi pœnas istas vt spiritales & à sensu longè remotiores, quo fortiùs tanguntur carnales homines, contemnunt, fit, vt supremus iudex controuersiarum fidei non desinat habere *coactiuam* auctoritatem tanquam ad suum officium necessariam; nec vis ista *coactiua* eo fine est in eo, vt immediatè cogat interiùs intellectum ad eliciendum assensum, qui assensus, quia est circa res obscurè reuelatas, postulat ex parte voluntatis piam affectionem, si nullo modo cogit intelle-

A ctum immediatè, sed sicut loquitur S. August. epist. 48. *ad Vincentium, eo fine est hæc auctoritas, vt homo timendo, quod non vult pati, vel relinquat impedientem animositatem, vel ignoratam compellatur cognoscere veritatem, vt timens vel respuat falsum, de quo contendat, vel quærat verum, quod nesciebat, & volens teneat iam, quod volebat.* V.

ARTICVLVS V.

An requiratur in supremo iudice controuersiarum fidei, vt ab eius sententia prouocare non liceat.

SIT hæc propositio: *in supremo iudice controuersiarum fidei requiritur, vt ab eius sententia nunquam prouocare liceat: & hanc conditionem non tantùm Catholici, sed & citati superiùs hæreti-*
B *ci expressè admittunt.* VI.

Probatur facilè ex citatis verbis illis Christi Domini Matth. 18. vbi agit de supremo iudice, *dic Ecclesiæ, & si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus*, nam si daretur ei locus ad prouocãdum ad aliquem alium iudicem, iam non esset habendus pro Ethnico & publicano, id est non esset fugiendus tanquam excõmunicatus, seu præcisus omnino ab Ecclesia, quia appellatio ex propria sua conditione suspendit sententiã iudicis inferioris, & ideò simul etiam impediret, ne pro eo tempore & statu, quo prouocat, esset vitandus tanquam excommunicatus, quod tamen est contra præceptum Christi Domini.

Deinde: ad quid supremus ille iudex, nisi ad terminandas lites & controuersias fidei? at eas non terminaret, si ab eo ad alium posset formari prouocatio: igitur in supremo hoc iudice requi-
C ritur, vt ab eo non liceat prouocare. VII.

ARTICVLVS VI.

An requiratur in supremo iudice vt sit visibilis, viuens, & an debeat audiri.

SIT hæc propositio: *in supremo iudice requiritur vt sit visibilis, spirans, & viuens, clarè & aptè loquens in definiendo, & qui etiam audiatur.*

Propositionem hanc admittunt omnes Catholici, communiter tamen eam negant hæretici quoad illas conditiones, quòd *debeat esse visibilis, viuens, & debeat audiri*: Vittacherus cap. 7. superiùs citato in responsione ad primam rationem Bellarmini; Iunius animaduersione septima ad caput nonum primæ controuersiæ superiùs citatum, Renetius suprà & alij.

D Probatur autem nostra propositio quoad singulas partes; & primò *eum debere esse visibilem* ex iis omnibus testimoniis scripturæ, quibus disputatione prima probauimus, Deum dedisse Ecclesiæ supremum aliquem controuersiarum fidei iudicem, semper enim habetur aliqua particula, quæ ostendat eum debere esse *visibilem, spirantem & viuentem*, vt cùm Exodi 18. dicit Moyses de se ipso tanquam supremo iudice, *veniunt ad me, vt iudicem inter eos*: at certum est Moysem fuisse tunc visibilem, spirantem, & viuentem, Deuteronomij 17. *venies ad Sacerdotes Leuitici generis, quærésque ab eis* &c. at interrogatio & responsio fiunt ab audientibus & loquentibus; item Matthæi vigesimo tertio de scribis idem patet, particula enim illa *quæcumque* VIII.

I. *dixerint*, satis indicat fuisse *iudices viuentes*; item Matthæi decimo octauo, *si Ecclesiam non audierit*, auditur autem loquens.

Probatur etiam ratione: iudex debet habere analogiam & proportionem tum ad forum, in quo est constitutus iudex, tum ad personas, inter quas iudicat, ita vt possit ille audire partes litigantes, earum rationes expendere, possint item illæ vicissim eum loquentem & definientem audire: atqui forum, respectu cuius est supremus noster iudex, est externum & visibile, punit in eo rebelles censuris Ecclesiasticis, quæ spectant ad forum exterius Ecclesiæ, vt suprà obseruauimus; personæ item disceptantes inter se de aliquo fidei dubio, sunt inter se visibiles, mutuò se vident & audiunt, vt Arius & Episcopi Catholici pro consubstantialitate filij Dei; audiunt item definitionem, si quam contemnãt,
II. puniuntur anathemate; iudex item expendit, quæ sint vires auctoritatum ab vtraque parte allatarum, vt in exemplo Arij, *pater maior me est*, & pro Catholicis, *ego & pater vnum sumus*: ergo talis iudex debet esse visibilis, spirans, & viuens, qui loquatur & audiatur.

Altera item pars, scilicet quòd *debeat clarè & apertè loqui in definiendo*, patet: tum quia si tantùm obscurè loquatur, erit potiùs causa litium, quàm eorum diremptor, cùm ex obscuritate ipsæ sæpe nascantur controuersiæ; tum quia in hoc munere obeundo debet ferre sententiam eâ loquendi formulâ, quam ipsæ leges postulant, est enim definitio eius lex, statutum, decretum: atqui lex semper debet fieri verbis apertis, ne videatur potiùs data & promulgata ad corrodendas pecunias & mulctas imponendas populo ob illius violationem, quàm ob pacem & tranquillitatem ciuium, sicut referunt de quo-
III. dam tyranno, qui in hunc finem curabat leges suas minutissimis describi caracteribus, & in editissimo loco affigi: ergo debet iudex clarè loqui & apertè, & ita apertè, vt, si quæ ex eo nascatur controuersia, possit nihilominus conueniri, & vtrique parti ita mentem suam explicare, vt de ea nullo pacto possint ampliùs dubitare, cùm (vt iam animaduertimus) ipsa sit lex viua & loquens.

Deinde: nemo tenetur præcepta fidei, vt nec alterius legis seruare, nisi clarè ei proponantur, quia si obscurè proponantur, sæpe errorem, sæpe incertitudinem generabunt; quod tamen repugnat assensui fidei, qui est certissimus: atqui tenentur fideles ad obseruationem definitionis factæ per supremum iudicem controuersiarum fidei, vt patet ex dictis superioribus articulis: ergo debet iudex iste supremus definiendo clarè
IV. & apertè loqui.

Sed obiicit Iunius suprà: etiam breuiculo iudex respondere potest, põtest etiam & per interpretem; & item Vittacherus suprà obiicit, qui litteras amici legit, num mentem eius non intelligit? quia litteræ ipsæ non loquuntur, aut quia amicum ipsum loquentem non audit, nemo sanus id vnquam dixerit.

Respondetur primò, si quando iudex aliquis breuiculo respondeat, eum tamen semper esse visibilem, qui potest facilè conueniri & rogari, quæ sit eius mens & intentio, si super breuiculo suo aliqua oriatur dubitatio: at si istis partibus nullo modo sit visibilis, nec sciat loqui, audire, vel audiri, tunc partes litigantes tam facilè disceptabunt inter se de mẽte, ac sensu istius breicu-
A li, quàm nunc in foro ciuili quotidie disputatur de rebus alicui per testamentum legatis, quarum difficultas interdum tota nascitur ex obscuritate loquutionis in testando, quæ tamen controuersia, vt tollatur, habendus est recursus ad iudicem visibilem, loquentem clarè & viuentem. V.

Deinde: quando superior aliquis, exempli causâ Rex, respondet per breuiculum, debet tamen breue istud regum pro tali diiudicari per visibilem magistratum; habet item Rex Cancellarium visibilem loquentem, spirantem, suæ voluntatis interpretem, à quo, si quid habeant difficultatis circa breue regium, postulant illius explicationem, in eáque conquiescunt: ergo semper iudex ille est visibilis & loquens.

Tandem, licèt per potentiam extraordinariam potuisset Deus ita Ecclesiam instituere, vt nul-
B lum ei daret iudicem visibilem, loquentem, audientem, sed tantùm seipsum scripto, aut aliquo alio exteriori signo, explicantem, & controuersias religionis dirimentem; quia tamen status Ecclesiæ hîc est considerandus, prout est institutus à Deo per potentiam ordinariam, qui est, vt tam forum ipsum, quàm personæ litigantes, sacramenta item sint visibilia, controuersiæ item circa religionem exterioribus sensibus percipiantur, & pateant etiam exteriùs, debuit Deus iuxta eandem potentiam ei prouidere de supremo iudice, qui videatur, loquatur, quíque etiam subditos videat, & audiat. VI.

Nec vrget in contrarium, quod suprà addidit Vittacherus, nam contingit sæpe, vt qui litteras amici non intelligat, clariorem ab eo postulet intelligentiam, quam vt assequatur, etiam præsentiam amici desiderat.

C

ARTICVLVS VII. VII.

An supremus iudex controuersiarum possit esse pars controuersiæ dirimendæ.

SIT hæc propositio: *non requiritur in supremo iudice controuersiarum fidei, vt non sit pars controuersiæ dirimendæ, hoc est, vt eius iudiciaria potestas ita sit liquida & manifesta, vt à litigantibus non reuocetur in dubium: nec item in eo requiritur, vt id, quod est decernendum voluntariâ suâ definitione, nullo pacto ad eum spectet, quinimò, licèt eius auctoritas ab vna partium reuocetur in dubium, non propterea desinit verè & propriè esse legitimus iudex controuersiæ, spectantis ad fidem.*

Propositio hæc est contra hæreticos nostri temporis; Vittacherum suprà quæstione quintâ capite octauo in tertio suo argumento, Danæum
D ad caput septimum libri 3. Bellarmini *de verbo Dei*, & plures alios: hanc tamen nostram propositionem aliqui Lutherani admittunt, vt Sculselburgius libro tertio Confutationis Theologiæ Caluinistarum articulo secundo, vbi agendo de Theologia Ioannis Sturnebij, non longè à principio, & respondendo ad eius argumentum, quo contendebat Lutheranos non posse condemnare falsos doctores, quia nemo posset simul accusator esse & iudex, respondet propositionem esse falsam in dogmatis fidei; imò, inquiunt, facile est subiicere dogmata fidei illis iudicanda, qui sunt in causis religionis neutri parti adstipulantes. VIII.

Probatur autem nostra propositio ex proportione huius supremi nostri iudicis ad supremos

I. indices reipublicæ, in qualibet republica, ita ha- A
bet praxis, vt si quis reuocet in dubium auctori-
tatem ipsam regis, vel aliquid contra eum mo-
liatur, ab ipsomet rege, seu ab aliquo vices eius
gerente condemnetur, nec ei vnquam licet
hunc recusare, & prouocare ad alium; ergo
cùm iudex ille, de quo agimus, sit etiam supre-
mus in foro Ecclesiastico, non desinet esse iudex
legitimus eorum, qui vel reuocant eius aucto-
ritatem in dubium, vel aliquid, quod ad rem-
publicam Ecclesiasticam spectat.

Secundò: validè & legitimè quilibet rex &
princeps potest rebelles sibi subditos compel-
lere, vt obediant, etiam sub pœna mortis: sed
qui reuocant auctoritatem supremi nostri iudicis
in dirimendis quibuslibet Ecclesiæ controuer-
siis, sunt ei subditi, quia aliquo modo ratione
suscepti baptismatis sunt de Ecclesia: igitur po-
II. terit iudex noster eos sub pœnis ab eo latis com- B
pellere, vt obediant, & proinde ferre sententiam
de ea re, quæ eum aliquo modo tangit.

Tertiò: admissâ hâc conditione præcluditur
via condemnandi quamlibet hæresim: nam si se-
cundùm Caluinistas & Lutheranos scriptura sa-
cra est iudex controuersiarum fidei: quomodo
Caluinista condemnabit Lutheranum reiicien-
tem epistolam sancti Iacobi tanquam *strami-*
neam, quomodo item Lutheranus Caluinistam
asserentem verba illa, *hoc est corpus meum*, esse
tantùm intelligenda *figuratè*, cùm in vtraque
controuersia agatur de ipsamet scriptura? quo
item iure potuit Caluinus consilium & operam
præstare, vt Seruetus ob suam hæresim conice-
retur in vincula, quod tamen fecisse fatetur li-
benter in expositione errorum Serueti initio?

Tandem dicimus propositionem illam *nemo*
potest esse pars, testis, vel iudex, ad summum esse
III. tantùm veram de iudice inferiori, & quando C
factum, de quo agitur, illum respicit, non vt
publicam personam, sed vt priuatam tantùm: at
controuersiæ omnes fidei per supremum iudi-
cem nostrum definiendæ ad illum spectant; non
sub ratione priuatæ alicuius personæ, sed publi-
cæ, nec pronuntiat sententiam studio priuati
commodi, sed veritatis tuendæ, & si de sua au-
ctoritate agatur, illam asserit ex antecessorum
suorum & aliorum fide dignorum testimoniis,
qui longè ante exortam illam controuersiam vi-
xerunt.

Obiicies primò: sententia istius supremi indi-
cis est minoris efficaciæ, aut ad summum æqualis,
ac est ipsius Christi Domini testimoniũ de seipso
& pro seipso: atqui testimonium ipsiusmet Chri-
sti pro seipso tantùm non erat, vt esset acceptan-
dum, sed aliud debebat proferri: nam Ioannis 5.
IV. capite, ait Christus: *si ego testimonium perhibeo* D
de me ipso, testimonium meum non est verum:
item in præcipuis fidei controuersiis agitur de
iis, quæ ad supremum illum iudicem spectant:
igitur saltem in istis controuersiis non poterit
esse iudex.

Respondeo primò ad maiorem, sententiam
supremi istius iudicis esse æqualis ponderis ac
Christi Domini testimonium, cùm non tam sit
ille, qui eam pronuntiat, quàm sacra scriptura
per illum, iuxta id Actuum decimo quinto, *vi-*
sum est Spiritui sancto & nobis, & cap. 2. primæ *ad*
Thessalonicenses, cùm accepissetis à nobis verbum
auditus Dei, accepistis illud, non vt verbum ho-
minum, sed sicut est verè verbum Dei.

Secundò ad eandem maiorem respondeo, in
ea fieri comparationem sententiæ supremi no- V.
stri iudicis cum testimonio Christi Domini pro
se & à se prolato, quæ si conferantur ad se inui-
cem *quoad se & secundùm se*, nullâ habitâ ratio-
ne nostri, vel aliorum hominum, sunt æqualis
fidei & efficaciæ; vt mox diximus, vt verò con-
feruntur inter se *quoad nos, & respectu nostri*,
tunc sententia supremi nostri iudicis est maioris
auctoritatis, quàm sit Christi Domini testimo-
nium à seipso prolatum, quia innotescit nobis
Christi Domini verbum & testimonium per i-
psam supremi iudicis sententiam: vt fusiùs doce-
bimus infrà comparando inter se auctoritates
Ecclesiæ & scripturæ sanctæ.

Ad minorem verò respondemus, testimonium
Christi Domini pro se prolatum posse duobus
modis spectari; *primò in se, & secundùm se*, pro-
ut est à tali persona, & vt sic fuisse semper di-
gnum, quod acceptaretur à Iudæis, quia Chri- VI.
stus erat veritatis infallibilis, iuxta illud *ego sum*
veritas, quis ex vobis arguet me de peccato? Ioan-
nis octauo: vnde cùm Pharisæi ei obiicerent, *tu*
de te ipso testimonium perhibes, testimonium tuum
non est verum, respondet, *& si ego testimonium*
perhibeo de me ipso, verum est testimonium, quia
scio vnde veni, & quò vado. Secundò potest te-
stimonium Christi pro seipso prolatum spectari
quoad nos, & respectu eorum, quibus loqueba-
tur, & hoc modo adhuc dupliciter, primò præ-
cisè, vt non agnoscitur esse Christi Dei & homi-
nis, sed existimatur esse puri hominis, nec habet
miracula aut aliqua signa sibi adiuncta, quibus
sufficienter confirmetur: secundò, vt cognosci-
tur esse Christi Dei & hominis, vel vt habet mi-
racula aut aliqua signa sibi adiuncta, quibus suf-
ficienter confirmetur: iam quando Christus
Ioannis quinto ait, *si ego testimonium perhibeo de*
me ipso, testimonium meum non est verum, id est VII.
non est dignum, quod acceptetur, intelligi-
tur de testimonio Christi Domini primo modo
considerati *quoad nos*: Iudæi enim non teneban-
tur sub peccato infidelitatis credere simplici as-
sertioni Christi dicentis se esse filium naturalem
Dei, idque nullo alio modo probantis siue ex
prophetis, siue ex scripturis, siue ex miraculis
iuxta illud eiusdem Christi Domini Ioannis de-
cimo capite, *si non facio opera patris mei, nolite*
credere mihi, & Ioannis 15. capite, *si opera non fe-*
cissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non
haberent. Hinc Christus Dominus capite quinto
citato statim ostendit Iudæis se habere testimo-
nium, & à Deo patre & à Ioanne Baptista, & à
sacra scriptura, in quibus putabant se habere vi-
tam æternam: at supremus noster iudex contro-
uersiarum fidei non habet nudum testimonium
suæ potestatis à seipso solo, sed à Christo, ab A- VIII.
postolis, ab Ecclesia, à Patribus, qui à primor-
dio nascentis Ecclesiæ ad nostra vsque tempora
floruerunt, vt patebit infrà explicando in parti-
culari, quis sit ille iudex.

Secundò obiicies cum Vittachero quæstione
quintâ citatâ capite 8. Optatum Mileuitanum
libro quinto *contra Parmenianum* paulò post
principium requirere in iudice controuersiarum
fidei, vt non sit pars: cùm enim inter Catholi-
cos, quorum causam ibi tuetur Optatus, & Do-
natistas orta esset controuersia, an semel bapti-
zatus debeat rebaptizari, Donatistæ dicerent,
licet, Catholici *non licet*, subiungit ibi Optatus,
quærendi sunt iudices, si Christiani de vtraque
parte dari non possunt, quia studiis affectibus ve-

I. *ritas impeditur; de foris quærendus est index, si paganus non potest nosse Christiana secreta; si Iudæus inimicus est Christiani baptizatis: ergo in terris de hac re nullum poterit reperiri iudicium, de cælo quærendus est iudex; sed quid pulsamus ad cælum, cùm habeamus hîc in Euangelio testamentum:* igitur, cùm Optatus Mileuitanus ibi asserat nullum Christianorum posse esse iudicem istius controuersiæ, quia omnes sunt partes & impediuntur variis affectibus, existimat in quocumque hanc conditionem esse necessariam, vt non sit pars motæ controuersiæ, seu vt non agatur de aliquo ad eam spectante.

Respondeo, Optatum Mileuitanum ibi non negare, ob hanc conditionem, absolutè & simpliciter loquendo, nullum dari in Ecclesia istius controuersiæ iudicem, sed tantùm ex quadam hypothesi, eâ scilicet, quòd Donatistæ recusabant omnes Catholicos, tam Ecclesiasticos, B II. quàm sæculares pro huius controuersiæ iudicibus; Catholici item omnes hæreticos, Iudæos & paganos: & ideò volens Optatus aliquid de suo iure remittere, quo poterat ad Ecclesiasticum iudicem tanquam verum & legitimum prouocare, ex liberali concessione disputat ex nouo testamento, tam ab hæreticis, quàm à Catholicis admisso, probátque ex eo semel baptizatos, non esse iterum baptizandos, eodem planè modo, quo sanctus Augustinus libro tertio *contra Maximinum* ait se nolle cum eo agere ex auctoritate Concilij Nicæni; sicut nec permittebat Maximino agere ex auctoritate Concilij Ariminensis, non quòd Concilij Nicæni auctoritas absolutè & secundùm se spectata nullius esset ponderis, sed tantùm respectu Arrianorum, qualis erat Maximinus, qui Concilium istud pro legitimo non agnoscebant, quemadmodum nec III. C ipsum Ariminense Catholici; & proinde vt esset facilior disputatio, dicebat sanctus Augustinus velle se ab illo abstinere, & solummodo ex sacris scripturis ab vtraque parte litigantium probatis.

Et quòd sit mens hæc Optati, patet tum ex ipsa historia per eum relata, tum ex verbis eius ipsam obiectionem antecedentibus; ex ipsa quidem historia, quia Optatus ipsemet aduersus *Parmenianum* libro primo paulò ante finem testatur Donatistas à Constantino Imperatore petiisse dari sibi iudices pro dirimenda hac controuersia, eúmque id ægrè tulisse, quia res hæc ad eius forum non pertinebat, nihilominus nominasse Melchiadem summum Pontificem, & tres Episcopos Galliæ; Deinde Donatum à Melchiadis sententiâ ad Imperatorem appellasse, & ad hãc appellationem exclamasse Imperatorem, IV. *O rabida furoris audacia*, expressè notat idem D Optatus iuxta Parisiensem editionem Bibliothecæ Patrum, cui inserta sunt Optati opera, & litteræ Imperatoris ad prædictos referuntur à Baronio tomo tertio Annalium ad annum Christi Domini 313. numero 31. & sequentibus, quibus eos condemnat, nec tamen Imperatoris sententiæ acquieuerunt, vnde rectè Optatus hic, cùm videret eos nulli iudici siue Ecclesiastico siue sæculari velle acquiescere, quia dicebant vtrumque magis duci affectu, quàm veritate, rectè, inquam, dicit Optatus *quærendos esse de foris iudices, de vtraque parte dari non posse*, sicque tantùm loquitur ex ea suppositione, quâ Donatistæ recusabant Catholicos iudices, & ex liberali quadam concessione, vt facilior A esset disputatio, omissis istis iudicibus recurrit ad sanctam scripturam. V.

Confirmatur item hæc solutio ex ipsomet textu Optati loco in obiectione citato: nam immediatè antè, ita ait, *dubitatur, an post Trinitatem in eadem Trinitate hoc* (scilicet baptizare) *item liceat facere? vos dicitis, licet, nos dicimus, non licet, inter licet vestrum, & non licet nostrum nutant & remigant animæ populorum. Nemo vobis credat, nemo nobis; omnes contentiosi homines sumus, quærendi sunt iudices,* &c. significant enim Optatum non tam id dicere ex natura & conditione istius controuersiæ, quàm ex ea suppositione, quâ Donatistę nolebãt se submittere iudicio alicuius Catholici, sicut nec Catholici hæreticorum & aliorũ iudicio: & item id dicere ex gratuita concessione, quâ relicto vero & legitimo iudice recurrit ad sacram scripturam ab aduersario admissam, in qua ipse Optatus putat habere VI. aperta testimonia pro sententia Catholicorum: sicut, si plures filij eiusdem patris ex gratuita conuentione non ad supremum senatum, aut alium iudicem à se constitutum, sed ad solum patris testamentum pro controuersiis circa hæreditatem adeundam amicè componendis recurrerent: hoc enim est ipsum Optati exemplum, quo statim ibi suam gratuitam concessionem explicat, & proinde, sicut gratuita ista conuentio filiorum inter se non tollit à supremo senatu legitimam potestatem definiendi controuersias istas de adeunda hæreditate, si ad eius tribunal deferantur, ita nec illa gratuita concessio Optati faciet, vt ipse supremus iudex controuersiarum fidei non possit illas ex proprio suo munere dirimere, etiamsi vel eius auctoritatem, vel aliquid ad eum pertinens respiciant.

VII.

DISPVTATIO III.

De hæresi admittente spiritum particularem pro iudice controuersiarum fidei.

ARTICVLVS I.

Status difficultatis articuli sequentis explicatur; & de ea mens hæreticorum aperitur.

EXPLICATIS conditionibus in supremo nostro iudice necessariis, nunc ex eo, quòd illæ alicui insint, vel non insint, nobis est VIII. diiudicandum, quis sit ille supremus iudex, vel quis non sit. Tota autem hæc difficultas videtur esse tantùm de tribus, scilicet de *spiritu particulari, de scriptura sacra, & de Ecclesia*: nec immeritò, cùm enim fides innitatur reuelationi Dei, omnis verò diuina reuelatio fiat communiter vno modo ex his tribus, scilicet, aut quatenus Deus *reuelat vnicuique* priuatim, quid debeat credere, aut quatenus id facit per *scripturam*, quæ est verbum eius, aut per *Ecclesiam* Christi sponsam, quam Matthæi 18. iubemur audire, fit, vt in aliquo horum trium debeat esse summa illa potestas definiendi omnes fidei controuersias.

Primum autem quærimus, an spiritus particu-

I. A laris sit talis iudex, vbi nomine *spiritus particularis* nil aliud intelligimus, quàm priuatam reuelationem Spiritus sancti, vnicuique in particulari factam de intelligentia & fide rei alicuius siue sacræ scripturæ siue alterius: vnde sensus illius quæstionis, *an spiritus particularis sit iudex controuersiarum*, est, an Spiritus sanctus, vt reuelans vnicuique in particulari, sit iudex controuersiarum fidei, ita vt respectu Petri, vel alterius priuatæ personæ propositio ista, verbi gratiâ, *Deus est trinus, & vnus*, sit verè & propriè de fide, quia Spiritus sanctus priuatâ reuelatione ei dixit, etiamsi præscindamus mente scripturam, vel Ecclesiam nihil de tali propositione dicere, vel si eam asserat, non ideò tamen illam credat, sed quia priuatim ita ei reuelatur per Spiritum sanctum. Hoc præmisso,

Partem affirmantem sequutus est Suincfel-
II. dius & eius discipuli post exortam Lutheri hæresim, vt expresse refert ex Philippo Melanctone Hosius Cardinalis libro primo *de hæresibus* nostri temporis paulò post medium, vbi notat Suincfeldium non fuisse huius hæresis primum auctorem, sed tantùm propagatorem acerrimum, cùm eam acceperit à Thoma Muntzero, qui primus inter Lutheri discipulos à secta Lutheri desciuit.

Ab hac hæresi de facto non recedunt hæretici nostri temporis siue Caluinistæ, siue Lutherani, licèt enim Caluinus libro primo suarum Institutionum capite nono, eam ex professo impugnet, & tam cum suis, quàm cum Lutheranis statuat ipsam sacram scripturam supremum iudicem omnium controuersiarum fidei, vt patebit infrà, nihilominus tamen, vbi venitur ad discernendam veram scripturam à non canonicâ, ad diiudicandum, quis sit verus & genuinus
III. huius & illius loci scripturæ sensus, semper recurrunt ad hunc priuatum seu particularem spiritum, sic Caluinus expresse libro primo suarum Institutionum cap. 7. §. 4. ait persuasionem quòd hæc scriptura sit sacra, seu à Spiritu sancto petendam esse ab arcano testimonio spiritus, quod nil aliud sonat, quàm per priuatam reuelationem factam cuilibet fideli istud diiudicari: sic Petrus Martyr in locis communibus primâ Classe capite 6. ait *vnumquemque fidelium doceri à Christo, quæ sunt fidei, & neminem esse verum Christianum, cui tam parum diuini spiritus concedatur, quin valeat ex sacris litteris haurire & iudicare* (hæc enim sunt eius verba, inter quæ hoc vltimum est etiam notandum) *quæ necessaria sunt ad salutem*.

Et licèt Vittacherus controuersiâ citatâ quæstione quintâ capite quinto, in responsione ad
IV. vltimum locum, neget spiritum particularem esse iudicem controuersiarum fidei, nihilominus sequenti octauo capite non tantùm id concedit, sed variis tum scripturæ tum Patrum testimoniis nititur probare, vnumquemque fidelem esse à Deo edoctum, & esse spiritalem illum hominem, qui primæ *Cor. 2. omnia diiudicat*, & proinde etiam controuersias fidei; & ibidem argumento suo 7. & 8. contendit omnem doctrinam primùm ab vnoquoque fideli probandam esse, ita vt discussionem seu examen illius præmittat, deinde probet vel improbet, quod nil est aliud quàm priuatum spiritum introducere omnium controuersiarum fidei iudicem.

Nec est, quòd diutiùs immoremur in referendis pro hac hæresi præcipuorum Caluinistarum testimoniis, cùm Caluinistæ Galliæ articulo V.
quarto suæ Confessionis iuxta editionem Rupellanam anno 1609. clarè & distinctè illam profiteantur: ibi enim dicunt se dignoscere libros Canonicos à non Canonicis, non tam communi consensu Ecclesiæ, quàm interiori testimonio & suasione Spiritus sancti, docentis eos discernere ab aliis: at per testimonium istud interius sacræ scripturæ nihil aliud possunt intelligere, quàm priuatam reuelationem vnicuique factam, cùm illud opponant communi consensui Ecclesiæ, qui aliquid publicum sonat: vnde cùm ex dictis suprà disputatione secūdâ, idem sit supremus iudex vnius controuersiæ fidei ac omnium reliquarum, & iuxta hunc quartum articulum Confessionis Caluinisticæ spiritus particularis sit iudex istius controuersiæ, num *lib. Machabæorum sint Canonici, sicut quatuor Euan-*
B *gelia*, fit, vt etiam secundùm eorum opinionem spiritus ille particularis sit supremus iudex omnium controuersiarum fidei. VI.

Tandem eam hæresim docuit Lutherus, nam præfatione in assertione articulorum ad *Fabianum Fælicem*, & libro de *instituendis ministris Ecclesiæ*, omnes & singulos Christianos etiam laicos constituit iudices controuersiarum fidei, ita vt inter *esse Christianum, doceri à Spiritu sancto, esse iudicem controuersiarum*, sit tam necessaria connexio, quàm sit inter rationale, risibile, admiratiuum, & *scientiæ capax*, & id genus cætera, inter proprium & eius subiectum, à quo fluit necessariò: & Lucas Oziander Lutheranus in suo Enchiridio controuersiâ de *sacra scriptura* cap. 2. obiectione 3. & 4. concedit omnibus & singulis iudicium, quo probet vel improbet res tanquam de fide sibi propositas.

C

ARTICVLVS II. VII.

Vtrum spiritus particularis sit supremus iudex controuersiarum fidei.

SIT hæc propositio: *spiritus particularis non est supremus iudex controuersiarum fidei.* Ita omnes Catholici, quorum vnanimis consensus sufficiens est ad faciendum aliquid de fide: item Caluinus, & eius sectatores saltem verbis tuentur nostram conclusionem locis à nobis superiùs citatis.

Et probatur præterea, quia tam in lege veteri, quàm in noua condemnatus fuit hic spiritus; in veteri, Numer. 12. capite, in Maria sorore Moysis, & in Aarone, vbi enim refertur illos dixisse, *num per solum Moysem loquutus est Dominus, nónne & nobis similiter loquutus est?* statim
D subiungitur, *quod cùm audisset Dominus, iratus est.* Item Hieremiæ vigesimo tertio capite, *nolite audire verba Prophetarum, qui prophetant vobis, & decipiunt vos; visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini*; & paulò pòst, *non mittebam Prophetas, & ipsi currebant, non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant*, quem locum sanctus Hieronymus ad hoc caput adaptat hæreticis: item Ezechielis decimo tertio capite hæc dicit Dominus, *Væ Prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident:* & paulò pòst, *nunquid non visionem cassam vidistis, & dicitis? ait Dominus: cùm ego non sim loquutus:* ad quem locum Ezechielis sanctus Hieronymus *in commentariis* ait falsos illos Prophetas referre hæreticos, qui Dei spiritum relinquentes, sequun- VIII.

I. A tur spiritum suum, quia *nequaquam*, inquit, *diuino instinctu, sed proprio corde vaticinantur*, & subdit, *vnde licèt sibi in mysteriis, imò in orgiis suis, plura Ecclesiasticis Doctoribus videre videantur, tamen nihil omnino vident.*

In Christiana item Ecclesia statim in primordio eius condemnatus est talis spiritus, nam ab omnibus Catholicis pro hæretico fuit habitus Cherintus, vt constat ex sancto Irenæo libro primo *aduersus hæreses* capite vigesimo quinto, Eusebio libro tertio historiæ Ecclesiasticæ capite duodecimo: at inter eius absurda refert Eusebius suprà, quòd præstigias quasi per Angelos sibi ostentatos falsò comminisceretur.

Eâdem censurâ notati sunt Montanus & Maximilla, vt videre est apud Eusebium libro 5. Ecclesiasticæ historiæ capite decimo quinto: nam inter causas, propter quas extrusi fuerint ab

II. B Ecclesia, hanc refert, *quòd scilicet contrà quàm Ecclesiæ consuetudo, cùm traditione tum successione, antiquitùs ab Apostolorum temporibus eò vsque deriuata postulabat, prophetare incepissent*, id est, particulares reuelationes prætenderent: circa quem locum Eusebij, notanda sunt verba illa, *contrà quàm Ecclesiæ consuetudo, tum traditione tum successione, antiquitùs ab Apostolorum temporibus eò vsque deriuata postulabat*; significant enim Ecclesiam tunc iudicasse esse contra consuetudinem successione & traditione ab Apostolis deriuatam, ita vni aut alteri priuato dari spiritum reuelantem quæ sunt fidei, non autem in eis sequi totius Ecclesiæ communem consensum.

Probatur secundò nostra propositio rationibus deductis ex sacris litteris: & primò non datur omnibus & singulis fidelibus talis spiritus reuelans: ergo non potest esse iudex controuer-

III. C siarum fidei. Consequentia facilè admittitur ab aduersariis, quia volunt talem spiritum esse iudicem, prout est in vnoquoque: deinde prius est, saltem in aliquo signo rationis, ipsum iudicem existere, quàm fungi officio iudicis.

Antecedens verò probatur: talis reuelans spiritus, prout est iudex controuersiarum fidei, debet habere dona discretionis & prophetiæ, quibus discernat quid, quale, & cuius conditionis seu veritatis sit illud, quod proponit & definit credendum, quo item illud explicet: atqui dona ista discretionis & prophetiæ non sunt in omnibus & singulis fidelibus: ergo talis spiritus non poterit esse iudex.

Maior propositio patet, quia proprium iudicis est, antequam ferat sententiam, discutere & discernere verum à falso, suâ definitione alios docere, item in rebus fidei discernere, quo

IV. D spiritu aliquid sit scriptum: at hoc est habere dona discretionis spirituum & prophetiæ.

Minor verò probatur ex sancto Paulo primæ *ad Corinthios* duodecimo, vbi enumerans varia dona & gratias gratis datas, & inter illas *discretionem spirituum, prophetiam*, negat tamen illas esse in omnibus & singulis fidelibus; *alij* (inquit) *datur prophetia, alij discretio spirituum*; & circa finem eiusdem capitis, *nunquid omnes prophetæ? nunquid doctores? nunquid omnes interpretantur*, quasi dicat, *non*: quod antea confirmauit sumpto exemplo à singulis membris corporis, quæ non vnum & eundem actum habent.

Secundò: ei spiritui non potest competere auctoritas supremi iudicis controuersiarum fidei, de quo potest etiam prudenter dubitari, vtrum

sit bonus, & qui propterea sit probandus, antequam ei credatur: atqui prudenter dubitari potest, vtrum priuatus ille spiritus reuelans sit bonus, & antequam ei credatur est probandus: igitur tali priuato spiritui non potest conuenire auctoritas supremi iudicis controuersiarum fidei. V.

Maior probatur: quia reuelationes, quæ respiciunt res fidei, vel etiam alias res, non fiunt saltem ordinariè per malos Angelos, sed per bonos tantùm: ergo, si prudenter potest dubitari, num talis sit bonus, tunc non erit iudex controuersiarum fidei.

Confirmatur: quia si prudenter dubitatur, an sit bonus, prudenter etiam dubitatur an sit fallibilis, malis enim spiritibus familiare est *velle fallere*: at iudex hic debet esse infallibilis vt ostendimus disputatione secundâ: ergo si de eo prudenter potest dubitari, num sit bonus & VI.
propterea probandus, non erit iudex supremus controuersiarum fidei.

Minor (scilicet *prudenter posse dubitari, num talis spiritus sit bonus, & ideò eum esse probandum*) patet ex Apostolo secundæ *ad Corinthios* vndecimo, vbi monens Corinthios, ne credant Pseudographis, quia sunt subdoli, ait hoc non esse mirum, *ipse enim* (inquit) *Sathanas transfigurat se in Angelum lucis*: ergo prudenter potest dubitari, num talis spiritus reuelans sit bonus, & cùm ante assensum intellectus sit probandus spiritus ex capite quarto primæ Canonicæ sancti Ioannis, erit primùm probandus.

ARTICVLVS III.

Soluuntur responsiones hæreticorum ad probationem nostræ propositionis.

VII. RESPONDEBVNT fortasse aduersarij hoc argumẽtum solummodo probare, hunc spiritum non esse talem, cui tanquam iudici debeamus credere, antequam eum probauerimus, at præmissis examine & probatione nos teneri ei credere, probationem autem illius fieri ex eo, quòd loquatur consentaneè sacris scripturis, vel rebus antea per fidem cognitis.

Verùm facilè refellitur hæc responsio: & primùm quoad priorem partem de conformitate ad scripturam, ex illa scilicet non sequi spiritum hunc esse iudicem controuersiarum fidei respectu singulorum piorum fidelium; contra id tamen, quod profitentur aduersarij suprà, nam spiritus ille ita obligat vnumquemque ad sibi credendum, vt tamen præsupponat examen & probationem sui ipsius ab ipso credente factam, vt patet ex dictis: at non omnes & singuli possunt examinare, probare, & dignoscere, vtrum spiritus reuelans sit bonus vel malus, vt patet ex citato loco Apostoli primæ *ad Corinthios* duodecimo, nec an loquatur consentaneè sacris litteris, plures enim sunt laici, etiam pij, qui nullo pacto id possint præstare; imò cùm maior sit numerus ignorantium & rudium, quàm eruditorum, & sit opus ingenio & doctrinâ in tali disquisitione & probatione facienda, plures erunt, qui priuatum hunc spiritum non habebunt pro iudice controuersiarum fidei, quàm qui habeant, sicque cùm iudex ille debeat esse respectu omnium, quia docet omnes, & quæ sint credenda singulis definit, vt patet ex dictis disputatione secundâ, non erit propriè iudex om- VIII.

I. nium fidei controuersiarum. A
Deinde: quomodo fidelis quilibet laïcus, aut rusticus etiam pius poterit diiudicare, an spiritus ille loquatur consentaneè scripturæ: illa enim, si nudè & non ex sensu Patrum & traditione Ecclesiæ consideretur, videbitur suffragari Arrio, cùm apud sanctum Ioannem dicat Christus, *pater maior me est*, dicátque alibi, *ego & pater vnum sumus*, quod postremum explicatur ab Arrianis de *vnitate consensus*, & *conformitate voluntatum*: vnde ex dictis scripturæ visceribus eliciet hunc postremum locum intelligendum esse de vnitate diuinæ essentiæ; priorem verò de Christo secundùm humanitatem considerato, præsertim cùm plerique eorum etiam non didicerint legere, & in iis, qui valent doctrinâ & ingenio, sit præterea opus, ex ipsa Confessione Vittacheri suprà capite nono cog-
II. nitione linguarum originalium, putà Hebraicæ, B
& Græcæ, item comparatione vnius loci cum alio, & multis aliis similibus, quibus carent plerique fideles etiam valde pij.

Tertiò, & ipsum loqui conformiter ad sacras litteras non est signum certum & infallibile boni spiritus; nam & in Euangelio Diaboli clamant Christum *esse filium Dei viuentis*; quod etiam docent nos sacræ scripturæ: nec tamen erant boni spiritus, & Christus non sinebat eos loqui.

Tandem & omnes hæretici clamant se loqui conformiter ad sacram scripturam: Lutherus, & eius sectatores pro reali præsentia corporis Christi cum substantia panis, Caluinus item cum suis pro sola figura, & tamen Lutherus & sui, Caluinus & sectatores eius verè & propriè sunt hæretici, vt videre est in libris, quos tam Lutherani contra Caluinistas, quàm Caluinistæ contra Lutheranos ediderunt in lucem, quorum
III. Catalogi duo habentur in fine Apologiæ Ro- C
manæ Ecclesiæ seu religionis ex testimonis Protestantium: ergo spiritus reuelans non potest probari ex eo, quòd loquatur conformiter sacris scripturis.

Posterior item pars responsionis, quâ dicunt *spiritum probari ex analogia & conformitate ad fidem*, seu *ad res iam fide cognitas*: refellitur iisdem ferè argumentis; non enim possunt omnes pij fideles istam analogiam facere.

Deinde: in primitiua Ecclesia quomodo ex analogia fidei contenta in symbolo Apostolorum potuerunt cognoscere, Euangelium sub nomine *sancti Thomæ* euulgatum esse apocryphum.

Ex quo item eiusdem symboli articulo potuerunt colligere baptismum ab hæreticis collatum sub nostra forma esse validum, sub forma Arria-
IV. norum nullum, præsertim cùm ex mente Calui- D
nistarum verba ritualia & consecratoria non sint ad essentiam sacramenti requisita, nec sit salus extra veram Ecclesiam.

Adde & doctiores plerumque in tali analogia siue ad res fidei, siue ad sacras litteras diuersimodè sentire; volunt hæretici nostri temporis Caluinum, Bezam, & alios id genus fuisse doctos: at Caluinus fingit aliam analogiam ad scripturam, & res fide cognitas, aliam & omninò contrariam Lutherus pro vno & eodem Eucharistiæ Sacramento.

Vnde non est, quòd dicant aduersarij satis esse, quòd spiritus ille probetur per hanc analogiam à doctioribus siue circumspectioribus: nam, vt vidimus, in ea non conueniunt, &
præterea id repugnat auctoritati sancti Ioannis V.
ad eorum mentem intellectæ primâ suâ canonicâ capite quarto, vbi secundùm illos alloquitur omnes & singulos pios fideles, iubétque probare spiritus, inter quos tamen multi sunt rustici & ignari: repugnat item eorum rationi ex Vittachero superiùs allatæ, quâ contendunt vniuscuiusque fidem debere dependere ab ipsius credentis proprio iudicio, & non alterius cuiusquam.

ARTICVLVS IV.

Aliæ rationes, quibus refellitur spiritus particularis pro iudice controuersiarum fid. i.

TERTIÒ refellitur spiritus particularis pro iudice controuersiarum argumento Calui- VI.
ni contra Suincfeldium libro primo suarum Institutionum capite nono, sectione nona, retorto tamen in aduersarios, si spiritus ille particularis reuelans est bonus, & Christi, debet esse idem cum spiritu Apostolorum, & primitiuæ Ecclesiæ: atqui, vbi orta est controuersia fidei tam Apostolorum tempore, quàm aliis temporibus primitiuæ Ecclesiæ singuli Apostoli vel fideles non recurrebant ad priuatum spiritum reuelantem tanquam ad iudicem, nec illum probabant ex analogia ad sacras scripturas: nam Actuum 15. sancti Paulus & Barnabas pro cessatione legalium non recurrunt ad eiusmodi spiritum, sed ad Ecclesiam Hierosolymis congregatam, nec definiendo quæstionem iactant illum, vel eius cõformitatem ad sacras litteras, aut ad dogmate fidei: sed in suo decreto nullâ horum mentione factâ simpliciter dicunt, *visum est Spiritui sancto
& nobis nil vltra imponere vobis oneris*. VII.

Obiicies, sanctum Ioannem primâ suâ canonicâ capite quarto docere spiritum esse probandum per analogiam ad fidem, seu per conuenientiam ad ea, quæ iam credimus, vbi enim dixit *probate spiritus, si ex Deo sint*, statim quasi tradens regulam istius probationis faciendæ subiungit, *in hoc cognoscitur spiritus Dei; omnis spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est, & omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est*, quò loci probat spiritum seu doctrinam esse bonam, quia est conformis huic articulo fidei, quo profitemur verbum diuinum esse Incarnatum: malum autem spiritum, seu falsam esse doctrinam, quia negat Christum esse Deum & hominem.

Respondetur S. Ioannem sibi non tradere generalem regulam discernendi bonum spiritum à
malo, seu doctrinam veram à falsa, sed tantùm VIII.
assignare particulare aliquod signum, quo dignoscatur particularis quædam falsa doctrina, quæ suo tempore disseminabatur à quibusdam hæreticis: vnde cùm iuxta regulas Dialecticorum ex aliquo particulari non bene inferatur vniuersalis quædam conclusio, fit, vt ex eo, quod sanctus Ioannes asserat particularem aliquam doctrinam posse cognosci falsam ex analogia ad certum quendam fidei articulum, malè colligant hæretici omnem doctrinam probandam esse ex analogia ad fidem, ita vt si spiritus ille asserat aliquid vni articulo fidei non repugnans, statim sit habendus pro bono.

Et quòd sit hæc mens sancti Ioannis, patet: nam ibi agit contra Cherintum, Valentinum, &

I. alios eiusmodi, qui negabant Verbi Diuini Incarnationem, quos vitandos esse docet, & dignoscendos ex eo quòd soluant Christum, nec confiteantur Verbum humanam naturam assumpsisse, sicut vulgò apud nos hæretici dicuntur dignosci, quòd sacrificio Missæ non intersint, quòd sacramentum Eucharistiæ non percipiant, item quòd intersint cœnæ Caluinisticæ.

Confirmatur amplius: quia Pelagiani & multi alij ex antiquioribus hæreticis fatebantur Incarnationis mysterium, neque propterea desinunt haberi pro hæreticis à Lutheranis & Caluinianis.

Tandem: etsi possent hæreses dignosci ex analogia ad dogmata fidei, nihilominus talis analogia iudex non esset ipsius controuersiæ fidei, sed aliqua tantùm norma seu regula, quâ iudex vteretur in definienda quæstione.

Quartò refellitur iste spiritus: quia caret conII. ditionibus in supremo iudice superiùs requisitis: vt quòd non innotescat singulis fidelibus eius infallibilitas, quorum tamen respectu constituitur iudex ab aduersariis, vt satis intelligitur ex 2. & 3. nostro argumento: quòd item non videatur; non loquatur ita clarè, vt audiatur; quòd non habeat vllam exteriorem potestatem *coactiuam*, quâ fideles compellat ad credendum, quod proponit; imò vnicuique, prout voluerit, laxet habenas fidei: vt enim Caluino dictat solam figuram corporis Christi esse in Eucharistia, & hoc, (vt putat Caluinus) cōformiter ad sacras litteras & fidei dogmata, ita Luthero dictat verè & realiter cum substantia panis esse corpus Christi in Eucharistia; & Anabaptistæ non esse homines baptizandos ante ætatem adultam, nec potest pœna vlla exterior afferri, quâ suos cogat ad credendum: ergo talis spiritus, quocumque modo cōsideratus, non est iudex cōtrouersiarum fidei.

III. Quintò refellitur: quia aut ille spiritus datur singulis fidelibus, ita vt quandiu manet fides in illis, licèt multa habeant peccata etiam mortalia contra charitatem, vel præcepta Dei, maneat nihilominus in illis, & toties quoties volunt aliquid scire quod spectat ad fidem, illis reuelet, & explicet, aut iis tantùm datur fidelibus, qui carent peccato mortali pugnante cum charitate, ita vt non possit simul cum isto peccato consistere, & proinde amittatur.

Primum dici non potest, quia Caluinistæ, vt expresè notat Dauid Paræus Caluinista notis suis ad problema *de Syncretismo* notâ 49. non sētiunt diuersum quid à Luthero in fundamento salutis, & secundùm eos ibidem potest quis sine notitia, vel fide eorum, in quibus inter se dissentiunt, saluari, & nihilominus in illis non remanet spiritus ille particularis reuelans omnia, & IV. uocens eos singula; si enim ex Caluinistarum sententia remanet in Lutheranis, quare eis ex tali spiritu pronuntiantibus verè & realiter corpus Christi esse in Eucharistia non credunt: ergo ex mente Caluinistarum dicendum est spiritum hunc non esse tamdiu in fidelibus, quamdiu in illis vera fides remanet.

Secundum etiam dici non potest, quia cùm omnia opera iustorum sint peccata mortalia secundùm Caluinum libro tertio suarum Institut. c. 14. §. 9. & 10. & Luther. in suis assertion. aff. 31. 32. & 36. nullus fidelium habebit hunc spiritum particularem tanquam iudicem dubiorum, quæ circa res fidei ei occurrere possunt.

Necesse, quòd dicant Caluinistæ, opera iustorum esse quidem peccata mortalia, sed non im- A putari ob fidem, quæ in illis est; ideóque, cùm spiritus ille sit iudex & regula credendorum, sicut fides non tollitur per ista peccata mortalia, quia non imputantur, ita etiam non tolli vel deperdi spiritum hunc reuelantem in particularibus ob eadem peccata mortalia. V.

Non est, inquam, quòd ita respondeant aduersarij, nam hoc admisso sequetur spiritum hunc tantùm deperdi, aut tolli per peccata, quæ cum sola fide pugnant, & proinde, quamdiu manet fides in aliquo, tandiu in eo remanere spiritum hunc, & ex consequenti, cùm in Lutheranis sit vera fides secundùm Caluinistas, in illis etiam residere spiritum hunc particularem: quod tamen primâ parte huius nostræ rationis fuit reiectum.

Respondebunt fortasse, spiritum hunc tolli aliquando à fidelibus, non ob aliqua peccata, sed B quia ita placet Deo, & postea restitui, sicut potest contingere in dono Prophetiæ & aliis gratiis gratis datis, & ex hac alternatione spiritus fieri, vt fideles aliquando pronuntient aliquid esse verissimum, quod tamē à parte rei est falsum. VI.

Verùm facilè exploditur hæc responsio, primò quia contendunt Deum promisisse hunc spiritum omnibus fidelibus, vt patet ex eorum argumentis: ergo, cùm Deus sit fidelis in suis promissis, & potens illa adimplere, dat eiusmodi spiritum omnibus & singulis fidelibus, & cùm ex Apostolo dona Dei *sint sine pœnitentia*, & iuxta Caluinistas donum istud sit apprimè necessariū singulis fidelibus, quia secundùm illos quoad fidem debent singuli suo & non alieno stare arbitrio, Deus autem non desit in necessariis, debet talis spiritus aut semper in eis remanere, aut dari peccatum aliquod, quod causet eius absentiam, aut nullo modo dari.

C Deinde: si aliquando sit præsens, aliquando absens, etiam sine causa, ex parte fidelis debet dari signum aliquod, quo ei innotescat, quando ex illo loquatur fidelis, & quando non: aliàs semper remanebit dubius, num quæ per talem spiritum reuelantur, ita se habeant, necne. VII.

Neque par est ratio huius spiritus, ac doni prophetiæ, aut alterius gratiæ gratis datæ, hæ enim primò & per se dantur in bonum proximi, vt docent Theologi ex professo primâ secundæ: hic autem spiritus reuelans in bonum proprium ex opinione aduersariorum.

Deinde: gratiæ gratis datæ non semper, sed aliquibus tātùm temporibus, necessariæ sunt, verbi gratiâ, dum plantatur fides, vt docet sanctus Gregorius homiliâ 29. in Euangelia; at spiritus hic reuelans semper est necessarius, & cuilibet D fideli, quia fidelis quilibet debet semper habere iudicem, à quo possit scire, quæ sunt fidei orthodoxæ, aliàs Deus non satis sufficienter ei prouidisset. VIII.

Postremò: refellitur hic spiritus particularis reuelans ex via ordinaria, quam Deus seruauit in manifestandis veritatibus: nam, sicut Ecclesiæ institutio est iuxta legē Dei ordinariam intra ordinem gratiæ, nec illam transcendit, ita & institutio eorum, quæ requiruntur ordinariè in Ecclesia: atqui inter ea, quæ ordinariè requiruntur in Ecclesia, vt intra ordinem gratiæ constituta est, annumeratur ipse iudex controuersiarum fidei: ergo debet iudex ille esse institutus iuxta legem Dei ordinariam: at Dei lex ordinaria non est, quòd per seipsum reuelet vnicuique priuatim & in particulari, quæ

I. A debeat credere, quis sit genuinus scripturæ sensus, & illam per seipsum immediatè definiat, sed per aliquos homines: igitur iudex controuersiarum fidei non potest esse ille spiritus, sed homo aliquis, vel cœtus aliquis hominum.

Vltima minor propositio probatur inductione factâ per omnia tempora: & quod spectat ad prima, post creationem Adæ, quem primum præceptorem hominum dedit Deus: nostram propositionem vt veram admittunt Calui.lib. 1. suarum Instit. cap.6.§.1.& 2. Chemnitius in suo examine primi decreti 4. sess. Concilij Tridentini.

De tempore Abrahami patet Exodi 18. *scio* (inquit Deus loquens de Abrahamo) *quid præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, vt custodiant viam Domini*: de tempore Moysis patet Exodi 18. & Deut.17. vbi aliqui deputantur iudices controuersiarum, quæ circa religioné orientur; quod
II. B iterum fit tempore Iosaphat Regis Iuda lib. 2. Paralip. cap.19. Malachiæ 2. *labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius*: hinc quando agitur de diuite Epulone in Euangelio, dicitur *habent Moysem & Prophetas, audiant illos*; Lucæ 16. Item Matthæi 23. Iudæi remittuntur ad Scribas & Pharisæos; Marci vlt. mittuntur Apostoli prædicare; Actuum 8. Deus non docet per seipsum eunuchum, sed ad id præstandum mittit S. Philippum; Act. 9. Saulus dimittitur instruendus per Ananiam, Actuum 10. monetur Cornelius Centurio vocare S. Petrum, vt discat ab illo res ipsas fidei; & Apostolus ideò *ad Rom*.10. dicit *fidem esse ex auditu, auditum per verbum Dei, nec homines posse credere sine prædicante*, quia Deus ordinariè docet homines per homines ipsius fidei dogmata, & vult Apostolus tantam fidem sibi prædicanti adhiberi, vt iubeat doctrinam suam doctrinæ cõtrariæ per angelum de cœlo reuela-
III. C tæ anteponi, absque discussione, nũ illa sit consentanea scripturę sacrę, vel aliis fidei dogmatibus, & *ad Eph*.4. doctores dicuntur dati Ecclesiæ, *vsque ad consummationem sæculi, vt ipsos fideles doceant.*

Confirmatur hæc propositio: tum ex iis, quæ retulimus suprà ex Eusebio lib. 5. histor. Eccles. cap.12. tum ex eo quod referunt, qui vitas sanctorum Basilij & Gregorij Nazianzeni scripserunt; eos scilicet annis 13. simul se exercuisse in studiis sacrarum litterarum, illarum sententias non ex proprio ingenio, sed ex maiorum traditione & auctoritate interpretantes: tum ex S. August. in Prolegomenis libri 1. *de doctrina Christiana*, vbi agit aduersus eos, qui dicunt se accepisse diuinitus cognitionem scripturarum, monétq; vnumquemque debere sibi cauere, quàm diligentissimè ab illa superbissima & periculosissima tentatione, scilicet quòd velit edoceri à Deo, & non
IV. D ab hominibus, idque vrget pluribus exemplis.

Tandem, si liceret cuilibet suum sequi spiritum reuelantem, iam tot ferè essent religiones sibi inuicem contrariæ, quot sunt homines, & loco pacis illius, quam Christus promisit Ecclesiæ, nonnisi magna perturbatio reperiretur, quod est contra prudentem Dei & Christi ordinationem in constituenda Ecclesia.

Articvlvs V.

Soluitur primum fundamentum hæreticorum desumptum ex veteri testamento.

PRIMVM fundamentum desumitur ex iis veteris testamenti locis, in quibus homines præcipuè nouæ legis dicũtur edoceri à Deo, quæ sunt illis credenda, & facienda, vt Isaiæ 54. vbi agitur de statu Ecclesiæ Christianæ: *ponam*, inquit Deus per Prophetam, *vniuersos filios tuos doctos à Domino*: vbi obseruandum est, inquit Vittacherus citato capite 8. in argumento suo 4. Isaiam non dicere *omnes erunt discipuli Dei*, sed *omnes erunt docti à Deo*, quod plus est. V.

Item Hieremiæ 31. *dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero ipsis in Deum, & erunt mihi in populum, & non docebit vltrà vir proximum suum, & vir fratrem suum dicens cognosce Deum, omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsque ad maximum: ait Dominus.*

Respondetur illa duo testimonia veteris testamenti non intelligi de intelligentia scripturarum, & articulorum fidei, quasi Deus solus absque vllo alio doctore *forinsecus sonante*, vt passim loquitur sanctus Augustinus disputans de necessitate gratiæ contra Pelagianos, seu doctrinam fidei proponente & explicante per prędicationem VI. aut definitionem sit opus, sed Deus eam se solo tradat vnicuique fidelium: verùm solummodo intelliguntur de gratia Spiritus sancti, quâ homo mouetur interiùs, & suauiter impellitur ad credendum in Deum, eúmque amandum, non excluso tamen externo doctore: quæ quidem interior Dei gratia ad credendum in Deum, eúmque amandum est longè vberior in lege noua, quàm in veteri.

Et primùm, quòd vterque locus ille intelligatur de tali gratia interiori Spiritus sancti, habemus ex ipsamet interpretatione Christi Domini apud S. Ioan. cap. 6. cùm enim præuidens hæresim Pelagianorum ostenderet opus esse interiori gratiâ Spiritus sancti *excitante* & *adiuuante* ad credendum in Deum, eúmque amandum his verbis, *Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, traxerit eum* (quod de hac gratia mo- VII. uente interiùs ad credendum, intelligendum esse docet S. August. tract. 26. in Ioan. & ipsemet Caluin. agnoscit commentariis suis ad illum locum S. Ioannis, notans *venire ad Christum* esse metaphoricè positum pro *credere*, & eos dici *trahi*, quorum mentes illuminat Deus, & corda flectit ac format in obedientiam Christi) dum, inquam, interioris motionis Spiritus sancti necessitaté ad credendum in Deum viuâ fide ostenderet, protulit auctoritatem vtriusque Prophetæ, *est scriptũ*, inquit, *in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei*: ergo, vt hæc vtraque auctoritas afferatur appositè ad rem, de qua erat illi sermo, confirmétque dictum eius, debet intelligi de interiori motione Spiritus sancti, tãquam necessaria ad credendum in Deum, eúmque amandum, sicut & ista Christi Domini verba: dicit autem Christus *in Prophetis*, propter hanc vtramque auctoritatem Isaiæ 54. & VIII. Hieremiæ 31. vt significat S. Hieronymus ad locum illum Isaiæ, & Deus ibi ait se in nouo testamento daturum *legem scriptam in cordibus fidelium*, quia dat illis fidem viuam per charitatem operantem, quâ informati adimplent mandata Dei, est enim hoc propriũ nouo testamento dare gratiam ad legem implendam, animam sanare, sicut veteris testamenti tantùm ostendere peccatũ, & illius cognitionem subministrare, cùm neminé ad perfectum adduceret, iuxta illud S. Ioan. 1. *lex per Moysem data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est*, & alibi passim apud Apostolũ.

Quod verò locus vtriusq; Prophetæ ita intelligatur de *interiori illa motione Spiritus sancti ad credendum & amandum Deum, vt tamen non ex-*

I. *cludat doctorem externũ*, præterquã quòd agno-
scit expresse Calu. loco illo cit. S. Ioan. patet ex
seq. cap. Isaię, vbi quasi agens concionatorem no-
uæ legis excitat vnumquemque ad gratiã Christi
Domini inquirendam, eiúsque maiestatem &
excellentiam explicat, *omnes sitientes*, inquit, *ve-
nite ad aquas*, docet item Apostolus *ad Rom.* 10.
vbi concludit fidem esse *ex auditu, & auditũ non
posse esse sine prædicante*; id est, *sine externo docto-
re*, quod etiam patet ex epistola *ad Ephesios*.
Nec est, quòd Vittacherus suprà faciat vim
in illis verbis Prophetæ *doctos à Domino*, quódq;
non dicat *discipulos Dei*, nam & 70 interpretes
vertunt *discipulos Dei*, & eò loci esse idem, *esse
doctum Dei*, siue *à Deo*, & *esse discipulũ Dei* signi-
ficat S. Hieron. ad hunc locum Isaiæ, & Christus
Dominus Ioan. 6. vtens hoc Isaiæ testimonio ex-
primit nõ per *esse doctum à Deo*, sed per *esse doci-*
II. *bilem*, quod significat eum, qui tanquam discipu-
lus docetur: vnde notat Maldonatus ad locum S.
Ioannis ex 6. capite citato hæc iuxta phrasim
Hebraïcam & Chaldaicam esse vnum & idem,
esse doctum Dei, & *esse discipulum Dei*.
Nec item est, quòd vim faciat in illis aliis Hier.
verbis, *& non docebit vltra vir proximum suum,
dicens cognosce Dominum, omnes enim cognoscent
me à minimo eorum, vsque ad maximum*. S. enim
Hiero. ad illum locũ Hieremiæ subindicat verba
illa intelligi de cognitione vnius Dei: vnde sensus
Prophetę est tantam fore perfectionẽ legis Euan-
gelicæ, vt cùm ante illam cultus plurium deorum
passim apud omnes gentes vigeret, solâ Iudaicâ
exceptâ, iuxta illud Psal. *notus in Iudea Deus*, tunc
illius tẽpore esset cultus vnius solius Dei, eò quòd
per Euangeliũ facilè omnes ab eiusmodi Paganis-
mo deficerent, & quòd tã vulgaris esset hæc Dei
notitia, vt aliquis opus non haberet id ex proxi-
III. mo suo discere, quod & ipsa docet experientia: nã
Gentiles, aut sunt ad fidem Christi conuersi, & sic
vnũ tantùm Deum agnoscũt; aut si, vt verum est,
aliqui adhuc manent in infidelitate, vnum tamen
solum Deum agnoscũt, vt Turcę & si qui sint, qui
contrarium obseruent, sunt tam pauci, vt aliorum
cõparatione nulli esse videantur, sicque particula
hæc Hier. procedit tãtùm de cognitione naturali,
& non de cognitione mysteriorum & dogmatum
fidei nostræ, de quibus tantùm mouetur hîc disp.
Addi etiam potest per priora ista verba Hiere-
miæ, *dabo legem meam in visceribus eorum, & in
cordibus eorum scribã eam, & ero eis in Deum, & ipsi
erunt mihi in populũ*; significari obseruationẽ legis
Dei in noua lege futurã ex vberiori gratia, tã *ex-
citãte* quàm *adiuuante*, quàm in veteri testamẽto.
Per illa verò alia verba statim sequentia, *& non
docebit vltrà vir proximum suum*; &c. denotari
IV. præmium in æterna beatitudine dandum homi-
nibus noui testamenti, qui fide, & charitate in-
formati legem Dei seruauerint, scilicet *claram &
intuitiuam Dei visionem in patria*, vbi beatorum
etiam minimus videbit Deum facie ad faciem, &
sicuti est, nec discet ab aliqua alia creatura, quæ
& quanta sint tremenda mysteria in Deo, sed ipse
palam & apertè ea intuebitur; quomodo totum
hunc locum Hieremiæ fusè explicat S. Aug. lib.
de spiritu, & littera, capitibus 20. 21. 22. 23. & 24.

ARTICVLVS VI.

*Soluuntur fundamenta hæreticorum ex no-
uo testamento desumpta.*

PRIMVM fundamentum: Matth. 23. dicitur *vos
autem nolite vocari Rabbi, vnus est enim ma-*
A *gister vester Christus*: id est, hoc solo Christo do- V.
ctore interno deberis esse contenti: si enim ali-
quibus hominum dedisset hanc potestatem defi-
niendi controuersias fidei, cùm iudex omnis sit
superior iis, quibus ius dicit, non addidisset Chri-
stus statim, *omnes autem vos fratres estis*; quo si-
gnificat illos omnes inter se æquales, & proinde
cùm hoc præceptum non solis sit Apostolis datũ,
sed omnibus Christianis, sit, vt inter eos nullus
hominum sit iudex controuersiarum fidei, sed
solus Christus per spiritum suum reuelantem
nobis, quæ sunt credenda, quæ item sub anathe-
mate fugienda.
Respondetur rem & officium, quæ tali nomine
significantur, nec ibi, nec alibi à Christo Domino
prohiberi, vel negari esse in Ecclesia, sed tantùm
cohiberi & reprehendi ambitiosum affectũ istius
tituli; ne quis ita ambitiosè, & luxuriosè velit ap-
B pellari *magister*, comparatè ad Deum, talémque VI.
putet se doctorem, quasi sub Deo non sit: eodem
enim planè modo ibi condemnat appellationem
seu titulum *magistri*, ac *patris*: quia de vtroque si-
mul loquitur, vt ibi videre est: at non prohibet ibi
Christus, ne eos, qui nos genuerint, *patres* voce-
mus, quatenus nomen *patris* significat eum, qui
nobis dedit esse per generationem dependenter
à Deo, sed tantùm secundùm carnalem affectum
honori Dei præiudicantem, vt docet S. August.
epist. 38. *ad Lethum*, & agnoscunt Caluinus in
sua harmonia Euangelij ad illum locum Euange-
listæ, & Beza ad locum illum Euangelij, vbi e-
tiam pro hac expositione citat sanctum Augusti-
num sermone *de verbis Domini* ex 11. Matthæi.
Secundum: ex Ioannis 7. *si quis voluerit*, inquit
Christus, *voluntatem eius facere, qui misit me,
cognoscet de doctrina mea, vtrum ex Deo sit*: ergo
præter spiritum dilectionis Dei non requiritur
C aliud magisterium, nec alius, qui doceat, vel de- VII.
finiat res fidei: ergo à solo Deo edocemur, & à
Deo solo definitionem credendorum accipimus.
Respondetur, sensum eius tantùm esse, eum qui
vult facere Dei voluntatem, odio vel inuidiâ non
duci, sed studio veritatis & amoris Dei esse
dispositum, vt iudicet, num doctrina Christi sit
doctrina Dei, quia caret grauissimis impedi-
mentis, cùm vnusquisque iuxta Philosophum
iudicet de rebus, prout affectus est, sicut solemus
vulgò dicere eum, qui nullo affectu ducitur,
posse ferre sanum de re aliqua iudicium, alium
verò non posse, nisi prius affectum deponat: &
sicut in hac vulgari formula loquendi non signi-
ficamus aliquem cum hac sola cognitione nullo
alio adiutum posse rectè iudicare, sed tantùm
positis cæteris ad illud requisitis, ita & in hac
Christi Domini sententia non significatur eũ, qui
D caret istis affectibus odij & inuidiæ in Christum, VIII.
solúmque quærit voluntatem Dei, posse cum hac
sola dispositione absque vllius alterius adminicu-
lo discernere, an Christi doctrina sit Dei vel non,
sed tantùm esse bene dispositũ, vt cæteris positis
ad id necessariis rectè iudicet de doctrina Christi,
& quemadmodum hæc sola dispositio in homi-
nibus ad bene iudicandum de rebus politicis &
humanis non arguit in illis iuridicam potestatem
dirimendi lites eiusmodi, ita nec dispositio illa
quòd scilicèt aliquis velit facere voluntatem Dei,
infert in illo esse iuridicam potestatem definien-
di controuersias fidei.
Et quòd hæc sit mens sententiæ Christi, patet ex
ipsomet textu Euãgelij, vbi refelluntur Iudæi vo-
luisse Christum interficere, & in hũc finem quæ-

I. sius esse illum: item rapti in admirationem dixisse, A
quomodo hic litteras scit, cùm non didicerit? dubi-
tantes, an hæc eius doctrina esset à Deo, vel dæ-
mone, nam paulò inferiùs dixerunt Christo, *dæ-
monium habes*: igitur Christus Dominus, vt taci-
tè insinuaret eos propterea non cognoscere, an
doctrina sua sit ex Deo, quia sunt indispositi, &
præpediuntur affectibus odij & inuidiæ, respon-
det, *si quis voluerit voluntatem eius facere, qui
misit me, cognoscet de doctrina mea, an ex Deo sit*,
id est, si velitis odium & inuidiam, quæ contra
Dei voluntatem in me concepistis, deponere,
poteritis iudicare doctrinam meam esse ex Deo.

Tertium fundamentum: Ioannis 10. dicitur,
oues meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me:
igitur non indigemus alio præceptore, quàm
Christo: igitur, cùm Christus vnumquemque fi-
delem doceat iuxta hunc locum per reuelatio-
II. nem, solus ille vt reuelans nobis interiùs, est iu- B
dex omnium controuersiarum fidei.

Atque ex hoc testimonio sic nituntur aduer-
sarij probare suam hæresim: qui audiunt vocem
Domini, & fugiunt vocem alienorum à Christo,
ij iudicant de doctrina Christi; & item qui vo-
luntatem Dei faciunt: atqui singuli fideles vocem
Domini audiunt, quia credunt in illum; item vo-
luntatem eius faciunt, quia seruant eius manda-
ta: ergo iudicant de doctrina Christi: at iudica-
re de doctrina Christi idem est ac esse iudicem
controuersiarum fidei: ergo singuli fideles sunt
iudices controuersiarum; & cùm totum istud,
scilicet quòd audiant & diligant Christum, ha-
beant ab eius spiritu, qui in illis est, fit vt spiritus
ille particularis sit supremus iudex controuersia-
rum fidei.

Respondetur, cum locum sancti Ioannis non
intelligi de intelligentia scripturæ sacræ & dog-
III. matum fidei, quam fideles ipsi accipiant imme- C
diatè à solo Spiritu sancto, secluso omni alio exter-
no doctore, de quo tamen hîc est quæstio, sed
tantùm intelligi de *præueniente* gratia, quâ Chri-
stus eos ad fidem *formatam* vocat, cuius vocem
dicuntur tanquam eius oues audire, quando per-
cipiunt & apprehendunt vocationem Christi;
sequi verò, quando vocationi Dei perceptæ præ-
bent assensum, seu fide viuâ credunt in Chri-
stum eos vocantem, vt patet ex illis verbis conti-
nentibus causam, cur Iudæi essent increduli &
infideles, *vos*, inquit Christus eodem capite, *non
creditis, quia non estis ex ouibus meis, oues meæ
vocem meam audiunt*.

Et quòd verba ista Christi non excludant ex-
ternum & visibilem doctorem, patet ex eodem
capite, vbi ait se habere alias oues, quæ quando
hæc loquebatur, nondum erant ex suo ouili, *illas*,
IV. inquit, *oportet me adducere, & vocem meam au- D
dient*, quod intelligitur de gentibus ad fidem
Christi conuertendis, quos ait audituros suam
vocem, quia erant conuertendi per Apostolos,
quos ipse misit in mundũ ad conuertendas gẽtes,
vt disertè explicat S. Aug. tract. 47. in Ioannem.

Et ex solutione istius testimonij adhibita, facilè
etiam soluitur argumentum ex illo fabricatum ab
aduersariis; cùm enim, vt suprà monuimus, iudi-
ciũ in ampla significatione sumptũ *duplex* distin-
guatur; vnum, quod nudum assensum intellectus
importat; alterum iuxta forensem significationẽ,
quo significatur actus quidã, quo iuridicè fertur
sententia de re aliqua controuersa: prius illorum
reperitur quidem in omnibus adultis fidelibus,
quatenus credunt & iudicant omnem & quãlibet

Christi Domini doctrinam veram esse & bonam, V.
& omnem illam, quam tradit Ecclesia, esse ta-
lem; omnem verò illam, quam condemnat Eccle-
sia, esse malam & fugiendam: quod faciendo vo-
cem Christi Domini audiunt iuxta illud, *qui vos
audit, me audit*, sed iudicare hoc modo non est
idem ac esse iudicem controuersiarum fidei, nisi
contra communem hominum sensum velimus
dicere omnem & quamlibet tertiam mentis ope-
rationem cuiuscumque hominis de quacumque
re sit, esse actum quemdam iuridicum propriè
sumptum, quod tamen posteriori significationi
tantùm competit.

Quartũ fundamentũ: 1. *ad Cor.* 2. dicitur, *spiritua-
lis autem iudicat omnia, & ipse à nemine iudicatur*.

Respondetur primò, ibi per *hominem spiritua-
lem* non intelligi omnem fidelem spiritu regene-
rationis præditum, sed tantùm perfectum, qui
altiora fidei mysteria percipit, quæ *animalis* ho- VI.
mo, id est iustificatus quidem, sed præ imbecil-
litate mentis nondum potens hæc altiora myste-
ria fidei percipere, non intelligit.

Secundò, ibi non agi de iudicio *potestatis*, quo
quis tanquam iudex cum auctoritate obligandi
cæteros definit controuersias, sed de iudicio *dis-
cretionis*, quo qui prudentior est & magis exer-
citatus in rebus, eas meliùs percipit & penetrat,
licèt auctoritatẽ illas suâ sententiâ definiendi non
habeat, quales sunt in supremo senatu aduocati
plerique in iure peritissimi, qui tamen defectu po-
testatis & auctoritatis lites non possunt definire.

Vtramque partem responsionis probamus;
priorem quidem, quia hæc sunt vnum & idem
Apostolo *esse perfectum, esse magistrum, esse capa-
cem solidi cibi, habere sensum exercitatum ad dis-
cretionem boni & mali*, & *esse spiritualem*: nam
quicquid tribuit hoc loco spirituali homini, &
illud tribuit perfecto magistro, capaci solidi cibi, VII.
habenti sensum exercitatum ad discretionẽ boni
& mali, vt hoc capite, *sapientiam loquimur inter
perfectos*; & capite 3. *non potui vobis loqui tanquã
spiritualibus, sed quasi carnalibus, tanquam par-
uulis in Christo lac vobis potum dedi, non escam*: &
cap. 5. *ad Hebræos* ait, *escam seu solidum cibum
esse magistrorum, perfectorum, & eorum, qui ex
consuetudine exercitatos habent sensus ad discre-
tionem boni & mali*, quæ omnia sunt propria ho-
minis spiritualis: at locis illis citatis ex Apostolo,
*esse perfectum, esse capacem solidi cibi, esse magi-
strum, habere sensus exercitatos ad discretionem
boni & mali*, est *esse intelligentem difficilium &
magis abstrusorum mysteriorum nostræ fidei*, vel
saltem *esse capacem illorum intelligendorum*, vt
apertè Apostolus *ad Hebræos* 5. significat, vbi ait
eos debere esse magistros ab eo tẽpore, quo sunt VIII.
fidem Christianam professi quia tamen nondum
sunt hanc perfectionem assecuti, velle se absti-
nere ab explicando illis mysterio de Melchise-
dech difficili & arduo admodum.

Confirmatur ampliùs ex antithesi, quam facit
Apostolus inter *animalem* hominem seu *carna-
lem* hominẽ, & *spiritualem*; nam nomine *anima-
lis* non significat (vt falsò contendit Vittacherus)
hominẽ nondum regenerationis spiritu informa-
tum, sed Christianum quidem & iustificatum;
verùm, qui non sit ita peritus in cognitione, & in-
telligentia sublimium mysteriorum fidei nostræ:
nam est idem S. Paulo primæ *ad Corinthios* 3. ho-
minem *esse carnalem* & *esse paruulum in fide*, seu
in Christo, *non potui* (inquit) *vobis loqui quasi
spiritalibus, sed quasi carnalibus tanquam paruulis*

I. *in Christo*, id est, rudibus & adhuc penè infantibus in doctrina Christi, & nondum capacibus intelligentiæ summorum mysteriorum nostræ fidei, vt fusè explicat S. August. tractatu 98. in Ioan. imò & ipsemet Beza ad eum locum Apostoli; & ibi particula illa posterior (*tanquam parvulis in Christo*) est explicatiua istius prioris *quasi carnalibus*: nam & hæc mysteria fide credi & percipi, tam *à carnalibus*, quàm *à spiritualibus*, sed altiori modo ab his, quàm ab illis, inquit S. Augustinus loco mox citato: ergo, si, vt volunt Lutherus & Caluinus, sola fides iustificat, & qui *carnales* hîc dicuntur ab Apostolo iusti sunt, & proinde spiritu regenerationis informati contra Vittacherum suprà, imò & S. August. lib. 1. *de baptismo* contra *Donatistas* cap. 15. expressè dicat quosdam ex iis, quos Apostolus primæ *ad Corinthios* 2. vocat *animales*, ita esse natos per noui
II. testamenti sacramentum, *vt si priusquam spiritales fiant, ex hac vita rapiantur custoditi per sanctitatem sacramenti in terra viuentium computentur*, id est, beatitudine æternâ donentur: si hæc, inquam, ita sint, non omnes fideles iudicant de omnibus; nec proinde spiritus particularis in illis est iudex controuersiarum fidei.

Eodem etiam modo S. Hieronymus commentario *ad Galat.* cap. ad illa verba, quæ quidem sunt allegorica, explicat quisnam sit homo spiritalis, de quo loquitur S. Paulus primæ *ad Corinthios* 2. *nos*, inquit, *spiritualem, qui omnia iudicet, & ipse à nemine iudicetur, eum virum dicimus, qui scripturarum sacramenta vniuersa cognoscens sublimiter ea intelligit.*

Probatur item posterior pars nostræ responsionis, scilicet *iudicium istud, quod sanctus Paulus tribuit homini spiritali, non esse iudicium potestatis seu auctoritatis, sed discretionis* tantùm: nam
III. pro eo, quod vulgata editio Latina habet *iudicat*, Græca habet ἀνακρίνει, id est *discernit*, quod propriè & præcisè sumptum non sonat iudicium *potestatis seu auctoritatis*, sed *discretionis* tantùm, quo peritissimus aliquis per nudum assensum intellectus ita aliquid dispicit, vt distinctè illud cognoscat, & ab aliis distinguat, quod propriè non est tam iudicare iuxta loquendi formulam istius fori, quàm aliquid antecedens ad iudicium *potestatis* seu *auctoritatis*: & Henricus Stephanus in suo Thesauro linguæ Græcæ ad verbum κρίνω notat primam eius significationem eam esse, quâ ponitur pro *discerno*; non autem eam, quâ ponitur pro *iudico*, sed potiùs hanc ab illa esse deductam, quia, vt iam monuimus, qui iudicat, priùs discernit, quàm ferat sententiam & definiat. Vnde Beza suis commentariis ad hunc locum Apostoli explicat verbum istud *iudicat*,
IV. per *intelligit* & *discernit*.

Deinde, id etiam colligitur ex verbis præcedentibus Apostoli, & illorum serie cum istis, *spiritualis homo iudicat omnia*, prius enim ait in explicandis mysteriis se accommodare ad ingenium & capacitatem auditorum, perfectioribus seu prouectioribus altiora mysteria fidei se explicare, *quæ & loquimur*, inquit, *in doctrina spiritus spiritualibus spiritualia comparantes*, id est, viris in hac scientia perfectis sublimiora mysteria adaptantes, seu illis magis apta tradentes; & postea quasi reddens rationem istius suæ accommodationis, quâ sublimiora mysteria tradit spiritualibus, id est perfectioribus, non autem illa omnibus promiscuè explicet, subiungit, *animalis homo non percipit, quæ sunt spiritus, & non potest*

A *intelligere, quia spiritualiter examinatur*, seu, vt alij legunt (etiam ipse Beza) in plurali, *examinantur*, id est homo, qui non est perfectus in cognitione mysteriorum, nec facilè assurgit supra ea, V.
quæ percipiuntur sensibus, sed est adhuc paruulus in Christo, nondum est capax ea percipere, quia illa spiritualiter examinãtur, id est intellectu spirituali sunt examinanda & discernenda, quo loco textus Græcus eodem verbo ἀνακρίνεται explicat particulam illam *examinat*, quo infrà, dum est sermo de homine spiritali, verbum hoc *iudicat*; & proinde cùm Apostolus faciat hîc antithesim inter *spiritalem* hominem & *animalem* quoad intelligentiam mysteriorum, dum immediatè subiungit, *spiritalis autem iudicat omnia*, sicut verbum ἀνακρίνει in priori parte tantùm significat *iudicium discretionis*, ita & in posteriori.

Confirmatur ampliùs: ibi agit Apostolus de
B doctrina, quam quis tradit aliis, tanquam præceptor auditoribus, & quam ipsi auditores modo sibi proprio iudicant, prouectiores & qui valent ingenio bene, alij verò non iudicant: at in auditore iudicium istud eorum, quæ dicuntur seu explicãtur à præceptore, non est *potestatis* seu *auctoritatis iudiciũ*, sed *discretionis* tãtùm: ergo & locus ille Apostoli, quo ait *spiritalem hominẽ omnia iudicare* etiã intelligitur de *iudicio discretiuo*. VI.

Quintum fundamentum: 1. *ad Cor.* 2. dicitur: *vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatẽ.*

Respondetur, sensum Apostoli non esse, quòd detur vnicuique fideli manifestatio spiritus, quasi omnibus & singulis fiat reuelatio immediata per Spiritum sanctum, sed sensus eius est, cuicumque datur donum aliquod, quo patet eum accepisse Spiritum sanctum, istud ei dari in vtilitatem & commodum Ecclesiæ: & quòd hic sit
C sensus, patet primò, quia immediatè antè dicit, licèt sit idem Spiritus sanctus à quo promanant gratiæ illæ gratis datæ, de quibus ibi agit, eas tamen distribui pluribus, ita vt, qui habet vnam, non habeat necessariò & alias; vnde post verba obiectionis explicat illam gratiarum distributionem, *alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ*, & infrà, *diuidens*, inquit, *spiritus prout vult; vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem: per manifestationem spiritus* ibi non intelligit specialem & particularem aliquam gratiã gratis datam, sed finem proprium istarum gratiarum explicat, qui est dari ad bonum Ecclesiæ & proximi primò & per se, & non ad proprium commodum recipientis; tum quia hoc postulat distributio illa gratiarum, quam subiicit; tum quia non potest explicari, quæ sit illa gratia ab iis, quas postea recenset distincta; tum quia & ipsemet Beza ad illum locum Apostoli agnoscit hunc VII.
D illius esse sensum, dum illum explicando ita annotat, *spiritus sese gratis patefacit*, cùm videlicet hæc dona largitur ad vsum Ecclesiæ. VIII.

Sextum fundamentum: primæ Ioannis 2. dicitur *non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed vnctio docet vos de omnibus*. Respondetur S. Ioan. ibi non scribere ad vnum aut alterum, tres aut quatuor homines particulares, sed ita ad Christianos, qui tunc erãt in Parthia primã hanc scripsisse epistolã, vt eam ad omnis ætatis homines, qui erant inter illos Christiani, scripserit, vt patet ex cap. 2. *scribo vobis* (inquit) *filioli, scribo vobis patres, scribo vobis adolescentes, & scribo vobis infantes*; vnde, cùm inter illos essent plerique rerum diuinarum peritissimi, vt Episcopi & Doctores: neque enim verisimile Parthorũ Ec-

I. clesiam à breui tẽpore in Christo formatam istis A
præsidus fuisse desti tutam, à quibus ex gratia Dei reliqui possent instrui, tum circa res fidei, tum etiam quomodo possent hæretici latentes detegi, & euitari) factum est, vt scribens ad omnes simul dicat, *non scripsi vobis, quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam, & non necesse habetis, vt aliquis doceat vos, sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus:* non quòd sensus illius sit ideò neminem illorum docendum esse ab alio, verbi gratiâ, suo Episcopo, vel doctore, quia habet Spiritum sanctum intus docentem, & ei explicantem singula, hoc enim esset contra œconomiam à Christo Domino in Ecclesia constitutam, ex Apostolo *ad Ephesios* quarto, *alios dedit Euangelistas, alios Patres & Doctores*, imò & contra hæreticos nostri temporis, qui ad suos instruendos habent prædicantes, & magnam
II. partem diuini cultus constituunt, in audiendis B
& habendis suis concionibus; sed quòd inter illos sint Episcopi, à quibus reliqui omnes facilè possunt omnia edicere, ac proinde non esse necessarium, vt aliquis alius ab iis, ad quos scribit, eos edoceat; est enim satis familiare, in conscribendis epistolis, vt quæ per alios valde intimos & familiares præsentes sciri possunt, dicamus non necesse nos habere ea scribere, aut docere, licèt is, ad quem scribimus, de facto ista ignoret. Et hanc epistolam scriptam fuisse ad Parthos notat sanctus Augustinus libro secundo quæstionum Euangelicarum, quæstione trigelimâ nonâ, vbi ex capite tertio huius epistolæ citat locum tanquam ex epistolâ S. Ioannis *ad Parthos*.

Septimum fundamentum: ex auctoritatibus posterioribus fundamentis relatis ita argumentantur hæretici: qui iudicat omnia, & à nemine iudicatur, est supremus iudex controuersiarum
III. fidei, vt patet ex dictis disputatione secundâ, item C
is, cui datur manifestatio spiritus, item is, quem docet Spiritus sanctus, quique alio doctore non indiget: atqui fidelis quilibet ratione sui spiritus iudicat omnia, & à nemine iudicatur, fidelis quilibet est ille homo spiritalis, de quo Apostolus suprà primæ *ad Corint.* 2. Item ex loco S. Ioannis citato & sancti Pauli fidelis quilibet edocetur à Spiritu sancto, nec habet necesse doceri ab alio: igitur quilibet fidelis ratione Spiritus particularis est iudex omnium controuersiarum fidei.

Quòd si quis respondeat, Apostolum primæ *ad Corinthios* secundo per *hominem spiritalem* non intelligere fidelem quemlibet, sed eum solum, qui perfectus est.

Obiicit Vittacherus capite octauo suprà citato in quarto suo argumẽto hominem *spiritalem*, ibi opponi *carnali* homini: at nomine *carnalis*
IV. hominis intelligitur omnis ille, qui nondum est D
præditus spiritu regenerationis: atqui fidelis quilibet est præditus tali spiritu: ergo fidelis quilibet est homo spiritalis, & proinde iudex omnium controuersiarum fidei.

Respondemus maiorem tantùm esse veram, si intelligatur de iudicio *potestatis*, non autem, si tantùm intelligatur de iudicio *discretionis*; testimonia verò sacræ scripturæ tantùm de hoc intelligi: quod tamen non competit omnibus & singulis fidelibus, vt patet ex dictis, sicut nec ipsa probatio spirituum singulis fidelibus competit; cùm sanctus Paulus 1. *ad Corinthios* duodecimo discretionem spirituum inter gratias *gratis datas* non omnibus & singulis Christianis communes recenseat.

ARTICVLVS VII. V.

Soluuntur fundamenta hæreticorum ex auctoritate Patrum desumpta.

PRIMVM fundamentum petitur ex sancto Augustino, qui tractatu tertio *in primam epistolam sancti Ioannis* ad hæc verba, *vnctio vos docet de omnibus*, ita habet: *sonus verborum nostrorum aures percutit. Magister intus est. Nolite putare quemquam hominem aliquid discere ab homine*; & paulò pòst *cathedram in cœlo habet, qui corda docet.* & iterum infrà, *nolite dicere magistrũ in terra, vnus est magister vester Christus:* ipse ergo vobis intus loquitur; & iterum infrà *interior ergo magister Christus docet, inspiratio eius docet.*

Respondetur illud tantùm intelligi de necessitate gratiæ præuenientis & adiuuantis ad fidem supernaturalem nobis ingenerandam, sicut diximus suprà duo testimonia Isaiæ & Hieremiæ intelligenda esse, ita vt non excludatur necessitas doctoris exteriùs inculcantis & exponentis fidem, vt etiam seipsum explicat ibidem sanctus Augustinus sumpto exemplo ab agricola, *sic sunt* (inquit) *ista verba fratres, quæ forinsecus dicimus, quomodo agricola ad arborem forinsecus operatur, adhibet aquam & diligentiam culturæ, qualibet forinsecus adhibeat, nunquid poma format:* quod confirmat ex Apostolo primæ *ad Corinthios* tertio, *neque qui plantat, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus*, quæ omnia docent nos indigere gratiâ *excitante & adiuuante* ad credendum Deum esse præcipuum nostræ fidei auctorem, ita tamen vt intelligatur simul etiam doctor necessarius exteriùs illam explicans. VI.

Secundum fundamentum Vittacherus repetit ex sancto Ambrosio libro quinto epistolarum in oratione quadam contra Auxentium Arianum, quæ habetur, vt ille citat, inter trigesimam secundam, & trigesimam tertiam epistolam, vbi S. Ambrosius vult populum esse iudicem controuersiæ, quæ illi erat cum Auxentio. VII.

Respondetur, illum locum sancti Ambrosij iuxta editionem Parisiensẽ haberi libro secundo epistolarum epistolâ decimâ tertiâ, & malâ fide citari à Vittachero, & omninò contra sensum & intentionem sancti Ambrosij; totus enim in eo est sanctus Ambrosius, ibi epistolâ *ad Valentinianum* Augustum, vt suæ de fide disputationis cum Auxentio Iuniore laici non sint arbitri, quibus tamen concedit, vt intersint disputationi, non tamen tanquam iudices, *veniant*, inquit, *planè, si qui sint ad Ecclesiam, audiant cum populo, non, vt quisquam iudex resideat.* Nec fauet Vittachero, quod ibi subiungit sanctus Ambrosius, *vnusquisque de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur. Agitur de istius Ecclesiæ sacerdote, si audierit illum populus, & putauerit meliùs disputare, sequatur fidem eius, non inuidebo;* VIII.
nam tantùm ibi alludit ad illum Ecclesiæ morem quo populus optabat & postulabat hunc vel illum sibi dari in Episcopum, licèt ius suffragij in electione Episcopi non haberet, quia etiam in hoc negotio agebatur de Episcopo, & quod ait, *si audierit illũ populus*, & cætera, debet intelligi vel dictum ex magna confidentia S. Ambros. quâ confidebat futurum, vt Auxentius ille conuictus recederet, vel per concessionem similem ei, quam Elias Propheta libro 3. Regum cap. 18. fecit populo Israëi dicens, *si Dominus est Deus, sequimini eum, si autem Baal, sequimini illum.*

I. Vbi etiam notandum est ibidem à Vittachero S. August. contra propriam intentionem citari libro secundo, *de nuptiis & concupiscentia* capite 33. quando ait Iuliano, *iudicet Christus, iudicet cum illo & Apostolus*, quasi sanctus Augustinus vellet solum Christum loquentem per sacram scripturam esse iudicem controuersiarum: non enim ideò sic loquitur ibi, sed quia tam clarissimum proferebat pro sua sententia testimonium tum Christi Domini, tum Apostoli, vt iudice non opus esset, sicut plerumque in negotiis ciuilibus, quando verba contractus sunt tam clara & aperta, vt legitimus eorum sensus nullâ tergiuersatione possit celari vel detorqueri, plerumque vnus contendentium omissis etiam ipsis iudicibus prouocat ad ipsum textum contractus, quo solo pro terminanda lite est contentus.

II. ## ARTICVLVS VIII.

Soluuntur fundamenta hæreticorum ex ratione desumpta.

PRIMVM est: eius est iudicare de rebus fidei, cuius est probare spiritus, an ex Deo sint: atqui probare spiritus, an ex Deo sint, est omnium piorum fidelium primæ *ad Thessalonicenses* quinto capite, & primæ sancti Ioannis capite quarto, *nolite cuius spiritus credere, sed probate, an spiritus ex Deo sint.*

Respondetur negando maiorem, si intelligatur de iudicio *potestatis & auctoritatis*, sicut debet intelligi, vt in præsenti difficultate vim aliquam habeat; ad hoc enim, vt quis probet spiritus, an ex Deo sint, ex parte iudicij eius sufficit accuratum *discretionis* iudicium. Minor item pri-

III. mæ istius rationis est falsa, vt patet ex dictis suprà, vbi ostendimus gratias gratis datas, quarum vna est ipsa *discretio spirituum* ex ipsomet Apostolo primæ *ad Corinthios* duodecimo, non esse omnibus fidelibus communes, etiam valde piis; sic primæ *ad Thessalonicenses* quinto, ait enim, *omnia probate, quod bonum est tenete*, id est, discutite omnia discretionis iudicio, examinate, & quod bonum est amplectamini, quod adhuc non dicit Apostolus omnibus & singulis fidelibus, sed tantùm perfectis, quos suprà diximus ab eo vocari *spirituales*, agit enim ibi de prophetiis, id est de sermonibus, quibus aliqui vel scripturam, vel occulta quædam mysteria explicabant; nam præmittit, *prophetias nolite spernere*, & immediatè subiungit, *omnia probate, quod bonum est, tenete*: ergo illud iis tantùm dicit, qui prophetias eiusmodi poterãt diiudicare, hoc est examinare, discutere, vt etiam patet ex

IV. capite decimo quarto prioris *ad Corinthios*, *Prophetæ autem* (inquit) *duo, vel tres dicant, & cæteri diiudicent*, vbi per cæteros, non intelligit omnes fideles, nam præcedenti capite duodecimo negauit omnes fideles esse Prophetas, *nunquid omnes Prophetæ*, sed tantùm omnes reliquos Prophetas intelligit, inter quos hunc vult seruari ordinem, vt licèt eorum vnusquisque polleat dono prophetiæ, quod explicat his verbis, *potestis enim omnes*, scilicet, Prophetæ, *per singulos prophetare*; duo tamen aut tres tantùm loquantur, & reliqui Prophetæ solummodo diiudicent discretionis iudicio, quod est proprium perfectorum, quos suprà diximus *spirituales* vocari ab Apostolo.

A V. Locus verò primæ Ioan. 4. explicatus est à nobis suprà.

Secundum est: vnusquisque debet niti suâ fide, suóque iudicio non ex cuiusquam hominis arbitrio pendere: ergo vnusquisque sibi debet esse iudex, & suo iudicio diuinitus inspirato stare circa ipsas res de fide controuersas.

Respondetur falsum esse antecedens: nam iubemur audire Ecclesiam Matthæi decimo octauo, *ad Hebræos* decimo tertio, obedire nostris præpositis, quia peruigilant, quasi rationem reddituri pro nostris animabus, quod non essent facturi, si vnusquisque suo relinqueretur arbitrio, absque vllo peccato, sed hoc tantùm sensu fidelis quilibet relinquitur suo arbitrio, quòd penes eius libertatem sit fidem amplecti, vel non amplecti, bonum vel malum facere.

B VI. ## DISPVTATIO IV.

De hæresi admittente scripturam sacram pro iudice controuersiarum.

ARTICVLVS I.

Vtrum scriptura sacra sit in hunc finem à Deo data, vt esset supremus index controuersiarum fidei.

AFFIRMANT hæretici, Caluinus libro primo suarum Institutionum capite sexto §. 2. & 3. vbi ait Deum voluisse doctrinam fidei publicis tabulis scripturæ esse consignatam, vt doctrinæ veritas omnibus sæculis superstes ma-

C VII. neret in mundo, nec posse esse veram religionem vel doctrinam in aliquo, nisi fuerit verus scripturæ discipulus; quod idem est, ac habere illam pro supremo Doctore & iudice, & quod paulò obscuriùs ibi dicit Caluinus, longè clariùs exponit Chemnitius in suo examine Concilij Tridentini ad primum decretum 4. sessionis fusè disputans de origine, causa, & vsu scripturæ noui testamenti, ait enim, quia per traditiones non conseruabatur puritas doctrinæ, sed illo titulo & prætextu multa falsa & peregrina admiscebantur, Deum ideò dedisse scripturam, vt esset norma & regula fidei, & iudex in controuersiis, & disputationibus de religione. Eandem opinionem insinuat Petrus Martyr in locis suis communibus primâ Classe capite sexto, numero primo, & alij hæretici satis communiter, quando agunt vel de supremo iudice controuer-

D VIII. siarum fidei, vel de ipsa auctoritate & vtilitate scripturæ sacræ. Contra quos

Sit hæc propositio: *scriptura sacra non est in hunc finem tradita, vt sit controuersiarum fidei index supremus*: propositio est communis inter omnes Catholicos, quæ antequam probetur,

Notandum est primò nos loqui de *fine primò & per se intento*, qui vocatur cõmuniter à Philosophis, *finis cuius gratiâ*, seu *propter quem, ita aliquid sit, aut est, vt illo secluso nullo modo esset, aut fieret*, quomodo artes singulæ dicuntur esse propter proprios suos fines.

Notandum secundò, hæc esse valde inter se distincta, *esse vtile*, seu, *deseruire ad aliquod faciendum vel obtinendum*, & *esse primò & per se ordinatum ad illud, tanquam ad finem omninò*

I. *primum & sibi proprium*; cùm possit vnum esse sine alio, nec vnum inferat aliud necessariò: nam & quamplures scientiæ speculatiuæ primò, & per se ex natura sua ordinantur ad cognitionem veritatis, plures item practicæ, verbi gratiâ medicina primò & per se ad sanandum corpus humanū, quæ tamen suis possessoribus non desinunt esse vtiles, & in mutuis epistolis id etiam est cernere, qui illas scribunt amicè, sibi inuicem loquuntur, eas vtplurimùm volunt esse occultas aliis, nec ad faciendam fidem de re aliqua coram iudice ex natura sua vel institutione scribentium ordinantur, interim si deprehendantur vt alicui controuersiæ dirimendæ tanquam testes voluntatis, aut operis per alterutrum eius, qui scribit, aut ad quem scribitur, exerciti, possunt deseruire, licèt habeantur aliunde testimonia sufficientia, dicentur nihilo-
II. minus ad id esse vtiles, cùm tamen nec ex sua natura, nec ex institutione scribentis, vel eas recipientis, ad id sint ordinatæ; sic, quando in assertione nostra negamus scripturas sacras primò & per se esse conscriptas, vt sint supremus iudex omnium controuersiarum fidei, non negamus illas ad determinandas eiusmodi lites prodesse plurimùm: id enim libenter admittimus cum Apostolo *ad Romanos* 15. & secundæ *ad Timotheum* tertio, sic dicente, *omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendum in iustitia*; & tam ipsi Doctores, dum tractant res fidei, quàm Ecclesia, dum definit eas, iis quantum possunt ad eruendam quæstionis veritatem vtuntur: sed nostrâ tantùm propositione contendimus hunc non esse illarum finem *primarium*. Ex quo secundo notabili multa possunt explicari tum scripturæ sacræ, tum plurimorum Patrum auctoritates; quædam scripturæ vtilitatem e-
III. tiam ad definitionem & intelligentiam rerum fidei extendunt, inde tamen non docent illas esse earum iudices propriè dictos.

Notandum tertiò, ex iam prænotatis in principio primæ disputationis, hæc distingui, *aliquid esse iudicem, & aliquid esse normam aliquam*, regulam, seu medium esse vnum aliquod ex pluribus, quæ habet ipse iudex, & quibus ipse vtitur in expendenda veritate rei in controuersiam vocatæ; hoc enim secundum libenter tribuimus ipsi scripturæ sacræ, imò & hoc esse aliquem eius finem *secundarium*, cùm enim finis sacræ scripturæ sit excitare in nobis charitatem Dei, vt docet sanctus Augustinus libro primo *de doctrina Christiana* cap. 35. ex illo Apostoli *ad Romanos* decimo tertio capite, *plenitudo legis est dilectio*; ista autem charitas egeat rectâ fide illam dirigente & facem ei præferente, ex consequenti vo-
IV. luit Deus aliqua fidei formandæ, enutriendæ & stabiliendæ in eis reperiri media, sed non tam primò & per se, quàm ex consequenti: at ex hoc posteriori primum illud non sequitur, vt etiam patet in omnibus rebus ciuilibus.

Ex quo etiam notabili facile est intelligere multa, tum scripturæ, tum Patrum, testimonia, quæ in rebus fidei etiam valde controuersis remittunt nos vel prouocant ad sacras litteras, non tanquam ad iudices, sed velut ad testes, & medium, inter reliqua, quæ Deus dedit suæ Ecclesiæ, maximè commendandum: ex qua tamen positione & concessione scripturarum sacrarum, in ratione testis alicuius & medij non rectè colligitur eis etiam iudicis propriè sumpti partes competere, nisi omnes & fori & iuris formas ve-

A limus omnino destruere vel confundere. His prænotatis, V.

Probatur nostra propositio: primò ex Apostolo *ad Romanos* decimo quinto, *quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus*: circa quem locum duo sunt notanda, quæ videntur maximè facere pro nostra conclusione; primum est, nomen *doctrinæ* non ibi sumi tam strictè, vt solam traditionem dogmatum credendorum significet, sed sumi in ampliori significatione, quatenus instructionem & eruditionem denotat, etiam circa pietatem & bonos mores, non tantùm per præcepta, quæ à legentibus cognoscantur, sed etiam per enarrationem rerum ab aliis gestarum, sicut historiæ etiam profanæ dicuntur docere & erudire lectores suos, non tam quòd præcepta rei
B alicuius faciendæ vel fugiendæ contineant,
quàm quòd ipsismet rebus, quas narrant vel VI.
describunt, mouent tacitè, & quasi ad oculum ostendunt, nobis esse ab hoc vel illo cauendum, istud verò sectandum esse.

Quòd verò nomen *doctrinæ* ibi sumatur tam latè, patet ex particula illa rationali seu causali *(enim)* quam ibi addit Apostolus dicendo, *quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*: ibi enim rationē reddit, cur ad instructionem eorum, quibus scribit, adduxerit versu præcedenti illud in persona Christi Domini pronunciatum Psalm. 68. *improperia improperantium tibi ceciderunt super me*; quòd scilicet & Christi Domini passio, & res omnes in sacris litteris descriptæ, sint in hunc finem scriptæ, vt ex iis instruamur etiam circa pietatem, & reliqua viri pij officia.

Secundò, circa eundem locum notanda est
C illa particula, *vt*, quæ causam finalem rei alicu-
ius denotat, quemadmodum norunt etiam ipsi VII.
Grammatici; quia cùm addit Apostolus, *vt per patientiam & per consolationem scripturarum spem habeamus*, significat finem scripturæ sacræ primò & per se intentum esse, vt ex ea vitam æternam promittente, consolationem accipientes spem viuam charitate informatam habeamus, & in ea roboremur: at finis iste est omnino alius & distinctus ab officio iudicis controuersias definientis; sicut consolari, fouere spem de bono arduo conceptam, enutrire charitatem in aliquo, & litem definire, sententiam super ea pronuntiare, sunt inter se distincta: igitur non eo fine data est à Deo scriptura sacra, vt primò & per se esset iudex supremus controuersiarum fidei.

Confirmatur hæc expositio textus Apostolici
D ex eo, quòd libro 1. Machabæorum capite duo-
decimo, Ionatas summus sacerdos scribens Spar- VIII.
tiatis, dicat se & suos in rebus aduersis *pro solatio habere libros sanctos*, seu *sacros*, quâ loquendi formulâ explicat ipsum vsum, in quem sunt nobis datæ sacræ scripturæ.

Probatur item auctoritate sancti Augustini, superiùs relatâ ex libro primo *de doctrina Christiana* capite 35. item sancti Basilij præfatione *in omnes Psalmos*, vbi inter cætera ait scripturam sacram à Spiritu sancto esse conscriptam, vt ex ea non secus ac ex communi quadam curandarum animarum officina, medelam suo quisque morbo salutarem & accommodam possit seligere, scilicet semper in ordine ad dilectionem Dei vel excitandam vel fouendam. Hinc

I. S. Ambrosius epistolâ decimâ nonâ ait, scripturas sacras esse *fontes viuos, qui saliant in vitam æternam*, quia excitant hominem ad amorem Dei. Hinc dicuntur scripturæ sacræ ab Isidoro Pelusiotâ epistolâ 369. *scalæ quædam, quibus ad Deum ascenditur*, quod nihil est aliud, quàm finem illarum esse dilectionem, quâ vnâ homo maximè coniungitur Deo.

ARTICVLVS II.

Probatur eadem veritas ratione.

SECVNDÒ probatur nostra propositio ratione: sacræ scripturæ non ordinantur primò & per se ad hoc, vt seipsis soluant, iudicent, & definiant tanquam supremus aliquis iudex controuersiarum fidei: ergo illæ non sunt à Deo datæ in hunc finem. Consequentia patet ex primo notabili superiùs posito, & ex eo, quòd Deus,
II. qui est summè sapiens, ordinet res omnes & singulas in proprios suos fines. Antecedens verò probatur ex iis, ad quos scribuntur, seu quibus dantur; secundò ex modo, quo traduntur & scribuntur; tertiò ex causa seu occasione, propter quam scribuntur, quæ tria omnino aliter se habent in sacris litteris, quàm ratio, auctoritas, & institutio iudicis propriè dicti expostulet.

De primo probatur: quia, quando aliquis tanquam iudex definit controuersiam, quæ non vnum aut alterum, sed totam rempublicam tangit, debet sententiam ita pronuntiare, definire quæstionem & intimare sententiam, vt non vni tantùm aut alteri tãquam priuatis personis mentem suam explicet; sed toti reipublicæ aut omnibus de tali quæstione litigantibus aliàs non videtur sufficienter facta promulgatio, talisque sententiæ intimatio, & reliqui omnes, quibus
III. ita non fuerit pronuntiata actu quodam publico & solemni, poterunt ignorantiam prætexere, vt etiam patet in decretis Regum, Senatusconsultis & legibus ciuilibus: atqui quamplures sunt scripturæ sacræ partes, quæ aliquibus priuatis & tanquam priuatis sunt scriptæ, quas recensent hæretici inter eas, quibus tribuunt pro ipso fine controuersias fidei dirimere, vt vtraque epistola *ad Timotheum*, epistola *ad Titum*, *ad Philemonem*, duæ item posteriores epistolæ sancti Ioannis, quæ omnes non sunt traditæ modo in maiori propositione explicato: igitur nec definiunt controuersias fidei tanquam supremi iudices, nec in hunc finem sunt datæ.

Probatur minor, & de prima *ad Timotheum*, constat ex ipsomet eius initio, eam enim scribit sanctus Paulus tanquam priuatus aliquis explicans ei, quomodo sese debeat gerere in Episcopatu, si enim sanctus Paulus, vel Spiritus
IV. sanctus per hanc eum alloqueretur tanquam per iudicem scribendo, non eum rogaret, sed imperaret, à qua tamen rogatione suam inchoat epistolam.

Nec obstat, quòd ibi in persona Timothei vnumquemque Episcopum doceat, tradendo quæ sint eius partes, & quomodo in Episcopatu debeat se gerere.

Nam & Xenophon in suam Cyropædia multa tradit, quæ non soli Cyro, sed cuilibet optimo principi, sunt apprimè necessaria, nec tam Cyrum ipsum, quàm optimum aliquem principem videtur formare: neque propterea dicet quisquam ipsum Xenophontem non pro vno priuato scripsisse, vel ipsum Isocratem soli De-

A monico tanquam iudicem, & non vt hominem priuatum scripsisse. V.

De secunda eiusdem Apostoli *ad Timotheum*, idem patet ex toto quarto capite, vbi, quæ tractat, spectant ferè omnia ad res eorum priuatas, vt quod Timotheus Romam veniat, afferat penulam, libros, & membranas, quas sanctus Paulus reliquit Troadæ.

De epistola item *ad Titum*, cùm eiusdem planè sit argumenti ac prima *ad Timotheum*, vt prior nomine sancti Pauli ad priuatum est scripta, ita & posterior, sicut & ipsa, quæ est *ad Philemonem*, vt cuilibet legenti patet: de duabus posterioribus sancti Ioannis epistolis satis constat ex illarum inscriptione, tum ex commendatione eorum, ad quos illas scribit.

. Dicent fortasse, in epistolis istis nullum tradi dogma fidei, vel si quod ibi habeatur, etiam tradi alibi.

B At hoc refellitur: nam in epistolis *ad Timotheum* & *Titum* multa traduntur de officio VI.
Episcopi & conditionibus in eo requisitis, quæ nullo alio loco traduntur, & nihilominus ad regimen Ecclesiæ spectant; imò volunt hæretici Episcopos posse esse vxoratos, quod non possunt aliunde probare ex scripturis, quàm ex eo, quòd ibi dicat Apostolus Episcopum debere *esse vnius vxoris virum*

De secundo item, scilicet quòd *ex modo illo, quo scripturæ sacræ sunt traditæ & exaratæ, probari eas non ordinari, vt primò & per se sint iudex controuersiarum fidei, ostenditur*, quia modus loquendi iudicis definientis est omnino alius à modo loquendi scripturæ sacræ; iudex enim definiens non est ferè totus in recensendis historiis & rebus gestis, sed sicut leges istæ postulant, paucis verbis statuit, quæ sint seruan-
C da, quæ fugienda; sacra verò scriptura in quamplurimis suis partibus (vt Genesi, Exodo, Iosue, VII.
libris Regum, Euangelio & actibus Apostolorum) est ferè tota in referendis rebus gestis, quæ tamen apud hæreticos distinguuntur à præceptis dogmaticis, sicut & apud illos fides historica & dogmatica: ergo ex modo, quo sacræ litteræ sunt exaratæ, intelliguntur non fuisse ordinatæ primò & per se, vt essent supremus iudex controuersiarum fidei.

Confirmatur hæc ratio, quia aliàs debuissent potiùs tradi per modum Catechismi, sicut & fuit ordinatum Symbolum fidei ab Apostolis, quo tamen modo non fuerunt traditæ, vt patet ex dictis.

Tandem idem patet de tertio, scilicet ex *causa seu occasione, quâ sacræ litteræ fuerunt scriptæ*, intelligi eas non fuisse à Deo datas in hunc fi-
D nem, vt essent supremus iudex controuersiarum fidei; quod sic ostenditur: in constitutio- VIII.
ne & formatione alicuius reipublicæ, vnum ex iis, quæ primò & per se debent intendi, est ipse iudex pro dirimendis litibus ciuium ad pacem in republica seruandam, vt constat ex Platone in libris, quos scripsit de republica, & ex Aristotele in Politicis: at in formanda Ecclesia, sacra scriptura, primò & per se non fuit intenta, sed tantùm per accidens, prout etiam per accidens occurrebant occasiones scribendi; nam ex occasione Cherinti & Ebionis, qui negabant Christi Domini diuinitatem, S. Ioannes scripsit Euangelium, vt docet sanctus Hieronymus libro *de viris illustribus* in Ioanne, & ita de cæteris Euangelistis, & Eusebius libro tertio hi-

I. storiæ Ecclesiasticæ capite decimo octauo, expressè notat tam Apostolos Christi, quàm eius discipulos fuisse parum sollicitos de scribendo, *Vtpote (inquit) excellentiori ministerio ac longè hominum captum superanti inseruientes*, scilicet prædicationi Euangelij, & ex Apostolis Matthæum & Ioannem scripsisse Euangelium, ex tot Christi Domini discipulis Lucam, atque expressè suo tempore, famam seu traditionem fuisse eos necessitate quadam adductos se ad scribendum contulisse, quòd ibidem postea explicat sigillatim in vnoquoque Euangelista, afferendo occasiones, quibus motus scripserit: igitur non eâ intentione & fine primario sacræ scripturæ sunt nobis traditæ, vt essent supremus iudex in controuersiis fidei.

Respondebit fortè aliquis huic argumento, in sacris scripturis duplicem debere distingui finem, vnum ipsius Apostoli vel Euangelistæ
II. habentis se ad modum amanuensis cuiusdam respectu Spiritus sancti dictantis ei, quæ scriberet; alterum finem istius Spiritus sancti, loquentis per sacras scripturas tanquam primarij illarum auctoris: *primarium* autem finem ipsorum scribarum amanuensium Spiritus sancti potuisse esse non quidem eas tradere pro ipso supremo iudice, sed eas tantùm ex occasione aliqua superueniente scribere: at si spectetur finis *primarius* Spiritus sancti eas dictantis, eas fuisse, scilicet vt essent supremus iudex in omnibus controuersiis fidei; ideòque cùm res quælibet habens suum finem ex ordinatione agentis debeat quoad illum magis considerari secundùm intentionem *primary* agentis, quàm *secundarij* & instrumentarij tantùm: esto Euangelistæ, Prophetæ & alij amanuenses Spiritus sancti, & eius tantùm instrumenta ex aliqua alia particulari
III. occasione tunc eis occurrente scripserint sacras litteras; quia tamen Spiritus sanctus primarius illarum auctor eas dictauit eo fine primario, vt essent supremus iudex, non desinent rectè & propriè dici primò & per se in hunc finem fuisse traditæ.

Verùm refellitur hæc solutio: quia non satisfacit iis, quæ diximus pro secundo membro nostri argumenti: nam dum aliquis constituitur iudex, aut in aliquo alio officio, ita debet institui à *primario* suo auctore, vt eius introductio & modus illius explicent eum ad hoc munus deputari, maximè quando officium & primò instituitur, & traditur ei, aliàs non poterit pro tali agnosci, vt etiam videre est in officiis ciuilibus reipublicæ: at antequam scriberet Moyses & alij Prophetæ scripturam, non erat iudex controuersiarum fidei, vt suprà admittit Chemnitius,
IV. & Caluinus indicat, & dum scriptura introducitur ad hoc munus, vt volunt hæretici, nec eius introductio, nec modus, quo describitur, explicant eam in hunc finem tradi etiam à Deo *primario* suo auctore, sed vt historias & multa alia eiusmodi posteritati commendet, vt passim patet ex scriptura sacra, & quando ita aliquid traditur, quæcumque dicatur fuisse particularis intentio ipsius amanuensis, nunquam poterit apud bene cordatos homines talem auctoritatem obtinere, vt videre est in litteris regiis etiam sigillo eius munitis.

Adde quòd, sicut auctoritas iudicis est aliquid publicum, ita & ipsa eius institutio actu quodam publico litteris illam clarè & apertè explicantibus, vel aliquo alio simili, debet mani-
A festari, nec in illis litteris distinguunt homines, V.
quæ fuerit particularis ipsa regij scribæ intentio, sed tantùm quam præ se ferant verba edicti aut epistolæ Regis, & hanc vt propriam tum Regis intentionem, tum edicti, vel epistolæ finem *primariò* intentum accipiunt: ergo cùm, vt secundâ parte nostri argumenti ostendimus, modus, quo scripturæ sacræ fuerunt nobis traditæ, sit alienus ab eo, quo creatur & instituitur aliquis in iudicem; Deus item omnia tam in scribendo, quàm in operando bene & sapienter faciat, & ipsum opus & scriptionem suæ intentioni primariæ adaptet, fit, vt litteræ sacræ non sint à Deo nobis traditæ etiam vt primario illarum auctore, vt essent supremus iudex controuersiarum.

ARTICVLVS III.

B *Eadem veritas probatur alterâ ratione.* VI.

SECVNDA ratio pro nostra conclusione hæc est: quando dicunt hæretici scripturas *primariò* fuisse traditas à Deo, vt essent supremus iudex controuersiarum fidei, aut volunt istam auctoritatem fuisse collatam toti corpori librorum sacrorum, tam eorum, qui nunc extant, quàm eorum, qui iam perierunt, cuiusmodi sunt ex veteri testamento libri bellorum Domini, & multi alij libri à Salomone conscripti, quorum fit mentio in veteri testamento, nec tamen ampliùs extant, & in nouo, si credimus S. Gregorio libro vltimo Moralium capite 15. sancto Thomæ, sancto Anselmo & nonnullis aliis ad caput quartum epistolæ *ad Colossenses*, epistolæ S. Pauli *ad Laodicenses*, aut aliquibus tantùm ex illis & non omnibus: primum dici nequit, quia aliàs iam nostro tempore iudex ipse controuer-
C siarum esset aliquâ sui parte & auctoritate decisiuâ mutilus, imperfectus, & insufficiens; cùm VII.
libri isti deperditi partem aliquam faciant supremi huius iudicis; quod tamen asserere est contra hæreticos, vt patebit infrà.

Neque item secundum potest dici, quia cùm eodem spiritu dictati sint libri sacræ scripturæ deperditi, ac qui nunc extant, sunt etiam eiusdem auctoritatis, nec potest sufficiens aliqua ratio afferri, quare ij, qui nunc supersunt, sint potiùs in hunc finem à Deo dati, quàm reliqui qui perierunt, præsertim, cùm vel negligentiâ hominum, vel temporum iniuriâ perierint, & non expresso alicubi mandato Dei: ergo sicut illi, qui iam perierunt, non sunt de facto controuersiarum supremi iudices, nec in hunc finem à Deo destinati; quia Deus aliàs suo fine frustraretur: ita nec ij, qui apud nos adhuc remanserunt integri, fuerunt in hunc finem pri-
D marium à Deo dati Ecclesiæ. VIII.

Respondebit fortè aliquis, in libris deperditis vel nullum fuisse contentum dogma fidei, vel, si quod contineretur, illud etiam extare in iis, qui adhuc apud nos remanent integri, sicque Deum non fuisse frustratum suo fine dando scripturam sacram, nec Ecclesiam propriè perdidisse aliquam sui iudicis partem, cùm illam ipsam habeat in aliis, quæ remanent.

Verùm responsum istud tam facilè refellitur, quàm profertur; cùm sine vllo vel scripturæ, vel rationis fundamento dicatur; & hoc sit potiùs diuinare, quàm aliquid solidi respondere; cùm scriptura, quæ nunc extat, nunquam seipsam distinguat quoad hoc munus ab ea, quæ

I. periit, dicendo sibi soli hoc fuisse concessum à Deo, ei verò, quæ periit, denegatum, quin potiùs, sicut testimonia ab hæreticis prolata pro scriptura tanquam iudice secundùm illorum interpretationem sese extendunt ad totam scripturam, ita etiam ad eas scripturæ partes, quæ iam perierunt, & disputatione sequenti patebit dari quædam dogmata fidei, quæ non continentur in sacris litteris, quas nunc habemus præ manibus.

ARTICVLVS IV.

Probatur eadem veritas alterâ ratione.

POSTREMA ratio pro nostra conclusione desumitur ex sancto Irenæo libro tertio *contra hæreses* capite quarto, vbi scribit multas gentes sine caractere & atramento fidem ab Apostolis traditam seruasse vsque ad
II. suam ætatem, quas maximè laudat; *Hanc* (inquit) *fidem, qui sine litteris crediderunt, quantùm ad sermonem nostrum barbari sunt, quantùm autem ad sententiam & consuetudinem, propter fidem perquamsapientissimi sunt, & placent Deo conuersantes in omni iustitia & castitate & & sapientia*, & ibidem negat fidem fuisse perituram; si Apostoli scripturas non tradidissent, sed fuisse recurrendum ad traditiones.

Ex quibus omnibus S. Irenæi verbis ita formatur vltima nostra ratio: illud non est à Deo datum Ecclesiæ secundùm legem ordinariam in iudicem supremum controuersiarum fidei, sine quo etiam secundùm eandem legem potest esse fides, imò & de facto per longum valde tempus fuit in multis fidelibus, & quo sublato fideles habent aliquid aliud, per quod dignoscant rectitudinem suæ fidei: atqui ex mox relata sancti
III. Irenæi sententia multæ gentes sine vlla scriptura sacra per tempus satis longum fuerunt iuxta legem Dei ordinariam fideles, habebántque traditionem ab Apostolis ad ipsos deriuatam, quâ dignoscebant rectitudinem suæ fidei; ergo secundùm legem Dei ordinariam scriptura sacra non est Ecclesiæ à Deo tradita eo fine, vt esset iudex supremus omnium controuersiarum fidei. Minor quoad omnes suas partes est S. Irenæi suprà.

Maior confirmatur: quia Christus in instituenda sua Ecclesia non instituit supremum aliquem iudicem pro certo tantùm aliquo tempore, & alium pro sequenti: tum quia, cùm hæretici recurrant ad solam scripturam, deberent ex illa istud probare, quod nunquam facient: tum quia Christus Dominus cùm primò fundauit Ecclesiam, ita eam stabiliuit, vt dixerit portas
IV. inferi aduersus eam non præualituras esse; quod perpetuitatem status in Ecclesia à Christo constituti denotat: tum quia oportuisset Christum dando duos supremos iudices sibi succedentes explicuisse, quo tempore expiraret potestas seu auctoritas primi, quo item inciperet secundi iudicis auctoritas, sicut fecit Deus pro lege Mosaica, quam multis in locis veteris testamenti significat abrogandam esse per Christum: tum denique hoc asserere militat contra Caluinum & Chemnitium suprà relatos, qui volunt scripturas esse in hunc finem traditas etiam à tempore Moysis, dum fingunt ex isto instinctu tunc cœpisse res ipsas fidei mandari scripto.

Huic toti argumento respondebit fortè aliquis, primùm eo tempore, quo absque sacris
A litteris credebatur, spiritum particularem suppleuisse defectum sacræ scripturæ, & hoc significari à sancto Irenæo suprà, cùm de istis gentibus ita loquitur, *Multæ gentes barbarorum in Christum credunt sine caractere & atramento, scriptam habentes per spiritum in cordibus suis salutem.* V.

Deinde, à tempore Apostolorum ad sancti Irenæi tempora, paruam, loquendo moraliter, intercessisse moram, cùm S. Ioannes Apostolorum vltimus mortuus sit anno 68. post passionem Domini, vt testatur sanctus Hieronymus libro *de Scriptoribus Ecclesiasticis* in Ioanne; qui annus est centesimus primus à Christo nato; vixerit autem sanctus Irenæus circa annum Christi Domini, 160. sícque tantùm 59. anni intercedant, per quos potuit facilè ab istis gentibus conseruari doctrina Apostolorum per traditionem absque sacrarum litterarum opera.

B Verùm neutra solutio satisfacit, quia admittit duos supremos iudices controuersiarum fidei sibi inuicem succedentes, quod suprà reiectum est etiam ex consensu hæreticorum. VI.

Deinde prima refellitur, quia tantùm abest, vt id velit sanctus Irenæus, quin potiùs ibi ait recurrendum esse pro rebus fidei ad antiquissimas Ecclesias, & traditiones ab illis obseruatas: quibus traditionibus, & illarum ordinationi in perquirenda & amplexanda vera fide ait prædictas illas barbaras gentes credidisse adiutas Spiritus sancti gratiâ, hæc enim sunt eius verba: *cui ordinationi*; quâ scilicet oportet sequi ordinem traditionis, quam Apostoli tradiderunt iis, quibus committebant Ecclesias, sunt enim immediata eius verba, *assentiunt multæ gentes barbarorum, qui in Christum credunt sine charta & atramento scriptam habentes per spiritum in cor-*
C *dibus suis salutem, & veterem traditionem diligenter custodientes*; & capite secundo præcedenti inter cætera, quæ reprehendit in Valentino, & nonnullis aliis sui temporis hæreticis, est quòd eorum vnusquisque relictâ traditione sequatur priuatum spiritum, constituat se regulam credendorum, *vnusquisque*, inquit, *ipsorum omni modo peruersus seipsum regulam veritatis deprauans prædicare non confunditur*: ergo de mente S. Irenæi spiritus particularis non potuit in istis gentibus, quas ait sine vlla scriptura credere in Christum, supplere vices ipsius sacræ scripturæ tanquam controuersiarum iudicis. VII.

Secunda item solutio non satisfacit, primò, quia volunt hæretici ipsas scripturas, & ante Christum natum, & post eius ascensionem in cœlum, semper fuisse controuersiarum iudices; ergo cùm gentes illæ, de quibus ibi loquitur
D sanctus Irenæus, non ad illas, sed ad traditiones recurrerint pro rebus fidei, debent iuxta hæreticorum doctrinam violasse præceptum Christi: at hoc est falsum ex sancto Irenæo suprà istos barbaros hac de re laudante. VIII.

Deinde, ex eodem sancto Irenæo capite secundo citato Cherintus, & alij non tantùm aliquas scripturas, sed & traditiones negabant, sicut & nunc faciunt hæretici: ergo sicut volunt hæretici hoc nostro sæculo dogmata fidei non posse sufficienter probari ex traditionibus; ita & iuxta illorum doctrinam, neque tempore istarum gentium; cùm non minùs tunc reuocarentur in dubium traditiones, à Cherinto & aliis hæreticis, quàm hodie reuocentur à Lutheranis & Caluinistis: & proinde, sicut gentes istæ

I. A potuerunt credere, & fidem apud seipsos diutissimè conseruare absque sacris scripturis tanquam iudicibus, ita & nunc posset præsens Ecclesia; sícque non erit sacra scriptura à Deo vel Christo constituta supremus iudex controuersiarum fidei.

ARTICVLVS V.

Soluitur primum hæreticorum fundamentum.

PRIMVM fundamentum petitur ex Deuteronomij 31. vbi præcipitur, scripturam legi coram toto Israël, tam viris, quàm mulieribus, paruulis & aduenis, vt audientes discant, custodiant, & impleant, filij quoque eorum, vt audire possint, & in fine capitis scribitur, *ponite librum illum in latere arcæ fœderis, vt sit tibi con-*
II. *tra te in testimonium.*

Respondetur, negando ibi scripturam sacram dari vel proponi vt *iudicem controuersiarum fidei*, sed tantùm ibi contineri tanquam recitationem & promulgationem præceptorum moralium, iudicialium, & aliquot etiam cæremonialium in Deuteronomio contentorum, quæ omnia præcepta, quia erant de agendis & seruandis ab omnibus, & lex non promulgata non obligat, iubet Deus ista omnia præcepta ita à Mose promulgari, vt etiam statuat ad eorum cognitionem magis inculcandam memoriæ, ea iterum promulgari, & legi publicè vnoquoque septennio, sicut aliquando contingit in ciuilibus, vbi magistratus legem tulit, cuius obseruationem videt esse valde vtilem reipublicæ, sæpe non tantùm primâ illius promulgatione debitè factâ subditis est contentus, sed insuper iubet, vt
III. vnoquoque anno in loco publico coram omnibus die quadam solemni iteretur eius promulgatio & lectio (vt etiam animaduertere est in decreto Concilij Tridentini *de matrimoniis clandestinis* sessione vigesima quarta) vnde, quemadmodum tam in foro ciuili, quàm Ecclesiastico, legis promulgatio, vel etiam lectio frequentiùs repetita, non constituit legem illam litium iudicem, sed rerum tantùm obseruandarum normam, circa quam, si exoriatur dubium aliquod, ipse magistratus est conueniendus; ita etiam hæc legis Deuteronomij promulgatio per Mosem facta populo Iudaïco, & imperata illius repetitio, non constituit legem eiusmodi controuersiarum iudicem.

Et quòd ibi non agatur de ipsa sacra scriptura, vt est sacra scriptura, sed vt est lex quædam faciendorum & obseruãdorum ab omnibus, patet
IV. tam ex omnibus antecedentibus, quàm ex ipsomet textu citato in obiectione, *vt audientes*, inquit, *discant & timeant Dominum Deum vestrum, & custodiant, impleántque omnes sermones legis huius: filij quoque eorum, qui nunc ignorant, vt audire possint, & timeant Dominum*; quæ omnia tantùm inculcant obseruationem præceptorum Dei, & cùm obseruatio legis à iudicio controuersiæ circa legem, vel religionem natæ distinguatur, quia hoc ad magistratum, ista ad subditos pertinet, nunquam scriptura sacra vtitur hoc, vel simili verbo, *vt iudicent*, sed verbis istis *discant, impleant*; quæ, vbi est sermo de legibus & præceptis, propriè sonant in subditis cognitionem & obseruationem legum, seu præceptorum.

Et hæc solutio confirmatur ampliùs ex capi-
te decimo septimo Deuteronomij, vbi tam V.
cognitio præceptorum eiusmodi, quàm eorum obseruatio peculiariter præcipitur regi, qui fuerit pro tempore: *postquam*, inquit, *sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis huius in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus; & habebit secum, legétque illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & cæremonias eius, quæ in lege præcepta sunt*; vbi particula illa, *vt discat timere*, apertè declarat totum istud tantùm intelligi de cognitione & obseruatione legis, non autem de auctoritate iudicandi controuersias religionis.

Tandem: ibi singulariter fit tantùm mentio legis in Deuteronomio contentæ, vt patet tam ex hoc cap. 17. quàm ex 31. Deuteronomij: ergo
B secundùm hæreticos, prout vsurpant testimo- VI.
nium sacræ scripturæ, reliquæ sacræ scripturæ non habebunt auctoritatem iudicandi de rebus controuersis in fide, etiam pro tempore, quo vigebat lex Mosaïca, quod tamen non admittent.

ARTICVLVS VI.

Soluitur secundum fundamentum hæreticorum.

SECVNDVM fundamentum est, quòd vbi fuerunt exortæ, vel circa doctrinam, vel circa mores, corruptelæ, semper fuerint scripturæ propositæ tanquam iudices, Isaïæ octauo capite, cùm tempore Achab remoto altari regnarent corruptelæ, quæ prætextu reuelationum pro-
C ponebantur, dicebatúrque Israëlitis, *quærite à*
pythonibus & à diuinis, respondet Propheta, VII.
nunquid non populus à Deo suo requiret, pro viuis & mortuis? deinde, quia ista Prophetæ responsio negat esse recurrendum ad mortuos istos, & nihilominus in tali difficultate debet recurri ad aliquem, statim respondet simpliciter esse recurrendum *ad legem, & testimonium*, additque quòd *si non dixerint iuxta verbum hoc, non erit matutina lex.*

Sic etiam Iosaphat rex collapsam religionem restauraturus (Paralipomenon decimo septimo) misit de principibus suis, de sacerdotibus & Leuitis, qui docerent populum in Iuda, *habentes*, inquit, *librum legis Domini*, sic etiam temporibus Iosiæ & Esdræ, ex istis libris mores & doctrina sunt emendata, & priùs lectæ coram omni populo sacræ scripturæ.

D Vnde notat Kemnitius suprà, cùm Manasses
& Ammon reges vellẽt abducere populum à ve- VIII.
ra religione, abscondisse libros legis, ne singulis septenniis populo legerentur, vt ipse Moses præceperat.

Hinc, quando populus iubetur obedire iudicibus & sacerdotibus ad dubia religionis respondentibus, adhibetur hæc conditio, *si secundùm legem dixerint*, Deuteronomij decimo septimo, *& facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerísque sententiam eorum*: ergo in hunc finem datæ sunt scripturæ sacræ, vt essent iudices controuersiarum fidei.

Respondetur, negando in auctoritate Isaïæ 8. prouocantis *ad legem & testimonium*, pro-

I. A uocari ad illa vt *ad iudicem*, qui controuersias fidei dirimat, vel etiam agi de altari per Achab Regem subuerso, sed respondetur, verbis istis Prophetæ, *ad legem magis & testimonium*, significari pro cognoscendo euentu futurorum & portentorum, seu pro signorum intelligentia, vel pro capiendo consilio, non esse consulendos pythones & ariolos, vt prohibetur istâ lege Deuteronomij decimo octauo, *gentes istæ, quarum possidebis terram, augures & diuinos audiunt, tu autem à Domino tuo aliter institutus es;* vnde verba illa, *ad legem magis & testimonium*, sunt ipsamet responsio fidelium, quâ infidelibus Assyriis sibi dicentibus, vt pro portentis & signis datis populo Israëli consulant pythones & ariolos, respondent fideles Deum potiùs esse consulendum, & in rebus eiusmodi recurrendum potiùs esse ad legem Deuteronomij 18. ca-
II. pite id prohibentem, quam intelligunt per verba illa *ad legem & testimonium*: cui responsioni si
B non consentiant infideles illi Assyrij, contendántque ariolos esse consulendos, ait Deus, *eos lucem veritatis non habituros*, sed in errorum tenebris versaturos esse: at dicere sequendam esse legem Dei, Prophetarum itèm testimonia, quæ prohibent fidelibus consulere ariolos, pythones, & augures, non est dicere scripturam sacram esse iudicem controuersiarum fidei, seu ad eam vt iudiciariâ auctoritate præditam recurrendum esse in omnibus controuersiis fidei, sicut nec dicere esse obediendum certæ alicui legi per regem factæ, est dicere ipsam legem regis esse supremum iudicem omnium litium, quæ inter eius subditos orientur, non autem ipsum regem vel supremum eius Senatum: quòd autem prædictus locus Isaiæ ita debeat intelligi, patet tam ex ipsis antecedentibus, quàm
III. C consequentibus, vt quisque legendo facilè potest animaduertere, & hoc etiam modo illum explicat S. Hieronymus suis commentariis ad caput octauum Isaiæ.

Ad factum Regis Iosaphat ex libro secundo Paralipom. capite decimo septimo, respondetur primò, tantùm ibi agi de libro Deuteronomij, qui quia (vt præcedenti solutione indicauimus) continebat præcepta *moralia, iudicialia, & cæremonialia* omnibus seruanda ex institutione Dei, vocabatur *liber seu volumen legis Domini*, vt patet Deuteronomij 31. vbi iubet Moïses, vt Leuitici ponant Deuteronomium (quod ibi vocat *librum & volumen legis*) in latere arcæ fœderis: item ex 34. capite secundi Paralipom. vbi Deuteronomium temporum iniuriâ deperditum casu reperitur temporibus Iosiæ Regis in quodam templi gazophylacio, vocatúrque *liber
IV. D legis Domini*, per manû Moysi, quia continebat legem à Deo datam Iudæis per Moysem, quod de solo Deuteronomio potest intelligi, quod antea asseruabatur in latere arcæ fœderis; vnde, si velint hęretici ex hoc loco probare sacram scripturam, vel esse propriè controuersiarum fidei iudicem, vel eo fine à Deo datam, vel tanquam ad iudicem ad eam fuisse prouocatum pro dubiis circa religionem, debebunt consequenter admittere sacræ scripturæ reliquas partes ab hoc officio iudicis supremi fuisse exclusas, etiam tempore veteris testamenti, quod tamen non admittent, cùm pro eo tempore istam iudicis supremi auctoritatem toti corpori librorum in Canone Hebræorum contentorum concedant.

Secundò, respondetur ibi tantùm dici sacer- V.
dotes & Leuitas habentes librum legis Domini docuisse populum in Iuda, quod nullo pacto arguit auctoritatem iudicandi de rebus controuersis in fide tribui, vel conuenire sacræ scripturæ, sicut auctoritas dirimendi lites ciuiles non tribuetur corpori iuris Gallici, ex eo, quòd aliquis habens illud doceat populum, quæ sunt sui officij & muneris, sed quia, quãdo Rex Iosaphat misit prædictos sacerdotes & Leuitas, populus erat valde corruptus tam circa religionem, quàm circa mores, vt patet ex præcedentibus capitibus, poterat contraxisse ignorantiam legis Christi Domini, seu Deuteronomij, quæ illum obligabat, vt patet ex capite 17. Deuteronomij, & ex mox dictis ad primum argumentum, adeò vt significetur prædictos sacerdotes docuisse populum omnia præcepta in Deuteronomio contenta, & quæcumque eos docuerunt, docuisse
conformiter ad illam legem Domini, additur VI.
particula illa, *docebántque populum in Iuda habentes librum legis Domini.*

Atque hoc confirmatur ampliùs ex eo, quòd idem Rex Iosaphat capite decimo nono dicatur constituisse sacerdotes & Leuitas iudices controuersiarum de lege, de mandato, de cæremoniis & iustificationibus, quod non fecisset, si liber legis Domini habuisset hanc supremi iudicis auctoritatem pro dirimendis controuersiis circa religionem, præsertim cùm eius pietas in rebus eiusmodi procurandis commendetur potiùs in sacris litteris, quàm decimo septimo illo capite vituperetur.

Hinc etiam soluitur illud, quod affertur de lectione & recitatione libri legis Domini aliis temporibus factâ, quibus vel cultus religionis, vel morum probitas collapsa videbatur.

Hinc & soluitur, quod affert Kemnitius su-
prà de Manasse & Ammon volentibus abduce- VII.
re populum à vera religione, cùm enim ignoratis præceptis facilè peccent homines contra illa, & cultus exterior foueat religionem & deuotionem erga Deum, isti, vt faciliùs auerterent populum à vero cultu Dei, absconderunt librum legis Domini, quod tamen ex suprà dictis nullo modo conuincit auctoritatem supremi iudicis isti legi vel scripturæ competere.

Ad alteram confirmationem petitam ex capite decimo septimo Deuteronomij, vbi, quando præcipitur populo obedire iudicibus & sacerdotibus respondentibus de dubiis circa legem & cæremonias, additur illa particula, *& docuerint te iuxta legem eius*, quam hæretici dicunt esse *conditionalem*, quâ denotatur sacram scripturam esse supremum iudicem controuersiarum fidei, cùm enim iubeat talem sacerdotem seu iudicem respondere secundùm legem,
tribuit (inquiunt Kemnitius suprà in suo exa- VIII.
mine, Vittacherus Controuersia primâ, quæstione quinta capite quarto, & alij communiter) suum iudicium legi, & non illi sacerdoti, vel iudici.

Ad hanc, inquam, confirmationem respondetur, cùm hæretici non admittant vulgatam editionem pro authentica, sed Hebraïcam, quantum spectat ad Deuteronomium & alios veteris testaméti libros, qui hac linguâ primùm conscripti reperiuntur, non posse vti hac particulâ citato capite decimo septimo Deuteronomij tanquam confirmatione fundatâ in communi aliquo principio ab vtraque parte litigantium, id est tam à nobis Catholicis, quàm ab ipsis

I. Lutheranis, & Caluinistis admisso; nam, vt rectè
notat Bellarminus libro tertio *de verbo scripto* ca-
pite quarto, & Gretserus in sua defensione pro
isto capite Bellarminiano, textus Hebraicus non
habet illam particulam, *& docuerint te iuxta le-
gem eius*, scilicet Domini Dei, in qua tamen con-
sistit ipsa conditio, quam hîc vrgent hæretici:
nam pro eo, quod ita habet vulgata nostra edi-
tio, *& facies quodcumque dixerint, qui præsunt
loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te iux-
ta legem eius, sequerísque sententiam eorum, nec
declinabis ad dexteram, neque ad sinistram*; ita
vertit Vatablus, *túque ages iuxta præscriptum,
quod tibi indicauerint de loco illo, quem elegerit
Dominus, & obserua, vt facias secundùm omnia,
quæ te docuerint iuxta legem, quam tibi præscri-
bent, & iuxta sententiam, quam dicent tibi, nec a-
ges. nec declinabis à verbo, quod tibi annunciaue-
II. rint, neque ad dexteram, neque ad sinistram.*

Ex qua tamen versione satis constat, ibi no-
mine *legis* non intelligi, vel sacram scripturam
totam, vel ipsummet Deuteronomium, sed ipsam
sententiam, quam pronuntiabat ipse iudex; si e-
nim hoc nomine *legis*, intelligeretur sacra scri-
ptura, vel Deuteronomium, cùm hoc vtrumque
iam esset constitutum, aut saltem tunc constitue-
retur, Deus non ibi diceret iuxta *legem, quam ti-
bi præscribent*, sed potiùs iuxta *legem à me præscri-
ptam*: cùm hæc omnia absolutum sensum conti-
neant, & omnia reuocet ad ipsam sententiam
iudicis, dicendo, *non declinabis à verbo, quod ti-
bi annunciauerint*, quod de sententia à iudice
prolata, & non de sacra scriptura intelligitur, à
qua (vt constat ex antecedentibus) simpliciter
vult nullo modo esse recedendum, sequitur su-
premum iudicium circa controuersias fidei ibi
non remitti ad scripturas sacras tanquam ad su-
III. premum iudicem.

Et hæc solutio confirmatur ampliùs ex eo,
quòd Biblia Tigurina suâ versione adhuc mani-
festiùs ostendunt verbis istis Deuteronomij nul-
lam contineri conditionem, & nomine legis ibi
non intelligi scripturam sacram, sed ipsammet iu-
dicis sententiam: ita enim Latinè reddunt lo-
cum illum Deuteronomij, *obserua, vt facias se-
cundùm omnia, quæ te docuerint iuxta legem,
quam tibi præscribent, & iuxta sententiam, quam
dicent tibi, ages*: item ex versione Iunij & Tre-
mellij, quæ eodem planè sensu vertit & expli-
cat locum illum Deuteronomij. Vnde videat
Vittacherus suprà, quomodo conueniat cum suis
mox relatis, dum contendit textum Hebraicum
apertè continere prædictam conditionem.

Deinde, quoniam Vittacherus ibidem & Cy-
brandus libro tertio suæ replicationis *de prin-
IV. cipiis dogmatum* capite quarto, dicunt se vrgere
hunc locum, vt ex vulgata editione pro legitima
& authentica à nobis ex Concilio Tridentino
recepta, argumento, quod vocant Dialectici *ex
concessis*, aut *ad hominem*.

Respondemus secundò, cum Bellarmino su-
prà, particulam illam propriè loquendo non es-
se *conditionem*, sed meram assertionem inclu-
dentem in se assecurationem ex parte Dei, quâ
certum facit populum iudices istos rectè & se-
cundùm legem eius, id est saluo semper hono-
re, auctoritate, & item remanente integrita-
te legis, pronunciaturos sententiam, nec vllo
modo contra legem suam acturos, ad eum fer-
mè modum, quo plerumque homines solent v-
ti, qui dum certi sunt tam de probitate viri ali-

A cuius, quàm de eius peritia in negotiis admi- V.
nistrandis, si quem ex amicis ad eum remittant,
ad ingenerandam ei confidentiam, solent satis
communiter ei dicere, vt sequatur eius consi-
lium, se in suo negotio gerat, prout ille vir si-
bi valde notus & in tractandis negotiis apprimè
versatus, secundùm legem vel consuetudinem
patriæ dictauerit; quâ loquendi formulâ non
significatur conditio aliqua, quâ petenti con-
silium dicatur, vt postquam audierit virum il-
lum probum & peritum hoc vel illud consu-
lentem, antequam executioni mandet, illud di-
ligenter examinet, discutiat, num sit confor-
me consuetudini aut legi patriæ, aliàs impruden-
ter egisset eius amicus, nec minùs sollicitum &
anxium eum relinqueret, quàm fuisset ante ca-
ptum consilium; sed solummodo istâ formulâ
loquendi significatur eum fore securum, quòd
scilicet, cùm ille sit vir probus & in iure versa- VI.
B tissimus, non ei dicet aliquid legi contrarium,
& præterea posse tutò eius sententiam sequi:
sic in præsenti loco, quia Deus affuturus erat
semper speciali suâ assistentiâ supremis illis iudi-
cibus in proferenda sententia; ideò, ne illos er-
roris suspectos haberet populus, vel malitiæ,
vsus est prædictâ formulâ.

Et quòd hæc sit mens citatæ illius particulæ,
& docuerint te iuxta legem eius, patet primò
ex verbis statim sequentibus, *sequerísque sen-
tentiam eorum, neque declinabis ad dexteram,
neque ad sinistram*, quibus significat nullo mo-
do recedendum esse à sententia eiusmodi iudi-
cum, quod tamen falsum esset, si posset esse
contraria legi, posset enim euenire, vt vel ex
auaritia, vel ex fauore, vel ex aliquo alio vitio,
iudices interdum aliter definirent, quàm lex ip-
samet statueret.

C Deinde, idem patet ex fine istius legis, qui VII.
fuit terminare lites & controuersias, & quan-
do illæ sunt circa res fidei, homines ipsos se-
curos reddere de sua fide, in qua etiam hæsi-
tare grande peccatum est: at si prædicta parti-
cula sonaret tantùm meram conditionem con-
formitatis sententiæ iudicis ad legem Dei, &
potuisset iudex contrarium statuere, iam per
talem sententiam non finiretur controuersia,
potuisset enim, qui causâ ceciderat, alteri li-
tiganti dicere hoc adhuc restare videndum,
an iudex pronunciauerit conformiter ad legem
Dei, ad quod determinandum alio iudice ad-
huc fuisset opus, cùm neuter illorum voluis-
set alteri credere, sed quilibet legem Domi-
ni ad suum captum accommodasset: sic e-
tiam & hæreses durassent perpetuò, vnicui-
que coram Deo & in conscientia licuisset se-
D qui, quam voluisset fingere opinionem, dum VIII.
enim per hanc particulam, *si docuerint te iux-
ta legem eius*, importatur talis conditio, quam
fingunt hæretici, potuisset meritò fidelis qui-
libet dubitare, num sententia prolata per iudi-
cem supremum sit contra legem, vel ad men-
tem legis, & proinde saltem ad minus etiam
tutâ conscientiâ aliter credere, verbi gratiâ
nunc in Christum interiùs, & aliter exteriùs
seu publicè profiteri ad vitandum scandalum
& contemptum legis, quod tamen ante multa
tempora condemnatum fuit ab Ecclesia tan-
quam hæreticum.

Tertiò, confirmatur ex pœna mortis ibi sta-
tuta contra eos, qui definitiuæ sententiæ isto-
rum iudicum noluerint obedire.

I. A Nec est, quòd Vittacherus in sua prælectione *de Romano Pontifice*, quæ est controuersia quarta quæstione septima capite secundo, & citato loco suprà, dicat eandem pœnam esse statutam contra nolentes obtemperare iudici politico seu ciuili, & pœnam istam tantùm infligi ob contumaciam & superbiam; item ob scandalum natum ex contemptu sacerdotum, quando subditus eorum sententiæ non obtemperat, ac proinde in eo casu, in quo illi non iudicant conformiter ad legem, non perinde populum peccare in conscientia, qui non facit, nec obseruat quicquid præcipitur, modò sine contemptu id fiat in rebus mediis.

Hoc, inquam, non obstat, nam quicquid sit de iudice ciuili, an etiam illo capite decimo septimo Deuteronomij de eo agatur (neque enim est huius loci disputare) dispar tamen
II. B longè est ratio spiritualis & Ecclesiastici iudicis; cùm enim iste tantùm dirimat lites secundùm res temporales, quæ sunt bona quædam ἀδιάφορα, seu media, vt hîc vocat Vittacherus, quæ proinde saluâ conscientiâ possunt relinqui, & quæ respectu vniuscuiusque priuati non sunt tanti momenti, quàm honos iudici debitus, qui, dum agit ex tribunali, licèt iniustè pronuntiet, ius tamen semper dicere putatur, & cùm donum publicum priuato sit anteponendum, vbi non est locus prouocationis ad superiorem, debet sequi sententiam iudicis: at quando agitur de ipsa fide, de suscipiendo aliquo fidei dogmate, vel de cultu aliquo exteriori tanquam fidei internæ signo, minimè, quia nulla vnquam potest afferri causa rationabilis, propter quam teneatur fidelis, vel possit in conscientia, obtemperare iudici præcipienti etiam sub pœna mortis credere, vel aliquid
III. C suscipere tanquam dogma fidei, vel exercere velut interioris fidei signum, quod tamen propriè est contra fidem, dicentibus Apostolis Actuum quarto, *iustius esse Deum audire, quàm homines*; ideòque, cùm Deuteronomij decimo septimo Deus simpliciter & absolutè sub pœna mortis incurrendæ iubeat, vt fideles suscipiant quicquid sacerdotes eiusmodi definierint circa res fidei, vbi non corpori vel rebus temporalibus imminet periculum, sed animæ, non possumus aliter interiùs sentire, & aliter exteriùs profiteri vel silere; sicque, ne Deus esset ipsis Iudæis auctor & causa deceptionis, quæ per ignorantiam vel malitiam iudicis potuisset obrepere in ferenda sententia, debuit eos certos facere, quòd nunquam essent ex cathedra definituri contra suam legem & veritatem, quod non fuit necesse in Politico iudice ob superiùs
IV. D dicta.

Tandem confirmatur hæc secunda responsio ex sancto Augustino dicente, Pharisæos & Scribas (seu sacerdotes & Pontifices Mosaïcos) iudicantes ex cathedra, quantumcunque mali essent, non potuisse malè definire, quia ad bene definiendum cogebantur à Deo, sic enim de illis, vt in Moysi cathedra sedentibus, loquitur libro quarto *de doctrina Christiana* capite vigesimo septimo, *illa ergo cathedra non eorum, sed Moysis, cogebat eos bona dicere, etiam non bona facientes: agebant ergo sua in vita sua, docere autem sua, cathedra illos non permittebat aliena*: & libro decimo sexto *contra Faustum Manichæum* capite vigesimo nono, tractans hunc locum, Matthæi vigesimo tertio, *super ca-*
V. *thedram Mosis sederunt Scribæ & Pharisæi* &c. ita subiungit, *in quibus dominicis verbis debetis animaduertere, quantus honos delatus sit doctrinæ Moïsi, in cuius cathedra etiam mali sedentes bona dicere cogebantur.*

Circa quæ duo testimonia, notandæ sunt illæ particulæ, *cogebantur bona dicere*, *cathedra non permittebat docere sua*, id est peccata vel peruersas suas opiniones; quibus significat tales iudices, etiamsi voluissent docere ex cathedra, seu definire, nihilominus non potuisse, sed fuisse coactos ad bene definiendum. Et ne dicant hæretici iudices istos dici coactos bene definire, etiamsi voluissent malè definire; nec potuisse, quia scilicet conuincebantur euidentiâ testimoniorum scripturæ sacræ & ipsius veritatis per legem eis ostensæ.

Notanda est illa altera sancti Augustini
VI. particula, quâ hanc coactionem tribuit ipsi cathedræ, tanquam causæ vel occasioni rectitudinis in definiendo, & non vel scripturæ euidenti, vel manifestæ veritati, vt per legem eis ostensæ: cùm enim Pharisæi tempore Christi Domini essent homines pessimi, lucri cupidissimi (vt patet ex Euangelio, & notat sanctus Augustinus ibi) & hæc vitia facilè abducant hominem à veritatis tramite, imò & à ferendo sano & legitimo iudicio aliquando, vt patet in quibusdam iudicibus, verbi gratiâ Susannæ, non potuit sanctus Augustinus, ibi aliter intelligere cathedram Mosis coëgisse Scribas & Pharisæos ad bene docendum ex cathedra, seu definiendum, nec eis permisisse docere mala, quàm quòd Deus, cùm primùm instituit hanc cathedram in Deuteronomio, promisit omnes & singulas eius definitiones fore veritatis infallibilis, & proinde particulam illam, *& docuerint te iuxta legem*
VII. *eius*, significare potiùs assertionem, quàm conditionem; quod etiam indicat illa alia sancti Augustini particula, quâ dicit hunc honorem infallibilitatis delatum esse doctrinæ Moysi, vt mali etiam sedentes in cathedra Moysi cogerentur bona dicere.

ARTICVLVS VII.

Soluuntur obiectiones Cybrandi aduersus posteriorem solutionem præcedentis articuli.

OBIICIT primò Cybrandus, sanctum Paulum Actuum 23. disertis verbis docere prædictam particulam sonare meram conditionem, quâ ad hoc, vt lex summorum sacerdotum obligaret, debebat esse conformis legi Dei: cùm
VIII. enim Ananias Princeps sacerdotum in Concilio præcepisset, *adstantibus sibi percutere os S. Pauli*, ita eum increpauit S. Paulus, *& tu sedens iudicas me secundùm legem, & contra legem iubes me percuti?* quo, inquit Cybrandus suprà, manifestè ostendit S. Paulus summi Pontificis auctoritatem non esse ex lege, sed ei esse imperatum, vt iudicet secundùm legem.

Respondetur primò, ista verba ita dici à S. Paulo, vt tunc non existimauerit eum, contra quem hæc dicebat, esse summum sacerdotem, vt ipse S. Paulus statim ibi profitetur dicendo, *nesciebam fratres, quia est princeps sacerdotum*, & proinde hæc dicendo non potuit S. Paulus velle significare summum sacerdotem in ferenda sententia esse alligatum sacræ scripturæ, vel legi.

I. Secundò: quia potuit sanctus Paulus cogitare hunc esse aliquem ex iis, qui *principes sacerdotum* appellabantur, & proinde vnum ex iudicibus: sensus verborum eius est, quòd ille suis consiliis sanctitatem legum prætexere tenetur, quia de lege violata accusabatur sanctus Paulus, & nihil minùs curare, quàm ipsas leges seruare, cùm eas potiùs violaret iubendo Paulum percuti.

Tertiò: etiamsi sensus sancti Pauli esset summum Pontificem esse alligatum legi, propterea tamen adhuc non daretur suprema auctoritas iudicandi scripturæ vel legi, sed ipsi iudici, & lex vel scriptura esset tantùm norma aliqua, quam iudex inspiceret, dum vult ferre sententiam, & legi nihil contrarium pronuntiare, quod etiam fit ab Ecclesia, dum controuersias fidei definit.

II. Tandem: quando hæc dixit S. Paulus, priuilegia sacerdotum legis Mosaïcæ iam cessauerant, B cùm (vt ipse Cybrandus fatetur) omnia cæremonialia & legalia fuerint per mortem Christi Domini abrogata.

Obiicit secundò: quod promittit Deus, hoc præstat, promittit autem sacerdotes ex hypothesi nostræ solutionis semper secundùm legem suam iudicaturos esse; quæro igitur, cùm Caïphas pronuntiauit Christi doctrinam esse blasphemiam, Christum esse populi seductorem, Christum è medio esse tollendum, an summus sacerdos tunc contra legem pronuntiauerit, an non; si negas, blasphemus es; si affirmas, falsa est tua sententia, quâ scilicet suprà diximus particulam illam, *& dixerint secundùm legem eius*, significare assertionem, quâ promittebat Deus fore, vt semper sacerdotes definirent secundùm legem Dei, & veritaté rei: & quoniam Cybran-

III. dus vidit Bellarminum lib. 2. de Ecclesia & Conciliis respondentem ideò Caipham & alios sacerdotes tunc errasse, quia Isaiæ 6. & Danielis nono prædictum erat, Iudæos præsente Christo erraturos, Christum negaturos, & insuper Gretserum suprà dicentem promissionem hanc infallibilitatis in definiendo factam Iudæis tantùm fuisse vsque ad prædicationem Christi Domini, ideòque prædictam suam obiectionem cessare.

Vrget ampliùs non tantùm pro tempore prædicationis Christi, sed etiam vsque ad tempus mortis Christi Domini, debuisse durare promissionem hâc, aut eam non fuisse absolutè factam, sed tantùm sub conditione, quâ sententia hæc esset conformis scripturæ sacræ & legi Dei, hoc modo, mandatum Dei, *& facies quæcumque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus,*

IV. *& docuerint te iuxta legem eius*, durat & vim D habet legis, quandiu durat Leuiticorum sacerdotium: sed hoc durat vsque ad mortem Domini, seu ad instans illud, quo Christus in cruce dixit, *consummatum est*, quod fusè probat ibi Cybrandus ex scripturis & Patribus: igitur & hoc prædictum Dei mandatum, continens promissionem infallibilitatis in definitionibus istorum iudicum, durauit vsque ad mortem Christi & prædictum instans.

Neutra solutio (Bellarmini scilicet & Gretseri) placet: non quidem illa Bellarmini, tum quia duobus istis locis ab eo citatis nihil tale dicitur de ista infallibilitate, sed tantùm in Christi Domini morte sacrificium legale iri abrogatum: at hoc dixit Caiphas ante Christi Domini mor-

A tem: tum etiam quia lex Mosaïca, & omnia, quæ in ea includebantur, eo tantùm tempore fuerunt translata, quo translatum fuit Leuiticum sacerdotium, ex Apostolo in epistola *ad Hebræos* capite septimo, *translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat*; quo significat tantam esse inter sacerdotium & legem connexionem, vt vno translato transferatur & alterum: atqui sacerdotium Leuiticum tunc tantùm fuit translatum, quando Christus Dominus consummauit sacrificium crucis, vt intelligitur ex capite nono & decimo eiusdẽ epistolæ: neque enim priùs vim suam & dignitatem amisit vetus testamentum, quàm cùm nouum cœpit valere: at nouum cœpit tantùm valere in morte testatoris Christi Domini, ex nono capite *ad Hebræos*, ita vt vetus esset mortuum: igitur & lex ipsa Mosis, auctoritas, & eius iurisdictio debuerunt ad hunc vsque terminum durare. V.

Confirmatur ampliùs ex eo, quòd Ioannis vndecimo ideò dicatur Caïphas prophetasse, etiam Christo viuente & proximè morituro, *quia erat Pontifex anni illius*, quâ loquendi formulâ significatur Deum adhuc pro eo tempore honorasse dignitatem istorum iudicum, nec priuilegia illis concessa adhuc sustulisse. VI.

Minùs placet solutio Gretseri, extendens tantùm durationem infallibilitatis cathedræ Mosis in definiendo vsque ad tempus prædicationis Christi Domini, nam & Christus Dominus Matthæi vigesimo tertio agnoscit illam, etiam dum prædicat, in Scribis & Pharisæis ex cathedra definientibus, & Patres passim, dum vrgent hunc locum, vt sanctus Augustinus à nobis suprà relatus, & omnes ferè interpretes istius loci sancti Matthæi.

C Nec satis pia, imò nec Christiano digna videtur hæc explicatio, quâ dicit Christum dixisse *super cathedram Mosis* &c. non quòd auctoritas illius cathedræ esset infallibilis, sed ne Scribis & Pharisæis calumniandi occasionem præberet, Christum de eorum cathedra fuisse loquutum, ac si eius infallibilis in definiendo auctoritas eo etiam tempore salua & integra persisteret. VII.

Hæc, inquam, explicatio non est Christiano homine digna, imò & erronea: nam est contra illud primæ sancti Petri capite secundo, *qui peccatum non fecit, nec inuentus est in ore eius dolus*, & contra impeccabilitatem Christi, quæ est articulus fidei, sequitur ex prædicta Gretseri explicatione Christum sic loquendo commisisse officiosum mendacium, quod, quia mendacium est intrinsecè malum, vt communiter docent Theologi, erit etiam in Christo peccatum.

Colligitur autem hæc consequentia hoc modo: obtrudere falsum vt tale cognitum ab ipso proferente, illúdque tanquam verum affirmare ad vitandam calumniam, est mendacium officiosum: sed iuxta explicationem Gretseri mox relatam, Christus dixit Scribas & Pharisæos sedentes super cathedram Mosis & ex ea definientes esse sequendos & infallibiles in definiendo; quod tamen, vt vult Gretserus, erat falsum, & cuius contrarium Christus sciebat, & hoc ita dicebat, ne calumniaretur à Scribis & Pharisæis: ergo iuxta Gretseri explicationem Christus dixit mendacium officiosum, quod tamen est hæreticum & falsum. VIII.

Maior patet ex definitione mendacij officiosi, quam communiter tradunt Theologi, quando

I. agunt de mendacio, eius diuisione & speciebus. Minor est ipsius Gretseri, quia ait Christum non esse aliter loquutum de ipsa cathedra Scribarum & Pharisæorum, quàm si esset infallibilis, & hoc fecisse ad vitandam calumniam: quòd autem Christus non ignoraret de ipsa cathedra Scribarum, patet huius rei veritas ex perfectissima scientia, quam omnes Theologi agnoscunt in Christo à primo instanti suæ conceptionis.

Adde & hanc Gretseri explicationem repugnare eidem Gretsero capite quinto. Istis igitur solutionibus omissis, tam ad primam petitionem Cybrandi (scilicet, *an Caïphas dicendo Christum blasphemasse, verum dixerit, an non*) quàm ad eius confirmationem contra Bellarmini & Gretseri solutiones

Respondemus, in Conciliis duo esse distin-
II. guenda, ipsam *definitionem* scilicet, & *rationes*, seu media, quibus vtuntur pro statuenda definitione & alia omnia, quæ sunt vel præambula ad definitiones vel appendices, vel sunt aliquid aliud omnino ab ipsa Conciliorum definitione: iam, quando Deus promisit absolutè infallibilitatem cathedræ Mosis, non promisit illam pro hoc vtroque, sed tantùm pro primo, vt communiter docent Theologi: vnde solæ definitiones, & non item rationes Conciliorum, sunt de fide: at istud Caiphæ de Christo, *blasphemauit*, non erat conclusio, sed ratio seu medium, quo vtebatur ad ostendendum reliquis Sacerdotibus Christum esse tollendum, quemadmodum verba illa, quæ statim subiicit Caïphas, satis indicant, *quid adhuc egemus testibus, audistis blasphemiam?* ergo, quando tunc errauit Caïphas, Deus non defuit suæ promissioni.

III. Dices: at hæc fuit definitio Concilij, *reus est mortis*, in qua non minùs errauit Caïphas & Concilium, quàm dicendo, *blasphemauit*: ergò, vel nec pro definitionibus promisit Deus absolutè infallibilitatem iudicantibus ex cathedra Mosis, vel nec blasphemarunt, nec errarunt, quando definierunt Christum esse reum mortis, quem tamen innocentissimum fuisse & iniustè condemnatum passim testantur sacræ scripturæ.

Respondeo definitionem illam, *reus est mortis*, duplicem habere sensum; vnum *bonum & verum*, scilicet Christum esse *dignum mortis*, non quidem propter aliquod peccatum proprium, sed propter aliena, quæ in seipso expianda susceperat, & ad quod etiam faciendum ex patris præcepto tenebatur; alterum sensum habere *malum, blasphemum in Christum*, & in ipsis
IV. sacerdotibus grauiter culpabilem, quatenus significat Christum esse *reum mortis, quia blasphemauit*: iam secundùm priorem sensum in illa non fuisse erratum; cùm ex instinctu Spiritus sancti conformiter ad illam, priùs dixisset Caïphas, *expedit, vt vnus homo moriatur, & non tota gens pereat*, Ioannis vndecimo capite.

Secundùm verò posteriorem sensum fuisse quidem in hac sententia seu definitione erratum, sed Concilium hoc non tam propriè fuisse Concilium aliquod, quàm meram sacerdotum coniurationem in Christum; si enim inspiciatur scopus, seu intentum Concilij, tam conuocandi quàm conuocati, statim apparebit materiam in eo agitatam & definitam non esse materiam Concilij, ad quam promisit Deus

A infallibilitatem; nam intentum non fuit discutere & definire, *vtrum Christus esset verus Messias, filius Dei, vel Propheta*, quod definire ad eorum spectabat iudicium, & circa quod ex cathedra definiendum non errassent, sed fuit omni viâ etiam iniustâ (tam per inuidiam, quàm per dolum) ita Christum apud iudicem gentilem accusare, vt tandem eum morti traderent; & hoc pro stabilienda sua temporali republica, vt patet Matthæi vigesimo sexto, *tunc congregati sunt principes sacerdotum, & concilium fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occiderent*: & clariùs Ioannis vndecimo, *collegerunt Pontifices & Pharisæi concilium, & ab illo die cogitauerunt, vt interficerent eum*: & hoc tam omnibus erat notum, vt & gentilis iudex, & populus id etiam nosset: at Deus, quando promisit infallibilitatem defi- V.
nientibus ex cathedra Mosis, non pro qua- VI.
B cumque materia promisit, sed pro ea, quæ ad forum Ecclesiæ spectaret, tam pro doctrina fidei, quàm morum, qualis non erat hæc quæstio, *quâ viâ & ratione homo ille, qui se vocat Christum, tradendus est iudici gentili pro conseruanda temporali Iudæorum republica*, quam tamen solam disputarunt & definierunt tribus illis conciliis contra Christum congregatis Matthæi vigesimo sexto, & Ioannis vndecimo: vnde intelligitur, quòd & promissio Dei tunc adhuc manserit absoluta, & quomodo de facto errauit Caïphas tam in illa sua exclamatione, *blasphemauit*, quàm simul cum toto concilio in sua definitione, saluâ tamen & adhuc perseuerante integrâ absolutâ Dei promissione infallibilitatis in definitionibus ex cathedra pronuntiatis; sicut, licèt fateamur Ecclesiam nunc idem habere priuilegium, si ta-
C men vellet Ecclesia definire lites merè tempo- VII.
rales, vel quæstiones purè medicas, vel alia id genus, quæ nullo pacto ad doctrinam fidei vel morum spectant, licèt fortasse possit in illis decidendis errare, nullo tamen modo diminuta censeretur infallibilis eius auctoritas in definiendo, cùm ei à Deo ad hunc finem vel vsum non sit promissa.

ARTICVLVS VIII.

Soluuntur alia hæreticorum fundamenta ex scripturis desumpta.

TERTIVM fundamentum hæreticorum est, quòd Christus Dominus in controuersia illa, quæ erat de sua persona & doctrina,
D prouocat Pharisæos ad scripturas, Ioannis quin- VIII.
to, *scrutamini scripturas*.

Respondetur, ad illam auctoritatem ex sancto Ioanne petitam *scrutamini scripturas*, siue verbum illud, *scrutamini*, sumatur *in modo indicatiuo* (vt illud explicat sanctus Cyrillus libro 3. capite 4. ob verba illa sequentia, *quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere*, quæ hunc sensum efficiunt, *legitis scripturas, quia putatis habere in ipsis vitam æternam*) siue sumatur *in modo imperandi seu exhortandi*, quo Christus Dominus eos impellit ad lectionem scripturarum, nullo tamen modo remittere Iudæos ad scripturam tanquam ad iudicem controuersiæ, quam ibi disputat, nec asserere eam esse illius iudicem, sed eâ dumtaxat vtitur tanquam teste;

I. cùm enim ibi pluribus iam testimoniis (scilicet Dei Patris, Ioannis Baptistæ, miraculorum suorum.) probasset se esse filium Dei, nunc argumento petito ex admissis à Iudæis idem probat; sicut, dum docemus nostras conclusiones aduersus hæreticos, eas etiam probamus testimoniis sacræ scripturæ, quam admittunt hæretici, nec tamen censemur illam constituere propriè iudicem controuersiarum, sed testem tantùm veritatis.

Deinde: ibi tantùm est quæstio de vnica controuersia, nos iudicem omnium controuersiarum quærimus; tandem non ait Christus *legite*, sed *scrutamini*, id est, summa cum diligentia examinate, significans magno labore & industriâ opus esse in eruendo hoc mysterio ex scripturis sacris, sicut non minimo labore opus est in reperiendo thesauro profun-
II. dè recondito, vt notat sanctus Chrysostomus homiliâ 40. in Ioannem, vim & energiam istius verbi, *scrutamini*, ad illum locum Euangelistæ, explicando: vnde, cùm iudex debeat clarè & apertè loqui, ita vt possit ab omnibus intelligi, & Christus hoc verbo notet scripturas sacras esse difficiles, ibi solis doctis, nimirum scribis & Pharisæis loquatur, non eos remittit ad scripturas, nisi vt ad testes, à quibus labore adhibito veritatem istius quæstionis edis-cerent.

Quartum fundamentum: sanctus Paulus Actuum vigesimo sexto probat se nihil nouum vel peregrinum docere, quia nihil docet extra ea, quæ Moyses & Prophetæ prænuntiarunt. Item Actuum decimo septimo, Apostolorum prædicatio examinatur à Beroënsibus ad ipsius scripturæ iudicium, quæ omnia frustrà fierent, si alium in finem relictæ nobis forent sacræ lit-
III. teræ.

Respondetur, Actuum vigesimo sexto, non agi de omnibus fidei dogmatibus, sed de vno tantùm, scilicet *de resurrectione mortuorum futura per Christum*, de hac enim accusabatur, vt patet Actorum vigesimo quarto: vnde, vt accusatoribus suis legem & Prophetas admittentibus rectè respondit se *nihil extra dicere, quàm ea quæ Propheta loquuti sunt futura, & Moyses*, ac proinde se falsò accusari, sicut, si argueretur quis malè esse loquutus, cùm tamen ea tantùm diceret, quæ obscuriùs continentur in libris ab omnibus receptis, non diceretur constituere libros istos omnium litium, imò nec istius quidem accusationis, iudices, sed testes tantùm, quibus se esse probè loquutum testaretur.

Deinde, notanda est particula illa *loquuti sunt*
IV. *futura*, quâ satis innuit Apostolus se non loqui de omnibus fidei dogmatibus etiam in genere, cùm non sit illis commune includere futuritionem aliquam respectu alicuius differentiæ temporis, verbi gratiâ mysterio Trinitatis & multis aliis, sed de quibusdam tantùm per Christum futuris, etiam iuxta prædictionem Prophetarum.

Ad factum Beroënsium Actorum decimo septimo capite, videntur Beroënses ibi non recurrisse ad scripturas, vt ad iudices fidei, sed vt ad aliquod motiuum suscipiendæ fidei, quam illis prædicabat Apostolus: cùm enim illis nondum Christianis prædicaret Christum, eiúsque Euangelium, & totum istud probaret eis ex scripturis veteris testamenti, vt patet ex istis

A verbis initio capitis decimi septimi, disserebat V.
eis de scripturis, *adaperiens & insinuans, quia Christum oportuit pati & resurgere à mortuis, & quia hic est Iesus Christus, quem annuntio vobis*, nec illi etiam in conscientia tenerentur ei credere, nisi moti sufficienti aliquo argumento, quia, vt ait Sapiens, *qui citò credit, leuis est corde*; prudenter scrutabantur scripturas, num hæc ita se haberent, vt dicebatur ab Apostolo, cuius infallibilitatem in docendo etiam absque peccato ignorabant: nec post fidem susceptam reperientur ita perquisiisse scripturas hæsitando, num quæ dicebantur à sancto Paulo, essent vera: quòd enim eo capite decimo septimo Actorum ante verba illa, *scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent*, dicuntur suscepisse verbum *cum omni auiditate, quotidie*, non significat eos tunc credidisse in Christum, sed
B tantùm eos cum auiditate interfuisse concioni- VI.
bus, quas S. Apostolus tunc apud illos habebat de Christo, à quibus domum reuersi scrutabantur, num testimonia veteris testamenti prolata & explicata de Christo ab Apostolo ita se haberent, quibus probè cognitis moti sunt credere postea in Christum, quod significatur verbis istis immediatè sequentibus, *& multi quidem crediderunt ex eis*: atqui iam nomen suum dederat Christo & Ecclesiæ, & sciunt vel tenentur scire promisisse infallibilem Spiritus sancti assistentiam Ecclesiæ definienti & docenti ex cathedra, non possunt tutâ conscientiâ de veritate definitionum eius dubitantes eas ad trutinam sacræ scripturæ expendere, hoc enim facere est dubitare de vno ex præcipuis fidei articulis, & proinde fidem ampliùs non habere.

Dixi, *dubitantes*, si enim eis adhærendo fi-
C de Catholicâ, posteà cum testimoniis scriptu- VII.
ræ vel Patrum conferant, vt discant in particulari, quàm conformiter ad sacras scripturas & Patres definiat Ecclesia, iísque aduersus hæreticos sese muniant, quemadmodum facere possunt Catholici, laudandi sunt potiùs, quàm vituperandi.

Quintum fundamentum: Ioannis vigesimo hic finis exprimitur, dum dicitur, *hæc autem scripta sunt, vt credatis, quia Iesus est Christus filius Dei*: & *ad Romanos* decimo quinto, quando ait Apostolus, *quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt.*

Respondetur, sanctum Ioannem tantùm velle explicare finem narrationis à se factæ miraculorum Christi, esse, vt eos, ad quos dirigit suum Euangelium, inducat in fidem diuinitatis Christi Domini, & vt per hanc fidem con-
D sequantur vitam æternam, quod est longè a- VIII.
liud, quàm Euangelium hoc eo fine scribi, vt dirimat iuridicè omnes fidei controuersias, sicut aliud est historiam seu vitam principis alicuius describere, vt cæteri ad bene viuendum excitentur, & aliud talem historiam ex narratione constituere iudicem litium; & cùm in re qualibet sæpe distinguatur finis *operis* ab ipso fine *operantis*, sanctus Ioannes verbis istis potiùs explicat finem à seipso intentum, quàm ipsius sacræ scripturæ secundùm se spectatæ, conformiter ad occasionem relatam superiùs ex Eusebio & S. Hieronymo, quæ illum mouit ad scribendum Euangelium.

Addi etiam potest & hoc loco Euangelistæ vnius tantùm aut alterius articuli, & non om-

I. nium fieri mentionem: vnde, esto Euangelium A
hoc probet etiam illos euidenter; at pro aliis, quorum mentionem non facit, multò minus iudex esse poterit.

Ad illud Romanorum decimo quinto, *quæcumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt*, patet solutio ex prima probatione nostræ conclusionis.

Articvlvs IX.

Soluuntur fundamenta ex auctoritate patrum desumpta.

Primvm fundamentum petitur ex Tertulliano libro *aduersus Hermogenem* capite primo, vbi per *regulam veritatis* intelligit *sacram scripturam*.

Respondetur, aliud esse sacram scripturam
II. esse *regulam*, & aliud esse *iudicem veritatis*, vt iam sæpe obseruauimus: deinde, non negamus sacras scripturas esse aliquam regulam veritatis, seu medium aliquod illius dignoscendæ, quod etiam considerat Ecclesia, dum vult aliquid definire tanquam dogma fidei; sed negamus illam esse vnicam & totalem, cùm præter illam dentur & aliæ.

Secundum fundamentum: sanctus Chrysostomus homiliâ decimâ tertiâ in Genesim vult, vt præclusis auribus omnibus aliis ad amussim sequamur canonem sacræ scripturæ.

Respondetur, ibi sanctum Chrysostomum distinguere duo genera lectorum & auditorum; vnum eorum, qui solam delectationem quærunt; alterum eorum, qui vtilitatem in scripturis sacris, sicque nullo pacto est ei sermo de auctoritate iuridicâ decidendi controuersias fidei, quasi conueniat solis scripturis sacris.

III. Tertium fundamentum: sanctus Augustinus libro secundo contra Cresconium Grammaticum capite 31. ita ait, *neque sine causa tam salubri vigilantiâ Canon Ecclesiasticus constitutus est, ad quem certi Prophetarum & Apostolorum libri pertineant: quos omnino iudicare non audeamus, & secundùm quos de cæteris libris, vel fidelium vel infidelium, liberè iudicemus.*

Respondetur, sanctum Augustinum ibi non conferre auctoritatem sacræ scripturæ cum auctoritate Ecclesiæ in dirimendis controuersiis, quasi isti suprà hanc primas tribuat, sed tantum conferre sacræ scripturæ libros, cum aliorum quorumcumque auctorum libris; cùm S. Augustinus pro sua sententia euidentissimum haberet sacræ scripturæ testimonium, & Cresconius ei obiiceret sancti Cypriani oppositum te-
IV. stimonium, vbi sanctus Augustinus eum monuit, D
vt pietatem & humilitatem sancti Cypriani sequatur, respondet se nullam facere iniuriam sancto Cypriano, cùm eius quaslibet litteras à canonica diuinarum scripturarum auctoritate distinguit: quando verò ait ibi sanctus Augustinus, *nos non audere libros eos iudicare*, sensus eius non est, quòd Ecclesia suâ auctoritate non possit definire eos esse canonicos, & sic illos discernere à non canonicis; sed quòd, vbi pro talibus ab Ecclesia recepti sunt, non liceat eorum auctoritati refragari: at auctoritati aliorum librorum tantummodo sit deferendum vel non deferendum, prout videbuntur congruenter loqui, vel non loqui ad sacras scripturas, hunc enim esse sensum patet ex sequenti-

bus: nam sequenti capite, licèt plurimùm laudet V.
sanctum Cyprianum & eius scripta, adaptans sententiam hanc pro obiectione contentam ad suum institutum, reiiciens auctoritatem sancti Cypriani, quia erat contra sacram scripturam, subiicit, *ego litteras Cypriani, non vt canonicas habeo, sed eas ex canonicis considero, & quod in iis diuinarum scripturarum auctoritati congruit, cum laude eius accipio; quod autem non congruit, cum pace eius respuo.*

Quartum fundamentum: Ruffinus in expositione symboli, postquam recensuit sacræ scripturæ libros, concludit Patres intra hunc canonem conclusisse ea omnia, ex quibus vellent assertiones nostræ fidei desumi.

Respondetur, cum ibi constituere duas classes librorum, qui legantur in Ecclesia; in quorum prima, qui reponuntur, vocantur ab illo
B *canonici*, vt Pentateuchus, quinque scilicet libri Mosis ex veteri testamento, ex nouo qua- VI.
tuor Euangelia & multi alij, quos ibi fusè enumerat tam ex veteri testamento, quàm ex nouo: in secunda classe qui reponuntur, vocantur tantùm ab illo *Ecclesiastici*, verbi gratiâ Tobiæ, Iudith, Machabæorum, & plures alij, quos ibi recenset: atque inter libros vtriusque classis hanc esse distinctionem, quòd licèt omnes legantur in Ecclesia, nihilominus ex solis libris primæ classis possint desumi auctoritates ad faciendum aliquod dogma fidei; ex posterioribus verò minimè: quod affirmare, non est dicere solam scripturam sacram esse iudicem controuersiarum, sed tantùm inter illam & alios libros non canonicos discrimen aliquod ponere.

Et quòd sit hæc mens Ruffini patet ex ipso eius textu, vbi enim enumerauit libros primæ
C classis subiicit verba in obiectione citata; vbi VII.
verò alios, *Ecclesiasticos* quidem iuxta suam opinionem, non canonicos secundæ classis recensuit, ita subiungit, *quæ omnia legi quidem in Ecclesiis voluerunt*, Patres scilicet, *non tamen proferri ad auctoritatem ex his fidei confirmandam*: quomodo autem multi libri ex repositis à Ruffino in secunda classe sint non tantummodo *Ecclesiastici*, sed verè *canonici*, & proinde ex quibus potest peti auctoritas ad faciendum dogma de fide, non obstante hâc Ruffini auctoritate, non spectat ad hunc locum explicare, sed ad disputationem de scriptura sacra & libris canonicis.

DISPVTATIO V.

De modo, quo dogmata fidei Christianæ & Catholicæ ad salutem necessaria continentur in sacra scriptura. VIII.

Articvlvs Primvs.

Vtrum omnia fidei Christianæ & Catholicæ dogmata contineantur in scriptura sacra.

Qvoniam inter conditiones nostri supremi iudicis, suprà docuimus etiam requiri plenitudinem veritatum fidei, ideò controuertitur proposita quæstio: vbi Notandum primò est, illam à nonnullis hære-

I. ticis, vt Catholicos Doctores trahant in inuidiam, malitiosè proponi sub hâc verborum formulâ, *vtrum scriptura sit insufficiens*, quasi arguamus scripturam alicuius imperfectionis; sic eam proponit Lucas Osiander primâ parte sui Enchiridij controuersiarum capite primo quæstione primâ, & quidam alij; *malitiosè*, inquam, cùm enim dicatur tunc aliquid propriè *insufficiens*, quando ad id; ad quod faciẽdum vel obtinendum ordinatur, non habet satis virium, aut quicquid ad illud faciendum vel obtinendum est necessarium: sacra autem scriptura, vt præcedenti disputatione docuimus, non sit eo fine dictata à sancto Spiritu, vel ab Apostolis & aliis viris scripto relicta, vt esset iudex omnium fidei controuersiarum, vel vnica & totalis credendorum regula, fit, vt malè inscribatur hæc quæstio sic, *an scriptura sit insufficiens*; sicut, cùm
II. homo non sit ad volatum institutus à natura, ineptè dicitur insufficiens ad volandum, & sic aliquid imperfectionis in seipso habere.

Notandum secundò, per sacram scripturam hîc intelligi omnes libros canonicos tam veteris, quàm noui testamenti.

Notandum tertiò, nomine *dogmatum fidei Catholicæ*, hîc ea tantùm doctrinæ capita intelligi, quæ tam ad mores, quàm ad ipsam fidem hîc sunt necessaria: nam fatentur hæretici (vt constat ex Vittachero controuersiarum primâ, quæstione sextâ, quæ est *de perfectione scripturæ* capite sexto) Christum & Apostolos multa & docuisse & fecisse, quæ non sunt scripta in vllo sacro volumine; item ritus aliquos & consuetudines non scriptas sanxisse decoris & ordinis causâ; sed solùm contendunt ea omnia, quæ necessaria sunt, siue ad fidem, siue ad vitam, id est ad doctrinam fidei vel morum, *apertè &*
III. *abundè* (hæc enim aduerbia sunt ipsiusmet Vittacheri suprà) explicari in sacris litteris.

Notandum quartò, duobus modis posse intelligi omnia fidei & morum dogmata necessaria contineri in sacris scripturis; primò *quoad* ipsa verba, secundò *quoad ipsam rem significatam per verba*, & rem ipsam subiectam, iuxta quem posteriorem modum procedit nostra quæstio.

Notandum quintò, adhuc duobus modis posse intelligi, omnia dogmata fidei & morum contineri in sacra scriptura, etiam *quoad sensum & rem per ipsa verba significatam*: primò *expresiè & explicitè*, exempli causâ verbum diuinum esse incarnatum, Ioannis primo, *verbum caro factum est, Christum fuisse crucifixum, esse mortuum pro nobis*, & alia pleraque id genus, quæ secundùm totum suum sensum disertè exprimuntur passim in sacris scripturis: secundò *im-*
IV. *plicitè*, quatenus ita continentur in sacris litteris, vt ex iis per bonam consequentiam deduci possint: & hoc adhuc dupliciter, primò per deductionem *immediatam & proximam*, quomodo ex iis sacræ scripturæ locis, quæ tradunt expresſè Christum verè & propriè esse hominem, colligimus *immediatâ & proximâ* consequentiâ eum esse risibilem, quia ad esse hominis seu rationalis, quæ inesse Christo verè & propriè asserunt sacræ litteræ, statim *immediatè & proximè* sequitur risibile, tanquam vera hominis proprietas; secundò per *deductionem mediatam & remotam*, quomodo mediante *primariâ* proprietate demonstrantur apud Philosophos *secundariæ* proprietates de suo subiecto.

Iam, quando inter nos & hæreticos quæritur,

A an omnia fidei dogmata necessaria contineantur in sacris litteris, non intelligitur hæc quæstio de *implicita ea continentia*, quæ sit tantùm *mediata & remota*, seu per deductionem *remotam* ex aliquo scripturæ loco: nam aliàs, secundùm etiam hæreticos, multa deberent censeri de fide, quæ tamen illi respuunt; cùm enim dicat Christus Ecclesiam esse ab vnoquoque fideli audiendam, ita vt, qui ei obedire noluerit, sit habendus pro ethnico & publicano, & Ecclesia iubeat & doceat, verbi gratiâ *traditiones esse admittendas*, & multa alia, quæ negant hæretici, deberent ex consequenti eas tanquam de fide, sicut Ecclesiam admittere: sed tantùm intelligitur quæstio de continentia *expressa*, vel ad summum de ea *implicita*, quâ aliquid continetur ita in sacris scripturis, vt per *immediatam & proximam* consequentiam deducatur ex illis.

B Et certè hæretici nostri temporis initio suæ hæresis non distinguebant de continentia *expressa*, & *implicita*, quia vrgebant omnia fidei dogmata ita contineri in sacra scriptura, vt quicquid illis proponeretur, non contentum *explicitè*, audacter respuerent. VI.

Vnde etiam Vittacherus suprà, vbi conqueritur statum huius quæstionis malè fuisse à Bellarmino explicatum de *continentia expressa*, dicit nihilominus omnia, quæ necessaria sunt, (siue ad fidem, siue ad vitam spectent) apertè & abundè in sacris scripturis explicari, quæ verba quoad rem ipsam sonant *expressam* continentiam, quæ enim *implicitè* tantùm continentur in dictis, licèt ex iis per *immediatam* deductionem colligantur, non dicuntur nisi impropriè in iis *apertè* explicari: at nunc eò deuenerunt hæretici, vt tantùm velint omnia dogmata fidei & morum necessaria ita contineri in sa-
C cra scriptura, vt aut in illa contineantur *expresſè*, aut saltem ex illis *necessariò* inferantur & concludantur; & hoc per *immediatam* deductionem, vt suprà notauimus. VII.

Contraria sententia, quam loco conclusionis ponimus, est, *non omnia dogmata ad salutem necessaria, tam fidei, quàm morum, contineri expresſè in sacris litteris, nec ita in illis contineri, vt per immediatam deductionem ex illis necessariò deducantur.*

Duæ sunt partes huius propositionis; prior est apertè de fide ex iis tum scripturæ, tum Conciliorum, tum Patrum auctoritatibus, quibus Theologi probant admittendas esse traditiones in Ecclesia, eámque admittunt hæretici, vt suprà probauimus; posterior verò ita est vera, vt ei opposita ad minus sit erronea, nam multa sunt de fide, quæ admisſâ istâ propositione non
D amplius erunt de fide, vt constabit ex dicendis infrà; imò, si rigidè velimus iudicare de secunda propositionis nostræ parte, videtur esse de fide, VIII.
& eius contraria hæretica propter communem consensum Ecclesiæ, vt etiam patebit infrà.

Articvlvs II.

Probatur propositio superioris articuli ex sacris scripturis.

Probatvr superioris articuli propositio primò ex illo S. Ioan. in fine secũdæ suæ canonicæ, *plura habẽs vobis scribere nolui per chartam & atramentum, spero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui, vt gaudium vestrum plenum sit:* quod etiam repetit in fine tertiæ suæ canonicæ,

I. *multa habui tibi scribere, sed nolui per attramentum & calamum scribere tibi, spero autem protinus te videre, & os ad os loquemur.* Vbi notandum est, consideratis antecedentibus & consequentibus, in priori testimonio, particulam illam (*plura habens vobis scribere*) non posse intelligi, nisi de dogmatibus ad doctrinam vel mores spectantibus, quæ etiam omnibus sint necessaria: ex antecedentibus quidem, quia vt sit legitima connexio, & tum sensus tum sententiæ dispositio, debet prædicta particula intelligi de rebus eiusdem saltem generis & momenti cum iis, de quibus loquitur S. Ioannes; in antecedentibus, quemadmodum quando Christus Dominus in Euangelio dixit Apostolis, *multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare*, intelligitur de aliis multis mysteriis distinctis ab iis, quæ tunc illos docuerat, & quæ, vbi essent perfectiores, eos postea edoceret, & communis vsus loquendi id etiam
II. satis indicat: at S. Ioan. verbis immediatè antecedentibus tradit dogma spectans ad mores, scilicet *non esse cum hæreticis communicandum*, quod quidem respicit omnes & singulos fideles; præsertim, cùm præceptum istud dirigat ad priuatam mulierem & eius filios, in quorum persona etiam quoslibet alios instruit: igitur & per particulam illam sequentem (*plura habens vobis scribere*) debent intelligi aliqua alia dogmata, aut ad doctrinam, aut ad mores pertinentia.

Probatur item ex verbis istis consequentibus, *vt gaudium vestrum plenum sit*, quæ intelliguntur de gaudio spirituali, quod solent percipere fideles, quando instruuntur circa res fidei vel morum, nec enim verisimile est Apostolum illud intelligere de aliquo gaudio rei temporalis, ad hoc sæculum tantùm spectantis, cùm in dicta epistola totus sit in excitandis matre & filiis ad
III. bene viuendum in Christo.

Neque est, quòd respondeant hæretici ista dogmata, quæ ibi intelligit S. Ioannes se illos esse coràm docturum, alibi in sacris litteris contineri; tum quia, quâ facilitate id asseritur, etiam refellitur; tum quia, vt rectè ait Tertul. libro *de corona militis* quæst. 2. *expostulantes scripturæ testimonium in parte diuersa, præiudicant suæ quoque partis scripturæ patrocinium abesse debere*: & ideò, si velint hæretici, dogmata fidei, quæ hîc promittit S. Ioannes se coràm explicaturū, alibi esse scripta, id euincant ex aliquo scripturæ testimonio, & doceant locum hunc S. Ioannis necessariò intelligi de iis tantùm fidei dogmatibus, quæ alibi contineantur expressè, aut ex aliis scripturæ locis per immediatam deductionem colligantur necessariò, quod tamen facere nunquam poterunt.

Tum etiam quia si S. Ioannes intellexisset istud
IV. de dogmatibus tantùm iis, quæ in aliis scripturæ libris continentur, cùm S. Ioannes postremus omnium Apostolorum, imò & post eorum obitum has epistolas scripserit, quippe quæ sunt aduersùs hæresim Basilidis asserentis Christum non verum hominem, sed phantasma tantùm fuisse, vt constat tam ex illarum lectione, quàm ex Tertull. aduersus hæreticos de præscript. capite 46. & S. Epiphanio hæresi 24. ipsa autem hæresis Basilidis, licèt primùm clam concepta fuerit sub Traiano, sub quo obiit S. Ioannes Euangelista, non erupit tamen, nisi sub Adriano (vt testatur Eusebius libro 4. hist. Eccles. capite 7. & 22.) facilè eos ad aliorum Apostolorum & Euangelistarum scripta remisisset, nec in re

A tam necessaria, qualis est doctrina fidei, præsertim nascentis hæresis tempore, eos suspensos V.
tenuisset vsque ad illud tempus, quo ad eos erat ipse venturus: ergo loquitur ibi S. Ioannes de quibusdam aliis dogmatibus ad salutem necessariis, non contentis in aliorum scriptorum Canonicorum libris.

Probari etiam potest conclusio ex Apostolo secundæ *ad Thessal.* capite secundo, vbi postquam eos monuit, vt permaneant in integritate fidei acceptæ, subiungit, *tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram*; & quòd nomine *traditionum* sanctus Paulus non intelligat tantùm ritus quosdam, vel cæremonias, sed etiam fidei dogmata, patet; tum quia in antecedentibus docet multos tempore Antichristi à vera fide recessuros, ad quod vitandum eos exhortatur, vt stent in fide; & quo-
B niam quæri poterat à sancto Paulo modus & ra-
tio standi in fide, seu conseruandi fidem, subiungit, *tenete traditiones, quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram*: ergo vt eius sensus & connexio fiat appositè cum præcedentibus, debet locus iste etiam intelligi de dogmatibus fidei ad salutem necessariis, ita vt ibi fiat etiam partitio in ea, quæ scripto sunt exarata, & ea, quæ solo sermone sunt tradita ab Apostolis. VI.

Neque vim huius argumenti minuit, quod Antonius Sadeel respondet, scilicet in scriptis Apostolicis particulam illam (*siue*) repetitam copulare potiùs, quàm disiungere, & sensum Apostoli hunc esse, *state in doctrina, quam didicistis, & sermone nostro, cùm præsentes essemus, & postea nostris scriptis*, ita vt Apostolus non alia docuerit per sermonem, quàm quæ per epistolam aut alia scripta tradiderat.

Hoc, inquam, non minuit vim nostri argu-
C menti: nam plus debemus tribuere sancto Chry- VII.
sostomo, non tantùm linguæ Græcæ, (in qua scripsit Apostolus) peritissimo, sed & in lectione sancti Pauli exercitatissimo, hunc locum interpretanti in sensu *disiunctiuo*, quàm ipsi Sadeeli non ita in vtroque genere versato: sanctus autem Chrysostomus homiliâ 4. in 2. *ad Thessal.* explicans citata verba S. Pauli, ad illa statim ita subiungit, *hinc est perspicuum, quòd non omnia tradiderunt per epistolam, sed multa etiam sine scriptis, & ea quoque sunt fide digna, quamobrem Ecclesiæ quoque traditionem censeamus esse fide dignam: est traditio, nihil quæras amplius*: ex quibus S. Chrysostomi verbis satis intelligimus sensum S. Pauli iuxta suam interpretationem esse, non omnia fidei dogmata fuisse ab Apostolis scripto tradita, & ex consequenti particulam il-
D lam (*siue*) apud Apostolum esse *disiunctiuam*,
non *copulatiuam*.

Neque est, quòd quis dicat eum id intelligere VIII.
de solis ritibus à fidei dogmatibus distinctis: nam primò loquitur S. Chrysostomus ibi ad mentem S. Pauli, cùm locus ex illo relatus sit veluti quoddam corollarium, quod ex hac S. Pauli sententia ibi colligit sanctus Chrysostomus: at suprà ostendimus ex antecedentibus locum illum sancti Pauli ad litteram debere etiam intelligi de fidei dogmatibus ad salutem necessariis.

Deinde: idem S. Chrysostomus homil. 3. in posteriorem *ad Timot.* explicat illa verba Apostoli (*formam habe sanorum verborum, quæ à me audisti*) de fidei articulis omnibus necessariis, quæ per auditum à sancto Paulo Timotheus acceperat, & suo animo insculpta habebat; ex quibus

I. tanquam ex norma seu regula aliqua posset Timotheus loqui, definire quicquid sibi esset necessarium, siue circa fidem, siue circa charitatem, siue castitatem, & talem doctrinam solo verbo traditam ait intelligi ab Apostolo verbis illis *bonum depositum custodi*; ergo ex collatione huius loci cum eius explicatione loci præcedentis Pauli non potest sanctus Chrysostomus intelligi loqui tantùm de traditione aliquarum cæremoniarum, sed etiam de aliquibus dogmatibus fidei ad salutem necessariis solo verbo traditis.

Neque item hanc nostram explicationem destruit illa Sadeëlis ratiocinatio, quâ gloriatur se nos obruere, si verum est ex hoc loquendi genere (*siue per sermonem, siue per epistolam*) consequi, Paulum non omnia ad salutem necessaria scripsisse: ergo vicissim sequitur, Paulum non omnia ad salutem necessaria viuâ voce tradidisse Thessalonicensibus: at hoc secundum est im-
II. possibile & falsum ex pluribus locis vtriusque epistolæ *ad Thessalonicenses*, vbi tribuit illis plenitudinem fidei ex prædicatione viuæ vocis, id est, ait se illos docuisse viuâ voce omnia fidei dogmata ad salutem necessaria: ergo & primum est falsum, scilicet Apostolum non tradidisse scripto omnia dogmata fidei ad salutem necessaria.

Hæc, inquam, Sadeëlis ratiocinatio non destruit explicationem nostram verborum sancti Pauli. Primò enim respondetur nihil esse absurdi, admittere S. Paulum non omnia dogmata ad salutem necessaria viuæ vocis oraculo tradidisse Thessalonicensibus, sed aliqua tantùm scitu magis necessaria. aliqua verò cognitu quidem necessaria, sed non tanto necessitatis gradu, sed quæ priorum dogmatum cognitionem supponebant postea scripto tradidisse, sicque rectè diuidere dogmata fidei Thessalonicensibus com-
III. municata, in ea, quæ illis verbo prædicato, & in ea, quæ verbo scripto tradiderat; & quòd hoc admittere non sit absurdum, patet ex 1. epist. *ad Cor.* capite tertio; vbi dogmata fidei facit duplicis generis; quæ sunt prioris, vocat *potum & lac*, quòd scilicet sint intellectu faciliora; posterioris generis *escam & solidum cibum*, ad Hebræos capite quinto: vtraque ad fidem ita sunt necessaria, vt nolle assentiri vni eorum cum pertinacia sit hæresis in Christiano: iam, quando verbo prædicationis instruebat Corinthios, fatetur Apostolus se illis tantùm tradidisse dogmata prioris generis & non posterioris, & tamen capite sexto eiusdem epistolæ agnoscit Corinthios esse *fideles, in sanguine Christi Domini iustificatos, sanctificatos*, & præterea capite septimo eos scripto instruit de multis fidei dogmatibus, etiam circa matrimonium, etiam ad doctrinam morum spe-
IV. ctantibus, vt cuilibet legenti constabit: quæ tamen sanctum Paulum eos non docuisse viuâ voce satis intelligitur ex primis illis verbis septimo capite, *de quibus autem scripsistis mihi*, quâ formulâ se per epistolam consuli à Corinthiis de quibusdam difficultatibus, quas illos anteà docuerat, significat.

Idem patet ex epistola *ad Hebræos* citato loco; quos scripto docet, sacerdotium Christi, cuius cognitionem vocat *solidum cibum*, quod antea illos viuâ voce non docuerat, & iuxta sanctum Ambrosium libro sexto in sanctum Lucam ad caput nonum eiusdem sancti Lucæ, Diuus Paulus Actuum 17. in prædicando Euangelio Atheniensibus hunc seruauit ordinem, vt priùs eos instruxerit de fide in Christum vt hominem,

A quàm de fide in eundem Christum vt Deum; V.
ideòque & Dionysius Areopagita (inquit sanctus Ambrosius) *credidit in virum, vt in Deum crederet*, quid intersit quo quisque credat ordine, non in principiis perfecta quæruntur, sed de principiis ad ea, quæ perfecta sunt, peruenitur: ergo talis Athenienses informauit præcepto, talis nobis apud gentiles ordo seruandus est: ergo à pari non repugnat Apostolum primùm aliqua fidei dogmata magis necessaria docuisse Thessalonicenses viuâ voce, deinde alia, non ita tamen primo conuersionis illorum ad Christum tempore necessaria scripto tradidisse.

Secundò respondetur, ordinem hunc tradendi doctrinam fidei videri seruatum ab Apostolo respectu Thessalonicensium; non tantùm, quia inter Thessalonicenses ad fidem conuersos aliqui fuerant gentiles (vt patet ex capite 17. vbi
B S. Lucas referens conuersionem Thessalonicensium ita ait, *& quidam ex iis crediderunt, & adiuncti sunt Paulo & Silæ, & de colentibus, gentilibúsque multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ*) apud quos gentiles prædictus ordo prædicandi Euangelij seruandus est iuxta sanctū Ambrosium suprà, sed etiam quòd illum ipsum significat sanctus Paulus capite quarto prioris *ad Thessalonicenses*, dum ita scribit, *nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus*, quâ loquendi formulâ significat velle se aliquid eos docere, quod nondum illos docuerat, scilicet modum futuræ resurrectionis; nam, quamuis primùm illos instruendo in fide, in Christo docuisset, Christum resurrexisse à mortuis, futuram etiam mortuorum resurrectionem, modum tamen, quo futura est, quémque verbis sequentibus exponit, nondum illis tradiderat, vt satis intelligitur ex his verbis, *hac enim vobis dicimus*
C *in verbo Domini, quia nos, qui viuimus* &c. quibus duo intendit; primum est, fidem sibi apud illos conciliare pro inculcanda hac doctrina, affirmando se non proferre istud tanquam suum, sed tanquam Domini verbum, quod proinde est audiendum; alterum est, modum istum, quem ibi explicat futurum in resurrectione, pertinere ad fidem, & proinde credendum, cùm sit verbum non hominis, sed Dei, non de re ad vnum aut alterum hominem tantùm spectante, sed ad communem omnium salutem: ergo Apostolus aliqua scripto tradidit fidei dogmata Thessalonicensibus iam in fide perfectioribus, quæ illis antea viuâ voce non tradiderat.

Neque possunt hæretici respondere, Thessalonicenses antea sciuisse modum istum resurrectionis ex capite decimo quinto prioris *ad Corinthios*, vbi ille etiam aliqua ex parte describitur,
D nam inter epistolas sancti Pauli ordine temporis seu conscriptionis prima omnium est hæc prior *ad Thessalonicenses*, vt intelligitur tam ex capite 18. Actuum, vbi tunc primò Corinthiis fides Christi Domini annunciatur, quàm ex capite tertio primæ *ad Thessal.* vbi Apostolus se post aduentum Timothei Corinthum, prædictam è Corintho scripsisse ad Thessalonicenses epistolam significat.

Neque ex hac solutione sequitur aut suo defuisse officio, quando primùm illis prædicauit Euangelium, aut Thessalonicenses non habuisse plenitudinem fidei: non primum, quia, vt retulimus suprà ex sancto Ambrosio, debuit Apostolus seruare quendam ordinem in tradendis fidei dogmatibus, etiam ad salutem necessariis, si-

I. cut & obseruarunt Apostoli in abrogatione Legalium, ordo autem ille est optimus, quo à facilioribus fit exordium, & ab vno dogmate fit transitus ad aliud; maximè, cùm pleraque fidei nostræ mysteria sese iuuent inuicem tum ad fidem, tum ad eorum veritatem conciliandam.

Non item sequitur secundum, quia potest plenitudo fidei duobus modis intelligi; primò secundùm latitudinem omnium obiectorum, ad quæ fides sese extendit, ita vt Thessalonicenses singula illa distinctè sibi nota & explicata haberent; secundò quantum ad firmitatem assensus in fide requisiti: prior plenitudo, sicut non requiritur in omnibus de necessitate medij ad salutem (vt docent Theologi secunda secundæ disputando de necessitate fidei) ita etiam, si ex hypothesi defuerit Thessalonicensibus quoad aliqua obiecta particularia, quia non est necessaria
II. singulis hominibus, sed vnicuique pro ratione suæ conditionis & status, & quia habuerunt posteriorem plenitudinem, quæ tam ad fidem ipsam, quàm ad eius meritum facit, ideò fit, vt simpliciter sit dicendum Thessalonicenses habuisse plenitudinem fidei. Neque Apostolus tribuit illis priorem illam plenitudinem: quando enim capite primo prioris *ad Thessal.* ait Euangelium à se illis prædicatum *fuisse in plenitudine multa*, sensus non est, quòd illis prædicauerit omnia & singula fidei dogmata, sed quòd sibi prædicanti abundè suppeditata fuerint adminicula suadendæ Euangelicæ doctrinæ, ex parte quidem Dei dona Spiritus sancti & miracula, ex parte verò Apostoli summa cura & diligentia, ita vt ibi nomine *plenitudinis* intelligat abundantiam eiusmodi adminiculorum, & hic sensus satis colligitur ex illa exaggeratione & amplifica-
III. tione, quam facit ibi Apostolus, *Euangelium* (inquit) *nostrum non fuit ad vos in sermone, sed & in virtute, & in Spiritu sancto & in plenitudine multa*; vnde, quando ait Apostolus Thessal. factos esse formam aliis credentibus, id tantùm intelligit quoad alacritatem & promptitudinem ad pericula pro ipsa fide suscipienda, vt explicat S. Chrysostomus homil. 1. in primam *ad Thessal.* & quamuis in vtraque ad illos epistolâ S. Paulus mentionem faciat aliquorum præceptorum & dogmatum, quæ illos docuit, nunquam tamen dicit se explicasse illis omnia & singula fidei dogmata.

Neque propterea fides Thessalonicensium minùs erat perfecta, cùm satis illis fuerit scire in particulari, quæ sanctus Paulus, & alij ab illo commissi docuerant, reliqua verò in genere, quatenus scilicet credebant ea omnia, quæ eis ab Ecclesia proponebantur, vel poterant proponi
IV. esse credenda, prout & quomodo ipsa Ecclesia determinaret, sicut nunc in Ecclesia plerique rustici credunt, quorum tamen fides plerumque habet plus meriti apud Deum, quàm fides egregij alicuius Doctoris vel Prælati, vel etiam omnia fidei dogmata in particulari scientis.

ARTICVLVS III.

Probatur eadem veritas ex Patribus.

SECVNDVM genus probationis pro conclusione articuli primi desumitur ex Patribus, & primò ex sancto Irenæo libro tertio aduersus hæreses capite secundo, vbi expressè notat fuis-
A se proprium hæreticis sui temporis, cùm vide- V.
rent se à Catholicis premi traditionibus, eas omnino reiicere, *cùm* (inquit ibi sanctus Irenæus) *ad eam iterum traditionem, quæ est ab Apostolis, quæ per successionem presbyterorum in Ecclesiis custoditur, prouocamus eos, aduersantur traditioni.*

Item ex Tertulliano libro *de corona militis* capite tertio, vbi ex professo fusè docet traditionem non scriptam debere admitti; & quòd Tertullianus illud etiam extendat ad dogmata fidei, & non ad solos quosdam ritus & cæremonias, patet ex eo, quòd inter illas traditiones non scriptas, recenseat oblationes pro defunctis, quas tamen vt fidei contrarias reputant hæretici nostri temporis.

Nec est, quòd quis dicat Tertullianum istud hausisse à Montano, cuius hæresim est secutus, constat enim eum adhuc Catholicum scripsisse
B hunc librum ex his, quæ fusè tradit Parmenius VI.
in eius vita, & ex Lutheranis Sculretus primâ parte medullæ Theologiæ Patrum libro primo capite primo, vbi agit de scriptis Tertulliani, enumerat librum hunc de *corona militis* inter eos, quos in vsum Ecclesiæ & pro Ecclesia scripsit.

Nec item est, quòd quis dicat facere istas oblationes pro defunctis non esse de præcepto, & proinde, esto referantur à Tertulliano tanquam opus quoddam pium, quod suo tempore etiam obseruabatur, non tamen sequi inde esse aliquod dogma fidei ad salutem necessarium.

Non est, inquam, quòd aliquis hoc dicat: licèt enim aliquis particularis sublato scandalo & contemptu possit excusari ab istis oblationibus faciendis pro mortuis, nihilominus tenetur quilibet fidelis tanquam verum aliquod fidei dogma illas credere defunctis vtiles, Deo placentes, & ita de his rebus, quæ solâ traditione, & non
C scripto apud omnes seruantur in Ecclesia. VII.

Item ex sancto Basilio libro *de Spiritu sancto* capite vigesimo septimo, *dogmata*, inquit, *quæ in Ecclesia prædicantur, quædam habemus doctrinâ & scripto tradita, quædam rursus ex Apostolorum traditione in mysterio* (id est in occulto) *tradita recepimus: quæ vtraque parem vim ad veritatem habent, nec his quisquam contradicit, quisquis sanè vel tenuiter expertus est, quæ sint iura Ecclesiastica.*

Circa quod testimonium duo notanda sunt; primum, illud non intelligi tantùm de cæremoniis quibusdam, vt placet Kemnitio, sed etiam de dogmatibus fidei propriè sumptis, non solùm ob illum terminum, quo vbi vtitur sanctus Basilius, *dogmata*, sed etiam quia, vbi illud suum assertum illustrat exemplis, profert ipsum symbolum Apostolorum, quod ex sola traditione ha-
D bemus; alterum est ista particula, *nec quisquam* VIII.
contradicit, quâ significat illo tempore ita fuisse omnibus Catholicis explicatum dari in Ecclesia aliqua fidei dogmata, non contenta in sacris litteris, sed solâ traditione accepta, vt qui id nesciat, sit maximè ignarus iuris Ecclesiæ, cui Christus & Apostoli tanquam fidelissimæ custodi multa commiserunt seruanda, & cui etiam pro veneratione sacramentorum multa cæremonialia reliquerunt instituenda.

Item probatur ex sancto Chrysostomo superiùs relato pro expositione sancti Pauli secundæ *ad Thessalonicenses* secundo.

Item ex sancto Augustino libro secundo *de baptismo* contra Donatistas capite septimo, asserente multa non inueniri in sacris litteris, neque in

I. Conciliis, quæ tamen rectè creduntur, & quæ per vniuersam custodiuntur Ecclesiam, & nonnisi ab Apostolis tradita & commendata creduntur.

Et quòd id intelligat de aliquibus fidei dogmatibus, patet, quia ista dicuntur à sancto Augustino per parenthesim conformiter ad illud, quod docet ibi, scilicet baptizatos ab hæreticis non esse rebaptizandos, quod ibi asserit venire de traditione Apostolica; quæ quidem doctrina est dogma fidei definitum in Concilio Nicæno, vt notat idem sanctus Augustinus capite nono sequenti, & propter quod Donatistæ habiti sunt à sancto Augustino & ab Ecclesia sequentibus temporibus pro hæreticis: tum etiam ex eo, quòd ibi sanctus Augustinus passim excuset sanctum Cyprianum sequentem contrarium ab hæresi, quòd non fuerit in ea opinione pertinax; quòd propter illam noluerit pacem Ecclesiæ
II. scindere, quòd quidquid de ea recensuit, id omne contigerit ante alicuius Concilij plenarij definitionem, veritate rei nondum omnino perspectâ, cuius Concilij sententiam, si ei superuixisset, libentissimè fuisset secutus.

Et quòd dogma istud habeatur tantùm ex traditione, præterquam docet sanctus Augustinus libro quinto *de baptismo* capite vigesimo tertio, & libro *de vnitate Ecclesiæ* capite vigesimo secundo, vbi expressè ait istud dogma nusquam legi in sacris scripturis: patet etiam ex eo, quòd sancto Cypriano contrariam opinionem sequenti sola opponebatur consuetudo & traditio Ecclesiæ, vt patet ex eius epistolâ septuagesimâ tertiâ *ad Iubaianum*, & septuagesimâ quartâ *ad Pompeium*, quibus locis vrget sacræ scripturæ auctoritatem, quam putabat pro se facere, cuicúmque consuetudini & traditioni esse præferendam.

III. Ex quibus omnibus sancti Augustini & sancti Cypriani testimoniis duo nobis suppetunt argumenta pro nostra conclusione; primum continetur in illo sancti Augustini principio citato capite septimo libri secundi *de baptismo*, quo simpliciter & absolutè loquendo asserit multa rectè credi in Ecclesia, quæ tamen nec in sacris litteris, nec in Conciliis reperiuntur, sed habentur solâ traditione.

Alterum desumitur ex spirituali dogmate ad salutem necessario, scilicet baptizatos non esse rebaptisandos, quod locis citatis dicitur haberi ex traditione, & non ex sacris litteris.

Neque est, quòd Kemnitius in suo examine Concilij Tridentini dicat sanctum Augustinum ibi non ita admittere hoc dogma fidei haberi ex sola traditione, quasi non possit probari ex sacris litteris, in quo tamen tota consistit inter nos &
IV. illos præsens controuersia, quinimò probare istud dogma ex sacris litteris libro primo *de baptismo* capite septimo, libro quarto *de baptismo* capite item septimo & vigesimo quarto, item libro quinto capite quarto, & libro sexto capite primo, sed tantùm velle huius rei nulla extare exempla in sacris scripturis, quod tantummodo spectat ad quæstionem facti, & non ad quæstionem iuris: quæ tamen sola hîc controuertitur.

Non est, inquam, quòd hæc dicat Kemnitius, nam sanctus Augustinus ita probat istud dogma ex sacris litteris, vt tamen dicat ex illis ante definitionem Concilij plenarij non potuisse probari, imò Patres aliquos fuisse compulsos circa illud fluctuare, sed locis illis à Kemnitio ci-
A tatis tantùm vult suppositâ traditione & definitione Ecclesiæ vniuersalis de non baptizandis iis, V.
qui ab hæreticis fuerint baptizati, posse afferri aliqua sacræ scripturæ testimonia, quæ id aliquo modo ostendant, seu potiùs doceant esse rectè factum, & definitum ab Ecclesia, quæ tamen testimonia sublatâ traditione vel definitione Ecclesiæ id non euincerent, quomodo positâ traditione Ecclesiæ, quâ credimus Christum Dominum hanc formam instituisse, *ego te baptizo in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*, rectè probamus ex illo Christi Domini apud sanctum Matthæum vigesimo octauo capite, *baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti*, hanc esse formam legitimam baptismi necessariò à baptizante proferendam, cùm tamen sublatâ traditione Ecclesiæ tam de vsurpanda illa forma in baptismo, quàm de tali sensu istorum verbo-
B rum Christi tantùm possit percipi ablutio baptis- VI.
malis cum inuocatione Trinitatis facta, quæ potest intelligi fieri sine prolatione talis formæ, sicut, cùm ibidem subiunxit, *docentes eos seruare omnia, quæcumque mandaui vobis*, intelligimus præceptum istud fuisse ab Apostolis adimpletum, & in Ecclesia quotidie adimpleri, quando explicantur præcepta diuina adultis ad baptismum accedentibus, vel aliis iam baptismo initiatis, licèt, qui eos vel baptizet, vel instruat, non pronunciet ista Christi Domini verba *docentes eos*, cùm nihilominus Dominus eâdem loquendi formulâ & eodem tenore vtrumque facere, id est, baptismum & doctrinam tradere, ibi præcipiat.

Et primò, quòd mens sancti Augustini sit non tam probare ipsum dogma fidei, quàm illo tradito & definito per Ecclesiam ostendere rectè fuisse traditum & definitum, patet ex libro pri-
C mo *de baptismo* capite septimo, vbi enim præmi- VII.
sit illius definitionem fuisse factam in Concilio Nicæno, & accedit ad probationes petitas ex scriptura, disertè ait illas à se afferri eo fine, vt demonstret, quàm rectè placuerit, & verè secundùm Deum istud dogma Patribus: verba eius hæc sunt, *ex Euangelio profero certa documenta, quibus Domino adiuuante demonstro, quàm rectè placuerit & verè secundùm Deum, vt hoc in quoquam schismatico vel hæretico Ecclesiastica medicina curaret, in quo vulnere separabatur.*

Deinde, quòd sensus sancti Augustini sit dogma istud non probari ex scripturis sublatis traditione & definitione Ecclesiæ, etiam quantum spectat ad quæstionem iuris, vt loquitur suprà Kemnitius, patet ex eodem sancto Augustino libro de *vnitate Ecclesiæ* capite vigesimo secundo, vbi docens baptizatos ab hæreticis iterum non esse baptizandos, ita introducit Donatistam
D hæreticum sibi dicentem, *quomodo me suscipis?* VIII.
& respondet ei sanctus Augustinus, *sicut suscipit Ecclesia, cui Christus perhibet testimonium.* Et quoniam hæc responsio tantùm allegat consuetudinem Ecclesiæ & traditionem, inducit Donatistam vlteriùs postulantem aliquam scripturæ auctoritatem; *lege ergo mihi*, inquit Donatista, *quemadmodum Christus suscipi iusserit eos, qui ab hæreticis transire ad Ecclesiam volunt*, & respondet ei sanctus Augustinus, *hoc apertè & euidenter nec ego lego, neque tu Donatista.*

Circa quod testimonium notanda sunt verba illa obiectionis Donatistæ, *lege mihi* &c. quibus Donatista postulat sibi afferri legem in scriptura contentam, quâ hoc dogma fuerit san-

I. citum, quod propriè spectat ad quæstionem iuris, & cùm responsio ista sancti Augustini fiat appositè, verba illa eius ad quæstionem respondentis *neque ego lego*, tum procedunt de quæstione iuris, & non de quæstione facti secundùm mentem sancti Augustini, contra Kemnitium suprà asserentem sanctum Augustinum tantùm negare prædictum dogma posse probari ex sacris litteris, quantum spectat ad quæstionem facti, seu sanctum Augustinum tantùm velle nulla exempla huiusce rei extare in sacris litteris.

Secundò notanda sunt illa verba, *hoc apertè atque euidenter nec ego lego, neque tu*, quibus significat hanc quæstionem iuris non contineri apertè in sacris litteris, cuius tamen contrarium volunt hæretici.

Nec est, quòd dicant sanctum Augustinum
II. verbis illis, *apertè & euidenter* tantùm negare continentiam *expressam*, non autem *implicitam*, quâ per immediatam deductionem colligatur.

Nam ex quinto nostro notabili secundùm Vittacherum, quæ ex scripturis colliguntur deductione immediatâ, in illis continentur *apertè*: ergo cùm S. Augustinus apertè dicat, dogma istud non contineri *apertè & euidenter* in sacris litteris etiam secundùm Vittacheri phrasim, negat illud posse colligi immediatâ deductione ex scripturis: & certè quæcumque profert ex scripturis, probant valde remotè, & eorum probatio sublatâ Ecclesiæ traditione & definitione parum admodum vrgeret, aut nullo modo, cuiusmodi est illud Lucæ nono, *nolite prohibere, qui enim contra vos non est, pro vobis est*, quod profert libro primo *de baptismo* capite septimo, licèt enim hoc testimonium doceat donum ali-
III. quod particulare, v. g. *eiicere dæmonia*, de quo ibi est sermo apud S. Lucam, posse reperiri extra Ecclesiam, non tamē statim sequitur, ergo & baptismus, quia ab vno particulari ad aliud particulare non valet consequentia, & licèt Christus ibi significet aliqua dona Dei posse esse extra Ecclesiam, quia tamen id non est verum de omnibus, de dono fortitudinis in subeunda morte pro Christo, nec Christus ibi determinat, de quibus donis id sit verum, non sequitur ex illo loco Euangelistæ necessariò vel euidenter id etiam intelligi de baptismo.

Nec huic solutioni, quâ parte dicimus sanctum Augustinum loqui de quæstione iuris, obstat, quòd interdum sanctus Augustinus dicat huius reuetitionis baptismi nulla extare exempla in sacris litteris: id enim facit ad illustrandam quæstionem, & ad docendum aduersarios nul-
IV. lum habere fundamentum etiam in facto aliquo ex sacris litteris petito, vt postea deducat eos in re tanti momenti debere stare iudicio Ecclesiæ, quæ testimonio Dei plurimùm est commendata, quod magis facit pro nostra conclusione, cùm non quamcumque doctrinam non scriptam obtrudamus pro dogmate fidei, sed eam solam doceamus, quam ipsa Ecclesia probat, tradit, & docet: & hoc est, quod eodem capite vigesimo secundo de *vnitate Ecclesiæ* intendit sanctus Augustinus istis verbis, *nunc verò, cùm in scripturis non inueniamus aliquos ad Ecclesiam transisse ab hæreticis, & sicut ego dico, aut sicut tu dicis esse susceptos, puto, si aliquis sapiens extitisset, cui Dominus Iesus Christus testimonium perhibet, & de hac quæstione consuleretur à nobis, nullo modo*
A *dubitare deberemus id facere, quod ille dixisset,* V.
ne non tam ipsi, quàm Domino Iesu Christo, cuius testimonio commendabatur, repugnare indicaremur, perhibet autem testimonium Christus Ecclesiæ suæ. Verùm contra solutionem illam, quâ diximus sanctum Augustinum locis à Kemnitio citatis suprà ita probare ex scripturis, prædictum dogma, vt ad hoc, quòd hæc testimonia habeant vim, supponant traditionem & definitionem Ecclesiæ.

Obiicit Vittacherus quæstione sextâ superiùs citatâ de *perspicuitate scripturæ* capite duodecimo sanctum Augustinum libro quinto *de baptismo contra Donatistas* capite quarto agendo de rationibus, quibus prædictum dogma probatur, vti istis terminis, *tot ac tantis scripturarum testimoniis*, item *tam perspicuis rationibus veritatis*, quibus significat dogma istud sufficienter & sa-
B tis apertè probari ex sacris litteris: & libro quin- VI.
to *de baptismo* capite vigesimo sexto, dicere illud optimum esse, & sine dubitatione faciendum, quod Cyprianus monet, hoc est recurrendum esse ad fontes scripturarum, & eodem libro capite vigesimo tertio, scribere esse *contra mandatum Dei, vt venientes ab hæreticis non baptizentur, si iam illic baptismum Christi acceperint, quia scripturarum testimoniis*, inquit sanctus Augustinus, prout refertur à Vittachero, *non solùm ostenditur, sed planè ostenditur multos pseudo-Christianos, quamquam non habeant eandem charitatem cum sanctis, baptismum tamen communem habere cum sanctis*, & hanc suam obiectionem

Confirmat Vittacherus hoc argumento: aut erant apposita illa testimonia, quibus vsus est Augustinus, aut non erant apposita: si erant apposita, tunc refellebat Donatistas ex scriptu-
C ris, quod tamen negatum est primâ nostrâ so- VII.
lutione; si non erant apposita, tum abusus est ille his locis, & lusit, quod de tanto Patre affirmare iniquum est, & quia Vittacherus vidit Bellarminum libro *de verbo non scripto* capite septimo respondere sanctum Augustinum afferre ibi coniecturas ex scripturis, quæ aliquid valeant ad veritatem confirmandam post Concilij definitionem, sed quæ non per se sufficiunt, replicat coniecturas ex scripturis petitas non modò non sufficere ad hæreticos refellendos, sed ne momentum quidem vllum habere; item illa verba ex sancto Augustino mox relata, *tot, tantisque scripturarum testimoniis*, & alia similia ostendere sanctum Augustinum non agere ex coniecturis; tum denique, quòd si hæ coniecturæ non valent, nisi post Concilij definitionem, non valebant, quando san-
D ctus Augustinus iis pugnabat contra Donatistas, VIII.
adhuc enim nihil hac de re fuerat in Concilio contra Donatistas definitum.

Verùm ad ista omnia respondetur, & primò ad locum libri quinti contra Donatistas capite quarto, sanctum Augustinum non purè & simpliciter vti istis terminis, sed tantùm post recensitam Ecclesiæ traditionem, & Concilij plenarij definitionem, ita enim habet, *quisquis autem & de præterita consuetudine, & de posteriori robore plenarij Concilij, & tot tantisque sanctarum scripturarum testimoniis, & ipsius Cypriani multis documentis & perspicuis rationibus veritatis, intelligit baptismum Christi verbis Euangelicis consecratum non fieri cuiuslibet hominis peruersitate, peruersum*: ex quo ordine inter

I. istas probationes ab eo posito intelligitur tantùm velle istas scripturæ auctoritates, item rationes esse tanti momenti & tam perspicuas, vt positâ traditione & definitione Ecclesiæ, ex illis facilè intelligat quilibet baptismum non ex eo fieri irritum, quòd sit ab hæretico administratus; non autem seclusis traditione & definitione Ecclesiæ, quemadmodum significat loco à nobis superiùs relato ex capite vigesimo secundo libri *de vnitate Ecclesiæ*, & libro quinto *de baptismo* contra Donatistas capite vigesimo tertio, respondens ad illud S. Cypriani citatâ epistolâ *ad Pompeium* pro rebaptizandis ab hæretico baptizatis, *vnde est ipsa traditio, vtrum de Dominica & Euangelica auctoritate, an de Apostolorum mandatis & epistolis veniens*; quibus verbis postulabat sanctus Cyprianus auctoritatem ex nouo testamento, cui ait sanctus Augustinus,
II. *Apostoli autem nihil quidem deinde præceperunt, sed consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab eorum traditione exordium sumpsisse credenda est.*

Ad secundum locum petitum ex capite vigesimo sexto libri quinti *de baptismo* respondetur, referri à Vittachero sensu omnino contrario: nam loco istius particulæ, quam habet genuinus sancti Augustini textus, quique facit pro nostra conclusione, *vt ad fontem recurramus* (id est ad Apostolicam traditionem) ita supponit & legit Vittacherus, *recurrendum esse ad fontes scripturarum*, quod tamen est tam contra mentem sancti Augustini ex capite vigesimo tertio libri quinti *de baptismo* mox relato, quàm contra sancti Cypriani sensum, cùm illorum vterque agat de ipsa traditione.

Ad locum petitum ex capite vigesimo tertio libri quinti *de baptismo*, respondetur etiam malâ fide
III. referri à Vittachero: nam verba illa, *contra mandatum Dei esse, quòd venientes ab hæreticis, si tam illic baptismum Christi acceperint, non baptizentur*, non sunt propriè sancti Augustini; sed tantùm continent rationem sancti Cypriani pro sua opinione in citatâ epistolâ *ad Pompeium*, vt etiam patet ex verbis illis sancti Augustini immediatè antecedentibus, *quapropter ipsius etiam epistolæ, quæ ad Pompeium scripta est, ceteras sententias ex eisdem regulis breuiter percurrere non morabor.* Deinde subiicit verba mox relata, in quibus, quia sanctus Cyprianus dicebat hoc esse *contra mandatum Dei*, ita negando, interrogatiuè respondet, *quâ scripturarum auctoritate sanctarum ostenditur?* quasi dicat, nullâ; & cùm statim subiicit, *sed planè ostenditur multos pseudo-Christianos, quamuis non habeant eandem charitatem cum sanctis, sine qua nihil prosunt, quæcumque sancta habere potue-*
IV. *rint, baptismum tamen communem habere cum sanctis*, non probat directè ex scripturis baptismum collatum ab hæreticis esse validum; sed tantùm probat etiam ex sacris litteris constare baptismum non perdi à Christiano per peccatum mortale, sed posse cum eo consistere, quod est omnino aliud ab eo, quod controuertebat sanctus Cyprianus; & cùm hoc primum concederet sanctus Cyprianus in sua epistola *ad Quintum*, vt etiam constat ex sancto Augustino libro quinto *de baptismo* capite decimo octauo, admitteretque eos manentes in vnitate fidei non tantùm validè, sed etiam cum fructu gratiæ sanctificantis conferre baptismum accedẽtibus cum legitimâ dispositione, infert sanctus Augustinus,

A sanctum Cyprianum in suâ epistolâ *ad Pompeium*, ad hoc, vt suam opinionem probet, malè asserere Ecclesiam & spiritum (id est, charitatem & baptisma) ab inuicem non posse separari, vnde constat particulam illam sancti Augustini, *sed planè ostenditur*, intelligi de sequentibus, non autem de antecedentibus. V.

Ad argumentum Vittacheri, quo confirmat suam obiectionem, respondetur testimonia scripturæ, quibus contra Donatistas vtebatur sanctus Augustinus, considerata secundùm se & seorsim tam à traditione, quàm à definitione Ecclesiæ, fuisse apposita ad reddendum probabile dogma de non iterum baptizandis, quos hæretici baptizauerant: neque propterea sequitur sanctum Augustinum lusisse, tum quia non illis vtebatur nudè sumptis & seorsim à traditione & definitione Ecclesiæ, ferè enim semper repetit
B illam Ecclesiæ traditionem & Concilij plenarij definitionem; tum etiam quia, sicut in tradendis scientiis Philosophi, vt Plato, Aristoteles & alij, imò Christus & Apostoli in suadendis fidei articulis, non semper vtuntur argumentis necessariis, sed etiam aliquando probabilibus, vel ad captum eorum, quibus aut scribunt, aut loquuntur, accommodatis, nec propterea tamen censentur ludere, aut illis imponere, ita licèt sanctus Augustinus vtatur istis scripturæ testimoniis contra Donatistas, vt probabilibus tantùm, non propterea dicendus est tantùm ibi ludere: & ad inuestigandum veritatem rei alicuius præceptæ, cuiusmodi est *non iterare baptismum ab hæretico collatum*, ipsa rerum etiam ciuilium quotidiana experientia satis docet coniecturas tum à simili petitas, cùm ab iis, quæ conueniunt rei præceptæ, plurimùm prodesse, sicut in deprehendendo aliquo facto eas esse diligenter
C obseruandas notant ex professo, etiam ipsi Rhetores, dum suum oratorem formant. VI. VII.

Ad vltimum respondetur, coniecturas post definitionem Concilij debuisse valere etiam contra Donatistas, non tantùm quia Concilium istud fuerat vniuersale, sed etiam quia, quæ valent apud eos, quibus tanquam parentibus gloriamur, apud nos etiam valere necesse est: atqui sanctus Augustinus locis suprà citatis, & passim libris *de baptismo* contra Donatistas docet tam sanctum Cyprianum, quàm reliquos Episcopos, qui in Concilio Africano censuerant baptizatos ab hæreticis esse rebaptizandos, tales fuisse, vt si Concilio Nicæno superuixissent, fuissent cõfessi non tantùm traditionem & definitionem, quam impugnauerant, esse veram, legitimam, sed etiam nullo pacto dissidere à sacris litteris, quas vrgebant, imò auctoritates à sancto Augustino
D allatas suppositâ prædictâ traditione ostendere illam esse veritati conformem, & propterea Donatistæ gloriabantur se tam auctoritate sancti Cypriani, quàm Concilij Africani tanquam suorum parentum rebaptizare: igitur prædictæ auctoritates & coniecturæ, quæ afferebantur à sancto Augustino, debebant etiam valere apud Donatistas. VIII.

Quòd verò Donatistæ gloriarentur sancto Cypriano & Patribus Africani Concilij tanquam suis parentibus & auctoribus, expresè notat Vincentius Lirinensis in suo commonitorio aduersus hæreses, non longè à principio, dum ita cõfert prædictos Patres cum Donatistis, *O rerum mira conuersio, auctores eiusdem opinionis Catholici, consectatores verò hæretici iudicantur, absoluun-*

I. *tur magistri, condemnantur discipuli, conscriptores librorum filij regni erunt, assertores verò gehennas suscipient*. & paulò pòst, *quis tam sacrilegus, qui Donatistas & cæteras pestes, quæ illius auctoritate Concilij rebaptizare se iactitant, in sempiternum neget arsuros esse cum diabolo.* A

Neque solus sanctus Augustinus docet ex sola traditione baptismum collatum ab hæreticis fuisse definitum, validum, sed etiam sanctus Gregorius libro nono epistolarum epistola 61. item Vincentius Lirinensis loco mox citato, vbi loquens de hac controuersia apertè ait non defuisse Agrippino, sancto Cypriano, & aliis contrarij dogmatis sectatoribus tanta diuinæ legis oracula, esto malè intellecta, vt tamen controuersia hæc alio modo sopiri non potuerit, nisi, quòd esset noua contra consuetudinem, contra Ecclesiæ traditionem; idem denique agnoscit

II. Eusebius libro secundo historiæ Ecclesiasticæ capite secundo & tertio, vbi apertè ait istam baptismi repetitionem tunc fuisse reiectam, quod esset contra consuetudinem & traditionem Ecclesiæ. B

ARTICVLVS IV.

Eadem veritas ostenditur ex variis dogmatibus & Iudæis & nobis traditis.

TERTIVM genus rationum pro nostra conclusione desumitur ex iis dogmatibus, quæ tam Iudæi in veteri lege, quàm nos in noua admittimus, quæ tamen nec apertè habentur in sacris litteris, nec ex illis colliguntur per necessariam consequentiam deductione immediatâ: pro veteri lege exemplum desumitur à remedio pec-

III. cati originalis in fœminis, quibus ipsa circumcisio applicari non poterat: item & in gentilibus qui etiam nascebantur in peccato originali, nec tamen ad circumcisionem tenebantur: vnde oportuit Deum instituisse pro vtrisque aliquod remedium, & hoc erat dogma fidei apud Iudæos ad salutem necessarium, quod tamen & quale fuerit nullibi explicatur in sacris litteris, nec potest ex illis deduci: & primò, quòd Deus instituerit tale remedium, patet ex iis omnibus scripturæ locis, quibus Deus dicitur non esse acceptor personarum, velle salutem omnium: tum etiam, quia fœminæ Iudæorum censebantur de populo Dei, & agnum paschalem poterant comedere, & contrahebant etiam peccatum originale, sicut & masculi: ergo sicut ad manducationē agni paschalis ad relationem inter filios populi Dei, ad tollendum peccatum originale instituit C

IV. Deus circumcisionem pro masculis, cùm Deus non tantùm esset Deus virorum, sed etiam fœminarum, & Deus saluos faciendi, vt loquitur Psaltes, iis debuit etiam pro curando sexu fœmineo à peccato originali instituere aliquod remedium. D

Neque dici potest peccatum istud in mulieribus fuisse deletum per oblationem illarum, quæ fiebat in templo, hæc enim erat communis masculis & fœminis, & Christus etiam circumcisus fuit etiam oblatus in templo.

Quòd item dogma istud esset de fide ad salutem necessarium, docent prædictæ rationes, quæ tam eius necessitatem, quàm singularem Dei prouidentiam circa omnium salutem ostendunt, quam etiam circa hunc sexum negare pro curando tali peccato est blasphemum, & contra V. communem traditionem Patrum, & hoc dogma erat ad salutem necessarium, quia erat de medio ad salutem necessario, quod omnes parentes filiabus suis debebant procurare.

Neque huic exemplo satisfacit, quod respondet Vittacherus suprà capite octauo in solutione ad tertium, circumcisionem virorum aliquomodo spectauisse ad mulieres, quia licèt illas non pertingeret, sed solos masculos, attamen in consecratione masculorum intelligebantur consecrari & fœminæ, cùm fœmina sit semper habita tanquam pars quædam viri: si innupta ad parentes suos, si nupta ad maritum pertinebat, sicque beneficio circumcisionis parentum, vel maritorum semper purgabantur à peccato originali.

Hoc, inquam, non satisfacit, primò enim pugnat pro nobis contra auctorem suum & alios

hæreticos, nam, quòd fœminæ ita in veteri lege VI. purgarentur ab originali peccato, aut habebant Iudæi ex sacris litteris, aut ex sola traditione, similiter & ipse Vittacherus. Primum non potest ostendi in sacris litteris, quod enim habet sanctus Paulus primæ *ad Corinthios* septimo, *sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem, alioqui filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt*: primò non affertur ex veteri testamento, quod solum agnoscebant Iudæi pro sacra scriptura, & id solum secundùm opinionem hæreticorum continebat omnia dogmata fidei ad salutem Iudæorum necessaria: ergo debet Vittacherus aliud testimonium ex veteri testamento proferre, quo dicatur circumcisionem etiam pertingere ad mulieris purgationem à peccato suo originali, quod nunquam faciet, aut debet asserere id constitisse tantùm traditione, sic-

que velit nolit, admittet nostram conclusionem. VII.

Deinde, Apostolus ibi tantùm loquitur de viro Christiano, aut Christiana muliere habente virum infidelem, vt patet ex illa particula, *si quis frater*, quam ibi vsurpat; tum etiam ex eo, quòd ibi tantùm scribat ad Corinthios Christianos, & proinde, licèt in noua lege sanctificatio viri sese extenderet ad mulierem interiùs sanctificandam, quod tamen est falsum, nihilominus, quia lex noua ex speciali suo priuilegio, quatenus est lex gratiæ, id habebat, non posset id extendi ad Iudæos, quando erant adhuc sub lege Mosaïcâ, quæ vocatur *lex seruitutis*, & si extenderetur, talis extensio haberetur in sacris litteris veteris testamenti, aut non haberetur; quòd habeatur nunquam potest ostendi; si non habeatur, & nihilominus detur, non potest ha-

beri, nisi per traditionem, sicque semper recurrit superior responsio contra Vittacherum, scilicet cogi eum admittere aliquod dogma fuisse à Iudæis receptum ex sola traditione. VIII.

Secundò refellitur eadem solutio Vittacheri: nam, quod est apud nos baptismus, hoc apud illos erat circumcisio, vt passim sanctus Augustinus, & alij Patres docent, dum agunt de baptismo & circumcisione: at in noua lege etiam inter hæreticos non censetur fœmina sanctificari & consecrari Deo per baptismum aut futuri sui mariti, aut suorum parentum: aliàs ad quid baptizant fœminas hæretici, si solus masculorum baptismus sufficit.

Tandem sola masculorum oblatio in templo non sufficiebat in veteri lege, sed etiam & fœmi-

I. næ debebant offerri post dies purgationis matris,
& sacrificium pro illis debebat offerri, vt patet
Leuitici duodecimo capite: igitur nec circumci-
sio masculi tunc sufficiebat ad purgandam fœmi-
nam à peccato suo originali, & per consequens
debuit esse in veteri lege aliquod aliud reme-
dium pro fœminis, quod tamen solâ traditione
haberetur.

Idem argumentum potest vrgeri de gentili-
bus, de quorum numero fuit Iob, vt etiam fa-
tetur Caluinus sermone primo ad primum caput
Iob.

Habemus item & in noua lege dogmata aliqua
fidei, quæ sublatâ traditione & definitione Ec-
clesiæ non possunt sufficienter probari ex sacris
litteris, verbi gratiâ quòd Spiritus sanctus non
sit propriè filius, quòd eius processio non sit
propriè generatio, vt in Symbolo sancti Athana-
II. sij profitemur: nec tamen id habetur expressè
in sacris litteris, nec ex illis potest deduci per ne-
cessariam consequentiam; si enim ex iis posset
deduci, maximè quatenus vocant secundam
personam Trinitatis *vnigenitum filium*: at verò
Spiritum sanctum nunquam his nominibus
Ioannis primo & tertio capite; Spiritus verò san-
ctus vocetur *charitas, amor*, & aliis similibus no-
minibus, quæ propriè non important rationem
generationis in essentiali conceptu sui significa-
ti, sed sublatis duobus prædictis, nimirum tra-
ditione & definitione Ecclesiæ, tam de hoc dog-
mate, quàm de tali explicatione horum termi-
norum *vnigenitus, amor, charitas*, & aliorum
eiusmodi, non posse apertè & necessariò (etiam
vi syllogismi) istud dogma deduci, patet ex eo,
quòd Salomon Prouerbiorum quarto vocatur
filius vnigenitus, & tamen ex capite quarto libri
primi Paralipomenon constat eum multos ha-
III. buisse fratres; imò & ante Salomonem Dauid
ex ipsa Bethsabee, quæ fuit postea mater Salo-
monis, alium suscepit filium, vt patet ex capite
secundo libri secundi Regum: ergo vox illa *vni-
genitus*, & aliæ similes, quæ possent reperiri in
sacris litteris, dum est sermo de secunda persona
Trinitatis, ex se & solitariè sumptæ, non probant
sufficienter solam secundam personam Trinita-
tis esse propriè filium in diuinis, & processio-
nem eius solam esse propriè generationem.

Confirmatur hæc ratio ex Patribus, vt sancto
Athanasio epistola *ad Serapionem*, sancto Gre-
gorio Nazianzeno oratione quintâ *de Theologia*,
sancto Augustino libro tertio contra Maximi-
num capite decimo quarto, & multis Theolo-
gis, qui tantam verisimilitudinem generatio-
nis animaduertunt in processione Spiritus san-
cti, vt liberè fateantur distinctionem illius quo-
IV. ad hoc cum processione secundæ personæ, non
posse assignari in hac vita; & eorum aliqui etiam
tribuunt nomen personale secundæ personæ, ter-
tiæ, vt nomen *imaginis*.

Deinde, quia ad primam rationem fundatam
in particula, *vnigenitus*, quatenus etiam Salomo-
ni tributa fuit, qui plures habuit fratres, posset
responderi Salomonem dici *vnigenitum* tantùm
respectu matris suæ, & pro eo tempore, quo le-
gitimè, id est, per matrimonium fuit coniuncta
Dauid, secundùm quam considerationem rectè
dicitur *vnigenitus*, quia hunc vnicè habuit ex
Dauide; ita responderet aliquis & secundam
personam respectu solius Patris diuini dici *vni-
genitum*, quia hæc sola habet esse à patre, vt à
solo & ab vnica persona, cùm Spiritus sanctus
A procedat à duabus personis: & quemadmodum V.
nonobstante generatione Salomonis, qui sub
hac speciali ratione dicitur *vnigenitus*, ille alius,
quem ante matrimonium ex ipsa Bethsabee sus-
cepit Dauid, & ex aliis suis vxoribus, verè &
propriè dicuntur *filij*, & eorum processio *gene-
ratio*, ita & processio Spiritus sancti, prout est
à duabus primis personis Trinitatis, non desinet
dici & esse *generatio spiritus*: item vocari *filius*, li-
cèt peculiari ratione secunda persona Trinitatis
sit & dicatur *filius vnigenitus*, quatenus est ab
vno solo.

Et hæc ratio iuncta iis, quæ attulimus suprà
ex Patribus, non potest refelli ex aliis sacris lit-
teris, seclusis traditione & definitione Eccle-
siæ, nec proinde istud dogma nostræ fidei, quo
profitemur in diuinis solam secundam personam
propriè generari, esse filium, tertiam verò
B non item, habetur expressè in sacris litteris, VI.
nec ex illis potest necessariò & efficaciter de-
duci.

Habemus & tria alia pro nostra conclusio-
ne exempla in vnico baptismi sacramento; pri-
mum est in pronuntianda hac forma inter ba-
ptizandum, *ego te baptizo*, quam non tantùm
vsurpant omnes hæretici, sed etiam esse abso-
lutè necessariam ad substantiam baptismi do-
cet Perchintius tractatu *de baptismo* paragra-
pho tertio, regulâ sextâ, ita vt dicat baptismum
collatum in *nomine Christi* non esse validum,
imò initio istius paragraphi ita confert verba
Christi Domini, *baptizantes eos in nomine* &c.
cum istis verbis eiusdem Christi Domini mitten-
tis Apostolos, *baptizate, docete omnes gentes*, vt
dicat hæc posteriora tantùm continere præpa-
rationem ad baptismum, priora verò modum
& formam baptismi, & nihilominus non po-
C test ostendi in sacris scripturis præceptum de VII.
pronuntianda tali forma, si tollatur traditio &
definitio Ecclesiæ, vt suprà monuimus; maxi-
mè, cùm hæretici verbum essentiale sacramen-
to Baptismi, esse concionatorium, non conse-
cratorium, doceant.

Secundum exemplum in eodem baptismo est,
quòd semel collatus nunquam reperatur, licèt
qui illum suscepit, incidat in peccata valde enor-
mia, vt infidelitatis, blasphemiæ, & alia id ge-
nus: at baptismum non posse repeti, nec possunt
ostendere expressum in scripturis, nec ex illis de-
ducere, nec ex impressione characteris indele-
bilis arguere, & tamen tanquam fidei dogma
credunt hæretici semel baptizatos non esse ite-
rùm baptizandos, imò & hæreticos validè ba-
ptizare docet ex professo Caluinus libro quarto
suarum Institutionum capite decimo quinto pa-
D ragrapho decimo sexto & sequentibus: & pri- VIII.
mùm hæreticos non posse sufficienter probare
ex scripturis baptismum non posse repeti, patet;
nam si id posset, maximè ex istis duobus, primò
quòd Apostolus *ad Ephesios* quarto capite ita di-
cat, *vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma,
vnus Deus*, & quòd passim in nouo testamento
baptismus vocetur *regeneratio*; baptizati dican-
tur *regenerati*: vnde, sicut homo semel tantùm
nascitur, ita etiam semel tantùm debet baptizari:
si verò deducerent ex scripturis, maximè ex iis,
quæ docent esse quandam analogiam nostri ba-
ptismi ad circumcisionem in lege Mosaica, ac
proinde, sicut circumcisio nunquam iterabatur
inter Iudæos, sic nec baptismus inter Christianos;
ex characteris verò impressione nunquam colli-

I. gunt hæretici, quia nullos sacramentorum characteres admittunt: at ista omnia sublatis traditione & definitione Ecclesiæ non euincunt baptismum non posse repeti, non prima scripturæ auctoritas ex c. 4 *ad Ephes.* nam quomodo Apostolus vocat hîc baptismum *vnum*, ita etiam 1. *ad Corinthios* decimo vocat Eucharistiam *vnum panem, vnum calicem, qui de vno pane, & de vno calice participamus*: sicut enim in priori loco *ad Ephesios* ex istis vnitatibus docet vnitatem Ecclesiæ ita & in posteriori ex vnitate Eucharistiæ ostendit vnitatem Ecclesiæ, & locum illum quarti *ad Ephesios* ita intelligi, vt particula illa *vnum*, neget plura esse genera baptismatum, sicut particula illa *vna fides*, ibidem negat plura genera fidei docet Caluinus libro primo Institutionum capite decimo tertio paragrapho decimo sexto, & dicitur *vnum baptisma*, quia est Christi, & non ministrantium, sic enim plura &
II. veluti infinita essent baptismata, vt docet sanctus Augustinus libro secundo contra litteras Petiliani capite vigesimo septimo: atqui non obstante hâc vnitate Eucharistiæ & fidei non desinit iterari Eucharistiæ sumptio, & qui apud hæreticos semel cœnam sumpsit, non desinit iterum & iterum illam sumere, & qui per peccatum infidelitatis fidem abiurauit, vbi per legitimam pœnitentiam ad Deum conuertitur, non desinit iterum fidem habere: igitur ex hoc loco Apostoli *ad Ephesios* quarto non sufficienter probatur secundùm hæreticos baptismum non posse repeti post admissa de nouo grauissima peccata.

Neque videtur sufficienter probari ex ipsa ratione regenerationis, quin imò videtur potiùs iterandus, nam ex Caluino libro quarto Institutionum capite decimo sexto, paragrapho octauo
III. ex eo, quod fert institutio baptismi, etiam quibus communicandus sit illius vsus, facile iudicium est: ergo, cùm baptismus sit institutus ad regenerandum hominem toties ex vi ipsius regenerationis & renouationis, poterit repeti, quoties opus erit ipsâ regeneratione & renouatione hominis, & quoties illa potest fieri: atqui regeneratio & renouatio consistit in purgatione à peccato originali, & omnibus aliis per gratiam Christi factam, & cùm homo per baptismum non fiat impeccabilis, sed possit incidere in peccatum mortale, & iterum redire ad gratiam, & renouari, poterit etiam iterum baptizari spectando præcisè rationem regenerationis & renouationis, sicut constat ex primæ *ad Corinthios* quinto, Christianum incestuosum excidisse à gratia, & postea ad illam rediisse ex secunda *ad Corinthios* capite sexto.

IV. Nec est, quòd quis dicat peccatum originale nunquam redire, & propter illud remissum hominem dici renouari, *regenerari*; nam primò, licèt nunquam redeat, potest tamen gratia ad illud tollendum, collata deperdi per peccatum aliquod mortale, & sic homo moriens supernaturaliter indigere renouatione, nouitate vitæ, seu recreatione vitæ per gratiam, & ex consequenti baptismum repetere, vt medium ad istos effectus aptissimum.

Deinde: hæretici negant baptismum dari ad tollendum peccatum originale, sed ad hoc volunt dari, vt sit symbolum purgationis nostræ, item mortificationis seu nouæ vitæ, & tertiò participationis omnium bonorum Christi, vt fusè explicat Caluinus libro quarto suarum

A Institutionum capite decimo quinto à paragrapho V.
primo ad septimum vsque: ergo sicut, quia illa deperdidimus in primo parente, datus est baptismus tanquam signum, quo explicetur nos illa recuperasse in Christo, ita etiam postquam illa amisimus per peccatum mortale, vt constat ex dictis posse fieri, vt iterum illa recuperemus, debet etiam iterari baptismus tanquam verum illorum symbolum.

Nec satisfacit, quod respondet Caluinus suprà paragrapho tertio posterioribus peccatis baptismum non aboleri, quia puritas Christi in eo oblata semper viget, nullis maculis opprimitur, & proinde quoties lapsus fuerit homo, satis illi est repetere memoriam baptismi.

Hoc, inquam, non satisfacit: nam primò, licèt puritas existens in Christo non opprimatur nostris peccatis, ea tamen, quam per baptismum nobis confert, opprimitur & destruitur, cùm VI.
B ratione subsequentium peccatorum mortalium homo sit in statu indigno amicitiæ Dei, nec sit regnum Dei possessurus, vt expressè docet sanctus Paulus capite sexto posterioris *ad Corinthios*.

Deinde ad omnia ista bona recuperanda non sufficere solam baptismi memoriam satis docet Apostolus locis mox citatis ex vtraque epistola *ad Corinthios*, vbi incestuosum illum non exhortatur ad memoriam baptismi pro obtinendis bonis per peccatum mortale deperditis, nec sanctus Petrus Actorum octauo, Simonem Magum, sed ad veram & magis laboriosam pœnitentiam, quàm sit nuda & simplex tantùm baptismi memoria: ergo cùm, vt initio huius rationis diximus ex Caluino, ex eo, quod fert institutio baptismi, sit diiudicandum quibus & quoties debeat ille conferri, & ostenderimus bona ea,
C ad quæ conferenda iuxta Caluinum est institu- VII.
tus, deperdi posse, & restaurari, fit, vt hæretici consequenter ad suam doctrinam non possint deducere ex ipsa renouatione, vel aliis bonis per baptismum collatis, non posse baptismum iterari.

Confirmatur ampliùs, nam non semper ante baptismum, vel in baptismo fit ipsa regeneratio & renouatio, vt inter Caluinistas expressè notat Polanus libro sexto Syntagmatum capite trigesimo septimo: ergo saltem respectu illius significationis debebit alio tempore conferuari, licèt anteà fuerit exhibitus, quia aliter esset signum fallax.

Quòd etiam iteratio baptismi non possit efficaciter improbari ex analogia ad circumcisionem, patet, aut enim confertur cum ea in omnibus, ita vt quæcumque conueniebant circum-
D cisioni, conueniant etiam baptismo saltem spi- VIII.
ritali modo, aut confertur tantùm quoad aliqua, inter quæ erit ipsa non iteratio signi: ex primo non potest efficaciter colligi ab aduersariis, cùm secundùm illos baptismus noster non respondeat circumcisioni, quia nunc infantes fidelium etiam non baptizati fiunt participes fœderis cum Christo initi, & omnium eius bonorum & promissionum, vt expressè docet Caluinus libro quarto suarum Institutionum capite decimo sexto, paragrapho vigesimo sexto & sequentibus; item omnes Caluinistæ communiter; anima verò pueri Iudæi, cuius caro præputij circumcisi non fuerat, delebatur de populo Dei, nec fiebat particeps fœderis Dei, cum Abrahami initi, vt expressè habetur in veteri testa-

I. mento: ergo ex hoc titulo non potest efficaciter A
improbari ipsa repetitio baptismi.

Non item ex secundo, quia licèt in aliquibus respondeat noster baptismus circumcisioni, attamen, quia in sacris litteris, quibus solis quoad dogmata fidei credendum esse volunt hæretici, inter illa non recensetur ipsa non-repetitio baptismi, & præterea conuenientia baptismi cum circumcisione penes aliqua tantùm, potest rectè verificari sine hac particulari *de non iterando*, non probatur efficaciter, aut infertur, baptismum non esse iterandum.

Tertium exemplum ex baptismi sacramento, est de infantium baptismo, non quidem an illis sit necessarius, hoc enim negant hæretici, sed, an saltem possit & debeat nondum iudicio & ratione valentibus conferri: hoc postremum nobiscum admittunt hæretici tanquam dogma
II. aliquod fidei, Caluinus libro quarto suarum Institutionum capite decimo sexto, & omnes Lutherani & Caluinistæ, vbi disputant contra Anabaptistas: at traditione & definitione Ecclesiæ sublatis non possunt id euincere, vel ex sacris litteris, vel ratione necessariâ, quæ in illis fundetur; nam primò, si alicubi in sacris litteris infantes declarantur capaces baptismi, maximè capite decimo nono sanct. Matthæi (vt etiam contendit Caluinus suprà) scilicet, quando Christus ait, *sinite paruulos venire ad me, nolite prohibere eos, talium enim est regnum Dei*, vbi nomine paruulorum non tantùm intelliguntur ij paruuli, qui possunt incedere & loqui, sed etiam infantes, vt ex editione Græca obseruat Caluinus, quæ vtitur terminis significantibus infantulos ab vberibus pendentes; item ex eo, quòd in Actibus Apostolorum capite decimo sexto integræ familiæ legantur baptizatæ, & proinde
III. infantes, qui in illis erant: at neuter locus id probat efficaciter sublatis traditione & definitione Ecclesiæ, sed tantùm probabiliter.

De posteriori est satis euidens ipsâ experientiâ, nam quamplures reperiuntur familiæ valde amplæ tam nobilium, quàm non nobilium, in quibus ne vnus quidem infans reperitur: ergo ex eo, quòd Apostoli integras familias baptizarunt, non colligunt efficaciter eos etiam infantes baptizasse, & ad summum est vehemens quædam coniectura, quâ colligitur hoc dogma: at in sola aliqua vehementi coniectura fundare articulum fidei est contra firmitatem & certitudinem intrinsecam fidei, quæ longè maior est omni certitudine scientiæ, vt ex professo docent Theologi secundâ secundæ, vbi agunt de assensu fidei.

De priori loco idem patet, nam primò san-
IV. ctus Hieronymus in sua expositione ad hunc locum sancti Matthæi ponderat particulam illam, *talium*, notátque Christum non dixisse *horum est regnum cœlorum*, sed *talium*, vt ostenderet, inquit, non ætatem regnare, sed mores, & iis, qui similem his haberent innocentiam & simplicitatem, præmium repromitti: ergo, cùm sanctus Hieronymus ibi nomine *infantium* velit intelligi infantes non ætate, sed moribus, & præsens difficultas de baptismo sit de infantibus ætate, neque arguatur sanctus Hieronymus hæresis, non possunt Caluinistæ ex hoc loco sufficienter & efficaciter conuincere infantes esse baptizandos, quod tamen est dogma fidei etiam ab illis receptum contra Anabaptistas.

Deinde, esto, vt verum est & non etiam alienum ab expositione sancti Hieronymi mox allati, nomine *paruulorum* intelligantur infantes etiam ætate, & particula *talium* tam cò loci sancti Matthæi, quàm Hieronymi, referat eam animi conditionem, quam habent infantes & paruuli, sítque sensus eos omnes, qui habent hanc conditionem (siue per ætatem, vt paruuli; siue per voluntatem & imitationem, vt nonnulli adulti) esse capaces regni cœlorum, non tamen inde sequitur efficaciter, stando doctrinæ & principiis Caluini, ipsos infantes ætate esse capaces baptismi, aut debere baptizari. V.

Nam ex eo ipso, quò quis est capax alicuius finis, malè colligitur etiam eum esse capacem medij non absolutè necessarij, sed tantùm secundùm quid ad istum finem congrui: atqui secundùm Caluinum & eius sectatores, infantes &
B paruuli ita sunt capaces regni cælorum, vt baptismus non sit illis de necessitate medij necessarius, sed tantùm secundùm quid, scilicet vt VI.
sint commendatiores aliis Ecclesiæ membris, & vbi adoleuerint hoc baptismo ad serium Dei colendi studium non mediocriter stimulentur, vt loquitur Caluinus libro quarto Institutionum suarum capite decimo sexto paragrapho nono, & Christus Dominus Matthæi decimo nono tantùm ait ipsos paruulos esse capaces regni cælorum nullâ mentione factâ baptismi tanquam medij aut illis necessarij aut vtilis: igitur, stando doctrinæ & principiis Caluini, malè colligitur ex illo loco sancti Matthæi esse capaces baptismi, aut illis debere exhiberi.

Maior propositio simul probatur, & simul illustratur exemplis, verbi gratiâ ex eo, quòd infans aliquis est capax longioris vitæ, & ad longam vitam conducit aliquo modo cibus solidus,
C aut aliquod alud medium, sine quo tamen potest diutissimè vitam protrahere, malè infertur VII.
pro eo statu ei debere dari cibum illum solidum, cùm sit tantùm pro grandioribus, qualis adhuc non est infans, & cùm sine illo optimè intelligamus eum posse etiam diu viuere. Item exemplo Eucharistiæ, quam non debere dari infantibus fatetur Caluinus capite mox citato, paragrapho tertio.

Nec obstat, quòd ibi ait Caluinus, Christum (quãtum ad baptismum) nullum fecisse delectum ætatum, quantum verò ad cœnam fecisse, cùm postulet examen conscientiæ in suscipiente iuxta illud, *probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat*, quod examen solus rationis capax potest facere.

Hoc, inquam, non obstat, nam si neglectâ traditione & expositione Ecclesiæ, velimus tan-
D tùm literæ inhærere, videtur par conditio vtro- VIII.
bique apposita, sicut enim particula illa, *probet autem seipsum homo* &c. significat solis adultis dari debere Eucharistiam, ita & Matthæi vltimo particulæ illæ, *docete, docentes*, positæ tam ante præceptum baptizandi, quàm post, imò & in ipso præcepto inclusæ, videntur significare eos tantùm præcipi baptizari, qui doctrinæ accipiendæ & iudicij rationis fuerunt capaces.

Neque vim huius responsionis eneruat Lucas Oziander Lutheranus, dum in controuersiarum compendio disputans de pædo-baptismo contra Anabaptistas, ait ibi duo à Christo præcipi, primum est alios docere, alterum baptizare, & quando duo præcipiuntur, vnum posse sine altero fieri, & tantùm præcipi pro ratione

I. subiecti & materiæ; ideóque, cùm omnes homines etiam paruuli sint capaces ablutionis, dum ait Christus *omnes gentes* præcipere etiam pædobaptismum; quia verò non omnes sunt capaces doctrinæ accipiendæ ob defectum ætatis & iudicij rationis, istud (*docete, docentes*) tantùm dici pro adultis.

Hoc, inquam, non eneruat vim prædictæ responsionis, nam inhærendo tantùm literæ, respondebit Anabaptista ista duo ita præcipi, vt tamen prius sit dispositio necessaria ad posterius; & quemadmodum in exemplo allato de Eucharistia significatur in illis verbis, *probet autem* &c. prærequiri discretionem in suscipiente, cuius defectu non datur Eucharistia paruulis, ita in notatis illis verbis Christi Domini modum illum loquendi, *docete omnes gentes baptizantes eos, & docentes eos*, &c. particulas illas *docete, baptizantes, docentes*, referri ad eandem particulam *omnes gentes*, sicque satis innuere, debere fieri vtrumque respectu vnius & eiusdem
II. subiecti, præsertim, cùm participia illa *baptizantes, docentes*, videantur ibi denotare moralem quandam coniunctionem duarum istarum actionum doctrinæ & ablutionis, sicque nunquam hæretici contra Anabaptistas ex solis sacris scripturis (traditione & definitione Ecclesiæ seclusis) probabunt pædobaptismum.

Neque est, quòd nobis Catholicis obiiciant hæretici sanctum Bernardum epistola ducentesimâ quadragesimâ probare ex prædicto loco sancti Matthæi decimo nono, paruulos esse baptizandos.

Nam quoad hanc probationem longè est dispar ratio sancti Bernardi & Catholicorum, à conditione hæreticorum, nos enim omnes fatemur baptismum etiam infantibus esse necessarium necessitate medij. & item id expresse do-
III. cet in citata epistola S. Bernardus, & proinde ex illis Christi Domini verbis, *sinite paruulos*, &c. quibus infantes declarantur capaces vitæ æternæ, rectè colligimus eos esse baptisandos hoc modo; qui est capax alicuius finis, simul etiam est capax medij ad talem finem obtinendum absolutè, seu de necessitate medij, necessarij: atqui infantes ex prædicta Christi Domini sententia sunt capaces vitæ æternæ, tanquam vltimi sui finis; & secundùm omnes Catholicos, quorum doctrinam tuetur etiam expresse sanctus Bernardus in citata epistola, baptismus est ipsis paruulis, seu infantibus, ad vitam æternam absolutè, seu de necessitate medij, necessarius: ergo infantes sunt etiam capaces baptismi, & proinde sunt baptizandi: at hæretici negant talem necessitatem, ideóque ex prædicto Christi Domini testimonio non possunt, sicut nos, probare effi-
IV. caciter infantes esse baptisandos: plura sunt alia dogmata fidei, etiam ab hæreticis admissa, quæ tamen ex sacris scripturis probari nequeunt, vt quòd sint quatuor tantùm Euangelia; quòd hic liber in particulari sit Canonicus; alius verò non; quòd Pascha sit celebrandum die Dominico contra Quartadecimanos; beatissimam Virginem ante partum, in partu & post partum mansisse & esse virginem, & alia multa id genus, quæ etiam persequitur Bellarminus libro quarto de verbo non scripto capite quarto, & alij, sed quæ attulimus sufficiunt.

A

ARTICVLVS V. V.

Eadem veritas articuli primi probatur ratione.

VLTIMVM probationis genus pro nostra conclusione continet rationes, quas paucas afferemus; & primò pro priori parte nostræ conclusionis, quæ negat omnia dogmata fidei expresse haberi in sacris scripturis, aut hæretici nomine *sacræ scripturæ* intelligunt totum corpus Bibliorum tam veteris, quàm noui testamenti respectu nouæ legis, & totum vetus testamentum respectu legis Mosaicæ, aut intelligunt quemlibet librum istius corporis respectu suæ legis: at neutro modo dici potest, omnia fidei dogmata contineri in sacris scripturis; non primò, nam, cùm hic sermo de dogmatibus ad salutem necessariis, & libri vltimorum Prophe-

B

tarum fuerint scripti longè post promulgationem legis Mosaicæ, sequeretur omnes Iudæos VI. fideles, qui tales Prophetas præcesserunt, non habuisse omnia ad salutem credita sibi necessaria, quia carebant cognitione eorum dogmatum, quæ in postremorum Prophetarum libris fuerunt scripta: at hoc etiam initio nascentis Ecclesiæ reputant absurdum hæretici (vt patet ex ratione Sadeelis superiùs allata & soluta circa locum sancti Pauli secundæ *ad Thessalonicenses* secundo) tum etiam, quia ad mentem hæreticorum hoc esset addere scripturæ contra præceptum Deuteronomij, quod vrgent in primo fundamento suæ hæresis.

Nec potest responderi, in libris posteriorum Prophetarum nulla contineri fidei dogmata ad salutem necessaria, quæ non contineantur in Pentateucho: nam primò hæc responsio confir-

C

mat primam partem nostræ rationis: deinde in VII. Prophetis fit mentio extremi iudicij vniuersalis: item vniuersalis hominum resurrectionis: item loci, in quo nasciturus erat Christus, & multorum aliorum, de quibus in ipso Pentateucho altum est silentium

Secundo item modo (scilicet in quolibet libro sacræ scripturæ contineri omnia fidei dogmata, etiam respectu legis, cuius tempore fuit conscriptus) dici non potest; nam de libris veteris testamenti mox patuit: de libris noui testamenti patet etiam, quia in secunda epistola breuissima sancti Ioannis nulla fit mentio plurium fidei articulorum, qui tamen habentur in symbolo, vt baptismi, resurrectionis, & plurium similium: ergo neque secundò dici potest omnia fidei dogmata ad salutem necessaria contineri in sacris litteris.

D

Secunda verò pars conclusionis, scilicet *non* VIII. *posse per immediatam & necessariam consequentiam deduci ex scripturis*, probatur: deductio conclusionis per immediatam & necessariam consequentiam fundatur in eo, quòd medius terminus habeat necessariam connexionem cum vtroque extremo conclusionis, non qualemcumque, sed talem, vt sit aliquid intrinsecum ipsi subiecto, vel aliquid ab eo fluens: atqui non omnia fidei dogmata sunt huius conditionis respectu sacræ scripturæ: ergo non omnia fidei dogmata possunt ex sacris litteris deduci per immediatam & necessariam consequentiam: maior explicatur hoc exemplo: vbi sunt duæ naturæ intellectuales integræ, ibi sunt duæ voluntates; atqui in sacris litteris duæ asseruntur na-

I. A turæ intellectuales in Christo integræ, quia est, & dicitur Deus & homo: ergo in Christo sunt duæ voluntates, vbi ex necessaria connexione & immediata, quam natura intellectualis & voluntas habent inter se iuxta communem Philosophorum sententiam, & ex eo, quòd duæ naturæ intellectuales integræ tribuuntur Christo in sacris scripturis, rectè deducitur in eo duas esse voluntates.

Minor verò patet in exemplis allatis de baptismo infantium, de non iterando baptismo ab hæreticis collato.

Neque est, quòd respondeant se per immediatam & necessariam consequentiam eam non tantùm intelligere, cuius medius terminus sit quid intrinsecum subiecto conclusionis, vel aliquid ab eo fluens necessariò, sicut est propria passio, sed omnem eam, quæ necessaria est, quomodocumque sese habeat medius terminus
II. B ad subiectū propositionis, siue vt aliquid intrinsecum, siue vt eius proprietas, siue sit ei etiam extrinsecum, dummodo ex illius positione sequatur ipsa propositio, quomodo medius terminus ibi dicetur potiùs immediatum principium rei probatæ quoad sui cognitionem, quàm principium ipsius rei secundùm se spectatæ, sicut communiter Dialectici agendo de demonstratione, & eius principiis ea distinguunt in principia rei & principia cognitionis.

Non est, inquam, quòd ita respondeant, nam sic etiam vsurpando immediatam necessariam consequentiam & deductionem nunquam poterunt prædicta dogmata in exemplum allata, aut alia ipsis similia non expresè contenta in sacris litteris ita colligere, nam si medius ille terminus non sit aliquid intrinsecum ipsi dogmati, nec eius proprietas, sed aliquid omninò extrin-
III. C secum, debet esse aut aliqua auctoritas infallibilis in docendo, quæ ita explicet sacram scripturam, sicque alia & distincta à sacra scriptura, qualis est apud nos Ecclesiæ auctoritas, quæ ex negatione talis consequentiæ deductæ ab eius auctoritate in sacris litteris commendata destruitur, aut aliquod aliud dogma fidei, quod aliquam habet analogam similitudinem vel necessariam connexionem cum eo, quod inde colligitur, vel denique aliquod principium naturale concessum ab omnibus tanquam verissimum: primum nunquam admittent hæretici, quia nullam in terris auctoritatem infallibilem in docendo agnoscunt, & prætereà hoc non est immediatè deducere aliquid ex sacris litteris, sed per consequentiam tantùm remotam, vt suprà animaduertimus.

Secundum item dici non potest, quia esto
IV. D concederetur istud de aliquibus, multa tamen sunt dogmata fidei, quæ vel nullam, vel non tantam habent analogiam, similitudinem, vel connexionem cum aliis, vt his admissis debeant necessariò & alia admitti, vt patet ex dictis suprà de baptismo infantium, cuius collatio denegata infantibus nullum aliud fidei dogma destruit stando principiis Caluinistarum.

Tertium etiam dici nequit, quia fides non constituitur per aliquid merè naturale, cùm sit supra naturam: ergo nec dogma fidei, vt sic per id constituitur, quòd illo negato euertatur aliquod principium naturale, aliàs omnia illa dogmata, quæ tam in Metaphysicis, quàm in Physicis tradit Aristoteles, quæque communiter sunt recepta ab omnibus, essent quædam fidei dogmata, cùm sæpe illorum veritas probetur ex V. euersione aliquot principiorum naturæ, quod nullus vnquam Christianorum dixit.

Tandem: quæcumque sunt de fide, debent esse talia per aliquam saltem partialem regulam fidei, sed pleraque sunt de fide, quæ nec sunt talia per verbum scriptum Dei; nec secundùm hæreticos per definitiones Conciliorum, nec secundùm rei veritatem ex eo, quòd deducantur ex sacris scripturis: ergo per traditionem sunt de fide, cùm nulla alia regula partialis vltra enumeratas possit recenseri ab hæreticis.

Maior ex se est clara. Minor quoad primam partem admittitur ab hæreticis, cùm in legitima diuisione vnum membrum non contineatur sub alio, & hæretici constituant duos modos, quibus aliquid est de fide, scilicet, quòd habeatur expresè in sacris scripturis, & quòd ex illis deducatur per consequentiam necessariam, vt hoc VI. secundum membrum stabiliant, debent fateri non omnia fidei dogmata haberi expresè in verbo scripto Dei: eadem minor quoad alteram suam partem habetur ex hæreticis, cùm enim quælibet fidei regula etiam partialis debeat habere infallibilitatem, & eam denegent Conciliis, vt patet ex Caluino libro quarto suarum Institutionum toto ferè capite decimo, fit, vt consequenter nolint aliquid esse de fide ex ipsa Concilij definitione.

Probatur denique vltima pars eiusdem minoris: deductio per necessariam consequentiam ex sacris litteris non est propriè aliqua regula credendorum tanquam de fide: ergo aliqua dogmata non habere possunt ab illa, quòd sint formaliter & præcisè de fide. Consequentia satis patet ex prima maiori huius probationis. Antecedens verò probatur: nulla ratiocinatio vt deducens vnum ex alio, & vt sic præcisè habet VII. rationem regulæ credendorum aliquorum tanquam de fide: sed deductio per necessariam consequentiam ex sacris litteris sumpta formaliter & præcisè est talis ratiocinatio: igitur deductio per necessariam consequentiam ex reuelatis non est propriè regula aliquorum credendorum tanquam de fide: minor satis patet, quia nihil est aliud, quàm ipsamet definitio & explicatio naturæ syllogismi necessarij secundùm omnes dialecticos.

Maior verò probatur: dogmata fidei, quatenus sunt fidei, non innituntur discursu tanquam regulâ, sed reuelatione iuxta illud Apostoli *ad Hebræos* 11. *fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium*: atqui ratiocinatio, vt deducens vnum ex alio est discursus, & argumentum apparentium, quia facit nos euidenter deuenire in cognitionem suæ VIII. conclusionis, vt patet ex definitione discursus, quam communiter tradunt Dialectici: igitur dogmata fidei quatenus talia non innituntur ratiocinatione vt deducente vnū ex alio. & ex consequenti cùm id, cui aliquid innititur in genere cognitionis, sit eius regula, nulla ratiocinatio vt deducens vnum ex alio erit aliqua regula nonnullorum credendorum tanquam de fide.

Addidi in hac probatione particulam illam, *vt deducens vnum ex alio*, potest enim propositio aliqua duobus modis considerari, primò vt *explicata* tantùm, quando scilicet per communem terminorum explicationem, vel per syllogismum *expositorium*, vt vocant Dialectici, eius vis & intelligentia explicatur: secundo modo, vt

I. deducta vi syllogismi ex præmissis, in quibus tan-
quam aliquis effectus in sua causa delitescebat :
prior modus non impedit, quin propositio sic
explicata sit de fide, quia immediata ratio, pro-
ptèr quam tunc fit assensus, est ipsa auctoritas
Dei reuelantis, quia sic nobis explicatur, nam
sicut ipse auditus verbi Dei non destruit assen-
sum fidei, sed est conditio quædam ad illum for-
mandum prærequisita, iuxta illud Apostoli, *au-
ditus per verbum Dei*, ita nec ipsa fidei expositio
per prædictum syllogismum vel communium
terminorum explicationem facta, cùm vbi nul-
la fit locutio rerum fidei, ibi nullus possit esse
verbi Dei auditus, ex quo tamen est ipsa fides:
posterior verò modus facit, vt ipsa propositio
sic considerata non sit de fide, sed tantùm Theo-
logica, quia tunc intellectus immediatè assenti-
tur ei propter discursum, quod est motiuum in-
ferius & minùs certum, quàm sit ipsum lumen
II. fidei, & proinde causat assensum inferiorem &
minùs certum ipso assensu fidei, vt docent etiam
Theologi primâ parte quæstione primâ.

ARTICVLVS VI.

Soluitur primum fundamentum hæreticorum, deductum ex sacris litteris.

PRIMVM fundamentum hæretici repetunt
ex iis omnibus scripturæ locis, quibus Deus,
Christus, vel Apostoli, prohibent aliquid addi
his, quæ scripto tradiderunt, vt Deuteronomij
quarto, *non addetis ad verbum, quod vobis loquor,
nec auferetis ex eo* : Deuteronomij duodecimo,
*quod tibi præcipio, hoc tantùm facito Domino, nec
addas quicquam, vel minuas : ad Galatas* pri-
mo, *licèt nos, aut Angelus de cœlo, euangelisset vo-
III. bis, præterquamquod euangelisauimus vobis,
Anathema sit*, quod etiam ibidem repetit Apo-
calypseos vigesimo secundo capite.
Ex quibus omnibus testimoniis ita prædi-
ctam hæresim probat Sadeel libro de *verbo Dei
scripto* capite secundo; si non licuerit hominibus
quidpiam addere scriptis Mosis, Apostolorum,
& Euangelistarum, postquam scripta sunt, di-
cendum est in sacra scriptura ea omnia contine-
ri, cùm cognitio & fides sint ad salutem necessa-
ria : at ex locis sacræ scripturæ mox relatis ante-
cedens est necessarium : ergo & consequens.
Respondetur, ibi non agi de verbo Dei scripto,
quod expresse significat illa particula quarti ca-
pitis Deuteronomij, *quod vobis loquor* : vnde,
cùm verbum à Deo prolatum tam se extendat
ad verbum Dei traditum, quàm ad scriptum,
dogmata fidei & morum, quæ solâ traditione
habentur, non possunt dici additiones ad ver-
IV. bum Dei, cùm & illa sint aliquod verbum Dei :
idem etiam significat particula illa S. Pauli *ad
Galatas* primo, *euangelizet, euangelizaui-
mus*, certum enim est sanctum Paulum & alios
Apostolos non solo verbo scripto euangelizasse,
sed prædicato, & cùm verbum prædicatum la-
tiùs pateat verbo scripto, possitque extendi ad
dogmata solâ traditione commendata Ecclesiæ,
vt supià docuimus, malè colligunt ex hac par-
ticula & aliis similibus nihil esse recipiendum
pro dogmate fidei, præterquamquod habetur
in verbo scripto.
Secundò respondetur, Deuteronomij capite
quarto & duodecimo, non agi de credendis, seu
dogmatibus fidei, sed de præceptis solùm, ad

A quorum integram obseruationem Moses ibi ex- V.
hortatur populum, vt patet ex verbis illis, *præ-
cepta mea, iustitias*, & alia id genus, quæ tam
præcedenti versiculo, quàm sequentibus passim
vsurpat : vnde, cùm nos hìc disputemus de cre-
dendis, non autem de solis faciendis, fit, vt lo-
cus iste nihil suffragetur hæreticis.
Tertiò respondetur, duplicem posse distin-
gui additionem ad verbum Dei, similiter etiam
detractionem; prior est *corruptiua*, *& verbo scri-
pto contraria*, vt si baptismus & Eucharistia ne-
gentur esse sacramenta, Christus esse verus ho-
mo, & alia id genus; alia est *declaratiua, inter-
pretatiua*, vel aliquid sanciens, quod determi-
natè non est in verbo Dei scripto, sed nullo mo-
do est ei contrarium, vel ab eo dissonum : iam,
quando tam Moses, quàm sanctus Paulus, vel
alij scriptores Canonici, prohibent additionem
ad verbum vel detractionem ab eo fieri, id tan-
B tùm intelligunt de *corruptiuâ*, aut ipsi verbo Dei VI.
contraria, non autem *declaratiuâ*, vel *traditi-
uâ* alicuius præcepti vel dogmatis, quæ non sit
verbo Christi contraria, quomodo rectè intel-
ligimus ex hac parte nihil obstare, quin multa
sint ex sola traditione, quæ nullo pacto repu-
gnant sacræ scripturæ.
Et quòd hæc sit mens istorum auctorum, pa-
tet; de Mose quidem, quia agit ibi de obser-
uatione legum & præceptorum, sicut & capite
quinto sequenti, vbi idem præceptum inculcat,
& explicat quid sit addere ad verbum Dei, quid
item detrahere, dum iterum eandem obserua-
tionem præceptorum inculcans populo, ita ait,
*custodite igitur & facite, quæ præcepit Dominus
vobis, non declinabitis neque ad dextram, neque
ad sinistram*, id est à recta via legis nullo modo
deflectetis; ita vt hæc (nihil addere præcepto
C vel detrahere, non declinare ad dextram vel ad VII.
sinistram legis, & legem custodire) sint vnum
& idem; quando enim dextra & sinistra simul
opponuntur vni medio, scilicet virtuti, quæ est
inter duo vitia, tanquam inter duas extremita-
tes, vel legi, quæ passim etiam apud profanos
auctores nomine *lineæ* designatur (vnde lineam
transgredi est violare legem) tunc, quia virtutes
sunt in medio, & peccatum omne, quod con-
tra illas & contra legem committitur, est per
excessum & defectum, quæ sunt ambæ extre-
mitates, & velut dextra & sinistra, tam legis,
quàm virtutis, ideò fit, vt duo isti modi peccâdi
exprimantur etiam in sacris scripturis per *dexte-
ram & sinistram*; & similiter tota legis obserua-
tio explicetur per *non ire, vel declinare ad dexte-
ram, vel sinistram*, vt Prouerbiorum quarto ca-
pite, vbi Sapiens monet, peccatum esse fugien-
D dum, *ne declines ad dexteram, neque ad sini- VIII.
stram.*
Quòd etiam iuxta distinctionem allatam sit
intelligendus sanctus Paulus *ad Galatas* primo,
patet tum ex eo, quòd ibi agat contra eos, qui
docebant Iudaismum simul esse seruandum cum
Christianismo, ideóque, quia hoc legi Chri-
stianæ repugnat, addidit imprecationem in ci-
tata sententia contentam : tum quòd particula
illa παρ', quam noster Latinus interpres reddit,
præterquàm, sumitur ab Apostolo non tantùm
hîc, sed etiam ad Romanos quarto, pro *contra*,
quâ Latinus interpres Romanorum quarto ver-
tit, *contra, qui* (Abrahamscilicet) *contra spem,
in spem credidit* : tum quòd sanctus Augustinus
tractatu octogesimo nono in Ioannem ita locum

I. *ad Galatas* explicet, cùm ei ita subiungit, *non ait plusquam accepistis, sed præterquamquod accepistis: nam si illud diceret, sibi ipsi præiudicaret, qui cupiebat venire ad Thessalonicenses, vt suppleret, quæ illorum fidei defuerunt*: sed qui *supplet, quod minus erat, addit, non quod inerat, tollit.*

Neque huic expositioni aduersatur: quod Theophylactus ad illum locum dicat Apostolum ibi non dixisse, *si contraria aut pugnantia prædicent, & si vel paruum quid annuntient præter id, quod annuntiauimus, hoc est, si plusculum quidpiam adiecerint, subdantur execrationi.*

Hoc, inquam, non obstat prædictæ expositioni, id enim sumpsit Theophylactus ex sancto Chrysostomo: notat autem sanctus Chrysostomus sanctum Paulum non tantùm decernere anathema contra eos, qui totum subuer-
II. tunt Euangelium, sed etiam contra eos, qui aliquid minimum, contrarium tamen ipsi Euangelio superaddunt.

Ex horum scripturæ testimoniorum explicatione patet solutio ad rationem Sadeëlis, scilicet licuisse addere aliquid scripturæ, quod non esset ei contrarium, exempli causâ sancto Ioanni scribere Euangelium post scriptam illam epistolam *ad Galatas.*

ARTICVLVS VII.

Soluitur alterum fundamentum hæreticorum deductum ex sacris scripturis.

SECVNDVM fundamentum desumitur ex omnibus scripturæ locis, quibus lex Dei dicitur *perfecta, suppeditare hominibus veram sapientiam, eos reddere perfectos tam in creden-*
III. *dis, quàm in obseruandis*, Psalmo trigesimo nono, & cxiis, in quibus remittuntur homines ad sacram scripturam, vt in vtroque genere doctrinæ, fidei & morum scilicet, perficiantur, Lucæ decimo sexto, *habent Moysem & Prophetas, audiant illos*, quò loci volunt hæretici per *Moysem & Prophetas*, intelligi omnes scripturas veteris testamenti, & passim Deus in veteri testamento Iudæos remittit ad legem & testimonia, Christus in Euangelio Scribas & Pharisæos: & secundæ *ad Timotheum* tertio capite, *ab infantia sacras scripturas nosti, quæ te possunt instruere per fidem, quæ est in Christo Iesu: omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendũ, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus*: & secundæ S. Petri primo, vbi per *sermonem Propheticum* intelligit sacram scri-
IV. pturam, ad quam tanquam ad tutissimum azilum remittit singulos Christianos.

Ex quibus omnibus ita secundò probant suam hæresim, si ea vis est scripturæ, vt hominem sapientem ad salutem perfectè instruat, certè in doctrina tam fidei, quàm morum eâ debemus esse contenti, & proinde debet omnia fidei dogmata necessaria continere in seipsa, aliàs ei deerit aliquid, ratione cuius non possit hominem perficere, in omni genere, contra Apostolum singula officia Christiani hominis enumerantem suprà: atqui sacra scriptura totum hoc habet ex citatis scripturæ testimoniis.

Quòd si quis respondeat hæc testimonia tantùm intelligi de scripturis veteris testamenti, primùm sic vrgent, si scripta veteris testamenti

A poterant reddere homines sapientes ad salutem, V.
quanto magis id præstabit vniuersa scriptura veteris ac noui testamenti; secundò etiam dicunt in illis comprehendi scripturas noui testamenti: quia Apostolus secundæ *ad Timotheum* tertio, addit particulam illam *per fidem, quæ est in Christo Iesu*, quâ satis declarat ad cognitionem veteris testamenti accessisse, quæ etiam, tunc quando scribebat, erant scripta; quia ex capite quarto, istius epistolæ constat Apostolum illam scripsisse sub ipsum tempus suæ mortis.

Respondetur, testimonia ex Psalmo ibi relata non eo sensu dicere legem Dei esse *perfectam, suppeditare veram sapientiam hominibus*, quòd omnia contineat, sed ibi fieri comparationem duarum cognitionum, quas habemus de Deo, scilicet *naturalis* ex ipsa rerum creatarum notitia in illis verbis: *cœli enarrant gloriam Dei*, & *su-*
B *pernaturalis*, quam ex verbo Dei relato con- VI.
sequimur in illis verbis, *lex Domini*, &c. & hanc isti præponi, dici *immaculatam & perfectam*, quia est longè perfectior, per eam plura cognoscimus de Deo, quàm per istam: item eo sensu dici *perfectam, conuertere animas*, & cætera id genus, quo solent etiam plerique docti dicere ipsam Philosophiam esse *lumen nostri intellectus, ducem vitæ nostræ*, cuius loquendi formulæ sensus non est ipsam Philosophiam posse se solâ vitam nostram dirigere, & omnes mentis tenebras expellere, sed quòd eâ bene explicatâ & intellectâ possit homo longè perfectiùs viuere secundùm dictamen rectæ rationis, quàm si eâ destitutus solum naturæ lumen sequeretur; ita & lex Dei seu scriptura sacra comparata ibi ad *naturalem* Philosophiam, dicitur *perfecta, conuertere animas, sapientiam præstare paruulis*, quòd bene explicata & intellecta longè meliùs
C perficiat hominem in iis, quæ sunt ad Deum, VII.
quàm ipsa Dei cognitio ex creaturis acquisita.

Deinde dici potest *perfecta, conuertere animas, sapientiam præstare*, non quòd per seipsam immediatè ista omnia faciat, sed mediatè tantùm, quatenus dantur in illa generalia quædam præcepta, quibus diligenter obseruatis bona ista omnia consequemur, verbi gratiâ, dantur præcepta de obediendo omnibus nostris præpositis, ideòque, cùm Ecclesia in docendo non possit errare, & eam sequi iubeat scriptura tanquam optimum ducem tam in doctrina morum, quàm fidei, fit, vt saltem mediatè rectè dicatur sacra scriptura *præstare sapientiam paruulis, illuminare mentem nostram.*

Ad illa testimonia, quibus homines remittuntur ad sacram scripturam, suprà responsum est.

D Ad illud verò Lucæ decimo septimo, *habent* VIII.
Moysem & Prophetas, forsitan dici posset ibi nomine *Moysis & Prophetarum* intelligi Scribas & Pharisæos, qui sedebant supra cathedram Mosis, quos docentes ex cathedra tunc fideles debebant audire etiam ex testimonio Christi Domini superiùs relato, vnde, ibi apud S. Lucam ait Abraham diuiti epuloni, *audiant illos*, non autem legant illos, quatenus non sunt expostulanda à Deo noua miracula pro conuertendis peccatoribus à mala sua vita, quales tunc erant fratres istius diuitis epulonis, sed sufficit, quòd Deus Ecclesiæ suæ prouiderit de præpositis & doctoribus, qui eius præcepta explicent & inculcent populo: nec est nouum in sacris scripturis nomine *Prophetæ* eum intelligere, qui myste-

I. ria fidei & ipsius sacræ scripturæ sensum explicat aliis.

Deinde: si per Moysem & Prophetas intelligatur ibi *totum vetus testamentum*, vt multis placet, respondetur ad illud remitti homines pro vna tamen difficultate, cuius solutio clara habetur ex illo, quòd qui in hoc sæculo malè viuunt, punientur in altero; hoc enim est, quòd suis fratribus significari optabat ille diues, vt patet ex ipso textu Euangelij, non autem ibi remittuntur ad scripturas pro omnibus difficultatibus & dubiis fidei.

Ad locum tertij capitis secundæ *ad Timotheum* respondetur, duas esse illius partes; prima hæc est, *ab infantia sacras scripturas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem per fidem, quæ est in Christo Iesu*; posterior est, *omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est*, &c. priorem autem partem primò tantùm intelligi de veteri testamen-
II. to: deinde, cùm ait Apostolus eas posse instruere Timotheum ad salutem, id tantùm intelligere de vno fidei articulo fundamentali, scilicet per fidem Christi salutem esse obtinendam, & hâc mediante posse etiam vetus testamentum mediatè & remotè eum instruere de omnibus ad salutē necessariis; & proinde, sicut ex sufficientia vel plenitudine ad vnam partem non licet colligere sufficientiam & plenitudinem ad totum, ita etiam ex sufficientia veteris testamenti ad probandum vnum fidei articulum non licet inferre sufficientiam eius & plenitudinem ad probandos omnes reliquos, quasi illos in se contineat.

Et primò, quòd prior illa pars intelligatur tantùm de libris veteris testamenti, satis patet ex illa particula, *ab infantia sacras litteras didicisti*, quâ exprimit de quibusnam scripturis loquatur
III. ibi: certum enim est, cùm nondum tunc temporis infantiæ Timothei, nouum testamentum esset in Canonem redactum, imò nec Euangelia conscripta, Timotheum non potuisse illa discere ab infantia, sed vetus testamentum solum, vt etiam agnoscunt Caluinus & Beza ad illum locum Apostoli: vnde Vittacherus suprà quæstione sextâ capite decimo quarto, malè arbitratur istud etiam pertinere ad libros noui testamenti, quia, inquit, etsi puero Timotheo nondum editi sint noui testamenti libri, tamen nonnulli ex iis in lucem iam prodierant, quando hæc scripsit Apostolus: malè, inquam, ita arbitratur Vittacherus, nam particula hæc *ab infantia*, clarè denotat Apostolum tantùm loqui de iis scripturis, quæ Timotheo adhuc puero extabant: ergo, cùm ex confessione Vittacheri tempore infantiæ Timothei nondum essent editi vlli libri noui testamenti, sed solùm vetus testa-
IV. mentum, de hoc solo potest intelligi prior illa pars: deinde secundùm Vittacherum ibidem nomine *sacræ scripturæ* Apostolus intelligit totum corpus scripturarum, nam contendit Vittacherus particulam illam, *omnis*, in sequenti sententia sumi pro tota: at tunc, quando scribebat Apostolus, nondum erat totum istud corpus in lucem editum, vt patet de Euangelio sancti Ioannis, aliquot eius epistolis, & Apocalypsi: ergo tantùm potest hæc prima sententia intelligi de libris veteris testamenti.

Quòd item hæc eadem prior sententia intelligatur de vno illo fundamentali nostræ fidei articulo, & non de omnibus, patet, quia præcipua controuersia, quæ tunc temporis agitabatur in-
A ter Christianos & Iudæos erat, vtrum per Christum esset salus obtinenda, V.
cuius partem affirmantem potissimùm prædicabant Apostoli, vt constat passim ex Actibus Apostolorum, & eorum epistolis, & pro qua extant grauissima testimonia in omnibus ferè libris veteris testamenti, non autem de omnibus fidei nostræ articulis ad salutem omnibus necessariis, nec per necessariam quidem consequentiam in veteri testamento contentis: nam Actuum decimo octauo, Apollo dicitur potens in scripturis veteris testamenti, feruens Spiritu sancto, docens diligenter ea, quæ sunt Iesu, & tamen nesciebat baptismum Christi, nec illum poterat colligere ex sacris litteris veteris testamenti. Vnde ibidem Priscilla & Aquila diligentiùs exponunt ei viam Dei.

Deinde: baptismus & Eucharistia sunt duo sacraméta omnibus ad salutem creditu necessaria: at ex veteri testamento non possunt fideles de iis
B instrui; nam, licèt in veteri testamento præcesserint aliquæ illorum figuræ (vt transitus maris rubri baptismi, manna Eucharistiæ) non tamen ibi VI.
habentur duo hæc præfigurasse duo ista nouæ legis sacramenta, nec per necessariam consequentiam ex eo deducitur, & id monuimus, quia Christus in Euangelio, & Apostoli epistolis, id nos docuerunt, talis enim necessaria deductio potest tantùm à duobus pendere: primum est ipsarum rerum natura, quæ sit talis, vt sicut fumus est signum ignis, ita manna & transitus maris rubri sint signa quædam naturalia duorum istorum sacramétorum, quod nemo dixerit: secundum est ipsa institutio Dei, quomodo verum quidem est duo hæc prædicta præfigurasse illa sacramenta, sed quia signa eiusmodi vt sic non innotescunt nobis, nisi prout Deus per se vel per alios illa explicat, & significatio eiusmo-
C di istorum signorum nullibi explicatur in veteri testamento, fit, vt ex illis ne per consequentiam VII.
quidem necessariam potuerit Apollo, aut alius, duo hæc sacramenta creditu tamen necessaria colligere.

Quod spectat ad posteriorem istam partem testimonij, *omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est*, &c. respondetur, ex ea nihil sequi contra nostram propositionem, sunt enim hæc valde distincta, *esse vtile ad quodcumque officium Episcopi*, quod ibi asserit sanctus Paulus ex sacris litteris, & se solo esse sufficiens ad quodcumque officium Episcopi: primum asserit sanctus Paulus, secundum verò minimè.

Neque est, quòd respondeat Vittacherus se & suos non ita argumentari, *scriptura vtilis est, ergo est sufficiens*; sed ex magnitudine vtilitatis, quæ ex scriptura percipi potest, se perfectio-
D nem eius & sufficientiam probare: si enim, in- VIII.
quit Vittacherus, omnia sufficientia sint vtilia, tum vi conuersionis aliqua vtilia sunt sufficientia, & quædam etiam vtilitas est sufficiens: at eiusmodi est vtilitas, cuius meminit hoc loco Apostolus, nam ait scripturas posse hominem ad salutem sapientem reddere: ergo, cùm in scriptura insit perfectio scientiæ, ita vt nihil ampliùs requiratur, scripturæ sunt sufficientes: item, quòd dicat Apostolus scripturam esse vtilem, vt homo Dei sit perfectus ad omne opus bonum, & vt sit talis, cui nihil desit, quod sonat nomen hoc Græcum ἄρτιος, quod hîc vsurpatur ab Apostolo.

Non est, inquam, quòd sic respondeat Vittacherus, & tantopere glorietur in hac poste-

I. riori dispositione suæ obiectionis, vt dicat nullum Papistam apertè & plenè huic argumento respondisse, nec vnquam responsurum. A

Nam secundùm rei veritatem hæc obiectio posteriori modo disposita non est difficilior, quàm priori, quia semper ex ipsa vtilitate volunt colligere sufficientiam, & licet omnia sufficientia sint etiam vtilia, & vi conuersionis quædam vtilia sint sufficientia, non tamen rectè inferunt hæretici talem conuersionem habere locum in hoc Apostoli testimonio: nam, vt id euincant, necesse est eos ostendere vtilitates, quas hîc tribuit Apostolus scripturæ, tales esse, vt sufficientiam sibi adiunctam necessariò habeant, quâ reliquis seclusis omnia fidei dogmata doceant esse in sacris litteris, quod tamen nunquam præstabunt, nam conditiones illæ, quas recenset Apostolus, scilicet *scripturam esse vtilem ad docendum, ad arguendum, ad erudiendum*, & vt
II. homo sit perfectus, eíque nihil desit, docent B quidem vtilitatem scripturæ, non tamen sufficientiam & plenitudinem, sicut rectè dicimus ad constituendum perfectum Theologum, & omnia eius munia obeunda ipsam Logicam & singulas eius partes esse ei valde vtiles, imò necessarias, non tamen inde sequitur eas solas sufficere, vt sit perfectus Theologus.

Nec obstat, quod de scripturis suprà dixit Apostolus, *quæ te possunt instruere ad salutem:* nam istud, *possunt instruere*, duplicem potest habere sensum; prior est, quòd illæ solæ aliis seclusis, id præstant sufficienter: posterior, quòd saltem partialiter possint illum instruere, sicut homo dicitur posse hominem generare, sed non se solo, at causis aliis concurrentibus: ita & scripturæ hoc posteriori modo dicuntur posse instruere hominem ad salutem, non se solis, sed
III. etiam verbo tradito: item, cùm Apostolus ibi C non dicat scripturam posse instruere seipsâ immediatè, & hoc sensu possint scripturæ dici sufficienter instruere, quatenus nos remittunt ad Ecclesiam, quam iubent nos audire, asserúntque esse columnam veritatis, fit, vt ad summum id possit intelligi de remota tantùm & mediata sufficientia, quæ per Ecclesiam potest suppleri.

Nec est, quòd Vittacherus ibidem, & alij hæretici vrgeant particulam illam Græcam ἄρτιος, quam noster interpres reddidit *perfectus*, contendántque significare id, quod est ita perfectum, vt nihil ei desit: nam admissâ hâc significatione nihil amplius habent, quàm ipsam scripturæ vtilitatem à nobis suprà admissam, est enim admittendum particulam illam ἄρτιος, non coniungi cum illa *omnis scriptura*, sed cum ista,
IV. *homo Dei*, in hac sancti Pauli sententia, & proinde D Apostolum ibi non attribuere istud esse tale, cui nihil desit, ipsi scripturæ, sed tantùm velle ad hoc, vt homo Dei sit ita perfectus, vt ei nihil desit, & sit perfectè instructus ad omne opus bonum, sacras scripturas esse vtiles, quod non magis arguit in ipsa sacra scriptura esse sufficientiam & omnium fidei dogmatum plenitudinem, quàm ex eo, quòd, vt nihil desit perfecto Theologo, requiritur perfecta cognitio omnium partium Philosophiæ, sequatur in illis solis omnem Theologiæ sufficientiam & plenitudinem contineri, quod, quàm sit ridiculum, potest quilibet iudicare.

Ad auctoritatem sancti Petri ex capite primo secundæ suæ canonicæ respondetur, ibi per *sermonem Propheticum* intelligi quidem libros Prophetarum, in quibus multa pro Christo Domino habentur euidentissima testimonia, & ad illos sanctum Petrum ibi remittere fideles Iudæos, ad quos scribit, non tanquam ad quoddam omnium controuersiarum fidei azylum, sed velut ad testem valde receptum à Iudæis aptiorem & commodiorem ad instruendos Iudæos, vtpote plus ab illis æstimatum, quàm duorum aut trium Apostolorum testimonium: ibi enim S. Petrus tantùm agit de vno fidei articulo, scilicet, quòd Christus iam venerit, & quòd sit potentiæ admirabilis, vt patet ex illis verbis paulò antecedentibus: *non enim doctas fabulas sequuti notam facimus vobis Domini Iesu Christi virtutem & præsentiam:* quod vtrumque probat attestatione Apostolicâ, quâ audiuerant relationem illam de Christo vt filio Dei in monte Tabor, quando transfiguratus est Christus, atque libros Pro- V.
phetarum, quoad hæc duo, de quibus ibi loquitur, firmioris seu aptioris esse auctoritatis apud ipsos Iudæos fideles de nouo conuersos, quàm sit ipsa prædicta Apostolica attestatio, non quidem secundùm se considerata, sed in ordine & comparatione facta ad Iudæos, apud quos diuturniore tempore & maiorum consensu recepti erant libri eiusmodi, sícque plus valebat apud illos, quàm simplex attestatio duorum vel trium Apostolorum, qui à paucis annis claruerant; vnde sanctus Augustinus locum hunc sancti Petri explicans sermone vigesimo septimo *de verbis Apostoli*, capite quarto, loco illius particulæ, *firmiorem*, quam habet vulgata editio, legit, *certiorem*, notátque sanctum Petrum ibi non dixisse *meliorem* aut *veriorem: tam enim*, inquit, *verus ille sermo de cælo, quàm sermo Propheticus, tam bonus, tam vtilis, sed cer-* VI.
tior est, quia in eo magis confirmatur auditor. VII.

Ad rationem in istis scripturæ auctoritatibus fundatam respondetur maiorem esse veram, si sacra scriptura seipsa sola & immediatè præstet ista omnia exclusâ operâ quorumlibet aliorum, quod suprà ostendimus non posse præstare.

Ad illud, quod inferunt ex citatis testimoniis intellectis de solo veteri testamento colligi à fortiori totum corpus scripturarum esse ita sufficiens, vt contineat omnia fidei dogmata, negatur, quia procedit ex falsa suppositione, quâ putant nos ita admittere prædicta testimonia scripturæ intelligi de solo veteri testamento, vt illud etiam solum contineat omnia fidei dogmata, quod esse falsum suprà ostendimus: falsum item est, quod ibidem dicunt Apostolum, secundæ *ad Timotheum* tertio, addere hanc particulam *(per fidem, quæ est in Christo Iesu)* vt decla-
ret in prædictis testimoniis, quæ procedunt tantùm de veteri testamento, includi etiam scripturas noui testaméti, prout priora illa explicantur ab aduersariis de continentia omnium fidei dogmatum: nam vult significare Apostolus salutem illam, ad quam ait scripturam esse vtilem, alio modo non posse obtineri, quàm per fidem viuam Christi. VIII.

Articvlvs VIII.

Soluitur tertium hæreticorum fundamentum desumptum ex sacris scripturis.

Tertivm fundamentum hæretici repetunt ex iis scripturæ testimoniis, quæ testantur

I. Christum & Apostolos semper pro dogmatibus A
fidei recurrisse ad sacram scripturam, Lucæ vigesimo quarto, vbi Christus obiurgauit discipulos, quòd essent tardi ad credendum, statim sequitur, *& incipiens à Mose & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de seipso erant*, sic Actuum 17. Apostolus disseruit per tria sabbatha de scripturis, *adaperiens Iudæis, quia Christum oportuit pati*, & Actorum vigesimo sexto ex eo probat se fidelem, quòd nihil dicat extra ea, quæ Prophetæ locuti sunt, futura esse: sic sanctus Lucas statim in initio Actorum ait se sermonem *fecisse de omnibus, quæ Iesus fecit & docuit.*

Ex quibus omnibus locis sic argumentantur aduersarij: si Christus Dominus, Paulus, & alij Apostoli & Euangelistæ in docendo, tradendo Euangelio; item in refellendis Iudæis, nullis alijs sunt vsi testimonijs, quàm sacræ scripturæ; si
II. item, quæcumque sunt credenda à fideli, in iis B
sunt credita, pariter etiam omnia necessaria dogmata fidei continentur in sacris litteris, nam fidelis ille propriè dicitur, non, qui vnum duntaxat admittit articulum fidei, sed qui omnes, & tam Christus, quàm Apostoli, cùm perfectè tradiderint Euangelium, nihil eorum, quæ erant necessaria, omiserunt: atqui ex locis mox citatis in docendo, tradendo Euangelio, in refellendis Iudæis, sunt tantùm vsi testimoniis sacræ scripturæ; item Apostolus se fidelem ex eo probat: quòd nihil doceret, vel crederet extra sacras scripturas; item S. Lucas initio Actuum ait se tradidisse omnia, quæ Christus fecit & docuit: ergo omnia necessaria continentur in sacris litteris.

Respondetur primò, absolutè & vniuersaliter loquendo, esse falsum Apostolos pro articulis fi-
III. dei semper recurrisse ad sacram scripturam, nam C
baptismum esse suscipiendum fidelibus est articulus fidei etiam ex confessione hæreticorum: at Iudæis corde compunctis quærentibus à sancto Petro & cæteris Apostolis, quid faciemus? Actorum secundo respondent Apostoli eos esse baptizandos, nec id probant aliquo scripturæ testimonio, nam quod subiicitur, *vobis enim est repromissio facta*, significat quidem promissionem remissionis peccatorum esse illis factam in veteri testamento; sed cùm possit intelligi hæc remissio sine baptismo, vt volunt hæretici, nec probet ibi Apostolus aliquo scripturæ testimonio eos esse baptizandos, non semper pro articulis fidei recurrunt Apostoli ad scripturam.

Deinde respondetur Apostolos recurrere ad sacram scripturam pro articulis fidei, dum vel scribunt ad Iudæos, vel illis prædicant Euan-
IV. gelium, quia vel cum illis argumentantur ad ho- D
minem, & ex testimoniis per Iudæos receptis, vel quia potissimùm vrgent hæc fidei dogmata, Christi Domini aduentum, virtutem, passionem eius, redemptionem humani generis per eum factam, quorum omnem & singulorum clara extant in veteri testaméto testimonia, quæ ideò frequentiùs & libentiùs proferebant Apostoli, quia admittebantur à Iudæis tanquam legitima & à Deo prolata, vt Actorum 17. & alibi passim, imò & Lucæ vigesimo quarto, quia agebatur de morte Christi, & hæc erat prænuntiata in Prophetis, Christus Dominus ostendit ex veteri testamento ita oportuisse Christum pati; esse autem falsum Apostolos nullum vnquam tradidisse dogma non contentum in scripturis, patet ex dictis suprà pro nostra conclusione. V.

Ad illud verò, quòd sanctus Paulus Actuum vigesimo sexto probat se esse fidelem ex eo, quòd nihil dicat *extra ea, quæ Prophetæ locuti sunt, futura*, negatur Apostolum ibi simpliciter & generaliter loqui, sed, cùm, vt constat ex præcedentibus capitibus vigesimo quarto & vigesimo quinto, accusaretur à Iudæis, quòd prædicaret Christum ab illis interfectum resurrexisse; item futuram omnium vniuersalem resurrectionem, tanquam quid alienum à fide, hanc iniuriam retundit testimonio scripturarum, quas etiam Iudæi plurimùm æstimabant.

Quòd denique obiiciunt sanctum Lucam dicere se fecisse sermonem *de omnibus, quæ cœpit Iesus facere & docere*, non ita accipiendum est, quasi singula enarrauerit: nam fortè possunt aliqua reperiri apud alios Euangelistas, quo- VI.
rum ipse non meminit in suo Euangelio, sed debet accipi, vt explicat sanctus Augustinus libro quarto *de consensu Euangelistarum* capite octauo, quòd scilicet eligendo de omnibus, quæ fecit & dixit Christus, ea, quæ magis apta & congrua erant dispensationi sui officij, sermonem fecerit de omnibus.

Ad rationem hæreticorum fundatam in istis scripturæ testimoniis patet solutio ex dictis, scilicet non posse ostendi Apostolos semper & vbique in prædicando Euangelio & tradendis dogmatibus fuisse vsos testimonio sacræ scripturæ: nam sanctus Paulus primæ *ad Corinthios* vndecimo capite, docet fideles sacramentum Eucharistiæ absque vllo scripturæ testimonio, & ex sola traditione sibi à Christo commendata: quod verò dicunt hæretici Christum & Apostolos docuisse omnia fidei dogmata, admittimus; at non omnia verbo scri- VII.
pto, sed multa solo verbo tradito, vt patet ex dictis.

ARTICVLVS IX.

Soluuntur fundamenta hæreticorum desumpta ex Patribus.

HÆRETICI aduersus doctrinam articuli primi huius disputationis primò proferunt consensum Patrum Concilij Nicæni, imò & aliorum, qui sequentibus sæculis claruerunt, quorum nemo reprehendit illud Constantini Imperatoris in Concilio Nicæno, sed potiùs suo silentio probauit apud Theodoretum libro primo historiæ Ecclesiasticæ capite septimo, *Euangelici*, inquit Imperator, *& Apostolici libri, quin etiam veterum Prophetarum oracula, nos planè instruunt quid de diui-* VIII.
nis rebus sentiendum sit: ergo deposita omni hostili discordia ex litterarum diuinitus inspiratarum testimoniis res in quæstionem adductas dissoluamus, quæ vox Imperatoris, si legitima non fuisset, inquit Vittacherus, suprà capite decimo septimo, aliquis Patrum procul dubio aut mox statim intercessisset, aut aliquando cauendam esse monuisset; & ibidem notat particulam illam *de diuinis rebus*, non ita accipi, ac si tantùm significaret de iis, quæ spectant ad diuinam naturam, sed accipiendam esse, prout Cassiodorus transtulit *de diuina voluntate, vel de diuina lege*, id est, de omnibus causis ad fidem & religionem pertinentibus.

I. Quod confirmat ex ipsomet Theodoreto A verbis proximè præcedentibus: vnde colligit testimonium hoc non intelligi de vno aut altero dogmate fidei, sed de omnibus & singulis: addit enim ibi Theodoretus nos habere doctrinam Spiritus sancti in scripto.

Confirmat ampliùs ex eo, quòd Ioannes Antiochenus in Concilio Ephesino similem edidit vocem, vt testatur Euagrius libro secundo historiæ Ecclesiasticæ, quam laudauit sanctus Cyrillus Alexandrinus.

Respondetur, illud elogium Constantini Imperatoris tantùm intelligi de vno particulari dogmate fidei contento in sacris litteris, scilicet, *de diuinitate filij, & eius consubstantialitate cum patre*, pro qua, cùm extent testimonia in sacris litteris, quæ sunt aliqua norma credendorum, rectè ait libros Euangelicos nos planè instruere de ea re, & ex illis quæstio-
.II. nem esse dissoluendam. B

Et quòd hæc sit mens Constantini patet ex Theodoreto ibidem, nam immediatè ante præmittit Constantinum dixisse Patribus Concilij acerbum esse hostibus iam profligatis, & nemine ex aduerso se opponere audente, vt ipsi se oppugnarent mutuò, & lætitiam inimicis, atque adeò risum præberent; præsertim, cùm de rebus diuinis disputarent, haberéntque doctrinam sacratissimi spiritus litterarum monumentis proditam: deinde subiicit verba in obiectione contenta, quò loci tam in textu Græco eandem particulam, τῶν θείων πραγμάτων, quàm in Latino retinet, nisi quòd in verbis posterioribus id efferat per numerum singularem, sic *de diuino numine*, & in prioribus per pluralem, vtrobique autem idem significat per istam particulam, nec enim est verisimile in tam paucis verbis ali-
III. ter atque aliter eum vsurpare idem vocabulum, C præsertim cùm sermonem suum de eadem re semper continuet: atqui in verbis prioribus, quę sunt pluralis numeri, per *res diuinas* non intelligit omnes causas ad fidem & religionem spectantes, sed in particulari tantùm ipsam diuinitatem & consubstantialitatem filij cum Patre, quia per *res illas diuinas* intelligit eas solas, de quibus, vt ille ait, disputando tunc Episcopi & Christiani sese oppugnabant, pro quarum definitione curauerat eos conuocari: atqui tunc temporis controuertebatur illa quæstio de diuinitate filij & eius consubstantialitate cum Patre, quam negabat Arius & nonnulli Episcopi cum eo, vt patet ex eodem capite Theodoreti: ergo ibi per *diuinum numen*, vel *rem diuinam*, vel *res diuinas*, tantùm intelligit Imperator diuinitatem & consubstantialitatem filij, & proinde tantùm vult specialem hanc con-
IV trouersiam, pro cuius definitione habentur D testimonia in sacris litteris, esse soluendam ex illis.

Atque hinc patet solutio ad illam Vittacheri confirmationem, petitam ex istis verbis antecedentibus Theodoreti, *cùm de rebus diuinis disputarent, haberéntque doctrinam sacratissimi spiritus litterarum monumentis traditam*, scilicet illam tantùm intelligi de speciali prædicta difficultate: vnde ratio Imperatoris non procedit ab vniuersali ad singulare, seu particulare aliquod, vt videtur supponere obiectio Vittacheri, quasi dicat Imperator hanc controuersiam de diuinitate filij esse definiendam ex sacris litteris, quia illæ abundè docent
quicquid debemus credere, seu quæcumque V sunt fidei, sed sensus Imperatoris est, cùm Christiani Episcopi disputent inter se de diuinitate filij, & pro hac habeamus sacræ scripturæ testimonia, illam esse ex eiusmodi testimoniis dirimendam.

Deinde, notandum est, Imperatorem ibi ita exhortari Patres ad definiendam hanc controuersiam ex scripturis, vt tamen consensum doctrinæ Apostolicæ sequendum proposuerit expressè, vnde censuit etiam illam esse terminandam ex ipsa traditione, quam Apostoli reliquerant Ecclesiæ. Ad confirmationem petitam ex simili dicto sancti Ioannis Antiocheni in Concilio Ephesino, respondetur etiam tantùm procedere de singulari aliquo dogmate.

Secundò proferunt testimonium sancti Athanasij libro *contra gentes, vel idola*, vbi ita ait, *scripturæ sufficiunt ad omnem veritatis instructio-*
nem, siue institutionem; & quoniam Bellarmi- VI. nus notat Kemnitium ibi de suo addidisse particulam illam, *omnem*, respondet Vittachetus ita addidisse, vt tamen sensum non mutauerit, quia ex principio libri satis intelligitur verba illa sancti Athanasij accipi generaliter, & proinde intelligi de omnibus dogmatibus tam fidei, quàm morum.

Respondetur, hoc testimonium sancti Athanasij libro *contra gentes, vel idola*, tantùm intelligi de vno atque altero dogmate fidei, scilicet de fide in Christum saluatorem, & de non colendis idolis, ac proinde Kemnitium malè addidisse sententiæ sancti Athanasij signum istud vniuersale, *omnem*, quod patet tam ex antecedentibus, quàm ex consequentibus: ex antecedentibus quidem, dum explicando, qua de re sit acturus, ita ait, *pauca de fi-*
de Christi pro viribus nostris in medium addu- VII. *camus, nam licèt tu hæc ipsa quæras ex sacris scripturis colligere, alios tamen benignè audis*, & posteà subiungit verba in obiectione citata, quibus explicat sufficientiam scripturæ, quantum ad hoc dogma: ex consequentibus verò, quia statim atque explicauit hanc sufficientiam quoad hoc dogma, subiungit plurimos de eadem re libros à sanctissimis magistris fuisse conscriptos: at certum est per particulam illam *de eadem re* non intelligi omnia fidei dogmata, sed hoc vnum, scilicet de fide in Christum saluatorem; tum quia particula *(eadem re)* refert subiectum illud, de quo proposuit scribere; tum etiam, quia primis Ecclesiæ temporibus Gentiles hoc vnum maximè obiiciebant Christianis, quòd hominem abiectum & turpi morte condemnatum colerent tanquam verum Deum, vt patet tam ex historiis
martyrum, quàm ex libris, quos tunc Patres VIII. scripserunt; non autem scripserunt tunc de omnibus & singulis dogmatibus.

Confirmatur ampliùs ex eo, quòd ibidem subiungit, duobus istis non obstantibus (scilicet, quòd dogma istud possit colligi ex sacris litteris, & quòd plurimi Patres pro eo scripserint) nihilominus necessum esse, vt quæ ab illis didicit, proferat, & explicans quid sit illud, ita ait, *loquor autem de nostra in saluatorem fide, ne quis vilem disciplinam nostri dogmatis existimet, aut fidem in Christum nullis rationibus niti suspicetur.*

Tertiò proferunt testimonium sancti Basilij *de confessione fidei*, vbi ita habet, *manifestum est infidelitatis & arrogantiæ crimen, vel reiice-*

I. re aliquid, *quod scriptum est, vel addere aliquid, quod non est scriptum.*

Respondetur, sanctum Basilium ibi reprehendere additionem & detractionem *contrariam* sacræ scripturæ, non autem illius *explicatiuam*, eique conformem; & quòd hæc sit mens eius, patet ex eo, quòd statim in confirmationem huius suæ sententiæ subiiciat Apostolum ita prohibuisse: at nos fusè suprà ostendimus prohibitionem illam Apostoli esse intelligendam de additione & detractione sacræ scripturæ contrariâ.

Quartò argumentantur ex sancto Chrysostomo homiliâ quinquagesimâ octauâ in Ioannem, vbi postquam dixit sacras scripturas rectè appellari *ostium*, quia illæ nos ad Deum ducunt, & eius nobis cognitionem aperiunt, ipsæ oues faciunt, ipsæ eas custodiunt, ita subiungit, *qui sacrâ non vtitur scripturâ, sed ascendit aliunde,*
II. *de, id est non concessâ viâ, fur est*; quâ vltimâ particulâ excludit omnia alia, quæ in sacris litteris non continentur.

Negatur, ibi per illam particulam, *sed ascendit aliunde, id est non concessâ via*, excludi omnia alia, quæ non continentur in sacris litteris, sed tantùm ea, quæ eis sunt contraria: nam primò statim in sequentibus ita illam particulam explicat, dum ait per illam & ipsos Scribas significari, qui dictis suis contraria faciebant, seu vt ille ait, *qui cùm docerent, & facienda præciperent, ipsi tamen legem transgrediebantur*: deinde, quia ibi eodem modo accipit illam particulam, *aliunde*, ac Christus Dominus apud sanctum Ioannem capite decimo, quando docet Pseudo-prophetas *esse fures, & aliunde ascendere in ouile*, nam textum hunc Christi Domini ibi explicat sanctus Chrysostomus de Iuda &
III. Theoda Pseudo-prophetis, quorum fit mentio capite quinto Actuum: at ibi apud S. Ioannem *aliquem ascendere aliunde* est esse contrarium, seductorem, falsum, & illegitimum, vt ibidem significat Christus Dominus: ergo conformiter apud S. Chrysost. ibi, *non vti sacrâ scripturâ, sed ascendere aliunde*, non est simpliciter dicere aliquid non contentum in sacris litteris, sed dicere aliquid, quod sit eis contrarium & repugnans, ideóque expressè ait particulam illam, *non concessâ via*, tanquam explicatiuam istius præcedentis, *aliunde*, quâ denotat tunc tantùm aliquem non vtentem scripturis pro dogmate fidei, dici *aliunde ascendere*, quando viâ sibi non concessâ vtitur, cuiusmodi non est ipsa traditio, vt patet ex dictis pro nostra conclusione.

Quintò proferunt S. Hieronymum contra Heluidium ita dicentem, *sed vt hæc, quæ scripta*
IV. *sunt, non negamus, ita ea, quæ non sunt scripta, renuimus*; & ad caput vigesimum tertium sancti Matthæi, *quod de scripturis auctoritatem non habet, eadem facilitate contemnitur, quâ probatur*, quibus locis Vittacherus suprà ait eum loqui generaliter, & non de aliquo dogmate in particulari.

Ad has auctoritates ex sancto Hieronymo desumptas, respondetur ad priorem, S. Hieronymum ibi per particulam illam, *non scripta*, non intelligere ea, quæ constant verbo tradito, tum quia in sequenti, atque altera periodo, contendit beatum Iosephum putatiuum Christi Domini patrem semper mansisse virginem, nec vllam aliam præter beatissimam Virginem Deiparam habuisse vxorem; quod, cùm non habeatur in

A sacris litteris, nec ex illis colligatur, debuit habere ex ipsa traditione: tum etiam, quia ibi facit tantùm comparationem inter ignominiam V.
natiuitatis, circumcisionis, crucis, & cæteras id genus, quas pro nobis Christus est passus, & nonnullas quasdam calumniosas ignominias, quas fuisse in Christo & beatissima Virgine contendebat Heluidius (vt quòd beatissima Virgo post partum nupserit; quòd fastidia grauiditatis, quæ communiter experiuntur mulieres, senserit; quòd Christus sanguine madidus ex vtero matris prodierit) atque sanctus Hieronymus se priores istas, quia scriptæ sunt, non erubescere, vel negare; posteriores verò, quia sunt omnino apocryphæ, nec constant ex scriptura, reiicere; vnde non loquitur ibi generaliter de rebus non scriptis, sed de aliquibus tantùm, quæ auctoritate & verbi scripti & verbi traditi omnino carebant, cuiusmodi non sunt illa dogma-
B ta, quæ etiam non contenta in sacris scripturis VI.
admittit Ecclesia.

Ad posteriorem auctoritatem respondetur, illam etiam non procedere in vniuersum de omnibus non scriptis, sed tantùm de vno particulari facto, scilicet, an ille Zacharias filius Barachiæ sit pater sancti Ioannis Baptistæ, an verò sit alius: vnde textus S. Hieronymi, non ita habet, prout citatur ab hæreticis, *quod à scripturis auctoritatem non habet*, sed ita, *hoc quia à scripturis non habet auctoritatem* &c. quod sonat factum particulare, non autem tradit communem aliquam & vniuersalem regulam diiudicandi verum à falso, quasi eius ratio procedat ab vniuersali ad particulare hoc modo: quod caret auctoritate scripturarum, eadem facilitate contemnitur, quâ probatur: sed opinio asserens istum Zachariam fuisse patrem
C sancti Ioannis Baptistæ, caret auctoritate scri- VII.
pturarum: ergo hæc opinio eâdem facilitate debet contemni, quâ probatur; sed cùm vellet varias de isto Zacharia referre sententias, suámque tanquam in testimonio sacræ scripturæ fundatam præponere præcedenti, factâ comparatione ad suam dicit de priori, *hoc quia de scripturis non habet auctoritatem*, &c. Vnde, cùm à dicto comparatiuo particulari ad dictum absolutum & vniuersale non valeat consequentia, vt etiam norunt Dialectici, fit, vt ex hoc dicto sancti Hieronymi per comparationem enuntiato malè colligant hæretici vniuersale hoc pronuntiatum, *quod à scripturis auctoritatem non habet, eâdem facilitate contemnitur, quâ probatur*.

Deinde: etiamsi daremus hæreticis rationem sancti Hieronymi procedere ab vniuersa-
D li ad particulare, nihil tamen adhuc haberent VIII.
contra nostram assertionem; nam potest aliquid duobus modis habere auctoritatem à scripturis: primò, quatenus in particulari de eo fit specialis mentio, quo sensu dici potest habere *formalem, expressam, & immediatam* auctoritatem in illa, vt præceptum de conferendo baptismate: secundò, quatenus aliquid generale commendatur expressè in sacra scriptura, sub quo continetur & istud particulare, quod tunc potest dici habere *implicitam, mediatam & remotam* auctoritatem in sacris litteris, quomodo Pædobaptismus, etiam secundùm hæreticos, habet fundamentum in sacris litteris, in quibus de eo in particulari non fit specialis mentio: iam respondemus dictum illud S. Hiero-

I. nymi ſumptum vniuerſaliter, intelligi de iis, quæ
neutro iſtorum modorum habent auctoritatem
de ſacris ſcripturis: at dogmata fidei, quæ per ſo-
lam traditionem habentur & creduntur à nobis,
licèt non habeant in particulari auctoritatem de
ſcriptura priori modo conſideratam, eam tamen
habere poſteriori modo, cùm & locis ſuprà cita-
tis pro noſtra aſſertione iubeamur ex Apoſtolo
tenere traditiones, item ex mandato Dei audire
Eccleſiam, credere & facere quicquid illa dixe-
rit, ideóque, cùm Eccleſia inter traditiones
hoc & illud in particulari recenſeat, proponát-
que tanquam fide Catholica credendum, ſem-
per habet aliquam auctoritatem, eámque ſuffi-
cientem in ſacris litteris.

Sextò proferunt ſanctum Auguſtinum libro
ſecundo *de doctrina Chriſtiana* capite nono ita
dicentem, *in iis, quæ apertè in ſcriptura poſita
ſunt, inueniuntur ea omnia, quæ continent fidem,
II. moréſque viuendi, ſpem ſcilicet atque charita-
tem*: circa quod teſtimonium Vittacherus notat
particulam, *illa omnia*, quâ contendit ſanctum
Auguſtinum velle quæcumque ſimpliciter con-
tinent fidem & mores, haberi in ſcriptura:
deinde, ſanctum Auguſtinum non tantùm lo-
qui de dogmatibus fidei vel morum, quæ ſcitu
ſunt neceſſaria prouectioribus, verbi gratiâ
Epiſcopis, ſed de omnibus, quæ etiam cuiuis
homini ſunt neceſſaria, conatúrque confirma-
re ex eo, quòd in principio iſtius capitis ita di-
cit ſanctus Auguſtinus, *in his omnibus libris ti-
mentes Deum, & pietate manſueti, quærunt
voluntatem Dei*: & poſtea, vt voluntatem Dei
rectiùs quæramus, duo præcepta tradit; pri-
mum, vt noſcamus, legamus, & memoriæ e-
tiam mandemus libros canonicos; ſecundum eſt,
vt ea, quæ in illis ſunt aperta, inueſtigemus; poſt
III. quæ duo præcepta ſubiungit verba mox relata.

Reſpondetur, apud ſanctum Auguſtinum ibi
per particulam, *illa omnia*, non intelligi omnia
fidei dogmata etiam ad ſalutem omnibus ſcitu
neceſſaria, ſed tantùm intelligi tres virtutes
Theologicas *fidem, ſpem, & charitatem*; tum
quia non ſic loquitur abſolutè & ſimpliciter,
*in iis, quæ apertè in ſcripturis poſita ſunt, inue-
niuntur omnia*, ſed adhibet iſtam particulam,
illa, reſtringentem dictum ſuum ad iſtud, quod
poſtea ſequitur, hoc enim modo ait, *inueniun-
tur illa omnia, quæ continent fidem, moréſque
viuendi, ſpem ſcilicet atque charitatem, de qui-
bus libro ſuperiore tractauimus*: vnde ſenſus ſan-
cti Auguſtini eſt in iis ſcripturæ partibus, quæ
ſunt apertæ, agitur de tribus his virtutibus, &
iis, quæ ad illas ſpectant, non quaſi agatur de
illis omnibus, ſed quòd, quæ tractantur in illis,
ſpectent ad aliquam harum virtutum, quia (vt
IV. ibi loquitur præcedenti periodo) *ibi poſita ſunt
præcepta viuendi vel regulæ credendorum*, non
autem omnia & ſingula; nam ſubiungit ſanctus
Auguſtinus, *de quibus libro ſuperiori tractaui-
mus*, quo ſignificat in iſta parte ſcripturæ tan-
tùm reperiri ea omnia, de quibus ipſe egit libro
præcedenti: at præcedenti libro non egit ſanctus
Auguſtinus de omnibus fidei dogmatibus, etiam
in particulari ad ſalutem vnicuique creditu ne-
ceſſariis, vt ſatis conſtat ex inſpectione & le-
ctione iſtius libri, ſed tantùm ſummariè de tri-
bus iſtis virtutibus.

Deinde, reſpondemus nos initio huius diſ-
putationis notabili quinto duplicem diſtinxiſ-
ſe continentiam; vnam *proximam, implicitam*;
A alteram *remotam, implicitam*: iuxta poſterio- V.
rem admiſimus omnia fidei dogmata contine-
ri in ſacris litteris, & ex illis per *remotam* con-
ſequentiam poſſe deduci, & hoc ad ſummum
vult tantùm ſanctus Auguſtinus ibi, nam diui-
dit totum, quod eſt in ſcripturis *in ea, quæ ſunt
in illis apertè poſita, & in ea, quæ ſunt in illis
obſcurè poſita*: priori membro ait contineri præ-
cepta viuendi, vel regulas credendi, vbi abſti-
net ab illo ſigno vniuerſali, *omnia*; deinde ſub-
iungit vnumquemque, prout valet maiori in-
genio & doctrinâ, poſſe ex iis, quæ apertè po-
ſita ſunt, plura & plura inueſtigando, reperire,
quod nihil eſt aliud, quàm ex illis plura & plu-
ra deducere: at vnumquemque, prout eſt capa-
cioris & adhuc capacioris intelligentiæ, poſſe
plura deducere hoc modo ex ſcripturis, non eſt
deducere per *immediatam, neceſſariam & eui-
B dentem* conſequentiam, ſed ad ſummum per
remotam deductionem ex ſacris litteris aliqua VI.
colligere: ergo debet ſanctus Auguſtinus ad
ſummum intelligi de ſola continentia *implicita*
& deductione *remota*.

Quòd verò ita aliquid colligere ex ſacris lit-
teris ſit tantùm per *remotam* conſequentiam,
& quòd importet tantùm *remotam* continen-
tiam, probatur: quæ immediatè continentur in
ſacris litteris, vel ex iis deducuntur neceſſariò,
ſtatim patent omnibus vtcumq; verſatis in ſacra
ſcriptura, cùm in illa contineantur apertè &
abundè, vt loquitur Vittacherus ſuprà, dum
explicat ſtatum huius quæſtionis: ergo quæ
tantùm patent doctioribus, prout maiori &
minori valent ingenio, tantùm valde *implicitè*
in illis continentur, & tantùm valde *remotè* ex
illis deducuntur; & proinde, cùm iuxta hæreti-
cos ad conſtituendum dogma fidei requiratur,
C vt vel habeatur *expreſſè* in ſacris litteris, vel ex VII.
illis deducatur per *immediatam, neceſſariam,
& euidentem* conſequentiam, omnibus ſaltem
doctis etiam facilem, nec ea, de quibus loqui-
tur ibi ſanctus Auguſtinus, ſint eiuſmodi, ſit,
vt ex illo non poſſint contineri omnia fidei dog-
mata in ſacris ſcripturis.

Ex his patet, quid ſit reſpondendum ad illas
obſeruationes, quas ibi facit Vittacherus; ad
primam ſcilicet particulam, *omnia*, non accipi
vniuerſaliter, vt ex ipſo textu demonſtratum
eſt. Ad ſecundam & eius confirmationem re-
ſpondetur, ex proœmio libri primi de *doctrina
Chriſtiana*, patere ſatis ſanctum Auguſtinum non
loqui de omnibus fidelibus, nec duo iſta præce-
pta illis omnibus dare; ibi enim ſtatim initio
profitetur ſe in iſto opere dare ſtudioſis præce-
pta tractandarum ſcripturarum, nec per ſtudio-
D ſos intelligit fideles quoſlibet, cùm in eiuſmodi VIII.
ſtudioſis iſta poſtulet, ſiue circa linguarum noti-
tiam, ſiue circa hiſtoriã, ſiue circa diſciplinarum
Philoſophicarum cognitionem, quæ poſtulare
in quolibet fideli, aut velle aſſerere in eo com-
muniter eſſe poſſe, eſt ridiculum: ſed per ſtu-
dioſos eos ſolùm intelligit, qui vel ratione ſui
officij, aut profeſſionis, ſpeciali curâ in ſacrarum
litterarum ſtudium incumbunt; nam & id ſatis
per ſe ſignificant duo illa præcepta, quæ non
ab omnibus poſſunt obſeruari (ſcilicet noſſe &
mandare memoriæ omnes libros canonicos,
item in illis ſolerter & diligenter inueſtigare om-
nia præcepta & regulas credendi) vt etiam pa-
tet ex Petro Martyre in quatuor illis ſuis exhor-
tationibus ad ſtudium ſcripturarum & Theolo-

I. giæ: & cùm ſtudium iſtud, vt fiat cum fructu, poſtulet in addiſcente gratiam, iuxta dictum Sapientis capite primo libri Sapientiæ, fit, vt ſanctus Auguſtinus loquens de iſtis ſtudioſis ſcripturarum dicat in his omnibus libris, *timentes Deum & pietate manſueti quærunt voluntatem Dei.*

Septimò, Vittacherus loco citato profert ſanctum Auguſtinum libro ſecundo *de peccatorum meritis & remiſſione* capite vltimo, affirmantem ea, quæ ſine diſpendio ſalutis non poſſunt ignorari, apertè inueniri in ſcripturis; deinde, vbi obſcura quæſtio occurrit controuerſa circa res fidei, oportere cohibere aſſenſionem, niſi illa certis & claris ſcripturæ teſtimoniis confirmetur: ex quibus duobus ſequitur omnia dogmata tam doctrinæ, quàm morum, contineri in ſacris litteris.

II. Reſpondetur primò, in hac auctoritate expreſſam fieri mentionem *verbi traditi*, tanquam apud Chriſtianos omnes per modum cuiuſdam regulæ recepti; cùm enim initio iſtius capitis dixiſſet Pelagianos non parum ceſſiſſe auctoritati & veritati ſacrarum ſcripturarum, quando confeſſi ſunt opus eſſe paruulis ipsâ redemptione Chriſti Domini, ſtatim ſubiungit, *alio quippe verbo, etiam ipſo de Chriſtiana eruditione deprompto, nihil aliud omnino dixerunt:* vbi videmus ſanctum Auguſtinum diſtinguere duplex verbum Dei; prius, quod intelligit ibi per *ſacras ſcripturas;* poſterius in iſta particula, *alio quippe verbo,* quod ait eſſe depromptum ex Chriſtiana eruditione, quia habetur quaſi per manus & inſtructionem Eccleſiæ, quódque non poteſt eſſe aliud, quàm verbum traditum; cùm enim dixiſſet ſanctus Auguſtinus Pelagianos fuiſſe victos auctoritate ſcripturarum, ſubiungit eos ex verbo
III. tradito, ſeu de ipſa traditione, quam agnoſcunt Chriſtiani, nihil obieciſſe, nam particula illa, *alio,* ſatis denotat eum loqui de verbo omnino alio & diſtincto à verbo ſcripto.

Secundò reſpondet Bellarminus libro quarto *de verbo Dei non ſcripto* capite vndecimo, iſtud ſancti Auguſtini, *Credo, quod etiam hinc diuinorum eloquiorum clariſſima auctoritas eſſet, ſi homo illud ſine diſpendio promiſſæ ſalutis ignorare non poſſet,* eſſe intelligendum de his dogmatibus, quæ ſcitu & creditu ſunt omnibus ſimpliciter neceſſaria, qualia ſunt, quæ habentur in Symbolo & Decalogo. Sed reſponſio hæc non placet, quia ſupponit falſum, ſcilicet omnia illa dogmata, quæ ſcitu & creditu ſunt omnibus ſimpliciter neceſſaria (qualia ſunt, quæ habentur in Symbolo) habere auctoritatem in ſacris ſcripturis; ſupponit, inquam, falſum, nam & hoc dogma
IV. ſingulis ſcitu & creditu ſimpliciter & abſolutè eſt neceſſarium, *in diuinis non ſunt plures perſonæ tribus,* nec tamen habet claram auctoritatem in ſacris litteris, habetur quidem in illis eſſe tres perſonas in diuinis; at, cùm ibi nulla apponatur particula maiorem numerum excludens, & præcisè loquendo ſimplex affirmatio ternarij in aliquo non excludat vel neget ibi eſſe aliquod quartum, quia, cùm in quaternario includatur ternarius, qui aſſerit eſſe tres, vbi tamen ſunt quatuor, non falſum dicit, ſed ita verum loquitur, vt tamen aliquid reticeat, nunquam de illis poteſt probari poſitiuè non eſſe in diuinis plures perſonas tribus: ergo, cùm argumentum ab auctoritate negatiua non valeat apud nos, & nihilominus omnes & ſinguli fideles teneantur

A ſcire & credere prædictum dogma, illud ex ſola traditione habemus, & proinde non omnia dogmata iſtius generis clarum habent de ſacris ſcripturis teſtimonium: idem dici poteſt de obſeruatione diei dominicæ, cuius fit quidem mentio in ſacris litteris: at obligatio, quâ vnuſquiſque fidelium tenetur illud obſeruare, probari nequit clarè & expreſsè ex ſacris ſcripturis. V.

Deinde: hæc reſponſio reſtringens traditiones ad dogmata non omnibus ſcitu neceſſaria, videtur aliquo pacto minuere illarum neceſſitatem, cùm hoc poſito ſint tantùm de rebus ſcitu non neceſſariis ipſis laicis, qui maiorem partem numeri Chriſtianorum Eccleſiæ diſperſæ videntur facere, ſed tantùm Epiſcopis, aut Eccleſiaſticis, qui aliorum curam habent.

Ad illud igitur argumentum reſpondeo primò, non dici de omnibus dogmatibus, ſed de
B vna tantùm difficultate, ſcilicet, ſi eſſet ad ſalutem neceſſarium ſcire & intelligere modum, VI.
quo anima non exiſtens ex traduce, ſed creata à Deo, contrahat peccatum originale, nec tamen Deus cenſeatur auctor talis peccati, hæc enim eſt difficultas, quam eò loci proponit ſanctus Auguſtinus, & pro qua credit fuiſſe futuras auctoritates in ſcriptura, ſi nemo ſine eius intelligentia poſſet ſaluari: vnde, cùm ab vno particulari ad vniuerſale non valeat argumentatio, vt iam ſæpe monuimus, non bene ex hoc ſancti Auguſtini teſtimonio poſſunt hæretici inferre hanc vniuerſalem propoſitionem, nulla ſunt fidei dogmata ſcitu & creditu neceſſaria omnibus, niſi quæ habent claram in ſcripturis auctoritatem.

Deinde reſpondetur ibi, particulam illam, *credo,* non habere ſenſum ſimpliciter *aſſertiuum;* ſed tantùm *opinatiuum,* idémque ibi ſonare ac
C *ſuſpicor,* quatenus ait ſanctus Auguſtinus, cùm apertiſſima ſint ſcripturæ teſtimonia pro peccato originali à parentibus in paruulos transfuſo, (nam de hac re ibi agit tanquam ſcitu & creditu neceſſariâ ad ſalutem) ſuſpicari etiam ſe, quòd ob connexionem, quam habet præcedens quæſtio cum hac poſteriori, forent in eadem ſacra ſcriptura clariſſima teſtimonia, quibus explicaretur modus ille, quo fit, vt Deus non ſit auctor iſtius peccati, ſi modus iſte deberet à nobis cognoſci ſub pœna amittendæ vitæ æternæ. Vbi aduertendum eſt ſuſpicionem iſtam ſancti Auguſtini inde non oriri præcisè, quòd tunc eſſet ad ſalutem animæ neceſſarium ſcire hunc modum, ſed ex ipſa connexione duarum iſtarum difficultatum, quæ tunc ambæ eſſent de fide: vt enim in tractandis ſcientiis, quando duæ difficultates ſunt inter ſe connexæ, & ambæ paris neceſſitatis, ſolent ſimul tractari, quando verò habent VII.
D quidem aliquam inter ſe connexionem, vnica tamen illarum eſt neceſſaria, altera verò minimè, poteſt Doctor vnam explicare non explicatâ aliâ, ita etiam, cùm Spiritus ſanctus voluerit in ſacris litteris nobis explicare peccatum originale à parentibus transfundi in paruulos, quod ſcitu & creditu eſt omnibus ad ſalutem neceſſarium, ſi ad eandem ſalutem animæ peruniſſet intelligere & penetrare modum, quo fit, vt inde tamen Deus non ſit auctor iſtius peccati, ne imperfectam traderet cognitionem rerum neceſſariarum & inter ſe connexarum, alteram etiam explicaſſet. VIII.

Ad illud autem, quod eodem capite ait ſanctus Auguſtinus, vbi de re obſcuriſſima diſpu-

I. tatur, *non adiuuantibus diuinarum litterarum certis, clarisque documentis, cohibere se debet humana præsumptio*, respondetur sensum non esse cohibendam esse assensionem, vt contendit Vittacherus, sed tantùm *præcipitatam* assensionem, quæ duo sunt maximè distincta: secundum enim est peccatum, primum autem (scilicet post cautam inquisitionem adhibere assensum) laudabile, & à sancto Augustino ibi commendatum verbis immediatè præcedentibus, & libro sexto *de Genesi* ad litteram capite nono.

Octauò proferunt eundem Sanctum tractatu quadragesimo nono in Ioannem, vbi ita habet, *cùm multa alia fecisset Dominus Iesus, non omnia scripta sunt, electa sunt autem, quæ crederentur, quæ saluti credentium sufficere videbantur.*

Respondetur, S. August. eò loci non intelligi de dogmatibus fidei, sed tantùm de Christi Do-
II. mini actionibus & miraculis, sensúmque S. Augustini esse ex multis Christi Domini actionibus & miraculis, non omnia, sed ex illis selecta fuisse, quæ sufficerent ad probandum in Christo Domino fuisse potestatem resuscitandi, non tantùm aliquos homines, sed si vellet omnes, vt patet tam ex antecedentibus, quàm consequentibus: istud enim ibi præmittit, vt explicet miraculum, quo resuscitauit Lazarum, cuius resuscitatio inter alias multas, quas fecit Christus Dominus, electa etiam fuit ab Euangelista, quam ipse suo Euangelio insereret.

Nonò proferunt Vincentij Lirinensis testimonium in suo Commonitorio aduersus hæreses capite secundo & quadragesimo primo, vbi ita scribit, *solus scripturarum Canon sufficit ad omnia satis, superque.*

Respondetur, hanc auctoritatem sensu omnino contrario menti ipsius Lirinensis referri ex
III. capite secundo & quadragesimo primo, tam ab ipso Vittachero suprà, quàm à Perchinso in problemate; ex secundo quidem capite, quia sumunt obiectionem, quam ipse Lirinensis sibi format eò loci, pro resolutione & sententia, ita enim ait capite secundo, *hic forsitan requirat aliquis, cùm sit perfectus scripturarum canon, sibique ad omnia satis superque sufficiat, quid opus est, vt ei intelligentiæ Ecclesiasticæ iungatur auctoritas?* cui quidem obiectioni ita statim respondet, *quia videlicet sacram scripturam pro ipsa sua altitudine non vno eodémque sensu vniuersi accipiunt:* quod ibi probat exemplo multorum hæreticorum, & postea ita concludit responsionem, *atque idcirco multùm necesse est propter tantos tam varij erroris anfractus, vt prophetica & Apostolicæ interpretationis linea secundùm Ecclesiastici & Catholici sensus normam di-*
IV. *rigatur; in ipsa item Catholica Ecclesia magnopere curandum est, vt id teneamus, quod vbique, quod semper, quod ab omnibus creditum est:* & in sequentibus docet id totum diiudicari ex ipsa traditione.

Idem etiam patet ex capite quadragesimo primo, nam ibi breuiter repetens, quæ fusiùs suprà docuerat, ait duobus modis veram fidem probari: primùm, *diuini canonis auctoritate, deinde Ecclesiæ Catholicæ traditione*; & subiungit, *non quia canon solus non sibi ad vniuersa sufficiat, sed quia verba diuina pro suo plerique arbitratu interpretantur, varias opiniones erroresque concipiant, atque ideò necesse sit, vt ad vnam Ecclesiastici sensus regulam scripturæ cælestis intelligentia dirigatur:* ex quibus patet Lirinensem

A velle sensum scripturæ esse diiudicandum ex tra- V.
ditione Ecclesiæ, non autem traditionem ex ipsa scriptura: vnde, quando ibidem ait *solum canonem esse sibi sufficientem ad vniuersa*, illud intelligit de sufficientia tantùm *mediata & remota*, considerando ipsum Canonem *secundùm se*, & non *quoad nos*, vel respectu nostri, quatenus scilicet in ipsa sacra scriptura omnia ad salutem necessaria continentur continentiâ *implicitâ*, & ex illa colliguntur per consequentias valde *remotas*, vt explicauimus initio huius disputationis; quando verò addit postea *necesse esse* recurrere ad traditionem pro intelligentia veri & legitimi sensus scripturæ, quia homines variè illam explicant, considerat ipsum Canonem scripturarum & ipsam traditionem *quoad nos*, seu *respectu nostri*.

Proferunt etiam & alia Patrum testimonia,
B sed quæ magis spectant ad disputationem de tra- VI.
ditionibus, in quibus Patres iuxta formulam scripturæ superiùs relatæ dicunt nihil esse credendum vel recipiendum tanquam dogma fidei, præterquamquod continetur in sacræ scripturæ libris.

ARTICVLVS X.

Fundamenta hæreticorum ex ratione petita.

VLTIMÒ conantur probare suam hæresim rationibus. Prima desumitur à nomine testamenti, quod in tota sacra scriptura appellatur *Testamentum*, talis est naturæ & conditionis, vt totam testatoris voluntatem contineat, ita vt non liceat ei quicquam addere: sed totum scripturæ corpus est testamentum Dei & Christi Domini, vt etiam ex ipsa eius inscriptione
C patet: ergo totam Dei voluntatem & etiam Chri- VII.
sti continet: sed tota Dei & Christi voluntas respectu fidelium est de dogmatibus fidei, quæ tenentur amplecti, & de præceptis morum, quæ tenentur obseruare: ergo totum scripturæ corpus continet omnia necessaria dogmata fidei & morum.

Maiorem confirmant auctoritate sancti Pauli *ad Galatas* 3. ita dicentis, *hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat.*

Respondetur, distinguendo maiorem: duobus modis posse intelligi esse de essentia testamenti, vt totam testatoris voluntatem contineat; primò, ita vt singula omnia sigillatim, seu etiam in particulari, explicitè contineat capita & articulos voluntatis ipsius testatoris; secundò, vt aliqua tantùm & in particulari explicitè con-
D tineat capita voluntatis testantis, reliqua verò VIII.
implicitè quidem, sed tamen contenta in aliquo alio generali, quod expressum habetur in ipso testamento: prior continentia, seu expressio voluntatis testatoris, non est de ratione intrinseca testamenti, sed sola posterior sufficit, vt etiam docet experientia: vnde, licèt sacra scriptura non contineat singulos articulos, quos Deus voluit à nobis credi, sed aliquos tantùm expressè, quia tamen in hoc ipso suo testamento expressè & disertè remittit vnumquemque fidelem ad ipsam Ecclesiam tam pro credendis, quàm pro agendis, dum illâ iubet audire in omnibus, & ei obedire sub pœna excommunicationis, eique, ne de illius directione dubitaremus, promisit perpetuam sui sancti Spiritus infallibilem assisten-

SOCIÉTÉ FRANÇAISE
DU
MICROFILM
Société à Responsabilité Limitée au Capital de 10 250 NF

Agréée par le Ministère d'État - Affaires Culturelles
et la Direction des Archives de France

87, Rue Vieille-du-Temple
PARIS-3e
Téléphone : TURBIGO 88-12

N° d'Entreprise 556 75103 0019
R. C. Seine 58 B 9311
C. Ch. Postaux Paris 5940-75

I. tiam, fit, vt licèt non contineat omnia & singula dogmata fidei in particulari, non desinat proptereà esse & rectè appellari *testamentum*; neque Ecclesia, dum nobis proponit aliqua dogmata credenda, quæ in sacris litteris non habentur, dicitur proptereà testamentum Christi Domini *spernere*, *aut aliquid ei superordinare* iuxta formulam loquendi *ad Galatas* tertio: nam ibi propriè dicitur quis testamentum confirmatum spernere, aut ei superordinare, quando illud censet irritum, vel in eo aliquid immutat detractione vel additione ipsi testamento *contraria*, non autem *explicatiuâ* voluntatis in ipso testamento tantùm explicatæ *in genere* & *in confuso*, vt etiam patet experientiâ in quotidianis testamentis.

Secunda eorum ratio est: si Apostoli omnem veritatem à Spiritu sancto edocti (Ioannis decimo sexto) quædam fidei dogmata ad salutem ne-
II. cessaria non scripserunt, id factum est, aut quòd illa scribere non debuerint, aut noluerint, aut non potuerint: at nullum horum dici potest: ergo de facto nulla sunt fidei dogmata ad salutem necessaria, quæ Apostoli non scripserint. Maior satis patet ex ipsa enumeratione occasionum, quæ illos impedire potuerunt ab hoc munere exequendo.

Minor probatur quoad singulas partes; primam conatur probare Vittacherus suprà capite nono in responsione ad tertium argumentum Bellarmini pro traditionibus ex eo, quòd Apostoli habuerint mandatum scribendi, Matthæi vigesimo octauo *docete omnes gentes*, verbum verò μαθητεύειν, quod eo loco obseruatur, est tum viuâ voce, tum scriptis docere, sicut Spiritui sancto optimè visum esset, Spiritus enim sanctus illorum mentes in hoc munere guberna-
III. uit, & illos ad scribendum, quod erat maximè necessarium, impulit; Apocalypseos primo disertè habetur, *ea, quæ vidisti, scribe in libro*, & ibidem decimo quarto ait sanctus Ioannes, *audiui vocem dicentem, scribe.* Et ex sancto Augustino libro primo *de consensu Euangelistarum* capite vltimo ita dicente, *quicquid ille* (Christus scilicet) *de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit.* Item ex sancto Irenæo libro tertio aduersus hæreses capite primo, dicente Euangelium esse in scripturis traditum *per voluntatem Dei*: ergo, cùm Apostoli debuerint obseruare mandatum Christi, non possunt dici non debuisse scripto tradere omnia & singula fidei dogmata ad salutem necessaria.

Probatur item eadem minor quoad secundam partem, quia absurdum est, & ipsis Apostolis
IV. contumeliosum, dicere eos post ascensionem Christi Domini & acceptum Spiritum sanctum in die Pentecostes noluisse obedire præcepto Christi Domini sibi imposito iuxta præcedentem probationem.

Probatur denique eadem minor quoad vltimam partem, quia nos omnes Catholici admittimus Deum vel Christum non iubere impossibilia: ergo, cùm ex dictis suprà iusserit Apostolis omnia fidei dogmata ad salutem necessaria scripto tradere, potuerunt & omnia scripto relinquere.

Respondetur, Apostolos non debuisse, quia hac de re præceptum Dei non habuerunt, omnia & singula fidei dogmata scribere, imò etiamsi voluissent, moraliter tamen loquendo citra

A speciale aliquod miraculum ea omnia non potuissent scripto tradere, cùm enim essent tantùm duodecim toti mundo conuertendo ex singulari Christi præcepto addicti, quî fieri poterat, vt singulis, aut saltem ita multis, quos aut conuertebant ad fidem, aut volebant, singula darent scripto dogmata? exempli causâ quando Actorum secundo conuerterunt vno die tria millia (maximè, cùm tunc temporis typographia non esset in vsu) ad id autem velle fingere miracula iuxta opinionem hæreticorum, non est admittendum, cùm non extet scriptum in aliqua parte sacræ scripturæ. V.

Ad primam probationem Vittacheri, desumptam ex verbo Græco μαθητεύειν, respondetur neminem Patrum explicare illud de doctrina scripto tradita, quasi fuerit Apostolis præscripta iuxta hunc modū, imò & ab ipsis hæreticis intel-
B ligitur de verbo tantùm prædicato, vt à Caluino libro quarto suarum Institutionum capite tertio paragrapho sexto, & dum contendunt verbum sacramentale esse *concionatorium* tantùm, solent etiam hunc scripturæ locum vrgere, quod tamen verbum nunquam admittent sufficere ad sacramenta, si tantùm scribatur. VI.

Quinimò explicando locum illum scripturæ per aliud verbum istud, *docete*, tantùm sonat verbum prædicatum in isto præcepto, nam Marci vltimo idem refertur præceptum Christi Domini, vbi pro eo, quod scribit sanctus Matthæus, *docete omnes gentes*, habet sanctus Marcus, *prædicate euangelium* omni creaturæ, & Apostolus ait se habere quidem præceptum euangelizandi, at præcepti scribendi nusquam meminit.

Deinde, ipsum verbum μαθητεύω non significat ita docere, vt in propria sua significatione importet doctrinam necessariò tradi discipulis
C vtroque modo, *scripto scilicet & viua vocis oraculo*, sicut nec ipsum verbum *docete*, sed sumptum in rigore tantùm significat tradere doctrinam, abstrahendo à modo illo, qui est vel per scripturam, vel per viuam vocem; vnde, sicut, quia in eodem præcepto Christi, verbum *baptizo*, idem est ac abluo, non explicando seu determinando modum, quo fiat ablutio, nimirum, an per immersionem, an per aspersionem, an per infusionem, ibi tantùm præcipitur substantia ablutionis, determinatio verò modi est relicta voluntati Apostolorum & Ecclesiæ, quæ prout iudicabit expediens, modò baptizabit per aspersionem, modò per immersionem, modò per infusionem; ita loquendo in rigore ex hoc verbo siue Græco, siue Latino, potest tantùm colligi ipsum docere quoad suam substantiam, seu tradere doctrinam Christi Domini fuisse qui- VII.
D dem præceptum Apostolis, modum verò & formam tradendæ doctrinæ, scripto scilicet vel viuę vocis oraculo, fuisse relictum arbitrio Apostolorum, prout illi iudicarent hîc & nunc expedire hoc vel illo modo doctrinam Christi Domini tradere. VIII.

Quod verò ait Vittacherus Spiritum sanctum inspirasse Apostolis, & ad hoc eorum mentes direxisse, vt scriberent, quod erat maximè necessarium, si intelligatur de omnibus & singulis dogmatibus fidei, absolutè est falsum, vt patet ex dictis pro nostra conclusione; sed tantùm sunt impulsi ad ea scribenda, quæ de facto scriptis suis tradiderunt.

Ad duo testimonia sancti Ioannis ex Apocalypsi, respondetur, ibi præcipi quidem sancto

I. Ioanni scribere non omnia fidei dogmata, sed visionem, quam habuit, & præmium patientiæ Sanctorum, qui Dei mandata seruarunt, hîc autem est quæstio de præcepto scribendi omnia dogmata fidei.

Ad auctoritatem sancti Augustini petitam ex capite vltimo libri primi *de consensu Euangelistarum*, primò respondetur sanctum Augustinum ibi non sic dicere, *quicquid Christus de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperauit*, sed hoc modo, *quicquid voluit nos legere*: vnde, cùm ipsa fides se se extendat ad longè plura dogmata, quàm habeantur scripta in libris sacris, vt fusè ostendimus, & ex illis, sicut etiam ex suis dictis & factis, voluerit aliqua seligere, quæ non tantùm crederentur, sed etiam scriberentur, non potest ex hoc sancti Augustini testimonio rectè in-
II. ferri Apostolos vel Euangelistas ex Christi Domini præscripto omnia fidei dogmata scripto tradidisse.

Secundò, hæc sententia sancti Augustini tantùm procedit de dictis & factis Christi Domini: at Apostoli plura alia habuerunt credenda & Ecclesiæ tradenda, quàm, quæ illis in particulari & immediatè per se ipsum dixerit Christus Dominus, aut fecerit, nam Ioannis decimo sexto capite ait, *multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò, cùm autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem*: quod plerique Patrum intelligunt etiam de aliquibus fidei dogmatibus, quorum cognitionem acceperunt Apostoli in die Pentecostes & postea.

Tertiò respondetur mentem sancti Augustini tantùm fuisse, Apostolos aut Euangelistas non scripsisse repugnantia, siue sermo sit de dictis
III. Christi Domini, siue de eius factis, & Christum fuisse præcipuum scriptorem, Apostolos & Euangelistas manus seu instrumenta Christi, quod probat ex eo, quòd quicquid illi scripserint, tanquam membra seu manus Christi sui capitis ea dictantis, scripserint, *quia*, inquit, *quicquid ille de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus, imperauit*: at ex eo, quòd Christus Dominus sit præcipuus scriptor Euangeliorum, mouerit Euangelistas ad scribendum, iis etiam dictauerit, quæ scriberent, non bene infertur eos omnia & singula fidei dogmata scripsisse, nisi priùs probetur Christum illis scribentibus omnia & singula fidei dogmata dictasse, quod nunquam probare poterunt hæretici.

Ad auctoritatem sancti Irenæi desumptam ex capite primo libri tertij *contra hæreses*, respon-
IV. detur in ea per *voluntatem Dei* non intelligi præceptum seu iussionem Dei, sed tantùm ipsum Dei instinctum: cùm enim Valentinus hæreticus & eius sectatores, aduersus quos ibi scribit, reiicerent sacras scripturas, quasi nullius essent auctoritatis, vt idem sanctus Irenæus sequenti capite secundo expressè notat, ideò primo illo capite docet Ecclesiam accepisse sacras scripturas ab Apostolis & Euangelistis, eósque non nisi instinctu Spiritus sancti ad posterorum memoriam illas tradidisse.

Nec est, quòd vrgeant hæretici sanctum Irenæum ibi dicere ipsos Apostolos Euangelium postea in scripturis tradidisse, quod antea prædicauerant, ac proinde sicut omnia fidei dogmata prædicauerant, ita etiam postea iuxta sen-
A tentiam sancti Irenæi ea omnia scripto tradidisse. V.
Nam non vtitur sanctus Irenæus istâ particulâ, *totum*, sed tantùm ait eos, quod antea prædicauerant Euangelium, postea scripsisse, quod iuxta communem loquendi formulam rectè potest intelligi esse idem, cùm præcipua aliquot capita eius, quod antea prædicarunt, scripto tradidere.

Neque item est, quòd secundo loco vrgeant sanctum Irenæum, vbi dixit Apostolos *per voluntatem Dei nobis in scripturis tradidisse Euangelium*, statim subiicere hæc verba, *fundamentum & columnam fidei nostræ futurum*, quibus videtur explicare finem sacrarum scripturarum à Deo illas dictante intentum fuisse hunc, vt scilicet essent fundamentum & columna fidei.

Nam nullâ ibi vtitur causali particulâ, verbi gratia, *vt*, vel aliâ simili explicatiuâ causæ fina-
B lis, sed tantùm per appositionem vocat Euange- VI.
lium *futurum fundamentum fidei* apud posteros Apostolorum; quod tantùm sonat ipsum Euangelium scripto traditum esse aliquod fundamentum nostræ fidei saltem partiale, quatenus ex illo multa desumimus argumenta, quibus fidem ipsam stabiliamus: at non totale ac vnicum, cùm etiam Apostolus primæ *ad Timotheum* tertio capite ante sanctum Irenæum vocauerit Ecclesiam *firmamentum & columnam veritatis*.

ARTICVLVS XI.

Vtrum omnia, quæ sunt ad salutem necessaria, verbis apertis proponantur in sacra scriptura.

EXPLICATIONEM huius controuersiæ à nobis expostulat conditio illa, quam etiam
C in supremo iudice requisiuimus, scilicet, vt lo- VII.
quatur clarè, apertè, ita vt omnes facilè intelligant, quis sit sensus propositionis ipsum fidei dogma continentis, quæ etiam sit mens ipsius legislatoris, & iudicis obligantis singulos homines ad præbendum ei assensum: hanc autem controuersiam, sub prædicta formula proposuimus, & non sub hâc, aut simili, *an sacra scriptura sit aperta & facilis*: tum quia hoc loco nobis tantùm est quæstio de dogmatibus fidei, cùm de solo eorum iudice agamus, & non de idoneo lectore sacræ scripturæ, vel an omnibus & singulis fidelibus sacræ scripturæ lectio etiam vulgari idiomate permitti debeat: tum etiam, quia Vitracherus controuersiâ primâ quæstione quartâ *de perspicuitate scripturæ* capite primo conqueritur de nobis Catholicis, quòd cùm status quæstionis sit iste, quem titu-
D lo præfigimus, alium tamen mox allatum, & lon- VIII.
gè magis patentem esse dicamus: sed quàm iniustè conqueratur, patet ex Luthero tomo primo suorum operum tractatu *de seruo arbitrio* ad Erasmum, vbi ait nihil prorsus esse relictum in sacra scriptura, quod sit obscurum, & totam obscuritatem, si quæ sit, prouenire ex ignorantia grammaticæ; vnde contendunt hæretici sacram scripturam esse ab omnibus fidelibus legendam; esto eorum mens sit, quòd intelligant tantùm assertionem suam de præceptis necessariis ad salutem, quòd licèt res illæ sint secundùm se altissimæ, clarâ tamen oratione explicentur, ita vt qui sunt præditi Spiritu sancto, illas intelligant, si nullum sit impedimentum vel ab ætate, vel ab ignoratione linguæ, in qua scripturam legunt, vt

I. hanc suam opinionem limitant, post Vittache-
rum suprà Polanus libro primo syntagmatum capite quadragesimo secundo, & Lucas Oziander in suo enchiridio capite primo quæstione secundâ. Contra quos

Sit hæc nostra propositio: *non omnia, quæ sunt ad salutem necessaria, semper verbis apertis proponuntur in sacra scriptura.*

Propositio hæc non negat aliqua dogmata clarè & apertè proponi à sacra scriptura, sed tantùm id negat de omnibus. Vbi notandum est obscuritatem illam, quam hâc nostrâ propositione asserimus, non propriè cadere in ipsas res præcepto vel dogmate contentas, quòd scilicet illæ sint nobis abstrusæ, sicut sunt omnes res fidei, prout sunt fidei, sed in ipsum modum proponendi: est enim hoc loco nobis de ea re quæstio, cùm requiramus in iudice, vt loquatur & proponat clarè & apertè: & si res significatæ se-
II. cundùm se spectatæ sint claræ, modo tamen B
obscuro & non intellectu facili proponantur, vera semper erit nostra propositio. His præmissis,

Probatur primò ex ipso Euangelio, in quo Christus Dominus passim narrat Apostolis mysteria & dogmata nostræ fidei, quæ tamen scriptura dicit eos non intellexisse, vt Lucæ decimo nono ait Christus *se traditum iri gentibus illudendum, flagellandum, conspuendum, occidendum; tertiâ die resurrecturum*, quorum tamē omnium nihil intellexerunt: & *ipsi*, inquit Euangelista, *nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant, quæ dicebantur.* Matthæi decimo quinto Christus Dominus ait, *non, quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem*: quæ tamen maximè explicant, vnde proueniat peccatum, & in quo propriè
III. reperiatur ratio peccati: item capite decimo C
sexto sequenti non intelligunt Christum dicentem esse cauendum à fermento Pharisæorum, & Saducæorum, accipiebant enim illud de fermento materiali, cùm Christus de spiritali, id est, de doctrina intelligeret, & nihilominus eos alloquebatur linguâ illis notâ & vulgari; vnde nec per ætatem, nec per ignorationem linguæ impediebantur: item Lucæ vltimo Christus Dominus aperit discipulis suis sensum, vt intelligant scripturas, quæ scilicet de Christi Domini morte & resurrectione loquebantur.

Neque est, quòd dicant hæretici Apostolos tunc fuisse destitutos Spiritu sancto, cùm Marci vltimo & Lucæ vltimo, redarguantur, quòd non crediderint.

Nam obiurgatio hæc illis tantùm fit pro tem-
IV. pore resurrectionis, nec ait Christus nunquam D
antea verè credidisse: contrarium enim patet ex capite decimo sexto Matthæi, sanctus Petrus tam pro se, quàm pro aliis facit sinceram veræ fidei confessionem, *tu es Christus filius Dei viui*: & quòd hæc professio fuerit ex instinctu Spiritus sancti, declarat Christus, dum ait, *caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui in cœlis est*: quia cùm iuxta hæreticos sola fides iustificet, Apostoli tunc fuerunt iusti, & proinde ex parte suorum peccatorum non poterant impediri ab intellectu, & perceptione dogmatum fidei, quæ illis Christus Dominus ibi proponebat: quia cùm etiam illa non intelligerent, prout referunt Euangelistæ, dicendum est fuisse illis obscurè proposita, cùm & ætatem ha-
berent, & Christus loqueretur linguâ illis notâ. V.

Item Actuum octauo Eunuchus Reginæ Candacis attentè legebat sacram scripturam, & locum illum Isaiæ, quo agitur de morte Christi Domini, quæ est vnum ex præcipuis fidei nostræ dogmatibus, nec tamen intelligebat, vt ibidem profitetur.

Nec est, quòd dicant hæretici illum non fuisse fidelem, sed gentilem omninò etiam fide, nec fuisse spiritu Dei præditum. Nam & fuisse fidelem satis apertè innuit sanctus Hieronymus, cùm epistolâ centesimâ tertiâ de seipso loquens exaggerauit hoc factum Eunuchi, *nec sanctior sum hoc Eunucho, nec studiosior*: his duobus verbis significat Eunuchum istum fuisse fidelem & pium, cùm se catholicum illi non præferat: deinde subiungit, *& tamen cùm librum teneret, & verba Domini cogitatione conciperet, linguâ volueret, labiis personaret, ignorabat eum, quem
in libro nesciens venerabatur*; quibus verbis significat Eunuchum istum præter fidem adhibuisse diligentiam & attentionem in legendo isto loco Isaiæ, nec tamen illum intellexisse, tandem concludit sanctus Hieronymus, *hæc à me breuiter perscripta sunt*, &c. *vt intelligeres te ex scripturis sacris sine prænio, & monstrante semitam non posse ingredi*: ex quo facto Eunuchi, sic explicato per sanctum Hieronymum habemus ad intelligendam sacram scripturam etiam in ea parte, quâ tradit dogmata fidei, non esse satis habere fidem, linguæ notitiam & aptè sufficientem, esse in statu gratiæ, sed cum istis solis adhuc sacras scripturas manere nobis obscuras & difficiles. VI.

Nec est, quòd quis dicat aliquos scripturæ interpretes existimare Eunuchum hunc tunc fuisse gentilem etiam professione. Nam quic-
quid sit hac de re, habemus tamen ex hoc eius facto ita à sancto Hieronymo explicato sacras literas non semper clarè proponere fidei dogmata. VII.

Neque item est, quòd dicat Vittacherus sanctum Hieronymum loqui de maiori cognitione & intelligentia, quàm sit cognitio dogmatis fidei. Nam verba eius sequentia tantùm significant illum intellexisse dogma istud, & factum fuisse Christianum.

Neque item est, quòd dicat locum hunc fuisse Eunucho difficilem ex defectu assiduitatis; qui tamen per assiduitatem fuisset ei facilis, si modò piam mentem attulisset. Nam quantum ad hoc posterius, constat ex sancto Hieronymo illud in eo fuisse, quantum verò ad prius patet etiam, cum illo semper veram & genuinam in-
telligentiam scripturæ non obtineri: nam dum VIII.
respondet Philippo interroganti, *num, intelligat, quæ legit*: non ait se nondum assiduè legisse, sed ita respondet, *quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* quâ responsione significat causam huius suæ ignorationis esse ipsam sacræ scripturæ altitudinem, & obscuritatem.

Sunt plura alia scripturæ testimonia pro obscuritate scripturæ, sed quia non tam expresè procedunt de dogmatibus fidei, de quibus solis nunc disputamus, consultò ab illis referendis abstinemus, sicut & à testimoniis Patrum, quæ dum docent obscuritatem esse in sacris scripturis, non ita disertè explicant eam reperiri circa hæc & illa dogmata proponenda: tantùm notabimus sanctum Hieronymum quæstione decimâ *ad*

I. *Hedibiam* expreßè docere totam epistolam *ad Romanos* esse maximis obscuritatibus inuolutam; in quâ tamen doceri ipsum dogma de iustificatione per solam fidem, contendunt hæretici.

ARTICVLVS XII.

Probatur eadem veritas ratione.

PROBATVR denique ratione: illud, ex cuius modo loquendi & proponendi dogmata fidei interdum nascitur hæresis, non semper apertè, clarè, & perspicuè censetur loqui in proponendis fidei dogmatibus: atqui ex scripturarum modo loquendi & proponendi fidei dogmata interdum nascitur hæresis: ergo scriptura non censetur loqui apertè, clarè, & perspicuè in proponendis fidei dogmatibus.

II. Maior patet, quia, sicut euidentia rei conuincit intellectum, ita etiam clarus & perspicuus modus loquendi & proponendi dogmata fidei, facit, ne impingamus in hæresim; præsertim, quando illa nascitur ex malâ intelligentiâ scripturæ, sicut illam sæpe euenire notat sanctus Augustinus epistolâ 222. *ad Consensum*, & libro 83. quæstionum quæstione sexagesimâ nonâ, & Vincentius Lirinensis in Commonitorio capite secundo.

Minor verò probatur ex sancto Augustino loco vltimo citato, vbi ait propositionem istam Apostoli primæ *ad Corinthios* decimo tertio, (*cùm autem ei omnia subiecta fuerint, tunc ipse filius subiectus erit illi, qui illi subiecit omnia, vt sit Deus omnia in omnibus*) ita nudè & absque distinctione positam, fuisse etiam Arianis occasionem negandi æqualitatem filij in diui-
III. nis: quod idem dici potest de sententia illa Christi Domini in Euangelio, *pater maior me est*, quam etiam acriter obiiciebant Catholicis Ariani.

Respondebit fortasse hæreticus testimonia ista obscura alibi explicari per clariora (vt hunc locum posteriorem, *pater maior me est*, per istum, *ego & pater vnum sumus.*) Nam sanctus Augustinus libro secundo *de doctrina Christiana* capite sexto, ait nihil ferè de obscuritatibus erui, quod alibi non planissimè dictum reperiatur; & tam sanctus Augustinus, quàm alij Patres, dum tradunt modum interpretandæ scripturæ, docent locum vnum esse cum alio conferendum, & ex eorum inter se collatione colligi intelligentiam.

Verùm facilè exploditur hæc solutio: nam primò sanctus Augustinus non ait ibi semper ha-
IV. beri clarè, quod in alio loco dicitur obscurè, sed adhibet particulam, *ferè*, restringentem ipsum hîc dictum.

Deinde: stando præcisè in solo textu scripturæ; sublatâ communi interpretatione Ecclesiæ, quâ scimus locos alioquin sibi repugnantes hoc modo esse conciliandos, cùm in præcedenti exemplo Ariani concluderent priorem locum intelligendum esse de vnitate voluntatum in consensu, non in natura, cùm alibi Christus roget patrem, vt discipuli sui sint vnum, sicut ipse & pater eius erant vnum; non autem rogaret, vt essent naturâ vnum, sed solummodo affectu, consensu, & voluntate.

Deinde: conciliatio ista non fit nisi per ratiocinationem, & proinde dogma, quod tunc
A eruetur, discursu potiùs, quàm scripturæ loquentis testimonio, innitetur: quod suprà notauimus esse contra naturam fidei. V.

Secundò: ista locorum inter se pugnantium conciliatio est paucorum hominum, scilicet eorum, qui in sacris literis & scientiis sunt apprimè versati, quales non sunt omnes Christiani, & præterea multiplex potest esse sensus vnius & eiusdem loci: ergo saltem respectu aliorum, qui docti non sunt, scriptura loquetur obscurè: at iudex supremus controuersiarum debet loqui non tantummodo aliquibus, sed omnibus clarè, cùm ad obseruanda sua decreta singulos obliget.

Quartò: si tam facilis est scriptura in tradendo dogmate, & item locorum eius conciliatio circa ea, quæ sunt omnibus ad salutem necessaria, quare Lutherani & Caluinistæ, qui se doctos & pios esse profitentur, non conueniunt inter se in dogmate *de Eucharistia?* quare Lu-
B therani admittunt realem præsentiam corporis & sanguinis Domini in Eucharistia, Caluinistæ verò negant? VI.

Nec est, quòd respondeat Vittacherus dissensum hunc esse in rebus minutioribus, & non in fundamentis fidei, seu in articulis eius: nam primò volunt hæretici scripturam sacram loqui apertè de iis, quæ spectant etiam ad sacramenta: deinde Lutherani quoad hoc reputant Caluinistas aut hæreticos, aut ad minus errare: item Caluinistæ putant nos Catholicos errare in fide, dum veritatem corporis & sanguinis Christi Domini profitemur sub speciebus sacramentalibus: item baptismum esse conferendum paruulis: paruulos item posse saluari: item neminem posse sine fide saluari: at paruulis dandum esse baptismum nullibi habetur perspicuè in sacris litteris, vt suprà respondimus; item fidem in
C paruulis morientibus etiam post baptismum reperiri, non possunt ostendere Caluinistæ ex scripturis, cùm eorum Magister libro quarto suarum Institutionum capite decimo sexto, dicat illos tantùm saluari per fidem parentum, pro qua re nullum potest afferri sufficiens scripturæ testimonium. VII.

Addi etiam potest & ipsos hæreticos fundamento suo nostram confirmasse sententiam: nam, vt refert Cardinalis Hozius libro primo *de auctoritate scripturæ* contra Brentium non longè à principio, orta est inter hæreticos grauissima controuersia de articulo illo, *quæ sint causæ nostræ iustificationis*, quem articulum existimant esse potissimum fidei nostræ fundamentum, suntque distracti in varias sententias, & Oziandri sententiam, quam multi eorum reiecerunt, visus est approbare ipse Brentius: igitur
D etiam secundùm illos scriptura non semper clarè proponit ipsa fidei dogmata, etiam ad singulos fideles spectantia. VIII.

ARTICVLVS XIII.

Soluuntur fundamenta hæreticorum ex auctoritate deprompta.

PRIMVM est, quòd Psalmo decimo nono sacra scriptura dicatur *lex Domini perfecta, præceptum lucidum, illuminans oculos*; quod de tota scriptura intelligi probant etiam ex sancto Augustino Concione vigesimâ tertiâ

I. in Psalmum primum, *quod ait*, inquit sanctus Augustinus, *lucerna pedibus meis, verbum tuum & lumen semitis meis*, *verbum est, quod sacris scripturis omnibus continetur*; vnde, sicut lucerna est ita secundùm se lucida, vt non tantùm habeat lucem, sed etiam nos illuminet, ita & scriptura; hinc secundæ sancti Petri primo vocatur scriptura, *lucerna splendens in obscuro loco*; item secundæ *ad Corinthios quarto, si opertum est Euangelium nostrum, in iis, qui pereunt, opertum est*: ergo (infert Vittacherus) Euangelium apertum est, & per consequens scriptura Euangelica, nisi iis, qui cæco impetu in suorum ipsorum exitium præcipites ruunt; & hunc locum Apostoli de perspicuitate ipsius doctrinæ intelligunt sanctus Chrysostomus ibi homiliâ octauâ, sanctus Ambrosius, Oecumenius, Theophylactus, sanctus Thomas, & alij.

II. Respondetur primò, illud dici de Decalogo, qui dicitur *lucidum præceptum*, quia dirigit hominem in bono sequendo & in fugiendo malo.

Deinde: posset etiam scriptura dici *lucida, illuminare oculos*, quatenus secundùm interpretationem Ecclesiæ intellecta multùm illustrat intellectum, éstque illi aliqua lux ad assecutionem vitæ æternæ, cùm in ea maximè contineatur præceptum charitatis tanquam totius scripturæ summa & scopus, vt ait sanctus Augustinus libro secundo *de doctrina Christiana* capite sexto. Vnde tunc scriptura dicitur *lucida* potiùs *effectiuè*, quàm *formaliter*, vt etiam denotat particula illa Psalmistæ, *illuminans oculos*, vt significat sanctus Augustinus loco in primo illo hæreticorum argumento citato, cùm ait ibi per *lucernam* intelligi etiam ipsam fidem, quam tamen in se & secundùm intrinsecam suam rationem esse obscuram docet Apostolus *ad Hebræos* vndecimo; sed dicitur *lumen & lucerna*, quia facit, vt intelligamus multas veritates, quæ naturalem ingenij nostri captum excedunt, quo pacto solet etiam ipsa Philosophia dici *lumen animæ, lucerna bonitatis*, ab ipsis Philosophis, non quòd sit intellectu facilis, & sola sine magistro disci possit; nam, quàm multæ sint difficultates in Philosophia, satis indicat sola ipsa librorum Physicorum Aristotelis inscriptio.

III. Dicitur autem scriptura *Prophetica* à sancto Petro *lucerna lucens in caliginoso loco*, quia, sicut lucerna in tenebris accensa tenuem emittit lucem (quâ tamen interim vtimur donec adueniat dies) ita etiam donec habeamus fidem magis explicatam de mysteriis nostræ religionis, debemus ad istas prophetias attendere.

IV. Ad aliud testimonium secundæ *ad Corinthios* quarto, quo Euangelium dicitur *opertum iis, qui pereunt*, respondetur ad litteram id tantùm intelligi *de verbo prædicato*, non autem *de scripto*, quoniam nimirum priùs dixerat se clarè annuntiasse fidem Christi Domini, & poterat obiici, quare igitur Euangelium non est omnibus manifestum, quibus illud annuntiasti? quare non illi omnes crediderunt? respondet id euenire, non vitio prædicantium, sed vitio hominum, qui mente excæcati lucem Euangelij non percipiunt, nec aliter explicant locum hunc Patres citati à Vittachero; vtuntur enim verbo doctrinæ, prædicationis Euangelij, verbi traditi, prout etiam referuntur à Vittachero, non autem verbo scripturæ, aut alio simili.

A Secundum petitur ex sancto Augustino libro secundo *de doctrina Christiana* capite sexto, docente nos ex apertis scripturæ locis tantum haurire & percipere, quantum ad famem expellendam sufficiat: fames autem ista non antè remouetur, quàm quæ ad salutem nostram necessariò requiruntur à nobis penitus intelliguntur: & libro *de vtilitate credendi* capite sexto, ait neminem esse, qui non possit haurire ex scriptis, quantum sibi sufficit, si modò deuotè ac piè accedat; item ex libro quinto *contra Iulianum* capite primo, cum reprehendit, quòd scripturarum difficultatem exaggeraret, eásque doctis tantùm diceret conuenire. V.

Respondetur ad primam auctoritatem sancti Augustini, petitam ex capite sexto libri secundi *de doctrina Christiana*, primùm cum toto ferè isto primo capite agnoscere sacras scripturas esse maximè obscuras, nec ibi distinguere inter ea, quæ B sunt omnibus ad salutem scitu necessaria, & ea, quæ non sunt necessaria. VI.

Deinde respondetur, sanctum Augustinum non dicere nos tantùm haurire ex apertis scripturæ locis, quantum sufficiat ad famem explendam, sed cùm præmisisset duo esse hominum genera, vnum eorum, qui magna cum auiditate quærunt, nec tamen inueniunt; alterum eorum, qui non quærunt, quia habent in promptu, & ideò fastidiunt, subiungit hoc vtrumque genus fuisse temperandum, & Spiritum sanctum ita modificasse sacras scripturas, vt locis apertioribus fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret: deinde, explicans temperamentũ istud non fuisse tale, quasi intelligatur de omnibus locis sacræ scripturæ, sed tantùm de aliquibus, subiungit, *nihil enim ferè de illis obscuritatibus eruit, quod non planissimè dictum alibi non reperiatur*. Vbi particula illa, *ferè*, quæ est restringens, satis denotat C mentem sancti Augustini non esse istud asserere de iis omnibus, quæ singulis ad salutem scitu sunt necessaria. VII.

Tandem responderi potest, agendo in rigore, toti nostræ fami occurri locis illis apertioribus, quibus dicitur *Ecclesia infallibilis, firmamentum, & columna veritatis*. hæc enim nobis sufficienter prouidet & proponit quæcunque ad singulorum salutem sunt necessaria.

Ad secundam auctoritatem eiusdem sancti Augustini, petitam ex capite sexto *de vtilitate credendi*, respondetur sanctum Augustinum ibi etiam agnoscere magnam esse obscuritatem in sacris litteris, & non exiguam in illis percipiendis difficultatem, imò totus ferè est tam in isto capite, quàm in sequenti, vt probet eas non posse addisci sine magistro, atque ridendos D esse eos, qui illas affirmant esse faciles: vel etiam commendandas putat, quia sunt difficiles, & postea statim ibi subiicit, *quicquid est (mihi crede) in scripturis illis, altum & diuinum est: inest omnino veritas, & reficiendis, instaurandisque animis accommodatissima disciplina: & planè ita modificata, vt nemo inde haurire non possit, quod sibi satis est, si modò ad hauriendum deuotè ac piè, vt vera religio poscit, accedat*: quæ verba sancti Augustini sunt potiùs ad commendandam scripturæ vtilitatem, quàm eius facilitatem explicandam, cùm dicat, *quicquid in illis est, esse altum, diuinum*: hanc tamen difficultatem esse magnâ vtilitate conditam, seu, vt ibi ait, modificatam. VIII.

Deinde, non ait ibi sanctus Augustinus sacras

I. scripturas esse vnicuique simpliciter faciles, vel posse quemlibet sibi haurire ex illis, quantum satis est, sed adhibet hanc conditionem, *si modò deuotè ac piè, vt vera religio poscit, accedat:* at vera religio postulat, vt secundùm communem Ecclesiæ sensum à Patribus traditum ad nos vsque deriuatum vnusquisque illas intelligat, nec ad libitum nouam effingat illarum explicationem, vt etiam satis apertè significat sanctus Augustinus ibi, argumento sumpto ab aliis libris siue Philosophicis siue humanioribus, quos vt quisque intelligat, debet sequi suorum magistrorum præcepta, quòd si fiat & seruetur accuratè, verissimum est quod habet ibi sanctus Augustinus, ex illis posse quemlibet tantum haurire, quantum sibi satis est, id est tantam sacræ scripturæ intelligentiam percipere, quantam lector sacrorum librorum pro suo captu rationabiliter postulabit,
II. quia communis Patrum expositio eum ad earum intellectum perducit, quod asserere non est dicere illas faciles, etiam dum proponunt fidei nostræ dogmata.

Ad vltimam sancti Augustini auctoritatem, petitam ex capite primo libri quinti *ad Iulianum*, respondetur eum ibi non reprehendere Iulianum præcisè, quòd scripturarum difficultatem exaggeret, eásque solis doctis dicat conuenire, sed cùm Iulianus sectator Pelagij ibi sacrarum scripturarum difficultatem exaggerans, duo diceret (primum, opinionem Catholicorum de peccato originali à parentibus in suos paruulos transfuso, & de baptismo illis necessario, esse deformem & vanam: alterum multitudinem Christianorum, quos per contemptum Iulianus vocabat *simplices*, hoc vnum curare maximè, vt solâ fide ad Ecclesiam Christi perueniant,
III. nec terreri facilè obscuris quæstionibus, sed quicquid audierunt conuenire sententiæ Ecclesiæ, statim amplexari & collaudare, hoc eis nulla argumentorum vi posse euelli, sed detestari omnem auctoritatem, atque omnem societatem contraria persuadere nitentem) sanctus Augustinus omissâ scripturæ obscuritate vt suo silentio à se approbatâ, tantùm primum eius assertum tanquam falsum refellit: secundum verò commendat tanquam firmissimum aliquod Catholicorum contra Iulianum propugnaculum; nam ad istam Iuliani sententiam statim subiungit, *si hæc ipsa tua verba consideras, aduersus te illos firmissimos reddis:* quâ facti Catholicorum approbatione & commendatione satis innuit sanctus Augustinus non tantùm scripturas esse difficiles & obscuras circa dogmata fidei, quia de illis erat ei quæstio cum Iuliano, sed etiam, quantum spectat ad illa, omnino sistendum esse
IV. iudicio Ecclesiæ, illúdque esse præferendum cuilibet auctoritati, vel rationi ei contrariæ; quod satis ostendit, ex sententia sancti Augustini Ecclesiam esse supremum iudicem controuersiarum fidei.

Tertium petitur ex sancto Chrysostomo homiliâ tertiâ *de Lazaro*, vbi ait Philosophos obscurè scripsisse, Prophetas verò & Apostolos ita dilucidè, vt quiuis per se ipsum ea discere ac intelligere possit, & homiliâ tertiâ *in secundam ad Thessalonicenses* ait omnia clara esse in scripturis diuinis, & loquitur de necessariis ad salutem: item ex S. Epiphanio hæresi sexagesimâ nonâ, & septuagesimâ sextâ idem dicente.

Respondetur ad primam auctoritatem sancti

A Chrysostomi ex homilia tertia *de Lazaro*, eum non loqui de omnibus scripturæ partibus, quæ dogmata doctrinæ & morum tradunt, sed de iis, quæ tractant historias & miracula; quinimò ibidem agnoscit multa esse intellectu difficilia & obscura in sacris litteris, pro quibus percipiendis monet adeundum esse doctorem magnâ cum vigilantiâ, solicitudine & promptitudine animi: eadem debet adhiberi responsio auctoritati petitæ ex eius homilia tertia in primum caput secundæ *ad Thessal.* cùm enim sibi ad lectionem scripturarum suos auditores excitanti (vt pote, quæ græcè etiam sunt exaratæ) quasi ab aliis dictum obiecisset, *græcè quidem esse scriptas, sed tamen obscurè*, statim soluens hanc obiectionem, & explicans exhortationem suam tantùm intelligi de historiis & aliis similibus, ita subiungit, *quænam ea obscuritas?*
B *dic quæso; an non sunt historiæ? nostine, quæ sunt clara & dilucida, vt de iis, quæ sunt obscura, percontaris? historia innumerabiles sunt in scripturis, dic mihi vnam ex illis:* quibus verbis satis apertè significat se tantùm loqui de historiis, & quoad alia multa agnoscere obscuritatem in sacris litteris, pro quâ superanda debeat doctior aliquis conueniri. VI.

Confirmatur ampliùs hæc responsio ex verbis eius antecedentibus, quibus ait, non *ex necessitate, sed ex nostra socordia esse, & hoc vsu euenire, vt sit in Ecclesia opus aliquo, qui verba faciat, & sermonem habeat:* quod nonnisi de aliquibus historiis sacræ scripturæ intellectu facilibus potest accipi, etiam secundùm hæreticos nostri temporis, qui magnam partem cultus diuini in audiendis concionibus constituunt, & verbum *concionale* tantopere commendant.

C Ad auctoritatem sancti Epiphanij respondetur, ex illa non colligi sacras scripturas esse claras omnibus fidelibus, etiam piis, quantum ad ea, quæ ad dogmata doctrinæ & morum spectant, cùm tantùm procedat de iis, qui ratiocinatione & diligentiâ vtuntur, quod non est commune omnibus, sed paucis, iísque litterarum studio valde exercitatis. VII.

Deinde, cùm sanctus Epiphanius hæresi quinquagesimâ quintâ dixerit scripturæ profunditatem esse occasionem multis, vt decipiantur, nec sibi sit contrarius, fit, vt non absolutè loquatur de omnibus, sed de aliquibus tantùm iuxta notabile à nobis positum post nostram conclusionem.

Quartum petitur ex sancto Cyrillo Alexandrino libro septimo *contra Iulianum*, vbi ait ideò scripturas simplici stylo de industria fuisse conscriptas, vt cuiuis notæ ac intellectæ essent. VIII.

D Respondetur, sanctum Cyrillum tantùm loqui de stylo sacræ scripturæ factâ comparatione ad eloquentiam & stylum scribendi ipsorum Gentilium, nec velle sacras litteras ita fuisse exaratas, vt cuilibet ad eas sine præceptore accedenti sint faciles, sed ei tantùm, qui insistendo Ecclesiæ Patrum vestigiis, & eorum explicationi inhærendo, illas legerit: quomodo sanctum Gregorium Nazianzenum & sanctum Basilium sese per tredecim annos in sacrarum litterarum studio exercuisse narrant historiæ, sententiam illarum non ex proprio ingenio, sed ex maiorum ratione & auctoritate interpretantes.

I.

ARTICVLVS XIIII.

Soluuntur fundamenta ex ratione petita.

PRIMA ratio hæreticorum est: quicquid habet aperta testimonia de omnibus capitibus Catecheseos Christianæ, illud tradit perspicuè totam doctrinam de fide & bonis moribus: atqui sacra scriptura habet aperta testimonia de capitibus omnibus Catecheseos Christianæ: ergo sacra scriptura perspicuè tradit totam doctrinam fidei & bonorum operum. Minor probatur, quia capita totius fidei & bonorum operum continentur in Symbolo Apostolorum, præceptis Decalogi, Dominicâ oratione, & institutione sacramentorum, quæ omnia habent aperta testimonia in sacris litteris.

Respondetur, negando minorem, ad cuius
II. probationem negatur etiam omnia & singula fidei capita haberi *explicitè* in Symbolo, cùm in eo non fiat expressa mentio ipsius Eucharistiæ.

Deinde: veritatem istius sacramenti, inhærendo explicationi scripturæ, quam vel Lutherani, vel Caluinistæ, vel Zuingliani sequuntur, non habere clarum & apertum testimonium, cùm de ipsius veritate inter se digladientur, velit Caluinus, vt figuratum suum sensum stabiliat, explicari locum scripturæ clarissimum, per aliud minus clarum etiam iuxta sententiam Lutheranorũ, qui tamen omnes vnanimi consensu clamant sacras scripturas esse claras & faciles.

Deinde, ex dictis suprà satis constat baptismi valorem ab hæreticis collati, nec item paruulorum baptismum habere aperta scripturarum testimonia, nisi prout ad illa accedit communis
III. Patrum interpretatio, & ipsa Ecclesiæ traditio.

Secunda est: id, ex quo Patres doctrinam fidei & morum, quam proponebant, illustrarunt & probarunt, illud talem doctrinam perspicuè tradit; atqui Patres ex scriptura doctrinam fidei & morum probant: ergo scriptura est clara. Probant maiorem, quia minùs notum semper probatur per notius.

Respondetur, negando maiorem, duobus enim modis potest intelligi vnum probari ex alio; primus modus est, quando probamus vnam veritatem per aliam magis notam *in communi quidem* seu *in genere*, non autem *in particulari*, quæque apud nos maius pondus habeat, quomodo Peripatetici in suis syllogismis probãt suas conclusiones testimonio Aristotelis: quia credunt illud, quod asserit Aristoteles, longè esse verius, quàm quod ab aliis affertur, secundus modus est, quando probamus vnam sententiam
IV. obscuram vel minùs clarè propositam per aliam faciliorem & clariorem, vt quando explicamus locutionem metaphoricam per propriam. Iam, quando Patres probant doctrinam fidei & morum per sacras scripturas, probant tantùm priori modo, quia omnibus Christianis certius est & notius ea, quæ habẽtur in sacris litteris, esse vera, quàm quæ dicuntur ab aliis, non autem semper probant, quæ dicunt vel docent, ex scripturis iuxta secundum probandi modum, quasi verba, quæ ex sacris litteris proferunt, sint apertiora & clariora iis, quibus ipsi vtuntur, de qua tamen perspicuitate in proponendo dogmate fidei tota procedit nostra disputatio.

Tertia: si scriptura non tradit apertè & clarè
A omnia, quæ continent fidem, moresque viuendi, tunc id factum est, quia Spiritus sanctus V.
aut non potuit apertiùs & clariùs scribere, aut quia noluit: primum implicat & est blasphemum; secundum etiam pugnat cum fine ipso scripturæ, quia teste sancto Paulo *ad Romanos* 15. *quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt:* adde quòd tempore primitiuæ Ecclesiæ scripturæ sine commentariis legebantur: ergo scriptura omnia tradit apertè.

Respondetur, Spiritum sanctum potuisse quidem clariùs & apertiùs loqui in sacris litteris, sed noluisse, idque prudenter multis de causis, quarum nonnullas recenset sanctus Augustinus libro secundo de *doctrina Christiana* capite sexto, scilicet ad edomandam labore superbiam & intellectum à fastidio reuocandum, cui facilè inuestigata vilescunt plerumque, quod idem repetit libro *de vera religione* capite decimo se-
B ptimo, nec huius obscuritatis plures causæ sunt VI.
à nobis studiosiùs inquirendæ, cùm etiam inter aduersarios Vittacherus controuersiâ primâ *de perspicuitate scripturæ* quæstione quartâ toto secundo capite multas illius causas recenseat.

Ad id verò quòd dicitur, obscuritatem sacræ scripturæ pugnare cum ipso eius fine, qui est, vt instruamur.

Respondetur, illud negando: nam & libri Physicorum Aristotelis habent suam obscuritatem satis magnam, vt etiam indicat hæc illorum inscriptio, *de auscultatione physica*, nec tamen desinunt conferre plurimùm ad cognitionem rerum naturalium.

Ad secundam confirmationem, petitam ex praxi primitiuæ Ecclesiæ, respondetur aliam & disparem esse conditionem temporis primitiuæ Ecclesiæ, aliam sequentium temporum, cùm
C enim Christus Dominus Lucæ vltimo suis disci- VII.
pulis aperuerit sensum, vt intelligerent scripturas, & ipsi eas viuæ vocis oraculo docerent, non fuisse opus Apostolis, vel eorum discipulis, commentariis in sacram scripturam: at quia istud donum interpretationis & intelligentiæ scripturarum ita fuit à Christo collatum Apostolis, vt licèt sit concessum toti Ecclesiæ, penes quam est vera sacræ scripturæ interpretatio & intelligentia, singulis tamen Ecclesiæ Pastoribus non sit concessum in particulari, necessum fuit viros Apostolicos, & eorum discipulos, edere commentarios in sacram scripturam, quibus posteris ipsius explicationem relinquerent; sic Isapias sancti Ioannis auditor (teste sancto Hieronymo in Catalogo Scriptorum Ecclesiasticorum) quinque scripsit volumina, quæ inscripsit *explanatio sermonum Domini*, in quibus ait Apostolos habere auctores; sic & alij ab eodem sancto Hie-
D ronymo referuntur ibidem multos in sacram VIII.
scripturam commentarios edidisse; sic ibidem ait S. Hieronymus ex sancti Marci Euangelistæ institutione semper fuisse Ecclesiasticos Doctores Alexandriæ, & ita sequentibus temporibus in tota Ecclesia.

I.

DISPVTATIO VLTIMA.

De vero & legitimo iudice controuersiarum, & vltima fidei resolutione quoad nos.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum Ecclesia sit supremus omnium fidei controuersiarum iudex.

NOTANDVM primò est, nomine *Ecclesiæ* hîc non intelligi Ecclesiam, prout illa est dispersa per vniuersum orbem terrarum, sed illam intelligi vt congregatam; licèt enim Ec-
II. clesia priori modo considerata habeat infallibilitatem *passiuam*, vt monuimus suprà, quia tamen infallibilitas *actiua* requiritur in supremo iudice, quatenus eius est definire quæ sunt fidei, & ipsos fideles ad ea amplectenda obligare, ideò fit, vt priori illo modo considerata habeat potiùs rationem cuiusdam *normæ* seu *regulæ*, ad quam respiciendo Ecclesia congregata, definit res controuersas circa fidem, quàm alicuius iudicis propriè dicti.

Notandum secundò, Ecclesiam hoc secundo modo spectatam posse adhuc dupliciter considerari; primò, vt distinguitur à Pontifice Romano supremo suo capite visibili, sicut tam in naturalibus, quàm in moralibus, corpus aliquod potest considerari non considerato suo capite, licèt ad illud habeat ordinem & habitudinem; deinde considerari potest Ecclesia, quatenus in-
III. cludit in seipsa suum supremum caput visibile, Romanum Pontificem. Iam, quando hîc disputamus, *vtrum Ecclesia sit supremus iudex*, sumimus Ecclesiam vt congregatam & includentem suum supremum caput: nam disputare, an Ecclesia, vt condistincta à summo Pontifice, sit supra illum, an verò econtrà, nihil facit ad præsentem controuersiam, vt contra hæreticos illam mouemus, cùm neutra pars sit de fide, sed eâ saluâ, alij partem negantem, alij affirmantem sustineant, hîc autem tantùm disputemus contra hæreticos, his ita præmissis,

Sit ista propositio: *Ecclesia est omnium fidei controuersiarum iudex*: propositio est de fide, vt satis intelligetur ex dicendis.

Probatur primò à remotione eorum, quibus videri potest competere hæc dignitas, scilicet quòd tantùm possit competere vel spiritui par-
IV. ticulari, vel scripturæ, vel Ecclesiæ, vt suprà docuimus: ergo, cùm etiam suprà docuerimus hanc dignitatem neque sacræ scripturæ, neque spiritui particulari competere, & prætereà debere dari aliquem supremum iudicem, necessarium est, vt Ecclesia sit eiusmodi supremus iudex.

Secundò probatur ex conditionibus in tali iudice requisitis: cui soli competunt omnes & singulæ conditiones necessariæ in supremo isto iudice, illud solum verè & propriè est supremus iudex: atqui conditiones omnes superiùs à nobis explicatæ, & in supremo iudice requisitæ, soli Ecclesiæ conueniunt: igitur sola Ecclesia est supremus iudex omnium controuersiarum fidei.

Maior patet satis ex se. Minor verò duas ha-
A bet partes: prior est, quicquid est distinctum ab Ecclesia, non habere istas conditiones, id est neque spiritum particularem, neque sacram scripturam, de quibus solùm disputant hæretici, illas habere; quam partem satis suprà docuimus. V.

Posterior pars est, Ecclesiam habere istas omnes conditiones, quæ probatur discurrendo per illas singulas, & de *veritate infallibili in definiendo* constat ex Matthæi decimo sexto, vbi Christus Dominus affirmat *portas inferi non præualituras aduersus Ecclesiam*: at, si posset per errorem decipere & falsum pro vero obtrudere, tùnc portæ inferi (id est potentia diaboli, quæ etiam consistit in inducendis hominibus in errorem & hæresim) præualeret aduersus Ecclesiam: ergo, cùm Christus sit verax, & oratio hæc sit absoluta absque vlla conditione, debet Ecclesia habere veritatem infallibilem in do-
B cendo & definiendo: item primæ *ad Timotheum* tertio dicitur *firmamentum & columna veritatis*, & hoc non tantùm, quatenus sequitur sacram scripturam, quasi habeat hanc perfectionem dependenter ab eo, quòd sequatur sacram scripturam, nam & Apostolus ibi loquitur purè & simpliciter, & quoad veritatis infallibilitatem tribuit ei aliquid amplius, quàm cuiuis homini priuato fideli, vel infideli: at quilibet priuatus homo siue fidelis siue infidelis, prout & in quantum proponit & docet veritatem conformiter ad sacram scripturam, sequendo germanum eius sensum, habet infallibilitatem circa veritates fidei proponendas & docendas: igitur, cùm sanctus Paulus ibi tribuat aliquid amplius Ecclesiæ, quàm simplici Christiano vel infideli, mens eius est, Ecclesiam habere absolutam infallibilitatem in proponendis & docen- VI.
C dis veritatibus fidei; ita vt si nulla esset sacra scriptura, non desineret Ecclesia esse veritatis infallibilis. VII.

Secundam supremi iudicis conditionem (scilicet, *vt habeat infallibilitatem quoad omnes veritates*) conuenire Ecclesiæ patet ex iisdem scripturæ locis, dum loquuntur absolutè & simpliciter: &, si haberet tantùm illam quoad aliquas, iam falsum esset portas inferi aduersus eam non præualituras; quia, esto circa aliquot propositiones non posset diabolus totam Ecclesiam in errorem vel hæresim inducere, posset tamen circa alias, & sic aduersus illam præualere contra verbum Christi Domini, & cùm negatio sit malignantis naturæ & destruat totum, quod post se reperit, vt communiter docent Dialectici, Christus autem ibi promiserit Ecclesiæ istam potentiam resistendi diabolo per
D negatiuam loquendi formulam, fit, vt debeat VIII.
intelligi de infallibilitate quoad omnes & singulas veritates fidei.

Deinde, Lucæ decimo ait Christus, *qui vos audit, me audit*, & Ioannis sexto ait Christus Apostolis, *Spiritus sanctus docebit vos omnem veritatem*, quæ promissio intelligitur facta non solis Apostolis, sed etiam toti Ecclesiæ & eorum successoribus, cùm dicat *in æternum*.

Hinc sanctus Augustinus libro primo *de moribus Ecclesiæ Catholicæ* capite trigesimo, ait illam esse *magistram totius sapientiæ Christianorum*, *matrem castissimam*; item alibi, *quicquid illa credit, non esse putandum inaniter credi ab illa*; item, *vbi quis metuit falli difficultate alicuius quæstionis, ad Ecclesiam esse recurrendum*; item,

I. *Christum habere Ecclesiam loco Synagogæ*, & prointe, sicut Scribæ & Pharisæi docentes ex cathedrâ non poterant errare (Matthæi decimo octauo) ita nec Ecclesia.

Quòd item Ecclesia habeat auctoritatem *coactiuam*, nec possit ab eius definitione prouocari, patet ex illo Christi Matthæi decimo octauo, *si Ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam Ethnicus & Publicanus, & quæcumque alligaueritis super terram, erunt ligata & in cœlis*: quæ auctoritas docet etiam aliam conditionem in iudice requisitam, scilicet *quòd sit visibilis & spirans, repertus in Ecclesia*: item actuum vigesimo, *attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*: item Matthæi quinto Ecclesia dicitur, *supra montem posita*: at non potest intelligi, quomodo is, ad quem fideles mittuntur à Christo, aliquid nūtiare possit, si non sit *visibilis & spirans*:
II. item quomodo Episcopi regant Ecclesiam, quam non vident: quomodo quod est supra excelsum montem, positum, lateat vnumquemque. Hinc sanctus Augustinus tractatu secundo in primam epistolam sancti Ioannis, *quid ampliùs dicturus sum* (inquit) *quàm cæcos, qui tam magnum montem non vident, qui contra lucernam in candelabro positam oculos claudunt*: item singula Ecclesiæ officia apertè clamant illam esse visibilem, nam si, vt volunt hæretici, est *inuisibilis*, ad quid tot conuentus faciunt, ad quid tot habent conciones? ad quid toties sacramenta baptismi & Eucharistiæ suo modo conferunt? ad quid admittunt & auctoritatem excommunicandi in Ecclesia? cùm quos non vident, non possint eiicere, vel fugere.

III. Nec his obstat, quòd credamus Ecclesiam; fides autem sit de non visis: nam & Apostoli, dum essent cum Christo in terris, eum videbant & credebant eum esse Christum: nos item videmus hominum congregationem exteriùs fidem Christi profitentium, & quemadmodum Apostoli ita videbant Christum, vt verbi vnionem cum humanitate non viderent, sed crederent; ita & nos sic videmus congregationem fidelium, vt tamen non videamus, sed credamus tantùm eam dirigi à Spiritu sancto per fidem, spem, & charitatem: & quemadmodum ex eo, quòd homo regitur per animam, quia est inuisibilis, malè quis colligeret hominem esse inuisibilem: ita, etiamsi ista dona Spiritus sancti, per quæ regitur Ecclesia, & homines constituuntur filij Ecclesiæ, sint inuisibilia, non desinet ista Ecclesia dici *visibilis*.

Quòd denique *Ecclesia loquatur clarè*, manifestius est, quàm probatione indigeat, cùm id constet ex singulis Ecclesiæ definitionibus, qui- A bus illa nobis explicat dogmata tum doctrinæ, tum morum. IV.

ARTICVLVS II.

Quæ sit vltima fidei resolutio quoad nos.

Ex omnibus hactenus dictis satis intelligitur, resolutionem fidei *quoad nos* fieri vltimò in Ecclesiam, vt proponentem & applicantem nobis obiecta credenda; cuius auctoritatem & infallibilitatem, licèt nobis commendet sacra scriptura, non propterea tamen vitiosus à nobis committitur circulus: tum quia ad auctoritatem scripturæ, tunc tantùm recurrimus, quando nobis est agendum cum iis, qui scripturas admittunt, ídque potiùs argumento *ad hominem*, aut ex concessis ab aduersario, quàm
B argumento fundato in aliquo principio notiori: cùm si nobis esset disputatio cum negantibus scripturas, aliâ viâ procederemus; cùm enim disputando cum hæreticis ostendimus infallibilitem & auctoritatem Ecclesiæ ex sacris litteris, non propriè afferimus causam istius nostræ cognitionis (est enim Deus reuelans) imò nec *impulsiuam*; non enim præcisè credimus Ecclesiam esse infallibilem, quia scriptura dicit, quasi si id taceret, non crederemus, sed ex aliis multis motiuis, quæ nos excitant ad assensum credibilitatis circa Ecclesiæ infallibilitatem formandum: & ideo, cùm non sit processus ab eodem ad idem & per idem, non est propriè circulus. V.

Adde, sicut hæretici non possunt reprehendere mutuum testimonium, quod Christus Dominus & sanctus Ioannes Baptista de se inuicem tulerunt, nec condemnare discipulos vtriusque,
C qui propter vtriusque elogium eos tales crediderunt, quales Magistri se inuicem prædicabant: ita nec hæretici possunt calumniari Catholicos, quòd etiam propter testimonium scripturæ talem credant & Ecclesiam, & econtrà propter testimonium Ecclesiæ talem credant esse scripturam; & responsum, quod dabunt hæretici pro vitando ibi circulo; illud etiam facilè applicabitur pro vitando circulo circa Ecclesiam & scripturam. VI.

Quod verò spectat ad resolutionem fidei *secundùm se*, cùm vnumquodque resoluatur in ea, quibus constat, & actus fidei habeat Deum tanquam proprium suum obiectum & principium, fit, vt in illum quatenus reuelantem resoluatur vltimò nostra fides, vt fusiùs docent Theologi ex professo secundâ secundæ agendo *de fide*.

Atque hactenus de iudice controuersiarum.

FINIS.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Christianissimi LVDOVICI XIII. priuilegio cautum est, ne quis *Disputationes in Summam Theologicam sancti Thomæ, auctore* NICOL YSAMBERTO *Aurelio, Doctore ac Socio Sorbonico, & regio sacræ Theologiæ in Academia Parisiensi Professore*: quouis charactere, aut formâ excudere, aut alibi excusas vendere, alióue quolibet modo compendioso distrahere vel exponere possit, intra viginti annos computandos à die absolutæ primæ editionis: præter Dionysium de la Nouë Bibliopolam Parisiensem, sub pœna confiscationis librorum, & mulctæ trium millium librarum turonensium, aliarúmque contra eiusmodi fraudatores definitarum in fusiore diplomate eiusdem Christianissimæ Maiestatis, dato Parisiis decimâ sextâ die Martij, anno salutis 1638. Et regni ipsius inuictissimi Regis 28. Subsignate, DENISOT.

Illud porrò priuilegium in Societatem Typographicam librorum Officij Ecclesiastici iussu Regis constitutam translatum est, an. 1646. die 22. Nouembris.

Prima editio disputationum in primam secundæ sancti Thomæ absoluta fuit Nonis Iunij anno 1648.

APPROBATIO.

NOS, qui subscripsimus in sacrâ Theologiæ facultate Doctores Sorbonici, testamur *Disputationes in Summam Theologicam sancti Thomæ, Auctore* NICOL. YSAMBERTO *Aurelio, Doctore Sorbonico*, à nobis accuratè perlectas, nihil ab orthodoxâ fide, Christianísque moribus alienum complecti, omnia verò sublimioris sapientiæ studiosis perutilia exhibere: Datum Parisiis anno Domini millesimo sexcentesimo tricesimo octauo, die septima Martij.

HABERT. LE MOYNE.

INDEX
RERVM MEMORABILIVM, quæ in hoc Tomo continentur.

Prior numerus denotat paginam, posterior numeros marginales.

A

Abraham.

Abraham sacrificaturus filium in monte non est mentitus, vbi dixit seruis, quòd ad illos reuerteretur, 88. V. sicut nec quando dixit vxorem suam, suam esse sororem, 88. VI

Actus.

Actus bonus in suâ continuatione est liber, 363. VII. 364. potest corrumpi in instanti, 365. VII

Actui bono ratione liberæ suæ productionis quoad suam substantiam certum respondet præmium, similiter ratione suæ continuationis respondet in eadem proportione aliquod augmentum, 363. 366. quid sit tale augmentum, 367. IV

Actus meritorius non est præcipuum inadæquatum fidei subiectum, 6. V. VI

Actus meritorij continuatio confert ad maius meritum vitæ æternæ, 360. V

Additio.

Additio ad sacram scripturam an & quomodo prohibeatur, 453. IV

Adhæsio.

Adhæsio immobilis voluntatis ad beatitudinem duplex, inchoata & perfecta, 209. VI

Affirmatio.

Affirmatio & negatio sumptæ materialiter non constituunt diuersa specie iudicia, 140. VI

Amicitia.

Amicitia dicitur esse mutua aliquorum beneuolentia, quæ non latet ipsos amicos, 278. IV. quas conditiones propriè requirat, 278. VI

Amicitia propriè dicta dicitur esse ad paucos, & quare, 282. VII

Amicitia vtilis aut iucunda non est in Deo respectu hominum, 279. II

Amicitiæ diuisiones variæ, 278. VIII

Amicitia excellentiæ quid sit, 279. II

Amicitia Dei ad creaturas est excellentiæ, non æqualitatis, 283. III. 284. IV. est omnium perfectissima in genere amicitiæ, 284. VII

Amicitiâ Dei carere etiam ad aliquod tempus non licet pro quocumque bono spirituali proximi, 390. VI

Amor.

Amor quid significet, 255. IV. quomodo tendit in ea, quæ nobis sunt magis vnita, 385. VI

Amor amicitiæ non supponit necessariò amorem concupiscentiæ, 226. II. quomodo distinguitur ab amore concupiscentiæ, 180. VIII. quomodo debet ferri in obiectum propter se, 182. I

Amor beneuolentiæ hominis ad Deum in statu purorum naturalium constituti non esset propriè dictæ amicitiæ, 185. II

Amor concupiscentiæ potest ferri etiam in ea, quæ sunt supposito distincta, 182. IV

Amor Dei ad homines est mutuus & supernaturalis, 280. III. non latet hominem iustum, *ibidem* V. fundatur in communicatione bonorum supernaturalium, 280. VII

Amor mundanus est malus, 228. II

Amor sui ipsius quo sensu reprehenditur à Patribus, 258. I

Amor superiorum, qui est purè & simpliciter propter se, est perfectior in ratione entis, illâ eorumdem superiorum cognitione, quæ tantùm est abstractiua, 309. VII

Amor, quo proximus diligitur, vt est aliquid Dei, non est actus amoris concupiscentiæ, sed amicitiæ, 268. VI

Amoris erga proximum, & cultus erga Sanctos diuersa ratio, 274. I

Amor aliquis potest esse maior alio, vel obiectiuè, vel appretiatiuè, vel intensiuè, 378. I. tres illi modi amoris possunt à se inuicem separari, 378.

Amoris nostri erga nos ipsos & erga proximum dispar ratio, 195. IV

Angelus.

Angeli acceperunt à Deo gratiam iuxta proportionem naturalium perfectionum, 307. VI

Anima.

Animæ purgatorij exercent actus fidei, spei & charitatis, 234. IV

Antichristus.

Antichristi damnationis futuræ reuelatio cui fiat, 242. VI

Apostoli.

Apostoli crediderunt mysteria fidei magis explicitè, quàm qui illos præcesserunt, 34. VII. habuerunt etiam maiorem cognitionem credendorum, 37. II

Apostoli habuerunt fidem magis explicitam, quàm qui illos sunt subsequuti, 37. III

Apostoli pro fidei articulis probandis non semper recurrunt ad scripturam sacram, 457.

III. quando recurrant, *ibidem* IV. debuerintne scribere omnia fidei dogmata, 463. IV

Appretiatio.

Appretiatio, quæ est in actu charitatis in patriâ elicito, est tantùm maior accidentaliter appretiatione, quæ est in actu charitatis viæ, 305. VIII

Appretiatio in amore se tenet ex parte rei amatæ, 383. I

Arbor.

Arbor bona quo sensu non potest ferre malos fructus, 372. I

Arduitas.

Arduitas non potest esse ratio formalis obiecti spei Theologicæ, 185. IV

Argumentum.

Argumenta, quæ proponunt infideles aduersus veritates fidei, non sunt euidenter positiuè solubilia, sed euidenter negatiuè, 112. VII

Articulus.

Articulus in rebus fidei dicitur per analogiam ad articulum corporis naturalis, 23. V. quid significet strictè sumptus, quid latè acceptus, 23. VI

Articulus fidei non bene dicitur ab arctando, 23. VIII. quomodo definitur, 24. I

Articuli fidei ratio, distincta est à ratione Symboli, 24. VIII

Articulorum fidei quæ sit ratio distinctiua, 24.

Artus.

Artus in corpore naturali significat membra distincta, & modum, quo inter se colligantur, 23. VI

Ascensio.

Ascensio Christi Domini est propriè dictus articulus fidei, 25. I

Assensus.

Assensus falsus per accidens potest, nobis à Deo præcipi, non per se, 95. IV

Assensus implicitus quis sit, 32. VIII

Assensus motiuum aliud intrinsecum, aliud extrinsecum, 48. VI

Assensus fidei supernaturalis quomodo fertur circa diuinitatem, 9. II

Assensus fidei obiectum *quo*, quódnam sit, 12. III. obiectum *quod*, *ibid.*

Assensus ille, quo quis euidenter iudicat esse Deum, qui sibi loquitur, propriè non est assensus fidei, 63. II

Assensus fidei est naturalis, vel supernaturalis pro lumine naturali vel supernaturali, quo fit, 63. III

Assensus fidei, innixus priuatæ reuelationi sufficienter factæ à Deo, est ex ipsâ fide, quam Theologi vocant *Catholicam*, 71. I

Assensus fidei innixus, reuelationi diuinitus factæ sufficienter de bono priuato, est ex ipsâ eâdem fide supernaturali, quâ assentimur rebus à Deo reuelatis pertinentibus ad commune bonum totius Ecclesiæ, 76. VII

Assensus fidei circa natiuitatem Christi Domini vt futuram, paulò pòst elicitus à Iudæo, & continuatus ad aliquod tempus post Natiuitatem Christi Domini peractam, est diuersus speciе, 83. V

Assensus fidei, quem elicimus circa hostias consecratas in particulari, qualis sit, 84. II

Assensus fidei humanæ circa aliquod mysterium non requiritur in adulto, prudenter veniente ad fidem, ad ei ingenerandum assensum supernaturalem, 122. sæpe tamen reperitur ante assensum fidei, 125. III. tunc se habet per accidens, *ibid.* V

ante Assensum fidei supernaturalis eliciendum ab adulto, quatuor actus intellectus in ipso distinguuntur, 106. II

Assensus diuinæ fidei nullo modo est enuntiatiuus, sed discursiuus, 135. VII

Assensus discursiuus circa res fidei est Theologicus, 136. V. *Vide* Fides.

Auctoritas.

Auctoritas diuina est motiuum formale fidei, 40. VIII.

Auctoritas quid secundùm nomen significet, 42. III. vnde desumatur, *ibid.*

Auctoritas, quæ ad reuelationem fidei requiritur, debet esse diuina, 70. VIII

Auctoritas ad actum fidei infusæ præsupposita debet credi fide diuinâ, non humanâ, 18. VI

Auctoritas debet esse in supremo iudice controuersiarum, 413. II. illa debet esse coactiua, *ibid.* VII

Auctoritatis Dei respectu fidei, & diuini auxilij respectu spei, dispar ratio, 187. VII

Augmentum.

Augmentum quotuplex, 330. VII

B

Baptismus.

BAPTISMVS paruulorum non potest ostendi nisi traditione, 450. I

Baptismum non posse repeti, ostenditur solâ traditione, 449. I

in Baptismo sunt speciales difficultates, propter quas fit specialis articulus fidei, 30. VIII

Beatitudo.

Beatitudo quo sensu dicitur esse fundamentum amicitiæ Dei ad homines, 285. VI

Beatitudo æterna est præcipuum materiale inadæquatum spei Theologicæ, 178. III. potest dici obiectum adæquatum attributionis, 178, VII

Beatitudo formalis & obiectiua, secundùm se spectatæ, non æquè primò spectant ad obiectum spei, 183. VIII. non faciunt aggregatum per accidens in ratione obiecti spei, 184. II

Beatitudo formalis & obiectiua vt nobis bona, est formale obiectum spei Theologicæ, 189. VI

Beatitudine æternâ in æternum velle priuari pro salute proximi non licet, 391. II. potest illud licere ad aliquod tempus, *ibid.*

Beatus.

Beatus non potest absolutè velle priuari ad aliquod tempus suâ beatitudine pro salute proximi, 391. IV

Benefactor.

Benefactor debet præferre eum, à quo accepit beneficium singulare, ei, in quem contulit, 402. VIII

Beneficentia.

Beneficentia quid sit, 283. VIII. quo sensu in nobis per comparationem ad Deum non possit reperiri, 283. VIII. 284. III

Beroënses.

Beroënses Actorum 17. quo fine scrutantur scripturas, 438. IV

Blasphemia.

Blasphemia quid sit, 14. VIII

Blasphemiæ, & hæresis diuersa oppositio ad fidem, 14. VII

Bonitas.

Bonitas creata quatenus conducit ad vltimum nostrum bonum supernaturale, est obiectum secundarium formale spei Theologicæ, 192. I

Bonitas increata Dei prout est summè amabilis propter seipsam, & omnia alia propter illam est obiectum formale charitatis, 262. II

Bonitas increata alia est specialis Dei perfectio, alia est complexio omnium perfectionum, quæ sunt in Deo, 263. III. sola posterior est obiectum formale charitatis Theologicæ, 263. VI

Bonitas increata Dei est formale obiectum dilectionis proximi, prout ille est aliquid ipsius Dei, 266. VIII. eadem vt participata est obiectum formale illius dilectionis, quâ proximus diligitur ob supernaturalem bonitatem sibi intrinsecam, 269. VII

Bonitas increata spectata quoad ordinem supernaturalem potest considerari vel adæquatè, vel inadæquatè, vel in recto vel in obliquo, 270. II

C

Caïnus.

CAINO non fuerat simpliciter à Deo promissum, quòd à nullo interficeretur, 87. IV

Caïphas.

Caïphas dicendo Christum blasphemasse quomodo errauerit, 437. II. an illa eius vox *blasphemauit*, fuerit definitio concilij, 437. III

Catholica.

particula, *Catholica*, fueritne superaddita Symbolo Apostolorum, an ab ipsis expressa, 28. V. VI. VII. quam vniuersalitatem significet, *ibid.* VIII. 29. I

Certitudo.

Certitudo quid significet, 142. II. 206. I. alia est obiecti, alia cognitionis, alia subiecti, 142. III. quid sint illæ certitudines, *ibidem.*

Certitudo suscipit magis & minus, 143. IV

Certitudo euidentiæ quam habet scientia, non distinguitur ab eius formali certitudine, 146. II

Certitudo assensus in quo consistat, 146. VIII

Certitudo potest conuenire alicui essentialiter, vel participatiuè, 200. II. conuenit essentialiter actibus intellectus, aliis autem participatiuè, *ibidem*

Certitudo spei Christianæ repeti debet ex eo, cui tanquam fundamento innititur, & non ab infallibilitate euentus rei futuræ, 206. IV. fundatur in Dei omnipotentiâ, & nostris meritis, factis ex Dei gratiâ, 207. I

Certitudo spei Christianæ in his duobus consistit, quòd spes nostra tendat infallibiliter in æternam beatitudinem, & quòd per illam nostra voluntas habeat affectum adhæsionis immobilis cum æternâ beatitudine, 208. VIII

Charitas.

Charitas quid significet, 255. II. non deducitur à Græco χάρις, sed potiùs ab adiectiuo charus, *ibidem* II. aliquando sumitur in malam partem, sæpiùs tamen in bonam, 255. III. significat gratuitum & liberalem amorem erga aliquem, *ibidem* V. non conuenit patri & filio in diuinis sese mutuò diligentibus, 255. V

Charitas non est essentialiter amicitia, 281. VII. est tantùm in obliquo amicitia, 299. VI. quomodo distinguatur ab amicitiâ, 256. I

Charitatis Theologicæ adæquatum materiale obiectum *cui*, sunt Deus, nos ipsi & proximus, 256. IV. præcipuum inadæquatum est Deus, *ibidem* VII. minùs præcipuum inadæquatum sunt proximus, & omnis creatura capax beatitudinis supernaturalis, 257. II. anima & corpus, *ibidem* IV. obiectum *quod* est omne bonum, quod comprehendit sub se omnia, quæ tanquam aliqua Dei bona possunt diligi propter ipsum Deum, 257. V. *Vide* Deus.

Charitas, prout spectatur secundùm rationem communem amicitiæ non est hominis ad seipsum, 257. VII. sed est hominis ad Deum, *ibid.*

Charitas absolutè loquendo potest esse ante virtutem spei, 226. II

Charitatis Theologicæ obiectum formale est Deus, vt est secundùm se summè bonus, & in seipso, & propter seipsum summè amabilis, 262. II. *Vide* Bonitas, Amor.

Charitas Theologica existens in animâ iusti est verè & propriè aliquid creatum, 275. V

Charitas quo sensu tribuitur Deo, 277. II. eius formalis effectus quis sit, 278. II

Charitas Theologica inclinat ad amandum Deum magis appretiatiuè, quàm cætera obiecta creata, 378. VI. 379. VI

Charitas mutua inter Deum & homines habet rationem veræ amicitiæ, 279. VI

Charitas nos vnit cum Deo, 281. I. recipitur in voluntate, 293. VIII. debeátne ex aliquo præcepto conseruari, 293. I

Charitas est vera & propriè dicta virtus, 297. IV. specialis & à cæteris distincta, 300. Theologica, *ibid.*

Charitas dicitur imperare, quia imperat actum spei, 224. V

Charitate aut aliquo eius gradu propter quodcumque bonum spiritale proximi priuari non licet, 390. VI. VII

Charitas constituitur specialis virtus ratione actuum elicitorum, non imperatorum, 301. III. quâ ratione opponitur omnibus peccatis, 301. IV. est vna species infima, & sic est eadem, & specie, & numero charitas viæ & patriæ, 302. III. VII. 303. II

Charitas maior secundùm appretiationem quando & quomodo possit cognosci, 383. VI

Charitas oriatúrne ex fide, 313. VIII. non est instrumentum fidei, 314. II

Charitas Theologica spectata in esse naturæ est perfectior omnibus virtutibus tam

Theologicis, quàm reliquis infusis, 309. IV. etiam in esse moris, 311. VI
Charitas Theologica est forma aliarum virtutum Theologicarum & moralium, 316. II. dicitur esse anima virtutum, ibid. III. quâ ratione & quomodo sit forma virtutum, 316. VI. 319. est morale principium actuum aliarum virtutum, 317. V
Charitatis habitus quo sensu dicitur esse primariò forma aliarum virtutum, 321. VII quo sensu actus dicitur esse talis, ibid.
Charitas Theologica cur præcipuè dicitur esse forma fidei, 322. V. non potest dici esse forma scientiæ & opinionis, 322. I. II. nec forma virtutum moralium infusarum, 322. VII
Charitas Theologica, quantum est ex se, potest augeri tam in patriâ, quàm in viâ, 331. I. secundùm ordinariam Dei potentiam non potest augeri in patriâ, 331. III. non potest augeri augmento extensiuo, sed intensiuo, 332. III. non extenditur, quando fertur in proximum, ibid. IV.
Charitas viæ quo sensu non potest attingere perfectionem charitatis patriæ, 305. I. II
Charitas Theologica cur non possit æquè augeri per extensionem, ac habitus scientiarum, 332. VII
Charitas non intenditur formaliter per aliquam depurationem contrarij, 333. III. nec per positionem perfectioris charitatis de nouo infusæ, ibidem VII. nec per maiorem radicationem in subiecto, 334. II. nec per mutationem existentiæ, 336. IV. augetur per additionem gradus ad gradum, 335. I
Charitatis Theologicæ habitus augetur per actus intensiores, 345. IV. quodnam sit principium istius excessus in ratione excessus, ibidem VI. non est ab habitu charitatis præexistentis, ibidem: non est à vehementiori conatu voluntatis, ibidem VII. non est ab ipso augmento charitatis, 345. VIII. est à speciali auxilio supernaturali concurrente cum voluntate & habitu charitatis præexistentis, 346. I
Charitatis Theologicæ habitus augetur etiam per actus remissiores, 346. VI
in Charitatis augmento Deus non seruat eandem rationem, quam actus in augendo habitu acquisito, 351. VI
Charitatis augmentum fit certò & independenter à quouis alio actu, statim atque exercetur actus ex charitate remissâ, 356. V. VI
Charitatis augmentum fiátne ad augmentum, vel solùm ad excessum, 359. V. fit per continuationem actus, 360. III
Charitas in viatore potest crescere, quandiu ille viator viuit, 368. VI. in comprehensore spectata secundùm statum est perfectior charitate viatoris, 369. III. secundùm intensionem perfectior esse potest in viatore, quàm in comprehensore, 369. VI. ratione continuationis non crescit infinitè, 362.
Charitas patriæ in vno & eodem homine semper est perfectior omni eâ charitate, quam idem homo vnquam habuit in viâ paulò ante instans mortis & vltimum suum actum meritorium, 369. VII
Charitas vbi semel est obtenta ab homine viatore potest ab illo per peccatum mortale totaliter deperdi, 370. III. tantùm deperditur ex fragilitate voluntatis humanæ, 371. IV. quâ ratione dicitur esse inamissibilis, 371. V. VI. inuincibilis, 372. III
Charitas de facto deperditur per quodlibet peccatum mortale, 372. VI. cur potiùs sic deperdatur, quàm habitus fidei & spei, 373. I
Charitas cur potiùs deperdatur per vnum peccatum mortale, quàm habitus acquisitus per vnicum actum, 378. VI
Charitas iuxta potentiam Dei ordinariam non minuitur, quamuis iuxta extraordinariam possit, 374. III. non minuitur per peccatum veniale, 374. VI. sed eius feruor, 376. VIII
Charitatis complementum, quo cæteræ virtutes perficiuntur, quomodo explicatur, 318. IV. 320. I
Charitas in diligendis proximis seruat aliquem ordinem, 401. I. nos obligat nobis coniunctiores magis diligere, quàm alios, 401. VIII
in Charitate datur aliquis ordo, 377. IV. cur potiùs in illa detur, quàm in aliis virtutibus, 377. VIII
Charitatis ordo in patriâ quis sit remansurus, 405. VII
Charitatis præceptum quantâ intensione nos obliget amare Deum, 381. IV. 382. VI
Charitas erga Deum tantùm quoad substantiam, non quoad modum, est in præcepto, 381. VIII. remissa tantùm, non intensissima, est in præcepto, 381. IV. 382. VI
Charitatis præcepta sunt tantùm duo, Dei scilicet & proximi, 286. III. ad ea cætera præcepta Decalogi reuocantur, 286. V
Charitatis præceptum nos obligat ad plus appretiatiuè diligendum proximum in iis bonis spiritalibus, quæ pertinent ad eius salutem, quàm nos ipsos, in iis bonis spiritalibus, quæ non faciunt hominem Deo gratiorem in ordine ad vitam æternam, nec supponuntur necessariò vel requiruntur ad vitam æternam, 391. VI. si illa bona spiritalia sint tantùm vtilia saluti propriæ, necessaria saluti proximi, debent ex charitate postponi bonis proximi: sicut &, si sint tantùm vtrique vtilia, possunt postponi, 392. II.
ex Charitatis præcepto teneatúrne plus æstimatiuè homo diligere bona propria temporalia, quàm proximum, 392. VIII
Charitas Theologica ex se non inclinat ad amandum Deum intensiùs, quàm proximum, 379. III
ex Charitate, vbi personæ sunt æquales, bona temporalia æqualia, potest vnus alium sibi præponere, 394. I. secus si sit aliqua inæqualitas, ibid. VII
ex Charitate licet ei, qui in mari iam insidet tabulæ, vt vitet naufragium, se eâ priuare, illam dando amico etiam facienti naufragium, 396. III
ex Charitate non tenetur homo exponere vitam suam temporalem, vt subueniat proximo in graui tantùm necessitate constituto, 398. II. secus si sit in extrema necessi-

tare, 599. VI
ex Charitate quâ ratione teneamur subuenire hæreticis, 400. VIII. 401. I
ex Charitate tenemur plus appretiatiuè non obiectiuè diligere nobis carnaliter coniunctos, quàm eos qui sunt tantùm spiritaliter nobis coniuncti, 404. I
Charitas singularis erga nonnullos quo sensu dicitur esse odiosa, 402. V
per Charitatem quo sensu dicemur conspectum Dei desiderare, 265. III

Charitatis actus.

Charitatis actus elicitur à voluntate, 293. VI. est supernaturalis, 294. II. ita est bonus, vt nullâ malâ circunstantiâ possit vitiari, 295. III
Charitatis actus sunt difficiles, 298. VIII. alij sunt eliciti, alij imperati, 299. VIII
Charitatis actus viæ & patriæ in genere moris sunt diuersi, 306. III
Charitatis actus est perfectior actu misericordiæ, 315. VIII
Charitatis actus quâ ratione imperantur à religione & obedientia, 321 I
non augent ipsum habitum Charitatis efficienter, sed tantùm moraliter, 339. VIII
Charitatis actus quem habeant terminum, 344. IV.
Charitatis Theologicæ actus erga Deum tam ex sua natura quàm ex necessitate præcepti eius, debet esse erga Deum vt amatum cum maiori æstimatione supra quodcumque aliud amabile, 379. VII
Charitatis actus erga Deum vbi elicitur ab infirmis, non debet esse semper cum appretiatiuis comparationibus, 380. II
Charitatis actus intensior erga proximum quàm erga Deum, minor tamen appretiatiuè non est inordinatus, 383. I
Charitatis actus externus non potest ita exerceri, vt afficiatur aliquâ malâ circunstantiâ, 296. IV

Christianus.

Christiani à qua fide denominentur fideles, 1. V

Christiani.

Christiani viciniores Apostolis habuerunt vt plurimùm fidem magis explicitam aliis Christianis remotioribus à tempore Apostolorum, 38. VIII

Christus.

Christus vt homo non est præcipuum materiale subiectum inadæquatum fidei, 5 V. quo sensu dicitur finis legis, 6. II. est tantùm finis noster intermedius, ibidem
Christus inter secundaria fidei subiecta est præcipuum, 7. IV
Christum habere duas naturas non est ratio in esse credibilis, quòd habeat duas voluntates, sed tantùm in esse rei, 14. V
Christum non esse aliter loquutum de cathedra Scribarum & Pharisæorum, ac si esset infallibilis, & hoc fecisse ad vitandam calumniam erroneum est, 437. I

Circulus.

Circulus, qui admittitur à nobis in resolutione fidei diuinæ, non est vitiosus, 176

Cognitio.

Cognitio ex qua elicitur volitio supernaturalis, non semper debet esse supernaturalis, 165. II
Cognitio inevidens quid sit, 54. I. vnde oriatur, ibid.
ad rationem Cognitionis euidentis sufficit, vt fundetur in aliquo habente necessariam connexionem cum obiecto, 62. III

Cognoscere.

Cognoscere vnum post aliud, & vnum ex alio cognoscere, distinguuntur, 20. VI

Communicatio.

Communicatio bonorum inter Deum & hominem, alia est bonorum ad vitam æternam conducentium, alia non conducentium, 265. VIII

Communio.

particula *Communio Sanctorum*, in Symbolo, est explicatio illius, *credo Ecclesiam Catholicam*, 29. IV

Compositio.

Compositio, alia *logica*, alia *physica*, 10. VIII

Concilium.

Concilium, in quo Caïphas damnauit Christum, non fuit propriè concilium, 437. V
in Conciliis definitio, & media, quibus vtuntur Patres pro definitione, debent distingui, 437. II

Conditio.

Conditio sine qua non, & formalis ratio alicuius actus multùm inter se differunt, 186. VIII

Confessor.

Confessor aliquis, qui per annos 60. & ampliùs vixit sanctè exercens actus tantùm remissos, posset esse beatior aliquo martyre, 352. VIII

Coniunctio.

Coniunctio cum proximo quomodo concurrat ad eum actum spei, quo alteri nobis coniuncto beatitudinem speramus, 193. IV. qualis debeat esse, ibid. VI. 194. II

Consanguinei.

Consanguinei nostri in extrema necessitate plus appretiatiuè debent diligi, quàm alij nobis extranei, 404. III

Constantinus.

Constantinus in Concilio Nicæno, quibus in dogmatibus fidei dicit esse recurrendum ad scripturam sacram, 458. I

Contingentia.

Contingentia in esse rei non habent æqualem veritatem cum necessariis in esse credibilis, habent parem, 14. I

Continuatio.

Continuatio actus meritorij quid ipsi superaddat, 361. VI. non superaddit aliquid infinitum, 362. VI
Continuationi actus meritorij quantumuis minimæ respondet aliquod augmentum, 363. IV. 366. etiam determinatum, 364. I. 366.

Cor.

Cor in scriptura sacra aliquando sumitur pro tota anima, aliquando pro intellectu, aliquando pro voluntate, 131. VIII

Credere.

Credere contingit tribus modis, nempe credere Deo, credere Deum, & credere in Deum, 132. VII. qualis sit hæc diuisio, 133. II
Credere in Deum quid sit, 29. IV
Credere Deum & credere Deo sitne idem actus, 22. IV

Credere Deum, & credere in Deum, quomodo distinguantur, 135. I. II
qui citò Credit, leuis est corde, quo sensu debeat intelligi, 54. VI

Credibilitas.

Credibilitas est dignitas quædam & meritum in obiecto, vt credatur, 97. IV
Credibilitas rei alicuius, & eius possibilitas non habent inter se connexionem, 100. V

Credibile.

Credibilia omnia per ordinem ad fidem sunt æquè credibilia, secus, si spectentur per ordinem ad finem fidei, 13. VII
Credibile potest conuenire rei, quæ est falsa, 97. VI

Credulitas.

Credulitas sonat aliquid vitij, 1. IV

D

Dæmones.

DÆMONES secundùm suam naturam spectati possunt esse obiectum cui charitatis Theologicæ, non secundùm suum statum, 258. II

Damnatio.

Damnatio propria posśitne à Deo alicui reuelari secundùm ordinariam Dei potentiam, 242. II. non potest secundùm absolutam Dei potentiam homini in statu gratiæ constituto, 243. V
Damnatio propria potest reuelari alicui perseueranti in peccato, 247. VI. cui illa fieret, nec posset, nec teneretur sperare æternam beatitudinem, 247. VI. non posset etiam nec teneretur sperare auxilia supernaturalia à Deo, vt illa sunt media ad consequendum æternam beatitudinem, 248. III. potest tamen sperare auxilia sufficientia ad faciendum aliqua bona opera, & vitandum peccata venialia, 248. IV. non potest sperare actum finalis pœnitentiæ, 243. VIII
Damnatione propriâ alicui certò reuelatâ, is posset de beatitudine desperare, 250. VII. posset orare, 251. VII. non ei liceret malè agere, ibid. VIII

Damnatus.

Damnati quomodo appetant beatitudinem, 235. VII. quomodo amiserunt spem, *ibid.* VIII
Damnati quo sensu possint esse obiectum materiale cui charitatis, 258. II

Descendere.

Descendit ad inferos continetur implicitè in illa particula, *sepultus est*, 28. IV. fuit superadditum Symbolo, *ibid.*

Desperatio.

Desperatio est formaliter aliquis actus voluntatis, 200. VI
Desperatio ita est aliquis actus voluntatis, vt sine eo sumpta formaliter esse non possit, 237. III. formaliter sumpta nihil est aliud, quàm efficax quædam nolitio prosequendi æternam beatitudinem & conandi ad illam, 238. IV. propriè loquendo non potest esse directa & immediata nolitio beatitudinis, 238. VIII. quo sensu dicitur esse periculosior infidelitate, 241. VI
Desperatio quale iudicium præsupponat, 239. VII. *Vide* Iudicium.
Desperationis obiectum formale est vtraque æterna beatitudo, quatenus desperanti apparens incommoda, vel saltem non æquè commoda, in quantum his & istis mediis est acquirenda, 239. II. obiectum quod est summum bonum, 239. V. obiectum formale quo est ipsum malum, 239. V
Desperationis causæ sunt multiplices, & quæ, 241. I. grauitas, & malitia quanta sit, *ibidem.* III

Desperare.

Despero idem aliquando significat quod iudico, sumptum in malam partem, 297. II

Deus.

Deus est præcipuum materiale subiectum inadæquatum fidei, 7. V. sub quâ ratione sit tale subiectum, 8. III
Deus vt saluator non est præcipuum fidei subiectum, 6. VIII
Deus, vt est prima veritas in dicendo, est obiectum formale fidei, 47. V
Deus nunquam dixit falsum, nec potest, aut potuit iuxta suam potentiam ordinariam dicere, 85. VII. est de fide, 86. VI. non potest etiam ex absolutâ suâ potentiâ falsum dicere, 89. III
Deus non reuelat semper id, quod est absolutè & simpliciter euenturum, 87. II
Deus comminatoriè tantùm dicebat Niniuitas perituros, 87. III
Deus permissiuè tantùm in scripturis dicitur alios decipere, esse causa, vt alij decipiantur, immittere spiritum erroris, 87. VII
Deus, cur æquè non possit tollere deordinationem à mendacio, quàm à furto & homicidio, 93. II
Deus non potest dispensare in lege Decalogi remanente cum omnibus suis circunstantiis, 93. VIII
Deus non potest infundere alicui homini habitum erroris, 96. III. sicut nec speciem intelligibilem, quæ sit formaliter & ex intentione imprimentis falsa, 96. VIII
Deus solus seorsim à visione beatifica non est obiectum primarium materiale spei Christianæ, 179. V
Deus & visio beatifica quâ ratione componunt totale & adæquatum obiectum spei Christianæ, 182. I
Deus alio modo est obiectum timoris, alio modo amoris concupiscentiæ, 181. VI
Deus potest amari à nobis amore concupiscentiæ, 181. VII. quo sensu possit amari propter nos, *ibidem* VIII
Deus quo sensu amat iustos propter se, 281. III
Deus vt summum bonum arduum, excedens vires hominis non potest esse obiectum formale spei Theologicæ, 185. IV. neque vt omnipotens, 186. I. neque vt auxilians, *ibidem.*
Dei auxilium non est obiectum formale cui spei Christianæ, 187. III
Deus non est motiuum fidei, quatenus est principium effectiuum veritatis & cognitionis reuelatæ, 158. VI
Deus quâ ratione possit constituere viatorem in eo statu, vt non possit ampliùs conari ad assecutionem vitæ æternæ, 246. VI
Deus quo sensu dicitur esse charitas, 277. II
Deus secundùm ordinariam suam potentiam

non potest reuelare alicui suam damnationem, 342. II
Deus per seipsum secundùm legem ordinariam non reuelat vnicuique priuatim ea, quæ debeat credere, 422. I
Deus quo sensu dicitur præmiare citra condignum, 332. I
Deus per charitatem sub qua ratione à nobis amatur, 462. VI.
Deus est amandus magis obiectiuè, quàm aliud quoduis obiectum, 378. V. magis appretiatiuè, *ibid.* *Vide* Charitas.
Deum amare, quia est bonus bonitate, quæ est speciale eius attributum, non est actus charitatis, 264. V. sicut nec eum amare ob beneficia ab illo accepta, *ibid.* VII. aut etiam vt est auctor bonorum supernaturalium, 265. II.
Deum amare vt auctorem bonorum supernaturalium est actus amoris concupiscentiæ, 265. VI
Deo tanquam principio effectiuo beatitudinis æternæ inniti sítne actus virtutis Theologicæ & qualis, 188. III
Deo prohibente alicui, ne per aliquod tempus exerceat actum charitatis, possétne tunc ille aliquem exercere, 295. VIII

Difficile.

Difficile illud dicitur, quod transcendit potentiam, 298. VI

Difficultas.

Difficultas requisita in obiecto spei attenditur in ipsa acquisitione boni sperati, 191. VI

Diligere.

Diligere Deum ex tota anima, ex toto corde, ex tota virtute quid sit, 380. IV
Diligere seipsum plus secundùm appretiationem, quàm Deum vt finem suum, est per se malum, 384. III

Dilectio.

Dilectio quid significet, 255. V
Dilectio Dei est finis proximus præcepti, & intrinsecus, non extrinsecus, 287. II
Dilectio Dei actu interno est in præcepto, 286. VII. *Vide* Præceptum.
Dilectio erga Deum quo sensu dicitur esse sine modo & mensura, 381. I
Dilectionis actus, quo homo vltimatè disponitur ad gratiam iustificantem, non est actus amoris amicitiæ, 285. VII. *Vide* Amor, Charitas.

Diminui.

Diminui est paulatim per subtractionem aliquorum graduum vel partium suæ entitatis corrumpi, 374. I

Discursus.

Discursus non consistit in sola pluralitate cognitionum, 21. I

Docere.

Docere iuxta legem Domini quid sit, 433. VII

Doctus.

Doctos à Deo ponam vniuersos filios tuos; quo sensu dicitur ab Isaia, 66. III

Dogmata.

Dogmata fidei possunt contineri in scriptura sacra vel explicitè vel implicitè, 440. III
Dogmata fidei omnia ad salutem necessaria non continentur expresè in sacris litteris, nec ita in illis continentur, vt per immediatam deductionem ex illis necessariò deducantur, 440. VII. *Vide* Scriptura sacra.
Dogmatum fidei nomine quid intelligatur, 440. II

Dominus.

Dominum inter & seruum non est propriè dicta amicitia, 578. VIII

Donum.

Donum perseuerantiæ & cætera dona supernaturalia quomodo possint esse obiectum spei Christianæ, 204. VIII
Donum discretionis & Prophetiæ non datur vnicuique, 419. IV

E

Ecclesia.

ECCLESIA est supremus iudex controuersiarum, 470. III. est infallibilis quoad omnes veritates, *ibid.* V. VI. VII. habet auctoritatem coactiuam, nec potest ab eius definitione prouocari, 471. I. est visibilis & spirans, *ibid.* II. loquitur clarè, *ibid.* in eam fit vltima fidei resolutio quoad nos, *ibid.* V
Ecclesia semper quolibet tempore retinet fidei plenitudinem, 38. VII
Ecclesia quo sensu possit edere nouum fidei articulum, 39. V
Ecclesiæ capita sub statu legis Mosaïcæ habuerunt fidem magis explicitam, quàm capita Ecclesiæ sub statu legis naturæ, 36. II
Ecclesiæ capita sub statu legis gratiæ habuerunt fidem magis explicitam, quàm capita Ecclesiæ sub vtroque statu præcedenti, 36. VIII
Ecclesiæ capita proximè post Apostolos habuerunt vt plurimùm fidem magis explicitam, quàm Ecclesiæ capita subsequentium sæculorum, 38. III
in Ecclesia veteri erat aliquis iudex controuersiarum, 410. II

Ectasis.

Ectasis quid sit, 281. II

Electio.

Electio, quâ ratione importat habitudinem ad actus intellectus, 305. VI

Eucharistia.

Eucharistia sítne articulus fidei, 24. VI. 30. VIII

Euidentia.

Euidentia in attestante quid sit, 60. I. potest spectari vel formaliter, vel concomitanter, 60. IV. alia est naturalis, alia supernaturalis, *ibid.*
Euidentia rerum credendarum per fidem potest esse in Deo attestante, 60. VII
Euidentia Dei loquentis infert euidentiam eius, quod ab illo dicitur, 62. I
Euidentia hominis loquentis non infert euidentiam rei quam dicit, 61. I
Euidentia credibilitatis conueniátne rebus per fidem reuelatis, 98. I
Euidentia credibilitatis & euidentia veritatis quomodo inter se differant, 99. VI
Euidentia credibilitatis in obiecto fidei qualis sit dispositio ad assensum fidei, 100. I
Euidentia credibilitatis quâ fide sit credibilis, 107. VII. quomodo sit sufficiens ad mouendum ad fidei assensum, 102. III. ad obligandum eum, cui proponitur, *ibid.* ad cuius fidei assensum moueat, 102. V
Euidentiæ credibilitatis & fidei infusæ motiua formalia non possunt habere rationem communem, 111. quare, 112. II
Euidentia credibilitatis vnde nascatur, 112. IV sítne speculatiua an practica, 113. qualis requi-

ratur in adulto, & quanta ad susceptionem fidei, 113. 118. est necessaria doctis & indoctis, 116. II

Euidentia credibilitatis veritatum fidei diuinæ sufficiens adulto prudenter venienti ad fidem, debet esse tanta, vt eius oppositum aliquo modo secundùm rectam rationem iudicetur incredibile, 118. II. debet esse euidens euidentiâ practicâ, 119. I

Euidentia credibilitatis prærequisita in adulto ad assensum fidei, non est solùm de obiecto materiali, sed de ipso formali obiecto fidei, 120.

Euidentia credendorum non prærequiritur in adulto prudenter veniente ad fidem diuinam pro ingeneranda ei fide diuina, 121. I

Euidentiæ & certitudinis discrimen, 153. IV

Euidentia credibilitatis non est sufficiens, vt tollat difficultatem, quæ reperitur in volitione efficaci assensu fidei diuinæ, 169. II. *Vide* Credibilitas, Fides.

Expectare.

Expectare potest sumi pro desiderio efficaci & pro actu intellectus, 224. IV. quomodo sumatur in illis verbis Symboli, *expecto resurrectionem mortuorum*, *ibid.*

Expectatus.

Expectatus idem est ac desideratus, 200. I

F

Falsum.

FALSVM dicere, falsum reuelare, & mentiri in Deo sunt idem respectu Dei, 85. III. non item in nobis, *ibid.*

Fides.

Fidei acceptiones variæ, 1. an probentur ab hæreticis, 2. II

Fidei subiectum prout hoc distinguitur ab obiecto, est illud omne, de quo aliquid potest à Deo reuelari in ordine ad fruendum Deo clarè viso, 3. I

Fidei obiectum materiale adæquatum quodnam sit, 4. I

Fidei & Theologiæ idem est materiale subiectum, 7. VI

Fidei materiale subiectum inadæquatum primarium est Deus, 7. V. sub qua ratione Deus sit tale subiectum. 8. III *Vide* Deus.

Fidei & visionis beatificæ idem est primarium subiectum materiale inadæquatum, 5. VII. 8. VII

Fidei materiale subiectum est simplex & incomplexum, 11. II. eius etiam obiectum spectatum secundùm se, 11. IV. prout subest nostræ cognitioni est complexum complexione logicâ, 12. I

Fidei subiectum est tantùm complexum per denominationem extrinsecam, 12. V

Fidei supernaturalis obiecta omnia æquè pertinent ad fidem, 12. VII. quo sensu quædam possint dici magis pertinere ad obiectum fidei, quàm alia, 13. IV

Fidei obiectum materiale, aliud purè materiale, aliud non purè, 16. VIII

Fidei obiecta purè materialia & non purè materialia habent aliquem ordinem dependentiæ, 17. IV

Fides infusa eodem modo se habet ad sua obiecta atque fides humana, 18. I. II

Fidei obiecta non purè materialia priùs in generatione fidei supernaturalis debent credi obiectis purè materialibus; in statu verò fidei iam obtentæ vno eodémque actu possunt credi, 21. I

Fidei obiecta materialia quoad suam substantiam nullo modo creuerunt successu temporis, 33. III. vt cadunt sub fidem explicitam creuerunt, 34. IV. secundùm circumstantias etiam creuerunt, 35. IV. *Vide* Apostoli, Ecclesia.

Fidei obiectum formale non est propriè ipsa veritas intrinseca rebus reuelatis, nec ipse Deus vt infundens habitum fidei, vel conferens actuale auxilium ad assentiendum rebus reuelatis, 40. I. est ipsa auctoritas diuina, 40. VIII. non est Deus, quatenus est supremus Dominus, 43. VIII. nec etiam præcisè vt est Deus, 44. III

non est veritas Dei in cognoscendo, 46. VII. est prima veritas in dicendo, 47. IV

Fides & Theologia habeántne idem formale obiectum, 46. VI

Fidei veritates fuerunt distinguendæ per articulos, 25. IV

Fidei articuli debuerunt disponi in symbolum, 26. IV

Fidei articuli omnes non continentur in symbolo, 30. V

Fidei articulorum in symbolo dispositio est optima & legitima, 29. VII. diuisio in duodecim articulos est consultior, 30. I

Fidei finis primarius non est actus meritorius, sed Dei cognitio, 6. VII. 7. II

Fidei profectus in Ecclesia comparatur Lunæ, 39. I

Fidei status duplex, generationis scilicet, & fidei iam obtentæ, 21. VIII

Fides iustificans cur vocetur fides in Christum 6. IV

Fides participata qualis sit participatio diuini luminis, & quam habeat cum eo analogiam, 16. III

Fides alia Theologica, alia Catholica, 67. VI

Fides nostra quo sensu dicitur esse fundata in Apostolis, 69. VI. Catholica, 70. I. 74. V

Fides infusa & Catholica non sunt duo habitus distincti, 74. VI

Fides supernaturalis quomodo sit coniuncta spei infusæ, 75. III. religioni, *ibid.* IV

Fides infusa inclinétne primariò ad assensum rei priuatæ sufficienter reuelatæ, an ad assensum rei publicæ ad commune bonum Ecclesiæ spectantis, 77 IV

Fidei infusæ nullum falsum potest subesse, 78. VI

Fidei & virtutum moralium disparitas in motiuo formali, 80. IV

Fides infusa quomodo sit causa iudicij de euidentia credibilitatis veritatum fidei. *Vide* Iudicium.

Fidei infusæ & euidentiæ credibilitatis motiua formalia non possunt habere rationem communem, 111. quare, 112

Fidei diuinæ & humanæ quoad probabilitatem euidentiæ credibilitatis dispar ratio, 117. IV. in quo fundetur, *ibid.*

in Fidei acceptatione non est distinguendum inter sufficientem propositionem veritatis per fidem credendæ, vt adultus possit prudenter credere, & inter propositionem necessariam vt prudenter teneatur credere, 118. VIII

Fides Christiana quibus motiuis nitatur, 126
Fides quo sensu dicitur esse argumentum, 138. IV
Fidei diuinæ & humanæ quoad assensum dispar ratio, 139. VII
Fidei & scientiæ discrimen, 14. IV
quod Fidei confessioni tantùm opponitur, non destruit fidem, 14. VI
Fidei confessioni opponi, & opponi fidei, quomodo differant, 14. VII
Fides non accipit suam certitudinem à pia affectione voluntatis, 146. VIII
à Fide Catholica cur aliquando faciliùs deficimus, quàm ab assensu veritatis naturalis, 147. III. auditus aliquando est certior visu, 147. V
Fidei nostræ à fide dæmonum disparitas, 160. VIII
Fides non potest quoad actum vel habitum esse in eo, qui Deum & eius auctoritatem odio habet, 164. II. *Vide* Euidentia, Veritas, Assensus, Ineuidentia.
Fides supernaturalis non remansit in dæmonibus, 160. I
Fides supernaturalis non est in hæreticis, 170. I
Fides diuina causaliter tantùm dicitur nobis sperare bona æterna, 201. II
Fides potest esse sine spe, 224. II
Fides potest remanere in aliquo viatore deperdita spe, 240. VI
Fides Theologica non attingit omnes illas perfectiones Dei, quæ integrant totalem eius bonitatem prout est obiectum charitatis, 310. V. tantùm materialiter versatur circa omnem entitatem tam increatam, quàm creatam, 310. VII. non est propriè regula charitatis, 311. II
Fides formata, spectata vt sic, est perfectior charitate, secùs est imperfectior, 313. VI
Fides non est forma hominem formaliter sanctificans, 313. VII
Fidei Theologicæ ad charitatem Theologicam diuersa est ratio, à ratione sapientiæ & prudentiæ comparatione virtutum naturalium, 317. II
Fides Theologica, ne quidem moraliter, potest dici forma charitatis, 317. VII
Fides Theologica informis non desinit esse virtus, 328. V
Fidei vltima resolutio in suas causas in quid fiat 172. V. vt in obiectum fit vltimatè in solam reuelationem diuinam, vt in rationem formalem credendi, & in nihil aliud, 172. VII. ex sua natura non fit in Ecclesiam vt proponentem, 173. potest tamen in illam fieri in iis, qui iam receperunt fidem, 175. II
in Fidei resolutione nullus committitur circulus vitiosus, 176. I
Fidei vltima resolutio quoad nos fit in Ecclesiam, 471. V

Fidei actus & assensus.

Fidei actus interior est firmus & obscurus assensus circa rem aliquam ab intellectu elicitus, fundatus in auctoritate Dei rem illam obscurè reuelantis, 131. I
Fides prout significat fidem iustificantem nunquam sumitur in scriptura pro fiducia, 131. V
Fidei actus non bene definitur assensus cum cogitatione, 132. V. quomodo diuidatur, 132. VII. qualis sit eius diuisio, 133. II
Fidei actus interioris ratio triplex, credere Deum, credere Deo, & credere in Deum, 133. II. illæ tres diuersæ rationes possunt habere modum aliquem excellentiæ, secundùm quem solùm reperiantur in aliquibus actibus paticularibus, 134. I
Fidei actus omnes sunt eiusdem speciei, 140. I
Fidei actus ab Angelis eliciti in via & nostri sunt eiusdem rationis, 142. II
Fidei humanæ actus cur potiùs inter se differant specie, quàm actus fidei diuinæ, 141. VIII
Fidei diuinæ assensus non alio nititur principio formali, quàm diuina reuelatione, 148. II
Fides & eius actus sunt certiores quolibet assensu naturali, 143. VIII. etiam quoad nos, 149.
Fides & eius assensus ex parte subiecti sunt minùs certi euidenti assensu naturali scientiæ, sapientiæ, & intelligentiæ, 151. VIII. sintne æqualis certitudinis cum assensu aliarum cognitionum supernaturalium, 152. VI
ad Fidei assensum prærequiritur aliquis actus voluntatis, 154. II. VI
Fidei assensus est liber quoad exercitium, saltem remotè, 154. III
Fidei infusæ assensus cur potiùs indiget pia affectione voluntatis, quàm fidei humanæ, 160. V
Fidei actus externus possitne affici aliquâ malâ circumstantiâ, 266. VI
Fidei assensus resoluitur in motiua credibilitatis & iudicium præcedens, tanquam in aliquam conditionem requisitam, 175. VII
ad Fidei assensum datur specialis habitus supernaturalis in voluntate, 166. VI

Fidelis.

Fideles existentes in peccato mortali quo sensu dicuntur credere in Deum, 134. IV
Fideles singuli non possunt probare, num spiritus reuelans sit bonus vel malus, 419. VIII
Fideles quo fine remittuntur aliquando ad scripturam sacram, 454. VIII. 456. V

Fiducia.

Fiducia quid sit, 200. V. quid spei superaddat, *ibid.* est effectus fidei iustificantis, 131. II

Filius.

Filium Dei esse, est specialis articulus fidei, 15. II

Finis.

Finis primarius & subiectum quando coincidunt, 7. II
Finis præcepti quo sensu non cadit sub præcepto, 287. II

Fœmina.

Fœminæ veteris testamenti habebant aliquod remedium, per quod in illis remittebatur peccatum originale, 447. III

Fruitio.

Fruitio Dei in beatis est virtus Theologica, 223. I

G

Generatio.

GENERATIO filij diuini non potest probari, nisi admittatur traditio, 448. III

Gradus.

Gradus, quibus augetur charitas, quid sint, 337. VII. quam habeant inter se subordinationem, *ibid.* VIII. quam similitudinem, *ibid.* IV

Gratia.

Gratia supernaturalis est simpliciter necessaria ad exercendum actum spei Christianæ, 211. III
Gratia dicitur esse semen vitæ æternæ, 185. VI

Gratia cur potiùs fuerit communicata angelis iuxta proportionem naturalium, quàm hominibus, 307. VII
Gratiæ augmentum fit eodem modo ac augmentum charitatis, 354. III. *Vide* Charitas.
Gratiæ distinctio in esse habitus & gratiæ, non est admittenda respectu augumenti gratiæ, 354. IV

H

Habitus.

HABITVS per se infusus quis sit, 219. IV
Habitus acquisiti cur potiùs possint augeri per suos actus, quàm habitus infusi, 343. V

Hæresis.

Hæresis nascitur aliquando ex obscuro modo loquendi scripturæ sacræ, 465

Hæretici.

Hæretici baptizati quomodo deperdiderunt spem infusam in baptismo, 236. VII. *Vide* Spes.
Hæretici non habent certitudinem formalem de veritatibus fidei, 142. VIII

Homo.

Homo quâ ratione exponat propriam vitam pro conseruandis bonis fortunæ, 385. II
Homo spiritalis quid significet, 424. VI. animalis, *ibid.* VIII
Homo spiritualis omnia diiudicat, & ipse à nemine iudicatur; explicatur, 424. V
Homines quo sensu dicuntur fieri docti à Domino, discipuli Dei, 422. VI. 423. I. II

Hostia.

Hostiæ consecratæ in particulari consideratæ quo assensu creduntur, 84. II. VIII

I

Iacob.

IACOB mentitus mendacio officioso, vbi dixit patri suo, *feci, sicut præcepisti mihi*, 88. VII

Impossibile.

Impossibile aliud propriè & physicè, aliud moraliter tantùm, 140. II

Inclinatio.

Inclinatio hominis quâ ratione dicitur esse ad malum, 386. VI. naturaliter non est eiusmodi, vt potiùs ipsum hominem velit existere quàm Deum, 387. cur potiùs indigeat habitu, vt in Deum quàm in bonum hominis feratur, 387. VII
Inclinatio in nobis alia est rationalis, alia animalis, 385. V

Ineuidentia.

Ineuidentia quid sit, 52. VIII. est aliquid positiuum, 54. V
Ineuidentia quomodo pertineat ad obiectum formale fidei, 57. IV. quo sensu sit ab ipso inseparabilis, 59. VII
Ineuidentia reuelantis quid sit, 50. I
Ineuidentia reuelantis pertinet aliquo modo ad formalem rationem obiecti motiui fidei, 61. V. quo modo, 63. IV

Infallibilitas.

Infallibilitas cathedræ Mosis tradita fuit solùm pro definitione rerum fidei, 437. II. non pro modo & ratione definiendi, *ibid.* II. V. VI

Inimicus.

Inimici possunt esse obiectum *cui* charitatis Theologicæ, 260. II
Inimicorum dilectio præcipitur & lege naturali, & in veteri testamento, 260. III. quo sensu dicitur à S. August. non spectare ad omnes ad quos illud spectat dicere *dimitte nobis debita nostra*, 260. VIII

Intellectus.

Intellectus ex se naturaliter agens est principium iudicij euidentiæ credibilitatis rerum fidei, 106. VIII
Intellectus moueatúrne eodem modo per reuelationem ad assensum fidei, ac mouetur per demonstrationem ad assensum conclusionis, 159. I

Intensio.

Intensio alicuius qualitatis, propriè loquendo quid sit, 340. IV
Intensio determinata quoad gradus est tantùm aliquis actus extrinsecus actus eliciti ex charitate Theologicâ, 381. VI
Intensio in amore se tenet ex parte diligentis, 383. II

S. Ioannes.

S. Ioannes quo fine scripserit suum Euangelium, 438. VIII

Isaias.

Isaias habuit fidem magis explicitam de Incarnatione Christi, quàm plures ex suis prædecessoribus, 34. VI
Isaias quo sensu prædixit Ezechiæ futurum vt moreretur, 87. III

Iudas.

Iudæ à Christo Domino non reuelata fuit damnatio, 243. I

Iudæus.

Iudæus aliquis potueritne iuxta legem Dei ordinariam habere aliquem actum fidei supernaturalis circa Christi natiuitatem vt tali instanti proximè factam, 33. VII
Iudæi discedentes ex Ægypto titulo commodati sine mendacio postulauerunt vasa Ægyptiorum, 88. II

Iudex.

Iudex est is, qui sententiam pronuntiat, 408. I. alius est primarius, alius secundarius, alius priuatus, alius publicus, *ibid.*
Iudex & regula inter se distinguuntur, 407. VI
Iudex aliquis controuersiarum, qui suâ definitione obliget omnes Christianos, in Ecclesia constituitur, 409. IV
Iudex supremus controuersiarum debet esse veritatis infallibilis: & id nobis debet constare, 411. II. ad quid se extendat illa infallibilis veritas, 412. III. debet etiam habere auctoritatem proponendi fidelibus veritates à se definitas, & eos ad earum susceptionem obligandi, 413. II
Iudicis controuersiarum nomine quid intelligatur, 408. VII
in Iudice supremo controuersiarum requiritur, vt ab eius sententiâ nunquam liceat prouocare, 414. VII. requiritur, vt sit visibilis, spirans, & viuens, clarè & apertè loquens in definiendo, vt & etiam audiatur, 414. VII. potest esse pars controuersiæ dirimendæ, 415. VII

Iudicium.

Iudicium de euidentia credibilitatis mysteriorum nostræ fidei in iis, in quibus fides est ingeneranda, non oritur ab ipso habitu fidei infusæ, 104. IV. non est etiam effectiuè ab ipsa prudentiâ, 106. V. est effectiuè à solo in-

tellectu per suas vires naturales agente, 106. VIII
Iudicium de euidentia credibilitatis veritatum fidei in fideli non potest esse formaliter ab ipso habitu fidei in ipso existente, 108. IV. est tantùm ab illo dispositiuè, *ibid.* VIII. est propriè ab ipsa habitudine & morali connexione, quæ relucet in motiuis fidei ad credendum veritatibus propositis, 109. III
Iudicium euidentiæ credibilitatis aliud speculatiuum, aliud practicum, 117. VI. aliud explicitum, aliud implicitum, *ibid.*
Iudicium ad actum spei Christianæ requisitum quale debeat esse, 203. VII
Iudicium de auxilio efficaci supernaturali accipiendo ad salutem infallibiliter consequendum non est sufficiens ad actum spei, 203. VII
Iudicium præsuppositum ad desperationem, necessariò non debet esse hæreticum, sed sufficit imprudens & temerarium, 239. VII. non est necesse quòd sit falsum, 240. IV
ex Iudicio euidentiæ credibilitatis rerum fidei sæpiùs repetito quis exurgat habitus, 107. V
Iudicium, quod S. Paulus tribuit homini spirituali, est tantùm discretionis, non auctoritatis, 425. III

Iuramentum.

Iuramentum cur à Deo in suis promissionibus aliquando adhibetur, 15. VI

Iustificatio.

ad Iustificationem dispositio negatiua non sufficit, 358. V

Iustus.

Iustus, licèt non possit conferre vllum bonum intrinsecum Deo, potest tamen conferre extrinsecum, 283. V. suâ diligentiâ potest resarcire iacturam factam temporis, operando intensiùs, 353. II
Iustus quo sensu dicitur septies in die cadere, 3-5 VII
Iustus habens affectum peccati venialis, & exercēs actum charitatis Theologicæ erga Deum, dicatúrne plus appretiatiuè Deum diligere, quàm quoduis aliud obiectum, 383. IV
Iusti verè & propriè dicuntur filij adoptiui Dei, 279. VII. templa Spiritus sancti, *ibid.* VIII
Iusti quo sensu in augenda sua charitate dicuntur cooperatores Dei, 341. VIII

L

Lex.

Lex imperatiuè præceptiua nulla est Deo posita, sed solùm indicatiuè & directiuè, 93. VI
Lex Dei quo sensu dicitur esse perfecta, suppeditare hominibus veram sapientiam, 454. V
Lex noua respectu veteris dicitur lumen, 110. III
ad Legem & testimonium recurrere quid sit, 433. I

Liber.

Liber legis Domini quid sit, 433. II
Libri canonici & Ecclesiastici quomodo distinguuntur, 439. VI

Loquutio.

Loquutio duplex 49. V. quomodo sit in Deo, *ibid.*

Lumen.

Lumen quo sensu dicitur videri cum colore, 20. II. quomodo dicitur esse ratio videndi colores, 20. III
Lumen gloriæ est virtus Theologica, 223. I
Luminis fidei & naturalis quæ disparitas, 148. VIII
Luminis naturalis nostri intellectus & luminis fidei disparitas, 55. VI

M

Magister.

Magistri appellatio quâ ratione prohibetur à Christo Domino, 423. V

Maledictus.

Maledictus qui facit opus Dei negligenter, quomodo debeat intelligi, 351. I

Martyrium.

Martyrium posśitne à nobis desiderari per actum spei Christianæ, 205. VI
Martyrij actus elicitus est fortitudinis, imperatus est charitatis, 316. I. quo sensu sit perfectissimus, *ibid.* II

Mendacium.

Mendacium quo sensu potest esse obiectum fidei supernaturalis, 4. VI
Mendacium in Deo destrueret infinitam eius veracitatem, 90. V
Mendacium intrinsecè includit aliquam deordinationem, à qua ne per absolutam Dei potentiam potest denudari, 91. II
Mendacij deordinatio in quo consistat, 92. IV. alia essentialis, altera completiua, *ibid.*

Meritum.

Merita sanctorum ad actum spei Christianæ, quamuis multùm vtilia, non tamen absolutè & simpliciter sunt necessaria, 211. VII
Meriti ratio vnde potissimùm petitur, 349. VIII

Miraculum.

Miracula non sunt motiua formalia fidei, sed tantùm quædam dispositiones, quibus veritas reddatur formaliter credibilis, 16. I
Miracula à nostris scripta non esse conficta ostenditur, 127. VII. non esse præstigias dæmonum, 128. III. quomodo vera miracula dignoscantur à falsis, 128. VIII. cur hoc tempore pauca fiant, 130. V
Miracula tributa Vespasiano sunt conficta, 129 IV
Miracula quo sensu dicantur esse vox Dei, 104. VI
ad Miraculi confectionem non requiritur gratia in causa eius ministeriali, 129. VII

Moses.

Moses quâ ratione postulat à Deo, vt deleatur de libro vitæ, 389. IV

Motio.

Motio moralis non exigit, vt habeat in se formam, à qua dicitur intrinsecè talis, 52. IV

Motiuum.

Motiua fidei alia interna, alia externa, 125. VIII. alia proponuntur aduersùs gentiles, alia aduersùs hæreticos, 126. II
Motiua plura credibilitatis rerum fidei proferuntur. 126.

N

Necessitas.

Necessitas [illegible] salutis proximalia est communis, alia grauis, alia extrema, 396. VI. explicantur illæ necessitates, *ibid.*
Necessitas alia medij, alia præcepti, 212. I

O

Obiectum.

OBIECTI & subiecti in scientiis distinctio, 2. VI
Obiectum attributionis & communitatis quomodo distinguuntur, 10. IV
Obiectum scientiæ & opinionis secundùm se spectatum est incomplexum incomplexione logicâ, 11. V
Obiecta esse æquè à Deo reuelata, & tam sæpe, quomodo differant, 15. III

Obligatio.

Obligatio absoluta non potest cadere in Deum, sed conditionata, 283. V.

Obscuritas.

Obscuritas obiecti maiorem dicit imperfectionem, quàm eius absentia, 227. II

Odium.

Odium Dei simpliciter est grauius peccato infidelitatis, 314. V. secundùm quid est minùs graue, ibid. VI

Offensa.

Offensa quænam debet remitti proximo, 261. IV.

Opus.

Opera bona elicita ab hominibus sunt ex se infallibilia ad consequendum vitam æternam, 208. V

Oratio.

Oratio Dominica dicitur breuiarium totius euangelij, 178

Ordinatio.

Ordinatio actuum in vltimum finem supernaturalem sitne debita, 317. VIII
Ordinatio actus & habitus inferioris in finem actus & habitus superioris, est duplex, 320. VII. quænam constituat habitum perfectissimum, ibid. VII

Ouis.

Oues Christi dicuntur eius vocem audire, & illum sequi, & quomodo id debeat intelligi, 424. III

P

Pars.

PARS ex naturali inclinatione sese exponit euidentissimæ ruinæ pro salute totius, 384. VII. 385. I

Paruulus.

Paruuli baptizati venientes ad vsum rationis, quam habent euidentiam credibilitatis rerum fidei, 116. VI

Pater.

Pater non tenetur magis subuenire amico, quàm proprio filio in extremâ necessitate posito, 402. VIII
Pater carnalis absolutè loquendo debet plus æstimatiuè diligi, quàm mater, aut alij parentes, 403. IV

S. Paulus.

S. Paulus quo sensu postulat esse anathema pro suis fratribus, 389. V

Peccator.

Peccatori quantumuis grauissimo non possumus velle priuationem æternæ beatitudinis, 259. III. possumus ei velle malum aliquod temporale, prout habet rationem medicinæ, 259. V
Peccatores quomodo possunt esse obiectum cu[i]- charitatis Theologicæ, 259. I

Peccatum.

Peccatum secundùm quam habitudinem potest cadere sub obiectum fidei supernaturalis, 4. VI
Peccatum quo sensu dicitur esse contra legem Dei, 93. VII
Peccatum mortale quodlibet dicit inordinationem oppositam charitati, 373. IV
Peccatum originale in fœminis veteris testamenti delebatur per aliquod remedium, 447. III
Peccatum veniale ne minimum quidem est committendum pro salute spiritali proximi, 390. IV
Peccatum veniale non minuit charitatem, 374. VI. sed eius feruorem, 376. VIII

Per.

particula Per non denotat semper causam instrumentalem, 314. III

Perseuerantia.

Perseuerantia cur potiùs requiritur ad consecutionem vitæ æternæ, quàm ad augmentum charitatis, 357. IV

Perseuerare.

Perseuerare in actu longè consultius est, quàm bonos actus interruptè exercere, 368. III

Persuasio.

Persuasio circa veritatem rei ad credendum propositæ non requiritur in adulto veniente ad fidem, sed persuasio credibilitatis, 124. VII

S. Petrus.

S. Petrus nonobstante Christi Domini reuelatione de futura negatione, potuit sperare se non peccaturum, 250. III

Pœnitentia.

Pœnitentia naturalis potest dari, 326. III
in Pœnitentia sunt speciales difficultates, propter quas sit specialis articulus fidei, 31. I

Possibile.

Possibile & credibile non se consequuntur necessariò, 100. VIII
Possibile & impossibile non sunt contradictoria, sed contraria, 101. II

Possibilitas.

Possibilitas rei alicuius & eius credibilitas non habent inter se connexionem, 100. VI

Potentia.

Potentia Dei ordinaria & extraordinaria quomodo distinguuntur, 86. III

Præceptum.

Præceptum de eliciendo actu spei Christianæ non continetur in Decalogo, & quare, 213. V. quo tempore obliget, 214. VII
Præceptum spei obligat per accidens quotiescumque id, quod volumus facere, prærequirit actum spei, 215. III. quando vrgent graues tentationes quæ sine actu spei non possunt superari, 215. IV. quando aliquis tentatur peccato desperationis, 215. VI
Præceptum de diligendo Deo quo sensu dicitur non posse compleri in hac vita, 288. VI
Præceptum speciale datur de diligendo Deo actu interno, 286. VII. illud est supernaturale, 288. VIII. etiam est naturale, ibid.
Præceptum speciale datur de proximo diligendo, 290. VI. quale sit, 291. VI. quo sensu dicitur esse nouum & vetus, 292. II. quo tempore obliget, ibid. VI. an vt ei satisfiat singuli debeant amari, 292. VIII
Præceptum datur de nobis diligendis, 293. IV

Præcepta omnia Decalogi reuocantur ad duo præcepta charitatis, 286. V

Præsumptio.

Præsumptio, vt est vitium spei oppositum, est immoderatus & inordinatus appetitus efficax beatitudinis & bonorum ad eam spectantium, 252. VII

Præsumptio duplex; vna, quâ quis sperat quod non debet sperari, altera, quâ modo indebito sperat, 252. VII. quæ sit grauior, 254. I

Præsumptio est peccatum mortale minùs graue, quàm sit desperatio, 253. V. satis frequenter, non tamen semper, corrumpit habitum spei Christianæ, 254. II. magis opponitur spei, quàm timori, *ibidem* III. oritur potissimùm ex superbia & vana gloria, *ibid.* V. oritur interdum ex aliis imperfectionibus, *ibid.* VI

Priuatus.

Priuato asserenti se hoc & illud accepisse à Deo per reuelationem, non est facilè credendum, 70. IV

Probare.

Probare *spiritus, si ex Deo sint*, quomodo debeat intelligi, 420. VIII. 427. III

Probatio.

Probatio qualis debeat esse in rebus fidei, antequam credantur, 121. VIII

Prodigium.

Prodigia Magorum Pharaonis non sunt vera miracula, 129. I. sicut nec ea, quæ fient ab Antichristo, 129. III

Propheta.

Prophetarum nomine in scriptura sacra aliquando intelliguntur Scribæ & Pharisæi, 455. VIII

Propositio.

Propositio particularis contenta sub vniuersali, quæ est de fide, non est etiam de fide, 84. VI

Propositio veritatis à Deo reuelatæ, facta per Ecclesiam, non est de ratione formali obiecti fidei, 71. VII. est ex ordinatione Dei per modum cuiusdam conditionis, *ibid.*

Propositiones deductæ ex duabus de fide mediante discursu non sunt de fide, 139. VIII

Proximus.

Proximus, vt præditus gratiâ supernaturali, amatur per charitatem Theologicam, 269. VII. 275. II

Proximi nobis carnaliter coniuncti plus appretiatiuè debent à nobis diligi, quàm ij, qui tantùm spiritaliter nobis sunt coniuncti, 404. V

Prudentia.

Prudentia naturalis aut infusa, non est principium iudicij euidentiæ credibilitatis rerum fidei in adulto veniente ad fidem, 106. V

R

Regula est medium, quo iudex vtitur ad determinandum, 408. I

Regulam excedere non est peccatum, 395. II

Renuntiatio.

Renuntiatio bonorum temporalium quâ ratione est perfectissima, 315. VI

Reprobus.

Reprobi quo sensu possint esse obiectum *cui* charitatis Theologicæ, 258. IV

Resolutio.

Resolutio fidei in mouendo non est ipsa deitas, sed diuina veracitas, 45. IV. in essendo est ipsa deitas, *ibid.*

Resolutio fidei duplex, alia in mouendo seu in credendo, alia in essendo, 45 IV

Resolutio fidei vltima quid sit, 172. IV. alia est in potentiam, alia in obiectum, 172. I V. in quid vt in principium fiat, 172. V. vt in obiectum, 16. VII

Resurrectio.

Resurrectio Christi Domini est propriè dictus articulus fidei, 25. I

Reuelari.

Reuelari non potest homini viatori damnatio secundùm ordinariam Dei potentiam, 242. II. nec etiam secundùm extraordinariam potentiam homini constituto in statu gratiæ, 243. V. potest tamen reuelari homini perseueranti in peccato mortali, 245. I

Reuelatio.

Reuelatio dicitur quasi veli ablatio, 110. III

Reuelatio diuina ad sui manifestationem non indiget aliâ reuelatione, 21. VI. se habet ad modum locutionis æternæ, *ibid.*

Reuelatio prima quo sensu dicitur esse excellentior, 36. VI

Reuelatio actualis exterior est de obiecto formali fidei, 50 II. non tamen tam primariò, quàm prima veritas, 50. VIII

Reuelatio exterior est multiplex specie secundùm rationem entis, non secundùm rationem motiui, 51 IV

Reuelatio Dei actiuè sumpta ingreditur obiectum formale fidei, 51. VIII. non est ipse Deus, *ibid.* duo possunt in illâ considerari, conceptus Dei, & id quod à Deo vt loquente egreditur, 52. I

Reuelatio, cui fides innititur, debet esse incudens ex parte rei reuelatæ, 53. III

Reuelatio alia priuata, alia publica, 63. VI

Reuelatio publica externa sufficit in obiecto formali fidei, 64. V

Reuelatio priuata verè diuina potest sufficere in formali obiecto illius, 68. I

Reuelationi priuatæ non consentire quomodo sit hæresis, 70. VI

Reuelatio facta soli priuato eum solum obligat, 71. VIII. indicatur sufficiens ad obligationem ex conditione motiuorum, 72 II

Reuelatio pertinens ad fidem potest esse de bono solius priuati, 72. III

Reuelatio falsa, prudenter tamen & bonâ fide æstimata, diuina non potest esse formalis ratio sufficiens ad credendum fide diuinâ, 77. VII

Reuelatio damnationis futuræ Anti-Christi cui facta sit, 242. VI

Reuelationes de obiectis credendis per fidem nullæ factæ sunt in Ecclesia, 37. VI

Reuelationis externæ variatio est tãtùm materialis, non formalis, respectu actus fidei, 140. IV

Reuelatum.

omne Reuelatum à Deo est verum, est falsa propositio, 103. VIII

Rusticus.

Rusticus non censetur habere sufficientem euidentiam credibilitatis circa veritatem aliquam fidei, vbi duæ propositiones contrariæ, cum æquali credibilitate ipsi proponuntur, 118. VI

Rustici Catholici quam habent euidentiam credibilitatis circa veritates fidei, 117. I

S

Sacerdotium.

SACERDOTIVM Leuiticum, tunc tantùm fuit translatum, quando Christus consummauit sacrificium crucis, 436

Sacramentum.

Sacramenta, quo sensu dicuntur producere physicè gratiam, 343. II

Sanctiores.

Sanctiores plus obiectiuè sunt à nobis diligendi, quàm qui sunt minùs sancti, etiam nobis carnaliter coniuncti, 405. V

Sanctitas.

Sanctitatis status proueniens ab exercitio actuum charitatis non minuitur per peccatum veniale, 376. V

Scientia.

Scientia non habet plures modos certitudinis, quàm fides, 146. II

Scientiæ & fidei discrimen, 14. IV

Scriptura.

Scriptura sacra non est à Deo instituta, vt sit iudex controuersiarum, 427

Scriptura sacra est maximè vtilis ad dirimendas fidei controuersias, 428. II. edita solùm est ex diuersis occasionibus, 429. VIII. cur sæpe in veteri testamento præcipitur legi coram populo, 432. II

Sacra scriptura dicitur esse regula veritatis, 439. II. licèt sit vtilis ad fidei dogmata, non est tamen sufficiens, 455. VIII. dicitur testamentum, & quo sensu, 463. I. cur est obscura, 469. an ad eius intelligentiam tempore primitiuæ Ecclesiæ vterentur commentariis, 469. VII

Scriptura sacra non continet apertè ea omnia, quæ sunt ad salutem necessaria, 465. continet aliqua, *ibid.* est obscura, *ibid.* ex modo eius loquendi obscuro nascitur aliquando hæresis, 465. scriptura sacra quo sensu dicitur esse lucida, illuminare oculos, 467. II

Scrutari.

Scrutamini scripturas quomodo debeat intelligi, 438. I

Sensibile.

Sensibile vt sensibile non est obiectum nostræ fidei supernaturalis, 56. II

Seruilitas.

Seruilitas quo sensu non pertinet ad speciem timoris, 232. VII

Simplices.

Simplices habent euidentiam practicam credibilitatis veritatum fidei, 116. IV

Species.

Species carnis vel pueri apparentes extra species Sacramentales in Eucharistiæ Sacramento non inducunt falsitatem, & quare, 97. I

Speculatiuum.

Speculatiuum & practicum non semper differunt specie, 141. VI

Sperare.

Spero idem aliquando significat, quod existimo sumptum in bonam partem, 197. II

Sperare nullus potest actu spei Theologicæ tantam excellentiam sanctitatis, quanta fuit in beatissimâ Virgine, aut in Apostolis, 205. II. sicut nec bonum illud, ad quod assequendum non iudicet se habere à Deo præparatum auxilium sufficiens, 205. IV

Spes varias habet acceptiones, 177

Spei Theologicæ obiectum adæquatum materiale est totum illud bonum supernaturale, absens, arduum, possibile, contentum septem petitionibus Orationis Dominicæ, 177. V. principale inadæquatum est beatitudo æterna, 178. III. Deus clarè & intuitiuè videndus, 197. IV

Spei Theologicæ obiectum inadæquatum sunt omnia media tam vtilia, quàm necessaria tam ad acquirendam vitam æternam, quàm illam actu possidendam, quis ordo reperiatur inter illa obiecta secundaria, I. 184. III

Spei obiecti conditiones sunt esse bonum, esse possibile, arduum, & futurum, 197. V

Spei Theologicæ obiectum formale primarium est vtraque beatitudo, formalis scilicet & obiectiua, prout est nobis bona, 189. VI. secundarium quodnam sit, 198. VIII

Spei obiecti & fidei dispar conditio, 187. VIII

Spei & desiderij simplicis discrimen, 189. III

Spes Christiana non potest esse de alterius secundùm se spectati beatitudine, 194. VII

Spes Christiana est in sola voluntate vt præsupponente actum intellectus, 198. I. non est in voluntate vt est irascibilis, sed vt concupiscibilis, 198. VIII. non est in appetitu irascibili, 199. IV. dicitur esse expectatio, & quo sensu, 199. VII. confidentia, fiducia, 200. III. an se habet eodem modo ad Dei fidelitatem, quo fides ad primam Dei veritatem, 200. VIII

Spes Christiana habet aliquam certitudinem, 207. IV. est ex præcisa sua ratione remotè vel proximè aliquod medium infallibile pro assequenda vita æterna, 207. VIII

Spei Christianæ certitudo intrinseca quæ sit, 209. I. quæ extrinseca, *ibid.* infallibilitas prouenit ab assensu diuinæ fidei circa omnipotentiam Dei in ferendo auxilio, circa eius benignitatem & misericordiam in volendo nobis æternam beatitudinem, & circa eius fidelitatem in seruandis & exequendis promissionibus, 209. VIII. illa ex parte sui est absoluta, licèt ex parte rei desideratæ sit conditionata, 210. II

Spei Christianæ certitudo suscipit magis & minus, 211. VI

Spei Christianæ datur aliquis habitus, 216. VI. ille habitus est virtus propriè dicta, *ibid.* VIII

Spes potest considerari vel physicè vel Theologicè, 218. III. quomodo remaneat in peccatoribus, 218. IV. quo sensu dicitur fundari in nostris meritis, *ibid.* VIII. est vnus specie infimâ habitus, 219. I

Spes formata & informis sunt vnus specie infimâ habitus, 219. III

Spei Christianæ habitus est per se infusus, 219. III. est Theologicus, 220. VII

Spei acquisitæ veræ & propriè dictæ nullus datur habitus, 220. II

Spes acquisita naturalis non potest esse virtus Theologica, 222. VIII

Spes Christiana est tantùm per accidens inter duo extrema, 222. IV. distinguitur à fide & charitate, 223. VI. potest esse sine charitate, 224. II

Spes non est eadem virtus cum fortitudine, 224. VI. ordine naturæ etiam spectato secundùm necessitatem est posterior ipsâ fide,

225. I. quo sensu dicitur esse introitus ad fidem, *ibid.* II. non est semper posterior tempore. 225. IV
Spes Christiana ordine generationis spectato tantùm quoad conuenientiam est prior ipsâ charitate Theologicâ, 225. VI
Spes sola informis est prior charitate, non verò formata, 226. III
Spes Christiana est perfectior fide, 226. VI. imperfectior charitate, 227. VII
Spes Theologica informis non desinit esse virtus, 329. III. potest inniti bonis operibus tantùm futuris efficaciter tamen intentis, 330. IV. quomodo desinat esse in animabus purgatorij, 235. I
Spes Christiana non est in Deo, 233. VIII. nec in beatis, 234. I. est in animabus existentibus in purgatorio, 234. non est in damnatis, 255. III. nec in hæreticis, 236. IV. remanet in fidelibus peccantibus, 236. IV
Spes magis repugnat statui damnatorum, quàm fides, 236. III
Spes quam habent hæretici de beatitudine est, naturalis tantùm, & acquisita, 236. VI
Spes potest separari à fide, 240. VI. quo sensu dicitur non posse intercidere fide remanente, *ibid.* VIII
Spes non vltimò resoluitur in Dei omnipotentiam, vt in obiectum formale, 189. I
per Spem Christianam possumus alteri sperare æternam beatitudinem, quando ratione coniunctionis, quam habet nobiscum eius bona tanquam nostra apprehendimus, 122. VI

Spei Christianæ actus.

Spei Christianæ actus quomodo definiatur, 210. VIII. est semper supernaturalis, 211. II. non potest vitiari ex aliqua mala circunstantia, *ibidem.* semper præsupponit actum fidei supernaturalis, *ibid.* V
Spei Christianæ actus est adultis necessarius necessitate medij, 212. II. est etiam adultis necessarius necessitate præcepti, 213. II
Spei Christianæ actus non debet formaliter elici, sed tantùm virtualiter, vt satisfiat præcepto spei eliciendæ, 216. I
ad Spei Christianæ actum iudicium multiplex potest præsupponi, 201. VI. quodnam ex illis determinatè requiratur, 202. II. an debeat esse absolutum an conditionatum, *ibid.* quale debeat esse, 203. VII
per Spei Christianæ actum non possumus desiderare esse Martyres, 205. VII

Spiritale.

Spiritale quo sensu dicitur esse impartibile, 336. VII

Spiritus.

Spiritus particularis nomine quid intelligatur, 418. I. non est supremus iudex controuersiarum, *ibid.* VII
Spiritus particularis statim initio Ecclesiæ nascentis damnatus est, 419. I. non datur vnicuique particulari, *ibid.* III
Spiritus manifestatio quo sensu ab Apostolo dicitur vnicuique dari, 425. VI

Subiectum.

Subiecti & obiecti in scientiis distinctio, 2. VI

Symbolum.

Symboli acceptiones variæ, 25. VII
Symbolum fidei vnde sic dicatur 25. VIII. quomodo definiatur, 26. I
Symbolum fidei olim scribebatur solùm in tabulis cordis, & quare, 26. V
Symbolum Apostolorum fuit ab Apostolis consignatum & traditum fidelibus, 27. non est scriptura sacra, 28. II. quare, *ibidem.* quâ ratione fuerit ab Apostolis conscriptum, 29. VI. quo tempore, 29. VII. non sic dicitur, quia continet præcipua capita religionis, quæ in scriptis Apostolorum proponuntur, 30. II
Symbolum Nicænum fuit à Patribus Nicænis traditum, 31. VII. quo sensu dicitur Constantinopolitanum, *ibidem* VIII. quantæ sit auctoritatis, *ibidem.* non differt quoad substantiam à Symbolo Apostolorum, *ibidem* VII
Symbolum sancti Athanasij fuit ab ipso conscriptum, 32. I. quo tempore, *ibid.* II. quantæ sit auctoritatis, *ibid.* III
Symbolum Apostolorum constat fide & dilectione, 29. III

Synderesis.

Syndæresis cur potiùs remanserit in dæmonibus, quàm fides supernaturalis, 160. I. quid illa importet, *ibidem*

T

Testamentum.

TESTAMENTVM quomodo dicitur continere voluntatem testatoris, 462. VII

Testificatio.

Testificatio falsi naturaliter spectata potest esse à Deo, non verò considerata moraliter, 94. III

Testimonium.

Testimonium Christi Domini pro se prolatum quâ ratione potest spectari, 416. VI.

Thomas.

quia vidisti me Thoma credidisti, quo sensu debeat id intelligi, 56. VI

Timor.

Timor est fuga mali possibilis futuri contrarij bono amato, 227. VIII. nascitur ex aliquo amore, *ibidem.* est quadruplex, 228. I. probatur illa diuisio, 230. I. qualis sit, *ibidem* VII
Timor mundanus appellatur amor huius sæculi, 228. I. definitur is, quo quis timore alicuius temporalis incommodi facit aliquid contra legem Dei, 228. II. est malus, *ibidem*
Timor seruilis is est, quo metu pœnæ malum aliquod timetur, 228. III. quare dicatur seruilis, *ibidem.* potest esse duplex, nimirum vnus, cuius pœnæ metus est finis vltimus; alter cuius pœnæ metus est finis proximus, 228. II. prior est malus, posterior bonus, *ibidem* VI
Timor filialis est ille, quo Dei offensa timetur ex dilectione Dei, 228. VI. quare dicatur filialis, *ibidem.* alter est perfectus, alter imperfectus, 229. VIII
Timor initialis est ille, quo quis cùm anteà timuerit culpam propter solam pœnam, incepit eam timere, quia est Dei offensio, 229. II. non distinguitur quoad substantiam à timore filiali, 229. II. probatur eius existentia, 229. III. vocatur aliquando sapientia, 229. VI

Timor filialis, & initialis non constituunt duas species, 230. III
Timor, quo quis timet peccatum ob eius turpitudinem, sitne specialis species timoris, 230. IV.
Timor mundanus non est actus virtutis, 231. I
Timor seruilis posśitne esse alicuius virtutis actus, 231. III
Timor quo sensu non est actus spei Christianæ, 231. VIII.
Timor filialis est actus charitatis non spei, 233. III quomodo crescat crescente charitate, *ibid.* VI
Timor deficiendi à consecutione rei speratæ non est de ratione spei Theologicæ, 234. V
Timor non est propriè effectus spei Christianæ, 182. VI

Traditio.

Traditio debet admitti in Ecclesia, 440. 441. 442. 443.

V

Veracitas.

VERACITAS diuina non modificatur pro veracitate ministri, 71. VI

Veritas.

Veritas triplex, transcendentalis scilicet, cognitionis, & loquutionis, 42. IV. quælibet ex illis reperitur in Deo, 42. VII
Veritas loquutionis dicitur veracitas, 42. VI. vt est in Deo est speciale eius attributum, 43. II. radicatur in infinita eius sapientia & bonitate, 43. IV
Veritas reuelans nobis apparet apertiùs per miracula, 16. I
Veritas prima est magis primariò de obiecto formali fidei, quàm reuelatio actualis, 50. VIII
Veritas obscurè proposita quomodo moueat magis ad vnam partem, quàm ad aliam, 54. VIII
Veritates quælibet veræ etiam geometricæ, vel etiam contingentes & naturales, quomodo possunt cadere sub obiectum fidei, 4. VIII. 5. I. II
Veritas infallibilis debet esse in supremo iudice controuersiarum, 411. II. ad quid se extendat illa veritas, 412. III
Veritates omnes reuelatæ & reuelandæ faciunt quoddam corpus & totum, 22. VIII
Veritates substantiales corporis fidei, quæ sint, quæ accidentales, 23. I. cur sic appellentur, *ibid.* III
Veritates à Deo reuelatæ quomodo sunt de fide, & quomodo obligant fideles ad credendum, 39. III. IV
Veritates supernaturales nostræ fidei sunt euidenter credibiles, 98. I

Verum.

esse Verum, & esse credibile, inter se distinguuntur, 79. VII

Vir.

Vir tenetur plus appretiatiuè diligere patrem & matrem, quàm propriam vxorem aut liberos, 403. V. tenetur plus diligere vxorem, quàm liberos, 404. I

Virgo Beatissima.

Virgo Beatissima habuit fidem magis explicitam, quàm Apostoli, 37. III

Virtus.

Virtus non est habitus solummodo inclinans potentiam ad actum perfectissimum sibi possibilem, 217. IV. quo sensu dicitur esse dispositio perfecti ad optimum, 217. VI. sufficit vt perficiat potentiam in ordine ad actum bonum & honestum. 217. VIII
Virtus potest esse media inter duo vitia extrema, per se & per accidens, 221. IV
Virtus exigit solùm quòd dicat ordinem ad finem sibi correspondentem, 325. III. quo sensu facit habentem bonum simpliciter, 325. VI
Virtutes distinctæ à charitate quâ ratione ab ipsa informantur, 318. 320. 321. non perficiuntur per aliquid in se intrinsecè receptum, 319. VI
in Virtute Theologica sufficit quod præcipuum eius obiectum sit Deus, 3. III
Virtus charitatis Theologicæ est infusa, 306. V. non infunditur iuxta capacitatem donorum naturalium, 306. VIII. infunditur adulto iuxta supernaturalem eius dispositionem, 308. I
Virtutes morales possunt considerari, vel Theologicè vel Philosophicè, 323. V. VI
Virtutes morales acquisitæ sunt veræ virtutes sine charitate Theologica, si considerentur philosophicè, 323. VII
Virtutes morales quo sensu dicuntur esse nullæ in Gentilibus, 325. I
Virtutes morales acquisitæ sintne veræ & perfectæ virtutes sine charitate, 326. quam perfectionem accipiunt ex coniunctione cum charitate, 327. III. an & quâ ratione sit illis debita, 327. IV
Virtutes morales & Theologicæ augentur in iusto, vbi augetur ipsa charitas, 353. VI. VII. VIII
Virtus Theologica vt sit talis, tres exigit conditiones, 220. VII
Virtus Theologica non exigit, vt adæquatum suum obiectum sit Deus, 51. II
Virtutes Theologicæ suntne plures tribus, 223. II. III
Virtutes Theologicæ fidei & spei seorsim à charitate habent veram naturam virtutis, 328. V. si considerentur secundùm omnem statum virtutis sine charitate, non sunt perfectæ virtutes, 329. III

Visio.

Visionis beatificæ subiectum primarium materiale inadæquatum est Deus sub ratione deïtatis, 8. VII. est idem ac fidei subiectum, 8. VII
Visio beatifica attingit suum obiectum absque vlla compositione, 22. V
Visio beatifica seorsim sumpta à Deo non est primarium materiale inadæquatum spei Christianæ, 179. VI
Visio beatifica est eminenter reflexa, 183. IV
Visio beatifica non potest augeri in ratione præmij, quin augeatur in ratione visionis, 355. I
Visionis beatificæ obiectum adæquatum coalescit ex Deo & eius visione, 183

Vita.

Vita spiritalis quo sensu tribuitur fidei, 317. VIII

Vnctio.

Vnctio Christi dicitur nos omnia docere & quomodò, 426. I. V. VI

Volitio.

Volitio ad assensum fidei prærequisita an & quomodo possit à Deo suppleri, 160 VII

Volitio aliqua prærequiritur ad fidei assensum, 154. debet esse aliquis actus positiuus voluntatis, 161. IV. in quo consistat, & quid sit, 162. 163. perficitur vnico actu æquiualente duobus, 163. IV

Volitio prærequisita ad assensum fidei est supernaturalis, 164. V. quomodo sit radix iustificationis, 165. VI

Volitio ad assensum fidei prærequisita est necessaria tam in generatione, quàm in continuatione fidei, 166. VI. est ab habitu residente in voluntate, 166. VI

Volitionis habitus prærequisitus in voluntate ad assensum fidei sitne moralis, an Theologicus, 170. V. est specialis & distinctus ab omnibus aliis habitibus, 170. VIII. consideratus moraliter est idem cum habitu virtutis fidei, 172. I

Voluntas.

Voluntas humana naturaliter inclinatur ad plus appretiatiuè diligendum Deum, quàm seipsam, non tamen ad plus diligendum intensiuè, 384. II

Voluntas in amando quá ratione prius fertur in bonum priuatum, quàm in alienum, 386. II. naturaliter non inclinat magis ad amandum id quod repugnat rectæ rationi, 386. V

Vtile.

Vtile esse ad aliquid, & ad illud vt ad finem esse ordinatum, multùm inter se differunt, 427. VIII

FINIS.

208.8
Y89

59681

Ysambert, Nicolas

AUTHOR

Disputationes in Secundam

TITLE

Secundae S. Thomae.

DATE DUE	BORROWER'S NAME
	STORAGE - CBEL

59681